K İ T Ā B - I   A T A L A R   [S Ö Z İ]

15. Yüzyıla Ait Bir Atasözü Derlemesi

Giriş – Dil İncelemesi – Metin – Bağlamlı Dizin – Tıpkıbasım

Kitāb-ı Atalar [Sözi]
15. Yüzyıla Ait Bir Atasözü Derlemesi
Giriş-Dil İncelemesi-Metin-Bağlamlı Dizin-Tıpkıbasım
Doç. Dr. Tuncay Böler

İmtiyaz Sahibi
Sadettin Bayrak

Yayın Koordinatörü
Rekin Ertem

Yayın Editörü
Dr. Muhammed Avşar

Kapak Tasarımı
Hüseyin Özkan

İç Tasarım
Özlem Özkan

Baskı ve Cilt
Çalış Ofset
Davutpaşa Caddesi Yılanlı Ayazma Sokak
No : 8 Örme İşhanı Topkapı/İstanbul
Tel : 0212 493 11 06

İkinci Baskı
Mart 2022

ISBN: 978-625-7698-65-8
T.C. Kültür Bakanlığı Yayıncılık Sertifika No: 11805

KESİT YAYINLARI
Ankara Caddesi No: 15 Konak Han Kat: 1
Hobyar Mahallesi Cağaloğlu/İstanbul
Tel : 0212 512 56 33 / 0212 511 68 28
Faks : 0212 512 56 63
web : www.kesityayinlari.com
e-mail : kesit@kesityayinlari.com

KESİT YAYINLARI, Karbey Yayıncılık Eğitim ve Dan. Hiz. San. Tic. Ltd. Şti. kuruluşudur.

KİTĀB-I ATALAR [SÖZİ]

15. Yüzyıla Ait Bir Atasözü Derlemesi

Giriş – Dil İncelemesi – Metin – Bağlamlı Dizin – Tıpkıbasım

Hazırlayan

Doç. Dr. Tuncay Böler

Anne ve babama...

TUNCAY BÖLER

Tokat'ta doğdu. 1998'de Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. Yüksek lisans eğitimini Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesinde (2002), doktorasını Ankara Üniversitesinde (2008) tamamladı. 2015'te doçent oldu. Hâlen Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapan Tuncay Böler, evli ve üç çocuk babasıdır.

Kitapları:

- *Türkmen Klassıkı Edebiyatınıñ Sözlügi,* Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Tokat, 2004.
- *Ses ve Şekil Bilgisi,* Kesit Yayınları, İstanbul, 2012.
- *Tercüme-i Kâmilü's-Sınâ'a,* İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım, Kesit Yayınları, İstanbul, 2014.
- *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi,* Kesit Yayınları, İstanbul, 2019.
- *Türkiye Türkçesi Ses Bilgisi,* Kesit Yayınları, İstanbul, 2020.
- *Türkiye Türkçesi Biçim Bilgisi-I,* Kesit Yayınları, İstanbul, 2021.

İÇİNDEKİLER

İKİNCİ BÖLÜM
METİN

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BAĞLAMLI DİZİN

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
TIPKIBASIM

SUNUŞ

Türk'ü anlamak için malum olan birçok vasıtaların birincilerinden sayılan tarihten, hatta Türk'ün kendisinden ve lisanından ve eşarından, adatından ve asarından ziyade bence atalar sözü hepsine tercih olunur.

[Velet Çelebi İzbudak]

Eski Oğuz Türkçesi, Eski Türkiye Türkçesi, Eski Osmanlıca gibi isimlerle de anılan ve Oğuzcanın ilk yazı dili olan Eski Anadolu Türkçesi, 10. yüzyıldan itibaren Orta Asya'dan batıya doğru göç eden Oğuzların 12. yüzyılın sonlarında kendi dillerine dayalı olarak Anadolu, Azerbaycan, Suriye, Irak ve Balkanları kuşatan geniş bir coğrafyada kurup geliştirdikleri yazı dilidir.

Türk dilinin bu dönemi incelenmek üzere zengin bir malzeme sunar. Bugün söz konusu malzemenin pek çoğunun ele alınıp işlenmesine karşın hâlâ incelenmeyi bekleyen eserler vardır. Durum böyle iken Eski Anadolu Türkçesi dönemi malzemesi üzerinde yapılan her bir çalışma çok değerlidir. Çünkü, hemen her eserin Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerinin tespitine önemli katkıları vardır.

Eski Anadolu Türkçesiyle farklı konularda birçok telif ve tercüme eser ortaya konmuştur. Literatürde genellikle *Kitâb-ı Atalar* adıyla bilinen atasözleri derlemesi bu dönem ürünlerinden biridir. Derlemenin eldeki iki nüshasından biri olan Paris nüshasının başında "sözi" sözcüğü bulunduğu için elinizdeki çalışmanın adı *Kitāb-ı Atalar [Sözi]* olarak belirlenmiştir.

Giriş, dil incelemesi, metin, bağlamlı dizin ve tıpkıbasım olmak üzere beş ana bölümden meydana gelen çalışmanın giriş bölümünde eser, nüshaları ve başka özellikleriyle ayrıntılı olarak tanıtıldı.

İncelemede eserin yazım, ses, biçim ve söz dizimi özellikleri üzerinde duruldu. Bu bölüm betimlemeli bir özellik gösterse de kimi zaman birtakım karşılaştırmalara da başvuruldu.

Metin kurulurken daha fazla sayıda atasözünün bulunduğu Süleymaniye [Fatih] nüshası esas alındı. Bu nüshada yer almayan, sadece Paris nüshasında bulunan atasözleri de metne dâhil edildi. Ayrıca, nüsha farklılıkları dipnotlarla verildi.

Dizin bağlamlı olarak hazırlandı, burada her bir madde başının yer aldığı atasözü -Süleymaniye [Fatih] ve Paris nüshalarındaki biçimleri ayrı ayrı olmak üzere verildi.

Bilindiği üzere tarihî metin çalışmalarının hatasız/eksiksiz olması mümkün değildir. Bütün çabalarımıza rağmen gözden kaçan noktaların hoşgörü ile karşılanacağını umuyorum.

Kitâb-ı Atalar Sözi'nin hazırlık aşamasında birçok hocamın, arkadaşımın ve öğrencimin doğrudan ya da dolaylı yardımını gördüm. Kendilerine çok teşekkür ederim. Kitabın yayımlanması işini üstlenen Kesit Yayınlarına şükranlarımı sunarım.

Tuncay Böler
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Tokat, Ocak 2022

KISALTMALAR VE İŞARETLER

Ar.	Arapça
bk.	Bakınız
C.	Cilt
çev.	Çeviren
Erm.	Ermenice
Far.	Farsça
haz.	Hazırlayan
İbr.	İbranice
KA	*Kitāb-ı Atalar [Sözi]*
krş.	Karşılaştırınız
Lat.	Latince
mec.	Mecaz
Moğ.	Moğolca
s.	Sayfa
S.	Sayı
T.	Türkçe
vb.	Ve başkası, ve başkaları, ve benzeri, ve benzerleri, ve bunun gibi
vd.	Ve diğerleri
Y.	Yıl
Yun.	Yunanca
< >	Metne yapılan eklemeleri ve metinde yapılan onarımları gösterir.
(?)	Okunuşunda ve anlamlandırılmasında emin olunamayan sözleri gösterir.

ÇEVİRİYAZI İŞARETLERİ

ا	a, e, ı, i, o, ö, u, ü
آ	a, ā, e
ب	b, p
پ	p
ت	t
ث	s̱
ج	c, ç
چ	ç
ح	ḥ
خ	ḫ
د	d
ذ	ẕ
ر	r
ز	z
س	s
ش	ş
ص	ṣ
ض	ḍ, ż
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	ʿ (ayın)
غ	ġ
ف	f
ق	ḳ
ك	g, k, ñ
ل	l
م	m
ن	n
و	o, ō, ö, u, ū, ü, v
ه	h, a, e
ى	ı, i, ī, y, ā
ء	ʾ (hemze)

GİRİŞ

Zamanla çok defa gerçek anlamları yerine mecazlı bir anlam kazanarak sözlü gelenek içinde nesilden nesile aktarılan ve halk hafızasında yaşayan, halka mal olmuş, kalıplaşmış ifadeler (Oy 1991: 44) olarak tanımlanan atasözleri için Yunancada *parabol,* Latince ve Fransızcada *proverbe,* İngilizcede *proverb,* Almancada *sprichwort,* Farsçada *darbımesel*, Arapçada *mesel* terimleri kullanılır.

Parömiyoloji atasözü bilimi demektir. Parömiyolojinin çalışma alanı içindeki atasözleri milletler için çok önemli birer kültürel miras unsurudur. Bütün milletlerin atalarından kalmış sözleri vardır. Atalardan kalmış bu sözlerin layıkıyla ele alınıp incelenmesi bir millet için oldukça mühimdir.

Yazıya geçmiş ilk atasözü örnekleri Mezopotamya'daki tabletler üzerinde bulunmaktadır. Söz konusu tabletlerdeki atasözleri eldeki en eski veriler olmak bakımından ayrı bir önem taşır. Türklerde Kâşgarlı Mahmut adı bilinen ilk atasözü derleyici olarak kabul edilebilir. Bununla birlikte *Orhun Abideleri*'nden başlamak üzere *Kutadgu Bilig, Divanu Lugâti't-Türk, Atebetü'l-Hakayık, Dede Korkut Kitabı* gibi eserlerde birtakım atasözlerine rastlansa da söz konusu eserler atasözlerini bütünlüklü bir biçimde vermekten uzaktır.

Bizde atasözlerini toplama çalışmalarının en yoğun olduğu ilk dönem XV. yüzyıldır (Oy 1972: 180). Bu yüzyılda atasözlerinin toplandığı ilk derlemelerden biri *Kitâb-ı Atalar* adıyla bilinen eserdir. H. 885'te (M. 1480-1481) bir araya getirildiği mukaddimede kaydedilen fakat toplayıcısı bilinmeyen en eski atasözü derlemelerimizden *Kitâb-ı Atalar*'ın bugün için bilinen 1556 (?) ve 1526 tarihli iki nüshası vardır: Süleymaniye [Fatih] nüshası ve Paris nüshası.

Süleymaniye [Fatih] Nüshası [=F]

Kırmızı mürekkeple yazılmış *Hâzâ Kitâb-ı Atalar Befermâyed Oğullara* kaydı ile başlayan ve günümüzde Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Koleksiyonu 3543 numarada (115b-136a) bulunan bu nüsha Velet Çelebi İzbudak tarafından 1936'da yayımlanmıştır. Eserin kayıt numarası İzbudak yayını ve sonraki birçok çalışmada yanlışlıkla 3443 olarak verilmiştir.

Toplam 697 atasözünün yer aldığı F nüshası, kaynaklarda sülüs dense de nesih yazı stili ile kaleme alınmıştır. Mukaddimede ismi *Kitâb-ı Atalar* olarak kaydedilen söz konusu nüsha, yazmada aynı kalemden çıkan *Teshil* adlı tıp

metninden hemen sonra gelir ve istinsah tarihi kayıtlı değildir. Bununla birlikte *Teshil*'in sonundaki temmet kaydında istinsah tarihi olarak H. 963/Ramazan ayı (M. 1556) verilmiştir. Bu tarih *Kitâb-ı Atalar*'ın da istinsah tarihi olarak değerlendirilebilir. Velet Çelebi İzbudak, yazmanın telif tarihi [H. 885 (M. 1480-1481)] ile aynı yüzyılda istinsah edildiğini (İzbudak 1936: 3) belirtse de bu yorumu ihtiyatla karşılamak gerekir.

F nüshası üzerinde yapılan İzbudak yayınında ilk olarak eserde yer alan atasözleri Latin harflerine aktarılmış, ardından günümüz ifade biçimine çevrilmiştir. Bazı atasözlerinin altında ilgili sözlerin *Divanu Lugâti't-Türk*'teki eski şekilleri, aynı anlamı veren başka atasözleri ve ayrıca şairlerin eserlerinden seçilen kimi benzer örnekler ilave edilmiştir. Çalışmanın sonunda bir de sözlük vardır.

Konuk umduğın yimez bitüdüğün yir.

Misafir arzu ettiğini değil, ancak kendisine takdir olunan nasibini yer.

1. Misafir umduğunu yemez, bulduğunu yer.
2. Ne denlu sa'y kılsan bir murade
   Nasip olmaz mukadderden ziyade.
3. Anuk ötrü tutsa yokka sanmas. (Hazırı ileri sürse yoğa saymaz.) [DLT I-65] (İzbudak 1936: 17).

F nüshasının mukaddimesinde derlemenin adı olan *Kitâb-ı Atalar*'dan başka atasözlerinin derlenme yani bir araya getirilme tarihi de yer alır: H. 885 (M. 1480-1481). Eserin mukaddimeden sonraki kısmında her bir atasözünden önce *atalar eydür* denilerek 697 atasözü kaydedilmiştir.

Derlemenin ikinci nüshası Paris'tedir.

Paris Nüshası [=P]

Derlemenin ikinci nüshası Fransa Millî Kütüphanesinde (Bibliothèque Nationale de France) Turc237 numaradadır. Eserin adı yazmanın başında *Kitâb-ı Atalar Sözi* olarak kayıtlıdır. Divani yazı stili ile yazılan ve toplam 659 atasözünün bulunduğu bu nüshanın istinsah tarihi H. 932/Cemaziyelevvel ayı (M. 1526)'dır. Bu nüsha ile ilgili olarak Boratav tarafından 1954'te yayımlanan bir makale vardır. Makalede P nüshasındaki 94 atasözü söz konusu edilir. Boratav yayınında F nüshasında bulunmadığı ifade edilen bu 94 atasözünden bazılarının aslında F nüshasında yer aldığını söylemek gerekir. Boratav, atasözlerinin Latin harfleriyle okunuşlarını, Arap harfli metinlerini ve Fransızcalarını verdikten sonra, başka metinlerdeki eş ve benzer atasözlerini karşılaştırır. Her ne kadar Boratav tarafından yayımlanan söz konusu makale olsa da henüz P nüshasının metni/bu nüshadaki atasözleri bugün için tam olarak ortaya konmuş değildir.

Gözüŋ ile gördügüŋ etegüŋ ile örtgil.

كوزك ايله كوردكك اتككله اورتكل

“Couvre des pans de ton habit ce que tu vois de tes yeux.”

Conseil de tolérance envers les faiblesses et les fautes d'autrui, qui veut dire: quand on voit la faute du prochain, il vaut mieux de la cacher à un tiers, que de l'exhiber et de la rendre publique, faisant ainsi plus grand tort au fautif. − Cf. I, 6 N° 3773, II p. 152: *Gözüm siperi insanın elidir,* “1'homme doit empêcher les yeux de voir [le mal d'autrui]”, et les vers du *Pendnâme de Gûvâhî:*

Mesâvî edüb urma cânuŋa ot

Gözüŋle gör etegüŋle hemân ört

“Ne brûle pas ton âme au feu de pêchés, ce que tu vois des yeux, couvrele aussitôt des pans de ton habit” (Boratav 1954: 237).

P nüshasının mukaddimesinde derlemeyle ilgili olarak diğer nüshada yer almayan iki bilgiye daha rastlanır. Buna göre, mukaddimede atasözlerini bir araya getiren kişi, atasözlerini üç yılda derlediğini ve eserdeki toplam atasözü sayısının 1200 olduğunu ifade etmektedir. Çalışmamızda P ve F nüshalarında toplam 781 atasözü tespit edildiğine göre, aslında 419 atasözünün eksikliğinden söz etmek mümkündür. Burada Aydın Oy’un kitabına aldığı ve Pertev Naili Boratav’dan nakledilen şu tespitten bahsetmek yerinde olacaktır: 1200 atasözünün derlenmiş olduğu ve bizim gördüğümüz el yazmaları, araya giren daha başka el yazmalarından kısaltılarak sonradan toplanmıştır (Oy 1972: 181). *Kitâb-ı Atalar* yahut *Kitâb-ı Atalar Sözi*’nin başta Nurettin Albayrak ve Ömer Asım Aksoy tarafından hazırlanan kitaplar olmak üzere birçok yayında yer almayan kimi atasözlerini içermesi bakımından önemli bir kaynak olduğunu vurgulamak gerekir.

P nüshasında bazı atasözleri için mükerrer notu düşülmüştür. Müstensihin eserde tekrarlandığını belirttiği bu atasözleri şunlardır:

Azı bilmeyen hīç çoġ bilmez.

→ P.411 16ª/8

Ben geñümle mi büklütdüm beni erenler büklüdür

→ P.208 9ᵇ/10

Ėlüñ aġzı fāldur, ne dėrlerse olur.

→ P.69 5ª/2

Elüñ işdeyiken gözüñ eşde olsun.

→ P.429 16ᵇ/9

Giçiler ṣu döker, ulular ṭayınur, dėmişler.

→ P.535 20[a]/7-8

Oġurluḳ ėt, rūspilıḳ ėt; inṣāfı elden ḳoma.

→ P.383 15[a]/10

Öñin añlamayan ṣoñın ṭañlar.

→ P.262 11[b]/7

Ulularuñ sözi Ḳurʾān'a girmez illā yanınca yeler.

→ P.3 2[b]/6-7

BİRİNCİ BÖLÜM

DİL İNCELEMESİ
YAZILIŞ ÖZELLİKLERİ

Ünlülerin Yazılışı

/a/ Ünlüsünün Yazılışı

Ön seste

Ön seste /a/ ünlüsü elif [ا], üstünlü elif [اَ] ve kimi zaman da medli elif [آ] ile yazılmaktadır.

F nüshası	P nüshası
[اَجِيَنْ] *acıyan* F.373 126^{b}/5	[اجيان] *acıyan* P.478 18^{a}/9
[آجْ] *aç* F.189 121^{a}/12	[آج] *aç* P.449 17^{b}/1
[آجِلهَ] *acıla* F.190 121^{a}/13	[اج] *aç* P.450 17^{b}/2
[آدیِ] *adı* F.674 135^{b}/4	[ادى] *adı* P.222 10^{a}/11
[اَغْمَزْ] *aġmaz* F.667 135^{a}/13	[اغماز] *aġmaz* P.214 10^{a}/4
[آغِزْ] *aġız* F.592 133^{a}/8	[اغز] *aġız* P.136 7^{a}/8
[آلْ] *al* F.559 132^{a}/7	[ال] *al* P.600 22^{b}/2
[اَلِلهَ] *alıla* F.332 125^{b}/1	[اليله] *alıla* P.623 23^{a}/9
[اَنْجَقْ] *ancaḳ* F.536 131^{b}/2	[انجق] *ancaḳ* P.575 21^{b}/4
[آنيِ] *anı* F.566 132^{a}/14	[انى] *anı* P.645 24^{a}/4

İç seste

İç seste /a/ ünlüsü, üstün [-َ], elif [ا], üstünlü elif [اَ], medli elif [آ], çekmeli elif [اٰ], he [ه], üstünlü he [ـهَ,هَ] ile veya herhangi bir işaret kullanılmadan karşılanmıştır.

F nüshası	P nüshası
[اَكْلَمَيٰانْ] *añlamayan* F.5 116^{a}/11	[اكلميان] *añlamayan* P.262 11^{b}/7
[اَشَغَه] *aşaġa* F.317 125^{a}/3	[اشغه] *aşaġa* P.608 22^{b}/8
[اَيَقْ] *ayaḳ* F.289 124^{a}/8	[اياق] *ayaḳ* P.125 6^{b}/11
[آيَقْ] *ayaḳ* F.61 117^{b}/10	[ايق] *ayaḳ* P.318 13^{a}/11
[اَزَجُقْ] *azacuḳ* F.155 120^{a}/12	[ازه جوق] *azacuḳ* P.413 16^{a}/9
[بَاشِنْدَه نْ] *başından* F.514 130^{b}/14	-

[بٰاشْقَه] *başḳa* F.38 117^{a}/6	[بآشقه] *başḳa* P.294 12^{b}/7
[بَيآغي] *bayağı* F.287 124^{a}/7	[بياغي] *bayağı* P.123 6^{b}/10
[بوُغآزِي] *boġazı* F.337 125^{b}/7	[بوغازي] *boġazı* P.628 23^{b}/2
[بوُلَه مَدُمْ] *bulamadum* F.170 120^{b}/10	[بولآمدم] *bulamadum* P.428 16^{b}/9
[جَنَغَه] *çanaġa* F.445 128^{b}/9	[چناغه] *çanaġa* P.525 19^{b}/10
[دَدَه نَنْ] *dadanan* F.620 134^{a}/1	[دادانن] *dadanan* P.165 8^{a}/7
[اِرَقْدَنْ] *ıraḳdan* F.174 120^{b}/13	[ايراقدن] *ıraḳdan* P.432 16^{b}/11
[اِنَه نَنْ] *inanan* F.647 134^{b}/9	[اينانن] *inanan* P.193 9^{a}/8
[قَقْمَه كهِ] *ḳaḳma ki* F.28 116^{b}/13	[قاقمه كه] *ḳaḳma ki* P.284 12^{a}/11
[قُرْقَقْ] *ḳorḳaḳ* F.313 124^{b}/15	[قورقاق] *ḳorḳaḳ* P.261 11^{b}/6
[قوُلاَغوُزْ] *ḳulaġuz* F.632 134^{a}/12	[قولاغوز] *ḳulaġuz* P.178 8^{b}/7
[اوُخْشَه مِشْ] *oḫşamış* F.416 127^{b}/14	-
[اوُلَه جَغِنْ] *olacaġın* F.394 127^{a}/8	-
[اوُكَاتْ] *oñat* F.565 132^{a}/12	[اوكات] *oñat* P.644 24^{a}/3
[اوُرْتَاقْلِقْ] *ortaḳlıḳ* F.38 117^{a}/6	[اورتاقلق] *ortaḳlıḳ* P.294 12^{b}/7
[اوُيْنَه شِنَه] *oynaşına* F.647 134^{b}/9	[اويناشينه] *oynaşına* P.193 9^{a}/7
[صَقْسِغَانْ] *ṣaḳsıġan* F.478 129^{b}/10	[صقسغآن] *ṣaḳṣaġan* P.60 4^{b}/5
[سَقَالِينْ] *saḳalın* F.350 126^{a}/3	[صقآلين] *ṣaḳalın* P.641 23^{b}/11
[صَوَشْ مِشْ] *ṣavaşmış* F.249 123^{a}/5	[صواشمش] *ṣavaşmış* P.16 3^{a}/5
[سِچَنْ] *sıçan* F.530 131^{a}/12	[صچان] *ṣıçan* P.568 21^{a}/11
[طَلَشْمَه] *ṭalaşma* F.534 131^{a}/15	[طلشما] *ṭalaşma* P.572 21^{b}/3
[طَمَرْلَرُكْ] *ṭamarlaruñ* F.370 126^{b}/4	[طمرلروك] *ṭamarlaruñ* P.475 18^{a}/8
[طوُمٰانْلوُ] *ṭumanlu* F.486 130^{a}/2	-
[يٰانِنْجهَ] *yanınca* F.3 116^{a}/9	[ياننجه] *yanınca* P.3 2^{b}/7
[يَرَقْلَه] *yaraḳla* F.191 121^{a}/14	[يرآقله] *yaraḳla* P.451 17^{b}/3
[يٰارَه شُرْ] *yaraşur* F.333 125^{b}/4	[يرآشر] *yaraşur* P.624 23^{a}/9
[يُوقآروُ] *yoḳaru* F.317 125^{a}/3	[يوقري] *yoḳarı* P.608 22^{b}/8

Son seste

Son seste /a/ ünlüsü elif [ا], üstünlü elif [اَ], medli elif [آ], he [ه], ve üstünlü he [ـَه,هَ] ile yazılmıştır.

F nüshası	**P nüshası**
[اَكهَ] *aña* F.195 121^{b}/3	[اكا] *aña* P.456 17^{b}/6
[اَشَغَه] *aşaġa* F.337 125^{b}/7	[اشغه] *aşaġa* P.628 23^{b}/2
[بَكَا] *baña* F.458 129^{a}/6	[باكه] *baña* P.541 20^{b}/1
[بٰاشْقَه] *başḳa* F.38 117^{a}/6	[بآشقه] *başḳa* P.294 12^{b}/7
[بوُيَه] *boya* F.691 136^{a}/3	[بويا] *boya* P.51 4^{a}/9
[قَبَا] *ḳaba* F.306 124^{b}/9	[قبا] *ḳaba* P.254 11^{b}/1
[قَنْدَه] *ḳanda* F.566 132^{a}/14	[قنده] *ḳanda* P.645 24^{a}/4

F	P
[قَرْغَيهَ] *ḳarġaya* F.336 125^{b}/5	[قرغايه] *ḳarġaya* P.627 23^{b}/1
[اوُكْماَ] *oñma* F.675 135^{b}/5	[اوكمه] *oñma* P.223 10^{b}/1
[صُكْرَه] *ṣoñra* F.462 129^{a}/11	[صكره] *ṣoñra* P.545 20^{b}/4
[طَمهَ طَمهَ] *ṭama ṭama* F.95 118^{b}/9	[طمه طمه] *ṭama ṭama* P.352 14^{b}/1
[اوُزَدَه] *uzada* F.98 118^{b}/12	[اوزاده] *uzada* P.355 14^{b}/3
[اوُزُنْجهَ] *uzunca* F.184 121^{a}/8	[اوزونجه] *uzunca* P.444 17^{a}/9
[يَرَقْلَه] *yaraḳla* F.191 121^{a}/14	[يرآقله] *yaraḳla* P.451 17^{b}/3
[يوُرْغَه] *yorġa* F.427 128^{a}/8	[يورغه] *yorġa* P.506 19^{a}/7
-	[بولمياَ] *(şefḳat) bulmaya* P.642 24^{a}/1

/e/ Ünlüsünün Yazılışı

Ön seste

Ön seste /e/ ünlüsü elif [ا] ve üstünlü elif [اَ] ile yazılmıştır.

F nüshası	P nüshası
[اَسْكىِ] *eski* F.371 126^{b}/4	[اسكي] *eski* P.476 18^{a}/8
[اَسْمَيِنْجَهَ] *esmeyince* F.84 118^{a}/15	[اسمينجه] *esmeyince* P.341 14^{a}/5
[اَوْ] *ev* F.590 133^{a}/6	[او] *ev* P.134 7^{a}/6
[اَوْرَنْ] *evren* F.610 133^{b}/7	[اورن] *evren* P.155 7^{b}/10
[اَيوُ] *eyü* F.548 131^{b}/12	[ايو] *eyü* P.587 22^{a}/3

İç seste

İç seste /e/ ünlüsü üstün [-َ], elif [ا], üstünlü elif [اَ], medli elif [آ], çekmeli elif [اٰ], he [ه], üstünlü he [هَ ,ـهَ] veya herhangi bir işaret kullanılmadan gösterilmiştir.

F nüshası	P nüshası
[بَلوُرْمَزْ] *belürmez* F.298 124^{b}/1	[بلورمز] *belürmez* P.246 11^{a}/7
[بَنْ] *ben* F.661 135^{a}/7	[بن] *ben* P.208 9^{b}/10
[بَكْزَمَيَنْ] *beñzemeyen* F.637 134^{b}/1	[بكزه ميآن] *beñzemeyen* P.183 8^{b}/11
[بيِلَه مَدُمْ] *bilemedüm* F.170 120^{b}/10	[بلآ مدم] *bilemedüm* P.428 16^{b}/8
[بِلْمَزْ] *bilmez* F.153 120^{a}/11	[بلماز] *bilmez* P.411 16^{a}/8
[بِرَكوُيهَ] *biregüye* F.423 128^{a}/5	[بره كويه] *biregüye* P.502 19^{a}/5
[بُكُرْتْلاَنْ] *bögürtlen* F.495 130^{a}/11	-
[دَكُلْدُرْ] *degüldür* F.150 120^{a}/7	[دكلدر] *degüldür* P.408 16^{a}/5
[دَلْكْلوُ] *delüklü* F.113 119^{a}/8	[دلكلو] *delüklü* P.372 15^{a}/3
[اَمهَ كوُكْ] *emegüñ* F.134 119^{b}/10	[امكك] *emegüñ* P.393 15^{b}/6
[اَكْمهَ كوُمُزْ] *ekmegümüz* F.685 135^{b}/14	[اتمكمز] *etmegümüz* P.43 4^{a}/4
[اَيْلَمَزْ] (*fāyide) eylemez* F.567 132^{b}/1	[اتمآز] *(fāyide) etmez* P.646 24^{a}/5
[اَيْلاَيَلُمْ] *(şerḥ) eyleyelüm* F.116^{a}/7	[ايليالوم] *(şerḥ) eyleyelüm* P.2^{b}/4
[كَجْمهَ] *geçme* F.108 119^{a}/5	[كچمه] *geçme* P.366 14^{b}/10
[كَرْچَكْ] *gerçek* F.160 120^{b}/2	[كرچك] *gerçek* P.418 16^{b}/2

[كَرَكْ] *gerek* F.641 134^{b}/4	[كرك] *gerek* P.187 9^{a}/3
[كوُنَه نَيِنْ] *göneneyin* F.684 135^{b}/13	[كونه نين] *göneneyin* P.41 4^{a}/2
[كِتْمَيٰانىِ] *(yola) gitmeyeni* F.9 116^{a}/14	[كتمياني] *(yola) gitmeyeni* P.266 11^{b}/10
[كوُيَه كوُ] *güyegü* F.612 133^{b}/9	[كويكو] *güyegü* P.157 8^{a}/1
[اِكْنَه سيِنْ] *ignesin* F.79 118^{a}/10	[اكنسين] *ignesin* P.336 14^{a}/1
[اِلَتْمَزْ] *iletmez* F.550 131^{b}/14	[ايلتمآز] *iletmez* P.589 22^{a}/4
[اِنْجه جُكْ] *incecük* F.184 121^{a}/8	[انجه جوك] *incecük* P.444 17^{a}/9
[اِنْجَه لِنْجَه] *incelince* F.194 121^{b}/2	[انجه لنجه] *incelince* P.455 17^{b}/5
[اِسْتَمَيَنْ] *istemeyen* F.335 125^{b}/5	[استمآين] *istemeyen* P.626 23^{a}/11
[اِسْتَمَزْ] *istemez* F.425 128^{a}/7	[استماز] *istemez* P.504 19^{a}/6
[اِشْلَمَكْ] *işlemek* F.17 116^{b}/6	[اشلمك] *işlemek* P.273 12^{a}/4
[كَنْدُكْدَنْ] *kendüñden* F.151 120^{a}/9	[كندوكدن] *kendüñden* P.409 16^{a}/6
[كوُيَمْ] *küyem* F.569 132^{b}/4	[كويه ين] *küyeyin* P.648 24^{a}/8
[نَسْنهَ نوُكْ] *nesnenüñ* F.446 128^{b}/10	[نسننك] *nesnenüñ* P.526 19^{b}/11
[سَوِلْمَيِنْجهَ] *sevilmeyince* F.596 133^{a}/11	[سويلماينجه] *sevilmeyince* P.140 7^{a}/10
[اوُلَه نِلَه] *ölenile* F.398 127^{a}/11	-
[اوُلْمَزْ] *ölmez* F.524 131^{a}/8	[اولمآز] *ölmez* P.562 21^{a}/6
[سَنْدهَ نْ] *senden* F.624 134^{a}/4	[سندن] *senden* P.169 8^{a}/11
[سوُيْلاَيَلوُمْ] *söyleyelüm* F.116^{a}/6	[سويليالوم] *söyleyelüm* P.2^{b}/4
[سوُيْلَيَنَه] *söyleyene* F.32 117^{a}/1	[سويليآنه] *söyleyene* P.288 12^{b}/3

Son seste

Son seste /e/ ünlüsü için he [ه], üstünlü he [ـهَ,هَ], nadiren üstünlü elif [اَ] ve elif [ا] kullanılmıştır.

F nüshası	**P nüshası**
[بِلَه] *bile* F.316 125^{a}/3	[بله] *bile* P.607 22^{b}/7
[بِلاَ] *bile* F.476 129^{b}/8	-
[دَرهَ] *dere* F.620 134^{a}/1	[دره] *dere* P.165 8^{a}/8
[كوُكَا] *göge* F.667 135^{a}/13	[كوكه] *göge* P.214 10^{a}/4
[كوُلْكهَ] *gölge* F.571 132^{b}/5	[كولكه] *gölge* P.650 24^{a}/10
[اِنْجهَ] *ince* F.271 123^{b}/8	[اينجه] *ince* P.37 3^{b}/9
[كِمْسَه] *kimse* F.154 120^{a}/11	[كمسه] *kimse* P.412 16^{a}/8
[كَتوُرْمَكَه] *getürmege* F.155 120^{a}/12	[كتورمكا] *getürmege* P.413 16^{a}/9
[نَسْنَه] *nesne* F.82 118^{a}/13	[نسنه] *nesne* P.339 14^{a}/4
[نِجهَ] *nice* F.239 122^{b}/11	[نيجه] *nice* P.236 10^{b}/11
[نَيَا] *neye* F.415 127^{b}/12	-
[يِنهَ] *yine* F.358 126^{a}/9	[ينه] *yine* P.462 17^{b}/10
[يوُجَه] *yüce* F.352 126^{a}/4	[يوجه] *yüce* P.457 17^{b}/7

/ı/ ve /i/ Ünlülerinin Yazılışı

Ön seste

Ön seste /ı/ ve /i/ ünlüleri elif [ا], esreli elif [اِ], elif+ye [اي] veya elif+esreli ye [ايِ] ile yazılmıştır.

F nüshası	**P nüshası**
[اِرَقْدَنْ] *ıraḳdan* F.174 120^b/13	[ايراقدن] *ıraḳdan* P.432 16^b/11
[اِصيِرَنْ] *ıṣıran* F.589 133^a/6	[اصرن] *ıṣıran* P.133 7^a/6
[اِصْلَنْمَزْ] *ıṣlanmaz* F.579 132^b/13	[اصلنماز] *ıṣlanmaz* P.5 2^b/8
[ايِجْ] *iç* F.57 117^b/7	[ايچ] *iç* P.314 13^a/9
[ايِچوُنْ] *içün* F.209 121^b/14	-
[اِكْنَه سيِنْ] *ignesin* F.79 118^a/10	[اكنسين] *ignesin* P.336 14^a/1
[ايِنْ] *in* F.329 125^a/14	[اين] *in* P.620 23^a/7
[اِنَه نَنْ] *inanan* F.647 134^b/9	[اينانن] *inanan* P.193 9^a/8
[اِنْجهَ] *ince* F.271 123^b/8	[اينجه] *ince* P.37 3^b/9
[اِنَكْ] *inek* F.441 128^b/5	[اينك] *inek* P.520 19^b/7
[اِنِشْدهَ] *inişde* F.329 125^a/14	[اينشده] *inişde* P.620 23^a/7
[اِكْلَيَانْ] *iñleyen* F.33 117^a/2	[اكليان] *iñleyen* P.289 12^b/4
[اِسِّدَنْ] *issiden* F.359 126^a/10	[اسّيدن] *issiden* P.464 17^b/11
[اِشْلَرْ] *işler* F.322 125^a/8	[اشلر] *işler* P.613 23^a/1

İç seste

İç seste /ı/ ve /i/ ünlüleri esre [ـِ], ye [ـيـ], esreli ye [ـيِـ], dik çizgi [ٖ] ve dik çizgili ye [ـيٖـ] ile yazılmış, bazen de gösterilmemiştir.

F nüshası	**P nüshası**
[آچِلْدي] *açıldı* F.379 126^b/10	[اچلدي] *açıldı* P.485 18^b/4
[آغْرِمَزْ] *aġrımaz* F.629 134^a/9	[اغريمز] *aġrımaz* P.175 8^b/5
[اَلِمْ] *alım* F.78 118^a/9	[الم] *alım* P.335 14^a/1
[بَلِقْ] *balıḳ* F.20 116^b/8	[بالق] *balıḳ* P.276 12^a/6
[بِكَارِي] *bıñarı* F.430 128^a/10	[بكاري] *bıñarı* P.510 19^a/10
[بِكيِ] *bigi* F.175 120^b/14	[بيكى] *bigi* P.433 17^a/1
[بِلِنُرْ] *bilinür* F.55 117^b/6	[بيلنور] *bilinür* P.312 13^a/8
[بِزْلَنْكِجْ] *bizlengiç* F.566 132^a/14	[بزلنكج] *bizlengiç* P.645 24^a/4
[چَتِنْ] *çetin* F.177 121^a/1	[چتن] *çetin* P.437 17^a/4
[چوُكِچَكْ] *çökiçek* F.47 117^a/14	[چوكچك] *çökiçek* P.303 13^a/2
[دِلْكوُ] *dilkü* F.618 133^b/14	[دلكو] *dilkü* P.163 8^a/6
[ديٖمِشْلَرْ] *dėmişler* F.275 123^b/13	[دمشلر] *demişler* P.111 6^b/2
[دِرْلِكهَ] *dirlige* F.548 131^b/12	[درلكه] *dirlige* P.587 22^a/3
[اَكِنْجيِ] *ekinci* F.543 131^b/8	[اكنجي] *ekinci* P.582 21^b/10

[كَچِدْ] *geçid* F.131 119^{b}/8	[كچيد] *geçid* P.390 15^{b}/4
[كِچِلَرْ] *giçiler* F.453 129^{a}/2	[كچلر] *giçiler* P.535 20^{a}/7
[بيِتْ] *bit* F.405 127^{b}/2	-
[قَرِنْدَاشى] *ḳarındaşı* F.595 133^{a}/10	[قرنداشي] *ḳarındaşı* P.139 7^{a}/10
[قَرِشِقْ] *ḳarışıḳ* F.116 119^{a}/11	[قارشق] *ḳarışuḳ* P.375 15^{a}/5
[اوُكيِنْ] *öñin* F.5 116^{a}/10	[اوكين] *öñin* P.262 11^{b}/7
[سَاغْدِجْ] *saġdıç* F.134 119^{b}/10	[سآغدج] *saġdıç* P.393 15^{b}/6
[صَقِنْ] *ṣaḳın* F.567 132^{a}/15	[صاقن] *ṣaḳın* P.646 24^{a}/5
[صِغِنِرْ] *ṣıġınır* F.542 131^{b}/7	[صغنور] *ṣıġınur* P.581 21^{b}/9
[طَنِشِقْ] *ṭanışıḳ* F.511 130^{b}/11	-
[اُلوُسِنْ] *ulusın* F.2 116^{a}/8	[اولوسن] *ulusın* P.2 2^{b}/5
[يَارِمْ] *yarım* F.76 118^{a}/7	[يآرم] *yarım* P.333 13^{b}/10
[يوُمُشَقِنْ] *yumuşaḳın* F.682 135^{b}/11	[يمشاغين] *yumşaġın* P.231 10^{b}/7

Son seste

Son seste /ı/ ve /i/ ünlüleri ye [ي], esre [ـِ], esreli ye [يِ] ya da dik çizgili ye [يٖ] ile yazılmıştır.

F nüshası	**P nüshası**
[بيآغى] *bayaġı* F.287 124^{a}/7	[بيآغي] *bayaġı* P.123 6^{b}/10
[اَتِ] *eti* F.473 129^{b}/6	-
[قَكْلى] *ḳañlı* F.47 117^{a}/14	[قاكلي] *ḳañlı* P.303 13^{a}/2
[قَاتِ] *ḳatı* F.183 121^{a}/7	[قاتي] *ḳatı* P.443 17^{a}/8
[كِجى] *kėçi* F.145 120^{a}/3	[كچي] *keçi* P.404 16^{a}/2
[كِشى] *kişi* F.118 119^{a}/13	[كشي] *kişi* P.377 15^{a}/7
[قوُكْشى] *ḳoñşı* F.22 116^{b}/9	[قوكشي] *ḳoñşı* P.278 12^{a}/7
[كُپْرِى] *köpri* F.593 133^{a}/9	[كوپري] *köpri* P.137 7^{a}/9
[قوُرى] *ḳurı* F.331 125^{b}/1	[قوري] *ḳurı* P.622 23^{a}/8
[اوُدُنْجى] *oduncı* F.185 121^{a}/9	[اودونجي] *oduncı* P.445 17^{a}/10
[تَكْرى] *Tañrı* F.22 116^{b}/9	[تكري] *Tañrı* P.278 12^{a}/7
[طوُغْرى] *ṭoġrı* F.32 117^{a}/1	[طغري] *ṭoġrı* P.288 12^{b}/3
[طوُرْلَقِ] *ṭorlaḳı* F.479 129^{b}/11	-
[اوُرْغَانِ] *urġanı* F.446 128^{b}/11	-

/u/ ve /ü/ Ünlülerinin Yazılışı

Ön seste

Ön seste /u/ ve /ü/ ünlüleri ötreli elif [أُ], elif+vav [او] ve elif+ötreli vav [اوُ] ile gösterilmiştir.

F nüshası	P nüshası
[اوُجوُزْ] *ucuz* F.455 129a/4	[اوجوز] *ucuz* P.537 20a/9
[اوُچْ] *uç* F.659 135a/5	[اوچ] *uç* P.206 9b/8
[أُلوُ] *ulu* F.176 120b/15	[اولو] *ulu* P.436 17a/3
[اوُمْدوُغِنْ] *umduġın* F.93 118b/7	[اومدوغين] *umduġın* P.350 14a/10
[اوُنْ] *un* F.525 131a/8	[اون] *un* P.563 21a/7
[أُصْلوُ] *uṣlu* F.130 119b/7	[اوصلو] *uṣlu* P.389 15b/3
[اوُيَرْ] *uyar* F.622 134a/3	[اويآر] *uyar* P.167 8a/10
[اوُزُنْجهَ] *uzunca* F.184 121a/8	[اوزونجه] *uzunca* P.444 17a/9
[اوُفوُرُرْ] *üfürür* F.359 126a/10	[اوفوروب] *üfürüp* P.464 18a/1
[اوُلَشْدُرْمِشْ] *üleşdürmiş* F.195 121b/3	[اولشدرمش] *üleşdürmiş* P.456 17b/6
[اوُلُتْ] *ülüt* F.644 134b/7	[اولوت] *ülüt* P.190 9a/6
[اوُرَرْ] *ürer* F.547 131b/12	[اورر] *ürer* P.586 22a/2
[اوُسْتِنْدَه] *üstinde* F.132 119b/9	[اوستنده] *üstinde* P.391 15b/5
[اوُسْتوُنْدُرْ] *üstündür* F.281 124a/3	[اوستندر] *üstündür* P.117 6b/6
[اوُزوُمْ] *üzüm* F.531 131a/13	[اوزوم] *üzüm* P.569 21a/11

İç seste

İç seste /u/ ve /ü/ ünlüleri ötre [ـُ], vav [و], ötreli vav [وُ] veya herhangi bir işaret kullanılmadan yazılmıştır.

F nüshası	P nüshası
[اَرْتوُرَرْ] *arturar* F.212 122a/2	[ارترر] *arturur* P.434 17a/2
[اَروُغُكْ] *aruġuñ* F.298 124b/1	[اروغك] *aruġuñ* P.246 11a/7
[بُكُنْ] *bugün* F.566 132a/14	[بوكون] bugün P.645 24a/4
[بوُلْدُمْ] *buldum* F.170 120b/10	[بولدم] *buldum* P.428 16b/8
[بوُلُتْ] *bulut* F.583 133a/1	[بولوت] *bulut* P.9 2b/11
[بوُيْرُقْ] *buyruḳ* F.381 126b/12	[بويروق] *buyruḳ* P.487 18b/5
[چِتوُكْ] *çetük* F.431 128a/11	[كدي] *kedi* P.511 19a/11
[چُرُكْ] *çürük* F.138 119b/13	[چوروك] *çürük* P.397 15b/8
[دوُكُنْ] *dügün* F.383 126b/14	[دوكوندر] *dügündür* P.489 18b/7
[دُرْلوُ] *dürlü* F.74 118a/6	[درلو] *dürlü* P.331 13b/9
[دوُشْدي] *düşdi* F.448 128b/13	[دوشدي] *düşdi* P.529 20a/3
[دوُشوُرُرْ] *düşürür* F.454 129a/3	[دوشرر] *düşürür* P.536 20a/9
[اَكْسُكْلِكلَه] *eksükligile* F.406 127b/3	-
[كُتوُرُلْمَزْ] *götürülmez* F.452 129a/1	[كتورلماز] *götürülmez* P.534 20a/7

[قَاشوُغُكْدهَ] *ḳaşuġuñda* F.445 128^{b}/9	[قاشغكه] *ḳaşuġuña* P.525 19^{b}/11
[قوُدُقْ] *ḳoduḳ* F.640 134^{b}/3-4	[قودوق] *ḳoduḳ* P.186 9^{a}/2
[قُنوُغُكْ] *ḳonuġuñ* F.389 127^{a}/3	[قونغوك] *ḳonuġuñ* P.498 19^{a}/2
[قُرْتَرْ] *ḳurtar* F.252 123^{a}/7	[قورتآر] *ḳurtar* P.18 3^{a}/7
[كوُرْتُنى] *kürtüni* F.652 134^{b}/14	-
[اوُتوُرُرْ] *oturur* F.290 124^{a}/9	[اوترر] *oturur* P.238 11^{a}/1
[أيوُنى] *oyunı* F.146 120^{a}/4	[اويوني] *oyunı* P.405 16^{a}/2
[اوُكوُزهَ] *öküze* F.544 131^{b}/9	[اوكوزه] *öküze* P.583 21^{b}/11
[اوُلُمْ] *ölüm* F.385 126^{b}/15	[اولوم] *ölüm* P.491 18^{b}/8
[سِدوُكى] *sidügi* F.530 131^{a}/12	[سدوكي] *sidügi* P.568 21^{a}/11
[سُرْجَنْ] *sürçen* F.428 128^{a}/9	[سورچن] *sürçen* P.507 19^{a}/8
[صوُوُقْ] *ṣovuḳ* F.359 126^{a}/10	[صوق] *ṣovuḳ* P.464 18^{a}/1
[سوُيُنْدُرْ] *söyündür* F.89 118^{b}/4	[سويندر] *söyündür* P.346 14^{a}/8
[اوُجوُزْ] *ucuz* F.455 129^{a}/4	[اوجوز] *ucuz* P.537 20^{a}/9
[أُلوُسِنْ] *ulusın* F.2 116^{a}/8	[اولوسن] *ulusın* P.2 2^{b}/5
[وُرْغُنْ] *vurġun* F.383 126^{b}/14	[ورغون] *vurġun* P.489 18^{b}/6
[يوُزُكْ] *yüzük* F.628 134^{a}/8	[يوزوك] *yüzük* P.174 8^{b}/4

Son seste

Son seste /u/ ve /ü/ ünlüleri vav [و], ötreli vav [وُ], vav+elif [وا] ve ötreli vav+elif [وُا] ile gösterilmiştir.

F nüshası	**P nüshası**
[بوُزَغوُ] *buzaġu* F.301 124^{b}/5	[بوزاغو] *buzaġu* P.249 11^{a}/9
[قَموُ] *ḳamu* F.82 118^{a}/13	[قمو] *ḳamu* P.339 14^{a}/3
[قَاپوُ] *ḳapu* F.379 126^{b}/10	[قپو] *ḳapu* P.485 18^{b}/3
[كَنْدوُا] *kendü* F.37 117^{a}/5	[كندو] *kendü* P.293 12^{b}/6
[قُروُ] *ḳuru* F.685 135^{b}/14	[قورو] *ḳuru* P.500 19^{a}/3
[قُطْلوُ] *ḳuṭlu* F.347 125^{b}/15	[قوتلو] *ḳutlu* P.638 23^{b}/9
[صَاروُ] *ṣaru* F.52 117^{b}/2	[صآرو] *ṣaru* P.309 13^{a}/5
[صوُ] *ṣu* F.318 125^{a}/4	[صو] *ṣu* P.609 22^{b}/9
[طَانِشِقْلوُ] *ṭanışıḳlu* F.357 126^{a}/8	[طانشقلو] *ṭanışuḳlu* P.461 17^{b}/10
[اُصْلوُ] *uṣlu* F.130 119^{b}/7	[اوصلو] *uṣlu* P.389 15^{b}/3
[اوُيْقوُ] *uyḳu* F.426 128^{a}/7	[اويقو] *uyḳu* P.604 22^{b}/6
[بِرَكوُ] *biregü* F.619 133^{b}/15	[بره كو] *biregü* P.164 8^{a}/7
[دَلوُ] *delü* F.266 123^{b}/4	[دلو] *delü* P.32 3^{b}/7
[دَلُكْلوُ] *delüklü* F.113 119^{a}/8	[دلكلو] *delüklü* P.372 15^{a}/3
[دِيوُ] *dėyü* F.12 116^{b}/1	[ديو] *deyü* P.269 11^{b}/11
[دِلْكوُ] *dilkü* F.618 133^{b}/14	[دلكو] *dilkü* P.163 8^{a}/6
[دُرْلوُ] *dürlü* F.74 118^{a}/6	[درلو] *dürlü* P.331 13^{b}/9

[اَيوُ] *eyü* F.548 131^{b}/12	[ايو] *eyü* P.587 22^{a}/3
[كِروُ] *gėrü* F.364 126^{a}/15	[كيرو] *gėrü* P.469 18^{a}/4
[كِروُ] *gėrü* F.116^{a}/1	[كيروا] *gėrü* P.2^{a}/9
[كوُيَه كوُ] *güyegü* F.612 133^{b}/9	[كويكو] *güyegü* P.157 8^{a}/1

/o/ ve /ö/ Ünlülerinin Yazılışı

Ön seste

Ön seste /o/ ve /ö/ ünlüleri elif [ا], elif+ötreli vav [اوُ] ve ötreli elif [اُ] ile gösterilmiştir.

F nüshası	**P nüshası**
[اوُدْ] *od* F.162 120^{b}/3	[اود] *od* P.420 16^{b}/3
[اوُدوُنْ] *odun* F.244 123^{a}/1	[اودون] *odun* P.12 3^{a}/4
[اوُغْلَقْ] *oġlaḳ* F.613 133^{b}/10	[اوغلق] *oġlaḳ* P.158 8^{a}/2
[اوُغْلاَنْدَنْ] *oġlandan* F.48 117^{a}/15	[اوغلاندن] *oġlandan* P.304 13^{a}/3
[اوُغْرِى] *oġrı* F.560 132^{a}/7	[اوغري] *oġrı* P.601 22^{b}/2
[اُغوُرُكْ] *oġuruñ* F.245 123^{a}/2	[اوغوروك] *oġuruñ* P.13 3^{a}/3
[اوُقْ] *oḳ* F.518 131^{a}/3	[اوق] *oḳ* P.557 21^{a}/2
[اوُكَاتْ] *oñat* F.565 132^{a}/12	[اوكات] *oñat* P.644 24^{a}/3
[اوُصوُرْغَانْ] *oṣurġan* F.662 135^{a}/8	[اوصورغآن] *oṣurġan* P.209 9^{b}/11
[اُوَرْ] *(ḳarnın) ovar* F.572 132^{b}/7	[اوآر] *(ḳarnın) ovar* P.651 24^{a}/11
[اوُيْنَرْ] *oynar* F.697 136^{a}/9	[اوينآر] *oynar* P.58 4^{b}/4
[اوُدَنْمَزْ] *ödenmez* F.78 118^{a}/9	[اودنمآز] *ödenmez* P.335 14^{a}/1
[اوُدُنْجْ] *ödünç* F.67 117^{b}/15	[اودنج] *ödünç* P.323 13^{b}/3
[اوُكْ] *ög* F.256 123^{a}/9	-
[اوُكْرَنوُرْسِنْ] *ögrenürsin* F.657 135^{a}/3	[اوكره نورسن] *ögrenürsin* P.204 9^{b}/4
[اوُكوُنُرْ] *ögünür* F.322 125^{a}/8	[اوكونور] *ögünür* P.613 23^{a}/1
[اوُكوُزْدَنْ] *öküzden* F.38 117^{a}/6	[اوكوزدن] *öküzden* P.294 12^{b}/7
[اوُلْدوُكِى] *öldügi* F.193 121^{b}/1	[اولدوكي] *öldügi* P.454 17^{b}/4
[اوُكِى] *öñi* F.584 133^{a}/2	[اوكي] *öñi* P.126 7^{a}/1
[اوُتَه سِنْ] *ötesin* F.519 131^{a}/4	[اوته سن] *ötesin* P.558 21^{a}/3
[اوُيْلَلِكْ] *öylelik* F.77 118^{a}/8	[اويله لك] *öylelik* P.334 13^{b}/11

İç seste

İç seste /o/ ve /ö/ ünlüleri ötre ile [ـُ], vav [و], ötreli vav [وُ] ile yazılmıştır. /o/ ve /ö/ ünlülerinin işaretlenmedikleri de görülür.

F nüshası	**P nüshası**
[بوُشْ] *boş* F.250 123^{a}/6	[بوش] *boş* P.17 3^{a}/7
[بيُوُكْ] *böyük* F.627 134^{a}/7	[بويوك] *böyük* P.173 8^{b}/3
[چوُقْ] *çoḳ* F.74 118^{a}/6	[چوق] *çoḳ* P.331 13^{b}/9

F nüshası	P nüshası
[چُمْلَكْ] *çömlek* F.436 128^{b}/1	[چملك] *çömlek* P.516 19^{b}/3
[چوُنْ] *çön* F.464 129^{a}/13	-
[دوُكُلْمَكْ] *dögülmek* F.282 124^{a}/3	[دوكلمك] *dögülmek* P.118 6^{b}/6
[كُتوُرْمَكْ] *götürmek* F.278 123^{b}/15	[كوترمك] *götürmek* P.114 6^{b}/4
[كوُزِى] *gözi* F.286 124^{a}/6	[كوزي] *gözi* P.122 6^{b}/9
[قوُنْشى] *ḳonşı* F.635 134^{a}/14	[قوكشي] *ḳoñşı* P.181 8^{b}/9
[قُپُزْ] *ḳopuz* F.500 130^{b}/1	-
[قُيوُنْلوُدَنْ] *ḳoyunludan* F.578 132^{b}/11	[قيونلدن] *ḳoyunludan* P.657 24^{b}/4
[قُوَرْ] *ḳovar* F.308 124^{b}/11	[قوآر] *ḳovar* P.256 11^{b}/3
[صوُرَرْ] *ṣorar* F.71 118^{a}/4	[صورر] *ṣorar* P.328 13^{b}/7
[سُوُقْ] *sovuḳ* F.493 130^{a}/9	-
[صوُيْمَزْ] *ṣoymaz* F.367 126^{b}/2	[صويمآز] *ṣoymaz* P.472 18^{a}/6
[سوُزْ] *söz* F.561 132^{a}/8	[سوز] *söz* P.602 22^{b}/3
[طُقوُزْ] *ṭoḳuz* F.294 124^{a}/13	[طقوز] *ṭoḳuz* P.242 11^{a}/4
[طوُكوُزْ] *ṭoñuz* F.600 133^{a}/14	[طكوز] *ṭoñuz* P.144 7^{b}/2
[طُپْرَاقْ] *ṭopraḳ* F.176 120^{b}/15	[طپراق] *ṭopraḳ* P.436 17^{a}/3
[طوُرْلَقِ] *ṭorlaḳı* F.479 129^{b}/11	-

Son seste

Son seste /o/ ünlüsü vav [و], ötreli vav [وُ], vav+elif [وا] ve ötreli vav+elif [وُا] ile gösterilmiştir.

F nüshası	P nüshası
[قوُ] *ḳo* F.285 124^{a}/5	[قو] *ḳo* P.121 6^{b}/8
[قوُ] *ḳo* F.105 119^{a}/3	[قوا] *ḳo* P. P.363 14^{b}/8
[قوُا] *ḳo* F.62 117^{b}/11	[قو] *ḳo* P.319 13^{b}/1

Ünsüzlerin Yazılışı

/ç/ Ünsüzünün Yazılışı

/ç/ ünsüzü kimi zaman çim [چ] kimi zaman da cim [ج] ile yazılmıştır.

F nüshası	P nüshası
[آچُقْ] *açuḳ* F.135 119^{b}/11	[اچوق] *açuḳ* P.394 15^{b}/7
[چَتِينْ] *çetin* F.177 121^{a}/1	[چتن] *çetin* P.437 17^{a}/4
[چِيچَكلَه] *çiçegile* F.345 125^{b}/14	[چچكله] *çiçekle* P.636 23^{b}/8
[چوُقْ] *çoḳ* F.74 118^{a}/6	[چوق] *çoḳ* P.331 13^{b}/9
[كَچَرْ] *geçer* F.373 126^{b}/6	[كچر] *geçer* P.478 18^{a}/10
[كَرْچَكْ] *gerçek* F.160 120^{b}/2	[كرچك] *gerçek* P.418 16^{b}/2
[اَجْ] *aç* F.600 133^{a}/14	[اج] *aç* P.144 7^{b}/2
[اَغَاجْ] *aġaç* F.379 126^{b}/10	[اغاچ] *aġaç* P.485 18^{b}/3

[اَلْجَقْ] *alçaḳ* F.639 134^{b}/2
[بِزْلَنْكِجْ] *bizlengiç* F.566 132^{a}/14
[جَالِيهَ] *çalıya* F.542 131^{b}/7
[جَنَغهَ] *çanaġa* F.445 128^{b}/9
[چِقْ] *çıḳ* F.624 134^{a}/5
[چِقْسُونْ] *çıḳsun* F.166 120^{b}/7
[كَجهَ] *geçe* F.653 135^{a}/1
[اوُدُنْجْ] *ödünç* F.67 117^{b}/15
[سَاغْدِجْ] *saġdıç* F.134 119^{b}/10
[اوُجْ] *uç* F.659 135^{a}/5

[الچق] *alçaḳ* P.185 9^{a}/1
[بزلنكج] *bizlengiç* P.645 24^{a}/4
[چاليه] *çalıya* P.581 21^{b}/9
[چناغه] *çanaġa* P.525 19^{b}/10
[چق] *çıḳ* P.169 8^{a}/11
[چقسون] *çıḳsun* P.424 16^{b}/6
[كچه] *geçe* P.198 9^{b}/1
[اودنج] *ödünç* P.323 13^{b}/3
[سآغدج] *saġdıç* P.393 15^{b}/6
[اوچ] *uç* P.206 9^{b}/8

/p/ Ünsüzünün Yazılışı

Metinde /p/ ünsüzü genellikle pe [پ] ile yazıldığı hâlde bazen de be [ب] ile yazılmıştır.

F nüshası
[قَپْلاَنْ] *ḳaplan* F.534 131^{a}/15
[اَرْپَه اَتْمَكىِ] *arpa etmegi* F.662 135^{a}/9
[كُپْرىِ] *köpri* F.593 133^{a}/9
[قَاپوُ] *ḳapu* F.379 126^{b}/10
[بَصوُبْ] *baṣup* F.108 119^{a}/5
[قِيِبْ] *ḳıp* F.96 118^{b}/10
[قُبَروُرْ] *ḳoparur* F.334 125^{b}/4-5
[اوُبْ] *öp* F.62 117^{b}/11
[سِغَايِبْ] *sıġayıp* F.350 126^{a}/3
[طَبْدُرْ] *ṭapdur* F.431 128^{a}/11

P nüshası
[قپلان] *ḳaplan* P.572 21^{b}/2
[اربه اتمكي] *arpa etmegi* P.209 9^{b}/11
[كوپري] *köpri* P.137 7^{a}/9
[قپو] *ḳapu* P.485 18^{b}/3
[باصوپ] *baṣup* P.366 14^{b}/10
[قپ] *ḳıp* P.353 14^{b}/2
[قوپآرر] *ḳoparur* P.625 23^{a}/11
[اوپ] *öp* P.319 13^{b}/1
[سغآيوپ] *sıġayup* P.641 24^{a}/1
[طآپدر] *ṭapdur* P.511 19^{a}/11

/s/ Ünsüzünün Yazılışı

Metinde /s/ ünsüzü ön ünlülü sözcüklerde sin [س], art ünlülü sözcüklerde ise sad [ص], nadiren sin [س] ile gösterilmiştir.

F nüshası
[سَقَالِينْ] *saḳalın* F.350 126^{a}/3
[صَقِينْ] *ṣaḳın* F.626 134^{a}/7
[صَانُسُزْ] *ṣanusuz* F.459 129^{a}/7
[كِمْسهَ] *kimse* F.154 120^{a}/11
[اِصْلَنْمَزْ] *ıṣlanmaz* F.579 132^{b}/13
[اِسْتَمَزْ] *istemez* F.425 128^{a}/7
[صوُ] *ṣu* F.355 126^{a}/7
[سوُزْ] *söz* F.561 132^{a}/8
[اوُصوُرْدي] *oṣurdı* F.680 135^{b}/9

P nüshası
[صقآلين] *ṣaḳalın* P.641 23^{b}/11
[صقين] *ṣaḳın* P.172 8^{b}/2
[صانسوز] *ṣanusuz* P.543 20^{b}/2
[كمسه] *kimse* P.412 16^{a}/8
[اصلنماز] *ıṣlanmaz* P.5 2^{b}/8
[استماز] *istemez* P.504 19^{a}/6
[صو] *ṣu* P.459 17^{b}/9
[سوز] *söz* P.602 22^{b}/3
[اوصردي] *oṣurdı* P.229 10^{b}/6

F nüshası	P nüshası
[سِچَنْ] *sıçan* F.530 $131^{a}/12$	[صچان] *ṣıçan* P.568 $21^{a}/11$
[سِغَايِبْ] *sıġayıp* F.350 $126^{a}/3$	[سغآيوپ] *sıġayup* P.641 $24^{a}/1$
[صُوُقْ] *ṣovuḳ* F.359 $126^{a}/10$	[صوق] *ṣovuḳ* P.464 $18^{a}/1$
[سُوُقْ] *sovuḳ* F.493 $130^{a}/9$	-

/t/ Ünsüzünün Yazılışı

Metinde /t/ ünsüzü art ünlülü sözcüklerde genellikle tı [ط] nadiren te [ت] ile yazılmıştır.

F nüshası	P nüshası
[طَاغْ] *ṭaġ* F.6 $116^{a}/11$	[طآغ] *ṭaġ* P.263 $11^{b}/7$
[طَلَشْمَهَ] *ṭalaşma* F.534 $131^{a}/15$	[طلشما] *ṭalaşma* P.572 $21^{b}/3$
[طَمَرْلَرُكْ] *ṭamarlaruñ* F.370 $126^{b}/4$	[طمرلروك] *ṭamarlaruñ* P.475 $18^{a}/8$
[طَانِشِقْلُوُ] *ṭanışıḳlu* F.357 $126^{a}/8$	[طانشقلو] *ṭanışuḳlu* P.461 $17^{b}/10$
[تَكْرِى] *Tañrı* F.22 $116^{b}/9$	[تكري] *Tañrı* P.278 $12^{a}/7$
[طَاشْ] *ṭaş* F.113 $119^{a}/8$	[طاش] *ṭaş* P.372 $15^{a}/3$
[تَوغِى] *tavıġı* F.635 $134^{a}/14$	[تاوغي] *tavuġı* P.181 $8^{b}/9$
[طُپْرَاقْ] *ṭopraḳ* F.176 $120^{b}/15$	[طپراق] *ṭopraḳ* P.436 $17^{a}/3$
[طُوُزْ] *ṭuz* F.273 $123^{b}/11$	[طوز] *ṭuz* P.39 $4^{a}/1$
[قُطْلُوُ] *ḳuṭlu* F.347 $125^{b}/15$	[قوتلو] *ḳutlu* P.638 $23^{b}/9$
-	[توزوني] *tozunı* P.85 $5^{b}/3$

/ñ/ Ünsüzünün Yazılışı

A'da nazal /n/ (ñ) ünsüzü kef (ک) ile yazılmıştır.

F nüshası	P nüshası
[اَكَارْ] *añar* F.148 $120^{a}/6$	[اكآر] *añar* P.407 $16^{a}/4$
[آيْ اَيْدِكِى] *ay aydıñı* F.363 $126^{a}/14$	[آي ايدوكي] *ay ayduñı* P.468 $18^{a}/3$
[بَكْزَمَيَنْ] *beñzemeyen* F.637 $134^{b}/1$	[بكزه ميآن] *beñzemeyen* P.183 $8^{b}/11$
[بِيكْ] *biñ* F.367 $126^{b}/1$	[بيك] *biñ* P.472 $18^{a}/6$
[دَكِزْ] *deñiz* F.656 $135^{a}/2$	[دكز] *deñiz* P.203 $9^{b}/5$
[اَكْسَكْ] *eñseñ* F.279 $124^{a}/1$	[اكسك] *eñseñ* P.115 $6^{b}/4$
[قَكْلِى] *ḳañlı* F.47 $117^{a}/14$	[قاكلي] *ḳañlı* P.303 $13^{a}/2$

Şeddeli Yazılışlar

Arapça sözcüklerin yazılışında görülen şedde kimi Türkçe sözcüklerde de kullanılmıştır:

F nüshası	P nüshası
[اَصّى دُرْ] *aṣṣıdur* F.679 $135^{b}/9$	[اصّيدر] *aṣṣıdur* P.228 $10^{b}/5$
[بَلّوُدُرْ] *bellüdür* F.602 $133^{a}/15$	[بللّودر] *bellüdür* P.146 $7^{b}/4$
[اِسِّى] *issi* F.235 $122^{b}/8$	[اسّي] *issi* P.232 $10^{b}/8$
-	[قوللّق] *ḳulluḳ* P.630 $23^{b}/4$

S E S B İ L G İ S İ

ÜNLÜLER

Ünlü Değişmeleri

/u/~/ı/ ve /ü/~/i/ Değişmesi

Eski Türkçede /u/ ve /ü/ ünlüsünü taşıyan bazı sözcüklerin bu ünlüleri Batı Türkçesinde /ı/ ve /i/ olmuştur. Bu değişiklik ancak Eski Anadolu Türkçesinden sonra tamamlanmıştır (Ergin 1963: 405). KA'da bazı sözcüklerde henüz tamamlanmayan söz konusu değişiklik nedeniyle kimi zaman eski ve yeni biçimler birlikte kullanılmıştır.

Buna göre, sözcüklerin F ve P nüshalarındaki durumları aşağıdaki gibidir:

buzağu > buzağı

buzağu F.38 117^{a}/7, F.301 124^{b}/5, P.97 6^{a}/3, P.202 9^{b}/4, P.249 11^{a}/9

buzağı P.294 12^{b}/7

**yoḳġaru > yoḳaru > yoḳarı*

yoḳaru F.317 125^{a}/4

yoḳarı P.608 22^{b}/8

ṭoğru > ṭoğrı > doğrı

doğrı P.497 19^{a}/1

doğrısın P.304 13^{a}/3

ṭoğrı F.32 117^{a}/1, F.477 129^{b}/9, P.90 5^{b}/8, P.288 12^{b}/3

ṭoğru F.388 127^{a}/2

ṭoğrusın F.48 117^{a}/15

düp > dip

dibi F.303 124^{b}/6, P.251 11^{a}/10

dibüm F.436 128^{b}/1, P.516 19^{b}/4

büt- > bit-

bitmez F.364 126^{a}/15, P.469 18^{a}/4

bütür- > bitür-

bitürdügin F.380 126b/11, P.486 18b/4

uçun > üçün > içün

içün F.209 121b/14, F.220 122a/8

tilkü

dilkü F.617 133b/13, F.618 133b/14, P.163 8a/6
tilki P.110 6b/1
tilkü P.162 8a/5

/u/~/o/ ve /ü/~/ö/ Değişmesi

Arap harfli metinlerde Türk dilinin yuvarlak ünlülerini göstermek için farklı harfler kullanılmamış, /o/, /ö/ ve /u/, /ü/ ünlüleri aynı harfle karşılanmıştır. Bu nedenle ilk hecedeki yuvarlak ünlülerin dar mı, geniş mi olduklarını yazımdan tespit etmek mümkün görünmemektedir. Bu durumda, ilk hece ünlülerinin bugünkü biçimlerinin ne vakit teşekkül ettiği hususu kesin olarak bilinmemekle beraber, bu teşekkülün, eski devirler içinde mümkün olabileceği gibi, ağız tesirleri dolayısıyla yeni olabileceği de düşünülebilir. Bazı sözcüklerdeki /o/ ve /ö/'lerin Rumeli ağzı tesiri ile /u/ ve /ü/ olduğunu söyleyen dilciler teşekkülün yeni olduğu görüşündedir (Özkan 1992: 86). Öte yandan başka çalışmalarda (Tezcan ve Boeschoten 2001 ve Akar 2018: 105 gibi) böyle sözcüklerin ünlülerinde Oğuz ağızlarının esas alındığı, bu sebeple geniş-yuvarlak ünlülerin tercih edildiği görülür. Yine, çeviri yazılı metinlerdeki malze-me dikkate alınarak yapılan çalışmaların verilerine göre (Develi 1995, Duman 1995) bu ünlüler geniş-yuvarlak olmalıdır.

Bütün bunlara göre, çalışmamızda ilk hecesinde yuvarlak ünlü yer alan sözcükler aşağıdaki gibi tespit edilmiştir:

Dar ünlülü olarak tespit edilenler:

güyegü F.612 133b/9, P.157 8a/1
uş F.664 135A/11
utanmış F.634 134a/14
uymaz F.130 119b/7, P.389 15b/4

Geniş ünlülü olarak tespit edilenler:

boġaz F.135 119b/11, P.394 15b/7
oyunı F.146 120a/4, F.607 133b/5, P.79 5a/9, P.151 7b/8, P.405 16a/2
oġrıya F.440 128b/4, P.519 19b/6

oġurluḳ F.637 134b/1, P.183 8b/11
oyanuḳ F.573 132b/7, P.652 24a/11
yoġunı F.630 134a/10, P.176 8b/6
yörürse F.333 125b/3, P.624 23a/10

Ünlü Uyumu

Ünlü uyumlarının Türk dilindeki durumuna bakıldığında, artlık-önlük uyumunun Eski Türkçeden beri dilde mevcut olduğu görülür. Düzlük-yuvarlaklık uyumu ise Eski Türkçeden başlamak üzere Eski Anadolu Türkçesinde de tam anlamıyla kurallaşmış değildir. Hatta, Eski Türkçede düz ünlü bulunduran ve bugün de aynı ünlüleri devam ettiren bazı ekler Eski Anadolu Türkçesinde yuvarlak ünlü taşır. Düzlük-yuvarlaklık uyumu dilde ancak Klasik Osmanlı Türkçesinden sonra oluşmaya başlamış ve Türkiye Türkçesinde kurallaşmıştır.

Artlık-Önlük Uyumu

KA'da hem sözcük köklerinde hem de eklerde artlık-önlük uyumunun tam olduğundan bahsetmek mümkün olmakla birlikte, aşağıdaki örneklerde (F nüshasında) -icek zarf-fiil ekiyle (hem F hem de P nüshasında) +lıḳ, +lik isimden isim yapma eki uyum dışı kalmıştır:

bıçaḳ çal-icek F.613 133b/10
yañıl-icek F.396 127a/10
rūspi+lıḳ ėt- F.124 119b/2, P.383 15a/10
edebsüz+lıḳ eyle- P.118 6b/7
ḳoca+lik+de F.110 119a/6

F nüshasında *i-* fiilinin -dük sıfat-fiili+iyelik ekli biçimi olan *idügi,* şu örnekte hem artlık-önlük hem de düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmiştir:

ḳozuduġun F.447 128b/12

Bugün uyumdan kaçan *dahi* sözcüğünün iki nüshada da uyuma bağlı olarak kullanıldığını söyleyebiliriz:

daḫı F.660 135a/7, P.207 9b/7

Türkiye Türkçesinde uyumdan kaçan +daş isimden isim yapma yapma ekinin KA'da uyum dâhilinde olduğundan bahsetmek mümkündür:

ḳardaş F.249 123a/5, P.16 3a/5
ḳarındaşı F.595 133a/10, P.139 7a/10
yoldaşa F.77 118a/8, P.334 13b/11

Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Eski Anadolu Türkçesinin önemli özelliklerinden biri de gerek Türkiye Türkçesinde gerekse Eski Türkçede düz ünlü taşıyan birtakım sözcük ve eklerin yuvarlak ünlülü olmasıdır. Söz konusu yuvarlaklaşmalardan bir kısmının sebepleri izah edilebilmekle birlikte bir kısmı da şimdilik herhangi bir sebebe bağlanamamaktadır (Olcay 1965: 53).

KA'da düzlük-yuvarlaklık uyumundan kaçan sözcük ve eklerin durumu aşağıdaki gibidir:

Sözcüklerde Yuvarlaklaşma

/ġ/ ve /g/ Seslerinin Düşmesinden Kaynaklanan Yuvarlaklaşma

Eski Türkçede, sonlarında /-ġ/ ve /-g/ ünsüzleri bulunan birtakım sözcükler Eski Anadolu Türkçesinde /-u/ ve /-ü/ ile sona erer. Reşit Rahmeti Arat, ünlü uyumuna aykırı olan bu durumun /-g/ ve /-ġ/ seslerinin düşmesi neticesinde önce kendilerinden önceki ünlüleri uzattıklarını ve bir müddet sonra ünlü uyumunun kuvvetlenmesinden dolayı bu son izlerini de kaybetmiş olduklarını ileri sürmüştür (Arat 1951: 109). Faruk Kadri Timurtaş ise bu hadisenin düşmeden ziyade bir kaynaşma mahiyeti taşıdığını ve bu şekilde yuvarlak ünlü taşıyan sözcüklerden bazılarında (*ḳapu, sevü* gibi) yuvarlaklaşmaya art damaksıl ve ön damaksıl /g/'nin düşmesi kadar /p/, /v/ gibi dudak ünsüzlerinin de sebep olabileceğini ifade eder (Timurtaş 1981: 28).

Konuyla ilgili bir başka tespit Ahmet B. Ercilasun'a aittir. Ercilasun, art damaksıl ve ön damaksıl /g/'nin erimesinin birdenbire olmadığını, ara safhaları tespit edilemeyen gelişmenin -*başlıġ* örneğinde- şu şekilde olduğunu söyler: *başlıġ > başlığ > başlıw > başluw > başlu.* Araştırmacıya göre bunun böyle olduğu düşen /g/'den önceki ünlünün yuvarlak oluşundan bellidir. Doğrudan doğruya /g/ düşmesi, ünlünün yuvarlaklaşması için bir sebep olamaz. Yuvarlaklaşma için bir sebep lazımdır; bu da /w/'dir. /w/'nin ortaya çıkması için de /g/'nin mutlaka sızıcılaşıp /ğ/ olması gerekir. Ercilasun'a göre Eski Oğuz Türkçesindeki [=Eski Anadolu Türkçesi] *ḳamu, başlu, ölü* gibi kelimelerin son ünlüsü uzundu; çünkü ünsüz erimesinden sonra mutlaka bir telafi uzunluğu döneminin yaşanması gerekir. Buna göre edebiyat araştırmalarında yapılan hata düzeltilmelidir (Ercilasun 2004: 457).

Bütün bunlarla birlikte art damaksıl ve ön damaksıl /g/ sesleri düştüğünde düz ünlülü kalan örneklerin olması bu görüşlerden herhangi birinin kesin olarak doğru olması ihtimalini azaltır.

KA'da /ġ/ sesinin düşmesiyle yuvarlak ünlü taşıyan sözcük örnekleri şunlardır:

adıġ > ayıġ > ayu

ayunuñ F.621 134a/2, P.166 8a/8
ayuyı F.191 121a/14, P.451 17b/2

ḳapıġ > ḳapu

ḳapu F.379 126b/10, P.485 18b/3-4
ḳapuda F.324 125a/10, P.615 23a/3
ḳapusın F.28 116b/13, P.284 12a/11

ṣarıġ > ṣaru

ṣaru F.52 117b/2, P.309 13a/5

/ġ/ ve /g/ sesleri düştüğü hâlde düz ünlü taşıyan sözcükler:

açıġ > acı F.422 128a/5
ḳatıġ > ḳatı F.183 121a/7, P.443 17a/8
tirig > diri F.473 129b/6

Dudak Ünsüzleri Sebebiyle
Yuvarlak Ünlü Taşıyan Sözcükler

Dudak ünsüzleri kimi sözcüklerde yanlarındaki ünlüleri yuvarlaklaştırabilmektedir. Böyle sözcüklerin KA'daki örnekleri aşağıda verilmiştir:

temir > demür F.387 127a/2, P.496 19a/1
yabız > yavuz F.106 119a/3, P.364 14b/9
ṣoġuḳ > ṣovuḳ F.359 126a/10, P.464 18a/1

Eklerde Yuvarlaklaşma

Eski Anadolu Türkçesinde kimi ekler bünyelerinde daima yuvarlak ünlü bulundurur. Eklerden bazıları Eski Türkçede de yuvarlak ünlü taşımaktadır.

KA'da tespit edilen yuvarlak ünlülü ekler aşağıda verilmiştir.

Ünlüsü Aslında Yuvarlak Olan Ekler

-up, **-üp Zarf-Fiil Eki**

Daha önce Eski Türkçede uyum dâhilinde olan bu ekin yardımcı ünlüsü Eski Anadolu Türkçesinde daima yuvarlaktır. F nüshasındaki *sıġayıp* sözcüğü dışında KA'da ekin yardımcı ünlüsü yuvarlak olarak tespit edilmiştir:

başup F.108 119a/5, P.366 14b/10
ḳaçup F.407 127b/5
ḳorḳup F.225 122a/13
ḳoyup F.415 127b/12
ṣorup F.269 123b/7, P.35 3b/8

binüp F.420 128ª/3
bükülüp F.524 131ª/8, P.562 21ª/6
dėrilüp P.492 18ᵇ/8
düşüp F.80 118ª/11, P.337 14ª/2
üfürüp P.464 18ª/1
sıġayup P.641 24ª/1 [krş. *sıġayıp* F.350 126ª/3]

-duḳ, -dük Sıfat-Fiil Eki

Eski Türkçede yuvarlak ünlülü olan bu ekin ünlüsü Eski Anadolu Türkçesinde de yuvarlaktır. KA'da sadece F nüshasında bir yerde [*degdigile* (F.656 135ª/2)] ek uyuma girmiştir:

atduġı F.382 126ᵇ/13, P.488 18ᵇ/6
bildügi F.629 134ª/9
dėdügi F.235 122ᵇ/8, P.232 10ᵇ/8
dėdüklerince F.173 120ᵇ/12, P.431 16ᵇ/10
göçdük (yurduñ ḳadri) F.55 117ᵇ/5
ḳonduḳ (yurtda) F.55 117ᵇ/6, *ḳonduḳ (yėrde)* P.312 13ª/8
yėrdük (oġlan) F.207 121ᵇ/13

-dur, -dür Ettirgen Çatı Eki

Türkiye Türkçesinde uyuma girmiş olan bu ekin ünlüsü hem Eski Türkçede hem de Eski Anadolu Türkçesinde daima yuvarlaktır.

-dur, -dür ettirgenlik eki KA'da da yuvarlak ünlülü olarak bulunur.

bindür F.469 129ᵇ/2, P.552 20ᵇ/9
gütdürür F.106 119ª/3, P.364 14ᵇ/9
ḳaldurur F.648 134ᵇ/10, P.194 9ª/9
ḳandurmaz F.368 126ᵇ/2, P.473 18ª/6
söyletdürür F.234 122ᵇ/7
söyündür F.89 118ᵇ/4, P.346 14ª/8
üleşdürmiş F.195 121ᵇ/3, P.456 17ᵇ/6
yedüreler P.301 13ª/1, *yėdüreler* F.45 117ª/13

-ur, -ür Ettirgen Çatı Eki

Eski Türkçede çoğunlukla -ur, -ür çok az da -ır, -ir olarak kullanılan bu ekin ünlüsü Eski Anadolu Türkçesinde daima yuvarlaktır.

KA'da -ur, -ür ettirgen çatı ekinin ünlüsü daima yuvarlak olarak yer almaktadır:

arturur P.434 17ª/2
bitürdügin F.380 126ᵇ/11, P.486 18ᵇ/4
doyurmaz P.474 18ª/7, P.631 23ᵇ/5
düşürür F.454 129ª/3, P.536 20ª/9

geçüresin P.93 5[b]/11
ṭoġurur P.71 5[a]/4
ṭoyur F.297 124[b]/1, P.245 11[a]/6
ṭoyurmaz F.340 125[b]/10
yėtürür F.409 127[b]/6
(başın) yitürür P.543 20[b]/2-3

-sun, -sün Emir Eki

Eski Türkçede -zun, -zün biçiminde yuvarlak ünlülü olan emir eki, Eski Anadolu Türkçesinde -sun, -sün şeklinde yine yuvarlak ünlülüdür.

KA'da da ekin ünlüsü yuvarlak olarak tespit edilmiştir:

dėsün F.516 131[a]/1, P.555 20[b]/11
dirülsün F.217 122[a]/6
ėrmesün F.335 125[b]/5, P.626 23[b]/1
göñlinden gidermesün F.115[b]/4-5
ḫōr u ẕelīl olmasun P.2[a]/11-2[b]/1, F.116[a]/3
n'eylesün F.476 129[b]/8
oysun F.479 129[b]/11
ölsün F.217 122[a]/6
ṣatulsun F.487 130[a]/3
ṣorsun F.237 122[b]/10, P.234 10[b]/9
yaḳmasun F.626 134[a]/7, P.172 8[b]/3

+dur, +dür Bildirme Eki

Teklik üçüncü kişi bildirme eki Eski Türkçede olduğu gibi Eski Anadolu Türkçesinde de yuvarlak ünlülüdür. Aslında *tur-* fiilinden gelişen bu üçüncü kişi bildirme ekinin ünlüsü KA'da daima yuvarlaktır. Ayrıca, KA'da sadece ekleşmiş biçim olan +dur, +dür kullanılmış, ekleşmemiş biçim olan *durur* yer almamıştır:

gerekdür F.255 123[a]/10
mīrās̱dur F.254 123[a]/9, P.20 3[a]/9
muḥtācdur F.517 131[a]/2, P.556 21[a]/1
oddur F.626 134[a]/6, P.172 8[b]/2
oġlandur F.377 126[b]/9, P.483 18[b]/2
şūmdur F.226 122[a]/15
Türkdür P.247 11[a]/8
üstündür F.281 124[a]/3, P.117 6[b]/6

-gü, -ḳu Fiilden İsim Yapma Eki

Gerek Eski Türkçede gerekse Eski Anadolu Türkçesinde bu fiilden isim yapma ekinin ünlüsü yuvarlaktır.

Ek, KA'da aşağıdaki sözcüklerde yuvarlak ünlülü olarak karşımıza çıkar:

degü P.291 12^b/5, *dėgü* F.35 117^a/4
uyḳu F.426 128^a/7, P.604 22^b/6
yanḳudan F.210 121^b/15

Ünlüsü Sonradan Yuvarlaklaşan Ekler

+um, +üm, +umuz, +ümüz İyelik Eki

Teklik ve çokluk birinci kişi iyelik ekleri, Eski Türkçede hem artlık-önlük hem de düzlük-yuvarlaklık uyumuna girebilmektedir. Eski Anadolu Türkçesinde ise ekin ünlüsü /m/ dudak ünsüzünün etkisiyle daima yuvarlaktır.

KA'da iyelik ekleri teklik ve çokluk birinci kişilerde çoğunlukla yuvarlak ünlülü olmakla birlikte, F nüshasında yer alan iki örnekte (teklik birinci kişi) ekin ünlüsü uyuma girer:

başum F.172 120^b/12, P.430 16^b/10
beligüm P.28 3^b/4, *bėlügüm* F.263 123^b/2
börküm F.371 126^b/4, P.476 18^a/8
dibüm F.436 128^b/1, P.516 19^b/4
işüm P.430 16^b/10
ḳulaġuma F.415 127^b/13
geñümle P.208 9^b/10
hegbecügüm P.93 5^b/11
işüm F.172 120^b/11
öñüme P.83 5^b/1
ṭ.şaġum F.677 135^b/7, P.225 10^b/3
yancuġum F.657 135^a/3, P.204 9^b/5
yėrüm F.227 122^b/1
adumuz F.685 135^b/13, P.43 4^a/3
ekmegümüz F.685 135^b/14
etmegümüz P.43 4^a/4

Düz ünlülü olanlar:

boġazıma F.653 135^a/1
ṭālıġım F.653 134^b/15

+uñ, +üñ İyelik Eki

Eski Türkçede teklik ikinci kişi iyelik eki uyuma bağlıydı. Bu ek Eski Anadolu Türkçesinde teklik birinci kişi iyelik ekine analoji yoluyla yuvarlaklaşmış olmalıdır.

KA'da teklik ikinci kişi iyelik eki genellikle yuvarlak ünlüludür. Fakat F nüshasında birkaç yerde ekin ünlüsü düz olarak tespit edilmiştir:

aduñ F.404 127^b/1
ʿaḳluñ F.519 131^a/3, P.558 21^a/3
atuñ F.329 125^a/14, P.629 23^b/3

ʿavretüñile F.109 119^a/5
bildügüñ F.291 124^a/10, P.239 11^a/2
börküñ F.105 119^a/2, P.363 14^b/8
dilüñ F.196 121^b/4
ecelüñ P.65 4^b/9
eksügüñ F.12 116^b/1
elüñ F.171 120^b/10, F.464 129^a/13, P.108 6^a/11, P.429 16^b/9
evüñe F.574 132^b/8
göñlüñ P.101 6^a/7
işüñ F.501 130^b/2, P.653 24^b/1
kapuñ F.28 116^b/14, P.284 12^a/11
ṭāliʿüñ F.151 120^a/9, F.178 121^a/2, F.179 121^a/3, P.409 16^a/7, P.438 17^a/5, P.440 17^a/6
üstüñe F.299 124^b/2
yanuña F.105 119^a/2, F.215 122^a/4, P.363 14^b/8

Düz ünlülü olanlar:

işiñ F.574 132^b/8
fikriñ F.115^b/4
ẕikriñ F.115^b/4

+uñ, +üñ, +nuñ, +nüñ İlgi Durumu Eki

Eski Türkçede ilgi durumu ekinin ünlüsü uyum dâhilindeydi. Özkan (1992: 101) gibi bazı araştırmacılar Eski Anadolu Türkçesinde ekin hep yuvarlak ünlü taşımasını /ñ/ ile ilişkilendirmekle birlikte birinci teklik iyelik ekinin etkisinden de bahsederler.

KA'da genellikle yuvarlak ünlü taşıyan bu ekin ünlüsü F nüshasında üç yerde uyuma girer:

aruġuñ F.298 124^b/1, P.246 11^a/7
azuñ F.607 133^b/5, P.151 7^b/7
bayuñ P.148 7^b/5
çobānuñ F.229 122^b/2
donuñ P.439 17^a/5
düşmānuñ F.127 119^b/5
ḫaberüñ F.48 117^a/15, P.304 13^a/3
inişüñ F.122 119^b/1, P.381 15^a/9
kelüñ P.56 4^b/2
ayunuñ F.621 134^a/2, P.166 8^a/8
borçlunuñ F.390 127^a/4, P.499 19^a/3
devletlünüñ F.451 129^a/1, P.532 20^a/5
keçinüñ P.61 4^b/6

kedinüñ F.218 122ª/6
ḳoñşınuñ P.190 9ª/5
ḳorḳunuñ F.386 127ª/1, P.493 18ᵇ/9
nesnenüñ F.446 128ᵇ/10, P.526 19ᵇ/11

Düz ünlülü olanlar:
bayıñ F.604 133ᵇ/2
itiñ F.622 134ª/3

+lu, +lü İsimden İsim Yapma Eki

Eski Türkçede +lıġ, +lig, +luġ, +lüg biçiminde düz ve yuvarlak ünlü taşıyan ve ünlü uyumlarına giren bu ek, Eski Anadolu Türkçesinde son seste yer alan /ġ/ ve /g/'lerin eriyip düşmesiyle +lu, +lü şeklinde yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır. Konuyla ilgili başka görüşler için bk. ġ/ ve /g/ seslerinin düşmesinden kaynaklanan yuvarlaklaşma.

+lu, +lü isimden isim yapma eki KA'da genellikle yuvarlak ünlülüdür:
adlu F.319 125ª/5, P.610 22ᵇ/10
baġludur P.615 23ª/3
borçlunuñ F.390 127ª/4, P.499 19ª/3
ip ḳuşaḳlunuñ F.461 129ª/9, P.658 24ᵇ/5
ḳoyunlu F.494 130ª/10
ḳurlu F.500 130ᵇ/1
otlusından F.292 124ª/11, P.240 11ª/2
ṣuçlu F.560 132ª/8, P.601 22ᵇ/3
ṭanışıḳlu F.357 126ª/8, P.461 17ᵇ/10
ṭatludur F.473 129ᵇ/6
cebelü F.367 126ᵇ/1
gümişlü F.449 128ᵇ/13
delüklü F.113 119ª/8, P.372 15ª/3
dürlü F.74 118ª/6, P.331 13ᵇ/9
güçlü F.560 132ª/8, P.601 22ᵇ/2
yerlünüñ P.210 10ª/1, *yėrlünüñ* F.663 135ª/9
yüksüklü F.494 130ª/10
yüñlü P.575 21ᵇ/5, *yüñlüyise* F.536 131ᵇ/2

Aşağıdaki sözcüklerde ekin ünlüsü uyuma girmiştir:

baġlı F.324 125ª/10
cebeli P.472 18ª/6
ecelli F.190 121ª/13, P.450 17ᵇ/2
gümişli P.530 20ª/3

+suz, +süz İsimden İsim Yapma Eki

Eski Türkçede ünlü uyumuna tabi olan bu ek, Eski Anadolu Türkçesinde yuvarlak ünlüyle kullanılmıştır. Ekteki yuvarlak ünlü +lu, +lü ekinin etkisiyle -analoji yoluyla- meydana gelmiştir.

KA'da ekin ünlüsü her zaman yuvarlaktır:

adsuz F.319 125^{a}/6, P.610 22^{b}/10
ʿaybsuz F.92 118^{b}/6, P.349 14^{a}/9
basḳusuz P.343 14^{a}/6, *baṣḳusuz* F.86 118^{b}/1
çōbānsuz F.143 120^{a}/2, P.402 16^{a}/1
damuzlıḳsuz P.340 14^{a}/4
ġavġāsuz F.90 118^{b}/5, F.172 120^{b}/11-12, P.347 14^{a}/8, P.430 16^{b}/10
delīlsüz F.63 117^{b}/12, P.320 13^{b}/2
dikensüz F.91 118^{b}/5, P.348 14^{a}/9
ecelsüze F.385 126^{b}/15, P.491 18^{b}/7
gözsüz P.71 5^{a}/4, F.200 121^{b}/7
heliksüz P.33 3^{b}/7
köpeksüz F.229 122^{b}/2
sebebsüz F.63 117^{b}/12
südsüz F.441 128^{b}/5, P.520 19^{b}/7
zaḥmetsüz F.123 119^{b}/1, P.382 15^{a}/10

-dum, -düm Görülen Geçmiş Zaman Eki

Eski Türkçede uyuma girmiş olan birinci teklik görülen geçmiş zaman eki, Eski Anadolu Türkçesinde daima yuvarlak ünlülüdür. Görülen geçmiş zaman ekinin üçüncü kişisi her zaman -dı, -di biçiminde düz ünlü taşır. Öyleyse, birinci kişideki bu yuvarlaklık /m/ ünsüzünün tesiriyle ortaya çıkmış olmalıdır.

Teklik birinci kişi görülen geçmiş zaman eki KA'da daima yuvarlak ünlü taşır:

buldum F.170 120^{b}/10, F.276 123^{b}/13, P.112 6^{b}/2, P.428 16^{b}/8
çıḳdum F.140 119^{b}/15, F.436 128^{b}/1, P.399 15^{b}/10, P.516 19^{b}/4
yava ḳıldum F.276 123^{b}/13
bildüm F.170 120^{b}/10, F.508 130^{b}/9, P.428 16^{b}/8
bilemedüm F.170 120^{b}/10, P.428 16^{b}/8
diledüm P.2^{a}/1
girdüm F.436 128^{b}/1, P.516 19^{b}/4
gördüm F.475 129^{b}/7
vāzgėçdüm F.660 135^{a}/7
vāzgeldüm P.207 9^{b}/7
yigrendüm F.475 129^{b}/8

-duñ, -düñ, -düñüz Görülen Geçmiş Zaman Eki

Eski Türkçede uyuma giren teklik ikinci kişi görülen geçmiş zaman eki, Eski Anadolu Türkçesinde çokluk şekliyle birlikte daima yuvarlak ünlülüdür (Olcay 1965: 61). Görülen geçmiş zaman teklik ve çokluk ikinci kişi ekindeki bu yuvarlaklığın sebebi birinci teklik kişiye analoji olmalıdır.

KA'da bu ekler daima yuvarlak ünlü taşır:

aġartduñ F.565 132ª/13, P.644 24ª/3
ṣatduñ F.449 128ᵇ/13, P.530 20ª/3
bildüñ F.447 128ᵇ/11, P.528 20ª/2
gördüñ F.590 133ª/6, P.134 7ª/6
söyledüñ F.561 132ª/9
söyledüñüz P.602 22ᵇ/3

-dük Görülen Geçmiş Zaman Eki

Eski Anadolu Türkçesinde daima yuvarlak ünlülü olan bu ekin Eski Türkçedeki -duḳ, -dük sıfat-fiil ekine analoji yoluyla yuvarlaklaştığı kabul edilir (Tulum 1968: 74).

KA'da çokluk birinci kişi görülen geçmiş zaman eki yuvarlak ünlülüdür:

geldük P.2ᵇ/3, F.116ª/5
içdük F.651 134ᵇ/12, P.197 9ª/11
yedük P.197 9ª/11

-uz, -üz Çokluk Birinci Kişi Bildirme Eki

b > v gelişmesiyle *biz* kişi zamirinden geldiği ve yuvarlaklaşmanın dudak ünsüzü tesiriyle olduğu düşünülen bu ek, KA'da yuvarlak ünlülü olmakla birlikte F nüshasında düz ünlülü olarak da tespit edilmiştir:

üç+üz F.457 129ª/5, *üc+üz* P.540 20ª/11
hic+üz P.540 20ª/11, *hic+iz* F.457 129ª/5

-vüz Çokluk Birinci Teklik Eki (İstek Kipinde)

İstek ve şart kiplerinde çokluk birinci kişi için kullanılan -vuz, -vüz eki Eski Anadolu Türkçesinde yuvarlak ünlülüydü. *Biz* zamirinden gelişerek b > v değişikliğine uğrayan ve ünlüsü de dudak ünsüzü /v/ nedeniyle yuvarlaklaşan bu ekin KA'da tek örneği vardır:

ṣalā verevüz P.88 5ᵇ/6

-uz, -üz Çokluk Birinci Kişi Eki

-vuz, -vüz eki gibi *biz* zamirinden geliştiği düşünülen bu ek, KA'da Eski Anadolu Türkçesinin başka metinlerinde olduğu gibi -vuz, -vüz ekine koşut olarak yuvarlak ünlülüdür:

yerüz P.43 4ª/4, *yėrüz* F.685 135ᵇ/14

ḳoparuz P.98 6^{a}/5
ditremege durmışuz P.38 3^{b}/11, *ditremege ṭurmışuz* F.272 123^{b}/10

-elüm Çokluk Birinci Kişi Emir Eki

Eski Türkçede de Türkiye Türkçesinde olduğu gibi -alım, -elim biçiminde olan bu ek, Eski Anadolu Türkçesinde /m/ ünsüzünün yuvarlaklaştırıcı etkisiyle -alum, -elüm şeklinde kullanılmıştır.

KA'da iki yerde geçen bu ekin ünlüsü yuvarlak ünlülüdür:

söyleyelüm P.2^{b}/4, F.116^{a}/6
şerḥ eyleyelüm P.2^{b}/4, F.116^{a}/7

-uñ, -üñ Çokluk İkinci Kişi Emir Eki

Eski Türkçede uyuma giren çokluk ikinci kişi emir eki Eski Anadolu Türkçesinde daima yuvarlak ünlüye sahiptir.

KA'da da çokluk ikinci kişi emir ekinin yardımcı ünlüsü daima yuvarlaktır:

aṣuñ F.263 123^{b}/2, P.28 3^{b}/4
kesüñ F.605 133^{b}/3

-ur, -ür Geniş Zaman Eki

Eski Türkçede geniş zaman eki çoğunlukla -ur, -ür şeklinde yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır. Bununla birlikte ekin -ar, -er, -ır, -ir hatta fiil ünlü ile bittiğinde -yur, -yür veya sadece -r'li şekilleri de yer alabilmektedir. Eski Anadolu Türkçesinde geniş zaman eki ünsüz ile biten fiillere daima yuvarlak ünlülü olarak getirilir.

KA'da genellikle yuvarlak ünlülü olmakla birlikte F nüshasında uyuma giren geniş zaman ekleri tespit edilmiştir:

eylik bulur F.213 122^{a}/3
eyü olur F.141 120^{a}/1, P.400 15^{b}/11
fitne ḳoparur F.334 125^{b}/45, P.625 23^{a}/11
ḳalur P.597 22^{a}/10
ḳurtarur F.568 132^{b}/13, P.647 24^{a}/67
ṣanur F.387 127^{a}/2, F.621 134^{a}/2, P.166 8^{a}/9, P.496 19^{a}/1, P.509 19^{a}/10
ṣığınur P.581 21^{b}/9
ṣıyırdur P.165 8^{a}/8
ṭayınur F.453 129^{a}/2, F.614 133^{b}/11, P.159 8^{a}/3, P.535 20^{a}/8
yıḳılur F.210 121^{b}/15
ziyānı doḳunur P.45 4^{a}/5, *ziyānı ṭoḳunur* F.687 136^{a}/1

bilür F.24 116^{b}/11, F.328 125^{a}/14, F.419 128^{a}/2, F.424 128^{a}/6, F.566 132^{a}/14, P.280 12^{a}/9, P.503 19^{a}/5, P.619 23^{a}/6, P.645 24^{a}/4
bilinür F.55 117^{b}/6, P.312 13^{a}/8
cān vėrür F.125 119^{b}/3, P.384 15^{a}/11
egilür F.603 133^{b}/1, P.147 7^{b}/4
esirür P.307 13^{a}/4
gelür F.214 122^{a}/4, F.676 135^{b}/6, P.224 10^{b}/2
gönenür F.277 123^{b}/14, P.113 6^{b}/3
ḳolay gelür P.502 19^{a}/5
ürkidür F.577 132^{b}/11, P.656 24^{b}/4

Düz ünlülü olanlar:

ṣığınır F.542 131^{b}/7
esirir F.50 117^{b}/2
sıyırdır F.620 134^{a}/1

-ur, -ür Sıfat-Fiil Eki

Geniş zaman sıfat-fiili olan -ur, -ür KA'da yuvarlak ünlüye sahiptir:

bilüre F.291 124^{a}/10, P.239 11^{a}/1
görinürden P.501 19^{a}/4
görsetürden P.63 4^{b}/7
oturur (ōrūspī) P.63 4^{b}/8
yatur (ḳurtdan) F.274 123^{b}/11, P.110 6^{b}/1
yatur (öküze) F.544 131^{b}/9, P.583 21^{b}/11
yatur (sipāhīden) P.255 11^{b}/2

+ru Yön Gösterme Eki

+ru yön gösterme eki P nüshasında yuvarlak ünlülü olarak iki yerde tespit edilmiştir. F nüshasında sadece bir yerde kullanılan ekin ünlüsü düzdür.

ḳanca+ru P.24 3^{a}/11-3^{b}/1, P.552 20^{b}/9
ḳanca+rı F.469 129^{b}/2

-melü Sıfat-Fiil Eki

-ma, -me fiilden isim yapma ekiyle +lu, +lü sıfat yapma ekinin birleşmesinden meydana gelen bu ek Eski Türkçede mevcut değildi. Batı Türkçesinde de çoğunlukla Azeri sahasında kullanılmıştır (Özkan 1992: 105).

KA'da sadece aşağıdaki örnekte tespit edilmiştir:

vėrmelü olıcaḳ F.304 124^{b}/7, P.252 11^{a}/11

-duḳça Zarf-Fiil Eki

Eski Anadolu Türkçesinde görülen bu ek, -duḳ, -dük sıfat-fiil ekiyle +ça, +çe eşitlik durumu ekinin birleşmesinden oluşur.

KA’da sadece F nüshasında aşağıdaki sözcükte kullanılmıştır:

ḳorḳduḳça F.319 125^{a}/6

-duḳda Zarf-Fiil Eki

-duḳça zarf-fiilinde olduğu gibi -duḳ, -dük sıfat-fiil ekiyle +da, +de bulunma durumu ekinin birleşmesinden meydana gelen ve “-dığı zaman” anlamı taşıyan bu ekin KA’da bir örneği vardır:

ḫatm olduḳda P.2^{b}/2, F.116^{a}/4

-u, -ü Zarf-Fiil Eki

Eski Türkçede olduğu gibi Eski Anadolu Türkçesinde de -u, -ü zarf-fiil eki -a, -e; -ı, -i zarf-fiil eklerine oranla daha çok kullanılmıştır.

KA’da F nüshasında -u, -ü’lü biçimler daha fazladır:

ḳurtulumadum F.407 127^{b}/5
olumadum F.407 127^{b}/4
ṭomalugelsün F.279 124^{a}/1
yār olugö<r> F.413 127^{b}/10

P nüshasında ekin düz ünlülü biçimleri aşağıdaki örneklerde yer alır:

dolanımaz P.260 11^{b}/6
domalıgelsün P.115 6^{b}/4-5

+cuḳ, +cük, +çuḳ İsimden İsim Yapma Eki

Eski Anadolu Türkçesinin sonlarına doğru görülmeye başlayan (Olcay 1965: 64) bu ekin ünlüsü KA’da daima yuvarlaktır:

azacuḳ F.155 120^{a}/12, P.413 16^{a}/9, P.430 16^{b}/10
oġlancuḳlar P.456 17^{b}/6, *oġlancuḳların* F.416 127^{b}/14, *oġlançuḳlar* F.195 121^{b}/3
darçuḳ F.552 131^{b}/15, P.591 22^{a}/5
depecük F.612 133^{b}/9, P.157 8^{a}/1
enücük P.71 5^{a}/4
hegbecügüm P.93 5^{b}/11
incecük F.184 121^{a}/8, P.444 17^{a}/9
küçücügi F.256 123^{a}/10
azaçuḳ F.172 120^{b}/11

-u, -ü Fiilden İsim Yapma Eki

Eski Türkçedeki -ġ, -g fiilden isim yapma ekinin Batı Türkçesinde eriyip düşmesinden dolayı yardımcı ünlünün yuvarlaklaşmasıyla oluşmuştur. Konuyla

ilgili başka görüşler için bk. ġ/ ve /g/ seslerinin düşmesinden kaynaklanan yuvarlaklaşma.

KA'da bu biçimde meydana gelmiş sözcükler şunlardır:

bilüsi P.226 10ᵇ/4
ölüyi F.188 121ᵃ/11, P.448 17ᵇ/1
örtüdür F.299 124ᵇ/2
yapudan F.111 119ᵃ/7, P.370 15ᵃ/2

-u, -ü fiilden isim yapma eki kimi zaman da daha sonra başındaki /ġ/ ve /g/ sesi düşmüş olan bir -ġu, -gü ekinden gelir:

ḳorḳunuñ F.386 127ᵃ/1, P.493 18ᵇ/9
ḳayusı F.247 123ᵃ/3, F.247 123ᵃ/4, P.14 3ᵃ/4

Aşağıdaki örnek -u, -ü ekinin fiilden isim yapma benliğini kazanmasından sonra meydana gelen (Özkan 1992: 107) biçimdir:

ṣanu F.346 125ᵇ/14

-ġun Fiilden İsim Yapma Eki

KA'daki tek örneği aşağıdaki sözcüktür:

vurġun F.383 126ᵇ/14, P.489 18ᵇ/6

-mur Fiilden İsim Yapma Eki

KA'da sadece *yaġmur* sözcüğünde bulunan ekin ünlüsü yuvarlaktır:

yaġmura F.309 124ᵇ/12, P.257 11ᵇ/4

Düz Ünlü Taşıyan Ekler

+ı, +i, +sı, +si İyelik Eki

Teklik üçüncü kişi iyelik eki tıpkı Eski Türkçede olduğu gibi Eski Anadolu Türkçesinde de uyuma girmez.

Bu durum KA'da devam etmekle birlikte özellikle F nüshasında ekin yuvarlak ünlülü biçimlerine rastlanır:

Düz ünlülü olanlar:

aġacı F.602 133ᵃ/15, P.146 7ᵇ/3
altında F.169 120ᵇ/9, P.97 6ᵃ/3, P.427 16ᵇ/8
bāġı F.182 121ᵃ/6, P.442 17ᵃ/7
cānı P.14 3ᵃ/4, P.78 5ᵃ/8
çoḳluġından P.563 21ᵃ/7
çulı F.665 135ᵃ/11, P.212 10ᵃ/3
daşında P.296 12ᵇ/8

gülistānıdur F.162 120^{b}/3, P.420 16^{b}/3
g.tin P.575 21^{b}/5
g.tinde P.569 21^{b}/1
göñli P.481 18^{b}/1
gözindeki P.376 15^{a}/5
güninüñ F.162 120^{b}/3
ḥālin F.189 121^{a}/12, P.449 17^{b}/2
içinde F.15 116^{b}/4, F.40 117^{a}/8, P.271 12^{a}/2, P.296 12^{b}/7
küpine F.354 126^{a}/6
nefsinden F.94 118^{b}/8, P.351 14^{a}/11
ʿömri F.127 119^{b}/5, P.386 15^{b}/1
öñine P.260 11^{b}/6
üstinden P.263 11^{b}/8
üni F.667 135^{a}/13, P.214 10^{a}/4, P.432 16^{b}/11
arasına F.374 126^{b}/6, P.479 18^{a}/10
alası F.40 117^{a}/8, P.296 12^{b}/7
alıcısı F.138 119^{b}/14, P.397 15^{b}/9
behāsı F.399 127^{a}/12, F.598 133^{a}/12, P.142 7^{b}/1
otlusından F.292 124^{a}/11, P.240 11^{a}/2
taḫtası F.697 136^{a}/9
yavrusın F.415 127^{b}/12
yurdusı F.493 130^{a}/9
bilüsi P.226 10^{b}/4
derisi F.575 132^{b}/9, P.654 24^{b}/2
eyüsin F.645 134^{b}/8, P.191 9^{a}/6
ignesin F.79 118^{a}/10, P.336 14^{a}/1
köprüsinden F.80 118^{a}/11, P.337 14^{a}/2
ölüsin P.47 4^{a}/7
töresi F.293 124^{a}/12, P.241 11^{a}/3

Yuvarlak ünlülü olanlar:

boynu F.13 116^{b}/2
çoḳluġundan F.525 131^{a}/8
g.tün F.536 131^{b}/2
g.tünde F.531 131^{a}/13
göñlü F.376 126^{b}/8
gözündeki F.117 119^{a}/12
öñüne F.312 124^{b}/14
tozunı P.85 5^{b}/3

üstünden F.6 116ᵃ/12
yėdügün F.537 131ᵇ/3

F nüshasında *cān* sözcüğünde ek düz ünlülü bir tabana yuvarlak ünlülü olarak gelmiştir:

cānu F.247 123ᵃ/3

+ı, +i Yükleme Durumu Eki

Eski Türkçede isimlere gelen yükleme durumu eki, ünlü ile bitenlerde +ġ, +g, ünsüzle biten düz ünlülü sözcüklerde +ıġ, +ig, yuvarlak ünlülü sözcüklerde ise +uġ, +üg biçimindeydi. Batı Türkçesinde sondaki /ġ/ ve /g/ eriyip düştüğü için yükleme durumu ekinin yardımcı ünlüsü Eski Anadolu Türkçesinde +ı, +i biçiminde kullanılmış ve daima uyumdan kaçmıştır:

Yükleme durumu eki KA'da uyum dışında kalır:

almayı F.327 125ᵃ/12, F.418 128ᵃ/1, P.618 23ᵃ/5
ayuyı F.191 121ᵃ/14, P.451 17ᵇ/2
dünyāyı F.284 124ᵃ/5, P.120 6ᵇ/8
inṣāfı F.31 117ᵃ/1, F.124 119ᵇ/2, P.287 12ᵇ/2, P.383 15ᵃ/11
ḳaşağuyı F.361 126ᵃ/11
ḳuyuyı F.42 117ᵃ/10, P.298 12ᵇ/10
Mūsā'yı F.220 122ᵃ/8
ṭamaʿ-dārı F.678 135ᵇ/8, P.227 10ᵇ/4
tavıġı F.635 134ᵃ/14, *tavuġı* P.181 8ᵇ/9
ṭoḳı F.533 131ᵃ/15, P.571 21ᵇ/2
yañşağı F.649 134ᵇ/11, P.195 9ᵃ/9
yayı F.485 130ᵃ/2
biregüyi F.263 123ᵇ/2, P.28 3ᵇ/3
deveyi P.85 5ᵇ/3
kendüyi F.234 122ᵇ/7
ögendireyi P.89 5ᵇ/7
ölüyi F.188 121ᵃ/11, P.448 17ᵇ/1
rūsbīyi F.627 134ᵃ/7, P.173 8ᵇ/3
sözi F.526 131ᵃ/9, P.564 21ᵃ/8
şefḳati F.351 126ᵃ/3, P.642 24ᵃ/1

mı, mi Soru Eki

Eski Türkçede *mu, mü* biçiminde yuvarlak ünlüyle kullanılan soru ekinin ünlüsü Eski Anadolu Türkçesinde düzdür.

KA'da da soru ekinin ünlüsü daima düzdür:

çoḳ mıdur F.558 132ª/6
olmaduñ mı F.542 131ᵇ/7, P.581 21ᵇ/10
uçar mı F.659 135ª/6, P.206 9ᵇ/8
yoḳ mı F.196 121ᵇ/4, *yoḳ mıdur* P.558 21ª/3
istemez miyem F.496 130ª/12
yemez mi P.119 6ᵇ/7, *yėmez mi* F.283 124ª/4

+cı, +ci, +cu, +cü, +çı İsimden İsim Yapma Eki

Bu isimden isim yapma ekinin ünlüsü hem Eski Türkçede hem de Eski Anadolu Türkçesinde düzdür.

KA'da F nüshasında yer alan yuvarlak ünlülü birkaç örnek dışında ekin ünlüsü düz olarak tespit edilmiştir:

avcı F.507 130ᵇ/7
boḳcı P.54 4ᵇ/1, *boḳçı* F.694 136ª/6
başcı F.320 125ª/7, *başçı* P.611 22ᵇ/11
başmaḳcı F.139 119ᵇ/14, *başmaḳçı* P.398 15ᵇ/9
ḳuşcıya F.688 136ª/1, *ḳuşçıya* P.48 4ª/8
külḫāncınuñ F.275 123ᵇ/12, P.111 6ᵇ/2
oḳçı F.694 136ª/5, P.54 4ª/11
oduncı F.185 121ª/9, P.445 17ª/10
ekinci F.543 131ᵇ/8, P.582 21ᵇ/10
işci F.320 125ª/7, *işçi* P.611 22ᵇ/11

F nüshasında ikinci teklik kişi iyelik ekinden önce ekin ünlüsü yuvarlak olarak kullanılır:

daʿvicüñ F.203 121ᵇ/9
ṭanışıḳcuñ F.105 119ª/2
yarıcuñ F.203 121ᵇ/9-10

+lıḳ, +lik, +luḳ, +lük İsimden İsim Yapma Eki

Eski Türkçede uyuma giren bu ekin ünlüsü Eski Anadolu Türkçesinde genellikle düz olarak kullanılmış, bazen de uyuma girmiştir.

Ekin ünlüsü -P nüshası harekeli olmadığından bunun gibi tespitlerde söz konusu nüsha için ihtiyatı elden bırakmamak gerekmekle birlikte- KA'da düz ünlülü isim tabanlarından sonra her zaman düzdür:

aḳcalıḳ F.485 130ª/1
düşmānlıġı F.56 117ᵇ/6, F.58 117ᵇ/8, P.313 13ª/8, P.315 13ª/10
ḥammāmcılıḳ F.275 123ᵇ/13, P.111 6ᵇ/2
ḳızlıḳda F.634 134ª/13, P.180 8ᵇ/8
ḳocalıḳda P.369 15ª/1

ortaḳlıḳ F.38 117a/6, P.294 12b/7
peşīmānlıḳ P.292 12b/6
ṣağlıḳ P.66 4b/10
ṣamanlıġa F.400 127a/13
begligi F.275 123b/12, F.495 130a/11, P.111 6b/2
erlik F.349 126a/2, P.640 23b/10
yigitlik F.626 134a/6, P.172 8b/2

Yuvarlak ünlülü isimlere kimi zaman ekin düz ünlülü biçimleri gelebilir:

oġurlıḳ F.124 119b/2
ṭamuzlıḳsuz F.83 118a/14
edebsüzlik F.282 124a/4
eksükligile F.406 127b/3

Yuvarlak ünlülü bazı sözcüklerden sonra ek yuvarlak ünlülü gelmekle birlikte -nadiren de olsa- ekin düz ünlülü biçimine rastlanır:

ḳulluḳ F.339-125b/9
oḳluḳ F.686 135b/14
oġurluḳ F.637 134b/1 [krş. *oġurlıḳ* F.124 119b/2]
ucuzluḳda F.634 134a/14
uṣluluġı F.218 122a/7
yoḳluḳ F.366 126b/1
körlükdür P.531 20a/5

Örneklerden anlaşılacağı gibi ek, uyuma girmek bakımından KA'da önemli bir evreye gelmiş bulunmaktadır.

-ıcı, -ici Fiilden İsim Yapma Eki

Eski Türkçede uyuma bağlı olmayan ve -ġuçı, -güçi biçiminden /ġ/, /g/ seslerinin düşmesiyle meydana gelen bu ekin ünlüleri Eski Anadolu Türkçesinde daima düz olarak görülür.

KA'da ekin ünlüsü daima düzdür:

alıcısı F.138 119b/14, P.397 15b/9
yol gösterici F.47 117a/14, P.303 13a/2

-l- Fiilden Fiil Yapma Eki

Eski Türkçede uyuma bağlı olan bu pasiflik/dönüşlülük ekinin ünlüsü Eski Anadolu Türkçesinde genellikle düz olarak görülmekle birlikte uyuma girmiş örnekler de vardır.

KA'da düz ünlülü fiil tabanlarına gelince ekin yardımcı ünlüsü daima düzdür:

açıldı F.379 126^{b}/10, P.56 4^{b}/2, P.485 18^{b}/4
aṣıl F.128 119^{b}/6, P.387 15^{b}/2
baṣıl F.128 119^{b}/6, P.387 15^{b}/3
çıḳılur P.480 18^{a}/11
yapıldısa F.379 126^{b}/10, P.485 18^{b}/3
yarılsa F.15 116^{b}/4, P.271 12^{a}/2
yazılmışda F.325 125^{a}/11, P.616 23^{a}/3
yañılmaz F.396 127^{a}/10
dėrilüp P.492 18^{b}/8
dikilmiş F.180 121^{a}/4, P.439 17^{a}/5
egilür F.603 133^{b}/1, P.147 7^{b}/4
eşidilmedük F.488 130^{a}/5
kesilen F.364 126^{a}/14, P.469 18^{a}/4
sevilmeyince F.596 133^{a}/11, P.140 7^{a}/10
yedilür F.260 123^{a}/14, F.94 118^{b}/8

Yuvarlak ünlülü tabanlara geldiği zaman da ekin yardımcı ünlüsü yuvarlaktır:

boġulmaḳ F.80 118^{a}/11, P.337 14^{a}/2
dutulmaz F.114 119^{a}/9, P.373 15^{a}/4, P.623 23^{a}/9
ḳovulmaz F.596 133^{a}/11, P.140 7^{a}/10
ṣatulsun F.487 130^{a}/3
ṭurulmaz F.355 126^{a}/7
ṭutulmaz F.332 125^{b}/2
bükülüp F.524 131^{a}/8, P.562 21^{a}/6
dögülmek F.282 124^{a}/3, P.118 6^{b}/6
dökülse P.597 22^{a}/10
götürülmez F.452 129^{a}/1, P.534 20^{a}/7
üzülür F.194 121^{b}/2

F nüshasında yuvarlak ünlülü şu sözcükte ise ekin yardımcı ünlüsü düz olarak tespit edilmiştir:

kösil F.144 120^{a}/3

Örneklerden anlaşılacağı üzere KA'da -l- fiilden fiil yapma ekinin ünlüsü büyük ölçüde uyuma girmiştir.

-n- Fiilden Fiil Yapma Eki

Eski Türkçede uyuma giren bu dönüşlülük/pasiflik ekinin ünlüsü Eski Anadolu Türkçesinde çoğunlukla düz olarak kullanılmış, kimi zaman da uyuma girmiştir.

KA'da ekin ünlüsü düz ünlülü tabanlardan sonra daima düzdür:

çapınma F.309 124^b/12
ṣığın F.542 131^b/7, P.581 21^b/9
ṭayınur F.453 129^a/2, F.614 133^b/11, P.159 8^a/3, P.535 20^a/8
bilinür F.55 117^b/6, P.312 13^a/8
silinür F.417 128^a/1

Yuvarlak ünlülü tabanlara geldiği zaman ekin yardımcı ünlüsü uyum dışı kalabilmekle birlikte kimi zaman uyum dâhilinde olabilmektedir. Bu durum ekin yardımcı ünlüsünün -l- fiilden fiil yapma ekinde olduğu gibi uyuma girme temayülünü gösterir.

bulınanda F.456 129^a/5
bulunmadı F.670 135^b/1
görinenden F.392 127^a/6
görünen F.632 134^a/12
ögünür F.322 125^a/8

-ş- Fiilden Fiil Yapma Eki
Bu ekin yardımcı ünlüsü metinde genellikle düzdür:

ḳarışıḳ F.116 119^a/11
biliş F.69 118^a/1, P.326 13^b/5
urġan çekişme F.66 117^b/14, P.324 13^b/4

-dı, -di Görülen Geçmiş Zaman Eki
Üçüncü kişi görülen geçmiş zaman eki hem Eski Türkçe hem de Eski Anadolu Türkçesinde düz ünlülü olarak kullanılmıştır.
KA'da da ek her zaman düz ünlülüdür:

baġlamadı P.170 8^b/1
bulmadı F.115^b/4
doydı P.580 21^b/8
oldı F.203 121^b/10, F.324 125^a/10, P.615 23^a/2
olmadı F.324 125^a/10, P.615 23^a/2
oṣurdı F.680 135^b/910, P.229 10^b/6
dedi P.223 10^b/1
düşdi F.448 128^b/13, P.83 5^b/2, P.529 20^a/3
geldi P.38 3^b/11
tersledi F.508 130^b/9
aldılar P.1^b/7
dėdiler F.280 124^a/2

-mış, -miş Öğrenilen Geçmiş Zaman Eki

Öğrenilen geçmiş zaman ekinin ünlüsü Eski Türkçede nadir olarak yuvarlaklaşıp uyuma girebildiği hâlde Eski Anadolu Türkçesinde daima düz ünlülü olarak kullanılmıştır.

KA'da ekin ünlüsü başka Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi düz ünlülüdür:

aldanmamış F.221 122ᵃ/10
inanmış F.249 123ᵃ/5, P.16 3ᵃ/6
ṣavaşmış F.249 123ᵃ/5, P.16 3ᵃ/6
uyumamış F.528 131ᵃ/11, P.566 21ᵃ/10
dėmiş F.272 123ᵇ/10, F.333 125ᵇ/4, F.415 127ᵇ/13, F.416 127ᵇ/15, F.436 128ᵇ/1, F.453 129ᵃ/2, F.566 132ᵃ/14, F.659 135ᵃ/6, F.660 135ᵃ/7, F.677 135ᵇ/8, P.12 3ᵃ/4, P.206 9ᵇ/8, P.207 9ᵇ/7, P.225 10ᵇ/3, P.516 19ᵇ/4, P.624 23ᵃ/10, P.648 24ᵃ/9
dikilmiş F.180 121ᵃ/4
evlenmiş F.346 125ᵇ/15
evlenmişdür P.637 23ᵇ/9
eytmiş F.569 132ᵇ/3, P.648 24ᵃ/8
gelmiş F.427 128ᵃ/8, P.506 19ᵃ/7
ditremege ṭurmışuz F.272 123ᵇ/10, *ditremege durmışuz* P.38 3ᵇ/11
dėmişler F.79 118ᵃ/10, F.272 123ᵇ/9, F.275 123ᵇ/13, F.333 125ᵇ/4, F.394 127ᵃ/8, F.659 135ᵃ/5, F.660 135ᵃ/6, P.38 3ᵇ/11, P.116 6ᵇ/5, P.206 9ᵇ/78, P.336 14ᵃ/1, P.535 20ᵃ/8, P.624 23ᵃ/10
gözin çıḳarmışlar F.677 135ᵇ/7, P.225 10ᵇ/3
ḳoymışlar F.201 121ᵇ/8
muştılamışlar F.394 127ᵃ/8
ṣormışlar F.415 127ᵇ/12, F.566 132ᵃ/14, P.645 24ᵃ/4
vėrmişler F.149 120ᵃ/6
yemişlerdür F.284 124ᵃ/5, P.120 6ᵇ/8

-gil İkinci Teklik Kişi Emir Eki

Hem Eski Türkçede hem de Eski Anadolu Türkçesinde ikinci teklik kişi emir ekinin ünlüsü düzdür.

KA'da durum aynıdır:

örtgil P.30 3ᵇ/6

-ın, -in Teklik Birinci Kişi Eki

KA'da sadece geniş zaman çekiminde kullanılan ekin ünlüsü düzdür:

dėrin P.93 5ᵇ/11
bilmezin P.331 13ᵇ/9

-sın, -sin Fiil Çekiminde Kullanılan Teklik İkinci Kişi Eki

İkinci tekil kişi zamirinden gelişmiş olan bu ekin ünlüsü Eski Anadolu Türkçesinin başka metinlerinde olduğu gibi KA'da daima düzdür:

alasın P.66 4^{b}/10
başılmayasın F.526 131^{a}/9, P.564 21^{a}/8
ḳaparsın F.415 127^{b}/12
melūl olursın F.280 124^{a}/2
ṣatarsın P.95 6^{a}/1
ṣorursın F.270 123^{b}/8, P.36 3^{b}/9
düşesin F.42 117^{a}/10, P.298 12^{b}/10
ėversin F.448 128^{b}/12, P.529 20^{a}/3
geçüresin P.93 5^{b}/11
gidersin F.155 120^{a}/12, F.566 132^{a}/14, F.651 134^{b}/12, P.413 16^{a}/9, P.645 24^{a}/4
gülmeyesin F.239 122^{b}/11, P.236 10^{b}/11
n'eylersin P.101 6^{a}/7, P.546 20^{b}/5
ögrenürsin F.657 135^{a}/3, P.204 9^{b}/4
ögüt vėresin F.471 129^{b}/4, P.87 5^{b}/5
ölmeyesin P.65 4^{b}/9
ötesin F.519 131^{a}/4, P.558 21^{a}/3
yörürsin F.333 125^{b}/3, P.624 23^{a}/10

-mış, -miş Sıfat-Fiil Eki

KA'da -mış, -miş sıfat-fiil ekinin ünlüsü daima düzdür:

ḳudurmışdan P.482 18^{b}/1
ṭadanmış P.482 18^{b}/1
yazılmışda F.325 125^{a}/11, P.616 23^{a}/3
geçmiş (yaġmura) F.309 124^{b}/11, P.257 11^{b}/4

-ıcaḳ, -icek, -içek Zarf-Fiil Eki

Türkiye Türkçesinde yer almayan bu zarf-fiil eki Eski Anadolu Türkçesinde düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırı olarak kullanılmıştır.

KA'da ekin ünlü uyumundan kaçtığı görülür:

bulıcaḳ F.370 126^{b}/3
çalıcaḳ P.158 8^{a}/2
oṣurıcaḳ F.693 136^{a}/4, P.53 4^{a}/10
ṣaġ olıcaḳ F.163 120^{b}/4, P.421 16^{b}/3
aḫṣayası gelicek P.167 8^{a}/9
deyicek F.121 119^{a}/15, P.380 15^{a}/8

gelicek F.547 131^{b}/12
giciyicek P.61 4^{b}/6
gidicek F.316 125^{a}/2, P.607 22^{b}/7
yeyicek P.175 8^{b}/5, *yėyicek* F.629 134^{a}/9
çökiçek F.47 117^{a}/14, P.303 13^{a}/2

-ınca, -ince Zarf-Fiil Eki

Eski Türkçedeki -ġınça, -ginçe zarf-fiil ekinden gelişen bu ekin ünlüleri Eski Anadolu Türkçesinde daima düzdür.

KA'da benzer durum söz konusudur:

donanınca P.37 3^{b}/10
ḳorḳınca P.610 22^{b}/10
ṣaġalınca F.214 122^{a}/3
savlınca F.495 130^{a}/12
ṣorınca F.237 122^{b}/9, P.234 10^{b}/9
ṭonanınca F.271 123^{b}/8
yayaḳ olınca P.109 6^{b}/1
yudmayınca F.610 133^{b}/8, *yutmayınca* P.155 7^{b}/10
ele girince F.187 121^{a}/10, P.447 17^{a}/11
görincedür F.218 122^{a}/7
görmeyince F.115 119^{a}/10, F.326 125^{a}/12, F.492 130^{a}/8, P.374 15^{a}/4, P.617 23^{a}/4
inince F.418 128^{a}/1
incelince F.194 121^{b}/2, P.455 17^{b}/5
ölince F.168 120^{b}/8, P.426 16^{b}/7
verince F.269 123^{b}/7, *vėrince* P.35 3^{b}/8

ÜNLÜ TÜREMESİ

KA'daki ünlü türemeleri şunlardır:

İlk seste:

rūze > oruç

oruç dut P.423 16^{b}/5, P.67 4^{b}/11
oruç ṭut F.165 120^{b}/6

rūspī > ōrusbi, ōrūspi, ōrūspī

ōrusbiye F.615 133^{b}/12
ōrūspiye P.160 8^{a}/4
ōrūspī P.63 4^{b}/8

İç seste:

azacuḳ F.155 120^{a}/12, P.413 16^{a}/9
degerirek ol- F.696 136^{a}/7-8, P.57 4^{b}/3

Yabancı asıllı sözcüklerdeki iç seste ünlü türemesinin nedeni Türkçede yan yana gelmesi mümkün olmayan ünsüzlerin bu sözcüklerde yer almasıdır. Ünlü türemesiyle sözcüklerdeki söyleyiş zorluğu giderilir.

ʿaḳl > ʿaḳıl

ʿaḳıl F.261 123^a/15

aṣl > aṣıl

aṣıl P.2^a/5, F.19 116^b/7

ÜNLÜ DÜŞMESİ

Çoğunlukla iç seste rastlanan ünlü düşmesinin KA’daki bazı örnekleri şunlardır:

ağız : *ağzı* F.638 134^b/2, P.184 8^b/11
ayıruḳ : *ayruḳ* F.150 120^a/8, P.408 16^a/5
beñize- : *beñzemeyen* F.637 134^b/1, P.183 8^b/11
biribiri : *birbirinden* F.416 127^b/14
buyuruḳ : *buyruḳ* F.522 131^a/6, P.560 21^a/5
dirilik : *dirlige* F.548 131^b/12, P.587 22^a/3
eyit- : *eytmiş* F.569 132^b/3, P.648 24^a/8
eyülük : *eylük eyle* F.16 116^b/4, P.272 12^a/3
ile : *buludla* F.534 131^a/15
oğulan : *oğlan* F.377 126^b/8, P.483 18^b/2
oyuna- : *oynar* F.697 136^a/9, P.58 4^b/4
uyuḳu : *uyḳu* F.426 128^a/7, P.604 22^b/6

ÜNLÜ KAYNAŞMASI

Ünlüyle biten bir sözcükten hemen sonra ünlüyle başlayan bir sözcük geldiğinde [=ünlü çatışması] ilk sözcüğün son ünlüsüyle ikinci sözcüğün ilk ünlüsünün kaynaşıp birleşmesine ünlü kaynaşması denir (Böler 2020: 152).

Bu hadisenin KA’daki örnekleri şunlardır:

ne erser ne > ne ise ne > nesene > nesne

nesne F.82 118^a/13, P.339 14^a/4

nesnenüñ F.446 128^b/10, P.526 19^b/11

ne ara > nere, nėre

nereye F.155 120^a/12, *nėreye* P.413 16^a/9

ne içün > niçün

niçün F.333 125^b/3, P.624 23^a/9

uş imdi > şu imdi > şimdi
şimdi F.490 130^{a}/7
şimdiki zamānda P.97 6^{a}/3

ÜNSÜZLER

Ünsüz Değişmeleri

ḳ/ḫ Değişmesi

aḳşam > aḫşam
aḫşam F.437 128^{b}/2, P.517 19^{b}/4
aḫşamdan F.85 118^{b}/1, P.342 14^{a}/5
çoḳ > çoḫ
çoḫ P.180 8^{b}/8
ḳatun > ḫatun
ḫatun F.187 121^{a}/10, P.447 17^{a}/11
taḳı > daḳı > daḫı
daḫı F.147 120^{a}/4, P.406 16^{a}/3
yoḳsul > yoḫsul
yoḫsul F.604 133^{b}/2, P.148 7^{b}/5, P.248 11^{a}/8
yoḫsula F.538 131^{b}/4, P.577 21^{b}/6

Öte yandan, F nüshasında *ḫalāyıḳ* sözcüğünün ilk ünsüzü /ḳ-/ olarak tespit edilmiştir:

ḳalāyıġı F.187 121^{a}/10

k/g Değişmesi

Arap yazısında /k/ ve /g/ sesleri için ayrı harfler bulunmadığından Eski Anadolu Türkçesinde metinlerinde bu sesleri bulunduran sözcükleri tespit etmek ve dolayısıyla k > g gelişmesini takip etmek oldukça güçleşir. Fakat, bilhassa XIV. ve XV. yüzyıllarda yazılan metinlerden Kadı Burhanettin *Divan*'ında kef'in üstüne [ڭ] ve *Cerrâhiyyetü'l-Hâniyye*'de kef'in altına [ڮ] üç nokta konarak /g/ sesi birçok sözcükte belirtilir.

Gerek bu metinlerden gerek aynı yüzyıllarda yabancı alfabeler ile yazılmış metinlerden faydalanılarak /g/ sesini taşıyan sözcükleri tespit etmek mümkün olmaktadır (Olcay 1965: 75). Bu sebeple Olcay gibi kimi araştırmacılar -daima kef ile yazıldıklarında- /k/ ve /g/ seslerini yukarıda bahsedilen Kadı Burhanettin *Divan*'ı, *Cerrâhiyyetü'l-Hâniyye* gibi metinler ile karşılaştırarak belirlemeye çalışmışlardır. Kimi araştırmacılar (Özkan 1992: 115 gibi) da Osmanlı sahası ayrımını esas alıp bugünkü yazı dilinin gösterdiği manzarayı prensip olarak kabul

etmişlerdir. Bizim çalışmamızda metin kurulurken bu ikinci öbekteki araştırmacılar gibi bir tavır takınılmıştır.

Buna göre KA'da ön ünlülü aşağıdaki sözcükler /k/ sesini devam ettirmişlerdir:

kendü F.35 117^{a}/4, P.291 12^{b}/5
kes- F.593 133^{a}/9, P.137 7^{a}/9
kimse F.154 120^{a}/11, P.412 16^{a}/8
kösil- F.144 120^{a}/3, *kösül-* P.403 16^{a}/1
köz F.268 123^{b}/6, P.34 3^{b}/8

Aşağıdaki sözcükler /g/ ile tespit edilmiştir:

geç- F.653 135^{a}/1, P.198 9^{b}/1
gel- F.383 126^{b}/14, P.489 18^{b}/6
gerçek F.160 120^{b}/2, P.418 16^{b}/2
gėrü F.364 126^{a}/15, P.469 18^{a}/4
getür- F.73 118^{a}/5, P.330 13^{b}/9
gey- F.104 119^{a}/2, P.362 14^{b}/8
gir- F.361 126^{a}/12, P.466 18^{a}/2
git- F.446 128^{b}/10, P.526 20^{a}/1
gök F.653 134^{b}/15, P.198 9^{b}/1
gölge F.571 132^{b}/5, P.650 24^{a}/10
göñül F.376 126^{b}/8, P.481 18^{b}/1
gör- F.621 134^{a}/2, P.166 8^{a}/8
görk F.299 124^{b}/2, P.247 11^{a}/7
göz F.166 120^{b}/7, P.424 16^{b}/6
gül- F.239 122^{b}/11, P.236 10^{b}/11
gün F.73 118^{a}/5, P.330 13^{b}/8
güyegü F.612 133^{b}/9, P.157 8^{a}/1

g/v Değişmesi

Türkçede sözcük içindeki /g/ ünsüzleri, yuvarlak ünlülü sözcüklerde genellikle /v/, düz ünlülü sözcüklerde ise /ğ/ şeklinde gelişir. Ayrıca bu /g/'lerin /y/ olmaları da mümkündür.

Bugün yazı dilinde /ğ/ ve /v/ olarak kullanılan sözcükler KA'da hep kef ile yazılır. Bu nedenle, böyle sözcüklerin asli biçimlerini muhafaza ettiği düşünülmelidir.

Yuvarlak ünlülü sözcüklerde:

dögerlermiş F.243 122^{b}/15, *dögerler imiş* P.11 3^{a}/2
dügüne F.244 123^{a}/1, P.12 3^{a}/3

ögendireyi P.89 5^b/7
ögrenürdüm F.147 120^a/5, P.406 16^a/4
ögünür F.322 125^a/8, P.613 23^a/1
ögüt F.615 133^b/12, P.160 8^a/4

Düz ünlülü sözcüklerde:

beg F.683 135^b/12, P.40 4^a/1
degirmende F.565 132^a/13, P.644 24^a/3
degişicek F.695 136^a/6, P.55 4^b/1
egilür F.603 133^b/1, P.147 7^b/4
egmek gerek F.462 129^a/10, P.545 20^b/4
egri F.638 134^b/2, P.184 8^b/11
ignesin F.79 118^a/10, P.336 14^a/1
segirdür F.503 130^b/5
yigit F.253 123^a/8, P.19 3^a/8

ġ/v Değişmesi

ġ/v değişmesinin KA'daki örnekleri şunlardır:

ṣoġuḳ > ṣovuḳ
ṣovuḳ F.359 126^a/10, P.464 18^a/1
taġuḳ > tavıḳ, tavuḳ
tavıġı F.635 134^a/14, *tavuġı* P.181 8^b/9

Metinde *ḳulaġuz* sözcüğünde söz konusu değişme olmamıştır:

ḳulaġuz F.632 134^a/12, P.178 8^b/7

b/v Değişmesi

Sözcük başında

Eski Türkçede kimi sözcüklerin başında bulunan /b/'ler Batı Türkçesinde /v/ olmuştur.

Bu değişimin KA'daki örnekleri şunlardır:

bar > var
var F.182 121^a/6, P.442 17^a/7
varın F.443 128^b/7, P.522 19^b/8
bar- > var-
var F.49 117^b/1, P.306 13^a/4
varduġuñ F.96 118^b/10, P.353 14^b/1
bir- > ver-, vėr-
veren P.522 19^b/8
verince F.269 123^b/7
vėr F.269 123^b/7, P.35 3^b/9

Sözcük içinde ve sonunda

Bazı sözcüklerde iç ve son ses durumundaki /b/'ler Batı Türkçesinde /v/ olmuştur.

KA'da bu değişikliğe uğramış sözcükler şunlardır:

ṭabar > ṭavar

ṭavar F.40 117ª/9, P.296 12ᵇ/8

ṭavarın F.238 122ᵇ/10, P.235 10ᵇ/10

yabız > yavuz

yavuz F.106 119ª/3, P.364 14ᵇ/9

ab > av

avın F.129 119ᵇ/7, P.388 15ᵇ/3

eb > ev

ev F.590 133ª/6, P.134 7ª/6

evde F.168 120ᵇ/8, P.426 16ᵇ/7

seb- > sev-

sever F.384 126ᵇ/15, P.490 18ᵇ/7

Eklerin başında

Eski Anadolu Türkçesinde görülen bildirme ve fiil çekimlerinde birinci kişi -van, -ven; -vuz, -vüz ekleri *ben* ve *biz* kişi zamirlerinden b > v değişmesiyle meydana gelmişlerdir (Olcay 1965: 73).

KA'da P nüshasında bu eklerden birinci çokluk kişi eki -vüz kullanılmıştır:

ṣalā verevüz P.88 5ᵇ/6

b/p Değişmesi

Bugün Türkiye Türkçesinde /p/ ile başlayan bazı sözcükler Eski Anadolu Türkçesinde /b/ iledir.

KA'da bu biçimde olan sözcükler aşağıda verilmiştir:

barmaḳ

barmaḳ F.156 120ª/13, P.414 16ª/10

barmağın F.87 118ᵇ/2, P.344 14ª/7

bıñar

bıñar P.105 6ª/9

bıñarı F.430 128ª/10, P.510 19ª/10

t/d Değişmesi

Eski Türkçede /d/ ile başlayan sözcük yoktur. Kâşgarlı Mahmut, /d-/ ile kaydettiği sözcüklerden bazılarının Oğuzlar tarafından kullanıldığını belirtir. Buna göre, Oğuzcada t- > d- değişmesi 11. yüzyıldan önce başlamış oluyor. Fakat bu değişmenin bugün bile sağlam olarak tamamlanmadığı görülür. Eski Anadolu

Türkçesi metinlerinde aynı sözcüğün aynı eserde her iki harfle de yazıldığı olur. Ancak, ön ünlü kuruluşlu sözcüklerin çok defa dal [د], art kuruluşlu sözcüklerin ise tı [ط] ile yazılmış olmaları dikkat çekicidir (Olcay 1965: 74).

KA'da art ünlülü sözcükler hem tı [ط] hem de dal [د] ile yazılmıştır:

ṭadanmış P.482 18^{b}/1
ṭağıtma F.12 116^{b}/1
ṭoġarsa F.464 129^{a}/13
ṭoġrar F.601 133^{a}/15, P.145 7^{b}/3
ṭoġrat F.370 126^{b}/4
ṭoġrı F.32 117^{a}/1, P.288 12^{b}/3
ṭolan F.131 119^{b}/8
ṭolanma F.631 134^{a}/11
ṭomalugelsün F.279 124^{a}/1
ṭon F.299 124^{b}/2, P.247 11^{a}/7
ṭonanınca F.271 123^{b}/8
ṭoyur F.297 124^{b}/1, P.245 11^{a}/6
ṭudağından F.101 118^{b}/14
ṭutan F.87 118^{b}/2
ṭutulmaz F.332 125^{b}/2

dadanan F.620 134^{a}/1, P.165 8^{a}/7
dağıtma P.269 12^{a}/1
doğmadın P.643 24^{a}/2
doġrarsañ P.525 19^{b}/10
doġrat P.475 18^{a}/8
doġrısın P.304 13^{a}/3
dolan P.390 15^{b}/4
dolanma P.177 8^{b}/7
domalıgelsün P.115 6^{b}/4-5
dondur P.517 19^{b}/5
donanınca P.37 3^{b}/10
doyurmaz P.474 18^{a}/7, P.631 23^{b}/5
dudağından P.359 14^{b}/6
dutan P.344 14^{a}/7
dutulmaz F.114 119^{a}/9, P.373 15^{a}/4, P.623 23^{a}/9

Yukarıdaki örneklere bakıldığında P nüshasında /d/, F nüshasında /ṭ/'li kuruluşlar baskındır.

ñ/n değişmesi

Ḳonşı sözcüğü F nüshasında bir yer hariç nun [ن] ile, P nüshasında daima sağır kef [ڭ] ile yazılmıştır:

ḳonşı F.635 134^{a}/14, F.643 134^{b}/6
ḳonşısın F.23 116^{b}/10
ḳonşıya F.635 134^{a}/14
ḳonşuñuñ F.644 134^{b}/6
ḳoñşı F.22 116^{b}/9, P.181 8^{b}/9, P.189 9^{a}/5, P.278 12^{a}/7
ḳoñşınuñ P.190 9^{a}/5
ḳoñşısın P.279 12^{a}/8
ḳoñşıya P.181 8^{b}/9

ÜNSÜZ BENZEŞMELERİ

Bugün Türkiye Türkçesinde /t/'li biçimleri de olan pek çok ek Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde dal [د] ile yazılmıştır. Bu eklerin Eski Anadolu Türkçesinde ne zaman benzeşmeye uğradığı kesin olarak tespit edilememiştir. Bununla birlikte, Eski Anadolu Türkçesinin ilk metinlerinden başlamak üzere benzeşmenin izlerini sürmek mümkündür.

Yazılışı Klişeleşmiş Ekler

+da, +de Bulunma Hâli Eki

Göktürk Abideleri'nde bulunma durumu eki çoğunlukla titreşimsizdir. /r/, /l/ ve /n/'den sonra -ta şeklinde yazılmış, yahut ld-lt veya nd-nt için ayrı işaretler kullanılmıştır. Yazma metinlerde ise böyle bir kaide tespit edilememiştir. Aynı isim bazen /d/'li bazen /t/'li şekillerini alırdı (Olcay 1965: 81). Eski Anadolu Türkçesinde bulunma durumu eki yazılışı klişeleşmiş olarak dal [د] ile yazılmıştır.

Bulunma durumu eki KA'da her zaman +da, +de biçimindedir:

aġustos+da F.572 132b/6, P.651 24a/10
bucaḳ+da P.158 8a/2
ḳazuḳ+da P.202 9b/4
ḳızlıḳ+da F.634 134a/13, P.180 8b/8
ṣavaş+da F.148 120a/5
iniş+de F.329 125a/14, F.569 132b/3, P.620 23a/7, P.648 24a/8
iş+de+y+i-ken F.171 120b/10-11, P.429 16b/9
yigitlik+de F.110 119a/6, P.369 15a/1

+dan, +den Ayrılma Durumu Eki

Eski Türkçede +dın, +din, +tın, +tin biçiminde kullanılan, benzeşme bakımından kurallı durumda olmayan bu ek, Eski Anadolu Türkçesinde klişeleşmiş olarak [دن] biçiminde yazılmıştır. Ayrılma durumu ekinin dilde ne zaman benzeşmeye başladığı konusunda şimdilik net bir bilgi yoktur.

KA'da ayrılma durumu eki daima +dan, +den biçimindedir:

aġaç+dan F.686 135b/14, P.44 4a/4
dōst+dan F.103 119a/1, P.361 14b/7
ḳardaş+dan P.129 7a/3, *ḳarṭaş+dan* F.586 133a/3
ḳulaḳ+dan F.140 119b/15, P.399 15b/10
bereket+den F.363 126a/14, P.468 18a/3
gök+den F.653 134b/15, P.198 9b/1
küçük+den F.221 122a/9
nā-kes+den P.99 6a/5
ṣūret+den P.1b/2, F.115b/11

-dı, -di Görülen Geçmiş Zaman Eki

Eski Türkçede benzeşme bakımından belirli bir kural dâhilinde olmayan görülen geçmiş zaman eki Eski Anadolu Türkçesinde klişeleşmiş olarak dal [د] ile yazılsa da *Süheyl ü Nevbahâr*, *Kitâb-ı Gunyâ* gibi bir kısım eserlerde benzeşmeye girmiştir: *bıraḳtum, sattı* gibi. Ek, bugün standart Türkçede tam olarak benzeşmeye uğramıştır.

KA'da görülen geçmiş zaman eki her zaman [د] ile yazılmıştır. Benzeşmiş biçimleri gösteren özel bir yazılış yoktur:

aġart-du-ñ F.565 132a/13, P.644 24a/3
çıḳ-du-m F.140 119b/15, F.436 128b/1, P.399 15b/10, P.516 19b/4
güt-di 1b/4
iç-dü-k F.651 134b/12, P.197 9a/11
ṣat-du-ñ F.449 128b/13, P.530 20a/3
vāzgėç-dü-m F.660 135a/7
yat-dı F.541 131b/6, P.580 21b/8

+dur, +dür Bildirme Eki

Bugün Türkiye Türkçesindeki +DXr teklik üçüncü kişi bildirme eki, *dur-* yardımcı fiilinin geniş zaman eki almış biçiminden benzer hece düşmesi yoluyla meydana gelmiştir. Eski Türkçede *tur-* iken Batı Türkçesinde t > d değişmesiyle *dur-* biçimine girmiş ve Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde böyle yazılmıştır. Hem Eski Türkçe hem de Eski Anadolu Türkçesinde *turur* ve *durur* biçimleri ekleşmedikleri için bunlarda benzeşmeden bahsetmek mümkün görünmemektedir. Ayrıca, Eski Anadolu Türkçesinde ekleşmeye başlasa da ekin benzeşip benzeşmediğini -yazılışının klişeleşmiş olarak dal [د] ile olması nedeniyle- tespit etmek güçtür.

KA'da *durur* yoktur, +dur, +dür biçimi ise benzeşmeye uğramamıştır:

mīrāṡ+dur F.254 123a/9, P.20 3a/9
muḫannet+dür F.692 136a/4, P.52 4a/10
ta'alluḳ+dur P.73 5a/5
varlıḳ+dur P.531 20a/4
yoḳ+dur F.76 118a/8, P.333 13b/11
bes+dür P.523 19b/9
eksük+dür F.244 123a/1, P.12 3a/3
eşek+dür P.221 10a/10, *ėşek+dür* F.673 135b/3
gerek+dür F.255 123a/10
görk+dür F.299 124b/2, P.247 11a/7
Türk+dür P.247 11a/8
yük+dür F.583 133a/1

-duḳ, -dük Sıfat-Fiil Eki

Eski Türkçede benzeşme dâhilinde olmayan bu ek, Eski Anadolu Türkçesi dönemi metinlerinde genellikle dal [د] ile yazılmıştır.

KA'da ekin benzeştiğine dair bir örnek yoktur:

at-duḳ+ı (atduġı) F.382 126^{b}/13, P.488 18^{b}/6
yat-duḳ+ı (yatduġı) F.145 120^{a}/3, P.404 16^{a}/2
et-dük+i+n (etdügin) P.492 18^{b}/8
göç-dük+üñ (göçdügüñ) P.312 13^{a}/7
göç-dük F.55 117^{b}/5

-dur, -dür Ettirgenlik Eki

Eski Türkçede benzeşmeye uğramayan -dur, -dür ettirgenlik eki de Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde dal [د] ile yazılmıştır.

Bu ekin benzeştiğine dair örnekler KA'da yoktur:

güt-dür-ür F.106 119^{a}/3, P.364 14^{b}/9
söylet-dür-ür F.234 122^{b}/7
üleş-dür-miş F.195 121^{b}/3, P.456 17^{b}/6

TİTREŞİMLİLEŞME

İç Seste Titreşimlileşme

Türkçede iki ünlü ses arasında kalan /p/, /t/, /ç/, /ḳ/, /k/ ünsüzleri titreşimlileşerek /b/, /d/, /c/, /ġ/, /g/ olur.

Bu ses olayının metindeki örnekleri şunlardır:

-p-/-b-

dibi F.303 124^{b}/6, P.251 11^{a}/10
dibüm F.436 128^{b}/1, P.516 19^{b}/4
ḳabın P.259 11^{b}/5

Kimi sözcüklerde ise hem titreşimlileşen hem de titreşimlileşmeyen biçimler KA'da birlikte kullanılmıştır:

çöbi F.117 119^{a}/12
çöpi F.531 131^{a}/13, P.376 15^{a}/6, P.569 21^{b}/1

-ç-/-c-

aca F.601 133^{a}/15, P.145 7^{b}/3
acı F.367 126^{b}/1, F.533 131^{a}/15, P.472 18^{a}/6, P.571 21^{b}/2
aġaca F.646 134^{b}/8, P.192 9^{a}/7
borcı F.321 125^{a}/7, F.440 128^{b}/4, P.519 19^{b}/6, P.612 22^{b}/11
ḳılıcı F.485 130^{a}/1
ucıla P.81 5^{a}/10
engece F.333 125^{b}/3, *yengece* P.624 23^{a}/9

F nüshasında *açıḳ-* sözcüğünde /ç/ sesi iki ünlü arasında kalmasına rağmen titreşimlileşmemiştir:

açıḳmayınca F.189 121^a/12

-t-/-d-

acıda P.42 4^a/3
aġardur P.25 3^b/1
ardı F.584 133^a/2, P.126 7^a/1
(aṣṣı) ėder F.313 124^b/15, P.261 11^b/6
ėden F.33 117^a/2, P.289 12^b/4
ėşidür F.35 117^a/4, P.291 12^b/5
gider F.316 125^a/3, F.630 134^a/10, P.176 8^b/6, P.607 22^b/7
(ḳan) aġladur F.538 131^b/4, P.577 21^b/6
ṣapradur F.266 123^b/5, P.32 3^b/7
ögrede P.2^a/4
ögüde P.538 20^a/10
ögüdini F.116^a/6, P.2^b/4
segirdür F.503 130^b/5
sıyırdır F.620 134^a/1, *ṣıyırdur* P.165 8^a/8
ügidür P.328 13^b/7, *ügüdür* F.71 118^a/3
ürkidür F.577 132^b/11, P.656 24^b/4
üşide F.61 117^b/11, P.318 13^b/1

-ḳ-/-ġ-

Çok heceli kelime tabanındaki son ses /ḳ/ ünsüzünün iki ünlü arasında /ġ/ olması olağan bir gelişmedir (Yücel 2002: 93).

balçıġı F.323 125^a/8
barmaġın F.87 118^b/2, P.344 14^a/7
buyruġı F.538 131^b/3, P.577 21^b/6
çanaġa F.445 128^b/9, P.525 19^b/10
çaylaġa F.415 127^b/11
dōstluġından F.58 117^b/8, P.315 13^a/9
dudaġından P.359 14^b/6
düşmānlıġı F.56 117^b/6, F.58 117^b/8, P.313 13^a/8, P.315 13^a/10
ırmaġa P.368 15^a/1
ḳalāyıġı F.187 121^a/10
ḳoduġa F.206 121^b/12
ḳoltuġa F.576 132^b/10, P.655 24^b/3
ḳulaġın F.605 133^b/3, P.149 7^b/6

ḳurṣaġında F.403 127^{b}/1
ḳuşluġa F.77 118^{a}/8, P.334 13^{b}/11
ḳuyruġın F.605 133^{b}/4, F.648 134^{b}/10, P.60 4^{b}/5, P.194 9^{a}/8
ocaġuñ F.514 130^{b}/14
ṣamanlıġa F.400 127^{a}/13
ṭamaġuñ P.62 4^{b}/7
ṭ.ṣaġum F.677 135^{b}/7, P.225 10^{b}/3
tavıġı F.635 134^{a}/14, *tavuġı* P.181 8^{b}/9
uṣluluġı F.218 122^{a}/7
yancuġıdur F.102 118^{b}/15, P.360 14^{b}/6
yumşaġın P.231 10^{b}/7

P nüshasında *ıraḳ* sözcüğü, ünlüyle başlayan kendisinden sonraki sözcüğün etkisiyle titreşimlileşerek *ıraġ* şeklinde kullanılmıştır:

ıraġ olsun P.47 4^{a}/7

Aşağıdaki sözcüklerde titreşimlileşme meydana gelmemiştir:

balçıḳı P.614 23^{a}/1
ḫalāyıḳı P.447 17^{a}/11
torlaḳı F.479 129^{b}/11
yumuşaḳın F.682 135^{b}/11

-k-/-g-

begligi F.275 123^{b}/12, F.495 130^{a}/11, P.111 6^{b}/2
beligüm P.28 3^{b}/4, *bėlügüm* F.263 123^{b}/2
böyügi F.256 123^{a}/11, F.525 131^{a}/8
büzügine P.199 9^{b}/2
çiçegile F.345 125^{b}/14
çöregin F.532 131^{a}/14, P.570 21^{b}/1
dirlige F.548 131^{b}/12, P.587 22^{a}/3
ditremege ṭurmışuz F.272 123^{b}/10
ekmegümüz F.685 135^{b}/14
eksükligile F.406 127^{b}/3
emegüñ F.134 119^{b}/10, P.393 15^{b}/6
erkegin P.280 12^{a}/8, *ėrkegin* F.24 116^{b}/10
getürmedügin F.508 130^{b}/8
getürmege F.155 120^{a}/12, P.413 16^{a}/9
hegbecügüm P.93 5^{b}/11
küçücügi F.256 123^{a}/10

Son Seste Titreşimlileşme

KA'da sözcük sonundaki titreşimlileşme örnekleri az sayıdadır. Son sesinin /t/ olması beklenen kimi sözcükler /d/ iledir.

bulud : *buludla* F.534 131^{a}/15
ḳanad : *ḳanad* F.381 126^{b}/12, P.487 18^{b}/5
ḳurd : *ḳurd* F.59 117^{b}/9, P.316 13^{a}/10
yund : *yund* P.656 24^{b}/3
ėd- : *ėd* F.31 117^{a}/1
ėşid- : *ėşid* F.404 127^{b}/2
yud- : *yudmayınca* F.610 133^{b}/8

ÜNSÜZ DÜŞMESİ

KA'da tespit edilen ünsüz düşmeleri şunlardır:

Hece Sonunda /-l/ Düşmesi

keltür- > getür-
getür F.458 129^{a}/6, P.541 20^{b}/1
getürmege F.155 120^{a}/12, P.413 16^{a}/9
oltur- > otur-
oturacaḳ F.552 132^{a}/1, P.591 22^{a}/6
oturur F.290 124^{a}/9, P.63 4^{b}/8, P.238 11^{a}/1, P.548 20^{b}/6

/-ḳ-/ Düşmesi

Metinde iç seste görülen bu düşmenin örneği şudur:

ṣuṣaḳlıḳ > ṣuṣalıḳ
ṣuṣalıḳ F.368 126^{b}/2, P.473 18^{a}/6

İkili Ünsüzlerden Birinin Düşmesi

Metinde görülen ünsüz düşmelerinden birisi de Arapça kökenli sözcüklerdeki çift ünsüzün tekleşmesi olayıdır.

Bu durumun KA'daki örnekleri şunlardır:

cull > çul
çulı F.665 135^{a}/11, F.673 135^{b}/3, P.212 10^{a}/3, P.221 10^{a}/11
derrābe > ṭaraba
ṭaraba F.697 136^{a}/8
ġamm > ġam
ġam yėme F.401 127^{a}/14

ḥaḳḳ > ḥaḳ
ḥaḳ P.1^{b}/3, F.115^{b}/11, F.422 128^{a}/5, P.170 8^{a}/11
ḥaḳdur P.554 20^{b}/11
keffāret > keferet
keferede F.670 135^{a}/15
şerr > şer
şer F.412 127^{b}/8

ÜNSÜZ TÜREMESİ

İç Seste /-y-/, /-n-/ Türemesi

KA’da iç seste ünsüz türemesine -y- ve -n- yardımcı ünsüzleri örnek olarak gösterilebilir:

/-y-/ türemesi

beñzeme-y-en F.637 134^{b}/1, P.183 8^{b}/11
çalı+y+a F.542 131^{b}/7, P.581 21^{b}/9
delü+y+e F.130 119^{b}/7, F.266 123^{b}/4, P.32 3^{b}/7, P.72 5^{a}/4, P.389 15^{b}/3
gici-y-icek P.61 4^{b}/6
iste-y-ince P.99 6^{a}/5
ḳaḳma-y-a-lar F.28 116^{b}/14, P.284 12^{b}/1
uṣlu+y+ıla F.296 124^{a}/15, P.244 11^{a}/5

/-n-/ türemesi

ara+sı+n+da P.2^{a}/2, P.2^{a}/5, P.541 20^{b}/1
deri+si+n+e F.669 135^{a}/15, P.217 10^{a}/7
ḳanad+ı+n+a F.466 129^{a}/14, P.549 20^{b}/7
oynaş+ı+n+a F.647 134^{b}/9, P.193 9^{a}/7
ögüd+i+n+i P.2^{b}/4, F.116^{a}/6

Yabancı kökenli sözcüklerde de iç seste -y- türemesine rastlanır:

fāʾide > fāyide
fāyidesi F.386 127^{a}/1, P.493 18^{b}/9
leṭāʾif > leṭāyif
leṭāyifler P.1^{b}/8
ḫalāʾiḳ > ḫalāyıḳ
ḫalāyıḳı P.447 17^{a}/11

/ṣ/ ve /s/ İkileşmesi

Eski Türkçede tek /s/'li bazı sözcükler Eski Anadolu Türkçesinde iki /s/ ile kullanılmaktadır.

Bu ses olayının KA'daki örnekleri şunlardır:

isig > issi "sıcak"
issiden F.359 126[a]/10, P.464 17[b]/11
asıġ > aṣṣı "fayda"
aṣṣıdur F.679 135[b]/9, P.228 10[b]/5

/r/ İkileşmesi

P nüshasında bir sözcükte tespit edilmiştir:

ḳarı > ḳarrı "ihiyar, yaşlı"
ḳarrı P.562 21[a]/6

/v/ Türemesi

Eski Türkçedeki *ur-* sözcüğü KA'da *ur-* yanında /v/'li *(vur-)* biçimiyle de kullanılmıştır:

ur- : *uran* F.694 136[a]/5, P.54 4[a]/11
vur- : *vurup* F.269 123[b]/7, P.35 3[b]/9

HECE DÜŞMESİ

Birbirine benzer ya da aynı seslerden oluşan iki heceden birinin eriyip kaybolmasına hece düşmesi adı verilir (Böler 2020: 236).

KA'da hece düşmesi +dur, +dür ekinde görülür:

ḳatı+dur F.366 126[b]/1, P.471 18[a]/5
ḳuyruḳ yaġı+dur F.365 126[a]/15, P.470 18[a]/4-5
bellü+dür F.638 134[b]/2, P.184 9[a]/1
od+dur F.626 134[a]/6, P.172 8[b]/2
örtü+dür F.299 124[b]/2
üstün+dür F.281 124[a]/3, P.117 6[b]/6

BİÇİM BİLGİSİ

Yapım Ekleri

İsimden İsim Yapma Ekleri

+e

İşlek olmayan bir ektir. Kimi araştırmacılar tarafından fiilden isim yapma eki olduğu düşünülen bu ek KA'da *töre* ve *gėce* sözcüklerinde görülür:

tör+e+si F.293 124ª/12, P.241 11ª/3
gėc+e+y+e F.429 128ª/10, P.508 19ª/9

+aḳ

Eski Türkçeden beri kullanılmakta olan bir ek olsa da işlek değildir.
KA'da araç-gereç ve hayvan ismi türetmiştir:

çan+aḳ+a (çanaġa) F.445 128ᵇ/9, P.525 19ᵇ/10
oġ(u)l+aḳ F.613 133ᵇ/10, P.158 8ª/2

ṭopraḳ[1] sözcüğünde de bu ek vardır:

ṭop(u)r+aḳ F.176 120ᵇ/15, P.436 17ª/3

+an, +en

Eski Türkçenin çokluk eki olan +an, +en, Eski Anadolu Türkçesinde bugün olduğu gibi ancak birkaç sözcükte ve kalıplaşmış olarak kalmıştır.
KA'da iki sözcükte yer alır:

oġ(u)l+an F.207 121ᵇ/13, F.377 126ᵇ/8, P.64 4ᵇ/8, P.483 18ᵇ/2
er+en+ler F.661 135ª/8, P.208 9ᵇ/10

+arı, +aru, +erü

Aslında yön gösterme durumu ekidir. Eski Türkçede +garu, +gerü biçiminde kullanılan ve Batı Türkçesine geçerken başındaki art ve ön damaksıl /g/ sesleri düşen bu ek, sınırlı sayıdaki sözcüğün bünyesinde klişeleşerek kalmış ve yapım eki olarak kullanılmıştır.

[1] Bu sözcüğün *topra-* "kurumak" fiilinden -k ekiyle yapıldığını düşünenler de vardır.

Yön bildiren isim türetmiştir:

yoḳ+aru F.317 125^{a}/4, F.418 128^{a}/1

P nüshasında ekin son ünlüsü düzdür:

yoḳ+arı P.608 22^{b}/8

Zaman bildiren sıfat yapar:

il+erü zamānda F.490 130^{a}/6

+ca, +ce, +ça

Aslında eşitlik durumu ekidir. Eski Türkçede sadece +ça, +çe biçiminde yani /ç/'li kullanılırken Eski Anadolu Türkçesinde +ca, +ce yani /c/'li biçimler de yer almıştır.

Kalıplaşarak bazı türetmeler yapar:

nice F.239 122^{b}/11, F.333 125^{b}/3, P.236 10^{b}/11, P.624 23^{a}/10

Dil ismi türetir:

Fārsi+ce F.547 131^{b}/12. *Fārsī+ce* P.586 22^{a}/2

Aşağıdaki sözcükte de bu ek vardır:

ėl+ce F.419 128^{a}/2

Para ifade eden isim türetir:

aḳ+ca F.380 126^{b}/11, *aḳ+ça* F.127 119^{b}/5, P.386 15^{b}/2, P.486 18^{b}/4

Ardınca sözcüğünde de bu ek vardır:

ard+ı+n+ca F.49 117^{b}/1, F.397 127^{a}/10, F.573 132^{b}/7, P.306 13^{a}/4, P.652 24^{a}/11

+cı, +ci, +cu, +cü, +çı, +çi

Bu ekin Eski Türkçede sadece /ç/'li biçimleri vardı ve yuvarlak ünlüyle kullanılmazdı. Ekin /c/'li şekilleri Batı Türkçesinin ilk dönemlerinden sonra yan yana kullanılmaya başlanmış, /c/'li şekiller ortaya çıktıktan sonra artık /ç/'lerin /c/ ile yazılması özellikle eklerde umumileşmiş ve /ç/'li, /c/'li bütün şekiller hep /c/'li yazılmıştır (Yelten 2009: 112).

KA'da bu ek çoğunlukla cim [ج] yani /c/ ile birkaç yerde çim [چ] yani /ç/ ile yazılmış ve genellikle meslek, uğraş, bir işi alışkanlık hâline getirme bildiren isimler yapmıştır:

av+cı F.507 130^{b}/7
boḳ+cı P.54 4^{b}/1, *boḳ+çı* F.694 136^{a}/6
baş+cı F.320 125^{a}/7, *baş+çı* P.611 22^{b}/11

başmaḳ+cı F.139 119b/14, *başmaḳ+çı* P.398 15b/9
ḳuş+cı+y+a F.688 136a/1, *ḳuş+çı+y+a* P.48 4a/8
ekin+ci F.543 131b/8, P.582 21b/10
iş+ci F.320 125a/7, *iş+çi* P.611 22b/11
külḫān+cı+nuñ F.275 123b/12, P.111 6b/2
odun+cı F.185 121a/9, P.445 17a/10
oḳ+çı F.694 136a/5, P.54 4a/11

F nüshasında ekin ünlüsü ikinci teklik kişi iyelik ekinden önce şu örneklerde yuvarlak olarak tespit edilmiştir:

daʿvi+cü+ñ F.203 121b/9
ṭanışıḳ+cu+ñ F.105 119a/2
yarı+cu+ñ F.203 121b/9-10

+cın

Eski Anadolu Türkçesinde +cın, +cin biçiminde kullanılan ve işlek olmayan bu ek, KA'da bir yerde kuş ismi türetmiştir:

bıldır+cın F.82 118a/13, P.96 6a/2, P.339 14a/4

+cuḳ, +cük, +çuḳ

Eski Türkçede görülmeyen ve Orta Türkçeden itibaren dilde kullanılmaya başlayan bu ek, Batı Türkçesinde başlangıçtan beri kullanılagelmiştir.

KA'da sadece yuvarlak ünlülü olarak tespit edilen ekin işlevi küçültme ve sevgi gösteren isimler türetmektir:

az+a+cuḳ[2] F.155 120a/12, F.172 120b/11, P.413 16a/9, P.430 16b/10
depe+cük F.612 133b/9, P.157 8a/1
enü(k)+cük P.71 5a/4
hegbe+cük+üm (hegbecügüm) P.93 5b/11
ince+cük F.184 121a/8, P.444 17a/9
küçü(k)+cük+i (küçücügi) F.256 123a/10
oġlan+cuḳ+lar P.456 17b/6, *oġlan+cuḳ+lar+ı+n* F.416 127b/14
uşa(ḳ)+cuḳ P.60 4b/5

Şu örneklerde ekin ilk ünsüzü titreşimsiz olarak tespit edilmiştir:

oġlan+çuḳ+lar F.195 121b/3
dar+çuḳ F.552 131b/15, P.591 22a/5

---

2 Yelten (2009: 96-97), *az+a+cuḳ* sözcüğündeki eki +acuḳ şeklinde ayrı bir ek olarak değerlendirir.

+daş, **+ṭaş**

Eski Türkçeden beri dilde yer alan ve ortaklık, beraberlik bildiren bir ektir. KA'da aşağıdaki sözcüklerde yer alır:

yol+daş+a F.77 118^a/8, P.334 13^b/11
ḳarın+daş+ı F.595 133^a/10, P.139 7^a/10

Bu sözcük *ḳardaş* ve *ḳarṭaş* biçimlerinde de metinde tespit edilmiştir:

ḳardaş F.249 123^a/5, P.16 3^a/5, *ḳarṭaşdan* F.586 133^a/3

+egi, **+egü**

Eski Türkçede +agu, +egü biçiminde olan (Erdal 1991: 93-97) bu ekin +a-, +e- isimden fiil yapma ekiyle -ġu, -gü fiilden isim yapma ekinin birleşmesiyle oluştuğu düşünülür.

+egü eki KA'da arkaik olarak *biregü* belirsizlik zamirinde bulunur. P nüshasında ekin son ünlüsünün düzlük-yuvarlaklık uyumuna girdiği yerler vardır:

bir+egü F.60 117^b/10, F.117 119^a/12, F.387 127^a/1, F.423 128^a/5, F.619 133^b/15, F.650 134^b/12, P.164 8^a/7, P.376 15^a/6, P.502 19^a/4
bir+egi P.92 5^b/10, P.317 13^a/11, P.496 18^b/11

+el

İşlek olmayan eklerden biridir. KA'da *gözel* sözcüğünde bulunur:

göz+el F.90 118^b/4, F.300 124^b/4, P.347 14^a/8, P.359 14^b/6, P.440 17^a/6

+ez

İşlek olmayan bir ektir. Kalıplaşmış olarak *geñez* sözcüğünde bulunur:

geñ+ez F.639 134^b/3, P.185 9^a/1-2

+ıl

İsimden isim türeten ve işlek olmayan başka bir ektir:

ḳız+ıl F.202 121^b/9

+un

Birkaç sözcük üzerinde klişeleşerek kalan eklerden biridir:

od+un+cı F.185 121^a/9, P.445 17^a/10
uz+un F.100 118^b/13, P.358 14^b/5

+ḳ

Eski Türkçeden beri kullanılan ve işlek olmayan başka bir ektir. KA'da aşağıdaki sözcüklerin üzerinde bulunmaktadır:

yaya+ḳ P.109 6^b/1
il+k P.54 4^a/11

+ḳa

Başḳa sözcüğünde yer alır.

baş+ḳa F.38 117a/6, P.294 12b/7

+kek

Eski Türkçede bu ekin +ġaḳ, +gek, +ḳaḳ, +kek olarak dört şekli vardı. Küçültme, pekiştirme kavramı verir (Koç 2002: 135).

KA'da *erkek~ėrkek* sözcüğünde bulunur:

er+kek F.666 135a/12, P.213 10a/3, P.512 19a/11, *ėr+kek* F.432 128a/12, F.596 133a/11, P.140 7a/10

+le

Eski Türkçede +la, +le şeklinde kullanılan bu ek, KA'da *öylelik* sözcüğünde karşımıza çıkar:

öy+le+lik F.77 118a/8, P.334 13b/11

+lı, +li, +lu, +lü

Her türlü isme gelebilen ve isimlerden isim ve sıfat türeten işlek bir ektir. Eski Türkçede +lıġ, +lig, +luġ, +lüg şeklindeydi. Batı Türkçesine geçerken ekin sonundaki art ve ön damaksıl /g/ sesleri eriyip düşmüştür. Konuyla ilgili başka görüşler için bk. ġ/ ve /g/ seslerinin düşmesinden kaynaklanan yuvarlaklaşma.

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde genellikle yuvarlak olan bu ekin ünlüsü KA'da bazı sözcüklere düz olarak gelir:

ad+lu F.319 125a/5, P.610 22b/10
baġ+lu+dur P.615 23a/3
borç+lu+nuñ F.390 127a/4, P.499 19a/3
ip ḳuşaḳ+lu+nuñ F.461 129a/9, P.658 24b/5
ḳoyun+lu F.494 130a/10
ḳur+lu F.500 130b/1
ot+lu+sı+n+dan F.292 124a/11, P.240 11a/2
ṣuç+lu F.560 132a/8, P.601 22b/3
ṭanışıḳ+lu F.357 126a/8, P.461 17b/10
ṭat+lu+dur F.473 129b/6
uṣ+lu F.130 119b/7, F.167 120b/8, F.346 125b/14, P.305 13a/3, P.389 15b/3, P.425 16b/7, P.637 23b/8
gümiş+lü F.449 128b/13
cebe+lü F.367 126b/1
delük+lü F.113 119a/8, P.372 15a/3
dür+lü F.74 118a/6, P.331 13b/9
güç+lü F.560 132a/8, P.601 22b/2

yer+lü+nüñ P.210 10^a/1, *yėr+lü+nüñ* F.663 135^a/9
yüksük+lü F.494 130^a/10
yüñ+lü P.575 21^b/5, *yüñ+lü+y+ise* F.536 131^b/2
baġ+lı F.324 125^a/10
cebe+li P.472 18^a/6, *cebe+lü* F.367 126^b/1
ecel+li F.190 121^a/13, P.450 17^b/2
gümiş+li P.530 20^a/3

+lıḳ, **+lik**, +**luḳ**, **+lük**

Türkçede eskiden beri kullanılan en işlek isimden isim yapma eklerinden biridir.

Çok fazla işlevi olan +lıḳ, +lik, +luḳ, +lük ekinin KA'daki örnekleri şunlardır:

aḳca+lıḳ F.485 130^a/1
damuz+lıḳ+suz P.340 14^a/4
düşmān+lıḳ+ı (düşmānlıġı) F.56 117^b/6, F.58 117^b/8, P.313 13^a/8, P.315 13^a/10
edeb+süz+lik F.282 124^a/4
eksük+lik+ile (eksükligile) F.406 127^b/3
ḥammām+cı+lıḳ F.275 123^b/13, P.111 6^b/2
ḳız+lıḳ+da F.634 134^a/13, P.180 8^b/8
ḳoca+lıḳ+da P.369 15^a/1
oġur+lıḳ F.124 119^b/2
oġur+luḳ F.637 134^b/1, P.183 8^b/11
ortaḳ+lıḳ F.38 117^a/6, P.294 12^b/7
peşīmān+lıḳ P.292 12^b/6
ṣaġ+lıḳ P.66 4^b/10
ṣaman+lıḳ+a (ṣamanlıġa) F.400 127^a/13
ṭamuz+lıḳ+suz F.83 118^a/14
beg+lik+i (begligi) F.275 123^b/12, F.495 130^a/11, P.111 6^b/2
yigit+lik F.626 134^a/6, P.172 8^b/2
eksük+lik+ile (eksükligile) F.406 127^b/3
er+lik F.349 126^a/2, P.640 23^b/10
ey(i/ü)+lik F.213 122^a/3
ey(i/ü)+lük F.16 116^b/5, P.609 22^b/9
böyük+lük+i (böyüklügi) P.563 21^a/7
kör+lük+dür P.531 20^a/5
ḳul+luḳ F.339-125^b/9, P.630 23^b/4
oḳ+luḳ F.686 135^b/14, P.44 4^a/4
ucuz+luḳ+da F.634 134^a/14, P.180 8^b/9

uşlu+luḳ+ı (uşluluġı) F.218 122ᵃ/7
yoḳ+luḳ F.366 126ᵇ/1, P.471 18ᵃ/5

Birkaç örnekte ek artlık-önlük uyumuna aykırı bir görünüm sergiler:
edeb+süz+lıḳ P.118 6ᵇ/7
ḳoca+lik+de F.110 119ᵃ/6
muḥtesib+lıḳ F.149 120ᵃ/6
rūspi+lıḳ F.124 119ᵇ/2, P.383 15ᵃ/10

+rek

Eski Türkçeden beri kullanılan işlek bir ektir. Üstünlük ve en üstünlük derecesi ifade eden sözcükler yapan bu ek KA'da *degerirek* sözcüğünde bulunur:

deger+(i)rek F.696 136ᵃ/7-8, P.57 4ᵇ/3

+sı

Benzerlik, gibilik bildiren sözcükler yapar. KA'da *ayruḳsı* sözcüğünde yer alır:

ayruḳ+sı F.293 124ᵃ/12, P.241 11ᵃ/3

+sul

Benzerlik ve ilgi ifade eden sözcükler türetir. KA'da sadece *yoġsul* sözcüğünde bulunur:

yoġ+sul F.505 130ᵇ/6; *yoḫ+sul* F.604 133ᵇ/2, P.148 7ᵇ/5, P.248 11ᵃ/8; *yoḳ+sul* F.300 124ᵇ/3

+suz, +süz

İsim soylu sözcüklere gelerek yoksunluk, mahrumiyet bildiren sıfatlar yapan işlek bir ektir.

Eski Anadolu Türkçesinde daima yuvarlak ünlü taşıyan ve fonksiyon bakımından oldukça zengin olan ekin KA'daki örnekleri şunlardır:

ad+suz F.319 125ᵃ/6, P.610 22ᵇ/10
ʿayb+suz F.92 118ᵇ/6, P.349 14ᵃ/9
basḳu+suz P.343 14ᵃ/6, *baṣḳu+suz* F.86 118ᵇ/1
çōbān+suz F.143 120ᵃ/2, P.402 16ᵃ/1
damuz+lıḳ+suz P.340 14ᵃ/4
ġavġā+suz F.90 118ᵇ/5, F.172 120ᵇ/11-12, P.347 14ᵃ/8, P.430 16ᵇ/10
delīl+süz F.63 117ᵇ/12, P.320 13ᵇ/2
diken+süz F.91 118ᵇ/5, P.348 14ᵃ/9
ecel+süz+e F.385 126ᵇ/15, P.491 18ᵇ/7
göz+süz P.71 5ᵃ/4, F.200 121ᵇ/7
helik+süz P.33 3ᵇ/7

köpek+süz F.229 $122^b/2$
öküz+süz P.153 $7^b/9$
sebeb+süz F.63 $117^b/12$
süd+süz F.441 $128^b/5$, P.520 $19^b/7$
zaḥmet+süz F.123 $119^b/1$, P.382 $15^a/10$

+uz

İşlekliğini hatta belki de işlevini daha Eski Türkçede yitirmiş bir ektir. Eklendiği sözcüklerle kalıplaşarak bugüne kadar gelebilmiştir.

Daha çok ikilik bildiren +uz ekinin KA'daki örnekleri aşağıdaki verilmiştir:

boy(u)n+uz F.140 $119^b/15$, P.84 $5^b/2$, P.399 $15^b/10$
yaluñ+uz[3] F.112 $119^a/8$, F.222 $122^a/10$, F.350 $126^a/2$, P.371 $15^a/2$, P.641 $23^b/11$

Fiilden İsim Yapma Ekleri

-aḳ

-ġak, -gek ekinin başındaki ünsüzün düşmesiyle meydana geldiği düşünülse de -aḳ, -ek ile kurulan bütün sözcükler için bu tespitin geçerli olduğunu söylemek güçtür.

Bir şeye alışkanlığı, bir şeyi huy edinmeyi gösteren isimler yanında, eşya ve alet isimleri yapan -aḳ ekinin KA'daki örnekleri şunlardır:

bıç-aḳ F.119 $119^a/13$, F.199 $121^b/6$, P.378 $15^a/7$
ḳorḳ-aḳ F.313 $124^b/15$, P.261 $11^b/6$
or-aḳ+ı (orağı) F.70 $118^a/2$

-egen

-ge > -e fiilden fiil yapma ekiyle -gen sıfat-fiil ekinden oluşan birleşik bir ektir. Eski Türkçede yoktur.

KA'daki örneği *düşegen* sözcüğüdür:

düş-egen F.230 $122^b/3$

-ġan, -gen

Eski Türkçeden beri kullanılan -ġan, -gen eki fiilin bildirdiği işi, alışkanlık hâline getirmiş olanı ifade eder. KA'da şu sözcüklerde bu ek görülür:

mėle-gen F.441 $128^b/5$
oṣur-ġan F.662 $135^a/8$, P.209 $9^b/11$
yörü-gen+in F.178 $121^a/2$

[3] Bu sözcüğü *yalın+öz* birleşmesi olarak düşünen araştırmacılar (Kaçalin 2006: 210 gibi) da vardır.

-ġun

Eskiden beri kullanılan bir ektir. Fiilin ifade ettiği anlamda olanı, yapılanı bildiren bu ekin KA'daki örneği *vurġun* sözcüğüdür:

vur-ġun F.383 126^{b}/14, P.489 18^{b}/6

-gü, **-ḳu**

Eski Türkçede genellikle -ġu, -gü nadiren -ḳu, -kü biçiminde kullanılan bu ek, KA'da aşağıdaki sözcüklerde bulunur:

de-gü P.291 12^{b}/5, *dė-gü* F.35 117^{a}/4
uy(u)-ḳu F.426 128^{a}/7, P.604 22^{b}/6
yan-ḳu+dan F.210 121^{b}/15

-id, **-üt**

Eski Türkçeden beri kullanılan bu ekin örnekleri fazla değildir. Fiilden somut ve soyut isimler yapar. KA'daki örnekleri şunlardır:

geç-id F.131 119^{b}/8, P.390 15^{b}/4
ög-üt F.615 133^{b}/12, P.160 8^{a}/4, P.554 20^{b}/10

-ı, **-u**, **-ü**

Bu ek üç kaynaktan gelişerek meydana gelmiştir. Bunlardan ilki Eski Türkçedeki -ıġ, -ig ekinin sonundaki ünsüzlerin Batı Türkçesinde eriyip düşmesi sonucu yardımcı ünlünün yapım eki işlevi kazanması, ikincisi, zarf-fiil ekinin kalıplaşması, üçüncüsü -ġu, -gü fiilden isim yapma ekinin başındaki ünsüzün düşmesidir.

bil-ü+si (< bil-ig) P.226 10^{b}/4
daḫ-ı (taḳ-ı) F.10 116^{a}/15, F.18 116^{b}/7, F.25 116^{b}/11, F.96 118^{b}/10, F.121 119^{a}/15, F.147 120^{a}/4, P.89 5^{b}/7, P.98 6^{a}/4, P.190 9^{a}/5, P.207 9^{b}/7, P.218 10^{a}/8, P.225 10^{b}/3
ḳat-ı (< ḳat-ıġ) F.183 121^{a}/7, F.396 127^{a}/10, F.408 127^{b}/5, P.443 17^{a}/8
ḳay-u+sı (< ḳay-ġu) F.247 123^{a}/3-4, P.14 3^{a}/4
ḳıy-ı+sı+n (< ḳıḍ-ıġ) F.7 116^{a}/13, P.264 11^{b}/9
öl-ü+yi (< öl-üg) F.188 121^{a}/11, P.448 17^{b}/1
ört-ü+dür (< ört-üg) F.299 124^{b}/2
yap-u+dan (< yap-ıġ) F.111 119^{a}/7, P.370 15^{a}/2

-ıcı, **-ici**

Türkçede eskiden beri kullanılan bu ek, -ġu, -gü fiilden isim yapma ekiyle +çı, +çi isimden isim yapma ekinin birleşmesinden meydana gelir. Yapan, eden anlamına gelen isimler ve sıfatlar yapar. KA'daki örnekleri şunlardır:

al-ıcı+sı F.138 119^{b}/14, P.397 15^{b}/9
yol göster-ici F.47 117^{a}/14, P.303 13^{a}/2

-in, -un, -ün

Eski Türkçeden beri görülen ve çok fazla fonksiyonu olan bu ek, genellikle fiilin ifade ettiği anlamda yapanı, yapılanı, iş ve oluşu bildirir. KA'da aşağıdaki sözcüklerde yer alır:

ek-in+ci F.543 131^{b}/8, P.582 21^{b}/10
gel-in+i F.469 129^{b}/1, P.552 20^{b}/9
boġ-un+dur F.294 124^{a}/13, P.242 11^{a}/4
bur-un F.452 129^{a}/1, P.534 20^{a}/7
düg-ün+e F.244 123^{a}/1, P.12 3^{a}/3

-k, -ḳ, -ıḳ, -ik, -uḳ, -ük

Türkçede eskiden beri kullanılan işlek fiilden isim yapma eklerinden biridir. Fonksiyon bakımından oldukça zengin bir ektir. Genellikle olanı ve yapılanı karşılayan sıfatlar ve isimler yapar. Sonu ünlüyle biten sözcüklere doğrudan doğruya gelir:

böyü-k F.614 133^{b}/11, F.627 134^{a}/7, P.159 8^{a}/3, P.173 8^{b}/3
buda-ḳ+ı+n+dan (budağından) F.101 118^{b}/14, P.359 14^{b}/5
çürü-k F.138 119^{b}/13, P.397 15^{b}/8
döşe-k F.270 123^{b}/7, P.36 3^{b}/9
eksü-k+dür F.244 123^{a}/1, P.12 3^{a}/3
ip ḳuşa-ḳ+lu+nuñ F.461 129^{a}/9, P.658 24^{b}/5
ṣovu-ḳ F.359 126^{a}/10, F.472 129^{b}/5, P.464 18^{a}/1

Sonu ünsüzle biten sözcüklere getirilen ekin yardımcı ünlüsü KA'da iki biçimdedir:

Düz ünlülü olanlar:
ḳarış-ıḳ F.116 119^{a}/11
ḳat-ıḳ F.425 128^{a}/7, P.504 19^{a}/6
ṭanış-ıḳ F.511 130^{b}/11
del-ik+den F.493 130^{a}/9

Yuvarlak ünlülü olanlar:
aç-uḳ F.135 119^{b}/11, P.394 15^{b}/7
art-uḳ+ın (artuġın) F.554 132^{a}/2, P.593 22^{a}/7
ay(ı)r-uḳ F.150 120^{a}/8, P.408 16^{a}/5
buy(u)r-uḳ F.381 126^{b}/12, F.522 131^{a}/6, P.487 18^{b}/5, P.560 21^{a}/5
ḳaz-uḳ+da P.202 9^{b}/4
ḳon-uḳ F.93 118^{b}/7, F.388 127^{a}/3, P.350 14^{a}/10, P.497 19^{a}/1
uyan-uḳ F.573 132^{b}/7, P.652 24^{a}/11

yar-uḳ P.107 6ª/10
del-ük+lü F.113 119ª/8, P.372 15ª/3
yüg(ü)r-ük F.178 121ª/2, P.434 17ª/1, P.438 17ª/4

-m, -ım, -üm

Genellikle bir defada veya bir anda yapılan işi ve mahsulü ifade eden isimler yapan işlek eklerden biridir (Akkuş 1995: 198). KA'daki örnekleri şunlardır:

yė-m F.544 131ᵇ/9, P.583 21ᵇ/11; *ye-m+in* P.434 17ª/2
al-ım F.78 118ª/9, P.335 14ª/1
yar-ım F.76 118ª/7, P.333 13ᵇ/10
öl-üm F.32 117ª/2, F.385 126ᵇ/15, P.288 12ᵇ/3, P.491 18ᵇ/8, P.554 20ᵇ/10
yal-ım+ı F.390 127ª/4, F.406 127ᵇ/3, P.499 19ª/3

-maç

Genellikle yiyecek, yemek isimleri yapan ve örnekleri az olan bir ektir. KA'da iki sözcükte kullanılmıştır:

bazla-maç P.509 19ª/9-10
bula-maç F.39 117ª/8, P.295 12ᵇ/8

-man, -men

Eski Türkçeden beri -man, -men biçiminde kullanılır. İşlek olmayan eklerden biridir. Genellikle abartma ve süreklilik işlevi taşır. KA'da *degirmen* ve *ṭumanlu* sözcüklerinde bu ek görülür:

degir-men F.434 128ª/14, F.591 133ª/8, P.135 7ª/7, P.514 19ᵇ/2
ṭu-man+lu F.486 130ª/2

-mur

Eski Türkçede -mır, -mir, -mur, -mür biçiminde olan bu ekin Eski Anadolu Türkçesinde düz ünlülü biçimleri yoktur. KA'da aşağıdaki sözcükte yer alır:

yaġ-mur+a F.309 124ᵇ/12, P.257 11ᵇ/4, *yaġ-mur+lu* F.486 130ª/3

-z

Türkçede eskiden beri kullanılan işlek olmayan eklerden biridir. Bu eke KA'da birkaç sözcükte rastlanır:

sö-z F.63 117ᵇ/12, F.294 124ª/13, F.422 128ª/5, F.459 129ª/7, F.488 130ª/4-5, F.561 132ª/8, P.242 11ª/4, P.543 20ᵇ/2, P.602 22ᵇ/3
gö-z F.166 120ᵇ/7, F.209 121ᵇ/15, P.424 16ᵇ/6

Zarf-Fiiller

-a, -e

Eski Türkçede -a, -e biçiminde olan bu zarf-fiil eki Eski Anadolu Türkçesinde de aynı şekilde kullanılır. Genellikle durum zarfları türeten ekin KA'daki örnekleri şunlardır:

boġ-a boġ-a F.294 124[a]/13, P.242 11[a]/4
ṣan-a ṣan-a F.459 129[a]/7, P.542 20[b]/1
ṭam-a ṭam-a F.95 118[b]/9, P.352 14[b]/1
gör-e gör-e F.348 126[a]/1, P.639 23[b]/10
ür-e ür-e F.454 129[a]/3, P.536 20[a]/8

-a, -e zarf-fiil eki aşağıdaki sözcüklerde kalıplaşmış ve fiilden isim yapma eki durumuna girmiştir:

gör-e F.104 119[a]/1, F.144 120[a]/3, P.362 14[b]/7, P.403 16[a]/1
yin-e (< yen-e < yan-a) F.204 121[b]/11, F.308 124[b]/11, F.358 126[a]/9, F.605 133[b]/3, P.462 17[b]/10

-duḳça

-duḳ sıfat-fiil eki ile +ça eşitlik durumu ekinin kaynaşmasından oluşan bu ek, KA'da "-dığı kadar" anlamında bir sözcükte yer alır:

ḳorḳ-duḳça F.319 125[a]/6

-duḳda

-duḳ sıfat-fiil eki ile +da bulunma durumu ekinin kaynaşmasından oluşan bu ek "-dığı zaman" anlamında zaman zarfı yapar:

ḫatm ol-duḳda F.116[a]/4, P.2[b]/2

-ıcaḳ, -icek, -içek

Daha önce -ıçaḳ, -içek şeklinde olan ve genellikle zaman zarfı yapan bu zarf-fiil ekinin Eski Anadolu Türkçesi sonlarında -ıcaḳ, -icek şekli de tespit edilmiştir. KA'daki örnekleri şunlardır:

buçaḳ çal-ıcaḳ P.158 8[a]/2
bul-ıcaḳ F.370 126[b]/3
darçuḳ ol-ıcaḳ F.552 131[b]/15, P.591 22[a]/5
oṣur-ıcaḳ F.693 136[a]/4, P.53 4[a]/10
ṣaġ ol-ıcaḳ F.163 120[b]/4, P.421 16[b]/3
de-y-icek F.121 119[a]/15, P.380 15[a]/8
gici-y-icek P.61 4[b]/6
git-icek (gidicek) F.316 125[a]/2, P.607 22[b]/7
ye-y-icek P.175 8[b]/5, *yė-y-icek* F.629 134[a]/9

Ekteki /c/ ünsüzü bir örnekte her iki nüsha da da titreşimsizdir:

çök-içek F.47 117[a]/14, P.303 13[a]/2

F nüshasında ekin artlık-önlük uyumuna aykırı kullanımları da vardır:
yañıl-icek F.396 127[a]/10
bıçaḳ çal-icek F.613 133[b]/10

+ıken, **+iken**, **-ken**
i- fiilinin zarf şeklidir. KA'daki örnekleri aşağıda verilmiştir:

iş+de+y+i-ken F.171 120[b]/10-11, P.429 16[b]/9
iste-r-ken F.140 119[b]/15, F.540 131[b]/5, P.399 15[b]/10, P.579 21[b]/7
var+ı+ken F.73 118[a]/5, P.330 13[b]/8
yaş+ı+ken F.462 129[a]/10, *yaş+ken* P.545 20[b]/4

-ınca, **-ince**
Eski Türkçe döneminde -ġınça, -ginçe şeklinde olan bu zarf-fiil eki, Batı Türkçesinde ilk olarak art ve ön damaksıl /g/ ünsüzleri düşerek -ınça, -inçe biçiminde kullanılmıştır. Ekin /c/'li biçimi olan -ınca, -ince Eski Anadolu Türkçesinin son dönemlerinde ortaya çıkar.
Çoğunlukla zaman zarfı yapan ekin KA'daki örneklerini aşağıda veriyoruz:

donan-ınca P.37 3[b]/10
ḳorḳ-ınca P.610 22[b]/10
ṣaġıl-ınca F.214 122[a]/3
sav(u)l-ınca F.495 130[a]/12
ṣor-ınca F.237 122[b]/9, P.234 10[b]/9
ṭonan-ınca F.271 123[b]/8
ele gir-ince F.187 121[a]/10, P.447 17[a]/11
gör-ince+dür F.218 122[a]/7
gör-me-y-ince F.115 119[a]/10, F.326 125[a]/12, F.492 130[a]/8, P.374 15[a]/4, P.617 23[a]/4
in-ince F.418 128[a]/1
incel-ince F.194 121[b]/2, P.455 17[b]/5
öl-ince F.168 120[b]/8, P.426 16[b]/7
ver-ince F.269 123[b]/7, *vėr-ince* P.35 3[b]/8
yayaḳ ol-ınca P.109 6[b]/1
yud-ma-y-ınca F.610 133[b]/8, *yut-ma-y-ınca* P.155 7[b]/10

-madan
Sadece F nüshasında tespit edilen bu ek iki örnekte karşımıza çıkar:
ziyān ol-madan F.567 132[a]/15
al-madan F.624 134[a]/4

-madın

Eski Türkçede -matın, -metin şeklinde olan bu ek, -matı, -meti, -mayın, -meyin ekleriyle birlikte kullanılmıştır. Batı Türkçesine -madın, -medin biçiminde geçmiş ve Eski Anadolu Türkçesinde uzun süre böyle kullanılmıştır.

“-madan önce” ve “-maksızın” anlamları veren söz konusu ekin KA’daki örnekleri şunlardır:

al-madın P.169 8^{a}/11
aluḳla-madın F.508 130^{b}/9
doġ-madın P.643 24^{a}/2
oḳun-madın P.548 20^{b}/6
ziyān ol-madın P.646 24^{a}/5

-ıp, -up, -üp

Eski Türkçedeki -p zarf-fiil ekinden gelişen bu ek, Eski Anadolu Türkçesinde yaygın olarak -up, -üp biçiminde yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır. KA’daki örnekleri şunlardır:

baṣ-up F.108 119^{a}/5, P.366 14^{b}/10
ḳaç-up F.407 127^{b}/5
ḳorḳ-up F.225 122^{a}/13
ḳoy-up F.415 127^{b}/12
ṣor-up F.269 123^{b}/7, P.35 3^{b}/8
bin-üp F.420 128^{a}/3
bükül-üp F.524 131^{a}/8, P.562 21^{a}/6
dėril-üp P.492 18^{b}/8
düş-üp F.80 118^{a}/11, P.337 14^{a}/2
üfür-üp P.464 18^{a}/1
vėr-üp F.253 123^{a}/8, F.470 129^{b}/3, F.497 130^{a}/14, P.19 3^{a}/7
sıġa-y-ıp F.350 126^{a}/3, *sıġa-y-up* P.641 24^{a}/1

-ı, -i, -u, -ü

KA’da sadece birleşik fiillerin yapımında kullanılmıştır:

dolan-ı-maz P.260 11^{b}/6
görün-i-gel-mez F.524 131^{a}/7, P.562 21^{a}/6
ḳurtul-u-ma-du-m F.407 127^{b}/5
ol-u-ma-du-m F.407 127^{b}/4
domal-ı-gel-sün P.115 6^{b}/4-5, *ṭomal-u-gel-sün* F.279 124^{a}/1
yār ol-u-gö<r> F.413 127^{b}/10

Aşağıdaki örneklerde kalıplaşmıştır.

daḫ-ı (< tak-ı) F.10 116^a/15, F.18 116^b/7, F.25 116^b/11, F.96 118^b/10, F.121 119^a/15, F.147 120^a/4, F.217 122^a/6, F.226 122^a/15, F.304 124^b/7, F.362 126^a/13, F.381 126^b/12, F.434 128^a/14, F.481 129^b/13, F.506 130^b/7, F.513 130^b/13, F.523 131^a/7, F.644 134^b/7, F.660 135^a/7, F.670 135^b/1, F.677 135^b/7, P.89 5^b/7, P.98 6^a/4, P.190 9^a/5, P.207 9^b/7, P.218 10^a/8, P.225 10^b/3, P.252 11^a/11, P.380 15^a/9, P.406 16^a/3, P.443 17^a/8, P.487 18^b/5
ḳar(ı)ş-u P.108 6^a/11

İsim-Fiil Ekleri

-ma

Eski Türkçeden beri kullanılan, tüm fiil kök ve gövdelerine gelebilen eklerden biridir. Fonksiyon bakımından zengin olan bu ekin KA'daki örnekleri şunlardır:

ṣat-ma+sı F.506 130^b/7
yat-ma+dan P.532 20^a/6

-ma eki aşağıdaki sözcükte kalıplaşarak isim türetmiştir:

ḳaz-ma+y+a F.554 132^a/3, P.593 22^a/7

-ış, **-iş**, **-uş**, **-üş**

Bütün fiil kök ve gövdelerine gelebilen işlek bir ektir. Çoğunlukla fiildeki kılışın tarzını gösteren isimler yapar. KA'daki örnekleri şunlardır:

al-ış+uñ F.137 119^b/13, P.396 15^b/8
baḳ-ış+uñ F.137 119^b/13, P.396 15^b/8
bil-iş+le P.66 4^b/10
in-iş F.529 131^a/12, P.567 21^a/10
yat-ış dur-ış P.406 16^a/3, *yat-ış ṭur-ış* F.147 120^a/5
doġ-uş+ı+n+dan P.638 23^b/9, *ṭoġ-uş+ı+n+dan* F.347 125^b/15

-ış, -iş, -uş, -üş eki fiilin tarzını gösterme özelliğini kaybedip kalıplaşma yoluyla kalıcı isim de türetmiştir:

yar-ış "taksim" F.76 118^a/8, P.333 13^b/10

-maḳ, **-mek**

Fiilin mastar şeklidir. Eski Türkçeden bu yana Türkçenin işlek eklerinden biridir. -ma, -me eki gibi hemen bütün fiil kök ve gövdelerine getirilebilir. KA'daki örnekleri şunlardır:

dur-maḳ+dan P.273 12^a/4

göñül yap-maḳ F.599 133^a/13, P.143 7^b/1
ḳaç-maḳ F.513 130^b/13
ḳal-maḳ F.494 130^a/11
ḳıs-maḳ+ıla (ḳısmaġıla) P.80 5^a/9
ḳurtul-maḳ+dur F.497 130^a/14
ṣı-maḳ F.539 131^b/5, P.578 21^b/7
ṣıç-maḳ F.693 136^a/5, *ṣıç-maḳ+uñ (ṣıçmaġuñ)* P.94 6^a/1
ṭapu ḳıl-maḳ+ıla (ḳılmaġıla) P.46 4^a/6
besle-mek F.177 121^a/1, P.437 17^a/4
ad vėr-mek P.643 24^a/2
bil-mek F.567 132^b/1
bükül-mek P.46 4^a/6
dė-mek F.74 118^a/6, F.423 128^a/5, F.512 130^b/12, P.331 13^b/9
dė-mek-ile (dėmegile) F.356 126^a/8, F.509 130^b/9
ev-mek+ile (< evmegile) F.290 124^a/9, *ėv-mek+ile (< ėvmegile)* P.238 11^a/1
ye-mek+den P.244 11^a/5, *yė-mek+den* F.296 124^a/14

Sıfat-Fiiller

-acaḳ, -ecek

Gelecek zaman sıfat-fiilidir. Eski Anadolu Türkçesinin sonlarına doğru ortaya çıkan bu ekin KA'daki örnekleri şunlardır:

danış-acaḳ+uñ (danışacaġuñ) P.363 14^b/8
ol-acaḳ+ı+n (olacaġın) F.394 127^a/8
otur-acaḳ (yėr) F.552 132^a/1, P.591 22^a/6
yat-acaḳ (vaḳt) F.651 134^b/12, P.197 9^a/11
ėr-ecek+i (ėrecegi) F.100 118^b/14

-an, -en

Geniş zaman sıfat-fiili olan bu ek Eski Türkçede -ġan, -gen biçimindedir. Eski Anadolu Türkçesinde ekin başındaki art ve ön damaksıl /g/ sesleri düşmüştür. KA'da şu örneklerde tespit edilmiştir:

aḳ-an (dereyi) P.170 8^b/1
diñle-y-en+ler P.2^a/11, F.116^a/2
ışır-an (it) F.589 133^a/6, P.133 7^a/6
oḳu-y-an+lar P.2^a/11, F.116^a/2
otur-an+a P.612 22^b/11
ṣaḳın-an (göze) F.230 122^b/3
ṭoġra-y-an F.328 125^a/13, P.619 23^a/6
ṭoyur-an F.221 122^a/9

ṭur-an+ı P.494 18^{b}/10
uç-an F.352 126^{a}/4-5, P.457 17^{b}/7
bil-en+ile F.236 122^{b}/9
diril-en F.125 119^{b}/3, P.384 15^{a}/11
düş-en F.37 117^{a}/6, P.293 12^{b}/6
gör-me-y-en F.621 134^{a}/2, P.166 8^{a}/8
yė-y-en F.328 125^{a}/13, *ye-y-en* P.619 23^{a}/6

-ası
Gelecek zaman ifade eden sıfat-fiillerden biridir. KA'daki tek örneği şudur:

aḫṣa-y-aṣı (gelicek) F.622 134^{a}/3
aḫṣa-y-ası (gelicek) P.167 8^{a}/9

-r, **-ar**, **-er**, **-ur**, **-ür**
Geniş zaman sıfat-fiilidir. Eski Türkçeden beri kullanılmaktadır. KA'daki örnekleri şunlardır:

uyu-r F.573 132^{b}/7, P.652 24^{a}/11
aḳ-ar (ṣuya) F.26 116^{b}/12, P.282 12^{a}/10
yel-er (tilki) P.110 6^{b}/1, *yel-er (köpek)* P.255 11^{b}/2, *yėl-er (köpek)* F.274 123^{b}/12, F.307 124^{b}/10
otur-ur (ōrūspī) P.63 4^{b}/8
yat-ur (ḳurtdan) F.274 123^{b}/11, P.110 6^{b}/1
görin-ür+den P.501 19^{a}/4
bil-ür+e F.291 124^{a}/10, P.239 11^{a}/1

ṭamar sözcüğünde kalıplaşarak kalıcı isim oluşturmuştur:

ṭam-ar+lar+uñ F.370 126^{b}/4, P.475 18^{a}/8

-dik, **-duḳ**, **-dük**
Geçmiş zaman ifade eden ve Eski Türkçeden bu yana işlek olarak kullanılan bu ekin KA'daki örnekleri aşağıda verilmiştir:

deg-dik+i+le (degdigile) F.656 135^{a}/2
at-duḳ+ı (ėl atduğı ṭaş) F.382 126^{b}/13, P.488 18^{b}/6
ḳon-duḳ (yurtda) F.55 117^{b}/6, *ḳon-duḳ (yėrde)* P.312 13^{a}/8
bil-dük+i (bildügi) F.629 134^{a}/9
bil-dük+üñ (bildügüñ) F.291 124^{a}/10, P.239 11^{a}/2) F.291 124^{a}/10, P.239 11^{a}/2
dė-dük+i (dėdügi) F.235 122^{b}/8, P.232 10^{b}/8
dė-dük+leri+n+ce F.173 120^{b}/12, P.431 16^{b}/10
göç-dük (yurduñ ḳadri) F.55 117^{b}/5
yėr-dük (oğlan) F.207 121^{b}/13

-maduḳ, **-medük**

Olumsuz taban üzerine -duḳ, -dük sıfat-fiil eki getirilmek suretiyle yapılmış bir ektir. KA'daki örnekleri şunlardır:

ṭoġ-maduḳ (ḳoduġa) F.206 121^{b}/12, *ṭoġ-maduḳ (oġlana)* F.563 132^{a}/10
yüz dutul-maduḳ (bıldırcın) P.96 6^{a}/2
eşidil-medük (söz) F.488 130^{a}/5
söylen-medük (söz) F.488 130^{a}/4

-melü

-ma, -me fiilden isim yapma ekiyle +lu, +lü sıfat yapma ekinin birleşip kaynaşmasından oluşmuştur. KA'da bir sözcükte tespit edilmiştir:

vėr-melü olıcaḳ F.304 124^{b}/7, P.252 11^{a}/11

-mez

Olumsuz geniş zaman ifadesi taşıyan sıfat-fiil ekidir. Eski Türkçeden beri kullanılan -maz, -mez eki, geniş zaman çekiminin olumsuzunda kullanılan şekil ve zaman eki durumuna da geçmiştir. KA'daki örnekleri şunlardır:

görin-mez F.392 127^{a}/6, P.501 19^{a}/4
ṭuz etmek bil-mez+den F.224 122^{a}/12

-mış, **-miş**

Geçmiş zaman ifade eden ve oldukça geniş ölçüde kullanılan bir sıfat-fiil ekidir. Eski Türkçede -mış, -miş biçiminde olan bu ek, Eski Anadolu Türkçesinde de ünlü uyumuna tabi değildir. KA'daki örnekleri şöylece sıralanabilir:

ḳat-mış (s.ke) P.106 6^{a}/9
ḳudur-mış+dan P.482 18^{b}/1
ṭadan-mış P.482 18^{b}/1
yazıl-mış+da F.325 125^{a}/11, P.616 23^{a}/3
yıḳıl-mış F.384 126^{b}/14, P.490 18^{b}/7
yoyıl-mış F.325 125^{a}/11, P.616 23^{a}/3
geç-miş (yaġmura) F.309 124^{b}/11, P.257 11^{b}/4

-mış, -miş eki kalıplaşmak suretiyle kalıcı isim de türetmiştir:

ye-miş+in P.22 3^{a}/10, *yė-miş* F.258 123^{a}/12

İsimden Fiil Yapma Ekleri

+a-, **+e-**

KA'daki örnekleri şunlardır:

boş+a-r F.208 121^{b}/14
ḳın+a-maz-lar F.220 122^{a}/8

oy(u)n+a-r F.697 136^{a}/9, P.58 4^{b}/4
uz+a-d-ma F.412 127^{b}/9
yaş+a-ma-y-ınca F.480 129^{b}/12
dil+e-me F.556 132^{a}/4, P.595 22^{a}/9
beñ(i)z+e-me-y-en F.637 134^{b}/1, P.183 8^{b}/11

+an-

İsimden fiil yapan +a-, +e- ekiyle -n- çatı ekinin birleşip kalıplaşmasıyla oluşmuştur. Örnekleri şunlardır:

ut+an-maz F.443 128^{b}/7, P.522 19^{b}/8
don+an-ınca P.37 3^{b}/10

+ar-

+a-, +e- isimden fiil yapma ekiyle -r- fiilden fiil yapma ekinin kalıplaşmasından oluşmuştur. KA'daki örnekleri şunlardır:

aġ+ar-ur mı F.246 123^{a}/3
baş+ar-an-a F.499 130^{b}/1

+da-, +de-

Nadir olarak kullanılan eklerden biridir. KA'daki örnekleri şunlardır:

is+te- (< iz+de-) F.150 120^{a}/8, P.82 5^{a}/11, P.85 5^{b}/4
al+da-n-ma-mış F.221 122^{a}/10

+ı-

Eski Türkçede oldukça sık kullanılmış fakat daha sonra ölü bir ek durumuna düşmüştür. Bu ekle kurulan fiillerde ek kökle kalıplaşarak ayrışmaz bir duruma gelir. KA'daki örnekleri şunlardır:

aġ(ı)r+ı-maz F.629 134^{a}/9, P.175 8^{b}/5
ṣaḳ+ı-n F.567 132^{a}/15, P.68 5^{a}/2, P.179 8^{b}/8, P.646 24^{a}/5

+ıḳ-

Eski Türkçeden beri kullanılan ve isimlerden olma ifade eden geçişsiz fiiller türeten bir ektir:

ac+ıḳ-ma-y-ınca P.449 17^{b}/1, *aç+ık-ma-y-ınca* F.189 121^{a}/12

+irge-

Eski Türkçeden beri kullanılan ve işlek olmayan bir ektir. KA'da şu sözcükte yer alır:

es+irge-me F.689 136^{a}/2, P.49 4^{a}/8

+l-

Olma ifade eden fiiller türetir. KA’daki örnekleri şunlardır:

ince+l-ince F.194 121^{b}/2, P.455 17^{b}/5
ṭoġru+l-ur F.603 133^{b}/2, P.147 7^{b}/5

+la-, +le-

Eski Türkçeden beri kullanılan, isimlerden çeşitli anlamlarda fiiller yapan bu ekin KA’daki örnekleri şunlardır:

aġır+la-r F.389 127^{a}/4, P.498 19^{a}/2
aluḳ+la-madın F.508 130^{b}/9
añ+la-ma-y-an F.5 116^{a}/11, P.262 11^{b}/7
baġ+la- F.235 122^{b}/8, F.393 127^{a}/7, F.559 132^{a}/7, P.232 10^{b}/8, P.600 22^{b}/2
fır+la-t F.597 133^{a}/12, P.141 7^{a}/11
ḥaḳ+la-mış F.149 120^{a}/7
ḳıġ+la-maz F.490 130^{a}/7
muştı+la-mış-lar F.394 127^{a}/8
nişān+la-duḳ+ı+n+dan (nişānladuġından) F.633 134^{a}/13, P.179 8^{b}/8
oġur+la-r (< oġru+la-r) F.481 129^{b}/13
beliñ+le-t F.191 121^{a}/14, *bög+le-t* P.451 17^{b}/2
bes(i)+le-mek F.177 121^{a}/1, P.437 17^{a}/4
bit+le-r F.478 129^{b}/10
diñ+le-y-en+den F.192 121^{a}/15, P.452 17^{b}/4
göz+le- F.245 123^{a}/2, P.13 3^{a}/3
iş+le- F.291 124^{a}/10, P.239 11^{a}/2
me+le-y-en F.183 121^{a}/7, P.443 17^{a}/8
ters+le-di F.508 130^{b}/9

+lan-, +len-

İsimden fiil türeten +la-, +le- ile -n- çatı ekinin birleşmesiyle meydana gelmiştir. KA’daki örnekleri şunlardır:

aygır+lan-ma F.619 133^{b}/15, P.164 8^{a}/7
ḫū+lan-ur F.338 125^{b}/8, P.629 23^{b}/3
ḳat+lan-ur (< ḳat-ıġ+lan-ur) F.671 135^{b}/2, P.219 10^{a}/9
diñ+len- F.330 125^{a}/15, P.621 23^{a}/8
ev+len-en F.221 122^{a}/9

+r-

İşlek olmayan bir ektir. Olma ifade eden fiiller yapar. Metinde şu sözcükte yer alır:

belü+r-mez (< belgü+r-mez) F.298 124^{b}/1, P.246 11^{a}/7

Fiilden Fiil Yapma Ekleri

-ar-

Ünsüzle biten geçişsiz bazı fiillerden geçişli fiiller yapan bir ettirgenlik (faktitif) ekidir. KA'daki örnekleri şunlardır:

(gözin) çıḳ-ar-ma F.470 129^{b}/3, P.553 20^{b}/10
(fitne) ḳop-ar-ur F.334 125^{b}/4-5, P.625 23^{a}/11
(göñlinden) git-er-me-sün (gidermesün) F.115^{b}/4

-ç-

İşlek olmayan fiilden fiil yapma eklerinden biridir. KA'da aşağıdaki sözcükte görülür:

sür-ç-en F.428 128^{a}/9, F.429 128^{a}/10, P.507 19^{a}/8, P.508 19^{a}/8

-dur-, **-dür-**

İşlek eklerden biridir. Ünsüz ile biten geçişli ve geçişsiz fiillere gelerek oldurma ve yaptırma bildiren geçişli fiiller yapar. KA'daki örnekleri şunlardır:

ḳal-dur-ur F.648 134^{b}/10, P.194 9^{a}/9
ḳan-dur-maz F.368 126^{b}/2, P.473 18^{a}/6
bin-dür- F.469 129^{b}/2, P.552 20^{b}/9
güt-dür-ür F.106 119^{a}/3, P.364 14^{b}/9
söylet-dür-ür F.234 122^{b}/7
söyün-dür- F.89 118^{b}/4, P.346 14^{a}/8
üleş-dür-miş F.195 121^{b}/3, P.456 17^{b}/6
yė-dür-e-ler F.45 117^{a}/13

-ıl-, **-il-**, **-ul-**, **-ül-**

Eski Türkçeden beri dilde yer alan ve kullanım alanı çok geniş olan bir edilgenlik ekidir. Genellikle ünsüzle biten geçişli fiillerden olma ya da yapılma bildiren fiiller türetir. Bazı fiillerde dönüşlülük işlevi de gören bu ekin KA'daki örnekleri şunlardır:

aç-ıl-dı F.379 126^{b}/10, P.56 4^{b}/2, P.485 18^{b}/4
aṣ-ıl- F.128 119^{b}/6, P.387 15^{b}/2
baṣ-ıl- F.128 119^{b}/6, P.387 15^{b}/3
boġ-ul-maḳ F.80 118^{a}/11, P.337 14^{a}/2
bük-ül-üp F.524 131^{a}/8, P.562 21^{a}/6
çıḳ-ıl-ur P.480 18^{a}/11
dėr-il-üp P.492 18^{b}/8
dik-il-miş F.180 121^{a}/4, P.439 17^{a}/5
dög-ül-mek F.282 124^{a}/3, P.118 6^{b}/6

dök-ül-se P.597 22ª/10
dut-ul-maz F.114 119ª/9, P.373 15ª/4, P.623 23ª/9
eg-il-ür F.603 133ᵇ/1, P.147 7ᵇ/4
eşid-il-medük F.488 130ª/5
götür-ül-mez F.452 129ª/1, P.534 20ª/7
kes-il-en F.364 126ª/14, P.469 18ª/4
ḳov-ul-maz F.596 133ª/11, P.140 7ª/10
kös-il F.144 120ª/3, *kös-ül* P.403 16ª/1
ṣat-ul-sun F.487 130ª/3
sev-il-me-y-ince F.596 133ª/11, P.140 7ª/10
ṭur-ul-maz F.355 126ª/7
ṭut-ul-maz F.332 125ᵇ/2
üz-ül-ür F.194 121ᵇ/2
yañ-ıl-maz F.396 127ª/10
yap-ıl-dı-sa F.379 126ᵇ/10, P.485 18ᵇ/3
yar-ıl-sa F.15 116ᵇ/4, P.271 12ª/2
yaz-ıl-mış+da F.325 125ª/11, P.616 23ª/3
yed-il-ür F.260 123ª/14, F.94 118ᵇ/8

-n-, -ın-, -in-, -un-, -ün-

Eski Türkçeden beri kullanılan çok işlek bir çatı ekidir. Genellikle geçişli fiillerden olma ve kimi zaman da yapma bildiren dönüşlü fiiller yapar. Sonu bir ünlü ya da -l ile biten fiil kök ve gövdelerine geldiğinde dönüşlülük işlevi yanında edilgenlik işlevi de yüklenmiştir. KA'daki örnekleri şunlardır:

alda-n-ma-mış F.221 122ª/10
bil-in-ür F.55 117ᵇ/6, P.312 13ª/8
boya-n-maz F.691 136ª/3, P.51 4ª/9
bula-n-ma-y-ınca F.355 126ª/7, P.459 17ᵇ/9
bul-ın-an+da F.456 129ª/5, P.539 20ª/11
bul-un-ma-dı F.670 135ᵇ/1, P.218 10ª/8
çap-ın-ma F.309 124ᵇ/12
dola-n- P.390 15ᵇ/4, *ṭola-n-* F.131 119ᵇ/8
gör-in-en+den F.392 127ª/6
gör-ün-en F.632 134ª/12
ḳaşa-n- F.590 133ª/7, P.134 7ª/7
ḳo-n-an F.288 124ª/7, P.124 6ᵇ/10
ḳuşa-n- F.590 133ª/6, P.134 7ª/6
oḳu-n-an F.141 119ᵇ/15, P.400 15ᵇ/10
öde-n-mez F.78 118ª/9, P.335 14ª/1
ög-ün-ür F.322 125ª/8, P.613 23ª/1

ṣıġ-ın- F.542 131^{b}/7, P.581 21^{b}/9
ṣı-n-sa F.15 116^{b}/3, P.271 12^{a}/2
sil-in-ür F.417 128^{a}/1
söyle-n-medük F.488 130^{a}/4
ṭaya-n-ma F.26 116^{b}/12, P.282 12^{a}/10
ṭay-ın-ur F.453 129^{a}/2, F.614 133^{b}/11, P.159 8^{a}/3, P.535 20^{a}/8
uyu-n-maz P.340 14^{a}/5
ye-n-mez F.88 118^{b}/3, P.345 14^{a}/7, P.382 15^{a}/10, *yė-n-mez* F.123 119^{b}/2

-ş-, **-ış-**, **-iş-**, **-üş-**

Türkçede eskiden beri çok işlek olarak kullanılan işteşlik ekidir. Bu ekin asıl görevi ortaklık ifade etmek, ortaklaşma ile yapılan fiiller teşkil etmektir. KA'da şu sözcüklerde tespit edilmiştir:

bil-iş- F.69 118^{a}/1, P.326 13^{b}/5
deg-iş-icek F.695 136^{a}/6, P.55 4^{b}/1
ḳar-ış-ıḳ F.116 119^{a}/11
söyle-ş-ür F.190 121^{a}/13, P.450 17^{b}/2
ṭala-ş-ma F.534 131^{a}/15, P.572 21^{b}/3
urġan çek-iş-me F.66 117^{b}/14, P.324 13^{b}/4
ḳardaş oḳu-ş-ma F.68 118^{a}/1, P.325 13^{b}/5
üle-ş-dür-miş F.195 121^{b}/3, P.456 17^{b}/6

-ur-, **-ür-**

Türkçenin eskiden beri görülen ettirgenlik (faktitif) eklerinden biridir. Ünlü ile biten fiillere eklenmez. Ünsüzle biten geçişli ve geçişsiz fiil köklerinden ettirgen fiiller yapar. Örnekleri şunlardır:

art-ur-ur P.434 17^{a}/2
(başın) yit-ür-ür P.543 20^{b}/2-3
düş-ür-ür F.454 129^{a}/3, P.536 20^{a}/9
geç-ür-e-sin P.93 5^{b}/11
ṭoġ-ur-ur P.71 5^{a}/4
ṭoy-ur-maz F.340 125^{b}/10, *doy-ur-maz* P.474 18^{a}/7, P.631 23^{b}/5

-t-, **-ıt**, **-it-**, **-ut-**

Genellikle ünlüyle biten fiillere gelen ettirgenlik eklerinden biridir. İki ünlü arasında kaldığında titreşimlileşerek -d- olur. KA'daki örnekleri aşağıda verilmiştir:

acı-t-a (acıda) P.42 4^{a}/3
az-ıt-maz P.463 17^{b}/11

belińle-t- F.191 121^{a}/14
böyü-t- P.132 7^{a}/5
depre-t-me F.266 123^{b}/4, P.32 3^{b}/7
doġra-t- P.475 18^{a}/8
ey-it-miş P.98 6^{a}/4
fırla-t- F.597 133^{a}/12, P.141 7^{a}/11
inci-t-mez F.23 116^{b}/10, P.279 12^{a}/8
işle-t-me F.533 131^{a}/15, P.571 21^{b}/2
(ḳan) aġla-t-ur (ḳan aġladur) F.538 131^{b}/4, P.577 21^{b}/6
ḳorḳ-ut-ma F.627 134^{a}/8, P.173 8^{b}/3
ṣapra-t-ur (ṣapradur) F.266 123^{b}/5, P.32 3^{b}/7
ṭoġra-t- F.370 126^{b}/4
söyle-t- F.597 133^{a}/12, P.141 7^{a}/11
ürk-it-ür (ürkidür) F.577 132^{b}/11, P.656 24^{b}/4

-ma-, -me-
Fiil kök ve gövdelerinden olumsuz fiiller yapar. KA'daki örnekleri şunlardır:

ańla-ma-y-an F.5 116^{a}/11, P.262 11^{b}/7
ḳaḳ-ma-y-a-lar F.28 116^{b}/14, P.284 12^{b}/1
ḳo-ma-y-a F.273 123^{b}/11, P.39 4^{a}/1
belā çek-me-y-ince F.88 118^{b}/3
böyü-me-y-ince F.476 129^{b}/9
gül-me-y-e-sin F.239 122^{b}/11, P.236 10^{b}/11
iste-me-y-en F.335 125^{b}/5, P.626 23^{a}/11
öl-me-y-e-sin P.65 4^{b}/9
şuʿle vėr-me-y-en F.166 120^{b}/7, P.424 16^{b}/6

Çekim Ekleri

İsim Çekimi

Çokluk

KA'da çokluk eki +lar, +ler'dir.

ata+lar+uń P.538 20^{a}/10
ḳuş+lar F.82 118^{a}/13, P.301 13^{a}/1, P.339 14^{a}/3
oġlancuḳ+lar P.456 17^{b}/6
ṭamar+lar+uń F.370 126^{b}/4, P.475 18^{a}/8
ulu+lar F.4 116^{a}/10, F.108 119^{a}/5, F.453 129^{a}/2, P.1 2^{b}/5, P.4 2^{b}/7, P.366 14^{b}/10, P.535 20^{a}/8
beg+ler F.260 123^{a}/13, F.538 131^{b}/3, F.539 131^{b}/4-5, P.24 3^{a}/11-3^{b}/1, P.577 21^{b}/6, P.578 21^{b}/6

dil+ler+üñ+e F.684 135^{b}/13, P.41 4^{a}/2
eren+ler+üñ F.584 133^{a}/2, P.126 7^{a}/1
giçi+ler F.453 129^{a}/2, P.535 20^{a}/7
kişi+ler+e P.554 20^{b}/11

İyelik Ekleri

Teklik birinci kişi: **+m**, **+ım**, **+um**, **+üm**

ana+m F.494 130^{a}/11,
arḳa+m F.243 122^{b}/15, P.11 3^{a}/2
daru+m P.606 22^{b}/6, *ṭaru+m* F.315 125^{a}/1
daʿvī+m P.606 22^{b}/6
ḳayınana+m F.496 130^{a}/13
ḳayınata+m F.496 130^{a}/12
aş+um P.430 16^{b}/10
baş+um F.172 120^{b}/12, P.430 16^{b}/10
ḳulaḳ+um+a (ḳulaġuma) F.415 127^{b}/13
yancuḳ+um (yancuġum) F.657 135^{a}/3, P.204 9^{b}/5
belik+üm (beligüm) P.28 3^{b}/4
bėlük+üm (bėlügüm) F.263 123^{b}/2
börk+üm F.371 126^{b}/4, P.476 18^{a}/8
geñ+ümle P.208 9^{b}/10
hegbe+cük+üm (hegbecügüm) P.93 5^{b}/11
iş+üm F.172 120^{b}/11
öñ+üm+e P.83 5^{b}/1
yėr+üm F.227 122^{b}/1
boġaz+ım+a F.653 135^{a}/1
ṭālıġ+ım F.653 134^{b}/15

Teklik ikinci kişi: **+ñ**, **+ıñ**, **+iñ**, **+uñ**, **+üñ**

ana+ñ F.285 124^{a}/5, P.121 6^{b}/8
eñse+ñ F.279 124^{a}/1, P.115 6^{b}/4
güyegü+ñ F.489 130^{a}/5
kapu+ñ F.28 116^{b}/14, P.284 12^{a}/11
kendü+ñ+den F.151 120^{a}/9, P.409 16^{a}/6
ser-māye+ñ F.81 118^{a}/12, P.338 14^{a}/3
ṭanışıḳcu+ñ F.105 119^{a}/2
yarıcu+ñ F.203 121^{b}/9-10
ad+uñ F.404 127^{b}/1
ʿaḳl+uñ F.519 131^{a}/3, P.558 21^{a}/3
at+uñ F.329 125^{a}/14, P.629 23^{b}/3

baş+uñ+a F.43 117^{a}/11, F.62 117^{b}/11, F.176 120^{b}/15, P.299 12^{b}/11, P.319 13^{b}/1, P.436 17^{a}/3
ʿavret+üñ+ile F.109 119^{a}/5
yan+uñ+a F.105 119^{a}/2, F.215 122^{a}/4, P.363 14^{b}/8
yorġan+uñ+a F.144 120^{a}/2
bil-dük+üñ (bildügüñ) F.291 124^{a}/10, P.239 11^{a}/2
börk+üñ F.105 119^{a}/2, P.363 14^{b}/8
dil+üñ F.196 121^{b}/4
ecel+üñ P.65 4^{b}/9
eksük+üñ (eksügüñ) F.12 116^{b}/1
el+üñ F.171 120^{b}/10, F.464 129^{a}/13, P.108 6^{a}/11, P.429 16^{b}/9
ev+üñ+e F.574 132^{b}/8
göñ(ü)l+üñ (göñlüñ) P.101 6^{a}/7
göz+üñ F.96 118^{b}/10, F.171 120^{b}/11, F.280 124^{a}/1, P.116 6^{b}/5, P.353 14^{b}/2, P.429 16^{b}/9
iş+üñ F.501 130^{b}/2, P.653 24^{b}/1
ṭāliʿ+üñ F.151 120^{a}/9, F.178 121^{a}/2, F.179 121^{a}/3, P.409 16^{a}/7, P.438 17^{a}/5, P.440 17^{a}/6
üst+üñ+e F.299 124^{b}/2
yorġan+ıñ+a P.403 16^{a}/1
iş+iñ F.574 132^{b}/8
fikr+iñ F.115^{b}/4
ẕikr+iñ F.115^{b}/4

Teklik üçüncü kişi: **+ı**, **+i**, **+u**, **+ü**, **+sı**, **+si**

aġaç+ı (aġacı) F.602 133^{a}/15, P.146 7^{b}/3
ʿaḳl+ı F.261 123^{a}/15, P.26 3^{b}/2, P.607 22^{b}/7
alt+ı+n+da F.169 120^{b}/9, P.97 6^{a}/3, P.427 16^{b}/8
bāġ+ı F.182 121^{a}/6, P.442 17^{a}/7
bal+ı+n F.89 118^{b}/4, P.346 14^{a}/8
çul+ı F.665 135^{a}/11, P.212 10^{a}/3
daş+ı+n+da P.296 12^{b}/8
düşmān+lıḳ+ı (düşmānlıġı) F.56 117^{b}/6, F.58 117^{b}/8, P.313 13^{a}/8, P.315 13^{a}/10
göñ(ü)l+i (göñli) P.481 18^{b}/1, *göñ(ü)l+ü (göñlü)* F.376 126^{b}/8
g.t+i+n+de P.569 21^{b}/1, *g.t+ü+n+de* F.531 131^{a}/13
gülistān+ı+dur F.162 120^{b}/3, P.420 16^{b}/3
gün+i+nüñ F.162 120^{b}/3
ḥāl+i+n F.189 121^{a}/12, P.449 17^{b}/2
iç+i+n+de F.15 116^{b}/4, F.40 117^{a}/8, P.271 12^{a}/2, P.296 12^{b}/7

küp+i+n+e F.354 126[a]/6
muṣāḥib+i F.231 122[b]/4
nefs+i+n+den F.94 118[b]/8, P.351 14[a]/11
nevbet+i F.150 120[a]/7
ʿömr+i F.127 119[b]/5, P.386 15[b]/1
öñ+i+n+e P.260 11[b]/6, *öñ+ü+n+e* F.312 124[b]/14
peşrev+i P.94 6[a]/1
sidük+i (sidügi) F.530 131[a]/12, P.568 21[a]/11
ün+i F.667 135[a]/13, P.214 10[a]/4, P.432 16[b]/11
boy(u)n+ı (boynı) P.270 12[a]/1, *boy(u)n+u (boynu)* F.13 116[b]/2
cān+u F.247 123[a]/3, *cān+ı* P.14 3[a]/4, P.78 5[a]/8
çoḳ+luḳ+u+n+dan (çoḳluġundan) F.525 131[a]/8, *çoḳ+luḳ+ ı+n+dan (çoḳluġından)* P.563 21[a]/7
toz+u+n+ı P.85 5[b]/3
g.t+ü+n F.536 131[b]/2, *g.t+i+n* P.575 21[b]/5
göz+ü+n+de+ki F.117 119[a]/12, *göz+i+n+de+ki* P.376 15[a]/5
ṣap+u+y+ıla F.470 129[b]/3
üst+ü+n+den F.6 116[a]/12, *üst+i+n+den* P.263 11[b]/8
yė-dük+ü+n (yėdügün) F.537 131[b]/3
ara+sı+n+a F.374 126[b]/6, P.479 18[a]/10
ala+sı F.40 117[a]/8, P.296 12[b]/7
alıcı+sı F.138 119[b]/14, P.397 15[b]/9
behā+sı F.399 127[a]/12, F.598 133[a]/12, P.142 7[b]/1
ot+lu+sı+n+dan F.292 124[a]/11, P.240 11[a]/2
taḫta+sı F.697 136[a]/9
yavru+sı+n F.415 127[b]/12
yurdu+sı F.493 130[a]/9
bilü+si P.226 10[b]/4
deri+si F.575 132[b]/9, P.654 24[b]/2
eyü+si+n F.645 134[b]/8, P.191 9[a]/6
igne+si+n F.79 118[a]/10, P.336 14[a]/1
köprü+si+n+den F.80 118[a]/11, P.337 14[a]/2
ölü+si+n P.47 4[a]/7
töre+si F.293 124[a]/12, P.241 11[a]/3

Çokluk birinci kişi: **+umuz**, **+ümüz**

ad+umuz F.685 135[b]/13, P.43 4[a]/3
ekmek+ümüz (ekmegümüz) F.685 135[b]/14, *etmek+ümüz (etmegümüz)* P.43 4[a]/4

Çokluk üçüncü kişi: **+leri**

dėdük+leri+n+ce F.173 120^{b}/12, P.431 16^{b}/10
söz+leri+n+i P.1^{b}/6

Durum Ekleri

Yalın Durum

/+Ø/

Yalın durum eksizdir.

iḳrār+Ø P.465 18^{a}/1
ince+Ø F.194 121^{b}/2, F.271 123^{b}/8, P.37 3^{b}/9, P.455 17^{b}/5
kāhil+Ø P.78 5^{a}/8
ḳaltebān+Ø F.277 123^{b}/14, P.113 6^{b}/3
ḳaşıḳ+Ø F.436 128^{b}/1, P.516 19^{b}/4
memleket+Ø F.568 132^{b}/2, P.647 24^{a}/7
miḥrāb+Ø F.159 120^{b}/1, P.417 16^{b}/1
nevbet+Ø F.71 118^{a}/4, P.328 13^{b}/7
odunci+Ø F.185 121^{a}/9, P.445 17^{a}/10
oġlan+Ø F.207 121^{b}/13, F.377 126^{b}/8, P.64 4^{b}/8, P.483 18^{b}/2
oyanuḳ+Ø F.573 132^{b}/7, P.652 24^{a}/11
uyḳu+Ø F.426 128^{a}/7, P.604 22^{b}/6
varlu+Ø F.450 128^{b}/14
yaġmur+Ø P.107 6^{a}/10
oġlancuḳ+lar+Ø P.456 17^{b}/6
ḳuş+lar+Ø F.82 118^{a}/13, P.301 13^{a}/1, P.339 14^{a}/3
ulu+lar+Ø F.4 116^{a}/10, F.108 119^{a}/5, F.453 129^{a}/2, P.1 2^{b}/5, P.4 2^{b}/7, P.366 14^{b}/10, P.535 20^{a}/8
beg+ler+Ø F.260 123^{a}/13, F.538 131^{b}/3, F.539 131^{b}/4, P.24 3^{a}/11-3^{b}/1, P.577 21^{b}/6, P.578 21^{b}/6
ėl+ler+Ø F.380 126^{b}/11
eren+ler+Ø F.661 135^{a}/8, P.208 9^{b}/10
giçi+ler+Ø F.453 129^{a}/2, P.535 20^{a}/7
ana+m+Ø F.494 130^{a}/11
söz+üm+Ø F.371 126^{b}/4, P.476 18^{a}/8
ṭāliʿ+üm+Ø P.198 9^{b}/1
ṭaru+m+Ø F.315 125^{a}/1
yancuġ+um+Ø F.657 135^{a}/3, P.204 9^{b}/5
güyegü+ñ+Ø F.489 130^{a}/5
ser-māye+ñ+Ø F.81 118^{a}/12, P.338 14^{a}/3
ad+umuz+Ø F.685 135^{b}/13, P.43 4^{a}/3

ben+Ø F.302 124b/5, F.496 130a/12, F.569 132b/4, F.659 135a/5, F.661 135a/7, P.208 9b/10, P.250 11a/10, P.648 24a/8
biz+Ø F.652 134b/14, P.98 6a/4

İlgi Durumu

İlgi durumu eki ünsüzle biten isimlerde +ıñ, +iñ, +uñ, +üñ ünlüyle biten isimlerde ise +nuñ, +nüñ'dür.

+ıñ, +iñ, +uñ, +üñ, +nuñ, +nüñ

aruḳ+uñ aṣlı (aruġuñ aṣlı) F.298 124b/1, P.246 11a/7
at+uñ yörügenin[4] F.178 121a/2, P.438 17a/4-5
düşmān+uñ ʿömri F.127 119b/5
köpeksüz çobān+uñ ḳoyunın F.229 122b/2
yatan+uñ yörüyene[5] *borcı* F.321 125a/7, P.612 22b/11-23a/1
bay+uñ (ne) ḳardaşı P.148 7b/5
ḫaber+üñ ṭoġrusın F.48 117a/15, *ḫaber+üñ doġrısın* P.304 13a/3
her iniş+üñ yoḳuşı F.122 119b/1, P.381 15a/9
kel+üñ başı P.56 4b/2
ayu+nuñ dişin F.621 134a/2, P.166 8a/8
ḳoñşı+nuñ ṣaḳalın P.190 9a/5
ḳorḳu+nuñ ecele fāyidesi F.386 127a/1, P.493 18b/9
borçlu+nuñ yalımı F.390 127a/4, P.499 19a/3
devletlü+nüñ ʿavreti P.86 5b/4
devletlü+nüñ ayaġı ḳatında F.451 129a/1, P.532 20a/5
her nesne+nüñ erkānı F.446 128b/10, P.526 19b/11
keçi+nüñ g.ti P.61 4b/6
kedi+nüñ uṣluluġı F.218 122a/6
kedi+nüñ yügrügi F.400 127a/13

F nüshasında şu örneklerde ekin ünlüsü düz olarak tespit edilmiştir.

at+ıñ (ne) yoldaşı F.604 133b/2
bay+ıñ (ne) ḳardaşı F.604 133b/2
it+iñ aḫṣayaşı (gelicek) F.622 134a/3

+üm

Teklik ve çokluk birinci kişi zamirlerinin üzerine ilgi durumu +üm olarak gelir:

---

4 F. yörügenin: P. yügrügin
5 F. yörüyene: P. oturana

ben+üm (*ol ṭālıġım)* F.653 134^{b}/14
ben+üm (ol ṭāliʿüm mi) P.198 9^{a}/11
biz+üm F.150 120^{a}/7, P.408 16^{a}/5

Yükleme Durumu

Yükleme durumu Eski Anadolu Türkçesinin diğer metinlerinde olduğu gibi KA'da düz-dar ünlülüdür. Bu nedenle düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırı bir durum sergiler.

+ı, +i, +(y)ı, +(y)i, +(n)ı, +(n)i

az+ı F.153 120^{a}/10, P.411 16^{a}/8
balçıḳ+ı (balçıġı) F.323 125^{a}/8, *balçıḳ+ı* P.614 23^{a}/1
inṣāf+ı F.31 117^{a}/1, F.124 119^{b}/2, P.287 12^{b}/2, P.383 15^{a}/11
oḳ+ı F.245 123^{a}/2, F.597 133^{a}/12, F.689 136^{a}/2, P.13 3^{a}/4, P.141 7^{a}/11
ṭamaʿ-dār+ı F.678 135^{b}/8, P.227 10^{b}/4
tavıḳ+ı (tavıġı) F.635 134^{a}/14, *tavuḳ+ı* (*tavuġı*) P.181 8^{b}/9
ṭoḳ+ı F.533 131^{a}/15, P.571 21^{b}/2
yañşaḳ+ı (yañşaġı) F.649 134^{b}/11, P.195 9^{a}/9
yay+ı F.485 130^{a}/2
ėşek+i (ėşegi) F.244 122^{b}/15, F.671 135^{b}/1
söz+i F.526 131^{a}/9, P.564 21^{a}/8
şefḳat+i F.351 126^{a}/3, P.642 24^{a}/1
alma+y+ı F.327 125^{a}/12, F.418 128^{a}/1, P.618 23^{a}/5
ayu+y+ı F.191 121^{a}/14, P.451 17^{b}/2
dünyā+y+ı F.284 124^{a}/5, P.120 6^{b}/8
ḳaşaġu+y+ı F.361 126^{a}/11
ḳuyu+y+ı F.42 117^{a}/10, P.298 12^{b}/10
Mūsā+y+ı F.220 122^{a}/8
biregü+y+i F.263 123^{b}/2, P.28 3^{b}/3
deve+y+i P.85 5^{b}/3
kendü+y+i F.234 122^{b}/7
ögendire+y+i P.89 5^{b}/7
ölü+y+i F.188 121^{a}/11, P.448 17^{b}/1
rūsbī+y+i F.627 134^{a}/7, P.173 8^{b}/3

3. tekil kişi iyelik ekinden sonra gelen yükleme durumu eki, /n/ (zamir /n/'si, pronominal /n/) ile birlikte kullanılır:

ʿayb+ı+n+ı F.34 117^{a}/3, F.118 119^{a}/13, F.551 131^{b}/15, P.290 12^{b}/4, P.590 22^{a}/5
baş+ı+n+ı P.166 8^{a}/8
iş+i+n+i F.424 128^{a}/6, P.270 12^{a}/2, P.503 19^{a}/5

+Ø

Aşağıdaki sözcüklerde ikinci kişi iyelik eki alan sözcükten sonra belirtme görevi yükleme durumu eki olmadan yani eksiz karşılanmıştır.

bildügüñ+Ø F.291 124ᵃ/10
ṣınaduġuñ+Ø F.226 122ᵃ/14-15
börküñ+Ø F.105 119ᵃ/2, P.363 14ᵇ/8
ėşegüñ+Ø F.393 127ᵃ/7
gözüñ+Ø F.479 129ᵇ/11, P.353 14ᵇ/2
ḳapu+ñ+Ø P.342 14ᵃ/6
öcüñ+Ø F.285 124ᵃ/5, P.121 6ᵇ/8
sözüñ+Ø F.565 132ᵃ/13

+n[6]

İyelik üçüncü teklik kişi ekinden sonra kullanılır. KA'daki örnekleri şunlardır:

arpa un+ı+n P.91 5ᵇ/8
artuḳ+ı+n (artuġın) F.554 132ᵃ/2, P.593 22ᵃ/7
av+ı+n F.129 119ᵇ/7, P.388 15ᵇ/3
ayaḳ+ı+n (ayaġın) F.428 128ᵃ/9
ʿayāl+i+n F.177 121ᵃ/1, P.437 17ᵃ/3
bal+ı+n F.89 118ᵇ/4, P.346 14ᵃ/8
boy(u)n+ı+n (boynın) F.98 118ᵇ/12
ḳar(ı)n+ı+n (ḳarnın) F.572 132ᵇ/7, P.651 24ᵃ/11
ṣap+ı+n F.119 119ᵃ/13, P.378 15ᵃ/7
yem+i+n P.434 17ᵃ/2
yörügen+i+n F.178 121ᵃ/2
ana+sı+n F.7 116ᵃ/12, F.415 127ᵇ/12, P.264 11ᵇ/8
doġrı+sı+n P.304 13ᵃ/3
ḳıyı+sı+n F.7 116ᵃ/13, P.264 11ᵇ/9
ḳonşı+sı+n F.23 116ᵇ/10, *ḳoñşı+sı+n* P.279 12ᵃ/8
ḳuzu+sı+n F.183 121ᵃ/7, P.443 17ᵃ/9
Tañrı+sı+n F.2 116ᵃ/8, P.2 2ᵇ/6
ṭoġrı+sı+n F.48 117ᵃ/15
ulu+sı+n F.2 116ᵃ/8, P.2 2ᵇ/5
eyü+si+n F.645 134ᵇ/8, P.191 9ᵃ/6
gölge+si+n P.89 5ᵇ/7
igne+si+n F.79 118ᵃ/10, P.336 14ᵃ/1
mestūre+si+n F.179 121ᵃ/3, P.440 17ᵃ/6
ölü+si+n P.47 4ᵃ/7

[6] Bu ekin durum ekliğine yapılan itirazlar için Gülsevin (1990: 187-190)'e bakılabilir.

Yönelme Durumu

+a, +e yönelme durumu ekidir. Ünlüyle sonlanan bir sözcüğe geldiğinde araya /y/ yardımcı ünsüzü gelir. Yönelme durumu ekinden önce iyelik üçüncü kişi eki varsa o zaman araya bir /n/ (zamir /n/'si, pronominal /n/) girer.

+a, +e, +(y)a, +(y)e, +(n)a, +(n)e

āḫūr+a F.361 126^{a}/12, P.466 18^{a}/2
bayram+a F.335 125^{b}/5, P.626 23^{b}/1
çaylaḳ+a (çaylaġa) F.415 127^{b}/11
düşmān+a F.482 129^{b}/14
ırmaḳ+a (ırmaġa) P.368 15^{a}/1
ḳoltuḳ+a (ḳoltuġa) F.576 132^{b}/10, P.655 24^{b}/3
oġlan+a F.339-125^{b}/9, F.527 131^{a}/10, F.563 132^{a}/11, P.565 21^{a}/8, P.630 23^{b}/4, P.643 24^{a}/2
yar+a F.420 128^{a}/3
köpek+e (köpege) F.650 134^{b}/12
leglek+e (leglege) P.88 5^{b}/6
mescid+e F.136 119^{b}/12, P.395 15^{b}/7
ögüt+e (ögüde) P.538 20^{a}/10
ṣoḥbet+e F.696 136^{a}/7, P.57 4^{b}/2
söz+e F.511 130^{b}/11
şehr+e F.547 131^{b}/11, P.586 22^{a}/2
yan+uñ+a F.105 119^{a}/2, F.215 122^{a}/4, P.363 14^{b}/8
yengeç+e (yengece) P.624 23^{a}/9
yėr+e F.235 122^{b}/8, P.232 10^{b}/8
ḳancaru+y+a F.260 123^{a}/14
ḳoca+y+a F.529 131^{a}/12, P.567 21^{a}/10
ḳuşcı+y+a F.688 136^{a}/1, *ḳuşçı+y+a* P.48 4^{a}/8
ḳuzı+y+a F.616 133^{b}/13, P.161 8^{a}/4
oduncı+y+a F.688 136^{a}/1, P.48 4^{a}/7
ṣayru+y+a F.270 123^{b}/7
Tañrı+y+a F.186 121^{a}/10, P.446 17^{a}/10
ṭayı+y+a F.295 124^{a}/14, P.243 11^{a}/5
biregü+y+e F.423 128^{a}/5, P.196 9^{a}/10, P.502 19^{a}/5
derzi+y+e F.79 118^{a}/10, P.336 14^{a}/1
devletlü+y+e F.395 127^{a}/9
ėrte+y+e P.495 18^{b}/10
gėce+y+e F.429 128^{a}/10, P.508 19^{a}/9
serçe+y+e F.342 125^{b}/12, P.633 23^{b}/6
aḳça+sı+n+a F.374 126^{b}/6, P.479 18^{a}/10

yaġ+ı+n+a F.532 131[a]/14, P.570 21[b]/1
yan+ı+n+a F.338 125[b]/8, P.629 23[b]/3
in+i+n+e P.75 119[a]/6

Bulunma Durumu

+da, **+de**, **+(n)da**, **+(n)de**

Bulunma durumu eki isimlerden sonra +da, +de, üçüncü kişi ekinden sonra +(n)da, +(n)de biçimindedir:

bucaḳ+da P.158 8[a]/2
giçi bayram+da P.68 5[a]/1
ulu bayram+da P.68 5[a]/1
ḥammām+da F.157 120[a]/14, P.415 16[a]/10
ilerü zamān+da F.490 130[a]/6
ḳat+ı+n+da F.318 125[a]/4, F.451 129[a]/1, P.46 4[a]/6, P.532 20[a]/5-6, P.609 22[b]/9
kenār+ı+n+da P.546 20[b]/5
ḳoltuḳ+ı+n+da (koltuğında) F.341 125[b]/11, P.632 23[b]/6
ṭaş+ı+n+da F.40 117[a]/9
yan+ı+n+da F.54 117[b]/5, F.463 129[a]/12, F.501 130[b]/2-3, P.311 13[a]/7
ḳapu+sı+n+da F.603 133[b]/1, P.147 7[b]/4
yuva+sı+n+da F.304 124[b]/7, P.252 11[a]/11
degirmen+de F.565 132[a]/13, P.644 24[a]/3
ev+de F.168 120[b]/8, F.580 132[b]/13, P.426 16[b]/7
göz+i+n+de+ki P.376 15[a]/5, *göz+ü+n+de+ki* F.117 119[a]/12
üst+i+n+de F.132 119[b]/9, P.116 6[b]/5, P.391 15[b]/5
yigit+lik+de F.110 119[a]/6, P.369 15[a]/1
zemherī+de F.572 132[b]/7, P.651 24[a]/11

Ayrılma Durumu

KA'da ayrılma durumu eki isimlerden sonra +dan, +den, iyelik üçüncü kişi ekinden sonra +(n)dan, +(n)den biçimindedir.

Eski Anadolu Türkçesinin kimi eserlerinde kalıplaşmış olarak kullanılabilen +dın, +din eki KA'da yoktur.

+dan, **+den**, **+(n)dan**, **+(n)den**

aġaç+dan F.686 135[b]/14, P.44 4[a]/4
aġu+dan F.422 128[a]/5
aḫşam+dan F.85 118[b]/1, P.342 14[a]/5
bāṭıl+dan P.170 8[b]/1
bühtān+dan F.210 122[a]/1
cān alıcı+dan F.225 122[a]/13

çōbān+dan F.570 132^{b}/4, P.649 24^{a}/9
dōst+dan F.103 119^{a}/1, P.361 14^{b}/7
ḳażā+sı+n+dan F.388 127^{a}/3, P.497 19^{a}/1
oġ(u)l+ı+n+dan (oġlından) P.132 7^{a}/5
ṭavar+ı+n+dan F.585 133^{a}/3, P.127 7^{a}/2
ṭoġuş+ı+n+dan F.347 125^{b}/15
bereket+den F.363 126^{a}/14, P.468 18^{a}/3
biz+den P.47 4^{a}/7
delü+den P.305 13^{a}/3
demür+den P.98 6^{a}/5
devlet+süz+den F.407 127^{b}/4
eñse+si+n+den F.638 134^{b}/2, P.184 9^{a}/1
er+lik+den+dür F.513 130^{b}/13
göñ(ü)l+i+n+den (göñlinden) F.115^{b}/4
köprü+si+n+den F.80 118^{a}/11, P.337 14^{a}/2
ot+lu+sı+n+dan F.292 124^{a}/11, P.240 11^{a}/2
yüz+den F.452 129^{a}/1, P.534 20^{a}/7

Eşitlik Durumu

+ca, +ce, +ça, +(n)ca

Eski Türkçede sadece +ça, +çe biçimi olan bu ekin Eski Anadolu Türkçesinde /c/'li biçimleri de ortaya çıkmıştır.

Eşitlik, mukayese, miktar, benzerlik gibi birçok fonksiyonu üzerinde toplayan eşitlik durumu ekinin KA'daki örnekleri şunlardır:

çalı+ca P.581 21^{b}/9, *çalu+ca* F.542 131^{b}/7
ḫurūs+ca F.519 131^{a}/3, P.558 21^{a}/3
uzun+ca F.184 121^{a}/8, P.444 17^{a}/9
yan+ı+n+ca P.3 2^{b}/6
çoḳ+ça P.413 16^{a}/9
böyük+ce F.42 117^{a}/10, P.298 12^{b}/10
deve+ce F.97 118^{b}/11, P.354 14^{b}/2
dė-dük+leri+n+ce F.173 120^{b}/12, P.431 16^{b}/10
ḥāl+üm+ce F.302 124^{b}/5, P.250 11^{a}/10

Aslında *ne* sözcüğünün eşitlik durumu olan ve kalıplaşmaya uğrayan *nice* < *ne+çe* "nasıl" anlamına gelir:

nice F.239 122^{b}/11, F.333 125^{b}/3, P.236 10^{b}/11, P.624 23^{a}/10

+layın

Eski Türkçede +layu, +leyü şeklinde olan ve Eski Anadolu Türkçesinde +layın, +leyin biçiminde sıklıkla kullanılan bu ekin KA’da bir örneği vardır:

oġur+layın F.262 123^{b}/1, P.27 3^{b}/2

Yön Gösterme Durumu

KA’da kalıplaşarak sözcüklerde yer alan yön gösterme durumu ekleri şunlardır:

+ra

ṣoñ+ra F.85 118^{b}/1, F.462 129^{a}/11, F.557 132^{a}/5, F.567 132^{a}/15, F.696 136^{a}/7, P.54 4^{a}/11, P.57 4^{b}/2, P.342 14^{a}/6, P.543 20^{b}/2, P.545 20^{b}/4, P.598 22^{a}/11, P.646 24^{a}/5

+arı, **+aru**, **+erü**

il+erü zamānda F.490 130^{a}/6
yoḳ+aru F.317 125^{a}/4, F.418 128^{a}/1

P nüshasında aşağıdaki sözcükte ekin ünlüsü düzdür:

yoḳ+arı P.608 22^{b}/8

+rı, **+ru**, **+rü**

gė+rü F.364 126^{a}/15, P.469 18^{a}/4
ḳanca+ru P.24 3^{a}/11-3^{b}/1, P.552 20^{b}/9

F nüshasında şu örnekte bu ekin ünlüsü düzdür:

ḳanca+rı F.469 129^{b}/2

Vasıta Durumu

KA’daki vasıta durumu ekleri şunlardır:

+la, **+le**

ile edatı ekleşerek P nüshasında çoğunlukla +la, +le biçiminde vasıta durumu eki olarak kullanılmıştır. F nüshasında bir örneği tespit edilmiştir:

bulud+la F.534 131^{a}/15
dōst+la P.314 13^{a}/9. P.444 17^{a}/9
ḳuş+la P.205 9^{b}/6
ṭaġ+la P.127 7^{a}/1
ben+üm+le P.87 5^{b}/6, P.215 10^{a}/5
biliş+le P.66 4^{b}/10
çiçek+le P.636 23^{b}/8
çöp+le P.194 9^{a}/9
et+le P.10 3^{a}/10

miḥnet+le P.384 15ᵃ/11
nā-kes+le P.385 15ᵇ/1
ümīḍ+le P.120 6ᵇ/8

+ıla, **+ile**, **+üle**, **+(y)ıla**, **+(y)ile**

bulut+ıla (buludıla) P.572 21ᵇ/3
çoḳ+ıla (çoġıla) F.607 133ᵇ/5
dōst+ıla F.184 121ᵃ/8
oṣuruḳ+ıla (oṣuruġıla) F.691 136ᵃ/3
ṭaġ+ıla F.585 133ᵃ/2
çiçek+ile (çiçegile) F.345 125ᵇ/14
miḥnet+ile F.125 119ᵇ/3
nā-kes+ile F.126 119ᵇ/4
öküz+ile P.84 5ᵇ/2
ümīḍ+ile F.284 124ᵃ/5
ḳoca+y+ıla P.79 5ᵃ/9
ṣap+u+y+ıla F.470 129ᵇ/3
torba+y+ıla P.373 15ᵃ/4, P.373 15ᵃ/4
uṣlu+y+ıla F.296 124ᵃ/15, P.244 11ᵃ/5
delü+y+ile F.296 124ᵃ/14, P.244 11ᵃ/5
serçe+y+ile P.606 22ᵇ/6

F nüshasında aşağıdaki örnekte ekin ilk ünlüsü yuvarlak olarak tespit edilmiştir:

geñ+üm+üle F.661 135ᵃ/7

+ın

Eski Türkçede sıklıkla kullanılan bu vasıta durumu eki, daha sonraları işlekliğini yitirmiş ve sınırlı sayıdaki sözcükte klişeleşerek cansız bir yapım eki durumuna gelmiştir.

ṭavar+ın F.238 122ᵇ/10-11, P.235 10ᵇ/10

Ekin klişeleştiği örnekler:

ḳış+ın F.571 132ᵇ/5
yaz+ın F.571 132ᵇ/5

İsim Tamlamaları

KA'da kullanılan isim tamlamaları şunlardır:

Belirtili İsim Tamlaması

ʿālimüñ düşmānlıġı F.58 117b/8, P.315 13a/10
beglerüñ borcı F.440 128b/4, P.519 19b/6
beglerüñ sözi F.521 131a/5, P.559 21a/4
bī-devletüñ eşegi P.86 5b/4
bir kişinüñ[7] *ḳarnı+n*[8] F.243 122b/14-15, P.11 3a/1
borçlunuñ yalımı F.390 127a/4, P.499 19a/3
cāhilüñ dōstluġı+ndan F.58 117b/8, P.315 13a/9
devletlünüñ ʿavreti P.86 5b/4
düşmānuñ ʿömri F.127 119b/5, *düşmenüñ ʿömri* P.386 15b/2
erenlerüñ ardı öñi F.584 133a/2, P.126 7a/1
ḫaberüñ doġrısı+n P.304 13a/3, *ḫaberüñ ṭoġrusı+n* F.48 117a/15
kişinüñ ʿaybı+nı F.551 131b/15, P.590 22a/5
kişinüñ boġazı F.337 125b/7, P.628 23b/2
kişinüñ vaṭanı F.414 127b/11
ḳoñşınuñ ṣaḳalı+n P.190 9a/5, *ḳonşuñuñ ṣaḳalı+n* F.644 134b/7
ḳonuġuñ ḳutsuzı F.389 127a/4, P.498 19a/2
ḳorḳunuñ ecele fāyidesi F.386 127a/1, P.493 18b/9
ḳurduñ boynu F.13 116b/2, *ḳurduñ boynı* P.270 12a/12
köpeksüz çobānuñ ḳoyunı+n F.229 122b/2
külḫāncınuñ begligi P.111 6b/2
ocaġuñ başı+ndan F.514 130b/14
ölümüñ ḳardaşı+dur P.604 22b/6
ṭavşanuñ ėrkegi+n F.24 116b/10, *ṭavşanuñ erkegi+n* P.280 12a/8
ulularuñ göñlü F.376 126b/8, *ulularuñ göñli* P.481 18a/11-18b/1
yėrüñ ḳulaġı F.34 117a/3, P.290 12b/4-5

Eksiz Belirtili İsim Tamlaması

İsim tamlamalarında kimi zaman ilgi durumu kullanılmadığı hâl-de tamlama belirli anlam taşıyabilir.

Bu tür tamlamaların KA'daki örnekleri şunlardır:

anañ+Ø kābini+n F.285 124a/5, P.121 6b/8
ʿavret+Ø bozduġı (evi) F.223 122a/11-12
ʿavret+Ø düzdügi (evi) F.223 122a/11
begler+Ø buyruġı F.538 131b/3, P.577 21b/6

---

[7] F. kişinüñ: P. kişi
[8] F. ḳarnın: P. ḳarnına

begler+Ø sözi F.539 131^{b}/4, P.578 21^{b}/6-7
biregü+Ø sözi P.502 19^{a}/4
cömerd+Ø eli+n F.154 120^{a}/11, *cevmerd eli+n* P.412 16^{a}/8
ėl+Ø atduġı (ṭaş) F.382 126^{b}/13, P.488 18^{b}/5-6
gözüñ+Ø üsti+nde P.116 6^{b}/5, *gözüñ+Ø üsti+ne* F.280 124^{a}/1
ḫaberüñ+Ø olacaġı+n F.394 127^{a}/8
iki ṭaş+Ø arası+ndan F.458 129^{a}/6, P.541 20^{b}/1
ḳurt+Ø bulduġı F.658 135^{a}/4, P.205 9^{b}/6
ḳuş+Ø bulduġı F.658 135^{a}/4, P.205 9^{b}/6
Tañrı+Ø ḳaraduġı+na F.503 130^{b}/4
Tañrı+Ø nişānladuġı+ndan F.633 134^{a}/13, P.179 8^{b}/8
toṣun+Ø yük getürmedügi+n F.508 130^{b}/8
ulular+Ø ögüdi+n F.4 116^{a}/10, P.4 2^{b}/7, *ulular+Ø sözi+n* P.4 2^{b}/7
yılan+Ø urduġı F.528 131^{a}/11, P.566 21^{a}/9-10
yüküm+Ø ḳozuduġu+n F.447 128^{b}/11-12, *yüküm+Ø ḳozduġu+n* P.528 20^{a}/2

Belirtisiz İsim Tamlaması

av köpegi F.655 135^{a}/2, P.200 9^{b}/2
ʿilm ehli F.611 133^{b}/8, P.156 7^{b}/11
ḳoñşı ḥaḳḳı F.22 116^{b}/9, P.278 12^{a}/7
ḳoz aġacı+ndan F.193 121^{b}/1, P.454 17^{b}/5
ḳurd enügi F.358 126^{a}/9, P.462 17^{b}/10
ḳuyruḳ yaġı+dur F.365 126^{a}/15, P.470 18^{a}/4-5
leglek yuvası+nda F.304 124^{b}/7, P.252 11^{a}/11
oraḳ vaḳtı+nda F.588 133^{a}/5, P.131 7^{a}/4
Tañrı ḥaḳḳı F.22 116^{b}/9, P.278 12^{a}/7
ṭoñuz derisi+ne F.669 135^{a}/15, P.217 10^{a}/7
yol eri F.411 127^{b}/7-8, P.'de yok.

Fiil Çekimi

Bildirme (Haber) Kipleri

Görülen Geçmiş Zaman

Görülen geçmiş zaman eki -dı, -di'dir. Birinci ve ikinci kişilerde ekin ünlüsü daima yuvarlaktır.

Teklik birinci kişi: **-du-m**, **-dü-m**

bul-du-m F.170 120^{b}/10, F.276 123^{b}/13, P.112 6^{b}/2, P.428 16^{b}/8
çıḳ-du-m F.140 119^{b}/15, F.436 128^{b}/1, P.399 15^{b}/10, P.516 19^{b}/4
yava ḳıl-du-m F.276 123^{b}/13

bil-dü-m F.170 120^b/10, F.508 130^b/9, P.428 16^b/8
bileme-dü-m F.170 120^b/10, P.428 16^b/8
dile-dü-m P.2^a/1
gir-dü-m F.436 128^b/1, P.516 19^b/4
gör-dü-m F.475 129^b/7
vāzgėç-dü-m F.660 135^a/7
vāzgel-dü-m P.207 9^b/7
yigren-dü-m F.475 129^b/8

Teklik ikinci kişi: **-du-ñ**, **-dü-ñ**

aġart-du-ñ F.565 132^a/13, P.644 24^a/3
ṣat-du-ñ F.449 128^b/13, P.530 20^a/3
bil-dü-ñ F.447 128^b/11, P.528 20^a/2
gör-dü-ñ F.590 133^a/6, P.134 7^a/6
söyle-dü-ñ F.561 132^a/9

Teklik üçüncü kişi: **-dı**, **-di**

baġla-ma-dı P.170 8^b/1
bul-ma-dı F.115^b/4
doy-dı P.580 21^b/8
ol-dı F.203 121^b/10, F.324 125^a/10, P.615 23^a/2
ol-ma-dı F.324 125^a/10, P.615 23^a/2
oṣur-dı F.680 135^b/9-10, P.229 10^b/6
de-di P.223 10^b/1
düş-di F.448 128^b/13, P.83 5^b/2, P.529 20^a/3
gel-di P.38 3^b/11
tersle-di F.508 130^b/9

Çokluk birinci kişi: **-dü-k**
gel-dü-k F.116^a/5, P.2^b/3

Çokluk ikinci kişi: **-dü-ñüz**
söyle-dü-ñüz P.602 22^b/3

Çokluk üçüncü kişi: **-dı-lar**, **-di-ler**
al-dı-lar P.1^b/7
dė-di-ler F.280 124^a/2

Öğrenilen Geçmiş Zaman
Öğrenilen geçmiş zaman eki -mış, -miş’tir. Ekin ünlüsü daima düzdür.

Teklik üçüncü kişi: **-mış**, **-miş**

aldan-ma-mış F.221 122^a/10
dė-miş 116^a/6, F.272 123^b/10, F.333 125^b/4, F.415 127^b/13, F.416 127^b/15, F.436 128^b/1, F.453 129^a/2, F.566 132^a/14, F.659 135^a/6, F.660 135^a/7, F.677 135^b/8, P.12 3^a/4, P.206 9^b/8, P.207 9^b/7, P.225 10^b/3, P.516 19^b/4, P.624 23^a/10, P.648 24^a/9
evlen-miş F.346 125^b/15
eyt-miş F.569 132^b/3, P.648 24^a/8
gel-miş F.427 128^a/8, P.506 19^a/7
ḥaḳla-mış F.149 120^a/7
inan-mış F.249 123^a/5, P.16 3^a/6
ṣavaş-mış F.249 123^a/5, P.16 3^a/6
uyu-ma-mış F.528 131^a/11, P.566 21^a/10

Çokluk birinci kişi: **-mış-uz**

ditremege dur-mış-uz P.38 3^b/11, *ditremege ṭur-mış-uz* F.272 123^b/10

Çokluk üçüncü kişi: **-mış-lar**, **-miş-ler**

dė-miş-ler F.79 118^a/10, F.272 123^b/9, F.275 123^b/13, F.333 125^b/4, F.394 127^a/8, F.659 135^a/5, F.660 135^a/6, P.38 3^b/11, P.116 6^b/5, P.206 9^b/7-8, P.336 14^a/1, P.535 20^a/8, P.624 23^a/10
gözin çıḳar-mış-lar F.677 135^b/7, P.225 10^b/3
ḳoy-mış-lar F.201 121^b/8
muştıla-mış-lar F.394 127^a/8
ṣor-mış-lar F.415 127^b/12, F.566 132^a/14, P.645 24^a/4
vėr-mişler F.149 120^a/6
ye-miş-ler-dür F.284 124^a/5, P.120 6^b/8

KA'da bir örnekte öğrenilen geçmiş zaman için -ıpdur eki kullanılmıştır:

ḳal-ıpdur F.363 126^a/14, P.468 18^a/4

Geniş Zaman

Geniş zaman ekleri -r, -ar, -er, -ır, -ir, -ur, -ür'dür.

-r

Teklik birinci kişi: **-r-em**, **-r-in**

büklü-r-em F.661 135^a/8
dė-r-in P.93 5^b/11

Teklik ikinci kişi: **-r-sın**, **-r-sin**

n'eyle-r-sin P.101 6^a/7, P.546 20^b/5
yörü-r-sin F.333 125^b/3, P.624 23^a/10

Teklik üçüncü kişi: **-r**

ağırla-r F.389 127^{a}/4, P.498 19^{a}/2
aş eyle-r P.91 5^{b}/9
beñze-r P.243 11^{a}/5
bitle-r F.478 129^{b}/10
boşa-r F.208 121^{b}/14
buzala-r F.262 123^{b}/1, P.27 3^{b}/3
cimrī eyle-r F.553 132^{a}/2, P.592 22^{a}/6
iste-r F.193 121^{b}/1, P.454 17^{b}/5
işle-r F.261 123^{a}/15, F.322 125^{a}/8, P.26 3^{b}/2, P.613 23^{a}/1
oyna-r F.697 136^{a}/9, P.58 4^{b}/4
ṭañla-r F.5 116^{a}/11, P.262 11^{b}/7
yala-r F.87 118^{b}/2, P.344 14^{a}/7
yu-r F.582 132^{b}/15-133^{a}/1, P.8 2^{b}/11
yörü-r F.434 128^{a}/15, P.368 15^{a}/1, P.514 19^{b}/3

Çokluk birinci kişi: **-r-üz**

ye-r-üz P.43 4^{a}/4, *yė-r-üz* F.685 135^{b}/14

Çokluk üçüncü kişi: **-r-ler**

dė-r-ler P.85 5^{b}/3
iste-r-ler P.97 6^{a}/3
yu-r-lar F.264 123^{b}/3, P.29 3^{b}/5

-ar, **-er**

Teklik birinci kişi: **-ar-am**, **-er-em**

ṣıç-ar-am F.642 134^{b}/5, P.188 9^{a}/3
göç-er-em F.12 116^{b}/1, P.269 11^{b}/11

Teklik ikinci kişi: **-ar-sın**, **-er-sin**, **-er-siñ**

ḳap-ar-sın F.415 127^{b}/12
ṣat-ar-sın P.95 6^{a}/1
ėv-er-sin F.448 128^{b}/12, P.529 20^{a}/3
git-er-sin (gidersin) F.651 134^{b}/12, *git-er-siñ (gidersiñ)* P.197 9^{a}/11

Teklik üçüncü kişi: **-ar**, **-er**

añ-ar F.148 120^{a}/6, P.407 16^{a}/4
artur-ar F.212 122^{a}/2
aṣ-ar P.75 119^{a}/6
ḳoḳ-ar P.105 6^{a}/9
ḳon-ar F.352 126^{a}/4-5, P.457 17^{b}/7

ṣol-ar F.202 121^{b}/9
uç-ar mı F.659 135^{a}/6, P.206 9^{b}/8
yol-ar P.60 4^{b}/5
eş-er F.145 120^{a}/3, F.268 123^{b}/6, P.34 3^{b}/8, P.404 16^{a}/2
aṣṣı ėt-er (aṣṣı ėder) F.313 124^{b}/15, P.261 11^{b}/6
çök-er F.623 134^{a}/4, P.168 8^{a}/10
dürt-er F.681 135^{b}/11, P.230 10^{b}/7
düş-er F.614 133^{b}/11
göç-er F.288 124^{a}/7, P.124 6^{b}/10
iç-er F.359 126^{a}/10, F.455 129^{a}/4, P.124 6^{b}/10, P.464 18^{a}/1, P.537 20^{a}/10
in-er F.60 117^{b}/10, P.317 13^{a}/11
ört-er F.536 131^{b}/2, P.575 21^{b}/5
ür-er F.547 131^{b}/12, P.586 22^{a}/2

Çokluk birinci kişi: **-ar-uz**

ḳop-ar-uz P.98 6^{a}/5

Çokluk üçüncü kişi: **-ar-lar**

yol-ar-lar P.190 9^{a}/5

-ur, **-ür**

Teklik birinci kişi: **-ür-em**

bil-ür-em F.497 130^{a}/14

Teklik ikinci kişi: **-ur-sın**, **-ür-sin**

melūl ol-ur-sın F.280 124^{a}/1-2,
ṣor-ur-sın F.270 123^{b}/8, P.36 3^{b}/9
ögren-ür-sin F.657 135^{a}/3, P.204 9^{b}/4

Teklik üçüncü kişi: **-ır**, **-ir**, **-ur**, **-ür**

ṣıġın-ır F.542 131^{b}/7, *ṣıġın-ur* P.581 21^{b}/9
sıyırt-ır (sıyırdır) F.620 134^{a}/1, *ṣıyırt-ur (ṣıyırdur)* P.165 8^{a}/8
esir-ir F.50 117^{b}/2, *esir-ür* P.307 13^{a}/4
artur-ur P.434 17^{a}/2
eylik bul-ur F.213 122^{a}/3
eyü ol-ur F.141 120^{a}/1, P.400 15^{b}/11
fitne ḳopar-ur F.334 125^{b}/4-5, P.625 23^{a}/11
ḳal-ur P.597 22^{a}/10
ḳurtar-ur F.568 132^{b}/1-3, P.647 24^{a}/6-7
ṣan-ur F.387 127^{a}/2, F.621 134^{a}/2, P.166 8^{a}/9, P.496 19^{a}/1, P.509 19^{a}/10

ṭayın-ur F.453 129^{a}/2, F.614 133^{b}/11, P.159 8^{a}/3, P.535 20^{a}/8
yıḳıl-ur F.210 121^{b}/15
ziyānı doḳun-ur P.45 4^{a}/5, *ziyānı ṭoḳun-ur* F.687 136^{a}/1
bil-ür F.24 116^{b}/11, F.328 125^{a}/14, F.419 128^{a}/2, F.424 128^{a}/6, F.566 132^{a}/14, P.280 12^{a}/9, P.503 19^{a}/5, P.619 23^{a}/6, P.645 24^{a}/4
bilin-ür F.55 117^{b}/6, P.312 13^{a}/8
cān vėr-ür F.125 119^{b}/3, P.384 15^{a}/11
egil-ür F.603 133^{b}/1, P.147 7^{b}/4
gel-ür F.214 122^{a}/4, F.676 135^{b}/6, P.224 10^{b}/2
gönen-ür F.277 123^{b}/14, P.113 6^{b}/3
ḳolay gel-ür P.502 19^{a}/5
söyleş-ür F.190 121^{a}/13, P.450 17^{b}/2
söyletdür-ür F.234 122^{b}/7
ürkit-ür (ürkidür) F.577 132^{b}/11, P.656 24^{b}/4

Çokluk üçüncü kişi: **-ur-lar**, **-ür-ler**

ḳaldur-ur-lar P.97 6^{a}/3
yolına getür-ür-ler P.266 11^{b}/10
yöne getür-ür-ler F.9 116^{a}/14

Geniş Zamanın Olumsuzu

Geniş zamanın olumsuzu -maz, -mez ekiyle yapılır.

Teklik birinci kişi: **-maz-am**, **-mez-em**, **-mez-in**

al-maz-am F.378 126^{b}/10, P.484 18^{b}/3
bil-mez-em F.74 118^{a}/6
bil-mez-in P.331 13^{b}/9

Teklik üçüncü kişi: **-maz**, **-mez**

avdan ḳal-maz F.655 135^{a}/2, P.200 9^{b}/2
ayruḳsı ol-maz F.293 124^{a}/12, P.241 11^{a}/3
az-maz F.19 116^{b}/7, P.275 12^{a}/6
azıt-maz P.463 17^{b}/11
baḫt bul-maz F.18 116^{b}/7, P.274 12^{a}/5
bulın-maz F.535 131^{b}/1, F.552 132^{a}/1, P.573 21^{b}/3, P.591 22^{a}/6
doyur-maz P.474 18^{a}/7, P.631 23^{b}/5
ḳandur-maz F.368 126^{b}/2, P.473 18^{a}/6
ḳorḳ-maz F.319 125^{a}/6, P.610 22^{b}/10
var-maz F.18 116^{b}/7, P.274 12^{a}/5
aṣṣı eyle-mez F.228 122^{b}/2, P.292 12^{b}/6
belür-mez F.298 124^{b}/1, P.246 11^{a}/7

ėr-mez F.186 121^{a}/10, P.358 14^{b}/5, P.446 17^{a}/11
gir-mez F.115^{b}/12, P.2^{a}/8, F.3 116^{a}/9, F.636 134^{a}/15, P.3 2^{b}/6, P.182 8^{b}/10
iste-mez F.425 128^{a}/7, F.426 128^{a}/7, F.466 129^{a}/14, P.504 19^{a}/6, P.505 19^{a}/7, P.549 20^{b}/7
ye-mez mi P.119 6^{b}/7

Çokluk üçüncü kişi: **-maz-lar**, **-mez-ler**

ḳına-maz-lar F.220 122^{a}/8
yu-maz-lar F.264 123^{b}/3, P.29 3^{b}/4
kes-mez-ler F.428 128^{a}/9, P.507 19^{a}/8

Tasarlama Kipleri

İstek Kipi

İstek kipinin eki -a, -e'dir. İstek eki gelecek zaman, şart, geniş zaman, şimdiki zaman, emir, gereklilik gibi işlevlerde kullanılabilmektedir. KA'daki örnekleri şunlardır:

Teklik birinci kişi: **-e-m**

bin-e-m P.109 6^{b}/1
cemʿ eyle-y-em P.2^{a}/2
devşür-e-m P.2^{a}/2
küy-e-m F.569 132^{b}/4

Teklik ikinci kişi: **-a-sın**, **-e-sin**

al-a-sın P.66 4^{b}/10
başıl-ma-y-a-sın F.526 131^{a}/9, P.564 21^{a}/8
düş-e-sin F.42 117^{a}/10, P.298 12^{b}/10
geçür-e-sin P.93 5^{b}/11
gül-me-y-e-sin F.239 122^{b}/11, P.236 10^{b}/11
ögüt vėr-e-sin F.471 129^{b}/4, P.87 5^{b}/5
öl-me-y-e-sin P.65 4^{b}/9
öt-e-sin F.519 131^{a}/4, P.558 21^{a}/3

Teklik üçüncü kişi: **-a**, **-e**, **-(y)a**, **-(y)e**

acıt-a (acıda) P.42 4^{a}/3
uzad-a F.98 118^{b}/12, P.355 14^{b}/3
ḳo-ma-y-a F.273 123^{b}/11, P.39 4^{a}/1
şefḳat bul-ma-y-a P.642 24^{a}/1
bil-e F.515 130^{b}/15
düş-e F.65 117^{b}/14, P.322 13^{b}/3
geç-e F.653 135^{a}/1, P.198 9^{b}/1

ḥürmet eyle-y-e F.625 134ª/6, P.171 8ᵇ/2
ögren-e P.2ª/4
ögret-e (ögrede) P.2ª/4
söyle-y-e F.115ᵇ/10, P.1ᵇ/2
üş-e F.64 117ᵇ/13, P.321 13ᵇ/2
vėr-me-y-e F.314 125ª/1, P.605 22ᵇ/6

Çokluk birinci kişi: **-e-vüz**

ṣalā ver-e-vüz P.88 5ᵇ/6

Çokluk üçüncü kişi: **-a-lar**, **-e-ler**

(sözi) dut-a-lar 1ᵇ/5
ḳaḳ-ma-y-a-lar F.28 116ᵇ/14, P.284 12ᵇ/1
yedür-e-ler P.301 13ª/1, *yėdür-e-ler* F.45 117ª/13

Emir Kipi

Emir kipinin çekimi şu şekildedir.

Teklik birinci kişi: **-ayum**, **-eyin**

çalun-ayum P.527 20ª/2
gönen-eyin F.684 135ᵇ/13, P.41 4ª/2
küy-eyin P.648 24ª/8
vėr-eyin F.343 125ᵇ/13

Teklik ikinci kişi: **+Ø**, **-gil**

+Ø

aġla+Ø F.559 132ª/7, P.600 22ᵇ/2
añ+Ø F.215 122ª/4
avla+Ø F.430 128ª/11, P.510 19ª/10
baḳ+Ø F.137 119ᵇ/12, F.191 121ª/14, P.396 15ᵇ/8, P.451 17ᵇ/3
baḳ-ma+Ø F.692 136ª/4, P.52 4ª/10
beliñlet+Ø F.191 121ª/14
bindür+Ø F.469 129ᵇ/2, P.552 20ᵇ/9
götür+Ø P.206 9ᵇ/7
in+Ø F.330 125ª/15, P.621 23ª/7
ṣaḳla+Ø F.175 120ᵇ/14, P.433 17ª/1, P.574 21ᵇ/4
söyündür+Ø F.89 118ᵇ/4, P.346 14ª/8
ur+Ø F.217 122ª/5
vėr+Ø F.252 123ª/7, F.269 123ᵇ/7, F.593 133ª/9, P.18 3ª/7, P.35 3ᵇ/9, P.137 7ª/9, P.553 20ᵇ/10
yap+Ø F.85 118ᵇ/1, P.342 14ª/6

yė+Ø F.57 117^{b}/7, F.89 118^{b}/4, F.258 123^{a}/12, F.537 131^{b}/3, P.22 3^{a}/10, P.314 13^{a}/9, P.346 14^{a}/8, P.576 21^{b}/6
ḳaḳ-ma+Ø F.28 116^{b}/13, P.284 12^{a}/11
ḳo+Ø F.62 117^{b}/11, F.105 119^{a}/3, F.215 122^{a}/4, F.285 124^{a}/5, F.518 131^{a}/3, P.121 6^{b}/8, P.319 13^{b}/1, P.363 14^{b}/8, P.494 18^{b}/10, P.557 21^{a}/2
ḳorḳ-ma+Ø P.495 18^{b}/11
uzad-ma+Ø F.412 127^{b}/9
dile-me+Ø F.556 132^{a}/4, P.595 22^{a}/9
esirge-me+Ø F.689 136^{a}/2, P.49 4^{a}/8
işlet-me+Ø F.533 131^{a}/15, P.571 21^{b}/2

-gil

ört-gil P.30 3^{b}/6

Teklik üçüncü kişi: **-sun**, **-sün**

gözüñ oy-sun F.479 129^{b}/11
ḳo-sun F.195 121^{b}/3
ṣatul-sun F.487 130^{a}/3
ṣor-sun F.237 122^{b}/10, P.234 10^{b}/9
yaḳ-ma-sun F.626 134^{a}/7, P.172 8^{b}/3
dė-sün F.516 131^{a}/1, P.555 20^{b}/11
dirül-sün F.217 122^{a}/6
n'eyle-sün F.476 129^{b}/8
öl-sün F.217 122^{a}/6
ėr-me-sün F.335 125^{b}/5, P.626 23^{b}/1
şerre dön-me-sün F.412 127^{b}/9

Çokluk birinci kişi: **-elüm**

söyle-y-elüm P.2^{b}/4, F.116^{a}/6
şerḥ eyle-y-elüm P.2^{b}/4, F.116^{a}/7

Çokluk ikinci kişi: **-ñ**, **-uñ**, **-üñ**

söyle-ñ F.394 127^{a}/8
aṣ-uñ F.263 123^{b}/2, P.28 3^{b}/4
kes-üñ F.605 133^{b}/3

Şart Kipi

Şart kipi eki -sa, -se'dir.

Teklik birinci kişi: **-sa-m**

gelin ol-sa-m F.147 120^{a}/4, P.406 16^{a}/3

Teklik ikinci kişi: **-se-ñ**

dė-se-ñ F.341 125b/11, P.632 23b/6

Teklik üçüncü kişi: **-sa**, **-se**

ḳol ṣal-sa F.14 116b/3
ṣın-sa F.15 116b/3, P.271 12a/2
var-sa F.18 116b/7
yarıl-sa F.15 116b/4, P.271 12a/2
bin-se F.505 130b/6
dökül-se P.597 22a/10
ek-se F.41 117a/9, P.297 12b/9
gel-se F.520 131a/4
öl-se F.555 132a/3, P.594 22a/8

Çokluk üçüncü kişi: **-se-ler**

de-se-ler P.23 3a/11

Gereklilik Kipi

KA'da gereklilik kipi için kullanılan ayrı bir ek yoktur. Çoğu zaman fiillerin mastar şekillerinden ve nadiren de şart kipinden sonra *gerek* sözcüğü getirilmek suretiyle gereklilik kipi karşılanmıştır:

ağla-maḳ gerek P.448 17b/1, *avla-maḳ gerek* F.188 121a/11-12
belāsın çek-mek gerek F.546 131b/11, P.585 22a/1-2
çıḳ-maḳ gerek F.375 126b/7
ḳıy-mak gerek F.374 126b/6-7, P.479 18a/10-11
dė-mek gerek F.551 131b/15, P.590 22a/5
eg-mek gerek F.462 129a/10, P.545 20b/4
ḫōş görmek gerek F.187 121a/11, P.447 17a/11
yėmek[9] *gerek* F.184 121a/8, P.444 17a/9
gör-se gerek F.326 125a/11-12, P.617 23a/4

Birleşik Kipler

Hikâye

Geniş Zamanın Hikâyesi

ḳığla-r-dı F.490 130a/6
ol-ur-dı F.467 129a/15, P.550 20b/8
ögren-ür-dü-m F.147 120a/5, P.406 16a/4
ṭoğ-maz-dı F.491 130a/7

---

[9] F. yėmek: P. yemek

Rivayet

Geniş Zamanın Rivayeti

dė-r+i-miş F.263 123^{b}/2, P.28 3^{b}/4
dė-r-miş F.243 122^{b}/15, P.11 3^{a}/2
ḳoy-maz-lar+ı-mış F.263 123^{b}/2, *ḳoy-maz-lar-mış* P.28 3^{b}/3
dög-er-ler-miş F.243 122^{b}/15, *dög-er-ler imiş* P.11 3^{a}/2

Şart

Görülen Geçmiş Zamanın Şartı

gör-dü-m-se P.83 5^{b}/1-2
gör-dü-ñ-se F.301 124^{b}/4, P.249 11^{a}/9
yıḳıl-dı-sa F.159 120^{b}/1, P.417 16^{b}/1
yapıl-dı-sa F.379 126^{b}/10, P.485 18^{b}/3
yol-dı-lar-sa F.644 134^{b}/7

Geniş Zamanın Şartı

bil-mez+i-se-ñ P.390 15^{b}/4
bil-mez-se-ñ F.8 116^{a}/13, F.131 119^{b}/8, P.265 11^{b}/9
çıḳ-ar-sa F.151 120^{a}/9, F.178 121^{a}/2, F.179 121^{a}/3, P.438 17^{a}/4, P.440 17^{a}/6
dė-r-ler-se P.69 5^{a}/2
dė-r-se F.259 123^{a}/13, F.516 131^{a}/1, P.555 20^{b}/11
dile-r+i-se P.24 3^{a}/11-3^{b}/1
dile-r-se F.152 120^{a}/10
dut-ar-sa P.614 23^{a}/2
dut-maz-sa F.323 125^{a}/9, P.614 23^{a}/2
egil-ür-se F.603 133^{b}/1, P.147 7^{b}/4
gir-ir-se F.636 134^{a}/15, *gir-ür-se* P.182 8^{b}/10
ḳo-r-sa-m F.317 125^{a}/3-4, P.608 22^{b}/8
ḳoy-ar-sa-ñ F.176 120^{b}/15, P.436 17^{a}/3
ṭoġ-ar-sa F.464 129^{a}/13
ṭoġra-r-sa-ñ F.445 128^{b}/9
ṭoġra-r-sa-ñ F.445 128^{b}/9, *doġra-r-sa-ñ* P.525 19^{b}/10
öl-ür-se F.575 132^{b}/9, P.654 24^{b}/2
sözi geç-mez-se P.248 11^{a}/8
var-ur-sa F.417 127^{b}/15, P.274 12^{a}/5
vėr-mez-se P.82 5^{a}/11
vėr-ür-se-ñ F.557 132^{a}/5, P.598 22^{a}/11
yaġ-ar-sa F.653 134^{b}/15, P.198 9^{b}/1

yat-ur-sa F.617 133[b]/13, P.162 8[a]/5
yıḳ-ar-sa-ñ F.157 120[a]/14, P.415 16[a]/11
yörü-r-se F.333 125[b]/3, P.624 23[a]/10
yörü-r-se-m F.408 127[b]/5

Soru Eki

Soru eki mı, mi'dir. Ekin ünlüsü daima düzdür. KA'daki örnekleri şunlardır.

İsimlerle:
yoḳ mı F.196 121[b]/4
ḳaşuñ mı F.280 124[a]/2, P.116 6[b]/5
ḳumarı mı F.674 135[b]/4, P.222 10[a]/11
ṣuya mı F.448 128[b]/12, P.529 20[a]/3
döşek mi F.270 123[b]/7, P.36 3[b]/9
degirmende mi F.565 132[a]/13, P.644 24[a]/3

Bildirme ekiyle:
çoḳ mı+dur F.558 132[a]/6
yoḳ mı+dur P.558 21[a]/3

Görülen geçmiş zamanla:
olmaduñ mı F.542 131[b]/7, P.581 21[b]/10

Geniş zamanla:
istemez mi-y-em F.496 130[a]/12
uçar mı F.659 135[a]/6, P.206 9[b]/8
yemez mi P.119 6[b]/7, *yėmez mi* F.283 124[a]/4

Birleşik Fiiller

Bir İsim ve Bir Yardımcı Fiilden Yapılan Birleşik Fiiller

et-/ėt- ile yapılanlar:
fāyide et-mez P.467 18[a]/3, P.646 24[a]/5, *fāyide ėt-mez* F.362 126[a]/13, F.442 128[b]/6

eyle- ile yapılanlar:
eylük eyle F.16 116[b]/4, P.272 12[a]/3
fāyide eyle-mez F.567 132[b]/1
ḥürmet eyle-y-e F.625 134[a]/6, P.171 8[b]/2
n'eyle-r-sin P.101 6[a]/7, P.546 20[b]/5
ziyān eyle-r F.354 126[a]/6

ḳıl- ile yapılanlar:

yava ḳıl-dum F.276 123^{b}/13, *yavı ḳıl-dum* P.112 6^{b}/2

ol- ile yapılanlar:

bellü ol-ur F.14 116^{b}/3
ḫōr ol-ur F.164 120^{b}/5
mėlegen ol-ur F.441 128^{b}/5
melūl ol-ma P.116 6^{b}/5-6, *melūl ol-ur-sın* F.280 124^{a}/2
murdār ol-maz F.656 135^{a}/2-3, P.203 9^{b}/5
naṣīb ol-ma-y-ınca F.442 128^{b}/6, P.521 19^{b}/8
pāyidār ol-maz F.289 124^{a}/8, P.125 6^{b}/11

Tasvir Fiilleri

Süreklilik Fiili

beg ol-u+gör F.232 122^{b}/5
yār ol-u+gö<r> F.413 127^{b}/10
ye-y-i+gör F.365 126^{a}/15, P.470 18^{a}/5
domal-ı+gel-sün P.115 6^{b}/4-5, *ṭomal-u+gel-sün* F.279 124^{a}/1
ulu-y-u+ḳal-ur F.4 116^{a}/10

Yeterlik (İktidar) Fiili

KA'da sadece yeterlik fiilinin olumsuz biçimi kullanılmıştır. Olumsuz biçimde zarf-fiil ekiyle *u-* fiili arasına yardımcı ses girmez, ünlü kaynaşması neticesinde de *u-* fiili düşer:

bil-e-me-dü-m F.170 120^{b}/10, P.428 16^{b}/8
boz-a-maz F.461 129^{a}/10, P.658 24^{b}/5
bul-a-ma-du-m F.170 120^{b}/10, P.428 16^{b}/9
dolan-ı-maz P.260 11^{b}/6
kes-e-me-düg+üñ F.62 117^{b}/11, P.319 13^{b}/1
ḳurtul-u-ma-du-m F.407 127^{b}/5
küs-e-mez F.606 133^{b}/5
ḳın-a-maz-lar F.220 122^{a}/8

Zamirler

Kişi Zamirleri

KA'da kullanılan kişi zamirleri *ben, sen, ol* ve *biz*'dir.

aña	*Vay aña kim Allāh Taʿālā*[10] *vėrmeye.*
	→ F.314 125ª/1, P.605 22ᵇ/5-6
baña	*Baña iki ṭaş arasından un getür.*
	→ F.458 129ª/6, P.541 20ᵇ/1
	Baña yaramayanı bir pūla almazam.
	→ F.378 126ᵇ/9-10, P.484 18ᵇ/2-3
ben	*Ben de ḥālümce Bedre'd-dīn'em.*
	→ F.302 124ᵇ/5, P.250 11ª/10
	Ėşek[11] *ata eytmiş: "Yoḳuşda sen baña küy, inişde ben saña küyem."*[12]
	→ F.569 132ᵇ/4, P.648 24ª/8
beni	*Ben geñümüle*[13] *mi büklürem,*[14] *beni erenler büklüdür.*
	→ F.661 135ª/8, P.208 9ᵇ/10
benüm	*Benüm ol ṭālıġım*[15] *yoḳdur*[16] *ki gökden palān*[17] *yaġarsa ḳusḳunı*[18] *boġazıma*[19] *geçe.*
	→ F.653 134ᵇ/14, P.198 9ª/11
benümile/benümle	
	Bī-devlete ögüt vėresin; tekin (?) erişmedi[20] *benümile,*[21] *dėr.*[22]
	→ F.471 129ᵇ/4, P.87 5b/6
	Ay benümle olsun, ılduz g.tine ayaġum.
	→ P.215 10ª/5
biz	*Kim ėşek olursa, biz kürtüni...*
	→ F.652 134ᵇ/14
	Siñek kösüreye ḳonmış, kösüre eyitmiş: "Biz daḫı demürden ḳoparuz."
	→ P.98 6ª/4

[10] F. Allāh Taʿālā: P. Allāhu Taʿālā
[11] F. ėşek: P. eşek
[12] F. küyem: P. küyeyin dėmiş
[13] F. geñümüle: P. geñümle
[14] F. büklürem: P. büklütdüm
[15] F. ṭālıġım: P. ṭāliʿüm mi
[16] F. yoḳdur: P. var
[17] F. palān: P. pālān
[18] F. ḳusḳunı: P. ḳusġunı
[19] F. boġazıma: P. boġazuma
[20] F. erişmedi: P. ėrişmedüñ
[21] F. benümile: P. benümle
[22] F. dėr: P. der

bizden	*Yad ölüsin s.ksün bizden ıraġ olsun.* → P.47 4ª/7
bizüm	*Bugünki hergele nevbeti*[23] *bizüm degüldür, ṭavaruñ*[24] *ayruḳ yėrde*[25] *iste.*[26] → F.150 120ª/7, P.408 16ª/5
ol	*Bir ḫādimüñ gözin çıḳarmışlar; ol daḫı "Ṭ.şaġum yolına." dėmiş.* → F.677 135ᵇ/7, P.225 10ᵇ/3
saña	*Beg olugör, saña ḳul eksik olmaz.* → F.232 122ᵇ/5 *Delüye depret, delü saña ṣapradur.* → F.266 123ᵇ/5, P.32 3ᵇ/7
sen	*Bir ḳuş bir çalıya ṣıġınır,*[27] *sen bir çaluca*[28] *olmaduñ mı?* → F.542 131ᵇ/7, P.581 21ᵇ/9 *Evüñ yatdı, sen ṭur,*[29] *evüñ ṭurdı,*[30] *sen yat.* → F.541 131ᵇ/6, P.580 21ᵇ/8-9
senden	*Ḥammām senden almadan*[31] *sen ḥammāmdan al çıḳ.* → F.624 134ª/4, P.169 8ª/11
seni	*Yigitlik bir oddur, ṣaḳın seni yaḳmasun.* → F.626 134ª/7, P.172 8ᵇ/3

İşaret Zamirleri

aña	*İki ḳardaş ṣavaşmış, ebleh aña inanmış.* → F.249 123ª/5, P.16 3ª/5
anı	*Kişi ne ekse anı götürür.* → F.41 117ª/9, P.297 12ᵇ/9
anuñ-çun	*Ḳar anuñ-çun yaġar*[32] *ki*[33] *ayaḳ üşide.* → F.61 117ᵇ/10, P.318 13ª/11
buña	*Nā-kesden ṭamızlıḳ isteyince buña boḳuñ ḳat.* → P.99 6ª/5

23 F. nevbeti: P.'de yok.
24 F. ṭavaruñ: P. ṭavaruñ kişi
25 F. yėrde: P. yerde
26 F. iste: P. yoḳla
27 F. ṣıġınır: P. ṣıġınur
28 F. sen bir çaluca: P. bir çalıca sen
29 F. ṭur: P.'de yok.
30 F. evüñ ṭurdı: P. ṭavaruñ doydı
31 F. almadan: P. almadın
32 F. yaġar: P. yaġa
33 F. ki: P. kim

ol	*Eylük eyle, ṣuya ṣal; eger eylük eylügise*[34] *ol seni bulur.* → F.16 116^{b}/5, P.272 12^{a}/3 *Çanaġa ne ṭoġrarsañ*[35] *ḳaşuġuñda*[36] *ol çıḳar.* → F.445 128^{b}/9, P.525 19^{b}/11

Dönüşlülük Zamirleri

KA'da dönüşlülük zamiri olarak *kendü* sözcüğü kullanılmıştır:

kendü	*Bıçaḳ kendü ṣapın kesmez.*[37] → F.119 119^{a}/13, P.378 15^{a}/7 *Dėgü*[38] *diñleyen kendü ʿaybın ėşidür.* → F.35 117^{a}/4, P.291 12^{b}/5
kendüden	*Kişinüñ boġazı kendüden aşaġa gerek.* → F.337 125^{b}/7, P.628 23^{b}/2
kendüñden	*Düşmeni sen kendüñden yėgin*[39] *gör, alu çıḳarsa*[40] *ṭāliʿüñ.* → F.151 120^{a}/9, P.409 16^{a}/6
kendüye	*Kişi kendüye etdügin ėl dėrilüp ėtmez.* → P.492 18^{b}/8
kendüyi	*Māl ḳandayısa kendüyi söyletdürür.* → F.234 122^{b}/7

Belirsizlik Zamirleri

KA'da geçen ve belirsizlik bildiren zamirler şunlardır:

birbirinden	*Şeyṭān oġlancuḳların oḫşamış: "Birbirinden ḳutsuzcalarum." dėmiş.* → F.416 127^{b}/14
biregi/biregü	*Biregü*[41] *atına binen tīz iner.* → F.60 117^{b}/10, P.317 13^{a}/11
biregüye	*Biregü sözin*[42] *biregüye dėmek*[43] *ḳolay olur.*[44] → F.423 128^{a}/5, P.502 19^{a}/5

34 F. eger eylük eylügise: P.'de yok.
35 F. ṭoġrarsañ: P. doġrarsañ
36 F. ḳaşuġuñda: P. ḳaşuġuña
37 F. kesmez: P. yonmaz
38 F. dėgü: P. degü
39 F. yėgin: P. yėg
40 F. alu çıḳarsa: P. alu olursañ
41 F. biregü: P. biregi
42 F. sözin: P. sözi
43 F. dėmek: P.'de yok.
44 F. ḳolay olur: P. ḳolay gelür

biregüyedür *Ḳoyuna ḳurt gelse, vay biregüyedür.*
→ F.520 131^a/5

biregüyi *Biregüyi kūya ḳoymazlarımış,*[45] *bėlügüm*[46] *ket-ḫuḍā evine aṣuñ, dėrimiş.*
→ F.263 123^b/2, P.28 3^b/3

her biri *Her biri bir ṣūretden gelür.*
→ F.115b/11, P.1b/2

her kimüñ *Her kimüñ bāġı var, yüreginde ṭāġı*[47] *var.*
→ F.182 121^a/6, P.442 17^a/7

kimesne *Ḥaḳīḳī ḥayvāndur ol kimesne insān olmaya.*
→ P.2^a/1

kimse *Baḫīl gün olsa kimse üstine ṭoġmazdı.*
→ F.491 130^a/7
Cömerd[48] *elin kimse kesmez.*
→ F.154 120^a/11, P.412 16^a/8

kimsenüñ *Kimsenüñ*[49] *ḳapusın ḳaḳma ki ḳapuñ ḳaḳmayalar.*
→ F.28 116^b/13, P.284 12^a/11

kimseye *Ḳurduñ boynu*[50] *yoġun olduġı işin*[51] *kimseye inanmaz.*
→ F.13 116^b/2, P.270 12^a/12

Soru Zamirleri

ḳancarı/ ḳancaru
Gelini ata bindür: "Güyegi yolı ḳancarı?"[52] *dėr.*
→ F.469 129^b/2, P.552 20^b/9

ḳanda *Ėşege*[53] *ṣormışlar: "Bugün ḳanda gidersin?" "Anı bizlengiç bilür." dėmiş.*[54]
→ F.566 132^a/14, P.645 24^a/4

ḳandan *Gün ḳandan ṭoġarsa elüñ o yaña çön.*
→ F.464 129^a/12

kim *Ṣavaşda*[55] *yumruġı kim añar?*
→ F.148 120^a/5, P.407 16^a/4

---

45 F. ḳoymazlarımış: P. ḳoymazlarmış
46 F. bėlügüm: P. beligüm
47 F. ṭāġı: P. ṭāġ
48 F. cömerd: P. cevmerd
49 F. kimsenüñ: P. kimesnenüñ
50 F. boynu: P. boynı
51 F. işin: P. işini
52 F. ḳancarı: P. ḳancaru
53 F. ėşege: P. eşege
54 F. dėmiş: P. demişler
55 F. ṣavaşda: P. ṣavaş yerinde

ne	*Dutalum bir deve bir aḳcaya,*[56] *ne vėreyin?*[57] → F.343 125^{b}/13, P.634 23^{b}/7 *Her biri ne demişdür*[58] *ögüdini şerḥ eyleyelüm.* → F.116^{a}/6, P.2^{b}/4
nedür	*Aduñ nedür? Reşīd; bir söyle, bir ėşid.* → F.404 127^{b}/1

Sıfatlar

Niteleme Sıfatları

açuḳ	*Açuḳ boġaz aç ḳalmaz.* → F.135 119^{b}/11, P.394 15^{b}/7
eski	*Eski ırmaġa ṣu yörür.* → P.368 15^{a}/1 *Kişinüñ eski oynaşı eyerlenmiş atı gibi olur.* → P.74 5^{a}/5
ince	*İnce ḳız ṭonanınca*[59] *yoġın ḳız ere varmış.*[60] → F.271 123^{b}/8, P.37 3^{b}/9
kāhil	*Kāhil öküzüñ cānı ḥo.* → P.78 5^{a}/8
ḳuṭlu/ḳutlu	*Ḳuṭlu*[61] *gün ṭoġuşından*[62] *bellüdür.* → F.347 125^{b}/15, P.638 23^{b}/9
ḳurı/ḳuru	*Ḳurı*[63] *ġayret ādemi*[64] *bitli eyler.* → F.391 127^{a}/5, P.500 19^{a}/3
ṣaru	*Ṣaru ṣaman, vaḳtında*[65] *ṣaru altun olur.*[66] → F.52 117^{b}/2, P.309 13^{a}/5
ṣovuḳ	*İssiden ḳorḳan ṣovuḳ ṣuyı üfürür*[67] *içer.* → F.359 126^{a}/10, P.464 18^{a}/1
südsüz	*Südsüz inek mėlegen*[68] *olur.* → F.441 128^{b}/5, P.520 19^{b}/7

[56] F. aḳcaya: P. aḳçaya
[57] F. dutalum ... vėreyin: P. bir deve bir aḳçaya
[58] F. demişdür: P. dėmiş
[59] F. ṭonanınca: P. donanınca
[60] F. varmış: P. varur
[61] F. ḳuṭlu: P. ḳutlu
[62] F. ṭoġuşından: P. doġuşından
[63] F. ḳurı: P. ḳuru
[64] F. ādemi: P. ademi
[65] F. ṣaru ṣaman vaḳtında: P. vaḳtında ṣaru ṣaman
[66] F. altun olur: P. altundur
[67] F. üfürür: P. üfürüp
[68] F. mėlegen: P. meleyen

ṭoḳ	*Aç arslandan*[69] *ṭoḳ ṭoñuz yėgdür.*[70]
	→ F.600 133^a/14, P.144 7^b/2
ucuz	*Ucuz etüñ şūrvāsın*[71] *it içer.*
	→ F.455 129^a/4, P.537 20^a/9
ulu	*Ulu beglerüñ ḳañlısı ṭavşan alur.*
	→ F.502 130^b/3
yağır	*Ḳaşaġuyı*[72] *al, āḫūra gir; yağır at bellüdür.*
	→ F.361 126^a/12, P.466 18^a/2
yaluñuz	*Yaluñuz ṭaş dīvār olmaz.*
	→ F.112 119^a/8, P.371 15^a/2
yavuz	*Yavuz baş issine ṭoñuz gütdürür.*
	→ F.106 119^a/3, P.364 14^b/9
yoğın	*İnce ḳız ṭonanınca*[73] *yoğın ḳız ere varmış.*[74]
	→ F.271 123^b/8, P.37 3^b/10

Belirtme Sıfatları

İşaret Sıfatları

KA'daki işaret sıfatları *bu, ol, o* ve *şol*'dur.

bu	*Pes bu söz ol söze ḥaḳīḳatde bulışur.*
	→ F.115^b/13, P.2^a/8
o	*Gün ḳandan ṭoġarsa elüñ o yaña çön.*
	→ F.464 129^a/13
ol	*Devletlü ol kişidür kim düşmānın bile.*
	→ F.515 130^b/15
	Benüm ol ṭālıġım[75] *yoḳdur*[76] *ki gökden palān*[77] *yaġarsa ḳusḳunı*[78] *boġazıma*[79] *geçe.*
	→ F.653 134^b/15, P.198 9^a/11

---

[69] F. arslandan: P. arṣlandan
[70] F. yėgdür: P. yegdür
[71] F. şūrvāsın: P. çorbasın
[72] F. ḳaşaġuyı: P. ḳaşaġı
[73] F. ṭonanınca: P. donanınca
[74] F. varmış: P. varur
[75] F. ṭālıġım: P. ṭāliʿüm mi
[76] F. yoḳdur: P. var
[77] F. palān: P. pālān
[78] F. ḳusḳunı: P. ḳusġunı
[79] F. boġazıma: P. boġazuma

şol — *Şol sözi söyle ki*[80] *sözüñde*[81] *başılmayasın.*
→ F.526 131^{a}/9, P.564 21^{a}/8

Belirsizlik Sıfatları

bir — *Bir ḳalendere īmān getür, dėmişler*[82]*; andan daḫı vāzgėçdüm*[83]*, dėmiş.*
→ F.660 135^{a}/6, P.207 9^{b}/7

çoḳ — *Çoḳ aġız bir olıcaḳ bir aġız hīc olur.*
→ F.592 133^{a}/8, P.136 7^{a}/8
Çoḳ it av eylemez.
→ P.102 6^{a}/7

her — *Her inişüñ yoḳuşı vardur*[84]*.*
→ F.122 119^{b}/1, P.381 15^{a}/9

ḳamu — *Ḳamu ḳuşlar uçar, nesne yoḳ; bıldırcın uçdı*[85]*, elverdi, dur*[86]*.*
→ F.82 118^{a}/13, P.339 14^{a}/34

Sayı Sıfatları

Asıl Sayı Sıfatları

biñ — *Biñ atuñ varısa inişde in, bir atuñ varısa yoḳuşda bin.*
→ F.329 125^{a}/14, P.620 23^{a}/6

bir — *Biñ ḳarġaya bir ṣapan ṭaşı*[87] *yėter*[88]*.*
→ F.336 125^{b}/5, P.627 23^{b}/1

iki — *Bir kişide iki hüner çoḳ mıdur*[89]*?*
→ F.558 132^{a}/6, P.599 22^{b}/1

on — *On türk bir turp, ḥayf ol turba*[90]*.*
→ F.608 133^{b}/6, P.152 7^{b}/8

ṭoḳuz — *Söz ṭoḳuz boġundur, boġa boġa söyle.*
→ F.294 124^{a}/13, P.242 11^{a}/4

otuz — *Otuz gün oruç dut, eşek s.kiyle bayram eyle.*
→ P.67 4^{b}/11

---

[80] F. ki: P. kim
[81] F. sözüñde: P.'de yok.
[82] F. dėmişler: P. demişler
[83] F. vāzgėçdüm: P. vāzgeldüm
[84] F. vardur: P. olur
[85] F. uçdı: P. uçar
[86] F. dur: P.'de yok.
[87] F. ṭaşı: P. daşı
[88] F. yėter: P. yeter
[89] F. çoḳ mıdur: P. az olur
[90] F. turba: P. turpa

yedi — *Ḳutsuzuñ yedi eve dek ziyānı*[91] *ṭoḳunur*[92].
→ F.687 135ᵇ/15, P.45 4ᵃ/5

yüz — *Yüz ḳoyunlu atam ḳalmaḳdan bir yüksüklü anam ḳalmaḳ yėgdür.*
→ F.494 130ᵃ/10

Zarflar

Zaman Zarfları

aḫşamdan ṣoñra — *Aḫşamdan ṣoñra ḳapuñı*[93] *yap.*
→ F.85 118ᵇ/1, P.342 14ᵃ/5-6

andan — *Arusın söyündür, balın andan*[94] *yė.*
→ F.89 118ᵇ/4, P.346 14ᵃ/7

bir gün — *Dilkü ne ḳadar çevük*[95] *ise bir gün boġazı ele vėrür.*
→ F.618 133ᵇ/15, P.163 8ᵃ/6

bugün — *Ėşege*[96] *ṣormışlar: "Bugün ḳanda gidersin?" "Anı bizlengiç bilür." dėmiş.*[97]
→ F.566 132ᵃ/14, P.645 24ᵃ/4

erken — *Aç emān bilmez, erken ḳarnuñ ṭoyur.*
→ F.297 124ᵇ/1, P.245 11ᵃ/6

hemīşe — *Hemīşe keşīş kete yemez.*
→ P.453 17ᵇ/4

imdi — *Geldük imdi atalar sözin söyleyelüm*
→ F.116ᵃ/6, P.2ᵇ/3,

nā-geh — *Ḳuyuyı böyükce ḳaz, nā-geh*[98] *sen düşesin.*
→ F.42 117ᵃ/10

öñin — *Öñin añlamayan ṣoñın ṭañlar.*
→ F.5 116ᵃ/10, P.262 11ᵇ/7

ṣabāḥ — *Ṣabāḥ sürçen gėceye dek sürçer.*
→ F.429 128ᵃ/9, P.508 19ᵃ/8

ṣoñın — *Öñin añlamayan ṣoñın ṭañlar.*
→ F.5 116ᵃ/11, P.262 11ᵇ/7

---

91 F. ziyānı: P. ziyān<ı>
92 F. ṭoḳunur: P. doḳunur
93 F. ḳapuñı: P. ḳapuñ
94 F. balın andan: P. andan balın al
95 F. çevük: P. çāpük
96 F. ėşege: P. eşege
97 F. dėmiş: P. demişler
98 F. nā-geh: P. şāyed

ṣoñra *Çıbuġı*[99] *yaşıken*[100] *egmek gerek, ṣoñra egin vėrmez.*
→ F.462 129^{a}/11, P.545 20^{b}/4

şimdi *İlerü zamānda deve ḫurmā ḳıġlardı, şimdi kestane ḳıġlamaz.*
→ F.490 130^{a}/7

Durum Zarfları

arḳın/arḳun *Arḳın*[101] *meleyen de*[102] *bulur ḳatı meleyen de*[103/104] *ḳuzusın.*
→ F.183 121^{a}/7, P.443 17^{a}/8

āşikāre/āşkāre *Oġurlayın yüküren āşikāre*[105] *buzalar.*
→ F.262 123^{b}/1, P.27 3^{b}/3

berk *Ėşegüñ berk baġla, andan Tañrı'ya ıṣmarla.*
→ F.393 127^{a}/6

bile *Bile ṭoġmaḳ n'eylesün, bile böyümeyince.*
→ F.476 129^{b}/8

boġa boġa *Söz ṭoḳuz boġundur, boġa boġa söyle.*
→ F.294 124^{a}/13, P.242 11^{a}/4

doġrı/ṭoġrı/ṭoġru
Ṭoġrı söyleyene ölüm yoḳdur.
→ F.32 117^{a}/1, P.288 12^{b}/3
Ṭoġru[106] *gelen ḳonuḳ Tañrı ḳażāsından bėterdür*[107].
→ F.388 127^{a}/2, P.497 19^{a}/1

egri *Egri otur, ṭoġrı söyle.*
→ F.21 116^{b}/8, P.277 12^{a}/7

eyle *Evde*[108] *her odun yanar, eyle ṭaġda yanar.*
→ F.580 132^{b}/14, P.6 2^{b}/9

gėrü *Kesilen baş gėrü bitmez.*
→ F.364 126^{a}/15, P.469 18^{a}/4

---

99 F. çıbuġı: P. çıbuḳ
100 F. yaşıken: P. yaşken
101 F. arḳın: P. arḳun
102 F. de: P. daḫı
103 F. de: P. daḫı
104 F.'de yok: P. bulur
105 F. āşikāre: P. āşkāre
106 F. ṭoġru: P. doġrı
107 F. bėterdür: P. beterdür
108 F. evde: P. odda (?)

ḳurı/ḳuru	*Adumuz rūsbī*[109]*, ekmegümüz*[110] *ḳuru*[111] *yėrüz*[112]*.* → F.685 135^{b}/14, P.43 4^{a}/4
oñat	*Sözüñ oñat söyle, ṣaḳaluñ degirmende mi aġartduñ?* → F.565 132^{a}/12, P.644 24^{a}/3
sebebsüz	*Sebebsüz söz söylenmez*[113]*, delīlsüz çırāġ*[114] *yanmaz.* → F.63 117^{b}/12, P.320 13^{b}/2
yaluñuz	*Ḳāżıya yaluñuz giren saḳalın*[115] *sıġayıp*[116] *çıḳar.* → F.350 126^{a}/2, P.641 23^{b}/11
yine	*Ḳurd enügi yine ḳurd olur.* → F.358 126^{a}/9, P.462 17^{b}/10
yoz	*Yaġına ḳıymayan çöregin yoz*[117] *yėr.* → F.532 131^{a}/14

Nicelik Zarfları

biñ	*Biñ atmaḳ bir vurmaġa*[118] *muḥtācdur.* → F.517 131^{a}/2, P.556 21^{a}/1
çoḳ	*Ṭamaʿ çoḳ ziyān ėder.* → F.197 121^{b}/5
hīc/hīç	*Azı*[119] *bilmeyen çoġı hīc*[120] *bilmez.* → F.153 120^{a}/11, P.411 16^{a}/8
iñen	*İñen açılma, ṣovuḳ geçer.* → F.472 129^{b}/5

Soru Zarfları

ne	*Ne ėversin, şeker ṣuya mı düşdi?* → F.448 128^{b}/12, P.529 20^{a}/3
neye	*Çaylaġa ṣormışlar: "Anasın ḳoyup yavrısın neye ḳaparsın?" "Āvāzı ḳulaġuma ḫōş gelür." dėmiş.* → F.415 127^{b}/12
niçün	*Engece* [121] *niçün yanın yörürsin, dėmişler; yigide nice yörürse yaraşur, dėmiş.* → F.333 125^{b}/3, P.624 23^{a}/9

---

[109] F. rūsbī: P. rūspī
[110] F. ekmegümüz: P. etmegümüz
[111] F. ḳuru: P. ḳurı
[112] F. yėrüz: P. yerüz
[113] F. sebebsüz söz söylenmez: P.'de yok.
[114] F. çırāġ: P. çırāḳ
[115] F. saḳalın: P. ṣaḳalın
[116] F. sıġayıp: P. sıġayup
[117] F. yoz: P. yavan
[118] F. vurmaġa: P. urmaġa
[119] F. azı: P. az<ı>
[120] F. çoġı hīc: P. hīç çoġ
[121] F. engece: P. yengece

Yer-Yön Zarfları

aşaġa	*Aşaġa ḳorsam pas olur, yoḳaru*[122] *ḳorsam is olur.* → F.317 125^{a}/3, P.608 22^{b}/8
yoḳaru/yoḳarı	*Almayı yoḳaru at, inince hezār var iş* (?)[123]. → F.418 128^{a}/1-2 *Aşaġa ḳorsam pas olur, yoḳaru*[124] *ḳorsam is olur.* → F.317 125^{a}/4, P.608 22^{b}/8

Edatlar

Son Çekim Edatları

bigi	*Atuñı dōst bigi ṣaḳla, düşmān bigi bin.* → F.175 120^{b}/14, P.433 17^{a}/1 *Ḳaplan bigi*[125] *buludla*[126] *ṭalaşma.* → F.534 131^{a}/15
dek	*Kedinüñ yügrügi ṣamanlıġa dek.* → F.400 127^{a}/13 *Ḳutsuzuñ yedi eve dek ziyānı*[127] *ṭoḳunur*[128]*.* → F.687 135^{b}/15, P.45 4^{a}/5
deñlü	*Çuvāl-dūz yurdusı deñlü delikden deve deñlü sovuḳ girür.* → F.493 130^{a}/9
gibi	*Ḫaṭīb*[129] *ḳılıc<ı>*[130] *gibi bir kez*[131] *gerek olur.* → F.468 129^{b}/1, P.551 20^{b}/8 *Kişinüñ eski oynaşı eyerlenmiş atı gibi olur.* → P.74 5^{a}/6
göre	*Günine göre kürkin gey.* → F.104 119^{a}/1, P.362 14^{b}/7 *Yorġanuña*[132] *göre*[133] *kösil*[134]*.* → F.144 120^{a}/3, P.403 16^{a}/1

---

[122] F. yoḳaru: P. yoḳarı
[123] *varış* (?).
[124] F. yoḳaru: P. yoḳarı
[125] F. bigi: P. gibi
[126] F. buludla: P. buludıla
[127] F. ziyānı: P. ziyān<ı>
[128] F. ṭoḳunur: P. doḳunur
[129] F. ḫaṭīb: P. ḫaṭībe
[130] F. ḳılıc<ı>: P. ḳılıcı
[131] F. bir kez: P. heftede bir kez
[132] F. yorġanuña: P. yorġanıña
[133] F. göre: P. <göre>
[134] F. kösil: P. kösül

içün	*Ėl içün aġlayan göz çıḳsun.* → F.209 121^b/14 *ʿĪsā içün Mūsā'yı ḳınamazlar.* → F.220 122^a/8
ḳadar	*Dilkü*[135] *ne ḳadar yatursa ėñi ol ḳadar yėler.* → F.617 133^b/14, P.162 8^a/5

Bağlama Edatları

çünki	*Çünki ṭamaġuñ yoḳ, ėlüñ göbekde* (?) *n'eyler.* → P.62 4^b/7
da/de	*Ḳuluñ yoġısa güyegüñ de mi yoḳdur?* → F.489 130^a/6 *Ḳurı yanında*[136] *yaş da*[137] *yanar.* → F.331 125^b/1, P.622 23^a/8
...da/de ...da/de	*Arḳın*[138] *meleyen de*[139] *bulur ḳatı meleyen de*[140/141] *ḳuzusın.* → F.183 121^a/7 *Bir aġaçdan oḳluḳ da çıḳar, boḳluḳ da çıḳar*[142]. → F.686 135^b/14-15, P.44 4^a/4-5
daḫı	*Bir ḳoyuna ve*[143] *biñ ḳoyuna daḫı*[144] *bir*[145] *çōbān gerek.* → F.523 131^a/7
eger	*Eylük eyle, ṣuya ṣal; eger eylük eylügise*[146] *ol seni bulur.* → F.16 116^b/5 *Yüküñ ḳaba eger ṣaman degülise*[147]. → F.306 124^b/9, P.254 11^b/2
ha... ha...	*Ha ördek ha degirmen, ikisi daḫı*[148] *ṣuda yörür.* → F.434 128^a/14, P.514 19^b/2

---

135 F. dilkü: P. tilkü
136 F. yanında: P. yanınca
137 F. da: P.'de yok.
138 F. arḳın: P. arḳun
139 F. de: P. daḫı
140 F. de: P. daḫı
141 F.'de yok: P. bulur
142 F. çıḳar: P.'de yok.
143 F. ve: P.'de yok.
144 F. daḫı: P.'de yok.
145 F. bir: P.'de yok.
146 F. eger eylük eylügise: P.'de yok.
147 F. degülise: P. degülse
148 F. daḫı: P. de

hem	*Ṭon görkdür hem üstüñe örtüdür*[149].
	→ F.299 124^{b}/2
ki	*Kimsenüñ*[150] *ḳapusın ḳaḳma ki ḳapuñ ḳaḳmayalar.*
	→ F.28 116^{b}/13, P.284 12^{a}/11
kim	*Bir söz söyledüñ*[151] *kim*[152] *it ṣayaġıla*[153] *yėmez.*
	→ F.561 132^{a}/9
	Vay aña kim Allāh Taʿālā[154] *vėrmeye.*
	→ F.314 125^{a}/1, P.605 22^{b}/5-6
meger	*Yoḳsul*[155] *ṭānişmendüñ*[156] *sözi geçmez, meger ʿavreti gözel ola*[157].
	→ F.300 124^{b}/3
ne... ne...	*Ne ṭarum*[158] *var ve ne sėrçeyile*[159] *daʿvüm*[160] *var.*
	→ F.315 125^{a}/1, P.606 22^{b}/6
	Yavuz it ne kendü yėr ne[161] *bire<gü> köpege* (?)[162] *yėdürür.*[163]
	→ F.650 134^{b}/12, P.196 9^{a}/10
ve	*Beglere ve ʿavrete*[164] *inanma, aḳar ṣuya ṭayanma.*
	→ F.26 116^{b}/12, P.282 12^{a}/10
yā... yā...	*ʿĀşıḳa yā ṣabr yā sefer gerekdür*[165].
	→ F.255 123^{a}/9, P.21 3^{a}/9
	Atuñı[166] *boz at yanına baġlama, yā ḫūyın ḫūlanur yā tüyin.*
	→ F.338 125^{b}/8, P.629 23^{b}/3

---

149 F. hem üstüñe örtüdür: P. er Türk'dür
150 F. kimsenüñ: P. kimesnenüñ
151 F. söyledüñ: P. söyledüñüz
152 F. kim: P. ki
153 F. it ṣayaġıla: P. ṣaġyaġıla it
154 F. Allāh Taʿālā: P. Allāhu Taʿālā
155 F. yoḳsul: P. yoḫsul
156 F. ṭānişmendüñ: P. dānişmendüñ
157 F. meger ʿavreti gözel ola: P. geçmezse de yerde ḳalmaz
158 F. ṭarum: P. darum
159 F. sėrçeyile: P. serçeyile
160 F. daʿvüm: P. daʿvīm
161 F. ne: P. ve ne
162 F. bire<gü> köpege (?): P. biregüye
163 F. yėdürür: P. yedürür
164 F. beglere ve ʿavrete: P. beglere
165 F. gerekdür: P. gerek
166 F. atuñı: P. atuñ

Ünlem Edatları

eyva'llāh	*Biñ kerre Allāh dėmekden bir kerre eyva'llāh dėmek yegdür.* → F.512 130^{b}/12
ṣaḳın	*Yigitlik bir oddur, ṣaḳın seni yaḳmasun.* → F.626 134^{a}/7, P.172 8^{b}/2
vay	*Bir kişinüñ*[167] *ḳarnın*[168] *dögerlermiş*[169]; *vay arḳam, dėrmiş.* → F.243 122^{b}/14-15, P.11 3^{a}/1-2
	Vay aña kim Allāh Taʿālā[170] *vėrmeye.* → F.314 125^{a}/1, P.605 22^{b}/5

Bildirme Ekleri

Geniş Zaman

Teklik birinci kişi: **+am**, **+em**

Eski Türkçedeki *ben* zamirinden gelişen bu ek, Eski Anadolu Türkçesinde b > v gelişmesiyle +van, +ven şekline dönmüş, baştaki /v/ sesinin eriyip düşmesiyle de +am, +em biçimi meydana gelmiştir. KA'daki örnekleri şunlardır:

ḳuş+am F.659 135^{a}/5, P.206 9^{b}/7
Bedre'd-dīn+em F.302 124^{b}/5, P.250 11^{a}/10
ḳuluñ+am F.356 126^{a}/7, P.460 17^{b}/9

Teklik üçüncü kişi: **+Ø**; **+dur**, **+dür**

+Ø

Aş ṭuzıla+Ø ṭuz oranıla+Ø.
→ F.410 127^{b}/7
Bal da bal+Ø, behāsı da bal+Ø.
→ F.598 133^{a}/12-13, P.142 7^{b}/1
Balçıġı[171] *dīvāra vur*[172]; *ṭutarsa*[173] *ḫ̮ōş*[174] *+Ø, dutmazsa gine*[175] *ḫ̮ōş+Ø.*
→ F.323 125^{a}/8-9, P.614 23^{a}/1-2
Başına gelen ḥekīm+Ø.

---

[167] F. kişinüñ: P. kişi
[168] F. ḳarnın: P. ḳarnına
[169] F. dögerlermiş: P. dögerler imiş
[170] F. Allāh Taʿālā: P. Allāhu Taʿālā
[171] F. balçıġı: P. balçıḳ<ı>
[172] F. vur: P. ur
[173] F. ṭutarsa: P. dutarsa
[174] F. ḫ̮ōş: P. <ḫ̮ōş>
[175] F. gine: P. lekesi

→ F.51 117b/2, P.308 13a/5
Erlik on+Ø, ṭoḳuzı ḥīle[176] *+Ø.*
→ F.349 126a/2, P.640 23b/10-11
Oṣurġan g.te arpa etmegi behāne[177] *+Ø.*
→ F.662 135a/8-9, P.209 9b/11
Ṣıçmaġuñ peşrevi oṣuruḳ+Ø.
→ P.94 6a/1
Ṭavarın oñmayan ḥarām-zāde+Ø.
→ F.238 122b/11, P.235 10b/10
Türk aşı ödünç+Ø, dügün aşı borç+Ø.
→ F.67 117b/15, P.323 13b/3-4
Yatanuñ yörüyene[178] *borcı var+Ø.*
→ F.321 125a/7, P.612 22b/11-23a/1

+dur, +dür

Eski Türkçedeki *tur-* fiilinin geniş zaman çekiminden gelişen bu ek, Eski Anadolu Türkçesinde +durur, +dürür yanında, ek hâline gelmiş olan +dur, +dür biçimleriyle de kullanılmıştır.

KA'da +durur, +dürür yoktur. Sadece +dur, +dür biçimi kullanılır:

mīrās̱+dur F.254 123a/9, P.20 3a/9
muḥtāc+dur F.517 131a/2, P.556 21a/1
od+dur F.626 134a/6, P.172 8b/2
oġlan+dur F.377 126b/9, P.483 18b/2
şūm+dur F.226 122a/15
var+dur P.1b/8, F.25 116b/12, F.97 118b/11, F.122 119b/1, F.440 128b/5, F.446 128b/11, F.506 130b/7, P.103 6a/8
gerek+dür F.255 123a/10
Türk+dür P.247 11a/8
üstün+dür F.281 124a/3, P.117 6b/6
yeg+dür F.80 118a/11, F.512 130b/12, P.63 4b/8, P.103 6a/8, P.110 6b/1, P.144 7b/2
yoḳ+dur F.32 117a/2, F.76 118a/8, F.386 127a/1, F.489 130a/6, F.531 131a/13, F.544 131b/9, F.653 134b/15, F.688 136a/1, P.48 4a/8, P.288 12b/3, P.333 13b/11, P.583 21b/11, P.616 23a/3
yom+dur F.437 128b/2, P.517 19b/5

---

[176] F. ḥīle: P. ḥīledür
[177] F. behāne: P. behānedür
[178] F. yörüyene: P. oturana

Olumsuzu:

bizüm degüldür F.150 120^{a}/7, P.408 16^{a}/5

Çokluk birinci kişi: **+iz**, **+üz**

Eski Türkçedeki *biz* zamirinden ortaya çıkmış, b > v değişmesinden sonra /v/ ünlüyle kaynaşarak ünlüyü yuvarlaklaştırmıştır.

Eski Anadolu Türkçesinde genellikle yuvarlak ünlülü kullanılan ekin F nüshasında bir yerde düz ünlülü biçimi tespit edilmiştir:

hic+üz P.540 20^{a}/11, *hic+iz* F.457 129^{a}/5
üç+üz F.457 129^{a}/5, *üc+üz* P.540 20^{a}/11

Şart

Teklik ikinci kişi: **+i-se-ñ**, **+ı-sa-ñ**

yancuġum i-se-ñ F.449 128^{b}/13, *yancuġum+ı-sa-ñ* P.530 20^{a}/4

Teklik üçüncü kişi: **+(y)ı-sa**, **+(y)i-se**, **+u-sa**, **+sa**, **+se**

aṭlās+ı-sa F.673 135^{b}/3, *aṭlās i-se* P.221 10^{a}/10
Ḳur'ān+ı-sa F.684 135^{b}/13, *Ḳur'ān+sa* P.41 4^{a}/2
çāpük i-se P.163 8^{a}/6, *çevük i-se* F.618 133^{b}/15
var+ı-sa F.25 116^{b}/11, F.273 123^{b}/11, F.329 125^{a}/14-15, P.39 4^{a}/1, P.281 12^{a}/9, P.527 20^{a}/1, P.620 23^{a}/6
yoḳ+ı-sa (yoġısa) F.196 121^{b}/4, F.401 127^{a}/14, F.489 130^{a}/5, F.574 132^{b}/8, F.673 135^{b}/3, P.65 4^{b}/9, P.221 10^{a}/10, P.363 14^{b}/8, P.653 24^{b}/1; *yoḳ+u-sa (yoġusa)* F.105 119^{a}/2
degül+i-se F.306 124^{b}/9, *degül+se* P.254 11^{b}/2
eylük+i-se (eylügise) F.16 116^{b}/5
gerek+i-se (geregise) F.98 118^{b}/12, F.625 134^{a}/5, P.171 8^{b}/2
kör+i-se F.96 118^{b}/10, *kör+se* P.353 14^{b}/2
peyġāmber+i-se F.377 126^{b}/9, P.483 18^{b}/2
yüñlü+y+i-se F.536 131^{b}/2, *yüñlü i-se* P.575 21^{b}/5
yumurda+y+ı-sa F.81 118^{a}/12, *yumurda i-se* P.338 14^{a}/3

-(I/U)duḳ Sıfat-Fiili

i- fiiline -duḳ sıfat-fiili geldiğinde kökün ünlüsüne hem artlık-önlük hem de düzlük-yuvarlaklık bakımından uymuştur.

ḳoz+u-duġ+u+n F.447 128[b]/11-12

P nüshasında i- fiili düşmüştür:

ḳoz+Ø-duġ+u+n P.528 20[a]/2

-(y)iken, -ıken, -ken Zarf-Fiili

gerek+i-ken (geregiken) F.136 119[b]/12, P.395 15[b]/7
işde+y+i-ken F.171 120[b]/10-11, P.429 16[b]/9
var+ı-ken F.73 118[a]/5, P.330 13[b]/8
iste-r-ken F.140 119[b]/15, F.540 131[b]/5, P.399 15[b]/10, P.579 21[b]/7

SÖZ DİZİMİ

SÖZCÜK ÖBEKLERİ

Tekrar Öbeği

KA'daki tekrar öbekleri şunlardır:

Aynen Tekrar Öbekleri

boġa boġa F.294 124a/13, P.242 11a/4
dürlü dürlü F.115b/11
öre göre F.348 126a/1, P.639 23b/10
ḳavī ḳavī F.668 135a/13
ṣana ṣana F.459 129a/7, P.542 20b/1
ṭama ṭama F.95 118b/9, P.352 14b/1
üre üre F.454 129a/3, P.536 20a/8

Yakın Anlamlı Tekrar Öbekleri

çōban[179] *çoluḳ* F.609 133b/7, P.154 7b/10
dügün bayram+dur F.383 126b/14
ṭuz etmek (bilmezden) F.224 122a/12
yatış ṭurış[180] F.147 120a/5, P.406 16a/3

Birleşik İsim Öbeği

Bir kişinin özel adı olmak üzere iki veya daha fazla ismin bir araya gelmesiyle meydana gelen kelime grubuna birleşik isim adı verilir (Böler, 2019: 126).

KA'da bazı unvan öbekleri de birleşik isim olarak kullanılmıştır:

Ḥācī Bektaş F.675 135b/5, P.223 10b/1
Saʿd-ı Vaḳḳāṣ+ıla F.518 131a/3, P.557 21a/2

---

179 F. çōban: P. çōbān
180 F. yatış ṭurış: P. yatış durış

Bağlama Öbeği

balıla ḳaymaḳ (isteyen) F.374 126^{b}/6, P.479 18^{a}/10
beglere ve ʿavrete F.26 116^{b}/12
etile[181] *ṭırnaḳ* F.242 122^{b}/13-14, P.10 3^{a}/10

Sıfat Tamlaması

acıyan ėşek[182] F.373 126^{b}/5, P.478 18^{a}/9-10
aġaç ḳapu F.379 126^{b}/10, P.485 18^{b}/3
aḳan dere+yi P.170 8^{b}/1
altun ḳapu F.379 126^{b}/10, P.485 18^{b}/3-4
ayruḳ yėr+de[183] F.150 120^{a}/8, P.408 16^{a}/5-6
başḳusuz[184] *saz+ı*[185] F.86 118^{b}/1-2, P.343 14^{a}/6
beş[186] *barmaḳ* F.156 120^{a}/13, P.414 16^{a}/10
bir yüksüklü ana+m F.494 130^{a}/10-11
boz at+a F.338 125^{b}/8, P.629 23^{b}/3
bu biliş+le P.66 4^{b}/10
bugünki bulamaç F.39 117^{a}/8, P.295 12^{b}/8
delüklü ṭaş F.113 119^{a}/8, P.372 15^{a}/3
ėl atduġı ṭaş F.382 126^{b}/13, P.488 18^{b}/5-6
eski ırmaġ+a P.368 15^{a}/1
evecek ḳancuḳ P.71 5^{a}/4
ėven[187] *ḳız* F.18 116^{b}/6, P.274 12^{a}/5
eyü dirlig+e F.511 130^{b}/11, F.548 131^{b}/12, P.587 22^{a}/3
eyü gün+e F.29 116^{b}/14, P.285 12^{b}/1
geçmiş yaġmur+a F.309 124^{b}/11-12, P.257 11^{b}/4
gözsüz enücük P.71 5^{a}/4
ḥaḳ söz F.422 128^{a}/5
iki hüner F.558 132^{a}/6, P.599 22^{b}/1
kesilen baş F.364 126^{a}/14, P.469 18^{a}/4
oransuz oġrı F.577 132^{b}/10, P.656 24^{b}/3

---

181 F. etile: P. etle
182 F. ėşek: P. eşek
183 F. yėrde: P. yerde
184 F. başḳusuz: P. basḳusuz
185 F. sazı: P. ḥiṣārı
186 F. beş: P. bėş
187 F. ėven: P. even

ortaḳlıḳ öküz+den F.38 117^{a}/6, P.294 12^{b}/7
oṣurġan g.t+e F.662 135^{a}/8, P.209 9^{b}/11
oynaşına inanan ʿavret F.647 134^{b}/9, P.193 9^{a}/7-8
oynayamıyan ḳız F.227 122^{b}/1
öküzile oynayan dana+ya P.84 5^{b}/2
öylelik yoldaş+a F.77 118^{a}/8, P.334 13^{b}/11
ṣaġır it F.570 132^{b}/4-5, P.649 24^{a}/9
ṣaḳalı[188] *ḳara kişi* F.133 119^{b}/9-10, P.392 15^{b}/5
ṣaḳ çōbān+dan F.570 132^{b}/4, P.649 24^{a}/9
ṣayulı ḳoyun+ı F.444 128^{b}/8, P.524 19^{b}/10
söylenmemiş söz P.2^{a}/8, F.115^{b}/13
şer iş+i F.412 127^{b}/8
yėrdeki yüz+i F.265 123^{b}/4, P.31 3^{b}/6

İsim Tamlaması

Belirtisiz İsim Tamlaması

arpa etmegi F.662 135^{a}/9, P.209 9^{b}/11
arpa unı+n P.91 5^{b}/8
av köpegi F.655 135^{a}/2, P.200 9^{b}/2
diş eti F.340 125^{b}/10, P.631 23^{b}/5
dügün aşı F.67 117^{b}/15, P.323 13^{b}/3-4
eşek s.ki F.640 134^{b}/3, P.186 9^{a}/2
ḳavm düşmānlıġı F.56 117^{b}/6, P.313 13^{a}/8
ḳoduḳ g.ti+ne F.640 134^{b}/3, P.186 9^{a}/2

Belirtili İsim Tamlaması

atuñ[189] *ḳulaġı+n* F.605 133^{b}/3, P.149 7^{b}/6
ayunuñ dişi+n F.621 134^{a}/2, P.166 8^{a}/8
beglerüñ sözi F.521 131^{a}/5, P.559 21^{a}/4
bī-devletüñ eşegi P.86 5^{b}/4
cāhilüñ dōstluġı+ndan F.58 117^{b}/8, P.315 13^{a}/9
devletlünüñ ʿavreti P.86 5^{b}/4
etmegüñ ḥaḳḳı F.273 123^{b}/10, P.39 3^{b}/11

---

[188] F. ṣaḳalı: P. ṣaḳal<ı>
[189] F. atuñ: P. itüñ

gözsüz ḳuşuñ yuvası+n F.200 121^{b}/7
ḫaberüñ ṭoġrusı+n F.48 117^{a}/15
her inişüñ yoḳuşı F.122 119^{b}/1, P.381 15^{a}/9
ṣıçmaġuñ peşrevi P.94 6^{a}/1
sözüñ[190] *begi+dür* F.521 131^{a}/5, P.559 21^{a}/4
ṭoñuzuñ ḳuyruġı+n[191] F.605 133^{b}/4, P.149 7^{b}/6
Türk'üñ ṣoñ bilüsi P.226 10^{b}/4

Sayı Öbeği

sekiz yüz seksen beş+i F.116^{a}/5, P.2^{b}/2-3

Edat Öbeği

dōst bigi F.175 120^{b}/13, P.433 17^{a}/1
düşmān bigi F.175 120^{b}/13, P.433 17^{a}/1
ėl içün F.209 121^{b}/14
kendülerden ṣoñra P.1^{b}/4
mūm bigi[192] F.376 126^{b}/8, P.481 18^{b}/1
yorġanuña[193] *göre*[194] F.144 120^{a}/2-3, P.403 16^{a}/1

Kısaltma Öbekleri

Yükleme Öbeği

sözi geçen F.24 116^{b}/10, P.280 12^{a}/9

İsnat Öbeği

aġzı egri F.638 134^{b}/2, P.184 8^{b}/11
ṣaḳalı[195] *ḳara (kişi)* F.133 119^{b}/9-10, P.392 15^{b}/5
yüzi berk[196] F.578 132^{b}/12, P.657 24^{b}/4

---

190 F. sözüñ: P. her sözüñ
191 F. ḳuyruġın: P. ḳulaġın
192 F. bigi: P. gibi
193 F. yorġanuña: P. yorġanıña
194 F. göre: P. <göre>
195 F. ṣaḳalı: P. ṣaḳal<ı>
196 F. yüzi berk: P. yüz<i> berk

Fiilimsi Öbekleri

İsim-Fiil Öbeği

aylaḳ ṭurmaḳ+dan[197] F.17 116ᵇ/6, P.273 12ᵃ/4
aylaḳ işlemek F.17 116ᵇ/6, P.273 12ᵃ/4
bal dėmek+ile (dėmegile) F.509 130ᵇ/9
bī-devletüñ başı ḳatında yatmaḳ+dan[198] F.451 128ᵇ/15-129ᵃ/1, P.532 20ᵃ/6
bir şınaduġuñ bir daḫı şınamaḳ F.226 122ᵃ/14-15
degirmi yurt ṭutmaḳ+a[199] *(ṭutmaġa)* F.641 134ᵇ/4, P.187 9ᵃ/3
delüyile ḥelvā yėmek+den[200] F.296 124ᵃ/14, P.244 11ᵃ/5
deminde ḳaçmaḳ F.513 130ᵇ/13
devletlünüñ ayaġı ḳatında yatmaḳ F.451 128ᵇ/15, P.532 20ᵃ/5
devletlüye ḳul olmaḳ F.395 127ᵃ/9
devletsüz oġluñ olmaḳ+dan F.395 127ᵃ/9
ḳurdı başmaḳ+a (başmaġa) F.59 117ᵇ/9, P.316 13ᵃ/10
muḫannet köprüsinden geçmek+den F.80 118ᵃ/11, P.337 14ᵃ/2
ṭoġmaduḳ[201] *oġlana ad ḳomaḳ*[202] F.563 132ᵃ/10-11, P.643 24ᵃ/2
ṭoñuzdan bir ḳıl çekmek F.679 135ᵇ/9, P.228 10ᵇ/5
yüz ḳoyunlu atam ḳalmaḳ+dan F.494 130ᵃ/10

Sıfat-Fiil Öbeği

aġustosda gölge ḳovan F.572 132ᵇ/6, P.651 24ᵃ/10-11
bal ṭutan[203] F.87 118ᵇ/2, P.344 14ᵃ/7
baña şuʿle vėrmeyen (göz) F.166 120ᵇ/6-7, P.424 16ᵇ/6
biregü[204] *yumruġın yemeyen* F.387 127ᵃ/1-2, P.496 18ᵇ/11
boz ata, ʿavrete, oġlana ḳulluḳ ėden+üñ F.339-125ᵇ/9, P.630 23ᵇ/4
cuhūd etmegin yėyen[205] F.308 124ᵇ/10-11, P.256 11ᵇ/3

---

[197] F. ṭurmaḳdan: P. durmaḳdan
[198] F. yatmaḳdan: P. yatmadan
[199] F. yurt ṭutmaġa: P. yurt dutmaġa
[200] F. yėmekden: P. yemekden
[201] F. ṭoġmaduḳ: P. doġmadın
[202] F. ad ḳomaḳ: P. ad vėrmek
[203] F. ṭutan: P. dutan
[204] F. biregü: P. biregi
[205] F. yėyen: P. yeyen

degirmene varan F.71 118ª/3, P.328 13ᵇ/7
ḥammāmda bir ṭās ṣuyı[206] *bilmeyen* F.157 120ª/14, P.415 16ª/10-11
işinüñ öñin bilmeyen P.2ª/6
ḳāżıya yaluñuz giren F.350 126ª/2-3, P.641 23ᵇ/11
ḳızlıḳda boḳ[207] *yėyen*[208] F.634 134ª/13-14, P.180 8ᵇ/8-9
ḳoyuna gücile varan (köpek) F.228 122ᵇ/1-2
ṣoḥbete ṣoñra varan F.696 136ª/7, P.57 4ᵇ/2
ṭuz etmek bilmez+den F.224 122ª/12-13
ulularla keşir eken+üñ[209] F.630 134ª/10, P.176 8ᵇ/5
ulular ögüdin[210] *ṭutmayan*[211] F.4 116ª/10, P.4 2ᵇ/7
ulusın bilmeyen F.2 116ª/8, P.2 2ᵇ/5-6

Zarf-Fiil Öbeği

ad<lu> kişi adından ḳorḳduḳça [212] F.319 125ª/5-6, P.610 22ᵇ/10
aylaḳ[213] *ḳan alıcı bulıcaḳ* F.370 126ᵇ/3, P.475 18ª/7-8
baş ṣaġ olıcaḳ F.163 120ᵇ/4, P.421 16ᵇ/3
cān alıcıdan ḳorḳup F.225 122ª/13
evde bir kez ölince F.168 120ᵇ/8, P.426 16ᵇ/7
evren evreni[214] *yudmayınca*[215] F.610 133ᵇ/7-8, P.155 7ᵇ/10
ḫaste ṣaġalınca F.214 122ª/3
ḫatun ele girince F.187 121ª/10, P.447 17ª/11
ḫurūs çoḳ olıcaḳ[216] F.535 131ᵇ/1, P.573 21ᵇ/3
ince ḳız ṭonanınca[217] F.271 123ᵇ/8, P.37 3ᵇ/9-10
ḳañlı çökiçek F.47 117ª/14, P.303 13ª/2
keçinüñ g.ti giciyicek P.61 4ᵇ/6
kişi bildügi otı yėyicek F.629 134ª/9, P.175 8ᵇ/5

---

[206] F. ṣuyı: P. ṣu
[207] F. boḳ: P. çoḫ
[208] F. yėyen: P. yeyen
[209] F. ekenüñ: P. eken<üñ>
[210] F. ögüdin: P. sözin
[211] F. ṭutmayan: P. dutmayan
[212] F. ḳorḳduḳça: P. ḳorḳınca
[213] F. aylaḳ: P. rāy-gān
[214] F. evreni: P. evren<i>
[215] F. yudmayınca: P. yutmayınca
[216] F. olıcaḳ: P. olınca
[217] F. ṭonanınca: P. donanınca

köse eveden yaşamayınca F.480 129b/11-12
nā-kesden ṭamızlıḳ isteyince P.99 6a/5
oğul atadan görmeyince F.115 119a/10, P.374 15a/4
saḳalın[218] *sığayıp*[219] F.350 126a/3, P.641 23b/11-24a/1
ṭoñuzı basmayınca[220] F.587 133a/4, P.130 7a/3
türk iti şehre gelicek F.547 131b/11-12, P.586 22a/2
oğrı güçlü olıcaḳ F.560 132a/7-8, P.601 22b/2
uṣlu ṣanu[221] *ṣanınca* F.346 125b/14-15, P.637 23b/8
yağmur yağıcaḳ P.107 6a/10
yılan yılduz görmeyince F.492 130a/8
bal isterken F.540 131b/5, P.579 21b/7

Birleşik Fiil

Bir İsim ve Bir Yardımcı Fiilden Yapılan Birleşik Fiiller

aṣṣı eyle-mez F.228 122b/2
dōst ol-maz F.99 118b/13, P.357 14b/4
eylük eyle+Ø F.16 116b/4, P.272 12a/3
şükr eyle-sün F.115b/4

Bir İsim-Fiil (+Yönelme Hâli) ve Bir Yardımcı Fiilden Yapılan Birleşik Fiiller

ditremege ṭur-mış-uz[222] F.272 123b/10, P.38 3b/11

Bir İsim ve Bir Esas Fiilden Yapılan Birleşik Fiiller

baḫt bul-maz F.18 116b/7, P.274 12a/5
baş ur-ur-lar F.499 130b/1
cān vėr-ür F.125 119b/3, P.384 15a/11
el ṣun-ma F.11 116a/15, P.268 11b/11
fitne ḳopar-ur F.334 125b/4-5, P.625 23a/11
ġam yė-me F.401 127a/14
göñül yap-maḳ F.599 133a/13, P.143 7b/1
gözden düş-ersin F.556 132a/4, P.595 22a/9

218 F. saḳalın: P. ṣaḳalın
219 F. sığayıp: P. sığayup
220 F. basmayınca: P. baṣmayınca
221 F. ṣanu: P. ṣanınç
222 F. ṭurmışuz: P. durmışuz

ḫayr gel-e F.43 117[a]/11, *ḫayr gel-sün* P.299 12[b]/11
ḫōr gör-en F.164 120[b]/5
ḫōş gel-ür F.415 127[b]/13
ḫōş gör+Ø P.494 18[b]/10
rāst gel-mez F.72 118[a]/5, P.329 13[b]/8
yola getür-ür F.611 133[b]/9, P.156 7[b]/11

CÜMLE

Cümle Çeşitleri

Yapısına Göre Cümleler

Basit Cümle

Ḫaberüñ ṭoġrusın[223] *oġlandan al.*

→ F.48 117ª/15, P.304 13ª/3

Ḥaḳ söz aġudan acıdur.

→ F.422 128ª/5

Ḫatun ele girince ḳalāyıġı[224] *ḫōş görmek gerek.*

→ F.187 121ª/10-11, P.447 17ª/11

Ḳızıl tīz ṣolar.

→ F.202 121ᵇ/9

Söz sözi açar.

→ F.465 129ª/13-14, P.547 20ᵇ/5

Eksükligile böyüyenüñ yalımı alçaḳ olur.

→ F.406 127ᵇ/3

Göñül yapmaḳ ʿarş yapmaḳdur.

→ F.599 133ª/13, P.143 7ᵇ/1-2

Gözüñle gördügüñ etegüñle örtgil.

→ P.30 3ᵇ/5-6

Gün varıken ṭavaruñ eve getür.

→ F.73 118ª/5, P.330 13ᵇ/8-9

Ḫaber dėdüklerince olmaz.

→ F.173 120ᵇ/12, P.431 16ᵇ/10-11

Ḫaste ṣaġalınca ḥekīm ḳapuya gelür.

→ F.214 122ª/3-4

Ḫurūs çoḳ olıcaḳ[225] *ṣabāḥ bulınmaz.*

---

[223] F. ṭoġrusın: P. doġrısın

[224] F. ḳalāyıġı: P. ḫalāyıḳı

[225] F. olıcaḳ: P. olınca

→ F.535 131^{b}/1, P.573 21^{b}/3

ʿİlletile[226] *dirilen miḥnetile*[227] *cān vėrür.*

→ F.125 119^{b}/3, P.384 15^{a}/11

Ḳatmış s.ke kimsenüñ ḥükmi geçmez.

→ P.106 6^{a}/9-10

Ṣabāḥdan ḳarnın ṭoyuran, küçükden evlenen aldanmamış.

→ F.221 122^{a}/10

Ṣu bulanmayınca ṭurulmaz[228]*.*

→ F.355 126^{a}/7, P.459 17^{b}/9

Türk iti şehre gelicek Fārsice[229] *ürer.*

→ F.547 131^{b}/11-12, P.586 22^{a}/2

Birleşik Cümle

İç İçe Birleşik Cümleler

Ėşege[230] *ṣormışlar: "Bugün ḳanda gidersin?" "Anı bizlengiç bilür." dėmiş*[231]*.*

→ F.566 132^{a}/13-14, P.645 24^{a}/4

Giçiler ṣu döker, ulular ṭayınur[232]*, dėmiş*[233]*.*

→ F.453 129^{a}/2, P.535 20^{a}/7-8

Ḥācī Bektaş "Oñma." dėdi[234]*.*

→ F.675 135^{b}/5, P.223 10^{b}/1

Külḫāncınuñ begligi ḥammāmcılıḳ, dėmişler[235]*.*

→ F.275 123^{b}/12-13, P.111 6^{b}/2

Oynayamıyan ḳız: "Yėrüm ṭardur." dėr.

→ F.227 122^{b}/1

Şartlı Birleşik Cümleler

Deve ölürse derisi eşege yük olur.

→ F.575 132^{b}/9, P.654 24^{b}/1-2

---

[226] F. ʿilletile: P. ʿilletle
[227] F. miḥnetile: P. miḥnetle
[228] F. ṭurulmaz: P. durulmaz
[229] F. Fārsice: P. Fārsīce
[230] F. ėşege: P. eşege
[231] F. dėmiş: P. demişler
[232] F. ṭayınur: P. ṭayın<ur>
[233] F. dėmiş: P. dėmişler
[234] F. dėdi: P. dedi
[235] F. dėmişler: P. demişler

Etmegüñ ḥaḳḳı varısa ṭuz anı ḳomaya.
→ F.273 123^{b}/10-11, P.39 3^{b}/11-4^{a}/1
Geçid bilmezseñ[236] *köpriye ṭolan*[237].
→ F.131 119^{b}/8, P.390 15^{b}/4
Gün ḳandan ṭoġarsa elüñ o yaña çön.
→ F. 464 129^{a}/12-13
Ḳatı yörürsem ḳażā baña yėter.
→ F.408 127^{b}/5-6
Kime[238] *Müslimān dėseñ, ḫācı*[239] *ḳoltuġında çıḳar.*
→ F.341 125^{b}/11, P.632 23^{b}/5-6
Ḳonşuñuñ[240] *ṣaḳalın yoldılarsa*[241], *sen daḫı ṣaḳaluñ*[242] *ülüt.*
→ F.644 134^{b}/6-7, P.190 9^{a}/5-6
Ḳoyuna ḳurt gelse, vay biregüyedür.
→ F.520 131^{a}/4-5,
Ḳuşa süd olsa anasından olurdı.
→ F.467 129^{a}/15, P.550 20^{b}/7-8
Oḳuduġuñ Ḳurʾān'ısa[243] *göneneyin dillerüñe.*
→ F.684 135^{b}/12-13, P.41 4^{a}/2
Ṭanışıḳcuñ[244] *yoġusa*[245], *börküñ yanuña ḳo.*
→ F.105 119^{a}/2-3, P.363 14^{b}/8
Varduġuñ yėr körise[246] *sen daḫı*[247] *gözüñ*[248] *ḳıp.*
→ F.96 118^{b}/10, P.353 14^{b}/1-2

---

[236] F. bilmezseñ: P. bilmeziseñ
[237] F. ṭolan: P. dolan
[238] F nüshasında *kimse* biçiminde yazılmıştır.
[239] F. ḫācı: P. ḫāc
[240] F. ḳonşuñuñ: P. ḳonşıñuñ
[241] F. yoldılarsa: P. yolarlar
[242] F. ṣaḳaluñ: P. saḳaluñ
[243] F. Ḳurʾān'ısa: P. Ḳurʾān'sa
[244] F. ṭanışıḳcuñ: P. danışacaġuñ
[245] F. yoġusa: P. yoġısa
[246] F. körise: P. körse
[247] F. daḫı: P. de
[248] F. gözüñ: P. bir gözüñ

Bağlı Birleşik Cümleler

Bir söz söyledüñ[249] *kim*[250] *it ṣayağıla*[251] *yėmez.*

→ F.561 132ᵃ/8-9, P.602 22ᵇ/3-4

Devletlü ol kişidür kim düşmānın bile.

→ F.515 130ᵇ/15

Hīc[252] *üzüm yoḳdur*[253] *ki g.tünde*[254] *çöpi olmaya.*

→ F.531 131ᵃ/13, P.569 21ᵃ/11-21ᵇ/1

Kimsenüñ[255] *ḳapusın ḳaḳma ki ḳapuñ ḳaḳmayalar.*

→ F.28 116ᵇ/13-14, P.284 12ᵃ/11-12ᵇ/1

Şol sözi söyle ki[256] *sözüñde*[257] *baṣılmayasın.*

→ F.526 131ᵃ/9, P.564 21ᵃ/8

Vay aña kim Allāh Taʿālā[258] *vėrmeye.*

→ F.314 125ᵃ/1, P.605 22ᵇ/5-6

Yalan vardur kim gerçekden yegdür.

→ P.103 6ᵃ/8

Karmaşık Birleşik Cümleler

Aşağa ḳorsam pas olur, yoḳaru[259] *ḳorsam is olur.*

→ F.317 125ᵃ/3-4, P.608 22ᵇ/8

Atuñ yörügenin[260] *al, yügrük çıḳarsa ṭāliʿüñ.*

→ F.178 121ᵃ/2, P.438 17ᵃ/4-5

ʿAvret var kim arpa unın aş eyler, ʿavret var kim kertik başın yaş eyler.

→ P.91 5ᵇ/8-9

Baḫīl cennete girmez, girirse de[261] *raḥmet bulmaz.*

→ F.636 134ᵃ/15-134ᵇ/1, P.182 8ᵇ/10

Başuña ṭopraḳ ḳoyma, ḳoyarsañ ulu yėrden[262] *ḳoy.*

---

[249] F. söyledüñ: P. söyledüñüz
[250] F. kim: P. ki
[251] F. it ṣayağıla: P. ṣaġyağıla it
[252] F. hīc: P. hīç
[253] F. yoḳdur: P. olmaz
[254] F. g.tünde: P. g.tinde
[255] F. kimsenüñ: P. kimesnenüñ
[256] F. ki: P. kim
[257] F. sözüñde: P.'de yok.
[258] F. Allāh Taʿālā: P. Allāhu Taʿālā
[259] F. yoḳaru: P. yoḳarı
[260] F. yörügenin: P. yügrügin
[261] F. girirse de: P. girürse
[262] F. yėrden: P. yerden

→ F.176 120ᵇ/15, P.436 17ᵃ/3

Benüm ol ṭālıġım[263] *yoḳdur*[264] *ki gökden palān*[265] *yaġarsa ḳusḳunı*[266] *boġazıma*[267] *geçe.*

→ F.653 134ᵇ/14-135ᵃ/1, P.198 9ᵃ/11-9ᵇ/1

Biñ atuñ varısa inişde in, bir atuñ varısa yoḳuşda bin.

→ F.329 125ᵃ/14-15, P.620 23ᵃ/6-7

Biregüyi kūya ḳoymazlarımış[268]; *bėlügüm*[269] *ket-ḫuḍā evine aṣuñ, dėrimiş.*

→ F.263 123ᵇ/2, P.28 3ᵇ/3-4

Bir ḫādimüñ gözin çıḳarmışlar; ol daḫı "Ṭ.şaġum yolına." dėmiş.

→ F.677 135ᵇ/7-8, P.225 10ᵇ/2-3

Bir ḳalendere īmān getür, dėmişler[270]; *andan daḫı vāzgėçdüm*[271], *dėmiş.*

→ F.660 135ᵃ/6-7, P.207 9ᵇ/7-8

Bir kişinüñ[272] *ḳarnın*[273] *dögerlermiş*[274]; *vay arḳam, dėrmiş.*

→ F.243 122ᵇ/14-15, P.11 3ᵃ/1-2

Çömlek dėmiş dibüm altun ḳaşıḳ dėmiş girdüm çıḳdum.

→ F.436 128ᵇ/1, P.516 19ᵇ/3-4

Derziye "Göç." dėmişler, ignesin başına ṣoḳmış.

→ F.79 118ᵃ/10, P.336 14ᵃ/1-2

Deveyi yėl aldı, dėrler; tozunı gökde iste.

→ P.85 5ᵇ/3-4

Düşmeni sen kendüñden yėgin[275] *gör, alu çıḳarsa*[276] *ṭāliʿüñ.*

→ F.151 120ᵃ/8-9, P.409 16ᵃ/6-7

---

[263] F. ṭālıġım: P. ṭāliʿüm mi
[264] F. yoḳdur: P. var
[265] F. palān: P. pālān
[266] F. ḳusḳunı: P. ḳusġunı
[267] F. boġazıma: P. boġazuma
[268] F. ḳoymazlarımış: P. ḳoymazlarmış
[269] F. bėlügüm: P. beligüm
[270] F. dėmişler: P. demişler
[271] F. vāzgėçdüm: P. vāzgeldüm
[272] F. kişinüñ: P. kişi
[273] F. ḳarnın: P. ḳarnına
[274] F. dögerlermiş: P. dögerler imiş
[275] F. yėgin: P. yėg
[276] F. alu çıḳarsa: P. alu olursañ

Ḳalendüre[277] *"Ḳış olur."*[278] *dėmişler, "Ditremege ṭurmışuz."*[279] *dėmiş.*[280]

→ F.272 123^{b}/9-10, P.38 3^{b}/10-11

Ḳızlıḳ olsa, buġday al; ʿavret ölse, ḳız al.

→ F.555 132^{a}/3-4, P.594 22^{a}/8

Siñek kösüreye ḳonmış, kösüre eyitmiş: "Biz daḫı demürden ḳoparuz."

→ P.98 6^{a}/4-5

Sıralı Cümleler

Bağımlı Sıralı Cümleler

Arusın söyündür, balın andan[281] *yė.*

→ F.89 118^{b}/3-4, P.346 14^{a}/7-8

Ay gör, oruç ṭut[282]*; ay gör, bayram eyle.*

→ F.165 120^{b}/5-6, P.423 16^{b}/5

Buldum, bilemedüm; bildüm, bulamadum.

→ F.170 120^{b}/10, P.428 16^{b}/8-9

Devletlünüñ ʿavreti ölür, bī-devletüñ eşegi.

→ P.86 5^{b}/4

Ekinci ḳırḳ yılda[283] *biter*[284]*, bāzirgān ḳırḳ günde.*

→ F.543 131^{b}/8, P.582 21^{b}/10

Ėl gezen yā budına bulur ya boġazına.

→ P.70 5^{a}/3

Gördügüñ dileme, gözden düşersin.

→ F.556 132^{a}/4, P.595 22^{a}/9

İlerü zamānda deve ḫurmā ḳıġlardı, şimdi kestane ḳıġlamaz.

→ F.490 130^{a}/6-7

İn diñlen, bin diñlen.

→ F.330 125^{a}/15, P.621 23^{a}/7-8

İti añ, aġacı yanuña ḳo.

→ F.215 122^{a}/4

[277] F. ḳalendüre: P. bir ḳalendüre
[278] F. olur: P. geldi
[279] F. ṭurmışuz: P. durmışuz
[280] F. dėmiş: P. demiş
[281] F. balın andan: P. andan balın al
[282] F. ay gör oruç ṭut: P. oruç dut ay gör
[283] F. yılda: P. günde
[284] F. biter: P. bayar

Ḳalem cevmerd olur, ne dilerse[285] *yazar.*
→ F.152 120ª/10, P.410 16ª/7-8
Ḳanı ḳanıla yumazlar, ḳanı ṣuyıla yurlar.
→ F.264 123ᵇ/3, P.29 3ᵇ/4-5
Kendü gözindeki hezeni[286] *görmez, biregü gözündeki*[287] *çöbi*[288] *görür.*
→ F.117 119ª/11-12, P.376 15ª/5-6
Ḳızı vėr[289], *köpri kes.*
→ F.593 133ª/9, P.137 7ª/9
Ḳonuḳ umduġın yėmez[290], *bitüdügin*[291] *yėr.*
→ F.93 118ᵇ/7, P.350 14ª/10-11
Māl fitnedür, ḳandayısa fitne ḳoparur.
→ F.334 125ᵇ/4-5, P.625 23ª/11
Otuz gün oruç dut, eşek s.kiyle bayram eyle.
→ P.67 4ᵇ/11
Ṣıçan inine ṣıġmaz, g.tine ḳabaḳ aṣar.
→ P.75 119ª/6
Sıpāhīyi[292] *ṣūf, Türk'i bābic*[293] *cimrī eyler.*
→ F.553 132ª/1-2, P.592 22ª/6
Söyleyenden olma, diñleyenden ol.
→ F.192 121ª/15, P.452 17ᵇ/3-4
Ṣūfī ṣoġan yėmez[294], *bulıcaḳ ṣabın*[295] *ḳomaz.*
→ F.311 124ᵇ/13-14, P.259 11ᵇ/5

Bağımsız Sıralı Cümleler

Bāzirgānı bit yėr, ḳazanduġın at yėr.
→ F.405 127ᵇ/2
Bir mīḫ, bir naʿl ḳurtarur; bir naʿl, bir at ḳurtarur; bir at, bir er ḳurtarur; bir er, bir memleket ḳu<r>tarur.

---

285 F. dilerse: P. olursa
286 F. hezeni: P. sereni
287 F. gözündeki: P. gözindeki
288 F. çöbi: P. çöpi
289 F. vėr: P. ere vėr
290 F. yėmez: P. yemez
291 F. bitüdügün: P. yetürdügin
292 F. sipāhīyi: P. sipāhiyi
293 F. bābic: P. pāpūç
294 F. yėmez: P. yemez
295 F. ṣabın: P. ḳabın

→ F.568 132^{b}/1-3, P.647 24^{a}/6-7

Ḥaḳ bāṭıldan ağlamadı, aḳan dereyi kimse bağlamadı.

→ P.170 8^{a}/11-8^{b}/1

Her nesnenüñ erkānı[296] *vardur*[297]*, oduna gidenüñ ur-ġanı*[298] *vardur*[299]*.*

→ F.446 128^{b}/10-11, P.526 19^{b}/11-20^{a}/1

İki ḳardaş ṣavaşmış, ebleh aña inanmış.

→ F.249 123^{a}/5, P.16 3^{a}/5-6

ʿİlleti ʿillet bil, urġana un ḳoymışlar.

→ F.201 121^{b}/8

İñen açılma, ṣovuḳ geçer.

→ F.472 129^{b}/5

Ḳalb ḳazanur, ḳaltebān gönenür.

→ F.277 123^{b}/14, P.113 6^{b}/3

Ḳonan göçer, gelen geçer[300]*.*

→ F.288 124^{a}/7-8, P.124 6^{b}/10

Sen dōst ḳazan, düşmān ocaġuñ başından çıḳar.

→ F.514 130^{b}/13-14

Ṭamaʿ ṭaş yarar, ṭaş baş yarar[301]*.*

→ F.181 121^{a}/5, P.441 17^{a}/6-7

Toṣun yük getürmedügin andan bildüm, aluḳlamadın tersledi.

→ F.508 130^{b}/8-9

Eksiltili (Kesik) Cümleler

Azacuḳ nereye[302] *gidersin? Çoḳ*[303] *getürmege...*

→ F.155 120^{a}/12, P.413 16^{a}/9

Çamı[304] *budağından, gözeli*[305] *<ṭudağından>*[306]*...*

→ F.101 118^{b}/14, P.359 14^{b}/5-6

Delüden uṣlu ḫaber...

---

[296] F. erkānı: P. erkān<ı>

[297] F. vardur: P. var

[298] F. urġanı: P. erkānı

[299] F. vardur: P. var

[300] F. ḳonan ... geçer: P. ḳonan göçer yeyen içer ḳonan göçer

[301] F. yarar: P.'de yok.

[302] F. nereye: P. nėreye

[303] F. çoḳ: P. çoḳça

[304] F. çamı: P. çam

[305] F. gözeli: P. gözel

[306] F.'de eksik: P. dudağından

→ P.305 13ª/3

Er ṭayıya, it ataya[307]*...*

→ F.295 124ª/14, P.243 11ª/5

İt dişi ṭoñuz derisine...

→ F.669 135ª/14-15, P.217 10ª/6-7

Ḳazan ḳazan, ḳazana vėr; artuġın ḳazmaya[308]*...*

→ F.554 132ª/2-3, P.593 22ª/7

Kime ṭavşan[309] *yarar, kime ḳurt...*

→ F.305 124ᵇ/8, P.253 11ᵇ/1

Kişi azıtmaz, illā hem-nişīni...

→ P.463 17ᵇ/11

Yükleminin Türüne Göre Cümleler

İsim Cümleleri

Eyü dirlige çoḳ ḫarc gerek.

→ F.548 131ᵇ/12-13, P.587 22ª/3

Her inişüñ yoḳuşı vardur[310]*.*

→ F.122 119ᵇ/1, P.381 15ª/9

Görinenden[311] *görinmez çoḳ*[312]*.*

→ F.392 127ª/6, P.501 19ª/4

Hīcden yoḳ yėgdür.

→ F.483 129ᵇ/15

İki çetük[313] *bir arṣlana ṭapdur.*

→ F.431 128ª/11, P.511 19ª/11

İlki[314] *uran oḳçı, ṣoñ*[315] *vuran*[316] *boḳçı*[317]*.*

→ F.694 136ª/5-6, P.54 4ª/11-4ᵇ/1

Kedinüñ uṣluluġı ṣıçan görincedür.

→ F.218 122ª/6-7

307 F.’de yok: P. beñzer
308 F. ḳazmaya: P. ḳazmaya vėr
309 F. ṭavşan: P. ḳuş
310 F. vardur: P. olur
311 F. görinenden: P. görinürden
312 F. çoḳ: P. çoḳdur
313 F. çetük: P. kedi
314 F. ilki: P. ilk
315 F. ṣoñ: P. ṣoñra
316 F. vuran: P. uran
317 F. boḳçı: P. boḳcı

Kişinüñ vaṭanı īmānıdur.
→ F.414 127b/11, P.'de yok.
Ḳoñşı ḥaḳḳı, Tañrı ḥaḳḳı.
→ F.22 116b/9, P.278 12a/7
Odıla ṣu dilsüz yaġıdur.
→ F.211 122a/1
Söylenmedük söz yoḳ, eşidilmedük söz çoḳ.
→ F.488 130a/4-5
Ṭadanmış, ḳudurmışdan artuḳdur.
→ P.482 18b/1

Fiil Cümleleri

Evde[318] *her odun yanar, eyle ṭaġda yanar.*
→ F.580 132b/13-14, P.6 2b/9
Gül dikensüz olmaz.
→ F.91 118b/5, P.348 14a/9
Her kişi kendü çöregine[319] *köz eşer.*
→ F.268 123b/6, P.34 3b/8
Īmām[320] *oṣurıcaḳ cemāʿate ṣıçmaḳ görinür*[321].
→ F.693 136a/4-5, P.53 4a/10-11
İtiñ[322] *aḫṣayaṣı*[323] *gelicek kārivāna*[324] *uyar.*
→ F.622 134a/3
Ḳar ṣuṣalıḳ ḳandurmaz.
→ F.368 126b/2, P.473 18a/6
Kendü düşen aġlamaz.
→ F.37 117a/5-6, P.293 12b/6
Öñin añlamayan ṣoñın ṭañlar.
→ F.5 116a/10-11, P.262 11b/7

318 F. evde: P. odda (?)
319 F. çöregine: P. çürügine
320 F. īmām: P. imām
321 F. ṣıçmaḳ görinür: P. ṣıçmaḳ gerek
322 F. itiñ: P. itüñ
323 F. aḫṣayaṣı: P. aḫṣayası
324 F. kārivāna: P. kārbāna

Yükleminin Yerine Göre Cümleler

Düz (Kurallı) Cümleler

Her kişinüñ aġacı ṭaġda bellüdür.
→ F.602 133a/15, P.146 7b/3-4

ʿĪsā içün Mūsā'yı ḳınamazlar.
→ F.220 122a/8

İt aġzın kemik ṭutar.
→ F.216 122a/5

İt üni göge aġmaz.
→ F.667 135a/13, P.214 10a/4

Ḳaplan bigi[325] *buludla*[326] *ṭalaşma.*
→ F.534 131a/15, P.572 21b/2-3

Ḳavırġa[327] *ḳarın ṭoyurmaz*[328].
→ F.369 126b/3, P.474 18a/7

Kişinüñ yoldaşı yancuġıdur.
→ F.102 118b/15, P.360 14b/6

Ḳulaġuzsuz ḳuş uçmaz.
→ F.44 117a/12, P.300 12b/11

Loḳma, şefḳat arturar.
→ F.212 122a/2

Ṣoñ beşīmānlıḳ[329] *aṣṣı ėtmez*[330].
→ F.36 117a/5, P.292 12b/5-6

Ṣorup verince[331] *vurup vėr.*
→ F.269 123b/7, P.35 3b/8-9

Ṭamuzlıḳsuz[332] *yoġurt uyımaz*[333].
→ F.83 118a/14, P.340 14a/4-5

Uyḳu ölümüñ ḳardaşıdur.
→ P.604 22b/6

---

[325] F. bigi: P. gibi
[326] F. buludla: P. buludıla
[327] F. ḳavırġa: P. ḳavurḳaḳ (?)
[328] F. ṭoyurmaz: P. doyurmaz
[329] F. beşīmānlıḳ: P. peşīmānlıḳ
[330] F. aṣṣı ėtmez: P. aṣṣı eylemez
[331] F. verince: P. vėrince
[332] F. ṭamuzlıḳsuz: P. damuzlıḳsuz
[333] F. uyımaz: P. uyunmaz

Devrik Cümleler

Baḳ baḳışuñ, al alışuñ.

→ F.137 119^{b}/12-13, P.396 15^{b}/8

Baş gidicek pāyidār olmaz ayaḳ.

→ F.289 124^{a}/8, P.125 6^{b}/11

Bile ṭoġmaḳ n'eylesün bile böyümeyince.

→ F.476 129^{b}/8-9

Devletlünüñ ayaġı ḳatında yatmaḳ yėgdür[334] *bī-devletüñ başı ḳatında yatmaḳdan*[335].

→ F.451 128^{b}/15-129^{a}/1, P.532 20^{a}/5-6

Eşek s.kine binem yayaḳ olınca.

→ P.109 6^{a}/11-6^{b}/1

İki ṣanan iletmez ʿışḳı başa.

→ F.550 131^{b}/14, P.589 22^{a}/4

Kişiye ṭaleb fāyide ėtmez[336] *naṣīb olmayınca.*

→ F.442 128^{b}/6, P.521 19^{b}/7-8

Ḳuluñam, dėmegile[337] *ḳul olmaz kişi*[338].

→ F.356 126^{a}/7-8, P.460 17^{b}/9

Oġlan oġlandur eger peyġāmberise.

→ F.377 126^{b}/8-9, P.483 18^{b}/2

Oḳuduġuñ Ḳurʾān'ısa[339] *göneneyin dillerüñe.*

→ F.684 135^{b}/12-13, P.41 4^{a}/2

Ög küçücügi, al böyügi.

→ F.256 123^{a}/9-10

Selāmet gözleyen girmez ṣavaşa[340].

→ F.549 131^{b}/13, P.588 22^{a}/3-4

Sen de mi bildüñ yüküm ḳozuduġun?[341]

→ F.447 128^{b}/11-12, P.528 20^{a}/2

Ṭay atdan ṭayaḳ yėgdür deminde.

---

334 F. yėgdür: P. yegdür
335 F. yatmaḳdan: P. yatmadan
336 F. fāyide ėtmez: P. olmaz
337 F. dėmegile: P. demekle
338 F. kişi: P. kimesne
339 F. Ḳurʾān'ısa: P. Ḳurʾān'sa
340 F. girmez ṣavaşa: P. ṣavaşa girmez
341 F. ḳozuduġun: P. ḳozduġın

→ F.251 123a/6-7

Yanḳudan ḳaya yıḳılur, bühtāndan ölür er.

→ F.210 121b/15-122a/1

Anlamına Göre Cümleler

Olumlu Cümleler

İssiden ḳorḳan ṣovuḳ ṣuyı üfürür[342] *içer.*

→ F.359 126a/10, P.464 18a/1

İş başarana baş ururlar.

→ F.499 130a/15-130b/1

Keçinüñ g.ti giciyicek çōbān etmegin yėr.

→ P.61 4b/6

Kėçi[343] *yatduġı yėri eşür*[344] *yatur.*

→ F.145 120a/3, P.404 16a/2

Kişinüñ yoldaşı yancuġıdur.

→ F.102 118b/15, P.360 14b/6

Oḳunmadın varan döşeksüz oturur.

→ P.548 20b/6

Ṣabāḥ sürçen gėceye dek sürçer.

→ F.429 128a/9-10, P.508 19a/8-9

Serçeye çıbıḳ[345] *beredür.*

→ F.342 125b/12, P.633 23b/6

Tañrı nişānladuġından ḳorḳ[346]*.*

→ F.633 134a/13, P.179 8b/8

Olumsuz Cümleler

Aġaç ne ḳadar uzunısa[347] *göge ėrecegi yoḳ*[348]*.*

→ F.100 118b/13-14, P.358 14b/5

Bulınanda ḳız yoḳ.

→ F.456 129a/5, P.539 20a/11

Delüye ne ḳalem.

342 F. üfürür: P. üfürüp
343 F. kėçi: P. keçi
344 F. eşür: P. eşer
345 F. çıbıḳ: P. çıbuḳ
346 F. ḳorḳ: P. ṣaḳın
347 F. uzunısa: P. uzunsa
348 F. ėrecegi yoḳ: P. ėrmez

→ P.72 5ᵃ/4

Ecelsüze ölüm yoḳ.

→ F.385 126ᵇ/15, P.491 18ᵇ/7-8

Ėşek[349] *atıñ*[350] *ne yoldaşı, yoḫsul bayıñ*[351] *ne ḳardaşı.*

→ F.604 133ᵇ/2-3, P.148 7ᵇ/5

Eyü söze ne ṭanışıḳ gerek.

→ F.511 130ᵇ/11, P.'de yok.

Görünen[352] *köye ne ḳulaġuz gerek.*

→ F.632 134ᵃ/12, P.178 8ᵇ/7

Helüksüz[353] *dīvār olmaz*[354].

→ F.267 123ᵇ/5, P.33 3ᵇ/7

Hemīşe keşīş kete yemez.

→ P.453 17ᵇ/4

Her yumrı ḳoz olmaz.

→ F.46 117ᵃ/13, P.302 13ᵃ/1-2

Ḫurūs çoḳ olıcaḳ[355] *ṣabāḥ bulınmaz.*

→ F.535 131ᵇ/1, P.573 21ᵇ/3

Ḫūyın[356] *bilmedügüñ ṭavaruñ ardına ṭolanma*[357].

→ F.631 134ᵃ/11, P.177 8ᵇ/6-7

Işıran it diş[358] *göstermez.*

→ F.589 133ᵃ/6, P.133 7ᵃ/6

İp ḳuşaḳlunuñ ṣulḥın ḳur ḳuşaḳlu bozamaz.

→ F.461 129ᵃ/9-10, P.658 24ᵇ/5

İt degdigile[359] *deñiz murdār olmaz.*

→ F.656 135ᵃ/2, P.203 9ᵇ/5

İt etmekden ḳaçmaz.

→ F.402 127ᵃ/15

---

349 F. ėşek: P. eşek
350 F. atıñ: P. atuñ
351 F. bayıñ: P. bayuñ
352 F. görünen: P. görinür
353 F. helüksüz: P. heliksüz
354 F. olmaz: P. yapılmaz
355 F. olıcaḳ: P. olınca
356 F. ḫūyın: P. ḫūyın
357 F. ṭolanma: P. dolanma
358 F. diş: P. dişin
359 F. degdigile: P. dilile

Ḳarıncaya daḫı[360] *merd-āne baḳ.*
→ F.10 116^{a}/15, P.267 11^{b}/10
Ḳocayıla yigidüñ ne oyunı ola?
→ P.79 5^{a}/9
Ḳorḳaḳ bāzirgān[361] *ne aṣṣı ėder ve ne ziyān*[362]*.*
→ F.313 124^{b}/15, P.261 11^{b}/6
Ḳorḳunuñ ecele fāyidesi yoḳdur[363]*.*
→ F.386 127^{a}/1, P.493 18^{b}/9
Ne buldum ve ne yava ḳıldum[364]*.*
→ F.276 123^{b}/13, P.112 6^{b}/2
Ne ṭarum[365] *var ve ne sėrçeyile*[366] *daʿvüm*[367] *var.*
→ F.315 125^{a}/1-2, P.606 22^{b}/6-7
Ölen ardınca kimse ölmedi.
→ F.397 127^{a}/10-11

Soru Cümleleri

Bir ḳuş bir çalıya ṣıġınır[368], *sen bir çaluca*[369] *olmaduñ mı?*
→ F.542 131^{b}/7, P.581 21^{b}/9-10
Buġday etmegüñ yoġısa buġday dilüñ yoḳ mı?
→ F.196 121^{b}/4
Deñizde[370] *balıḳ mı ṣatarsın?*
→ P.95 6^{a}/1
Ėrkek[371] *arslan*[372]*, arṣlan; dişi arslan*[373], *arslan*[374] *degül mi?*
→ F.432 128^{a}/12-13, P.512 19^{a}/11-19^{b}/1
Ḳuluñ yoġısa güyegüñ de mi yoḳdur?

---

[360] F. daḫı: P. daḥı
[361] F. bāzirgān: P. <b>ā<zi>rgān
[362] F. ve ne ziyān: P.'de yok.
[363] F. yoḳdur: P. yoḳ
[364] F. yava ḳıldum: P. yavı ḳıldum
[365] F. ṭarum: P. darum
[366] F. sėrçeyile: P. serçeyile
[367] F. daʿvüm: P. daʿvīm
[368] F. ṣıġınır: P. ṣıġınur
[369] F. sen bir çaluca: P. bir çalıca sen
[370] Boratav (1954: 234) tarafından *deñizden* olarak okunmuştur.
[371] F. ėrkek: P. erkek
[372] F. arslan: P. arṣlan
[373] F. arslan: P. arṣlan
[374] F. arslan: P. arṣlan

→ F.489 130ª/5-6
Ne ėversin, şeker ṣuya mı düşdi?
→ F.448 128ᵇ/12-13, P.529 20ª/3
Sen de mi bildüñ yüküm ḳozuduġun?[375]
→ F.447 128ᵇ/11-12, P.528 20ª/2
Sözüñ oñat söyle, ṣaḳaluñ degirmende mi aġartduñ?
→ F.565 132ª/12-13, P.644 24ª/3

[375] F. ḳozuduġun: P. ḳozduġın

İKİNCİ BÖLÜM

METİN

Muḳaddime

F Nüshası

F.115[b]

Hāẕā Kitāb-ı Atalar Befermāyed Oġullara

[1] Bismillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm. [2] Her işüñ evveli bismillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm ola. Ne ḳadar müşkil iş [3] varısa yardımcısı ola. ʿAḳlıla ėrdi dū cihānı, Ḥaḳ'dan ġayrı [4] bulmadı. Her kime Ḥaḳ gerekse niʿmetine şükr eylesün, göñlinden [5] gidermesün, müdām anı ẕikr eylesün hem resūline ṣalavāt [6] ve selām-ı bī-ḥadd-i[376] bī-pāyān. Ebū Bekir, ʿÖmer, ʿOs̱mān, ʿAlī bunlar İslām<ı> [7] eyledi ʿayān. Ḥasan, Ḥüseyn, Ḥamza dükeline fikriñ olsun, [8] aṣḥāb-ı etbāʿ-ı[377] Resūl üzerine ẕikriñ olsun. Ḥak Taʿālā [9] buyurur: *Ve le-ḳad kerremnā benī ādeme.*[378] Ādemī oldur ki Ḥaḳ sözile[379] [10] ʿamel eyleye, her sözi ḳancaru varur ʿaḳlıla ol söyleye. Sözüm [11] çoḳ dürlü dürlü, her biri bir ṣūretden gelür. ʿAḳlı olan, ḥaḳ [12] sözi bulduġı yėrde alur. Atalar sözi Ḳurʾān'a girmez, yanınca [13] yėlişür. Pes bu söz ol söze ḥakīḳatde bulışur. Söylenmemiş [14] söz cihānda hergiz olmaya; söylenmiş<i> göñlüñe yaz, söylenen

F.116[a]

[1] gėrü gelmeye. Cihānda gizlü söz olmaġıçun āşikār, ol sebebden [2] ad vėrildi buña **Kitāb-ı Atalar**. Oḳuyanlar, diñleyenler [3] olmasun ḫōr u ẕelīl, bu sözleri cemʿ ėdene tevfīḳ-i īmān vėrsün [4] Celīl. Bu kitāb pür-pendile ḫatm olduḳda temām, hicretüñ [5] **sekiz yüz seksen beşi** olmışdı, ve's-selām. Geldük [6] imdi atalar sözin söyleyelüm, her biri ne dėmiş ögüdini [7] şerḥ eyleyelüm. Atalar eydür...

376 İzbudak (1936: 9) tarafından *bī-ḥadd* olarak okunmuştur.
377 *aṣḥāb-ı etbāʿ-ı* kısmı İzbudak yayınında yoktur.
378 *Kur'an:* 17 İsrâ 70 "Biz, hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık."
379 P nüshasında mukaddime buradan başlamaktadır.

P Nüshası

P.1ᵇ

[1] [...][380] sözile ʿamel eyleye, her sözi ḳancaru varur bile, ʿaḳlıla ol [2] söyleye. Söz çoḳ dürlüdür, her biri bir ṣūretden gelür. [3] ʿAḳlı olan, ḥaḳ sözi bulduġı yerde alur. Her bir sözi [4] atalar ḳırḳ yıl gütdi, andan oldı temām. Kendülerden ṣoñra [5] bu sözi tā dutalar ḫāṣ u ʿām. Atalar dėdügümüz Türk, Türkmen [6] ḳocası degül, enbiyā ve evliyādur, andan ġayrı degül. Sözlerini [7] āyāt ve ḥadīs̱den aldılar, kim dutmazsa dünyā ve āḫireti yıḳıla dėdüklerile [8] ʿamel etmezse. Çoḳ leṭāyifler[381] vardur içinde merġūb <u> mevzūn[382], [9] yerine düşicek her biri bir sihr <ü> efsūndur. Vay aña kim atalar sözi

P.2ᵃ

[1] ḳulaġına girmeye, ḥaḳīḳī ḥayvāndur ol kimesne insān olmaya. Diledüm [2] atalar sözini devşürem, cemʿ eyleyem, cemʿ[383] içinde, ḫalḳ arasında [3] semʿ eyleyem. **Üç yılda** cemʿ eyledüm **biñ iki yüz** atalar sözin. [4] Bilmeyenler ögrene hem ögrede oġlın ḳızın. Ādem atadan bu deme gelince [5] söz aṣl budur, ḫāṣ[384] <u> ʿām arasında söylenen söz budur kim [6] işinüñ öñin bilmeyen ṣoñın ṭañlar, firāḳ u ḥasret odına [7] baġrını ṭaġlar. Atalar sözi Ḳurʾān'a girmez, illā yanınca yėlişür. [8] Pes bu söz ol söze ḥaḳīḳatde bulışur. Söylenmemiş [9] söz cihānda hergiz olmaya; söylenmişi göñlüñe yaz, söylenen gėrü [10] gelmeye. Cihānda gizlü sözler olmaġıçun āşikār, ol sebebden [11] ad vėrildi buña **Kitāb-ı Atalar**. Oḳuyanlar, diñleyenler olmasun ḫōr u

P.2ᵇ

[1] ẕelīl, bu sözleri cemʿ eyleyene tevfīḳ-i īmān vėrsün Ḫalīl, [2] Bu kitāb pür-pendle ḫatm olduḳda temām, **hicretüñ sekiz yüz seksen** [3] **beşi** olmışdı ve's-selām. Geldük imdi atalar sözin [4] söyleyelüm, her biri ne demişdür ögüdini şerḥ eyleyelüm. [5] Atalar eydür...

---

[380] P nüshasında mukaddimenin başı eksiktir.

[381] *leṭāyifler*=latifeler, güzel sözler. Boratav bu sözcüğü *leṭāyifüñ* biçiminde okumuştur (Boratav 1954: 229).

[382] Boratav (1954: 229) tarafından *merġūb sözden* biçiminde okunmuştur.

[383] Boratav (1954: 229) tarafından *cemīʿ* biçiminde okunmuştur.

[384] Metinde *ḫāṣ* biçiminde yazılıştır.

Metnin Oluşturulması Hakkında

Atasözleri verilirken aşağıdaki konulara dikkat edildi:

- Atasözleri alfabetik olarak dizildi.
- Atasözlerine sıra numaraları ve noktalama işaretleri eklendi.
- Daha fazla sayıda atasözünü içerdiği için F nüshası esas alındı.
- F ve P nüshaları arasındaki farklılıklar dipnotlarla gösterildi.
- Okunuşunda ya da anlamlandırılmasında tereddüt yaşanan sözcüklerin veya atasözlerinin yanına (?) işareti kondu.
- Metne yapılan eklemeler ve metindeki onarımlar < > işareti ile gösterildi.
- Kimi sözlerde bulunan utanç verici sözcükler bazı harfleri noktalanarak metne alındı.
- Atasözlerinden sonra gelen harf ve rakamların sistematiği aşağıda verilen örnekteki gibidir:

Acıla ecelli söyleşür.
→ F.190 121^{a}/13, P.450 17^{b}/2

[=Aç olan insanın gözü hiçbir şey görmez. Aç biri karnını doyurmak istediğinde, kendisine engel çıkaranlarla ölesiye ve öldüresiye çatışmaktan çekinmez.] (Albayrak 2009: 91)
[=Açın gözü hiçbir şeyi görmez. O, karnını doyurrnak için, kendisine güçlük çıkaran kimseyi öldürebilir.] (Aksoy 1988: 112)

F	: Süleymaniye [Fatih] nüshası.
190	: Atasözünün Süleymaniye [Fatih] nüshasındaki sıra numarası.
121^{a}/13	: Atasözünün Fatih nüshasındaki yaprak ve satır numarası.
P	: Paris nüshası.
450	: Atasözünün Paris nüshasındaki sıra numarası.
17^{b}/2	: Atasözünün Paris nüshasındaki yaprak ve satır numarası.
[=]	: Atasözlerine araştırmacılarca ya da bizim tarafımızdan yapılan açıklamaları gösterir.

- Buradaki açıklamalar -genellikle- Ömer Asım Aksoy *[Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, I-II]* ve Nurettin Albayrak *[Türkiye Türkçesinde Atasözleri]* yayınlarından hareketle verildi. Kimi zaman İzbudak'ın verdiği anlamlar da atasözlerine eklendi. Bazı atasözlerine tarafımızdan yapılan açıklama denemeleri de oldu.
- Her bir atasözünden sonra ilgili atasözünün konuyla ilgili başka kaynaklardaki yerleri dipnotlarla gösterildi.

ATASÖZLERİ

1. **Acemiden[385] .m ḳorḳmış, aġaca çıḳmış.[386]**
   → F.646 134^{b}/8-9, P.192 9^{a}/7

   [=Ne yapacağı bilinmeyen, tecrübesiz kişilerden mümkün olduğunca uzak durulmalıdır.]

2. **Acıla[387] ecelli söyleşür.[388]**
   → F.190 121^{a}/13, P.450 17^{b}/2

   [=Aç olan insanın gözü hiçbir şey görmez. Aç biri karnını doyurmak istediğinde, kendisine engel çıkaranlarla ölesiye ve öldüresiye çatışmaktan çekinmez.] (Albayrak 2009: 91)
   [=Açın gözü hiçbir şeyi görmez. O, karnını doyurrnak için, kendisine güçlük çıkaran kimseyi öldürebilir.] (Aksoy 1988: 112)

3. **Acıyan ėşek[389] atdan geçer.[390/391]**
   → F.373 126^{b}/5-6, P.478 18^{a}/9-10

   [=Normal şartlarda yapması gereken işi yapıp beceremeyen bir insan, zor bir durumda söz konusu işi beklenenden daha güzel bir şekilde yapar.] (Albayrak 2009: 89)

---

[385] F. acemiden: P. aç mayadan (?) (*maya*=damızlık dişi hayvan; dişi deve).

[386] krş. *Acemi adamın elinde .m ağaca çıkar* (Kaçalin 2016: 25).

[387] F. acıla: P. aç ile

[388] krş. *Söz aça acıdur ey ṭālib-i Ḥaḳ/Ecelli söyleşür aç ile ancaḳ* (Ceyhan ve Koşik 2016: 54), *Acıyup biri birine ağlaşur/Aç ile dirler ecelli söyleşür* (Babür 2016: 429), *Aç ile, ecelli söyleşir imiş, Aç ile eceli gelen söyleşir* (Albayrak 2009: 91), *Aç ile ecelli söyleşir* (Tülbentçi 1977: 21), *Aç ile eceli gelen söyleşir* (Aksoy 1988: 112), *Acıla eceli gelen söyleşür* (Kayra 1992: 35), *Aç olan ecel ile söyleşür* (Buluç 1978: 12), *Eceli gelen, eceli gelen ile söyleşmiş* (Elçin 1977: 217), *Söz aca acıdur tîz anı pür kıl/Ki ac ile ecellü söyleşür bil* (Hengirmen 1983: 240), *İştiha yalın kılınç hân-ı visâle ermez el/Söyleşeyim ac ile ecellü söyleşür bil* -Sebâyî (Eyüboğlu 1973: 2), *Aç ile eceli gelmiş söyleşür* (Baralı Çiçekler 2019: 54), *Aç ile ecellü söyleşür demişler* (Özer 2021: 257).

[389] F. ėşek: P. eşek

[390] F. nüshasında bu atasözünden önce *atalar eydür* ibaresi yazılmamıştır.

[391] krş. *Acıyan eşek, attan ileri gider; Acımış eşek attan yüğrük olur; Acımış eşek, katırdan yeğin olur* (Albayrak 2009: 89), *Acıyan eşek atı geçer* (Tülbentçi 1977: 20), *Kasd ider düşmen incinürse ne şek/Çün geçer atı acıyınca eşek* (Kut 1986: 103), *Kişi incine iki biçer imiş/Acıyan eşek atı geçer imiş* (Kut 1986: 104), *Acıyan eşek atdan geçer* (Bayat 1992: 37), *Acıyan eşek atı geçer* (Çınar 1996: 139), *Acıyan eşek atdan yüğrük olur* (Elçin 1977: 219), *Acıklı eşek atdan yürük olur* (Kaymaz 2013: 181), *Canı yanan eşek, atı geçer* (B54) (Demir 2018: 106), *Cânı acıyan eşek atdan yügrük olur* (Baralı Çiçekler 2019: 89), *Cânı acıyan eşek atdan yügrük demişler* (Özer 2021: 275).

4. **Aç arslandan[392] ṭoḳ ṭoñuz yėgdür.**[393/394]
→ F.600 133ª/14, P.144 7ᵇ/2

[=Soysuz olmalarına rağmen istediklerini elde etmiş kişilerin insanlara vereceği zarar, soylu ve güçlü olmalarına karşın istediklerini elde edememiş ve açıkta kalmış kişilere nispetle daha azdır.]
[=Soylu olmak veya güçlü olmak tek başına bir anlam ifade etmez. Bunu faydalı hâle getirecek başka özelliklere de sahip olmak gerekir.] (Albayrak 2009: 89)
[=Sadece soyluluk işe yaramaz. Soysuz olup para kazanan, soylu olup da para kazanmayandan üstündür.] (Aksoy 1988: 109)

5. **Aç emān bilmez, erken ḳarnuñ ṭoyur.**[395]
→ F.297 124ª/15-124ᵇ/1, P.245 11ª/6

[=Önemli bir gereksinimi olan kimse tahammülsüzdür, beklemek istemez. Yapmak istediğin her ne ise ondan daha önce yapmalısın.]
[=Acıkmış bir insan aç olarak çok fazla beklemek istemez. Bunun için fırsat varken sen de karnını doyurmalısın.] (Albayrak 2009: 89)

6. **Aç ḳarın ḳatıḳ istemez.**[396/397]
→ F.425 128ª/6-7, P.504 19ª/6

[=Acıkmış olan biri için iyisine kötüsüne bakılmaksızın yenecek herhangi bir şey yeterlidir.] (Albayrak 2009: 91)
[=Büyük gerekseme içinde bulunan kişi, lüks peşinde koşmaz. Eline geçen değersiz nesneleri bile beğeni ile karşılar.] (Aksoy 1988: 112)

---

392 F. arslandan: P. arṣlandan

393 F. yėgdür: P. yegdür

394 krş. *Aç aslandan, tok domuz yeğdir* (Aksoy 1988: 109, Albayrak 2009: 89, Eyüboğlu 1973: 2).

395 krş. *Aç aman bilmez, çocuk zaman bilmez* (Aksoy 1988: 109, Albayrak 2009: 89, Eyüboğlu 1973: 2), *Aç aman bilmez, çoluk zaman bilmez* (Tülbentçi 1977: 114).

396 *Aç ḳarın ḳatıḳ istemez* ve *Uyḳu yaṣduḳ istemez* atasözleri İzbudak (1936: 46) tarafından birleştirilmiş ve tek atasözü olarak verilmiştir: *[=İnsan sıkıştığında ayrıntıya, şatafata önem vermez.]*

397 krş. *Aç ḳatıġ istemez dir* (Çınar 1996: 158), *Aç gatıg istemez* (Bayat 1992: 37), *Aç karın katık istemez, uyku yastık istemez* (Albayrak 2009: 91), *Aç karın katık istemez* (Aksoy 1988: 112, Eyüboğlu 1973: 2), *Aç karın kalk istemez* (?) (Buluç 1978: 12), *Aç, katık istemez* (B63) (Demir 2018: 115), *Aç konuk katık istemez demişler* (Özer 2021: 257).

7. **Açuḳ boġaz aç ḳalmaz.**[398]
→ F.135 119b/11, P.394 15b/7

[=Ne istediğini bilen ve dile getiren, dile getirdiklerini gerçekleştirmek için gayret sarf eden insan mutlaka istediğini elde eder.] (Albayrak 2009: 94)
[=İnsan aç kalmaz, ağız kapanmadıkça (ölmedikçe) rızık tükenmez.] (İzbudak 1936: 22)
[=1. Ne istediğini bilen ve bunu söylemekten usanmayan kimse aç kalmaz. 2. Yaşayan kimse geçim yolunu arar, bulur.] (Aksoy 1988: 111)

8. **Ādem alası içinde, ṭavar alası ṭaşında.**[399/400]
→ F.40 117a/8-9, P.296 12b/7-8

[=Bir hayvan dış görünüşüyle, yani rengiyle rahatlıkla tanınır. Ancak bir insanı tanımak demek, o insanı görünüşüyle değil, iç dünyasıyla, düşünce ve kanaatleriyle tanımak gerekir.] (Albayrak 2009: 101)
[=İnsanın alacası -iyi veya fena fikri- içinde, hayvanın alacası dışındadır.] (İzbudak 1936: 12)

9. **Ādem[401] nefsinden, ḥayvān yularından yėdilür.**[402]
→ F.94 118b/8, P.351 14a/11

398 krş. *Açıg ağız aç galmaz* (Bayat 1992: 37), *Açık ağız (boğaz), aç kalmaz* (Aksoy 1988: 111, Albayrak 2009: 94, Elçin 1977: 217), *Açıḳ boğaz aç ḳalmaz* (Ceyhan 2011a: 130, Baralı Çiçekler 2019: 84), *Açuk boğaz aç kalmaz* (Buluç 1978: 12), *Hak Teâlâ virür tehî olmaz/Ki boğaz açuk ola aç kalmaz* (Kut 1986: 98), *Ne denlü olur ise zâr u muhtâc/Dahı kalmış degül açuk boğaz ac* (Hengirmen 1983: 245), *Açık ağız aç kalmaz demişler* (Özer 2021: 258).

399 F. ṭaşında: P. daşında

400 krş. *Adam alası içindedir, ṭavar alası ṭışındadır* (?) (Çınar 1996: 187), *Adamın alası (alacası) içinde, davarın (hayvanın) alacası dışında* [Albayrak 2009: 101, (B76) (Demir 2018: 127), Eyüboğlu 1973: 4, Sis 2005: 258], *Tavar alası ger taşra ayândur/Bilinmez âdem alası nihândur* (Hengirmen 1983: 161), *Davar alacası daşından adam alacası içinden* (Kayra 1992: 35), *Kişi alası içtin yılkı alası taştın [=İnsanın alacası içinde, yılkı alacası dışarıda.]* (Necib Âsım 2009: 61), *Davar alacası tışarda âdem alacası içerde* (Baralı Çiçekler 2019: 80), *Hay-vân alası dışında insân alası içinde olur demişler* (Özer 2021: 300).

401 F. ādem: P. adem

402 krş. *Âdem nefsinden, hayvan yularından yedilir* (Albayrak 2009: 103), *Adam ikrarından, hayvan yularından tutulur* (Albayrak 2009: 98), *Tutılur hem meseldür ululardan/Nefesden âdem ü hayvân yulardan* (Hengirmen 1983: 229), *İnsan sözünden (ikrarından), hayvan yularından tutulur* (Aksoy 1988: 328), *İnsan nefsinden hayvan yularından* (Kayra 1992: 35), *Âdem dilinden, hayvan yularından bağlanur* (Buluç 1978: 12), *İnsan ikrârından, hayvan yularından* (Elçin 1977: 220), *Adam ikrarından, hayvan yularından çekilir* (Eyüboğlu 1973: 3), *Er ikrarından hayvan yularından, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 352), *Hayvân yularından er ikrârından demişler* (Özer 2021: 300).

[=Hayvanı başkasının kontrolü altına sokan şey yuları-dır. İnsanı da kendi olmaktan alıkoyup başkalarına esir eden şey nefsidir.]

10. **Ad<lu>[403] kişi adından ḳorḳdukça[404] adsuz Tañrı'dan ḳorḳmaz.[405]**
→ F.319 125ᵃ/5-6, P.610 22ᵇ/10

[=Adlı sanlı bir adam şerefinin haleldar olmasından ne kadar korkar ve çekinirse; adsız, sansız ve şerefsiz kimse de adından değil Tanrı'dan bile korkmaz.] (İzbudak 1936: 38)

11. **Adumuz rūsbī[406], ekmegümüz[407] ḳuru[408] yėrüz.[409/410]**
→ F.685 135ᵇ/13-14, P.43 4ᵃ/3-4

[=Doğru olmayan işlerle geçimini sağlayan buna karşın elinde avucunda hiçbir şeyi olmayan insanların durumunu anlatır.]

12. **Aduñ nedür? Reşīd; bir söyle, bir ėşid.[411]**
→ F.404 127ᵇ/1-2, P.'de yok.

[=İnsan, konuşmalarında mutlaka ölçülü olmalıdır. Bunun için de mutlaka az konuşup çok dinlemeyi bilmelidir.] (Albayrak 2009: 105)

13. **Aġaç ḳapu yapıldısa altun ḳapu açıldı.[412]**
→ F.379 126ᵇ/10, P.485 18ᵇ/3-4

[=Başarılı olmak için bazı fırsatlardan yararlanmayan biri için, daha güzel fırsatlar doğabileceği unutulmamalıdır.] (Albayrak 2009: 109)

---

403 F. ad<lu>: P. adlu [ulu (?)]

404 F. ḳorḳdukça: P. ḳorḳınca

405 krş. *Adlu kişi adından gorgar, adsız kişi Tanrı'dan gorgmaz* (Bayat 1992: 38), *Adlı kişi adından korktukça adsız kişi Tanrı'dan korkmaz* (Eyüboğlu 1973: 4).

406 F. rūsbī: P. rūspī

407 F. ekmegümüz: P. etmegümüz

408 F. ḳuru: P. ḳurı

409 F. yėrüz: P. yerüz

410 krş. *Adın ruspi olsa, etmegin gurı yem* (?) (Bayat 1992: 38), *Adımız orospu, ekmeğimiz kuru yeriz* (Eyüboğlu 1973: 4), *Adın rûspı dahı olursa etmegin kurı yeme demişler* (Özer 2021: 258).

411 krş. *Adın nedir? Reşit; bir söyle, bin (bir) işit* (Albayrak 2009: 105, Eyüboğlu 1973: 4), *Oldu adın Reşit, bir söyle bir işit* (B53) (Demir 2018: 105).

412 krş. *Ağaç kapı kapanırsa (kapandıysa), altın kapı açılır* (Albayrak 2009: 109, Eyüboğlu 1973: 5).

14. Aġaç ne ḳadar uzunısa[413] göge ėrecegi yoḳ.[414/415/416]
→ F.100 118ᵇ/13-14, P.358 14ᵇ/5

[=Her şeyin mutlaka bir sınırı, bir sonu vardır. Söz gelimi bir insanın zekâsı, ancak belli işler için yeterlidir; bütün işler için yeterli olması mümkün değildir.] (Albayrak 2009: 109)
[=İnsan ne denli yükselirse yükselsin, bir yerde durur. Erişilmesi doğa yasalarına aykırı olan yüksekliğe çıkamaz.] (Aksoy 1988: 119)

15. Aġaç yumuşaḳın[417] ḳurt yėr.[418]
→ F.682 135ᵇ/11, P.231 10ᵇ/7

[=Menfaatlerine düşkün olan kimseler, kendisini savunamayan yumuşak başlı insanlardan faydalanırlar.] (Albayrak 2009: 905)

16. Aġustosda gölge ḳovan zemherīde ḳarnın ovar.[419]
→ F.572 132ᵇ/6-7, P.651 24ᵃ/10-11

[=Gücü kuvveti yerindeyken çalışıp kazanmayan, çalışamayacak duruma geldiğinde yoklukla pençeleşir.] (Albayrak 2009: 115)
[=Yazın sıcak zamanı harmanda çalışmayıp gölgede istirahatle vakit geçirenler, kışın en şiddetli soğuklarında açlıktan karınlarını ovarlar.] (İzbudak 1936: 57)
[=Ağustos böceğiyle karınca masalında olduğu gibi vakit ve fırsat varken geleceğini sağlamaya çalışmayıp keyfe, zevke dalan, fırsat elden gittikten sonra aç ve perişan olur.] (Aksoy 1988: 123-124)

---

413 F. uzunısa: P. uzunsa
414 F. ėrecegi yoḳ: P. ėrmez
415 P. nüshasında bu atasözünden önce *atalar eydür* ibaresi yazılmamıştır.
416 krş. *Ağaç ne kadar uzarsa, göğe ereceği yok* (Albayrak 2009: 109, Eyüboğlu 1973: 5), *Ağaç ne kadar uzasa göğe ermez* (Aksoy 1988: 119), *Ağaç ne kadar uzun ise ol kadar gölge vermez* (Buluç 1978: 12).
417 F. yumşaḳın: P. yumşaġın
418 krş. *Yumuşak ağacı kurt yer* (Albayrak 2009: 905), *Ağacın yumuşağını kurt yer* (Eyüboğlu 1973: 5), *Er yumşagın er yer, agaç yumşagın kurt yer demişler* (Özer 2021: 288).
419 krş. *Ağustosta gölge kovan, zemheride karnın ovar* (Aksoy 1988: 123-124, Albayrak 2009: 115), *Hemîn gölge kovan irdükde yaza/Kışın ağzını açar poryaza* (Hengirmen 1983: 159), *Yazın gölge kovan, kışın karın ovar* (Aksoy 1988: 471), *Yazun gölge kovan, kışun yel kovan agzını poyraza açar* (Baralı Çiçekler 2019: 41).

17. Aġzı egri eñsesinden bellüdür.[420]
→ F.638 134^{b}/2, P.184 8^{b}/11-9^{a}/1

[=Bir kişinin tutum ve davranışları, o kişinin vücudunda bulunan bazı kusurların belirtisidir.] (Albayrak 2009: 116)
[=Bir kişinin tutum ve davranışları, o kişide birtakım kusurlar bulunduğunu gösterir.] (Aksoy 1988: 124)

18. Aḫşam bāzārı ṣabāḥa yomdur.[421]
→ F.437 128^{b}/2-3, P.517 19^{b}/4-5

[=Akşam pazarlığı sabah için kutludur. Yahut, akşam, alışverişin iyi olması sabahleyin de iyi olacağına delalet eder.] (İzbudak 1936: 47)

Ḳarı<yı>[422] yigit ėden[423] ṭondur.[424/425]
→ F.438 128^{b}/2-3, P.517 19^{b}/4-5

[=Yaşlanmış bir kimseyi elbiseleri güçlü ve kuvvetli gösterir.] (Albayrak 2009: 542)
[=İhtiyarı yiğit eden elbisedir (paradır).] (İzbudak 1936: 47)

19. Aḫşamdan ṣoñra ḳapuñı[426] yap.[427]
→ F.85 118^{b}/1, P.342 14^{a}/5-6

[=1. Vakti geçmiş, eski önemini yitirmiş şeyler üzerinde durmamak gerekir. 2. Kötü niyetli insanlar kötülüklerini daha çok gece yaptıklarından, akşamdan sonra insan evinin güvenini sağlamak için kapılarını emniyetli bir şekilde kapamalı.] (Albayrak 2009: 130)

---

420 krş. *Ağzı eğri, gözü şaşı arkasından (ensesinden) belli olur (bellidir)* (Aksoy 1988: 124, Albayrak 2009: 116), *Velî âhir bulınur il sesinden/Bilinür ağzı egri ensesinden* (Hengirmen 1983: 225), *Ağzı eğri ensesinden bellidür hâcet değil/Münkiri gösterüben halka diyesün budur ol* -Rûşenî, *Sorma kişinin aslını izzetinden bellidür/Ağzı eğri gözü şaşı ensesinden bellidür* (Eyüboğlu 1973: 6).

421 krş. *Aḫşam bāzārı ṣabāḥa yumdur, Ḳarıyı güzel eyleyen ṭondur* (Çınar 1996: 176), *Ahşam bazarı sabaha yumdur* (Bayat 1992: 39), *Akşam pazarı sabaha yöndür* (Albayrak 2009: 129), *İhtiyarı yiğit eden elbisedir* (Albayrak 2009: 542), *Akşam pazarı sabaha uğursuzdur* (?) (B71) (Demir 2018: 122), *Akşam pazarı sabaha yumdur (kutludur)* (Eyüboğlu 1973: 9).

422 F. ḳarı<yı>: P. ḳarıyı

423 F. ėden: P. eden

424 F. ṭondur: P. dondur

425 Buradaki iki söz P nüshasında tek atasözü olarak verilmiştir: *Aḫşam bāzārı ṣabāḥa yomdur, ḳarıyı yigit eden dondur.* → P.517 19^{b}/4-5. Bu nedenle burada da tek atasözü olarak değerlendirilmiştir.

426 F. ḳapuñı: P. ḳapuñ

427 krş. *Akşamdan sonra kapını kapa* (Albayrak 2009: 130, Eyüboğlu 1973: 9), *Aḫşamdan soñra kapuyı kapa* (Buluç 1978: 12).

20. Aḫşam oldı ḳon, ṣabāḥ oldı göç.[428]
→ F.30 116b/15, P.286 12b/1-2

[=Her iş vaktinde yapılmalıdır.]
[=Akşam dinlenme ve uyuma vaktidir; herhangi bir iş görmemek gerekir. Gündüz ise çalışma vaktidir; dolayısıyla sabah olur olmaz insan işine koşmalı.] (Albayrak 2009: 129)
[=Akşam olunca yola devam etme, olduğun yerde kal ve istirahat et, sabah olunca yine yoluna devam et.] (İzbudak 1936: 12)
[=1. Yolculukta akşam olunca ulaşılan yerde yatılmalı; sabah olunca yola devam edilmelidir. 2. Geceler uyku, gündüzler iş zamanıdır.] (Aksoy 1988: 133)

21. Alçaḳ ėşek[429] timārlamaġa[430] geñez olur.[431]
→ F.639 134b/2-3, P.185 9a/1-2

[=Güçsüz, zayıf ve koruyucusu olmayan kişileri etki altına almak kolaydır.]
[=Kendisine karşılık verilemeyecek, zor durumda kalınmayacak işleri insan kolayca ve korkusuzca yapar.] (Albayrak 2009: 135)

22. Alçaḳ uçan yüce ḳonar, yüce uçan alçaḳ ḳonar.[432]
→ F.352 126a/4-5, P.457 17b/7

[=Alçakgönüllü insanlar toplum tarafından sevildikleri için kendilerine fazla değer verilir. Kendilerini herkesten üstün gören insanlar ise toplum tarafından sevilmediklerinden kendilerine değer verilmez.] (Albayrak 2009: 135)
[=Alçakgönüllü olan ve büyüklük taslamayan, saygı görür; toplum içinde yükselir. Kendini herkesten üstün gören sevilmez; toplum içinde iyi bir yer alamaz.] (Aksoy 1988: 135)

---

428 krş. *Ahşam olsa yat, sabah olsa get* (Bayat 1992: 39), *Akşam oldu kon, sabah oldu göç, Akşam ise yat, sabah ise git* (Aksoy 1988: 133, Albayrak 2009: 129, Eyüboğlu 1973: 9), *Akşam ise yat, sabah ise git* (Aksoy 1988: 133), *Sabah git, akşam yat* (B53) (Demir 2018: 105), *Ahşam ise yat, sabâh ise git demişler* (Özer 2021: 259).

429 F. ėşek: P. eşek

430 F. timārlamaġa: P. tīmārlamaġa

431 krş. *Alçaġ eşek yükletmege ḳolay olur* (Çınar 1996: 109), *Alçag eşek yükletmege golaydır* (Bayat 1992: 39), *Alçak eşek binmeye kolay, öksüz çocuk (uşak) dövmeye kolay* (Aksoy 1988: 135, Albayrak 2009: 135, Eyüboğlu 1973: 9).

432 krş. *Alçak uçan yüce konar, yüce uçan alçak konar* (Aksoy 1988: 135, Albayrak 2009: 135), *Alçak gönüllü ol kibr etme yâhû/Alçak uçan yüce konar, demişler* -Yesârî (Eyüboğlu 1973: 9).

23. Ālet işler, er[433] ögünür.[434]
→ F.322 125ª/8, P.613 23ª/1

[=Bir insan ne kadar usta olursa olsun, ustalığını gösterebilmek için yaptığı işle ilgili aletlerinin iyi olması gerekir.] (Albayrak 2009: 137)
[=İnsan ne kadar usta olursa olsun, gerekli araçlar olmadıkça kusursuz iş yapamaz.] (Aksoy 1988: 136)

24. Alıla arşlan dutulur, gücile gücigen[435] ṭutulmaz.[436/ 437]
→ F.332 125ᵇ/1-2, P.623 23ª/9

[=İnsan zekâsını kullanarak kendisinden çok güçlü ama daha az zeki canlıları yenebilir. Oysa insan güç kullanarak kendisinden güçsüz ama daha zeki canlıları yenemez.] (Albayrak 2009: 132)
[=Zekânızı kullanarak sizden daha güçlü, ama daha az zeki olan yaratığı yenebilirsiniz. Gücünüzü kullanarak ise, sizden çok güçsüz ama zeki olan yaratığı yenemezsiniz.] (Aksoy 1988: 137)

---

433 F. er: P. el

434 krş. *Alet işler er ögünür* (Çınar 1996: 183), *Alet işler er ögünür* (Bayat 1992: 39), *Alet işler, el (er) övünür (öğünür), talih (baht) işler, kul övünür (öğünür)* (Albayrak 2009: 137), *Yaragsız yolda dirilme dilâver/Ki zîrâ âlet işler ögünür el* (Hengirmen 1983: 152), *Alet işler, el övünür* [Aksoy 1988: 136, (B75) Demir 2018: 126]; *Gural işler el magtanar* (Sis 2005: 260), *Âlet işler, el öğünür* (Elçin 1977: 218), *At işler, er öğünür* (Oy 1957: 267), *Sanma âletsüz artar iş bulunur/Didiler âlet işler el övünür* (Kut 1986: 99), *Demişler dürer hem yemişler şeker/Ki el fahr eder âlet işler hüner* -Pâre Pârezâde Ahmed (Eyüboğlu 1973: 10), *Alet işler, (el) ögünür, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 351), *Alet işler, el ögünür* (Baralı Çiçekler 2019: 63), *El işler âlet ögünür demişler* (Özer 2021: 286).

435 F. gücigen: P. göcen

436 F. ṭutulmaz: P. dutulmaz

437 krş. *Elle arslan tutulur güçle gücin tutılmaz* (?) (Çınar 1996: 129), *Al ile arslan tutulur, güç ile köçen tutulmaz* (Bayat 1992: 39), *Al ile aslan tutulur, güç ile güçigen tutulmaz* (Albayrak 2009: 132), *Çü yokdur kelb-i tâzî yilmek olmaz /Gücile bin duruş göcen tutulmaz* (Hengirmen 1983: 141), *Ki aslanlar gelür âl ile sayda/Göcen düşdügi yok güc ile kayda* (Hengirmen 1983: 139), *Al ile arslan tutulur, güç ile sıçan (gücüğen) tutulmaz (Al arslan tutar, güç sıçan tutmaz)* (Aksoy 1988: 137), *Alın arslan tutar küçin küsgü tutmaz* (Sertkaya 1983: 279), *Hile ile aslan tutulur ve güçle/zorla göcen tutulmaz* (Demir 2018: 100), *Al ile aslan tutar, güc ile oyuk (gücigen) tutmaz* (Eyüboğlu 1973: 9), *Alın arslan tutar, küçin oyuk tutmas* [=(İnsan) al (hile) ile arslan tutar, güç ile korkuluk tutmaz.], *Alın arslan tutar, küçin kösgük tutulmaz [=Hile ile arslan tutulur, zorla korkuluk tutulmaz.]* (Necib Âsım 2009: 59-60), *Al ile arslan tutulur, güçle göcen tutulmaz demişler* (Özer 2021: 260), *Alın arslan tutar küçün oyuk tutmas "Hileyle aslan tutarlar, zorla bostan korkuluğu (bile) tut(a)mazlar"* (Ercilasun 2020: 177).

25. **Alım birle borç ödenmez.**[438]
→ F.78 118a/9, P.335 14a/1

[=İnsan bir iş yaparken mevcut imkânlarına göre hareket etmeli, başkasından gelecek şeylere veya birilerinin vaatlerine güvenerek herhangi bir söz vermemeli ya da bir işe girişmemeli.] (Albayrak 2009: 133)
[=Bir yerden alacağınız para ile başka bir yere olan borcunuzu kapanmış saymak ihtiyatsızlıktır. Çünkü alacağınız, belki elinize geçmez. Oysa borcunuzu ödemek zorundasınız.] (Aksoy 1988: 134)

26. **Almaġuñ ṣatması daḫı vardur.**[439]
→ F.506 130b/7, P.'de yok.

[=1. Bir almanın bir de satması vardır. 2. Alışın oğlu veriş. 3. Her alışın bir verişi, her yokuşun bir inişi vardır.] (İzbudak 1936: 53)

27. **Almayı yoḳaru at, inince hezār var iş** (?).[440/441]
→ F.418 128a/1-2, P.'de yok.

[=Çok kısa zaman diliminde birçok olay meydana gelebilir.]
[=Havaya atılan bir elma yere ininceye kadar geçen müddet arasında, bin türlü hâller olur, bin bir hadise meydana gelebilir.] (İzbudak 1936: 45)

28. **Altun yėrde[442] paslanmaz, ṭaş yaġmurdan[443] ıṣlanmaz.**[444]
→ F.579 132b/12-13, P.5 2b/8

[=Üstün özelliklere sahip olan insanlar, taşın yağmurdan etkilenmemesi gibi, kötü olaylardan etkilenmez; o olaylar karşısında kişiliklerini korur, kendilerine leke getirmezler.] (Albayrak 2009: 151)

---

438 krş. *Ödünçle borç ödenmez* (Çınar 1996: 12, Demir 2018: 106), *Alım ile borç ödenmez* (Albayrak 2009: 138, Bayat 1992: 39, Eyüboğlu 1973: 9), *Alacak ile verecek ödenmez* (Albayrak 2009: 133), *Alacakla verecek (borç) ödenmez* (Aksoy 1988: 134), *Alım ile borç ödenmez demişler, Alacak ile verecek ödenmez* (Özer 2021: 261).

439 krş. *Almanın satması dahi vardır* (Eyüboğlu 1973: 13).

440 *varış* (?) (*varış-* "karşılıklı birbirine gitmek").

441 krş. *Bir almayı yukaru atsan iy yâr/İnince gâfil olma niçe iş var* (Hengirmen 1983: 248), *Elmayı havaya at, düşünceye kadar Allah kerim* (Aksoy 1988: 264), *Elmayı göğe (havaya) at, düşünceye kadar (yere düşünce) Allah kerim* (Kaçalin 2016: 109).

442 F. yėrde: P. yerde

443 F. yaġmurdan: P. yaġmurda

444 krş. *Altın yerde paslanmaz, taş yağmurdan (yerde) ıslanmaz* (Aksoy 1988: 144, Albayrak 2009: 151, Eyüboğlu 1973: 14).

[=Üstün değer taşıyan kişi ya da nesne, ne türlü uygunsuz koşullar içinde bulunursa bulunsun değerini, niteliğini yitirmez.] (Aksoy 1988: 144)

29. **Anañ[445] kābinin ḳo, öcüñ ḳoma.[446]**
→ F.285 124ª/5-6, P.121 6ᵇ/8-9

[=Annenin nikâh parasını, babanın varislerine terk et, fakat herhangi bir hasmın üstündeki kinini bırakma, mutlaka öcünü al.] (İzbudak 1936: 25)

30. **Anasın gör, ḳızın al; ḳıyısın gör, be̱zin[447] al.[448/449]**
→ F.7 116ª/12-13, P.264 11ᵇ/8-9

[=Her kız evlat doğuştan annesinin birçok huyunu alır; sonra da annesinin eğitimi ile arzu edilen şekilde yetiştirilmeye çalışılır. Bundan dolayı bir kızı tanımak için, annesine benzeyeceğinden, önce annesini tanımak gerekir. Tıpkı bir kumaşın niteliklerini öğrenmek için kenarına bakmak gerektiği gibi.] (Albayrak 2009: 159)
[=Kız annesinin birçok huylarını doğuştan almış buIunur. Sonra da annesinin eğitimi ile yetişir. Bunun için bir kızın niteliklerini öğrenmek isteyenler, annesine benzeyeceğini düşünürlerse yanılmamış olurlar. Nitekim bir kumaşın kenarına bakanlar, her yerini görmüş gibi olurlar.] (Aksoy 1988: 147-148)

31. **Anbārdan bir çāşnī besdür.[450]**
→ F.'de yok, P.523 19ᵇ/9

[=Bir tümün küçük bir parçasını incelemek, tümü üzerinde yargıya varmaya yeter.] (Aksoy 1988: 192)

---

445 F. nüshası *atañ* (?)
446 krş. *Anan kâbin (nikâhın) ko öcün koma* (Eyüboğlu 1973: 16).
447 F. be̱zin: P. bezin
448 F. al: P.'de yok
449 krş. *Anasın gör ḳızın al, kıyısın gör bezin al* (Çınar 1996: 166, Özer 2021: 262), *Anasın gör, gızın al, gıyısın gör, bezin al* (Bayat 1992: 40), *Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al* (Albayrak 2009: 159), *Ki dimişler anasın gör kızın al/Kıyısına nazar eyle bizin al* (Hengirmen 1983: 192), *Anasına bak kızını al, kenarına (kıyısına, tarağına) bak bezini al.* (Aksoy 1988: 147), *Anasın gör, kızın al; kıyısın gör, bezin al* (Elçin 1977: 219), *Kenarına bak bezini al, anasına bak kızını al* (Kaymaz 2013: 180), *Anasın gör kızını al; kıyısını gör, bezin al* (B67) (Demir 2018: 118), *N'ola engûri görüb bâdeye olsam meyyâl/Halkda eski meseldür anasın gör kızın al* -Veysî, *Eger kız alırsan temelin ara/Sakın harc eyleme boşına para/Gelince çıkarır yüzünü kara/İbtida varınca anasına bak* -Bezmî (Eyüboğlu 1973: 16), *Anasını gör kızın al kenârın gör bezin al* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 352), *Anasın gör kızını al, kenârın gör bezin al* (Baralı Çiçekler 2019: 60).
450 krş. *Bir ambar buğdayın örneği bir avuçtur* (Aksoy 1988: 192).

32. **Arḳın[451] meleyen de[452] bulur ḳatı meleyen de[453/454] ḳuzusın.[455]**
→ F.183 121ª/7, P.443 17ª/8-9

[=Ebeveynler hangi koşulda olursa olsun evlatlarını yalnız bırakmaz, onların yanında olur ve onları himaye ederler. (?)]
[=Yavaş meleyen koyun da kuzusunu bulur, hızlı meleyen de. (?)] (İzbudak 1936: 26)

33. **Aruġuñ aṣlı belürmez.[456]**
→ F.298 124ᵇ/1, P.246 11ª/7

[=1. Zayıf, cılız insanların dış görünüşleri cazibeli değildir. 2. Düşkün kişiler asil olamazlar.]
[=Zayıf adam bir kimseye benzetilemez.] (İzbudak 1936: 36)

34. **Arusın söyündür, balın andan[457] yė.[458]**
→ F.89 118ᵇ/3-4, P.346 14ª/7-8

[=Bir işin tehlikesini ortadan kaldırmadan, o işten menfaat sağlama yoluna gidilmemelidir.] (Albayrak 2009: 167)

35. **Aṣıl[459] azmaz, ṣaġ yiymez.[460]**
→ F.19 116ᵇ/7-8, P.275 12ª/6

[=İnsan daima soylu ve değerli olanı tercih etmeli.] (Albayrak 2009: 175)
[=Bir kişi ya da nesne, ne denli biçim değiştirirse değiştirsin, aslını yitirmez; soyluluğunu kavrar.] (Aksoy 1988: 155)

---

451 F. arḳın: P. arḳun
452 F. de: P. daḫı
453 F. de: P. daḫı
454 F.'de yok: P. bulur
455 krş. *Kuzusunu alçak sesle meleyen de bulur, yüksek sesle meleyen de bulur* (B32-33) (Demir 2018: 84).
456 krş. *Arığın aslı belirmez* (Eyüboğlu 1973: 17).
457 F. balın andan: P. andan balın al
458 krş. *Arısını söndür, balını ondan sonra ye* (Albayrak 2009: 167, Eyüboğlu 1973: 17), *Arıyı sevindirmeyince (?) balın alma, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 352).
459 F. aṣıl: P. aṣl
460 krş. *Aṣıl azmaz, ṣaġ yıymaz* (Çınar 1996: 41), *Asıl azmaz, sağ yemez* (?) (Bayat 1992: 41), *Asıl azmaz, bal kokmaz* (Akyalçın 2012: 140), *Asıl azmaz, bal kokmaz (Kokarsa kaymak kokar, aslında ayran var)* (Aksoy 1988: 155), *Asil azmaz, bal kokmaz, kokarsa çökelek (yağ, kaymak) kokar, çünkü aslı (cinsi) ayrandandır (ayrandır)* (Albayrak 2009: 175), *Eyü hakkında kimse kem diyimez/Asıl azmaz cihânda sağ yiyimez* (Hengirmen 1983: 192), *Asıl olan azmaz* (Buluç 1978: 12), *Asil azmaz, sağlam yayılmaz* (B10) (Demir 2018: 66), *Kişizâdelik hiç alınmaz satun/Asîl azmaz diye söylerler bütün* -Gufrânî (Eyüboğlu 1973: 19).

36. ʿĀṣī ḳuzıya ḳurt yėtmez.[461/462]
→ F.616 133ᵇ/13, P.161 8ᵃ/4-5

[=Dikbaşlı kimselerin karşısında en güçlüler dahi duramaz.]
[=Kurt, yürümekten, koşmaktan perva etmez ama sürüden azan kuzu can korkusuyla o kadar koşar ki kurt bile yetişemez. (?)] (İzbudak 1936: 60)

37. Aşaġa ḳorsam pas olur, yoḳaru[463] ḳorsam is olur.[464/465]
→ F.317 125ᵃ/3-4, P.608 22ᵇ/8

[=1. Öyle ortamlar vardır ki insan alçakgönüllü davrandığında değeri bilinmez, büyüklük tasladığında ise kötülenir. Bu durumda insanın yapacağı en doğru ve güzel şey, olduğu gibi görünmektir. 2. Aşırı derecede titiz olan insanlar, yapacakları işe nereden ve nasıl başlamaları gerektiğine bir türlü karar veremezler.] (Albayrak 2009: 178)

38. ʿĀşıḳa yā ṣabr yā sefer gerekdür.[466/467]
→ F.255 123ᵃ/9-10, P.21 3ᵃ/9

[=Bir şeye aşırı tutkulu olan kimse tutkulu olduğu şeyi elde etmek için ya isyan etmeden sabırla beklemeyi bilecektir ya da diyar diyar gezerek tutkulu olduğu şeyi elde etmeye çalışacaktır.] (Albayrak 2009: 179)

39. Aş ṭuzıla, ṭuz oranıla.[468]
→ F.410 127ᵇ/7, P.'de yok.

---

461 F. yėtmez: P. yetmez

462 krş. *ʿĀṣī ḳuzıya ḳurt yetmez* (Çınar 1996: 107), *Asi kuzuyu kurt yemez* (Albayrak 2009: 175), *Giç evlenen veledden assı itmez/Ki âsî kuzuya bil kurt yitmez* (Hengirmen 1983: 189), *ʿĀṣī ḳuzıya ḳurd yetmez* (Ekinci 2015: 176), *Eyü olanlar şehâ yitüp gitmez/Kuzının âsisine kurd yitmez* (Kut 1986: 108), *Asi kuzuya kurt gelmez; bina âşığı olan kişiye yurt yetmez* (B39) (Demir 2018: 91).

463 F. yoḳaru: P. yoḳarı

464 krş. *Aşağı koysam (koysan) pas olur, yukarı koysam (koysan) is olur* (Albayrak 2009: 178, Eyüboğlu 1973: 19), *Yukarı korsam is olur aşağı korsam pas* (Bozkaplan 2011: 175).

465 Ömer Asım Aksoy bu sözün bir atasözü sayılamayacağını ifade eder (Aksoy 1988: 57).

466 F. gerekdür: P. gerek

467 krş. *Âşığa ya sabır ya sefer gerekdir* (Albayrak 2009: 179), *Ana bildi pend ü bend itmez eser/Âşıka ya sabr ya hod sefer* (Ayan 1998: 187), *Gerek kim sabr ide her derde âşık/Ki bî-şek sabr durur aşkın devâsı* -Ahmedî, *Uşşâka gerçi sabr u seferdür devâ velî/Sanmam ki bana çâre ider sabr u yâ sefer* -Cem Sultan (Eyüboğlu 1973: 20).

468 krş. *Aş ṭuz ile, ṭuz oran ile* (Çınar 1996: 40), *Aş tuz ile, tuz uran ile* (?) (Bayat 1992: 41), *Aş tuz ile, tuz nispet ile* (Albayrak 2009: 178), *Aş tuz ile, tuz oran ile* (Aksoy 1988: 157, Buluç 1978: 12. Elçin 1977: 217), *Yemek tuzu ile ve tuz oran ile güzeldir* (B10) (Demir 2018: 65), *Aş tuz ile tuz oranıla olur hanımların/Aşı gayet çok olur tûzı gerektür hemçünîn* -Es'ad (Selânîkî) (Eyüboğlu 1973: 19), *Aş tuzıla, tuz oranıla demişler* (Özer 2021: 263).

[=Bir iş için gerekli olan malzeme ölçülü kullanılmalıdır. Ölçü göz önünde bulundurulmadan kullanılan malzeme arzu edilen sonuca ulaşmayı engelleyebilir.] (Albayrak 2009: 178)
[=Bir şeyin hoşa gitmesi, birtakım nitelikler taşımasına ve bu niteliklerin gerektiği oranda bulunmasına bağlıdır. Ölçüsüz ve aşırı nitelikler o şeyi tatsız, zevksiz duruma sokar.] (Aksoy 1988: 157)

40. **Ata dōstı oġula mīrās̱dur.**[469]
→ F.254 123ᵃ/9, P.20 3ᵃ/8-9

[=Baba dostu, insan için miras kadar değerlidir. Çünkü o hayatta olmayan dostunun çocuğunu kendi çocuğu gibi kabul eder, sıkışık bir anında hemen yardımına koşar.] (Albayrak 2009: 189)
[=Babamızın dostları, babamızdan bize kalan miras gibidir. Bizi kollarlar. Sıkışık durumlarımızda bize her türlü yardımı yaparlar.] (Aksoy 1988: 158)

41. **Atalaruñ bir sözi biñ ögüde geçer.**[470]
→ F.'de yok, P.538 20ᵃ/10

[=Atasözleri tecrübe esasına dayandığı için ataların söylediği her bir söz, bin öğüt yerine geçecek kadar değerlidir.]

42. **At mı[471] ṣatduñ, gümişlü[472] yancuġum iseñ[473] kesil.**
→ F.449 128ᵇ/13-14, P.530 20ᵃ/3-4

[=Bana at mı sattın? Atın sırmalı çulu isen de çekil, benden uzaklaş. (?)] (İzbudak 1936: 48)

43. **Atuñı[474] boz at yanına baġlama, yā ḫūyın ḫūlanur yā tüyin.**[475]
→ F.338 125ᵇ/7-8, P.629 23ᵇ/3

[=Kötü insanlarla birlikte olanlar, mutlaka onların bazı kötü yönlerini benimserler.] (Albayrak 2009: 194)

---

469 krş. *Ata dostu oğla mirastır* (Aksoy 1988: 158, Eyüboğlu 1973: 26).
470 krş. *Ataların bir sözü bin öğüde geçer* (Soysal 1971: 55), *Atalaruñ sözi biñ ögüde geçer* (Buluç 1978: 12).
471 F. at mı (?): P. atumı
472 F. gümişlü: P. gümişli
473 F. yancuġum iseñ: P. yancuġumısañ
474 F. atuñı: P. atuñ
475 krş. *Atını boz atın yanına bağlama; ya huyunu alır ya tüyünü* (Albayrak 2009: 194), *Boz atın yanında turan ya huyun ögrenür ya husın* (Kayra 1992: 35), *Boz atın yanında bağlanan ya onun tüyünü tüylenir ya onun huyunu huylanır* (B73) (Demir 2018: 124), *Atını boz at yanına bağlama, ya huyun huylanır, ya tüyün* (Eyüboğlu 1973: 28).

44. Atuñı dōst bigi ṣaḳla, düşmān bigi bin.[476]
→ F.175 120b/13-14, P.433 17a/1

[=İnsan kullandığı araçların bakımını eksiksiz bir şekilde yapmalı, sonra da o araçları korkusuz bir şekilde kullanmalıdır.] (Albayrak 2009: 1195)
[=Ata iyi baktıktan sonra, yora yora bininiz; korkmayınız, sarsılmaz. Çalıştırdığımız işçilerin gücü de iyi beslenmeleriyle artmaz mı?] (Aksoy 1988: 158)

45. Atuñ[477] **ḳulağın kesüñ,**[478] **yine**[479/480] **atdur;**[481] **ṭoñuzuñ ḳuyruġın**[482] **kesüñ,**[483] **yine**[484] **ṭoñuzdur.**[485]
→ F.605 133b/3-4, P.149 7b/6-7

[=Ne yapılırsa yapılsın insanların özünde var olan iyi ya da kötü nitelikler yok edilemez. İyi iyidir, kötü de kötüdür.]
[=Atın kulağı kesilmekle kıymetten düşmez; domuzun kuyruğunu kesmekle de onun çirkinliği ne artar ne de eksilir.] (İzbudak 1936: 60)

46. Atuñ yörügenin[486] **al, yügrük çıḳarsa ṭāliʿüñ.**[487]
→ F.178 121a/2, P.438 17a/4-5

[=Atın hareketli, iyi koşanını tercih etmek gerekir. Böyle bir atın yarış atı çıkması büyük bir talihtir.] (Albayrak 2009: 194)

47. Avcı atın[488] **it yėmez.**[489]
→ F.507 130b/7, P.'de yok.

---

476 krş. *Atı dostun kibi besle, düşmanın kibi bin* (?) (Bayat 1992: 42), *Atını dost gibi sakla, düşman gibi bin* (Albayrak 2009: 195, Eyüboğlu 1973: 28), *Ata dost gibi bakmalı, düşman gibi binmeli* (Aksoy 1988: 158), *Atuñı dostuñ gibi besle, düşmanı gibi bin* (Buluç 1978: 12).

477 F. atuñ: P. itüñ

478 F. kesüñ: P. kes

479 F. nüshasında [نیِهٔ] biçiminde yazılmıştır.

480 F. yine: P.'de yok

481 F. atdur: P. itdür

482 F. ḳuyruġın: P. ḳulaġın

483 F. kesüñ: P. kes

484 F. yine: P.'de yok

485 krş. *Domuzun kuyruğunu kes yine domuz* (Aksoy 1988: 246), *Katʿ idersen sakalını budur/Tonuzun kuyruğu kesilse odur* (Kut 1986: 107), *Domuzun kuyruğunu kesin, geri kalan yer yine domuzdur* (B79) (Demir 2018: 130), *Atın kulağını kesin yine attır, domuzun kuyruğunu kesin yine domuzdur* (Eyüboğlu 1973: 28), *Tonuzun kuyrugın kessen gine tonuzdur, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 352).

486 F. yörügenin: P. yügrügin

487 krş. *Atın yürügenini al, yüğrük çıkarsa talihin* (Albayrak 2009: 194).

488 *etin* (?)

489 krş. *Avcı etini, av köpeği (it) yemez* (Albayrak 2009: 198).

[=Aynı amaca hizmet eden ve o doğrultuda hareket edenler birbirlerine zarar vermezler. (?)]

48. Av köpegi avdan ḳalmaz.[490]
→ F.655 135ᵃ/2, P.200 9ᵇ/2

[=Belli bir işte, belli bir konuda bilgi, görüş ve becerisi çok olan kimse, söz konusu iş bildiği en iyi şey olduğu için onu yapmaktan vazgeçmez.] *[=Bir iş yaparak başarılı olmak yerine, hazıra konmaya alışmış olan biri, bu alışkınlığını her zaman sürdürür.]* (Albayrak 2009: 197) *[=Hazıra konarak iş yapmayı âdet edinmiş olan kişi, her zaman bu yolu izler.]* (Aksoy 1988: 165)

49. ʿAvret düzdügi evi Tañrı yıḳmaz, ʿavret bozduġı evi Tañrı yapmaz.[491]
→ F.223 122ᵃ/11-12, P.'de yok.

[=Bir hanımın kendi emeği ile kurduğu evi Allah koruyarak ona bir kötülük gelmesini önler. Bir hanımın bozduğu evi ise Allah tekrar yapabilecek bir duruma getirmez.] (Albayrak 2009: 199)

50. ʿAvrete, oġlana, mey-ḫōra rāz[492] dėme.[493/494]
→ F.527 131ᵃ/10, P.565 21ᵃ/8-9

[=Hanımlar dedikoduyu sevdiklerinden, çocuklar saf olduklarından, sarhoşlar ise nerede neyi konuşmaları gerektiğini bilmediklerinden bunların her üçüne de sır söylemek doğru değildir.] (Albayrak 2009: 198)

51. ʿAvretüñile[495] bāzāruñ[496] kimseye inanma.[497]
→ F.109 119ᵃ/5-6, P.367 14ᵇ/11

[=İnsan hanımı ile arasındaki olaylardan hiç kimseye söz etmemeli.] (Albayrak 2009: 199)

---

490 krş. *Av köpeği, avdan kalmaz* (Albayrak 2009: 197, Eyüboğlu 1973: 28).

491 krş. *Avrat düzdüğü evi Tanrı yıkmaz, avrat bozduğu evi Tanrı yapmaz* (Albayrak 2009: 200, Eyüboğlu 1973: 28), *Avrat yapduğı ev yıkılmaz demişler* (Özer 2021: 265).

492 F nüshasında *zār* olarak yazılmıştır.

493 F. dėme: P. vėrme

494 krş. *Avrada, çocuğa, meyhora raz deme, Avrada, oğlana, sarhoşa sırrını söyleme* (Albayrak 2009: 198), *ʿAvrat ve oğlan ve serhoş altına kendü tavaruñı vėrme* (Buluç 1978: 12), *Verir mezâde kâle-i râz-ı nihânını/Her kimse kim olursa hem-esrâr uşâğ ile* -Hâzık, *Avratla oğlana sırrın deme* -Şikârî, *Avrata söylemeyigör hiç râz/Kim işitse dimeyince olmaz* (Eyüboğlu 1973: 28).

495 F. ʿavretüñile: P. ʿavretüñle

496 F. bāzāruñ: P. bāzāruñı

497 krş. *Avradın ile pazarını kimseye inanma* (Albayrak 2009: 199, Eyüboğlu 1973: 28).

52. **ʿAvretüñ mestūresin al, gözen[498] çıḳarsa ṭāliʿüñ.**[499]
→ F.179 121ᵃ/3, P.440 17ᵃ/5-6

[=Evlenirken güzelliğini saklamasını bilen, güzelliğini yabancılara sergilemeyen hanımları tercih etmeli. Eğer böyle bir hanım başkalarının ilgisini çekmeye, kendini başkalarına göstermeye çalışırsa bunu da insan kötü talihine yormalı.] (Albayrak 2009: 199)

53. **ʿAvret var kim arpa unın aş eyler, ʿavret var kim kertik başın yaş eyler.**[500]
→ F.'de yok, P.91 5ᵇ/8-9

[=Çok becerikli, elinden her iş gelen, kötü bir malzemeden çok iyi ürün üreten hanımlar yanında, beceriksiz, elinden hiçbir iş gelmeyen, çok iyi malzemelerden dişe dokunur hiçbir şey ortaya koyamayan hanımlar da vardır.] (Albayrak 2009: 200)

54. **Ay benümle olsun, ılduz g.tine ayaġum.**[501]
→ F.'de yok, P.215 10ᵃ/5

[=Birinci derecede önem arz eden olaylar, durumlar ve kişiler karşısında başkalarının pek kıymeti olmaz. (?)]

55. **ʿAybsuz yār isteyen yārsuz ḳalur.**[502]
→ F.92 118ᵇ/6, P.349 14ᵃ/9-10

---

498 F. gözen: P. gözel

499 krş. *Avradın mesturesini al, gözen çıkarsa talihin* (Albayrak 2009: 199, Eyüboğlu 1973: 28).

500 krş. *Avrat var, arpa unundan aş eder; avrat var, buğday ununu termaş eder, Avrat vardır, arpadan (arpa unundan) aş eder (yapar), avrat vardır, bulguru (buğday unundan) keş eder (yapar)* (Aksoy 1988: 166, Albayrak 2009: 200, Eyüboğlu 1973: 28), *Kadın vardır ki küçük nesnelerden aş eder, kadın vardır ki kuşbaşını yaş eder* (B45) (Demir 2018: 97).

501 krş. *Ay görenin, yıldıza tanı yoktur* (Albayrak 2009: 201), *Ay benimle olduktan sonra, yıldızın kuyruğuna çarpim.* (www.orhankemal.org/v05/kitaplarindan. html) (29.09.2017).

502 krş. *ʿAyıbsız yâr isteyen yârsız ḳalur dur* (?) (Çınar 1996: 156), *Eyibsiz yâr isteyen yarsız galur* (Bayat 1992: 59), *Ayıpsız yâr arayan, yârsız kalır* (Albayrak 2009: 206), *Kalursın yârsuz hem tutmağıl reyp/Cihânda isterisen yâr-ı bî-ayp* (Hengirmen 1983: 186), *Ayıpsız yâr arayan (dost isteyen), yârsız (dostsuz) kalır* (Aksoy 1988: 168), *Ayıpsız dost ızlan dostsuz galar* (Sis 2005: 259), *ʿAyıpsuz yâr isteyen yârsuz kalur* (Buluç 1978: 13), *Ayıbsız yâr isteyen yârsız kalur* (Elçin 1977: 225), *Kusursuz dost arayan dostsuz kalır* (Kaymaz 2013: 182), *Ayıpsız yâr isteyen yârsız kalır* (B62) (Demir 2018: 114), *Ahmed'ün aybı güzeller sev-mek ise gam değül/Yârsuz kalur cihanda aybsuz yâr isteyen* -Ahmed Paşa, *Bî-vefâ yârın Muhubbî cevrini ma'zûr dut/Yârsız kalur cihanda aybsuz yâr isteyen* -Muhubbî (Eyüboğlu 1973: 30), *ʿAyb(sız) yâr isteyen yârsız, kılsız .m (isteyen) .msız kalur, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 353), *ʿAybsız yâr olmaz, ʿaybsız yâr isteyen yârsız kalur* (Baralı Çiçekler 2019: 52), *Kusursuz yâr isteyen yârsız kalur, ʿAyıpsız yâr isteyen yârsız kalur demişler* (Özer 2021: 317).

[=Sevdiği insanın, evleneceği kişinin eksiksiz olmasını isteyen kişi, sevmek ya da evlenmek için kimseyi bulamaz.] (Albayrak 2009: 206)
[=Kusursuz güzel olmaz. "Eşim kusursuz olmalı" diyen eş bulamaz. Bu kural yalnız eş için değil, elde etmek istediğimiz her şey için doğrudur.] (Aksoy 1988: 168)

56. **Ay gör, oruç ṭut;**[503] **ay gör, bayram eyle.**[504]
→ F.165 120ᵇ/5-6, P.423 16ᵇ/5

[=1. Bir işin sonucunu görmeden o işe oldu bitti gözüyle bakmak doğru değildir. 2. Vakti gelmemiş bir işi yapmaktan kaçınmak gerekir. 3. Hicri takvime göre Ramazan ayı çıkıp yeni ay görünmeden bayram edilmez.] (Albayrak 2009: 205)
[=Bayram ayının doğduğunu görmeden bayram etmek ihtiyatsızlıktır. Beklenen bütün sevinilecek durumlar için bu ihtiyat gösterilmelidir. Bu gerçekleşmeden ona oldu gözüyle bakılıp sevinilmemelidir.] (Aksoy 1988: 168)

57. **Aylaḳ**[505] **ḳan alıcı bulıcaḳ ṭamarlaruñ ṭoġrat.**[506/507]
→ F.370 126ᵇ/3-4, P.475 18ᵃ/7-8

[=Çıkar üzerine kurulu olan bu dünyada bedavaya yaptırabileceğin bir şey olursa durma yaptır, durumdan yararlan.]
[=Bedava kan alıcı bulursan damarlarını şerha şerha yardır.] (İzbudak 1936: 42)

58. **Aylaḳ**[508] **ṭurmaḳdan**[509] **aylaḳ**[510] **işlemek yėgdür.**[511/512]

---

503 F. ay gör oruç ṭut: P. oruç dut ay gör

504 krş. *Ayı gör, oruç dut, ayı gör, bayram et* (Bayat 1992: 42), *Ay gördünse bayram et, Ay görmeden bayram etme* (Aksoy 1988: 167), *Ay'ı gördünse bayram et* (Albayrak 2009: 205), *Ay gör oruç tut, ay gör bayram et* (Eyüboğlu 1973: 29).

505 F. aylaḳ: P. rāy-gān

506 F. ṭoġrat: P. doġrat

507 krş. *Bedava kan alıcı bulan, otuz iki damarından bile aldırır* (B45) (Demir 2018: 97), *Aylak kan alıcı bulıcak damarların doğrat* (Eyüboğlu 1973: 30), *Müft kan alıcı bulan otuz iki tamarından kan aldırır demişler* (Özer 2021: 321).

508 F nüshasında *ayluḳ* biçiminde yazılmıştır. Sözcük İzbudak (1936: 10) tarafından *ayluḳ* olarak okunmuştur. P. *aylaḳ.*

509 F. ṭurmaḳdan: P. durmaḳdan

510 F nüshasında *ayluḳ* biçiminde yazılmış ve İzbudak (1936: 10) tarafından nüshada yazıldığı gibi okunmuştur. P. *aylaḳ.*

511 F. yėgdür: P. yegdür

512 krş. *Aylığ oturma, aylığ işle* (Bayat 1992: 42), *Aylak durma, aylak işle* (Albayrak 2009: 207), *Yürümek ayb olur kişiye bî-kâr/Oturma aylak aylak işle iy yâr* (Hengirmen 1983: 158), *Aylık oturma, aylık işle* (B33) (Demir 2018: 84), *Aylak oturmadan aylak iş işlemek yegdir, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 354), *Aylak işle aylak gezme* (Baralı Çiçekler 2019: 59).

→ F.17 116b/6, P.273 12a/4

[=İş güçsüz dolanıp durmaktansa basit de olsa bir şeylerle uğraşmak daha iyidir.]
[=Boş durmaktansa boşa çalışmak daha iyidir.] (Albayrak 2009: 207)
[=Aylak durmaktansa aylıkla iş tutmak iyidir.] (İzbudak 1936: 10)

59. **Ayunuñ**[513] **dişin görmeyen başın**[514] **ḳabaḳ ṣanur.**[515]
→ F.621 134a/2, P.166 8a/8-9

[=Olayların temelini araştırıp aslını öğrenmeden değerlendirmede bulunmak, insanı büyük yanılgılara düşürür.] (Albayrak 2009: 206)

60. **Ayuyı beliñlet,**[516/517] **temāşāya baḳ; ḳurdı**[518] **beliñlet,**[519] **kefen yaraḳla.**[520]
→ F.191 121a/14, P.451 17b/2-3

[=1. Kızdırılan[521] *bir ayı, kendisini kızdıran kimseler karşısında gülünç durumlara düşer. Kızdırılan bir kurt ise kendini kızdıranların canına kastetmekten geri durmaz. 2. Bilgisiz ve kaba bir kimse kızdırıldığında gülünç durumlara düşer; gururuna düşkün bir kimse kızdırıldığında ise kendisini kızdıranların canına okur.]* (Albayrak 2009: 207)

61. **Azacuḳ nereye**[522] **gidersin? Çoḳ**[523] **getürmege…**[524]
→ F.155 120a/12, P.413 16a/9

[=Pek çok şeyin azı tek başına bir şey ifade etmediği hâlde, çokla birleştiğinde büyük işlerin başarılmasına katkıda bulunmuş olur.] (Albayrak 2009: 211)

---

513 Boratav (1954: 239) tarafından *itüñ* olarak okunmuştur.
514 F. başın: P. başını
515 krş. *Ayının dişini görmeyen, başını kabak sanır* (Albayrak 2009: 206, Eyüboğlu 1973: 30).
516 F. beliñlet: P. böglet
517 İzbudak bu sözcüğü *belgilet* (?) olarak okumuştur (İzbudak 1936: 27).
518 F. ḳurdı: P. ḳurd
519 F. beliñlet: P. böglet
520 krş. *Ayıyı benilet (belinglet), seyrine bak, kurdu benilet (belinglet) kefenini hazırla* (Albayrak 2009: 207, Eyüboğlu 1973: 30).
521 *Ürkütülen* (?) olmalıydı.
522 F. nereye: P. nėreye
523 F. çoḳ: P. çoḳça
524 krş. *Azcığa ḳande gidersin dimişler. Çokça getürmege giderin dimiş* (Çınar 1996: 121), *Azca nereye? Çokçanın yanına* (Aksoy 1988: 170), *Aza demişler "Nereye?", "Çoğun yanına" demiş* (Albayrak 2009: 211, Eyüboğlu 1973: 31), *Virürin diyü gam çekme azacuk/Gider çokca getürmege azacuk* (Hengirmen 1983: 99), *Azacık kande gidersin, çokça götürmeğe* (Elçin 1977: 218), *Azacak (?) nereye gidersin? Çogı getürmeye* (Baralı Çiçekler 2019: 51), *Azcek (?) nereye gidersün, çokça getürmeye* (Baralı Çiçekler 2019: 66), *Azacık nereye gider-sin, çokça götürmeye (?)* (Baralı Çiçekler 2019: 85), *Azacık aşın gavgasız başın* (Özer 2021: 266).

[=Aza, nereye gidiyorsun demişler, çoğa demiş.] (İzbudak 1936: 24)

62. Azaçuḳ[525] işüm, ġavġāsuz başum.[526]
→ F.172 120b/11-12, P.430 16b/10

[=Kimseyle karşı karşıya gelmeden, anlaşmazlığa düşmeden devam ettirilen orta hâlli bir hayat, başkalarıyla karşı karşıya gelerek, gürültü ve dövüş ederek sürdürülen zengin bir hayat tarzından daha iyidir.] (Albayrak 2009: 202)
[=1. Evimde kalabalık olmazsa işim az olur, uğraşma, didişme de olmaz. 2. Didişmesiz orta hâlli bir geçim, türlü uğraşma ve didişmelerle dolu zenginlerin yaşayışından daha iyidir.] (Aksoy 1988: 170)

63. Azı[527] bilmeyen çoğı hīc[528] bilmez.[529]
→ F.153 120a/10-11, P.411 16a/8

[=Aza kanaat etmeyen çoğu bulamaz.]
[=Kendisine yapılan küçük bir iyiliği teşekkürle karşılamayan bir kimseye, daha büyük iyilikler yapılsa da tavrı değişmez.] (Albayrak 2009: 213)
[=Küçük de olsa bir iyiliğin değerini bilmeyen, ona karşı teşekkür duygusu beslemeyen kişi, daha büyük iyiliklerin değerini de bilmez; onlara karşı da duygusuz kalır.] (Aksoy 1988: 197)

64. Baḫīl cennete girmez, girirse de[530] raḥmet bulmaz.[531]

---

525 F. azaçuḳ: P. azacuḳ

526 krş. *Azacuğ işüm ḳorḳısız başum* (Çınar 1996: 104), *Azacıg aşım, govgasız başım* (Bayat 1992: 43), *Azıcık aşım, ağrısız (kavgasız, kaygısız) başım* (Albayrak 2009: 212, Eyüboğlu 1973: 31), *Azıcık aşım, kaygısız (ağrısız, kavgasız) başım* (Aksoy 1988: 170), *Azacık aşım, kavgasız başım* (Kaymaz 2013: 180), *Azacık aşım korkusuz başım* (B38) (Demir 2018: 89), *Azacuk işim gavgasız başım* (Baralı Çiçekler 2019: 103), *Yalınız aşım gavgasız başım demişler* (Özer 2021: 349).

527 F. azı: P. az<ı>

528 F. çoğı hīc: P. hīç çoġ

529 krş. *Azı bilmeyen çoğı hiç bilmez* (Çınar 1996: 50, Elçin 1977: 217), *Azı bilmeyen çoğı heç bilmez* (Bayat 1992: 43), *Azı bilmeyen, çoğu hiç bilmez* [Aksoy 1988: 170, Albayrak 2009: 212, (B14) Demir 2018: 69, Eyüboğlu 1973: 31], *Cihânda azı bilen bil yanılmaz/Ki azı bilmeyen çoğı da bilmez* (Hengirmen 1983: 222), *Biri bilmeyen bini hiç bilmez* (Aksoy 1988: 197), *Azı bilmeyen çoğı dahı bilmez* (Buluç 1978: 13, Özer 2021: 266), *Azını bilmeyen çoğunu hiç bilmez* (Kaymaz 2013: 181), *Azı bilmeyen çogı bilmez* (Baralı Çiçekler 2019: 82).

530 F. girirse de: P. girürse

531 krş. *Bahıl uçmaga girmez, zahid dahi olursa* (Çınar 1996: 167), *Bahıl uçmağa girmez* (Bayat 1992: 43), *Bahil cennete girmez, girse de rahmet bulmaz* (Albayrak 2009: 219), *Bahîl olma ki buhl eyü iş olmaz/Dimişlerdür bahîl uçmağı bulmaz* (Hengirmen 1983: 225), *Resûlün buyruğıdur girmez iy merd/Bahil uçmağa vü tamuya cömerd* (Hengirmen 1983: 226), *Hasis/cimri cennete girmez, zahit dahi olsa* (B67) (Demir 2018: 119), *Ağlamasa gözlerim*

→ F.636 134a/15-134b/1, P.182 8b/10

[=Elindekini başkalarıyla paylaşmayı sevmeyen insanları Allah sevmez. Böyle insanlar, Allah'ın rahmetinden de uzak kalırlar.]
[=Cimri insanları Allah sevmediği için cennete gidip mutlu olmaları mümkün değildir. Kaldı ki cennete girseler bile, rahat yüzü göremezler, çünkü Allah kendilerine merhamet etmez, acımaz ve onları esirgemez.] (Albayrak 2009: 219)

65. **Baḫīl gün olsa kimse üstine ṭoġmazdı.**[532/533]
→ F.491 130a/7, P.'de yok.

[=Cimri bir insandan kimse en küçük bir yardım ya da iyilik beklememeli.] (Albayrak 2009: 219)

66. **Baḳ baḳışuñ, al alışuñ.**[534]
→ F.137 119b/12-13, P.396 15b/8

[=1. Bir şey detaylı bir biçimde araştırılıp incelenerek alınmalıdır. 2. İnsanlar, yaşanan olaylar karşısında iyice düşünmeli ve kendi hissesine düşeni almalıdır.]

67. **Balçıġı**[535] **dīvāra vur;**[536] **ṭutarsa**[537] **ḫōş,**[538] **dutmazsa gine**[539] **ḫōş.**[540]
→ F.323 125a/8-9, P.614 23a/1-2

[=Bir işi en iyi biçimde bitirmek veya insanlara faydalı olmak için her türlü gayret gösterilmeli, bu gayretten sonra amaca ulaşılması ya da ulaşılamaması fark etmez.] (Albayrak 2009: 223)

---

kûyine yol virmez nigâr/Oldı rûşen bû ki hergiz cennete girmez bahîl -Adlî (Eyüboğlu 1973: 33), *Bahîl uçmaga girmez* (Baralı Çiçekler 2019: 82).

532 Bu atasözünden önce *atalar eydür* ibaresi yazılmamıştır.

533 krş. *Bahil gün olsa, kimsenin üstüne doğmaz* (Albayrak 2009: 219, Eyüboğlu 1973: 33).

534 krş. *Baḳ baḳışuñ el üleşün* (?) (Çınar 1996: 49), *Bag bagışın, al alışın* (Bayat 1992: 43), *Bak bakışın al alışın ol şah evliyâ/Ger yana ihlâs kılarsın olmayasın serseri* (Aslanoğlu 1992: 434), *Bak bakışın, al alışın* (Eyüboğlu 1973: 33).

535 F. balçıġı: P. balçıḳ<ı>

536 F. vur: P. ur

537 F. ṭutarsa: P. dutarsa

538 F. ḫōş: P. <ḫōş>

539 F. gine: P. lekesi

540 krş. *Balçığı duvara vur; tutarsa hoş, tutmazsa yine hoş* (Albayrak 2009: 223, Eyüboğlu 1973: 35), *Balçıgı divara ur yapışmazsa izi kalur, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 352).

68. Bal da bal, behāsı da bal.[541]
→ F.598 133ᵃ/12-13, P.142 7ᵇ/1

[=Değerli, güzel bir şeyin bedeli de o nispette olur.]
[=Bedelsiz hiçbir şey yoktur; her şeyin bedeli, o şeyden daha önemlidir.] (Albayrak 2009: 222)
[=Bal tatlıdır ama bahası daha tatlıdır (fiyatlıdır).] (İzbudak 1936: 59)

69. Bal dėmegile ağız ṭatlu olmaz.[542]
→ F.509 130ᵇ/9-10, P.'de yok.

[=Tatlı söz söylemekle, sözde kalan dileklerle hiçbir iş bitirilemez.] (Albayrak 2009: 221)
[=Tatlı sözlerle güzel bir şey gerçekleşmiş olmaz.] (Aksoy 1988: 177)

70. Balıḳ başından yiyür.[543/544]
→ F.20 116ᵇ/8, P.276 12ᵃ/6

[=Bir toplumu idare edenlerin tutum ve davranışları bozuksa o toplum da er geç bozulur.] (Albayrak 2009: 224)
[=Baştakilerin tutumu bozuk olan toplumda her şey bozuk olur.] (Aksoy 1988: 178)

71. Balıla ḳaymaḳ isteyen aḳçasına ḳıymak gerek.[545]
→ F.374 126ᵇ/6-7, P.479 18ᵃ/10-11

[=İyi şeyler isteyen insan, o iyi şeylerin bedeli olan parayı ya da emeği harcamalıdır.] (Albayrak 2009: 223)

---

541 krş. *Bal tatlı (ama), bahası daha tatlı* (Albayrak 2009: 222), *Bal da baldır, pahası da baldır* (B23) (Demir 2018: 76), *Aselle la'lini tebdil ederse bakkal al/O tıfl-ı işve-nümâ bal da behâsı da bal* (Eyüboğlu 1973: 34).

542 krş. *Bal demekle ağız tatlu olmaz* (Bayat 1992: 43), *Bal bal demekle ağız tatlanmaz (tatlı olmaz)* (Aksoy 1988: 177, Albayrak 2009: 221), *Kana mı il içün zabta o hergiz/Dimekle bal tatlu olmaz ağız* (Hengirmen 1983: 136), *Baş uydurub gözün aç gel dîdâra/Bu dîdârda kavga olmaz kâl olmaz/Uydur işlediğin Hakk'a hoş vara/Bal bal demek ile ağız bal olmaz* -Ferdâyî, *Gel oğul yerinme felâketine/Çile çekmeyince sâl olur mu ya/Acıma boş geçen şu zahmetine/Bal demekle ağız bal olur mu ya* -Rıza Tevfik Bölükbaşı (Eyüboğlu 1973: 34), *Bal bal demekle ağız tatlu olmaz demişler* (Özer 2021: 267).

543 F. yiyür: P. yenür

544 krş. *Balık baştan kokar* (Aksoy 1988: 178, Albayrak 2009: 224, Kaymaz 2013: 179), *Balık başından porsar* (Sis 2005: 259), *Balık daşdan kokar* (Elçin 1977: 221), *Zarar olsa olur göz ü kaşdan/Didiler atalar balık başdan* (Kut 1986: 111), *Balık başdan kokar bunu bilmemek/Seyrânî gâfilin ahmaklığından* -Seyrânî, *Çün balık başdan kokar dirler meseldür Nâilî/Hey'et-i mecmûaya bî-mağz baş eğmek abes* -Nâilî (Cedid) (Eyüboğlu 1973: 35), *Balık başdan kokar* (Baralı Çiçekler 2019: 54).

545 krş. *Bal ile kaymak isteyen, akçesine kıymak gerek* (Aksoy 1988: 179, Albayrak 2009: 222, Eyüboğlu 1973: 34), *Bal ile kaymak isteyen, akçasına kıymak gerek* (Buluç 1978: 13).

[=Güzel, pahalı nesne elde etmek isteyen, bunun gerektirdiği özveriye katlanmalıdır.] (Aksoy 1988: 179)

72. **Balı olan bal yėmez mi?**[546/547]
→ F.283 124^{a}/4, P.119 6^{b}/7

[=Elinde iyi olanakları bulunan kimse, yeri geldiğinde bu olanakları kullanabilir.] (Albayrak 2009: 223)
[=Bir kimsenin elinde başkasına verilecek ya da satılacak bir nesnenin bulunması, ondan kendisinin de yararlanmasına engel değildir.] (Aksoy 1988: 178)

73. **Bal isterken belā buldum.**[548/549]
→ F.540 131^{b}/5, P.579 21^{b}/7-8

[=İyi niyetle çıkılan yolda kimi zaman olumsuz durumlarla da karşılaşılabilir.]
[=İyi niyetle girişilen bir işte kötü insanlarla karşılaşıldığını vurgulamak için kullanılan bir atasözüdür.] (Albayrak 2009: 222)

74. **Bal ṭutan**[550] **barmağın yalar.**[551]
→ F.87 118^{b}/2, P.344 14^{a}/7

[=Başkalarına iyi hizmetlerde bulunan kimselerin kendileri de bu hizmetlerden yararlanır.] (Albayrak 2009: 222)
[=Başkalarına güzel şeyler dağıtmakla görevli olan kimse, dağıttığından az çok kendisi de yararlanır.] (Aksoy 1988: 179)

546 F. yėmez mi: P. yemez mi
547 krş. *Balı olan bal yemez mi?* (Aksoy 1988: 178, Albayrak 2009: 222, Eyüboğlu 1973: 35), *Balı olan bal yemez mi demişler* (Özer 2021: 267).
548 F. belā buldum: P. belāya uġradum
549 krş. *Bal isterken bela buldum* (Eyüboğlu 1973: 34).
550 F. ṭutan: P. dutan
551 krş. *Bal ṭutan barmaḳ yalardır* (?) (Çınar 1996: 156), *Bal tutan parmağın yalar* (Bayat 1992: 43), *Bal tutan parmağını yalar* (Aksoy 1988: 179, Albayrak 2009: 222), *Tama' az itse câyiz mâl emîni/Ki yalar bal tutanlar barmağını* (Hengirmen 1983: 136), *Bal dutan barmagını yalar* (Sis 2005: 259), *Bal (ile) dolaşan elbet de kaşığın ve barmağın yalar* (Buluç 1978: 13), *Bal tutan barmağın yalar* (Elçin 1977: 220), *Tatludur bu mesel gör'e pîrler/Bal tutan barmağın yalar dirler* (Kut 1986: 99), *Bal tutan parmak yalar* (B62) (Demir 2018: 113), *Tadma ol şeker dudakdan ger oğul balı ise/Kim ana barmak banarlar her zaman helvâyiler* -Ahmed-i Dâî, *Be Revânî gör a neler didiler/Bal tutan parmağın yalar didiler/Kâ'beyi böylece ziyâret iden/Dîn ü dünyâsını yapar didiler* -Revânî (Eyüboğlu 1973: 34), *Bal tutan parmagın yalar, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 353, Özer 2021: 267), *Bal tutan barmagun yalar* (Baralı Çiçekler 2019: 102).

75. Bal yėyen[552] belāsın çekmek gerek.[553]
→ F.546 131b/10-11, P.585 22a/1-2

[=Bir işten kazanç sağlayanlar, o işin sıkıntılarına göğüs gerebilmelidir.]
[=Kişi yaptığı işin zorluklarına katlanmayı bilmelidir.] (Albayrak 2009: 222)

76. Baña iki ṭaş arasından un getür.[554]
→ F.458 129a/6, P.541 20b/1

[=Zorlukları fırsata dönüştürebilen insanların durumunu anlatır. (?)]
[=Bana değirmenden un getir. (Müşkilat, belki de imkânsızlık içinde istediğini yap diye ısrar.)] (İzbudak 1936: 49)

77. Baña şuʿle[555] vėrmeyen göz çıḳsun.[556]
→ F.166 120b/6-7, P.424 16b/6

[=1. İşlevini tam anlamıyla yerine getirmeyen gözün varlığıyla yokluğu birdir. 2. Çevresine hiçbir yararı olmayan, yol göstermeyen kişilerin yokluğu varlığından yeğdir.]
[=Her organın kendine göre birtakım işlevleri vardır. Bu işlevlerini yerine getirmeyen organların olmasının olmamasından bir farkı yoktur.] (Albayrak 2009: 225)
[=Bana aydınlık vermeyen, dünyayı parlak göstermeyen göz, isterse kör olsun.] (İzbudak 1936: 25)

78. Baña yaramayanı bir pūla almazam.[557]
→ F.378 126b/9-10, P.484 18b/2-3

[=Faydasız ve gereksiz bir şeyi çok ucuz dahi olsa satın almamak gerekir.]
[=İnsan, tuttuğu işe ve mesleğe yaramayacak bir şey -pek ucuz da olsa- almak, o parayı sokağa atmak demektir.] (İzbudak 1936: 42)

---

552 F. yėyen: P. yeyen

553 krş. *Bal yemek isteyen, arının belasına katlanır, Bal toplayan, arının belasına katlanır* (Albayrak 2009: 222), *Diş bilerken la'line karşımda can virdi rakîb/Hakka minnet kim yedik balın belâsın görmedik* -Lâmiî (Eyüboğlu 1973: 34).

554 krş. *Bana iki taş arasından su gelir* (?) (Eyüboğlu 1973: 35).

555 İzbudak (1936: 25) tarafından *şuʿde* (=şule, aydınlık) olarak okunmuştur.

556 krş. *Bana faydası olmayan göz çıksın, Bana şule vermeyen göz çıksın (kör olsun)* (Albayrak 2009: 225), *Bana ışık vermeyen göz çıksın* (B72) (Demir 2018: 123).

557 krş. *Bana yaramayanı bir pula almazam* (Eyüboğlu 1973: 35).

79. Başḳusuz[558] sazı[559] yėl alur.[560]
→ F.86 118ᵇ/1-2, P.343 14ª/6

[=Aileden, toplumdan ve toplumu var eden değerlerden uzak bir yaşam tarzını benimseyenlerin kötü olaylar, durumlar ya da kişilerle karşılaşarak zarar görmesi kaçınılmazdır. Bu nedenle, özellikle çocuklar ve gençler kontrol altında bulundurulmalı ve kötülüklerden uzak tutulmalıdır.]
[=Sıkı bir yönetim altında bulundurulmayan ya da korunmayan gençler kolayca kötü yollara sürüklenebilirler.] (Aksoy 1988: 180)

80. Baş gidicek pāyidār olmaz ayaḳ.[561]
→ F.289 124ª/8, P.125 6ᵇ/11

[=1. Bir toplumun yöneticisi veya bir ailenin reisi ölürse o toplum veya aile dağılmaya mahkûm olur. 2. İnsanın yaptığı her hareket, aklının emretmesi sonucu gerçekleşir.] (Albayrak 2009: 228)

81. Başına gelen başmaḳcı.[562/563]
→ F.139 119ᵇ/14, P.398 15ᵇ/9

[=Bir olay ya da durumu yaşamış ve o olaydan dolayı zarara uğramış olan kimse deneyim kazandığından, bir daha zarara uğramamak için bütün önlemleri alır.] (Albayrak 2009: 230)
[=Başından bir iş geçmiş olan kimse o işte deneyimli olur. Uğradığı zarara bir daha uğramamak için önlem alır.] (Aksoy 1988: 181)

---

558 F. başḳusuz: P. basḳusuz

559 F. sazı: P. ḥiṣārı

560 krş. *Baskısız kamgayı rüzgâr kaldırır, Baskısız tahtayı (yongayı, yargayı) ya el alır ya yel, Baskısız yongayı sel alır, kocasız karıyı el alır, Baskısız yongayı yel alır, sahipsiz tarlayı sel alır, Baskısız yorganı yel alır, kocasız karıyı el alır* (Albayrak 2009: 226, Eyüboğlu 1973: 35), *Baskısız (çivisiz) tahtayı yel (el) alır, yel (el) almazsa sel (yel) alır. (Baskısız yongayı yel alır; sahipsiz tarlayı sel alır)* (Aksoy 1988: 180), *Baskısız padavrayı yer götürür* (Elçin 1977: 221), *Baskısız pedâvurayı yel alur* (Özer 2021: 268).

561 krş. *Baş gidicek pāyidār olmaz ayaḳ* (Çınar 1996: 111), *Baş gedicek payidar olmaz ayag* (Bayat 1992: 43), *Baş gidende (gidince), ayak durmaz, Baş giderse ayak kalmaz (durmaz), Baş gidince ayak payidar olmaz* (Albayrak 2009: 228), *Baş gidince ayak payidar olmaz, yürümeyecek ayağa değneğin faydası olmaz* (B41) (Demir 2018: 93), *Baş olmasa mukarrer olmaz ayak/Yaramaz işe başsuz elde tayak* (Hengirmen 1983: 117), *Baş gidende ayak durmaz: Dil sındı cân-ı dîdeden akarsa n'ola yaş/Çün baş gidicek olmaz imiş pâydâr ayak* -Âşık Çelebi, *Baş giderse ayak pâyidâr olmaz/Olsa da iki gün berkarar olmaz* -Salburcuoğlu (Eyüboğlu 1973: 36), *Baş gidince ayak pâydâr olmaz demişler* (Özer 2021: 268).

562 F. başmaḳcı: P. başmaḳçı

563 krş. *Başına gelen başmaḳcıdır* (?) (Çınar 1996: 105), *Başına gelen başmagcıdır* (Bayat 1992: 44), *Başına gelen, başmakçıdır* (Aksoy 1988: 181, Albayrak 2009: 230, Eyüboğlu 1973: 37), *Muvâfik ol ne çâre çerh işine/Çü başmakçı olur gelen başına* (Hengirmen 1983: 248).

82. Başına gelen ḥekīm.[564]
→ F.51 117b/2, P.308 13a/5

[=Bir sorunu en iyi çözecek olan, o sorunu daha önce yaşamış olan kimselerdir.] (Albayrak 2009: 230)
[=Başına gelen hekimdir; hekim, tecrübe ile hekim olur.] (İzbudak 1936: 13)

83. Baş ṣaġ olıcaḳ börk eksük olmaz.[565]
→ F.163 120b/4, P.421 16b/3-4

[=İnsan, sağlığına dikkat etmelidir. Çünkü önemli olan sağlıktır. Kaybedilen sağlık dışındaki her şeyin telafisi vardır. (?)]
[=Sağlıklı düşünebilen kabiliyetli bir insan mutlaka hak ettiği göreve getirilir.] (Albayrak 2009: 228)
[=Kişinin en önemli işi, sağlığını korumaktır. Sağlığı yerinde olan kişi işsiz kalmaz.] (Aksoy 1988: 182)

84. Başuña ṭopraḳ ḳoyma,[566] **ḳoyarsañ ulu yėrden**[567] **ḳoy.**[568]
→ F.176 120b/15, P.436 17a/3

[=İnsan karşılaştığı her zorluktan korkup pes etmemeli; eğer pes edilecekse, büyük zorluklar karşısında pes edilmeli.] (Albayrak 2009: 230)

85. Bayaġı Mehemmed,[569] **bayaġı börki.**[570]
→ F.287 124a/7, P.123 6b/9-10

[=Davranışların zamanla değişmediğini, aynı kaldığını, gelişen ve değişen şartlara ayak uydurulamadığını anlatır.]
[=Mehmet bildiğin Mehmet, başındaki de eski külahıdır. Hiçbir değişiklik yoktur.] (İzbudak 1936: 35)

---

564 krş. *Başına gelen, hekim (olur)* (Albayrak 2009: 230), *Hekim kim? Başına gelen (başından geçen), Hekim, hekim değildir; başına gelen hekimdir* (Albayrak 2009: 510, Eyüboğlu 1973: 122), *Söz ile degmenün uyma işine/Hakîm oldur ki gelmişdür başına* (Hengirmen 1983: 121), *Başına gelen hekimdür* (Baralı Çiçekler 2019: 36).

565 krş. *Baş sağ oldukça, börk eksik olmaz* (Albayrak 2009: 228), *Nedür teşvîş gitse câh ile görk/Çü baş ola esen tîz bulınur börk* (Hengirmen 1983: 252), *Baş sağ olursa börk çok bulunur* (Aksoy 1988: 182), *Sağ başa börk eksik olmaz* (B68) (Demir 2018: 120), *Mizâc olsa sağ yavu varmaya börk/Esen olıcak baş u buluna börk* -Hoca Mes'ud, *Ömer gam çekme yâr içün/Geçen geçsün geçenden geç/Cihanda kelle sağ olsun/Külah eksik değil merde* -Âşık Ömer (Eyüboğlu 1973: 36), *Sag olan başda börk eksik olmaz demişler* (Özer 2021: 330).

566 *başa toprak saç-* ifadesiyle ilgili ayrıntılar için Yılmaz 2013'e bakınız.

567 F. yėrden: P. yerden

568 krş. *Başına toprak koyma, koyarsan ulu yerden koy* (Albayrak 2009: 230, Eyüboğlu 1973: 37).

569 F. Mehemmed: P. Meḥemmed

570 krş. *Bayağı Mehmet bayağı börkü* (Eyüboğlu 1973: 38).

86. Bayram istemeyen bayrama ėrmesün.[571]
→ F.335 125ᵇ/5, P.626 23ᵃ/11-23ᵇ/1

[=Mutlu olmak, onu isteyen ve ona ulaşmak için gerekli gayreti gösterenlerin hakkıdır.]

87. Bāzirgānı bit yėr, ḳazanduġın at yėr.[572]
→ F.405 127ᵇ/2, P.'de yok.

[=Bazı insanların ve onların servetlerinin menfaat düşkünü kişiler tarafından kendi çıkarları doğrultusunda kullanılmasını anlatır.]

88. Bazlamaç bilmeyen deve ṭabanın bazlamaç ṣanur.
→ F.'de yok, P.509 19ᵃ/9-10

[=Bir konu hakkında bilgi sahibi olmayanlar, bilgi sahibi olmadıkları o konuyu hiç olmadık bir durum ya da varlıkla ilişkilendirirler.]

89. Begler buyruġı yoḫsula ḳan aġladur.[573]
→ F.538 131ᵇ/3-4, P.577 21ᵇ/6

[=Yöneticiler halkın durumunu göz önünde bulundurmadan aldıkları bazı kararları uygulama yoluna giderlerse halkı sıkıntıya sokar, onların ezilmesine sebep olurlar.] (Albayrak 2009: 242)
[=Halkı yönetenler, uygulama olanağını düşünmeden buyruklar verirler. Halkı sıkıntıya sokar, ezerler.] (Aksoy 1988: 187)

90. Begler deve bigi olur, ḳancaruya[574] **olursa**[575] **yėdilür.**[576/577]
→ F.260 123ᵃ/13-14, P.24 3ᵃ/11-3ᵇ/1

[=İnsan, bey de olsa her şeyi bilemez; bu nedenle bazen -olumsuz sonuçlar doğursa da- başkalarının yönlendirmeleriyle hareket eder.]
[=Beyler deve gibidir, nereye çekseler oraya giderler.] (İzbudak 1936: 32)

---

[571] krş. *Bayram istemeyen bayrama ermesin* (Eyüboğlu 1973: 38).
[572] krş. *Bezirgânı bit yer, kazandığını at (it) yer* (Eyüboğlu 1973: 40, Oy 1972 267).
[573] krş. *Beyler buyruğu, yoksula kan ağlatır* (Aksoy 1988: 187, Albayrak 2009: 242, Eyüboğlu 1973: 40).
[574] F. ḳancaruya: P. ḳancaru
[575] F. olursa: P. dilerise
[576] F. yėdilür: P. yedilür
[577] krş. *Beyler deve gibi olur kancaruya (ne yana) olsa yedilir* (Eyüboğlu 1973: 40).

91. Beglere ve ʿavrete[578] inanma, aḳar ṣuya ṭayanma.[579]
→ F.26 116ᵇ/12, P.282 12ᵃ/10

[=Varlıklı kimselerin yardım edeceklerine inanıp onların yardımını beklemek, bu yüzden ele geçen fırsatları değerlendirmemek, tıpkı suyun sel olup insana zarar vermeyeceğine inanmak gibi doğru değildir.] (Albayrak 2009: 242)

92. Beglerle erişen[580] başdan çıḳar.[581]
→ F.'de yok, P.128 7ᵃ/2

[=Varlıklı ve güçlü kimselerle mücadele edenler bundan büyük zarar görürler.]

93. Begler sözi gevherdür, ṣımaḳ olmaz.[582]
→ F.539 131ᵇ/4-5, P.578 21ᵇ/6-7

[=Toplumu yönetenlerin ya da güçlü kimselerin söyledikleri her söz çok değerlidir. Onları kırmadan söylediklerini dinlemek ve hemen yerine getirmek gerekir.] (Albayrak 2009: 242)

94. Beglerüñ ʿaḳlı olmaz, ʿaḳıl[583] işin devlet işler.[584]
→ F.261 123ᵃ/14-15, P.26 3ᵇ/1-2

[=Varlıklı ya da güçlü kimseler akıllı değillerdir. Onları akıllı kılan, varlıkları veya güçleridir.] (Albayrak 2009: 243)
[=Beylerin aklı olmaz, aklın göreceği işi onların talihi yapar.] (İzbudak 1936: 32)

95. Beglerüñ sözi sözüñ[585] begidür.[586]
→ F.521 131ᵃ/5, P.559 21ᵃ/4

---

578 F. beglere ve ʿavrete: P. beglere

579 krş. *Beylere inanma, suya dayanma* (Albayrak 2009: 242, Baralı Çiçekler 2019: 55), *'Avrata inanma, yarağa tayanma* (Buluç 1978: 12), *Beglere inanma, soya tayanma, cahile uyma* (Buluç 1978: 13), *Beylere inanma, suya dayanma, geçginle karı sözüne aldanma: Uşşaka güzellerden hiç bûse atâ olmaz/Senin mey didüğün ab-ı revâne i'timâd olmaz* -Ulvî (Eyüboğlu 1973: 40).

580 Belki de *uruşan* (?). Boratav (1956: 231) tarafından *uruşan* biçiminde okunmuştur.

581 krş. *Alplar birle uruşma, begler birle turuşma [=Alplerle vuruşma, beylerle duruşma. (Onlara karşı gelme.)]* (Necib Âsım 2009: 75).

582 krş. *Beyler sözü cevherdir (gevherdir), sımak (kırmak) olmaz* (Albayrak 2009: 242, Eyüboğlu 1973: 40).

583 F. ʿaḳıl: P. ʿaḳl

584 krş. *Beylerin aklı olmaz, akıl işini devlet işler* (Albayrak 2009: 243, Eyüboğlu 1973: 40).

585 F. sözüñ: P. her sözüñ

586 krş. *Beylerin sözü, sözlerin beyidir* (Albayrak 2009: 241, Eyüboğlu 1973: 40).

[=Toplumu yönetenlerin ya da toplumdaki güçlü kimselerin söyledikleri her söz mutlaka dinlenmeli ve gereği yerine getirilmelidir.] (Albayrak 2009: 243)

96. **Beg olugör, saña ḳul eksik olmaz.**[587]
→ F.232 122^{b}/5, P.'de yok.

[=Asalet sahibi ya da varlıklı, güçlü kimselerin çevresinde daima onları destekleyen, onlara hizmet eden birileri bulunur.] (Albayrak 2009: 241)

97. **Beg ṭanası**[588] **bigi**[589] **yatup gevşer.**[590/591/592]
→ F.683 135^{b}/12, P.40 4^{a}/1

[=Bey danası gibi yan üstü yatıp geviş getirir; tembel tembel yatar, iş tutmaz.] (İzbudak 1936: 65)

98. **Belā çekmeyince**[593] **bal yenmez.**[594]
→ F.88 118^{b}/3, P.345 14^{a}/7

[=Çeşitli sıkıntılara katlanmadan, çeşitli zorluklar çekilmeden rahata ermek mümkün değildir.] (Albayrak 2009: 235)

99. **Ben de ḥālümce Bedre'd-dīn'em.**[595/596]
→ F.302 124^{b}/5, P.250 11^{a}/10

[=Herkesin kendine göre bir şerefi, bir kıymeti vardır.] (İzbudak 1936: 36)

100. **Ben geñümüle**[597/598] **mi büklürem,**[599] **beni erenler büklüdür.**[600]

---

587 krş. *Bey olugör (olursan), sana kul eksik olmaz* (Albayrak 2009: 617, Eyüboğlu 1973: 39).
588 F. ṭanası: P. danası
589 F. bigi: P. gibi
590 F. yatup gevşer: P. yat<up> gevşeme görsetme (?)
591 Aslında deyimdir. krş. *bey eşeği gibi yat-* (Kayra 1992: 35).
592 Bu atasözü İzbudak (1936: 65) tarafından da *Bey tanası bigi yatub gevşer*, Boratav (1954: 231) tarafından ise *Bekire* (veya *Beg*) *danası gibi pat g.tüme g.tüme* (?) biçiminde okunmuştur.
593 F. çekmeyince: P. gelmeyince
594 krş. *Belâ çekmeyince bal yeyinmez* (Bayat 1992: 44), *Bela çekmeyince, bal yenmez* (Albayrak 2009: 235, Eyüboğlu 1973: 38), *Güzel cevr itmeden meyyâl olmaz/Mukarrerdür belâsuz bal olmaz* (Hengirmen 1983: 186), *Belâ çekmeyince bal yénmez* (Buluç 1978: 13), *İhtiyâr eylesün belâ meh ü sâl/Çekmeyince belâ yinilmez bal* (Kut 1986: 92), *Belâsız bal olmaz, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 353).
595 Simavnalı Bedreddin olmak gerek (İzbudak 1936: 36).
596 krş. *Ben de hâlimce Bedrettin'im* (Eyüboğlu 1973: 38).
597 F. geñümüle: P. geñümle
598 İzbudak (1936: 63) tarafından *kekümüle* (?) biçiminde okunmuştur.
599 F. büklürem: P. büklütdüm
600 krş. *Ben genüm ile mi büklürem, beni erenler büklütür* (Eyüboğlu 1973: 266).

→ F.661 135ª/7-8, P.208 9ᵇ/10

[=Ben kendi arzum ile mi sema ederim (dönerim), beni erenler döndürür. (Eskiden, kalenderler, abdallar ayin esnasında sazlar çalarlar, ilahiler, nefesler okurlar, bazıları da tennure ve fistan giyerek ortada sema ederlerdi; eski Türk oyunlarındandır.] (İzbudak 1936: 63)

101. **Ben istemez miyem ḳayınatam ḳaṣṣāb ola ve ḳayınanam ḥammāmcı ola.**[601]
→ F.496 130ª/12-13, P.'de yok.

[=Yakınlarım mal mülk sahibi kişiler olunca ben de onlarla birlikte rahat bir yaşam sürebilirim.]
[=Rahat bir yaşam sürdürmeyi istemeyen insan yoktur.] (Albayrak 2009: 236)

102. **Benüm ol ṭālıġım[602] yoḳdur[603] ki gökden palān[604] yaġarsa ḳusḳunı[605] boġazıma[606] geçe.**[607]
→ F.653 134ᵇ/14-135ª/1, P.198 9ª/11-9ᵇ/1

[=Çok şanssız olduklarına inanan insanların bu şanssızlıklarını vurgulamak için kullandıkları bir atasözüdür.] (Albayrak 2009: 476)

103. **Beş[608] barmaḳ düz olmaz.**[609]
→ F.156 120ª/13, P.414 16ª/10

---

601 krş. *Ben istemez miyim kaynatam kasap ola, kaynanam hamamcı* (Albayrak 2009: 236, Eyüboğlu 1973: 38).
602 F. ṭālıġım: P. ṭāliʿüm mi
603 F. yoḳdur: P. var
604 F. palān: P. pālān
605 F. ḳusḳunı: P. ḳusġunı
606 F. boġazıma: P. boġazuma
607 krş. *Gökten halka yağsa, biri bizim başımızdan geçmez (biri bizi bulmaz), Gökten halka yağsa, biri bizim başımıza düşmez* (Albayrak 2009: 476), *Gökden semer yağsa paldımı boğazımıza geçmez* (Elçin 1977: 226), *Benim ol taliim yoktur ki gökten palan yağarsa kuskunu boğazıma geçe* (Eyüboğlu 1973: 39).
608 F. beş: P. bėş
609 krş. *Beş barmag düz degildir* (Bayat 1992: 44), *Beş parmak düz olmaz* (Albayrak 2009: 240), *Velîkin her yüze hürmet yüz olmaz/Mahallin gözle beş parmak düz olmaz* (Hengirmen 1983: 125), *Beş parmak bir değil (olmaz)* (Aksoy 1988: 186), *Beş parmak bir deyil* (Kaymaz 2013: 184), *Mütefâvit durur çü nâs elhak/Bir değül çünki elde beş parmak* (Kut 1986: 98), *Beş parmak düz değildir* (B29) (Demir 2018: 81), *Beş parmak bir (düz) değil: N'ola Âşık bursa beş beyt ile hasmın pençesin/Düz değil beş parmak elde dest ber bâlâ-yı dest* -Âşık Çelebi, *Şi'rimin beş beyti Yahyâ ma'nîde yeksândur/Söylenür dillerde gerçi düz değil engüşt-i penç* -Taşlıcalı Yahyâ Bey, *Sen hiç korkma serçe kuşu/Suyunu rahat rahat iç/Sağlık afiyetle uç/İnsanoğlu çeşit çeşit/Beş parmağın beşi bir mi* -Necati Cumalı (Eyüboğlu 1973: 39), *Beş parmak düz olmaz, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 352), *Beş parmak düz olmaz* (Baralı Çiçekler 2019: 100), *Biş erñek tüz ermes "Beş parmak bir değil"* (Ercilasun 2020: 180).

[=Farklı yaratılışlara sahip kimselerden aynı tutum ve davranışlar beklenemez.] (Albayrak 2009: 240)
[=1. Anne ve babaları bir olduğu hâlde kardeşler birbirlerine benzemezler. Türlü niteliklerle ayrılırlar. 2. Aynı görevle bir arada çalışan kimseler yetenek, başarı bakımından birbirinden farklıdırlar. Onun için sevgileri arasında da fark bulunur.] (Aksoy 1988: 186)

104. Bėş de bėş, bėş buçuḳ da bėş.[610]
→ F.'de yok, P.201 9b/3

[=Bir konuda arada küçük fark(lılık)lar bulunsa da bunun önemsenmeyecek bir ölçüde olduğunu ifade etmek üzere "önemi yok" anlamında kullanılan bir atasözüdür.]
[=Bir iş yapılırken önemli olan hedeflenen amaca varmaktır.] (Albayrak 2009: 240)

105. Bıçaḳı[611] ortaya ḳo, Saʿd-ı Vaḳḳāṣ'ıla oḳ at.[612]
→ F.518 131a/2-3, P.557 21a/2

[="Kolay olanı deneme, eğer kendine güveniyorsan bir işte mahir olan kimselerle zor işlerde yarış." anlamında bir atasözüdür.]
[=Bıçak kullanmakta maharetin olsa da, Sa'd ibni ebi Vakkas ile müsabakaya girişecek kadar da ok atmayı öğren.] (İzbudak 1936: 54)

106. Bıçaḳ kendü ṣapın kesmez.[613/614]
→ F.119 119a/13-14, P.378 15a/7

[=1. Bir insan, ne kadar kötü olurlarsa olsunlar, kendi yakınlarına kötülük yapamaz. 2. İnsan kendi kusurunu görüp gerekli dersi alarak o kusurunu gidermeye çalışmaz.] (Albayrak 2009: 244)

107. Bıñar başından ḳoḳar [615]

---

610 krş. *Beş de beşdir, beş buçuḳ da beşdir* (Çınar 1996: 54), *Beş de beş, beş buçug da beş* (Bayat 1992: 44), *Beş de beş, on beş de beş* (Albayrak 2009: 240), *Beş de beştir, beş buçuk da beştir* (B16) (Demir 2018: 70).

611 F. bıçaḳı: P. boçuḳ (=tazı) (?)

612 krş. *Bıçağı ortaya koy, Sa'di Vakkas ile ok at* (Eyüboğlu 1973: 40).

613 F. kesmez: P. yonmaz

614 krş. *Bıçak, sapını kesmez, Bıçak kendi kınını kesmez* (Albayrak 2009: 244), *Velî üstâda vir sen dögemezsin/Bıçak kesmez sapın hem sögemezsin* (Hengirmen 1983: 171), *Bıçak sapı yonmaz* (Elçin 1977: 221), *Bıçağa gerçi kim kesmek ameldür/Velî kendü sapın yonmaz meseldür* -(Işkname) Mehmed (Eyüboğlu 1973: 40), *Neçe yitig biçek erse öz sapın yonumas [=Ne kadar keskin bıçak olsa sapını yonamaz.]* (Necib Âsım 2009: 93), *Bıçak kendü sapın kesmez, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 353), *Bıçak kendü kının kesmez demişler* (Özer 2021: 270).

615 krş. *Pınar başından bulanır* (B36) (Demir 2018: 87).

→ F.'de yok, P.105 6ª/9

[=Yöneticilerin kötü tutum ve davranışları topluma da sirayet eder ve toplumda tümden bozulma başlar.]

108. **Bıñarı başından avla.**[616]
→ F.430 128ª/10-11, P.510 19ª/10

[=Bir işi temelinden halletmeli.] (Albayrak 2009: 761)

109. **Bıyıġına baḳma, muḫannetdür.**[617]
→ F.692 136 ª/4, P.52 4ª/10

[=Kimi insanların görünüşteki olumlu sayılabilecek yanlarına bakıp aldanmamalı.]
[=Erkek kıyafetinde bulunduğuna bakma, kadın tabiatlıdır.] (İzbudak 1936: 65)

110. **Bī-devlete ögüt vėresin; tekin** (?) **erişmedi**[618] **benümile,**[619] **dėr.**[620/621]
→ F.471 129ᵇ/3-4, P.87 5b/5-6

[=Adam olmayacak kimseye nasihat verirsen "Benimle dostluğu beyhude değilmiş, o da benim gibi uğursuz da onun için." der. (?)] (İzbudak 1936: 50)

111. **Bī-devlete ölüm ve ögüt ḥaḳdur, evvel kev**[622] (?) **kişilere.**
→ F.'de yok, P.554 20ᵇ/10-11

[=Uğursuz, bedbaht kimselere öğüt vermek hikmet sahiplerine düşer. Eğer hikmet sahiplerinin öğütleri dinlenmezse o bedbaht toplulukta ilk ölmek isteyenler de bu hikmet sahipleri olacaktır. (?)]

112. **Bī-devletle ḳardaş oḳuşma.**[623]
→ F.68 117ᵇ/15-118ª/1, P.325 13ᵇ/4-5

---

616 krş. *Pınarı başından avla* (Albayrak 2009: 761, Eyüboğlu 1973: 198), *Suyı başından ulamak gerek demişler, Bınarı başdan avla demişler* (Özer 2021: 337).

617 krş. *Bıyığına bakma muhannetin* (Eyüboğlu 1973: 40), *Bıyıgına bakma Horâsânîdür* (Baralı Çiçekler 2019: 78).

618 F. erişmedi: P. ėrişmedüñ

619 F. benümile: P. benümle

620 F. dėr: P. der

621 krş. *Deliye öğüt versen: "Senin bana kastın var/bana yanlış söz söylüyorsun" der.* (B39) (Demir 2018: 91)

622 Boratav (1956: 232) bu sözcüğü *kü-* (?) [=koru-, sakla-, gözetle-] fiili olarak düşünmüş, fakat emin olamamış ve atasözünü açıklarken bu tereddütünü (?) ile belirtmiştir.

623 krş. *Köpek ile gardaş oguşma, oguşursan, miçegün hazır eyle* (?) (Bayat 1992: 77), *Bidevletle kardeş okuşma* (Albayrak 2009: 245).

[=Uğursuz, bedbaht kimselerle yakınlık kurmaktan kaçınmak gerekir.] (Albayrak 2009: 245)

113. **Bilenile**[624] **bilmeyen bir olmaz.**[625]
→ F.236 122b/9, P.233 10b/8-9

[=Bilen insan, bilmeyen insandan daima üstündür.] (Albayrak 2009: 245)

114. **Bile ṭoġmaḳ n'eylesün, bile böyümeyince.**[626]
→ F.476 129b/8-9, P.'de yok.

[=İnsanın karakteri ve yetişmesi üzerinde birlikte doğduğu insanlar değil, birlikte büyüdüğü insanlar etkili olur.] (Albayrak 2009: 245)
[=Bir zamanda ve bir arada doğmaktan ne hasıl olur, aynı şeriat dâhilinde büyümeyince.] (İzbudak 1936: 50)

115. **Bilmeye<n>e**[627/628] **bulut yükdür.**[629/630]
→ F.583 133a/1, P.9 2b/11

[=İnsanın bilmediği bir konuda yaptığı en küçük iş bile kendisine büyük sıkıntılar verir.] (Albayrak 2009: 247)

116. **Bilmeyen ḳatında ṭapu ḳılmaġıla bükülmek birdür.**
→ F.'de yok, P.46 4a/6

[=Kıymet bilmeyenlere verilen değer, bu kişiler tarafından tarafından boyun eğmek, eğilip bükülmek olarak algılanır.]

117. **Bilmezem**[631] **dėmek çoḳ dürlü ḳażā ṣavar.**[632]
→ F.74 118a/6, P.331 13b/9

[=Bilmiyorum demek insanı pek çok beladan kurtarır.] (İzbudak 1936: 15)

---

624 F. bilenile: P. bilenle

625 krş. *Bilen ile bilmeyen bir olmaz, Bilen ile bilmeyenin hâli bir midir?* (Albayrak 2009: 245), *Bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?* (*Kur'an:* 39 Zumer 9), *Bilenle bilmeyen bir olmaz: Bilenle bilmeyenler bir olur mı/Bilüsüz hiç işe tedbîr olur mı* -Ahmed-i Dâî (Eyüboğlu 1973: 40).

626 krş. *Bile doğmak neylesin, bile büyümeyince* (Albayrak 2009: 245, Eyüboğlu 1973: 40).

627 F. bilmeye<n>e: P. bilmeyene

628 *bilmeye* (?). Bu sözcüğü İzbudak *bulmaya* (?) olarak okumuştur (İzbudak 1936: 58).

629 F. yükdür: P. yük

630 krş. *Bilmeze bulut yükdür* (Bayat 1992: 45, Eyüboğlu 1973: 266), *Bilmeyene bulut yük, Bilmeze bulut yüktür* (Albayrak 2009: 247), *Dirilme bilmedügün işde çâbük/Sor utanma ki bilmeze bulut yük* (Hengirmen 1983: 121), *Ermegüke bulıt yük bolur [=Üşengene bulut yük olur.]* (Necib Âsım 2009: 72).

631 F. bilmezem: P. bilmezin

632 krş. *Bilmezem demek çok türlü kaza savar* (Eyüboğlu 1973: 41).

118. **Bilüre dan, bildügüñ işle.**[633]
→ F.291 124a/10, P.239 11a/1-2

[=Aklı yetenlere danış da sen yine bildiğini yap.] (İzbudak 1936: 35)

119. **Biñ aḳcalıḳ ḳılıcı çek, bir aḳcalıḳ yayı çekme.**[634]
→ F.485 130a/1-2, P.'de yok.

[=1. Bir kıymeti ve niteliği olan şeylere meylet, kıymetsiz ve niteliksiz şeylerden de uzak dur. 2. Değerli insanların hizmetinde olmaktan imtina etme; kıymetbilmez, kötü insanların hizmetinde de bulunma. (?)]
[=İnsan kendisinden bilgili ve kültürlü olanların hizmetinde bulunmaktan kaçınmamalı; ancak cahil ve bilgisiz kimselerin hizmetinde bulunmaktan kaçınmalıdır.] (Albayrak 2009: 247)
[=Bir akçelik yayın ya kirişi kopar, yahut da atacağın ok hedefe varmaz; fakat, kılıçta böyle bir tehlike yoktur, çektiğin gibi düşmanına karşı durabilirsin.] (İzbudak 1936: 51)

120. **Biñ atmaḳ bir vurmaġa**[635] **muḥtācdur.**[636]
→ F.517 131a/2, P.556 21a/1

[=Gösterilen çabalar bir sonuca ulaşıldığında değer kazanır.]
[=İnsan hangi işi olursa olsun, belli bir amaç için yapar. Binlerce işe girişip hiçbirinde amaçlanan sonuç elde edilmemişse hiçbir iş yapılamamış demektir.] (Albayrak 2009: 247)

121. **Biñ atuñ varısa inişde in, bir atuñ varısa yoḳuşda bin.**[637]
→ F.329 125a/14-15, P.620 23a/6-7

[=İnsanlar, kendileri için gerekli olan şeyleri en uygun zamanda, yerli yerinde kullanmalıdır. (?)]

---

633 krş. *Bir bilüre tanış, bildügün işle* (Bayat 1992: 46), *Dilersen her zamân onmağı işle/İvecek olma bin tanış bir işle* (Hengirmen 1983: 120), *Bilire danış, bildiğin işle: Ululardan öğüt işitmedün sen/Bilüne sığacak iş itmedün sen* -(Işkname) Mehmed (Eyüboğlu 1973: 40).

634 krş. *Bin akçelik kılıcı çek, bir akçelik yayı çekme* (Albayrak 2009: 247, Eyüboğlu 1973: 41), *Başkasının beş akçelik yayını çekmeden, bin akçelik kılıcını çekmek daha iyidir* (B58) (Demir 2018: 110).

635 F. vurmaġa: P. urmaġa

636 krş. *Bin atmak, bir vurmaya muhtaçtar* (Albayrak 2009: 247, Eyüboğlu 1973: 41).

637 krş. *Biñ atıñ varsa inişde in, bir atıñ varsa yoḳuşda bin* (Çınar 1996: 182), *Bin atın var ise, enişde in, bir atın var ise yoguşda bin* (Bayat 1992: 45), *Bin atın varsa inişte in, bir atın varsa yokuşta bin* [Aksoy 1988: 189, Albayrak 2009: 247, (B75) Demir 2018: 126, Eyüboğlu 1973: 41], *Eğer atun bir ola bin yokuşda/Velîkin on olursa in inişde* (Hengirmen 1983: 153), *İtme hayvâna güç inüp diñneñ/Yorugunca yöri, binüp dinnen* (Kut 1986: 93), *Atun eger bir ise bin yokuşda, atun eger on ise in inişde* (Baralı Çiçekler 2019: 35), *Bin atın var ise inişde in ve bir atın var ise dahı yokuşda bin demişler* (Özer 2021: 270).

[=At tarih boyunca insanların en büyük yardımcısı olmuştur. Bu bakımdan atı çeşitli işlerde kullanırken dikkatli olmak gerekir. Bilhassa inişlerde değil, yokuşlarda ata binmek gerektiği unutulmamalıdır. Bu, durum at için olduğu kadar insan için de yararlıdır.] (Albayrak 2009: 247)
[=Üzerinde yük bulunan at, yokuş aşağı inerken zorluk çeker, hırpalanır, aksar, sakatlanır, düşüp ölebilir. Ancak üzerinde yük de olsa, yokuşa çıkmaya iyi dayanır. İnsan ise inişi yorulmadan iner de yokuşa çıkarken yorulur. Bundan dolayı kişi, hem kendisi hem at için kolay olan davranışı yeğlemeli, yani inişte inmeli, yokuşta binme-lidir.] (Aksoy 1988: 189)

122. **Biñ işci,**[638] **bir başcı.**[639/640]
→ F.320 125ª/6-7, P.611 22ᵇ/11

[=Bir işin düzenli yürümesini sağlayan, işçilerin çokluğu değil, o işin başında bulunan yöneticidir.] (Albayrak 2009: 248)
[=Bir işin planını çizen, programını izleyen, düzenli olarak gerçekleşme yolunu gösteren bir baş bulunmadıkça ne kadar çok işçi çalışırsa çalışsın, iş başarı ile yürütülemez.] (Aksoy 1988: 190)

123. **Biñ ḳarġaya bir ṣapan ṭaşı**[641] **yėter.**[642/643]
→ F.336 125ᵇ/5, P.627 23ᵇ/1

[=Korkak insanlardan birini korkutmak, diğerlerinin de korkması için yeterlidir.] (Albayrak 2009: 248)

124. **Biñ kerre Allāh dėmekden bir kerre eyva'llāh dėmek yegdür.**[644]
→ F.512 130ᵇ/11-12, P.'de yok.

---

[638] F. işci: P. işçi
[639] F. başcı: P. başçı
[640] krş. *Bin işçi, bir başçı, Bin işçiye bir başçı lazımdır* (Aksoy 1988: 190, Albayrak 2009: 248, Eyüboğlu 1973: 41), *Ulu baş olmayınca bitmez işler/Ki bin işçi vü bir başcı dimişler* (Hengirmen 1983: 116), *Bin aşçı (?) bir başçı* (Özer 2021: 270).
[641] F. ṭaşı: P. daşı
[642] F. yėter: P. yeter
[643] krş. *Bin kargaya bir sapan taşı yeter* (Albayrak 2009: 248, Eyüboğlu 1983: 41), *Ger gülşen-i kûyunda bana kasd ide agyâr/Yok bâküm olardan bana bin kargaya bir daş* (Eğri 2006: 148), *Biñ kargaya bir taş yeter* (Buluç 1978: 13), *Kırk kargaya bir taş yeter, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 351).
[644] krş. *Bin kere Allah demekten, bir kere eyvallah demek yeğdir* (Albayrak 2009: 248, Eyüboğlu 1973: 41).

[="Çeşitli olaylar karşısında Allah Allah diye şaşkınlık geçirmek yerine, baş kesip eyvallah deyip Allah'ın kudretine teslim olmak gerekir." anlamında bir atasözüdür.] (Cebecioğlu 2020: 82)
[=Allah, kâinatta var olan her şeyi yaratan ve koruyan tek yüce varlıktır. Bir insanın karşısındaki kendisine söylenen doğruları kabul etmiyor, kendi düşüncesinde ısrar ediyorsa ona Allah'ın adını söylemek hiçbir şey ifade etmez. Böylelerini hoş görerek söylediklerini kabul etmekten başka çare yoktur.] (Albayrak 2009: 248)

125. Bir ac'ı biñ cebelü[645] **ṣoymaz.**[646]
→ F.367 126^{b}/1-2, P.472 18^{a}/6

[=Hiçbir şeyi olmayan bir kimseden ne yapılırsa yapılsın alınabilecek bir şey yoktur.]
[=Bir çıplağı bin hırsız soyamaz.] (İzbudak 1936: 42)
[=Varlığına dayanan, benliğine güvenen, bilgisiyle büyüklenen kişi, dünyanın yükünü yüklenmiştir. Ama gerçek varlığa karşı yokluğunu bilen bilgili ise bilgisiyle bilmediğini öğrenen, benliğini terk eden, her çeşit kayıttan sıyrılan kişi, tam anlamıyla yokluğa ulaşmış yani çıplak hâle gelmiştir. Böyle kişilerin soyulacak bir varlığı kalmamıştır] (Cebecioğlu 2020: 82)

126. Bir ağaçdan oḳluḳ da çıḳar, boḳluḳ da çıḳar.[647/ 648]
→ F.686 135^{b}/14-15, P.44 4^{a}/4-5

[=Bir aileden iyi insan da çıkar, kötü insan da çıkar.] (Albayrak 2009: 250)
[=Bir aileden iyi adam da çıkar, kötü adam da.] (Aksoy 1988: 192)

127. Bir aḳca[649] **bitürdügin ėller**[650] **bitürmez.**[651]

---

645 F. cebelü: P. cebeli
646 krş. *Bir acı bin belgilü soymaz* (?) (Bayat 1992: 46), *Bir çıplağı, bin cepçi soyamaz, Bir çıplağı, bin zırhlı soyamaz, Bir çıplağı kırk harami soyamaz* (Albayrak 2009: 252), *Bir çïplak on cebeli soyamaz./Dokuz celebi soyamadï bir yalañïz acï* (Stein 2000: 277), *Bir çıplağı on harâmî soyamaz* (Elçin 1977: 221), *Bir acı bin cebeli soyamaz* (Eyüboğlu 1973: 41).
647 F. çıḳar: P.'de yok.
648 krş. *Bir ağaçdan oglug da çıgar ... da çıgar* (Bayat 1992: 46), *Bir ağaçtan okluk da çıkar b... da çıkar* (Aksoy 1988: 192, Albayrak 2009: 250, Eyüboğlu 1983: 42), *Bir ağaçdan okluk da çıkar bokluk da çıkar demişler* (Özer 2021: 271).
649 F. aḳca: P. aḳça
650 F. ėller: P. eller
651 krş. *Bir akçenin bitirdiğini, eller bitiremez* (Albayrak 2009: 250), *Şık şık eden nalçadır, iş bitiren akçadır* (Aksoy 1988: 438), *Bir akça bitürdüğini ėller bitürmez* (Buluç 1978: 13), *Bir akçenin bitirdiğin eller bitirmez: Bir akcenin bitürdüğin bitürmez yüz kişi varsa/Azîz itmez anı Allah hemânâ dest-i kudretdür* -Necâtî Bey (Eyüboğlu 1973: 42).

→ F.380 126b/11, P.486 18b/4

[=Birçok insanın yardımıyla bitirilemeyen bir işi, para tek başına rahatlıkla bitirir.] (Albayrak 2009: 250)

128. **Bir almayı bir aḳcaya[652] ṣoy, biñ armıdı[653] bir aḳçaya ṣoyma.**[654]
→ F.327 125a/12-13, P.618 23a/5

[=Bir işi doğru ücret karşılığında yapmakta bir sakınca yoktur. Ancak hak edilen karşılık alınamıyorsa söz konusu işin yapılmasına gerek yoktur.]
[=1. Elmayı mutlaka soyarak, armudu ise soymadan yemek gerekir. (?) 2. Elmanın soyulması, armudun soyulmasına göre çok daha kolaydır. (?)] (Albayrak 2009: 255)

129. **Bir[655] biñe[656] küsemez.**[657/658]
→ F.606 133b/5, P.150 7b/7

[=Az, daima çoğun yanında yer almalı; azın tavır ve davranışları çoğa uygun olmalıdır.] (Albayrak 2009: 251)
[=Bir kişi bin kişiye küsüp darılmakla ne onları müteessir eder ne de kendisi bir şey kazanır, topluluktan ayrılışı kendi zararınadır.] (İzbudak 1936: 66)

130. **Bir çiçegile[659] yaz yarımaz.**[660]
→ F.345 125b/14, P.636 23b/8

[=Bir işin başarıyla sürdürülüp sonuçlandırılması için gerekli birkaç olanaktan birinin bulunması yeterli olamaz.] (Albayrak 2009: 252)

---

[652] F. aḳcaya: P. aḳçaya
[653] F. armıdı: P. armudı
[654] krş. *Bir alma bin agçaya olursa, gabın soy; bin hiyar bir agçaya olsa, gabın soyma* (Bayat 1992: 46), *Bir elmayı bir akçeye soy, bir armudu bir akçeye soyma* (Albayrak 2009: 255, Eyüboğlu 1973: 43).
[655] F. bir: P. birlü
[656] F. biñe: P. biñlüye
[657] F. küsemez: P. küsmez
[658] krş. *Bir, bine küsemez* (Albayrak 2009: 251, Eyüboğlu 1973: 42), *Birli binliye küsmemiş* (B38) (Demir 2018: 89).
[659] F. çiçegile: P. çiçekle
[660] krş. *Bir çiçekle bahar olmaz (gelmez), Bir çiçekle yaz gelmez, Bir bulutla kış olmaz* (Aksoy 1988: 193, Albayrak 2009: 252), *Gerekse gayrı dilberle gönül yaz/Ki zîrâ bir çiçekle yazımaz yaz* (Hengirmen 1983: 184), *Bir çiçekle yaz olur mu bu mesel meşhûrdur/O meh-i dil-nâzdan tâze civânân istedür* -İlhâmî, *Ey Berrî dâğ-ı sîne açub âşıkım dime/Bir gül açılmağ ile heman sanma yaz olur* -Berrî Dede (Eyüboğlu 1973: 42), *Bir karga birle kış kelmes [=Bir karga ile kış gelmez.]* (Necib Âsım 2009: 114), *Bir çiçekle yaz olmaz* (Özer 2021: 271).

[=Güzel, ama küçük bir belirti ile, beklenen doyurucu sonuca erişilmiş olmaz.] (Aksoy 1988: 193)

131. **Bir daẖı gelin olsam yatış ṭurış**[661] **ögren<ür>düm.**[662/ 663]
→ F.147 120ª/4-5, P.406 16ª/3-4

[=Bir işe başlamadan önce o işle ilgili her şeyi etraflıca öğrenmek gerekir. İşe başladıktan sonra, bunlar öğrenmek hem zordur, hem de beklenen faydayı sağlamaz.] (Albayrak 2009: 252)

132. **Biregi s.kile gerdege girme.**[664]
→ F.'de yok, P.92 5ᵇ/10

[=Bir başkasına ve onun imkânlarına güvenerek birtakım girişimlerde bulunmamak gerekir.]

133. **Biregü**[665] **atına binen tīz iner.**[666]
→ F.60 117ᵇ/10, P.317 13ª/10-11

[=Elin desteğine güvenerek iş yapmaya kalkışan kimseler, kısa bir süre sonra tek başlarına kalırlar.] (Albayrak 2009: 396)
[=Geçici olarak başkasının malını ve yetkisini kullanan kişi, çok geçmeden bu mal ve yetkiyi asıl sahibine bırakacaktır.] (Aksoy 1988: 257)

---

661 F. yatış ṭurış: P. yatış durış

662 F. ögren<ür>düm: P. ögrenürdüm

663 krş. *Bir ʿavret eyitmiş: Yatış ṭuruş ögrendüm. Bir ere daẖı varursam, göresiz demiş* (Çınar 1996: 40), *Bir dahı gelin olsam, yatış-duruş öğrenirdim* (Albayrak 2009: 252, Eyüboğlu 1973: 42), *Gelin olsam eger kim bir dahı ben/Yatış turuş göreydün nicedür sen* (Hengirmen 1983: 196).

664 krş. *Biregü s... girdege girme (?)* (Çınar 1996: 117), *Biregü ... gerdege girme* (Bayat 1992: 47), *El s.kiyle gerdege girer* (Baralı Çiçekler 2019: 64), *El s.kiyle gerdege girme demişler, El s.kiyle gerdege girmek hüner degildür demişler* (Özer 2021: 286).

665 F. biregü: P. biregi

666 krş. *Biregü atına binen tiz iner* (Çınar 1996: 127), *El atına binen, bayramda yaya kalır, El atına binen, köy ortasında (kalır) iner, El atına binen ya düğün günü iner ya bayram günü* (Albayrak 2009: 396), *Eğreti ata binen, tez iner* (Albayrak 2009: 387), *Tuyılsan uğrısın il issi kınar/Biregü atına binen tîz iner* (Hengirmen 1983: 189), *Eğreti ata (emanet ata, el atına) binen tez iner* (Aksoy 1988: 257), *Sirkat atına binen tez iner* (Kayra 1992: 35), *Biregi atına binen tiz ėner* (Buluç 1978: 13), *'Âriyet itmeyüp gözet tavrı/Binen il atına iner fevrî* (Kut 1986: 102), *Emanet ata binen tez iner* (B14) (Demir 2018: 69), *Başkasının atına binen tez iner* (B48) (Demir 2018: 100), *Egreti ata binen tîz iner, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 354), *'Âriyet ata binen tîz iner* (Baralı Çiçekler 2019: 102), *'İreti ata binen tez iner demişler* (Özer 2021: 307).

134. Biregü sözin[667] biregüye dėmek[668] ḳolay olur.[669/670]
→ F.423 128ª/5, P.502 19ª/4-5

[=Bir adamın söylediği sözü diğerine gidip söylemekte güçlük yoktur.] (İzbudak 1936: 46)

135. Biregü ṭ.şaġıla ayġırlanma.
→ F.619 133ᵇ/15, P.164 8ª/7

[=Bir başkasının imkânlarına güvenerek birtakım kimselere kafa tutmamak gerekir.]

136. Biregüyi kūya ḳoymazlarımış;[671] bėlügüm[672] ket-ḫuḍā evine aṣuñ, dėrimiş.
→ F.263 123ᵇ/2, P.28 3ᵇ/3-4

[=Bulundukları yerde değer verilmeyip dışlanan kimi insanlar, altta kalmaz, söylemleriyle kendilerini üstün göstermeye çalışırlar.]
[=Bir adamı köye koymazlar imiş, okluğumu köy kâhyasının evine asın, demiş. (?)] (İzbudak 1936: 32)

137. Biregü[673] yumruġın yemeyen kendü yumruġın demür ṣanur.[674]
→ F.387 127ª/1-2, P.496 18ᵇ/11-19ª/1

[=Başkasının gücünden haberdar olmayan, kendisini çok güçlü sanır.] (Albayrak 2009: 412)

---

[667] F. sözin: P. sözi
[668] F. dėmek: P.'de yok.
[669] F. ḳolay olur: P. ḳolay gelür
[670] krş. *Biregü sözün biregüye dimek ḳolay olur* (Çınar 1996: 86), *Biregü sôzin biregüye demek golay olur* (Bayat 1992: 47), *Bir adamın sözü bir adama kolay* (Aksoy 1988: 191), *Başkasının sözünü başkasına söylemek kolay olur* (B30) (Demir 2018: 81).
[671] F. ḳoymazlarımış: P. ḳoymazlarmış
[672] F. bėlügüm: P. beligüm
[673] F. biregü: P. biregi
[674] krş. *Biregü yumruğın yemeyen kendü yumruğın bozdudağın sanır* (?) (Bayat 1992: 47), *El yumruğu yemeyen, kendi yumruğunu Bozdoğan'ın armudu (tokmak) sanır* (Albayrak 2009: 403), *Elin yumruğunu görmeyen, kendi yumruğunu değirmentaşı sanır* (Albayrak 2009: 412), *El yumruğu yemeyen kendi yumruğunu değirmen taşı (bozdoğan, kantar) sanır (El yumruğu yemeyen kendini kahraman sanır)* (Aksoy 1988: 266), *Biregi yumruğı yanında kendü yumruğın demür kıyas eyler* (Buluç 1978: 13), *El yumruğın yemeyen kendi yumruğun bozdoğan sanur* (Elçin 1977: 220), *Yaddan sille yemeyen pençesin demir sanır: Yimeyen kişi yad elden tabanca/Demirdendür sanur kolunda pençe* -Mesîhî (Eyüboğlu 1973: 237), *El yumrugı yemeyen kendi yumrugun bozdogan sanır* (Baralı Çiçekler 2019: 72), *Elün yumrugın yemeyen kendi yumrugın topuz sanur* (Baralı Çiçekler 2019: 76), *El yumrugın yemeyen kendi yumrugın bozdogan amrudı sanur* (Özer 2021: 286).

[=Başkasının gücü karşısında boyun eğmek zorunda kalacağını anlayamamış olan kimse, kendi gücünün herkese boyun eğdireceğini sanır.] (Aksoy 1988: 266)

138. **Bir <gör>, görüş;**[675] **bir gör, biliş.**[676/677]
→ F.69 118ª/1, P.326 13ᵇ/5

[=Bir insanı önce görüp tanımalı, ondan sonra onunla dost olmaya çalışmalı.] (Albayrak 2009: 448)
[=Bir kere görmek ve görüşmekle bir şeyin yahut bir kimsenin mahiyeti anlaşılamaz.] (İzbudak 1936: 15)

139. **Bir ḫādimüñ gözin çıḳarmışlar; ol daḫı "Ṭ.şaġum yolına." dėmiş.**
→ F.677 135ᵇ/7-8, P.225 10ᵇ/2-3

[=Kaybedecek bir şeyi olmayan ve birtakım endişelerden uzak kimselerin durumunu anlatır.]

140. **Bir ḳalendere īmān getür, dėmişler;**[678] **andan daḫı vāzgėçdüm,**[679] **dėmiş.**[680]
→ F.660 135ª/6-7, P.207 9ᵇ/7-8

[=İnsan sade yaşamayı sevmeli, alçakgönüllü olmalı ve daima gösterişten kaçınmalıdır.] (Albayrak 2009: 258)
[=Kalenderlik yolu, her şeyi yok farz etmek (fani görmek) ve her şeyi terk etmek olduğu için, her şeyden alakasını kesmektir. Cahil kalender bunu imana kadar vardırarak ondan da vazgeçtiğini söylüyor.] (İzbudak 1936: 63)

---

675 F. bir <gör> görüş: P. bir gör gör iş

676 Bu atasözü İzbudak (1936: 15) tarafından *Bir görüş bir kör biliş* olarak okunmuştur. krş. *Ki bir kez biliş ki bir kez görişdür* (Hengirmen 1983: 39). Kaynaklarda *Evvel görüş sonra biliş* diye bir atasözü daha bulunuyor. Dolayısıyla, bu atasözünün *Bir gör, görüş; bir gör, biliş* biçiminde okunması daha doğru olabilir.

677 krş. *Bir görüş bir göz biliş* (?) (Çınar 1996: 142), *Bir gör görüş, bir gör biliş* (Bayat 1992: 46), *Evvel görüş, sonra biliş* (Albayrak 2009: 448), *Bir görüş, bir kör biliş* (Albayrak 2009: 256), *Bilişi görmeze urmak kem işdür/Ki bir kez biliş ü bir kez görişdür* (Hengirmen 1983: 125), *Bir görüş, bir kör biliş* (Aksoy 1988: 196), *Evvel giriş, andan biliş* (?) (Elçin 1977: 218), *Didiler dahı bir görüp de biliş/Âşinâlıkla bir görüp de alış* (Kut 1986: 93).

678 F. dėmişler: P. demişler

679 F. vāzgėçdüm: P. vāzgeldüm

680 krş. *Bir kalendere "İman getir." demişler, "Ondan dahi vazgeçtim." demiş* (Albayrak 2009: 258, Eyüboğlu 1973: 44).

141. Bir[681] ḳara[682] ḳuzġun[683] aġar<ur> mı dėr.[684/685]
→ F.246 123^{a}/3, P.25 3^{b}/1

[=İnsanların -iyi ya da kötü- karakteristik özellikleri değişmez.]
[=Kara yıkanmakla ağarmaz.] (İzbudak 1936: 31)

142. Bir kişide iki hüner çoḳ mıdur?[686]
→ F.558 132^{a}/6, P.599 22^{b}/1

[=Bir insanda birden fazla becerinin olması gayet tabiidir.]

143. Bir kişi kir pas[687] (?) gördüñse dene, buzaġu ṣanma.
→ F.301 124^{b}/4-5, P.249 11^{a}/9

[=Bir adamın elbisesini pejmürde ve kir pas içerisinde görürsen hakir görme, bir kere tecrübe et. (?)] (İzbudak 1936: 16)

144. Bir kişinüñ[688] ḳarnın[689] dögerlermiş;[690] vay arḳam, dėrmiş.[691]
→ F.243 122^{b}/14-15, P.11 3^{a}/1-2

[=İnsanın arkasında onu destekleyen birisi olmadığında güçlü kimseler tarafından ezilebilir]
[=Arkası olmayan, yani güçsüz bir insana herkes her çeşit kötülüğü yapabilir.] (Albayrak 2009: 169)
[=Bir kişinin haksızlığa uğramaması için arkası, koruyucusu bulunmalıdır.] (Aksoy 1988: 406)

145. Bir ḳoyuna ve[692] biñ ḳoyuna daḫı[693] bir[694] çōbān gerek.[695]

---

681 F. bir: P. bu
682 F. ḳara: P. ḳar<a> (?) ya da ḳar (?)
683 F. ḳuzġun: P. ḳuzġunı
684 F. aġar<ur> mı dėr: P. aġardur
685 krş. *Kuzgun her yerde siyahtır* (Albayrak 2009: 686), *Bir kara kuzgun ağar mıdır (ağarır mı)* (Eyüboğlu 1973: 44).
686 F. çoḳ mıdur: P. az olur
687 P nüshası *körpe sere* [=sersem, budala] (?)
688 F. kişinüñ: P. kişi
689 F. ḳarnın: P. ḳarnına
690 F. dögerlermiş: P. dögerler imiş
691 krş. *Arkasız olanın ayağına vurmuşlar, “Vay arkam!” demiş; karnına vurmuşlar, yine “Vay arkam!” demiş* (Albayrak 2009: 169), *Ki bir bî-çâreyi karnına muhkem/Dögerlermiş dir imiş vay arkam* (Hengirmen 1983: 116), *Öküzün karnına vurmuşlar (öküzü dövmüşler) “Vay arkam!” demiş* (Aksoy 1988: 406), *Birisini dögmişler vay arkam demiş* (Özer 2021: 272).
692 F. ve: P.’de yok.
693 F. daḫı: P.’de yok.
694 F. bir: P.’de yok.
695 krş. *Bir koyuna da bin koyuna da bir çoban gerek* (Albayrak 2009: 260, Eyüboğlu 1973: 44).

→ F.523 131^{a}/6-7, P.561 21^{a}/5-6

[=Çok küçük bir işin yürüyebilmesi için bir insana ihtiyaç duyulduğu gibi, büyük işlerin yürümesi için de yine o işi yönetecek bir insana ihtiyaç vardır.] (Albayrak 2009: 260)

146. **Bir ḳuş bir çalıya ṣığınır,[696] sen bir çaluca[697] olmaduñ mı?[698]**
→ F.542 131^{b}/7, P.581 21^{b}/9-10

[=Zor durumda kalan ve yardım edecek kimsesi bulunmayan kimselere yardımda bulunmak gerekir.] (Albayrak 2009: 260)

147. **Bir mīḫ, bir naʿl ḳurtarur; bir naʿl, bir at ḳurtarur; bir at, bir er ḳurtarur; bir er, bir memleket ḳu<r>tarur.[699/700]**
→ F.568 132^{b}/1-3, P.647 24^{a}/6-7

[=Küçük görünen bazı işler, büyük sonuçlar doğurabilir. Bundan dolayı küçük sayılan işleri de büyük işler gibi ciddiyetle ele alarak yapmak gerekir.] (Albayrak 2009: 261)
[=Herhangi bir olayı, bir işi, bir ödevi küçük saymamak, önemle ele almak gerekir. Küçük görünen işler, büyük sonuçlar doğurabilir...] (Aksoy 1988: 198)

148. **Bir müd ṭarı[701] bir aḳcaya,[702] bir ḳarı[703] aç ölmiş.[704]**
→ F.353 126^{a}/5-6, P.458 17^{b}/8

[=İnsanın yaşı geçtikten sonra istediği şeylere ulaşsa da bunların herhangi bir kıymeti olmaz.]
[=Bir batman darı bir akçeye satıldığı zamanda, bir ihtiyar kadın açlıktan ölmüş. (?)] (İzbudak 1936: 40)

149. **Bir ṣınaduġuñ bir daḫı ṣınamaḳ şūmdur.[705]**

---

696 F. ṣığınır: P. ṣığınur
697 F. sen bir çaluca: P. bir çalıca sen
698 krş. *Bir kuş, bir çalıya sığınır; sen bir çalı kadar olamadın mı?* (Albayrak 2009: 260).
699 F. ḳu<r>tarur: P. ḳurtarur
700 krş. *Bir mıh, bir nal kurtarır; bir nal, bir at kurtarır; bir at bir yiğit (er, komutan) kurtarır; bir yiğit (er, komutan), bir memleket (vatan) kurtarır, Bir mıh bir nalı, bir nal bir atı, bir at bir komutanı, bir komutan bir orduyu, bir ordu bir vatanı kurtarır* (Albayrak 2009: 261, Eyüboğlu 1973: 44), *Bir mıh bir nal kurtarır, bir nal bir at kurtarır* (Aksoy 1988: 198).
701 F. ṭarı: P. darı
702 F. aḳcaya: P. aḳçaya
703 F. ḳarı: P. ḳaz
704 krş. *Bir mut darı bir akçaya bir karı aç ölmüş* (Eyüboğlu 1973: 45).
705 krş. *Bir sınadığını, bir daha sınama* (Albayrak 2009: 262), *Denenmişi denemek ahmaklıktır* (Aksoy 1988: 233), *Bir sınadığını bir daha sınamak şumdur* (Eyüboğlu 1973: 45).

→ F.226 122ª/14-15, P.'de yok.

[=Bir defa denenmiş olan bir şeyi ikinci defa deneme yoluna gidilmemelidir.] (Albayrak 2009: 262)

150. **Bir söyle, bir ėşit.**[706]
→ F.205 121ᵇ/11-12, P.'de yok.

[=Ne kadar söylersen karşılığını işitirsin. Onun için az söyle ki az işitesin.] (İzbudak 1936: 28)

151. **Bir söz söyledüñ**[707] **kim**[708] **it ṣayağıla**[709] **yėmez.**
→ F.561 132ª/8-9, P.602 22ᵇ/3-4

[=Söylenen sözün değersiz, bayağı olduğunu ifade eder.]
[=Söylediğin sözü tereyağına batırıp köpeğe verseler o da yemez.] (İzbudak 1936: 57)

152. **Bir sürçen atuñ ayağın**[710] **kesmezler.**[711]
→ F.428 128ª/9, P.507 19ª/8

[=Bir işyerinde uzun süre çalışmış ve faydalı olmuş bir insan bir hata yaptığında kendisine ağır gelebilecek bir ceza vermemek gerekir.] (Albayrak 2009: 263)
[=Şimdiye değin sizi memnun etmiş olan kişi bir kez yanlış bir iş yapmışsa onun için eskiden edindiğiniz kanıyı hemen değiştirmeyiniz ve kendisine ağır bir ceza vermeyiniz.] (Aksoy 1988: 200)

153. **Bir yigitlikde bir ḳocalikde**[712] **bellüdür.**[713]

---

706 krş. *Gerek bir söz içün evvel iki fikr/Çaluban önin ardın andan it zikr* (Hengirmen 1983: 207), *Bir söyle iki işit (dinle): Kulak iki dürür âdemde dil bir/Gel imdi eyle bu hikmetde tedbir/Ki ya'ni akl olan uslu kişide/Sözi bir eyleye iki işide* -Ahmed-i Dâî, *Olur insanda zeban bir iki gûş/Sen dahi söyle bir ol iki hâmuş* -Nâbî (Eyüboğlu 1973: 45), *İki işit, bir söyle* (Baralı Çiçekler 2019: 72).

707 F. söyledüñ: P. söyledüñüz

708 F. kim: P. ki

709 F. it ṣayağıla: P. ṣaġyağıla it

710 F. ayağın: P. başın

711 krş. *Bir sürçen atın ayağın kesmezler* (Bayat 1992: 46), *Bir sürçen atın başı kesilmez* (Aksoy 1988: 200, İzbudak 1936: 263), *Memâta iriserdür çün hayâtun/Ayağın kesmegil bir sürçen atun* (Hengirmen 1983: 202), *Bir kerre sürçenüñ başı kesilmez* (Buluç 1978: 13), *Kesmemişler gör'e kerâmâtun/Sürçe bir kerre ayağı atun* (Kut 1986: 102), *Bir sürçen atın başı kesilmez: Budur âyîni cümle kâinâtun/Kesilmez ayağı bir sürçen atun* -(Işkname) Mehmed, *Gedâyuz müstehak kesme zekâtun/Kesilmez ayağı bir sürçen atun* (Eyüboğlu 1973: 45), *Bir sürçen atın başını kesme, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 352), *Bir sürçen atun ayagun kesmezler* (Baralı Çiçekler 2019: 101), *Bir sürçen atın boynın urmazlar demişler* (Özer 2021: 272).

712 F. ḳocalikde: P. ḳocalıḳda

713 krş. *Bir yiğitlikte, bir kocalıkta bellidir* (Eyüboğlu 1973: 46).

→ F.110 119a/6-7, P.369 15a/1-2

[=(Hayatın kıymeti) bir gençlikte bir de ihtiyarlıkta belli olur.] (İzbudak 1936: 19)

154. **Boġaza yumruḳ yaramaz.**[714]
→ F.435 128a/15, P.515 19b/3

[=Geçimini temin etmek için çalışan insanların hakkına saygı göstermeli; bu insanlara sert davranarak ya da bu insanların haklarını ödemeyerek çalıştırmaktan kaçınmalı.] (Albayrak 2009: 268)
[=Sert muamele ile insan idare edilmez, maişet esbabı lazımdır.] (İzbudak 1936: 47)

155. **B.ḳı çöp ucıla yėr olduñ.**
→ F.'de yok, P.81 5a/10

156. **Borca içen iki kez**[715] **esirir.**[716/717]
→ F.50 117b/1-2, P.307 13a/4

[=Veresiye şarap içen iki kere sarhoş olur; bir içerken, bir de sonra parayı verirken.] (İzbudak 1936: 13)
[=Veresiye alışveriş eden, iki kez sarsılır: Aldığı zaman, bir süre sonra ödemenin, üzüntüsünü çeker. Ödeme zamanı gelince de karşılıksız ödeme yapıyormuş gibi sıkıntı duyar.] (Aksoy 1988: 460)

157. **Borcuñ emin bilürem, vėrüp ḳurtulmaḳdur.**[718]
→ F.497 130a/13-14, P.'de yok.

[=Borcun ilacını biliyorum; verip kurtulmalı.] (İzbudak 1936: 52)

---

714 krş. *Boġaza yumruḳ yaramaz* (Çınar 1996: 138), *Boğaza haman yumrug yaramaz* (Bayat 1992: 47), *Boğaza yumruk yaramaz* [Albayrak 2009: 268, (B53) Demir 2018: 105, Eyüboğlu 1973: 47], *Geçinigör dimegil ıssı sovuk/Boğaza yaramaz beğüm yumruk* (Kut 1986: 98).

715 F. kez: P. kerre

716 F. esirir: P. esirür

717 krş. *Veresiye içen iki kerre esrer* (Çınar 1996: 95), *Veresiye içenin iki kere esrimesi olur* (Bayat 1992: 96), *Borça içen, iki defa sarhoş olur* (Albayrak 2009: 269), *Veresiye (borca) şarap içen, iki kez (kere) sarhoş olur* (Aksoy 1988: 460), *Viresi şarab içen iki kerre sarhoş olur* (Elçin 1977: 228), *Veresiye şarab içen iki defa serhoş olur* (Kaymaz 2013: 185), *Veresiye içki içen iki kere sarhoş olur* (B34) (Demir 2018: 85), *Borca için iki kez esrir (sarhoş olur): Meseldür borc ile içenler şerab/İki kerre serhoş olur dimişler* -Dervîşî, *Veresiye kim urur bâdeye dest/İki kerre (bil ki) olur sermest* -Enderûnî Fâzıl (Eyüboğlu 1973: 47), *Veresiye içen iki kere serhôş olur* (Baralı Çiçekler 2019: 102), *Veresiye şarâb içen iki kerre serhoş olur demişler* (Özer 2021: 347).

718 krş. *Borcun iyisi vermek, derdin iyisi ölmek* (Aksoy 1988: 201, Albayrak 2009: 269), *Borcun ilacı verip kurtulmak* (Eyüboğlu 1973: 47).

158. Borç eyü güne ḳalmaz.[719]
→ F.29 116ᵇ/14, P.285 12ᵇ/1

[=Alacaklının alacağı ne zaman isteyeceği belli olmadığından, borcu en kısa sürede ödemek gerekir; erteleyip durmak fayda yerine zarar getirir.] (Albayrak 2009: 270)
[=Borcu ilk fırsatta ödemek gerektir. Erteleyip durmak yanlıştır. Çünkü gelecek günlerde eliniz daha dar olabilir, borç da gittikçe büyür. Üstelik siz, sürekli bir borç üzüntüsünü çekersiniz.] (Aksoy 1988: 202)
[=Borç alındığı o ihtiyaç günlerinde ödenir.] (İzbudak 1036:11)

159. Borçlunuñ yalımı alçaḳ olur.[720]
→ F.390 127ª/4, P.499 19ª/3

[=Borçlu, alacaklısının yanında rahat hareket edemez, korkak, yüreksiz biri gibi ezilir, büzülür.] (Albayrak 2009: 270)
[=Borçlu, özellikle alacaklısının yanında göğsünü gere gere gezemez; kısılır, büzülür, suçlu gibi durur.] (Aksoy 1988: 202)

160. Boş torbayıla at dutulmaz.[721]
→ F.'de yok, P.373 15ª/4

[=Bir iş için gerekli yatırımı yapmadan, o işten beklenen kazancı elde etmek mümkün değildir.] (Albayrak 2009: 272)
[=1. Çıkar göstermezseniz bir kimseyi bir yere bağlayamazsınız. 2. Özveride bulunmadan istediğiniz şeyi elde edemezsiniz.] (Aksoy 1988: 205)

161. Boynuz isterken ḳulaḳdan çıḳdum.[722/723]

---

[719] krş. *Borç eyü güne ḳalmaz* (Çınar 1996: 136, Elçin 1977: 221, Baralı Çiçekler 2019: 33), *Borç eyü güne galmaz* (Bayat 1992: 47), *Borç iyi güne kalmaz* (Aksoy 1988: 202, Albayrak 2009: 270, Demir 2018: 104, Eyüboğlu 1973: 47), *Hem olsa borcun üstünden ıra göre/Ki kalmaz borc eyü güne viregör* (Hengirmen 1983: 230), *Borç eyü güni katlanmaz* (?) (Buluç 1978: 13), *Borç eyü güne katlanmaz demişler* (Özer 2021: 273).

[720] krş. *Borçlunun yalımı alçak olur* (Aksoy 1988: 202, Albayrak 2009: 270, Eyüboğlu 1973: 48).

[721] krş. *Boş torba ile at tutulmaz* (Aksoy 1988: 205, Albayrak 2009: 272, Baralı Çiçekler 2019: 76, Baralı Çiçekler 2019: 91), *Bî-amel maslahat görülmez imiş/Kurı torbaya at tutulmaz imiş* (Kut 1986: 102), *Kuru torba ile at tutulmaz, tutulursa da bir kez tutulur* (B66) (Demir 2018: 117), *Ne çare çün sınanmışdur bu mirat/Ki tutulmaz kuru torbayıla at* (Hengirmen 1983: 99), *Boş torba ile at tutulmaz: Uşaklarım dağıldı gel dedikce bana derler hep/Kaçan at hey efendi hiç gelür mi boş torbaya* -Gâlib Paşa (Eyüboğlu 1973: 48), *Boş torba ile at tutulmaz* (Özer 2021: 273).

[722] Aslında deyimdir. *boynuz isterken kulaktan olmak*=daha iyisini, mükemmelini ararken mevcut olanı yitirmek.

[723] krş. *Buynuz umup gulagın çıgma* (Bayat 1992: 48), *Boynuz arayan deve, kulağını kaybetmiş* (Albayrak 2009: 273), *Boynuz ararken kulaktan olmuş: Bâtıl isteyü hakdan ayrıldum/Boynuz*

→ F.140 119b/15, P.399 15b/10

[=Akıllı insan elindekiyle yetinmeyi bilmelidir. Aksi hâlde, elindekini de yitirebilir.] (Albayrak 2009: 273)

162. **Boz ata, ʿavrete, oġlana ḳulluḳ ėdenüñ yüzi aġarmaz.**[724]
→ F.339-125b/9, P.630 23b/4-5

[=Bir arada yaşayan insanlar, birbirlerini iyi ya da kötü yönlerden etkilerler.] (Albayrak 2009: 274)
[=Toprak sarısı ve alacalı at, koşuya, ciride hatta binite bile yaramaz. Böyle atı besleyenin, kadın ve çocuk sözüyle hareket edenin yüzü ağarmaz.] (İzbudak 1936: 39)
[=Paraya ve eğlenceye fazla düşkün kimselerle evlilik yapan mutlu bir yaşam süremez.] (Bayraktar 2009: 109)

163. **Börküm eski, sözüm geçmez.**[725]
→ F.371 126b/4, P.476 18a/8-9

[=Doğruyu söylediği hâlde, toplumda saygın bir yeri olmadığından, sözü dikkate alınmayan kimselerin kullandıkları bir atasözüdür.] (Albayrak 2009: 274)
[=Serpuşu (elbisesi) eski olanın sözü müessir olmaz.] (İzbudak 1936: 42)

164. **Bu bilişle ṣaġlıḳ yerine s.küm alasın.**
→ F.'de yok, P.66 4b/10

165. **Bud ḳısmaġıla .m dar olmaz.**[726]
→ F.'de yok, P.80 5a/9-10

166. **Buġday etmegüñ yoġısa buġday dilüñ yoḳ mı?**[727]

---

umdum kulakdan ayrıldım -(Harnâme) Şeyhî, *Deve âhû gibi boynuz ararken/İki kulakdan da çıkar dimişler* -Levnî (Eyüboğlu 1973: 48).

724 krş. *Boz ata, avrada, oğlana kulluk edenin yüzü ağarmaz* (Albayrak 2009: 274, Eyüboğlu 1973: 48), *Hâdım ile ak ata kulluk eden kimsenin yüzi ak olmaz* (Özer 2021: 299), *Oglana, ʿavrata kulluk yabana gider demişler* (Özer 2021: 324).

725 krş. *Börküm eski sözüm geçmez* (Albayrak 2009: 274, Eyüboğlu 1973: 48).

726 krş. *But ḳışmağla a... ṭarcıġ olmaz* (Çınar 1996: 124), *But gısmagla ... tar olmaz* (Bayat 1992: 48), *But sıkmak ile ... dar olmaz* (Elçin 1977: 221), *Bud sıkmak ile .m tar olmaz* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 350), *But sıkmağıla .m tar olmaz demişler* (Özer 2021: 274).

727 krş. *Buğday ekmegiñ yoğsa buğday diliñ de mi yoḳdur* (Çınar 1996: 158), *Buğday etmek yoğ ise, buğda dilün de mi yogdur?* (Bayat 1992: 48), *Buğday ekme-ğin yok ya, buğday dilin de mi yok?, Buğday ekmeğin yoksa, bari tatlı dilin olsun* (Aksoy 1988: 206, Albayrak 2009: 277, Eyüboğlu 1973: 49), *Didürme yatlu sözle kimseye vay/Çü nânun yok dilün kıl bâri buğday*

→ F.196 121ᵇ/4, P.'de yok.

[=Yardım isteyen birine beklediği ölçüde yardım yapılamazsa bile, onu memnun edecek şekilde daha küçük bir yardım veya güzel sözlerle mutlu etme olanağı her zaman vardır.] (Albayrak 2009: 277)
[=Görüştüğün kimseyi ağırlayacak ya da onun istediğini verecek durumda olmayabilirsin. Ama tatlı dille gönlünü hoş etmek varlıklı olmaya bağlı değildir. Bunu yapmalısın.] (Aksoy 1988: 207)

167. **Bugünki hergele nevbeti**[728] **bizüm degüldür, ṭavaruñ**[729] **ayruḳ yėrde**[730] **iste.**[731/732]
→ F.150 120ª/7-8, P.408 16ª/5-6

[=İnsan meramını doğru zamanda doğru merciye iletirse sorunlarına çözüm bulabilir.]
[=Bugünkü hayvan gütme nöbeti bizim değildir, hayvanını başka yerde ara.] (İzbudak 1936: 23)

168. **Buldum, bilemedüm; bildüm, bulamadum.**[733]
→ F.170 120ᵇ/10, P.428 16ᵇ/8-9

[=İnsanın elinde varken, var olanın kıymetini bilmelidir. Elindekiler gittikten sonra kıymetini bilse de bu tavrı hiçbir işe yaramaz.] (Albayrak 2009: 278)
[=Kişi, elinde olanak varken bundan yararlanmayı bilmez. Yararlanma yollarını öğrendiği zaman da eline olanak geçmez.] (Aksoy 1988: 208)

169. **Bulınanda ḳız yoḳ.**[734]
→ F.456 129ª/5, P.539 20ª/11

[=Zengin kıtlık görmez.] (İzbudak 1936: 49)

(Hengirmen 1983: 206), *Yoğ ise buğday etmeğün iy yâr/Yok mı tatlu dilün ki ola nisâr* (Kut 1986: 97), *Buğday ekmeğin yoksa buğday dilin de mi yoktur?* (B63) (Demir 2018: 114), *Ekmek yogısa dilüni bugday eyle* (Baralı Çiçekler 2019: 82), *Buğday etmeğin yoğ ise buğday dilin de mi yok demişler* (Özer 2021: 274).

728 F. nevbeti: P.'de yok.

729 F. ṭavaruñ: P. ṭavaruñ kişi

730 F. yėrde: P. yerde

731 F. iste: P. yoḳla

732 krş. *Bugünkü hergele növbeti bizim değildir, davarın ayrık yerde iste* (Eyüboğlu 1973: 49).

733 krş. *Buldum, bilemedim; bildim, bulamadım* (Aksoy 1988: 208, Albayrak 2009: 278, Eyüboğlu 1973: 50).

734 krş. *Bulunanda kı(t)lık yoktur* (B69) (Demir 2018: 120), *Bulunanda kız (kıtlık) yok* (Eyüboğlu 1973: 50).

170. **Burun yüzden götürülmez.**[735]
→ F.452 129ᵃ/1, P.534 20ᵃ/7

[=Bazı olaylar vardır ki insanlar ne kadar gayret gösterirlerse göstersinler, ne kadar önlem alırlarsa alsınlar o olayların akışını değiştiremezler.] (Albayrak 2009: 279)
[=Burun çehrenin aksamındandır; ne olsa atılamaz, kesilemez; değersiz evlat gibi.] (İzbudak 1936: 48)
[=Kişinin yakın hısmı, ne denli uygunsuz, yakışıksız bir iş yaparsa yapsın, kendisinden kopmaz, koparılamaz.] (Aksoy 1988: 208)

171. **Cāhilüñ dōstluġından ʿālimüñ düşmānlıġı yėgdür.**[736/737]
→ F.58 117ᵇ/8, P.315 13ᵃ/9-10

[=Cahilden her an her kötülük beklenebileceği için cahille dost olmaktansa, düşmanlığı bile akıllıca olan bilgili kimselerle düşman olmak daha iyidir.] (Albayrak 2009: 285)

172. **Cān alıcıdan ḳorḳup oġlancuḳlaruñ yavuz ögretme.**
→ F.225 122ᵃ/13-14, P.'de yok.

[=İnsan, evlatlarını düzgün bireyler olarak yetiştirmekle mükelleftir. Bu nedenle çocuklarına iyiliği öğütlemelidir.]
[=Çocuğuna bir şey olmasın, ölmesin diye onu her şeyden menedip korkak alıştırma, bırak, gözüpek alışsın, kimse ecelsiz ölmez. (?)] (İzbudak 1936: 31)

173. **Cān alıcı oġlançuḳlar üleşdürmiş, anuñ aña benüm baña**[738] **tek**[739] **ḳosun.**[740]
→ F.195 121ᵇ/3, P.456 17ᵇ/6-7

[=Ölümün kişinin kendisinden ve ailesinden uzak olmasını ifade eden "Bizden uzak olsun." anlamında ve alkış niteliğinde bir atasözüdür.]
[=Azrail küçük çocuklar taksim edermiş, fakat neme lazım, elimdeki çocuğumu almasın da onun vereceği çocuktan vazgeçtim.] (İzbudak 1936: 27)

---

735 krş. *Burun yüzden düşmezdir* (?) (Çınar 1996: 195), *Burun yüzden düşmez, Burun yüzden götürülmez (üzülmez)* [Aksoy 1988: 208, Albayrak 2009: 279, Bayat 1992: 48, (B80) Demir 2018: 131, Elçin 1977: 221, Eyüboğlu 1973: 51], *Akrabâ dûr olmadı gözden/Götürülür mi hîç burun yüzden* (Kut 1986: 98).

736 F. yėgdür; P. yegdür

737 krş. *Cahilin dostluğundan, âlimin (ârifin) düşmanlığı yeğdir* (Aksoy 1988: 210, Albayrak 2009: 284, Eyüboğlu 1973: 50), *Cahilüñ dostluğından âlimüñ ʿadaveti yegdür* (Buluç 1978: 14).

738 F. baña: P. bañadur

739 F. tek: P.'de yok.

740 F. ḳosun: P.'de yok.

174. Cihān-gīr olmışlar, dehā<n>-gīr[741] olmamışlar.
→ F.562 132ª/9-10, P.603 22ᵇ/4

[=Sır saklamanın zorluğunu, herkesin sır saklayamacağını anlatır.]

175. Cömerd[742] elin kimse kesmez.[743]
→ F.154 120ª/11, P.412 16ª/8-9

[=İyilikten yana olan, elinden geldiğince çevresine ve yardıma muhtaç kimselere yardımda bulunan kimselere herkes saygı duyar.] (Albayrak 2009: 291)
[=Yardımını esirgemeyen, eli açık olan kimseye herkes saygı gösterir.] (Aksoy 1988: 460)

176. Cuḥa'ya muḥtesiblıḳ vėrmişler, evvelā atasın ḥaḳlamış.
→ F.149 120ª/6-7, P.'de yok.

[=Her iş ehline verilmelidir. Çünkü liyakat sahibi olmayan insan kendisine ve çevresine zarar verir.]
[=Cuha'ya ihtisap ağalığı vermişler, o da ilk önce babasını haklamış.] (İzbudak 1936: 23)

177. Cuhūd etmegin yėyen[744] yine[745] cühūd yardımın ḳovar.[746]
→ F.308 124ᵇ/10-11, P.256 11ᵇ/3

[=İnançları aynı olmasa da zalim ve kötü kimselerle dost olan, zalim ve kötü kimselerin yolundan gider. Yani kişi kimden menfaat sağlıyorsa, onun yanında yer alır.] (Albayrak 2009: 462)
[=Yahudi ekmeğini yiyen (sayesinde geçinen) Yahudi taraftarı olur.] (İzbudak 1936: 37)

178. Çabalama ögrenürsin yancuġum.
→ F.657 135ª/3, P.204 9ᵇ/4-5

[=Hayatta bazı şeyleri anlamak için çabalamak kâfi değildir. En doğru zamanı beklemek gerekir.]

---

741 Bu sözcük İzbudak (1936: 37) tarafından *daha kir* (?) olarak okunmuştur.
742 F. cömerd: P. cevmerd
743 krş. *Cömerd elin kesme* (Bayat 1992: 49), *Cömert eli kimse kesmez* (Albayrak 2009: 291, Eyüboğlu 1973: 56), *Veren eli kimse kesmez* (Aksoy 1988: 460, Albayrak 2009: 859), *Cömerd elin kimse kesmez* (Buluç 1978: 14).
744 F. yėyen: P. yeyen
745 F. yine: P.'de yok.
746 krş. *Cehūd ekmegin yiyen elbette cehūd ḳılıcın çeker* (Çınar 1996: 40), *Gâvurun ekmeğini yiyen, gâvurun kılıcını çalar* (Akyalçın 2012: 316, Albayrak 2009: 462), *Cuhûdun yemegin ye, evinde yatma; Nasarânun yemegin yeme, evinde yat* (Baralı Çiçekler 2019: 33).

179. **Çamı[747] budaġından, gözeli[748] <ṭudaġından>…[749/750]**
→ F.101 118b/14, P.359 14b/5-6

[=Başta insanlar olmak üzere, insanların çevresinde gördüğü canlı cansız varlıkları çekici kılan, onlara güzellik kazandıran çeşitli özellikleri vardır.] (Albayrak 2009: 107)

180. **Çanaġa ne ṭoġrarsañ[751] ḳaşuġuñda[752] ol çıḳar.[753]**
→ F.445 128b/9, P.525 19b/10-11

[=Kişi, kendisi için önceden ne gibi hazırlıklar yapmışsa ileride onun veriminden yararlanır.] (Aksoy 1988: 216)

181. **Çaylaġa ṣormışlar: "Anasın ḳoyup yavrısın neye ḳaparsın?" "Āvāzı ḳulaġuma ḫōş gelür." dėmiş.[754]**
→ F.415 127b/11-13, P.'de yok.

[=İnsanın yaptığı her iş, bir amaca yönelik olmalıdır. Amaçsız ya da keyfi olarak yapılan işler toplum tarafından hoş karşılanmaz.] (Albayrak 2009: 299)

182. **Çevik ḳuş iki ayaġında<n>[755] ṭutulur.[756/757]**
→ F.53 117b/3-4, P.310 13a/6

---

747 F. çamı: P. çam
748 F. gözeli: P. gözel
749 F.'de eksik: P. dudaġından
750 krş. *Ağacı budağından, güzeli dudağından* (Albayrak 2009: 107), *Çam budagında, gözel tuvagında* (Buluç 1978: 14), *Ağacı didiler budağından/Dilberi nitekim tudağından* (Kut 1986: 97).
751 F. ṭoġrarsañ: P. doġrarsañ
752 F. ḳaşuġuñda: P. ḳaşuġuña
753 krş. *Gerek zulmetde vü ger ışığunda/Çıkar kalmaz nasibün kaşığunda* (Hengirmen 1983: 246), *Bu dünyâ gindür illâ son burunda/Bulursın her ne itsen çukurunda* (Hengirmen 1936: 127), *Çanağa ne doğrarsan kaşığında o çıkar* (Aksoy 1988: 216, Eyüboğlu 1973: 57), *Nasibinde var ise kaşıgında çıkar* (Özer 2021: 322).
754 krş. *Çaylağa sormuşlar: "Anasını koyup yavrusunu neye kaparsın?" "Avazı kulağıma hoş gelir de ondan." demiş* (Albayrak 2009: 299, Eyüboğlu 1973: 47).
755 F. ayaġında<n>: P. ayaġından
756 F. ṭutulur: P. dutulur
757 krş. *Çapuk guş iki ayağından tutulur* (Bayat 1992: 49), *Çaykuşu ayağından tutulur* (Albayrak 2009: 298), *Çevik kuş iki ayağından tutulur* (Albayrak 2009: 300, Eyüboğlu 1973: 58), *Zeyrek kuş iki ayağından tutulur* (Albayrak 2009: 917), *Dirilen mürg-i çapük çâr u nâçâr/Olur iki ayağından giriftâr* (Hengirmen 1983: 143), *Yügrük kuş iki ayağından dutulur* (Buluç 1978: 22), *Tutulur oldı bend ü bağından/Kuş şevik ola dört ayağından* (Kut 1986: 112), *Bütün kuşlar tutulur bağlı bağından, çevik kuş tutulur dört ayağından* (B19) (Demir 2018: 73), *Yükrük (?) kuş iki ayagından tutulur* (Baralı Çiçekler 2019: 82).

[=Sürekli tetikte bulunan birini yenmek zor olmakla beraber, böyle birinin yenilgisi, kurtulamayacağı kadar feci olur.] (Albayrak 2009: 300)
[=Çevik kuş, çevikliğine rağmen tuzağa iki ayağından tutulur; bazen ihtiyatlı, akıllı adam, dikkatsiz kimseden ziyade felakete uğrar.] (İzbudak 1936: 13)

183. Çıbuġı[758] yaşıken[759] egmek gerek, ṣoñra egin vėrmez.[760/761]
→ F.462 129ª/10-11, P.545 20ᵇ/3-4

[=Başta insanlar olmak üzere, canlıları küçük yaşlarından itibaren eğitmek gerekir.] (Albayrak 2009: 316)

184. Çırāḳ dibi ḳarañu olur.[762]
→ F.303 124ᵇ/6, P.251 11ª/10-11

[=İnsan çoğu kez başkalarına yaptığı fedakârlığı kendi yakın çevresinden esirger.] (Albayrak 2009: 301)
[=Bir kimse, başkalarına bol bol yaptığı yardımı kendi yakınlarına yapmaz.] (Aksoy 1988: 393)

185. Çōban[763] çoluḳ.[764]
→ F.609 133ᵇ/7, P.154 7ᵇ/10

[=Çoluk çocuk (?) anlamında bir söz.]

186. Çoġıla[765] azuñ oyunı olmaz.[766]
→ F.607 133ᵇ/5-6, P.151 7ᵇ/7-8

---

758 F. çıbuġı: P. çıbuḳ
759 F. yaşıken: P. yaşken
760 Bu atasözünün *ṣoñra egin vėrmez* kısmı İzbudak yayınında yoktur.
761 krş. *Çubuğu yaş iken eğmek gerek* (Albayrak 2009: 316, Eyüboğlu 1973: 60), *Dime kim ulalıcak gözedür yol/Çubuk yaşla egilür hey habîr ol* (Hengirmen 1983: 171), *Çıbuk yaş iken eğilir* (Elçin 1977: 222), *Çubuk yaş iken egilir* (Baralı Çiçekler 2019: 88).
762 krş. *Çıraḳ gibi ḳarañu olur* (Çınar 1996: 62), *Çırag dibi garanu olur* (Bayat 1992: 49), *Çıra gibi karanlık olur; Çıraklık dibi karanlık olur; Çıra dibine ziya vermez; Çıra dibine ışık salmaz* (Albayrak 2009: 307), *Irakdan anılur kızlar ayanu/Yakın olsa çırak dibi karanu* (Hengirmen 1983: 175), *Çıra dibi karanlık olur (Çıra dibine ışık vermez)* (Aksoy 1988: 218, Eyüboğlu 1973: 58), *Çırağ dibi karanguluk olur* (Elçin 1977: 222), *Mum dibi karanlık olur* (B19) (Demir 2018: 73), *Çerâk dibi karanlık olur, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 350), *Mumun dibi karanlıkdur* (Baralı Çiçekler 2019: 50), *Mum dibi karanu olur demişler, Çerâg gibi karanu olur demişler, Çerâg dibi karanulık olur* (Özer 2021: 321).
763 F. çōban: P. çōbān
764 krş. *Çoban çoluḳ ḳalmadı, hep yėdi* (Özçelik 2016: 443), *Mıhman saklamak bir merdiñ işidir/Oña ten bermedik akmak kişidir/Sır saklagan adam mähek daşıdır/Çopan-çoluk özge närsäni bilmez* (Türkmen, Geldiyev 1997: 575), *Çoban çoluk gerek* (Demir 2018: 167).
765 F. çoġıla: P. çoġla
766 krş. *Çok ile azın oyunu olmaz* (Albayrak 2009: 311, Eyüboğlu 1973: 59).

[=Sayıca az olanın, çok olanla mücadeleye girişmesi akıllıca bir davranış değildir.] (Albayrak 2009: 311)

187. Çoḳ ağız bir olıcaḳ bir ağız hīc olur.[767]
→ F.592 133ª/8, P.136 7ª/8

[=Bir toplumda bir kişinin savunduğu düşünce değil, taraftarı fazla olan düşünce ilgi görür.] (Albayrak 2009: 310)
[=Birkaç kişi bir söz üzerinde birleşirlerse, yalnız kalan, bahiste (sözde) mağlup olur.] (İzbudak 1936: 59)

188. Çoḳ it av eylemez.
→ F.'de yok, P.102 6ª/7

[=Birlikte iş yapmak için toplanan kişiler gereğinden fazla sayıda olursa anlaşmazlıklar çıkma ihtimali yüksektir. Bu nedenle çalışıp iş bitirmek güçleşir.]

189. Çömlek dėmiş: Dibüm altun. Ḳaşıḳ dėmiş: Girdüm, çıḳdum.[768]
→ F.436 128ᵇ/1, P.516 19ᵇ/3-4

[=Durumu bilinen bir kişinin kendini olduğundan üstün göstermeye kalkışması, o kişiyi kendisini tanıyanlar nazarında gülünç duruma sokar.] (Albayrak 2009: 315)
[=İçyüzünü iyi bilen kimseye karşı, kusurlarını gizlemeye çalışan ve yüksek nitelikleri bulunduğunu söyleyerek övünmeye kalkışan kişi, gülünç duruma düşer.] (Aksoy 1988: 446)

190. Çöregüñ böyügi[769] un çoḳluġundan[770] olur.[771]
→ F.525 131ª/8-9, P.563 21ª/7

[=Büyük başarılar, büyük emekler sonucu elde edilebilir.] (Albayrak 2009: 316)
[=Verimin bol olması, gerecin bol olmasına bağlıdır.] (Aksoy 1988: 259)

---

767 krş. *Çok ağız bir olsa (olunca), bir ağız yok olur* (Albayrak 2009: 310, Eyüboğlu 1973: 59).

768 krş. *Çömlek demiş: "Dibim altın"; kaşık demiş: "Girdim, çıktım.", Çömlek dedi: "Ben altınım" kepçe dedi: "Ben senin içindeyim.", Çömlek demiş: "Dibim demirden yapılmıştır"; çemçe demiş: "Ben de şimdi senin dibini karıştırdım"* (Aksoy 1988: 225, Albayrak 2009: 315, Eyüboğlu 1973: 60), *Tencere (çömlek) demiş: "Dibim altın." Kaşık (kepçe) demiş: "Ben nerdeyim?" (Girdim, çıktım) (Girdim, gördüm)* (Aksoy 1988: 446).

769 F. böyügi: P. böyüklügi

770 F. çoḳluġundan: P. çoḳluġından

771 krş. *Çöreğin büyüğü un (un) çokluğundan olur* (Albayrak 2009: 316, Eyüboğlu 1973: 60), *Ekmeğin (çöreğin) büyüğü, hamurun (unun) çoğundan olur* (Aksoy 1988: 259).

[=Ekmeğin büyüğü pazının irisinden olur. Unun çoksa çörek et, yağın çoksa börek et.] (İzbudak 1936: 54)

191. Çöregüñde çigüñ[772] **yoġısa ġam yėme.**[773]
→ F.401 127ᵃ/14, P.'de yok.

[=İnsanın kazandığında haram bir şey yoksa, yaptığı işlerde dürüst davranmışsa üzülmesi için hiçbir neden yoktur.] (Albayrak 2009: 316)
[=Kazandığın rızkın helal olduğundan şüphen yoksa gam çekme, yaptığın işe hile karıştırmadınsa üzülmene mahal yoktur.] (İzbudak 1936: 44)

192. Çuvāl-dūz yurdusı deñlü delikden deve deñlü sovuḳ girür.[774]
→ F.493 130ᵃ/9-10, P.'de yok.

[=1. Soğuktan insanın kendini koruması gerektiğini anlatır. 2. Önemsiz gibi görünen bazı olaylar ciddi sıkıntılara yol açabilir.]
[=Küçük bir olumsuzluk, tahmin edilenden büyük zararlara yol açar.] (Albayrak 2009: 542)
[=Kışın, çuvaldızın gözü kadar delikten deve boynu kadar soğuk girer.] (İzbudak 1936: 52)

193. Çünki ṭamaġuñ yoḳ, ėlüñ göbekde (?) **n'eyler.**
→ F.'de yok, P.62 4ᵇ/7

194. Çürük baḳlanuñ[775] **kör alıcısı olur.**[776]
→ F.138 119ᵇ/13-14, P.397 15ᵇ/8-9

[=Kötü bir malın alıcısı da iyi maldan anlamayan, iyi malı görüp inceleyemeyen kimseler olur.] (Albayrak 2009: 317)
[=Kötü, işe yaramaz nesnelerin, bunlardan anlamayan isteklileri olur.] (Aksoy 1988: 200)

---

772 Metinde [جكوكْ] biçiminde yazılmış ve İzbudak (1936: 69) tarafından *cekǖñ* [< *şek* "şüphe"] (?) biçiminde okunmuştur.

773 krş. *Çöreğinde şekkin (şüphen) yoksa (yok ise), gam yeme* (Albayrak 2009: 316), *Çok yok çigün çöregünde ne kayğu/Kayurma yön zevâl olana toğru* (Hengirmen 1983: 225).

774 krş. *İğne ucu kadar delikten bir küp su boşalır* (Albayrak 2009: 542), *Kışın iğne deliği kadar yerden, deve kadar soğuk girer* (Albayrak 2009: 635), *Çuvaldız yurdusu (gözü) kadar yerden deve denli soğuk girer* (Eyüboğlu 1973: 60).

775 F. baḳlanuñ: P. baḳlānuñ

776 krş. *Çürük baḳlanuñ kör alıcısı olur* (Çınar 1996: 41, Baralı Çiçekler 2019: 99), *Çürük baglanın kör alıcısı olur* (Bayat 1992: 50), *Çürük baklanın kör alıcısı olur* (Albayrak 2009: 317, Demir 2018: 66, Eyüboğlu 1973: 60), *Olur ise ne denlü il gülinci/Çürük baklaya olur kör alıcı* (Hengirmen 1983: 175), *Çürük (bitli, kurtlu) baklanın kör alıcısı olur* (Aksoy 1988: 225), *Çürük baklanıng çürük alıcısı olur* (Elçin 1977: 222), *Bey' ider kem metâ'î satıcısı/Var kör baklanun kör alıcısı* (Kut 1986: 95).

195. Dalabın[777] bilmeyen devlüngeç atar.[778]
→ F.504 130ᵇ/5, P.'de yok.

[=Kımıldanmaya kudreti olmayan kendisine (çaylak) adı koyar. Belki de, canlılık, çalaklik gösteremeyen yavruyu çaylak yuvadan atar. (?)] (İzbudak 1936: 53)

196. Daʿvicüñ dāniş-mend oldı, yarıcuñ Allāh olsun.[779]
→ F.203 121ᵇ/9-10, P.'de yok.

[=Karar verme mevkiinde bulunan kimselerle karşı karşıya gelen kimselerin, verilecek kararın kendi aleyhlerine olacağını baştan kabul etmeleri gerekir.] (Albayrak 2009: 326)
[=Seni yargılayacak kişi, senden davacı olan kişi ise kuşkusuz kendisini haklı çıkaracak ve sana ağır ceza verecektir.] (Aksoy 1988: 229)

197. Degirmene dadanan köpek dere sıyırdır.[780/781/782]
→ F.620 134ᵃ/1, P.165 8ᵃ/7-8

[=Bir insan tadını aldığı, hoşlandığı şeyi sık sık elde etmeyi alışkanlık hâline getirdiğinde, kendisine engel olmak mümkün değildir.] (Albayrak 2009: 329)

198. Degirmene varan un ügüdür,[783] evdeki nevbet ṣorar.[784]

---

777 İzbudak (1936: 69) bu sözcüğü *dalabı-* [=kımıldamak, kımıldanmak, kalkmak istemek] (?) fiili olarak değerlendirmiştir.

778 İzbudak (1936: 67) bu sözcüğü *ata-* (?) olarak değerlendirmiş ve "ad vermek, ad koymak" anlamlarını vermiştir.

779 krş. *Daʿvācuñ dāniş-mend ise yarıcuñ Allāh olsun* (Çınar 1996: 48), *Da'vâcın dânişmend ise, yardımcın Allah olsun* (Bayat 1992: 51), *Davacı danişment oldu, yardımcın Allah olsun; Davacın kadı ise (kadı olursa), yardımcın Allah olsun; Davacısı kadı olanın yardımcısı Allah olsun* (Albayrak 2009: 326), *Ki davâcısı dânişmend olanun/Meger yarıcısı Hak ola anun* (Hengirmen 1983: 168), *Davacın kadı olursa yardımcın Allah olsun (Davacısı kadı olanın yardımcısı Allah olsun)* (Aksoy 1988: 229), *Kaadîyi hasm idinme iy hem-râh/Da'vîcün kaadî yarıcun Allah* (Kut 1986: 94), *Davacın kadı ise yardımcın Tanrı olsun* (B13) (Demir 2018: 68), *Kaadı ola da'vâcı ve muhzır dahi şâhid/Ol mahkemenin hükmüne derler mi adâlet* (Eyüboğlu 1973: 63), *Da'vâcun kâdî ise yar(d)ımcun (?) Allah* (Baralı Çiçekler 2019: 78), *Da'vacın kâdı olunca yardımcın Allâh ola demişler* (Özer 2021: 279).

780 F. sıyırdır: P. ṣıyırdur

781 İzbudak (1936: 61) bu sözcüğü *sıyrudur* [*sıyru*=susuzluk, istiska illeti (?)] olarak okumuştur.

782 krş. *Değirmene dadanan köpek, dere sıyırtır* (Albayrak 2009: 329).

783 F. ügüdür: P. ügidür

784 krş. *Degirmene varan un ögüdür evde oturan nevbet ṣorar* (Çınar 1996: 180), *Değirmene geden un ügüder, evdeki növbet sayar* (Bayat 1992: 51), *Değirmene varan un öğütür, evdeki nöbet (nevbet) savar (sorar)* (Albayrak 2009: 330, Eyüboğlu 1973: 64), *Degirmene varanlar ögüdür un/Sorar nevbet evini bekleyen dûn* (Hengirmen 1983: 98), *Evde oturan nevbet ṣorar, degirmene varan un ögidür* (Kaçalin ve Zülfe 2011: 201), *Değirmene varan un öğütür, evde oturan nöbet sorar* (B73) (Demir 2018: 124), *Degirmene giden un ögüdir, evdeki nevbet sorar demişler* (Özer 2021: 279).

→ F.71 118a/3-4, P.328 13b/7

[=Her iş, belli bir amacı gerçekleştirmek için yapıldığından, insanlar değirmene de sesi için değil, buğday öğütmek için gelir.] (Albayrak 2009: 330)
[=Değirmene giden ununu öğütür, evinde oturan tembel ise nöbet bekler; nöbetini kaçırmış olduğu için tekrar kendisine sıra gelmesini bekler.] (İzbudak 1936: 15)

199. Degirmi yurt ṭutmaġa[785] degirmi g.t gerek.[786]
→ F.641 134b/4, P.187 9a/3

[=Zor işleri başarmak için güçlü ve sabırlı olmak gerekir.] (Albayrak 2009: 330)
[=Bir yerde, bir işte tutunup başarı kazanabilmek için yılmadan çalışmak gerektir.] (Aksoy 1988: 230)

200. Dėgü[787] diñleyen kendü ʿaybın ėşidür.[788]
→ F.35 117a/4, P.291 12b/5

[=Başkalarının konuştuğu sözü gizlice dinleyen kendi ayıbını işitir.] (İzbudak 1936: 12)

201. Dek duranuñ devece aṣṣısı vardur.[789/790]
→ F.97 118b/11, P.354 14b/2-3

[=Sessiz, sakin olmanın insan için önemli yararları vardır.]
[=Korkusuz ve gözüpek davranmak, insana büyük faydalar sağlar.] (Albayrak 2009: 330)
[=Elin iyisine, kötüsüne karışmayıp kendi işiyle meşgul olan ve herkesle hoş geçinen kimse daima kazanır.] (İzbudak 1936: 18)

202. Delüden uṣlu ḫaber…[791]

---

785 F. yurt ṭutmaġa: P. yurt dutmaġa
786 krş. *Değirmi yurt tutmaya, değirmi g.t gerek* (Albayrak 2009: 330), *Değirmi yurt tutmaya değirmi g.t ister* (Aksoy 1988: 230, Eybüoğlu 1973: 65).
787 F. dėgü: P. degü
788 krş. *Başkalarının konuştuğunu gizlice dinleyen, kendi ayıbını işitir* (Albayrak 2009: 231).
789 F. vardur: P. var
790 krş. *Tek ṭuranuñ, devece aṣṣısı vardur* (Çınar 1996: 36), *Dek duranın devece assısı vardır* (Albayrak 2009: 330, Bayat 1992: 51), *Urulması mukarrerdür uranun/Devece assısı var dek turanın* (Hengirmen 1983: 206), *Dek ṭuranuñ devece aṣṣısı vardur* (Kaçalin ve Zülfe 2011: 200-201), *Kendi hâlinde ol yöri her bâr/Dek turanın devece assısı var* (Kut 1986: 101).
791 krş. *Delüden uṣlu ḫaber al* (Çınar 1996: 182), *Deliden al uslu haberi* (Aksoy 1988: 231, Albayrak 2009: 334), *Olur peydâ delüden çoğ eserler/Delüden il alur uslu haberler* (Hengirmen 1983: 165), *Nasîhatdür bu dükeli uludan/Haber alınur oğlanla delüden* (Hengirmen 1983: 165),

→ F.'de yok, P.305 13ª/3

[=Deli, gizlemeyi düşünemediğinden, duyduğu her şeyi açık açık söyler.] (Albayrak 2009: 334)
[=Deli sır saklamasını bilmez. Gördüğünü, bildiğini olduğu gibi söyler. Bundan dolayı -zaman olur ki- haberin doğrusu ondan alınır.] (Aksoy 1988: 231)

203. Delüklü ṭaş yėrde[792] ḳalmaz.[793]
→ F.113 119ª/8-9, P.372 15ª/3

[=İşe yarayan bir malın mutlaka alıcısı çıkar.] (Albayrak 2009: 334)
[=Bilgi ve becerisini kanıtlamış kimselerle herkes çalışmak ister. Bu nedenle bu kimseler boşta kalmazlar.] (Akyalçın 2012: 250)
[=Bilgili, becerikli kişi boşta bırakılmaz. Her hâlde bir iş başına getirilir.] (Aksoy 1988: 232)

204. Delüye depret, delü saña ṣapradur.[794]
→ F.266 123ᵇ/4-5, P.32 3ᵇ/7

[=Kendi hâlinde sakin duran deliyi kızdırırsan ondan küfür işitirsin, belki de sopa yersin.] (İzbudak 1936: 33)

205. Delüye ne ḳalem.[795]
→ F.'de yok, P.72 5ª/4

Delüden uslu ḫaberi (Kaçalin ve Zülfe 2011: 200), *'Âkil isen berü gel itme hazer/Fehm idüp al delüden uslu haber* (Kut 1986: 99), *Deliden uslu haberi al* (B74) (Demir 2018: 123), *Deliden uslu haber (deliden al uslu haber): Delüden uslı haber nûş idegör câm-ı şerâb/Nice bir akla kifâyet ko bu huşyârlığı* -Necâtî Bey, *Olayın kayddan âzâde diyen kayda düşer/Deliden uslu haber nâle-i zencîr verir* -Râgıp Paşa (Eyüboğlu 1973: 65), *De-lüden uslu haber, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 351), *Deliye uslu haber* (Baralı Çiçekler 2019: 43), *Deliden uslı haber* (Baralı Çiçekler 2019: 86).

[792] F. yėrde: P. yerde

[793] krş. *Delüklü ṭaş yerde ḳalmaz* (Çınar 1996: 48), *Delikli boncuk (taş) yerde kalmaz, hiç olmazsa alır pazarlık ederler* (Albayrak 2009: 334), *Delikli taş yerde kalmaz; Delikli boncuk yerde kalmaz; Delikli boncuk yerde kalmaz, deli kız evde kalmaz; Delikli taş yerde kalmaz, deli kız evde kalmaz* (Akyalçın 2012: 250), *Eger kızun var ise kimse almaz/Delüklü taş kayurma yirde kalmaz* (Hengirmen 1983: 175), *Delikli taş (boncuk) yerde kalmaz (deli kız evde kalmaz)* (Aksoy 1988: 232), *Delikli boncuk yerde kalmaz* (Elçin 1977: 223, Baralı Çiçekler 2019: 76), *Delikli taş yerde kalmaz* (B13) (Demir 2018: 68, Eyüboğlu 1973: 65, Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 350, Baralı Çiçekler 2019: 79, Özer 2021: 279).

[794] krş. *Delüye deperdi vursañ, o da saña ṣıyırdı vurur* (?) (Çınar 1996: 41), *Deliye deper de, varsın, ol dehi sana sapardur* (Bayat 1992: 51), *Delüden işidür az söyleyen bol/Delüye depredicek sırıdur ol* (?) (Hengirmen 1983: 165), *Deliye yavaşça vursan, o da sana şiddetli vurur* (B10) (Demir 2018: 66).

[795] krş. *Deliye kalem olmaz* (Albayrak 2009: 336), *Sığmaz oldı defter ü dîvâna ahvâl-i dilün/Ey Necâtî gerçi kim yokdur kalem dîvâneye* -Necâtî Bey (Eyüboğlu 1973: 66), *Dîvâne-râ kalem nîst, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 351).

[=Aklını yitirmiş kimseler azaba değil, affa ve rahmete yakındırlar.] *[=Delinin söyledikleri ipe sapa kalmayan saçma sapan sözler olduğu için benimsenip bir sonuç çıkarılamaz.]* (Albayrak 2009: 336)

206. Delüyile ḥelvā yėmekden[796] uşluyıla ṣavaş yėgdür.[797/798]
→ F.296 124ª/14-15, P.244 11ª/5-6

[=Deli ile yiyip içmektense, akıllı uslu bir kimse ile savaşmak daha iyidir.] (Albayrak 2009: 332)

207. Deminde ḳaçmaḳ daḫı erlikdendür.[799]
→ F.513 130ᵇ/13, P.'de yok.

[=Yeri geldiğinde kaçmak, yani beladan ve kötülükten uzak durmak da yiğitlikten sayılır.] (Albayrak 2009: 337)

208. Deñizde[800] balıḳ mı ṣatarsın?[801]
→ F.'de yok, P.95 6ª/1

[=Henüz ele geçmemiş bir malı pazarlamak doğru bir davranış değildir.] (Albayrak 2009: 339)

209. Derziye "Göç." dėmişler, ignesin başına ṣoḳmış.[802]
→ F.79 118ª/10, P.336 14ª/1-2

[=Kendisine gerekli olan eşya ve malzemeleri rahat taşınır olan kimselerin bir yerden başka bir yere gitmeleri kolaydır.] (Albayrak 2009: 830)
[=Kendisine gerekli olan şeyler kolay taşınır olan kimsenin bir yerden başka bir yere göçmesi işten değildir.] (Aksoy 1988: 447)

---

796 F. yėmekden: P. yemekden
797 F. yėgdür: P. yegdür
798 krş. *Deli ile helva yemekten, uslu ile savaş yeğdir* (Albayrak 2009: 332, Eyüboğlu 1973: 65).
799 krş. *Deminde kaçmak dahi erliktir, Deminde kaçmak, erliktendir* (Albayrak 2009: 336, Eyüboğlu 1973: 66), *Bun deminde gaçmag da erlikdendir* (?) (Bayat 1992: 48), *... kaçmak erlikdir, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 354).
800 Boratav (1954: 234) tarafından *deñizden* olarak okunmuştur.
801 krş. *Denizde balığı ṣatma* (Çınar 1996: 192).; *Denizdeki balığı satma* (Bayat 1992: 51), *Denizdeki balık pazarlık edilmez* (Albayrak 2009: 339), *Denizde balık pazarı olmaz* (Kaymaz 2013: 180), *Denizdeki balığı satma* (B79) (Demir 2018: 130).
802 krş. *Terziye göç demişler, ṣındısın terveye ṣalmış, arşınıñ eline almış* (Çınar 1996: 119), *Terziye köç demişler, sındusın beline sogmuş, arşının eline almış* (?) (Bayat 1992: 93), *Terziye "Göç" demişler, "İğnem başımda" demiş, Terziyi memleketinden kovmuşlar, "İğnem yanımda" demiş* (Bayat 2009: 830), *Demişler derziye göç ignesini/Sokup başına germiş sînesini* (Hengirmen 1983: 138), *Terziye "göç" demişler, "iğnem başımda" (yanımda) demiş* (Aksoy 1988: 447), *Derziye göç dėmişler, ignesin başına sokmuş* (Buluç 1978: 14, Elçin 1977: 223, Eyüboğlu 1973: 226), *Terziye göç demişler, makasını cebine almış, arşınını eline almış* (B45) (Demir 2018: 96).

210. Deve ḳuşına “Yük getür.”[803] **dėmişler, “Ben**[804] **ḳuşam.” dėmiş. “Uç.” dėmişler, “Deve uçar mı?” dėmiş.**[805]
→ F.659 135ª/5-6, P.206 9ᵇ/7-8

[=Tembel insanlar kendilerine verilen bir işi yapmamak için akla gelmedik bahaneler bulurlar.] (Albayrak 2009: 346)

211. Deve ölürse derisi eşege yük olur.[806]
→ F.575 132ᵇ/9, P.654 24ᵇ/1-2

[=Toplumda önemli görevler üstlenmiş kişilerin ölümü sonucu ortaya çıkan sıkıntı ve zorlukları halk çeker.] (Albayrak 2009: 346)

212. Deveye binüp yara puşma.[807]
→ F.420 128ª/3, P.’de yok.

[=Önce bir işi yapmak, sonra da onu gizlemek doğru bir davranış değildir.] (Albayrak 2009: 348)
[=Deveye binip de dağın yanına, uçurumuna siper olmaya kalkışma, pusuya saklanacaksan deveden in, kendin gizlen; kabahatin meydanda iken birtakım tevilat ile gizlemeye kalkışma, neticede mahcup olursun.] (İzbudak 1936: 46)

213. Deveye burç geregise[808] **boynın**[809] **uzada.**[810]

---

803 F. getür: P. götür

804 F. ben: P.’de yok.

805 krş. *Deve kuşu yüke gelince “Kuşum” der, uçmaya gelince “Deveyim” der, Deve kuşuna “Yük getir” demişler, “Ben kuşum” demiş: “Uç” demişler, “Deve uçar mı?” demiş* (Albayrak 2009: 346, Eyüboğlu 1973: 69), *Yük dinilse deve kuşu geçinür/Uç denilse büyük deve geçinür* (Kut 1986: 101).

806 krş. *Deve ölürse (derisi, yünü, silkintisi) eşeğe yük olur* (Albayrak 2009: 346), *Tewi silkinse eşekke yük çıkar* (Atalay 1985 II: 246), *Deve ölürse (derisi) eşeğe yük olur: Nene lazım aşık atmak o büyüklerle senin/Bir şütür gürbe edâdır bu yazıkdır emeğe/Dem olur çifte de atsan çıkamazsın zîrâ/Yük olurmuş derisinden devenin bir eşeğe* -Hamamîzâde İhsan (Eyüboğlu 1973: 69).

807 krş. *Deveye binip hendeğe sinme, Deveye binip yara pusma* (Albayrak 2009: 348), *Yalanı söyleyüp ağzunı silme/Deveye binüben yara kısılma* (Hengirmen 1983: 217), *Hakkı setr eyleyüp pusup kösme/Deveye binüben yire pusma* (Kut 1986: 101), *Deveye binip hendeğe sinme: Kilim altında tabl urmak olmaz/Deve binüp pusuda durmaz olmaz* -(Işkname) Mehmed (Eyüboğlu 1973: 69).

808 F. geregise: P. gerek <ise>

809 F. boynın: P. boyun

810 krş. *Deveye bürc gerekse, boynın sunsun* (Bayat 1992: 52), *Deveye murç lazım olsa, boynunu eğer, Deveye murç lazım olursa, boynunu uzatır, Deveye murç lazımsa, boynunu uzatsın, Deveye ot lazım olursa (lazımsa) boynunu uzatır* (Albayrak 2009: 348), *Deveye burç gerek olursa boynunu uzatır* (Aksoy 1988: 239, Eyüboğlu 1973: 69), *Zarûrî ger mahal düşe idin borc/Uzadur boynın isteyen de-ve burc* (Hengirmen 1983: 99), *Burç isteyen deve boynın uzadır demişler* (Özer 2021: 274).

→ F.98 118ᵇ/12, P.355 14ᵇ/3

[=Gururlu ve zengin bir insana bile bir şey gerekli oldu mu, onu elde etmek için kendi olanaklarından yararlanır, gerekirse başkalarına boyun eğmekten kaçınmaz.] (Albayrak 2009: 348)
[=Kişi kendisine gerek olan şeyi elde etmek için yorgunluğa katlanmalıdır.] (Aksoy 1988: 239)

214. Deve yėrine[811] deve çöker.[812]
→ F.623 134ª/3-4, P.168 8ª/10

[=Akıllı bir insan, akıllı insanların yaptıklarını yapar. Dolayısıyla yitirilen akıllı bir insanın yeri boş kalmaz, hemen dolar.] (Albayrak 2009: 345)
[=Değerli bir kimseden boşalan yeri ancak o değerde başka bir kimse doldurabilir.] (Aksoy 1988: 239)

215. Deveyi yėl aldı, dėrler; tozunı gökde iste.[813]
→ F.'de yok, P.85 5ᵇ/3-4

[=Bir konuyla ilgili önemli bir iddia varsa kanıt istemeden bu iddialara inanmamak gerekir. (?)]

216. Devletlünüñ ʿavreti ölür, bī-devletüñ eşegi.
→ F.'de yok, P.86 5ᵇ/4

[=Zenginlerin kayıpları bile kimi zaman onların lehine olabilir. Fakirler ise kendilerine en gerekli olanı kaybeder.]

217. Devletlünüñ ayağı ḳatında yatmaḳ[814] yėgdür[815] bī-devletüñ başı ḳatında yatmaḳdan.[816/817]
→ F.451 128ᵇ/15-129ª/1, P.532 20ª/5-6

[=Uğursuzlar tarafından el üstünde tutulmaktansa, saygıdeğerlerin yanında sıradan bir insan olarak bulunmak daha iyidir.]

---

811 F. yėrine: P. yerine
812 krş. *Deve yerine, deve çöker* (Aksoy 1988: 239, Albayrak 2009: 347), *Deve, deve yerine çöker (çökmez mi?)* (Albayrak 2009: 345), *Merteben gözleyüp geçüp de otur/Deve çökiceğiz yirini bulur* (Kut 1986: 101).
813 krş. *Deveyi yel alsa, keçiyi gökte ara [=Toplumdaki güçlü insanlar zarara uğrarsa, güçsüzler onlardan kat kat fazla zarara uğrar.]* (Albayrak 2009: 349)
814 Bu sözcük İzbudak (1936: 48) tarafından *taymaḳ* (=ayak kaymak, düşmek) olarak okunmuştur.
815 F. yėgdür: P. yegdür
816 F. yatmaḳdan: P. yatmadan
817 krş. *Delinin başı ucunda yatmaktan, akıllının ayağı ucunda yatmak hayırlıdır* (Albayrak 2009: 334), *Devletsizün başı ucunda yatmadan ise devletlinün ayagı ucunda yatmak yegdür* (Baralı Çiçekler 2019: 49).

[=Devletlinin ayağı altında yıkılıp kalmak, uğursuzun başı ucunda yatmaktan daha iyidir.] (İzbudak 1936: 48)

218. Devletlü ol kişidür kim düşmānın bile.[818]
→ F.515 130ᵇ/15, P.'de yok.

[=Düşmanını bilen insan, güçlü ve zengin bir insandır.] (Albayrak 2009: 350)

219. Devlet, oġul; māl, taḫıl; milk, degirmen.[819/820]
→ F.591 133ᵃ/7-8, P.135 7ᵃ/7

[=Oğul güç, kuvvet, soyu devam ettiren bir zenginlik; mal ilgilenildikçe tahıl gibi artan bir servet; mülk de değirmen gibi işledikçe gelir getiren varlıktır.] (Albayrak 2009: 349)
[=Evlat-devlet, zahire-mal, değirmen-mülk. Bu üç şey diğer emsalinden daha kıymetlidir; devlet, mal, mülk bu üç şeyden ibarettir.] (İzbudak 1936: 59)
[=En büyük mutluluk ve zenginlik, çocuk sahibi olmak; en gerekli mal, tahıl; en değerli mülk, değirmendir.] (Aksoy 1998: 241)

220. Devletsüze devlet olumadum, devletsüzden ḳaçup ḳurtulumadum.[821]
→ F.407 127ᵇ/4-5, P.'de yok.

[=Hiçbir zaman bolluk ve mutluluk içinde yaşayamamış kimselerin kendi durumlarını ifade etmek için kullandıkları bir atasözüdür.] (Albayrak 2009: 351)
[=Bedbaht kimseleri, fazlaca yardım etmek suretiyle bahtiyar edemedim, fakat ellerinden de kurtulamadım, daima taciz edildim.] (İzbudak 1936: 45)

---

818 krş. *Devletli o (ol) kişidir ki düşmanını bile* (Albayrak 2009: 350, Eyüboğlu 1973: 70).

819 F. devlet ... degirmen: P. devlet oġul māl u taḫıl milk ü degirmen

820 krş. *Devlet oğul, mal tahıl, mülk değirmen* (Aksoy 1998: 241, Albayrak 2009: 349, Eyüboğlu 1973: 70), *Tavar u milk idersen ârzû sen/Ko gayrı koyun idin hem degirmen* (Hengirmen 1983: 122), *Mülk; değirmen, davar, koyun; devlet oğul* (P60) (Demir 2018: 163), *Mâlın degirmendir, tavar koyundur, devlet oglandır demişler* (Özer 2021: 320).

821 krş. *Devlet ayıtmış: Devletsize devlet olumadum devletlüden ḳaçub ḳurtulamadum* (?) (Çınar 1996: 195), *Devlet aytmış: Dövletsize devlet olaydım, dövletlüden gaçup gurtulımazın* (Bayat 1992: 52), *Devletliye devlet olamadım, devletsizlikten kaçıp kurtulamadım* (Albayrak 2009: 351, Eyüboğlu 1973: 70), *Ki devletsüze devlet olımadum/Hem andan kaçuban kurtulamadum* (Hengirmen 1983: 163), *Devlet şöyle demiş: "Devletsize devlet olamadım, devletliden kaçıp kurtulamadım."* (B80) (Demir 2018: 132).

221. Devletsüz oğluñ olmaḳdan devletlüye ḳul olmaḳ yėgdür.[822]
→ F.395 127ª/9, P.'de yok.

[=İnsanın hayırsız bir oğul sahibi olmaktansa; varlıklı ve mert birinin hizmetinde bulunması daha iyidir.] (Albayrak 2009: 351)

222. Digrenden[823] **ḳorḳan porsuḳ ḥirmān**[824] **yanında**[825] **n'eyler.**[826/ 827]
→ F.463 129ª/11-12, P.546 20ᵇ/4-5

[=Karşılaşacağı zorlukları göz almayan kimseler, hiçbir işe girişmez.] (Albayrak 2009: 357)

223. Dil ebsem olsa[828] **baş esendür.**[829/ 830]
→ F.107 119ª/4, P.365 14ᵇ/9-10

[=Vara yoğa konuşmayan, susmasını bilen insan, dertsiz, tasasız ve rahat yaşar.] (Albayrak 2009: 353)
[=Kişi dilini tutar, her şeyi söylemezse, başını belaya sokmamış olur, rahat eder.] (Aksoy 1988: 241)

224. Dilkü ne ḳadar çevük[831] **ise bir gün boğazı ele vėrür.**[832]
→ F.618 133ᵇ/14-15, P.163 8ª/6

---

822 krş. *Dövletsizin oğlı olmagdan dövletlünün gulı olmag yegdir* (Bayat 1992: 53), *Devletsiz oğlun olmaktansa, devletliye kul olmak yeğdir* (Albayrak 2009: 351, Eyüboğlu 1973: 70), *Yig ol kim olasın devletlüye kul/Olunca başı devletsüze oğul* (Hengirmen 1983: 117), *Fakırıng oğlı olmakdan devletlününg kulı olmak yeğdür* (Elçin 1977: 225), *Devletsüzün oglı olmadan ise devletnün kulı olmak yegdür* (Baralı Çiçekler 2019: 35), *Devletsüzin oglu olmakdan devletlünün kulı olmak yegdür demişler* (Özer 2021: 281).

823 F. digrenden: P. dikeninden

824 F. ḥirmān: P. ẖirmen

825 F. yanında: P. kenārında

826 F. n'eyler: P. n'eylersin

827 krş. *Dirgene dayanamayan porsuk, harmana girmez (gelmez)* (Albayrak 2009: 357).

828 F. ebsem olsa: P. epsem olsa

829 F. esendür: P. esen olur

830 krş. *Dil epsem (olsa), baş esen(dir), Dil esen, baş esen* (Aksoy 1988: 241, Albayrak 2009: 353), *Dilün zabt itmege duruş karındaş/Olur dil epsem oldukda esen baş* (Hengirmen 1983: 207), *Dil epsem olunca baş esen olur* (Buluç 1978: 14), *Dil uzatma kimesneye var sen/Dil esen olıcak olur baş esen* (Kut 1986: 97), *Dil esen (ebsem) baş esen: Öz hâlinde yaşa insan isen sen/Dil ebsem baş esen dimişdir bilen* -Mestî, *Dil ebsem olursa baş esen kalır* -Havâyî (Eyüboğlu 1973: 71), *Dil esen baş esen ya'nî sâkin* (Baralı Çiçekler 2019: 42), *Dil esen, baş esen demişler* (Özer 2021: 281).

831 F. çevük: P. çāpük

832 krş. *Tilki ne kadar çevik olsa da, bir gün boğazı ele verir* (Albayrak 2009: 832, Eyüboğlu 1973: 227).

[=Kurnaz insan ne kadar yetenekli ve hareketli olursa olsun, yaptıklarının cezasını çekmek için bir gün mutlaka yakayı ele verir.] (Albayrak 2009: 832)

225. **Dilkü[833] ne ḳadar yatursa ėñi[834] ol ḳadar yėler.**
→ F.617 133^b/13-14, P.162 8^a/5

[=Çevik olmak için dinlenmesini de bilmek gerekir.]
[=Tilki ne kadar yatarsa yürüdüğü zaman onun acısını çıkarır, yine varacağı yere varır.] (İzbudak 1936: 60)

226. **Diş eti[835] ḳarın ṭoyurmaz.**[836/837]
→ F.340 125^b/10, P.631 23^b/5

[=İnsanın sahip olduğu, ancak insana hiçbir fayda sağlamayan şeyleri belirtmek için kullanılan bir atasözüdür.] (Albayrak 2009: 357)

227. **Dişi sevilmeyince ėrkek ḳovulmaz.**[838]
→ F.596 133^a/11, P.140 7^a/9-10

[=Bir hanım istemediği sürece, hiçbir erkek kendisini rahatsız edemez.] (Albayrak 2009: 358)
[=Kancık bulanmayınca erkek köpek dolanmaz. Dişi köpek kuyruk bulamayınca erkek köpek dolanmaz.] (İzbudak 1936: 59)

228. **Dōstıla[839] etmegi incecük uzunca yėmek[840] gerek.**[841]
→ F.184 121^a/8, P.444 17^a/9

[=İnsan dostu ile olan ilişkilerinde nezaketi elden bırakmazsa, dostluk uzun bir süre devam eder.] (Albayrak 2009: 366)

---

833 F. dilkü: P. tilkü

834 İzbudak (1936: 60) tarafından *iki* (?) olarak okunmuştur.

835 F. diş eti: P. diş et<i>

836 F. ṭoyurmaz: P. doyurmaz (Metinde *doġurmaz* (?) okunacak biçiminde yazılmıştır.)

837 krş. *Diş eti karın doyurmaz, Diş kiri karın doyurmaz* (Albayrak 2009: 357, Eyüboğlu 1973: 73), *Bir lokma karın doyurmaz, şefkat artırır* (Albayrak 2009: 261), *Boş lakırdı karın doyurmaz* (Albayrak 2009: 272), *El kütü (küntü) karın doyurmaz* (Albayrak 2009: 401), *Elin işi karın doyurmaz* (Albayrak 2009: 410), *Kar karın doyurmaz* (Albayrak 2009: 595), *Kuru laf karın doyurmaz* (Albayrak 2009: 683), *Lokma karın doyurmaz, muhabbet (şefaat) artırır* (Albayrak 2009: 693), *Nen eksile senün ol hizmet ile/Karın toymaz sakınma diş etiyle* (Hengirmen 1983: 235), *Diş arasından çıkan etle karın doymaz* (Oy 1958: 350), *Diş arasında kalan etle karın doymaz* (B53) (Demir 2018: 105), *Diş eti karın toyurmaz* (Baralı Çiçekler 2019: 84).

838 krş. *Dişi yalanmazsa erkek dolanmaz, Dişi köpek kuyruğunu sallamayınca, er (erkek) köpek ardına düşmez* (Albayrak 2009: 358), *Kancık yalanmazsa (yalanmadan), erkek dolanmaz* (Albayrak 2009: 592), *Yalık yalanmayınca kırık dolanmaz* (Albayrak 2009: 870).

839 F. dōstıla: P. dōstla

840 F. yėmek: P. yemek

841 krş. *Dost ile ekmeği incecik, uzunca yemek gerek* (Albayrak 2009: 366, Eyüboğlu 1973: 75).

[=Dostlarını, çok sık görüşmek suretiyle taciz ederek kendinden soğutma, fakat büsbütün de unutma; dostluk samimi ve devamlı olmalıdır.] (İzbudak 1936: 26)

229. Dōstıla[842] yė iç, ṣatu[843] bāzār eyleme.[844]
→ F.57 117b/7, P.314 13a/9

[=Alışverişte iki taraf da kendi çıkarını düşünür. Kişinin dostuna karşı kendi çıkarını düşünmesi dostluğu zedeler. Bu durumu gözönünde bulundurarak dostlarla alışveriş etmemek gerekir.] (Albayrak 2009: 366)
[=Alışverişte iki taraf kendi çıkarını düşünür. Bundan dolayı iki dost arasındaki alışveriş, dostluğu bozucu bir etken olabilir. Öyle ise dostluklarını sürdürmek isteyenler birbirleriyle alışverişte bulunmamalıdırlar.] (Aksoy 1988: 247)

230. Dögülmek eşege yarşur,[845] edebsüzlik ėtme.[846/ 847]
→ F.282 124a/3-4, P.118 6b/6-7

[=Dayak atmak, insanlar için değil, hayvanlar için bile utanç verici bir davranıştır.] (Albayrak 2009: 370)

231. Dutalum bir deve bir aḳcaya,[848] ne vėreyin?[849/ 850]
→ F.343 125b/12-13, P.634 23b/7

---

842 F. dōstıla: P. dōstla
843 F. ṣatu: P. ṣatı
844 krş. *Dostla yiy iç ṣatu bazār eyleme* (?) (Çınar 1996: 123), *Dostun ile ye iç, satu bazar eyleme* (Bayat 1992: 53), *Dost ile ye, iç; alışveriş etme* (Albayrak 2009: 366, Eyüboğlu 1973: 75), *Yi vü iç dost ile illâ ki zinhâr/Sonı hayr olmaz itme satu bâzâr* (Hengirmen 1983: 198), *Dost (akraba) ile ye, iç, alışveriş etme* (Aksoy 1988: 247), *Dost bilen iy, iç emma alış beriş etme* (Sis 2005: 260), *Dost ile yiyüp iç, satı bâzâr eyleme* (Buluç 1978: 15), *Dost ile yi, iç, alışveriş eyleme* (Elçin 1977: 223), *Yakın dostunla alış ve satış eyleme* (Oy 1958 349), *Dostla ye iç; alış veriş yapma* (B46) (Demir 2018: 98), *Dostla (ye) iç alışveriş etme, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018: 353, Özer 2021: 282), *Dostlarla yiyüp iç sakun bâzâr etme* (Baralı Çiçekler 2019: 98).
845 F. yarşur: P. yaraşur
846 F. edebsüzlik ėtme: P. edebsüzlıḳ eyleme
847 krş. *Dögülmek eşege yaraşur* (Çınar 1996: 102), *Dögülmek eşege yaşarur* (?) (Bayat 1992: 53), *Dövülmek (sopa) eşeğe yaraşır* [Albayrak 2009: 370, (B37) Demir 2018: 89], *Döğülmek ve söğülmek eşeğe yaraşır* (Kayra 1992: 34).
848 F. aḳcaya: P. aḳçaya
849 F. dutalum bir deve bir aḳcaya ne vėreyin: P. bir deve bir aḳçaya
850 krş. *Deve bir akçeye (götür, hani akçe), deve bin akçeye (getir, hani deve)* (Aksoy 1988: 238), *Tutalım ki bir deve bir akçeyi yemiş, ölmeyince dert yoktur neylesin* (B30) (Demir 2018: 81).

[=İnsan, parası yoksa, almak istediği şeyi yok pahasına da satsalar alamaz. Parası varsa, değerinden kat kat fazlasını da isteseler onu satın alır.] (Aksoy 1988: 238)

232. **Dükkan**[851] **darçuḳ olıcaḳ oturacaḳ yėr bulınmaz.**
→ F.552 131ᵇ/15-132ᵃ/1, P.591 22ᵃ/5-6

[=Sınırlı imkânlar söz konusu ise yapılmak istenen şeyleri yapmak güçleşir.]

233. **Dünyāyı ümīḍile**[852] **yemişlerdür.**[853]
→ F.284 124ᵃ/5, P.120 6ᵇ/8

[=İnsan dünyada arzu edip de ulaşamadığı şeylere, ümit ederek ulaşmaya çalışır.] (Albayrak 2009: 379)
[=Kişinin bütün yaşamı umutla dolu geçer. Umduğu şeylerin kimisini ele geçirir, kimisini geçiremez; ama hiçbir zaman umudunu kesmez.] (Aksoy 1988: 253)

234. **Düşmāna yaraḳ gerek yā düşmāndan ıraḳ gerek.**[854]
→ F.482 129ᵇ/14, P.'de yok.

[=Düşmana karşı varmak için silah lazımdır. Silah bulunmazsa düşmandan uzak bulunmak daha doğrudur.] (İzbudak 1936: 51)
[=Düşmanın hakkından gelebilmek için silah gerektir. Silahınız yoksa düşmandan uzak olunuz; onunla karşılaşmamaya çalışınız.] (Aksoy 1988: 253)

235. **Düşmānuñ**[855] **ʿömri aḳça gibi olsun.**[856]
→ F.127 119ᵇ/5, P.386 15ᵇ/1-2

[=Madeni para, insanın cebinde uzun süre durmaz, harcanır. Düşmanın ömrünün de madeni paranın cepte kaldığı süre kadar kısa olması için beddua olarak da söylenen bir atasözüdür.] (Albayrak 2009: 382)

---

851 F. dükkan: P. dükkān
852 F. ümīḍile: P. ümīḍle
853 krş. *Dünyayı ümit ile (umuttan) yemişler* (Albayrak 2009: 379), *Dünyayı umutla yemişler* (Aksoy 1988: 253), *Dünyayı yabanlar ümidiyle (?) yemişler* (Baralı Çiçekler 2019: 43), *Dünyâyı yiyenler ümîd ile yemişler* (Baralı Çiçekler 2019: 66).
854 krş. *Düşmana yarak (silah) gerek, ya düşmandan ırak gerek* (Aksoy 1988: 253, Eyüboğlu 1973: 81).
855 F. düşmānuñ: P. düşmenüñ
856 krş. *Düşmanın ömrü akça (akçe) gibi olsun* (Albayrak 2009: 382, Eyüboğlu 1973: 81), *Düşmanuñ ʿömri atmacanuñ gibi uzun olasun* (?) (Buluç 1978: 15).

[=Şeref ve haysiyetin muhafazası için sarf olunan paraya acınmaz. (Bu mesel şerefi uğrunda çok para sarf eden kimse hakkında söylenir.)] (İzbudak 1936: 21)

236. Düşmeni sen kendüñden yėgin[857] gör, alu çıḳarsa[858] ṭāliʿüñ.[859]
→ F.151 120ª/8-9, P.409 16ª/6-7

[=İnsan, düşmanı kim olursa olsun, onu kendinden güçlü kabul etmeli ve ona göre önlemlerini almalıdır. Bu durumda düşman zayıf çıkarsa, insan kendini şanslı saymalı.] (Albayrak 2009: 381)

237. Ebleh kehel[860] olmaz.[861]
→ F.27 116ᵇ/13, P.283 12ª/11

[=Ahmak tembel olmaz, fakat, usulü kavrayamayacağı için yapmak istediği işi yolu ile başaramaz.] (İzbudak 1936: 11)

238. Ecelsüze ölüm yoḳ.[862]
→ F.385 126ᵇ/15, P.491 18ᵇ/7-8

[=Eceli gelmeden kimse ölmez, eceli gelmeyene ölüm yoktur.] (İzbudak 1936: 43)

239. Ecelüñ yoġısa s.kümden ölmeyesin.
→ F.'de yok, P.65 4ᵇ/10

240. Ecel yėri açuḳdur, cebe daḫı[863] fāyide ėtmez.
→ F.362 126ª/12-13, P.467 18ª/2-3

[=Ecel gelince zırh fayda etmez.] (İzbudak 1936: 41)

857 F. yėgin: P. yėg

858 F. alu çıḳarsa: P. alu olursañ

859 krş. *Düşmanını senden yegin gör, altı çagarsa, senin dövletün* (Bayat 1992: 54), *Düşmanı sen kendinden yeğin (kuvvetli) gör, zayıf çıkarsa bahtına* (Albayrak 2009: 381, Eyüboğlu 1973: 81), *Yegin gör düşmanı senden hemîşe/Alu çıkarsa devletdür irişe* (Hengirmen 1983: 143), *Düşmanı kendüñden yegin gör* (Buluç 1978: 15).

860 F. kehel: P. kāhil

861 krş. *Ebleh keheh olmaz* (?) (Çınar 1996: 115), *Ebleh kâhal olmaz* (Bayat 1992: 54), *Ebleh tembel olmaz* (B43) (Demir 2018: 94), *Ebleh kehel (tembel) olmaz* (Eyüboğlu 1973: 82).

862 krş. *Ecelsize ölüm yog* (Bayat 1992: 55), *Ecelsiz ölüm yok, Ecelsiz, kul ölmez* (Albayrak 2009: 385), *Ecelsüz ölüm yokdur* (Buluç 1978: 15), *Ecelsiz adam ölmez* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 350), *Ecelsiz kimse ölmez* (Baralı Çiçekler 2019: 42), *Ecelsüz kul ölmez demişler* (Özer 2021: 285).

863 F. daḫı: P.'de yok.

241. Ėden bulur, iñleyen ölür.[864]
→ F.33 117a/2, P.289 12b/4

[=Başkalarına kötülük eden birinin yanına, yaptığı kötülüğün kâr olacağını sanmak doğru değildir. Bir zaman gelecektir ki kötüler yaptıkları kötülüklerin cezasını mutlaka çekerler.] (Albayrak 2009: 385)
[=Bir durumun nasıl sonuç doğuracağı, işin başında belli olur: Başkasına kötülük edenin başına kötü işler gelir; inlemekten kendini alamayacak kadar ağır olan hasta ölür.] (Aksoy 1988: 257)

242. Eger artuḳ yėrüñ varısa çalunayum.
→ F.'de yok, P.527 20a/1-2

[=Bir kişinin nüfuzlu bir insandan kendisini koruyup kollaması ve kendisine bir kapı açması amacını ifade eden ve dilek belirten bir atasözüdür.]

243. Egrilerde yol ṭoġrı.[865]
→ F.477 129b/9, P.'de yok.

[=Yeteneksiz ve bilgisiz olduğu hâlde, doğruluktan ayrılmayan kimselerin durumunu belirtmek için söylenen bir atasözüdür.] (Albayrak 2009: 388)
[=Eğriler içerisinde en doğru olan yoldur, ne kadar eğri büğrü olsa da yine menzilimaksuda eriştirir.] (İzbudak 1936: 50)

244. Egri otur, ṭoġrı söyle.[866]

---

[864] krş. *İden bulur iñliyen ölür* (Çınar 1996: 62), *Eyidür bulur, eyliyen ölürdür* (?) (Çınar 1996: 187), *İyeden bölür, inleyen ölür* (?) (Bayat 1992: 74), *Ko ol fili ki sonı mihnet olur/Ki iden bulur u inleyen ölür* (Hengirmen 1983: 203), *Eden bulur, inleyen ölür (Etme bulursun, inleme ölürsün)* (Aksoy 1988: 257, Albayrak 2009: 385), *İden bulur inleyen ölür* (Kayra 1992: 34), *Ėden bulur iñleyen ölür* (Buluç 1978: 15), *İden bulur, ingleyen ölür* (Elçin 1977: 217), *Ki eden de bulurken eden de bulur* (B11) (Demir 2018: 66), *Eden bulur, inleyen ölür* (B19) (Demir 2018: 73), *Eden bulur, inleyen ölür: Bu meseldür ki iden kimse bulur/Dâimâ hâin olan hâif olur* -Taşlıcalı Yahya Bey, *Elbette eden bulur belâsın* -Nâbî (Eyüboğlu 1973: 83), *Eden bulur, inleyen ölür, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 351), *Eden bulur. Ya'nî iki dost arasında hâtır yıkmak* (Baralı Çiçek, Esma 2019: 65), *Eden bulur, inleyen ölür demişler* (Özer 2021: 285).

[865] krş. *Eğri büğrü, yol doğru* [Albayrak 2009: 388, (B43) Demir 2018: 95], *Eğrilerde yol doğru* (Eyüboğlu 1973: 84).

[866] krş. *Egri otur, toğru söyle* (Bayat 1992: 55), *Eğri oturalım (oturup), doğru konuşalım (konuşmalı, söylemeli)* (Aksoy 1988: 257, Albayrak 2009: 388), *Dimişlerdür ulular bunı böyle/Kayurmaz egri otur toğru söyle* (Hengirmen 1983: 217), *Egri otur, ṭoġrı söyle* (Buluç 1978: 15), *Eğiri otur, doğurı söyle* (Elçin 1977: 218), *Eğri otur, doğru söyle: Secdede kaamet-i bâlâsını zikr it yârin/Ey gönül eğri otur dünyede doğrı söyle* -Fevri, *Eğri otur doğru söyle*

→ F.21 116b/8-9, P.277 12a/7

[=Kendi çıkarına olmadığı hâlde, doğruyu söyleyen insanların bu tutumlarını belirtmek için söyledikleri bir atasözüdür.] (Albayrak 2009: 388)
[=Sadece seni ilgilendiren konularda doğru yolda olmamana başkası karışamaz. Duruşun, oturuşun, giyinişin, özel işlerini yürütüşün beğenilmese bile bunlar senin bileceğin şeylerdir. Ama yalan söylemene göz yumulamaz. Her vakit doğru söylemeli, doğruluktan şaşmamalısın.] (Aksoy 1988: 258)

245. Ekinci ḳırḳ yılda[867] biter,[868] bāzirgān ḳırḳ günde.[869]
→ F.543 131b/8, P.582 21b/10

[=Toprakla uğraşanlar maddi yönden kolay kolay zor durumda kalmadıkları hâlde, bir tüccar ya da alışverişte çok kâr etmeyi amaç edinen bir kimse kısa bir sürede maddi yönden zor durumda kalabilir.] (Albayrak 2009: 390)
[=Bir çiftçi ancak kırk yılda herhangi bir afet sebebiyle mahvolur. Fakat tüccar bin türlü sebeplerle kırk günde iflas edebilir. Veyahut; rençper, yaz ve kış çalışmak suretiyle ancak kırk yılda zengin olur, fakat, tüccar, sırası düşerse kırk günde zengin oluverir.] (İzbudak 1936: 56)

246. Eksükligile böyüyenüñ yalımı alçaḳ olur.[870]
→ F.406 127b/3, P.'de yok.

[=Sıkıntı içinde büyümüş olan bir kimse cesaretsiz olur.] (Albayrak 2009: 394)
[=Borçlu, özellikle alacaklısının yanında göğsünü gere gere gezemez; kısılır, büzülür, suçlu gibi durur.] (Aksoy 1988: 202)

247. Ėl atduġı ṭaş ıraḳ gider.[871]

---

efendi/Boş torbaya gelmez kalan dimişler -Mir'âtî (Eyüboğlu 1973: 84), *Egri oturalım, togrı söyleyelim demişler* (Özer 2021: 285).

867 F. yılda: P. günde

868 F. biter: P. bayar *[=Rençperin ancak kırk yılda kazanabileceği parayı, tüccar kırk günde kazanır.]* (Aksoy 1988: 416).

869 krş. *Ekinci kırk yılda biter, bezirgân kırk günde* (Albayrak 2009: 390, Eyüboğlu 1973: 84), *Rençper kırk yılda, tüccar kırk günde* (Aksoy 1988: 416).

870 krş. *Eksiklikle (zaruretle) büyüyenin yalımı alçak olur* (Albayrak 2009: 394, Eyüboğlu 1973: 85), *Borçlunun yalımı alçak olur* (Aksoy 1988: 202).

871 krş. *El atduğı daş uzag geder* (Bayat 1992: 55), *El attığı taş, ırak gider* (Albayrak 2009: 396), *Mesâvî sözlerin koyma kulağa/Ki il atduğı taş gider ırağa* (Hengirmen 1983: 224), *El attığı taş yırak gider* (Kayra 1992: 35), *İl attığı taş uzak gider* (Elçin 1977: 219), *Elin attığı taş ırak gider* (B75) (Demir 2018: 126), *Elin attığı taş uzak gider: Aşiyân-ı aşk bozmadı serinden seng-i*

→ F.382 126ᵇ/13, P.488 18ᵇ/5-6

[=Elin yaptığı işler, göze büyük ya da önemli görünür.] (Albayrak 2009: 396)
[=Yabancının attığı taş dokunmaz, dokunsa da tesir etmez.] (İzbudak 1936: 43)

248. Ėl ėlden ayruḳsı olmaz, töresi ayruḳ[872] olur.[873]
→ F.293 124ª/12, P.241 11ª/3

[=İnsanların yaşadığı yerler birbirine benzese de gelenek ve görenekler birbirine benzemez.] (Albayrak 2009: 549)

249. El elden üstündür.[874]
→ F.281 124ª/2-3, P.117 6ᵇ/6

[=Bir konuda çok ilerlemiş, bilgi sahibi olmuş kimse o konudaki her şeyi eksiksiz öğrenmiş olmaz. Bu durumdaki birinden daha bilgili kimseler mutlaka vardır.] (Albayrak 2009: 397)
[=Bir konuda çok ileri durumu bulunan kişi, o konunun son kertesine ulaşmış değildir. Kendisinden ileri ve derece derece birbirinden yüksek birçok kimseler daha vardır.] (Aksoy 1988: 261)

250. El eli yur, iki el yüzi yur.[875]

---

ta'n/Gerçi dirler ki ırağ gider ilün atduğı taş -Âşık Çelebi, *Dayanma vahşetine seng-i ta'neden hazer et/Meded il attığı taş ey perî uzağa düşer* -Hâmî-yi Âmidî (Eyüboğlu 1973: 89), *El atduğı taş uzak gider, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 351), *El atdugı taş uzak gider* (Baralı Çiçekler 2019: 76), *Elün atdugı uzak gider* (Baralı Çiçekler 2019: 79), *Elün atdugı taş yabana gider* (Baralı Çiçekler 2019: 81), *Elin atdugı taş ırak gider demişler* (Özer 2021: 287).

872 F. ayruḳ: P. ayruḳsı

873 krş. *İl ilden ayruḳsı degildir, töresi ayruḳsıdır* (Çınar 1996: 138), *İl ilden ayruksu olmaz, töresi ayruk olur* (Albayrak 2009: 549, Eyüboğlu 1973: 86), *El eden ayrıksı degildür, töresi ayrıksıdır demişler* (Özer 2021: 286).

874 krş. *El elden üstündür* (Bayat 1992: 55, Çınar 1996: 74), *El elden üstündür, ta arşa varınca; El elden üstündür, ta arşa çıkıncaya (varıncaya) kadar* (Albayrak 2009: 397), *Irakdan çekme hasmun altın üstin/Ne bilürsün olur el elden üstin* (Hengirmen 1983: 143), *El elden üstündür (ta arşa kadar) (arşa çıkıncaya, varıncaya kadar)* (Aksoy 1988: 261), *Dôstlar işbu söz katı meşhûr/Vardur el el üzre dir cumhûr* (Kut 1986: 99), *El elden üstündür* (B25) (Demir 2018: 77), *El elden üstündür (arşa varınca): El elden üstün olduğun işitse dostum/Bitürmez idi seb-zede bir cûybâr serv* -Necâtî Bey, *Kepenek altında ne erler yatar/El eden üstündür arşa varınca* -Emrah (Eyüboğlu 1973: 86), *El el üzerinedür tâ arşa çıkınca, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 352).

875 krş. *El eli yur iki el yüzi yur* (Çınar 1996: 90, Elçin 1977: 219), *El eli yuvur iki el yüzi yuvur* (?) (Bayat 1992: 55), *El eli yıkar, el de döner yüzü yıkar; El eli yur, el de döner yüzü yur; El eli yuyarsa, el de gözü (yüzü) yuyar* (Albayrak 2009: 398), *Yakınlık eyle kim itmeyeler dûr/Ki el eli vü iki el yüzi yur* (Hengirmen 1983: 244), *El eli (bir eli bir el) yıkar (yur), iki el (de) yüzü*

→ F.582 132b/15-133a/1, P.8 2b/11

[=Bir insan bir insana yardım eder, o insan da başka insanlara yardım eder.] (Albayrak 2009: 398)
[=Bir kişi başka bir kişiye yardım ederse o da bu iyiliğin altında kalmaz; güçlenmiş olarak yardımlara koşar.] (Aksoy 1988: 252)

251. Ėle sen ṣorınca ėl saña ṣorsun.[876]
→ F.237 122b/9-10, P.234 10b/9

[=İnsan başkalarından bir şeyler öğrenmek yerine, gayret gösterip çalışarak kendisi bilgi sahibi olmalı ki, başkaları gelip ondan bilgi edinsin.] (Albayrak 2009: 406)

252. Ėle uyan eşlerin boşar.[877]
→ F.208 121b/14, P.'de yok.

[=İnsan yaşamını düzenlerken eli örnek almamalı, kendi durumunu göz önünde bulundurarak hareket etmelidir.] (Albayrak 2009: 406)
[=Kişi, özel yaşamı ile ilgili önemli konularda başkasının düşüncesiyle değil, kendi düşüncesiyle ve kendi durumunu düşünerek karar vermelidir. Başkasının sözüne uyarsa, özel hayatının düzeni bozulabilir.] (Aksoy 1988: 259)

253. Ėl gezen ėlce bilür.[878]
→ F.419 128a/2, P.'de yok.

[=Çok gezen, elin bildiklerini bilir.] (Albayrak 2009: 399)
[=Memleket gezen, türlü halk ile görüşen, memleketler, milletler görür, oraların ahvalini, adatını, dillerini öğrenir.] (İzbudak 1936: 46)

254. Ėl gezen yā budına bulur ya boğazına.[879]

(yıkar, yur) (Aksoy 1988: 252), *El eli jur, ikhi el jusi jur* (Stein 2000: 269), *Vechi vardur atalarun bu sözi/El eli yuyıcak yur el de yüzi* (Kut 1986: 97), *El eli yuyar, iki el yüzü yuyar: Yunalum çirk-i riyâdan sunagör âb-ı tahûr/Bu meseldür el eli yur iki el de yüzi yur* -Hisâlî, *Nihan eyleme benden râzı ey hûr/Meseldür kim dimişler el eli yur* (Eyüboğlu 1973: 86), *El eli yur döner iki el yüzi yur* (Baralı Çiçekler 2019: 76), *El eli yuvar, iki el yüzi yuvar demişler* (Özer 2021: 286).

876 krş. *Ele sen soracağına, el sana sorsun* (Albayrak 2009: 406, Eyüboğlu 1973: 89).

877 krş. *Ele uyan övretin boşar* (Bayat 1992: 58), *Ele uyan, eşini boşar* (Albayrak 2009: 406), *Gözün aç il sözine uyma uyan/Boşar avreti il sözine uyan* (Hengirmen 1983: 224), *Ele uyan eşini boşar* (Aksoy 1988: 262), *El ağzına bakan, karısını tez boşar* (Aksoy 1988: 259), *Ele uyan eşlerin boşar: İl sözüyle iş görürsen sana vay/İle uyan eşin boşar dimişler* -Havayî (Eyüboğlu 1973: 89).

878 krş. *El gezen elce bilir* (Albayrak 2009: 399, Eyüboğlu 1973: 87).

879 krş. *Gezic ya buduna, ya boğazına* (?) (Bayat 1992: 63), *Gezen, ya buduna ya boğazına* (Albayrak 2009: 473), *Degül bî-fâyide ol kim gezine/Gezen ya budına ya boğazına* (Hengirmen 1983: 98), *Gezen ya buduna ya boğazına* (B33) (Demir 2018: 84).

→ F.'de yok, P.70 5ª/3

255. Ėl gözi meḥekdür.[880]
→ F.474 129ᵇ/6-7, P.'de yok.

[=Elin bakışları neyin doğru, neyin yanlış olduğunu anlamak için ölçü kabul edilmelidir.] (Albayrak 2009: 399)

256. Ėl içün aġlayan göz çıḳsun.[881]
→ F.209 121ᵇ/14-15, P.'de yok.

[=Yabancılar için fazla üzülmemek gerekir.] (Albayrak 2009: 399) *[=Başkası için yapılacak özverinin bir sınırı vardır. Bunu aşarsanız uğrayacağınız zarar yanınıza kalır.]* (Aksoy 1988: 262)

257. El-iḳrārü mine'l-īmān.[882/883]
→ F.360 126ª/11, P.465 18ª/1

[=Bir konuda bildiklerini gerektiğinde gizlemeden açık açık söylemek, insanın inanç yönünden güçlü olduğunu gösterir.] (Albayrak 2009: 549) *[=İkrar imandandır, verilen sözden cayılmaz.]* (İzbudak 1936: 41)

258. Ėlile[884] gelen vurġun dügün bayramdur.[885/886]
→ F.383 126ᵇ/14, P.489 18ᵇ/6-7

[=Bir toplumda bir kişinin birtakım sıkıntılar yaşaması, o kişi için zor katlanılacak bir durumdur. Ancak toplumun tamamı aynı sıkıntıları

---

[880] krş. *El gözü mihenktir* (Albayrak 2009: 399, Eyüboğlu 1973: 87).

[881] krş. *El için ağlayan göz, çıksın* (Albayrak 2009: 399), *El için ağlayan (iki) gözden olur, (yâr için dövünen dizden olur.)* (Aksoy 1988: 262), *Ėl içün ağlayan gözsüz kalmış* (Buluç 1978: 15), *El içün ağlayan gözsüz kalur* (Elçin 1977: 219, Baralı Çiçekler 2019: 102, Özer 2021: 286), *El için ağlayan gözsüz kalır* (Kaymaz 2013: 183), *El için ağlayan gözden olur (yâr için dövünen dizinden olur): Ağacın iyisi özünden olur/Yiğidin iyisi sözünden olur/İl için ağlayan gözünden olur/Ağlama hey gözü yaşın sevdiğim* -Karacaoğlan, *İl içün ağlayan gözünden olur/Yâr içün dövünen dizinden olur* -Mir'âtî (Eyüboğlu 1973: 87), *El içün aglayan gözsüz kalur, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 353).

[882] F. el-iḳrārü mine'l-īmān: P. iḳrār īmāndur

[883] krş. *İkrar imandandır* (Albayrak 2009: 549), *İkrar imandandur* (Buluç 1978: 17).

[884] F. ėlile: P. ėlle

[885] F. dügün bayramdur: P. dügündür

[886] krş. *El ile gelen belâ bayramdır* (Bayat 1992: 55), *El ile gelen, düğün bayramdır* (Albayrak 2009: 400), *El ile gelen düğün, bayram(dır)* (Aksoy 1988: 263), *El ile gelen düğün bayram* (Elçin 1977: 219, Baralı Çiçekler 2019: 84), *Alem ilen olan düyün bayram dır* (Kaymaz 2013: 177), *Gelür olsa kaçan beliyye-i gam/Kara gün il ile düğün bayram* (Kut 1986: 100), *El ile gelen düğün bayram: Şâd u mâtem ki bana mahsus değil/Ki dimişler kara gün il ile düğün gibidir* -Nizâmî, *İl ile eren belâ dirler düğün bayramdır/Savm-ı hecrin ey hilâl-ebrû velî tenhâ bana* -Zâtî (Eyüboğlu 1973: 87), *El ile gelen dügün bayramdır, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 352), *El ile gelen belâ dügün bayramdur* (Baralı Çiçekler 2019: 50).

yaşarsa her insanın yaşayacağı sıkıntı hafifler, insan başkalarının da aynı sıkıntıyı yaşamasından teselli bulur.] (Albayrak 2009: 400)
[=Herkesle birlikte çekilen keder, sıkıntı düğün ve bayram gibidir.] (İzbudak 1936: 43)
[=Bir topluluk içinde yalnız bir kişinin, sırtına yüklenen sıkıntıya, başına gelen yıkıma katlanması güçtür. Ancak herkese birden gelen sıkıntı ve yıkım hafifleşir. İnsan "yalnız benim başımda değil, herkes aynı sıkıntı içindedir" diye teselli bulur.] (Aksoy 1988: 263)

259. **Ėl ile ṭavşan avlayalar.**
→ F.'de yok, P.533 20ª/6

[=Bir insanı daha yakından tanımak için onunla aynı ortamda bulunmanın ya da birlikte iş yapmanın önemine dikkat çeken bir atasözüdür.]

260. **Ėl ḳuyruḳ yağıdur, yeyigör.**[887]
→ F.365 126ª/15, P.470 18ª/4-5

[=El, dışarıdan göründüğü gibi değildir; insan elin ne olduğunu ancak ellerle iş yapmaya kalkışırsa anlar.] (Albayrak 2009: 401)
[=Dünya kırk kulplu kazan, bir kulpundan tut sen de kazan. Dünya bir yağlı kuyruk, yiyebilene.] (İzbudak 1936: 41)

261. **Ėl oğlından oğluñ böyüt.**[888]
→ F.'de yok, P.132 7ª/5

[=Başkasının çocuğu öz evladın yerini tutmaz.]

262. **Ėl öñüne**[889] **kimse ṭurmaz.**[890/891]
→ F.312 124ᵇ/14, P.260 11ᵇ/6

[=Bir kimseyle veya birkaç kişiyle başa çıkılabilirse de bir memleket halkıyla uğraşmak mümkün olmaz.] (İzbudak 1936: 37)

263. **Ėlüñ ağzı fāldur, ne dėrse**[892] **olur.**[893/894]
→ F.259 123ª/12-13, P.23 3ª/10-11, P.69 5ª/2

---

[887] krş. *El kuyruk yağıdır, yiyegör (ye de gör)* (Albayrak 2009: 401, Eyüboğlu 1973: 88).
[888] Bu atasözü Boratav (1954: 239) tarafından *İyi ağıluñdan oğuluñ büyüt* (?) biçiminde okunmuştur.
[889] F. öñüne: P. öñine
[890] F. ṭurmaz: P. dolanımaz
[891] krş. *El önüne kimse durmaz* (Eyüboğlu 1973: 88).
[892] F. dėrse: P. deseler [23. atasözü], P. dėrlerse [69. atasözü]
[893] Bu atasözü P nüshasında hem 23 hem de 69. atasözleri olmak üzere iki defa kaydedilmiştir.
[894] krş. *Elin ağzı faldır, ne derse olur (çıkar)* (Eyüboğlu 1973: 89).

[=Başkalarının -özellikle bir kimse ya da olay hakkında- söyledikleri-nin gerçekleşme ihtimali yüksektir.]

264. Elüñile[895] vėrürseñ aş olur, ṣoñra ḳalan ṣavaş olur.[896]
→ F.557 132[a]/5-6, P.598 22[a]/11

[=Kişi başkasına yapacağı yardımı bizzat kendi eliyle yapmalıdır. Kendisinden sonra onun adına iyilik yapacak kimseler çoğu kez miras için birbirleriyle kavga eder, bu iyiliği gereği gibi yapamaz; çeşitli dargınlıklara ve kırgınlıklara neden olurlar.] (Albayrak 2009: 410)
[=Elinle verirsen inam etmiş olursun; sonraya kalırsa, aş-savaş hâlini alır.] (İzbudak 1936: 56)

265. Elüñ işdeyiken gözüñ ėşde[897/898] olsun.[899]
→ F.171 120[b]/10-11, P.429 16[b]/9

[=1. İnsan bir taraftan işini yaparken, bir taraftan da aynı işi yapanların, özellikle rakiplerinin neler yaptıklarını, çevresinde olup bitenlerin neler olduğunu gözetmelidir. 2. Önemli bir görevde bulunan insan, dostlarını unutmamalı, yetki sınırları içinde onları korumalıdır.] (Albayrak 2009: 410)
[=Mühim bir işte, bir vazifeye geçtiğin vakit dostlarını unutma.] (İzbudak 1936: 25)

266. Emānete ḫıyānet olmaz.[900]
→ F.75 118[a]/7, P.332 13[b]/10

[=İnsan emanet malı, kendi malından daha iyi korumalıdır.] (Albayrak 2009: 415)

---

895 F. elüñile: P. elüñle

896 krş. *Elüñle verdügüñ aş olur, sonuñda ḳoduğuñ ṣavaş olur* (Çınar 1996: 186), *Elin ile verirsen aş olur, sonra kalan savaş olur* (Albayrak 2009: 140, Eyüboğlu 1973: 90), *Elinle verdiğin aş olur, sonunda koyduğun savaş olur* (B76) (Demir 2018: 127).

897 *işde* (?)

898 F. ėşde: P. eşde

899 krş. *Elün aşda iken gözün işde olsun* (Bayat 1992: 56), *Elin işte (iken), gözün eşte olsun* (Albayrak 2009: 410), *Bülend it himmetün halka her işde/Elün işdeyken olsun gözün aşda* (Hengirmen 1983: 227), *Elin işte (iken) gözün aşta (olsun): Çün aldun elüne yakamı hâlime bak kim/Dirler gözün aşda olsun olurken elün işde* -Mihrî (Eyüboğlu 1973: 90), *Elin işde gözin eşde olsun demişler* (Özer 2021: 287).

900 krş. *Emanete hıyanet olmaz* (Aksoy 1988: 266, Albayrak 2009: 415), *Emanete uğru dahi hiyanet etmez* (Oy 1958: 348), *Emanete hıyanet olmaz: Bir can gördüm diri yiyor yılanı/Emânete hiyânet itdiğiyçün* -Kul Nesîmî, *Bir kişi ger sana bir söz söyleye/Hasb-i hâlinden hikâyet eyleye/Ol emânetdür hiyânet eyleme/Kimseye anı rivâyet eyleme* -Zarifî Ahmed Baba (Eyüboğlu 1973: 90).

[=Emanet olarak bize bırakılan şeyi iyi korumamak, kendi yararımıza kullanıp yıpratmak, törelerimize ve doğruluk kurallarına aykırıdır.] (Aksoy 1988: 266)

267. Emegüñ saġdıç emegine dönsün.[901/902]
→ F.134 119^{b}/10-11, P.393 15^{b}/6

[=Yaptığın işten fayda görme, çektiğin zahmet yanına caba kalsın. (Sağdıç, güveyin bütün hizmetlerini görür ve düğünü o idare eder. Neticede, gerdeğe güvey girer, sağdıcın çektiği emek ancak arkadaşlarına hizmet etmekten ibaret kalır.)] (İzbudak 1936: 22)

268. Engece[903] **niçün yanın yörürsin, dėmişler; yigide nice yörürse yaraşur, dėmiş.**[904]
→ F.333 125^{b}/3-4, P.624 23^{a}/9-10

[=Bazı kimselerin kendilerine özgü tutum ve davranışları olabilir. Eğer kimseyi rahatsız etmiyorsa, onların bu tutum ve davranışlarını hoş karşılamak gerekir.] (Albayrak 2009: 886)
[=Davranışı herkesinkinden ayrı olan kişi, bu durumunun yeteneksizliğinden değil, kendisinde daha üstün nitelikler bulunmasından kaynaklandığını ileri sürer.] (Aksoy 1988: 473)

269. Ere, at<a>, ite sinci[905] **yoḳ.**[906/907]
→ F.'de yok, P.356 14^{b}/4

[=Yiğit kişinin ve her zaman onunla birlikte olan atının, köpeğinin önemini anlatır. (?)]

---

[901] krş. *Emegiñ ṣaġdıç emegine döndürme* (Çınar 1996: 100), *İşidilmez yire olsa dimegün/Döner sağdıç emegine emegün* (Hengirmen 1983: 220), *Emeğin sağdıç emeğine dönsün* (Eyüboğlu 1973: 90).

[902] Ömer Asım Aksoy bu sözün bir atasözü sayılamayacağını ifade eder (Aksoy 1988: 57).

[903] F. engece: P. yengece

[904] krş. *Yengece demişler ki: "Niçin yayın yan gidersin?", "Serde kabadayılık var" demiş, Yengece "Niçin yanı yan gidersin?" demişler, "Serde kabadayılık var" demiş, Yengece "Niçin yanın yanın yürürsün?" demişler, "Yiğide nice yürürse yakışır" demiş, Yengece sormuşlar: "Niçin yan yan gidersin?", "Serde kabadayılık var" demiş* (Albayrak 2009: 886), *Yengece "niçin yan yan gidersin" demişler; "serde kabadayılık var" (yiğide nice yürürse yaraşır) demiş* (Aksoy 1988: 473, Eyüboğlu 1973: 243), *Yiğit nice yürürse, yaraşır* (P67) (Demir 2018: 166), *Şol ('akrebe) niçün egri yürürsün deyü eyidene, yigidim nice yürürsem yer üstü deyü cevâb vermiş, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 353).

[905] krş. *Bu ikinün kemâlin kimse bilmez/Ere ata cihānda sincü olmaz* (Hengirmen 1983: 144).

[906] Bu atasözü Boratav (1954: 235) tarafından *Ere at<a> ite sancı yoḳ* (?) olarak okunmuştur.

[907] Belki de bu atasözü *ere at, ata sinci yoḳ* (?) biçiminde okunmalıdır.

270. Erenlerüñ ardı öñi birdür.[908]
→ F.584 133ª/2, P.126 7ª/1

[=İnsanların güvenini kazanmış, yani güvenilir kimseler alışılmışın dışında hareket etseler bile, onların bu tutumunu yadırgamamalı. Onlar mutlaka istenen sonuca ulaşır, kendilerinden beklenenin dışına çıkmazlar.] (Albayrak 2009: 422)
[=Olgun insanlar, sizin doğru bulduğunuz biçimde de, doğru bulmadığınız biçimde de iş yaparlar. Ne türlü davranırlarsa davransınlar, tutumları kendilerine yakışır.] (Aksoy 1988: 268)
[=Erenlerin sağı solu olmaz. (?)] (İzbudak 1936: 58)

271. Er etmegi er ḳurṣağında ḳalmaz.[909]
→ F.403 127ª/15-127ᵇ/1, P.'de yok.

[=Birinden iyilik görmüş bir kimse eğer yiğit ise bu iyiliğin altında kalmaz, kendisine iyilik yapana fazlasıyla iyilik yapar.] (Albayrak 2009: 418)
[=Bir kimseden iyilik gören kişi mert ise bu iyiliğin altında kalmaz. Kendisi de ona iyilik yapma çabası gösterir.] (Aksoy 1988: 270)

272. Er gördüñ, ḳuşan; ev gördüñ, ḳaşan.[910/911]
→ F.590 133ª/6-7, P.134 7ª/6-7

[=Her şey yerine, zamanına ve şartlara uygun olarak yapılmalıdır.]
[=Bir cengâvere karşı giderken (harbe) silahlan, evine gelince silahlarını çıkar, istirahat et.] (İzbudak 1936: 59)

273. Eri söylet, oḳı fırlat.[912]
→ F.597 133ª/12, P.141 7ª/11

[=Yapılacak işlerde sözüne güvenilir kimseleri dinlemeden harekete geçmemek gerekir.] (Albayrak 2009: 422)
[=Mücrimi önce söylet de ondan sonra kurşuna diz (as).] (İzbudak 1936: 59)

---

908 krş. *Erenleriñ ardı öni bir olur* (Çınar 1996: 166), *Erenlerin ardı ögi (öni?) bir olur* (?) (Bayat 1992: 57), *Erenlerin ardı, önü bir olur* [Albayrak 2009: 422, (B67) Demir 2018: 118, Eyüboğlu 1973: 92], *Gözetmez safda sadr âdem dürüsti/Erenlerün bir olur altı üsti* (Hengirmen 1983: 124), *Erenlerin sağı solu (belli) olmaz* (Aksoy 1988: 268).

909 krş. *Er ekmeği, er kursağında kalmaz, Er ekmeği, er kursağında meğer ki eğlene* (Albayrak 2009: 418), *Erün er kursağında lokması hîç/Dahı kalmış degül ir ü eger giç* (Hengirmen 1983: 244), *Er lokması (ekmeği), er kursağında kalmaz* (Aksoy 1988: 270, Eyüboğlu 1973: 91).

910 F nüshasında bu atasözünden önce *atalar eydür* ibaresi yazılmamıştır.

911 krş. *Ateş kuşan, düşman görsen kuşan* (P14) (Demir 2018: 124), *Er gördün kuşan, ev gördün kaşan* (Eyüboğlu 1973: 91).

912 krş. *Eri söylet, oku firlat* (Albayrak 2009: 422, Eyüboğlu 1973: 92).

274. Ėrkek[913] arslan,[914] arṣlan; dişi arslan,[915] arslan[916] degül mi?[917]

→ F.432 128ª/12-13, P.512 19ª/11-19ᵇ/1

[=İnsanlar arasında kadın-erkek ayrımı yapmak doğru değildir. Erkeğin sahip olduğu pek çok özelliğe kadın da sahiptir. Bundan dolayı erkeklerin görev ve sorumluluk aldıkları bütün işleri kadınlar da yapabilir.] (Albayrak 2009: 424)

[=Güçlülük ve yüreklilik yalnız erkeklere vergi değildir. Kadın da güçlü ve yürekli olabilir.] (Aksoy 1988: 269)

275. Erkek eşek ṭ.şağından bellüdür.[918]

→ F.666 135ª/12, P.213 10ª/3-4

[=Her canlının erkeğinin ve dişisinin kendine göre belirleyici özellikleri vardır.] (Albayrak 2009: 424)

276. Erlik on, ṭoḳuzı ḥīle.[919/920]

→ F.349 126ª/2, P.640 23ᵇ/10-11

[=Yiğitlik, büyük ölçüde rakibe hile yapmaya dayanır.] (Albayrak 2009: 426)

[=Erlik ondur, dokuzu oyun; biri karşı durak.] (İzbudak 1936: 40)

277. Er oyunı üç[921] kez.[922/923]

---

913 F. ėrkek: P. erkek

914 F. arslan: P. arṣlan

915 F. arslan: P. arṣlan

916 F. arslan: P. arṣlan

917 krş. *Erkek arslan arslandır, dişi arslan degil midir?* (Çınar 1996: 131), *Erkek aslan aslan da, dişi aslan aslan değil mi?* (Aksoy 1988: 269, Albayrak 2009: 424, Eyüboğlu 1973: 92), *Nola sen dirilürsen erkek arslan/Dişi arslanda yok mı gayret ü san* (Hengirmen 1983: 143), *Erkek aslan aslandır; dişi aslan, aslan değil midir?* (Demir 2018: 102).

918 krş. *Erkek eşek t.şağından bellidir* (Albayrak 2009: 424), *Erkek eşşegi d.şşağından tanırlar* (Gündüz 2010: 44).

919 F. ḥīle: P. ḥīledür

920 krş. *Erlik on ise, dokuzu oyun (hiledir), Erlik ondur; dokuzu hile, biri kaçmaktır* (Albayrak 2009: 426), *Savaşda er odur kim hîle bile/Ki olur erlik on tokuzı hîle* (Hengirmen 1983: 144), *Erlikse ondur, tokuzı hiledür* (Buluç 1978: 15), *Erlik ondur, dokuzu hiledir* (Elçin 1977: 220), *Erlik on, dokuzu düzen: Er ondur tokuzu mekr ile hile* -(Işkname) Mehmed, *Dokuzu al u hîle erlik ondur/Kim al u hîle-den arslan zebûndur* -Zâtî (Eyüboğlu 1973: 93), *Erlik on, tokuzı hîledir, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 354), *Erlik on tokuzı hîledür* (Baralı Çiçekler 2019: 80), *Erkek ondur, tokuzı düzendir demişler, Erlik ondur, tokuzı hile biri kaçmakdır* (Özer 2021: 288).

921 F. üç: P. üçe

922 F. kez: P. dek

923 krş. *Er oyunı üçe dekdir* (Bayat 1992: 57), *Er oyunu üç kez, Er oyunu üçe kadar, Er oyunu üçte* (Aksoy 1988: 270, Albayrak 2009: 421, Eyüboğlu 1973: 91).

→ F.146 120ª/4, P.405 16ª/2-3

[=İnsan yaptığı bir işte amaçladığı şeyi elde etmek için fazla acele etmemeli, gerekirse birkaç defa o işi baştan itibaren de ele alma yoluna gitmelidir.] (Albayrak 2009: 421)
[=Birinci ve ikinci denemede başarılamayan iş için üçüncü bir deneme yapmak gerekir. Bu kez de başarı sağlanamazsa artık o işten vazgeçilmelidir.] (Aksoy 1988: 270)

278. **Er ṭayıya, it ataya…**[924/925]
→ F.295 124ª/14, P.243 11ª/5

[=Erkek çocuk dayısına benzer; kötü huy insanlara atalarından geçer.] (Albayrak 2009: 418)

279. **Ėrteki dāne birincden bugünki bulamaç yėgdür.**[926/927]
→ F.39 117ª/7-8, P.295 12ᵇ/7-8

[=Gelecekte elde edilip edilmeyeceği belli olmayandan bugün elde mevcut olan çok daha iyidir.]
[=Yarın ele geçmesi muhtemel olan halis pirinçten bugünkü un bulamacı iyidir.] (İzbudak 1936: 12)

280. **Ėrteye ḳalan belādan ḳorḳma.**[928]
→ F.'de yok, P.495 18ᵇ/10-11

---

924 F.'de yok: P. beñzer

925 krş. *Er ṭayıya at ataya beñzeyen olurdur* (?) (Çınar 1996: 191), *Er tayıya benzer, it ataya benzer* (Bayat 1992: 57), *Er dayıya, it ataya* (Albayrak 2009: 418, Eyüboğlu 1973: 91), *Erkek, dayıya; at ataya benzer* (B78) (Demir 2018: 130).

926 F. yėgdür: P. yegdür

927 krş. *Erteki teneden bugünki tutmaç yegdir* (Bayat 1992: 57), *Ėrtesi dâne pirinçden bugünki bulamaç yegdür* (Buluç 1978: 15), *Erteki tane pirinçten bugünkü bulamaç yeğdir* (Eyüboğlu 1973: 93), *Yarınki tavukdan bugünki yumurda yegdür* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 351), *Bugünki yumurta yarınki tavukdan yeg(dür)* (Baralı Çiçekler 2019: 91).

928 krş. *Erteye galan belâdan gorgma* (Bayat 1992: 57), *İrteye kalan hükümden korkma* (Elçin 1977: 218), *Erteye kalan bela, bela değildir, Erteye kalan beladan korkma, Erteye kalan kazadan korkulmaz* (Albayrak 2009: 427), *Bugün sen hayra tâlib ol Hudâ'dan/Ne gussa irteye kalan belâdan* (Hengirmen 1983: 251), *Ėrteye kalan belâ, belâ degüldür* (Buluç 1978: 16), *Erteye/sonraki güne kalan beladan korkma* (B34) (Demir 2018: 86), *Erteye kalan beladan korkma: İrteye kalan belâdan gerçi dirler korku yok/Âfet-i candur komaz bir çeşm-i fettân irteye* -Necâtî Bey, *Eydünüz uşşâkı zâhid nâr ile korkutmasun/Ârif olan irteye kalan belâdan korkmaz* -Necâtî Bey (Eyüboğlu 1973: 93), *Yarına kalan belâdan korkma, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 352), *Erteye kalan belâdan korkma* (Baralı Çiçekler 2019: 76), *Erteye kalan kazâdan korkma* (Baralı Çiçekler 2019: 103), *Erteye kalan belâ, belâ degildür demişler, Erteye kalan gavgadan korkma* (Özer 2021: 288).

[=Birçok kötülük, o kötülüğün olmasına sebep gösterilen olayların iç yüzü araştırılıp öğrenilmediği için meydana gelmektedir. Bir bela sona kaldığında ya işin iç yüzü anlaşılıp kötülük yapılmaktan vazgeçilir ya insanların sinirleri teskin edildiği için korkulan olmaz ya da durum-dan haberdar olan hatırlı insanların araya girmesi sonucu insanlara pahalıya mal olacak bir bela önlenmiş olur.] (Albayrak 2009: 427)

281. **Er yılan**[929] **olmaya**[930] **yaraġı yılan ola**.
→ F.564 132ᵃ/11-12, P.659 24ᵇ/6

[=Yiğit insan sinsi ve hain olmamalı ama silahı can yakmalı.]

282. **Eski ırmaġa ṣu yörür**.
→ F.'de yok, P.368 15ᵃ/1

[=Ne varsa eskilerde var, anlamında bir atasözüdür.]

283. **Eski varlu varludur**.[931/932]
→ F.450 128ᵇ/14, P.531 20ᵃ/4-5

[=Eskiden beri varlık sahibi olan kimseler varlıklıdır.] (Albayrak 2009: 429)
[=Atadan, dededen zengin olanlar bilahare servetlerini kaybetseler de yine evlerinde birçok kıymetli eşya bulunur.] (İzbudak 1936: 48)

284. **Ėşege**[933] **ṣormışlar**: "**Bugün ḳanda gidersin**?" "**Anı bizlengiç bilür**." **dėmiş**.[934/935]
→ F.566 132ᵃ/13-14, P.645 24ᵃ/4

[=Bir işçinin ne kadar çalışacağına kendisi değil, o işyerinde yönetici karar verir.] (Albayrak 2009: 431)

---

[929] *Er* ve *yılan* sözcükleri İzbudak (1936: 37) tarafından *ayrılan* (?) ve parantez içinde yazılarak *eriylen* (?) biçiminde okunmuştur.

[930] F nüshasında *olmayan* biçiminde yazılmıştır.

[931] F: eski varlu varludur: P. eski varlıḳ varlıḳdur yeñi varlıḳ körlükdür

[932] krş. *Eski varlı varlı dır, yeni varlı çorlıdır* (Çınar 1996: 177), *Eski varlı-varlı, Yeni varlı-çorlı* (Bayat 1992: 58), *Eski varlı, varlıdır, Eski varlık varlıktır, yenisinin başı çorludur* (Albayrak 2009: 429, Eyüboğlu 1973: 94), *Olur varlı hemîşe eski varlı/Yeni varlı olur kandaysa çorlı* (Hengirmen 1983: 188), *Eski varlı varlıdır, yeni varlı çorludur* (B72) (Demir 2018: 123).

[933] F. ėşege: P. eşege

[934] F. dėmiş: P. demişler

[935] krş. *Eşege ayıtmışlar: "Ne gatı yürürsen?" Ayıtmış: "Bizlengicim bilür."* (Bayat 1992: 58), *Eşeğe sormuşlar: "Bugün kande gidersin? Onu sopa (modul/nodul) bilir" demiş* (Albayrak 2009: 432, Eyüboğlu 1973: 94), *Eşeğe: "Kaç gün yol yürürsün?" demişler: "Kıyık bilir" demiş* (Albayrak 2009: 431), *Eşege sormuşlar ne pek yörürsin, bizlencim bilür demiş* (Özer 2021: 289).

285. Ėşegi[936] dügüne oḳumışlar yā ṣu eksükdür yā odun eksükdür.[937/938]
→ F.244 122ᵇ/15-123ᵃ/1, P.12 3ᵃ/2-3

[=Görevi başkalarının hizmetinde bulunmak olan bir insan, beklemediği bir yere çağrıldığında ya da beklemediği bir ilgi gördüğünde bunun ona yaptırılacak bir işin karşılığı olduğunu anlamakta gecikmez.] (Albayrak 2009: 432)
[=İşi gücü başkasına hizmet etmek olan bir kişi, kendisinin ağırlanacağı anlamını taşıyan bir çağrı alsa şöyle düşünür: "Bu çağrı, beni ağırlamak için değil, kendilerine hizmet ettirmek içindir." Böyle düşünmekte haklıdır da.] (Aksoy 1988: 273)

286. Eşegi issi dėdügi yėre bağla.[939/940]
→ F.235 122ᵇ/8, P.232 10ᵇ/8

[=Bir işyerinde çalışan kimse, olumsuz bir duruma yol açacağını bilse de, işi iş sahibinin istediği şekilde yürütmelidir.] (Albayrak 2009: 432)
[=Sana emanet edilen işi, sahibinin isteğine uygun olarak yap. Kötü bir sonuç ortaya çıkarsa sen sorumlu olmazsın.] (Aksoy 1988: 274)

287. Ėşeginden[941] çulı yėg.[942/943]

---

936 F. ėşegi: P. eşegi
937 F. eksükdür: P. dėmiş
938 krş. *Eşeği düğüne çağırmışlar, "Ya odun eksik (lazım) ya su" demiş, Eşeği düğü-ne okumuşlar, "Ya su eksiktir ya odun" demiş* (Albayrak 2009: 432, Eyüboğlu 1973: 94), *Eşeği düğüne çağırmışlar, "ya odun eksik, ya su" demiş* (Aksoy 1988: 273), *Eşegi düğüne okumuşlar, "Ya odun eksikdür yahud suyı" dimiş* (Kayra 1992: 34), *Eşeği düğüne okumışlar, ya odunı eksik, ya suyı dimiş* (Elçin 1977: 220), *Okımışlar eşeği düğine/Salmak içün suya ya odına* (Kut 1986: 100), *Eşeği düğüne okumuşlar: "Ya odun yoktur ya su yoktur" demiş.* (B42) (Demir 2018: 94), *Eşegi dügüne okuyunca ya su eksik olur ya odın, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 351), *Eşegi dügüne okımışlar ya odunadur ya suya* (Baralı Çiçekler 2019: 47), *Eşegi dügüne okımışlar ya odun eksik idi ya su* (Baralı Çiçekler 2019: 83), *Eşegi dügüne okumuşlar ya suları yok ya odunları demiş* (Özer 2021: 289).
939 F. bağla: P. bağla dur (?)
940 krş. *Eşegi issi dedügi yere bağla* (Bayat 1992: 58), *Eşeği sahibinin dediği yere bağla, Eşeği sahibinin dediği yere bağla da (varsın) kurt yesin* (Albayrak 2009: 432, Eyüboğlu 1973: 94), *Eşeği sahibinin dediği yere bağla da varsın kurt yesin* (Aksoy 1988: 274), *İşegi ıssı dedigi yerde baglayalım* (Kayra 1992: 35), *Atalar sözini bilüp anla/Eşeği dinilen yire bağla* (Kut 1986: 104), *Eşeği sahibinin dediği yere bağla* (B50) (Demir 2018: 102), *Eşegi sâhibi dedigi yere bagla demişler* (Özer 2021: 289).
941 F. ėşeginden: P. eşeginden
942 F. yėg: P. yeg
943 krş. *Eşeğinden çulu yeğdir* (Albayrak 2009: 434), *Kimisi eyde sağından solı yig/Kimi diye eşeginden çulı yig* (Hengirmen 1983: 233), *Eşeginden çulı yeg* (Ekinci 2015: 169), *Eşeğinden çulu yeğ: Zâhid-i şehr yeni cübbeler itmiş peydâ/Eşeğinden çulu yeğ eski meseldür gûyâ* -Sâbit (Eyüboğlu 1973: 94), *Eşeginden çulı yegdür, ya'nî fenâ babadan iyi evlâd olur* (Baralı Çiçekler 2019: 58).

→ F.665 135ª/11-12, P.212 10ª/3

[=Kaba ve cahil kimselere harcanan emek, onların kendilerinden daha değerlidir.] (Albayrak 2009: 434)
[=Eşekten çulu daha iyi, elbisesi kendinden daha kıymetli.] (İzbudak 1936: 64)

288. **Ėşegi[944] tīmārlayan[945] oṣuruġına ḳatlanur.**[946]
→ F.671 135ᵇ/1-2, P.219 10ª/8-9

[=Birinden faydalanan kimse, faydalandığı kişinin kaprislerine, kötü yönlerine katlanmayı bilmelidir.] (Albayrak 2009: 432)

289. **Ėşegüñ berk baġla, andan Tañrı'ya ıṣmarla.**[947]
→ F.393 127ª/6-7, P.'de yok.

[=İnsan işini en mükemmel şekilde yapmalı, sonrasını ise İslam'daki tevekkül felsefesine sığınarak Allah'a bırakmalı.] (Albayrak 2009: 435)
[=İşini başkasına, daha Allah'a emanet etmekle sağlama bağlamış olmazsın. Onu sağlama bağlamak için önce sen bütün olanaklarını kullanacaksın; ondan sonra başkasına emanet edeceksin.] (Aksoy 1988: 273)

290. **Ėşek[948] ata eytmiş: "Yoḳuşda sen baña küy, inişde ben saña küyem."**[949/950]
→ F.569 132ᵇ/3-4, P.648 24ª/8-9

[=Güç bir durumla karşı karşıya kalındığında yardımlaşılmalıdır.]
[=Eşek ata yokuşu çıkarken sen beni bekle, inişte de ben seni bekleyeyim, demiş (Atların ekseriyetle ön ayakları arka ayaklarından

[944] F. ėşegi: P. eşek
[945] F. tīmārlayan: P. s.ken
[946] krş. *Eşegi s.ken oṣuruġuna ḳatlanur* (Çınar 1996: 123), *Eşeği tırmalayan os.ruğuna katlanır* (Albayrak 2009: 433, Eyüboğlu 1973: 94), *Eşeği dürten, çiftesine katlanır, Eşeği dürten, yeline katlanır, Eşeği düzen os.ruğuna katlanır* (Albayrak: 432), *Eşeğini seven os.ruğuna katlanır* (Sertkaya 1968: 129), *Eşegün vazy iden uyarasına (?)/Katlanurmış anun kavarasına* (Kut 1986: 104), *Eşeği s.ken osuruğuna katlanur, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 351, Özer 2021: 289).
[947] krş. *Eşeğini sağlam kazığa bağla, sonra Allah'a emanet et* (Albayrak 2009: 435), *Eşeğini sağlam bağla, sonra Allah'a ısmarla (komşunu hırsız çıkarma) (Eşeği bağla, işini sağla.)* (Aksoy 1988: 273), *Eşecigün berkce bagla, andan Tanrı'ya ısmarla* (Kayra 1992: 34), *Kapungı pek kapa da Allaha ısmarla* (Elçin 1977: 226), *Eşeceğini sıkı/sağlam bağla, daha sonra Tanrı'ya emanet et* (B16) (Demir 2018: 71), *Eşeğini önce bağla sonra Tanrı'ya ısmarla* (Eyüboğlu 1973: 95), *Yund başın yularlap keñeldi [=At başını yularlayıp rahatladı.]* (Necib Âsım 2009: 127), *Eşegin pek bagla andan Tanrı'ya ısmarla demişler* (Özer 2021: 289).
[948] F. ėşek: P. eşek
[949] F. küyem: P. küyeyin dėmiş
[950] krş. *Eşek ata eyitmiş, yokuşta sen bana küy, inişte ben sana küyem* (Eyüboğlu 1973: 95).

kısa olduğu için yokuş aşağı inerken güçlük çekerler, hele bilekleri de gevşek olursa yuvarlanmak tehlikesi de vardır).] (İzbudak 1936: 37)

291. **Ėşek[951] atıñ[952/953] ne yoldaşı, yoḫsul bayıñ[954] ne ḳardaşı.**[955]
→ F.604 133^b/2-3, P.148 7^b/5

[=Benzer özelliklere, sosyal imkânlara ve statüye sahip olmayan insanların birbirleriyle arkadaşlık etmesi mümkün değildir.]
[=Eşek ata yol arkadaşı, fakir zengine kardeş olamaz.] (Albayrak 2009: 435)

292. **Eşek eti dirile ṭatludur.**[956]
→ F.473 129^b/6, P.'de yok.

[=Kaba ve cahil kimseler güçlü ve kuvvetli olup iş görebildiklerinde kendilerine ilgi gösterilir.] (Albayrak 2009: 436)
[=Eşek eti diri iken tatlıdır, eşek eti yenmez, ancak ondan diri iken istifade edilir.] (İzbudak 1936: 50)

293. **Eşek[957/958] eve gelmiş,[959] yorġa yolda[960] ḳalmış.**[961]
→ F.427 128^a/8, P.506 19^a/7

[=Düzenli ve sürekli çalışan güçsüz kimse, düzensiz ve süreksiz çalışan güçlü kimseden daha başarılı olur ve daha önce sonuç alır.] (Aksoy 1988: 275)
[=Eşkin at yol aldıkça açılır, sürati çoğalır ve aynı yürüyüşle yorulmadan on iki saat gidebilir. Bu yürüyüşte kapanma, sürçme gibi

---

951 F. ėşek: P. eşek
952 F. nüshasında *atañ* biçiminde yazılmıştır.
953 F. atıñ: P. atuñ
954 F. bayıñ: P. bayuñ
955 krş. *Yoḫsul bayıñ ne ḳardeşi, eşek atıñ ne yoldaşı* (Çınar 1996: 116), *Yohsul bayun ne gartaşı eşek atun ne yoldaşı* (Bayat 1992: 101), *Eşek, atın ne yoldaşı; yoksul, bayın (beyin) ne kardaşı (kardeşi)* (Albayrak 2009: 435, Eyüboğlu 1973: 95), *Yohsul bayun ne kardaşı, eşek atın ne haldaşı* (Kayra 1992: 35), *Yoksul zenginin kardeşi değil, eşek atın yoldaşı değil* (B43) (Demir 2018: 95).
956 krş. *Eşek eti diri iken tatlıdır* (Albayrak 2009: 436, Eyüboğlu 1973: 95), *Eşek ölüsi büryân olmaz* (Kayra 1992: 34), *Kişi eti tirigle tatır [=İnsan eti dirilikte tatlıdır.]* (Necib Âsım 2009: 149).
957 F. eşek: P. eşegüñ
958 İzbudak (1936: 71) bu sözcüğü *eşek (eşkin)* biçiminde okumuş ve *eşkin* "yolu eşerek yürüyen; eşkin at" sözcüğüne göre bu atasözünü değerlendirmiştir.
959 F. gelmiş: P. <gelmiş>
960 F. yolda: P. yoluñ<da>
961 krş. *Yorġa yolda ḳalur yelegen menzil olur* (Çınar 1996: 52), *Yorġa yolda galur, yelegen menzil alur* (Bayat 1992: 102), *Eşek (eşkin) eve gelmiş, yorga yolda kalmış* (Aksoy 1988: 275), *Yorga yolda kalır, hızlı koşan yol alır, yürüyen eve gelir* (B15) (Demir 2018: 70).

hâller vaki olmaz. Yorga at ilk çıkışta kendini var kuvvetiyle yola verir, bu suretle de hem çabuk yorulur, hem de sık sık sürçer, kapanır. Bunun için eşkin vaktinde menzile erişir, yorga yolda kalır; her işte düşünerek hareket eden muvaffak olur.] (İzbudak 1936: 46)

294. Eşek s.ki ḳoduḳ g.tine olmaz.[962]
→ F.640 134b/3-4, P.186 9a/2

[=Kötülük yapılacak bir kimse, yapılacak kötülüğe dayanabilecek güçte olmalı.] (Albayrak 2009: 437)

295. Eşek s.kine binem yayaḳ olınca.
→ F.'de yok, P.109 6a/11-6b/1

[=İnsan zor bir durumla karşılaştığında kendisine kolaylık sağlamak için olmadık şeylere başvurabilir.]

296. Eşüñ altın yanında, işüñ üstün yanında.[963/964]
→ F.501 130b/2-3, P.'de yok.

[=Kişi, kendinden alt seviyedeki kimselerle evlenmeyi, kendinden üstün kimselerin yanında iş yapmayı tercih etmelidir.] (Albayrak 2009: 438)
[=Arkadaşının alt yanında otur, fakat bir işi üzerine aldın mı, hemen başına geç. Arkadaşın alt yanında oturmak seni kıymetten düşürmez; sen, işini başarmaya gayret et.] (İzbudak 1936: 52)

297. Ėtdügüñ ḥamīr ḫayālīdür.[965]
→ F.421 128a/3-4, P.'de yok.

[=Olmayacak isteklerde ya da tasavvurlarda bulunulduğu vakit söylenen bir atasözüdür.]
[=Yoğurduğun hamur (tasavvur ettiğin şey) hayalden ibarettir.] (İzbudak 1936: 46)

---

962 krş. *Eşek s.ki guduk g.tüne olmaz* (Albayrak 2009: 437).

963 krş. *Eşin altın yanında, işin üstün yanında* (Albayrak 2009: 438, Eyüboğlu 1973: 95).

964 Aydın Oy (1972: 188) bu atasözünü *Sofranın alt başında, kavganın üst başında* atasözüne dayanarak *Aşun altın yanında, işün üstün yanında* biçiminde kaydeder.

965 krş. *Ettiğin hamur hayalıdır* (Eyüboğlu 1973: 95).

298. Etile[966] ṭırnaḳ arasına giren yiyüp[967/968] çıḳar.[969/970]
→ F.242 122^{b}/13-14, P.10 3^{a}/10

[=Birbirinin yakını olan iki kişi arasına giren, onları birbirleriyle kötü etmeye çalışan kimseler kendilerini oyun bozan, kalleş durumuna düşürmüş olurlar.] (Albayrak 2009: 438-439)

299. Etmegüñ ḥaḳḳı varısa ṭuz anı ḳomaya.[971]
→ F.273 123^{b}/10-11, P.39 3^{b}/11-4^{a}/1

[=Yapılan bir iyilikte, o iyiliği yapan kadar o iyiliğin yapılmasına vesile olan kimselerin de payı vardır.] (Albayrak 2009: 391)

300. Et ne deñlü[972] arıḳ olsa etmek üstinde yaraşur.[973]
→ F.132 119^{b}/8-9, P.391 15^{b}/4-5

[=1. En zayıf et bile ekmekten daha besleyicidir. 2. Değerli bir insan, nerede olursa olsun, değersiz insanlardan daha üstün bir konuma sahip olmalı.] (Albayrak 2009: 439)

301. Evde bir kez ölince yābanda[974] biñ kez[975] öl.[976/977]

---

[966] F. etile: P. etle

[967] F. yiyüp: P. yiyür

[968] Bu sözcük İzbudak (1936: 31) tarafından *yėyüp* (=ağızda çiğneyerek yutmak) biçiminde okunmuştur.

[969] P. nüshasında bu atasözünden önce *atalar eydür* ibaresi yazılmamıştır.

[970] krş. *Etle ṭırnak arasına giren yiyüb çıḳardır* (?) (Çınar 1996: 64), *Et ile tırnak, ara yere giren kırnak; Et ile tırnak, ara yere giren kıymık; Et ile tırnak arasına giren kokup çıkar; Et ile tırnak arasına girilmez; Et ile tırnak arasında giren kıymıktır* (Albayrak 2009: 438-439, Eyüboğlu 1973: 95), *Et ile dırnak arasına giren yeyüp çıgar* (Bayat 1992: 59), *Et ile tırnağ arasına giren/Yiyer çıkar muhakkak bil bunı sen* (Hengirmen 1983: 163), *Et ile tırnak arasına girme* (Baralı Çiçekler 2019: 79), *Et ile tırnak arasına girme demişler* (Özer 2021: 290).

[971] krş. *Ekmeğin hakkı varsa, tuz onu koymaya, Ekmeğin hakkı varsa, tuzun hakkı ondan aşağı değildir* (Albayrak 2009: 391, Eyüboğlu 1973: 85), *Tutar bilmez isen hiç itmegil şek/Tuzun hakkı var ise seni etmek* (Hengirmen 1983: 221).

[972] F. deñlü: P. ḳadar

[973] krş. *Et ne deñlü arıġsa etmek üstünde yaraşurdur* (?) (Çınar 1996: 109), *Et ne geder arığ ise, etmek üstünde yaraşır* (Bayat 1992: 59), *Et ne kadar arık (leğer) olsa da ekmeğin üstündedir, Et ne kadar arık olsa, ekmek üstünde yaraşır* (Albayrak 2009: 439, Eyüboğlu 1973: 95), *Ki et olursa her ne denlü lâğar/Yaraşur etmek üstinde bürâzer* (Hengirmen 1983: 125), *Et ne denli temiz olsa da ekmek üstünde yaraşır* (B40) (Demir 2018: 92), *Ne kadar et arık ise ekmek üstinde yaraşur, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 354), *Et her ne kadar arık ise etmek üstünde hem yaraşur demişler, Et ne kadar arık ise gine ekmek üzre yakuşur* (Özer 2021: 289).

[974] F. yābanda: P. yabānda

[975] F. kez: P.'de yok.

[976] F. öl: P. ölür

[977] krş. *Evde bir kez öleceğine (ölünce), yabanda bin kez öl, Evde bir olunca, yabanda bin olsun* (Albayrak 2009: 443, Eyüboğlu 1973: 96), *Evinde bir kişi bir kerre ölmekden yabânda bin ölsün demişler* (Özer 2021: 291).

→ F.168 120b/8-9, P.426 16b/7

[=İnsanın kendi ailesi içinde bir kez küçük düşürülmesi, dışarıda bin kez küçük düşürülmesinden daha ağır ve daha onur kırıcı bir durumdur.] (Albayrak 2009: 443)

302. Evde[978] her odun yanar, eyle ṭaġda yanar.[979]
→ F.580 132b/13-14, P.6 2b/9

[=Odun evde nasıl yanarsa dağda da öyle yanar; odunun yanması için zaman, mekân, şart ve kaide yoktur.] (İzbudak 1936: 58)

303. Evdeki ḥisāb bāzārda rāst gelmez.[980]
→ F.72 118a/4-5, P.329 13b/8

[=Yapılacak bir iş için hazırlanan tasarı, uygulamada daha önce yapılan hesaba uygun olarak gerçekleşmeyebilir.] (Albayrak 2009: 444)
[=Yapacağımız iş için hazırladığımız tasarı, uygulamada düşündüğümüz gibi gerçekleştirilemez.] (Aksoy 1988: 278)

304. Evecek ḳancuḳ gözsüz enücük[981] ṭoġurur.[982]
→ F.'de yok, P.71 5a/4

[=Aceleyle yapılan iş ya eksik ya da kusurlu olur.] (Albayrak 2009: 444)

305. Eve geregiken mescide ḥarām.[983]

---

978 F. evde: P. odda

979 krş. *Evde her odun yanar öyle dağda da yanar* (Eyüboğlu 1973: 96).

980 krş. *Evdeki ḥesāb bāzāra rast gelmezdir* (?) (Çınar 1996: 133), *Evdeki hesab bazarda rast gelmez* (Bayat 1992: 59), *Evdeki hesap (pazarlık), çarşıya uymaz* (Albayrak 2009: 444), *Evdeki hesap (pazara) çarşıya uymaz* (Aksoy 1988: 278), *Evdeki hesab bâzârda râst gelmez* (Buluç 1978: 16), *Evdeki hesap pazara rast gelmez* (B51) (Demir 2018: 103), *Genezdür ev hisâbına çi ger yol/Dürüst olmaz velî bâzârda ol* (Hengirmen 1983: 136), *Evdeki pazar (hesap) çarşıya uymaz: Fikrüm bu idi yâre erem nakd-i kalb ile/Bâzâr içinde râst değül evdeki hisâb* -Hâverî, *Ne çare evdeki hesap/Çarşıdakine uymuyor/İnsanlar bol bol laf ediyor ya/Yine de işlerine/Akıl fikir ermiyor* -Cahit Külebi (Eyüboğlu 1973: 96), *Evdeki hesâb pâzâra uymaz, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 352), *Evdeki bâzâr çarşıya uymaz* (Baralı Çiçekler 2019: 87), *Evdeki hesap bâzâra uymaz* (Baralı Çiçekler 2019: 102), *Evdeki bazar çarsûya uymaz demişler* (Özer 2021: 291).

981 Bu sözcük Boratav (1954: 239) tarafından *incük* (?) olarak okunmuştur.

982 krş. *Öcük* (?) *ḳancıḳ gözsüz ṭoġurur* (Çınar 1996: 132), *Eyücik gancıg gözsüz enicik toğurar* (?) (Bayat 1992: 60), *Evecen it, gözsüz enik gunnar, Evecik kancık, gözsüz enik çıkarır, Evecik kancık, gözsüz kiçik doğurur* (Albayrak 2009: 444), *Even kancïk g'ösüz doğurur* (Stein 2000: 276), *İvici kancık gözsüz inek doğurur* (Elçin 1977: 220), *Acele eden köpek, gözsüz doğurur* (B50) (Demir 2018: 103), *Evecek kancık gözsüz köpek togar* (Baralı Çiçekler 2019: 49).

983 *Mescide gerek olan meyhaneye haramdır* (Aksoy 1988: 389), *Eve lazım olan, camiye haramdır* (Albayrak 2009: 444), *Eve gerek iken mescide vérülmez* (Buluç 1978: 16), *Camiye lazım olan*

→ F.136 119b/12, P.395 15b/7

[=Bir insan iyilik yapacaksa, hayır olarak vereceği mala ve paraya kendisinin ihtiyacı olmamalı. İnsanın kendisi için gerekli olan bir mal veya parayla iyilik yapması doğru değildir.] (Albayrak 2009: 444)
[=Eve lazım olan şey mescide verilemez.] (İzbudak 1936: 22)

306. **Ėven[984] ḳız ere varmaz, varsa[985] daḫı[986] baḫt bulmaz.**[987]
→ F.18 116b/6-7, P.274 12a/5

[=Aceleyle yapılan işten, arzu edilen sonuç elde edilemez.] (Albayrak 2009: 575)
[=İvmekle koca bulunmaz. İven kız eşini iyi seçemeyeceği, rastgele bir kocaya varacağı için mutlu olmaz.] (Aksoy 1988: 335)
[=Bir kız acele etmekle kocaya varamaz, önünü ardını düşünmeyerek evlense bile mesut olamaz.] (İzbudak 1936: 11)

307. **Evmegile[988] ḳalḳan peşīmānlıġıla[989] oturur.**[990]
→ F.290 124a/9, P.238 11a/1

[=Nedamet, pişmanlıktır. İnsan bir işe başlamadan önce, o işle ilgili her şeyi etraflıca düşünmeli ve ondan sonra karar vermelidir. İyi düşünülmeden alelacele karar verilen bir iş doğru yürümez. İnsan acele etmekten dolayı pişman olarak o işe yeniden başlamak zorunda kalabilir.] (Albayrak 2009: 869)
[=İnsan bir işe başlamadan önce, o işle ilgili her şeyi etraflıca düşünmeli ve ondan sonra karar vermelidir. İyi düşünülmeden alelacele karar

---

meşide haramdır (Kaymaz 2013: 177), *Eve gerek iken mescide haram: Gerekmez mescide çünkim eve lâzım olan dirler/Alup câm it minâr üzre yanan kandîl-i mînâyî* -Âsım (Eyüboğlu 1973: 96), *Evde lâzım iken mescide harâm, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 352).

[984] F. ėven: P. even

[985] F. varsa: P. varursa

[986] F. daḫı: P. da

[987] krş. *İyeven gız ere varmaz, varırsa da beht bulmaz* (?) (Bayat 1992: 74), *İven kız ere varmaz, varsa da baht bulmaz* (Aksoy 1988: 335), *İven kız ere varmaz, varsa dahi (da) baht bulamaz* (Albayrak 2009: 575), *Öñ* (?) *kız ere varmaz* (Buluç 1978: 19), *İven kız ere varmaz, varsa dahi baht bulmaz: Evini yıkdı miskin ivdiğinden/Tehi oldu serâyı sevdiğinden* -Taşlıcalı Yahya Bey (Eyüboğlu 1973: 142).

[988] F. evmegile: P. ėvmekle

[989] F. peşīmānlıġıla: P. peşīmānlıġla

[990] krş. *Acele ile kalkan, nedametle oturur* (Albayrak 2009: 86), *Çeker öykeyle turan bî-tavakkuf/Oturdukda ziyân ile teessüf* (Hengirmen 1983: 201), *Öğle ile kalkan ziyan ile oturur* (Elçin 1977: 219), *İvmek ile kalkan pişmanlıkla oturur* (Eyüboğlu 1973: 142), *Gazab ile kalkan nedâmetle oturur* (Baralı Çiçekler 2019: 76).

verilen bir iş doğru yürümez. İnsan acele etmekten dolayı pişman olarak o işe yeniden başlamak zorunda kalabilir.] (İzbudak 1936: 86)

308. **Evren evreni**[991] **yudmayınca**[992] **evren olmaz.**[993]
→ F.610 133^{b}/7-8, P.155 7^{b}/10-11

[=Bir konuda başarı kazanmak için o konuda başarılı olan başkalarını saf dışı etmek gerekir.]
[=Ejderha, birçok ejderhaları yutmadıkça büyük ejder olamaz.] (İzbudak 1936: 60)

309. **Evüñ yapılmış, ʿavretüñ**[994] **ṭutulmış,**[995] **ṭonuñ**[996] **dikilmiş.**[997]
→ F.180 121^{a}/4, P.439 17^{a}/5

[=Bütün eksikliklerin giderildiğini her şeyin tamam olduğunu anlatmak için kullanılır.]
[=Evini yapıvermişler, evlendirmişler, elbiseni de dikivermişler, daha ne istersin.] (İzbudak 1936: 26)

310. **Evüñ yatdı, sen ṭur;**[998] **evüñ ṭurdı,**[999] **sen yat.**[1000]
→ F.541 131^{b}/6, P.580 21^{b}/8-9

[=Bir evi hiçbir zaman sahipsiz bırakmamak gerekir. Evdekiler uyurken uyanık durmalı, insanın kendisi uyurken evdekiler uyanık durarak evi beklemeli.] (Albayrak 2009: 445)

311. **Evvel bāzāra**[1001] **bāzār yėtmez.**[1002/1003]
→ F.439 128^{b}/3-4, P.518 19^{b}/5-6

[=İlk pazarlığa sonraki pazarlıklar uymaz, ilk pazarlıkta bir mal verilmezse, sonradan fiyatı eksilir.] (İzbudak 1936: 47)

312. **Evvelki bereketden ay aydıñı**[1004] **ḳalıpdur.**[1005]

---

[991] F. evreni: P. evren<i>
[992] F. yudmayınca: P. yutmayınca
[993] krş. *Evren (ejder) evreni yutmadıkça evren olmaz* (Eyüboğlu 1973: 96).
[994] F. ʿavretüñ: P.'de yok.
[995] F. ṭutulmış: P.'de yok.
[996] F. ṭonuñ: P. donuñ
[997] krş. *Evin yapılmış, avradın tutulmuş, donun dikilmiş* (Eyüboğlu 1973: 96).
[998] F. ṭur: P.'de yok.
[999] F. evüñ ṭurdı: P. ṭavaruñ doydı
[1000] krş. *Evin yattı, sen dur; evin durdu, sen yat* (Albayrak 2009: 445).
[1001] F. bāzāra: P. bāzārda
[1002] F. yėtmez: P. yetmez
[1003] krş. *Evvel pazara pazar yetmez* (Eyüboğlu 1973: 97).
[1004] F. ay aydıñı: P. ay ayduñı
[1005] krş. *Evvelki bereketten ay aydınlığı kalıptır* (Eyüboğlu 1973: 97).

→ F.363 126ª/13-14, P.468 18ª/3-4

[=Bir şeyin eski bereketinin artık kalmadığını anlatmak için kullanılır.] *[=Eski bereketlerden ancak ayın aydınlığı kaldı.]* (İzbudak 1936: 41)

313. Evvel ṭaʿām, andan kelām.[1006]
→ F.248 123ª/4, P.15 3ª/5

[=1. Yapılacak işlerde belli bir sırayı takip etmek önemli yararlar sağlar. Söz gelimi konuşmak için bir araya gelindiğinde eğer yemek vaktiyse önce yemek yemeli, sonra konuşmaya başlamalıdır. Çünkü insan açken genellikle rahat değildir, iyi düşünemez ve sinirli olur. Bu durumda bulunmak ise konuşma esnasında çeşitli rahatsızlıklara yol açabilir. 2. Yemek yerken konuşmak doğru değildir. Çünkü konuşma esnasında ağızdaki yemek etrafa saçılabileceği gibi, insanın boğazına da kaçabilir. Diğer taraftan konuşan insan yemek yiyemeyeceği için sofrada oturma süresi uzar ve yemekler soğur.] (Albayrak 2009: 448)
[=1. Bir konu üzerinde görüşme, yemek zamanına rastlarsa önce yemek yenmeli, sonra görüşülmelidir. Çünkü aç insan rahat değildir; iyi düşünemez, aklı yemekte kalır. 2. Yemek yerken konuşmak doğru değildir. Çünkü insanın ağzından yemek saçılır. Bir de yemek, konuşma yüzünden, sofrada uzun süre kalırsa soğur, tadı kaçar.] (Aksoy 1988: 279)

314. Eylik bilmeyen ḳatında ṣu getürenile[1007] **señek ṣıyan birdür.**[1008]
→ F.318 125ª/4-5, P.609 22ᵇ/9-10

[=İyilikten anlamayan, iyiliğin kıymetini bilmeyen kimselerin nazarında, bir işi başarıyla bitiren kimselerle o işi içinden çıkılamaz hâle getirip berbat eden kimseler arasında hiçbir fark yoktur.] (Albayrak 2009: 579)
[=Zamanımızda, görevini iyi yapanla kötüye kullanan arasında bir fark gözetilmemektedir.] (Aksoy 1988: 434)

[1006] krş. *Evvel taam, sonra kelam* (Albayrak 2009: 448), *Dimişlerdür yinüz evvel taâmı/Neyise sonra söyleşün kelâmı* (Hengirmen 1983: 198), *Evvel taam (selam), sonra kelam* (Aksoy 1988: 279), *Evvel ta'am, andan kelâm* (Buluç 1978: 16, Baralı Çiçekler 2019: 43), *Evvel taam, sonra kelâm: Hân-ı vaslından söyletmek istersen beni/Kim dimişlerdir şaha evvel taâm andan kelâm* -Mesihî (Eyüboğlu 1973: 97), *Evvel ta'âm, andan kelâm, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 350).

[1007] F. getürenile: P. getürenle

[1008] krş. *İyilik bilmeyen katında su getirenle senek siyen birdir* (Albayrak 2009: 579, Eyüboğlu 1973: 143), *Yanunda ceht it olmasun bürâder/Su getüren senek sıyan berâber* (Hengirmen 1983: 221), *Suyu getiren de bir, testiyi kıran da (Testiyi kıran da bir, suyu getiren de)* (Aksoy 1988: 434), *Su getüren desti kıran birdür* (Baralı Çiçekler 2019: 99).

315. Eylik ėden eylik bulur.[1009]
→ F.213 122a/2-3, P.'de yok.

[=İyilik eden insanlar, iyilik görürler.] (Albayrak 2009: 579)
[=İyilik eden kimseyi herkes sever. Sırası gelince, kendisinden iyilik görmüş olan başkaları da ona iyilik eder.] (Aksoy 1988: 336)

316. Eylüge eylük olsa öküze bıçaḳ olmazdı.[1010]
→ F.199 121b/6, P.'de yok.

[=İnsanlar çoğu kez iyilik gördükleri kimselerin yaptıkları iyiliklerin aksine, onlara kötülük yapma yoluna giderler. Eğer insanlar gerçekten iyiliğin değerini bilselerdi, yıllarca kendilerine hizmet eden emektar öküzün başını kesmezlerdi.] (Albayrak 2009: 578)
[=Bu dünyada her zaman iyiliğe karşı iyilik görülmez. İyiliğe karşı kötülük de çoktur. Baksanıza, öküz ömrü boyunca hizmet ederek sahibine kazanç sağlamasına karşın ihtiyarlayınca sahibi onu kesiyor.] (Aksoy 1988: 336)

317. Eylük eyle, ṣuya ṣal; eger eylük eylügise[1011] ol seni bulur.[1012]
→ F.16 116b/4-5, P.272 12a/3

[=İnsan, birileri bilsin diye değil, yalnız Allah emrettiği için iyilik yaparsa o iyiliğin karşılığını mutlaka görür.] (Albayrak 2009: 579)

1009 krş. *İyilik eden, iyilik bulur* (Aksoy 1988: 336, Albayrak 2009: 579), *Yavuzluk eylük iden cümle bulur/Kişinün hürmeti elinde olur* (Hengirmen 1983: 206), *Eylük ėden eylük bulur* (Buluç 1978: 16), *İyilik eden iyilik bulur: Kişi başına çok işler gelür bil/Veli eylük kılan eylük bulur bil* -(Işkname) Mehmed, *Eylük ider hep eylük bulur hem/Ola mürüvvet anun ki şanı* - Edirneli Nazmî (Eyüboğlu 1973: 143).

1010 krş. *Eylüge eyilik olsa, öküze bıçag urulmazdı* (Bayat 1992: 60), *İyiliğe iyilik olsaydı, koca öküze bıçak olmazdı* (Albayrak 2009: 578, Eyüboğlu 1973: 143), *Ki olsa eylüge eylük muhakkak/Cihânda öküze olmazdı bıçak* (Hengirmen 1983: 242), *İyiliğe iyilik olsaydı, koca öküze bıçak olmazdı* (Aksoy 1988: 336), *Eylüğe eylik olaydı kara öküze bıçak olmazdı* (Elçin 1977: 220), *Eyliğe eylik olsa idi dilâ/Bıçak olmazdı öküze kat'â* (Kut 1986: 105), *İyiliğe iyilik olsa, öküze bıçak olmazdı* (B69) (Demir 2018: 121), *Eylüge eylük olaydı (koca) öküze bıçak olmaz, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 352), *İyilige iyilik olsa öküze bıçak olmazdı* (Baralı Çiçekler 2019: 63, 80), *Eylik bilineydi, koca öküze bıçak olmazdı demişler* (Özer 2021: 291).

1011 F. eger eylük eylügise: P.'de yok.

1012 krş. *İyilik eyle denize sal; eğer iyilik iyilik ise o seni bulur* (Albayrak 2009: 579), *Eylik eyle deryâya sal, balık bilmezse Hâlik bilür* (Elçin 1977: 219), *Eyliği bilmez ise ger balık/Bilür anı çü yaradan Hâlık* (Kut 1986: 111), *İyiliği eyle denize bırak; balık bilmezse, Halik bilir* (B70) (Demir 2018: 121), *İyilik et suya sal, iyilik iyilik ise o seni arar bulur: Zihî hoş ki meseldür ululardan/Ki eylük eyle vü suya bırak sen/Suda el eylüği bilmese balık/Koruda zâyi itdürmeye Hâlık* -Tutmacı (Eyüboğlu 1973: 144), *İyiligi eyle deryâya bırak balık bilmezse hâlık bilür* (Baralı Çiçekler 2019: 91), *Sen eyle iyiligi at suya 'âşık balık bilmezse bilür anı hâlık* (Baralı Çiçekler 2019: 92).

318. **Eyü dirlige çoḳ ḫarc gerek.**[1013]
→ F.548 131b/12-13, P.587 22a/3

[=İnsanın huzur içinde yaşaması kolay değildir. Huzur içinde yaşamak isteyen bir insan, bunun için çok fazla emek harcamalıdır.] (Albayrak 2009: 576)
[=İyi yaşamak için çok masraf lazımdır.] (İzbudak 1936: 56)

319. **Eyü söze ne ṭanışıḳ gerek.**[1014]
→ F.511 130b/11, P.'de yok.

[=Herkesin hoşuna gittiği için, iyi söze şahit (?) gerekmez.] (Albayrak 2009: 578)
[=İyi ve doğru söz hakkında başkasıyla istişareye lüzum yoktur.] (İzbudak 1936: 53)

320. **Ġammāzuñ ḳandayısa yüziḳaradur.**[1015]
→ F.433 128a/13, P.513 19b/1-2

[=İki kişi arasında kov getirip götüren adamın nerede olsa yüzü karadır.] (İzbudak 1936: 47)

321. **Ġarīb gözi kör olur.**[1016]
→ F.286 124a/6, P.122 6b/9

[=Yabancı bir kimse, gördüğü pek çok şeyi görmezden gelmeli. Aksi hâlde başı derde girer.] (Albayrak 2009: 461)

322. **Ġarībi s.kem yėrlünüñ**[1017] **atası sėni…** (?)[1018/1019/1020/1021]
→ F.663 135a/9-10, P.210 9b/11-10a/1

[1013] krş. *Eyü dirlige pul (bol?) ḫarc gerek* (?) (Çınar 1996: 149), *İyi dirliğe çok harç gerek, İyi dirliğe harç vermek gerek, İyi dirlik, bol harçlıkla (harçlıktan) olur, İyi dirlik bol keseden olur* (Albayrak 2009: 576), *Eyü dirliğe, çok harc gerek* (Buluç 1978: 16), *Eyiliği eyle, suya bırak, bir gün sana karşı gele* (Oy 1958: 348), *İyi dirliğe pul, harç gerek* (B58) (Demir 2018: 110).

[1014] krş. *İyi söze ne tanışık gerek* (Albayrak 2009: 579, Eyüboğlu 1973: 143), *Eyü söyle ki sözüne uyalar/Eyü söze ne tanışık diyeler* (Hengirmen 1983: 206).

[1015] *Gammâz kanda ise yüzi karadur* (Buluç 1978: 16), *Gammazın kandeyse (nerede olursa) yüzü karadır* (Eyüboğlu 1973: 100).

[1016] krş. *Garip gözü, kör olur* (Albayrak 2009: 461), *Garipler âmâ gibi olur* (B75) (Demir 2018: 126), *Garip gözü kör olur: Olsa olmaz dîde-i Yakûb nâbına garîb/Bu mesel meşhûrdur dirler olur âmâ garîb* -Tâlib-i Bursavî (Eyüboğlu 1973: 101).

[1017] F. yėrlünüñ: P. yerlünüñ

[1018] F. sėni: P. seni (?)

[1019] *atasını* (?)

[1020] Bu atasözü İzbudak (1936: 64) tarafından *Ġarībi s.kem yėrlünüñ anasını* biçiminde okunmuştur.

[1021] *sinini* (?) [sin=mezar]

323. Ġayret altında er ölmiş.[1022/1023/1024]
→ F.169 120^b/9, P.427 16^b/8

[=1. Yiğit insan ölene dek çalışıp çabalar. 2. Sürekli gayret altında olunursa bu duruma katlanması oldukça güçleşir.]

324. Geçid bilmezseñ[1025] **köpriye ṭolan.**[1026/1027]
→ F.131 119^b/8, P.390 15^b/4

[=Bir işi kestirmeden, kısaca halletmeyi bilmiyorsan bildiğin yol uzun da olsa onu izlemelisin.]
[=Suyun geçidini bilmiyorsan, köprüye kadar yolu dolan, köprüden geç, kendini tehlikeye atma.] (İzbudak 1936: 21)

325. Geçmiş yaġmura kepenek alup çapınma.[1028/1029]
→ F.309 124^b/11-12, P.257 11^b/4

[=Olmuş bitmiş bir işin üzerinde durmak, ardına düşmek hiçbir fayda sağlamaz.] (Albayrak 2009: 465)

326. Gelini ata bindür: "Güyegi yolı ḳancarı?"[1030] **dėr.**[1031]
→ F.469 129^b/1-2, P.552 20^b/9

[=Bir iş kesin olarak sonuçlanmamışsa, o işe bitmiş gözüyle bakılmamalıdır.]
[=Gelini ata bindir, "Güveyin evi ne taraftadır." diye sorar, kocasının kim olduğunu veya olacağını bilmez. Güveyin evine varıncaya kadar kim bilir neler olur.] (İzbudak 1936: 50)

1022 F. ölmiş: P. kişi (?)
1023 *olmış* (?). Sözcük böyle okunursa atasözüne *[=Kişiyi yiğit bir insan yapan gayretidir.]* anlamı verilebilir.
1024 krş. *Ad altında er ölür* (Bayat 1992: 37), *Er altında at, gayret altında er olur* (Albayrak 2009: 418), *Er gayret altında ölmek gerek* (Buluç 1978: 15), *Eyer altında at, gayret altında er olur demişler* (Özer 2021: 291).
1025 F. bilmezseñ: P. bilmeziseñ
1026 F. ṭolan: P. dolan
1027 krş. *Geçidi bilmezseñ köprüye dolan* (Buluç 1978: 16, Eyüboğlu 1973: 102).
1028 F. kepenek alup çapınma: P. kepenek dutmaḳ olmaz
1029 krş. *Geçmiş yağmura kebe tutma, Geçmiş yağmura kepenek alıp çapınma, Geçmiş yağmura kepenekle koşma* (Albayrak 2009: 465, Eyüboğlu 1973: 102), *Kaçan cenge ayağ uzatma el çek/Dinen yağmur içün geyme kepenek* (Hengirmen 1983: 203), *Geçen yağmura kepenek lâzım degüldür* (Buluç 1978: 16), *Geçmiş yağmurun kepenek giyip ardına düşme* (B42) (Demir 2018: 94), *Geçmiş yagmura kepenek tutarsın* (Baralı Çiçekler 2019: 86), *Geçmiş yagmura, kepenek giyüp ardına düşme demişler* (Özer 2021: 294).
1030 F. ḳancarı: P. ḳancaru
1031 krş. *Kızı ata bindirmişler "Ya nasip!" demiş* (Albayrak 2009: 639), *Gelini ata bindir, güvey yolu kancaru der* (Eyüboğlu 1973: 103).

327. Gelmek irādet, gitmek icāzet.[1032]
→ F.142 120^a/1, P.401 15^b/11

[=İnsanın bir yere gitmek için kimseden izin almak gerekmediği hâlde, misafirlikten ayrılması kendi elinde değildir.] (Albayrak 2009: 470)

328. Giçiler ṣu döker, ulular ṭayınur,[1033] **dėmiş.**[1034/1035]
→ F.453 129^a/2, P.535 20^a/7-8

[=Küçüklerin yaptığı hatanın cezasını büyükler çeker.] (İzbudak 1936: 48)

329. Gideni ḳo, ṭuranı ḫōşgör.
→ F.'de yok, P.494 18^b/10

[=Giden bırak gitsin, kalanı da hoşgörüyle karşıla.]

330. Giyegi<lik>[1036] **kim etmez, ḳızı kim dilemez?**[1037]
→ F.460 129^a/8-9, P.544 20^b/3

[=1. Herkes damat olup evlenmek ister. 2. Hiç kimse işine gelen, yararına olan şeylere yok demez.]

331. Göçdük[1038] **yurduñ**[1039] **ḳadri ḳonduḳ yurtda**[1040] **bilinür.**[1041]
→ F.55 117^b/5-6, P.312 13^a/7-8

[=İnsan, elinde bulunan bir şeyin kıymetini ancak onu yitirdiği zaman anlar.] (Albayrak 2009: 475)
[=Beğenilmeyip bırakılan yerin ne denli değerli olduğu, yeni yerleşilen yerin kötülüğü görüldükten sonra anlaşılır.] (Aksoy 1988: 288)

1032 krş. *Gelmek irādetledir, gitmek icāzetledir* (Çınar 1996: 125), *Gelmek iradet, gitmek icazet (iledir)* (Albayrak 2009: 470, Buluç 1978: 16, Elçin 1977: 227), *Gelmek iradet gitmek igaset* (Stein 2000: 291), *Gelmek irade ile gitmek icazetledir* (B47) (Demir 2018: 99), *Gelmek iradet (ile), gitmek icazet (ile): Zevk âhir oldı gam zâhir oldı/Gelmek irâdet gitmek icâzet* -Rüşdî (Eyüboğlu 1973: 103), *Gelmek irâdet gitmek icâzet* (Baralı Çiçekler 2019: 80), *Gelmek irâdet, gitmek icâzet demişler, Varmak irâdet, gitmek icâzet ile olur demişler* (Özer 2021: 294).

1033 F. ṭayınur: P. ṭayın<ur>

1034 F. dėmiş: P. dėmişler

1035 krş. *Oglan suw töker, ulug yanı sınur [=Çocuk su döker, büyüğün yanı kırılır.]* (Necib Âsım 2009: 112)..

1036 F. giyegi<lik>: P. güyegi<lik>

1037 krş. *Güveylik kim etmez, kızı kim dilemez* (Eyüboğlu 1973: 115).

1038 F. göçdük: P. göçdügüñ

1039 F. yurduñ: P. yėrüñ

1040 F. yurtda: P. yėrde

1041 krş. *Köçdügün yurdun gedri gondugun yurtda biliner* (Bayat 1992: 77), *Göçtük yurdun kadri konduk yurtta bilinir* (Aksoy 1988: 288), *Göçülen yurdun kadri, konulan yurtta bilinir* (Albayrak 2009: 475, Eyüboğlu 1973: 104), *Göçdüğüñ yėrüñ kadri, konduguñ yėrde bilinür* (Buluç 1978: 16).

332. Göçerem dėyü[1042] eksügüñ[1043] ṭaġıtma.[1044/1045]
→ F.12 116ᵇ/1, P.269 11ᵇ/11-12ᵃ/1

[=İnsan göç edeceği zaman kendisine ileride gerekecek olan bazı eşyaları dağıtmamalı, kendisiyle götürmelidir.] (Albayrak 2009: 475)

333. Göñül yapmaḳ ʿarş yapmaḳdur.[1046]
→ F.599 133ᵃ/13, P.143 7ᵇ/1-2

[=Bir insanın gönül kırgınlığını gidermek, Müslümanlar için kutsal bir mekân olan Kâbe yapmak kadar kutsal ama oldukça da zor bir iştir.] (Albayrak 2009: 479)

334. Göñül yėñen (?)[1047/1048] Tañrı'ya ėrmez.[1049]
→ F.186 121ᵃ/9-10, P.446 17ᵃ/10-11

[=Gönül kırmak, çok büyük bir günahtır.] (Albayrak 2009: 479)

335. Gördügüñ dileme,[1050] gözden düşersin.[1051]
→ F.556 132ᵃ/4, P.595 22ᵃ/9

[=İnsan gördüğü her şeyi istememeli, eğer isterse kendi değerini düşürmüş olur.]

336. Göre göre bahādur olur.[1052/1053]
→ F.348 126ᵃ/1, P.639 23ᵇ/10

[=İyi insanları kendisine örnek alan bir kimse, zaman içinde güçlü bir insan olur.] (Albayrak 2009: 481)
[=Yiğit düşe kalka büyür.] (İzbudak 1936: 40)

1042 F. dėyü: P. deyü
1043 F. eksügüñ: P. esbābuñı
1044 F. ṭaġıtma: P. daġıtma
1045 krş. *Göçerim diye eksiğini dağıtma* (Albayrak 2009: 475, Eyüboğlu 1973: 104).
1046 krş. *Könül yapdun, eriş yapdın; könül yıgdın, eriş yıgdın* (?) (Bayat 1992: 77), *Gönül yapmak (almak), Kâbe (arş) yapmaktır* (Albayrak 2009: 479), *Gönül yapmak Kâbe (arş) yapmaktır: Hâne-i dil yapmak âyâ nüktedân/Kâbe bünyâd eylemekdür bîgümân* -Âzerî (Eyüboğlu 1973: 107).
1047 *yıkan* (?). İzbudak (1936: 26) tarafından *yiken* (=yıkan) şeklinde okunmuştur.
1048 F. yėñen (?) [yıkan (?)]: P. yıḳan
1049 krş. *Gönül yıkan, Tanrı'ya ermez* (Albayrak 2009: 479).
1050 İzbudak (1936: 56) bu sözcüğü *diñme (tınma)* (?) olarak okumuştur.
1051 krş. *Gördüğünü tınma, gözden düşersin* (Albayrak 2009: 480).
1052 F. bahādur olur: P. bahādurdur (?)
1053 krş. *Göre göre bahadır olunur* (Albayrak 2009: 481, Eyüboğlu 1973: 108).

337. Görinenden[1054] görinmez çoḳ.[1055/1056]
→ F.392 127ª/6, P.501 19ª/4

[=İnsanın göremedikleri, gördüklerinden çok fazladır.] (Albayrak 2009: 482)
[=Hayatta görülüp bilinen şeylerden, görülmeyenler çoktur.] (İzbudak 1936: 44)

338. Görsetürden oturur ōrūspī yegdür.
→ F.'de yok, P.63 4ᵇ/7-8

339. Görünen[1057/1058] köye ne ḳulaġuz gerek.[1059]
→ F.632 134ª/12, P.178 8ᵇ/7

[=Herkes tarafından bilinen ve görünen bir gerçeği açıklamaya gerek yoktur.] (Albayrak 2009: 482)

340. G.tden başa ṭoġrı ḫaber yoḳ.
→ F.'de yok, P.90 5ᵇ/7-8

[=Baştan ayağa her şeyin yanlış olduğunu ifade eden bir atasözüdür.]

341. G.tüm g.te[1060] degişicek g.tümden[1061] ne kelām var?
→ F.695 136ª/6-7, P.55 4ᵇ/1

[=Bir malı aynı özelliklere sahip başka bir malla değiştirmenin insana hiçbir faydası olmaz.]

1054 F. görinenden: P. görinürden

1055 F. çoḳ: P. çoḳdur

1056 krş. *Görmezden görünmez çoḳdur çoḳ* (Çınar 1996: 197), *Görünürden görünmez çoktur* (Albayrak 2009: 482), *Kişi yokluğile dâyim yirinmez/Ki olur çok görünürden görünmez* (Hengirmen 1983: 246), *Görünürden görünmez çok yeğdir: İzârın vardır amma kim dehânınla miyânın yok/Belî şahım meseldür bu görünürden görünmez yeğ* -Âli Bey (Eyüboğlu 1973: 108).

1057 F. nüshasında [كوُرنُنْ] biçiminde yazılmıştır.

1058 F. görünen: P. görinür

1059 krş. *Görünür köye ne ḳulağız?* (Çınar 1996: 139), *Görünüduran köye ne gulağız?* (Bayat 1992: 66), *Görünen köy kılavuz istemez* (Albayrak 2009: 482), *Yakın menzilde halka söz ne hâcet/Görünen köye kulağuz ne hâcet* (Hengirmen 1983: 153), *Görünen köye ne kulaguz gerek* (Kayra 1992: 34), *Görünen köye kılağuz ne lâzım* (Elçin 1977: 227), *Görünür köye kılavuz istemez* (B54) (Demir 2018: 106), *Görünen köy kılavuz istemez: Buyur delâlet-i aşk ile kûy-ı cânâne/Eğerçi kim görünen köye istemez de delîl* -Sâbit, *Aşkına eşkim yeter şâhid daha söz istemez/Eski sözdür görünen köye kılavuz istemez* -Hilmî (Eyüboğlu 1973: 108), *Görinen köye kılagız lâzım degildür demişler, Görinen köye kılavuz istemez* (Özer 2021: 295).

1060 F. g.te: P. g.tüñe

1061 F. g.tümden: P. g.türne

342. G.tüñ kiriye vėrdüñ, elüñ ḳarşu dutma.[1062]
→ F.'de yok, P.108 6ª/11

[=Kendi elinle yaptın, boş yere itiraz etme anlamında bir atasözüdür.] [=Herhangi bir konuda söz vermiş olan insan, verdiği sözden dönmez.] (Albayrak 2009: 459)

343. Gözel ḳandayısa ġavġāsuz olmaz.[1063]
→ F.90 118ᵇ/4-5, P.347 14ª/8-9

[=Güzeli sahiplenen çok olduğu için, güzelin olduğu yerde kavga eksik olmaz.] (Albayrak 2009: 492)

344. Gözsüz ḳuşuñ yuvasın Tañrı Taʿālā yapar.[1064]
→ F.200 121ᵇ/7-8, P.'de yok.

[=Allah her zaman güçsüzlere yardım eder.] (Albayrak 2009: 484) *[=Garip ve kimsesiz kişileri Allah darda bırakmaz.]* (Aksoy 1988: 283)

345. Gözüñle gördügüñ etegüñle örtgil.[1065]
→ F.'de yok, P.30 3ᵇ/5-6

[=İnsan, gördüğü bir kötülüğü başkasına söylemek yerine, onu görmemiş gibi davranarak kimseye söylememeli.] (Albayrak 2009: 485)

[1062] krş. *G.tünü kiraya veren, elini karşı komaz* (Albayrak 2009: 459), *G.tini kirâya verene elini kalkan eylememek gerek demişler* (Özer 2021: 295).

[1063] krş. *Güzel kanda, kavga anda* (Albayrak 2009: 492), *Çekersen yâr içün gam yime gavğâ/Güzel gavğâsuz olmaz hîç zîrâ* (Hengirmen 1983: 186), *Gözel kanda ise gavgasuz olmaz* (Buluç 1978: 17), *Güzel kandaysa kavgasız olmaz* (Eyüboğlu 1973: 115)

[1064] krş. *Gözsüz kuşun yuvasını Allah (Tanrı) yapar* (Albayrak 2009: 484, Eyüboğlu 1973: 111), *Garip (kör) kuşun yuvasını Allah yapar* (Aksoy 1988: 283), *Bozak kekliğin yuvasını Tanrı yapar* (Kayra 1992: 35), *Garib kuşun yuvasın Tangrı yapar* (Elçin 1977: 225), *Kör kuşun yuvasını Tangrı yapar* (Kaymaz 2013: 177), *Aceb mi leğleğün yuvasını/Tanrı yapar ider devâsını* (Kut 1986: 112), *Güçsüz/dermansız leyleğin yuvasını Tanrı yapar* (B10) (Demir 2018: 66), *Kör leylegün yuvasın Tanrı yapar* (Baralı Çiçekler 2019: 102).

[1065] krş. *Gözün ile gördüğünü eteğin ile ört* (Albayrak 2009: 485), *Mesâvi idüp urma cânuna ot/Gözünle gör etegünle hemân ört* (Hengirmen 1983: 222), *Gözün ile görüp bu mahzûnî/Gönlün ile esirge iy hûnî* (Kut 1986: 96), *Gördügün ört, görmedügün söyle, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 354).

346. Gözüñ üstine[1066] ḳaşuñ mı var, dėdiler[1067] melūl olursın.[1068/1069/1070]
→ F.280 124ª/1-2, P.116 6ᵇ/5-6

[=Sana gözünün üstünde kaşın mı var dediler ki üzülüyorsun.] (Albayrak 1936: 34)

347. Gül dikensüz olmaz.[1071]
→ F.91 118ᵇ/5, P.348 14ª/9

[=Her güzel şeyin mutlaka bazı kusurları vardır.] (Albayrak 2009: 487)
[=Her güzel şeyin hoşa gitmeyen yönü de bulunur. Güzel şeyi elde etmek isteyen ya da elde eden kimse bunun gerektirdiği rahatsız edici şeyleri de hoş görmelidir.] (Aksoy 1988: 241)

348. Günine göre kürkin gey.[1072]
→ F.104 119ª/1-2, P.362 14ᵇ/7-8

[=İnsan tutum ve davranışlarını içinde bulunduğu duruma ve ortama göre ayarlamalı.] (Albayrak 2009: 490)
[=Kılık ve kıyafetimizi ve başka durumlarımızı zamanın koşullarına uydurmalıyız.] (Aksoy 1988: 296)

349. Gün ḳandan ṭoġarsa elüñ o yaña çön.[1073]
→ F.464 129ª/12-13, P.'de yok.

[1066] F. üstine: P. üstinde
[1067] F. dėdiler: P. dėmişler
[1068] F. melūl olursın: P. melūl olma
[1069] Ömer Asım Aksoy (1988: 57) bu sözün atasözü sayılamayacağını ifade eder.
[1070] krş. *Zülf-i yârun aceb ne başı var/Ki diye gözi üzre kaşı var* (Kut 1986: 96), *Gözün üstünde kaşın var (deme): Kim ola sen bed-mihre sitemkâr diye/Âfitâba gözün üstinde kaşın var diye* -Necâtî Bey, *Gözün üstünde kaşın var dimemişler Nâcî/Çekdiğim çilleyi bilsen o kemân-ebrûdan* -Muallim Nâcî (Eyüboğlu 1973: 111), *Kimseye gözün üstünde kaşun var deme* (Baralı Çiçekler 2019: 83).
[1071] krş. *Gül dikensiz olmaz der* (Çınar 1996: 110), *Gül dikensiz olmaz* (Albayrak 2009: 487, Bayat 1992: 68, Elçin 1977: 227, Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 350), *Dikensiz gül olmaz (Gül dikensiz olmaz)* (Aksoy 1988: 241), *Tikensiz gül bolmaz, zâhersiz bal* (Sis 2005: 264), *Gül dikensiz olmaz: Kişi kim dike bir bûstânı/Dikensüz olmaya hiç gül-sitânı* -(Işkname) Mehmed, *Gül olmaz hârsız âdet hemindür/Zer ü gevher kilidi âhenindür* -Şeyhî (Eyüboğlu 1973: 112), *Güli isteyen dikenün de ister* (Baralı Çiçekler 2019: 87).
[1072] krş. *Gününe göre kürkünü giy* (Albayrak 2009: 491, Eyüboğlu 1973: 115), *Güne göre kürk giyinmek gerek* (Aksoy 1988: 296, Albayrak 2009: 490), *Dilersen tavrunı sana yaraşuk/Günine göre gey kürküni âşık* (Hengirmen 1983: 247), *Gününe göre kürk giymek gerek demişler* (Özer 2021: 297).
[1073] krş. *Güneş nereden çavarsa, elini oraya tut* (Albayrak 2009: 490), *Gün kandan doğarsa elin o yana çon (çevir)* (Eyüboğlu 1973: 114).

[=İnsan faydalanabileceği, insanların yararına olabilecek işlere emek vermeli.] (Albayrak 2009: 490)

350. Gün varıken ṭavaruñ eve getür.[1074]
→ F.73 118ª/5, P.330 13ᵇ/8-9

[=İnsan, işlerini en uygun ve en emin zamanda yapmalı.] (Albayrak 2009: 489)
[=İşlerini en uygun ve en güvenli zamanda yap.] (Aksoy 1988: 296)

351. Ḫaber dėdüklerince olmaz.[1075]
→ F.173 120ᵇ/12, P.431 16ᵇ/10-11

[=İnsanlar pek çok olayı olduğu gibi değil, az da olsa değiştirerek başkalarına aktarırlar.] (Albayrak 2009: 494)
[=Rivayet söylendiği gibi çıkmaz; eksik, artık da olabilir.] (İzbudak 1936: 25)

352. Ḫaberi vėrenden alan uṣlu gerek.[1076]
→ F.167 120ᵇ/7-8, P.425 16ᵇ/6-7

[=Bir kişi ne gibi sonuç doğuracağını bilmediği bir haberi sadece anlatır. Bundan sonuç çıkarmak, dinleyenin anlayış, uslamlama gücüne bağlıdır.] (Aksoy 1988: 299)

353. Ḫaberüñ ṭoġrusın[1077] oġlandan al.[1078]
→ F.48 117ª/15, P.304 13ª/3

[=Çocuklar gördüklerini, duyduklarını saklamadan, olduğu gibi anlatır; söylediklerinin sebep olacağı olayları düşünemezler.] (Albayrak 2009: 494)

[1074] krş. *Gün varken davarını eve getir (götür)* (Aksoy 1988: 296, Albayrak 2009: 489, Eyüboğlu 1973: 115), *Gün var iken tavaruñ eve getür* (Buluç 1978: 17).

[1075] krş. *Haber dediklerince olmaz* (Albayrak 2009: 494, Eyüboğlu 1973: 117).

[1076] krş. *Kerem umma işitsen kimde yalan/Gerek uslu virenden sözi alan* (Hengirmen 1983: 220), *Lafı verenden alan uz gerek* (Albayrak 2009: 690), *Haberi verenden alan uz gerek* (Aksoy 1988: 299), *Sözi verenden, alan uslu gerek* (Buluç 1978: 20, Elçin 1977: 224), *Söz verenden sözü alan akıllı olmalı* (B9) (Demir 2018: 65), *Haberi verenden alan uslu gerek* (Eyüboğlu 1973: 117), *Sözi verenden alan uslı gerekdir, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 353), *Sözi verenden alan uslu gerek demişler* (Özer 2021: 336).

[1077] F. ṭoġrusın: P. doġrısın

[1078] krş. *Heberi oğlandan al* (Bayat 1992: 69), *Haberin doğrusunu çocuktan al, Haberi bir çağadan bir de deliden al* (Albayrak 2009: 494, Eyüboğlu 1973: 117), *Haberüñ toğrusın oğlandan al* (Buluç 1978: 17), *Pendimi tut dilâ yöri sen pek/Sözi virenden alan uslı gerek* (Kut 1986: 94), *Haberi oglandan al demişler* (Özer 2021: 299).

354. Ḥācī Bektaş "Oñma." dėdi.[1079/1080]
→ F.675 135ᵇ/5, P.223 10ᵇ/1

[=Hacı Bektaş-ı Veli müritlerinden birisine onma (yitme, kapımdan gitme) demiş, o da hem hizmetinden ayrılamamış hem de adam olamamış.] (İzbudak 1936: 64)

355. Ḥaḳ bāṭıldan aġlamadı, aḳan dereyi kimse baġlamadı.
→ F.'de yok, P.170 8ᵃ/11-8ᵇ/1

[=Doğru ve hak olana doğru ve hak olmayan zarar veremez, engel olamaz.]

356. Ḥaḳḳuñ degdi, nice gülmeyesin.[1081]
→ F.239 122ᵇ/11, P.236 10ᵇ/10-11

[=Bir işin yapılmasında emeği geçen insanlar işin sonundaki mutluluğa ortaktırlar.]

357. Ḥaḳ söz aġudan acıdur.[1082]
→ F.422 128ᵃ/5, P.'de yok.

[=Doğru söze katlanmak, zehir içmek kadar insana ağır ve incitici gelir.] (Albayrak 2009: 496)
[=Kusurları, yanlışları, düzensizlikleri, yolsuzlukları, kötülükleri vb. bütün çıplaklığıyla ortaya koyan ve eleştiren söz, bu işleri yapanlara çok acı gelir.] (Aksoy 1988: 245)

358. Ḥammāmda bir ṭās ṣuyı[1083] **bilmeyen ḥammāmı**[1084] **başına yıḳarsañ bilmez.**[1085]
→ F.157 120ᵃ/14, P.415 16ᵃ/10-11

[=Hamamda bir tas suyu bilmeyen hamamı başına yıksalar yine bilmez. (Gerçi hamamda bir tas su ikram etmek ehemmiyetsiz bir şeyse de yine ikram ikramdır.)] (İzbudak 1936: 24)

1079 F. dėdi: P. dedi

1080 krş. *Geye mi hîç dîbâ-yı münakkaş/O kim onma dimişdür Hâcı Bektaş* (Hengirmen 1983: 161), *Hacı Bektaş onma, dedi* (Eyüboğlu 1973: 117).

1081 krş. *Hakkın değdi nice gülmeyesin* (Eyüboğlu 1973: 118).

1082 krş. *Hak söz ağudan acıdır, Hak söz acı olur, Hak söz, acıdır* (Albayrak 2009: 496, Eyüboğlu 1973: 118), *Doğru (hak) söz (ağıdan) acıdır (acı gelir)* (Aksoy 1988: 245), *Hak söz acı olur demişler* (Özer 2021: 299).

1083 F. ṣuyı: P. ṣu

1084 F. ḥammāmı: P. ḥammām

1085 krş. *Hemmamda bir tas suyı bilmeyen hamamı başına yıgarsan da bilmez* (Bayat 1992: 69), *Hamamda bir tas suyu bilmeyen, hamamı başına yıksan da bilmez* (B36) (Demir 2018: 88, Eyüboğlu 1973: 118).

359. Ḥammām senden almadan[1086] **sen ḥammāmdan al çıḳ.**[1087]
→ F.624 134^{a}/4-5, P.169 8^{a}/10-11

[=Hamamda çok durmak zararlı, hemen çabukça temizlenip çıkmak faydalıdır.] (İzbudak 1936: 61)

360. Ha ördek ha degirmen, ikisi daḫı[1088] **ṣuda yörür.**[1089]
→ F.434 128^{a}/14-15, P.514 19^{b}/2-3

[=İşe yarayanla yaramayanı, değerli ile değersizi, tembel ile çalışkanı bir tutmamalı; faydalı olana fazla değer vermeli.] (Albayrak 2009: 494)

361. Ḫaste ṣaġalınca[1090] **ḥekīm ḳapuya gelür.**[1091]
→ F.214 122^{a}/3-4, P.'de yok.

[=Sıkıntılı bir durum atlatıldıktan sonra, o sıkıntıyı giderecek olanaklara sahip olunması durumunda söylenen bir atasözüdür.] (Albayrak 2009: 505)

362. Ḫaṭīb[1092] **ḳılıc<ı>**[1093] **gibi bir kez**[1094] **gerek olur.**[1095]
→ F.468 129^{b}/1, P.551 20^{b}/8

[=Gösterişten ibarettir.] (İzbudak 1936: 50)

363. Ḫatun ele girince ḳalāyıġı[1096] **ḫōş görmek gerek.**[1097]
→ F.187 121^{a}/10-11, P.447 17^{a}/11

[=İnsan daha değerli ve kendisine yakın olan kimseleri bulunca, daha değersiz ve kendisine daha uzak sayılan kimselerin hatalarını hoş görmeye başlar.] (Albayrak 2009: 507)

[1086] F. almadan: P. almadın

[1087] krş. *Hamam senden almadan sen hamamdan al çık* (Eyüboğlu 1973: 118).

[1088] F. daḫı: P. de

[1089] krş. *Ha ördek ha değirmen, ikisi dahi suda yürür* (Albayrak 2009: 494, Eyüboğlu 1973: 117).

[1090] Metinde *ṣaġılınca* biçiminde yazılmıştır.

[1091] krş. *Ḫasta ṣaġlıcaḳ hekim ḳapuya gelürdür (?)* (Çınar 1996: 121), *Hasta sağalınca, hekim kapıya gelir* (Albayrak 2009: 505), *İyi olacak hastanın emi karşı gelir, İyi olacak hastanın hekim ayağına gelir, İyi olacak hastaya, imam rastlar, İyi olacak yaraya hekim karşı gelir* (Aksoy 1988: 337, Albayrak 2009: 577).

[1092] F. ḫaṭīb: P. ḫaṭībe

[1093] F. ḳılıc<ı>: P. ḳılıcı

[1094] F. bir kez: P. heftede bir kez

[1095] krş. *Hatip kılıcı gibi bir kez gerek olur* (Eyüboğlu 1973: 121).

[1096] F. ḳalāyıġı: P. ḫalāyıḳı

[1097] krş. *Hatun ele girince, halayığı hoş görmek gerek* (Albayrak 2009: 507, Eyüboğlu 1973: 121).

364. Ḫayır[1098] ṣan[1099] ėşüñe, ḫayr gele[1100] başuña.[1101]
→ F.43 117ª/11, P.299 12ᵇ/10-11

[=Başkalarına iyilik dileyen kimselerin kendileri de iyilik görürler.] (Albayrak 2009: 508)

365. Helüksüz[1102] dīvār olmaz.[1103/1104]
→ F.267 123ᵇ/5, P.33 3ᵇ/7

[=Bir iş için gerekli olan malzeme olmadan o iş olmaz.] (Albayrak 2009: 511)
[=Nasıl, bir tek taş ile duvar örülemezse, insan da tek başına önemli bir iş başaramaz. Başkalarıyla ilişki kurmak, işbirliği yapmak zorundadır.] (Aksoy 1988: 466)

366. Hemīşe keşīş kete yemez.[1105]
→ F.'de yok, P.453 17ᵇ/4

[=İnsan her zaman arzu ettiği ortamı ve imkânları bulamaz.]

367. Her inişüñ yoḳuşı vardur.[1106/1107]
→ F.122 119ᵇ/1, P.381 15ª/9

[=İnsanın rahata ermesi için, daha önce birçok zorluğu yenmesi gerekir.] (Albayrak 2009: 517)
[=İşi bozulan kişi üzülmemelidir. Her inişin bir yokuşu olduğu gibi, bozulan işin düzelmesi, düşmenin kalkması da vardır.] (Aksoy 1988: 308)

1098 F. ḫayır: P. ḫayr

1099 F. ṣan: P. san

1100 F. gele: P. gelsün

1101 krş. *Hayır san işine, ta hayır gelsün başuna* (Çınar 1996: 167), *Heyr san eşüne, heyr gelsün başına* (Bayat 1992: 71), *Hayır dile (iste) eşine (komşuna), hayır gele (gelsin) başına* (Albayrak 2009: 509), *Sanagör her işünde hayr eşüne/Senün de hayr gele tâ başuna* (Hengirmen 1983: 203), *Hayır dile eşine (komşuna), hayır gele başına (Ne dilersen eşine o gelir başına)* (Aksoy 1988: 304), *Hayr san aşına (?) hayr gelür başuna* (Baralı Çiçekler 2019: 83), *Hayır san eşine, hayır gelsün başına demişler* (Özer 2021: 300).

1102 F. helüksüz: P. heliksüz

1103 F. olmaz: P. yapılmaz

1104 krş. *Heliksiz divar olmaz* [Bayat 1992: 69, (P63) Demir 2018: 164], *Helüksüz duvar olmaz* (Albayrak 2009: 511, Eyüboğlu 1973: 122), *Yalnız taş, duvar olmaz* (Aksoy 1988: 466).

1105 krş. *Her zaman keşiş kete yemez* (Albayrak 2009: 524, Baralı Çiçekler 2019: 58), *Düketme nâmını ansuzda gâfil/Keşiş yendek kete yimez hazer kıl* (Hengirmen 1983: 143), *Her zamân keşîş kete yemez* (Baralı Çiçekler 2019: 58).

1106 F. vardur: P. olur

1107 krş. *Her inişin bir yokuşu vardır* (Albayrak 2009: 517, Eyüboğlu 1973: 125), *Her inişin bir yokuşu (her yokuşun bir inişi) vardır* (Aksoy 1988: 308).

368. Her kimüñ bāġı var, yüreginde ṭāġı[1108] var.[1109]
→ F.182 121ª/6, P.442 17ª/7

[=Mal sahibi olan herkes, o malın elinden çıkabileceği korkusunu yaşar.] (Albayrak 2009: 518)
[=1. Bağı, bahçesi olan kimse, bunlar afetlerden zarar görecek diye sürekli bir korku içindedir. 2. Bağı olan kimse, dağ gibi dayanağım var diye güven içindedir. 3. Gurbette bir yakını olanın yüreği sızlar durur.] (Aksoy 1988: 226-227)

369. Her kişi kendü ʿaybını[1110] gözedür.[1111/1112]
→ F.118 119ª/13, P.377 15ª/7

[=Hiç kimse kendi aybını gözler önüne sermez. Her insan, ayıplarını başkalarından olabildiğince saklar.]
[=İnsan kendi eksik ve kusurlarını başkalarında da görmek ister.] (Albayrak 2009: 518)
[=Başkalarında ayıp ve kusur arayan kimse, kendisinin kusurlarını aramış olur; kendisinde mevcut ayıpları başkalarında da görebilmek arzusuyla kusurlarını araştırır.] (İzbudak 1936: 20)

370. Her kişi kendü çöregine[1113] köz eşer.[1114]
→ F.268 123ᵇ/6, P.34 3ᵇ/8

[=Her insan önce kendini ve kendi çıkarını düşünür.] (Albayrak 2009: 518)

371. Her kişinüñ aġacı ṭaġda bellüdür.[1115]
→ F.602 133ª/15, P.146 7ᵇ/3-4

[=İnsanların kalabalık olduğu yerlerde kimse kimsenin kim olduğunu bilemez. Kişiyi toplum içinde değil, tek başına ya da kalabalık olmayan yerlerde tanımak gerekir.] (Albayrak 2009: 519)

1108 F. ṭāġı: P. ṭāġ
1109 krş. *Her kimin bağı var, yüreğinde dağı var* (Albayrak 2009: 518, Eyüboğlu 1973: 126), *Dağda bağın var, yüreğinde dağın var (Her kimin bağı var, yüreğinde dağı var), (Kimin ki bağı var, yüreğinde dağı var)* (Aksoy 1988: 226), *Her kimüñ ki bâğı var, yüreginde dâğı var* (Buluç 1978: 17).
1110 F. ʿaybını: P. ʿaybına
1111 F. gözedür: P. göredür
1112 krş. *Her kişi kendi ayıbını gözedir* (Albayrak 2009: 518, Eyüboğlu 1973: 126).
1113 F. çöregine: P. çürügine
1114 krş. *Her kişi kendü çöregine kül eşer* (Çınar 1996: 41), *Her kişi kendi çöreğine köz eşer* (Albayrak 2009: 518, Eyüboğlu 1973: 126), *Her kişi kendi çöreğine kül hazırlar* (B10) (Demir 2018: 66).
1115 krş. *Her kişinin ağacı dağda bellidir* (Albayrak 2009: 519, Eyüboğlu 1973: 126).

[=Ormanda herkesin ağacı bellidir, nişanlıdır.] (İzbudak 1936: 59)

372. Her nesnenüñ erkānı[1116] **vardur,**[1117] **oduna gidenüñ urġanı**[1118] **vardur.**[1119/1120]
→ F.446 128b/10-11, P.526 19b/11-20a/1

[=Her işin bir yolu yordamı vardır. Tıpkı oduna gitmek için gerekli ip gibi.] (Albayrak 2009: 520)

373. Her yumrı ḳoz olmaz.[1121]
→ F.46 117a/13, P.302 13a/1-2

[=Bir şeyin dış görünüşüne bakıp o şey hakkında fikir yürütmek doğru değildir.] (Albayrak 2009: 523)

374. Her ziyān bir ögüt olur.[1122]
→ F.198 121b/5, P.'de yok.

[=Yaşadıklarından ders almayı bilen bir insana zarar ettiği her iş bir öğüt olur, bir akıl öğretir.] (Albayrak 2009: 524)
[=Kişi her uğradığı zarardan bir ders alır. Kendisini bu zarara sürükleyen yanlış tutumu artık bırakır.] (Aksoy 1988: 314)

375. Ḫırlı s.kdügümüñ adı ḳumarı mı olur?
→ F.674 135b/4, P.222 10a/11

[=Müptezel, toplumda herhangi bir karşılığı olmayan insanlara hak etmedikleri değerin verilmesi yanlıştır.]

376. Ḫırlu s.kdügüm Ḳaraca Aḥmed Türbesine[1123] **mi gelür?**[1124]
→ F.676 135b/5-6, P.224 10b/12

[=Yanlış insanların doğru yerde olması beklenmez.]

1116 F. erkānı: P. erkān<ı>
1117 F. vardur: P. var
1118 F. urġanı: P. erkānı
1119 F. vardur: P. var
1120 krş. *Her nesnenin erkânı vardır, oduna gidenin urganı (vardır).* (Albayrak 2009: 520, Eyüboğlu 1973: 126), *Her bir yerin bir erkânı olur, oduna gidenin urganı olur* (P63) (Demir 2018: 164).
1121 krş. *Her yumru, koz olmaz* (Albayrak 2009: 523, Eyüboğlu 1973: 128), *Her yumru koz/ceviz olmaz, her sivri biz olmaz, balıkta toz olmaz* (B21) (Demir 2018: 74), *Her yumru koz olmaz, her acı tuz olmaz, her söylenen söz olmaz* [(B60) (Demir 2018: 112].
1122 krş. *Her ziyan bir öğüt olur, Her ziyan bir akıl öğretir, Her ziyan bir öğüttür* (Aksoy 1988: 314, Albayrak 2009: 524. Eyüboğlu 1973: 129).
1123 F. türbesine: P. tekyesine
1124 krş. *Degüldür sağ anı gerekse sına/Varan Karaca Ahmed Tekyesine* (Hengirmen 1983: 161), *Hızlı (?) s.kdigim Karaca Ahmed Tekyesine gelmez demişler* (Özer 2021: 302).

377. Hīcden yoḳ yėgdür.[1125]
→ F.483 129^{b}/15, P.'de yok.

[=Bir şeyin olmamasındansa olması daha iyidir anlamında kullanılan bir atasözüdür.] (Albayrak 2009: 532)

378. Hīc[1126] üzüm yoḳdur[1127] ki g.tünde[1128] çöpi olmaya.[1129]
→ F.531 131^{a}/13, P.569 21^{a}/11-21^{b}/1

[=Hiçbir şey mükemmel değildir; her şeyin kendisine göre bir kusuru vardır.] (Albayrak 2009: 532)

379. Ḫōryatdan[1130] ṣavaş ḳopar.[1131]
→ F.672 135^{b}/2, P.220 10^{a}/9

[=Terbiyesiz ve geçimsiz adamın bulunduğu yerde kavga gürültü eksik olmaz.] (İzbudak 1936: 64)

380. Ḫurūsca ʿaḳluñ yoḳ mı[1132] vaḳtında ötesin.[1133]
→ F.519 131^{a}/3-4, P.558 21^{a}/3

[=Her işi vakti geldiğinde yapmak gerekir.] (Albayrak 2009: 535)

381. Ḫurūs çoḳ olıcaḳ[1134] ṣabāḥ bulınmaz.[1135]
→ F.535 131^{b}/1, P.573 21^{b}/3

[=Bir konu üzerinde söz söyleyen çok olursa sonuca varmak gecikir.] (Aksoy 1988: 316)

[1125] krş. *Hiç yoktan köse iyidir, Hiç yoktan, torlak yeğdir* (Albayrak 2009: 532), *Kanâat iden az ile big olur/Ki top yokdan ise torlak yig olur* (Hengirmen 1983: 222), *Hiçten yok yeğdir* (Eyüboğlu 1973: 131).

[1126] F. hīc: P. hīç

[1127] F. yoḳdur: P. olmaz

[1128] F. g.tünde: P. g.tinde

[1129] krş. *Hiç üzüm yoktur ki g.tünde çöpü olmaya* (Albayrak 2009: 532, Eyüboğlu 1973: 131).

[1130] F. ḫōryatdan: P. ḫōr<ya>tdan (?)

[1131] krş. *Hoyrattan (horyattan) savaş kopar* (Eyüboğlu 1973: 132).

[1132] F. mı: P. mıdur

[1133] krş. *Horozca aklı olan, vaktinde öter, Horozca aklın yok mu, vaktinde ötesin?* (Albayrak 2009: 536), *Horoz bile vakitsiz ötmez* (Albayrak 2009: 535), *Horos gibi ʿakluñ yok mıdur ki vaktında ötesin* (Buluç 1978: 17).

[1134] F. olıcaḳ: P. olınca

[1135] krş. *Horozu çok olan köyün sabahı geç olur* (Aksoy 1988: 316).

382. Ḫūyın[1136] bilmedügüñ ṭavaruñ ardına ṭolanma.[1137/1138]
→ F.631 134ª/11, P.177 8ᵇ/6-7

[=İnsan tanımadığı kimselerle bir arada bulunmaktan kaçınmalı.] (Albayrak 2009: 537)

383. Işıran it diş[1139] göstermez.[1140]
→ F.589 133ª/6, P.133 7ª/6

[=Kötülük yapacak bir kimse, yapacağı kötülüğü tehdit ederek, ulu orta konuşarak belli etmez.] (Albayrak 2009: 539)
[=Kötülük etmeye kararlı olan, bunu daha önce açığa vurmaz.] (Aksoy 1988: 318)

384. İki çetük[1141] bir arşlana ṭapdur.[1142]
→ F.431 128ª/11, P.511 19ª/11

[=Güçsüzlerin güç birliği yapması, güçlülerin gücünü kırar.] (Albayrak 2009: 546)

385. İki ḳardaş ṣavaşmış, ebleh aña inanmış.[1143]
→ F.249 123ª/5, P.16 3ª/5-6

[=Kardeşin kardeşle kötü olduğuna inanmak ve birbiriyle dövüşen kardeşlerin arasına girmek doğru değildir.] (Albayrak 2009: 546)
[=İki kardeş arasında çıkan anlaşmazlık, geçicidir. Onu gerçek ve sürekli sanmak saflıktır.] (Aksoy 1988: 322)

1136 F. ḫūyın: P. ḥūyın

1137 F. ṭolanma: P. dolanma

1138 krş. *Hoyın-hünerin bilmedügün tavarın ardına dolaşma* (Bayat 1992: 71), *Huyunu bilmediğin atın ardına geçme, Huyunu bilmediğin hayvanın ardına düşme* (Albayrak 2009: 537, Eyüboğlu 1973: 132), *Tavarun kim hûyın bilmezsin anun/Tolaşma ardına gerekse cânun* (Hengirmen 1983: 229), *Hûyun, hünerin bilmedügin tavarın ardına tolaşma demişler* (Özer 2021: 303).

1139 F. diş: P. dişin

1140 krş. *Isıracak (ısıran) it, dişini göstermez* (Aksoy 1988: 318, Albayrak 2009: 539, Eyüboğlu 1973: 133), *Gör'e ağyâr işini göstermez/Tutan it hîç dişini göstermez* (Kut 1986: 106).

1141 F. çetük: P. kedi

1142 krş. *Hep adû birbiriyle çün çapdur/İki kedi bir arslana tapdur* (Kut 1986: 111), *İki çetik bir arslana tapdır* (Bayat 1992: 72), *İki kedi, bir aslana pes (dur) dedirir İki kedi, bir aslana bestir* (Albayrak 2009: 546), *Dime kim bir alayı kırayın hep/Bir arslana olur ki çetük tap* (Hengirmen 1983: 143), *İki çetük (kedi) bir aslana tabdur (karşıdır): Zarûrî darbe tan mı diseler tap/Bir arslana dinür iki çetük tap* -İbrahim Çelebi (Eyüboğlu 1973: 134), *İki kedi bir arslana pesdir demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 352), *İki kedi bir arslana besdür* (Baralı Çiçekler 2019: 74), *İki kedi bir arslana pek etdir(ir) demişler* (Özer 2021: 306).

1143 krş. *İki ḳardeş çekişmiş eblehler gerçek ṣanmış* (Çınar 1996: 64), *İki gardaş savaşmış, ebleh gerçek sanmış* (Bayat 1992: 72), *İki kardeş dövüşmüş, içine deliler karışmış; İki kardaş savaşmış, ebleh buna inanmış* (Aksoy 1988: 322, Albayrak 2009: 546, Eyüboğlu 1973: 135), *İki kardaş çekişmiş ana ebleh/İnanmış bile karışmış ol esfeh* (Hengirmen 1983: 163), *İki kardeş çekişmiş, akılsızlar gerçek sanmış* (B20) (Demir 2018: 74).

386. İki ḳarpuz <bir>[1144] ḳoltuġa ṣıġmaz.[1145]
→ F.576 132b/10, P.655 24b/2-3

[=Aynı anda iki işi bir arada yürütmek mümkün değildir.] (Albayrak 2009: 543)
[=Bir kimse iki büyük işi aynı zamanda yapamaz.] (Aksoy 1988: 322)

387. İki ṣanan iletmez ʿışḳı başa.
→ F.550 131b/14, P.589 22a/4

[=Asude yaşamak arzusunda bulunan, mücadeleye girmez, vahdeti fark etmeyen de aşk davasını boşa çıkaramaz, tam âşık olamaz.] (İzbudak 1936: 56)

388. İki <vėrüp>[1146] bir alma, yigit dėyüp[1147] ḳarı alma.[1148/1149]
→ F.253 123a/8, P.19 3a/7-8

[=İki şeyi, bir şey yerine koymamalı; çok gösterişli ve güzel de olsa, evlenmiş ve yaşlanmış bir hanımla evliliği tercih etmemeli.] (Albayrak 2009: 549)
[=İkiyi bir diye alma; güçlü, kuvvetli de olsa ihtiyar kadınla evlenme.] (İzbudak 1936: 32)

389. İlerü zamānda deve ḫurmā ḳıġlardı, şimdi kestane ḳıġlamaz.[1150]
→ F.490 130a/6-7, P.'de yok.

[=Eski zamanlarda her şey çok daha kıymetli ve bereketliydi. Şimdi geçmişin esamesi bile okunmuyor.]

[1144] F. <bir>: P. bir

[1145] krş. *İki ḳarpuz bir ḳoltuġa ṣıġmazdır* (?) (Çınar 1996: 189), *İki garpuz bir goltuğa sığmaz* (Bayat 1992: 72), *İki karpuz, bir koltuğa sığmaz* [Aksoy 1988: 322, Albayrak 2009: 546, Buluç 1978: 17, (B77) Demir 2018: 128, Baralı Çiçekler 2019: 55]; *Bitür bir işi gayra sonra tut yüz/Ki bir koltukda sığmaz iki karpuz* (Hengirmen 1983: 120), *İki karpuz bir elde rast gelmez* (Kayra 1992: 35), *İki elin biri dünya biri cennetde ey vâiz/İki karpuz hele bir koltuğa sığmaz meseldür bu* -Bayburtlu Zihni (Eyüboğlu 1973: 135), *İki karpuz bir koltukda sığmaz* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 350), *İki karpuz bir koltuga sıgmaz* (Baralı Çiçekler 2019: 86, Özer 2021: 306).

[1146] F. <vėrüp>: P. vėrüp

[1147] F. dėyüp: P. vėrüp

[1148] İzbudak bu atasözünü *İkiyi bir alma yiğit diyüb karı alma* biçiminde okumuştur (İzbudak 1936: 32).

[1149] krş. *İkiyi bir alma, yiğit diyip karı alma* (Albayrak 2009: 549), *İkiyi bir (diye) alma, yiğit (güçlü) deyip karı (yaşlı kadın) alma* (Eyüboğlu 1973: 136).

[1150] krş. *İleri (geçmiş) zamanda deve hurma kığlardı (ederdi) şimdi kestane kığlamaz* (Eyüboğlu 1973: 136).

[=Eski zamanlarda deve hurma kığlardı, şimdi kestane bile kığlamıyor.] (İzbudak 1936: 51)

390. İlki[1151] uran oḳçı, ṣoñ[1152] vuran[1153] boḳçı.[1154/1155]
→ F.694 136ª/5-6, P.54 4ª/11-4ᵇ/1

[=Amaca başkalarından önce ulaşan insan işinin ehli, amaca en son ulaşan ise sıradan ve değersiz bir kimsedir.] (Albayrak 2009: 550)
[=İlk atışta vuran nişancıdır.] (İzbudak 1936: 65)
[=Amaca başkalarından önce ulaşan, işinin eridir ve kazançlıdır.] (Aksoy 1988: 323)

391. ʿİlletile[1156] dirilen miḥnetile[1157] cān vėrür.[1158]
→ F.125 119ᵇ/3, P.384 15ª/11

[=Bir hastalığa yakalanmış olarak hayatını devam ettiren bir kimse, üzüntü ve sıkıntı içinde ölür.] (Albayrak 2009: 550)

392. ʿİlleti ʿillet bil, urġana un ḳoymışlar.[1159]
→ F.201 121ᵇ/8, P.'de yok.

[=İnsan inanmasa da, hiç ihtimal vermese de her şeyin mutlaka bir sebebi vardır. Nasıl ki insan vermek istemediğinde, urgana un koyarak ve ipe un sererek bunları kısa bir süre için isteyenleri inandırmaya çalışır; çok geçersiz bir sebebi de olsa, çok sıradan bir hastalığı da hastalık kabul ederek gerekli tedbirlere başlamak gerekir.] (Albayrak 2009: 551)

[1151] F. ilki: P. ilk
[1152] F. ṣoñ: P. ṣoñra
[1153] F. vuran: P. uran
[1154] F. boḳçı: P. boḳcı
[1155] krş. *İlk vuran okçu, son vuran b.kçu, İlk vuran okçudur* (Aksoy 1988: 323, Albayrak 2009: 550), *Çün okcılık müdâm ilk uranundur/Er ol baş yar ki iş başaranundur* (Hengirmen 1983: 142), *İlk vuran okçudur: Şular kim her sözün kaydın yimişler/Bilürsüz ön uran okcı dimişler* - Kemalpaşazade (Eyüboğlu 1973: 136), *Evvel uran okçıdur* (Baralı Çiçekler 2019: 80), *İlk uran okçıdır demişler* (Özer 2021: 306).
[1156] F. ʿilletile: P. ʿilletle
[1157] F. miḥnetile: P. miḥnetle
[1158] krş. *ʿİllet ile dirilenler, miḥnet ile cān verür* (Çınar 1996: 179), *İlletle dirilen möhnetle can verer* (Bayat 1992: 72), *İllet ile (illetle) dirilen, mihnet ile (mihnetle) can verir* (Albayrak 2009: 550), *Hile ile dirilen, mihnet ile can vérür* (Buluç 1978: 17), *İlletle dirilenler, mihnet ile can verir* (B73) (Demir 2018: 124), *İllet ile dirilen mihmet ile can verir: Ayn-ı lebünle zâhid ölümlü dirilmesün/İlletle dirilen kişi mihnetle can virür* -Taşlıcalı Yahya Bey (Eyüboğlu 1973: 136).
[1159] krş. *İlleti illet bil, urgana (ipe) un koymuşlar; sebebi sebep bil, ipe un sermişler* (Albayrak 2009: 551, Eyüboğlu 1973: 136), *Bir kimse Hoca'dan urgan istedi. Hoca: "Urgana un serdim." der. Herif: "Hiç urgana un serilir mi?" der. Hoca dahı: "Sen illeti illet bil. Urganın işi vardır, verilmez." demiş* (Boratav 2006: 211).

[=Gösterilen sebebi sebep olarak kabul et, ısrar etme.] (İzbudak 1936: 25)

393. ʿİlm ehli cāhili yola getürür.[1160]
→ F.611 133b/8-9, P.156 7b/11

[=Bilgili bir insan, cahil kimseleri rahatlıkla yola getirir.] (Albayrak 2009: 549)

394. Īmām[1161] oṣurıcaḳ cemāʿate ṣıçmaḳ görinür.[1162/1163]
→ F.693 136a/4-5, P.53 4a/10-11

[=Baştakinin küçük bir suç işlemesi, onun buyruğu altındakilerin büyük suç işlemelerine yol açar.] (Aksoy 1988: 324)

395. İnce ḳız ṭonanınca[1164] yoġın ḳız ere varmış.[1165/1166]
→ F.271 123b/8-9, P.37 3b/9-10

[=İnsanlar rakipleri yokken rahat hareket ederler. Ama rakipleri çıktığında ona yenilmemek için gerekli önlemleri almak zorunda kalırlar. Söz gelimi ince düşünceli, zarif bir kız süslenip piyasaya çıkıncaya kadar, şişman kız kocasız kalmak endişesiyle hemen evlenmeye razı olur.] (Albayrak 2009: 552)
[=İnce düşünceli veya zayıf ve sinirli kız bin türlü endişe ile süsleninceye kadar, ilerisini pek de düşünmeyen kız kendisine bir koca bulmuş olur.] (İzbudak 1936: 33)
[=İnce, narin kız evlenmek üzere hazırlanıncaya kadar kaba saba kız kocaya varmış olur.] (Oy 1972: 201)

396. İn diñlen, bin diñlen.[1167/1168]
→ F.330 125a/15, P.621 23a/7-8

1160 krş. *İlim ehli, cahili yola getirir* (Albayrak 2009: 549, Eyüboğlu 1973: 1361).

1161 F. īmām: P. imām

1162 F. ṣıçmaḳ görinür: P. ṣıçmaḳ gerek

1163 krş. *İmām oṣurıcaḳ cemāʿat sıçmaḳ lāzım gelür* (Çınar 1996: 142), *İman (?) ... cemeete ... buyurılur* (Bayat 1992: 72), *İmam os.rursa cemaat sıçar* (Aksoy 1988: 324), *İmâm .surınca cemâʿat neylemek gerek, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 353), *İmâm os.runca cemâʿat s.çar demişler* (Özer 2021: 306).

1164 F. ṭonanınca: P. donanınca

1165 F. varmış: P. varur

1166 krş. *İnce (düşünceli) kız donanınca (donanıncaya kadar), yoğun kız ele (ere) varmış* (Albayrak 2009: 552, Eyüboğlu 1973: 137).

1167 krş. *İn diñlen, bir diñlen* (?) (Çınar 1996: 183), *İn dinlen, bin dinlen* (Bayat 1992: 72, Eyüboğlu 1973: 137, Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 350), *Degül binmek müdâm âyın dinlen/Dimişler in dinlen bin dinlen* (Hengirmen 1983: 153).

1168 Oy (1972: 200) bu sözün atlar hakkında söylenmiş olduğunu ifade eder.

[=İnsanın her koşulda dinlenmeye ve dinçleşmeye ihtiyacı olduğunu anlatır.]
[=Ata binen yayanlık yorgunluğundan dinlenir, attan inen de üstündeki yorgunluktan dinlenir.] (İzbudak 1936: 34)

397. İñen açılma, ṣovuḳ geçer.[1169]
→ F.472 129b/5, P.'de yok.

[=İnsan her işinde ölçülü davranmalı, aksi hâlde büyük sıkıntılarla karşı karşıya kalır.] (Albayrak 2009: 608)

398. İp ḳuşaḳlunuñ ṣulḥın ḳur ḳuşaḳlu[1170] bozamaz.[1171]
→ F.461 129a/9-10, P.658 24b/5

[=Halk daima yöneticilerden güçlü olduğundan, halk arasındaki dayanışma ve barışı yöneticiler, hükümdarlar bozamaz.] (Albayrak 2009: 561)
[=Halkın sağladığı barışı, yöneticisi bozamaz, anlamında olup halk tarafından sağlanan barışı, değerli ve sağlam bir barış olarak gösteren bir atasözüdür.] (Oy 1972: 201)

399. ʿĪsā içün Mūsā'yı ḳınamazlar.[1172]
→ F.220 122a/8, P.'de yok.

[=Her insan yaptığı kötülüğün cezasını kendi çeker; birinin yaptığı bir kötülüğün cezasını başkasına çektirmezler.] (Albayrak 2009: 139)
[=İsa için Musa'yı tayyip etmezler. Her koyun kendi bacağından asılır. Ali için Veli'yi asmazlar.] (İzbudak 1936: 29)

400. İssiden ḳorḳan ṣovuḳ ṣuyı üfürür[1173] içer.[1174]

1169 krş. *İgen germ olma her sözünde iy yâr/Sovuk giçer katı açılma zinhâr* (Hengirmen 1983: 206), *Katı açılma, serine soğuk geçer* (Albayrak 2009: 608), *Çok açılma savruk geçer* (B80) (Demir 2018: 131), *Çok açılma, soğuk alırsın: Hâkânî-yi zârın sakın âh-ı şererinden/Ey gonce-i gülzâr-ı fesâhat çok açıldın* -Hâkânî (Eyüboğlu 1973: 59).

1170 *ḳur ḳuşaḳlu*=polat kuşaklı, kemerli; ümera (İzbudak 1936: 75).

1171 krş. *İp kuşaklının sulhunu, kur kuşaklı bozamaz* (Albayrak 2009: 561 Eyüboğlu 1973: 139).

1172 krş. *ʿĪsā içün Mūsā'yı ḳınama* (Çınar 1996: 107), *İsa içün Musa'yı gınama* (Bayat 1992: 73), *İsa için Musa'yı kınamazlar* (Albayrak 2009: 561), *İsa için Musa'yı kınama* (B39) (Demir 2018: 91), *İsa için Musa'yı kınamazlar: Dirler İsâ içün Musa kınanmaz/Kuru yanında yaş her zaman yanmaz* (Eyüboğlu 1973: 139).

1173 F. üfürür: P. üfürüp

1174 krş. *Issı aşdan ḳorḳan ṣuyuğı üfürüb yir* (Çınar 1996: 197), *İssi aşdan gorgan sovuğı üfürüp yiyer* (Bayat 1992: 73), *Sütten ağzı yanan, ayranı üfleyerek içer, Sütten ağzı yanan, yoğurdu üfleyerek yer* (Albayrak 2009: 806), *Degül illâ kamu bu neva giçer/Sovuk suyı kimi üfürüp içer* (Hengirmen 1983: 110), *Sıcak aştan korkan, soğuğu üfleyip yer* (B81) (Demir 2018: 133), *İssiden korkan soğuk suyu üfürür içer* (Eyüboğlu 1973: 139), *Suyı üfürür de içer ya'nî pek dîndârdur* (Baralı Çiçekler 2019: 68).

→ F.359 126ª/10, P.464 17ᵇ/11-18ª/1

[=Tedbirli ve ölçülü davranmaması kendisine pahalıya mal olan kişi, benzeri bir durumda karşılaştığında her çeşit önlemi almayı ihmal etmez.] (Albayrak 2009: 806)

401. İssine beñzemeyen oġurluḳ.[1175/1176]
→ F.637 134ᵇ/1, P.183 8ᵇ/11

[=Mensup olduğu soyun özelliklerini taşımayan insan, soysuzdur.] (Albayrak 2009: 177)

402. İsüz[1177] **eve it buyruḳ.**[1178]
→ F.522 131ª/6, P.560 21ª/5

[=Aklı başında ve bilgili kimselerin sahip çıkıp yapmadığı bir iş, aşağılık kimselerin elinde kalır.] (Albayrak 2009: 540)
[=Kimsenin ilgilenmediği, benimsemediği, sahip çıkmadığı işler üzerinde değersiz kişiler egemenlik kurarlar.] (Aksoy 1988: 420)
[=Sahipsiz evin amiri (efendisi) köpektir.] (İzbudak 1936: 54)

403. İş başarana baş ururlar.[1179]
→ F.499 130ª/15-130ᵇ/1, P.'de yok.

[=Yaptırılacak bir iş, o işi başarıyla yapan kimselere sipariş edilir.] (Albayrak 2009: 563)

404. İşiñ[1180] **yoġısa evüñe direk ur.**[1181]
→ F.574 132ᵇ/8, P.653 24ᵇ/1

[=İnsan boş durmayı kesinlikle tercih etmemeli; mutlaka kendisine yapacağı bir iş bulmalıdır.] (Albayrak 2009: 566)

[1175] Boratav (1954: 236) tarafından *Eşine beñzemeyen uġrılıḳ* (?) biçiminde okunmuştur.

[1176] krş. *Issın beñzemeyen ḥarām-zādedir* (Çınar 1996: 86), *İssine benzemeyen oğurlugdur* (Bayat 1992: 73), *Aslına çekmeyen, haramzade* (Albayrak 2009: 177), *Olur ger pâk u ya nâ-pâk u uzluk/O kim aslına benzemez uğurluk* (Hengirmen 1983: 192), *Sahibine benzemeyen haram-zadedir* (B30) (Demir 2018: 81), *(Âşinâya) benzemeyen uğrulukdur, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 350), *İssine benzemeyen esvâb ugurlukdur* (Baralı Çiçekler 2019: 103).

[1177] F. isüz: P. issüz

[1178] krş. *Issız (sahipsiz) eve, it buyruk* (Aksoy 1988: 420, Albayrak 2009: 540, Eyüboğlu 1973: 132).

[1179] krş. *İş başaranundur* (Bayat 1992: 73), *İş başarana, başvurulur* (Albayrak 2009: 563, Eyüboğlu 1973: 140), *Çün okcılık müdâm ilk uranundur/Er ol baş yar ki iş başaranundur* (Hengirmen 1983: 142).

[1180] F. işiñ: P. işüñ

[1181] krş. *İşin yoksa, evine direk vur, İşin yoksa, bağ kapısına var, İşin yoksa, ipi (yumağı) göbeğinden del* (Albayrak 2009: 566, Eyüboğlu 1973: 140).

405. İt aġzın kemik ṭutar.[1182]
→ F.216 122a/5, P.'de yok.

[=Taşkınlık yapan kötü niyetli kimselerin bu tutumu kendilerine küçük bir menfaat sağlanarak önlenebilir.] (Albayrak 2009: 567)
[=Aşağılık kişinin ağzını kapamak için ona bir çıkar sağlamak yeter.] (Aksoy 1988: 332)

406. İt boḳı keferede[1183] **yaradı, ol daḫı bulunmadı.**[1184/1185]
→ F.670 135a/15-135b/1, P.218 10a/7-8

[=Kıymetsiz gibi görünen bazı şeyler kimi zaman değerli hâle gelebilir. Fakat bu kez de bunlar bulunamayabilirler.]
[=Köpeğin pisliği ilaca katılmak için lazım oldu, fakat o da bulunamadı. Köpeğe (kediye) "bokun kimya" demişler, üstünü örtmüş.] (İzbudak 1936: 64)

407. İt degdigile[1186] **deñiz murdār olmaz.**[1187]
→ F.656 135a/2, P.203 9b/5

[=İyiliksever ve güçlü bir insan, kendini bilmez bazı kimselerin kötü demesiyle kötü olmaz.] (Albayrak 2009: 567)

408. İt dişi ṭoñuz derisine…[1188]

1182 krş. *İt ağzın kemik tutardır* (?) (Çınar 1996: 147), *İt ağzın gemik dutar* (Bayat 1992: 74), *İt ağzını kemik tutar* [Aksoy 1988: 332, Albayrak 2009: 567, (B57) Demir 2018: 109], *Köpek ağızın kemik tutar* (Elçin 1977: 226), *Seg rakîbe tonuz yemi vireler/Tutar it ağzını kemük dirler* (Kut 1986: 106), *İt ağzını kemik tutar: Düşdün rakîbün ağzına dutımadun dilün/Duta idi ağzını ol itün üstühan gerek* -Ahmed Paşa, *Kendini göster ki Zâtî tuta düşman ağzını/Bu mesel meşhûrdur it ağzını tutar kemik* -Zâtî (Eyüboğlu 1973: 142), *Köpek ağzı kemük tutar, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 351), *İtün agzı kemik tutar* (Baralı Çiçekler 2019: 102), *Köpegin agzın kemik dutar* (Özer 2021: 315).

1183 F. keferede: P. kefārete

1184 krş. *İt ... kefere de yaramaz, yararsa çalı dibinde* (?) (Bayat 1992: 73), *Keferede yaramış it pohu/Aranup çün bulınmaz ol dahı* (Kut 1986: 106), *İt boku keferete yaradı, ol dahi bulunmadı* (Eyüboğlu 1973: 139).

1185 Aksoy (1988: 57) bu sözün bir atasözü sayılamayacağını ifade eder.

1186 F. degdigile: P. dilile

1187 krş. *İt ağzıyla deniz haram (murdar) olmaz* (Albayrak 2009: 567, Eyüboğlu 1973: 141), *Rakîb itdükde düşnâm eyleme âr/Çepel yise seg olmaz bahr murdâr* (Hengirmen 1983: 187), *Köpek bok yemek ile dengiz murdar olmaz* (Elçin 1977: 227), *Köpek poh yemekle deniz murdâr olmaz* (Baralı Çiçekler 2019: 91).

1188 krş. *İt dişi tonuz derisinle münasibdir* (Bayat 1992: 74), *İt dişi, domuz derisine, İt dişine, domuz derisi* (Albayrak 2009: 568), *İt dişi, toñuz derisi* (Buluç 1978: 17), *Nola ağyâr ile çekişse rakîb/Tonuzun postı it dişine karîb* (Kut 1986: 107), *At* (?) *dişi domuz derisine münasipir* (B48) (Demir 2018: 100), *İt dişi domuz derisi: Bu da Hakk'ın ne güzel bir işidir/İşte hınzır derisi it dişidir* -Fâzıl Enderûnî (Eyüboğlu 1973: 141), *İt dişi, tonuz derisi, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 351, Özer 2021: 308).

→ F.669 135a/14-15, P.217 10a/6-7

[=Kötülüğü alışkanlık hâline getirmiş kimselerin, başka kötülere kötülük yapmalarına karışmamak gerekir.] (Albayrak 2009: 568)

409. İt etmekden ḳaçmaz.[1189]
→ F.402 127a/15, P.'de yok.

[=Aşağılık kimseler menfaat temin edecekleri yerden ayrılmak istemezler.] (Albayrak 2009: 569)

410. İti[1190] **añ, aġacı yanuña ḳo.**[1191]
→ F.215 122a/4, P.'de yok.

[=Karaktersiz, aşağılık kimselerin yapacakları kötülüklere karşı daima tetikte olmak gerekir.] (Albayrak 2009: 572)

411. İti bir kez ur, ölsün; bir daḫı vur, dirülsün.[1192]
→ F.217 122a/5-6, P.'de yok.

[=Kötüler için iyiliğin ve kötülüğün birbirinden farkı yoktur.] (Albayrak 2009: 572)
[=Köpeğe bir defa vur öldür, bir defa daha vur dirilt; köpek için iyilik kötülük müsavidir.] (İzbudak 1936: 29)

412. İtiñ[1193] **aḫṣayaṣı**[1194/1195] **gelicek kārivāna**[1196] **uyar.**[1197]
→ F.622 134a/3, P.167 8a/9-10

[=Karaktersiz insanlar -güçsüz de düşseler- çıkarlarına uygun bir ortam bulunca hemen harekete geçerler.] (Albayrak 2009: 573)
[=Köpek, sopa yeyip aksamak isterse kervana uylar, çatar.] (İzbudak 1936: 61)

413. İt üni göge aġmaz.[1198]
→ F.667 135a/13, P.214 10a/4

1189 krş. *İt ekmekten kaçmaz* (Albayrak 2009: 569 Eyüboğlu 1973: 141).
1190 Metinde [اِنى] biçiminde yazılmıştır.
1191 krş. *İti an, çomağı hazırla, İti an, taşı eline al (hazırla)* (Albayrak 2009: 572), *Gelür ağyâr anup itdükde lâğı/İti an u yanuna ko çomağı* (Hengirmen 1983: 187), *İti an çomağı hazırla: Gelse rakîb hatırına zülfine yapış/Dimişler ulular iti an hâzır et asâ* -Kemalpaşazâde (Eyüboğlu 1973: 142).
1192 krş. *İti bir kez vur, ölsün; bir daha vur, dirilsin* (Albayrak 2009: 572, Eyüboğlu 1973: 142).
1193 F. itiñ: P. itüñ
1194 F. nüshasnıda *aḫṣayıṣı* biçiminde yazılmıştır.
1195 F. aḫṣayaṣı: P. aḫṣayası
1196 F. kārivāna: P. kārbāna
1197 krş. *İtin aksayışı gelicek kervana uyar* (Albayrak 2009: 573, Eyüboğlu 1973: 142).
1198 krş. *İt (itin) ünü göğe ağmaz* (Albayrak 2009: 570, Eyüboğlu 1973: 141).

[=Kötü, karaktersiz kimseler hiçbir zaman güzel, takdire değer bir şöhrete sahip olamazlar.] (Albayrak 2009: 570)
[=Köpeğin sesi göğe yükselmez. Köpeğin duası kabul olsa gökten kemik yağar.] (İzbudak 1936: 64)

414. **İtüñi** (?)[1199/1200] **ḳapudan ḳovarlarsa sen bacadan düş.**[1201]
→ F.581 132b/14-15, P.7 2b/10

[=Öbür (?) kapıdan kovarlarsa, sen bacadan düş; talebinde musır ol.] (İzbudak 1936: 58)

415. **İtüñ issi varısa ṭavşanuñ daḫı**[1202] **Tañrı'sı var-dur.**[1203/1204/1205]
→ F.25 116b/11-12, P.281 12a/9-10

[=Adi, aşağılık kimselerin koruyup kollayanı varsa, dürüst insanları da Tanrı koruyup kollar.] (Albayrak 2009: 574)

416. **Kāhil öküzüñ cānı ḥo.**[1206/1207]
→ F.'de yok, P.78 5a/8

[=Tembel insanları harekete geçirmek için iteklemek gerekir.]

417. **Ḳalb ḳazanur, ḳaltebān gönenür.**[1208]
→ F.277 123b/14, P.113 6b/3

[=Düzenbazlar, beceriksiz kimseleri kandırıp bir şeyler yutturdukları hâlde, beceriksizler kendilerinin kârlı olduğunu sanarak mutlu olurlar. Oysa işini yürütüp kazançlı çıkan, düzenbazlardır.] (Albayrak 2009: 590)
[=Hilekârın kazandığı kaltabana nasip olur.] (İzbudak 1936: 34)

[1199] *ötegi* [=önceki, geçen] (?). Bu sözcük İzbudak (1936: 58) tarafından *etki (öteki)* (?) biçiminde okunmuş ve atasözüne buna göre anlam verilmiştir.
[1200] F. itüñi (?): P. it gibi (?). Esasen F nüshasında *atuñı* (?) okunacak biçimde yazılmıştır.
[1201] krş. *Öteki kapıdan kovarlarsa sen bacadan düş* (Çobanoğlu 2004: 325, Eyüboğlu 1973: 196).
[1202] F. daḫı: P.'de yok.
[1203] F. vardur: P. var
[1204] Belki de *ḥaḳ* (?)
[1205] krş. *İtin issi var ise tavşanın tanrısı var* (Bayat 1992: 74, Eyüboğlu 1973: 142), *İtin ıssı var ise, tavşanın dahi Tanrı'sı vardır* (Albayrak 2009: 574), *İtüñ üni var ise tavuşanuñ Allah'ı var* (Buluç 1978: 17), *Nola varısa tazınun ıssı/Var durur tavşanın da Tanrısı* (Kut 1986: 110).
[1206] Bu sözcük Boratav (1954: 239) tarafından *ṣu* olarak okunmuştur.
[1207] krş. *Kehel öküzüñ cānı ḥodur* (Çınar 1996: 90), *Kāhil öküzüñ cānı ḥaḳ* (Kaçalin ve Zülfe 2011: 202), *Kahal öküzün canı hodur* (Bayat 1992: 74).
[1208] krş. *Gelteban gazanur, gelt güvenür* (Bayat 1992: 62), *Kalp kazanır, kaltaban gönenir* (Aksoy 1988: 342, Albayrak 2009: 590, Eyüboğlu 1973: 146), *Didi hem toğrudur yani kıvanur/Kazanur kalb kaltaban güvenür* (Hengirmen 1983: 103), *Azlık/az olan kazanır, kaltaban görmez* (B56) (Demir 2018: 108).

[=İş becerme yeteneği bulunmayan kişi, düzenbazın kendisine yutturduğu şeyi kazanç sanır. Oysa, işini yürütmüş olan, düzenbazdır.] (Aksoy 1988: 342)

418. **Ḳalem cevmerd**[1209] **olur, ne dilerse**[1210] **yazar.**[1211]
→ F.152 120ª/10, P.410 16ª/7-8

[=Yazma yeteneğine sahip insanlar kalemlerinin gücünü istedikleri gibi ve tesir gücü yüksek bir şekilde kullanabilirler.]
[=İnsanın, kalbinden geçen her şeyi kalemle ifade etme olanağı vardır.] (Albayrak 2009: 589)
[=Kalem cömert olur istediğini yazar. Sen yazılmış kâğıda güvenme, parayı eline almadıkça inanma.] (İzbudak 1936: 24)

419. **Ḳalendüre**[1212] **"Ḳış olur."**[1213] **dėmişler, "Ditremege ṭurmışuz."**[1214] **dėmiş.**[1215/1216]
→ F.272 123ᵇ/9-10, P.38 3b/10-11

[=Gönül ehli kimseler, hiçbir olumsuzluğu problem olarak algılamaz, o problemleri iyi yönden ele alarak aşmaya çalışırlar.] (Albayrak 2009: 589)
[=Yaşamanın felsefesine eren kişi, en sevimsiz, daha rahatsız durumları bile hoş karşılar.] (Aksoy 1988: 341)

420. **Ḳalḳan ḳażā ṣavar, götürmek gerek.**[1217]
→ F.278 123ᵇ/15, P.114 6ᵇ/3-4

[=İnsan, güven içinde yaşamak için gerekli önlemleri almalı ve yeri geldiğinde bu önlemlerden faydalanmayı bilmelidir.] (Albayrak 2009: 589)

[1209] İzbudak (1936: 24) *cömerd* olarak okumuştur.
[1210] F. dilerse: P. olursa
[1211] krş. *Kalem cömert olur, ne dilersen yazar* (Albayrak 2009: 589, Eyüboğlu 1973: 146).
[1212] F. ḳalendüre: P. bir ḳalendüre
[1213] F. olur: P. geldi
[1214] F. ṭurmışuz: P. durmışuz
[1215] F. dėmiş: P. demiş
[1216] krş. *Kalendere "Kış olur (geliyor)" demişler. "Titremeye durmuşuz (hazırım)" demiş* (Albayrak 2009: 589, Eyüboğlu 1973: 146), *Çü kış ire mesel durur bu meşhûr/Kalender gibi ditremeklige tur* (Hengirmen 1983: 248), *Kalendere "Kış geliyor" demişler, "Titremeye hazırım" diye cevap vermiş* (Aksoy 1988: 341).
[1217] krş. *Kalkan kaza savar, taşımak gerek* (Albayrak 2009: 589, Eyüboğlu 1973: 146).

421. Ḳamu ḳuşlar uçar, nesne yoḳ; bıldırcın uçdı,[1218] elverdi, dur.[1219/1220]
→ F.82 118^{a}/13-14, P.339 14^{a}/34

[=Herkesi rahatlıkla yaptığı bazı işlere kimse ses çıkarmazken, toplumdaki belli kişiler aynı işi yaptıklarında tahmin edilemeyen tepkilere ve dedikodulara neden olur.] (Albayrak 2009: 591)
[=Bütün kuşlar mütemadiyen uçar da kimse bir şey söylemez, bıldırcın bir defa uçsa "uçtu uçtu" derler.] (İzbudak 1936: 16)
[=Bütün kuşlar uçar da kimse bir şey demez, bıldırcın uçunca yetişir, denir.] (Oy 1972: 202)

422. Ḳanda olursa olsun, buzaġu ḳazuḳda olsun.
→ F.'de yok, P.202 9^{b}/4

[=Toy ve tecrübesiz kimseleri her zaman denetim altında bulundur-mak gerekir.]

423. Ḳanı ḳanıla yumazlar,[1221] ḳanı ṣuyıla yurlar.[1222]
→ F.264 123^{b}/3, P.29 3^{b}/4-5

[=Kötülüğe kötülükle değil, iyilikle karşılık verilmelidir.] (Albayrak 2009: 592)
[=Kötü bir durum, kötülüğü sürdürecek davranışlarla düzelmez. Buna son verebilecek davranışlarla düzelir.] (Aksoy 1988: 343)

1218 F. uçdı: P. uçar
1219 F. dur: P.'de yok.
1220 krş. *Ḳamu ḳuşlar uçar, nesne yok; bıldırcın uçsa di gitdi ha derler* (Çınar 1996: 101), *Gamu guşlar uçar, nesne yog; bildircin uçıcek "ha vardı" derler* (Bayat 1992: 61), *Kamu kuşlar uçar bir sada yok; bıldıran uçar, "Hay, vay!" derler* (Albayrak 2009: 591), *Hoş uçar kamu kuşlar kanat açsa/Çağırurlar velî bıldırcın uçsa* (Hengirmen 1983: 224), *Bütün kuşlar uçar, dikkat çekmez; bıldırcın uçsa: "di gitti ha!" derler* (B37) (Demir 2018: 88), *Kamu kuşlar uçar bir sadâ yok, bıldırcın uçar hay va der dırlar demişler* (Özer 2021: 309).
1221 F nüshasında [يُوزَرْلَرْ] biçiminde yazılmıştır.
1222 krş. *Ḳanı ḳanla yumazlar, belki ḳanı ṣuyla yorlardır* (?) (Çınar 1996: 157), *Kanı kan ile değil, kanı su ile yıkarlar, Kanı kan ile yumazlar, kanı su ile yurlar (yuyarlar)* (Aksoy 1988: 343, Albayrak 2009: 592), *Kanı kan ile unmazlar, kanı su ile unarlar* (Kaymaz 2013: 182), *Kanı kanla yumazlar, bil ki kanı su ile yurlar* (B63) (Demir 2018: 114), *Kan ağlayub günehde bulundumsa ey perî/Öldürme ben kulunı yuma kanı kan ile* -Necâtî Bey, *Şâhadır gevherin kânı/Kan ile yumazlar kanı* -Hatâyî (Eyüboğlu 1973: 148), *Otug otguç birle oçurmas [=Ot (âteş) oçguç ile söndürülmez.]* (Necib Âsım 2009: 74), *Kanıg kan bile yumas [=Kanı kan ile yumazlar.]* (Necib Âsım 2009: 136), *Kanı kanla yumazlar, kanı suyıla yurlar* (Baralı Çiçekler 2019: 76), *Kanı kan ile yumazlar, kanı su ile yuvarlar demişler, Kanı kan ile yıkanmaz (?)* (Özer 2021: 309).

424. Ḳañlı çökiçek yol gösterici çoḳ olur.[1223]
→ F.47 117ª/14, P.303 13ª/2

[=Yaptığı işlerde başarısız olan bir insana, başarısız olmadan önce yapması gerekenler hususunda pek çok insan akıl vermeye kalkışır.] (Albayrak 2009: 162)
[=Tehlikeyi daha önce kimse haber vermez de kötü sonuç meydana geldikten, iş işten geçtikten sonra herkes "yanlış yapmışsın, şöyle bir yol tutmalıydın, böyle davranmalıydın" diye akıl satar.] (Aksoy 1988: 149)

425. Ḳaplan bigi[1224] buludla[1225] ṭalaşma.
→ F.534 131ª/15, P.572 21ᵇ/2-3

[=Sana zararı dokunmak ihtimali olmayan kimselerle uğraşmak, hasmını bulamayan kaplanın bulutlara karşı haykırmasına benzer.] (İzbudak 1936: 55)

426. Ḳara ḫaber yerde ḳalmaz.[1226]
→ F.'de yok, P.76 5ª/7

[=Kötü haber herkes tarafından çabucak duyulur.]

427. Ḳar anuñ-çun yaġar[1227] ki[1228] ayaḳ üşide.[1229/1230]
→ F.61 117ᵇ/10-11, P.318 13ª/11-13ᵇ/1

[=Hiçbir iş amaçsız yapılmamalı, yapılacak her iş bir amaca yönelik olmalıdır.] (Albayrak 2009: 595)
[=Üstüne basan ayağı üşütmedikten sonra onun karlığı nerede kalır.] (İzbudak 1936: 14)

1223 krş. *Kağnı devrilince, yol gösterici çok olur* (Albayrak 2009: 586, Eyüboğlu 1973: 146), *Araba devrilince (kırılınca), yol gösteren çok olur* (Aksoy 1988: 149, Albayrak 2009: 162), *Araba yıkılınca yol gösterici çok olur* (Elçin 1977: 220), *'Araba kırılınca yol gösterici çog olur, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 353), *'Araba devrüldikden sonra yol gösterici çok olur* (Baralı Çiçekler 2019: 39), *Araba devrildikde yol gösterici çok olur demişler* (Özer 2021: 262).

1224 F. bigi: P. gibi

1225 F. buludla: P. buludıla

1226 krş. *Gara heber yerde galmaz* (Bayat 1992: 61).

1227 F. yaġar: P. yaġa

1228 F. ki: P. kim

1229 F nüshasında *uşada* (uşat- "ufalt-, parçala-") (?) okunacak biçiminde yazılmıştır.

1230 krş. *Ḳar anuñçün yaġar ki el ayaḳ üşüde* (Çınar 1996: 42), *Felek cevrine tutma gönlüni tar/Yağar lâ-büd ayağ üşütmege kar* (Hengirmen 1983: 247), *Kar onun için yağar ki ayak üşüde* (Albayrak 2009: 595, Eyüboğlu 1973: 149), *Gırağu anun içün yağar ki, eli ayağı üşüde* (Bayat 1992: 63), *Kar, el ayak üşütmek için yağar* (B10) (Demir 2018: 66).

428. Ḳarı[1231/ 1232] (?) bağla, yanın al ağla[1233]
→ F.559 132ᵃ/7, P.600 22ᵇ/1-2

429. Ḳarıncaya daḫı[1234] merd-āne baḳ.[1235/ 1236]
→ F.10 116ᵃ/15, P.267 11ᵇ/10

[=Rakibin çok güçsüz dahi olsa onu küçük görme, mertçe davran.]

430. Ḳarındaşı olmayan ġarīb olur.[1237]
→ F.595 133ᵃ/10, P.139 7ᵃ/10

[=İnsanı toplum içinde güçlü kılan, o insanın kardeş(ler)idir.] (Albayrak 2009: 599)

431. Ḳarışıḳ[1238] ḳażā ṣavar.[1239]
→ F.116 119ᵃ/11, P.375 15ᵃ/5

[=Kötü, değersiz malla yapılan bir iyilik bile insanı büyük belalardan ve kötülüklerden korur.] (Albayrak 2009: 604)
[=Harman zamanı fukaraya verilen mahlut (arpa ve buğday karışığı) kaza ve belayı defeder.] (İzbudak 1936: 20)

432. Ḳar ṣuṣalıḳ ḳandurmaz.[1240/ 1241]
→ F.368 126ᵇ/2, P.473 18ᵃ/6

[=İnsanın gerçek ihtiyaçları, insanı kısa bir süre avutan, oyalayan şeylerle giderilemez.] (Albayrak 2009: 595)

1231 *ḳaraya al* (?)
1232 F nüshası belki de *ḳavī* (?)
1233 krş. *Karaya al bağla, geç karşısına ağla* (Albayrak 2009: 598), *Esmere al bağla, karşısına geç ağla* (Aksoy 1988: 271).
1234 F. daḫı: P. daḥı
1235 Her iki nüshada da *yoḳ* biçiminde yazılmıştır.
1236 krş. *Hasmın karınca da olsa, kendini merdane tut* (Albayrak 2009: 505), *Düşmanıng karınca ise de merdâne gör* (Elçin 1977: 223), *Karıncaya dahi merdâne bak* (Eyüboğlu 1973: 150), *Düşmanın karınca olsa gözünü merdane aç: Eğer kim düşmanın ola karınca/Dolu bak toprağa kanın karınca* -İbrahim Bâlî (Eyüboğlu 1973: 266), *Karıncayı merdâne gör, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 352), *Hasmun karınca ise merdâne bil merdâne, pîrâne, şîrâne* (Baralı Çiçekler 2019: 102).
1237 krş. *Kardeşi olmayan, garip olur* (Albayrak 2009: 599, Eyüboğlu 1973: 150).
1238 F. ḳarışıḳ: P. ḳarışuḳ
1239 krş. *Karışık, kaza savar* (Albayrak 2009: 604, Eyüboğlu 1973: 267), *İnanma rızkun ile câhil olma/Kaza savar katışık gâfil olma* (Hengirmen 1983: 123).
1240 *Ḳar ṣuṣalıḳ ḳandurmaz* ve *ḳavırġa ḳarın ṭoyurmaz* atasözleri tek atasözü olarak verilmeliydi.
1241 krş. *Kar susuzluk kandırmaz (gidermez), Kar susuzluk kandırmaz, kavurga karın doyurmaz* (Aksoy 1988: 347, Albayrak 2009: 595, Eyüboğlu 1973: 149), *Anun menine nâsıh kethüdâlık/Ne ider kar kandurmaz susalık* (Hengirmen 1983: 180), *Kar susuzlık gidermez demişler* (Özer 2021: 310).

[=Gerçek gereksemeler, avutucu, oyalayıcı şeylerle karşılanamaz.] (Aksoy 1988: 347)

433. **Ḳarṭaşdan[1242] ḳarın yaḳın.[1243]**
→ F.586 133ª/3, P.129 7ª/3

[=1. Kişi kendi menfaatini kardeşinden önde tutar. 2. Kişi hem kardeşini hem çocuklarını sever, ancak çocuklarını kardeşinden daha çok sever.] (Albayrak 2009: 599)
[=1. Kişi kardeşini de sever çocuklarını da. Ama çocuklarını kardeşinden daha ileri tutar. 2. Kendi çıkarıyla, başkasının, dahası kardeşinin çıkarı çatışan kişi, önce kendi çıkarını düşünür.] (Aksoy 1988: 345)

434. **Kārvān-serāyıla[1244] ḥammām ėl evidür.[1245]**
→ F.158 120ª/15, P.416 16ª/11-17ᵇ/1

[=Bir mal, sahibine değil de başkalarına hizmet ediyorsa o mal sahibinin değil, hizmet ettiği kimselerindir.] (Albayrak 2009: 625)

435. **Ḳaşaġuyı[1246] al, āḫūra gir; yaġır at bellüdür.[1247]**
→ F.361 126ª/11-12, P.466 18ª/2

[=Bir işi yapmaya niyetlenen kimse, o işe nereden başlanacağını bilir.] (Albayrak 2009: 607)

436. **Ḳaşuġıla aş vėrüp[1248] ṣapuyıla[1249] gözin çıḳarma.[1250/1251]**
→ F.470 129ᵇ/2-3, P.553 20ᵇ/9-10

[=İnsan yaptığı iyiliği, iyilik yaptığı kişiye bile belli etmemeli; hele hele yaptığı iyiliği başa kakmaktan şiddetle kaçınmalıdır.] (Albayrak 2009: 607)

1242 F. ḳarṭaşdan: P. ḳardaşdan

1243 krş. *Kardeşten karın yakın, kulaktan burun yakın* (Aksoy 1988: 345, Albayrak 2009: 599), *Boğaz her dem ol işige akındur/Karındaşdan karın şeksüz yakındur* (Hengirmen 1983: 189).

1244 F. kārvān-serāyıla: P. kārbān-serāyıla

1245 krş. *Kervansaray ile hamam, el evidir* (Albayrak 2009: 625).

1246 F. ḳaşaġuyı: P. ḳaşaġı

1247 krş. *Kaşağı al, ahıra gir; yağır at bellidir* (Albayrak 2009: 607).

1248 F. vėrüp: P. vėr

1249 F. ṣapuyıla: P. ṣapıla

1250 krş. *Ḳaşıḳla aş virüp ṣapınla gözün çıḳarma* (Çınar 1996: 172), *Kaşık ile aş verip sapı ile göz çıkarma* (Albayrak 2009: 607), *Kaşık ile aş virir, kab ile gözin çıkarır* (Elçin 1977: 226), *Kaşıkla aş verip sapıyla gözünü çıkarma* (B69) (Demir 2018: 121), *Kaşık ile aş verüp sapıyla göz çıkaranlardan olma demişler* (Özer 2021: 310).

1251 Aslında bu söz bir deyimdir: *kaşıkla yedirip sapıyla (gözünü) çıkartmak.*

437. Ḳatı yörürsem ḳażā baña yėter.[1252]
→ F.408 127ᵇ/5-6, P.'de yok.

[=İşleri aceleyle yapmamak gerekir. Acele edildiğinde sorunlarla karşılaşılması kaçınılmazdır.]
[=Ne kadar hızlı koşsam, kaçınsam yine kaza beni bulur.] (İzbudak 1936: 45)

438. Ḳatmış s.ke kimsenüñ ḥükmi geçmez.
→ F.'de yok, P.106 6ᵃ/9-10

[=Bir kişi kafasına koyduğu şeyi her şeye ve herkese rağmen yapar.]

439. Ḳavırġa[1253] ḳarın ṭoyurmaz.[1254/1255]
→ F.369 126ᵇ/3, P.474 18ᵃ/7

[=İnsanın gerçek ihtiyaçları, insanı kısa bir süre avutan, oyalayan şeylerle giderilemez.] (Albayrak 2009: 595)
[=Kavrulmuş buğday, mısır, nohut gibi şeyler çerezden madut olduğu için karın doyurmaz.] (İzbudak 1936: 42)
[=Gerçek gereksemeler, avutucu, oyalayıcı şeylerle karşılanamaz.] (Aksoy 1988: 347)

440. Ḳavī ḳavī[1256] kerkersin, ḳoduḳ öldüginden ḫaberüñ yoḳ.
→ F.668 135ᵃ/13-14, P.216 10ᵃ/5-6

[=Bir işi aşırı ihtirasla yapanlar, gözleri hiçbir şey görmeyeceğinden, karşılarındaki insanlara zarar verdiklerinin farkında dahi olmazlar.]

441. Ḳavm düşmānlıġı düşvār olur.[1257/1258]
→ F.56 117ᵇ/6-7, P.313 13ᵃ/8

[=Aynı boydan ya da soydan kimselerin tamamına düşman olmak, çok zor ve sıkıntılı bir durumdur.] (Albayrak 2009: 610)

[1252] krş. *Katı yürürsem kaza bana yetişir (erişir)* (Eyüboğlu 1973: 151).

[1253] F. ḳavırġa: P. ḳavurḳaḳ (?), belki de *ḳorḳaḳ* (?)

[1254] F. ṭoyurmaz: P. doyurmaz

[1255] krş. *Kavurga karın doyurmaz, kar susuzluk kandırmaz* (Albayrak 2009: 610, Eyüboğlu 1973: 151), *Kar susuzluk kandırmaz, kavurga karın doyurmaz* (Albayrak 2009: 595), *Kar susuzluk kandırmaz (gidermez), (Kavurga karın doyurmaz)* (Aksoy 1988: 347), *Kar karın toyurmaz demişler* (Özer 2021: 309).

[1256] F. ḳavī ḳavī: P. ḳurı ḳurı

[1257] F. düşvār olur: P. düşvār <olur>

[1258] krş. *Kavim düşmanlığı, düşvar olur* (Albayrak 2009: 610, Eyüboğlu 1973: 151), *Kuma* (?) *düşmanlığı düşvâr olur* (Buluç 1978: 18).

[=Bir kimseye, bütün bir milletin, halkın düşmanlığı çok fenadır; milletin içinden biri veya birkaçı düşman olsa, diğerleri dost ve şefaatçi olurlar, mesele hallolunur.] (İzbudak 1936: 14)

442. **Ḳavm yoḳluġından leglege ṣalā verevüz.**
→ F.'de yok, P.88 5b/6

[=Toplumda düzgün insan bulmak zorlaştığı için olmayacak kişilere adam gözüyle bakıldığını anlatır.]

443. **Ḳayṣerī'de**[1259] **eşek nerdübāna çıḳmış; uş**[1260] **eşek, uş**[1261] **nerdübān.**[1262]
→ F.664 135a/10-11, P.211 10a/1-2

[=Aslı astarı olmayan birtakım iddiaların hemen ispat edilmesi için şartların uygun olduğunu belirtmek için kullanılan bir atasözüdür.] (Albayrak 2009: 612)

444. **Ḳayṣeri'de** (?) **yazılmış ḳarınuñ** (?) **başı anası .mına.**[1263]
→ F.'de yok, P.59 4b/4-5

445. **Ḳażā görüni gelmez ḳarı**[1264] **bükülüp ölmez.**[1265]
→ F.524 131a/7-8, P.562 21a/6

[=Kaza görünerek gelmez, beli bükülmekle de ihtiyarların ölmesi icap etmez.] (İzbudak 1936: 54)

446. **Ḳazan ḳazan, ḳazana vėr; artuġın ḳazmaya…**[1266/1267]
→ F.554 132a/2-3, P.593 22a/7

[=Kişi kazandığı paranın büyük bir kısmını yiyecek ve içecek ihtiyaçlarına harcar.] (Albayrak 2009: 613)

[1259] F. Ḳayṣerī'de: P. Ḳayṣeri'de
[1260] F. uş: P. uşda
[1261] F. uş: P. uşda
[1262] krş. *Kayseri'de eşek merdivene çıkmış; uş (işte) eşek, uş (işte) merdiven* (Albayrak 2009: 612, Eyüboğlu 1973: 152), *İşte meydân gel iy zebân-beste/Uş eşek nerdübân dahi uşta* (Kut 1986: 103), *İşde eşik işd(e) nerdübân, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 351).
[1263] *Ḳısırdan yazılmış ḳarınuñ [ḳızuñ] başı anası .mına.* (?) (Boratav 1954: 241).
[1264] F. ḳarı: P. ḳarrı
[1265] krş. *Geza görnükülmez* (?) (Bayat 1992: 63), *Kaza görünerek gelmez* (Albayrak 2009: 613), *Hatarlu aralarda gey hazer kıl/Kazâ zîrâ ki gelmez danışup bil* (Hengirmen 1983: 152), *Kaza görüni (görünerek) gelmez, karı (ihtiyar) bükülüp ölmez* (Eyüboğlu 1973: 152), *Belâ görüni gelmez, görüni ya'nî aşikâre* (Baralı Çiçekler 2019: 33).
[1266] F. ḳazmaya: P. ḳazmaya vėr
[1267] krş. *Kazan kazan da, kazana ver, Kazan kazan, ver kazana* (Albayrak 2009: 613), *Kazan kazan kazana, ver artığın kazmaya* (Eyüboğlu 1973: 152).

[=Kazandığını ancak kendi yiyip içeceğine sarf et, kimseye yardımda bulunma; artırabilirsen onu da mezar kazıcıya ver.] (İzbudak 1936: 56)

447. Ḳāżıya yaluñuz giren saḳalın[1268] sıġayıp[1269] çıḳar.[1270]
→ F.350 126ª/2-3, P.641 23ᵇ/11-24ª/1

[=İnsan işlerini yaparken yakınlarından, tanıdıklarından destek almalıdır. Bir işi tek başına götürmeye çalışan bir kimse, çok zor ve içinden çıkılmaz durumlarla karşı karşıya kalabilir.] (Albayrak 2009: 586)

448. Ḳāżī etmegin ḳarınca yėmez.[1271]
→ F.219 122ª/8, P.'de yok.

[=1. Kadı/yargıç ceza verme mevkiinde bulunduğundan, herkes onun malına dokunmaktan korkar, çekinir. 2. Kadıların rüşvet aldığı, haram yediği, zulmettiği yaygın söylentiler olduğundan, malına ve ekmeğine çok haram ve gözyaşı karışmıştır. Karınca bile böyle bir ekmeği ha-ram sayar, yemez.] (Albayrak 2009: 583)
[=Kadı ekmeğini karınca yemez. Kim bilir başıma bir iş çıkarır, bir alacak davası açar da yıllarca ödeyemem, der.] (İzbudak 1936: 29)

449. Keçinüñ g.ti giciyicek çōbān etmegin yėr.[1272]
→ F.'de yok, P.61 4ᵇ/6

[=Tutum ve davranışının kendisine neye mal olacağını hesap edemeyen bir kimse olmayacak işler yapar.]

450. Kėçi[1273/1274] yatduğı yėri eşür[1275/1276] yatur.[1277]

1268 F. saḳalın: P. ṣaḳalın
1269 F. sıġayıp: P. sıġayup
1270 krş. *Kadıya yalnız giden, sakalını sıvazlayarak çıkar* (Albayrak 2009: 586, Eyüboğlu 1973: 146), *Husûsâ kâdîya tenhâ di hâlün/Ki tâ sığayu çıkasun sakalun* (Hengirmen 1983: 99), *Kâzîye yaluñuz giden, sakalın sığayup çıkar* (Buluç 1978: 18), *Kadıya yalngız giden sakalın sığayı çıkar* (Elçin 1977: 226), *Kaadîya yalunuz varan âdem/Sakalın sıkayu çıkar her dem* (Kut 1986: 95), *Yalınuz kazıya varan sakalını sıgarırak (?) çıkar, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 354), *Yalnız varan hâkime sakalın sagarak (?) çıkar* (Baralı Çiçekler 2019: 39), *Yalnız kâdîya varan sakalın sıgayı çıkar* (Baralı Çiçekler 2019: 75).
1271 krş. *Kadı ekmeğini karınca yemez* (Albayrak 2009: 583, Eyüboğlu 1973: 146).
1272 krş. *Keçiniñ g.ti geçicek* (?) *çoban etmegine yapışur* (Çınar 1996: 58).
1273 F. kėçi: P. keçi
1274 Belki de *kiçi* (?) [=köpek] veya *giçi* (?) [=küçük]
1275 F. eşür: P. eşer
1276 Belki de P. *işer* (?)
1277 krş. *Keçi (bile) yattığı yeri eşer (de) yatar, Keçi yattığı yeri eşer, Keçice keçi, yattığı yeri iz eder* (Albayrak 2009: 615, Eyüboğlu 1973: 153), *Dürüş ev hizmetine giç eger ır/Keçi yatmaz*

→ F.145 120ª/3, P.404 16ª/2

[=Kişi evine, çalıştığı iş yerine, bulunduğu herhangi bir yere iyi bakmalı, buraları hor kullanmamalı.] (Albayrak 2009: 615)

451. **Keçiye bıçaḳ**[1278] **çalicek**[1279] **oġlaḳ buçaḳda**[1280] **oṣurur.**[1281]
→ F.613 133ᵇ/10-11, P.158 8ª/2

[=Büyüklere gerekli dersin verilmesi küçüklerin de aynı dersi fazlasıyla almalarına sebep olur.] (Albayrak 2009: 616)

452. **Keçiye cānu**[1282] **ḳayusı, ḳaṣāba**[1283] **yaġ**[1284] **ḳayusı.**[1285]
→ F.247 123ª/3-4, P.14 3ª/4

[=Bir insandan bir şey çıkmazsa, başka insan bir şey kazanamaz. Bundan dolayı karşılıklı ilişkilerde herkes çıkarını düşünür.] (Albayrak 2009: 615)
[=Değişmez bir kuraldır: Bir kişi önemli bir kaybından dolayı çırpınıp kıvranırken başka bir kişi bu durumdan ne kadar çok yararlanabileceğini düşünür.] (Aksoy 1988: 354)

453. **Kedinüñ uṣluluġı ṣıçan görincedür.**[1286]
→ F.218 122ª/6-7, P.'de yok.

[=Güçlü ve atılgan kimselerin uslu durmaları, onları çileden çıkaracak olumsuz birtakım durumların ortaya çıkmasına kadardır.] (Albayrak 2009: 617)

---

yatakda eşmedin yir (Hengirmen 1983: 158), *Köpek yattuğı yeri eşer* (Elçin 1977: 226), *Cem' olup didiler ulu kiçi/Yatduğı yir'işedi yatdı kiçi* (Kut 1986: 110), *Köpek yatdugı yeri eşer* (Baralı Çiçekler 2019: 81).

1278 F. bıçaḳ: P. buçaḳ

1279 F. çalicek: P. çalıcaḳ

1280 F. buçaḳda: P. bucaḳda

1281 krş. *Keçiye bıçak çalınca, oğlak da bucak os.rur* (Albayrak 2009: 616).

1282 F. cānu: P. cānı

1283 F. ḳaṣāba: P. ḳaṣaba

1284 F. yaġ: P. yaġı

1285 krş. *Keçiye cān ḳayġısı, ḳaṣṣaba yaġ derdi* (Çınar 1996: 174), *Keçiye can kaygısı, kasaba yağ kaygısı (Koyun can derdinde, kasap yağ derdinde)* (Aksoy 1988: 354), *Sanur zâlim gedâya zulmini lâğ/Keçi cân kayurur kassâb umar yağ* (Hengirmen 1983: 126), *Keçi can kaygısında (derdinde), kasap yağ kaygısında (derdinde)* (Albayrak 2009: 615), *Kasaba yağ kayusı, koyuna can kayusı* (Elçin 1977: 226), *Kassaba yağ kaygısı, keçiye can* (Kaymaz 2013: 180), *Keçiye can kaygısı, kasaba yağ derdi* (B71) (Demir 2018: 122), *Kasab yag umar keçi cân kırar* (Baralı Çiçekler 2019: 100), *Koyuna cân kayısı, kassâba yag kayısı, Keçiye cânı kayusı, kassâba yagı kayusı demişler* (Özer 2021: 315).

1286 krş. *Kedinin usluluğu, sıçan görüncedir, Kedinin usluluğu, sıçan görünceye kadardır* (Aksoy 1988: 355, Albayrak 2009: 617, Eyüboğlu 1973: 154).

[=Atılgan kişilerin sessiz ve eylemsiz durmaları, onları çileden çıkaran bir durum baş gösterince sona erer.] (Aksoy 1988: 355)

454. Kedinüñ yügrügi ṣamanlıġa dek.[1287]
→ F.400 127ª/13, P.'de yok.

[=Suçlu bir kimse ne kadar kaçarsa kaçsın, gideceği yer bellidir. Bir süre sonra yakayı ele vererek kanunun eline düşer.] (Albayrak 2009: 617)
[=Uygunsuz bir iş yapan kişi, ne kadar kaçarsa kaçsın, gideceği yerler bellidir. Az sonra yakayı ele verir.] (Aksoy 1988: 355)

455. Kelüñ başı açıldı, dėr.[1288]
→ F.'de yok, P.56 4ᵇ/2

[=Kötü kimselerin ne olduklarının sonunda ortaya çıktığını anlatmak için kullanılır.]

456. Kendü düşen aġlamaz.[1289]
→ F.37 117ª/5-6, P.293 12ᵇ/6

[=Yanlış davranışları sonucu zarara uğrayan bir kimsenin başkalarını suçlamaya, başkalarından şikayet etmeye hakkı yoktur. Kendi hatalarının sonucuna katlanmak zorundadır.] (Albayrak 2009: 622)
[=Yanlış davranışı yüzünden zarara uğrayan kimsenin bu durumundan yakınmaya hakkı yoktur.] (Aksoy 1988: 358)

1287 krş. *Kedi yürüki samanlıḳa dekdir* (Çınar 1996: 117), *Kedinin yügrügi samanlığa dekdir* (Bayat 1992: 75), *Kedinin kaçması (yüğrüklüğü), samanlığa kadardır, Kedinin kaçacağı yer samanlıktır* (Albayrak 2009: 617, Eyüboğlu 1973: 154)), *Olur sakın bu söze tutmağıl şek/Kedi yügreklügi samanlığa dek* (Hengirmen 1983: 122), *Kedinin gideceği samanlığa kadar* (Aksoy 1988: 355), *Niçe menzil kaçar tazıyla köpek/Kedinün yüğrüği samannığa dek* (Kut 1986: 111), *Kedinin yürümesi samanlığı kadardır* (B43) (Demir 2018: 95), *Kedinün yügrükligi samanlıga dek* (Baralı Çiçekler 2019: 90), *Bargirin yürükligi samanlıga dekdür* (Özer 2021: 268).

1288 krş. *Kelün başı açılmasun, açılıcag iş me'lum olur* (Bayat 1992: 75).

1289 krş. *Kendü düşen ağlamaz, evet ağlamaḳ degil gözleri de çıḳar, eline gelür* (Çınar 1996: 74), *Kendü düşen ağlamaza ağlamag değil, emma gözi de çıgar* (Bayat 1992: 75), *Dime kim kendü düşen ağlamaz zâr/Hey ağlar gözi dahı çıkar iy yâr* (Hengirmen 1983: 207), *Kendi düşen ağlamaz* (Aksoy 1988: 358), *Özi yıkılan aglamaz* (Sis 2005: 260), *Gendi düşen aglamadı* (Kayra 1992: 34), *Kendü düşen ağlamaz* (Buluç 1978: 18, Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 350, Baralı Çiçekler 2019: 100, Özer 2021: 311), *Kendinden düşen ağlamaz* (Kaymaz 2013: 177), *Kendi düşen ağlamaz; evet, ağlamak değil gözleri de çıkar, eline gelir* (B23-25) (Demir 2018: 77), *Kendi düşen ağlamaz: İşittün itmedün tedbîr ahsen/Meseldür ağlamaz kendüsi düşen* -(Işkname) Mehmed, *Düşmişem ışkın odına tâ ezel/Kendi düşen ağlamaz vardır mesel* (Eyüboğlu 1973: 155).

457. Kendü gözindeki hezeni[1290] görmez, biregü gözündeki[1291] çöbi[1292] görür.[1293/1294]
→ F.117 119ª/11-12, P.376 15ª/5-6

[=Kendisinin çok büyük eksiklerini görmeyen, ancak başkalarının çok küçük kusurlarını dedikodu konusu yapan kimselerin bu tutumlarını yermek için kullanılan bir atasözüdür.] (Albayrak 2009: 623)

458. Kesemedügüñ eli öp, başuña ḳo.[1295]
→ F.62 117ᵇ/11, P.319 13ᵇ/1

[=İnsan yenemediği, yani kendisinden üstün bir kimseye saygı göstermek zorundadır.] (Albayrak 2009: 626)
[=Düşmanını yenemiyorsan ona hoş görünmeye çalışarak kötülüğünden kendini koru!] (Aksoy 1988: 318)
[=Gücünün yetmediği kimseyle dost geçin.] (İzbudak 1936: 14)

459. Kesilen baş gėrü bitmez.[1296]

1290 F. hezeni: P. sereni

1291 F. gözündeki: P. gözindeki

1292 F. çöbi: P. çöpi

1293 krş. *Kendü gözündeki dügeri görmezsin, eliñ gözündeki çöbi evet ne ḫoş görürsün* (Çınar 1996: 178), *Kendi körlüğünü görmez de, elin gözündeki çöpü görür* (Albayrak 2009: 623), *Gözetme il gözinde çöpi yendek/Senün gözinde vardur belki mertek* (Hengirmen 1983: 222), *Kendü gözündeki merteği görmez, iling gözündeki çöpi görür* (Elçin 1977: 227), *Kimer âdem görür ki çöp değeri/Görmez ammâ gözündeki döğeri* (Kut 1986: 96), *Kendi gözündeki kirişi görmezsin, elin gözündeki çöpü ne hoş görürsün* (B72) (Demir 2018: 123), *Kendi gözündeki merteği görmez de elin gözündeki çöpü görür: Hezenin görmez de il çöpin arar/Keçi de koyuna güler dimişler* -Figânî, *Koskoca merteği görmez gözünde/İl gözünde çer çöp arar dimişler* -Tâlibî (Eyüboğlu 1973: 156), *Kendi gözündeki diregi görmez, elün gözündeki çöp(i) görür* (Baralı Çiçekler 2019: 56, Baralı Çiçekler 2019: 84), *Kendü gözinde mertegini görmez de bizim gözimüzdeki çöpi görür* (Özer 2021: 312), *Sen kimsenin gözindeki çöpi görme kendi gözinde olan mertegi gör demişler* (Özer 2021: 332).

1294 Aksoy (1988: 57) bu sözün bir atasözü sayılamayacağını ifade etmektedir.

1295 krş. *Kesemedügün eli öp başına go* (Bayat 1992: 75), *Kesemediğin eli öp de başına koy* (Albayrak 2009: 626), *Ne çâre hem olunıgeldi pîşe/Kesilmeyen el öpilür hemîşe* (Hengirmen 1983: 187), *Isıramadığın (bükemediğin) eli öp başına koy* (Aksoy 1988: 318), *Geremedügüñ eli öpüp başuña ko* (Buluç 1978: 16), *Kesemediyin eli öp de annına ko* (Kaymaz 2013: 177), *Herkese eylik eyle hıdmete tur/Isıramaduğun eli öpegör* (Kut 1986: 99), *Kesemediğin eli öp başına koy* (B25) (Demir 2018: 78), *Kesemediğin eli öp de başına koy: Çü gücün yetmeye depretmegil çöp/Eli kim kesemezsin başa ko öp* -(Işk-name) Mehmed, *Kâvî pençesi olandan elin yu/Kesilmez eli sen öp başuna ko* -Şerîfî (Eyüboğlu 1973: 156), *Kesmedügün eli öp başuna ko, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 353), *Kesülmeyen el öpülür* (Baralı Çiçekler 2019: 100), *Kesemedügin eli öp de başına ko demişler* (Özer 2021: 312).

1296 krş. *Kesilen baş bitmez, bitse de ıssına hayretmez* (Albayrak 2009: 626), *Kesilen baş (bir daha) yerine konmaz* (Aksoy 1988: 358), *Kesilen baş geri (bir daha) bitmez: Kesilen kol yine bitmez/Uyan hey gözlerim uyan* -Yunus Emre, *Âlemde kesilen hemân baş bitmez/Kurdun*

→ F.364 126ª/14-15, P.469 18ª/4

[=Bir iş yapılmadan önce her şeyi iyi hesap etmek gerekir. Yanlış yapılan bir işi düzeltmek çok zordur.] (Albayrak 2009: 626)
[=Kesin olarak yapılıp sonuçlandırılan iş, eski durumuna getirilemez. Onun için her davranıştan önce, bunun nasıl bir sonuç doğuracağını iyi hesap etmek, ondan sonra bir işe girişmeye, ya da girişmemeye karar vermek gerektir.] (Aksoy 1988: 358)

460. Ḳınadan (?)[1297/1298] **ġayrı nesne yaġ götürmez.**[1299]
→ F.372 126ᵇ/5, P.477 18ª/9

[=Kınadan başka şey yağ kabul etmez. (Kınayı yağla kararlar.) (?)] (İzbudak 1936: 42)

461. Ḳış, ḳış gerek; yaz, yaz...[1300]
→ F.161 120ᵇ/2-3, P.419 16ᵇ/2

[=1. Her şey kendi özelliklerini yansıtmalı ki kendisi olabilsin. 2. Sert davranılması gereken yerde sert, güler yüzlü davranılması gereken yerde ise güler yüzlü davranmak gerekir.] (Albayrak 2009: 634)
[=Her mevsim kendi hükmünü icra etmesi lazımdır. Yaz yaz olmalıdır; kış da kış olmalıdır.] (İzbudak 1936: 24)
[=Her mevsim, kendine özgü doğa olayları ile geçmelidir. Bu düzenin bozuk gitmesi insanların perişan olmasına yol açar.] (Aksoy 1988: 361)

462. Ḳışuñ ṭumanlu, yazuñ yaġmurlu olsun.[1301]
→ F.486 130ª/2-3, P.'de yok.

[Hayır duadır. (Dumanlı, lodos havalı kış, yağmurlu, feyizli yaz elbette bolluğa delalet eder.)] (İzbudak 1936: 51)

463. Ḳızıl tīz ṣolar.[1302]
→ F.202 121ᵇ/9, P.'de yok.

---

danası yok kuşa bir dâne -Mengûşî (Eyüboğlu 1973: 157), *Kesilen baş bitmez, atılan ok dönmez* (Baralı Çiçekler 2019: 69), *Kesilen baş bitmez, biterse de sâhibine hayır etmez demişler, Kesilen kelle bitişmez* (Özer 2021: 312).

1297 *ḳoyundan* (?)

1298 F. ḳınadan: P. ḳoyundan

1299 krş. *Kınadan gayrı nesne yağ götürmez* (Eyüboğlu 1973: 158).

1300 krş. *Kış kış gerek, yaz yaz gerek* (Çınar 1996: 170), *Gış-gış gerek, yaz-yaz gerek* (Bayat 1992: 63), *Kış, kış gerek; yaz, yaz* (Aksoy 1988: 361, Albayrak 2009: 634), *Kış, kış gerek; yaz, yaz gerek* [Buluç 1978: 18, (B69) Demir 2018: 120].

1301 krş. *Kışın dumanlı, yazın yağmurlu olsun* (Eyüboğlu 1973: 160).

1302 krş. *Kızıl tez solar* (Albayrak 2009: 639, Eyüboğlu 1973: 160), *Koyu kızıl tez solar* (B63) (Demir 2018: 115).

[=Şatafatlı, gösterişli şeylerin ömrü az olur.] (Albayrak 2009: 639)

464. Ḳızı vėr,[1303] **köpri kes.**[1304]
→ F.593 133ª/9, P.137 7ª/9

[=Birisine yapılan iyiliğin arkasından o kişiye birtakım zorluklar çıkarmayı ya da ondan bir beklenti içinde olmayı ifade eder.]
[=1. Görünüşte iyilik yapan, ancak o iyiliği hemen kendi çıkarı için kullanmaya kalkışan kimselerin bu yanlış tutumunu vurgulamak için kullanılan bir atasözüdür. 2. "Senden isteneni yerine getir, sonra ne istersen yap" anlamında kullanılan bir atasözüdür.] (Albayrak 2009: 639)

465. Ḳızlıḳda boḳ[1305] **yėyen**[1306] **ucuzluḳda utanmış.**[1307/ 1308]
→ F.634 134ª/13-14, P.180 8ᵇ/8-9

[=Kişi ne kadar büyük sıkıntı içinde bulunursa bulunsun, kişiliğinden taviz vermemeli; kişiliğine leke getirecek tavır ve davranışların içine girmemeli ki sıkıntısı geçtikten sonra göğsünü gere gere insanlarla ilişkilerini devam ettirebilsin.] (Albayrak 2009: 636)

466. Ḳızlıḳ olsa, buġday al; ʿavret ölse, ḳız al.[1309]
→ F.555 132ª/3-4, P.594 22ª/8

[=İnsan, kötü koşulları aşmak için gerekli tüm önlemleri almalıdır.]
[=Kıtlık olursa, pahalılığına bakmayarak buğday al, zevcen ölürse kız al, dul alma.] (İzbudak 1936: 56)

467. Kime[1310] **Müslimān dėseñ, ḫācı**[1311] **ḳoltuġında çıḳar.**[1312]
→ F.341 125ᵇ/11, P.632 23ᵇ/5-6

1303 F. vėr: P. ere vėr

1304 krş. *Kızı ver, köprüyü kes* (Albayrak 2009: 639, Eyüboğlu 1973: 160), *Bu pendi hem tutar aklı olan kes/Ki dimişler kızı vir köpriyi kes* (Hengirmen 1983: 175).

1305 F. boḳ: P. çoḫ

1306 F. yėyen: P. yeyen

1307 F. utanmış: P. utanur

1308 krş. *Kızlıkda bokın yiyen, ucuzlukda utanmışdır* (?) (Çınar 1996: 171), *Kıtlıkta b.k yiyen, bollukta utanmış* (Albayrak 2009: 636, Eyüboğlu 1973: 160), *Kahtlıkda b.kını yiyen ucuzlıkda utanur, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 354).

1309 krş. *Kıtlık olsa buğday, avrat ölse kız al* (Eyüboğlu 1973: 160).

1310 F nüshasında *kimse* biçiminde yazılmıştır.

1311 F. ḫācı: P. ḫāc

1312 krş. *Kime hacı dersin, haçı koltuğundan çıkagelir* (Albayrak 2009: 642), *Disen izzetle evvel kime hâcı/Bulınur koltuğında sonra hâçı* (Hengirmen 1983: 163), *Kime Müslüman desen haçı koltuğunda çıkar: Ümmid-i vefâ eyleme her şahs-ı degalde/Çok hacıların çıktı haçı zîr-i begalde* -Ziya Paşa (Eyüboğlu 1973: 161), *Hâcı dedügimiz adamın hâçı koltugından çıkar demişler* (Özer 2021: 299).

[=Güvenilecek kadar dürüst insan kalmadığını vurgulamak için kullanılan bir atasözüdür.] (Albayrak 2009: 642)

468. **Kim ėşek olursa, biz[1313] kürtüni…[1314]**
→ F.652 134b/14, P.'de yok.

[=Kendi iradesi olmayan, başkalarının emrinde olmaya alışmış kişileri sömürüp kullananlar çoktur.]

469. **Kime ṭavşan[1315] yarar, kime ḳurt…[1316]**
→ F.305 124b/8, P.253 11b/1

[=Her insanın zamana ve koşullara göre farklı gereksinimleri vardır.] *[=Türklerce tavşan uğursuz, kurt uğur sayılırsa da, kimisine tavşan uğur getirir, kimisine kurt.]* (İzbudak 1936: 36)

470. **<Kim>[1317] ne dėrse dėsün, Şāh Melik ḳaymaḳ yėsün.[1318/1319]**
→ F.516 131a/1, P.555 20b/11-21a/1

[=Verilmiş bir karar için kim ne söylerse söylesin, o kararın değişmeyeceğini vurgulamak için kullanılan bir atasözüdür.] (Albayrak 2009: 641)

471. **Kim oṣurdı? Ġarīb oṣurdı.[1320]**
→ F.680 135b/9-10, P.229 10b/5-6

[=Garip bir kimse, yalnız olduğundan, güçsüzdür; güçsüz olduğu için de çeşitli iftiralara ve kötülüklere maruz kalır.] (Albayrak 2009: 641)

1313 Bu sözcük İzbudak (1936: 63) tarafından *biz (yer)* (?) olarak okunmuş ve *Aç kalan eşek sırtındaki kürtünü yer* (?) biçiminde anlamlandırılmıştır.

1314 krş. *Kim eşek olursa biz semeriyüz* (Bayat 1992: 76).

1315 F. ṭavşan: P. ḳuş

1316 krş. *Kimine tavşan yarar, kimine kurt* (Eyüboğlu 1973: 161).

1317 F. <kim>: P. kim

1318 F. yėsün: P. yesün

1319 krş. *Kim ne derse desün, tek Melik Paşa kaymak yesün* (Çınar 1996: 169), *Kim ne derse desün, cehd eyle senden gelmesün* (Bayat 1992: 76), *Kim ne derse desin, Malik Şah kaymak yesin* (Albayrak 2009: 641), *Kim ne derse desin, tek Melik Paşa kaymak yesin* (B69) (Demir 2018: 120).

1320 krş. *Kim oṣurdı diyeler ġarīb oṣurdı dirler* (Çınar 1996: 54), *Kim osurdu? Garip osurdu* (Albayrak 2009: 641).

472. Kimsenüñ[1321] ʿaybını söyleme, yėrüñ ḳulaġı[1322] vardur.[1323/1324]
→ F.34 117ª/3, P.290 12ᵇ/4-5

[=Başkalarının eksiklerinden ve kusurlarından söz eden bir kimsenin eksikleri ve kusurları da başkaları tarafından rahatlıkla duyulup konuşulur.] (Albayrak 2009: 644)

473. Kimsenüñ[1325] ḳapusın ḳaḳma ki ḳapuñ ḳaḳmayalar.[1326]
→ F.28 116ᵇ/13-14, P.284 12ª/11-12ᵇ/1

[=İnsan başka insanlara kötülük yapmaya kalkışırsa, kendisi de aynı kötülüklerle karşılaşabilir.] (Albayrak 2009: 295)

474. Kişi açıḳmayınca[1327] aç ḥālin bilmez.[1328]
→ F.189 121ª/12, P.449 17ᵇ/1-2

[=Acıkmış bir insanın hâlini, ancak kendisi de açlık çekmiş olan kimse bilir.] (Albayrak 2009: 645)
[=Varlıklı olanlar, yoksulların ne büyük geçim sıkıntısı içinde bulunduklarını bilmezler.] (Aksoy 1988: 449)

475. Kişi ʿayā<li>n[1329] almaḳ çetin, beslemek ḳolay olur.[1330/1331]
→ F.177 121ª/1, P.437 17ª/3-4

[1321] F. kimsenüñ: P. kimesnenüñ
[1322] F. ḳulaġı: P. ḳulaġ<ı>
[1323] F. vardur: P. var
[1324] krş. *Kimsenin aybını söyleme, yerin kulağı var (vardır)* (Albayrak 2009: 644), *Yerin kulağı var* (Aksoy 1988: 474), *Kimsenüñ ʿaybını kimseye deme* (Buluç 1978: 19), *Tuyulur âkıbet sonı haberün/Var durur bu mesel kulağı yirün* (Kut 1986: 96), *Yerin kulağı vardır* (B38) (Demir 2018: 89), *Kimsenin aybını söyleme (yerin kulağı var): Kimsenin aybını urma yüzine/Gûşunı bâb-ı kabul it sözine* -Nâbî (Eyüboğlu 1973: 162).
[1325] F. kimsenüñ: P. kimesnenüñ
[1326] krş. *Kapusın takma ilün tâ ki âhir/Kakılmaya senün kapun da vâfir* (Hengirmen 1983: 204), *Kakma el kapısını el ucuyla, kakarlar kapını er gücüyle* (Albayrak 2009: 587), *Çalma elin kapısını, çalarlar kapını* (Albayrak 2009: 295), *Kimesnenüñ kapusına kakma ki senüñ kapuña kakmayalar* (Buluç 1978: 18), *Kimsenin kapısını kakma ki kapına kakmayalar* (Eyüboğlu 1973: 163), *Kimsenün kapusını kakma kimse senün kapunı kakmasın* (Baralı Çiçekler 2019: 83).
[1327] F. açıḳmayınca: P. acıḳmayınca
[1328] krş. *Kişi acıkmayınca, aç hâlini bilmez* (Albayrak 2009: 645), *Tok, açın hâlinden bilmez (ne bilir), (Var ne bilsin yok hâlinden)* (Aksoy 1988: 449), *Kişi aç olmayınca aç hâlin bilmez* (Buluç 1978: 19).
[1329] F. ʿayā<li>n: P. ʿayālin
[1330] F. ḳolay olur: P. ḳolay
[1331] krş. *Kişi ʿayālin almaḳ güç olurdur, evet beslemek ḳolaydır* (?) (Çınar 1996: 178), *Kişiye eş almak güç olur, fakat beslemek kolay* (B72) (Demir 2018: 123).

[=Evlenmek zordur, fakat evlendiğin kişinin ihtiyaçlarını görmek kolaydır.]

476. **Kişi azıtmaz, illā hem-nişīni…**[1332/1333]
→ F.'de yok, P.463 17ᵇ/11

[=İnsanı yoldan çıkaran arkadaşıdır.]

477. **Kişi bildügi otı**[1334] **yėyicek**[1335] **ḳarnı ağrımaz.**[1336]
→ F.629 134ᵃ/9, P.175 8ᵇ/5

[=İnsan bildiği işi yapmalı. Aksi durumda zarar görülmesi kaçınılmazdır.]

478. **Kişidür**[1337] **yoğısa pūlı, ėşekdür ėşek**[1338] **aṭlāsısa**[1339] **çulı.**[1340]
→ F.673 135ᵇ/3, P.221 10ᵃ/10-11

[=Nasıl ki bir hayvanın üzerindeki değerli koşum veya binek malzemelerinin olup olmaması o hayvanı hayvan olmaktan çıkarmıyorsa, bir insanın değeri de onun zenginliğiyle ölçülmemeli; insana insan olarak değer verilmelidir.] (Albayrak 2009: 97)

479. **Kişi geñinle mi ḳażāya uğrar**?
→ F.690 136ᵃ/2-3, P.50 4ᵃ/9

[=Kaza, kaderin tecellisidir.]
[=İnsan kendi arzusu ile mi kazaya uğrar. (?)] (İzbudak 1936: 65)

480. **Kişi kendüye etdügin ėl dėrilüp ėtmez.**[1341]

[1332] Boratav (1954: 241) bu atasözünü *Kişi azıtmaz illā nefsi* (?) biçiminde okumuştur.

[1333] krş. *Eri azdurmaz illā hem-nişīni* (Hengirmen 1983: 57), *Kişi arturmaz alla hemnişini* (?) (Bayat 1992: 76), *Dimişlerdür işit pend-i güzînî/Eri azdurmaz illâ hem-nişînî* (Hengirmen 1983: 119).

[1334] F. bildügi otı: P. bulduğını

[1335] F. yėyicek: P. ye<yi>cek

[1336] krş. *Bilinmedik aş ya karın ağrıtır ya baş* (Albayrak 2009: 246).

[1337] F. kişidür: P. kişi kişidür

[1338] F. ėşekdür ėşek: P. eşek eşekdür

[1339] F. aṭlāsısa: P. aṭlās ise

[1340] krş. *Adam adamdır yoğsa yolı, eşek eşekdir aṭlas ise çolı* (Çınar 1996: 55), *Adam adamdır olmasa da pulu, eşek eşektir olmasa da (atlastan olsa da) çulu; Adam adamdır olmasa pulu, hayvan hayvandır, atlastan olsa da çulu* (Albayrak 2009: 97), *Yolu yoksa da adam adamdır; atlas çulun içinde de olsa eşek eşektir. Eşeğe atlas çul örtsen yine de eşektir* (B16) (Demir 2018: 71).

[1341] krş. *Kişi kendine ettiğini âlem bir yere gelse edemez* (Albayrak 2009: 646), *Kişinin kendine ettiğini kimse (âlem bir yere gelse) edemez* (Aksoy 1988: 365), *Kişi kendine ettiğini eller toplanıp yapamaz* (B74) (Demir 2018: 123), *Kişi kendüne etdügin 'âlem bir yere gelse itmez* (Baralı Çiçekler 2019: 79).

→ F.'de yok, P.492 18^b/8-9

[=Bir insanın kendisine yaptığını, bütün dünya bir araya gelse yapamaz.] (Albayrak 2009: 646)
[=Bir kimse kimi zaman tedbirsizliği yüzünden öyle yanlış iş yapar, başını öyle derde sokar ki böyle bir kötülüğü başkaları ona yapamaz.] (Aksoy 1988: 365)

481. **Kişi ne ekse anı götürür.**[1342]
→ F.41 117^a/9, P.297 12^b/9

[=Bugün birisine iyilik yapan, yarın ondan iyilik; kötülük yapan da kötülük görür.] (Aksoy 1988: 395)

482. **Kişinüñ ʿaybını yüzine <dėmek>[1343] gerek.**[1344]
→ F.551 131^b/14-15, P.590 22^a/5

[=Bir insanın kötü yönlerini, eksiklerini onun arkasından dedikodu konusu yapmak yerine, o insanın yüzüne karşı söylemek daha uygun bir davranıştır.] (Albayrak 2009: 647)

483. **Kişinüñ boġazı kendüden aşaġa gerek.**[1345]
→ F.337 125^b/6-7, P.628 23^b/2

[=Bir insan yeme içme yüzünden kişiliğine leke getirmemeli.] (Albayrak 2009: 647)

484. **Kişinüñ eski oynaşı eyerlenmiş atı gibi olur.**[1346]
→ F.'de yok, P.74 5^a/5-6

[=Kişi eski sevgilisiyle her zaman bir araya gelebilir.] (Albayrak 2009: 429)

485. **Kişinüñ muṣāḥibi kendüden yėg gerek.**[1347]

[1342] krş. *Kişi ne ekerse onu biçer, Kişi ettiğini bulur; kimi tez kimi geç* (Albayrak 2009: 646), *Ne ekersen onu biçersin (Herkes ektiğini biçer), (Eken biçer, konan göçer)* (Aksoy 1988: 395), *Kişi ne ekse onu götürür (biçer)* (Eyüboğlu 1973: 164).

[1343] F. <dėmek>: P. dėmek

[1344] krş. *Kişinin ayıbını yüzüne söylemek gerek* (Albayrak 2009: 647, Eyüboğlu 1973: 166).

[1345] krş. *Kişinin boğazı kendinden aşağı gerek* (Albayrak 2009: 647), *Bunı cān levḥine yazsın işiden/Boğaz aşağa gerekdür kişiden* (Ceyhan ve Koşik 2016: 66).

[1346] krş. *Eski oynaş eyerlenmiş, uyanlanmış at kibidir* (?) (Bayat 1992: 58), *Eski oynaş, eyerlenmiş at* (Albayrak 2009: 429), *Koşar isen kadîmî yâre koş baş/Ki eyerlenmiş atdur eski oynaş* (Hengirmen 1983: 188), *Eski oynaş eyerlenmiş at gibidir* (B23) (Demir 2018: 77), *Egerlenmiş atdur eski oynaş* (Baralı Çiçekler 2019: 43), *Eski oynaş eyerlenmiş at gibidir demişler* (Özer 2021: 289).

[1347] krş. *Kişinin musahibi, kendisinden yiğit gerek* (Albayrak 2009: 648), *Kişinin muhasibi kendinden yeğ gerek* (Eyüboğlu 1973: 167).

→ F.231 122^{b}/4-5, P.'de yok.

[=İnsanın kendisine sohbet arkadaşı, dost olarak seçtiği kimsenin, kendisinden daha cesur, güçlü ve kuvvetli olması gerekir.] (Albayrak 2009: 648)

486. Kişinüñ vaṭanı īmānıdur.[1348]
→ F.414 127^{b}/11, P.'de yok.

[=İnsanın yaşadığı yeri, yani vatanı o insanın Allah'a olan kutsal inançları gibi çok değerlidir.] (Albayrak 2009: 648)
[=İnsanın vatanı mahza imanıdır; vatansızla imansız birdir.] (İzbudak 1936: 45)

487. Kişinüñ yoldaşı yancuġıdur.[1349]
→ F.102 118^{b}/15, P.360 14^{b}/6

[=İnsanın her zaman yanında olan ve onu destekleyen en samimi dostu para kesesidir.] (Albayrak 2009: 648)

488. Kişiye biñ dōstdan bir düşmān çoḳdur.[1350]
→ F.103 118^{b}/15-119^{a}/1, P.361 14^{b}/7

[=İnsan hep dost edinmeye çalışmalı, bir düşmanının olmasından bile kaçınmalıdır.] (Albayrak 2009: 648)

489. Kişiye ṭaleb fāyide ėtmez[1351] **naṣīb olmayınca.**[1352]
→ F.442 128^{b}/6, P.521 19^{b}/7-8

[=Ne kadar istersen iste, eğer istediğin şey nasibinde yoksa ona sahip olamazsın.]

490. Ḳocayıla yigidüñ ne oyunı ola?
→ F.'de yok, P.79 5^{a}/9

[=Özellikle zindelik gerektiren konularda yaşlılar gençlerle rekabet edemez.]

491. Ḳol ṣalsa yön bellü olur.[1353]

[1348] krş. *Kişinin vatanı imanıdır* (Albayrak 2009: 648, Eyüboğlu 1973: 167), *Vatan sevgüsi şeksüz cândan olur/Muhakkakdur ki hem îmândan olur* (Hengirmen 1983: 157).

[1349] krş. *Kişinin yoldaşı para kesesidir* (Albayrak 2009: 648), *Kişinin yoldaşı yancuğudur* (Eyüboğlu 1973: 167).

[1350] krş. *Kişiye bin dosttan, bir düşman çoktur* (Albayrak 2009: 648, Eyüboğlu 1973: 167), *Bin dost az, bir düşman çok* (Aksoy 1988: 189, Albayrak 2009: 248), *Kişiye biñ dostdan bir düşman çokdur* (Buluç 1978: 19), *Bin dosttan bir düşman çoktur* (B62) (Demir 2018: 113).

[1351] F. fāyide ėtmez: P. olmaz

[1352] krş. *Kişiye talep fayda etmez nasip olmayınca* (Eyüboğlu 1973: 167).

[1353] krş. *Kol salsa yön belli olur* (Eyüboğlu 1973: 167).

→ F.14 116b/3, P.'de yok.

[=Basit bir hareketle bile insanları yönlendirebilen kişiler için kullanılan bir atasözüdür.]
[=Bir işaretiyle hedef taayyün eder.] (İzbudak 1936: 10)

492. **Ḳol şınsa, yėñ**[1354] **içinde; baş yarılsa, börk içinde.**[1355]
→ F.15 116b/3-4, P.271 12a/2-3

[=Aile içindeki veya dostlar arasındaki kırgınlıkları ve dargınlıkları açığa vurmamalı, gizlemeli.] (Albayrak 2009: 652)
[=Bir aile içindeki kişilerin kusurları, anlaşmazlıkları, kavgaları sır olarak aile içinde kalmalı, dışarıya duyurulmamalı, sızdırılmamalıdır.] (Aksoy 1988: 183)

493. **Ḳonan göçer, gelen geçer.**[1356/1357]
→ F.288 124a/7-8, P.124 6b/10

[=Bu dünyada hiçbir şey sürekli ve kalıcı değildir, gelen belli bir süre varlığını devam ettirir, ondan sonra varlığını yitirerek bu dünyadan ayrılmış olur.] (Albayrak 2009: 655)
[=Dünyada hiçbir şey sürekli olarak aynı durumda kalmaz. Özellikle insanlar yerlerini sık sık değiştirirler.] (Aksoy 1988: 285)

494. **Ḳoñşı ḥaḳḳı, Tañrı ḥaḳḳı.**[1358]
→ F.22 116b/9, P.278 12a/7

[=Komşular arasında önemli ve kaçınılmaz haklar vardır. İnsan nasıl ki Tanrı hakkını içten ve eksiksiz olarak yerine getirmeye çalışır, komşuluk hakkını da aynı anlayışla yerine getirmeli; komşular birbirini

---

1354 F. yėñ: P. yeñ

1355 krş. *Kol kırılır yen içinde, baş yarılır (kırılır) fes (börk) içinde* (Albayrak 2009: 652, Eyüboğlu 1973: 167), *Kol kırılır yen içinde baş yarılır börk içinde* (Aksoy 1988: 357), *Baş yarılır börk içinde, kol kırılır kürk (yen) içinde* (Aksoy 1988: 183), *Kol kırığı yen içindedir* (B23) (Demir 2018: 76), *Kol kırılur yen içinde, baş yarılur börk içinde* (Baralı Çiçekler 2019: 76).

1356 F. ḳonan ... geçer: P. ḳonan göçer yeyen içer ḳonan göçer

1357 krş. *Konan, göçer; gelen, geçer* (Albayrak 2009: 655), *Eken biçer, konan göçer* (Aksoy 1988: 258), *Gelen geçer, konan göçer* (Aksoy 1988: 285), *Yiyen içer, konan göçer* (P63) (Demir 2018: 164), *Konan göçer gelen geçer: Bildin gelen geçer imiş/Konan geri göçer imiş/Aşk şerbetin içer imiş/Her kim bu ma'nâdan geçer* -Yunus Emre (Eyüboğlu 1973: 168), *Konan göçer* (Özer 2021: 314).

1358 krş. *Konşı hakkı Tanrı hakkı* (Çınar 1996: 171), *Gonşu haggı, Tanrı haggı* (Bayat 1992: 65), *Komşu hakkı, Tanrı hakkı* (Albayrak 2009: 652), *Sakın konşı hakkından olma gâfil/Ki konşı hakkı Tanrı hakkıdur bil* (Hengirmen 1983: 160), *Komşu hakkı, Tanrı hakkı(dır)* [Aksoy 1988: 367, (B58) Demir 2018: 120], *Koñşı hakkı, Tañrı hakkı* (Buluç 1978: 18), *Komşu hakkı, Tanrı hakkı: Lokma-ı tâhir olar kim yidiler/Komşu hakkı Tanrı hakkı didiler* -Zarîfî Ahmed Baba (Eyüboğlu 1973: 167), *Konşı hakkı Tanrı hakkı* (Baralı Çiçekler 2019: 71, 98).

incitmekten kaçınmalı, birbirinin hatırını saymalı, birbirlerine yardım etmelidir.] (Albayrak 2009: 652)
[=Komşular arasında yakın, kaçınılmaz ilişkiler vardır. Komşular birbirlerini incitmemeli, birbirlerinin hatırını saymalı, birbirlerine yardım etmelidirler. Bu ödevleri yerine getirenler, Tanrı'ya karşı da ödevlerini yapmış olurlar.] (Aksoy 1988: 367)

495. **Ḳonşı**[1359] **tavıġı**[1360] **ḳonşıya**[1361] **ḳaz görinür.**[1362]
→ F.635 134ᵃ/14-15, P.181 8ᵇ/9-10

[=Komşunun malı, komşuya çok değerli görünür.] (Albayrak 2009: 653)
[=Başkasının malı, bize olduğundan daha değerli görünür. Oysa aynı şey bizde de vardır; ama başkasınınkini bizimkinden üstün buluruz.] (Aksoy 1988: 368)

496. **Ḳonşuñuñ**[1363] **ṣaḳalın yoldılarsa,**[1364] **sen daḫı ṣaḳaluñ**[1365] **ülüt.**[1366]
→ F.644 134ᵇ/6-7, P.190 9ᵃ/5-6

[=İnsan komşusunun başkalarından gördüğü kötülüğe doğrudan doğruya karşı çıkmamalı; ancak komşusunun yanında olduğunu belli edecek birtakım tavırlar sergilemelidir.] (Albayrak 2009: 655)
[=Komşun bir belaya uğrayarak keder ve matem içinde kıvranıyorsa sen de onun elem ve kederlerine ortak ol.] (İzbudak 1936: 62)

497. **Ḳonuġuñ ḳutsuzı ev isin**[1367] **aġırlar.**[1368]
→ F.389 127ᵃ/3-4, P.498 19ᵃ/2

[1359] F. ḳonşı: P. ḳoñşı
[1360] F. tavıġı: P. tavuġı
[1361] F. ḳonşıya: P. ḳoñşıya
[1362] krş. *Komşunun tavuğu komşuya kaz, karısı kız görünür* (Aksoy 1988: 368, Albayrak 2009: 655), *Komşu tavuğu komşuya kaz; gelini, kız görünür* (Albayrak 2009: 653), *Konşı tavukı konşıya kaz görünür* (Baralı Çiçekler 2019: 63), *Komşunun tavugı komşuya kaz görinür demişler* (Özer 2021: 314).
[1363] F. ḳonşuñuñ: P. ḳonşıñuñ
[1364] F. yoldılarsa: P. yolarlar
[1365] F. ṣaḳaluñ: P. saḳaluñ
[1366] krş. *Komşunun sakalını yoldularsa, sen de (dahi) sakalını ülüt (kazıt)* (Albayrak 2009: 655, Eyüboğlu 1973: 168).
[1367] F. isin: P. issin
[1368] krş. *Ḳonaġıñ eblehi* (?) *oldur kim ev ıssını aġırlaya* (Çınar 1996: 65), *Gonağın eblehi oldur ki ev essini* (?) *ağırlaya* (Bayat 1992: 64), *Konuğun kutsuzu, ev sahibini ağırlar* (Albayrak 2009: 656, Eyüboğlu 1973: 168), *Konuğun eblehi ev ıssını/Ağırlar anmayup o kendüsini* (Kut 1986: 94), *Misafirin akılsızı ev sahibini ağırlar* (B21) (Demir 2018: 74), *Konugın ahmagı ev sâhibini agırlar* (Özer 2021: 314).

[=Uğursuz misafir, ev sahibinin yapması gereken işleri kendisi yapmaya kalkışır.] (Albayrak 2009: 656)

498. Ḳonuḳ umduġın yėmez,[1369] **bitüdügün**[1370] **yėr.**[1371]
→ F.93 118^{b}/7, P.350 14^{a}/10-11

[=Konuk olunan yerde insan ne umarsa umsun, ancak kısmetinde alan şeyleri yiyebilir.] (Albayrak 2009: 656)
[=Konuk, ev sahibinin kendisini çok şeylerle ağırlamasını bekleyebilir. Ama ev sahibi ona ancak evinde bulunanı ikram eder.] (Aksoy 1988: 392)

499. Ḳorḳaḳ bāzirgān[1372] **ne aṣṣı ėder ve ne ziyān.**[1373/ 1374]
→ F.313 124^{b}/15, P.261 11^{b}/6

[=İş yapmaktan korkan bir iş adamı zarar etmez ama herhangi bir kâr da elde edemez; durumunu aynen korur.] (Albayrak 2009: 657)
[=İş yapmaya korkan tüccar, kendisini zarardan korumuş olur ama kazanç da sağlayamaz.] (Aksoy 1988: 368)

[1369] F. yėmez: P. yemez
[1370] F. bitüdügün: P. yetürdügin (?)
[1371] krş. *Gonug umduğın yemez, bişdügin yer* (Bayat 1992: 65), *Konuk umduğunu yemez, kısmetini yer* (Albayrak 2009: 656), *Hemîşe olanı hoş gör mukadder/Konuk umduğını yimez bürâder* (Hengirmen 1983: 138), *Misafir umduğunu değil bulduğunu yer* (Aksoy 1988: 392), *Konuk umduğın yėmez, bulduğın yėr* (Buluç 1978: 18), *Konuk umduğın yemez, bulduğın yer* (Elçin 1977: 226), *İnsan umdugunu yemez buldugunu yer* (Kaymaz 2013: 178), *Konuk umduğını yimez iy yâr/Bil nasîb olunan kaşıkda çıkar* (Kut 1986: 93), *Konuk umduğunu değil bulduğunu yer: Konuk gerçi kim bulur konmağa yir/Yimez umduğını bitidüğin yir* (Işkname) Mehmed, *Bu meseldür umduğın yimez konuk/Bitidüğin yir bu söze Hak tanuk* -Abdî (Eyüboğlu 1973: 168), *Konuk umdugın yemez* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 350), *Konuk umdugun yemez, buldugun yer* (Baralı Çiçekler 2019: 61), *Misâfir umdugun yemez, buldugun yer* (Baralı Çiçekler 2019: 70), *Konuk umdugun yemez buldugun yer* (Baralı Çiçekler 2019: 102, Özer 2021: 314).
[1372] F. bāzirgān: P. <b>ā<zi>rgān, belki de *ergen* (?)
[1373] F. ve ne ziyān: P.'de yok.
[1374] krş. *Gorgag bazırgân assı etmez* (Bayat 1992: 65), *Korkak bezirgân (tüccar) ne kâr eder ne zarar (ziyan)* (Albayrak 2009: 657, Kaymaz 2013: 182), *Durışur onmağ içün olan ussı/Çü korkağ ola bâzirgân ne assı* (Hengirmen 1983: 147), *Korkak bezirgân (tüccar) ne kâr eder ne ziyan (zarar)* (Aksoy 1988: 368), *Korkak bezirgân ne assı eder, ne ziyan* (Oy 1958: 349), *Korkak bezirgân kâr eyleyemez* (B51) (Demir 2018: 104), *Korkak bezirgân ne kâr eder ne ziyan: Tacir ki mal u baş ele yola revân olur/Korkaklık itse assısı cümle ziyân ola/Korkak ne assı vü ne ziyân ide didiler/Haşa sözünde anların kim yalan ola* -Mercimek Ahmed (Eyüboğlu 1973: 169), *Korkak bâzergân assı etmez* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 350), *Korkak bâzergân hayır etmez demişler* (Özer 2021: 314).

500. Ḳorḳunuñ ecele fāyidesi yoḳdur.[1375/1376]
→ F.386 127ᵃ/1, P.493 18ᵇ/9

[=Korku, ölümü önlemez; insan ne kadar korkarsa korksun, er geç ölecektir.] (Albayrak 2009: 657)
[=Kişi korkmakla kendisine gelecek bir zararı önleyemez. Olacak olur. Bunun için boş yere korkup üzüntü çekmemelidir.] (Aksoy 1988: 369)

501. Ḳoyuna gücile varan köpek aṣṣı eylemez.[1377]
→ F.228 122ᵇ/1-2, P.'de yok.

[=Gönülsüz yapılan bir işten, beklenen sonucun alınması mümkün değildir.] (Albayrak 2009: 480)

502. Ḳoyuna ḳurt gelse, vay biregüyedür.[1378]
→ F.520 131ᵃ/4-5, P.'de yok.

[=Bir koyun sürüsüne kurt girmiş, sürü içerisinde zenginlerin birkaç yüz davarını bırakmış da bir fakirin bir tek koyununu kapmış götürmüş.] (İzbudak 1936: 54)

503. Ḳoyun çōbānsuz olmaz.[1379]
→ F.143 120ᵃ/2, P.402 16ᵃ/1

[=Her toplumun mutlaka bir yöneticiye, yönetici kurumlara ihtiyacı vardır.] (Albayrak 2009: 659)

504. Ḳoyunı yüze yėtür, ėl anı biñe yėtürür.[1380]
→ F.409 127ᵇ/6, P.'de yok.

[=Çalışıp kazanarak belli bir varlık edinen kimselerin varlığını halk abartarak olduğundan daha fazla gösterir.] (Albayrak 2009: 660)

1375 F. yoḳdur: P. yoḳ

1376 krş. *Gorgunun ecele assısı yogdur* (Bayat 1992: 65), *Korkunun ecele faydası yoktur* (Aksoy 1988: 369, Albayrak 2009: 657), *Korkunun faydası yokdur ecele/Ecel bir gün câmın sunar dimişler* -Figânî (Eyüboğlu 1973: 169).

1377 krş. *Gönülsüz davara giden köpekten hayır çıkmaz* (Albayrak 2009: 480), *Güç ile süri güden köpek koyunı kurda aldırır* (Elçin 1977: 227), *Nesne hayr itmez ol gider darbı/Koyuna güç ile gelen kelbi* (Kut 1986: 106), *Zorla (gönülsüz) gelen köpek koyuna fayda etmez, öldürsen de kurt ardınca gitmez* (B18) (Demir 2018: 72), *Gücile koyuna giden köpek, issine hayr etmez, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 351), *Gönülsüz giden köpek eve hayr etmez* (Baralı Çiçekler 2019: 67), *Güçle giden köpek koyuna hayr etmez, Güçle giden köpekden ne hayr olsa gerek* (Baralı Çiçekler 2019: 83), *Güçle giden köpek koyuna hayr eylemez demişler* (Özer 2021: 296).

1378 krş. *Koyuna kurt gelse vay biregüyedir (tek koyunu olanadır)* (Eyüboğlu 1973: 169).

1379 krş. *Koyun çobansız olmaz* (Albayrak 2009: 659, Buluç 1978: 18, Eyüboğlu 1973: 169).

1380 krş. *Koyunu yüze yetir, el onu bine yetirir* (Aksoy 1988: 370, Albayrak 2009: 660, Eyüboğlu 1973: 169).

[=El, bir olayı abartarak söyler. Yüz kazansan bin diye anlatır.] (Aksoy 1988: 370)

505. **Köpeksüz çobānuñ ḳoyunın ḳurd yėr.**[1381]
→ F.229 122^{b}/2-3, P.'de yok.

[=Yöneticisi olmayan toplumlar, düşmanları tarafından yok edilmeye çalışılır.] (Albayrak 2009: 665)

506. **Köse eveden**[1382] **yaşamayınca yaşın Allāh'dan ġayrı kimse bilmez.**[1383]
→ F.480 129^{b}/11-12, P.'de yok.

[=Bazı işleri o işin içinde yer alan kimseler dışında yalnız Allah bilir. (?)] (Albayrak 2009: 669-670)

507. **Köseye ṣaḳal muştılamışlar: "Ḫaberüñ**[1384] **olacaġın söyleñ." dėmişler.**[1385]
→ F.394 127^{a}/7-8, P.'de yok.

[=Olmayacak, gerçekleşmesi olanaksız olan bir işin yapılacağına, o işe şiddetle ihtiyacı olan insanları bile inandırmak mümkün değildir.] (Albayrak 2009: 670)

508. **Ḳulaġuzsuz ḳuş uçmaz.**[1386]
→ F.44 117^{a}/12, P.300 12^{b}/11

[=Çok kolay gibi görünen işlerde bile rehberi olmazsa insan başarılı olamaz.] (Albayrak 2009: 629)
[=Rehbersiz yola gidilmez.] (İzbudak 1936: 13)

[1381] krş. *Köpeksiz sürüye kurt girer* (Albayrak 2009: 665), *Köpeksiz çobanın koyunun kurt yer* (Eyüboğlu 1973: 170), *(Çoban)sız koyunı kurd yer, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 351).

[1382] İzbudak (1936: 51) tarafından *evden* biçiminde okunmuştur.

[1383] krş. *Köse evde yaşamayınca, yaşını Allah'tan gayrı kimse bilemez* (Albayrak 2009: 669, Eyüboğlu 1973: 171).

[1384] İzbudak (1936: 44) tarafından *ḫaberüm* olarak okunmuş ve atasözü şöyle açıklanmıştır: *Köseye, müjde sakalın çıkacak, demişler; olacak bir söz söyleyin, demiş.*

[1385] krş. *Köseye sakal muştulamışlar, "Haberin olacağını söyleyin" demiş* (Albayrak 2009: 670, Eyüboğlu 1973: 171).

[1386] krş. *Ḳulavuzsuz ḳuş uçmaz* (Çınar 1996: 83), *Gulağızsız guş uçmaz* (Bayat 1992: 66), *Kılavuzsuz kuş uçmaz* (Albayrak 2009: 629), *Uzak yollara tutma yalunuz yüz/Dimişler kuş da uçmaz kulağuzsuz* (Hengirmen 1983: 151), *Kanatsız kuş uçmaz* (Elçin 1977: 226), *Hem işidgör didiler pîrler/Kılağuzsuz kuş uçmadı dirler* (Kut 1986: 112), *Kılavuzsuz kuş uçmaz* (B67) (Demir 2018: 118), *Hacca vardım dir isen/Kande vardın hacca sen/Kulavuzsuz kuş uçmaz/Bunca dağ u dereden* -Kaygusuz Abdal, *Çün kılavuzsuz uçarsın yoldan azsan tan mıdur/İşledüğin işi niçün bir uluya tanmadın* -Kemal Ümmî (Eyüboğlu 1973: 157).

509. Ḳuluñam, dėmegile[1387] ḳul olmaz kişi.[1388/ 1389]
→ F.356 126ª/7-8, P.460 17ᵇ/9

[=İnsan, zorda kaldığı için de olsa, birine "kulunum" demekle onun kulu olmaz.] (Albayrak 2009: 676)
[=İşi gördürmek için biraz müdara etmek (yüze gülmek) lazımdır. Bir kimseye kulun olayım, demekle insan kul olmaz.] (İzbudak 1936: 41)

510. Ḳuluñ yoġısa güyegüñ de mi yoḳdur?[1390]
→ F.489 130ª/5-6, P.'de yok.

[=İnsanlar -büyük ölçüde hanımlarının etkisiyle- kayınpederlerinin ve kayınvalidelerinin dediklerini eksiksiz bir şekilde yerine getirirler.] (Albayrak 2009: 676)

511. Ḳurda[1391] ayaḳ[1392] aṣṣı ėtmez,[1393] ōrusbiye[1394] <ögüt aṣṣı ėtmez>.[1395]
→ F.615 133ᵇ/12, P.160 8ª/3-4

[=Niyeti kötü olan kimselere hiçbir şey engel olamayacağı gibi öğüt de fayda vermez.]

512. Ḳurd enügi yine ḳurd olur.[1396]
→ F.358 126ª/9, P.462 17ᵇ/10

[=Her canlı kendi suyunun özelliklerini taşır.] (Albayrak 2009: 680)

1387 F. dėmegile: P. demekle
1388 F. kişi: P. kimesne
1389 krş. *"Kulunum" demekle, kişi kul olmaz* (Albayrak 2009: 676, Eyüboğlu 1973: 173), *Bulursun hürmeti az eylesen bol/Kulunam diyen olmaz kimseye kul* (Hengirmen 1983: 125).
1390 krş. *Köleñ yoġısa küyegüñde mi yoḳdur. Ḳuluñ yoġsa şakirdiñ de mi yoḳdur* (Çınar 1996: 185), *Gulun yoğ ise, güyegün de mi yog?* (Bayat 1992: 66), *Kölen yoğ ise, güyegün de mi yog? Güyegün yoğ ise, köpeğin de mi yoğ? Köpeğin yoğ ise, şagirdin de mi yog?* (Aksoy 1988: 185), *Kulun yoksa, güveyin de mi yok?* (Albayrak 2009: 676, Eyüboğlu 1973: 173), *Kölen yoksa damadın da mı yoktur.* (B76) (Demir 2018: 127).
1391 F. ḳurda: P. oğrı ḳurda
1392 F. ayaḳ: P. uyuḳ
1393 F. aṣṣı ėtmez: P. aṣṣı etmez
1394 F. ōrusbiye: P. ōrūspiye
1395 F. <ögüt aṣṣı ėtmez>: P. ögüt aṣṣı etmez
1396 krş. *Kurt eniği, yine kurt olur* (Albayrak 2009: 680), *Arslan eniği yine arslandır* (Oy 1957: 267), *Kurt yavrusu kurt olur: Sana (ben) derim (ki) hey Osman Paşa/Düşmanlara karşı duran merd olur/Şahin kocasa da vermez avını/Ta ezelden kurd eniği kurd olur* -Karacaoğlan (Eyüboğlu 1973: 174), *Kurd yavrusı kurd olur* (Baralı Çiçekler 2019: 63), *Kurd yavrusı yine kurddur* (Baralı Çiçekler 2019: 65), *Kurd enügi köpek olmaz demişler* (Özer 2021: 317).

513. Ḳurdı[1397] başmaġa ḳurd bigi[1398] köpek gerek.[1399]
→ F.59 117b/9, P.316 13a/10

[=Toplumdaki kötüleri yok etmek için onların yaptığı kötülüklerden daha büyük kötülük yapabilecek güce sahip olmak gerek.] (Albayrak 2009: 678)

514. Ḳurdıla[1400] ḳoyun[1401] dōst olmaz.[1402]
→ F.99 118b/12-13, P.357 14b/4

[=Kötü, saldırgan, zalim kimselerle uysal, kimsenin işine karışmayan kimselerin bir arada yaşaması mümkün değildir.] (Albayrak 2009: 680)

515. Ḳurduñ boynu[1403] yoġun olduġı işin[1404] kimseye inanmaz.[1405]
→ F.13 116b/2, P.270 12a/12

[=İşini başkasının gücüne değil, kendi gücüne güvenerek yapan insan hem üzülmez, hem de arzuladığı sonucu elde eder.] (Albayrak 2009: 678)

516. Ḳurı[1406] ġayret ādemi[1407] bitli eyler.[1408]

[1397] F. ḳurdı: P. ḳurd
[1398] F. bigi: P. gibi
[1399] krş. *Kurdu basmaya, kurttan azgın köpek gerek* (Albayrak 2009: 678), *Kurdı basmak (içün) kurt gibi köpek gerek* (Buluç 1978: 18), *Kurdu basmaya kurt bigi (gibi) köpek gerek* (Eyüboğlu 1973: 174).
[1400] F. ḳurdıla: P. ḳurd
[1401] F. ḳoyun: P. ḳoyuna
[1402] krş. *Kurt ile koyun dost olmaz* (Albayrak 2009: 680, Eyüboğlu 1973: 174), *Kurt koyuna dost olmaz* (Buluç 1978: 18).
[1403] F. boynu: P. boynı
[1404] F. işin: P. işini
[1405] krş. *Ḳurda ayıtmışlar: "Niçün boynuñ yoġundur?" Ḳurd ayıtmış: "İşüm kimseye inanmazın andandır" dimiş* (Çınar 1996: 132), *Kurda "Ensen (boynun) neden kalın?" demişler, "Kendi işimi kendim görürüm de ondan." demiş* (Albayrak 2009: 678), *Dimişler kurda boynun nite yoğun/Eyitmiş işlerümün az u çoğun* (Hengirmen 1983: 158), *Yoğun olması boynı kurdun bu/Kimseye işini inanmaz o* (Kut 1986: 107), *Kurda sormuşlar: "Niçin boynun kalındır?" Kurt şöyle cevap vermiş: "İşimi kimseye inanmam, ondandır" demiş* (B50) (Demir 2018: 103), *Kurdun boynu yoğun olduğu için kimseye inanmaz* (Eyüboğlu 1973: 174), *Kurda demişler kim "Niçü(n) boynun yoğundur?" işini kimseye inanmaduğındandır* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 351), *Kurda demişler ki boynun niçün kalındur işimi kimseye inanmam* (Baralı Çiçekler 2019: 101), *Kurda sorarlar boynun neçün yogundur cevâbında işim ele inanmam dermiş demişler, Kurda sormuşlar boynun neden kalındır işimi ele inanmadıgımdan* (Özer 2021: 317).
[1406] F. ḳurı: P. ḳuru
[1407] F. ādemi: P. ademi
[1408] krş. *Kuru gayret, adamı bitli eyler (eder)* (Albayrak 2009: 682, Eyüboğlu 1973: 175), *Kuru gayret, çarık eskitir* (Aksoy 1988: 379).

→ F.391 127ª/5, P.500 19ª/3-4

[=Sonuç alınamayacak işlere girişmek, insanı boşuna yorar ve acınacak duruma düşürür.] (Albayrak 2009: 682)

517. Ḳurı[1409] torvayıla[1410] at dutulmaz.[1411]
→ F.114 119ª/9, P.373 15ª/4

[=Hiçbir insan kendisine fayda sağlamayacak işlere girişmemeli.] (Albayrak 2009: 683)
[=1. Çıkar göstermezseniz bir kimseyi bir yere bağlayamazsınız. 2. Özveride bulunmadan istediğiniz şeyi elde edemezsiniz.] (Aksoy 1988: 205)

518. Ḳurı yanında[1412] yaş da[1413] yanar.[1414]
→ F.331 125ᵇ/1, P.622 23ª/8

[=Suç işleyen kimselerin yanında çoğu kez suç işlememiş olanlar da cezalandırılır.] (Albayrak 2009: 683)
[=Beğenilmeyen tutumlarndan dolayı cezalandırılan kişiler içinde suçsuzlar da suçlular gibi hırpalanırlar.] (Aksoy 1988: 379)

519. Ḳurlu ḳurıyıla, ḳopuz ḳılıla…[1415]
→ F.500 130ᵇ/1-2, P.'de yok.

[=Her şey sahip olduğu özellikleriyle değer kazanır.]
[=Polat kuşaklının yiğitliği kuşağıyla (silahıyla)'dır. Kopuz da at kılından yapılan yay ile ses verir; alet tamam ve mükemmel olmadıkça hiçbir iş görülemez; yiğitlik para etmez.] (İzbudak 1936: 52)
[=Kuşaklı kuşağı ile, kopuz kılı ile tamdır.] (Oy 1972: 205)

1409 F. ḳurı: P. boş

1410 F. torvayıla: P. torbayıla

1411 krş. *Kuru torba ile at tutulmaz* (Albayrak 2009: 610, Eyüboğlu 1973: 175), *Ne çâre çün sınanmışdur bu mirat/Ki tutılmaz kuru torbayile at* (Hengirmen 1983: 99), *Boş torba ile at tutulmaz* (Aksoy 1988: 205), *Boş torba ile at tutulmaz* (Elçin 1977: 220), *Kuru torba ile at bir kerre tutılur demişler* (Özer 2021: 317).

1412 F. yanında: P. yanınca

1413 F. da: P.'de yok.

1414 krş. *Kurunun yanında (arasında) yaş da yanar* (Albayrak 2009: 683), *Olur yatlu turan yatlu kıtında/Ki yaş dahı yanar kuru katında* (Hengirmen 1983: 119), *Kurunun (arasında) yanında yaş da yanar (Yaşın yanında kuru da yanar)* (Aksoy 1988: 379), *Görür uş belâ odı kaldırdı baş/Bile yanısar kurı katında yaş* -Hoca Mes'ud (Eyüboğlu 1973: 175), *Kurı yanınca yaş da yanar, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 353), *Kuru yanınca yaş dahı yanar demişler, Yaş yanınca kuru dahı yanar demişler* (Özer 2021: 317).

1415 krş. *Ḳurlı ḳurıyla ḳopuz ḳılıyla* (Çınar 1996: 138), *Gözetmemek hatâtur korlu korın/İnen hoşdur ki bile çorlu çorın* (Hengirmen 1983: 112), *Kuvvetli kuvveti ile kopuz kılıyla* (B53) (Demir 2018: 105), *Kurlu kurıyla, kopuz kılıyla* (Eyüboğlu 1973: 176).

520. Ḳurt[1416] avın ḳomaz.
→ F.129 119^{b}/6-7, P.388 15^{b}/3

[=Güçlü ve korkusuz kimseler istediklerini elde ederler.]
[=Kurt avını bırakmaz, mutlaka yakalar.] (İzbudak 1936: 21)

521. Ḳurt bulduġı ḳuşıla,[1417] ḳuş bulduġı aġaç başında.[1418]
→ F.658 135^{a}/4, P.205 9^{b}/6-7

[=Etraflarındaki kimselere fayda sağlayanlar güçlü bireylerdir. Güçsüzlerin sadece kendilerine yararları olur.]
[=Kurdun rızkı (avı) kuş ağzında, kuşun rızkı da ağacın doruğundadır; rızkı elde etmek o kadar güçleşmiştir.] (İzbudak 1936: 63)
[=Kurdun bulduğuna kuş da ortak olur, kuşun bulduğu ağaç başında olduğu için kuş onu tek başına yer.] (Oy 1972: 206)

522. Ḳurt[1419] ḳonşısın[1420] incitmez.[1421]
→ F.23 116^{b}/9-10, P.279 12^{a}/8

[=Türk-İslam anlayışı gereği, en kötü insanlar bile komşularını üzecek ya da kıracak tavırlardan kaçınır.] (Albayrak 2009: 679)
[=Bir kişi ne denli azgın ve kötü düşünceli olursa olsun yakınlarına dokunmaz.] (Aksoy 1988: 378)

523. Ḳuşa süd[1422] olsa anasından olurdı.[1423]
→ F.467 129^{a}/15, P.550 20^{b}/7-8

[1416] F. ḳurt: P. ḳarı ḳurt
[1417] F. ḳuşıla: P. ḳuşla
[1418] krş. *Kurt bulduğı kuşıla, kuş bulduğı ağaç başında* (Oy 1972: 206), *Gurd bulduğı guş ile, guş bulduğı ağaç turusında* (Bayat 1992: 67).
[1419] F. ḳurt: P. ḳurd
[1420] F. ḳonşısın: P. ḳoñşısın
[1421] krş. *Ḳurt ḳonşısın yimezdür* (?) (Çınar 1996: 189), *Gurd gonşusun yemez* (Bayat 1992: 67), *Kurt komşusunu yemez* (Aksoy 1988: 378), *Kurt bile komşusunu incitmez* (Albayrak 2009: 679), *Çün incitmez meseldür konşusın kurt/Sen incitmek neden olanı hem-yurt* (Hengirmen 1983: 160), *Kurt koñşısın incitmez* (Buluç 1978: 18), *Hemcivâr inciden onup bitmez/Kurd konşısını çü(n) incitmez* (Kut 1986: 108), *Kurt, komşusunu yemez* (B78) (Demir 2018: 129), *Kurt komşusun incitmez (yemez)* (Eyüboğlu 1973: 176), *Böri konşısın yemes [=Kurt komşusunu yemez.]* (Necib Âsım 2009: 144), *Kurd konşısını yemez, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 351), *Kurt konşusun yemez* (Baralı Çiçekler 2019: 76), *Kurd konşusını incitmez* (Baralı Çiçekler 2019: 87), *Kurd konşısını incitmez demişler* (Özer 2021: 317).
[1422] Belki de Far. *sūd* (?) [=fayda, kâr]
[1423] krş. *Kuşa süt nasip olsa, anasından olurdu, Kuşa süt olsa, anasından olurdu* (Aksoy 1988: 380, Albayrak 2009: 684, Eyüboğlu 1973: 176).

[=1. Kişinin en yakınından elde edemediği faydayı, başkalarından elde etmesi mümkün değildir. 2. Yaratılış olarak bazı şeylerden faydalanmaya uygun olmayan kişi, ne kadar gayret ederse etsin, o şeylerden faydalanamaz.] (Albayrak 2009: 685)
[=1. Yaratılışı bir şeyden yararlanmasına elverişli olmayan kişi, ne denli çabalasa o şeyden yararlanamaz. 2. Kişi en yakınından sağlayamadığı yararı başkasından hiç sağlayamaz.] (Aksoy 1988: 380)

524. Ḳuş iki ḳanad bir ḳuyruḳ, aña daḫı yėl buyruḳ.[1424]
→ F.381 126b/12, P.487 18b/4-5

[=1. Hiçbir insan kendi başına buyruk değildir; her insanın yaptığı işlerden dolayı hesap vermek zorunda olduğu kimseler vardır. 2. İnsanın yaptığı işlerde yükselip ileri gitmesi bilgiye ve paraya bağlıdır ama bunlar yanında insanın gayreti de gerekir.] (Albayrak 2009: 684)
[=Kuş iki kanatla bir kuyruktan ibarettir; uçuşunda da rüzgâra tâbidir.] (İzbudak 1936: 43)

525. Ḳuş ḳanadına kirī istemez.[1425]
→ F.466 129a/14, P.549 20b/6-7

[=İnsan kendisi için gerekli olan, kendisinin faydalandığı şeyleri sever.] (Albayrak 2009: 684)
[=Kişi, kendi işi için zaten harcayacağı çabadan dolayı başkasından karşılık beklemez.] (Aksoy 1988: 380)

526. Ḳuş[1426] ola,[1427] etin yėyeler;[1428] ḳuş ola,[1429] et yėdüreler.[1430/1431]

[1424] krş. *Kuş iki kanat, bir kuyruk; ona dahi (bile) yel buyruk* (Albayrak 2009: 684), *İki kanat, bir kuyruk, ona da yel buyruk* (B60) (Demir 2018: 112).

[1425] krş. *Kuş kanadına kira istemez* (Albayrak 2009: 684, Eyüboğlu 1973: 176), *Kuş kanadına kira istemez* (Aksoy 1988: 380), *Guş ganatından kirey istemez, golan toynagından* (Sis 2005: 263), *Kuş kanadına kira istemez* (Buluç 1978: 18).

[1426] F. ḳuş: P. ḳuşlar

[1427] F. ola: P. var

[1428] F. yėyeler: P. yeyeler

[1429] F. ola: F. olur

[1430] F. yėdüreler: P. yedüreler

[1431] krş. *Ḳuş var et yedirirler, ḳuş var etin yirler* (Çınar 1996: 115), *Guş var, et yedirirler, guş var, etin yeyirler* (Bayat 1992: 67), *Kuş var ki et yedirirler, kuş var ki etini yerler, Kuş vardır, eti yenir; kuş vardır, et yedirilir* (Albayrak 2009: 684), *Ki kuş var et yidürler yarar işe/Kuş olur kim etin yirler hemîşe* (Hengirmen 1983: 125), *Kuş var eti yenir, kuş var et yedirilir (Her kuşun eti yenmez)* (Aksoy 1988: 381), *Kuş var eti yėnülür, kuş var eti yėnülmez* (Buluç 1978: 18), *Kuş var eti yenir, kuş var et yedirirler* (Kaymaz 2013: 182), *Kuş var et yedirirler, kuş var etini yerler* (B43) (Demir 2018: 94), *Kuş ola etin yiyeler, kuş ola et yedireler* (Eyüboğlu 1973: 176), *Kuş var et yedürürler, kuş var etin yerler demişler* (Özer 2021: 318).

→ F.45 117^{a}/12-13, P.301 13^{a}/1

[=İnsanların tavrı her insana karşı aynı değildir. Bazı insanlara hizmet edildiği hâlde, bazı insanlar da acımasızca en ağır işlerde çalıştırılır.] (Albayrak 2009: 684)
[=Öyle kişiler vardır ki acımadan en ağır işte kullanırız. Öyle kişiler de vardır ki, iş gördürmek şöyle dursun, biz ona hizmet ederiz.] (Aksoy 1988: 381)

527. **Ḳuṭlu[1432] gün ṭoġuşından[1433] bellüdür.[1434]**
→ F.347 125^{b}/15-126^{a}/1, P.638 23^{b}/9

[=İnsanı istenen mutlu sonuca ulaştıracak işler, daha işe başlanırken belli olur.] (Albayrak 2009: 685)
[=Mutlu sonuç verecek işler, daha başlangıçta ve aldığı yönden belli olur.] (Aksoy 1988: 381)

528. **Ḳutsuz ḳuşuñ yuvası ṭoġan yanında olur.[1435]**
→ F.54 117^{b}/4-5, P.311 13^{a}/6-7

[=Talihsiz kimseler her an kendilerine kötülük yapabilecek kimselerle yan yana bulunmak mecburiyetinde kalırlar.] (Albayrak 2009: 685)
[=Talihsiz kişi, her an kendisine saldıracak güçlü kimselerle yan yana bulunur.] (Aksoy 1988: 381)

529. **Ḳutsuzuñ yedi eve dek ziyānı[1436] ṭoḳunur.[1437/1438]**
→ F.687 135^{b}/15-136^{a}/1, P.45 4^{a}/5

[=Uğursuz adamın zararı komşularına da dokunur.] (İzbudak 1936: 65)

[1432] F. ḳuṭlu: P. ḳutlu
[1433] F. ṭoġuşından: P. doġuşından
[1434] krş. *Gutlu gün toğuşundan bellüdür* (Bayat 1992: 67), *Kutlu ay (gün) doğuşundan (bellidir), kutlu yaz, yağışından bellidir, Kutlu gün, doğuşundan bellidir* (Albayrak 2009: 685), *Güler yüzlüye tut maksûd içün yön/Olur bellü toğuşından eyü gün* (Hengirmen 1983: 220), *Kutlu gün doğuşundan (bellidir) (kutlu yaz yağışından)* (Aksoy 1988: 381), *Kutlu gün toğışından bellüdür* (Buluç 1978: 18), *Gün doğuşundan belli dir* (Kaymaz 2013: 178), *Kutlu gün doğuşundan bilinir* (B14) (Demir 2018: 69), *Kim bakar tâli'-i mevlûde velî/Kutlu gün çoğ doğuşından belli* -Atâyî (Eyüboğlu 1973: 176), *Kutlu gün doguşdan bellüdür, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 352), *Eyü gün toguşundan bellüdür* (Baralı Çiçekler 2019: 91), *Kutlu gün toguşından bellüdür* (Baralı Çiçekler 2019: 99), *Eye gün toguşundan bellüdür* (Özer 2021: 292).
[1435] krş. *Kutsuz kuşun yuvası, doğan yanında olur* (Aksoy 1988: 381, Albayrak 2009: 685, Eyüboğlu 1973: 176), *Kuvvetsüz* (?) *kuşuñ yuvası toğan yanında olur* (Buluç 1978: 18).
[1436] F. ziyānı: P. ziyān<ı>
[1437] F. ṭoḳunur: P. doḳunur
[1438] krş. *Yaramaz konşınun tutma gümânı/Yidi konşıya dek irer ziyânı* (Hengirmen 1983: 161), *Kutsuzun yedi eve dek ziyanı dokunur* (Eyüboğlu 1973: 176), *Bir kötünün (yaramazın) yedi mahalleye zararı vardır* (Eyüboğlu 1973: 266).

530. Ḳutsuz[1439] yoġsuluñ[1440] evi beglere ḳonşı[1441] ola.[1442]
→ F.643 134b/5-6, P.189 9a/4-5

[=Şanssız yoksulun evi beylere yakın olduğunda, yoksul beylerin yaşama biçimlerini görerek sürekli huzursuz olur.] (Albayrak 2009: 685)

531. Ḳuyuyı böyükce[1443] ḳaz, nā-geh[1444] sen düşesin.[1445]
→ F.42 117a/10, P.298 12b/10

[=El için yapılan kötülükte bile aşırıya kaçmamalı, çünkü bir gün insan başkaları için düşündüğü kötülükle kendisi karşı karşıya kalabilir.] (Albayrak 2009: 399)
[=El için kuyu kazarsan biraz geniş kaz, belki bir gün kendin düşersin.] (İzbudak 1936: 12)

532. Küçük barmaġa yüzük ṭaġ olmaz.
→ F.628 134a/8, P.174 8b/4

[=Güçsüz görünen kimselerin bile kaldırabileceği, üstesinden gelebileceği şeyler vardır.]

533. Küçük işer, böyük ṭayınur düşer.[1446/1447]
→ F.614 133b/11, P.159 8a/2-3

[=Yaşça küçük olanlar, karşılaştıkları olumsuzlukları kendilerine dert edinmez, unutur giderler. Ancak yetişkin insanlar karşılaştıkları olumsuzlukları kendilerine dert edinir, bunun sonucu birtakım sıkıntılar ve sağlık problemleri yaşarlar.] (Albayrak 2009: 687)
[=Küçük çocuklar işer, buradan geçen büyükler de ayakları kayar düşerler; küçüklerin bilmeyerek işlediği cürmün cezasını büyükler çeker.] (İzbudak 1936: 66)

[1439] F. ḳutsuz: P. ḳorḳusuz (?)
[1440] F. yoġsuluñ: P. yoḫsuluñ
[1441] F. ḳonşı: P. ḳoñşı
[1442] krş. *Kutsuz yoksulun evi, beylere komşu ola* (Albayrak 2009: 685, Eyüboğlu 1973: 176).
[1443] İzbudak (1936: 12) tarafından *büyücek* (?) olarak okunmuştur.
[1444] F. nā-geh: P. şāyed
[1445] krş. *El için kuyu kazan, iptida kendi düşer, El için kuyu kazan, kendi kuyusunu kazar, El için kuyu kazarsan biraz büyük kaz, belki bir gün kendin (sen) düşersin* (Albayrak 2009: 399), *Ėl içün kazduğuñ kuyu içine düşersin* (Buluç 1978: 15), *Kuyuyu büyücek kaz nageh kendin (sen) düşesin* (Eyüboğlu 1973: 177), *Kuyuyı derin kazma içine düşersin* (Baralı Çiçekler 2019: 88).
[1446] F. düşer: P.'de yok.
[1447] krş. *Küçük işer, büyük dayanır düşer* (Albayrak 2009: 687).

534. Kül depecük olmaz, güyegü oġul olmaz.[1448]
→ F.612 133ᵇ/9-10, P.157 8ᵃ/1

[=Gerekli niteliklere sahip olmayan ve muhkem temellere dayanmayan unsurlar bir araya gelse de sağlam bir yapı oluşturmaz. Sonradan edinilmiş ilişkiler de kan bağıyla oluşan ilişkilerle bir tutulamaz.]
[=Külden tepe olamayacağı gibi, damat da hiçbir zaman insanın kendi öz evladının yerini tutamaz.] (Albayrak 2009: 687)

535. Külḫāncınuñ begligi ḥammāmcılıḳ, dėmişler.[1449/1450]
→ F.275 123ᵇ/12-13, P.111 6ᵇ/2

[=Sıradan bir işte çalışan insan için beylik, o sıradan işte yönetici olmaktır.] (Albayrak 2009: 687)
[=Bayağı bir işle uğraşan kimse, yükselse bile ancak bu işin başı olur.] (Aksoy 1988: 381)

536. Küpe "küp" deyicek küp daḫı "düp"[1451] dėr.[1452]
→ F.121 119ᵃ/15, P.380 15ᵃ/8-9

[=Bir kişinin değersiz olduğu, elinden bir iş gelmediği, eksikleri ve kusurları yüzüne karşı söylendiğinde, o kişi söyleneni hoş karşılamaz; söylenen sözün yankısı gibi kötü bir karşılık verir.] (Albayrak 2009: 688)
[=Değersizliğini, boşluğunu yüzüne karşı söylediğiniz kişi, size, sözünüzün yankısı gibi kötü bir karşılık verir.] (Aksoy 1988: 382)

[1448] krş. *Güyegü oğul olmaz* (Bayat 1992: 68), *Kül depecik olmaz* (Bayat 1992: 78, (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 350), *Kül tepecik (olmaz), güveyi oğul olmaz* (Albayrak 2009: 687, Eyüboğlu 1973: 177), *Kızun ardınca çoğ varmayı koğıl/Gönül virme güyegü olmaz oğul* (Hengirmen 1983: 176), *Göl* (?) *depecik olmaz* (Oy 1957: 267), *Güyegü oğul olmaz ve gelin kız olmaz* (Üstüner 1989: 58), *Kül depecük olmaz, güyegü ogul olmaz* (Tezcan ve Boeschoten 2001: 197).

[1449] F. dėmişler: P. demişler

[1450] krş. *Külhancının beyliği (terfii), hamamcılık* (Albayrak 2009: 687, Eyüboğlu 1973: 177), *Külhancının beyliği hamamcılık, demişler* (Aksoy 1988: 381), *Külhâncıdan hammâmcı* (Özer 2021: 318).

[1451] F. düp: P. dip

[1452] krş. *Küpe "küb" diyecek küp de "düb" dir* (?) (Çınar 1996: 105), *Küpe "köp" deyincek küp dehi "dib" deyer* (Bayat 1992: 78), *Küpe "küp" dersen (deyince) küp dahi "düp" der; Küpe "küp" deyince, küp de adama "düp" der* (Albayrak 2009: 688), *Niçün ta'n idesin kimseye gülüp/Küpe küp diyicek dir küp dahı düp* (Hengirmen 1983: 206), *Küpe küp deyince küp adama düp der* (Aksoy 1988: 382), *Küpe "küb" deyince küp de "düp" der* (B38) (Demir 2018: 90), *Küpe küp deyicek küp dahi düp der: Bu söz hakdur kişi gerçi gülüp dir/Küpe küp deyicek küp dahi düp dir* -Şeyhî (Eyüboğlu 1973: 177), *Küpe küp desen küp de düp der, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 352).

537. **Kürki**[1453] **oraḳ vaḳtında, oraġı**[1454] **kürk**[1455] **vaḳtında al.**[1456/ 1457]
→ F.70 118a/2-3, P.327 13b/6

[=Yazın ihtiyaçlarını kışın, kışın ihtiyaçlarını yazın gidermek gerekir.] (Albayrak 2009: 581)

538. **Laʿnet yėñdügüñ**[1458] **daʿviye.**[1459]
→ F.310 124b/12-13, P.258 11b/4

[=Adaletin haktan yana tecelli etmediği durumlarda mağdur olanın haksızlığa karşı isyanını dile getirir.]
[=Davayı kazanmak hoş bir şey ise de bin türlü hilelerle ve hakkı iptal etmek suretiyle kazandığın davaya lanet olsun.] (İzbudak 1936: 37)

539. **Loḳma, şefḳat arturar.**[1460]
→ F.212 122a/2, P.'de yok.

[=Yeme içme karın doyurmaktan çok insanlar arasındaki sevgi bağını ve insanların birbirlerine yardım etmelerini güçlendirir.] (Albayrak 2009: 693)
[=Bir kimseye ziyafet çekmek ya da armağan vermek, onun karnını doyurduğu, bir gereksemesini karşıladığı için değil, aradaki sevgiyi artırdığı için değerlidir.] (Aksoy 1988: 384)

540. **Māl fitnedür, ḳandayısa fitne ḳoparur.**[1461]
→ F.334 125b/4-5, P.625 23a/11

[=İnsanın malı, insanın diğer insanlarla arasını bozacak kadar tatlı ve çekicidir.] (Albayrak 2009: 695)

1453 F. kürki: P. kürk
1454 F. oraġı: P. oraḳ
1455 F. kürk: P. kürük
1456 F. al: P.'de yok.
1457 krş. *Kürkü orak vaktinde, orağı kürk vaktinde (al), Yazın aba al, kışın yaba al* (Aksoy 1988: 382, Albayrak 2009: 688, Eyüboğlu 1973: 177).
1458 F. yėñdügüñ: P. yeñdügüñ
1459 krş. *Laʿnet bir hiç laʿnet bildügüñ daʿvāya* (?) (Çınar 1996: 156).
1460 krş. *Loḳma şefḳat arturur* (Çınar 1996: 73), *Loğma şefget artırar* (Bayat 1992: 78), *Lokma karın doyurmaz, muhabbet (şefkat) artırır* (Albayrak 2009: 693), *Ne var yinüp içülmedük fikir kıl/Velîkin lokma şefkat arturur bil* (Hengirmen 1983: 243), *Lokma karın doyurmaz, şefkat artırır* (Aksoy 1988: 384), *Lokma karın doyurmaz, şefkat arturur* (Elçin 1977: 227), *Lokma, şefkat artırır* (B23) (Demir 2018: 76), *Sineme seng-i cefâ ur kim mahabbet arturur/Dôstum darb-ı meseldür lokma şefkat arturur* -Necâtî Bey (Eyüboğlu 1973: 178).
1461 krş. *Mal fitnedir* (Albayrak 2009: 695), *Mal fitnedir, kandeyse fitne koparur* (Eyüboğlu 1973: 179).

541. Mālı[1462] olmayanuñ dōstı olmaz.[1463]
→ F.594 133^{a}/9-10, P.138 7^{a}/9

[=Malı olmayan insanların kimseye faydaları olmaz, anlayışından dolayı fakir kimselerin candan bağlı dostları yoktur.] (Albayrak 2009: 697)

542. Māl ḳandayısa kendüyi söyletdürür.[1464]
→ F.234 122^{b}/7, P.'de yok.

[=Zenginin her yerde sözü geçer.]

543. Mescid yıḳıldısa miḥrāb yėrindedür.[1465/1466]
→ F.159 120^{b}/1, P.417 16^{b}/1

[=Bir kimse kaç yaşına gelirse gelsin birtakım meziyetlerini asla kaybetmez.]

544. Muḥannet köprüsinden geçmekden düşüp ṣuya[1467] boġulmaḳ yegdür.[1468]
→ F.80 118^{a}/11, P.337 14^{a}/2

[=Dönek, alçak, kalleş kimselere muhtaç olmaktansa, ölmek daha iyidir.] (Albayrak 2009: 711)

545. Nā-kesden ṭamızlıḳ isteyince buña boḳuñ ḳat.
→ F.'de yok, P.99 6^{a}/5-6

[=Cimrilerden bir şey istenmemesi gerektiğini anlatır.]

1462 F. mālı: P. māl<ı>

1463 krş. *Malı olmayanın, dostu olmaz* (Albayrak 2009: 697, Eyüboğlu 1973: 179), *Garîbin dostı olmaz demişler* (Özer 2021: 298).

1464 krş. *Mal kande ise kendini söyletir* (Eyüboğlu 1973: 179).

1465 F. yėrindedür: P. durur

1466 krş. *Mescid yıkıldısa mihrab hele durıyor* (Buluç 1978: 19), *Mescit yıkıldıysa mihrap yerinde: Hat bozdı ise hüsnini ebrusı kemâkân/Mescid nola vîrân ise mihrâb yerinde* -Taliî (Eyüboğlu 1973: 181), *Cami' yıkılursa mihrâb yerindedür* (Baralı Çiçekler 2019: 36).

1467 F. ṣuya: P.'de yok.

1468 krş. *Muhannesiñ köprüsinden geçmekden ṣuya boġulmaḳ ḥoşdur* (Çınar 1996: 60), *Muhannes (namert) köprüsünden geçmekten, düşüp suya boğulmak yeğdir* (Albayrak 2009: 711, Eyüboğlu 1973: 183), *Boğulmak suya çok yigdür degül derd/Muhannet köprisinden geçme iy merd* (Hengirmen 1983: 221), *Nâ-merd köprüsinden geçmekden ise suya düşüp boğulmak tegdür* (?) (Buluç 1978: 19), *Muhannetin köprüsünden geçmektense suda boğulmak daha iyidir* (B19) (Demir 2018: 73).

546. Nā-kesile[1469] cevmerdüñ ḫarcı birdür.[1470]
→ F.126 119b/4, P.385 15b/1

[=Cimri ile cömerdin harcadığı para arasında miktar olarak fark yoktur. Cimri kısmaya çalışarak kötü mal alır ve aldığı malı belli bir süre kullanamadığından yenisini almak zorunda kalarak ikinci bir harcama yapar. Oysa cömert iyi mal alır ve aldığı malı uzun süre kullanır.] (Albayrak 2009: 723)

[=1. Cömert de ölür; cimri de. İkisinin de sarıldığı kefen aynıdır. 2. Cimri, ucuz diye her şeyin kötüsünü alır. Bunlar işe yaramadıklarından ya da çarçabuk bozulduklarından yenilerini almak zorunda kalır. Böylece bir şey için birkaç kez para harcar. Cömert ise bir kez çok para verip her şeyin iyisini alır. Sonuç olarak cimri de cömert de aynı parayı harcamış olurlar.] (Aksoy 1988: 214)

547. Ne buldum ve ne yava ḳıldum.[1471/1472]
→ F.276 123b/13, P.112 6b/2

[=Ne buldum ve ne de bir şey kaybettim. Bulduğum zaman sevinmedim ki kaybettiğimiz zaman acıyayım.] (İzbudak 1936: 34)

548. Ne ėderseñ ėd,[1473] inṣāfı[1474] elden ḳoma.[1475]
→ F.31 116b/15-117a/1, P.287 12b/2-3

[=İnsan hangi işi yaparsa yapsın, hangi görevde bulunursa bulunsun adaletli davranmalıdır.] (Albayrak 2009: 719)

1469 F. nā-kesile: P. nā-kesle

1470 krş. *Nakışla cömerdüñ ḫarcı birdür* (Çınar 1996: 146), *Nâkesle cömerdin herci birdür* (Bayat 1992: 80), *Nakesle cömerdin hesabı birdir* (Albayrak 2009: 715), *Nekes ile cömerdin harcı birdir* (Albayrak 2009: 723, Eyüboğlu 1973: 189), *Sahî ol hisset içün itme tedbîr/Nekesle harcı cömerdün olur bir* (Hengirmen 1983: 225), *Cömertle nekesin (nekesle cömerdin) harcı birdir* (Aksoy 1988: 214), *Nâ-kes ile cömerdüñ harcı birdür* (Buluç 1978: 19), *Nekesle cömerdin harcı birdir* (Elçin 1977: 228), *Nekes ile cömerdin harcı birdir* (B57) (Demir 2018: 109), *Nâkes ile cömerdün harcı birdir, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 351), *Nekesle cömerdün harcı birdür* (Baralı Çiçekler 2019: 81), *Nâkis ile cömerdin harcı birdür demişler* (Özer 2021: 322).

1471 F. yava ḳıldum: P. yavı ḳıldum

1472 krş. *Ne buldum sevinirim ne kaybettim yerinirim* (Albayrak 2009: 718), *Ne buldum ne yavı kıldım* (Eyüboğlu 1973: 186).

1473 F. ėd: P. ėt

1474 F. inṣāfı: P. inṣāf<ı>

1475 krş. *Neylerseñ eyle inṣāfı elden ḳoma* (Çınar 1996: 48), *Ne edersen et, insafı elden bırakma, Dağda gez, belde gez; insafı elden bırakma* (Albayrak 2009: 719), *Her ne ederseñ insaf ile eyle* (Buluç 1978: 17), *Neylersen eyle, insafı elden bırakma* (B13) (Demir 2018: 68), *Ne edersen et insafı elden koma* (Eyüboğlu 1973: 186), *Hırsız ol harâmî (ol) insâfı elden koma* (Baralı Çiçekler 2019: 86), *İnsâfı elden koma* (Özer 2021: 307).

549. Ne ėversin, şeker ṣuya mı düşdi?[1476]
→ F.448 128b/12-13, P.529 20a/3

[=Telaşlanacak ve acele edilecek bir durum olmadığını anlatır.]
[=Ne acele ediyorsun, şekerin suya mı düştü?] (İzbudak 1936: 48)

550. Ne ḳadar ḳoyun yüñlüyise[1477] **ancaḳ g.tün**[1478] **örter.**[1479]
→ F.536 131b/2, P.575 21b/4-5

[=Varlıklı ama cimri kimseler öncelikle kendi çıkarlarını düşünür.] (Albayrak 2009: 659)
[=Koyunun yünü ne kadar çok olsa ancak kendi kıçını, ayıbını örter.] (İzbudak 1936: 55)

551. Nerdibān[1480] **ayaḳ ayaḳ çıḳmaḳ gerek.**[1481/1482]
→ F.375 126b/7, P.480 18a/11

[=İnsan arzu ettiği mevkiye, duruma, konuma birdenbire değil, işin gerektirdiği hızda ve güvenli bir şekilde yavaş yavaş çıkmalı.] (Albayrak 2009: 704)
[=En yüksek yere, yavaş yavaş yükselerek çıkılır.] (Aksoy 1988: 389)

552. Ne ṭarum[1483] **var ve ne sėrçeyile**[1484] **daʿvüm**[1485] **var.**[1486]
→ F.315 125a/1-2, P.606 22b/6-7

[="Benim bu işlerle hiçbir ilgim yok" anlamında kullanılan bir atasözüdür.] (Albayrak 2009: 719)

1476 krş. *Ne iversin, şeker suya mı düştü* (Eyüboğlu 1973: 187), *Şeker suya mı düşdi* (Baralı Çiçekler 2019: 54, Baralı Çiçekler 2019: 80).

1477 F. yüñlüyise: P. yüñlü ise

1478 F. g.tün: P. g.tin

1479 krş. *Koyun kuyruğu ne kadar büyük olsa, yine kendini örter* (Albayrak 2009: 659), *Ne kadar koyun yünlüyse ancak kıçını örter* (Eyüboğlu 1973: 187).

1480 F. nerdibān: P. nerdübān

1481 F. çıḳmaḳ gerek: P. çıḳılur

1482 krş. *Nerdüban ayak ayak* (Çınar 1996: 131), *Nerdübân ayag ayag çıgılur* (Bayat 1992: 80), *Merdiven ayak ayak çıkılır, Merdiven basamak basamak çıkılır, Merdivene bir biri ayak basarlar* (Albayrak 2009: 704), *Şitâb itme budur resm-i zamâne/Ayağ ayağ çıkarlar nerdübâna* (Hengirmen 1983: 246), *Merdiven ayak ayak (basamak basamak) çıkılır* (Aksoy 1988: 389), *Merdiven ayak ayak* (B50) (Demir 2018: 102), *Merdiveni ayak ayak çıkarlar: Sutûr-ı nazm ile kıl kat'i pâye ey Âlî/Meseldür ayak ayak kişi nerdübâna çıkar* -Âlî (Eyüboğlu 1973: 181), *Ayak ayak çıkılur nerd-bâna* (Baralı Çiçekler 2019: 99), *Nerdibânı ayak ayak demişler* (Özer 2021: 323).

1483 F. ṭarum: P. darum

1484 F. sėrçeyile: P. serçeyile

1485 F. daʿvüm: P. daʿvīm

1486 krş. *Ne darım var ne de serçeyle davam* (Albayrak 2009: 719, Eyüboğlu 1973: 185), *Ne dağda bağım var, ne dilkü ile da'vam var* (Elçin 1977: 228), *Ne tarum var benüm ne hod gavgâm/Yok durur serçe ile hîç dâvâm* (Kut 1986: 112).

553. Ne yavuz ol aṣıl ve[1487] **ne yavaş ol başıl.**[1488]
→ F.128 119^b/5-6, P.387 15^b/2-3

[=Cezaya çarpılacak ölçüde aşırı ve saldırgan olma. Ama herkes seni ezecek ölçüde yumuşak ve miskin de olma.] (Aksoy 1988: 397)

554. Odıla ṣu dilsüz yağıdur.[1489]
→ F.211 122^a/1, P.'de yok.

[=Ateşle selin ne zaman zarara, yol açacağı belli olmadığı için bunlara karşı daima tetikte olmak ve gerekli önlemleri almak gerekir.] (Albayrak 2009: 191)

555. Od ḳış güninüñ[1490] **gülistānıdur.**[1491]
→ F.162 120^b/3, P.420 16^b/3

[=Kış mevsiminde en rahat, insanın en çok sevdiği ve mutlu olduğu yer ateşin yanı, yani sıcak mekânlardır.] (Albayrak 2009: 191)

556. Odunci gözi omcada.[1492]
→ F.185 121^a/9, P.445 17^a/10

[=İnsan kendi işine yarayan şeye göz diker, onu elde etmeye çalışır.] (Albayrak 2009: 729)

[1487] F. ve: P.'de yok.

[1488] krş. *Ne iken yavuz ol kim aṣılasın/Ne iken yavaş ol baṣılasın* (?) (Çınar 1996: 110-111), *Ne iken yavuz ol kim asılasan; ne iken yavaş ol kim basılasan* (?) (Bayat 1992: 111), *Ne yavuz (aşkın, azgın) ol asıl, ne yavaş (şaşkın, miskin) ol basıl* (Aksoy 1988: 397), *Ne yavuz ol asılasın, ne yavaş ol basılasın* (Buluç 1978: 19), *Ne çok hızlı ol ki asılasın, ne de çok yavaş ol ki basılasın* (B40) (Demir 2018: 92), *Ne yavuz ol asıl, ne yavaş ol basıl: Ne igen yumşağ ol kim basılasın/Ne igen yavuz ol kim asılasın* -Rûşenî, *Kanlı-vârî ne yavuz ol da asıl/Hadden aşkın ne yavaş ol da basıl* -Şinâsî (Eyüboğlu 1973: 188), *Hâdim sanmasun ne yavuz ol (asıl) ne yavaş ol basıl, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 350), *Ne yavuz ol asıl, ne yavaş ol basıl* (Baralı Çiçekler 2019: 58), *Ne sert ol asıl, ne yavaş ol basıl, ikisi ortası, Ne yavuz ol asıl ve ne yavaş ol basıl demişler* (Özer 2021: 322).

[1489] krş. *Odla ṣu dilsüz yağıdur* (Çınar 1996: 97, Eyüboğlu 1973: 190), *Ateş ile sel dilsiz düşmandır; haber vermeden gelir* (Albayrak 2009: 191), *Ateş ile su, dilsiz düşmandır* (B35) (Demir 2018: 86).

[1490] F. ḳış güninüñ: P. ḳışuñ

[1491] krş. *Ateş kenarı, kış gününün lalezarıdır, Ateş, kış gününün lalezarıdır, Ateş, kış gününün meyvesidir, Ateş, kışın çiçeğidir* (Albayrak 2009: 191), *Od, kış gününün gülüstanıdır* (Eyüboğlu 1973: 190).

[1492] krş. *Odunci gözi omcadadır omcada* (Çınar 1996: 197), *Odunci gözi umacda* (?) (Bayat 1992: 81), *Oduncu gözü yongada olur, Oduncunun gözü omçada, dilencinin gözü çomçada (çemçede, çömçede, cömertte)* (Albayrak 2009: 729), *Tutar yüz ger sizerse sende yüzi/Ki olur omcada oduncu gözi* (Hengirmen 1983: 99), *Oduncunun gözü omçada (dilencinin gözü çömçede)* (Aksoy 1988: 398), *Odunçı gözi omçada* (Sis 2005: 262), *Kıl nazar kim ne didiler pîrler/Pes odıncı göz'omcada dirler* (Kut 1986: 95), *Oduncu gözü ormanda (kütükte)* (Eyüboğlu 1973: 190), *Odunci gözi onçada (?)* (Baralı Çiçekler 2019: 98).

[=Oduncunun gözü yerdeki ağaç kütüğünde olur.] (İzbudak 1936: 26)
[=Herkes işine yarayan şeye göz diker; onu elde etmenin yolunu arar.] (Aksoy 1988: 397)

557. Oduncıya, ḳuşcıya[1493] **raḥmet yoḳdur.**[1494]
→ F.688 136ª/1, P.48 4ª/7-8

[=Yaş keserek doğaya zarar verenlerle zavallı canlıları acımasızca avlayanlara Allah da merhamet etmez.]
[=Yaş ağaç kesen oduncu ile kuşbaza (kafeste kuş besleyen) ölürse "rahmet olsun" denilmez.] (İzbudak 1936: 65)

558. Oġlanı yumuşa ṣal,[1495] **ardınca sen**[1496] **var.**[1497]
→ F.49 117ᵇ/1, P.306 13ª/4

[=Küçükler, büyükleri olmadan bir şey yapamazlar.]

559. Oġlan oġlandur eger peyġāmberise.[1498]
→ F.377 126ᵇ/8-9, P.483 18ᵇ/2

[=Peygamberlik bile verilse genç çocuk yine çocuktur. Her çocuk ne yaparsa, o da onu yapmak ister.] (İzbudak 1936: 42)

560. Oġrı güçlü olıcaḳ rızḳ issi ṣuçlu olur.[1499]
→ F.560 132ª/7-8, P.601 22ᵇ/2-3

[=Suçlu, eğer edepsiz bir kimse ise, zarar verdiği kişiyi susturmakla kalmaz, hatta suçlu durumuna bile düşürür.] (Albayrak 2009: 879)
[=Suçlu kişi, şarlatan ve edepsiz ise, zarar verdiği kimseyi susturur, dahası suçlu çıkarır.] (Aksoy 1988: 470)

561. Oġrıya[1500] **beglerüñ borcı vardur.**[1501/1502]

[1493] F: ḳuşcıya: P. ḳuşçıya
[1494] krş. *Oduncuya kuşçuya rahmet yok* (Eyüboğlu 1973: 190).
[1495] F. ṣal: P. gönder
[1496] F. sen: P.'de yok.
[1497] krş. *Oğlanı yumuşa gönder, ardınca sen var* (Bayat 1992: 81), *Dimişler hizmete göndersen oğlan/Sakın küyme var ardınca bile sen* (Hengirmen 1983: 41), *Oğlanı işe gönder, ardınca sen de git* (B13) (Demir 2018: 68), *Oğlanı (çocuğu) yumuşa (işe) sal ardınca sen var* (Eyüboğlu 1973: 190).
[1498] krş. *Oğlan (çocuk) oğlandır, eğer peygamber ise (peygamber de olsa)* (Eyüboğlu 1973: 190).
[1499] krş. *Uğru güçlü olunca, mal sahibi suçlu olur* (Albayrak 2009: 842), *Yavuz hırsız ev sahibini bastırır* (Aksoy 1988: 470, Albayrak 2009: 879), *Uğru güçlü olacak* (?) *rızk ıssı suçlu olur* (Eyüboğlu 1973: 230).
[1500] İzbudak bu sözcüğü *ağrıya* (?) biçiminde okumuştur (İzbudak 1936: 47).
[1501] F. vardur: P. var
[1502] krş. *Zora beylerin borcu var(dır) (Hırsıza beyler de borçlu)* (Aksoy 1988: 485), *Hırsıza beyin de borcu vardır* (B8) (Demir 2018: 63), *Uğruya beylerin borcu vardır* (Eyüboğlu 1973: 230).

→ F.440 128b/4-5, P.519 19b/6

[=Zor kullanan kişilerin istediğini en güçlü kimseler bile verirler.] (Aksoy 1988: 485)

562. **Oġula devlet geregise ataya anaya ḥürmet eyleye.**[1503]
→ F.625 134a/5-6, P.171 8b/1-2

[=Anasına atasına kusur etmeyen oğul, dünyanın en zengin insanı sayılır.] (Albayrak 2009: 733)

563. **Oġul atadan görmeyince ṣofra ṣalmaz.**[1504/1505]
→ F.115 119a/10, P.374 15a/4-5

[=Çocuklar için en etkili örnek anne babalarıdır. Erkek çocuklar babalarını, kız çocukları ise annelerini örnek alır.] (Albayrak 2009: 729) *[=Babasından görmeyen evlat misafirperver olmaz.]* (İzbudak 1936: 20)

564. **Oġurlayın yüküren āşikāre**[1506] **buzalar.**[1507]
→ F.262 123b/1, P.27 3b/2-3

[=Toplum içinde hiçbir davranış gizli kalmaz. İlkin gizlenebilmiş olan bir iş, bir süre sonra gizlenemeyecek sonucu ile açığa çıkar.] (Aksoy 1988: 288)

565. **Oġurlıḳ**[1508] **ėt, rūspilıḳ ėt, inṣāfı**[1509] **elden ḳoma.**[1510]
→ F.124 119b/2-3, P.383 15a/10-11

[=İnsan ister hırsız, isterse eşkıya olsun doğrudan, insaftan yana olmalıdır.] (Albayrak 2009: 843)

1503 krş. *Oğula devlet gerek ise, anaya ataya (ataya anaya) hürmet eyleye* (Albayrak 2009: 733, Eyüboğlu 1973: 191).

1504 F. ṣofra ṣalmaz: P. ṣofra çekmez

1505 krş. *Oğul atadan görmeyince sofra salmaz* (Albayrak 2009: 733, Eyüboğlu 1973: 191), *Oğlan babadan görür, sofra açar; kız anadan görür, çehiz seçer* (Albayrak 2009: 729), *Oğul atadan görmeyince sofra çekmez* (Oy 1957: 267).

1506 F. āşikāre: P. āşkāre

1507 krş. *Gice uğrarsın âhir çün sizeler/Ki uğrın yüküren zâhir buzalar* (Hengirmen 1983: 204), *Gizlide gebe kalan aşikârede doğurur* (Aksoy 1988: 288), *Saklı boğaya gelen, aşikâre (açık) buzağılar* (Albayrak 2009: 772), *Uğrulayın (gizlice) yörünen (iş gören)* (?) *aşikâre buzağılar* (Eyüboğlu 1973: 230).

1508 F. oġurlıḳ: P. oġurluḳ

1509 F. inṣāfı: P. inṣāf<ı>

1510 krş. *Oğrı ol, oruspı ol inṣāfı elden ḳoma* (Çınar 1996: 107), *Uğru ol, harami ol; doğruluğu (insafı) elden bırakma (koma)* (Albayrak 2009: 843), *Dağda gez, belde gez; insafı elden bırakma* (Albayrak 2009: 321), *Hırsuz harâmî ol, insafı elden koma* (Buluç 1978: 17), *Dimezem sûfî ol veyâ sâfî/Uğrı ol koma elden insâfı* (Kut 1986: 95), *Uğruluk et, orospuluk et, insafı elden koma* (Eyüboğlu 1973: 230).

566. Oġuruñ gözle, oḳı at, dėr.[1511]
→ F.245 123ª/2, P.13 3ª/3-4

[=Hedefe ulaşmak için gerekli olan her şey yapılmalıdır.]
[=Hedefi görmeden oku atma.] (İzbudak 1936: 31)

567. Oḳuduġuñ Ḳurʾān'ısa[1512] göneneyin dillerüñe.[1513]
→ F.684 135ᵇ/12-13, P.41 4ª/2

[=Gerçekdışı birtakım görüşler ileri sürerek çevresindekileri buna inandırmaya çalışan kimseler için kinayeli olarak söylenen bir atasözüdür.] (Albayrak 2009: 733)
[=Faydalı bir şey söylüyorsan sana canım kurban olsun.] (İzbudak 1936: 65)

568. Oḳunan yėr eyü olur.[1514]
→ F.141 119ᵇ/15-120ª/1, P.400 15ᵇ/10-11

[=İnsanın davet edilmediği yerde bulunması yakışık almaz. Herkes davetle gittiği yerde iltifat görür.]
[=Davet olunan mahal hoşa gider.] (İzbudak 1936: 22)

569. Oḳunmadın varan döşeksüz oturur.[1515]
→ F.'de yok, P.548 20ᵇ/6

[=Bir yere çağrılmadan giden kimse, ağırlanmasını beklememelidir.] (Aksoy 1988: 229)
[=Davet edilmeden gidilen yerde insan gerekli ilgiyi göremez.] (Albayrak 2009: 327)

570. Ol<acaḳ>[1516] oġlan boḳından bellüdür.[1517]

[1511] krş. *Uğurun gözle, oku at* (Eyüboğlu 1973: 264).
[1512] F. Ḳurʾān'ısa: P. Ḳurʾān'sa
[1513] krş. *Okuduğun Kur'an ise, göneneyim dillerine* (Albayrak 2009: 733, Eyüboğlu 1973: 191).
[1514] krş. *Varup okunmaduğun yire yendek/Dimesünler sakın gücile gökcek* (Hengirmen 1983: 196).
[1515] krş. *Davetsiz gelen (giden) döşeksiz oturur* (Aksoy 1988: 229, Eyüboğlu 1973: 64), *İdegsiz gelen düşeksiz oturar* (Sis 2005: 260), *Davetsiz gelen (giden), döşeksiz (mindersiz) oturur, Davetsiz yere giden (gelen) kuru yazıya (yere) oturur* (Albayrak 2009: 327).
[1516] Metinde *ol daḫı* biçiminde yazılmıştır.
[1517] krş. *Olacaḳ oğlan boḳından bellüdür* (Çınar 1996: 48), *Olacak oğlak bokundan bellidür* (Albayrak 2009: 734), *Olacak dana kom önünde belli olur* (Albayrak 2009: 734), *Koç olacak kuzu kuşağında (çığda) belli olur* (Albayrak 2009: 651), *Koç olacak kuzu köm önünde belli olur* (Albayrak 2009: 651), *Olgaç oğlak bokundan belli olur* (Aksoy 1988: 400), *Olacak oğlan âdem ile olur/Olıcak tana öküz ile yürür* (Kut 1986: 105), *Onacak er, yatışından bellidir* (B66) (Demir 2018: 117), *Boldaçı buzagu öküz ara belgülüg [=Yetişecek buzağı öküzler ara-sında bellidir.]* (Necib Âsım 2009: 109), *Olacak oglan bokundan bellüdür* (Özer 2021: 325).

→ F.'de yok, P.64 4b/8-9

[=Büyüdüğünde büyük işler başaracak çocuk, arkadaşlarıyla olan ilişkilerinden ve olaylara yaklaşımından belli olur.] (Albayrak 2009: 651)
[=Çocuğun gelişmişliği genel tutumundan, işin gelişmişliği vermekte olduğu üründen anlaşılır.] (Aksoy 1988: 400)

571. Oldı oldı; olmadı, ḳara ėşek[1518] ḳapuda baġlı.[1519/1520]
→ F.324 125a/10, P.615 23a/2-3

[=Bir şey olacaksa olur, olmazsa da yapılacak bir şey yoktur, eldekiyle yetinmesini bilmek gerekir.]

572. Olsayı bulsaya vermişler, hīc ṭoġmış.[1521]
→ F.484 129b/15-130a/1, P.'de yok.

[=Hiçbir işi sözle, dilekle bitirmek mümkün değildir. Her iş ancak çalışıp emek harcamakla bitirilebilir.] (Albayrak 2009: 735)
[=Olsa ile bulsayı evlendirmişler, ikisinden bir hiç doğmuş.] (İzbudak 1936: 51)
[=Şu iş şöyle olsa, bu iş böyle olsa diye dilemekle istediğimiz sonuca varamayız. Elde etmek istediğimiz sonucu dilekle değil, çalışmakla gerçekleştirmeliyiz.] (Aksoy 1988: 400)

573. On türk bir turp, ḥayf ol turba.[1522/1523]
→ F.608 133b/6, P.152 7b/8

[=On cahil insan, bir turp kadar değerli değildir.] (Albayrak 2009: 736)

1518 F. ėşek: P. eşek
1519 F. baġlı: P. baġludur
1520 krş. *Olmaz ise gider ger oğludur/Kara eşek kapuda bağludur* (Kut 1986: 104), *Oldu oldu olmadı, kara eşek kapıda bağlı* (Aksoy 1988: 229, Eyüboğlu 1973: 192), *Olursa hoş olmazsa kara eşek kapuda baglıdur* (Baralı Çiçekler 2019: 83), *Kara eşek kapuda baglu* (Özer 2021: 310).
1521 krş. *Olsayı bulsaya vermişler, hiç doğurmuş, Olsa ile bulsayı ekmişler, yel ile yuf bitmiş* (Albayrak 2009: 735, Eyüboğlu 1973: 192), *Hem olsa bir pula bin turp-ı bî-kürk/Gelürise eger bir turpa bin Türk* (Hengirmen 1983: 165), *Olsa ile bulsayı ekmişler, yel ile yuf bitmiş (Olsayı bulsaya vermişler, hiç doğmuş)* (Aksoy 1988: 400), *Olsa ile bolsayı ekmişler, hiç bitmiş* (Elçin 1977: 219), *Mise (?) ile olsayı ekmişler lâ havle bitmiş demişler* (Özer 2021: 321).
1522 F. turba: P. turpa
1523 krş. *Eğer biñ türki bir turpa ṣatun alsañ hayf turpa* (Çınar 1996: 46), *Acıyup zahm irişdürmiş gibi seyf/Dimiş ârifler ol turpa zehî hayf* (Hengirmen 1983: 165), *Bin türk bir turp* (Albayrak 2009: 249), *On türk bir turp, hayf o turpa* (Albayrak 2009: 736, Eyüboğlu 1973: 192).

574. Oransuz oġrı hemān yunṭ[1524] ürkidür.[1525]
→ F.577 132b/10-11, P.656 24b/3-4

[=İşinin ehli olmayan bir kişi yaptığı işi yüzüne gözüne bulaştırır.] (Albayrak 2009: 87)
[=Acemi hırsız, ev, köy halkını kuru gürültü ile ayağa kaldırmaktan başka bir şey yapamaz.] (İzbudak 1936: 58)

575. Ortaḳlıḳ öküzden başḳa buzaġu[1526] yėgdür.[1527/1528]
→ F.38 117a/6-7, P.294 12b/7

[=Ortak mal, insanın kendisinin değil, bütün ortaklarındır. Dolayısıyla ortak olan bir inekten veya öküzdense, insanın kendisine ait olan bir buzağı daha iyidir.] (Albayrak 2009: 737)
[=Kişinin ortaklık önemli malı olmasından, yalnız kendisinin azıcık malı bulunması daha iyidir.] (Aksoy 1988: 401)

576. Oṣurġan g.te arpa etmegi behāne.[1529/1530]
→ F.662 135a/8-9, P.209 9b/11

[=Kötü işlere alışmış olan kimseler, bu kötü işlerini sürdürebilmek için çeşitli bahaneler bulmakta zorluk çekmezler.] (Albayrak 2009: 738)
[=1. Zaten zayıf, hastalıklı kişi, sağlığının bozulmasını önemsiz etkenlere bağlar. 2. Davranışları beğenilmeyen kişi, sudan nedenlerle kendisini mazur göstermeye çalışır.] (Aksoy 1988: 403)

577. Oṣuruġıla boya boyanmaz.[1531]

1524 F. yunṭ: P. yund
1525 krş. *Acemi hırsız ev halkının uyandırır* (Albayrak 2009: 87), *Oransız uğru hemen yunt ürkütür* (Eyüboğlu 1973: 192).
1526 F. buzaġu: P. buzaġı
1527 F. yėgdür: P. yegdür
1528 krş. *Ortaḳluġ öküzden başḳa buzağı yegdür* (Çınar 1996: 104), *Ortaglıg öküzden pışga buzağı yegdir* (Bayat 1992: 83), *Ortaklık öküzden (yalnız) buzağı yeğdir; Ortak inekten (öküzden), başına (yeke) buzağı iyidir (yeğdir)* (Aksoy 1988: 401, Albayrak 2009: 737), *Ki başka buzağu kaçma bu sözden/Yig olur şeksüz ortaklık öküzden* (Hengirmen 1983: 123), *Ortak öküzden, senin olan buzağı daha iyidir* (B38) (Demir 2018: 89), *Ortaklı öküzden (inekten) buzağı yeğdir: Ortaklı inekten yeğdir buzağı/Belli olsun alan satan dimişler* -Mir'âtî (Eyüboğlu 1973: 192), *Ortaklık öküzden yalınız buzagı yegdür* (Baralı Çiçekler 2019: 102), *Ortaklık öküzden, başka bızagu yegdür* (Özer 2021: 325).
1529 F. behāne: P. behānedür
1530 krş. *Oṣurġan g.te arı etmegi ne bahāne dir* (?) (Çınar 1996: 190), *Osurgan ... çovdar etmegi behanedir* (Bayat 1992: 83), *Osuraklı g.te arpa şepesi mahana* (Albayrak 2009: 738), *Osurgan (osuruklu) g.te arpa ekmeği bahane* (Aksoy 1988: 403, Elçin 1977: 219, Eyüboğlu 1973: 193), *Osuruk g.te, arpa (ekmegi) bahânedir* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 353).
1531 krş. *Os.rukla boya boyanmaz* (Aksoy 1988: 403, Eyüboğlu 1973: 193), *Os.ruk ile boya boyanmaz demişler* (Özer 2021: 325).

→ F.691 136ª/3, P.51 4ª/9

[=Dışkının yanından gelen os.ruk, onun rengiyle bir şeyi sarıya boyayamaz. Bunun gibi, yeterli olmayan davranışla iyi bir iş başarılamaz.] (Aksoy 1988: 403)

578. **Otuz gün oruç dut, eşek s.kile bayram eyle.**
→ F.'de yok, P.67 4ᵇ/11

[=Güzel bir iş yapılsa da kimi zaman bu güzel işin sonunda kötü bir durumla karşılaşılabilir.]

579. **Oynaşına inanan ʿavret ersüz ḳalur.**[1532]
→ F.647 134ᵇ/9, P.193 9ª/7-8

[=Amacını kendisinden faydalanan insana güvenerek gerçekleştirmek isteyen bir kimse, güvendiği insanın çıkarına olmayacağı için, hiçbir zaman amacını gerçekleştiremez.] (Albayrak 2009: 740)
[=Çok önemli işini bir aldatıcıya yaptırabileceğine inanmış olan kişi, beklediği sonucu hiçbir zaman elde edemez.] (Aksoy 1988: 404)

580. **Oynayamıyan ḳız: "Yėrüm ṭardur." dėr.**[1533]
→ F.227 122ᵇ/1, P.'de yok.

[=Kendisinden beklenen işi beceremeyen bir kimse, mutlaka kendisine göre birtakım bahaneler bularak yeteneksiz olduğunu belli etmemeye çalışır.] (Albayrak 2009: 740)
[=Kendisinden beklenen işi beceremeyen kişi, çeşitli engellerin işi güçleştirdiğini söyleyerek yeteneksizliğini belli etmemeye çalışır.] (Aksoy 1988: 403)

581. **Ögendireyi s.kem gölgesin daḫı.**
→ F.'de yok, P.89 5ᵇ/7

[1532] krş. *Oynaşına inanan övret, ersiz galur* (Bayat 1992: 83), *Oynaşına inanan avrat, ersiz kalır, Oynaşa umutlu olan, ersiz kalır* (Albayrak 2009: 740, Eyüboğlu 1973: 193), *Yalancıdur inanma ol gühersüz/İnanan oynaşına kalur ersüz* (Hengirmen 1983: 98), *Oynaşına inanan avrat, ersiz kalır* (Aksoy 1988: 404), *Oynaşına inanan ersiz kalur* [Elçin 1977: 219, (B23) Demir 2018: 77].

[1533] krş. *Oynayıbilmeyen ḳarı yirim ṭardur dir* (Çınar 1996: 75), *Oynamıyan gız yerim tardur deyer* (Bayat 1992: 83), *Oynamayı bilmeyen kız "Yerim dar" dermiş; yerini genişletmişler "Yenim dar" demiş* (Albayrak 2009: 740), *Oynamasını bilmeyen kız; "yerim dar" demiş; yerini genişletmişler (bollatmışlar), "gerim (yenim) dar" demiş* (Aksoy 1988: 403), *Oynamayı bilmeyen kadın: "Yerim dardır." der* (B25) (Demir 2018: 78), *Oynayamayan kız yerim dardır, der* (Eyüboğlu 1973: 193), *Kurtga büdig bilmes yerim tar ter [=Kocakarı oyun bilmez yerim dar, der.]* (Necib Âsım 2009: 150), *Oynamaga gönli olmayan kız yerim tar der, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 353).

582. Ög küçücügi, al böyügi.[1534]
→ F.256 123ª/9-10, P.'de yok.

[=Büyük idealler için asıl niyeti gizleyerek hedef şaşırtmak, daha önemsiz şeylerle ilgileniyormuş gibi yapmak asıl amaca ulaşmayı sağlar.]
[=Büyükleri yola getirmek, elde etmek için önce o büyüklerin yanında bulunan küçükleri elde etmek gerekir. Küçükler elde edilince onlar vasıtasıyla büyükleri elde etmek oldukça kolaylaşır.] (Albayrak 2009: 753)

583. Öküzile oynayan danaya boynuz yeter.
→ F.'de yok, P.84 5ᵇ/2-3

[=Kendi yetersizliğinin farkında olmadan boyundan büyük işlere karışan insanlar bundan zarar görürler.]

584. Öküzsüz ölmiş inek (?) **kişi yüklememiş** (?).[1535]
→ F.'de yok, P.153 7ᵇ/9

585. Öldügi yėtmez,[1536] **ḳoz aġacından tābūt ister.**[1537]
→ F.193 121ᵇ/1, P.454 17ᵇ/4-5

[=İçinde bulunulan çok kötü bir durumdan bir an önce kurtulmak gerekirken, gösterişten vazgeçmeyen kimselerin durumunu belirtmek için kullanılan bir atasözüdür.] (Albayrak 2009: 746)

586. Ölen ardınca kimse ölmedi.[1538]
→ F.397 127ª/10-11, P.'de yok.

[=İnsan, ölen yakını için kendini harap edercesine üzülmemelidir. Çünkü çok üzülmekle durum değişmeyecektir.] (Aksoy 1988: 407)

[1534] krş. *Öv küçüğü, al büyüğü* (Albayrak 2009: 753, Eyüboğlu 1973: 196), *Büyüğün pür hünerdür taşı içi/Boğaz harcında olur az kiçi* (Hengirmen 1983: 122), *Evin küçüğü, el büyüğü* (?) (B80) (Demir 2018: 131).

[1535] Boratav (1954: 243) tarafından *Öküz ḫasta* (?) *olmış iñek gibi yügülememiş* (?) [*yügüle-* =hastalık neticesi tüy dökmek] biçiminde okunmuştur.

[1536] F. yėtmez: P. yetmez

[1537] krş. *Öldüğü yetmez, koz ağacından tabut ister, Öldüğüne bakmaz da, koz ağacından tabut ister, Öldüğüne bakmaz da, koz ağacından tabut vasiyet eder* (Albayrak 2009: 746, Eyüboğlu 1973: 194), *Öldiyüne bakmaz koz ağacından tabud ister* (Kaymaz 2013: 177), *Öldüğün yetmez de koz ağacından tabut da mı istersin* (B65) (Demir 2018: 116), *Öldügün yetmez koz agacından tâbût istersin* (Baralı Çiçekler 2019: 90).

[1538] krş. *Ölenle ölünmez* (Albayrak 2009: 746), *Ölenle (birlikte) ölünmez* (Aksoy 1988: 407), *Ölen ardınca kimse ölmedi: Ölen ardınca kimse ölmemişdür/Toyunca bunda âdem gülmemişdür* - (Işkname) Mehmed (Eyüboğlu 1973: 194).

587. Ölenile gidenüñ dōstı olmaz.[1539]
→ F.398 127ª/11, P.'de yok.

[=Dostluklar bir arada bulunan, görüşen insanlar arasında devam eder. Ölen ya da uzaklara giden kimselerle olan dostluklar zaman içinde ortadan kalkar.] (Albayrak 2009: 746)

588. Ölen s.ki ağlayan g.tine.[1540/ 1541]
→ F.654 135ª/1, P.199 9ᵇ/2

[=Ölen ölmüştür, acısı geriye kalanlaradır.]

589. Ölü var şivanına[1542] **degmez.**(?)[1543]
→ F.'de yok, P.596 22ª/9-10

[=Öldüklerinde arkalarından yas tutmayı hak etmeyen insanların durumunu anlatır. (?)]

590. Ölüyi döşeginde avlamaḳ[1544] **gerek.**[1545]
→ F.188 121ª/11-12, P.448 17ᵇ/1

[=Her şeyi yerinde ve zamanında yapmak gerekir.]

591. Öñin añlamayan ṣoñın ṭañlar.[1546/ 1547]
→ F.5 116ª/10-11, P.262 11ᵇ/7

[=Bir işin başlangıcını anlamayan kişi sonrasında karşılaştığı olumsuzluklar karşısında şaşırıp kalır.]
[=Bir şeyler iptidasını anlamayan sonunda şaşar kalır.] (İzbudak 1936: 9)

592. Ötlügen begligi bögürtlen savlınca.[1548]

1539 krş. *Ölen ile gidenin dostu olmaz* (Albayrak 2009: 746, Eyüboğlu 1973: 194), *Ölenün dost(ı) olmaz* (Baralı Çiçekler 2019: 45).

1540 F. g.tine: P. büzügine

1541 krş. *Ölen s.ki ağlayan büzügüne olsun* (Çınar 1996: 127), *Ölen s.ki aglayan büzügine, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 353), *Ölünün s.ki aglayanın büzigi demişler* (Özer 2021: 327).

1542 Boratav (1956: 246) bu sözcüğün *ini* (?) [="ağa" karşıtı] veya *nen* (?) [< *neñ*=nesne; şey, herhangi bir şey] olabileceğini düşünmüştür.

1543 *Ulu var şol iniye [*veya *nene] degmez.* (?) (Boratav 1954: 246).

1544 F. avlamaḳ: P. ağlamaḳ

1545 krş. *Sağalıcak elin tutmaz yininde/Hemîn sayruyı avla döşeginde* (Hengirmen 1983: 142).

1546 P. nüshasında bu atasözünden önce *atalar eydür* ibaresi yazılmamıştır.

1547 krş. *Öñün añlamayan ṣoñun ṭañlardır* (?) (Çınar 1996: 190), *Önin anlayan sonın tanlar* (?) (Bayat 1992: 84), *Sonın sanan işinün önin anlar/Önin anlamayan sonın tanlar* (Hengirmen 1983: 120), *Önünü anlamayan, sonunda şaşıp kalır* (B78) (Demir 2018: 129), *Önün (ilkin, başını) anlamayan sonun tanlar (şaşırır)* (Eyüboğlu 1973: 196).

1548 krş. *Ötleğenin baylığı böğürtlenin vakti geçinceye kadardır* (Aksoy 1988: 410).

→ F.495 130ª/11-12, P.'de yok.

[=Kişiyi üne kavuşturan koşullar bitince artık o kişinin sesi çıkmaz olur.] (Aksoy 1988: 410)

593. Öylelik yoldaşa ḳuşluġa dek küy.[1549]
→ F.77 118ª/8-9, P.334 13ᵇ/11

[=Bir işe başlanmadan önce, o işin emniyet içinde ve arzulanan şekilde yürümesini sağlamak için etraflı bir ön hazırlık yapılmalıdır.] (Albayrak 2009: 129)
[=Öğle vakti gelecek arkadaşı kuşluğa kadar bekle.] (İzbudak 1936: 16)

594. Rūsbīyi[1550] böyük s.kile[1551] ḳorḳutma.[1552]
→ F.627 134ª/7-8, P.173 8ᵇ/3

[=Kötü veya zor bir konuda tecrübe sahibi olmuş birisini daha zor bir durum veya olayla korkutamazsın.]

595. Ṣabāḥdan ḳarnın ṭoyuran, küçükden evlenen aldanmamış.[1553]
→ F.221 122ª/10, P.'de yok.

[=Sabahleyin karın doyurulmamalıdır ki yapılacak iş için gereken güç elde edilsin. Yemek yenmezse iş araya girer, insan aç kalır, güçsüz kalır, iyi iş yapamaz. Evlenmeyi de geciktirmemelidir ki çocuklar, anne baba ihtiyarlamadan yetişsinler. Bundan başka, zaman geçince insan kolay kolay evlenemez.] (Aksoy 1988: 417)

596. Ṣabāḥ sürçen gėceye dek sürçer.[1554]

[1549] krş. *Akşama dek yoldaş olacağa, kuşluğa dek beklemek gerek* (Albayrak 2009: 129), *Bulursan öylelik yoldaş söze uy/Şitāb itme ana kuşluğa dek küy* (Hengirmen 1983: 151), *Ahşama dek yoldaş olacağa kuşluğa dek beklemek gerek demişler* (Özer 2021: 260).

[1550] F. rūsbīyi: P. rūspīyi

[1551] F. s.kile: P. s.kle

[1552] krş. *Oroṣpıyı yoğun s... ḳoḳmazdur* (?) (Çınar 1996: 59), *Yavuz da söylesen yok ana kayğu/Çeker mi rûpsî kîr ile korhu* (Hengirmen 1983: 161), *Orospuyu alıştığı şeyle korkutma* (Eyüboğlu 1973: 192).

[1553] krş. *Sabahtan karnını doyuran, küçükken evlenen aldanmamış* (Aksoy 1988: 417, Eyüboğlu 1973: 199), *Toyınan ber sabâhın aldanmaz/Ayınun acı her dem oynanmaz* (Kut 1986: 109), *Genç iken evlenen, düven ile yol yürüyen, sabahtan karnını doyuran aldanmamıştır, derler* (B45) (Demir 2018: 97), *Genç iken evlenen, sabâhdan karnın toyuran aldanmaz, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 353-354), *Erken avlanan (?) sabâhıla karnın doyuran aldanmaz/aldanmamış* (Baralı Çiçekler 2019: 98), *Dünle yola giden, sabâhla karnın toyuran, oglan iken evlenen, Rûmi avrat alan aldanmaz demişler* (Özer 2021: 284), *Genç iken evlenen, erken karnın toyuran aldanmaz* (Özer 2021: 294).

[1554] krş. *Sabah sürçen, geceye dek sürçer* (Aksoy 1988: 417, Albayrak 2009: 766, Eyüboğlu 1973: 199).

→ F.429 128ª/9-10, P.508 19ª/8-9

[=Başlangıçta iyi yürümeyen bir iş, sonuna kadar aynı şekilde devam eder.] (Albayrak 2009: 766)
[=Bir işe başladığı zaman beceriksizliği görülen kişinin bu durumu sonuna kadar sürer.] (Aksoy 1988: 417)

597. Ṣaban[1555] vaḳtında ṣaġ ḳol oraḳ vaḳtında uz gelür.
→ F.588 133ª/5, P.131 7ª/4-5

[=Bir işin zahmetini, sıkıntısını çeken kişi bunun karşılığını alır.]
[=Çift sürerken saban tutmaya alışan kol, hasat zamanı orak biçmeye de yarar; mahsulü toplamak onun hakkıdır.] (İzbudak 1936: 58)

598. Ṣaḳalı[1556] ḳara kişi ebleh[1557] olur.[1558]
→ F.133 119ᵇ/9-10, P.392 15ᵇ/5-6

[=Belirli bir olgunluğa, birikime erişmemiş insanlar kimi zaman akılsızca davranabilir.]

599. Ṣaḳ çōbāndan ṣaġır it yėgdür.[1559/1560]
→ F.570 132ᵇ/4-5, P.649 24ª/9

[=Herhangi bir şeyi korumakla görevli kişilerden kabiliyeti az ama dürüst olan, kabiliyeti yüksek ancak insanları kandırmaya müsait olandan evladır.]
[=Sağır it işitmekle olmasa bile, gördükleriyle sürüyü düşmandan koruyabilir. Kolay aldatılabilen (?) bir çoban ise art niyetli sözlere aldanarak sürünün elden çıkmasına neden olabilir.] (Albayrak 2009: 769)
[=Uyanık ve tetik çobandan, köpeğin sağırı daha iyidir. Sürüde köpek mutlaka elzemdir.] (İzbudak 1936: 57)

600. Ṣaḳınan göze çöp düşegen olur.[1561]

1555 F. ṣaban: P. ṣapan
1556 F. ṣaḳalı: P. ṣaḳal<ı>
1557 F nüshasında *ebleh* iki kez yazılmıştır.
1558 krş. *Sakalı kara kişi ebleh ebleh olur* (Eyüboğlu 1973: 203).
1559 F. yėgdür: P. yegdür
1560 krş. *Sak çobandan, sağır it (köpek) yeğdir* (Albayrak 2009: 771), *Saf çobandan, sağır it yeğdir* (Albayrak 2009: 769).
1561 krş. *Ṣaḳındıḳ göze çöp düşer* (Çınar 1996: 100), *Sagındıg göze çöp düşer* (Bayat 1992: 87), *Sakınan göze, çöp düşegen olur; Sakınan (sakınılan) göze çöp batar (düşer)* (Albayrak 2009: 772, Eyüboğlu 1973: 203), *Ne assı sâhibi sayinde işe/Sakınduk göze çöp düşer hemîşe* (Hengirmen 1983: 249), *Sakınılan (esirgenen) göze çöp batar* (Aksoy 1988: 420), *Sakınan göze çöp düşmez* (Elçin 1977: 225), *Görinür bu mesel değül mestûr/Sakınan göze çöp düşer meşhûr*

→ F.230 122b/3, P.'de yok.

[=Çok değer verilen, sakınılan şeyler daha çok kazaya belaya uğrar.] (Albayrak 2009: 772)
[=Esirgediğimiz, üzerine titrediğimiz şeye her hâlde bir zarar gelir.] (Aksoy 1988: 420)

601. **Ṣaḳṣaġan uşacuḳ ḳuyruġın yolar.**
→ F.'de yok, P.60 4b/5

[=İnsanın kimi zaman kendisine ve etrafında bulunan kimselere zararı dokunabilir.]

602. **Ṣaḳsıġan ṭanayı atası cānı-çun mı bitler?**[1562]
→ F.478 129b/10, P.'de yok.

[=Hiç kimse çıkarı olmadan, babasının hayrına, yani başkasına boşuna hizmet etmez, iş görmez.] (Albayrak 2009: 600)
[=Bir kimse başkasına hizmet ediyorsa bunda kendisinin de bir çıkarı vardır.] (Aksoy 1988: 345)

603. **Ṣalavāt ḳolaya taʿalluḳdur.**[1563]
→ F.'de yok, P.73 5a/5

604. **Saña "başa" dėdügüm "Hegbecügüm ṣudan geçüresin." dėrin.**
→ F.'de yok, P.93 5b/10-11

[=Seni yüceltmem menfaatim öyle gerektirdiği içindir.]

605. **Ṣana ṣana söyleyen iş bitürür, ṣanusuz söz söyleyen**[1564] **baş**[1565] **yitürür.**[1566/ 1567]
→ F.459 129a/7-8, P.542 20b/1-2, P.543 20b/2-3

(Kut 1986: 96), *Sakınılan göz, çöp düşkün (?) olur, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 353), *Sakınan göze çöp düşegen olur* (Baralı Çiçekler 2019: 84, Özer 2021: 331), *Sakınan göze çöp düşer* (Baralı Çiçekler 2019: 100).

1562 krş. *Saksağan danayı babası hayrına bitlemez* (Albayrak 2009: 772), *Karga mandayı tevekkeli bitlemez* (Albayrak 2009: 600), *Karga mandayı (saksağan danayı) babası hayrına bitlemez* (Aksoy 1988: 345), *Saksağan danayı atası canı için mi bitler* (Eyüboğlu 1973: 203).

1563 krş. *Salavat güce bağlıdır* (?) (Eyüboğlu 1973: 203).

1564 F.'de yok: P. ṣoñra

1565 F. baş yitürür: P. başın yitürür

1566 krş. *Sana sana söyleyen, iş bitirir; sanasız söyleyen, baş yitirir* (Albayrak 2009: 774, Eyüboğlu 1973: 203), *Düşüne düşüne söyleyen, iş bitirir; düşünmeden söyleyen, baş yitirir* (Albayrak 2009: 383), *Söz var iş bitirir, söz var baş yitirir* (B35) (Demir 2018: 86).

1567 Bu atasözü P nüshasında iki ayrı atasözü olarak yer almaktadır: *Ṣana ṣana söyleyen iş bitürür* → P.542 20b/1-2, *Ṣanusuz söz söyleyen ṣoñra başın yetürür* → P.543 20b/2-3.

[=Konuşacaklarını düşenerek söyleyen insanın konuşmaları dinlenir ve bu konuşmaların gereği olan her iş yapılır. Ancak konuşacaklarını düşünmeden söyleyen insan çok zor durumlarda kalır, hatta canından bile olabilir.] (Albayrak 2009: 383)

606. **Ṣarmaḳ ele girsün, s.küm ç.küm**[1568] **yėter.**
→ F.'de yok, P.104 6ᵃ/8-9

607. **Ṣaru ṣaman, vaḳtında**[1569] **ṣaru altun olur.**[1570/1571]
→ F.52 117ᵇ/2-3, P.309 13ᵃ/5

[=Değersiz gibi görünen bir şey, kendisine ihtiyaç duyulduğunda altın kadar değerli olur.] (Albayrak 2009: 776)
[=Kış çok olursa sarı -çürük- saman bile sarı altına satılır.] (İzbudak 1936: 13)

608. **Ṣavaşda**[1572] **yumruġı kim añar**?[1573]
→ F.148 120ᵃ/5-6, P.407 16ᵃ/4

[=Bir işe girişip o işi bitirmeyi kafasına koyan insan için, harcanacak malzemenin hesabı olmaz.] (Albayrak 2009: 777)

609. **Ṣayruya**[1574] **<döşek>**[1575] **mi ṣorursın**? [1576/1577]
→ F.270 123ᵇ/7-8, P.36 3ᵇ/9

[=Birtakım şeylere ihtiyacı olduğu açıkça belli olan kimselere, bir şeye ihtiyacı olup olmadığı sorulmaz.] (Albayrak 2009: 506)
[=Bir kişiye, onsuz yapamayacağı belli olan bir şeyin gerek olup olmadığı sorulmaz.] (Aksoy 1988: 303)

1568 Bu sözcük Boratav (1954: 242) tarafından *her gece* (?) biçiminde okunmuştur.
1569 F. ṣaru ṣaman vaḳtında: P. vaḳtında ṣaru ṣaman
1570 F. altun olur: P. altundur
1571 krş. *Sarı saman, vaktinde (sarı) altın olur* (Albayrak 2009: 776, Eyüboğlu 1973: 204).
1572 F. ṣavaşda: P. ṣavaş yerinde
1573 krş. *Ṣavaşda yumruġı kim eger bir yufdan* (?) (Çınar 1996: 138), *Savaşda yumruğı kec aşikâr* (?) (Bayat 1992: 87), *Savaşta (dövüşte) yumruğu kim anar?* [Albayrak 2009: 777, (B53) Demir 2018: 106, Eyüboğlu 1973: 204], *Bulunmaz darbı muştun gâh taşda/Dime yumruğı kim anar savaşda* (Hengirmen 1983: 143), *Savaşda yumrugı kim añar* (Buluç 1978: 20).
1574 F. ṣayruya: P. ḫasteye
1575 F. <döşek>: P. döşek
1576 P nüshasında bu atasözünden önce *atalar eydür* ibaresi yazılmamıştır.
1577 krş. *Hastaya döşek (karpuz) sorulmaz* (Albayrak 2009: 506), *Çu muhtâc ağzın ider şerm beste/Sorar mısın döşek olana haste* (Hengirmen 1983: 227), *Hastaya (döşek) yatak sorulmaz* (Aksoy 1988: 303), *Hastaya döşek sorma* (Buluç 1978: 17, Baralı Çiçekler 2019: 80), *Hastaya döşeği mi sorarsın* (Elçin 1977: 223), *Hastaya döşek mi sorarsın* (Kaymaz 2013: 179), *Sayruya mı sorarsın* (Eyüboğlu 1973: 204).

610. Ṣayulı ḳoyunı ḳurt yėmez.[1578]
→ F.444 128ᵇ/8, P.524 19ᵇ/10

[=Sayısı belirlenerek birine teslim edilmiş olan mal, teslim alınan tarafından iyi korunur.] (Albayrak 2009: 777)
[=Miktarı saptanarak bir kimseye teslim edilmiş olan eşya iyi korunur.] (Aksoy 1988: 423)

611. Sebebsüz söz söylenmez,[1579] **delīlsüz çırāġ**[1580] **yanmaz.**[1581]
→ F.63 117ᵇ/12, P.320 13ᵇ/2

[=Söylenen her sözün mutlaka bir sebebi olmalı; işe yaramayan, insanlara faydalı olmayan bir iş devam etmez.] (Albayrak 2009: 778)
[=Sebepsiz söz söylenmez, rehbersiz kandil yanmaz. (Eski zamanlarda, bir adam Bektaşi tarikatına intisap edeceği vakit dergâhın meydancısı, onun mumunu babanın oturduğu postun sağ tarafında bulunan on iki budaklı (er çırağı)na dikerdi. Esnafın usta yetiştirmelerinde de böyle (çırağ ayini) yapılırdı.] (İzbudak 1936: 14)

612. Selāmet gözleyen girmez ṣavaşa.[1582/ 1583]
→ F.549 131ᵇ/13, P.588 22ᵃ/3-4

[=Esenlik ve kendini güvende hissetmek isteyen kimse, savaştan kaçınmalıdır.] (Albayrak 2009: 779)

613. Sen de mi bildüñ yüküm ḳozuduġun?[1584/ 1585]
→ F.447 128ᵇ/11-12, P.528 20ᵃ/2

[=İnsan yaşadığı sıkıntıları çevresinden saklamaya çalışsa da kişinin sıkıntılı ruh hâli hareketlerine, tavırlarına yansır.]
[=Yükümün ceviz olduğunu sen de mi öğrendin, sen de mi sırrıma vâkıf oldun.] (İzbudak 1936: 48)

1578 krş. *Sayılı koyunu kurt kapmaz (yemez)* (Aksoy 1988: 423, Albayrak 2009: 777, Eyüboğlu 1973: 204).
1579 F. sebebsüz söz söylenmez: P.'de yok.
1580 F. çırāġ: P. çırāḳ
1581 krş. *Sebepsiz söz seylenmez, delilsiz çerağ yanmaz* (Albayrak 2009: 778, Eyüboğlu 1973: 204), *Yağsuz çerâğ yanmaz* (Buluç 1978: 21).
1582 F. girmez ṣavaşa: P. ṣavaşa girmez
1583 krş. *Selamet gözleyen, savaşa girmez* (Albayrak 2009: 779, Eyüboğlu 1973: 205), *Beşini sanan iletmez eşgi başa/Selamet gözleyen varmaz savaşa* (Bayat 1992: 44).
1584 F. ḳozuduġun: P. ḳozduġın
1585 krş. *Yüzine mücrimün açma sülûkin/Koz oldugın bilü çığşatma yükin* (Hengirmen 1983: 222).

614. Sen dōst ḳazan, düşmān ocaġuñ başından çıḳar.[1586]
→ F.514 130[b]/13-14, P.'de yok.

[=Bir insanın yapması gereken önemli işlerden biri de dost kazanmaktır. Düşman sahibi olmak için hiçbir çaba harcamaya lüzum yoktur; zira insanın kardeşi bile kendisine düşman olabilir.] (Albayrak 2009: 780)
[=Kazanırsan dost kazan, düşmanı anan da doğurur.] (İzbudak 1936: 54)
[=Sen dost kazanmanın yoluna bak, düşman kolay kazanılır. Annen bile sana düşman olacak bir kardeş doğurur.] (Aksoy 1988: 352)

615. Sen saña yār olugö<r>, saña yār eksük degil.[1587]
→ F.413 127[b]/10, P.'de yok.

[=İnsanın kendisi kendisine dost olursa, dost bulmakta hiçbir sıkıntı çekmez.] (Albayrak 2009: 781)

616. Serçeye çıbıḳ[1588] beredür.[1589]
→ F.342 125[b]/12, P.633 23[b]/6

[=Güçsüz kimseler en küçük bir olumsuzluktan bile fazlaca etkilenirler.] (Albayrak 2009: 783)
[=Güçsüz kişiye en küçük sarsıntı yıkım nedeni olur.] (Aksoy 1988: 425)

617. Ser-māyeñ bir yumurdayısa[1590] ṭaşa çek.[1591/1592/1593]
→ F.81 118[a]/12, P.338 14[a]/3

1586 krş. *Sen dost kazan, düşman ocağın başından çıkar, Sen dost kazan, düşmanı anan da doğurur* (Albayrak 2009: 780, Eyüboğlu 1973: 205), *Kazanırsan (sen) dost kazan, düşmanı anan da doğurur (Sen dost kazan; düşman ocağın başından çıkar)* (Aksoy 1988: 352).

1587 krş. *Sen sana yâr olagör, sana yâr eksik değil* (Albayrak 2009: 781, Eyüboğlu 1973: 205).

1588 F. çıbıḳ: P. çıbuḳ

1589 krş. *Serçeye çıbıḳ beredür* (Çınar 1996: 59, Baralı Çiçekler 2019: 72), *Serçeye çoğ... beredür* (?) (Bayat 1992: 88), *Serçeye çubuk bere, Serçeye çubuk yarası beladır* (Albayrak 2009: 783), *Degül gâv alacagun tut beredür/Esirge serçeye çıbuk beredür* (Hengirmen 1983: 126), *Serçeye çubuk beredir* (Aksoy 1988: 425, Buluç 1978: 20, Baralı Çiçekler 2019: 103), *Değenek darbı kuvvete göredür/Didiler serçeye çubuk beredür* (Kut 1986: 112), *Didüm ey bülbül nihâl-i gülden incinmek neden/Didi gamdan bî-habersün serçeye çıbuk bere* -Necâtî Bey, *Hezâr-ı hasteye gülbün dokunsa senderedür/O tâze gül ne bilür serçeye çubuk beredür* -Sâbit (Eyüboğlu 1973: 206), *Serçeye çubuk beredir, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 353, Özer 2021: 333).

1590 F. yumurdayısa: P. yumurda ise

1591 F. ṭaşa çek: P. ṭaşa çal

1592 *ṭaşa çal* (?). İzbudak (1936: 16) da *ṭaşa çal* biçiminde okumuştur.

1593 krş. *Sermayen bir yumurta ise, taşa çal* (Aksoy 1988: 425, Albayrak 2009: 784, Eyüboğlu 1973: 207).

[=Güvenilen şey, bu güveni boşa çıkaracak ve işe yaramayacak kadar küçük ve önemsiz ise, onu kullanmaktan vazgeçip iyi bir sonuç almanın mümkün olmadığını kabullenmek gerekir.] (Albayrak 2009: 784)
[=Sermayen bir yumurtadan ibaretse onu da taşa vurarak kır, kurtul; az sermaye ile işe başlama.] (İzbudak 1936: 16)
[=Güvendiğin şey, işe yaramayacak kadar küçük ve önemsiz ise onu kullanmaktan vazgeç; sonuçtan umudunu kes.] (Aksoy 1988: 425)

618. **Ṣıçan inine ṣıġmaz, g.tine ḳabaḳ aṣar.**[1594]
→ F.'de yok, P.75 119ᵃ/6

[=1. Zor bir durumda olduğu hâlde, durumunu daha da zorlaştıracak birtakım eylemlere girişen kimselerin durumunu belirtmek için kullanılan bir atasözüdür. 2. Gideceği yerde misafir olarak kabul edileceğinden emin olmadığı hâlde, yanına başkalarını da almak sonucu zorda kalan kimselerin bu durumunu belirtmek için kullanılan bir atasözüdür.] (Albayrak 2009: 786)

619. **Sıçan**[1595] **sidügi deñize fāyidedür.**[1596/1597]
→ F.530 131ᵃ/12, P.568 21ᵃ/11

[=İnsan, karşısına çıkan fırsatları küçük diye elinin tersiyle itmemeli, küçük büyük her fırsatı değerlendirme yoluna gitmelidir.] (Albayrak 2009: 452)

620. **Ṣıçaram dėyen g.t bir gün ṣıçar.**[1598]
→ F.642 134ᵇ/5, P.188 9ᵃ/3-4

[=Kişi sürekli olarak yapacağını söylediği bir işi, bir gün yapar.] (Albayrak 2009: 786)

621. **Ṣıçmaġuñ peşrevi oṣuruḳ.**
→ F.'de yok, P.94 6ᵃ/1

[1594] krş. *Fare deliğe sığmamış, bir de kuyruğuna kabak bağlamış* (Albayrak 2009: 452), *Sıçan deliğine sığmamış, kuyruğuna bir de kabak bağlamış* (Albayrak 2009: 786), *Sıçan sığmaz iken tenha inine/Kabak bağlar acebdür kuyruğuna* -(Işkname) Mehmed (Eyüboğlu 1973: 207), *Sıçan deligine sıgmaz, kuyrugına 'araba baglar* (Baralı Çiçekler 2019: 50), *Sıçan delige sıgmaz iken kuyrugına 'araba bağlamış* (Baralı Çiçekler 2019: 85).
[1595] F. sıçan: P. ṣıçan
[1596] F. fāyidedür: P. fāyide ėder
[1597] krş. *Sıçan sidiğinin değirmene faydası vardır* (Albayrak 2009: 786), *Fare sidiğinin değirmen arkına faydası var* (Albayrak 2009: 452), *Sıçan sidiğinin denize faydası olur* (Eyüboğlu 1973: 208), *Sıçan sidügi denize katıkdır demişler* (Özer 2021: 334).
[1598] krş. *Sıçarım diyen g.t bir gün sıçar* (Albayrak 2009: 786), *Osuran g.t, bir gün sıçar* (Özer 2021: 325), *Sıçıtmak eydersen osırırım deyen g.t bir gün sıçar* (Özer 2021: 334).

[=Herhangi bir hadisenin gerçekleşmesinden önce mutlaka ona dair birtakım belirtiler görülür.]

622. **S.kem ol kengeli kim g.tüm acıda.**
→ F.'de yok, P.42 4ª/3

[=Zarar gördüğü şeylerden ötürü insanın canı yanabilir. Kişinin böyle durumlarda ağır tepkiler göstermesi mümkündür.]

623. **S.kilmege göñlüñ yoḳ, anda n'eylersin?**
→ F.'de yok, P.101 6ª/6-7

[=Bir işi yapmaya gönlü olmayanın o işin yapıldığı ortamlarda bulunması abestir.]

624. **S.kine uyan s.ki gibi başı aşağa olur.**[1599]
→ F.'de yok, P.77 5ª/7-8

[=Uygunsuz işlerle uğraşanlar çevreleri tarafından ayıplanır ve toplum karşısında mahcup duruma düşerler.]

625. **Siñek kösüreye ḳonmış, kösüre eyitmiş: "Biz daḫı demürden ḳoparuz."**
→ F.'de yok, P.98 6ª/4-5

[=Kimseyi görünüşüne bakarak değerlendirmemek gerekir.]

626. **Sipāhīyi**[1600] **ṣūf, türki bābic**[1601] **cimrī eyler.**[1602]
→ F.553 132ª/1-2, P.592 22ª/6

[=Hangi konumda bulunursa bulunsun her insanın kendine göre birtakım temel gereksinimleri vardır. İnsan, bunları kaybetmemek için kimi zaman eli sıkı davranabilir.]
[=Savaşmakla görevli olan askerler giyecekleri yüzünden, Anadolu köylüsü ise giydiği ayakkabı yüzünden cimriliği öğrenmiştir.] (Albayrak 2009: 790)

627. **Ṣoḥbete ṣoñra varan degerirek olur.**[1603]
→ F.696 136ª/7, P.57 4ᵇ/2-3

[1599] krş. *S.kin ile baş aşagı ol* (Özer 2021: 334).
[1600] F. sipāhīyi: P. sipāhiyi
[1601] F. bābic: P. pāpūç
[1602] krş. *Sipahiyi sof, türkü papuç cimri eyler* (Albayrak 2009: 790, Eyüboğlu 1973: 209).
[1603] krş. *Sohbete sonra varan, değerli olur, Sohbete sonra varanın değeri olur* (Albayrak 2009: 793), *Sohbete sonra varan değerirek (değerli) olur* (Eyüboğlu 1973: 209).

[=Kendisine verilen bir işi biraz nazlanarak, biraz geciktirerek, sohbete erken gelmeyip kendini ağıra satarak biraz geç gelen kimseler daha değerli olur.] (Albayrak 2009: 793)

628. Ṣoñ beşīmānlıḳ[1604] aṣṣı ėtmez.[1605/ 1606]
→ F.36 117ª/5, P.292 12ᵇ/5-6

[=İyice düşünülmeden yapılan bir iş, çoğu zaman insanı geri dönülemeyecek zorluklarla karşı karşıya bırakır. Bu zorlukları gördükten sonra pişman olmak, hiçbir işe yaramaz.] (Albayrak 2009: 793)
[=İyice düşünülmeden yapılan iş, çok kez insanı zarara ya da geri dönemeyeceği bir çıkmaza sokar. O zaman pişman olmak de işe yaramaz.] (Aksoy 1988: 430)

629. Ṣorup verince[1607] vurup vėr.[1608]
→ F.269 123ᵇ/7, P.35 3ᵇ/8-9

[=İyilik yapılacak kişiye uzun sorgulamalardan sonra değil, yanına varıp iyilik yapmak veya sadaka vermek daha iyidir.] (Albayrak 2009: 795)
[=Uzun uzadıya ahiret suali sorup vermedense, tepesine vur da hemen ver.] (İzbudak 1936: 12)

630. Sögüş evden, ṣu ḳuyudan.
→ F.'de yok, P.100 6ª/6

[=Kendisi çalışmayıp başkasının kazancıyla geçinenlerin durumunu anlatır.]

631. Söylenmedük söz yoḳ, eşidilmedük söz çoḳ.[1609]
→ F.488 130ª/4-5, P.'de yok.

[1604] F. beşīmānlıḳ: P. peşīmānlıḳ

[1605] F. aṣṣı ėtmez: P. aṣṣı eylemez

[1606] krş. *Son peşimanlıg assı gılmaz* (Bayat 1992: 89), *Son pişmanlık fayda vermez (etmez), Son pişmanlık kâr (para, fayda) etmez* (Aksoy 1988: 430, Albayrak 2009: 793), *Teennîyile depren divşür ussı/Ki yokdur son pişmânlıkda assı* (Hengirmen 1983: 202), *Soñ peşîmanlık fa'ide vermez* (Buluç 1978: 20), *Son pişmanlık fâide virmez* (Elçin 1977: 225), *Son pişmanlık assı [(akçe), (para), (fayda)] etmez: Son pişman assı kılmaz/Tövbeye gel tövbeye* -Eşrefoğlu Rûmî, *Son peşîman assı kılmaz tövbe kıl/Ölüm eli boğazunı dutmadan* -Kemâl Ümmî (Eyüboğlu 1973: 209-210), *Son peşîmânlık fayda vermez* (Baralı Çiçekler 2019: 69).

[1607] F. verince: P. vėrince

[1608] krş. *Sorup verince, urup ver* (Bayat 1992: 89), *Sorup vereceğine, varıp (vurup) ver* [Albayrak 2009: 795, (B80) Demir 2018: 131, Eyüboğlu 1973: 210]; *Atâ itdükde sorup virme zinhâr/Sorup virince urup virgil iy yâr* (Hengirmen 1983: 227).

[1609] krş. *Söylenmedik söz yok, işitilmedik söz çok* (Albayrak 2009: 797, Eyüboğlu 1973: 2011).

[=Gökkubbe altında söylenmemiş söz yoktur; ama işitilmedik söz oldukça çoktur.] (Albayrak 2009: 797)

632. Söyleyenden olma, diñleyenden ol.[1610]
→ F.192 121ª/15, P.452 17ᵇ/3-4

[=İnsan konuşmaktansa, dinlemeyi tercih etmeli.] (Albayrak 2009: 797)

633. Söz sözi açar.[1611]
→ F.465 129ª/13-14, P.547 20ᵇ/5

[=Bir kimse ile konuşma uzatılırsa, sözden söze geçile geçile, başta konuşulması düşünülmeyen konulara değin girilir.] (Aksoy 1988: 383)

634. Söz ṭoḳuz boġundur, boġa boġa söyle.[1612]
→ F.294 124ª/13, P.242 11ª/4

[=Söylenen sözün yanlış anlaşılması ya da yorumlanması mümkün olduğu için, insan her sözünü iyice düşünüp söylemeli.] (Albayrak 2009: 798)

635. Sözüñ oñat söyle, ṣaḳaluñ degirmende mi aġartduñ?[1613]
→ F.565 132ª/12-13, P.644 24ª/3

[=Artık belli bir olgunluğa geldiğine göre sözünü en uygun yerde ve en güzel biçimde söylemelisin.]

636. Ṣu bulanmayınca ṭurulmaz.[1614/1615]

1610 krş. *Söyleyenden olma, dinleyenden ol* (Albayrak 2009: 797, Eyüboğlu 1973: 2011).

1611 krş. *Söz söz açardır söz g... açardır* (?) (Çınar 1996: 184), *Söz sözi açar* (Bayat 1992: 89, Baralı Çiçekler 2019: 36, Baralı Çiçekler 2019: 82); *Söz sözü açar, arşın bezi; Söz sözü açar, söz de g.tü açar; Söz sözü açar, söz de tabakayı açar* (Albayrak 2009: 798, (B75) Demir 2018: 126, Kaymaz 2013: 180), *Laf lafı açar, laf çoğa kaçar; Laf lafı açar, laf da kutuyu açar* (Albayrak 2009: 690), *Laf lafı (söz sözü) açar (laf da kutuyu açar)* (Aksoy 1988: 383), *Yanılma sözde bulsan ne kadar yüz/Didilerse nola açar sözi söz* (Hengirmen 1983: 207), *Uzatma sözi Sûzî gir murâde/Ki söz sözi açar olur ziyâde* -Sûzî Çelebi, *Doğru sözlerimden çoğusu kaçar/Meşhûr bir kelâmdır söz sözü açar* -Yusufelli Huzîrî (Eyüboğlu 1973: 212).

1612 krş. *Söz dokuz boğumdur, boğa boğa söyle* (Albayrak 2009: 798, Eyüboğlu 1973: 211), *Boğazun boğumı tokuz iy yâr/Boğarak söyle sen dahı yöri var* (Kut 1986: 98).

1613 krş. *Sözün onat söyle sakalın değirmende mi ağarttın* (Eyüboğlu 1973: 212), *Sakalunı degirmende mi agartdun?* (Baralı Çiçekler 2019: 90).

1614 F. ṭurulmaz: P. durulmaz

1615 krş. *Ṣu bulanmayınca ṭurulmazdır* (?) (Çınar 1996: 177), *Su bulanmayınca durulmaz* [Albayrak 2009: 800, Aksoy 1988: 433, Bayat 1992: 90, (B72) Demir 2018: 123]; *Degüldür yigide ayb olsa âşık/Turulmaz olmayınca su bulanık* (Hengirmen 1983: 180), *N'ola kanım yüzüme çalsa tîğin/Bulanmayınca cânâ su durulmaz* -Zâtî, *Bu meseldür su bulanmazsa durulmaz dirler/Hoş duruldu biraz ol şûhı bulandurdı kaden* -Sıddık (Eyüboğlu 1973: 213-214), *Su bulanmayınca turulmaz* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 350, Baralı Çiçekler 2019: 51, 101, Özer 2021: 336).

→ F.355 126ᵃ/7, P.459 17ᵇ/9

[=Bir iş çeşitli tartışma ve çekişmelerden sonra bütün yönleriyle aydınlığa kavuşur ve yoluna girer.] (Albayrak 2009: 800)
[=Bir konu, türlü çekişmelerden sonra aydınlığa kavuşur, yoluna girer.] (Aksoy 1988: 433)

637. Ṣuda ḳuvvet olsa ḳurbaġa<ya> zencīr urardı.[1616/1617]
→ F.545 131ᵇ/9-10, P.584 21ᵇ/11-22ᵃ/1

[=Gücü kuvveti olmayan kimselerin durumunu anlatır.]

638. Ṣūfī ṣoġan yėmez,[1618] **bulıcaḳ ṣabın**[1619] **ḳomaz.**[1620]
→ F.311 124ᵇ/13-14, P.259 11ᵇ/5

[=Hoşa gitmeyen birçok işi yapmayacak gibi görünen kimi insanlar, ellerine fırsat geçtiğinde, o işi asıl yapanlardan daha büyük bir istekle yaparlar.] (Albayrak 2009: 792)
[=Hoşa gitmeyen işlere yönelmez gibi görünen öyle kişiler vardır ki bu işlere girişince en aşırı yolu tutarlar.] (Aksoy 1988: 429)

639. Ṣulu señek ṣuda yiter.[1621]
→ F.'de yok, P.435 17ᵃ/2

[=Bir kişi her ne için çalışıyorsa, başına birtakım kötülükler bu yüzden gelir; bunun uğruna canından olur.]

640. Südsüz inek mėlegen[1622] **olur.**[1623]

[1616] F nüshasında *üzerdi* [*üz-*=koparmak, kırmak] biçiminde yazılmış ve İzbudak (1936: 56) tarafından da böyle okunmuştur. *[=Suyun akışında kuvvet olsaydı, kurbağanın yaptığı yuvayı, yosunlardan ördüğü zinciri söker götürürdü.]* (İzbudak 1936: 56)

[1617] krş. *Suda kuvvet olsa kurbağaya zencir ururdı* (Buluç 1978: 20), *Suda kuvvet olsa kurbağa zencir üzerdi* (?) (Eyüboğlu 1973: 215).

[1618] F. yėmez: P. yemez

[1619] F. ṣabın: P. ḳabın

[1620] krş. *Ṣofi ṣarımsak yimez, bulunca ḳapında ḳomaz* (Çınar 1996: 149), *Sufî sarımsag yemez, bulsa sapından gomazdı* (Bayat 1992: 90), *Sofu soğan yemez, bulsa (eline geçse) kabuğunu koymaz, Softadır soğan yemez, bulsa kabuğunu komaz* (Albayrak 2009: 792, Eyüboğlu 1973: 209), *Sakın sanma yimez sâfî soğanı/Kabın dahı komaz buldukda anı* (Hengirmen 1983: 170).

[1621] krş. *Sulu ... yene suda yeter/yiter* (?) (Bayat 1992: 90), *Sulu sinek* (?) *suyunda gider* (Albayrak 2009: 802), *Hemîn anlayana bu manî yiter/Ki âhir sulu senek suda yiter* (Hengirmen 1983: 117), *Sulu senek suda biter (yiter): Çerh ağladan beni gark olur âhir yaşuma/Bu meseldür dostum suda biter (yiter) sulu senek* -Âşık Çelebi (Eyüboğlu 1973: 215), *(Tez biten tez yiter) suda biten suda yiter (demişler)* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 353).

[1622] F. mėlegen: P. meleyen

[1623] krş. *Sütsüz inek meleğen olur, Sütsüz koyun meleğen olur (çok meler)* (Albayrak 2009: 806), *Sütsüz koyun meleğen olur* (Aksoy 1988: 435), *Eğer ârif isen sözü uzatma/Sütsüz inek durmaz meler dimişler* (Eyüboğlu 1973: 217).

→ F.441 128b/5, P.520 19b/7

[=Kabiliyetsiz, yeteneksiz, verimsiz kimseler bu açıklarını kapatmak için fazla konuşarak kendilerini kabul ettirmeye çalışırlar.] (Albayrak 2009: 806)
[=Çevresine yararlı olmayan, elinde avucunda bir şey bulunmayan kişi, hep acıklı ve üzüntülü konuşur.] (Aksoy 1988: 435)

641. **Sünnet var, cümle kesmek yoḳ.**[1624]
→ F.257 123a/11, P.'de yok.

[=İnsan yaptığı her işi en uygun şekilde yapmalı, hiçbir işte ölçüyü kaçırmamalıdır.] (Albayrak 2009: 804)

642. **Şefḳati**[1625] **olmayan şefḳat bulmaz.**[1626/1627]
→ F.351 126a/3-4, P.642 24a/1

[=İnsanlara acımayı, onları severek korumayı bilmeyen kimselere acıyan ve onları severek koruyan kimseler çıkmaz.] (Albayrak 2009: 809)

643. **Şerīʿatı ḫōr gören**[1628] **ḫōr olur.**[1629/1630]
→ F.164 120b/5, P.422 16b/4

[=Toplumun rahat ve huzur içinde yaşaması için konulmuş kanun ve kuralları hiçe sayan insan, aşağılık durumlara düşer.] (Albayrak 2009: 810)

644. **Şer işi uẕad, ḫayra dönsün; ḫayr işi uzadma, şerre dönmesün.**[1631]

1624 krş. *Sünnet var ise ... kesmek yogdur* (Bayat 1992: 90), *Sünnet var cümle kesmek yok* (Eyüboğlu 1973: 217), *Sünnet var ammâ dînden degil* (Özer 2021: 337).

1625 F. şefḳati: P. şefḳat<i>

1626 F. şefḳat bulmaz: P. şefḳat bulmaya

1627 krş. *Şefkati olmayan, şefkat bulamaz* (Albayrak 2009: 809, Eyüboğlu 1973: 219).

1628 F. ḫōr gören: P. ḥōr gören

1629 F. ḫōr olur: P. ḥōr olur

1630 krş. *Şerīʿatı ḫor gören ḫor olur* (Çınar 1996: 131), *Şerieti hor gören hor olur* (Bayat 1992: 91), *Şeriatı hor gören hor olur* (Albayrak 2009: 810, Eyüboğlu 1973: 219), *Şeri'atı hor gören, kendüsi hor olur* (Buluç 1978: 20), *Töreyi hor/değersiz gören hor olur* (B50) (Demir 2018: 102), *Şerîatı hôr gören hôr olur, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 353).

1631 krş. *Şer işi uzat, hayra dönsün; hayır işi acele et, şerre dönmesin, Şer işi uzat, hayra dönsün; hayır işi uzatma, şerre dönmesin* (Aksoy 1988: 437, Albayrak 2009: 810, Eyüboğlu 1973: 219), *Döner şerre sakın uzatma hayrı/Uzat şerri ki hayra döne seyri* (Hengirmen 1983: 121), *Şer'i ta'zîm eyle kim meşhûr/Hor olur her ki şer'i ol göre hor* (Kut 1986: 94), *Hayır işi uzatma, şerre döner; bil ki şer işi uzat ki hayra dönsün* (B23) (Demir 2018: 76), *Hayr işi uzatma şerre döner, şer işi uzat ki hayra dönsün demişler* (Özer 2021: 300).

→ F.412 127b/8-9, P.'de yok.

[=Kötülük ve fenalık getirecek bir işi uzatmak suretiyle o kötülüğü ve fenalığı iyiliğe ve güzelliğe yönlendirmek mümkündür. Güzel ve faydalı bir işi ise -gecikirse yapılamaz endişesiyle- hiç uzatmadan hemen yapmak gerekir.] (Albayrak 2009: 810)
[=Kötü gitmekte olan bir işin kötülüğüne boyun eğmemek, zaman kazanıp onu iyileştirmeye çalışmak gerekir. İyi olduğu belli olan işi de hemen sonuçlandırmak uygundur; çünkü uzatılan iyi işin zamanla kötü bir biçim alması tehlikesi vardır.] (Aksoy 1988: 437)

645. **Şeyṭān oġlancuḳların oẖşamış: "Birbirinden ḳutsuzcalarum."[1632] dėmiş.[1633]**
→ F.416 127b/13-15, P.'de yok.

[=Kötülüğü, kurnazlığı düstur edinen ve bunlardan çıkar sağlayan insanlar çocuklarının da kendileri gibi olmasını isterler.]
[=Şeytan yavrularını sevip okşarken, biribirinden uğursuzlarım, dermiş.] (İzbudak 1936: 45)

646. **Şimdiki zamānda öküzi ḳaldururlar, altında buzaġu isterler.**
→ F.'de yok, P.97 6a/3

[=Günümüzde çok farklı ve olmayacak isteklerde bulunulduğunu, olmadık işlerin ortaya çıktığını anlatır.]

647. **Şol sözi söyle ki[1634] sözüñde[1635] baṣılmayasın.**
→ F.526 131a/9, P.564 21a/8

[=Hiç bilmediğin veya az bildiğin bir mesele konuşulurken söze karışma; bilir bilmez söze karışır, mübahaseye girişirsen mağlup olacağın muhakkaktır.] (İzbudak 1936: 54)

648. **Şūm olandan yine şūm ṭoġar.[1636]**
→ F.204 121b/11, P.'de yok.

[=Kişinin kendisi uğursuzsa, ondan doğan çocuk da uğursuz olur.] (Albayrak 2009: 812)

1632 Metinde *ḳutsuzcalaram* biçiminde yazılmıştır.
1633 krş. *Şeytan oğlancıkların okşamış, birbirinden kutsuzcuklarım, demiş* (Eyüboğlu 1973: 219).
1634 F. ki: P. kim
1635 F. sözüñde: P.'de yok.
1636 krş. *Şom olandan yine şom doğar* (Albayrak 2009: 812, Eyüboğlu 1973: 219).

649. Ṭadanmış, ḳudurmışdan artuḳdur.[1637]
→ F.'de yok, P.482 18ᵇ/1

[=Hoşlandığı bir şeyi istemeyi alışkanlık hâline getirmiş birini bu alışkanlığından vazgeçirmek mümkün değildir.] (Albayrak 2009: 318)
[=Alıştığı işten vazgeçemeyen kişi, kudurmuştan daha azgındır. O işi saldırırcasına yapar.] (Aksoy 1988: 137)

650. Ṭaġıla[1638] erişen[1639] ṭavarından çıḳar.[1640]
→ F.585 133ᵃ/2-3, P.127 7ᵃ/1-2

[=Kendinden daha güçlü veya yüksek makamlardaki kişilerle mücadele edenler bundan zararlı çıkarlar.]
[=Dağ, insan için emniyetli bir yer değildir. İnsan bulunduğu yerden emin değilse, başına gelecek tehlikelerden korunmak için gerekli önlemleri almalıdır. Bu önlemler alınmadığı takdirde büyük zararlarla karşılaşılabilir.] (Albayrak 2009: 319)

651. Ṭaġ ne ḳadar yüceyise,[1641] yol üstünden[1642] aşar.[1643]
→ F.6 116ᵃ/11-12, P.263 11ᵇ/7-8

[=Ne kadar zor olursa olsun, her problemin mutlaka bir çözümü vardır.] (Albayrak 2009: 320)
[=Dağ ne kadar yüksek olursa olsun yine bir geçidi bulunur; azim ve tedbir her müşkülü halleder.] (İzbudak 1936: 10)

1637 krş. *Tadanmış gudurmuşdan artıgdır* (Bayat 1992: 91), *Dadanmış, kudurmuştan beterdir* (Albayrak 2009: 318), *Atâ itme mahalsüz cimriye çok/Kudurmışdan tadanmış olur artuk* (Hengirmen 1983: 241), *Alışmış kudurmuştan beterdir* (Aksoy 1988: 137), *Dadanmış kudurmışdan beterdür* (Buluç 1978: 14), *Tadanmış kudurmuşdan beterdir demişler* (Özer 2021: 339).

1638 F. ṭaġıla: P. ṭaġla

1639 Bu sözcük İzbudak (1936: 58) tarafından *arışan* biçiminde okunmuştur.

1640 krş. *Ṭaġıla arışan ṭavardan çıḳar* (Çınar 1996: 94), *Tag ile erişen tavardan çıgar* (Bayat 1992: 91), *Dağ ile barışan, (?) davarından çıkar* (Albayrak 2009: 319), *Dağ ile kavga eden davardan çıkar; bey ile kavga eden yurttan çıkar; sübaşı ile kavga eden ayaktan çıkar* (B34) (Demir 2018: 85).

1641 F. yüceyise: P. yüce ise

1642 F. üstünden: P. üstinden

1643 krş. *Tag ne geder yuca ise, üzerinden yol aşar* (?) (Bayat 1992: 92), *Dağ ne kadar ulu olsa da bir kenarı yol olur, Dağ ne kadar yüce olsa, bir geçidi bulunur, Dağ ne kadar yüce olsa, yol üstünden aşar, Dağ ne kadar yüksek olsa, kervan elbet aşar* (Aksoy 1988: 227, Albayrak 2009: 320), *Yüce olur ise her ne kadar tağ/Yol üstinden giçer yakın u ırağ* (Hengirmen 1983: 124), *Tag ne kadar yüksek ise üzerinden yol aşar* (Kayra 1992: 35), *Dağ ne denli yüksekse üzerinden yollar aşar* (B43) (Demir 2018: 95), *Dağ ne kadar yüksek ise/Yol anın üstinden aşar/Yunus Emre'm yolsuzlara/Yol gösterdi vü hoş ider* -Yunus Emre, *Gerek âlî-cenâba kavl-i ma'kûl/Yüce dağların üstünden aşar yol* -Taşlıcalı Yahyâ Bey (Eyüboğlu 1973: 59).

[=1. Her yüce kişiden daha yetkili kişi, en önemli makamın bir denetleme yöntemi vardır. 2. Yenilmesi olanaksız gibi görünen zorlukların da çözüm yolu vardır.] (Aksoy 1988: 227-228)

652. Ṭamaʿ çoḳ ziyān ėder.[1644]
→ F.197 121b/5, P.'de yok.

[=Açgözlülük insanın başına büyük belalar açar.]

653. Ṭamaʿ-dārı ḳalb s.ker.
→ F.678 135b/8, P.227 10b/4

[=Aç gözlülerin hakkından kendisine hiçbir biçimde güvenilmeyen, düzenbaz insanlar gelir.]

654. Ṭama ṭama göl olur, düşmān gözi kör olur.[1645]
→ F.95 118b/9, P.352 14b/1

[=Azar azar biriktiren bir insan, düşmanını kıskandıracak kadar büyük bir mal varlığına sahip olabilir.] (Albayrak 2009: 324)
[=Küçük şeyler birike birike büyük varlık oluşur. Küçük şeylerin önemini biliniz, onları çarçur etmeyiniz.] (Aksoy 1988: 228)

655. Ṭamaʿ ṭaş yarar, ṭaş baş yarar.[1646/1647]
→ F.181 121a/5, P.441 17a/6-7

[=Açgözlülük insanın başına büyük belalar açar.]
[=Açgözlülük insana birçok zor işi yaptırarak insanın para kazanmasını sağlar; kazanılan parayla da gözü doymayan insan daha çok para kazanma yollarını bulur.] (Albayrak 2009: 814)

1644 krş. *Tamah çok kişiyi yardan atar* (Albayrak 2009: 814), *Bil olur bu söze olma gümânlu/Tama-kâr az tamadan çok ziyânlu* (Hengirmen 1983: 135), *Az assı bilmeyen çok ziyan eder* (Oy 1958: 348), *Artuk tamah ziyan getirir Kabusname, 257* (Üstüner 1989: 56), *Az tamaʿ çok ziyân, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 352).

1645 krş. *Ṭama ṭama göl olur, düşman gözi kör olur* (Çınar 1996: 49), *Tama tama göl olur* (Bayat 1992: 92), *Düşman gözi kör olur* (Bayat 1992: 54), *Damlaya damlaya göl olur, düşmanın gözü kör olur* [Albayrak 2009: 324, (B14) Demir 2018: 69], *Tama tama göl olur iy hıred-mend/Adû gözi kör olur gûş kıl pend* (Hengirmen 1983: 246), *Damlaya damlaya göl olur (Aka aka sel olur)* (Aksoy 1988: 228, Kaymaz 2013: 185), *Tamla tamla göl olur* (Buluç 1978: 20), *Olısardur giderek yaşım deniz/Dirler olur tamla tamla çünki göl* -Edirneli Nazmî, *Damlayı damlayı göl olur elbet/Derd ü belâ bile azdan az olur* -Mestî (Eyüboğlu 1973: 63), *Birin birin miñ bolur. Tama tama köl bolur [=Birer birer bin olur, damlaya damlaya göl olur.]* (Necib Âsım 2009: 153), *Tamlaya tamlaya göl olur* (Baralı Çiçekler 2019: 85), *Tamla tamla göl olur, düşmân gözi kör olur demişler* (Özer 2021: 339).

1646 F. yarar: P.'de yok.

1647 krş. *Tamah taş yarar, taş da baş yarar* (Albayrak 2009: 814, Eyüboğlu 1973: 222), *Ögünme olur olmaz yirde yoldaş/Ki begenmedügün yumruk yarar baş* (Hengirmen 1983: 143).

656. Ṭamuzlıḳsuz[1648] yoġurt uyımaz.[1649]
→ F.83 118a/14, P.340 14a/4-5

[=Sermayesiz iş görülemez.] (İzbudak 1936: 16)

657. Ṭanayı çoḳ alan öküzi daḫı oġurlar.[1650]
→ F.481 129b/13, P.'de yok.

[=Geleceğini garantiye almış olan kimseler, önemli sayılabilecek bazı şeyleri gözden çıkarmaktan çekinmezler.] (Albayrak 2009: 325)
[=Dana hırsızlığında mümaresesi olan bir zaman gelir ki öküz çalmaya da başlar.] (İzbudak 1936: 51)

658. Ṭanışıḳcuñ[1651] yoġusa,[1652] börküñ yanuña ḳo.[1653]
→ F.105 119a/2-3, P.363 14b/8

[=İnsan hangi işi yaparsan yapsın, mutlaka danışıp akıl alacağı birilerinin görüşüne başvurmalıdır.] (Albayrak 2009: 325)

659. Ṭanışıḳlu[1654] ṭaġ aşar.[1655]
→ F.357 126a/8-9, P.461 17b/10

[=Başkalarının bilgisinden faydalanan insan, önemli problemlerin üstesinden rahatlıkla gelebilir.] (Albayrak 2009: 325)

660. Tañrı ḳaraduġına İblīs ʿaleyhi'l-laʿne balta alur segirdür.[1656]
→ F.503 130b/4-5, P.'de yok.

[1648] F. ṭamuzlıḳsuz: P. damuzlıḳsuz
[1649] F. uyımaz: P. uyunmaz
[1650] krş. *Danayı çok alan, öküzü dahi uğurlar* (Albayrak 2009: 325).
[1651] F. ṭanışıḳcuñ: P. danışacaġuñ
[1652] F. yoġusa: P. yoġısa
[1653] krş. *Ṭanış ṭanışıġcuñ ṭanışıcaġuñ yoġsa börküñ yanıña ḳo* (Çınar 1996: 164), *Tanışacağun yoğ ise börkün yanına go* (Bayat 1992: 92), *Danışıkçın yok ise (yoksa), börkünü (külahını) yanına koy (ko), Danışacağın (kimse) yoksa, börkünü yanına koy* (Albayrak 2009: 325, Eyüboğlu 1973: 63), *Tanışıkcun yoğ ise olma âmil/Yanuna börküni ko meşveret kıl* (Hengirmen 1983: 119), *Danışacak kimse bulmazsan ʿareküñ ile danış* (Buluç 1978: 14), *Danışukcun yoğ ise iy ʿâkil/Çıkarup tâcunu müşâvere kıl* (Kut 1986: 92), *Danışıkçı bulmasan börkünle danış* (Oy 1958: 348), *Hiç olmasa sarugına danış demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 352).
[1654] F. ṭanışıḳlu: P. ṭanışuḳlu
[1655] krş. *Ṭanışıḳlu ṭaġ aşar, ṭanışıḳsız yolda ḳalur, şaşar* (Çınar 1996: 164), *Tanışıglu tag aşar* (Bayat 1992: 92), *Danışan dağı aşmış, danışmayan düz ovada yolu şaşmış* (Albayrak 2009: 325), *Olur öz bildügün ayağuna bağ/Aşarsın tanışıkcun olıcak tağ* (Hengirmen 1983: 119), *Danışıklı belen aşır* (Kayra 1992: 34), *Danışıkla dağ aşılur* (Elçin 1977: 223), *Danışuklu tağ aşar u şaşmaz/Tanışuksuz belek dahı aşmaz* (Kut 1986: 92), *Danışıklı dağ aşar* (Eyüboğlu 1973: 63), *Danışan tağ aşmış, danışmayan yolda kalmış demişler* (Özer 2021: 279).
[1656] krş. *Tanrı karaduğuna İblis balta ile seğirtir* (Eyüboğlu 1973: 223).

[=İşlediği günahlarla Allah'ın lanetini üzerine çekenler, şeytanın tuzaklarına düşmeye en müsait kimselerdir.]
[=Allah'ın lanet ve nefret ettiği kimsenin üzerine şeytan balta ile hücum eder.] (İzbudak 1936: 53)

661. **Tañrı nişānladuġından ḳorḳ.**[1657/1658]
→ F.633 134ª/13, P.179 8ᵇ/8

[=Allah'ın yapılmasını uygun görmediği davranışlardan ve Allah korkusu olmadan bu davranışları sergileyenler kimselerden uzak durmak gerekir.]
[=Özürlü doğmuş olan kimselerden korkmak gerekir. (?)] (Albayrak 2009: 816)

662. **Tañrı vėrmelü olıcaḳ leglek yuvasında daḫı vėrür.**[1659/1660]
→ F.304 124ᵇ/7, P.252 11ª/11

[=Allah istedikten sonra rızık en olmadık yerden dahi geliverir.]
[=Tanrı vermek isterse leylek yuvasında da verir.] (İzbudak 1936: 36)

663. **Ṭ.şaġuñ gördümse, turp öñüme düşdi.**
→ F.'de yok, P.83 5ᵇ/1-2

664. **Ṭavarın oñmayan**[1661] **ḥarām-zāde.**[1662]
→ F.238 122ᵇ/10-11, P.235 10ᵇ/10

[=Malı mülküyle insanlara faydalı olmayan ve böylece toplumda iyi bir yer edinemeyenler soysuz kimselerdir.]
[=Malik olduğu emvali iyi muhafaza etmeyen haramzadedir.] (İzbudak 1936: 31)

665. **Ṭavşan ne ḳadar yügrügise behāsı iki aḳcadur.**[1663]
→ F.399 127ª/12, P.'de yok.

1657 F. ḳorḳ: P. ṣaḳın

1658 krş. *Tañrı nişān virdügüñden ḳorḳmaḳ gerekdür* (Çınar 1996: 145), *Tañrı nişan urduğı guldan gorgmag gerek* (Bayat 1992: 92), *Tanrı'nın nişanladığından kork* (Albayrak 2009: 816, Eyüboğlu 1973: 223).

1659 F. daḫı vėrür: P. yavur (?)

1660 krş. *Tanrı vermek isterse, leylek yuvasında da verir* (Soysal 1971: 380), *Tanrı vermeli olacak, (?) leylek yuvasında dahi verir* (Eyüboğlu 1973: 223).

1661 F nüshasında *añmayan* (?) biçiminde yazılmış İzbudak (1936: 31) tarafından da böyle okunmuştur.

1662 krş. *Davarın anmayan (?) haramzade* (Eyüboğlu 1973: 63).

1663 krş. *Tavşan ne kadar büyük ise (büyük olsa da), pahası iki akçedir, Tavşan ne kadar yüğrükse de pahası iki akçedir* (Albayrak 2009: 822, Eyüboğlu 1973: 224).

[=Topluma faydalı olmayan ya da toplum tarafından sevilmeyen bir kimsenin elinde ne kadar büyük olanaklar bulunursa bulunsun, bu olanaklar o insanın değerini artırmaz.] (Albayrak 2009: 822)

666. Ṭavşanuñ ėrkegin[1664] sözi geçen bilür.[1665]
→ F.24 116b/10-11, P.280 12a/8-9

[=Dediklerini yaptırabilen kişi, kendisiyle benzer özelliklere sahip olanları kolayca tanır.]
[=Tavşana sözü geçen, onun erkeğini dişisini de bilir. (?)] (İzbudak 1936: 11)

667. Ṭavşanuñ ḳaçışın[1666] gördüm, etinden yigrendüm.[1667]
→ F.475 129b/7-8, P.'de yok.

[=İnsanlar isteyip de ulaşamadıkları şeyleri kötülerler.]

668. Ṭavul[1668] öti[1669/1670] ıraḳdan ḳoyun[1671/1672/1673] gelür.[1674]
→ F.174 120b/13, P.432 16b/11

[=Bir işin içine girmemiş olan insana, dışarıdan o iş kolay görünür.] (Albayrak 2009: 327)
[=Öyle durumlar vardır ki içinde yaşayan kimseyi rahatsız eder; uzaktan bakan ise ona imrenir.] (Aksoy 1988: 229)

669. Ṭay atdan ṭayaḳ yėgdür deminde.[1675]

1664 F. ėrkegin: P. erkegin

1665 krş. *Tavşana sözü geçen, onun erkeğini de dişisini de bilir* (Albayrak 2009: 822), *Tavşanın erkeğini sözü geçen bilir* (Eyüboğlu 1973: 224).

1666 Metinde [قاچِسِنْ] biçiminde yazılmıştır.

1667 krş. *Tavşanıñ ḳaçmasına baḳdum idi etinden yigrendüm* (Çınar 1996: 101), *Tavşanın gaçışına bagdum da, etinden igrendim* (Bayat 1992: 92), *Kaçışın tavşanun gören etinden/Usanur yigrenür her lezzetinden* (Hengirmen 1983: 124), *Tavuşanuñ kaçışın gördüm, etinden igrendüm* (Buluç 1978: 20), *Tavşanun kaçışını gördüm ben/Usanup nefret itdüm etinden* (Kut 1986: 110), *Tavşanın kaçmasına bakan etinden iğrenir* (B37) (Demir 2018: 88), *Tavşanın kaçışını gördüm, etinden iğrendim* (Eyüboğlu 1973: 224), *Tavşan kaçışın gördüm etinden yigrendüm* (Baralı Çiçekler 2019: 98).

1668 F. ṭavul: P. davul

1669 F. öti [üni (?)]: P. üni

1670 *öti* [=ses çıkarıp, ses çıkararak] (?)

1671 *ḳoyun* < *ḳoyġun* [=müteessir] (?) (İzbudak 1936: 75).

1672 *ḳıyaḳ* (?) [=güzel, hoş]

1673 *koyun* [=hayvan] (?)

1674 krş. *Ṭavul öni (üni?) ıraḳdan ḫoşdur* (?) (Çınar 1996: 192), *Tavul üni ıragdan hoşdur* (Bayat 1992: 92), *Davulun sesi uzaktan hoş gelir* (Aksoy 1988: 229, Albayrak 2009: 327, Eyüboğlu 1973: 64), *Davulın sesi uzakdan kaba gelür* (Elçin 1977: 225), *Uzakdan davulun sesi tatlı gelir* (Kaymaz 2013: 184), *Davul ötü (sesi) ıraktan koygun (etkili) gelir* (Eyüboğlu 1973: 64).

1675 krş. *Tay atdan degnek yegdür* (Çınar 1996: 109), *Tay attan değnek daha iyidir* (B40) (Demir 2018: 92).

→ F.251 123ª/6-7, P.'de yok.

[=İş bilmez, tecrübesiz insanların karşısındakilere zarar verme ihtimali yüksektir. Güven noktasında böyle kimselere temkinli yaklaşmak gerekir. Hatta yerine göre, daha etkisiz fakat zararı dokunmayacak birini tercih etmek evladır.]
Tecrübesiz, iş bilmeyen kimselere güvenip sırtını dayamaktansa zararsız bir varlığa dayanmak daha iyidir.]
[=Yerine göre, iki yaşlı taydan bir değnek daha iyi işe yarar.] (İzbudak 1936: 32)

670. Tīmār destemāldür, kime varursa silinür.[1676]
→ F.417 127ᵇ/15-128ª/1, P.'de yok.

[=Tımar -eskiden asker ümerasına maktuan verilen bir memleket mahsulü- mendil gibidir, kimin eline geçerse sıkıntısını onunla defeder, zahmetinden terler ve terini ona siler.] (İzbudak 1936: 45)
[=Yorulan bir insan terini nasıl mendile silerse, tımar sahibi de önceden çektiği eziyetlerini elde ettiği tımarla unutur, gibi bir anlama gelmektedir.] (Oy 1972: 211)

671. Ṭoġmaduḳ ḳoduġa tura biçme.[1677]
→ F.206 121ᵇ/12, P.'de yok.

[=Olmamış bir şeyi olmuş kabul ederek hareket etmek, doğru bir davranış değildir.] (Albayrak 2009: 359)
[=Ele geçeceği, ortaya çıkacağı daha belli olmayan şey için önceden hazırlık yapmak doğru değildir.] (Aksoy 1988: 244)

672. Ṭoġmaduḳ[1678] oġlana ad ḳomaḳ[1679] olmaz.[1680]
→ F.563 132ª/10-11, P.643 24ª/2

[=Olmamış bir şeyi olmuş kabul ederek hareket etmek, doğru bir davranış değildir.] (Albayrak 2009: 359)

1676 krş. *Tımar destemaldür kime varursa silinür* (Eyüboğlu 1973: 227).
1677 krş. *Doğmadık sıpaya torba biçme, Doğacağa don biçilmez* (Albayrak 2009: 359), *Doğmadık çocuğa don (kaftan) biçilmez* (Aksoy 1988: 244), *Doğmadık oğlana ad koyma* (B79) (Demir 2018: 130), *Togmadık oglana isim koyup kaftân piçme demişler, Togmadık oglana kaftân biçme* (Özer 2021: 340, 341).
1678 F. ṭoġmaduḳ: P. doġmadın
1679 F. ad ḳomaḳ: P. ad vėrmek
1680 krş. *Ṭoġmaduḳ oġlana ad ḳoma* (Çınar 1996: 192), *Doğmadık oğlana ad koymak olmaz* (Albayrak 2009: 359).

673. Ṭoġrı söyleyene ölüm yoḳdur.[1681]
→ F.32 117ᵃ/1-2, P.288 12ᵇ/3

[=Doğru söyleyen ve doğrunun yanında yer almayı prensip edinen kimseler kimseden kötülük görmez ve ölseler bile toplum nazarında hep yaşarlar.] (Albayrak 2009: 360)

674. Ṭoġru[1682] gelen ḳonuḳ Tañrı ḳażāsından bėterdür.[1683/1684]
→ F.388 127ᵃ/2-3, P.497 19ᵃ/1-2

[=Haber vermeden gelen konuk, ev sahibini çok zor durumda bırakabilir.] (Albayrak 2009: 359)
[=Habersiz gelen misafir Tanrı kazasından beterdir.] (İzbudak 1936: 43)

675. Ṭoḳ aca uvaḳ[1685] ṭoġrar.[1686]
→ F.601 133ᵃ/14-15, P.145 7ᵇ/3

[=Tok, açın hâlini bilmediğinden, kendi durumunu esas alarak hareket eder.] (Albayrak 2009: 834)

676. Ṭoḳı depretme, ac'ı işletme.[1687]
→ F.533 131ᵃ/15, P.571 21ᵇ/2

[=Bir kimseden onun mevcut durumunu ve niteliklerini gözeterek talepte bulunmak gerekir.]
[=Karnı tok kimseyi harekete getirme, aç olanı da çalıştırma; çalışma hususunda icbar etme; isyan ettirirsin.] (İzbudak 1936: 55)

677. Ṭoḳuzı vėr, onı ḳurtar.[1688/1689]
→ F.252 123ᵃ/7, P.18 3ᵃ/7

1681 krş. *Ṭoġruya zevāl yoḳdur* (Çınar 1996: 143), *Toğruya zeval yogdur* (Bayat 1992: 93), *Doğru söyleyene ölüm yoktur* (Albayrak 2009: 360, Eyüboğlu 1973: 74), *Toğrı söyleyene ölüm yokdur* (Buluç 1978: 20).
1682 F. ṭoġru: P. doġrı
1683 F. bėterdür: P. beterdür
1684 krş. *Doğru (habersiz) gelen konuk, Tanrı kazasından beterdir* (Albayrak 2009: 359), *Kendinden gelen konuk Tanrı kazasıyla beraberdür* (Baralı Çiçekler 2019: 74).
1685 F. uvaḳ: P. ıvaḳ
1686 krş. *Tok aça ufak doğrar* (Albayrak 2009: 834, Eyüboğlu 1973: 227).
1687 krş. *Toku depretme, acı işletme* (Eyüboğlu 1973: 228).
1688 F. ṭoḳuzı vėr onı ḳurtar: P. vėr ödegi (?) ḳurtar
1689 krş. *Dokuzu ver, onu kurtar, Dokuzu vermeyince onu kurtaramazsın* (Albayrak 2009: 362), *Buçuk kesb iden olmaz gam zebûnı/Virüp sen de tokuzı kurtar onı* (Hengirmen 1983: 99), *Dokuzu ver, onu kurtar: İşin sarpa sarsa eyleme ihmâl/Dokuzu ver onu kurtar dimişler* -Havâyî (Eyüboğlu 1973: 74), *Tokuzı ver onı kurtar* (Baralı Çiçekler 2019: 51).

[=İnsan kendisi için büyük önem taşıyan birtakım şeylere sahip olabilmek için bazı fedakârlıklarda bulunmalı ve bu uğurda kimi çıkarlarından vazgeçebilmelidir.]
[=Çalışmadan, fedakârlık yapmadan hiçbir şey elde edilemez. İnsanın amaçladığını elde edebilmesi için gereğinden fazla gayret göstermesi ve fedakârlık yapması gerekir.] (Albayrak 2009: 363)

678. **Ṭon görkdür[1690] hem üstüñe örtüdür.**[1691/1692]
→ F.299 124ᵇ/2, P.247 11ᵃ/7-8

[=Elbise hem insanı güzel ve alımlı gösterir hem de bir örtüdür.]

679. **Ṭoñuzdan bir ḳıl çekmek aṣṣıdur.**[1693]
→ F.679 135ᵇ/9, P.228 10ᵇ/5

[=Kötülüğü alışkanlık edinmiş kimseleri kimi zaman küçük bir zarara uğratmanın bile topluma faydası vardır.] (Albayrak 2009: 364)

680. **Ṭoñuzdan[1694] bir oḳı[1695] esirgeme.**[1696]
→ F.689 136ᵃ/2, P.49 4ᵃ/8

[=Kötülüğü alışkanlık hâline getirmiş kimseleri küçük bir zarara uğratmanın dahi faydaları vardır.]
[=Domuzdan bir kurşun esirgenmez.] (İzbudak 1936: 54)

681. **Ṭoñuzı basmayınca[1697] gögi görmez.**[1698]
→ F.587 133ᵃ/4, P.130 7ᵃ/3-4

[=Anlayacakları biçimde konuşmadıkça ya da davranmadıkça kötü insanlar ıslah olmazlar.]
[=Domuz sırtüstü yatırılmadıkça gökyüzünü göremez.] (İzbudak 1936: 58)

1690 Belki de *kürkdür* (?). Boratav (1954: 245) tarafından *kürkdür* olarak okunmuştur.
1691 F. hem üstüñe örtüdür: P. er Türk'dür
1692 krş. *Don kürktür, er Türk'tür* (Albayrak 2009: 364, Eyüboğlu 1973: 268).
1693 krş. *Ṭoñuzdan bir ḳıl çekmek aṣṣıdır* (Çınar 1996: 141), *Tonuzdan bir gıl çekmek assıdır* (Bayat 1992: 93), *Domuzdan bir kıl çekmek, faydadan hâli değil* (Albayrak 2009: 364), *Egerçi bunı bilür olan ussı/Ki tonuzdan olur kıl çekmek assı* (Hengirmen 1983: 221), *Üzer olsan sakalın âhiridâr/Kıl koparmak tonuzdan evladur* (Kut 1986: 107), *Domuzdan bir kıl çekmek faydadır* (B55) (Demir 2018: 107), *Domuzdan kıl koparmak hünerdir* (Eyüboğlu 1973: 75), *Tonuzdan bir kıl çekmek fâ'idedir demişler* (Özer 2021: 341).
1694 F. ṭoñuzdan: P. ṭoñuza
1695 F. oḳı: P. oḳ
1696 krş. *Tonuzdan og tartınma* (Bayat 1992: 94), *Domuzdan bir oku esirgeme* (Eyüboğlu 1973: 75).
1697 F. basmayınca: P. baṣmayınca
1698 krş. *Domuzu basmayan göğü görmez* (Eyüboğlu 1973: 75).

[=Domuz hep başı aşağı hareket ettiği için sırt üstü yatırılmadıkça yani vurulup öldürülmedikçe gökyüzünü görmez, anlamındadır.] (Oy 1972: 212)

682. Ṭoñuzı s.ken ḳuyruğın çöpile[1699] ḳaldurur.[1700]
→ F.648 134^{b}/10, P.194 9^{a}/8-9

[=Kötü insanları yenmeyi amaçlayan kimseler, mümkün olduğu ölçüde onlardan uzak durarak kötülüklerini önlemeye, onları yenmeye çalışırlar.] (Albayrak 2009: 364)

683. Torlaḳı bėsle, gözüñ oysun.[1701]
→ F.479 129^{b}/11, P.'de yok.

[=Henüz olgunlaşmamış genç, toy insanlar kendilerine yapılan iyiliğin kıymetini bilemez; kendilerine iyilik yapana kötülük yapmaya kalkışırlar.] (Albayrak 2009: 836)

684. Toṣun yük getürmedügin andan bildüm, aluḳlamadın tersledi.[1702]
→ F.508 130^{b}/8-9, P.'de yok.

[=İnsanın bir işi yapıp yapamayacağı yapacağı işten önceki tavırlardan belli olur.]
[=İki üç yaşar erkek dananın yük götürmemiş olduğunu şundan anladım ki, sırtına palan vurulurken, yük korkusundan pisledi. (Bazı köylerde öküzün sırtına da yük vururlar ve binerler.] (İzbudak 1936: 53)

685. Ṭuz etmek bilmezden it yėgdür.[1703]
→ F.224 122^{a}/12-13, P.'de yok.

[=İt, kendisine yapılan iyiliğin kıymetini bilmeyen kimselerden daha üstündür.] (Albayrak 2009: 838)

1699 F. çöpile: P. çöple

1700 krş. *Domuz s.ken, kuyruğunu çöp ile kaldırır* (Albayrak 2009: 364).

1701 krş. *Torlağı besle, gözünü oysun* (Albayrak 2009: 836, Eyüboğlu 1973: 228), *İşitmedün mi bu sağını sözün/Ki besle kargayı çıkara gözün* (Hengirmen 1983: 163), *Kargayı besle gözün oymaya gerek olur, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 353).

1702 krş. *Tosun(un) yük getürmedüğün andan bildüm (ki) aluklamadan (palan vurmadan) tersledi* (Eyüboğlu 1973: 228).

1703 krş. *Tuz etmek bilmezden it yegdir* (Bayat 1992: 94), *Tuz ekmek bilmezden, it yeğdir, Tuz ekmek bilmeyen, itten kötüdür* (Albayrak 2009: 838, Eyüboğlu 1973: 228), *Kimün rızkını yisen medhini it/Tuz etmek bilmeyenden yig olur it* (Hengirmen 1983: 221), *Tuz etmegi bilmeyen köpekden beterdür* (Buluç 1978: 20), *Tuz etmek bilmeyen adamdan köpek yegdür* (Baralı Çiçekler 2019: 35), *Tuz etmek bilmezden it yegdür demişler* (Özer 2021: 342).

686. Türk aşı ödünç, dügün aşı borç.[1704]
→ F.67 117^{b}/15, P.323 13^{b}/3-4

[=Cahil bir kimsenin yaptığı iyiliği ödünç bilip aynısını mutlaka yapmalı. Düğüne davet edilen bir kimse, düğünde yiyip içtiğine karşılık borçlandığını bilmeli, borcunu o düğünde çeşitli takı, para ve hediyelerle gidermelidir.] (Albayrak 2009: 839)

687. Türk iti şehre gelicek Fārsice[1705] **ürer.**[1706]
→ F.547 131^{b}/11-12, P.586 22^{a}/2

[=Osmanlı Devleti döneminde şehirde yaşayan her insanın Farsça konuşmak zorunda olduğunu belirtmek için kullanılan bir atasözüdür.] (Albayrak 2009: 839)
[=Türkün (köylünün) köpeği şehre gelirse, şehirlileri taklit ederek Farsça ürer.] (İzbudak 1936: 56)

688. Türk'üñ ṣoñ bilüsi bükādur.
→ F.'de yok, P.226 10^{b}/4

[=Ağlamak, Türk'ün aklına gelebilecek en son şeydir.]

689. Ucuz etüñ şūrvāsın[1707] **it içer.**[1708]
→ F.455 129^{a}/4, P.537 20^{a}/9-10

[=Ucuza alınan bir malzemeden üretilen malı en sıradan, iyiden anlamayan kimseler kullanır.] (Albayrak 2009: 841)

1704 krş. *Türk aşı ödünç, düğün aşı borç* (Albayrak 2009: 839, Eyüboğlu 1973: 229), *Bey aşı borç, düğün aşı ödünç* (Aksoy 1988: 187, Albayrak 2009: 241), *Kovarlar kapudan bekleyeni künc/Ne sanursın olur türk aşı ödünc* (Hengirmen 1983: 244), *Hazer eyle getürme kendüne güç/Düğüni borç Türk'ün aşı ödünç* (Kut 1986: 100), *Türk aşı övünçtür, düğün aşı borçtur* (B45) (Demir 2018: 97), *Türk aşı ödünç olur* (Baralı Çiçekler 2019: 101), *Dügün aşı borç olur* (Baralı Çiçekler 2019: 101), *Dügün aşı ödünçdir* (Özer 2021: 283), *Türk aşı ödünç, dügün aşı borç olur demişler* (Özer 2021: 343).

1705 F. Fārsice: P. Fārsīce

1706 krş. *Türk iti şehirde Farisice ürür* (Albayrak 2009: 839).

1707 F. şūrvāsın: P. çorbasın

1708 krş. *Ucuz etin çorbasını it içer* (Albayrak 2009: 841), *Metâun satma bulmadan bahâsın/İt içer bil ucuz et şûrbâsın* (Hengirmen 1983: 175), *Ucuz etüñ çorbası yabanadur* (Buluç 1978: 20), *Ucuz etin çorbası tatsız olur* (Elçin 1977: 217), *Ucuz etin çorbası dadsız olur* (Kaymaz 2013: 179), *Ucuz etin çorbasını it içer (ite dökerler): Meseldür ululardan bu şekerler/Ucuz et çorvasın ite dökerler* -Tutmacı (Eyüboğlu 1973: 230), *Ucuz etin çorbası tatsuz olur, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 352).

690. Ulu bayramda aşdan[1709] **ṣaḳın, giçi bayramda etden**[1710] **ṣaḳın.**[1711]
→ F.'de yok, P.68 5ª/1-2

[=Ramazan Bayramı'nda fazla yemek yemekten, Kurban Bayramı'nda ise fazla et yemekten uzak durmak gerekir.] (Albayrak 2009: 843)

691. Ulu beglerüñ ḳañlısı ṭavşan alur.[1712]
→ F.502 130ᵇ/3, P.'de yok.

[=Güçlü kimseler her işlerini hiç zorluk çekmeden yaptırabilirler.] (Albayrak 2009: 843)

692. Ulularıla[1713] **urġan çekişme.**[1714/ 1715]
→ F.66 117ᵇ/14, P.324 13ᵇ/4

[=Kişi haddini bilip kendisinden büyük ve güçlü kimselerle yarışa girmemelidir.] (Albayrak 2009: 844)
[=Büyüklerle münakaşaya girişme.] (İzbudak 1936: 15)

693. Ulular köpri olsa başup geçme.[1716]
→ F.108 119ª/5, P.366 14ᵇ/10

[=Büyüklere karşı her zaman ve her ortamda saygılı olmak gerekir. Büyük insanlar yüksek bir mevkide bulunmasalar da birçok kimseden hakaret görseler de onlara saygıda kusur etmemek gerekir.] (Albayrak 2009: 844)

[1709] Boratav bu sözcüğü *itden* (?) olarak okumuştur (Boratav 1954: 246).

[1710] Boratav bu sözcüğü *otdan* (?) olarak okumuştur (Boratav 1954: 246).

[1711] krş. *Ulu bayramda etden ṣaḳın, küçük bayramda otdan ṣaḳın* (?) (Çınar 1996: 127), *Ulu Bayram'da yemekten, Kiçi Bayram'da etden sakın* (Albayrak 2009: 843), *Ulu bayramda yemekten sagın, kiçi bayramda etden sagın* (Bayat 1992: 95), *Ulu bayramda etten sakın, küçük bayramda ateşten sakın* (B48) (Demir 2018: 100), *Ulu bayramda etden, yemekden, kiçi bayramda etden sakın demişler* (Özer 2021: 344).

[1712] krş. *Ulu beylerin kağnısı tavşan avlar* (Albayrak 2009: 843, Eyüboğlu 1973: 230), *Ulu hasm olsa âhır yıkar evler/Ulular arabayla tavşan avlar* (Hengirmen 1983: 112).

[1713] F. ulularıla: P. ulularla

[1714] F nüshasında [چكِشْمَه] biçiminde yazılmıştır.

[1715] krş. *Ulularla urgan çekişme* (Albayrak 2009: 844), *En nihâyet kalır ucu elinde /Ulularla çekişirsen urganı* -Salburcuoğlu (Eyüboğlu 1973: 231).

[1716] krş. *Ulular köpride olursa üstünden geçme soñra utanırsın* (Çınar 1996: 94), *Ulular köprü olsa basıp geçme* (Albayrak 2009: 844, Aksoy 1988: 452, Eyüboğlu 1973: 231), *Yolun üzre eger köpri ola ol/Basuban geçme uluyı budur yol* (Hengirmen 1983: 112), *Şerbet olsa suyı yatup içme/Köpri olsa ulu basup geçme* (Kut 1986: 93).

694. Ulularla keşir ekenüñ[1717] yoğunı g.tine gider.[1718]
→ F.630 134ª/10, P.176 8ᵇ/5-6

[=Kendisinden büyük kimselerle ortak işe girişen sonunda yanıldığını anlar. Bu tutumundan büyük zarar görür.] (Aksoy 1988: 453)

695. Ulular ögüdin[1719] ṭutmayan[1720] uluyuḳalur.[1721/1722]
→ F.4 116ª/10, P.4 2ᵇ/7

[=Büyüklerinin sözünü dinlemeyen kimseler, büyük sıkıntılar içinde kıvranır.] (Albayrak 2009: 844)
[=Büyük sözü dinlemeyen kimse, türlü türlü sıkıntılara düşer; sızlanır durur.] (Aksoy 1988: 453)

696. Ulularuñ devleti[1723] gidicek devlet[1724] bile <gider>.[1725/1726]
→ F.316 125ª/2-3, P.607 22ᵇ/7

[=Yöneticiler yönetme kabiliyetlerini yitirdiklerinde ülkeler sıkıntıya düşebilir, hatta devletler yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya kalabilir.]
[=Büyüklerin devlet ve saltanatı ilk devleti değil, onu takip ve tevali edecek saadetlerle kaimdir.] (İzbudak 1936: 37)
[=Büyüklerin devleti, bahtı, önceden değil sonradan belli olur.] (Oy 1972: 212)

697. Ulularuñ göñlü[1727] mūm bigi[1728] gerek.[1729]
→ F.376 126ᵇ/8, P.481 18ª/11-18ᵇ/1

[1717] F. ekenüñ: P. eken<üñ>
[1718] krş. *Kendüden ulularla keşir eken kişinüñ yoğunı g.tine gider* (Çınar 1996: 93), *Beglerle keşir ekenün yoğunı ... geder* (Bayat 1992: 44), *Ulularla havuç (keşir) ekenin yoğunu g.tüne gider* (Aksoy 1988: 453), *Ulu ile keşür eksen yoğunı/Çıkar hissende düşersin uğunı* (Hengirmen 1983: 112).
[1719] F. ögüdin: P. sözin
[1720] F. ṭutmayan: P. dutmayan
[1721] F. uluyuḳalur: P. uluyıḳalur
[1722] krş. *Ulular sözin tutmayan ulayı galur* (Bayat 1992: 95), *Ulular (uluların) öğüdün (öğüdünü) tutmayan, uluyakalır, Ulu sözü dinlemeyen, ulurmuş (uluyakalır)* (Albayrak 2009: 844, Eyüboğlu 1973: 231), *Nasîhat idicek dinle uluyı/Kalursın dinlemezisen uluyı* (Hengirmen 1983: 111), *Ulu sözü dinlemeyen, uluyakalır* (Aksoy 1988: 453), *Ulı sözin dinglemeyen uluyı kalur* (Elçin 1977: 217), *Tutsun ol sözini bulup uluyı/Tutmayan sözini kalur uluyı* (Kut 1986: 92), *Ulu sözin dinlemeyen uluyukalur demişler* (Özer 2021: 344).
[1723] F. devleti: P. devlet
[1724] F. devlet: P. ʿaḳl<ı>
[1725] F. <gider>: P. gider
[1726] krş. *Devlet gidicek ʿakıl bile gider* (Buluç 1978: 14).
[1727] F. göñlü: P. göñli
[1728] F. bigi: P. gibi
[1729] krş. *Uluların gönlü mum gibi gerek* (Albayrak 2009: 844, Eyüboğlu 1973: 231), *Ulularuñ göñli mum gibi gerek* (Buluç 1978: 20).

[=Büyük insanlar çok merhametli olmalı; ayrım gözetmeden bütün insanlara şefkat göstermeli.] (Albayrak 2009: 844)

698. Ulularuñ sözi Ḳur'āna girmez, illā yanınca yėler.[1730/1731]
→ F.3 116ª/9, P.3 2ᵇ/6-7

[=Atasözleri mutlaka dinlenmeli ve bu sözlerin gereği yerine getirilmelidir.] (Albayrak 2009: 844)
[=Atasözleri, Tanrı sözleri değildir ama onun gibi kutsal sayılır; gereklerine uyulur.] (Aksoy 1988: 159)

699. Ulusın bilmeyen Tañrı'sın bilmez.[1732]
→ F.2 116ª/8, P.2 2ᵇ/5-6

[=Büyüğünün değerini takdir edip ona saygı göstermeyen kimseler, Allah'ı da tanımaz ve Allah'a da saygı göstermez.] (Albayrak 2009: 844)

700. Ulu[1733] **sözi yėrde**[1734] **ḳalmaz.**[1735]
→ F.1 116ª/7, P.1 2ᵇ/5

[=Saygıdeğer, büyük insanların söyledikleri mutlaka yerine getirilir.] (Albayrak 2009: 844)
[=Büyüklerin sözü altın gibidir. Yerde kalmaz, biri almazsa öbürü alır.] (İzbudak 1936: 9)

701. Ulu yañılmaz, yañılicek ḳatı yañılur.[1736]
→ F.396 127ª/10, P.'de yok.

[=Büyükler hata etmezler, bir kere de yanılırlarsa hatanın en büyüğünü yaparlar.] (İzbudak 1936: 44)

702. Uṣlu delüye uymaz.[1737]
→ F.130 119ᵇ/7, P.389 15ᵇ/3-4

1730 F. yėler: P. yeler

1731 krş. *Atalar sözi Gur'an'a girmez, amma Gur'an yanınca yalınlayın yalışur* (?) (Bayat 1992: 42), *Uluların sözü Kur'an'a girmez, illa yanınca yürür* (Albayrak 2009: 844, Eyüboğlu 1973: 231), *Ataların sözü Kuran'a girmez; ama yanınca yürür* (Aksoy 1988: 159).

1732 krş. *Ulusunu (büyüğünü) bilmeyen, Tanrı'sını da bilmez* (Albayrak 2009: 844, Eyüboğlu 1973: 231), *Bâliğ bilmezse Hâlik bilür* (Buluç 1978: 13).

1733 F. ulu: P. ulular

1734 F. yėrde: P. yerde

1735 krş. *Ulu sözü yerde kalmaz, Ulu sözü yere düşmez dünya durdukça* (Eyüboğlu 1973: 230-231).

1736 krş. *Ulu yanılmaz, yanılacak (?) kati yanılır* (Eyüboğlu 1973: 231).

1737 krş. *Uslu, deliye uymaz* (Albayrak 2009: 846, Eyüboğlu 1973: 231), *Uslu olan deliye uymaz* (Buluç 1978: 20).

[=Deli, davranışları ölçüsüz olan kimsedir. Davranışları ölçülü olan, yani uslu bir kimseden deli gibi hareket etmesi beklenemez.] (Albayrak 2009: 846)

703. Uṣlu ṣanu[1738] ṣanınca delü evlenmiş.[1739/1740]
→ F.346 125b/14-15, P.637 23b/8-9

[=Akıllı insan bir iş yaparken o işi enine boyuna düşünürken, deli aklının yettiği ölçüde işini yapmaya ve böylece yol almaya devam eder.] (Albayrak 2009: 123)

704. Usta ʿāşıḳ, şāgird ʿāşıḳ; ṭaraba[1741] taḫtası[1742] ṣamāʾ[1743] oynar.[1744]
→ F.697 136a/8-9, P.58 4b/3-4

[=Bir yerin düzenli ya da düzensiz oluşu tek kişiyle ya da tek bir şeyle olmaz. Eğer bir yerde hem idareciler, hem çalışanlar düzenliyse her şey düzenli, eğer düzensizse her şey onlardan daha düzensiz olur.] (Albayrak 2009: 846)
[=Ustası da çırağı da âşık olursa, taraba tahtası sema oynar; bir evin, bir dükkânın, bir dairenin büyüğü de küçüğü de çalıp çağırıyor; herkes kendi havasında, bu işleri kim görecek.] (İzbudak 1936: 66)

705. Uṣūlī ṣaḳla ṣıpayı, ḳurt yemeye.
→ F.'de yok, P.574 21b/4

[=Kuralına uygun biçimde yapılan iş başa gelebilecek zararı engeller.]

706. Uyḳu ölümüñ ḳardaşıdur.[1745]

1738 F. ṣanu: P. ṣanınç
1739 F. evlenmiş: P. evlenmişdür
1740 krş. *Uṣlu ṣanu ṣanınca delü oğlan everür* (Çınar 1996: 77), *Uslu sanur sanınca delü oğlın everür* (Bayat 1992: 95), *Akıllı düşünesiye kadar deli bayram eder; Akıllı düşününceye kadar deli oğlunu everir; Akıllı düşününceye kadar ahmak yol alır; Akıllı düşününceye kadar deli çayı geçer; Akıllı düşününceye kadar deli karnını doyururmuş* (Albayrak 2009: 123), *Uslı sanan sanur usanınca/Deli oğlın virür o sanınca* (Kut 1986: 99), *Uslu hesap kitap yaparken/doğrusunu yanlışını hesaplarken deli oğlunu evlendirir* (B26) (Demir 2018: 78), *Uslu sanı sanınca (düşününceye dek) deli evlenmiş* (Eyüboğlu 1973: 231).
1741 F. ṭaraba: P. türbe
1742 F. taḫtası: P. taḥtası
1743 F. ṣamāʾ: P. semāʾ
1744 *Ustayla şakird ʿāşuḳ olsa, ṭaraba taḫtası semāʾ oynar* (Çınar 1996: 177), *Usta âşık, şakirt (şakirdi) âşık; taraba tahtası sema oynar* (Albayrak 2009: 846, Eyüboğlu 1973: 231).
1745 krş. *Uyku, ölümün kardeşidir, Uyku, küçük ölümdür* (Albayrak 2009: 848), *Uyku ölümün (küçük) kardeşidir* (Aksoy 1988: 454), *Uyku ölümüñ karındaşıdur* (Buluç 1978: 21), *Niçün uykuda vaktın kılarsun fevt/Arap eydür "en nevm-i ehlü'l-mevt"* -Işkname (Mehmed) (Eyüboğlu 1973: 231).

→ F.'de yok, P.604 22b/6

[=Uyuyan bir kimse, tıpkı ölmüş bir kimse gibi çevresinde olup bitenlere karşı herhangi bir tepki göstermez.] (Albayrak 2009: 848)
[=Uyuyan kişi, nefes alıp vermesi bir yana ölmüş gibidir. Dünyada olup biten şeylerden haberi yoktur.] (Aksoy 1988: 454)

707. Uyḳu[1746] **yaṣduḳ**[1747] **istemez.**[1748/1749]
→ F.426 128a/7, P.505 19a/6-7

[=Uykusu gelen insan, uyuyacağı yerin rahat olmasına fazla dikkat etmez.] (Albayrak 2009: 848)

708. Uyur ardınca oyanuḳ[1750] **<var>.**[1751/1752]
→ F.573 132b/7, P.652 24a/11

[=Karakter bakımından birbirlerine uymayan kimseleri bir arada tutmanın sakıncalarından dolayı, karakter bakımından birbirlerine uyan insanları bir arada bulundurmak daha uygundur.] (Albayrak 2009: 848)

709. Üçüz,[1753] **hiciz.**[1754/1755]
→ F.457 129a/5, P.540 20a/11

[=Bölünüp parçalanan her şey yok olmaya mahkûmdur. (?)]

[1746] F. uyḳu: P. uyḳusı gelen
[1747] F. yaṣduḳ: P. yaṣtuḳ
[1748] *Aç ḳarın ḳatıḳ istemez* ve *Uyḳu yaṣduḳ istemez* atasözleri İzbudak (1936: 46) tarafından birleştirilerek tek atasözü olarak verilmiştir.
[1749] krş. *Aç gatıg istemez* (?) (Bayat 1992: 37), *Uyhu yasdıg istemez* (Bayat 1992: 95), *Uyku yastık istemez* (Albayrak 2009: 848), *Uykusı gelene yasduk istemez* (Buluç 1978: 21), *Uykusu gelen, yastık istemez* (B26) (Demir 2018: 78), *Uyhu yasdık istemez demişler* (Özer 2021: 344).
[1750] F nüshasında [اوَانُقْ] biçiminde yazılmıştır.
[1751] F. <var>: P. var
[1752] krş. *Uyur ardınca oyanug olur* (Bayat 1992: 95), *Uyur ardınca uyanı koy* (Albayrak 2009: 848), *Katı müşkildür ider kalbi yanuk/Uyur ardınca olmasun uyanuk* (Hengirmen 1983: 138), *Uyur ardınca uyanuk gerek* (Buluç 1978: 21), *Yatma gafletle olıgör bîdâr/Uyur ardınca çün uyanuk var* (Kut 1986: 96), *Seni gözler nice âşık vardır/Uyur ardınca uyanık vardır* -Ulvî (Eyüboğlu 1973: 232).
[1753] F. üçüz: P. ücüz
[1754] F. hiciz: hicüz
[1755] krş. *Biñ üçdür üç hiçdir* (Çınar 1996: 132), *Bin üçtür, üç hiçtir* (B50) (Demir 2018: 103), *Üçüz, hiçiz* (Eyüboğlu 1973: 233).

710. Varduġuñ yėr körise[1756] **sen daẖı**[1757] **gözüñ**[1758] **ḳıp.**[1759]
→ F.96 118b/10, P.353 14b/1-2

[=Kişi içinde bulunduğu ortama uymalıdır.] (Albayrak 2009: 856)
[=Kişi, çevresindekilerle geçinebilmek için bir dereceye kadar onlara uymak zorundadır.] (Aksoy 1988: 458)

711. Varın vėren[1760] **utanmaz, baldızın**[1761] **alan yad olmaz.**[1762]
→ F.443 128b/7-8, P.522 19b/8-9

[=Elinde bulunanla başkalarına iyilik ya da yardım eden bir kimse unutulmaz, yaptığı iyilikten dolayı hep hatırlanır.] (Albayrak 2009: 856)
[=Kendisinden bir şey istenen kimse, elinde ne varsa onu verir. Bunun, az olmasından ya da düşük nitelikte bulunmasından utanç duymamalıdır.] (Aksoy 1988: 459)

712. Vay aña kim Allāh Taʿālā[1763] **vėrmeye.**[1764]
→ F.314 125a/1, P.605 22b/5-6

[=Allah'ın kendisine bir şey nasip etmediği insanların vay hâline.]

[1756] F. körise: P. körse
[1757] F. daẖı: P. de
[1758] F. gözüñ: P. bir gözüñ
[1759] krş. *Varduġuñ ev ḳaraġuysa gözüñ ḳıp ḳo* (Çınar 1996: 89), *Vardığın kişi (yer) kör ise, gözünün birini kırp da bak, Vardığın yer karanlık ise, sen de gözünü kapat* (Albayrak 2009: 856), *Vardığın yer körse gözünü kapa* (Aksoy 1988: 458), *Varduğun yer karanğuluk ise bir gözini kapa git* (Elçin 1977: 228), *Vardığın yer kör ise sen de gözünü kırp: Olsa bir bezmde iğmâz idecek şey bisyâr/Öyle bezme varanın bir gözü pûşîde gerek* -Nedîm (Eyüboğlu 1973: 234), *Vardugun vilâyet halkınun gözleri kör ise sen dahı bir gözüni kapat, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 352), *Vurdugın yer karanlık ise bir gözün kapadur* (Baralı Çiçekler 2019: 58), *Vardugun yer kör ise bir gözün kapa* (Baralı Çiçekler 2019: 87).
[1760] F. vėren: P. veren
[1761] F. baldızın: P. balduzın
[1762] krş. *Varın viren yād olmamış* (Çınar 1996: 151), *Varın veren yâd olmamışdır* (Bayat 1992: 96), *Varını veren, yad olmamış (olmaz)* (Albayrak 2009: 856), *Kıl az u çok her eylük ideni yâd/Ki olmamış durur varın viren yâd* (Hengirmen 1983: 222), *Varını veren utanmamış* (Aksoy 1988: 459), *Varını veren yad olmamış* (B59) (Demir 2018: 111), *Varını veren utanmamış, Varın veren utanmaz, baldızı alan yad olmaz: Bu mesel meşhûrdur varın viren âr itmemiş* -Kânî, *Nakd-i cânımla sana nem var ise olsun fedâ/Varını viren utanmamış dimişler dilberâ* -Hilmî (Eyüboğlu 1973: 234), *Varın veren yad olmamış, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 351).
[1763] F. Allāh Taʿālā: P. Allāhu Taʿālā
[1764] krş. *Vay aña kim Hak Taâlâ aña vėrmeye* (Buluç 1978: 21), *Vay ona kim (ona ki) Allah vermeye* (Eyüboğlu 1973: 235).

713. Vay ol eve ki türk düşe.[1765/1766]
→ F.65 117b/13, P.322 13b/3

[=Cahil ve kaba insanlar bulundukları ortamın atmosferini bozabilirler.]

714. Vay ol kürke ki bit üşe.[1767]
→ F.64 117b/13, P.321 13b/2

[=Kıymetli bir şeyin etrafında kümelenen zararlı varlık ya da unsurlar onu değersiz duruma getirebilir.]

715. Vėren alur, alan vėrür.[1768]
→ F.120 119a/14, P.379 15a/8

[=İyilik yaparak başkalarının sıkıntısını gideren kimse, yaptığı iyiliğin karşılığını mutlaka görür. Söz gelimi çocuğunun iyi bir eğitim alması için gerekeni yapmaktan kaçınmayan bir anne baba, yaptıklarının karşılığını ileride mutlaka görür.] (Albayrak 2009: 859)

716. Yad ölüsin s.ksün bizden ırağ olsun.
→ F.'de yok, P.47 4a/7

[=Uğursuz, sevilmeyen bir kimse için "Başkalarıyla ne yaparsa yapsın ama bizden uzak olsun ve bize zararı dokunmasın." anlamında bir atasözüdür.]

717. Yağı çoḳ,[1769] **ḳoça**[1770] **ṭ.şağına dürter.**[1771]
→ F.681 135b/10-11, P.230 10b/6-7

[=Yokluk içinde yetişmiş cahil insanlar, ellerine fazladan bir mal geçince değerlendirmez, boşa harcarlar.]
[=Abdalın yağı çok olursa, gâh borusuna gâh gerisine çalar. Çoban yağı çok bulursa çarığına sürer.] (İzbudak 1936: 65)

[1765] *Vay ol kürke ki bit üşe* ve *Vay ol eve ki türk düşe* atasözleri İzbudak (1936: 15) tarafından birleştirilerek tek atasözü olarak verilmiştir: *[=Bit, bulunduğu kürkü, yeterli eğitim görmemiş cahil bir kimse de bulunduğu evi mahveder.]* (Albayrak 2009: 858)

[1766] krş. *Vay ol kürke, bit düşe. vay ol eve ki türk üşe* (Çınar 1996: 122), *Vay ol kürke ki bit düşe, vay ol eve ki türk düşe* (Albayrak 2009: 858, Eyüboğlu 1973: 235), *Vay ol eve ki türk gele* (Buluç 1978: 21), *Val ol eve ki Türk üşe, vay ol kürke ki bit düşe demişler* (Özer 2021: 347).

[1767] krş. *Kürke bit üşer* (Buluç 1978: 19).

[1768] krş. *Veren alır, alan verir* (Albayrak 2009: 859, Eyüboğlu 1973: 235).

[1769] F. çoḳ: P. çoġ olan

[1770] F. ḳoça: P. ḳoca

[1771] krş. *Yağı çoğ olan goca ... da sürer* (Bayat 1992: 97), *'Arabun yağı çok olunca d.şaklarına da sürer, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 352), *Çobânun yagı çok olunca taşagına bile sürer* (Baralı Çiçekler 2019: 63), *Çopanın yağı çok olınca t.şağına kimin bıyığına sürer* (Özer 2021: 277).

718. Yaġına ḳıymayan çöregin yoz[1772] **yėr.**[1773]
→ F.532 131^{a}/14, P.570 21^{b}/1-2

[=İyi malzemeyi gerekli olduğu kadar kullanmayan insan, iyi bir ürüne sahip olamaz.] (Albayrak 2009: 864)
[=Bir iş için gerektiği kadar özveride bulunmayan kişi, sonucun kusurlarını hoşgörmelidir.] (Aksoy 1988: 463)

719. Yaġ<ı> yalan,[1774] **ḳış gerçek.**[1775]
→ F.160 120^{b}/2, P.418 16^{b}/2

[=Kış koşullarının ne kadar çetin olduğunu anlatmak üzere kullanılır.]

720. Yaġmurda düşmān<uñ> ḳoyunı ṣatulsun, dōstuñ atı.[1776]
→ F.487 130^{a}/3-4, P.'de yok.

[=Yağmur altındaki koyun, yünü kabarıklığını kaybettiğinden çok küçük görünür. Oysa at yağmurda daha çevikleşir ve tüyleri daha parlak görünür. Böylece yağmurda düşmanın koyunu değer kaybeder, dostun atı ise değerlenir.] (Albayrak 2009: 866)
[=Yağmur altında yünleri ıslanan koyun, pek gösterişsiz duruma düşer. Oysa at, daha çok çevikleşir. Böylece, koyun daha değersiz, at daha değerli görünür.] (Aksoy 1988: 464)

721. Yaġmur yaġıcaḳ yaruḳ ṭolar.
→ F.'de yok, P.107 6^{a}/10

[=Şartlar olgunlaştığında olması gereken her şey meydana gelir.]

722. Yā hirk eyle[1777] **yā terk.**[1778]
→ F.510 130^{b}/10, P.'de yok.

[=Bir işi ya yapmalı ya da o işten vazgeçmeli.] (Albayrak 2009: 862)

[1772] F. yoz: P. yavan
[1773] krş. *Yağına kıymayan, çöreği zor (kuru, yoz, yaz) yer, Yağa kıyamayan, böreği koz yer* (Albayrak 2009: 864, Eyüboğlu 1973: 237), *Yağına kıymayan çöreğini yoz (kuru, yavan) yer* (Aksoy 1988: 463).
[1774] İzbudak (1936: 24) tarafından *yaġ yalan* biçiminde okunmuştur.
[1775] krş. *Yağı yalan, gış gerçek* (Bayat 1992: 97), *Yaz* (?) *yalan, kış gerçek* (Aksoy 1988: 472, Albayrak 2009: 881), *Sana kim dir azıkdan yazın el çek/Çü dirler yağı yalan kış gerçek* (Hengirmen 1983: 159), *Düşman yalan, kış gerçek* (Demir 2018: 167).
[1776] krş. *Yağmurda düşmanın koyunu satılsın, dostun atı, Yağmurda düşmanın koyunu, dostun atı satılsın* (Albayrak 2009: 866, Eyüboğlu 1973: 237), *Yağmurda düşmanın koyunu, dostun atı satılsın* (Aksoy 1988: 464), *Bu iki cinsi iki vakte al sat/Çoğaçlu gün koyun yağmurlu gün at* (Hengirmen 1983: 122), *Yagmurlı günde dostun atı, düşmânın koyunu satılsun demişler* (Özer 2021: 348).
[1777] İzbudak (1936: 72) tarafından *herk eyle-* şeklinde okunmuştur.
[1778] krş. *Ya herk eyle ya terk eyle, Ya herk et ya terk et* (Albayrak 2009: 862, Eyüboğlu 1973: 236).

[=İyi mahsul almak istediğin tarlayı bir yıl önce sabanla sür ve o yıl boş bırak, ertesi yıl ek. Böyle yapamazsan iyi mahsul alamayacağın için beyhude yorulma, rençperliği terk et.] (İzbudak 1936: 53)

723. Yalan vardur kim gerçekden yegdür.[1779]
→ F.'de yok, P.103 6ª/8

[=Vahim bir olayı engellemek, bir anlaşmazlığı tatlıya bağlamak, insanlar arasındaki dargınlığı gidermek için yalan söylemek, gerçeği söylemekten daha iyidir.] (Albayrak 2009: 868)

724. Yaluñuz elüñ āvāzı çıḳmaz.[1780]
→ F.222 122ª/10, P.'de yok.

[=İnsan tek başına dişe dokunur hiçbir iş yapamaz.] (Albayrak 2009: 870)

725. Yaluñuz ṭaş dīvār olmaz.[1781]
→ F.112 119ª/8, P.371 15ª/2-3

[=İnsanın yalnız başına birçok işi yapması mümkün değildir.] (Albayrak 2009: 870)
[=Nasıl, bir tek taş ile duvar örülemezse, insan da tek başına önemli bir iş başaramaz. Başkalarıyla ilişki kurmak, işbirliği yapmak zorundadır.] (Aksoy 1988: 466)

726. Yanḳudan ḳaya yıḳılur, bühtāndan ölür er.[1782]
→ F.210 121ᵇ/15-122ª/1, P.'de yok.

[1779] krş. *Yalan var ki gerçekten yeğdir* (Albayrak 2009: 868, Eyüboğlu 1973: 238).

[1780] krş. *Yaluñuz elüñ āvāzı çıḳmaz* (Çınar 1996: 90), *Yalnız elün avâzesi olmaz* (Bayat 1992: 98), *Yalnız elin avazı (yankısı) çıkmaz* (Albayrak 2009: 870, Eyüboğlu 1973: 238), *Gerek her sâzda bir yâr-ı dem-sâz/İşidilmez yalunuz elden âvâz* (Hengirmen 1983: 120), *Yalnız elin avazası çıkmaz* (Kayra 1992: 35), *Yalnız bir el ötmez* (Kaymaz 2013: 182), *Dest-gîr ile eyle âvâzı/Yalunuz çıkmadı el âvâzı* (Kut 1986: 99), *Yalınuz elin sesi çıkmaz* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 350).

[1781] krş. *Yalñuz ṭaş dīvār olmaz* (Çınar 1996: 90), *Yalnız taş divar olmaz* (Bayat 1992: 98), *Yalnız taş, duvar olmaz* (Aksoy 1988: 466, Albayrak 2009: 870), *Dürüst olmaz kişinün işi bî-yâr/Yalunuz taş olur mı hîç dîvâr* (Hengirmen 1983: 120), *Yalnız taş dıvar olmaz* (Kayra 1992: 35), *Yaluñuz taş dîvâr olmaz* (Buluç 1978: 21), *Neye dirlerdi kim olma yalunuz taş dîvâr/Fitne Ye'cucına ey Sedd-i Sikender hâtem* -Necâtî Bey, *Bunu kılmaz cihânda kimse inkâr/Kim olmaz bir yalınız taş dîvâr* -İbrahim Çelebi (Eyüboğlu 1973: 238), *Yalnız taş divar olmaz* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 350, Özer 2021: 349), *Yalnız taş dîvâr olmaz yapı taşı yapıdan kalmaz* (Baralı Çiçekler 2019: 92), *Yalnız taş dîvâr olmaz* (Baralı Çiçekler 2019: 102).

[1782] krş. *Yangudan gaya yıgılur* (Bayat 1992: 98), *Yankıdan kaya yıkılır, bühtandan er ölür* (Albayrak 2009: 872, Eyüboğlu 1973: 239).

[=Küçük bir hareketten beklenmeyen olaylar meydana gelebilir; iftira atmak, genç insanların ölmesine neden olabilir.] (Albayrak 2009: 872)

727. Yañşağı ṣaġır s.ker.[1783]
→ F.649 134b/11, P.195 9a/9

[=Rahat edecek kadar çok ve yersiz konuşan kimselerin hakkından, onların söylediklerini duymaz gibi davranan kimseler ya da sağırlar gelir.] (Albayrak 2009: 873)

728. Yapu ṭaşı yapudan ḳalmaz.[1784]
→ F.111 119a/7, P.370 15a/2

[=Kabiliyetli, yetenekli kimseler boş kalmaz; böylelerine her zaman ihtiyaç duyulur.] (Albayrak 2009: 873)
[=Değerli kimse, boşta kalmaz. Kendisine iş verilir.] (Aksoy 1988: 467)

729. Yārdan[1785] ḫayr gelmez.[1786]
→ F.241 122b/13, P.237 10b/11

[=Tanıdık bildik kimselerden insana herhangi bir yarar gelmez.]

730. Yarım güne yarış yoḳdur.[1787]
→ F.76 118a/7-8, P.333 13b/10-11

[=Her şeyin olabilecek bir son noktası, sınırı vardır. Bu sınırı zorlamamak gerekir. (?)]
[=Yarım gün bir daha bölünmeyi kabul etmez.] (Albayrak 2009: 875)

731. Yatanuñ yörüyene[1788] borcı var.[1789]
→ F.321 125a/7, P.612 22b/11-23a/1

1783 krş. *Sağır yanşağı ...* (Bayat 1992: 87), *Yanşağı sağır ...* (Bayat 1992: 98), *Yanşağı sağır s.ker, Yanşağı sağır düzer, Yanşağın anasını sağır düzer, Yanşağın belini sağır büker, Yanşağın hakkından sağır gelir* (Albayrak 2009: 872-873, Eyüboğlu 1973: 239), *Gel a il sözine uyma ol ağır/Meseldür bu düzer yanşağı sağır* (Hengirmen 1983: 225), *Yanşagın anasını sagır siker* (Özer 2021: 349).

1784 krş. *Yapu ṭaşı yapudan ḳalmaz* (Çınar 1996: 90, Baralı Çiçekler 2019: 78), *Yapı taşı yerde (yapıdan) kalmaz* (Aksoy 1988: 467, Albayrak 2009: 873, Eyüboğlu 1973: 239), *Yapıtaşı yapıdan galmaz* (Bayat 1992: 98), *Nasibün alsalar gitme tapudan/Yapu taşı yine kalmaz yapudan* (Hengirmen 1983: 97), *Yapı taşı yapudan kalmaz* (Buluç 1978: 21, Baralı Çiçekler 2019: 51), *Yapu taşı yapudan kalmaz demişler* (Özer 2021: 349).

1785 Boratav (1954: 247) tarafından *yalan<dan>* (?) şeklinde okunmuştur.

1786 krş. *Yârdan hayır gelmez* (Eyüboğlu 1973: 240).

1787 krş. *Yarım güne yarış yoktur* (Albayrak 2009: 875, Eyüboğlu 1973: 240).

1788 F. yörüyene: P. oturana

1789 krş. *Yatanın, yürüyene borcu var (vardır)* (Aksoy 1988: 469, Albayrak 2009: 878), *Uyuyanın oturana dokuz os.ruk borcu var* (Elçin 1977: 219), *Yatanın yelene bin borcu vardır* -Merdümî (Eyüboğlu 1973: 240).

[=Kendisi çalışmadığı hâlde, başkalarının çalışıp ortaya koyduğu şeylerden yararlanan bir kimse, yararlandığı şeyleri üretip ortaya koyan kimselere borçludur.] (Albayrak 2009: 878)
[=1. Çalışmayanın kazancı olmaz. O, her zaman veresiye alışveriş eder. Bunun için sürekli olarak çalışana borcu vardır. 2. Çalışmayarak bir şeyden yararlanan kişi, bu kolaylığı, çalışıp o şeyi ortaya koyana borçludur.] (Aksoy 1988: 469)

732. Yatur ḳurtdan yėler[1790] köpek[1791] yėgdür.[1792/1793]
→ F.274 123^{b}/11-12, P.110 6^{b}/1

[=Güçsüz olduğu hâlde, geçimini temin etmek için çalışıp didinen bir kimse, soylu ve güçlü olduğu hâlde çalışmayan kimselerden daha üstündür.] (Albayrak 2009: 739)

733. Yatur[1794] öküze yėm yoḳdur.[1795]
→ F.544 131^{b}/9, P.583 21^{b}/11

[=Çalışıp çabalamayan kişiler hiçbir şey elde edemezler.]
[=Üzerine düşen işi yapmayıp yatan bir insana hiç kimse yardımcı olmaz.] (Albayrak 2009: 877)

734. Yatur sipāhīden yėler[1796] köpek yėgdür.[1797/1798]
→ F.307 124^{b}/10, P.255 11^{b}/2

[=Güçsüz olduğu hâlde çalışmaktan vazgeçmeyen bir kimse, güçlü olduğu hâlde çalışmayan bir kimseden daha değerlidir.] (Albayrak 2009: 877)
[=Ulufeye güvenerek tembel tembel oturan sipahiden, daima rızık peşinde koşan köpek daha iyidir.] (İzbudak 1936: 37)

[1790] F. yėler: P. yeler
[1791] F. köpek: P. tilki
[1792] F. yėgdür: P. yegdür
[1793] krş. *Oturur erden yeler köpek yegdir* (Çınar 1996: 92), *Oturan adamdan yalar* (?) *köpek yegdir* (Bayat 1992: 83), *Oturan aslandan, gezen tilki yeğdir* (Bayat 1992: 739), *Ne assı bula kendüye yatur kurt/Yig andan tolaşan dilkü yilüp yort* (Hengirmen 1983: 98), *Yatan (yatar) arslandan (kurttan) gezen (yelen) tilki yeğdir (iyidir)* (Aksoy 1988: 469), *Yatur kurtdan gezen dilkü yegdür* (Buluç 1978: 21), *Yatan kurddan yelen dilkü yegdür* (Baralı Çiçekler 2019: 76), *Yatan kurddan gezen dilkü yegdür, Oturan adamdan gezen köpek yegdür demişler* (Özer 2021: 350).
[1794] İzbudak (1936: 56) tarafından *yatan* olarak okunmuştur.
[1795] krş. *Yatan öküze saman (yem) yoktur, Yatan öküze saman verilmez, Yatan öküze saman olmaz (gem yok), Yat öküze saman dökülmez* (Albayrak 2009: 877-878, Eyüboğlu 1973: 240), *Yatan öküze yim yok* (Sis 2005: 261), *Yatan öküze saman yokdur* (Özer 2021: 350).
[1796] F. yėler: P. yeler
[1797] F. yėgdür: P. yegdür
[1798] krş. *Oturan adamdan yalar köpek yegdir* (?) (Bayat 1992: 83), *Yatan sipahiden, yeler köpek yeğdir, Yatan aslandan gezen tilki yeğdir* (Albayrak 2009: 877-878, Eyüboğlu 1973: 240).

[=1. Az güçlü olup çalışan, çok güçlü olup çalışmayandan daha başarılı olur. 2. Soylu, güçlü olmadıkları hâlde geçimlerini sağlamak için çalışanlar; soylu, güçlü olup da tembel tembel oturanlara yeğlenirler.] (Aksoy 1988: 469)

735. Yavuz baş issine ṭoñuz gütdürür.[1799/1800]
→ F.106 119^{a}/3, P.364 14^{b}/9

[=Hırçın, öfkeli insanlar kendilerini zor durumlara düşürürler.]
[=Kötü insanlar yakın çevrelerini çok zor durumlara düşürür.]
(Albayrak 2009: 879)

736. Yavuz it ne kendü yėr ne[1801] **bire<gü> köpege** (?)[1802] **yėdürür.**[1803/1804]
→ F.650 134^{b}/11-12, P.196 9^{a}/10

[=Kötü kimseler hem kendilerine hem de çevresindekilere zarar verir.]
(Albayrak 2009: 879)

737. Yavuz it üre üre ağıla[1805] **ḳurt düşürür.**[1806]
→ F.454 129^{a}/3, P.536 20^{a}/8-9

[=Kötü insanlar gevezelikleri yüzünden büyük zararlara neden olurlar.]
(Albayrak 2009: 879)

738. Yavuz sirke küpine ziyān eyler.[1807]

1799 P. nüshasında bu atasözünden önce *atalar eydür* ibaresi yazılmamıştır.

1800 krş. *Yavuz baş, issine ṭoñuz gütdürür* (Bayat 1992: 99, Çınar 1996: 118), *Yavuz at (baş), ıssına domuz güttürür* (Albayrak 2009: 879), *Çeken baş hor olur bu yolda yoldaş/Tonuz gütdürür issine yavuz baş* (Hengirmen 1983: 154), *Ne yavuz ol çün ıssına yoldaş/Güddürür tonuzı çü yavuz baş* (Kut 1986: 107), *Yavaş âdem kılur çün hüsn-i tedbîr/Yavuz baş gütdürür ıssına hınzır* -Lâmiî Çelebi (Eyüboğlu 1973: 240).

1801 F. ne: P. ve ne

1802 F. bire<gü> köpege (?): P. biregüye

1803 F. yėdürür: P. yedürür

1804 krş. *Yavuz it (köpek) ne yer, ne yedirir, Yavuz it ne kendi yer, ne biregüye (başkasına) yedirir, Yavuz it, yalını ne yer ne yedirir* (Albayrak 2009: 879, Eyüboğlu 1973: 240), *Çoban köpeği gibi ne yer ne yedirir* (Albayrak 2009: 305), *Hasîsün hâli manîde bu durur/Ki yavuz it ne yir ü ne yidürür* (Hengirmen 1983: 225), *Atalarun bu sözi sem'e irür/Yavuz itler ne yir ne hod yidürür* (Kut 1986: 106), *Keskin sirke kendi kabına zarar eder, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 350), *Yavuz it ne kendi yer ne ele yedürür* (Baralı Çiçekler 2019: 102).

1805 F. ağıla: P. ağılı

1806 krş. *Yavuz it, üre üre ağıla kurt getirir* (Albayrak 2009: 879), *Yavuz it üre üre ağıla kurt düşürür* (Eyüboğlu 1973: 241).

1807 krş. *Keskin sirke kabına (küpüne) zarar verir, Keskin sirke, kabını çatlatır, Keskin sirkenin zararı kendi küpüne dokunur, Keskin sirkenin zararı küpünedir* (Albayrak 2009: 627), *Gazab-*

→ F.354 126ª/6, P.'de yok.

[=Öfkeli, hâl ve hareketlerinde ölçü tanımayan kimseler başkalarından önce kendilerine zarar verirler.] (Albayrak 2009: 627)

739. Yazılmışda yoyılmış yoḳ.[1808/ 1809]
→ F.325 125ª/11, P.616 23ª/3

[=İnsan kaderinde yazılı olanları mutlaka yaşar, kaderde yazılı olanları bozmak mümkün değildir.] (Albayrak 2009: 881)

740. Yazın[1810] **gölge ḫōş, ḳışın**[1811] **cuvāl**[1812] **boş.**[1813]
→ F.571 132ᵇ/5-6, P.650 24ª/10

[=Yazın çalışmak yerine, gölgede oturup dinlenmeyi tercih eden bir kimse, kışı sıkıntı içinde geçirmek zorunda kalır.] (Albayrak 2009: 882) *[=1. Yazın keyifli yerlerde tembel tembel oturan, kışın yiyecek bulamaz. 2. Gençliğinde kazanç peşinde koşmayıp zevke dalan, hastalığında ve ihtiyarlığında perişan olur.]* (Aksoy 1988: 471)

741. Yazulu[1814] **yazusın**[1815] **görse gerek, görmeyince gūra girmez.**[1816]
→ F.326 125ª/11-12, P.617 23ª/4

[=Herkes alnına yazılanı görür, görmedikçe ölmez.] (İzbudak 1936: 38)

---

nâk olma mazlûm esirge/Ziyân ider kabına sarp sirke (Hengirmen 1983: 201), *Sarb sirke kabına zarardır* (Kaymaz 2013: 177), *Yavuz sirke küpüne zarar* (Eyüboğlu 1973: 241), *Sarb sirke kendine kabına zarar eder* (Baralı Çiçekler 2019: 102), *Sarp sirke kendü kabına sarar eder demişler* (Özer 2021: 332).

1808 F. yoḳ: P. yoḳdur

1809 krş. *Yazılmış da, yuyulmuş yog* (?) (Bayat 1992: 99), *Yazılmışta bozulmuş (yuyulmuş) yok, Yazılan (yazı) bozulmaz* (Albayrak 2009: 881), *Olacak nesneyi kim ide tağyîr/Yazılmışda yuyılmış yok ne tedbîr* (Hengirmen 1983: 249), *Başa yazılan yazı yülünmez* (Buluç 1978: 13) (*yülün-*=kazınmak), *Yazılmışda silinmiş yok* (B13) (Demir 2018: 68), *Yazılmışda bozulmuş yok: Kazılmaz levh-i mahfûzdan hatın sevdâsı ey mehrû/Yazılmışda bozulmış yok elâ gözlüm meseldür bu* -Taşlıcalı Yahyâ Bey; *Yazılmışda yuyulmuş yok* (Eyüboğlu 1973: 241), *Yazılmışda bozulmış yokdur* (Baralı Çiçekler 2019: 99).

1810 F. yazın: P.'de yok.

1811 F. ḳışın: P.'de yok.

1812 F. cuvāl: P. çuvāl

1813 krş. *Yazın gölge hoş, kışın çuval boş* (Aksoy 1988: 471, Albayrak 2009: 882, Eyüboğlu 1973: 241).

1814 F. yazulu: P yazılu

1815 F. yazusın: P. yazısuz (?)

1816 krş. *Yazılı yazısın görse gerek, görmeyince gûra (mezara) girmez* (Eyüboğlu 1973: 241).

742. Yėdük,[1817] **içdük;**[1818] **yatacaḳ vaḳt**[1819] **ḳanda gidersin.**[1820]
→ F.651 134b/12, P.197 9a/11

[=Birlikte yiyip içecek kadar hatırı bulunan bir misafirin gece yarısı yola çıkmasının uygun olmayacağını ifade eder. (?)]
[=Yedin içtin, iş tutacak vakit nereye gidiyorsun?] (İzbudak 1936: 62)

743. Yėl esmeyince çöp deprenmez.[1821]
→ F.84 118a/15, P.341 14a/5

[=Her durumu doğuran bir etken vardır.] (Aksoy 1988: 416)

744. Yėmezseñ[1822] **deve gemide yėdügün**[1823] **yė.**[1824]
→ F.537 131b/3, P.576 21b/5-6

745. Yemişüñ eyüsin ṭoñuz yėr.[1825]
→ F.645 134b/7-8, P.191 9a/6

[=İyi ve güzel olan şeyleri çoğunlukla kötüler elde eder.]

746. Yėmiş[1826] **yė, aġacın ṣorma.**[1827]

1817 F. yėdük: P. yedük.
1818 Belki de *yėdüñ içdüñ* (?).
1819 F. vaḳt: P. vaḳıt
1820 krş. *Yedin içtin yatacak vakt kanda gidersin* (Eyüboğlu 1973: 242).
1821 krş. *Yesmeyince çöp deprenmez* (Bayat 1992: 99, Çınar 1996: 41, Eyüboğlu 1973: 242), *Yel esmeyince dal sallanmaz* (Albayrak 2009: 885), *Rüzgâr esmeden (esmeyince) yaprak sallanmaz (kımıldamaz)* (Albayrak 2009: 765), *Zenün meylini bil ana göre yil/Ki çöp deprendügi yok esmedin yil* (Hengirmen 1983: 188), *Yėl esmeyince budak salınmaz* (Buluç 1978: 21), *Yel esmeyince yaprak kımıldamaz* (Elçin 1977: 228), *Yel esmeyince çöp kıpırdamaz* (B10) (Demir 2018: 66), *Rüzgâr esmeyince çöp kımıldanmaz* (Baralı Çiçekler 2019: 89), *Yel esmese çöp deprenmez* (Baralı Çiçekler 2019: 100).
1822 F. yėmezseñ: P. yemezseñ
1823 F. yėdügün: P. yedügin
1824 krş. *Ṣaḳın öngüllük idüp deve kemide yedegin yime* (?) (Çınar 1996: 41), *Seg rakîbi aç it gibi koyasın/Deve keştîde yidügin yisin* (Kut 1986: 101), *Yemezsen deve gibi yediğin ye (geviş getir)* (?) (Eyüboğlu 1973: 242), *Devenün gemide yedügin ye* (Baralı Çiçekler 2019: 75).
1825 krş. *Yemişin eyüsin tonuz yer* (Bayat 1992: 99), *Virür şeftâlular ağyâra dil-ber/Eyü yimişleri tonuz yir ekser* (Hengirmen 1983: 187), *Dağda pelitin iyisini domuz yer* (Albayrak 2009: 321), *Atalar çün mesel dürür bunu dir/Yemişin eyüsini toñuz yir* -Taşlıcalı Yahyâ Bey, *Âşığın günü mihmet ile geçer/Yemişin eyüsin toñuzlar yir* -Taşlıcalı Yahyâ Bey (Eyüboğlu 1973: 243), *Yemişün eyüsini tonuz yer, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 352).
1826 F. yėmiş: P. yemişin
1827 krş. *Yemişini yi, ağacın sorma* (Bayat 1992: 99), *Ko teftîşin taâmun olsa yakın/Yimişin yi ağacın sorma sakın* (Hengirmen 1983: 198), *Üzümü(nü) ye de bağını sorma* (Aksoy 1988: 456), *Meyvesini ye de ağacını sorma* (Albayrak 2009: 707), *Yimişini yi agacını sormagıl* (Kayra 1992: 35), *Yemişini ye, ağacını sorma* (Eyüboğlu 1973: 243), *Yemişini ye, agacını sorma, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 353), *Yemişün ye, agacını sorma* (Baralı Çiçekler 2019: 35), *Yemişi ye, bagı sorma* (Baralı Çiçekler 2019: 70).

→ F.258 123ª/12, P.22 3ª/10

[=Kendisine iyilikte bulunulan bir kimsenin, bu iyiliğin kaynağını merak edip öğrenmek istemesi yersizdir.] (Albayrak 2009: 707)
[=Önemli olan, sana bir nimetin gelmiş olmasıdır. Ondan yararlanmaya bak. Nereden geldiğini bilmene gerek yoktur.] (Aksoy 1988: 456)

747. Yeñgeñden iste, vėrürse de yeñgeñ vėrmezse de yeñgeñ (?).[1828/ 1829]
→ F.'de yok, P.82 5ª/11-5ᵇ/1

748. Yėrdeki[1830] yüzi kimse başmaz.[1831]
→ F.265 123ᵇ/4, P.31 3ᵇ/6

[=Yumuşak yüzlü insanlar kimseden kötülük görmez; herkes tarafından sevilir ve korunur.] (Albayrak 2009: 888)
[=Alçakgönüllü olanları kimse hor görmez, tepelemez. Herkes onları korur.] (Aksoy 1988: 474)

749. Yėrdük[1832] oğlan yėr ṭutar.[1833]
→ F.207 121ᵇ/13, P.'de yok.

[=İnsanın beğenmediği, küçük gördüğü insanların da toplum içinde kendilerine göre bir yerleri, bir değerleri vardır.] (Albayrak 2009: 888)
[=Yerdiğin oğlan yer tutar; hakir görülen çocuk büyür, yetişir ve bir gün babasının ocağını yakar.] (İzbudak 1936: 28)
[=Bugün beğenmediğiniz, kendisinde yetenek bulmadığınız çocuğun, zamanla bilgisi, görgüsü artar; toplumda önemli bir yeri olur.] (Aksoy 1988: 474)

1828 krş. *Yengeden iste verürse de yengeñ, vermezse de yengeñ* (Çınar 1996: 109), *Yengenden ...* (?) (Bayat 1992: 99).

1829 Boratav (1954: 247) tarafından da böyle okunan bu atasözü belki de şöyle olmalıdır: *Yėg geñden iste vėrürse de yėg geñ vėrmezse de yėg geñ* (?) [*yėg*=bereketli, *geñ*=tarla].

1830 F. yėrdeki: P. yerdeki

1831 krş. *Yerdeki yüze basılmaz, Yerdeki yüzü kimse basmaz, Yerdeki yüzü kimse çiğnemez* (Albayrak 2009: 888), *Tevâzu kıl elünden gelse yüz yüz/Ki dimişler basılmaz yirdeki yüz* (Hengirmen 1983: 125), *Yerdeki yüze basılmaz (kimse basmaz)* (Aksoy 1988: 474), *Yerde yatan yüzi kimse çiglenmez* (Buluç 1978: 21), *Yerdeki yüze kimse basmaz* (P67) (Demir 2018: 166), *Yerdeki yüze basılmaz: Meseldir yirdeki yüze basılmaz* -Havâyî, *Dilersen olmağa gün gibi âsumân-rif'at/Yüzini sâye-sıfat hâk-i râh ol yire ur* -Hayâlî Bey, *Meseldir yirdeki yüze basılmaz/Yirin kulağı var sanma ki duymaz* -Vasıf (Eyüboğlu 1973: 243), *Yerdeki yüzi kimse basmaz demişler* (Özer 2021: 351).

1832 İzbudak *yėrdün* (?) olarak okumuştur (İzbudak 1936: 18).

1833 krş. *Yerdiğin oğlan (küçük), yer tutar* (Albayrak 2009: 888, Eyüboğlu 1973: 243), *Yerdiğin oğlan (küçük) yer tutar* (Aksoy 1988: 474).

750. Yėyen[1834] bilmez, ṭoġrayan bilür.[1835]
→ F.328 125ª/13-14, P.619 23ª/6

[=Başarılmış bir işte karşılaşılan zorlukları ancak o işi yapan bilir. O işten faydalanan birinin o iş yapılırken çekilen zorlukları bilmesi mümkün değildir.] (Albayrak 2009: 898)
[=Bir iş yapılırken ne denli güçlük çekildiğini, o işi başarmış olan bilir; başarılmış olan işten yararlanan bilmez.] (Aksoy 1988: 429)

751. Yıḳılmış yıḳılmışı sever.[1836]
→ F.384 126ᵇ/14-15, P.490 18ᵇ/7

[=Kötü duruma düşmüş bir kimse, kendisi gibi kötü bir duruma düşmüş kimseleri sever.] (Albayrak 2009: 890)

752. Yılanı[1837] yumşaḳ dėyü[1838] el ṣunma.[1839]
→ F.11 116ª/15, P.268 11ᵇ/11

[=İnsan yumuşak huylu görünen kötü karakterli kimselere karşı gerekli önlemleri almaktan kaçınmamalı. Aksi hâlde yumuşak huylu görünen kötü karakterli kimseler insanı çeşitli kötülüklerle karşı karşıya bırakır.] (Albayrak 2009: 892)
[=Kişi, yumuşak huylu görünen herkese aldanmamalı, zararsız sanılan her şeye yanaşmamalı; tehlikeli bir durumla karşılaşabileceğini düşünmelidir.] (Aksoy 1988: 475)

[1834] F. yėyen: P. yeyen

[1835] krş. *Yeyen bilmezse, toğrayan bilür* (Bayat 1992: 100), *Yiyen bilmez, doğrayan bilir* (Albayrak 2009: 898, Eyüboğlu 1973: 246), *(Soğanın acısını) yiyen bilmez, doğrayan bilir* (Aksoy 1988: 429), *Yiyen bilmez, doğrayan bilür* (Buluç 1978: 21, Elçin 1977: 228), *Yeyen bilmez, doğrayan bilir* (Kaymaz 2013: 178), *Ekmegi yiyen bilmez, tograyan bilür, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 353), *Yiyen bilmez, tograyan bilür* (Baralı Çiçekler 2019: 49, 81, Özer 2021: 351).

[1836] krş. *Yıḳılan yıḳılanı sever* (Çınar 1996: 140), *Yıgılan yıgılanı sever* (Bayat 1992: 100), *Yıkılan, yıkılanı sever, Yıkılmış, yıkılmışı sever* [Albayrak 2009: 890, (B54) Demir 2018: 106], *Delîl idinme hem sıngun olanı/Sever zîrâ yıkılan yıkılanı* (Hengirmen 1983: 123), *Yıkılan yıkılanı sever* (*Yıkılmış yıkılmışı sever: Ey Necâtî sever imiş yıkılanı yıkılan* -Necâtî Bey, *Aceb mi cân dil ü dil cândan itse haz Nazîm/Harâb olan olur elbet harâmdan mahzûz* -Nazîm (Eyüboğlu 1973: 244).

[1837] F. yılanı: P. yılan

[1838] F. dėyü: P. deyü

[1839] krş. *Yılana yumuşak diye el sunma (sürme)* (Aksoy 1988: 475, Albayrak 2009: 892, Eyüboğlu 1973: 245), *Hatarlu işde gey fikr eyle evvel/Yılana sunmağıl yumşak diyü el* (Hengirmen 1983: 144).

753. Yılan ḳanda egilürse egilür, ini[1840] ḳapusında ṭoġrulur.[1841]
→ F.603 133ᵇ/1-2, P.147 7ᵇ/4-5

[=Yılan dolaştığı yerlerde ne kadar eğri büğrü yürürse de deliğine gelince doğrulur.] (İzbudak 1936: 60)
[=Yabancılarla ilişkisinde dürüst davranmayan kişi yakınlarına karşı doğruluktan ayrılmaz.] (Aksoy 1988: 475)

754. Yılan urduġı uyumış, aç uyumamış.[1842]
→ F.528 131ª/11, P.566 21ª/9-10

[=Aç kalmak, insana yılan sokmasından daha fazla acı çektirir.] (Albayrak 2009: 892)
[=Aç kalan, yılan sokandan daha çok acı çeker.] (Aksoy 1988: 475)

755. Yılan yılduz görmeyince ölmez.[1843]
→ F.492 130ª/8, P.'de yok.

[=1. Hain kimseler kin tuttukları kimselere kötülük yap-madan ölmez. 2. Kendi hâlinde yaşayan, kendi işi ile uğraşan insanlara kimse kötülük yapmaz. Yılan da yuvasından çıkıp insanlara kötülük yapmaya kalkışmasa kimse onu öldürmez.] (Albayrak 2009: 892)

756. Yigit başından devlet ıraḳ olmaz.[1844]
→ F.233 122ᵇ/6, P.'de yok.

[=Güçlü, kuvvetli, mert bir insanın zengin olması her zaman mümkündür.] (Albayrak 2009: 896)

1840 F. nüshasında *anı* biçiminde yazılmıştır.

1841 krş. *Yılan ne kadar eğri gitse deliğine doğru girer* (Aksoy 1988: 475), *Gayrı yirlerde eğrilüp de yılan/Toğrılur inine varınca yılan* (Kut 1986: 111), *Yılan nerede eğilirse eğilir, bükülür, ini kapısına geldiğinde doğrulur* (B16) (Demir 2018: 70), *Yılan kanda eğilirse eğilir, ini kapısında doğrulur: N'ola doğrılsa cânâ gamzen okı/Ki yılan ine girse doğru olur* -Kemalpaşazade (Eyüboğlu 1973: 244), *Yılan togrı olmayınca delige girmez* (Baralı Çiçekler 2019: 67), *Ilan egri bügri gider, inine togrı girer demişler* (Özer 2021: 304).

1842 krş. *Yılanın soktuğu uyumuş, aç kalan uyuyamamış* (Albayrak 2009: 893), *Yılan sokan uyumuş, aç kalan uyumamış* (Aksoy 1988: 475, Albayrak 2009: 892, Eyüboğlu 1973: 245).

1843 krş. *Yılan yıldız görmeyince ölmez* (Albayrak 2009: 892, Eyüboğlu 1973: 245).

1844 krş. *Yigit başından devlet ıraḳ degildir* (Çınar 1996: 179), *Yiğit başından dövlet, tağ başından tuman irağ degildir* (Bayat 1992: 100), *Yiğit başından devlet ırak değildir, Yiğit başından devlet ırak olmaz* (Aksoy 1988: 476, Albayrak 2009: 896), *Tutarsın sabr idegör yine bir çağ/Ki olmaz er başından devlet ırağ* (Hengirmen 1983: 247), *Dag başı dumansız bolmaz, ār başı hıyalsiz bolmaz* (Sis 2005: 263), *Yiğit başından devlet uzak değildir* (B81) (Demir 2018: 133), *Umarım başuma tâc ola sifâl-i sek-i yâr/Devlet olmazmış ırağ çünki yiğit başından* -Hâverî, *Be Âhî üstine bir gün doğar gün gibi ol meh-rû/Yiğitsin çünki başından senün devlet ırağ olmaz* -Âhî (Eyüboğlu 1973: 245).

[=Yiğidin başından devlet uzak olmaz; gençlikte kazanılır, ihtiyarlıkta ne kadar çalışılsa beyhudedir.] (İzbudak 1936: 30)
[=Bir gencin zengin olması her zaman beklenebilir.] (Aksoy 1988: 476)

757. Yigit ḫōş, yancuḳ boş.[1845]
→ F.250 123ª/6, P.17 3ª/6-7

[=Güçlü, kuvvetli ve mert olduğu için herkes tarafından sevilen; ancak elinde avucunda bir şey olmayan, kesesi boş bulunan ve bundan dolayı yiğitliğini gösteremeyen kimselerin durumunu vurgulamak için kullanılan bir atasözüdür.] (Albayrak 2009: 896-897)

758. Yigitlik bir oddur, ṣaḳın seni yaḳmasun.[1846]
→ F.626 134ª/6-7, P.172 8ᵇ/2-3

[=Güçlü, kuvvetli ve mert olmak kolay taşınabilecek özellikler değildir. Bu özelliklere sahip olan bir kimse bu özelliklerin gereğini yerine getirmezse çok zor durumlara düşer.] (Albayrak 2009: 898)

759. Yoġın[1847] **incelince ince üzülür.**[1848/1849]
→ F.194 121ᵇ/2, P.455 17ᵇ/5-6

[=Güçlü bir kimse olumsuzluklar karşısında güçsüz bir duruma düşene kadar, aynı sürede ve aynı olumsuzluklar karşısında güçsüz bir kimsenin sonu gelir.] (Albayrak 2009: 899)
[=Güçlü ile zayıfın, zengin ile fakirin, bir hastalığa, bir sıkıntıya, bir zarara dayanma yetenekleri aynı değildir. Güçlü gücünden bir parçasını yitirerek zayıflar; ama zayıf o kadar gücü yitirince ölecek duruma düşer.] (Aksoy 1988: 341)

760. Yoġsul aʿlā ata binse selām almaz.[1850]
→ F.505 130ᵇ/6, P.'de yok.

[1845] krş. *Yigit ḫōş yancuḳ boş* (Çınar 1996: 60), *Yigit hoş yancıg boş* (Bayat 1992: 100), *Yiğit hoş yancık boş* (Albayrak 1992: 896, Eyüboğlu 1973: 245), *Hemîşe avrete sanma gelür hoş/Ki yigit hoş ola vü yancuğı boş* (Hengirmen 1983: 189).

[1846] krş. *Yiğitlik bir oddur, sakın seni yakmaya* (Albayrak 2009: 898, Eyüboğlu 1973: 246).

[1847] F. yoġın: P. yoġun

[1848] F. üzülür: P. uzalur (?)

[1849] krş. *Yoġın incelinceye dek ince üzülürdür* (?) (Çınar 1996: 104), *Yoğun, ince ölünce üzülür* (?) (Bayat 1992: 101), *Yoğun incelene kadar, ince üzülür* (Albayrak 2009: 898), *Büyükde hâssa bu ki giç bozulur/Yoğın incelmedin ince üzilür* (Hengirmen 1983: 122), *Kalın (yoğun) incelene kadar ince üzülür* (Aksoy 1988: 341, Eyüboğlu 1973: 146), *Yinçge yoğon bolsar üzgülük alp ermiş [(İnce kalın olursa (onu) kırıp parçalamak sarp (olur) imiş (derler)]* (Caferoğlu 1930: 13), *Kalın incelinceye kadar ince kopar* (B38) (Demir 2018: 90).

[1850] krş. *Yoksul âlâ ata binse, selam almaz* (Aksoy 1988: 478, Albayrak 2009: 900, Eyüboğlu 1973: 246).

[=Görmemiş bir kimse, geçice de olsa, maddi yönden güçlü olanların durumuna sahip olsa, kimseye selam vermez; herkese tepeden bakar.] (Albayrak 2009: 900)
[=Görmemiş kimse (geçici olarak bile) görmüşlerin durumuna erse, herkese yüksekten bakar; kimseye selam vermez olur.] (Aksoy 1988: 478)

761. **Yoġurt dökülse yoḳı ḳalur.**[1851]
→ F.'de yok, P.597 22ª/10

[=1. Bir olay meydana geldiğinde onun birtakım etkileri ve neticeleri söz konusu olacaktır. 2. Soylu ve mert insanlar öldüklerinde arkalarında güzellikler bırakır ve iyilikle anılırlar.]

762. **Yoḳluḳ ṭaşdan ḳatıdur.**[1852]
→ F.366 126ᵇ/1, P.471 18ª/5

[=Yokluk, katlanılamayacak kadar büyük bir sıkıntı ve ölümden kötü bir durumdur.] (Albayrak 2009: 900)

763. **Yoḳsul**[1853] **ṭānişmendüñ**[1854] **sözi geçmez, meger ʿavreti gözel ola.**[1855/1856]
→ F.300 124ᵇ/3-4, P.248 11ª/8-9

[=Bazı insanlar ne olursa olsun karşısındakilere kendilerini kabul ettiremez, böylelerinin sözleri de kimseye tesir etmez.]
[=Fakir bilginin sözü tesir etmez, meğer ki karısı güzel olsun.] (İzbudak 1936: 36)

764. **Yoḳuşdan iniş ḳocaya yėgdür.**[1857/1858]
→ F.529 131ª/11-12, P.567 21ª/10

[=Yaşlı insanlar beden gücü gerektiren zor işleri yapmaktan hoşlanmazlar.]

[1851] krş. *Yoğurt dökülende (dökülür), yeri kalır; ayran dökülende (dökülür), neyi kalır?, Yoğurt dökülür, yeri kalır; katık dökülür, neyi kalır?* (Albayrak 2009: 899).
[1852] krş. *Yokluk, taştan katıdır, Yokluk taştan katı, ölümden kötü* (Albayrak 2009: 900, Eyüboğlu 1973: 246), *Yokluk taşdan katıdur* (Buluç 1978: 21, Özer 2021: 352).
[1853] F. yoḳsul: P. yoḫsul
[1854] F. ṭānişmendüñ: P. dānişmendüñ
[1855] F. meger ʿavreti gözel ola: P. geçmezse de yerde ḳalmaz
[1856] krş. *Yohsul tanışmendin sözi keçmez, meger övreti gözel ola* (Bayat 1992: 101), *Yoksul danişmendin sözü geçmez, meğer avradı güzel ola* (Eyüboğlu 1973: 246), *Yohsul dânişmendin sözi geçmez demişler* (Özer 2021: 352).
[1857] F. ḳocaya yėgdür: P. yegdür ḳocaya
[1858] krş. *Yokuştan iniş kocaya yeğdir* (Eyüboğlu 1973: 246).

[=İhtiyarlar için bayır aşağı inmek, yokuşu tırmanmaktan daha iyidir.] (İzbudak 1936: 55)

765. Yola gidenüñ işini Allāh bilür.[1859]
→ F.424 128ª/6, P.503 19ª/5

[=Bir işe girişen insanın o iş esnasında nelerle karşılaşacağını yalnız Allah bilir.] (Albayrak 2009: 902)

766. Yola gitmeyeni yöne[1860] **getürürler.**[1861]
→ F.9 116ª/14, P.266 11ᵇ/10

[=Bir toplumda genel kabul görmüş törelere ya da yasalara uymayan kimselerin toplum ya da yargı tarafından törelere veya yasalara uyması sağlanır.] (Albayrak 2009: 902)
[=Töreye ve göreneğe riayet etmeyeni yola getirirler. Ananın babanın terbiye etmediğini zaman terbiye eder.] (Albayrak 1936: 10)

767. Yol bilmezseñ[1862] **yola git.**[1863]
→ F.8 116ª/13-14, P.265 11ᵇ/9

[=1. İnsan bilmediği bir işi, o işi yapa yapa öğrenebilir. 2. Bir işi bilmeyen insan, o işin nasıl yapılacağını bilenler sormalı ve kendisine söylenenleri uygulayarak öğrenmeli.] (Albayrak 2009: 901)
[=Usul ve adabı bilmezsen seyahat et.] (İzbudak 1936: 10)

768. Yol eri yolda gerek.[1864]
→ F.411 127ᵇ/7-8, P.'de yok.

[=Bir işi yapmakla yükümlü olan kişi, boşuna vakit geçirmeden o işi yapmaya başlamalıdır.] (Albayrak 2009: 902)
[=Yolculuk yapacak olan kimse şu bu nedenle vakit geçirmemeli, bir an önce yola çıkmalıdır.] (Aksoy 1988: 478)

[1859] krş. *Yola gidenin işini Allah bilir* (Albayrak 2009: 902, Eyüboğlu 1973: 246), *Yola gidenüñ işini Allah bilür* (Buluç 1978: 21).

[1860] F. yöne: P. yolına

[1861] krş. *Yola gitmeyeni, yöne getirirler* (Albayrak 2009: 902, Eyüboğlu 1973: 246).

[1862] F. bilmezseñ: P. bilürseñ

[1863] krş. *Yol bilmezsen, yola git* (Albayrak 2009: 901, Eyüboğlu 1973: 246).

[1864] krş. *Yol eri yolda gerek* (Albayrak 2009: 901, Bayat 1992: 101), *Yolcu yolunda gerek* (Aksoy 1988: 478, Albayrak 2009: 902), *Özüni konduğun yirden tiz aşur/Oturma yol eri yolda yaraşur* (Hengirmen 1983: 153), *'Âkil isen sulûk it iy zeyrek/Bu meseldür yol eri yolda gerek* (Kut 1986: 93), *Her makamda neyleyüp nitmek gerek/Yol eri yolda nice gitmek gerek* -Âşık Paşa, *Gayret didi aşka ey birâder/Gel yol eri yolda olmak ister* -Şeyh Galip (Eyüboğlu 1973: 246), *Yol eri yolda gerek demişler, Yolcı yolda gerek* (Özer 2021: 352).

769. Yorġanuña[1865] göre[1866] kösil.[1867/1868]
→ F.144 120ª/2-3, P.403 16ª/1

[=Her işte hesaplı davranmalı; insanın gideri gelirine, yaptığı iş de gücüne uygun olmalıdır.] (Albayrak 2009: 203)
[=Giderini gelirine uydur. Harcamaların gelirini aşmasın.] (Aksoy 1988: 166)

770. Yurduñ otlusından[1869] ḳutlusı yėgdür.[1870/1871]
→ F.292 124ª/11, P.240 11ª/2

[=Her şeyin bol olduğu, ancak huzurun bulunmadığı bir memlekettense, huzurlu bir memlekette yaşamak daha iyidir.] (Albayrak 2009: 905)
[=Otu, suyu bol yerden ziyade insanın talihine uygun gelen mahal daha iyidir.] (İzbudak 1936: 35)
[=İnsan, üzerinde rahat yaşamadıktan sonra yurdu verimli olmuş, neye yarar?] (Aksoy 1988: 479)

771. Yurt, yurtdan ḳutludur.[1872]
→ F.240 122ᵇ/12, P.'de yok.

[=İnsanın yaşadığı yerden daha iyi ve rahat yerler vardır.] (Albayrak 2009: 905)

772. Yut yumruġı,[1873] eñseñ ṭomalugelsün.[1874/1875]
→ F.279 123ᵇ/15-124ª/1, P.115 6ᵇ/4-5

[=İnsanı güçlü kılan, olgunlaştıran, metanetli kılan şey yaşadığı sıkıntılar ve hayattan aldığı darbelerdir.]

1865 F. yorġanuña: P. yorġanıña
1866 F. göre: P. <göre>
1867 F. kösil: P. kösül
1868 krş. *Yorġanıña göre kösil* (Çınar 1996: 104), *Yorğanuna göre gözet* (?)/ *Yüz govan yüz sepet* (Bayat 1992: 102), *Yorganına göre ayağını uzat* (Albayrak 2009: 903), *Ayağını yorganına göre uzat* (Aksoy 1988: 166, Albayrak 2009: 203, Demir 2018: 89), *Edepsüzlügi kâr idinme kesil/Katı uzanma yorganunca kösil* (Hengirmen 1983: 112), *Kilimine göre hoşdur kişiye pâ-dırâz itmek* (Kayra 1992: 35), *Yorganuna göre uzanmak gerek* (Buluç 1978: 21), *Yorganına göre kösül* (Eyüboğlu 1973: 247), *Yorgana göre uzat ayağın, demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 351), *Ayagını yorganına göre uzat* (Baralı Çiçekler 2019: 35), *Yorganına göre uzat ayagını* (Baralı Çiçekler 2019: 58, Özer 2021: 353).
1869 F nüshasında *etlüsinden* biçiminde yazılmıştır.
1870 F. yėgdür: P. yegdür
1871 krş. *Yurdun otlusundan, kutlusu yeğdir* (Aksoy 1988: 479, Albayrak 2009: 905, Eyüboğlu 1973: 247).
1872 krş. *Yurt, yurttan hayırlıdır (kutludur)* (Albayrak 2009: 905, Eyüboğlu 1973: 247).
1873 F. nüshasında *yumduġı* biçiminde yazılmıştır.
1874 F. ṭomalugelsün: P. domalıgelsün
1875 krş. *Yut yumduğu ensen tomalugelsün* (Eyüboğlu 1973: 247).

[=Ye yumruğu ensen kalınlaşsın. Hadisata göğüs ger, meşakkate alış, o kadar ki, hiçbir şey sana tesir yapmasın.] (İzbudak 1936: 34)

773. Yügrüge bin, sözsüzden[1876/1877] (?) **ḳaç.**[1878]
→ F.498 130ᵃ/15, P.'de yok.

[=Konuşacak bir şeyi olmayan, sorunları konuşarak halletmekten kaçınan insandan uzak durmak gerekir. (?)]

774. Yügrük at yemin kendü arturur.[1879]
→ F.'de yok, P.434 17ᵃ/1-2

[=İşini işi yapan insan hem kazancını hem de kendi değerini artırmış olur.] (Albayrak 2009: 438)
[=Görevini başarı ile yürüten kişi, bunun mükâfatını görür. Ödüllenince de görevini daha büyük bir çaba ile yapar.] (Aksoy 1988: 470)

775. Yük bācından ağlamaz.[1880]
→ F.344 125ᵇ/13, P.635 23ᵇ/7

[=Yapılması gereken bir işten, karşılaşılacak zorluklardan dolayı, vazgeçmek doğru bir davranış değildir.] (Albayrak 2009: 906)
[=Bir maldan resim (vergi) alınmakla satışta zarar görülmez, alınan resim fiyata zammedilir; o vergi de müşteriden çıkar.] (İzbudak 1936: 40)

776. Yüküñ ḳaba eger ṣaman degülise.[1881/1882]

1876 *sözden* veya belki de *yüzsüzden* (?)

1877 İzbudak (1936: 2) tarafından *sözden* (?) şeklinde ve "*söz*'ün birisi fazla" notuyla verilmiştir: *[=Yüğrük ata bin, dedikodudan kaç.]*

1878 krş. *Yügrüge bin yüzsüzden ḳaç* (Çınar 1996: 89), *Yügrek bin, yüzsüzden gaç* (?) (Bayat 1992: 102), *Göçür cehd eyle anı ya göçegör/Binüp yügrüge yüzsüzden kaçagör* (Hengirmen 1983: 161).

1879 krş. *Yügürük at yemin kendü arturur* (Çınar 1996: 139), *Yügrek at yemin kendü artırar* (Bayat 1992: 102), *Yürük at yemini kendi artırır* (Albayrak 2009: 907), *Eşkin at yemini artırır* (Albayrak 2009: 438), *Hemîşe arpasını dime heyhât/Bil özi arturur yügrük olan at* (Hengirmen 1983: 97), *Yavuz (yürük) at yemini (yavuz it ününü) artırır* (Aksoy 1988: 470), *Yügrük at kendü yėmin arturur* (Buluç 1978: 22), *Yürük at kendi yemini artırır* (Kaymaz 2013: 183), *Cân ile hidmet eyle var imdi/Yügrük at yemin arturur kendi* (Kut 1986: 102), *Yürüyen at yemini kendi artırır* (B52) (Demir 2018: 105), *Yügrük at kendü yemini (artu)rur demişler* (Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma 2018; 352), *Yügrük at kendi yemin arturır* (Baralı Çiçekler 2019: 79), *Yügrük at yemin artırır demişler* (Özer 2021: 353).

1880 krş. *Yük bacından ağlamaz* (Çınar 1996: 104, Baralı Çiçekler 2019: 99), *Yük bacından ağrımaz* (Bayat 1992: 102), *Yük bacından aksamaz* (Albayrak 2009: 906), *Zarar yok bu yola harc it bürâder/Ki yük bâcından ağlamaz mukarrer* (Hengirmen 1983: 99), *Yük bâcından ağlamaz* (Buluç 1978: 22), *Bâd-ı aşka ne zarar eşkimin ihrâcından/Ağlamaz ey gözümün merdümü yük bâcından* -Kevserî (Eyüboğlu 1973: 247).

1881 F. degülise: P. degülse

1882 krş. *Sarığı pek kaba ama altı kabak değilse* (Albayrak 2009: 776), *Yükün ağır, eğer saman değilse* (Eyüboğlu 1973: 247).

→ F.306 124^{b}/9, P.254 11^{b}/1-2

[=Bir şey çok gösterişli olabilir ama önemli olan onun işe yarayıp yaramayacağıdır.]

777. **Yüz dutulmaduḳ bıldırcın bir aḳçaya.**
→ F.'de yok, P.96 6^{a}/2

[=Rağbet edilmeyen bir malın değeri çok az olur.]

778. **Yüz ḳoyunlu atam ḳalmaḳdan bir yüksüklü anam ḳalmaḳ yėgdür.**[1883]
→ F.494 130^{a}/10-11, P.'de yok.

[=Annemin ölüp zengin babamın kalmasındansa, babamın ölüp fakir annemin kalması daha iyidir.] (Albayrak 2009: 907)

779. **Yüz ḳoyunludan yüzi berk**[1884] **yėgdür.**[1885/1886]
→ F.578 132^{b}/11-12, P.657 24^{b}/4

[=Zengin olan birindense, sağlam karakterli birisi daha iyidir.] (Albayrak 2009: 907)

780. **Zaḥmetsüz loḳma yėnmez.**[1887/1888]
→ F.123 119^{b}/1-2, P.382 15^{a}/10

[=İnsan ancak belli sıkıntılara katlanıp çalışarak güzel şeyleri elde edebilir.] (Albayrak 2009: 909)

781. **Ziyān olmadan**[1889] **ṣaḳın, olduḳdan ṣoñra bilmek**[1890] **fāyide eylemez.**[1891/1892]
→ F.567 132^{a}/15-132^{b}/1, P.646 24^{a}/5

[=Kişi giriştiği bir işte zarar etmeden önce bütün önlemleri almalı; zarar ettikten sonra neden zarar ettiğini anlaması sonucu değiştirmez.] (Albayrak 2009: 918)

[1883] krş. *Yüz koyunlu atam kalmaktan, bir yüksüklü anam kalmak yeğdir, Yüz koyunlu atamın kalmasındansa, bir yüksüklü anamın kalması yeğdir* (Albayrak 2009: 907, Eyüboğlu 1973: 248), *Bin koyunlu babadan bir yüksükli ana yegdür demişler* (Özer 2021: 271).

[1884] F. yüzi berk: P. yüz<i> berk

[1885] F. yėgdür: P. yegdür

[1886] krş. *Yüz koyunludan, yüzü berk yeğdir* (Albayrak 2009: 907, Eyüboğlu 1973: 248).

[1887] F. yėnmez: P. yenmez

[1888] krş. *Zahmetsiz bal (lokma) yenmez* (Albayrak 2009: 909, Eyüboğlu 1973: 249), *Zahmetsüz lokma yėnülmez* (Buluç 1978: 22), *Belâsız bal yenmez* (Elçin 1977: 221), *Zahmet çeken rahata erer* (Oy 1958: 348).

[1889] F. ziyān olmadan: P. ziyān olmadın

[1890] F. bilmek: P.'de yok.

[1891] F. fāyide eylemez: P. fāyide etmez

[1892] krş. *Ziyan olduktan sonra bilmek fayda eylemez* (Albayrak 2009: 918, Eyüboğlu 1973: 251).

Sadece F Nüshasında Bulunan Atasözleri

P nüshasında yer almayıp sadece F nüshasında bulunan 123 atasözü aşağıda verilmiştir.

Aduñ nedür? Reşīd; bir söyle, bir ėşid.
→ F.404 127[b]/1-2
Almaġuñ ṣatması daḫı vardur.
→ F.506 130[b]/7
Almayı yoḳaru at, inince hezār var iş (?).
→ F.418 128[a]/1-2
Aş ṭuzıla, ṭuz oranıla.
→ F.410 127[b]/7
Avcı atın it yėmez.
→ F.507 130[b]/7
Avret düzdügi evi Tañrı yıḳmaz, ʿavret bozduġı evi Tañrı yapmaz.
→ F.223 122[a]/11-12
Baḫīl gün olsa kimse üstine ṭoġmazdı.
→ F.491 130[a]/7
Bal dėmegile aġız ṭatlu olmaz.
→ F.509 130[b]/9-10
Bāzirgānı bit yėr, ḳazanduġın at yėr.
→ F.405 127[b]/2
Beg olugör, saña ḳul eksik olmaz.
→ F.232 122[b]/5
Ben istemez miyem ḳayınatam ḳaṣṣāb ola ve ḳayınanam ḥammāmcı ola.
→ F.496 130[a]/12-13
Bile ṭoġmaḳ n'eylesün, bile böyümeyince.
→ F.476 129[b]/8-9
Biñ aḳcalıḳ ḳılıcı çek, bir aḳcalıḳ yayı çekme.
→ F.485 130[a]/1-2
Biñ kerre Allāh dėmekden bir kerre eyva'llāh dėmek yegdür.
→ F.512 130[b]/11-12
Bir ṣınaduġuñ bir daḫı ṣınamaḳ şūmdur.
→ F.226 122[a]/14-15
Bir söyle, bir ėşit.
→ F.205 121[b]/11-12
Borcuñ emin bilürem, vėrüp ḳurtulmaḳdur.
→ F.497 130[a]/13-14
Buġday etmegüñ yoġısa buġday dilüñ yoḳ mı?
→ F.196 121[b]/4
Cān alıcıdan ḳorḳup oġlancuḳlaruñ yavuz ögretme.

→ F.225 122a/13-14
Cuḥa'ya muḥtesiblıḳ vėrmişler, evvelā atasın ḥaḳlamış.
→ F.149 120a/6-7
Çaylaġa ṣormışlar: "Anasın ḳoyup yavrısın neye ḳaparsın?" "Āvāzı ḳulaġuma ḫōş gelür." dėmiş.
→ F.415 127b/11-13
Çöregüñde çigüñ yoġısa ġam yėme.
→ F.401 127a/14
Çuvāl-dūz yurdusı deñlü delikden deve deñlü sovuḳ girür.
→ F.493 130a/9-10
Dalabın bilmeyen devlüngeç atar.
→ F.504 130b/5
Daʿvicüñ dāniş-mend oldı, yarıcuñ Allāh olsun.
→ F.203 121b/9-10
Deminde ḳaçmaḳ daḫı erlikdendür.
→ F.513 130b/13
Deveye binüp yara puṣma.
→ F.420 128a/3
Devletlü ol kişidür kim düşmānın bile.
→ F.515 130b/15
Devletsüze devlet olumadum, devletsüzden ḳaçup ḳurtulumadum.
→ F.407 127b/4-5
Devletsüz oġluñ olmaḳdan devletlüye ḳul olmaḳ yėgdür.
→ F.395 127a/9
Düşmāna yaraḳ gerek yā düşmāndan ıraḳ gerek.
→ F.482 129b/14
Egrilerde yol ṭoġrı.
→ F.477 129b/9
Eksükligile böyüyenüñ yalımı alçaḳ olur.
→ F.406 127b/3
Ėle uyan eşlerin boşar.
→ F.208 121b/14
Ėl gezen ėlce bilür.
→ F.419 128a/2
Ėl gözi meḥekdür.
→ F.474 129b/6-7
Ėl içün aġlayan göz çıḳsun.
→ F.209 121b/14-15
Er etmegi er ḳurṣaġında ḳalmaz.
→ F.403 127a/15-127b/1

Ėşegüñ berk baġla, andan Tañrı'ya ıṣmarla.
→ F.393 127ª/6-7
Eşek eti dirile ṭatludur.
→ F.473 129ᵇ/6
Eşüñ altın yanında, işüñ üstün yanında.
→ F.501 130ᵇ/2-3
Ėtdügüñ ḥamīr ḫayālīdür.
→ F.421 128ª/3-4
Eylik ėden eylik bulur.
→ F.213 122ª/2-3
Eylüge eylük olsa öküze bıçaḳ olmazdı.
→ F.199 121ᵇ/6
Eyü söze ne ṭanışıḳ gerek.
→ F.511 130ᵇ/11
Gözsüz ḳuşuñ yuvasın Tañrı Taʿālā yapar.
→ F.200 121ᵇ/7-8
Gün ḳandan ṭoġarsa elüñ o yaña çön.
→ F.464 129ª/12-13
Ḥaḳ söz aġudan acıdur.
→ F.422 128ª/5
Ḫaste ṣaġalınca ḥekīm ḳapuya gelür.
→ F.214 122ª/3-4
Her ziyān bir ögüt olur.
→ F.198 121ᵇ/5
Hīcden yoḳ yėgdür.
→ F.483 129ᵇ/15
İlerü zamānda deve ḫurmā ḳıġlardı, şimdi kestane ḳıġlamaz.
→ F.490 130ª/6-7
ʿİlleti ʿillet bil, urġana un ḳoymışlar.
→ F.201 121ᵇ/8
İñen açılma, ṣovuḳ geçer.
→ F.472 129ᵇ/5
ʿĪsā içün Mūsā'yı ḳınamazlar.
→ F.220 122ª/8
İş başarana baş ururlar.
→ F.499 130ª/15-130ᵇ/1
İt aġzın kemik ṭutar.
→ F.216 122ª/5
İt etmekden ḳaçmaz.
→ F.402 127ª/15

İti añ, aġacı yanuña ḳo.
→ F.215 122a/4
İti bir kez ur, ölsün; bir daḫı vur, dirülsün.
→ F.217 122a/5-6
Ḳatı yörürsem ḳażā baña yėter.
→ F.408 127b/5-6
Ḳāżī etmegin ḳarınca yėmez.
→ F.219 122a/8
Kedinüñ uṣluluġı ṣıçan görincedür.
→ F.218 122a/6-7
Kedinüñ yügrügi ṣamanlıġa dek.
→ F.400 127a/13
Ḳışuñ ṭumanlu, yazuñ yaġmurlu olsun.
→ F.486 130a/2-3
Ḳızıl tīz ṣolar.
→ F.202 121b/9
Kim ėşek olursa, biz kürtüni...
→ F.652 134b/14
Kişinüñ muṣāḥibi kendüden yėg gerek.
→ F.231 122b/4-5
Kişinüñ vaṭanı īmānıdur.
→ F.414 127b/11
Ḳol ṣalsa yön bellü olur.
→ F.14 116b/3
Ḳoyuna gücile varan köpek aṣṣı eylemez.
→ F.228 122b/1-2
Ḳoyuna ḳurt gelse, vay biregüyedür.
→ F.520 131a/4-5
Ḳoyunı yüze yėtür, ėl anı biñe yėtürür.
→ F.409 127b/6
Köpeksüz çobānuñ ḳoyunın ḳurd yėr.
→ F.229 122b/2-3
Köse eveden yaşamayınca yaşın Allāh'dan ġayrı kimse bilmez.
→ F.480 129b/11-12
Köseye ṣaḳal muştılamışlar: "Ḫaberüñ olacaġın söyleñ." dėmişler.
→ F.394 127a/7-8
Ḳuluñ yoġısa güyegüñ de mi yoḳdur?
→ F.489 130a/5-6
Ḳurlu ḳurıyıla, ḳopuz ḳılıla...
→ F.500 130b/1-2

Loḳma, şefḳat arturar.
→ F.212 122^{a}/2
Māl ḳandayısa kendüyi söyletdürür.
→ F.234 122^{b}/7
Odıla ṣu dilsüz yaġıdur.
→ F.211 122^{a}/1
Olsayı bulsaya vermişler, hīc ṭoġmış.
→ F.484 129^{b}/15-130^{a}/1
Oynayamıyan ḳız: “Yėrüm ṭardur.” dėr.
→ F.227 122^{b}/1
Ög küçücügi, al böyügi.
→ F.256 123^{a}/9-10
Ölen ardınca kimse ölmedi.
→ F.397 127^{a}/10-11
Ölenile gidenüñ dōstı olmaz.
→ F.398 127^{a}/11
Ötlügen begligi bögürtlen savlınca.
→ F.495 130^{a}/11-12
Ṣabāḥdan ḳarnın ṭoyuran, küçükden evlenen aldanmamış.
→ F.221 122^{a}/10
Ṣaḳınan göze çöp düşegen olur.
→ F.230 122^{b}/3
Ṣaḳsıġan ṭanayı atası cānı-çun mı bitler?
→ F.478 129^{b}/10
Sen dōst ḳazan, düşmān ocaġuñ başından çıḳar.
→ F.514 130^{b}/13-14
Sen saña yār olugö<r>, saña yār eksük degil.
→ F.413 127^{b}/10
Söylenmedük söz yoḳ, eşidilmedük söz çoḳ.
→ F.488 130^{a}/4-5
Sünnet var, cümle kesmek yoḳ.
→ F.257 123^{a}/11
Şer işi uẕad, ḫayra dönsün; ḫayr işi uzadma, şerre dönmesün.
→ F.412 127^{b}/8-9
Şeyṭān oġlancuḳların oḫşamış: “Birbirinden ḳutsuzcalarum.” dėmiş.
→ F.416 127^{b}/13-15
Şūm olandan yine şūm ṭoġar.
→ F.204 121^{b}/11
Ṭamaʿ çoḳ ziyān ėder.
→ F.197 121^{b}/5

Ṭanayı çoḳ alan öküzi daḫı oġurlar.
→ F.481 129^{b}/13
Tañrı ḳaraduġına İblīs ʿaleyhi'l-laʿne balta alur segirdür.
→ F.503 130^{b}/4-5
Ṭavşan ne ḳadar yügrügise behāsı iki aḳcadur.
→ F.399 127^{a}/12
Ṭavşanuñ ḳaçışın gördüm, etinden yigrendüm.
→ F.475 129^{b}/7-8
Ṭay atdan ṭayaḳ yėgdür deminde.
→ F.251 123^{a}/6-7
Tīmār destemāldür, kime varursa silinür.
→ F.417 127^{b}/15-128^{a}/1
Ṭoġmaduḳ ḳoduġa tura biçme.
→ F.206 121^{b}/12
Torlaḳı bėsle, gözüñ oysun.
→ F.479 129^{b}/11
Toṣun yük getürmedügin andan bildüm, aluḳlamadın tersledi.
→ F.508 130^{b}/8-9
Ṭuz etmek bilmezden it yėgdür.
→ F.224 122^{a}/12-13
Ulu beglerüñ ḳañlısı ṭavşan alur.
→ F.502 130^{b}/3
Ulu yañılmaz, yañılicek ḳatı yañılur.
→ F.396 127^{a}/10
Yaġmurda düşmān<uñ> ḳoyunı ṣatulsun, dōstuñ atı.
→ F.487 130^{a}/3-4
Yā hirk eyle yā terk.
→ F.510 130^{b}/10
Yaluñuz elüñ āvāzı çıḳmaz.
→ F.222 122^{a}/10
Yanḳudan ḳaya yıḳılur, bühtāndan ölür er.
→ F.210 121^{b}/15-122^{a}/1
Yavuz sirke küpine ziyān eyler.
→ F.354 126^{a}/6
Yėrdük oġlan yėr ṭutar.
→ F.207 121^{b}/13
Yılan yılduz görmeyince ölmez.
→ F.492 130^{a}/8
Yigit başından devlet ıraḳ olmaz.
→ F.233 122^{b}/6

Yoġsul aʿlā ata binse selām almaz.
→ F.505 130b/6
Yol eri yolda gerek.
→ F.411 127b/7-8
Yurt, yurtdan ḳutludur.
→ F.240 122b/12
Yügrüge bin, sözsüzden (?) ḳaç.
→ F.498 130a/15
Yüz ḳoyunlu atam ḳalmaḳdan bir yüksüklü anam ḳalmaḳ yėgdür.
→ F.494 130a/10-11

Sadece P Nüshasında Bulunan Atasözleri

F nüshasında yer almayıp sadece P nüshasında bulunan 85 atasözü aşağıda verilmiştir.

Anbārdan bir çāşnī besdür.
→ P.523 19b/9
Atalaruñ bir sözi biñ ögüde geçer.
→ P.538 20a/10
ʿAvret var kim arpa unın aş eyler, ʿavret var kim kertik başın yaş eyler.
→ P.91 5b/8-9
Ay benümle olsun, ılduz g.tine ayaġum.
→ P.215 10a/5
Bazlamaç bilmeyen deve ṭabanın bazlamaç ṣanur.
→ P.509 19a/9-10
Beglerle erişen başdan çıḳar.
→ P.128 7a/2
Bėş de bėş bėş, buçuḳ da bėş.
→ P.201 9b/3
Bıñar başından ḳoḳar
→ P.105 6a/9
Bī-devlete ölüm ve ögüt ḥaḳdur, evvel kev (?) kişilere.
→ P.554 20b/10-11
Bilmeyen ḳatında ṭapu ḳılmaġıla bükülmek birdür.
→ P.46 4a/6
Biregi s.kile gerdege girme.
→ P.92 5b/10
B.ḳı çöp ucıla yėr olduñ.
→ P.81 5a/10
Boş torbayıla at dutulmaz.
→ P.373 15a/4

Bu bilişle ṣaġlıḳ yerine s.küm alasın.
→ P.66 4^{b}/10
Bud ḳısmaġıla .m dar olmaz.
→ P.80 5^{a}/9-10
Çoḳ it av eylemez.
→ P.102 6^{a}/7
Çünki ṭamaġuñ yoḳ, ėlüñ göbekde (?) n'eyler.
→ P.62 4^{b}/7
Delüden uṣlu ḫaber...
→ P.305 13^{a}/3
Delüye ne ḳalem.
→ P.72 5^{a}/4
Deñizde balıḳ mı ṣatarsın?
→ P.95 6^{a}/1
Deveyi yėl aldı, dėrler; tozunı gökde iste.
→ P.85 5^{b}/3-4
Devletlünüñ ʿavreti ölür, bī-devletüñ eşegi.
→ P.86 5^{b}/4
Ecelüñ yoġısa s.kümden ölmeyesin.
→ P.65 4^{b}/10
Eger artuḳ yėrüñ varısa çalunayum.
→ P.527 20^{a}/1-2
Ėl gezen yā budına bulur ya boġazına.
→ P.70 5^{a}/3
Ėl ile ṭavşan avlayalar.
→ P.533 20^{a}/6
Ėl oġlından oġluñ böyüt.
→ P.132 7^{a}/5
Ere, at<a>, ite sinci yoḳ.
→ P.356 14^{b}/4
Ėrteye ḳalan belādan ḳorḳma.
→ P.495 18^{b}/10-11
Eski ırmaġa ṣu yörür.
→ P.368 15^{a}/1
Eşek s.kine binem yayaḳ olınca.
→ P.109 6^{a}/11-6^{b}/1
Evecek ḳancuḳ gözsüz enücük ṭoġurur.
→ P.71 5^{a}/4
Gideni ḳo, ṭuranı ḫōşgör.
→ P.494 18^{b}/10

Görsetürden oturur ōrūspī yegdür.
→ P.63 4^b/7-8
G.tden başa ṭoġrı ḫaber yoḳ.
→ P.90 5^b/7-8
G.tüñ kiriye vėrdüñ, elüñ ḳarşu dutma.
→ P.108 6^a/11
Gözüñle gördügüñ etegüñle örtgil.
→ P.30 3^b/5-6
Ḥaḳ bāṭıldan aġlamadı, aḳan dereyi kimse baġlamadı.
→ P.170 8^a/11-8^b/1
Hemīşe keşīş kete yemez.
→ P.453 17^b/4
Kāhil öküzüñ cānı ḥo.
→ P.78 5^a/8
Ḳanda olursa olsun, buzaġu ḳazuḳda olsun.
→ P.202 9^b/4
Ḳara ḫaber yerde ḳalmaz.
→ P.76 5^a/7
Ḳatmış s.ke kimsenüñ ḥükmi geçmez.
→ P.106 6^a/9-10
Ḳavm yoḳluġından leglege ṣalā verevüz.
→ P.88 5^b/6
Ḳayṣeri'de (?) yazılmış ḳarınuñ (?) başı anası .mına.
→ P.59 4^b/4-5
Keçinüñ g.ti giciyicek çōbān etmegin yėr.
→ P.61 4^b/6
Kelüñ başı açıldı, dėr.
→ P.56 4^b/2
Kişi azıtmaz, illā hem-nişīni...
→ P.463 17^b/11
Kişi kendüye etdügin ėl dėrilüp ėtmez.
→ P.492 18^b/8-9
Kişinüñ eski oynaşı eyerlenmiş atı gibi olur.
→ P.74 5^a/5-6
Ḳocayıla yigidüñ ne oyunı ola?
→ P.79 5^a/9
Nā-kesden ṭamızlıḳ isteyince buña boḳuñ ḳat.
→ P.99 6^a/5-6
Oḳunmadın varan döşeksüz oturur.
→ P.548 20^b/6

Ol<acaḳ> oġlan boḳından bellüdür.
→ P.64 4b/8-9
Otuz gün oruç dut, eşek s.kile bayram eyle.
→ P.67 4b/11
Ögendireyi s.kem gölgesin daḫı.
→ P.89 5b/7
Öküzile oynayan danaya boynuz yeter.
→ P.84 5b/2-3
Öküzsüz ölmiş inek (?) kişi yüklememiş (?).
→ P.153 7b/9
Ölü var şivanına degmez.
→ P.596 22a/9-10
Ṣaḳṣaġan uşacuḳ ḳuyruġın yolar.
→ P.60 4b/5
Ṣalavāt ḳolaya taʿalluḳdur.
→ P.73 5a/5
Saña "başa" dėdügüm "Hegbecügüm ṣudan geçüresin." dėrin.
→ P.93 5b/10-11
Ṣarmaḳ ele girsün, s.küm ç.küm yėter.
→ P.104 6a/8-9
Ṣıçan inine ṣıġmaz, g.tine ḳabaḳ aṣar.
→ P.75 119a/6
Ṣıçmaġuñ peşrevi oṣuruḳ.
→ P.94 6a/1
S.kem ol kengeli kim g.tüm acıda.
→ P.42 4a/3
S.kilmege göñlüñ yoḳ, anda n'eylersin?
→ P.101 6a/6-7
S.kine uyan s.ki gibi başı aşaġa olur.
→ P.77 5a/7-8
Siñek kösüreye ḳonmış, kösüre eyitmiş: "Biz daḫı demürden ḳoparuz."
→ P.98 6a/4-5
Sögüş evden, ṣu ḳuyudan.
→ P.100 6a/6
Ṣulu señek ṣuda yiter.
→ P.435 17a/2
Şimdiki zamānda öküzi ḳaldururlar, altında buzaġu isterler.
→ P.97 6a/3
Ṭadanmış, ḳudurmışdan artuḳdur.
→ P.482 18b/1

Ṭ.şaġuñ gördümse, turp öñüme düşdi.
→ P.83 5ᵇ/1-2
Türk'üñ ṣoñ bilüsi bükādur.
→ P.226 10ᵇ/4
Ulu bayramda aşdan ṣaḳın, giçi bayramda etden ṣaḳın.
→ P.68 5ᵃ/1-2
Uṣūlī ṣaḳla ṣıpayı, ḳurt yemeye.
→ P.574 21ᵇ/4
Uyḳu ölümüñ ḳardaşıdur.
→ P.604 22ᵇ/6
Yad ölüsin s.ksün bizden ıraġ olsun.
→ P.47 4ᵃ/7
Yaġmur yaġıcaḳ yaruḳ ṭolar.
→ P.107 6ᵃ/10
Yalan vardur kim gerçekden yegdür.
→ P.103 6ᵃ/8
Yeñgeñden iste, vėrürse de yeñgeñ vėrmezse de yeñgeñ.
→ P.82 5ᵃ/11-5ᵇ/1
Yoġurt dökülse yoḳı ḳalur.
→ P.597 22ᵃ/10
Yügrük at yemin kendü arturur.
→ P.434 17ᵃ/1-2
Yüz dutulmaduḳ bıldırcın bir aḳçaya.
→ P.96 6ᵃ/2

Kaynaklarda Yer Almayan Atasözleri

Türk dili yukarıdaki atasözlerinin birçoğunun bugün kaynaklarda yer almasını KA'ya borçludur. Derlemede kaydedilen ama başta Albayrak (2009) ve Aksoy (1988) yayınları olmak üzere kaynaklarda rastlayamadığımız sözler aşağıda verilmiştir. Bu atasözleri ya sınırlı/yerel kullanıma sahip olmaları ya da uygunsuz (müstehcen) doğaları nedeniyle koleksiyonlardan çıkarılmış, modern referanslarda yer almamışlardır (Boratav 1954: 227-228).

Acemiden[1893] .m ḳorḳmış, aġaca çıḳmış.
→ F.646 134ᵇ/8-9, P.192 9ᵃ/7
Adumuz rūsbī[1894], ekmegümüz[1895] ḳuru[1896] yėrüz.[1897]

[1893] F. acemiden: P. aç mayadan (?)
[1894] F. rūsbī: P. rūspī
[1895] F. ekmegümüz: P. etmegümüz
[1896] F. ḳuru: P. ḳurı
[1897] F. yėrüz: P. yerüz

→ F.685 135ᵇ/13-14, P.43 4ᵃ/3-4
Almaġuñ ṣatması daḫı vardur.
→ F.506 130ᵇ/7, P.'de yok.
Anañ kābinin ḳo, öcüñ ḳoma.
→ F.285 124ᵃ/5-6, P.121 6ᵇ/8-9
Aruġuñ aṣlı belürmez.
→ F.298 124ᵇ/1, P.246 11ᵃ/7
At mı[1898] ṣatduñ, gümişlü[1899] yancuġum iseñ[1900] kesil.
→ F.449 128ᵇ/13-14, P.530 20ᵃ/3-4
Ay benümle olsun, ılduz g.tine ayaġum.
→ F.'de yok, P.215 10ᵃ/5
Baña iki ṭaş arasından un getür.
→ F.458 129ᵃ/6, P.541 20ᵇ/1
Baña yaramayanı bir pūla almazam.
→ F.378 126ᵇ/9-10, P.484 18ᵇ/2-3
Bayaġı Mehemmed,[1901] bayaġı börki.
→ F.287 124ᵃ/7, P.123 6ᵇ/9-10
Bayram istemeyen bayrama ėrmesün.
→ F.335 125ᵇ/5, P.626 23ᵃ/11-23ᵇ/1
Bazlamaç bilmeyen deve ṭabanın bazlamaç ṣanur.
→ F.'de yok, P.509 19ᵃ/9-10
Begler deve bigi olur, ḳancaruya[1902] olursa[1903] yėdilür.[1904]
→ F.260 123ᵃ/13-14, P.24 3ᵃ/11-3ᵇ/1
Beglerle erişen başdan çıḳar.
→ F.'de yok, P.128 7ᵃ/2
Ben de ḥālümce Bedre'd-dīn'em.
→ F.302 124ᵇ/5, P.250 11ᵃ/10
Ben geñümüle[1905] mi büklürem,[1906] beni erenler büklüdür.
→ F.661 135ᵃ/7-8, P.208 9ᵇ/10
Bıçaḳı[1907] ortaya ḳo, Saʿd-ı Vaḳḳāṣ'ıla oḳ at.
→ F.518 131ᵃ/2-3, P.557 21ᵃ/2
Bıñar başından ḳoḳar
→ F.'de yok, P.105 6ᵃ/9

[1898] F. at mı: (?) P. atumı
[1899] F. gümişlü: P. gümişli
[1900] F. yancuġum iseñ: P. yancuġumısañ
[1901] F. Mehemmed: P. Meḥemmed
[1902] F. ḳancaruya: P. ḳancaru
[1903] F. olursa: P. dilerise
[1904] F. yėdilür: P. yedilür
[1905] F. geñümüle: P. geñümle
[1906] F. büklürem: P. büklütdüm
[1907] F. bıçaḳı: P. boçuḳ

Bıyığına baḳma, muẖannetdür.
→ F.692 136ª/4, P.52 4ª/10
Bī-devlete ögüt vėresin; tekin (?) erişmedi[1908] benümile,[1909] dėr.[1910]
→ F.471 129ᵇ/3-4, P.87 5b/5-6
Bilmeyen ḳatında ṭapu ḳılmaġıla bükülmek birdür.
→ F.'de yok, P.46 4ª/6
Bilmezem[1911] dėmek çoḳ dürlü ḳażā ṣavar.
→ F.74 118ª/6, P.331 13ᵇ/9
Bilüre dan, bildügüñ işle.
→ F.291 124ª/10, P.239 11ª/1-2
Biregi s.kile gerdege girme.
→ F.'de yok, P.92 5ᵇ/10
Biregü ṭ.şaġıla ayġırlanma.
→ F.619 133ᵇ/15, P.164 8ª/7
Biregüyi kūya ḳoymazlarımış;[1912] bėlügüm[1913] ket-ẖudā evine aṣuñ, dėrimiş.
→ F.263 123ᵇ/2, P.28 3ᵇ/3-4
Bir ẖādimüñ gözin çıḳarmışlar; ol daẖı "Ṭ.şaġum yolına." dėmiş.
→ F.677 135ᵇ/7-8, P.225 10ᵇ/2-3
Bir kişide iki hüner çoḳ mıdur?[1914]
→ F.558 132ª/6, P.599 22ᵇ/1
Bir kişi kir pas (?) gördüñse dene, buzaġu ṣanma.
→ F.301 124ᵇ/4-5, P.249 11ª/9
Bir müd ṭarı[1915] bir aḳcaya,[1916] bir ḳarı[1917] aç ölmiş.
→ F.353 126ª/5-6, P.458 17ᵇ/8
Bir söyle, bir ėşit.
→ F.205 121ᵇ/11-12, P.'de yok.
Bir söz söyledüñ[1918] kim[1919] it ṣayaġıla[1920] yėmez.
→ F.561 132ª/8-9, P.602 22ᵇ/3-4
Bir yigitlikde bir ḳocalikde[1921] bellüdür.

1908 F. erişmedi: P. ėrişmedüñ
1909 F. benümile: P. benümle
1910 F. dėr: P. der
1911 F. bilmezem: P. bilmezin
1912 F. ḳoymazlarımış: P. ḳoymazlarmış
1913 F. bėlügüm: P. beligüm
1914 F. çoḳ mıdur: P. az olur
1915 F. ṭarı: P. darı
1916 F. aḳcaya: P. aḳçaya
1917 F. ḳarı: P. ḳaz
1918 F. söyledüñ: P. söyledüñüz
1919 F. kim: P. ki
1920 F. it ṣayaġıla: P. ṣaġyaġıla it
1921 F. ḳocalikde: P. ḳocalıḳda

→ F.110 119^{a}/6-7, P.369 15^{a}/1-2
B.ḳı çöp ucıla yėr olduñ.
→ F.'de yok, P.81 5^{a}/10
Bu bilişle ṣaġlıḳ yerine s.küm alasın.
→ F.'de yok, P.66 4^{b}/10
Bud ḳısmaġıla .m dar olmaz.
→ F.'de yok, P.80 5^{a}/9-10
Bugünki hergele nevbeti[1922] bizüm degüldür, ṭavaruñ[1923] ayruḳ yėrde[1924] iste.[1925]
→ F.150 120^{a}/7-8, P.408 16^{a}/5-6
Bulınanda ḳız yoḳ.
→ F.456 129^{a}/5, P.539 20^{a}/11
Cān alıcıdan ḳorḳup oġlancuḳlaruñ yavuz ögretme.
→ F.225 122^{a}/13-14, P.'de yok.
Cihān-gīr olmışlar, dehā<n>-gīr olmamışlar.
→ F.562 132^{a}/9-10, P.603 22^{b}/4
Cuḥa'ya muḥtesiblıḳ vėrmişler, evvelā atasın ḥaḳlamış.
→ F.149 120^{a}/6-7, P.'de yok.
Çabalama ögrenürsin yancuġum.
→ F.657 135^{a}/3, P.204 9^{b}/4-5
Çoḳ it av eylemez.
→ F.'de yok, P.102 6^{a}/7
Çünki ṭamaġuñ yoḳ, ėlüñ göbekde (?) n'eyler.
→ F.'de yok, P.62 4^{b}/7
Dalabın bilmeyen devlüngeç atar.
→ F.504 130^{b}/5, P.'de yok.
Delüye depret, delü saña ṣapradur.
→ F.266 123^{b}/4-5, P.32 3^{b}/7
Deveyi yėl aldı, dėrler; tozunı gökde iste.
→ F.'de yok, P.85 5^{b}/3-4
Devletlünüñ ʿavreti ölür, bī-devletüñ eşegi.
→ F.'de yok, P.86 5^{b}/4
Dilkü[1926] ne ḳadar yatursa ėñi ol ḳadar yėler.
→ F.617 133^{b}/13-14, P.162 8^{a}/5
Dükkan[1927] darçuḳ olıcaḳ oturacaḳ yėr bulınmaz.
→ F.552 131^{b}/15-132^{a}/1, P.591 22^{a}/5-6

1922 F. nevbeti: P.'de yok.
1923 F. ṭavaruñ: P. ṭavaruñ kişi
1924 F. yėrde: P. yerde
1925 F. iste: P. yoḳla
1926 F. dilkü: P. tilkü
1927 F. dükkan: P. dükkān

Ecelüñ yoġısa s.kümden ölmeyesin.
→ F.’de yok, P.65 4^{b}/10
Ecel yėri açuḳdur, cebe daḫı[1928] fāyide ėtmez.
→ F.362 126^{a}/12-13, P.467 18^{a}/2-3
Eger artuḳ yėrüñ varısa çalunayum.
→ F.’de yok, P.527 20^{a}/1-2
Ėl gezen yā budına bulur ya boġazına.
→ F.’de yok, P.70 5^{a}/3
Ėl ile ṭavşan avlayalar.
→ F.’de yok, P.533 20^{a}/6
Ėl oġlından oġluñ böyüt.
→ F.’de yok, P.132 7^{a}/5
Ėl öñüne[1929] kimse ṭurmaz.[1930]
→ F.312 124^{b}/14, P.260 11^{b}/6
Ėlüñ aġzı fāldur, ne dėrse[1931] olur.
→ F.259 123^{a}/12-13, P.23 3^{a}/10-11, P.69 5^{a}/2
Emegüñ saġdıç emegine dönsün.
→ F.134 119^{b}/10-11, P.393 15^{b}/6
Ere, at<a>, ite sinci yoḳ.
→ F.’de yok, P.356 14^{b}/4
Er gördüñ, ḳuşan; ev gördüñ, ḳaşan.
→ F.590 133^{a}/6-7, P.134 7^{a}/6-7
Er yılan olmaya yaraġı yılan ola.
→ F.564 132^{a}/11-12, P.659 24^{b}/6
Eski ırmaġa ṣu yörür.
→ F.’de yok, P.368 15^{a}/1
Ėşek[1932] ata eytmiş: “Yoḳuşda sen baña küy, inişde ben saña küyem.”[1933]
→ F.569 132^{b}/3-4, P.648 24^{a}/8-9
Eşek s.kine binem yayaḳ olınca.
→ F.’de yok, P.109 6^{a}/11-6^{b}/1
Ėtdügüñ ḥamīr ḫayālīdür.
→ F.421 128^{a}/3-4, P.’de yok.
Evde[1934] her odun yanar, eyle ṭaġda yanar.
→ F.580 132^{b}/13-14, P.6 2^{b}/9

[1928] F. daḫı: P.’de yok.
[1929] F. öñüne: P. öñine
[1930] F. ṭurmaz: P. dolanımaz
[1931] F. dėrse: P. deseler [23. atasözü], P. dėrlerse [69. atasözü]
[1932] F. ėşek: P. eşek
[1933] F. küyem: P. küyeyin dėmiş
[1934] F. evde: P. odda (?)

Evren evreni[1935] yudmayınca[1936] evren olmaz.
→ F.610 133b/7-8, P.155 7b/10-11
Evüñ yapılmış, ʿavretüñ[1937] ṭutulmış,[1938] ṭonuñ[1939] dikilmiş.
→ F.180 121a/4, P.439 17a/5
Evvel bāzāra[1940] bāzār yėtmez.[1941]
→ F.439 128b/3-4, P.518 19b/5-6
Evvelki bereketden ay aydıñı[1942] ḳalıpdur.
→ F.363 126a/13-14, P.468 18a/3-4
Ġarībi s.kem yėrlünüñ[1943] atası sėni... (?)[1944/1945]
→ F.663 135a/9-10, P.210 9b/11-10a/1
Ġayret altında er ölmiş.[1946/1947]
→ F.169 120b/9, P.427 16b/8
Giçiler ṣu döker, ulular ṭayınur,[1948] dėmiş.[1949]
→ F.453 129a/2, P.535 20a/7-8
Gideni ḳo, ṭuranı ḫōşgör.
→ F.'de yok, P.494 18b/10
Giyegi<lik>[1950] kim etmez, ḳızı kim dilemez?
→ F.460 129a/8-9, P.544 20b/3
Görsetürden oturur ōrūspī yegdür.
→ F.'de yok, P.63 4b/7-8
G.tden başa ṭoġrı ḫaber yoḳ.
→ F.'de yok, P.90 5b/7-8
G.tüm g.te[1951] degişicek g.tümden[1952] ne kelām var?
→ F.695 136a/6-7, P.55 4b/1
Ḥaḳ bāṭıldan aġlamadı, aḳan dereyi kimse baġlamadı.
→ F.'de yok, P.170 8a/11-8b/1
Ḥaḳḳuñ degdi, nice gülmeyesin.

1935 F. evreni: P. evren<i>
1936 F. yudmayınca: P. yutmayınca
1937 F. ʿavretüñ: P.'de yok.
1938 F. ṭutulmış: P.'de yok.
1939 F. ṭonuñ: P. donuñ
1940 F. bāzāra: P. bāzārda
1941 F. yėtmez: P. yetmez
1942 F. ay aydıñı: P. ay ayduñı
1943 F. yėrlünüñ: P. yerlünüñ
1944 F. sėni: P. seni (?)
1945 *atasını* (?)
1946 F. ölmiş: P. kişi (?)
1947 *olmış* (?)
1948 F. ṭayınur: P. ṭayın<ur>
1949 F. dėmiş: P. dėmişler
1950 F. giyegi<lik>: P. güyegi<lik>
1951 F. g.te: P. g.tüñe
1952 F. g.tümden: P. g.tüme

→ F.239 122[b]/11, P.236 10[b]/10-11
Ḥammām senden almadan[1953] sen ḥammāmdan al çıḳ.
→ F.624 134[a]/4-5, P.169 8[a]/10-11
Ḫaṭīb[1954] ḳılıc<ı>[1955] gibi bir kez[1956] gerek olur.
→ F.468 129[b]/1, P.551 20[b]/8
Hemīşe keşīş kete yemez.
→ F.'de yok, P.453 17[b]/4
Ḫırlı s.kdügümüñ adı ḳumarı mı olur?
→ F.674 135[b]/4, P.222 10[a]/11
Ḫırlu s.kdügüm Ḳaraca Aḥmed Türbesine[1957] mi gelür?
→ F.676 135[b]/5-6, P.224 10[b]/12
Ḫōryatdan[1958] ṣavaş ḳopar.
→ F.672 135[b]/2, P.220 10[a]/9
İki ṣanan iletmez ʿışḳı başa.
→ F.550 131[b]/14, P.589 22[a]/4
İt boḳı keferede[1959] yaradı, ol daḫı bulunmadı.
→ F.670 135[a]/15-135[b]/1, P.218 10[a]/7-8
Ḳanda olursa olsun, buzaġu ḳazuḳda olsun.
→ F.'de yok, P.202 9[b]/4
Ḳaplan bigi[1960] buludla[1961] ṭalaşma.
→ F.534 131[a]/15, P.572 21[b]/2-3
Ḳatı yörürsem ḳażā baña yėter.
→ F.408 127[b]/5-6, P.'de yok.
Ḳatmış s.ke kimsenüñ ḥükmi geçmez.
→ F.'de yok, P.106 6[a]/9-10
Ḳavī ḳavī[1962] kerkersin, ḳoduḳ öldüginden ḫaberüñ yoḳ.
→ F.668 135[a]/13-14, P.216 10[a]/5-6
Ḳavm yoḳluġından leglege ṣalā verevüz.
→ F.'de yok, P.88 5[b]/6
Ḳayṣeri'de (?) yazılmış ḳarınuñ (?) başı anası .mına.
→ F.'de yok, P.59 4[b]/4-5
Keçinüñ g.ti giciyicek çōbān etmegin yėr.
→ F.'de yok, P.61 4[b]/6

1953 F. almadan: P. almadın
1954 F. ḫaṭīb: P. ḫaṭībe
1955 F. ḳılıc<ı>: P. ḳılıcı
1956 F. bir kez: P. heftede bir kez
1957 F. türbesine: P. tekyesine
1958 F. ḫōryatdan: P. ḫōr<ya>tdan (?)
1959 F. keferede: P. kefārete
1960 F. bigi: P. gibi
1961 F. buludla: P. buludıla
1962 F. ḳavī ḳavī: P. ḳurı ḳurı

Ḳınadan[1963/1964] ġayrı nesne yaġ götürmez.
→ F.372 126^{b}/5, P.477 18^{a}/9
Ḳışuñ ṭumanlu, yazuñ yaġmurlu olsun.
→ F.486 130^{a}/2-3, P.'de yok.
Ḳızlıḳ olsa, buġday al; ʿavret ölse, ḳız al.
→ F.555 132^{a}/3-4, P.594 22^{a}/8
Kime ṭavşan[1965] yarar, kime ḳurt...
→ F.305 124^{b}/8, P.253 11^{b}/1
Kişi ʿayā<li>n[1966] almaḳ çetin, beslemek ḳolay olur.[1967]
→ F.177 121^{a}/1, P.437 17^{a}/3-4
Kişi azıtmaz, illā hem-nişīni...
→ F.'de yok, P.463 17^{b}/11
Kişi geñinle mi ḳażāya uġrar?
→ F.690 136^{a}/2-3, P.50 4^{a}/9
Kişiye ṭaleb fāyide ėtmez[1968] naṣīb olmayınca.
→ F.442 128^{b}/6, P.521 19^{b}/7-8
Ḳocayıla yigidüñ ne oyunı ola?
→ F.'de yok, P.79 5^{a}/9
Ḳol ṣalsa yön bellü olur.
→ F.14 116^{b}/3, P.'de yok.
Ḳoyuna ḳurt gelse, vay biregüyedür.
→ F.520 131^{a}/4-5, P.'de yok.
Ḳurda[1969] ayaḳ[1970] aṣṣı ėtmez,[1971] ōrusbiye[1972] <ögüt aṣṣı ėtmez>.[1973]
→ F.615 133^{b}/12, P.160 8^{a}/3-4
Ḳurt[1974] avın ḳomaz.
→ F.129 119^{b}/6-7, P.388 15^{b}/3
Ḳutsuzuñ yedi eve dek ziyānı[1975] ṭoḳunur.[1976]
→ F.687 135^{b}/15-136^{a}/1, P.45 4^{a}/5
Küçük barmaġa yüzük ṭaġ olmaz.
→ F.628 134^{a}/8, P.174 8^{b}/4

1963 *ḳoyundan* (?)
1964 F. ḳınadan: P. ḳoyundan
1965 F. ṭavşan: P. ḳuş
1966 F. ʿayā<li>n: P. ʿayālin
1967 F. ḳolay olur: P. ḳolay
1968 F. fāyide ėtmez: P. olmaz
1969 F. ḳurda: P. oġrı ḳurda
1970 F. ayaḳ: P. uyuḳ
1971 F. aṣṣı ėtmez: P. aṣṣı etmez
1972 F. ōrusbiye: P. ōrūspiye
1973 F. <ögüt aṣṣı ėtmez>: P. ögüt aṣṣı etmez
1974 F. ḳurt: P. ḳarı ḳurt
1975 F. ziyānı: P. ziyān<ı>
1976 F. ṭoḳunur: P. doḳunur

Laʿnet yėñdügüñ[1977] daʿviye.
→ F.310 124ᵇ/12-13, P.258 11ᵇ/4
Māl ḳandayısa kendüyi söyletdürür.
→ F.234 122ᵇ/7, P.'de yok.
Mescid yıḳıldısa miḥrāb yėrindedür.[1978]
→ F.159 120ᵇ/1, P.417 16ᵇ/1
Nā-kesden ṭamızlıḳ isteyince buña boḳuñ ḳat.
→ F.'de yok, P.99 6ᵃ/5-6
Ne ėversin, şeker ṣuya mı düşdi?
→ F.448 128ᵇ/12-13, P.529 20ᵃ/3
Oduncıya, ḳuşcıya[1979] raḥmet yoḳdur.
→ F.688 136ᵃ/1, P.48 4ᵃ/7-8
Oġlanı yumuşa ṣal,[1980] ardınca sen[1981] var.
→ F.49 117ᵇ/1, P.306 13ᵃ/4
Oġlan oġlandur eger peyġāmberise.
→ F.377 126ᵇ/8-9, P.483 18ᵇ/2
Oġuruñ gözle, oḳı at, dėr.
→ F.245 123ᵃ/2, P.13 3ᵃ/3-4
Oḳunan yėr eyü olur.
→ F.141 119ᵇ/15-120ᵃ/1, P.400 15ᵇ/10-11
Oldı oldı; olmadı, ḳara ėşek[1982] ḳapuda baġlı.[1983]
→ F.324 125ᵃ/10, P.615 23ᵃ/2-3
Otuz gün oruç dut, eşek s.kile bayram eyle.
→ F.'de yok, P.67 4ᵇ/11
Ögendireyi s.kem gölgesin daḫı.
→ F.'de yok, P.89 5ᵇ/7
Öküzile oynayan danaya boynuz yeter.
→ F.'de yok, P.84 5ᵇ/2-3
Ölen s.ki aġlayan g.tine.[1984]
→ F.654 135ᵃ/1, P.199 9ᵇ/2
Ölü var şivanına degmez.
→ F.'de yok, P.596 22ᵃ/9-10
Ölüyi döşeginde avlamaḳ[1985] gerek.
→ F.188 121ᵃ/11-12, P.448 17ᵇ/1

[1977] F. yėñdügüñ: P. yeñdügüñ
[1978] F. yėrindedür: P. durur
[1979] F: ḳuşcıya: P. ḳuşçıya
[1980] F. ṣal: P. gönder
[1981] F. sen: P.'de yok.
[1982] F. ėşek: P. eşek
[1983] F. baġlı: P. baġludur
[1984] F. g.tine: P. büzügine
[1985] F. avlamaḳ: P. aġlamaḳ

Öñin añlamayan ṣoñın ṭañlar.
→ F.5 116a/10-11, P.262 11b/7
Rūsbīyi[1986] böyük s.kile[1987] ḳorḳutma.
→ F.627 134a/7-8, P.173 8b/3
Ṣaban[1988] vaḳtında ṣaġ ḳol oraḳ vaḳtında uz gelür.
→ F.588 133a/5, P.131 7a/4-5
Ṣaḳalı[1989] ḳara kişi ebleh olur.
→ F.133 119b/9-10, P.392 15b/5-6
Ṣaḳṣaġan uşacuḳ ḳuyruġın yolar.
→ F.'de yok, P.60 4b/5
Ṣalavāt ḳolaya taʿalluḳdur.
→ F.'de yok, P.73 5a/5
Saña "başa" dėdügüm "Hegbecügüm ṣudan geçüresin." dėrin.
→ F.'de yok, P.93 5b/10-11
Ṣarmaḳ ele girsün, s.küm ç.küm yėter.
→ F.'de yok, P.104 6a/8-9
Sen de mi bildüñ yüküm ḳozuduġun?[1990]
→ F.447 128b/11-12, P.528 20a/2
Ṣıçmaġuñ peşrevi oṣuruḳ.
→ F.'de yok, P.94 6a/1
S.kem ol kengeli kim g.tüm acıda.
→ F.'de yok, P.42 4a/3
S.kilmege göñlüñ yoḳ, anda n'eylersin?
→ F.'de yok, P.101 6a/6-7
S.kine uyan s.ki gibi başı aşaġa olur.
→ F.'de yok, P.77 5a/7-8
Siñek kösüreye ḳonmış, kösüre eyitmiş: "Biz daḫı demürden ḳoparuz."
→ F.'de yok, P.98 6a/4-5
Sögüş evden, ṣu ḳuyudan.
→ F.'de yok, P.100 6a/6
Şeyṭān oġlancuḳların oḫşamış: "Birbirinden ḳutsuzcalarum." dėmiş.
→ F.416 127b/13-15, P.'de yok.
Şimdiki zamānda öküzi ḳaldururlar, altında buzaġu isterler.
→ F.'de yok, P.97 6a/3
Şol sözi söyle ki[1991] sözüñde[1992] başılmayasın.

[1986] F. rūsbīyi: P. rūspīyi
[1987] F. s.kile: P. s.kle
[1988] F. ṣaban: P. ṣapan
[1989] F. ṣaḳalı: P. ṣaḳal<ı>
[1990] F. ḳozuduġun: P. ḳozduġın
[1991] F. ki: P. kim
[1992] F. sözüñde: P.'de yok.

→ F.526 131^a/9, P.564 21^a/8
Ṭamaʿ çoḳ ziyān ėder.
→ F.197 121^b/5, P.’de yok.
Ṭamaʿ-dārı ḳalb s.ker.
→ F.678 135^b/8, P.227 10^b/4
Tañrı ḳaraduġına İblīs ʿaleyhi'l-laʿne balta alur segirdür.
→ F.503 130^b/4-5, P.’de yok.
Ṭ.şaġuñ gördümse, turp öñüme düşdi.
→ F.’de yok, P.83 5^b/1-2
Ṭavarın oñmayan ḥarām-zāde.
→ F.238 122^b/10-11, P.235 10^b/10
Ṭavşanuñ ḳaçışın gördüm, etinden yigrendüm.
→ F.475 129^b/7-8, P.’de yok.
Ṭay atdan ṭayaḳ yėgdür deminde.
→ F.251 123^a/6-7, P.’de yok.
Ṭoḳı depretme, ac'ı işletme.
→ F.533 131^a/15, P.571 21^b/2
Ṭon görkdür hem üstüñe örtüdür.[1993]
→ F.299 124^b/2, P.247 11^a/7-8
Ṭoñuzdan[1994] bir oḳı[1995] esirgeme.
→ F.689 136^a/2, P.49 4^a/8
Toṣun yük getürmedügin andan bildüm, aluḳlamadın tersledi.
→ F.508 130^b/8-9, P.’de yok.
Türk'üñ ṣoñ bilüsi bükādur.
→ F.’de yok, P.226 10^b/4
Ulu yañılmaz, yañılicek ḳatı yañılur.
→ F.396 127^a/10, P.’de yok.
Uṣlu ṣanu[1996] ṣanınca delü evlenmiş.[1997]
→ F.346 125^b/14-15, P.637 23^b/8-9
Uṣūlī ṣaḳla ṣıpayı, ḳurt yemeye.
→ F.’de yok, P.574 21^b/4
Vay aña kim Allāh Taʿālā[1998] vėrmeye.
→ F.314 125^a/1, P.605 22^b/5-6
Yad ölüsin s.ksün bizden ıraġ olsun.
→ F.’de yok, P.47 4^a/7

[1993] F. hem üstüñe örtüdür: P. er Türk'dür
[1994] F. ṭoñuzdan: P. ṭoñuza
[1995] F. oḳı: P. oḳ
[1996] F. ṣanu: P. ṣanınç
[1997] F. evlenmiş: P. evlenmişdür
[1998] F. Allāh Taʿālā: P. Allāhu Taʿālā

Yaġı çoḳ,[1999] ḳoça[2000] ṭ.şaġına dürter.
→ F.681 135ᵇ/10-11, P.230 10ᵇ/6-7
Yaġmur yaġıcaḳ yaruḳ ṭolar.
→ F.'de yok, P.107 6ᵃ/10
Yārdan ḫayr gelmez.
→ F.241 122ᵇ/13, P.237 10ᵇ/11
Yazulu[2001] yazusın[2002] görse gerek, görmeyince gūra girmez.
→ F.326 125ᵃ/11-12, P.617 23ᵃ/4
Yėdük,[2003] içdük;[2004] yatacaḳ vaḳt[2005] ḳanda gidersin.
→ F.651 134ᵇ/12, P.197 9ᵃ/11
Yemişüñ eyüsin ṭoñuz yėr.
→ F.645 134ᵇ/7-8, P.191 9ᵃ/6
Yoġurt dökülse yoḳı ḳalur.
→ F.'de yok, P.597 22ᵃ/10
Yoḳuşdan iniş ḳocaya yėgdür.[2006]
→ F.529 131ᵃ/11-12, P.567 21ᵃ/10
Yüküñ ḳaba eger ṣaman degülise.[2007]
→ F.306 124ᵇ/9, P.254 11ᵇ/1-2
Yüz dutulmaduḳ bıldırcın bir aḳçaya.
→ F.'de yok, P.96 6ᵃ/2

[1999] F. çoḳ: P. çoġ olan
[2000] F. ḳoça: P. ḳoca
[2001] F. yazulu: P yazılu
[2002] F. yazusın: P. yazısuz (?)
[2003] F. yėdük: P. yedük.
[2004] *yėdüñ içdüñ* (?)
[2005] F. vaḳt: P. vaḳıt
[2006] F. ḳocaya yėgdür: P. yegdür ḳocaya
[2007] F. degülise: P. degülse

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAĞLAMLI DİZİN

Dizinin Oluşturulması Hakkında

- Dizin bağlamlı olarak hazırlandı.
- Dizin hazırlanırken birçok yerde Yılmaz ve Demir (2013) tarafından belirlenen ilkelere uyulmaya çalışıldı. Bununla birlikte kimi zaman söz konusu yazıdaki ilkelerin dışına çıkıldığı yerler de oldu.
- Metin bölümünde atasözlerinin ifade ettikleri mecazi anlamlar söz konusu edildiğinden dizinde -genellikle- madde başlarının mecaz anlamlarının verilmesinden kaçınıldı.
- Okunuşunda ve anlamlandırılmasında emin olunamayan sözler için soru işareti (?) kullanıldı.

A

acemi: *(< Ar. ʿacemī)* acemi
  a.+den F.646 134^{b}/8
    a.+den .m ḳorḳmış aġaca çıḳmış F.646 134^{b}/8
acı: acı
  a.+dur F.422 128^{a}/5
    ḥaḳ söz aġudan a.+dur F.422 128^{a}/5
acı-: eziyet gör-, canı yan-
  a.-yan F.373 126^{b}/5, P.478 18^{a}/9
    a.-yan eşek atdan geçer P.478 18^{a}/9
    a.-yan ėşek atdan geçer F.373 126^{b}/5
acıḳ-: acık- krş. *açıḳ-*
  a.-mayınca P.449 17^{b}/1
    kişi a.-mayınca aç ḥālin bilmez P.449 17^{b}/1
acıt-: acıt-

a.-a (acıda) P.42 4a/3

s.kem ol kengeli kim g.tüm a.-a P.42 4a/3

aç: aç, tok olmayan

a. F.189 121a/12, F.297 124a/15, F.353 126a/6, F.425 128a/6, F.528 131a/11, F.600 133a/14, P.144 7b/2, P.192 9a/7, P.245 11a/6, P.449 17b/1, P.450 17b/2, P.458 17b/8, P.504 19a/6, P.566 21a/10

a. arslandan ṭoḳ ṭoñuz yėgdür F.600 133a/14

a. arṣlandan ṭoḳ ṭoñuz yegdür P.144 7b/2

a. emān bilmez erken ḳarnuñ ṭoyur F.297 124a/15

a. emān bilmez erken ḳarnuñ ṭoyur P.245 11a/6

a. ile ecelli söyleşür P.450 17b/2

a. ḳarın ḳatıḳ istemez F.425 128a/6

a. ḳarın ḳatıḳ istemez P.504 19a/6

a. mayadan .m ḳorḳmış aġaca çıḳmış P.192 9a/7

bir müd darı bir aḳçaya bir ḳaz a. ölmiş P.458 17b/8

bir müd ṭarı bir aḳcaya bir ḳarı a. ölmiş F.353 126a/6

kişi acıḳmayınca a. ḥālin bilmez P.449 17b/1

kişi açıḳmayınca a. ḥālin bilmez F.189 121a/12

yılan urduġı uyumış a. uyumamış F.528 131a/11

yılan urduġı uyumış a. uyumamış P.566 21a/10

a.+a (aca) F.601 133a/15, P.145 7b/3

ṭoḳ a.+a ıvaḳ ṭoġrar P.145 7b/3

ṭoḳ a.+a uvaḳ ṭoġrar F.601 133a/15

a.+ı (acı) F.367 126b/1, F.533 131a/15, P.472 18a/6, P.571 21b/2

bir a.+ı biñ cebeli ṣoymaz P.472 18a/6

bir a.+ı biñ cebelü ṣoymaz F.367 126b/1

ṭoḳı depretme a.+ı işletme F.533 131a/15

ṭoḳı depretme a.+ı işletme P.571 21b/2

a.+ıla (acıla) F.190 121a/13

a.+ıla ecelli söyleşür F.190 121a/13

açıḳ-: acık- krş. *acıḳ-*

a.-mayınca F.189 121a/12

kişi a.-mayınca aç ḥālin bilmez F.189 121a/12

açıl-: açıl-

a.-dı F.379 126b/10, P.56 4b/2, P.485 18b/4

aġaç ḳapu yapıldısa altun ḳapu a.-dı F.379 126b/10

aġaç ḳapu yapıldısa altun ḳapu a.-dı P.485 18b/4

kelüñ başı a.-dı dėr P.56 4b/2

a.-ma F.472 129b/5

iñen a.-ma ṣovuḳ geçer F.472 129b/5

aç ḳal-: aç kal-
- a.-maz F.135 119^{b}/11, P.394 15^{b}/7
  - açuḳ boġaz a.-maz F.135 119^{b}/11
  - açuḳ boġaz a.-maz P.394 15^{b}/7

açuḳ: açık; ortada, meydanda
- a. F.135 119^{b}/11, P.394 15^{b}/7
  - a. boġaz aç ḳalmaz F.135 119^{b}/11
  - a. boġaz aç ḳalmaz P.394 15^{b}/7
- a.+dur F.362 126^{a}/13, P.467 18^{a}/3
  - ecel yėri a.+dur cebe daḫı fāyide ėtmez F.362 126^{a}/13
  - ecel yėri a.+dur cebe fāyide etmez P.467 18^{a}/3

ad: ad, isim; nam, şöhret
- a.+ı F.674 135^{b}/4, P.222 10^{a}/11
  - ḫırlı s.kdügümüñ a.+ı ḳumarı mı olur F.674 135^{b}/4
  - ḫırlı s.kdügümüñ a.+ı ḳumarı mı olur P.222 10^{a}/11
- a.+ından F.319 125^{a}/5, P.610 22^{b}/10
  - adlu kişi a.+ından ḳorḳduḳça adsuz Tañrı'dan ḳorḳmaz F.319 125^{a}/5
  - adlu kişi a.+ından ḳorḳınca adsuz Tañrı'dan ḳorḳmaz P.610 22^{b}/10
- a.+umuz F.685 135^{b}/13, P.43 4^{a}/3
  - a.+umuz rūsbī ekmegümüz ḳuru yėrüz F.685 135^{b}/13
  - a.+umuz rūspī etmegümüz ḳurı yerüz P.43 4^{a}/3
- a.+uñ F.404 127^{b}/1
  - a.+uñ nedür Reşīd bir söyle bir ėşid F.404 127^{b}/1

adem: *(< Ar. ādem)* adam, insan, kişi krş. ā*dem*
- a. P.351 14^{a}/11
  - a. nefsinden ḥayvān yularından yėdilür P.351 14^{a}/11
- a.+i P.500 19^{a}/3
  - ḳuru ġayret a.+i bitli eyler P.500 19^{a}/3

ādem: *(Ar.)* adam, insan, kişi krş. *adem*
- ā. F.40 117^{a}/8, F.94 118^{b}/8, P.296 12^{b}/7
  - ā. alası içinde ṭavar alası daşında P.296 12^{b}/7
  - ā. alası içinde ṭavar alası ṭaşında F.40 117^{a}/8
  - ā. nefsinden ḥayvān yularından yėdilür F.94 118^{b}/8
- ā.+i F.391 127^{a}/5
  - ḳurı ġayret ā.+i bitli eyler F.391 127^{a}/5

ādemī: *(Ar.)* insan, insanoğlu
- ā. F.115^{b}/9
  - ā. oldur ki Ḥaḳ sözile ʿamel eyleye F.115^{b}/9

ad ḳo-: ad koy-, isim ver- krş. *ad vėr-*
a.-maḳ F.563 132^{a}/11
ṭoġmaduḳ oġlana a.-maḳ olmaz F.563 132^{a}/11
adlu: tanınmış, meşhur; iyi tanınan, şerefli
a. F.319 125^{a}/5, P.610 22^{b}/10
a. kişi adından ḳorḳduḳça adsuz Tañrı'dan ḳorḳmaz F.319 125^{a}/5
a. kişi adından ḳorḳınca adsuz Tañrı'dan ḳorḳmaz P.610 22^{b}/10
adsuz: adsız, tanınmayan, bilinmeyen; kötü tanınan, şeref yoksunu
a. F.319 125^{a}/6, P.610 22^{b}/10
adlu kişi adından ḳorḳduḳça a. Tañrı'dan ḳorḳmaz F.319 125^{a}/6
adlu kişi adından ḳorḳınca a. Tañrı'dan ḳorḳmaz P.610 22^{b}/10
ad vėr-: isim ver-, ad koy- krş. *ad ḳo-*
a.-mek P.643 24^{a}/2
doġmadın oġlana a.-mek olmaz P.643 24^{a}/2
ad vėril-: isim veril-, ad kon-, adlandırıl-
a.-di F.116^{a}/2, P.2^{a}/11
cihānda gizlü sözler olmaġıçun āşikār ol sebebden a.-di buña Kitāb-ı Atalar P.2^{a}/11
cihānda gizlü söz olmaġıçun āşikār ol sebebden a.-di buña Kitāb-ı Atalar F.116^{a}/2
aġ-: çık-, yüksel-
a.-maz F.667 135^{a}/13, P.214 10^{a}/4
it üni göge a.-maz F.667 135^{a}/13
it üni göge a.-maz P.214 10^{a}/4
aġaç: ağaç; değnek, sopa
a. F.100 118^{b}/13, F.379 126^{b}/10, F.658 135^{a}/4, F.682 135^{b}/11, P.205 9^{b}/6, P.231 10^{b}/7, P.358 14^{b}/5, P.485 18^{b}/3
a. ḳapu yapıldısa altun ḳapu açıldı F.379 126^{b}/10
a. ḳapu yapıldısa altun ḳapu açıldı P.485 18^{b}/3
a. ne ḳadar uzunısa göge ėrecegi yoḳ F.100 118^{b}/13
a. ne ḳadar uzunsa göge ėrmez P.358 14^{b}/5
a. yumşaġın ḳurt yėr P.231 10^{b}/7
a. yumuşaḳın ḳurt yėr F.682 135^{b}/11
ḳurt bulduġı ḳuşıla ḳuş bulduġı a. başında F.658 135^{a}/4
ḳurt bulduġı ḳuşla ḳuş bulduġı a. başında P.205 9^{b}/6
a.+a (aġaca) F.646 134^{b}/8, P.192 9^{a}/7
acemiden .m ḳorḳmış a.+a çıḳmış F.646 134^{b}/8
aç mayadan .m ḳorḳmış a.+a çıḳmış P.192 9^{a}/7
a.+dan F.686 135^{b}/14, P.44 4^{a}/4
bir a.+dan oḳluḳ da çıḳar boḳluḳ da P.44 4^{a}/4

bir a.+dan oḳluḳ da çıḳar boḳluḳ da çıḳar F.686 135^{b}/14
a.+ı (aġacı) F.215 122^{a}/4, F.602 133^{a}/15, P.146 7^{b}/3
iti añ a.+ı yanuña ḳo F.215 122^{a}/4
her kişinüñ a.+ı ṭaġda bellüdür F.602 133^{a}/15
her kişinüñ a.+ı ṭaġda bellüdür P.146 7^{b}/3
a.+ın (aġacın) F.258 123^{a}/12, P.22 3^{a}/10
yemişin yė a.+ın ṣorma P.22 3^{a}/10
yėmiş yė a.+ın ṣorma F.258 123^{a}/12

aġar-: ağar-, beyazlaş-
a.-ur F.246 123^{a}/3
bir ḳara ḳuzġun a.-ur mı dėr F.246 123^{a}/3

aġart-: ağart-, beyazlat-
a.-duñ F.565 132^{a}/13, P.644 24^{a}/3
sözüñ oñat söyle ṣaḳaluñ degirmende mi a.-duñ F.565 132^{a}/13
sözüñ oñat söyle ṣaḳaluñ degirmende mi a.-duñ P.644 24^{a}/3
a.-ur (aġardur) P.25 3^{b}/1
bu ḳara ḳuzġunı a.-ur P.25 3^{b}/1

aġıl: ağıl, hayvan barınağı
a.+a F.454 129^{a}/3
yavuz it üre üre a.+a ḳurt düşürür F.454 129^{a}/3
a.+ı P.536 20^{a}/9
yavuz it üre üre a.+ı ḳurt düşürür P.536 20^{a}/9

aġırla-: ağırla-, üstün tut-, saygı göster-, ikramda bulun-
a.-r F.389 127^{a}/4, P.498 19^{a}/2
ḳonuġuñ ḳutsuzı ev isin a.-r F.389 127^{a}/4
ḳonuġuñ ḳutsuzı ev issin a.-r P.498 19^{a}/2

aġ(ı)z: ağız; kişi, insan
a. F.509 130^{b}/10, F.592 133^{a}/8, P.136 7^{a}/8
bal dėmegile a. ṭatlu olmaz F.509 130^{b}/10
çoḳ a. bir olıcaḳ bir agız hīc olur F.592 133^{a}/8
çoḳ a. bir olıcaḳ bir agız hīc olur P.136 7^{a}/8
a.+ı (aġzı) F.259 123^{a}/12, P.23 3^{a}/10, P.69 5^{a}/2
ėlüñ a.+ı fāldur ne dėrlerse olur P.69 5^{a}/2
ėlüñ a.+ı fāldur ne dėrse olur F.259 123^{a}/12
ėlüñ a.+ı fāldur ne deseler olur P.23 3^{a}/10
a.+ın (aġzın) F.216 122^{a}/5
it a.+ın kemik ṭutar F.216 122^{a}/5

aġla-: ağla-, gözyaşı dök-; aksa-, aksaklık göster-, zarar gör- krş. *avla- (2)*
a.Ø F.559 132^{a}/7, P.600 22^{b}/2
ḳarı baġla yanın al a. F.559 132^{a}/7

ḳarı bağla yanın al a. P.600 22b/2
a.-madı P.170 8b/1
ḥaḳ bāṭıldan a.-madı aḳan dereyi kimse bağlamadı P.170 8b/1
a.-maḳ gerek P.448 17b/1
ölüyi döşeginde a.-maḳ gerek P.448 17b/1
a.-maz F.37 117a/6, F.344 125b/13, P.293 12b/6, P.635 23b/7
kendü düşen a.-maz F.37 117a/6
kendü düşen a.-maz P.293 12b/6
yük bācından a.-maz F.344 125b/13
yük bācından a.-maz P.635 23b/7
a.-yan F.209 121b/15, F.654 135a/1, P.199 9b/2
ėl içün a.-yan göz çıḳsun F.209 121b/15
ölen s.ki a.-yan büzügine P.199 9b/2
ölen s.ki a.-yan g.tine F.654 135a/1
ağrı-: ağrı-
a.-maz F.629 134a/9, P.175 8b/5
kişi bildügi otı yėyicek ḳarnı a.-maz F.629 134a/9
kişi bulduğını yeyicek ḳarnı a.-maz P.175 8b/5
ağu: ağı, zehir
a.+dan F.422 128a/5
ḥaḳ söz a.+dan acıdur F.422 128a/5
ağustos: *(< Yun. águstos < Lat. augustus)* ağustos; yaz mevsimi, yazın
a.+da F.572 132b/6, P.651 24a/10
a.+da gölge ḳovan zemherīde ḳarnın ovar F.572 132b/6
a.+da gölge ḳovan zemherīde ḳarnın ovar P.651 24a/10
ağzı egri: ağzı eğri; bir insanda bulunan eksiklik; uğursuz (?)
a. F.638 134b/2, P.184 8b/11
a. eñsesinden bellüdür F.638 134b/2
a. eñsesinden bellüdür P.184 8b/11
āḫiret: *(Ar.)* ahiret, öteki dünya
ā.+i P.1b/7
sözlerini āyāt ve ḥadīs̱den aldılar kim dutmazsa dünyā ve ā.+i yıḳıla dėdüklerile ʿamel etmezse P.1b/7
aḫṣayası gel-: aksa-, topalla- krş. *aḫṣayaṣı gel-*
a.-icek P.167 8a/9
itüñ a.-cek kārbāna uyar P.167 8a/9
aḫṣayaṣı gel-: aksa-, topalla- krş. *aḫṣayası gel-*
a.-yaṣı F.622 134a/3
itiñ a.-icek kārivāna uyar F.622 134a/3
aḫşam: akşam

a. F.30 116^{b}/15, F.437 128^{b}/2, P.286 12^{b}/1, P.517 19^{b}/4

a. bāzārı ṣabāḥa yomdur F.437 128^{b}/2

a. bāzārı ṣabāḥa yomdur ḳarıyı yigit eden dondur P.517 19^{b}/4

a. oldı ḳon ṣabāḥ oldı göç F.30 116^{b}/15

a. oldı ḳon ṣabāḥ oldı göç P.286 12^{b}/1

a.+dan F.85 118^{b}/1, P.342 14^{a}/5

a.+dan ṣoñra ḳapuñı yap F.85 118^{b}/1

a.+dan ṣoñra ḳapuñ yap P.342 14^{a}/5

āḫūr: *(Far.)* ahır

ā.+a F.361 126^{a}/12, P.466 18^{a}/2

ḳaşaġı al ā.+a gir yaġır at bellüdür P.466 18^{a}/2

ḳaşaġuyı al ā.+a gir yaġır at bellüdür F.361 126^{a}/12

aḳ-: ak-

a.-an P.170 8^{b}/1

ḥaḳ bāṭıldan aġlamadı a.-an dereyi kimse baġlamadı P.170 8^{b}/1

a.-ar F.26 116^{b}/12, P.282 12^{a}/10

beglere inanma a.-ar ṣuya ṭayanma P.282 12^{a}/10

beglere ve ʿavrete inanma a.-ar ṣuya ṭayanma F.26 116^{b}/12

aḳca: akçe, para krş. *aḳça*

a. F.380 126^{b}/11

bir a. bitürdügin ėller bitürmez F.380 126^{b}/11

a.+dur F.399 127^{a}/12

ṭavşan ne ḳadar yügrügise behāsı iki a.+dur F.399 127^{a}/12

a.+ya F.327 125^{a}/12-13, F.343 125^{b}/12, F.353 126^{a}/5

bir almayı bir a.+ya ṣoy biñ armıdı bir a.+ya ṣoyma F.327 125^{a}/12-13

bir müd ṭarı bir a.+ya bir ḳarı aç ölmiş F.353 126^{a}/5

dutalum bir deve bir a.+ya ne vėreyin F.343 125^{b}/12

aḳcalıḳ: akçe değerinde

a. F.485 130^{a}/1

biñ a. ḳılıcı çek bir a. yayı çekme F.485 130^{a}/1

aḳça: akçe, para krş. *aḳca*

a. F.127 119^{b}/5, P.386 15^{b}/2, P.486 18^{b}/4

bir a. bitürdügin eller bitürmez P.486 18^{b}/4

düşmānuñ ʿömri a. gibi olsun F.127 119^{b}/5

düşmenüñ ʿömri a. gibi olsun P.386 15^{b}/2

a.+sına F.374 126^{b}/6, P.479 18^{a}/10

balıla ḳaymaḳ isteyen a.+sına ḳıymak gerek F.374 126^{b}/6

balıla ḳaymaḳ isteyen a.+sına ḳıymak gerek P.479 18^{a}/10

a.+ya P.96 6^{a}/2, P.458 17^{b}/8, P.618 23^{a}/5, P.634 23^{b}/7

bir almayı bir a.+ya ṣoy biñ armudı bir a.+ya ṣoyma P.618 23a/5
bir deve bir a.+ya P.634 23b/7
bir müd darı bir a.+ya bir ḳaz aç ölmiş P.458 17b/8
yüz dutulmaduḳ bıldırcın bir a.+ya P.96 6a/2

ʿaḳ(ı)l: *(< Ar. ʿaḳl)* akıl
ʿa. (ʿaḳıl) F.261 123a/15, (ʿaḳl) P.26 3b/2
beglerüñ ʿaḳlı olmaz ʿa. işin devlet işler F.261 123a/15
beglerüñ ʿaḳlı olmaz ʿa. işin devlet işler P.26 3b/2
ʿa.+ı (ʿaḳlı) F.115b/11, F.261 123a/15, P.1b/3, P.26 3b/2, P.607 22b/7
ʿa.+ı olan ḥaḳ sözi bulduġı yerde alur P.1b/3
ʿa.+ı olan ḥaḳ sözi bulduġı yėrde alur F.115b/11
beglerüñ ʿa.+ı olmaz ʿaḳıl işin devlet işler F.261 123a/15
beglerüñ ʿa.+ı olmaz ʿaḳl işin devlet işler P.26 3b/2
ulularuñ devlet gidicek ʿa.+ı bile gider P.607 22b/7
ʿa.+ıla (ʿaḳlıla) F.115b/3, F.115b/10, P.1b/1
ʿa.+ıla ėrdi dū cihānı Ḥaḳ'dan ġayrı bulmadı F.115b/3
ʿa+ıla ol söyleye P.1b/1
her sözi ḳancaru varur ʿa.+ıla ol söyleye F.115b/10
ʿa.+uñ (ʿaḳluñ) F.519 131a/3, P.558 21a/3
ẖurūsca ʿa.+uñ yoḳ mıdur vaḳtında ötesin P.558 21a/3
ẖurūsca ʿa.+uñ yoḳ mı vaḳtında ötesin F.519 131a/3

al: hile, tuzak
a.+ıla F.332 125b/1, P.623 23a/9
a.+ıla arṣlan dutulur gücile göcen dutulmaz P.623 23a/9
a.+ıla arṣlan dutulur gücile gücigen ṭutulmaz F.332 125b/1

al-: al-
a.Ø F.7 116a/13, F.48 117a/15, F.70 118a/3, F.137 119b/13, F.178 121a/2, F.179 121a/3, F.256 123a/10, F.361 126a/12, F.555 132a/3-4, F.624 134a/5, P.169 8a/11, P.264 11b/8, P.304 13a/3, P.346 14a/8, P.396 15b/8, P.438 17a/4, P.440 17a/6, P.466 18a/2, P.594 22a/8
anasın gör ḳızın a. ḳıyısın gör bezin P.264 11b/8
anasın gör ḳızın a. ḳıyısın gör beẕin a. F.7 116a/13
arusın söyündür andan balın a. yė P.346 14a/8
atuñ yörügenin a. yügrük çıḳarsa ṭāliʿüñ F.178 121a/2
atuñ yügrügin a. yügrük çıḳarsa ṭāliʿüñ P.438 17a/4
ʿavretüñ mestūresin a. gözel çıḳarsa ṭāliʿün P.440 17a/6
ʿavretüñ mestūresin a. gözen çıḳarsa ṭāliʿün F.179 121a/3
baḳ baḳışuñ a. alışuñ F.137 119b/13
baḳ baḳışuñ a. alışuñ P.396 15b/8
ẖaberüñ doġrısın oġlandan a. P.304 13a/3

ḫaberüñ ṭoġrusın oġlandan a. F.48 117ª/15
ḥammām senden almadan sen ḥammāmdan a. çıḳ F.624 134ª/5
ḥammām senden almadın sen ḥammāmdan a. çıḳ P.169 8ª/11
ḳaşaġı a. āḫūra gir yaġır at bellüdür P.466 18ª/2
ḳaşaġuyı a. āḫūra gir yaġır at bellüdür F.361 126ª/12
ḳızlıḳ olsa buġday a. ʿavret ölse ḳız a. F.555 132ª/3-4
ḳızlıḳ olsa buġday a. ʿavret ölse ḳız a. P.594 22ª/8
kürki oraḳ vaḳtında oraġı kürk vaḳtında a. F.70 118ª/3
ög küçücügi a. böyügi F.256 123ª/10

a.-an F.120 119ª/14, F.443 128ᵇ/7, F.481 129ᵇ/13, P.379 15ª/8, P.522 19ᵇ/9

ṭanayı çoḳ a.-an öküzi daḫı oġurlar F.481 129ᵇ/13
varın veren utanmaz balduzın a.-an yad olmaz P.522 19ᵇ/9
varın vėren utanmaz baldızın a.-an yad olmaz F.443 128ᵇ/7
vėren alur a.-an vėrür F.120 119ª/14
vėren alur a.-an vėrür P.379 15ª/8

a.-asın P.66 4ᵇ/10

bu bilişle ṣaġlıḳ yerine s.küm a.-asın P.66 4ᵇ/10

a.-dılar P.1ᵇ/7

sözlerini āyāt ve ḥadīs̱den a.-dılar P.1ᵇ/7

a.-ma F.253 123ª/8, P.19 3ª/8

iki vėrüp bir a.-ma yigit dėyüp ḳarı a.-ma F.253 123ª/8
iki vėrüp bir a.-ma yigit vėrüp ḳarı a.-ma P.19 3ª/8

a.-madan F.624 134ª/4

ḥammām senden a.-madan sen ḥammāmdan al çıḳ F.624 134ª/4

a.-madın P.169 8ª/11

ḥammām senden a.-madın sen ḥammāmdan al çıḳ P.169 8ª/11

a.-maġuñ F.506 130ᵇ/7

a.-maġuñ ṣatması daḫı vardur F.506 130ᵇ/74

a.-maḳ F.177 121ª/1, P.437 17ª/4

kişi ʿayālin a.-maḳ çetin beslemek ḳolay P.437 17ª/4
kişi ʿayālin a.-maḳ çetin beslemek ḳolay olur F.177 121ª/1

a.-mazam F.378 126ᵇ/10, P.484 18ᵇ/3

baña yaramayanı bir pūla a.-mazam F.378 126ᵇ/10
baña yaramayanı bir pūla a.-mazam P.484 18ᵇ/3

al-up F.309 124ᵇ/12

geçmiş yaġmura kepenek a.-up çapınma F.309 124ᵇ/12

a.-ur F.115ᵇ/12, F.120 119ª/14, F.502 130ᵇ/3, F.503 130ᵇ/5, P.1ᵇ/3, P.379 15ª/8

ʿaḳlı olan ḥaḳ sözi bulduġı yerde a.-ur P.1ᵇ/3

ʿaḳlı olan ḥaḳ sözi bulduġı yėrde a.-ur F.115b/11
Tañrı ḳaraduġına iblīs ʿaleyhi'l-laʿne balta a.-ur segirdür F.503 130b/5
ulu beglerüñ ḳañlısı ṭavşan a.-ur F.502 130b/3
vėren a.-ur alan vėrür F.120 119a/14
vėren a.-ur alan vėrür P.379 15a/8

ala: karışık renk, alaca; insanın içinde olan gizli şeyler, iyi veya kötü fikir
a.+sı F.40 117a/8, P.296 12b/7
ādem a.+sı içinde ṭavar a.+sı daşında P.296 12b/7
ādem a.+sı içinde ṭavar a.+sı ṭaşında F.40 117a/8

aʿlā: *(Ar.)* güzel, iyi, mükemmel
a. F.505 130b/6
yoġsul a. ata binse selām almaz F.505 130b/6

alçaḳ: alçak; mütevazı, alçak gönüllü, sakin; daha az değerde olan, değersiz
a. F.352 126a/4-5, F.390 127a/4, F.406 127b/3, F.639 134b/2, P.185 9a/1, P.457 17b/7, P.499 19a/3
a. eşek tīmārlamaġa geñez olur P.185 9a/1
a. ėşek timārlamaġa geñez olur F.639 134b/2
a. uçan yüce ḳonar yüce uçan a. ḳonar F.352 126a/4-5
a. uçan yüce ḳonar yüce uçan a. ḳonar P.457 17b/7
borçlunuñ yalımı a. olur F.390 127a/4
borçlunuñ yalımı a. olur P.499 19a/3
eksükligile böyüyenüñ yalımı a. olur F.406 127b/3

aldan-: aldan-, hayal kırıklığına uğra-
a.-mamış F.221 122a/10
ṣabāḥdan ḳarnın ṭoyuran küçükden evlenen a.-mamış F.221 122a/10

ālet: *(Ar.)* alet, araç, makine
ā. F.322 125a/8, P.613 23a/1
ā. işler el ögünür P.613 23a/1
ā. işler er ögünür F.322 125a/8

ʿaleyhi'l-laʿne: *(Ar.)* "lanet onun üzerine olsun" anlamında Arapça ifade
ʿa. F.503 130b/4
Tañrı ḳaraduġına iblīs ʿa. balta alur segirdür F.503 130b/4

alıcı: alıcı, müşteri
a.+sı F.138 119b/14, P.397 15b/9
çürük baḳlanuñ kör a.+sı olur F.138 119b/14
çürük baḳlānuñ kör a.+sı olur P.397 15b/9

alım: borçlanma
a. F.78 118a/9, P.335 14a/1

a. birle borç ödenmez F.78 118^{a}/9
a. birle borç ödenmez P.335 14^{a}/1

alış: alış, alma; bir olaydan çıkarılan ders
a.+uñ F.137 119^{b}/13, P.396 15^{b}/8
baḳ baḳışuñ al a.+uñ F.137 119^{b}/13
baḳ baḳışuñ al a.+uñ P.396 15^{b}/8

ʿālim: *(Ar.)* âlim, bilgin
ʿā.+üñ F.58 117^{b}/8, P.315 13^{a}/10
cāhilüñ dōstluġından ʿā.+üñ düşmānlıġı yegdür P.315 13^{a}/10
cāhilüñ dōstluġından ʿā.+üñ düşmānlıġı yėgdür F.58 117^{b}/8

Allāh: *(Ar.)* Allah
A. F.203 121^{b}/10, F.424 128^{a}/6, F.512 130^{b}/112, P.503 19^{a}/5
biñ kerre A. dėmekden bir kerre eyva'llāh dėmek yegdür F.512 130^{b}/12
daʿvicüñ dāniş-mend oldı yarıcuñ A. olsun F.203 121^{b}/10
yola gidenüñ işini A. bilür F.424 128^{a}/6
yola gidenüñ işini A. bilür P.503 19^{a}/5
A.+dan F.480 129^{b}/12
köse eveden yaşamayınca yaşın A.+dan ġayrı kimse bilmez F.480 129^{b}/12

Allāh Taʿālā: *(Ar.)* "yüce Allah" anlamında Arapça ifade krş. *Allāhu Taʿālā*
A. F.314 125^{a}/1
vay aña kim A. vėrmeye F.314 125^{a}/1

Allāhu Taʿālā: *(Ar.)* "yüce Allah" anlamında Arapça ifade krş. *Allāh Taʿālā*
A. P.605 22^{b}/6
vay aña kim A. Taʿālā vėrmeye P.605 22^{b}/6

alma: elma
a.+yı F.327 125^{a}/12, F.418 128^{a}/1, P.618 23^{a}/5
bir a.+yı bir aḳcaya ṣoy biñ armıdı bir aḳçaya ṣoyma F.327 125^{a}/12
bir a.+yı bir aḳçaya ṣoy biñ armudı bir aḳçaya ṣoyma P.618 23^{a}/5
a.+yı yoḳaru at inince hezār var iş F.418 128^{a}/1

alt: alt
a.+ında F.169 120^{b}/9, P.97 6^{a}/3, P.427 16^{b}/8
ġayret a.+ında er kişi P.427 16^{b}/8
ġayret a.+ında er ölmiş F.169 120^{b}/9
şimdiki zamānda öküzi ḳaldururlar a.+ında buzaġu isterler P.97 6^{a}/3

altın: alt tarafta bulunan, alttaki
a. F.501 130^{b}/2

eşüñ a. yanında işüñ üstün yanında F.501 130^{b}/2

altun: altın, altından yapılmış

a. F.52 117^{b}/3, F.379 126^{b}/10, F.436 128^{b}/1, F.579 132^{b}/12, P.5 2^{b}/8, P.485 18^{b}/3, P.516 19^{b}/4

ağaç ḳapu yapıldısa a. ḳapu açıldı F.379 126^{b}/10

ağaç ḳapu yapıldısa a. ḳapu açıldı P.485 18^{b}/3

a. yerde paslanmaz ṭaş yağmurda ıṣlanmaz P.5 2^{b}/8

a. yėrde paslanmaz ṭaş yağmurdan ıṣlanmaz F.579 132^{b}/12

çömlek dėmiş dibüm a. ḳaşıḳ dėmiş girdüm çıḳdum F.436 128^{b}/1

çömlek dėmiş dibüm a. ḳaşıḳ dėmiş girdüm çıḳdum P.516 19^{b}/4

ṣaru ṣaman vaḳtında ṣaru a. olur F.52 117^{b}/3

a.+dur P.309 13^{a}/5

vaḳtında ṣaru ṣaman ṣaru a.+dur P.309 13^{a}/5

alu çıḳ-: âciz ol-; geri kal-, aşağıda kal-; ahmak ol- krş. *alu ol-*

a.-arsa F.151 120^{a}/9

düşmeni sen kendüñden yėgin gör a.-arsa ṭāliʿüñ F.151 120^{a}/9

aluḳla-: palan vur-, hayvanın sırtına çul, palan, semer gibi şeyleri koy-

a.-madın F.508 130^{b}/9

toṣun yük getürmedügin andan bildüm a.-madın tersledi F.508 130^{b}/9

alu ol-: âciz ol-; geri kal-, aşağıda kal-; ahmak ol- krş. *alu çıḳ-*

a.-ursañ P.409 16^{a}/6-7

düşmeni sen kendüñden yėg gör a.-ursañ ṭāliʿüñ P.409 16^{a}/6-7

.m: dişilik organı

a. F.646 134^{b}/8, P.80 5^{a}/10, P.192 9^{a}/7

acemiden a. ḳorḳmış ağaca çıḳmış F.646 134^{b}/8

aç mayadan a. ḳorḳmış ağaca çıḳmış P.192 9^{a}/7

bud ḳısmağıla a. dar olmaz P.80 5^{a}/10

a.+ına P.59 4^{b}/5

Ḳayṣeri'de yazılmış ḳarınuñ başı anası a.+ına P.59 4^{b}/5

ʿamel et-: *(Ar.+T.)* (gereğince) hareket et-

ʿa.-mezse P.1^{b}/8

sözlerini āyāt ve ḥadīs̱den aldılar kim dutmazsa dünyā ve āḫireti yıḳıla dėdüklerile ʿa.-mezse P.1^{b}/8

ʿamel eyle-: *(Ar.+T.)* (gereğince) hareket et-

ʿa.-ye F.115^{b}/10, P.1^{b}/1

ādemī oldur ki Ḥaḳ sözile ʿa.-ye F.115^{b}/10

[...] sözile ʿa.-ye P.1^{b}/1

añ-: an-, söyle-, bahset-, hatırla-

a.Ø F.215 122^{a}/4

iti a. aġacı yanuña ḳo F.215 122^{a}/4

a.-ar F.148 120^{a}/6, P.407 16^{a}/4

ṣavaşda yumruġı kim a.-ar F.148 120^{a}/6

ṣavaş yerinde yumruġı kim a.-ar P.407 16^{a}/4

ana: anne; yavrusu olan dişi hayvan

a.+m F.494 130^{a}/11

yüz ḳoyunlu atam ḳalmaḳdan bir yüksüklü a.+m ḳalmaḳ yėgdür F.494 130^{a}/11

a.+ñ F.285 124^{a}/5, P.121 6^{b}/8

a.+ñ kābinin ḳo öcüñ ḳoma F.285 124^{a}/5

a.+ñ kābinin ḳo öcüñ ḳoma P.121 6^{b}/8

a.+sı P.59 4^{b}/5

Ḳayṣeri'de yazılmış ḳarınuñ başı a.+sı .mına P.59 4^{b}/5

a.+sın F.7 116^{a}/12, F.415 127^{b}/12, P.264 11^{b}/8

a.+sın gör ḳızın al ḳıyısın gör bezin P.264 11^{b}/8

a.+sın gör ḳızın al ḳıyısın gör beẕin al F.7 116^{a}/12

çaylaġa ṣormışlar a.+sın ḳoyup yavrısın neye ḳaparsın āvāzı ḳulaġuma ḫ̮oş gelür dėmiş F.415 127^{b}/12

a.+sından F.467 129^{a}/15, P.550 20^{b}/7

ḳuşa süd olsa a.+sından olurdı F.467 129^{a}/15

ḳuşa süd olsa a.+sından olurdı P.550 20^{b}/7

a.+ya F.625 134^{a}/6, P.171 8^{b}/2

oġula devlet geregise ataya a.+ya ḥürmet eyleye F.625 134^{a}/6

oġula devlet geregise ataya a.+ya ḥürmet eyleye P.171 8^{b}/2

aña: ona bk. *ol*

a. F.195 121^{b}/3, F.249 123^{a}/5, F.314 125^{a}/1, F.381 126^{b}/12, P.1^{b}/9, P.16 3^{a}/6, P.456 17^{b}/6, P.487 18^{b}/5, P.605 22^{b}/5

cān alıcı oġlancuḳlar üleşdürmiş anuñ a. benüm bañadur P.456 17^{b}/6

cān alıcı oġlançuḳlar üleşdürmiş anuñ a. benüm baña tek ḳosun F.195 121^{b}/3

iki ḳardaş ṣavaşmış ebleh a. inanmış F.249 123^{a}/5

iki ḳardaş ṣavaşmış ebleh a. inanmış P.16 3^{a}/6

ḳuş iki ḳanad bir ḳuyruḳ a. daḫ̮ı yėl buyruḳ F.381 126^{b}/12

ḳuş iki ḳanad bir ḳuyruḳ a. daḫ̮ı yėl buyruḳ P.487 18^{b}/5

vay a. kim Allāh Taʿālā vėrmeye F.314 125^{a}/1

vay a. kim Allāhu Taʿālā vėrmeye P.605 22^{b}/5

vay a. kim atalar sözi ḳulaġına girmeye P.1^{b}/9

anbār: *(Far.)* ambar

a.+dan P.523 19^{b}/9

a.+dan bir çāşnī besdür P.523 19b/9

ancaḳ: ancak, sadece, yalnız

a. F.536 131b/2, P.575 21b/4

ne ḳadar ḳoyun yüñlü ise a. g.tin örter P.575 21b/4

ne ḳadar ḳoyun yüñlüyise a. g.tün örter F.536 131b/2

anda: orada

a. P.101 6a/7

s.kilmege göñlüñ yoḳ a. n'eylersin P.101 6a/7

andan: ondan; ondan sonra; ondan ötürü, o sebepten bk. *ol*

a. F.89 118b/4, F.248 123a/4, F.393 127a/7, F.508 130b/9, F.660 135a/7, P.1b/4, P.1b/6, P.15 3a/5, P.207 9b/7, P.346 14a/8

arusın söyündür a. balın al yė P.346 14a/8

arusın söyündür balın a. yė F.89 118b/4

atalar dėdügümüz Türk Türkmen ḳocası degül enbiyā ve evliyādur a. ġayrı degül P.1b/6

bir ḳalendere īmān getür demişler a. daḫı vāzgeldüm dėmiş P.207 9b/7

bir ḳalendere īmān getür dėmişler a. daḫı vāzgėçdüm dėmiş F.660 135a/7

ėşegün berk baġla a. Tañrı'ya ışmarla F.393 127a/7

evvel ṭaʿām a. kelām F.248 123a/4

evvel ṭaʿām a. kelām P.15 3a/5

her bir sözi atalar ḳırḳ yıl gütdi a. oldı temām P.1b/4

toṣun yük getürmedügin a. bildüm aluḳlamadın tersledi F.508 130b/9

anı: onu bk. *ol*

a. F.41 117a/9, F.115b/5, F.273 123b/11, F.409 127b/6, F.566 132a/14, P.39 4a/1, P.297 12b/9, P.645 24a/4

eşege ṣormışlar bugün ḳanda gidersin a. bizlengiç bilür demişler P.645 24a/4

ėşege ṣormışlar bugün ḳanda gidersin a. bizlengiç bilür dėmiş F.566 132a/14

etmegüñ ḥaḳḳı varısa ṭuz a. ḳomaya F.273 123b/11

etmegüñ ḥaḳḳı varısa ṭuz a. ḳomaya P.39 4a/1

kişi ne ekse a. götürür F.41 117a/9

kişi ne ekse a. götürür P.297 12b/9

ḳoyunı yüze yėtür ėl a. biñe yėtürür F.409 127b/6

müdām a. ẕikr eylesün F.115b/5

añla-: anla-

a.-mayan F.5 116a/11, P.262 11b/7

öñin a.-mayan ṣoñın ṭañlar F.5 116^{a}/11
öñin a.-mayan ṣoñın ṭañlar P.262 11^{b}/7

anuñ: onun bk. *ol*
a. F.195 121^{b}/3, P.456 17^{b}/6
cān alıcı oğlancuḳlar üleşdürmiş a. aña benüm bañadur P.456 17^{b}/6
cān alıcı oğlançuḳlar üleşdürmiş a. aña benüm baña tek ḳosun F.195 121^{b}/3
a.+çun F.61 117^{b}/10, P.318 13^{a}/11
ḳar a.+çun yaġa kim ayaḳ üşide P.318 13^{a}/11
ḳar a.+çun yaġar ki ayaḳ üşide F.61 117^{b}/10

ara: ara
a.+sına F.242 122^{b}/13, P.10 3^{a}/10
etile ṭırnaḳ a.+sına giren yiyüp çıḳar F.242 122^{b}/13
etle ṭırnaḳ a.+sına giren yiyür çıḳar P.10 3^{a}/10
a.+sında P.2^{a}/2, P.2^{a}/5
ḫalḳ a.+sında semʿ eyleyem P.2^{a}/2
ḫāṣ <u> ʿām a.+sında söylenen söz budur kim işinüñ öñin bilmeyen ṣoñın ṭañlar P.2^{a}/5
a.+sından F.458 129^{a}/6, P.541 20^{b}/1
baña iki ṭaş a.+sından un getür F.458 129^{a}/6
baña iki ṭaş a.+sından un getür P.541 20^{b}/1

ardınca: ardınca, hemen arkasından, arkası sıra
a. F.49 117^{b}/1, F.397 127^{a}/10, F.573 132^{b}/7, P.306 13^{a}/4, P.652 24^{a}/11
oġlanı yumuşa gönder a. var P.306 13^{a}/4
oġlanı yumuşa ṣal a. sen var F.49 117^{b}/1
ölen a. kimse ölmedi F.397 127^{a}/10
uyur a. oyanuḳ var F.573 132^{b}/7
uyur a. oyanuḳ var P.652 24^{a}/11

arıḳ: arık, semiz olmayan, yağsız
a. F.132 119^{b}/9, P.391 15^{b}/4
et ne deñlü a. olsa etmek üstinde yaraşur F.132 119^{b}/9
et ne ḳadar a. olsa etmek üstinde yaraşur P.391 15^{b}/4

arḳa: arka, art, sırt
a.+m F.243 122^{b}/15, P.11 3^{a}/2
bir kişi ḳarnına dögerler imiş vay a.+m dėrmiş P.11 3^{a}/2
bir kişinüñ ḳarnın dögerlermiş vay a.+m dėrmiş F.243 122^{b}/15

arḳın: aheste, yavaş, hafif krş. *arḳun*
a. F.183 121^{a}/7
a. meleyen de bulur ḳatı meleyen de ḳuzusın F.183 121^{a}/7

arḳun: aheste, yavaş, hafif krş. *arḳın*

a. P.443 17^{a}/8

a. meleyen daḫı bulur ḳatı meleyen daḫı bulur ḳuzusın P.443 17^{a}/8

armıd: *(< Far. emrūd)* armut krş. *armud*

a.+ı F.327 125^{a}/13

bir almayı bir aḳcaya ṣoy biñ a.+ı bir aḳçaya ṣoyma F.327 125^{a}/13

armud: *(< Far. emrūd)* armut krş. *armıd*

a.+ı P.618 23^{a}/5

bir almayı bir aḳçaya ṣoy biñ a.+ı bir aḳçaya ṣoyma P.618 23^{a}/5

arpa etmegi: arpa ekmeği

a. F.662 135^{a}/9, P.209 9^{b}/11

oṣurġan g.te a. behāne F.662 135^{a}/9

oṣurġan g.te a. behānedür P.209 9^{b}/11

arpa unı: arpa unu

a.+n P.91 5^{b}/8

ʿavret var kim a.+n aş eyler ʿavret var kim kertik başın yaş eyler P.91 5^{b}/8

arslan: aslan krş. *arṣlan*

a. F.432 128^{a}/12

ėrkek a. arṣlan dişi a. a. degül mi F.432 128^{a}/12

a.+dan F.600 133^{a}/14

aç a.+dan ṭoḳ ṭoñuz yėgdür F.600 133^{a}/14

arṣlan: aslan krş. *arslan*

a. F.332 125^{b}/2, F.432 128^{a}/12, P.512 19^{a}/11-19^{b}/1, P.623 23^{a}/9

alıla a. dutulur gücile göcen dutulmaz P.623 23^{a}/9

alıla a. dutulur gücile gücigen ṭutulmaz F.332 125^{b}/2

erkek a. a. dişi a. a. degül mi P.512 19^{a}/11-19^{b}/1

ėrkek arslan a. dişi arslan arslan degül mi F.432 128^{a}/12

a.+a F.431 128^{a}/11, P.511 19^{a}/11

iki çetük bir a.+a ṭapdur F.431 128^{a}/11

iki kedi bir a.+a ṭapdur P.511 19^{a}/11

a.+dan P.144 7^{b}/2

aç a.+dan ṭoḳ ṭoñuz yegdür P.144 7^{b}/2

ʿarş yap-: *(Ar.+T.)* arş yap-; kutsal ama oldukça zor bir iş yap-

ʿa.-maḳdur F.599 133^{a}/13, P.143 7^{b}/2

göñül yapmaḳ ʿa.-maḳdur F.599 133^{a}/13

göñül yapmaḳ ʿa.-maḳdur P.143 7^{b}/2

art: art, arka

a.+ı (ardı) F.584 133^{a}/2, P.126 7^{a}/1

erenlerüñ a.+ı öñi birdür F.584 133^{a}/2

erenlerüñ a.+ı öñi birdür P.126 7^{a}/1

a.+ına (ardına) F.631 134^{a}/11, P.177 8^{b}/6

ḥūyın bilmedügüñ ṭavaruñ a.+ına dolanma P.177 8^{b}/6

ẖūyın bilmedügüñ ṭavaruñ a.+ına ṭolanma F.631 134^{a}/11

artuḳ: artık, fazla, çok, başka

a. P.527 20^{a}/1

eger a. yėrüñ varısa çalunayum P.527 20^{a}/1

a.+dur P.482 18^{b}/1

ṭadanmış ḳudurmışdan a.+dur P.482 18^{b}/1

a.+ın (artuġın) F.554 132^{a}/2, P.593 22^{a}/7

ḳazan ḳazan ḳazana vėr a.+ın ḳazmaya F.554 132^{a}/2

ḳazan ḳazan ḳazana vėr a.+ın ḳazmaya vėr P.593 22^{a}/7

artur-: artır-, miktarını çoğalt-, fazlalaştır-

a.-ar F.212 122^{a}/2

yügrük at yemin kendü a.-ar F.212 122^{a}/2

a.-ur P.434 17^{a}/2

yügrük at yemin kendü a.-ur P.434 17^{a}/2

aru: arı

a.+sın F.89 118^{b}/3, P.346 14^{a}/7

a.+sın söyündür andan balın al yė P.346 14^{a}/7

a.+sın söyündür balın andan yė F.89 118^{b}/3

aruḳ: arık, zayıf, cılız

a.+uñ (aruġuñ) F.298 124^{b}/1, P.246 11^{a}/7

a.+uñ aṣlı belürmez F.298 124^{b}/1

a.+uñ aṣlı belürmez P.246 11^{a}/7

aṣ-: as-

a.-ar P.75 119^{a}/6

ṣıçan inine ṣıġmaz g.tine ḳabaḳ a.-ar P.75 119^{a}/6

a.-uñ F.263 123^{b}/2, P.28 3^{b}/4

biregüyi kūya ḳoymazlarımış bėlügüm ket-ẖuḍā evine a.-uñ dėrimiş F.263 123^{b}/2

biregüyi kūya ḳoymazlarmış beligüm ket-ẖuḍā evine a.-uñ dėrimiş P.28 3^{b}/4

aṣḥāb-ı etbāʿ-ı Resūl: *(Far.)* Hz. Muhammet'in yolundan giden sahabe-ler

a. F.115^{b}/8

a. üzerine ẕikriñ olsun F.115^{b}/8

aṣ(ı)l: *(< Ar. aṣl)* asıl, gerçekte; kaynak, kök, menşe; soy, nesep; soylu

a. (aṣıl) F.19 116^{b}/7, (aṣl) P.2^{a}/5, P.275 12^{a}/6

Adem Ata'dan bu deme gelince söz a. budur P.2^{a}/5
a. azmaz ṣaġ yiymez F.19 116^{b}/7
a. azmaz ṣaġ yiymez P.275 12^{a}/6
a.+ı (aṣlı) F.298 124^{b}/1, P.246 11^{a}/7
aruġuñ a.+ı belürmez F.298 124^{b}/1
aruġuñ a.+ı belürmez P.246 11^{a}/7

aṣıl-: asıl-, cezalandırıl-, idam edil-
a.Ø F.128 119^{b}/6, P.387 15^{b}/2
ne yavuz ol a. ne yavaş ol baṣıl P.387 15^{b}/2
ne yavuz ol a. ve ne yavaş ol baṣıl F.128 119^{b}/6

ʿāṣī: *(Ar.)* asi
ʿā. F.616 133^{b}/13, P.161 8^{a}/4
ʿā. ḳuzıya ḳurt yetmez P.161 8^{a}/4
ʿā. ḳuzıya ḳurt yėtmez F.616 133^{b}/13

aṣṣı: fayda, kâr, menfaat
a.+dur F.679 135^{b}/9, P.228 10^{b}/5
ṭoñuzdan bir ḳıl çekmek a.+dur F.679 135^{b}/9
ṭoñuzdan bir ḳıl çekmek a.+dur P.228 10^{b}/5
a.+sı F.97 118^{b}/11, P.354 14^{b}/3
dek duranuñ devece a.+sı var P.354 14^{b}/3
dek duranuñ devece a.+sı vardur F.97 118^{b}/11

aṣṣı et-: fayda et-, yararı ol-, etki yap- krş. *aṣṣı ėt-*
a.-mez P.160 8^{a}/3-4
oğrı ḳurda uyuḳ a.-mez ōr.spiye ögüt a.-mez P.160 8^{a}/3-4

aṣṣı ėt-: kazanç elde et-, kâr et-; fayda et-, yararı ol-, etki yap- krş. *aṣṣı et-*
a.-er (aṣṣı ėder) F.313 124^{b}/15, P.261 11^{b}/6
ḳorḳaḳ bāzirgān ne a.-er P.261 11^{b}/6
ḳorḳaḳ bāzirgān ne a.-er ve ne ziyān F.313 124^{b}/15
a.-mez F.36 117^{a}/5, F.615 133^{b}/12
ḳurda ayaḳ a.-mez ōr.sbiye ögüt a.-mez F.615 133^{b}/12
ṣoñ beşīmānlıḳ a.-mez F.36 117^{a}/5

aṣṣı eyle-: fayda et-, yararı ol-
a.-mez F.228 122^{b}/2, P.292 12^{b}/6
ḳoyuna gücile varan köpek a.-mez F.228 122^{b}/2
ṣoñ peşīmānlıḳ a.-mez P.292 12^{b}/6

aş: aş, yemek, yiyecek; lütuf, ihsan
a. F.410 127^{b}/7, F.470 129^{b}/3, F.557 132^{a}/5, P.91 5^{b}/9, P.553 20^{b}/10, P.598 22^{a}/11
ʿavret var kim arpa unın a. eyler ʿavret var kim kertik başın yaş eyler P.91 5^{b}/9

a. ṭuzıla ṭuz oranıla F.410 127b/7
elüñile vėrürseñ a. olur ṣoñra ḳalan ṣavaş olur F.557 132a/5
elüñle vėrürseñ a. olur ṣoñra ḳalan ṣavaş olur P.598 22a/11
ḳaşuġıla a. vėr ṣapıla gözin çıḳarma P.553 20b/10
ḳaşuġıla a. vėrüp ṣapuyıla gözin çıḳarma F.470 129b/3
a.+dan P.68 5a/1
ulu bayramda a.+dan ṣaḳın giçi bayramda etden ṣaḳın P.68 5a/1

aş-: aş-
a.-ar F.6 116a/12, F.357 126a/9, P.263 11b/8, P.461 17b/10
ṭaġ ne ḳadar yüce ise yol üstinden a.-ar P.263 11b/8
ṭaġ ne ḳadar yüceyise yol üstünden a.-ar F.6 116a/12
ṭanışıḳlu ṭaġ a.-ar F.357 126a/9
ṭanışuḳlu ṭaġ a.-ar P.461 17b/10

aşaġa: aşağı
a. F.317 125a/3, F.337 125b/7, P.608 22b/8, P.628 23b/2
a. ḳorsam pas olur yoḳarı ḳorsam is olur P.608 22b/8
a. ḳorsam pas olur yoḳaru ḳorsam is olur F.317 125a/3
kişinüñ boġazı kendüden a. gerek F.337 125b/7
kişinüñ boġazı kendüden a. gerek P.628 23b/2

ʿāşıḳ: *(Ar.)* âşık
ʿā. F.697 136a/8, P.58 4b/3
usta ʿā. şāgird ʿā. ṭaraba taḫtası ṣamāʿ oynar F.697 136a/8
usta ʿā. şāgird ʿā. türbe taḥtası semāʿ oynar P.58 4b/3
ʿā.+a F.255 123a/9, P.21 3a/9
ʿā.+a yā ṣabr yā sefer gerek P.21 3a/9
ʿā.+a yā ṣabr yā sefer gerekdür F.255 123a/9

āşikāre: *(< Far. āşkāre)* açıkça, açık bir şekilde krş. *āşkāre*
ā. F.262 123b/1
oġurlayın yüküren ā. buzalar F.262 123b/1

āşikār ol-: *(< Far. āşkār+T. ol-)* belli ol-, ortaya çık-
ā.-maġıçun F.116a/1, P.2a/10
cihānda gizlü sözler o.-maġıçun ā. ol sebebden ad vėrildi buña Kitāb-ı Atalar F.116a/1, P.2a/10

āşkāre: *(Far.)* açıkça, açık bir şekilde krş. *āşikāre*
ā. P.27 3b/3
oġurlayın yüküren ā. buzalar P.27 3b/3

at: at
a. F.114 119a/9, F.338 125b/8, F.361 126a/12, F.405 127b/2, F.449 128b/13, F.568 132b/2, P.373 15a/4, P.434 17a/1, P.466 18a/2, P.629 23b/3, P.647 24a/6-7

a. mı ṣatduñ gümişlü yancuġum iseñ kesil F.449 $128^b/13$
atuñ boz a. yanına baġlama yā ẖūyın ẖūlanur yā tüyin P.629 $23^b/3$
atuñı boz a. yanına baġlama yā ẖūyın ẖūlanur yā tüyin F.338 $125^b/8$
bāzirgānı bit yėr ḳazanduġın a. yėr F.405 $127^b/2$
bir mīẖ bir naʿl ḳurtarur bir naʿl bir a. ḳurtarur bir a. bir er ḳurtarur bir er bir memleket ḳurtarur F.568 $132^b/2$
bir mīẖ bir naʿl ḳurtarur bir naʿl bir a. ḳurtarur bir a. bir er ḳurtarur bir er bir memleket ḳurtarur P.647 $24^a/6$-7
boş torbayıla a. dutulmaz P.373 $15^a/4$
ḳaşaġı al āẖūra gir yaġır a. bellüdür P.466 $18^a/2$
ḳaşaġuyı al āẖūra gir yaġır a. bellüdür F.361 $126^a/12$
ḳurı torvayıla a. dutulmaz F.114 $119^a/9$
yügrük a. yemin kendü arturur P.434 $17^a/1$

a.+a F.339-$125^b/9$, F.469 $129^b/2$, F.505 $130^b/6$, F.569 $132^b/3$, P.356 $14^b/4$, P.552 $20^b/9$, P.630 $23^b/4$, P.648 $24^a/8$
boz a.+a ʿavrete oġlana ḳulluḳ ėdenüñ yüzi aġarmaz F.339-$125^b/9$
boz a.+a ʿavrete oġlana ḳulluḳ ėdenüñ yüzi aġarmaz P.630 $23^b/4$
ere a.+a ite sinci yoḳ P.356 $14^b/4$
eşek a.+a eytmiş yoḳuşda sen baña küy inişde ben saña küyeyin dėmiş P.648 $24^a/8$
ėşek a.+a eytmiş yoḳuşda sen baña küy inişde ben saña küyem F.569 $132^b/3$
gelini a.+a bindür güyegi yolı ḳancarı dėr F.469 $129^b/2$
gelini a.+a bindür güyegi yolı ḳancaru dėr P.552 $20^b/9$
yoġsul aʿlā a.+a binse selām almaz F.505 $130^b/6$

a.+dan F.373 $126^b/6$, P.478 $18^a/10$
acıyan eşek a.+dan geçer P.478 $18^a/10$
acıyan ėşek a.+dan geçer F.373 $126^b/6$

a.+dur F.605 $133^b/4$
atuñ ḳulaġın kesüñ yine a.+dur ṭoñuzuñ ḳuyruġın kesüñ yine ṭoñuzdur F.605 $133^b/4$

a.+ı F.487 $130^a/4$, P.74 $5^a/6$
kişinüñ eski oynaşı eyerlenmiş a.+ı gibi olur P.74 $5^a/6$
yaġmurda düşmān<uñ> ḳoyunı ṣatulsun dōstuñ a.+ı F.487 $130^a/4$

a.+ın F.507 $130^b/7$
avcı a.+ın it yėmez F.507 $130^b/7$

a.+ıñ F.604 133^b/2

ėşek a.+ıñ ne yoldaşı yoḫsul bayıñ ne ḳardaşı F.604 133^b/2

a.+ına F.60 117^b/10, P.317 13^a/11

biregi a.+ına binen tīz iner P.317 13^a/11

biregü a.+ına binen tīz iner F.60 117^b/10

a.+umı P.530 20^a/3

a.+umı ṣatduñ gümişli yancuġumısañ kesil P.530 20^a/3

a.+uñ F.178 121^a/2, F.329 125^a/14, F.428 128^a/9, F.605 133^b/3, P.148 7^b/5, P.438 17^a/4, P.507 19^a/8, P.620 23^a/6-7, P.629 23^b/3

a.+uñ boz at yanına baġlama yā ḫūyın ḫūlanur yā tüyin P.629 23^b/3

a.+uñ ḳulaġın kesüñ yine atdur ṭoñuzuñ ḳuyruġın kesüñ yine ṭoñuzdur F.605 133^b/3

a.+uñ yörügenin al yügrük çıḳarsa ṭāliʿüñ F.178 121^a/2

a.+uñ yügrügin al yügrük çıḳarsa ṭāliʿüñ P.438 17^a/4

biñ a.+uñ varısa inişde in bir a.+uñ varısa yoḳuşda bin F.329 125^a/14

biñ a.+uñ varısa inişde in bir a.+uñ varısa yoḳuşda bin P.620 23^a/6-7

bir sürçen a.+uñ ayaġın kesmezler F.428 128^a/9

bir sürçen a.+uñ başın kesmezler P.507 19^a/8

eşek a.+uñ ne yoldaşı yoḫsul bayuñ ne ḳardaşı P.148 7^b/5

a.+uñı F.175 120^b/13, F.338 125^b/7, P.433 17^a/1

a.+uñı boz at yanına baġlama yā ḫūyın ḫūlanur yā tüyin F.338 125^b/7

a.+uñı dōst bigi ṣaḳla düşmān bigi bin F.175 120^b/13

a.+uñı dōst bigi ṣaḳla düşmān bigi bin P.433 17^a/1

at-: at-, fırlat-

a.Ø F.245 123^a/2, F.418 128^a/1, F.518 131^a/3, P.13 3^a/4, P.557 21^a/2

almayı yoḳaru a. inince hezār var iş F.418 128^a/1

bıçaḳı ortaya ḳo Saʿd-ı Vaḳḳāṣ'ıla oḳ a. F.518 131^a/3

boçuḳ ortaya ḳo Saʿd-ı Vaḳḳāṣ'ıla oḳ a. P.557 21^a/2

oġuruñ gözle oḳı a. dėr F.245 123^a/2

oġuruñ gözle oḳı a. dėr P.13 3^a/4

a.-ar F.504 130^b/5

dalabın bilmeyen devlüngeç a.-ar F.504 130^b/5

a.-duġı F.382 126^b/13, P.488 18^b/6

ėl a.-duġı ṭaş ıraḳ gider F.382 126^b/13

ėl a.-duġı ṭaş ıraḳ gider P.488 18^b/6

a.-maḳ F.517 131^a/2, P.556 21^a/1

biñ a.-maḳ bir urmaġa muḥtācdur P.556 21^{a}/1
biñ a.-maḳ bir vurmaġa muḥtācdur F.517 131^{a}/2

ata: ata, baba, ecdat
a.+dan F.115 119^{a}/10, P.374 15^{a}/4
oġul a.+dan görmeyince ṣofra çekmez P.374 15^{a}/4
oġul a.+dan görmeyince ṣofra ṣalmaz F.115 119^{a}/10
a.+lar P.1^{b}/4, P.1^{b}/5
a.+lar dėdügümüz Türk, Türkmen ḳocası degül enbiyā ve evliyādur P.1^{b}/5
her bir sözi a.+lar ḳırḳ yıl gütdi P.1^{b}/4
a.+laruñ P.538 20^{a}/10
a.+laruñ bir sözi biñ ögüde geçer P.538 20^{a}/10
a.+m F.494 130^{a}/10
yüz ḳoyunlu a.+m ḳalmaḳdan bir yüksüklü anam ḳalmaḳ yėgdür F.494 130^{a}/10
a.+sı F.478 129^{b}/10, F.663 135^{a}/10, P.210 10^{a}/1
ġarībi s.kem yerlünüñ a.+sı seni P.210 10^{a}/1
ġarībi s.kem yėrlünüñ a.+sı sėni F.663 135^{a}/10
ṣaḳsıġan ṭanayı a.+sı cānı-çun mı bitler F.478 129^{b}/10
a.+sın F.149 120^{a}/6
Cuḥa'ya muḥtesiblıḳ vėrmişler evvelā a.+sın ḥaḳlamış F.149 120^{a}/6
a.+ya F.295 124^{a}/14, F.625 134^{a}/6, P.171 8^{b}/2, P.243 11^{a}/5
er ṭayıya it a.+ya F.295 124^{a}/14
er ṭayıya it a.+ya beñzer P.243 11^{a}/5
oġula devlet geregise a.+ya anaya ḥürmet eyleye F.625 134^{a}/6
oġula devlet geregise a.+ya anaya ḥürmet eyleye P.171 8^{b}/2

ata dōstı: baba dostu, çok eski ve hayırlı aile dostu
a. F.254 123^{a}/9, P.20 3^{a}/8
a. oġula mīrāṡdur F.254 123^{a}/9
a. oġula mīrāṡdur P.20 3^{a}/8

atalar sözi: atasözü
a. F.115^{b}/12, P.1^{b}/9, P.2^{a}/7
a. Ḳurʾān'a girmez illā yanınca yėlişür P.2^{a}/7
a. Ḳurʾān'a girmez yanınca yėlişür F.115^{b}/12
vay aña kim a. ḳulaġına girmeye P.1^{b}/9
a.+n F.116^{a}/6, P.2^{a}/3, P.2^{b}/3
üç yılda cemʿ eyledüm biñ iki yüz a.+n P.2^{a}/3
geldük imdi a.+n söyleyelüm P.2^{b}/3, F.116^{a}/6
a.+ni P.2^{a}/2

diledüm a.+ni devşürem P.2ª/2

aṭlās: *(< Ar. aṭlas)* bir tür ipekli kumaş, saten

a. P.221 10ª/10

kişi kişidür yoġısa pūlı eşek eşekdür a. ise çulı P.221 10ª/10

a.+ısa F.673 135ᵇ/3

kişidür yoġısa pūlı ėşekdür ėşek a.+ısa çulı F.673 135ᵇ/3

av: av

a.+ın F.129 119ᵇ/7, P.388 15ᵇ/3

ḳarı ḳurt a.+ın ḳomaz P.388 15ᵇ/3

ḳurt a.+ın ḳomaz F.129 119ᵇ/7

āvāz: *(Far.)* avaz, ses

ā.+ı F.222 122ª/10, F.415 127ᵇ/13

çaylaġa ṣormışlar anasın ḳoyup yavrısın neye ḳaparsın ā.+ı ḳulaġuma ḫoş gelür dėmiş F.415 127ᵇ/13

yaluñuz elüñ ā.+ı çıḳmaz F.222 122ª/10

avcı: avcı

a. F.507 130ᵇ/7

a. atın it yėmez F.507 130ᵇ/7

avdan ḳal-: avlanamaz duruma gel-

a.-maz F.655 135ª/2, P.200 9ᵇ/2

av köpegi a.-maz F.655 135ª/2

av köpegi a.-maz P.200 9ᵇ/2

av eyle-: avlan-, ava git-, ava çık-

a.-mez P.102 6ª/7

çoḳ it a.-mez P.102 6ª/7

av köpegi: av köpeği

a. F.655 135ª/2, P.200 9ᵇ/2

a. avdan ḳalmaz F.655 135ª/2

a. avdan ḳalmaz P.200 9ᵇ/2

avla- (1): avla-; çevresini kuşat-, etrafını çevir-, set yap-; kontrol altına al-

a.Ø F.430 128ª/11, P.510 19ª/10

bıñarı başından a. F.430 128ª/11

bıñarı başından a. P.510 19ª/10

a.-yalar P.533 20ª/6

ėl ile ṭavşan a.-yalar P.533 20ª/6

avla- (2): ağla- krş. *aġla-*

a.-maḳ gerek F.188 121ª/11-12

ölüyi döşeginde a.-maḳ gerek F.188 121ª/11-12

ʿavret: *(Ar.)* eş; kadın

ʿa. F.223 122^{a}/11, F.555 132^{a}/3, F.647 134^{b}/9, P.91 5^{b}/8, P.193 9^{a}/8, P.594 22^{a}/8

ʿa. düzdügi evi Tañrı yıḳmaz ʿa. bozduğı evi Tañrı yapmaz F.223 122^{a}/11
ʿa. var kim arpa unın aş eyler ʿa. var kim kertik başın yaş eyler P.91 5^{b}/8
ḳızlıḳ olsa buğday al ʿa. ölse ḳız al F.555 132^{a}/3
ḳızlıḳ olsa buğday al ʿa. ölse ḳız al P.594 22^{a}/8
oynaşına inanan ʿa. ersüz ḳalur F.647 134^{b}/9
oynaşına inanan ʿa. ersüz ḳalur P.193 9^{a}/8

ʿa.+e F.26 116^{b}/12, F.339-125^{b}/9, F.527 131^{a}/10, P.565 21^{a}/8, P.630 23^{b}/4

ʿa.+e oġlana mey-ḫōra rāz dėme F.527 131^{a}/10
ʿa.+e oġlana mey-ḫōra rāz vėrme P.565 21^{a}/8
beglere ve ʿa.+e inanma aḳar ṣuya ṭayanma F.26 116^{b}/12
boz ata ʿa.+e oġlana ḳulluḳ ėdenüñ yüzi aġarmaz F.339-125^{b}/9
boz ata ʿa.+e oġlana ḳulluḳ ėdenüñ yüzi aġarmaz P.630 23^{b}/4

ʿa.+i F.300 124^{b}/3, P.86 5^{b}/4

devletlünüñ ʿa.+i ölür bī-devletüñ eşegi P.86 5^{b}/4
yoḳsul ṭāniş-mendüñ sözi geçmez meger ʿa.+i gözel ola F.300 124^{b}/3

ʿa.+üñ F.179 121^{a}/3, F.180 121^{a}/4, P.440 17^{a}/5

ʿa.+üñ mestūresin al gözel çıḳarsa ṭāliʿüñ P.440 17^{a}/5

ʿa.+üñ mestūresin al gözen çıḳarsa ṭāliʿüñ F.179 121^{a}/3

evüñ yapılmış ʿa.+üñ ṭutulmış ṭonuñ dikilmiş F.180 121^{a}/4

ʿa.+üñile F.109 119^{a}/5

ʿa.+üñile bāzāruñ kimseye inanma F.109 119^{a}/5

ʿa.+üñle P.367 14^{b}/11

ʿa.+üñle bāzāruñı kimseye inanma P.367 14^{b}/11

ay: ay (gök cismi)

a. F.165 120^{b}/5, P.215 10^{a}/5, P.423 16^{b}/5

a. benümle olsun ılduz g.tine ayaġum P.215 10^{a}/5
a. gör oruç ṭut a. gör bayram eyle F.165 120^{b}/5
oruç dut a. gör a. gör bayram eyle P.423 16^{b}/5

ayaḳ (1): ayak

a. F.61 117^{b}/10, F.289 124^{a}/8, P.125 6^{b}/11, P.318 13^{a}/11

baş gidicek pāyidār olmaz a. F.289 124^{a}/8
baş gidicek pāyidār olmaz a. P.125 6^{b}/11
ḳar anuñ-çun yaġa kim a. üşide P.318 13^{a}/11
ḳar anuñ-çun yaġar ki a. üşide F.61 117^{b}/10

a.+ı (ayaġı) F.451 128^{b}/15, P.532 20^{a}/5
devletlünüñ a.+ı ḳatında yatmaḳ yegdür bī-devletüñ başı ḳatında yatmadan P.532 20^{a}/5
devletlünüñ a.+ı ḳatında yatmaḳ yėgdür bī-devletüñ başı ḳatında yatmaḳdan F.451 128^{b}/15
a.+ın (ayaġın) F.428 128^{a}/9
bir sürçen atuñ a.+ın kesmezler F.428 128^{a}/9
a.+ından (ayaġından) F.53 117^{b}/4, P.310 13^{a}/6
çevik ḳuş iki a.+ından dutulur P.310 13^{a}/6
çevik ḳuş iki a.+ından ṭutulur F.53 117^{b}/4
a.+um (ayaġum) P.215 10^{a}/5
ay benümle olsun ılduz g.tine a.+um P.215 10^{a}/5

ayaḳ (2): hile, dümen (?) krş. *uyuḳ*
a. F.615 133^{b}/12
ḳurda a. aṣṣı ėtmez ōr.sbiye ögüt aṣṣı ėtmez F.615 133^{b}/12

ayaḳ ayaḳ: basamak basamak, adım adım
a. F.375 126^{b}/7, P.480 18^{a}/11
nerdibān a. çıḳmaḳ gerek F.375 126^{b}/7
nerdübān a. çıḳılur P.480 18^{a}/11

ʿayāl: *(< Ar. ʿiyāl)* eş, hanım
ʿa.+in F.177 121^{a}/1, P.437 17^{a}/3
kişi ʿa.+in almaḳ çetin beslemek ḳolay P.437 17^{a}/3
kişi ʿa.+in almaḳ çetin beslemek ḳolay olur F.177 121^{a}/1

ʿayān eyle-: *(Ar.+T.)* ortaya koy-, açıkça meydana çıkar-
ʿa.-di F.115^{b}/7
Ebū Bekir ʿÖmer ʿOs̱mān ʿAlī bunlar İslām<ı> e.-di ʿa F.115^{b}/7

āyāt: *(Ar.)* ayetler
ā. P.1^{b}/7
sözlerini ā. ve ḥadīs̱den aldılar... P.1^{b}/7

ay aydıñı: ay aydınlığı, ay ışığı, mehtap; kölelere verilen ad krş. *ay aydunı̃*
a. F.363 126^{a}/14
evvelki bereketden a. ḳalıpdur F.363 126^{a}/14

ay aydunı̃: ay aydınlığı, ay ışığı, mehtap; kölelere verilen ad krş. *ay aydıñı*
a. P.468 18^{a}/3
evvelki bereketden a. ḳalıpdur P.468 18^{a}/3

ʿayb: *(Ar.)* ayıp, kusur, eksiklik
ʿa.+ın F.35 117^{a}/4, P.291 12^{b}/5
degü diñleyen kendü ʿa.+ın ėşidür P.291 12^{b}/5
dėgü diñleyen kendü ʿa.+ın ėşidür F.35 117^{a}/4
ʿa.+ına P.377 15^{a}/7

her kişi kendü ʿa.+ına göredür P.377 15ª/7
ʿa.+ını F.34 117ª/3, F.118 119ª/13, F.551 131ᵇ/15, P.290 12ᵇ/4, P.590 22ª/5
her kişi kendü ʿa.+ını gözedür F.118 119ª/13
kimesnenüñ ʿa.+ını söyleme yėrüñ ḳulağı var P.290 12ᵇ/4
kimsenüñ ʿa.+ını söyleme yėrüñ ḳulağı vardur F.34 117ª/3
kişinüñ ʿa.+ını yüzine dėmek gerek F.551 131ᵇ/15
kişinüñ ʿa.+ını yüzine dėmek gerek P.590 22ª/5

ʿaybsuz: ayıbı, kusuru olmayan
ʿa. F.92 118ᵇ/6, P.349 14ª/9
ʿa. yār isteyen yārsuz ḳalur F.92 118ᵇ/6
ʿa. yār isteyen yārsuz ḳalur P.349 14ª/9

ayġırlan-: aygır tavrı takın-; diklen-, karşı gel-
a.-ma F.619 133ᵇ/15, P.164 8ª/7
biregü ṭ.şaġıla a.-ma F.619 133ᵇ/15
biregü ṭ.şaġıla a.-ma P.164 8ª/7

aylaḳ: işsiz, boş gezen, avare; bedava, parasız, ücretsiz
a. F.17 116ᵇ/6, F.370 126ᵇ/3, P.273 12ª/4
a. durmaḳdan a. işlemek yegdür P.273 12ª/4
a. ḳan alıcı bulıcaḳ ṭamarlaruñ ṭoġrat F.370 126ᵇ/3
a. ṭurmaḳdan a. işlemek yėgdür F.17 116ᵇ/6

ayruḳ: başka, ayrı, diğer; farklı, değişik
a. F.150 120ª/8, F.293 124ª/12, P.408 16ª/5
bugünki hergele bizüm degüldür ṭavaruñ kişi a. yerde yoḳla P.408 16ª/5
bugünki hergele nevbeti bizüm degüldür ṭavaruñ a. yėrde iste F.150 120ª/8
ėl ėlden ayruḳsı olmaz töresi a. olur F.293 124ª/12

ayruḳsı: farklı, değişik, başka
a. F.293 124ª/12, P.241 11ª/3 [2]
ėl ėlden a. olmaz töresi ayruḳ olur F.293 124ª/12
ėl ėlden a. olmaz töresi ayruḳsı olur P.241 11ª/3
ėl ėlden ayruḳsı olmaz töresi a. olur P.241 11ª/3

ayu: ayı
a.+nuñ F.621 134ª/2, P.166 8ª/8
a.+nuñ dişin görmeyen başın ḳabaḳ ṣanur F.621 134ª/2
a.+nuñ dişin görmeyen başını ḳabaḳ ṣanur P.166 8ª/8
a.+yı F.191 121ª/14, P.451 17ᵇ/2
a.+yı beliñlet temāşāya baḳ ḳurdı beliñlet kefen yaraḳla F.191 121ª/14

a.+yı böglet temāşāya baḳ ḳurd böglet kefen yaraḳla P.451 17^{b}/2

az: az

a. P.599 22^{b}/1

bir kişide iki hüner a. olur P.599 22^{b}/1

a.+ı F.153 120^{a}/10, P.411 16^{a}/8,

a.+ı bilmeyen çoġı hīc bilmez F.153 120^{a}/10

a.+ı bilmeyen hīç çoġ bilmez P.411 16^{a}/8

a.+uñ F.607 133^{b}/5, P.151 7^{b}/7

çoġıla a.+uñ oyunı olmaz F.607 133^{b}/5

çoġla a.+uñ oyunı olmaz P.151 7^{b}/7

az-: kok-, kokuş-, çürü-, bozul-

a.-maz F.19 116^{b}/7, P.275 12^{a}/6

aṣıl a.-maz ṣaġ yiymez F.19 116^{b}/7

aṣl a.-maz ṣaġ yiymez P.275 12^{a}/6

azacuḳ: azıcık, birazcık krş. *azaçuḳ*

a. F.155 120^{a}/12, P.413 16^{a}/9, P.430 16^{b}/10

a. işüm ġavġāsuz başum P.430 16^{b}/10

a. nereye gidersin çoḳ getürmege F.155 120^{a}/12

a. nėreye gidersin çoḳça getürmege P.413 16^{a}/9

azaçuḳ: azıcık, birazcık krş. *azacuḳ*

a. F.172 120^{b}/11

a. işüm ġavġāsuz başum F.172 120^{b}/11

azıt-: azıt-, yoldan çık-

a.-maz P.463 17^{b}/11

kişi a.-maz illā hem-nişīni P.463 17^{b}/11

B

bābic: *(< Far. pā-pūş)* pabuç, ayakkabı krş. *pāpūç*

b. F.553 132^{a}/1

sipāhīyi ṣūf türki b. cimrī eyler F.553 132^{a}/1

bāc: *(Far.)* vergi

b.+ından F.344 125^{b}/13, P.635 23^{b}/7

yük b.+ından aġlamaz F.344 125^{b}/13

yük b.+ından aġlamaz P.635 23^{b}/7

baca: *(< Far. bāce < bād-cāh)* baca

b.+dan F.581 132^{b}/15, P.7 2^{b}/10

it gibi ḳapudan ḳovarlarsa sen b.+dan düş P.7 2^{b}/10

itüñi ḳapudan ḳovarlarsa sen b.+dan düş F.581 132^{b}/15

bāġ: *(Far.)* bağ, bahçe
b.+ı F.182 121[a]/6, P.442 17[a]/7
her kimüñ b.+ı var yüreginde ṭāġı var F.182 121[a]/6
her kimüñ b.+ı var yüreginde ṭāġ var P.442 17[a]/7

baġla-: bağla-; önünü kes-
b.Ø F.235 122[b]/8, F.393 127[a]/7, F.559 132[a]/7, P.232 10[b]/8, P.600 22[b]/2
eşegi issi dėdügi yėre b. F.235 122[b]/8
eşegi issi dėdügi yėre b. dur P.232 10[b]/8
ėşegüñ berk b. andan Tañrı'ya ısmarla F.393 127[a]/7
ḳarı b. yanın al aġla F.559 132[a]/7
ḳarı b. yanın al aġla P.600 22[b]/2
b.-ma F.338 125[b]/8, P.629 23[b]/3
atuñ boz at yanına b.-ma yā ḫūyın ḫūlanur yā tüyin P.629 23[b]/3
atuñı boz at yanına b.-ma yā ḫūyın ḫūlanur yā tüyin F.338 125[b]/8
b.-madı P.170 8[b]/1
ḥaḳ bāṭıldan aġlamadı aḳan dereyi kimse b.-madı P.170 8[b]/1

baġlı: bağlı krş. *baġlu*
b. F.324 125[a]/10
oldı oldı olmadı ḳara ėşek ḳapuda b. F.324 125[a]/10

baġlu: bağlı krş. *baġlı*
b.+dur P.615 23[a]/3
oldı oldı olmadı ḳara eşek ḳapuda b.+dur P.615 23[a]/3

baġrını ṭaġla-: acıyla ve özlemle içi yan-, acıyla kıvran-
b.-r P.2[a]/7
firāḳ u ḥasret odına b.-r P.2[a]/7

bahādur: *(Far. < Moğ. baġatur)* bahadır, yiğit, kahraman
b. F.348 126[a]/1
göre göre b. olur F.348 126[a]/1
b.+dur P.639 23[b]/10
göre göre b.+dur P.639 23[b]/10

baḫīl: *(Ar.)* cimri, pinti
b. F.491 130[a]/7, F.636 134[a]/15, P.182 8[b]/10
b. cennete girmez girirse de raḥmet bulmaz F.636 134[a]/15
b. cennete girmez girürse raḥmet bulmaz P.182 8[b]/10
b. gün olsa kimse üstine ṭoġmazdı F.491 130[a]/7

baḫt bul-: *(Far.+T.)* talihi yaver git-
b.-maz F.18 116[b]/7, P.274 12[a]/5
even ḳız ere varmaz varursa da b.-maz P.274 12[a]/5
ėven ḳız ere varmaz varsa daḫı b.-maz F.18 116[b]/7

baḳ-: bak-; gözetle-; ilgilen-, meşgul ol-; üzerinde dur-, önem ver-

b.Ø F.10 116^{a}/15, F.137 119^{b}/12, F.191 121^{a}/14, P.267 11^{b}/10, P.396 15^{b}/8, P.451 17^{b}/3

ayuyı beliñlet temāşāya b. ḳurdı beliñlet kefen yaraḳla F.191 121^{a}/14

ayuyı böglet temāşāya b. ḳurd böglet kefen yaraḳla P.451 17^{b}/3

b. baḳışuñ al alışuñ F.137 119^{b}/12

b. baḳışuñ al alışuñ P.396 15^{b}/8

ḳarıncaya daḫı merd-āne b. P.267 11^{b}/10

ḳarıncaya daḫı merd-āne b. F.10 116^{a}/15

b.-ma F.692 136^{a}/4, P.52 4^{a}/10

bıyıġına b.-ma muḫannetdür F.692 136^{a}/4

bıyıġına b.-ma muḫannetdür P.52 4^{a}/10

baḳış: bakış, bakma

b.+uñ F.137 119^{b}/13, P.396 15^{b}/8

baḳ b.+uñ al alışuñ F.137 119^{b}/13

baḳ b.+uñ al alışuñ P.396 15^{b}/8

baḳla: *(< Ar. baḳilāʾ)* bakla krş. *baḳlā*

b.+nuñ F.138 119^{b}/13

çürük b.+nuñ kör alıcısı olur F.138 119^{b}/13

baḳlā: *(< Ar. baḳilāʾ)* bakla krş. *baḳla*

b.+nuñ P.397 15^{b}/8

çürük b.+nuñ kör alıcısı olur P.397 15^{b}/8

bal: bal

b. F.87 118^{b}/2, F.88 118^{b}/3, F.283 124^{a}/4, F.509 130^{b}/9, F.540 131^{b}/5, F.546 131^{b}/10, F.598 133^{a}/12-13, P.119 6^{b}/7, P.142 7^{b}/1, P.344 14^{a}/7, P.345 14^{a}/7, P.579 21^{b}/7, P.585 22^{a}/1

b. da b. behāsı da b. P.142 7^{b}/1

b. da b. behāsı da b. F.598 133^{a}/12-13

b. dėmegile aġız ṭatlu olmaz F.509 130^{b}/9

b. dutan barmaġın yalar P.344 14^{a}/7

balı olan b. yemez mi P.119 6^{b}/7

balı olan b. yėmez mi F.283 124^{a}/4

b. isterken belā buldum F.540 131^{b}/5

b. isterken belāya uġradum P.579 21^{b}/7

b. ṭutan barmaġın yalar F.87 118^{b}/2

b. yeyen belāsın çekmek gerek P.585 22^{a}/1

b. yėyen belāsın çekmek gerek F.546 131^{b}/10

belā çekmeyince b. yenmez F.88 118^{b}/3

belā gelmeyince b. yenmez P.345 14^{a}/7

b.+ı F.283 124^{a}/4, P.119 6^{b}/7

b.+ı olan bal yemez mi P.119 6[b]/7
b.+ı olan bal yėmez mi F.283 124[a]/4
b.+ıla F.374 126[b]/6, P.479 18[a]/10
b.+ıla ḳaymaḳ isteyen aḳçasına ḳıymak gerek F.374 126[b]/6
b.+ıla ḳaymaḳ isteyen aḳçasına ḳıymak gerek P.479 18[a]/10
b.+ın F.89 118[b]/4, P.346 14[a]/8
arusın söyündür andan b.+ın al yė P.346 14[a]/8
arusın söyündür b.+ın andan yė F.89 118[b]/4

balçıḳ: balçık, çamur
b.+ı (balçığı) F.323 125[a]/8, (balçıḳı) P.614 23[a]/1
b.+ı dīvāra ur dutarsa ḫōş dutmazsa lekesi ḫōş P.614 23[a]/1
b.+ı dīvāra vur ṭutarsa ḫōş dutmazsa gine ḫōş F.323 125[a]/8

baldız: baldız krş. *balduz*
b.+ın F.443 128[b]/7
varın vėren utanmaz b.+ın alan yad olmaz F.443 128[b]/7

balduz: baldız krş. *baldız*
b.+ın P.522 19[b]/8
varın veren utanmaz b.+ın alan yad olmaz P.522 19[b]/8

balıḳ: balık
b. F.20 116[b]/8, b. P.95 6[a]/1, P.276 12[a]/6
b. başından yenür P.276 12[a]/6
b. başından yiyür F.20 116[b]/8
deñizde b. mı ṣatarsın P.95 6[a]/1

balta: balta
b. F.503 130[b]/4
Tañrı ḳaraduğına iblīs ʿaleyhi'l-laʿne b. alur segirdür F.503 130[b]/4

baña: bana bk. *ben*
b. F.166 120[b]/6, F.195 121[b]/3, F.378 126[b]/9, F.408 127[b]/5, F.458 129[a]/6, F.569 132[b]/3, P.424 16[b]/6, P.484 18[b]/2, P.541 20[b]/1, P.648 24[a]/8
b. iki ṭaş arasından un getür F.458 129[a]/6
b. iki ṭaş arasından un getür P.541 20[b]/1
b. şuʿle vėrmeyen göz çıḳsun F.166 120[b]/6
b. şuʿle vėrmeyen göz çıḳsun P.424 16[b]/6
b. yaramayanı bir pūla almazam F.378 126[b]/9
b. yaramayanı bir pūla almazam P.484 18[b]/2
cān alıcı oğlançuḳlar üleşdürmiş anuñ aña benüm b. tek ḳosun F.195 121[b]/3
eşek ata eytmiş yoḳuşda sen b. küy inişde ben saña küyeyin dėmiş P.648 24[a]/8

ėşek ata eytmiş yoḳuşda sen b. küy inişde ben saña küyem F.569 132^{b}/3

ḳatı yörürsem ḳażā b. yėter F.408 127^{b}/5

b.+dur P.456 17^{b}/7

cān alıcı oġlancuḳlar üleşdürmiş anuñ aña benüm b.+dur P.456 17^{b}/7

barmaḳ: parmak

b. F.156 120^{a}/13, P.414 16^{a}/10

beş b. düz olmaz F.156 120^{a}/13

bėş b. düz olmaz P.414 16^{a}/10

b.+ın (barmaġın) F.87 118^{b}/2, P.344 14^{a}/7

bal dutan b.+ın yalar P.344 14^{a}/7

bal ṭutan b.+ın yalar F.87 118^{b}/2

bas-: bas-, üzerine çök-, yık- krş. *baṣ-*

b.-mayınca F.587 133^{a}/4

ṭoñuzı b.-mayınca gögi görmez F.587 133^{a}/4

baṣ-: bas-, çiğne-; üzerine çök-, yık-; üstünlük sağla-, alt et-, mağlup et-; hor gör- krş. *bas-*

b.-maġa F.59 117^{b}/9, P.316 13^{a}/10

ḳurd b.-maġa ḳurd gibi köpek gerek P.316 13^{a}/10

ḳurdı b.-maġa ḳurd bigi köpek gerek F.59 117^{b}/9

b.-mayınca P.130 7^{a}/3

ṭoñuzı b.-mayınca gögi görmez P.130 7^{a}/3

b.-maz F.265 123^{b}/4, P.31 3^{b}/6

yerdeki yüzi kimse b.-maz P.31 3^{b}/6

yėrdeki yüzi kimse b.-maz F.265 123^{b}/4

b.-up F.108 119^{a}/5, P.366 14^{b}/10

ulular köpri olsa b.-up geçme F.108 119^{a}/5

ulular köpri olsa b.-up geçme P.366 14^{b}/10

baṣıl-: alt edil-, mağlup ol-, yenil-

b.Ø F.128 119^{b}/6, P.387 15^{b}/3

ne yavuz ol aṣıl ne yavaş ol b. P.387 15^{b}/3

ne yavuz ol aṣıl ve ne yavaş ol b. F.128 119^{b}/6

b.-mayasın F.526 131^{a}/9, P.564 21^{a}/8

şol sözi söyle kim b.-mayasın P.564 21^{a}/8

şol sözi söyle ki sözüñde b.-mayasın F.526 131^{a}/9

basḳusuz: kontrol altında bulundurulmayan krş. *baṣḳusuz*

b. P.343 14^{a}/6

b. ḥiṣārı yėl alur P.343 14^{a}/6

başḳusuz: birbire üstüne yığılmamış; kontrol altında bulundurulmayan krş. *basḳusuz*

b. F.86 118^{b}/1

b. sazı yėl alur F.86 118^{b}/1

baş: baş; etraf, çevre; bir şeyin başladığı yer, baş tarafı

b. F.15 116^{b}/4, F.106 119^{a}/3, F.107 119^{a}/4, F.163 120^{b}/4, F.181 121^{a}/5, F.364 126^{a}/14, P.271 12^{a}/2, P.364 14^{b}/9, P.365 14^{b}/10, P.421 16^{b}/3, P.441 17^{a}/7, P.469 18^{a}/4

b. ṣaġ olıcaḳ börk eksük olmaz F.163 120^{b}/4

b. ṣaġ olıcaḳ börk eksük olmaz P.421 16^{b}/3

dil ebsem olsa b. esendür F.107 119^{a}/4

dil epsem olsa b. esen olur P.365 14^{b}/10

kesilen b. gėrü bitmez F.364 126^{a}/14

kesilen b. gėrü bitmez P.469 18^{a}/4

ḳol ṣınsa yeñ içinde b. yarılsa börk içinde P.271 12^{a}/2

ḳol ṣınsa yėñ içinde b. yarılsa börk içinde F.15 116^{b}/4

ṭamaʿ ṭaş yarar ṭaş b. P.441 17^{a}/7

ṭamaʿ ṭaş yarar ṭaş b. yarar F.181 121^{a}/5

yavuz b. issine ṭoñuz gütdürür F.106 119^{a}/3

yavuz b. issine ṭoñuz gütdürür P.364 14^{b}/9

b.+a F.550 131^{b}/14, P.90 5^{b}/7, P.589 22^{a}/4

g.tden b.+a ṭoġrı ḫaber yoḳ P.90 5^{b}/7

iki ṣanan iletmez ʿışḳı b.+a F.550 131^{b}/14

iki ṣanan iletmez ʿışḳı b.+a P.589 22^{a}/4

b.+ı F.451 129^{a}/1, P.56 4^{b}/2, P.59 4^{b}/5, P.532 20^{a}/6

devletlünüñ ayaġı ḳatında yatmaḳ yegdür bī-devletüñ b.+ı ḳatında yatmadan P.532 20^{a}/6

devletlünüñ ayaġı ḳatında yatmaḳ yėgdür bī-devletüñ b.+ı ḳatında yatmaḳdan F.451 129^{a}/1

Ḳayṣeri'de yazılmış ḳarınuñ b.+ı anası .mına P.59 4^{b}/5

kelüñ b.+ı açıldı dėr P.56 4^{b}/2

b.+ın F.621 134^{a}/2, P.91 5^{b}/9, P.507 19^{a}/8

ʿavret var kim arpa unın aş eyler ʿavret var kim kertik b.+ın yaş eyler P.91 5^{b}/9

ayunuñ dişin görmeyen b.+ın ḳabaḳ ṣanur F.621 134^{a}/2

bir sürçen atuñ b.+ın kesmezler P.507 19^{a}/8

b.+ına F.79 118^{a}/10, P.336 14^{a}/1

derziye göç dėmişler ignesin b.+ına ṣoḳmış F.79 118^{a}/10

derziye göç dėmişler ignesin b.+ına ṣoḳmış P.336 14^{a}/1

b.+ında F.658 135^{a}/4, P.205 9^{b}/7

ḳurt bulduğı ḳuşıla ḳuş bulduğı ağaç b.+ında F.658 135[a]/4
ḳurt bulduğı ḳuşla ḳuş bulduğı ağaç b.+ında P.205 9[b]/7
b.+ından F.20 116[b]/8, F.233 122[b]/6, F.430 128[a]/10, F.514 130[b]/14, P.105 6[a]/9, P.276 12[a]/6, P.510 19[a]/10
balıḳ b.+ından yenür P.276 12[a]/6
balıḳ b.+ından yiyür F.20 116[b]/8
bıñar b.+ından ḳoḳar P.105 6[a]/9
bıñarı b.+ından avla F.430 128[a]/10
bıñarı b.+ından avla P.510 19[a]/10
sen dōst ḳazan düşmān ocaġuñ b.+ından çıḳar F.514 130[b]/14
yigit b.+ından devlet ıraḳ olmaz F.233 122[b]/6
b.+ını P.166 8[a]/8
ayunuñ dişin görmeyen b.+ını ḳabaḳ ṣanur P.166 8[a]/8
b.+um F.172 120[b]/12, P.430 16[b]/10
azacuḳ işüm ġavġāsuz b.+um P.430 16[b]/10
azaçuḳ işüm ġavġāsuz b.+um F.172 120[b]/12
b.+uña F.43 117[a]/11, F.62 117[b]/11, F.176 120[b]/15, P.299 12[b]/11, P.319 13[b]/1, P.436 17[a]/3
b.+uña ṭopraḳ ḳoyma ḳoyarsañ ulu yerden ḳoy P.436 17[a]/3
b.+uña ṭopraḳ ḳoyma ḳoyarsañ ulu yėrden ḳoy F.176 120[b]/15
ḫayır ṣan ėşüñe ḫayr gele b.+uña F.43 117[a]/11
ḫayr san ėşüñe ḫayr gelsün b.+uña P.299 12[b]/11
kesemedügüñ eli öp b.+uña ḳo F.62 117[b]/11
kesemedügüñ eli öp b.+uña ḳo P.319 13[b]/1

başa: paşa, saygı veya sevgi hitabı
b. P.93 5[b]/10
saña b. dėdügüm hegbecügüm ṣudan geçüresin dėrin P.93 5[b]/10

başar-: başar-, üstesinden gel-
b.-ana F.499 130[b]/1
iş b.-ana baş ururlar F.499 130[b]/1

başcı: işçi başı, yönetici krş. *başçı*
b. F.320 125[a]/7
biñ işci bir b. F.320 125[a]/7

başçı: işçi başı, yönetici krş. *başcı*
b. P.611 22[b]/11
biñ işçi bir b. P.611 22[b]/11

başdan çıḳ-: başını kaybet-, başı elinden git-; zarar gör-
b.-ar P.128 7[a]/2
beglerle erişen b.-ar P.128 7[a]/2

baş git-: aklını yitir-; (bir topluluğu yöneten kimse) öl-

b.-icek (baş gidicek) F.289 124[a]/8, P.125 6[b]/11
b.-icek pāyidār olmaz ayaḳ F.289 124[a]/8
b.-icek pāyidār olmaz ayaḳ P.125 6[b]/11
başı aşaġa ol-: başı yerde ol-; utan-, mahcup ol-
b.-ur P.77 5[a]/8
s.kine uyan s.ki gibi b.-ur P.77 5[a]/8
başına gel-: bir olay ya da durum yaşa-
b.-en F.51 117[b]/2, F.139 119[b]/14, P.308 13[a]/5, P.398 15[b]/9
b.-en başmaḳcı F.139 119[b]/14
b.-en başmaḳçı P.398 15[b]/9
b.-en ḥekīm F.51 117[b]/2
b.-en ḥekīm P.308 13[a]/5
başına yıḳ-: harap et-
b.-arsañ F.157 120[a]/14, P.415 16[a]/11
ḥammāmda bir ṭās ṣu bilmeyen ḥammām b.-arsañ bilmez P.415 16[a]/11
ḥammāmda bir ṭās ṣuyı bilmeyen ḥammāmı b.-arsañ bilmez F.157 120[a]/14
başḳa: ortaksız, müstakil, kişiye ait
b. F.38 117[a]/6, P.294 12[b]/7
ortaḳlıḳ öküzden b. buzaġı yegdür P.294 12[b]/7
ortaḳlıḳ öküzden b. buzaġu yėgdür F.38 117[a]/6
başmaḳcı: ayakkabıcı krş. *başmaḳçı*
b. F.139 119[b]/14
başına gelen b. F.139 119[b]/14
başmaḳçı: ayakkabıcı krş. *başmaḳcı*
b. P.398 15[b]/9
başına gelen b. P.398 15[b]/9
baş ur-: başvur-, müracaat et-; saygı ile eğil-
b.-urlar F.499 130[b]/1
iş başarana b.-urlar F.499 130[b]/1
baş yitür-: başını kaybet-; çok zor durumda kal-
b.-ür (baş yitürür) F.459 129[a]/8
ṣana ṣana söyleyen iş bitürür ṣanusuz söz söyleyen b.-ür F.459 129[a]/8
b.ın y.-ür (başın yitürür) P.543 20[b]/2-3
ṣanusuz söz söyleyen ṣoñra b.-ür P.543 20[b]/2-3
bāṭıl: *(Ar.)* batıl, gerçekle ilgisi bulunmayan, hak karşıtı
b.+dan P.170 8[b]/1
ḥaḳ b.+dan aġlamadı aḳan dereyi kimse baġlamadı P.170 8[b]/1

bay: zengin, varlıklı kimse
b.+ıñ F.604 133^b/2
ėşek atıñ ne yoldaşı yoḫsul b.+ıñ ne ḳardaşı F.604 133^b/2
b.+uñ P.148 7^b/5
eşek atuñ ne yoldaşı yoḫsul b.+uñ ne ḳardaşı P.148 7^b/5
baya-: zengin ol- bk. *bit-*
b.-r P.582 21^b/10
ekinci ḳırḳ günde b.-r bāzirgān ḳırḳ günde P.582 21^b/10
bayağı: aynı, eskisi gibi
b. F.287 124^a/7, P.123 6^b/9
b. Mehemmed b. börki F.287 124^a/7
b. Meḥemmed b. börki P.123 6^b/9-10
bayram: bayram
b. F.335 125^b/5, P.626 23^a/11
b. istemeyen bayrama ėrmesün F.335 125^b/5
b. istemeyen bayrama ėrmesün P.626 23^a/11
b.+a F.335 125^b/5, P.626 23^b/1
bayram istemeyen b.+a ėrmesün F.335 125^b/5
bayram istemeyen b.+a ėrmesün P.626 23^b/1
b.+dur F.383 126^b/14
ėlile gelen vurġun dügün b.+dur F.383 126^b/14
bayram eyle-: bayram et-, bayram yap-, bayram kutla-
b.Ø F.165 120^b/6, P.67 4^b/11, P.423 16^b/5
ay gör oruç ṭut ay gör b. F.165 120^b/6
oruç dut ay gör ay gör b. P.423 16^b/5
otuz gün oruç dut eşek s.kile b. P.67 4^b/11
bāzār: *(Far.)* alım satım, alışveriş; pazarlık; pazar, alışveriş yeri; görüşme, fikir alışverişi
b. F.439 128^b/4, P.518 19^b/6
evvel bāzāra b. yėtmez F.439 128^b/4
evvel bāzārda b. yetmez P.518 19^b/6
b.+a F.439 128^b/3
evvel b.+a bāzār yėtmez F.439 128^b/3
b.+da F.72 118^a/4, P.329 13^b/8, P.518 19^b/6
evdeki ḥisāb b.+da rāst gelmez F.72 118^a/4
evdeki ḥisāb b.+da rāst gelmez P.329 13^b/8
evvel b.+da bāzār yetmez P.518 19^b/6
b.+ı F.437 128^b/2, P.517 19^b/5
aḫşam b.+ı ṣabāḥa yomdur F.437 128^b/2
aḫşam b.+ı ṣabāḥa yomdur ḳarıyı yigit eden dondur P.517 19^b/5

b.+uñ F.109 119[a]/6

ʿavretüñile b.+uñ kimseye inanma F.109 119[a]/6

b.+uñı P.367 14[b]/11

ʿavretüñle b.+uñı kimseye inanma P.367 14[b]/11

bāzirgān: *(< Far. bāzergān < bāzārgān)* bezirgân, tüccar

b. F.313 124[b]/15, F.543 131[b]/8, P.261 11[b]/6, P.582 21[b]/10

ekinci ḳırḳ günde bayar b. ḳırḳ günde P.582 21[b]/10

ekinci ḳırḳ yılda biter b. ḳırḳ günde F.543 131[b]/8

ḳorḳaḳ b. ne aṣṣı ėder P.261 11[b]/6

ḳorḳaḳ b. ne aṣṣı ėder ve ne ziyān F.313 124[b]/15

b.+ı F.405 127[b]/2

b.+ı bit yėr ḳazanduġın at yėr F.405 127[b]/2

bazlamaç: bazlama

b. P.509 19[a]/9

b. bilmeyen deve ṭabanın b. ṣanur P.509 19[a]/9-10

beg: bey

b. F.683 135[b]/12, P.40 4[a]/1

b. danası gibi yatup gevşeme görsetme P.40 4[a]/1

b. ṭanası bigi yatup gevşer F.683 135[b]/12

b.+idür F.521 131[a]/5, P.559 21[a]/4

beglerüñ sözi her sözüñ b.+idür P.559 21[a]/4

beglerüñ sözi sözüñ b.+idür F.521 131[a]/5

b.+ler F.260 123[a]/13, F.538 131[b]/3, F.539 131[b]/4, P.24 3[a]/11, P.577 21[b]/6, P.578 21[b]/6

b.+ler buyruġı yoẖsula ḳan aġladur F.538 131[b]/3

b.+ler buyruġı yoẖsula ḳan aġladur P.577 21[b]/6

b.+ler deve bigi olur ḳancaru dilerise yedilür P.24 3[a]/11-3[b]/1

b.+ler deve bigi olur ḳancaruya olursa yėdilür F.260 123[a]/13

b.+ler sözi gevherdür ṣımaḳ olmaz F.539 131[b]/4

b.+ler sözi gevherdür ṣımaḳ olmaz P.578 21[b]/6

b.+lere F.26 116[b]/12, F.643 134[b]/6, P.189 9[a]/4, P.282 12[a]/10

b.+lere inanma aḳar ṣuya ṭayanma P.282 12[a]/10

b.+lere ve ʿavrete inanma aḳar ṣuya ṭayanma F.26 116[b]/12

ḳorḳusuz yoẖsuluñ evi b.+lere ḳoñşı ola P.189 9[a]/4

ḳutsuz yoġsuluñ evi b.+lere ḳonşı ola F.643 134[b]/6

b.+lerle P.128 7[a]/2

b.+lerle erişen başdan çıḳar P.128 7[a]/2

b.+lerüñ F.261 123[a]/14, F.440 128[b]/4, F.502 130[b]/3, F.521 131[a]/5, P.26 3[b]/1, P.519 19[b]/6, P.559 21[a]/4

b.+lerüñ ʿaḳlı olmaz ʿaḳıl işin devlet işler F.261 123[a]/14

b.+lerüñ ʿaḳlı olmaz ʿaḳl işin devlet işler P.26 3[b]/1
b.+lerüñ sözi her sözüñ begidür P.559 21[a]/4
b.+lerüñ sözi sözüñ begidür F.521 131[a]/5
oġrıya b.+lerüñ borcı var P.519 19[b]/6
oġrıya b.+lerüñ borcı vardur F.440 128[b]/4
ulu b.+lerüñ ḳañlısı ṭavşan alur F.502 130[b]/3

beglik: beylik
b.+i (begligi) F.275 123[b]/12, F.495 130[a]/11, P.111 6[b]/2
külḫāncınuñ b.+i ḥammāmcılıḳ demişler P.111 6[b]/2
külḫāncınuñ b.+i ḥammāmcılıḳ dėmişler F.275 123[b]/12
ötlügen b.+i bögürtlen savlınca F.495 130[a]/11

beg olugör-: bey ol-, beylik yap-
b.Ø F.232 122[b]/5
b. saña ḳul eksik olmaz F.232 122[b]/5

behā: *(Far.)* paha, değer, eder
b.+sı F.399 127[a]/12, F.598 133[a]/12, P.142 7[b]/1
bal da bal b.+sı da bal F.598 133[a]/12
bal da bal b.+sı da bal P.142 7[b]/1
ṭavşan ne ḳadar yügrügise b.+sı iki aḳcadur F.399 127[a]/12

behāne: *(Far.)* bahane
b. F.662 135[a]/9
oṣurġan g.te arpa etmegi b. F.662 135[a]/9
b.+dür P.209 9[b]/11
oṣurġan g.te arpa etmegi b.+dür P.209 9[b]/11

belā: *(Ar.)* bela
b.+dan P.495 18[b]/10
ėrteye ḳalan b.+dan ḳorḳma P.495 18[b]/10

belā bul-: *(Ar.+T.)* bela bul-, üzücü ve sıkıntı verici işlerle karşılaş- krş. *belāya uġra-*
b.-dum F.540 131[b]/5
bal isterken b.-dum F.540 131[b]/5

belā çek-: *(Ar.+T.)* bela çek-, zorluk çek-, sıkıntıya düş- krş. *belā gel-*
b.+sın ç.-mek gerek F.546 131[b]/11, P.585 22[a]/1-2
bal yeyen b.sın ç.-mek gerek P.585 22[a]/1-2
bal yėyen b.sın ç.-mek gerek F.546 131[b]/11
b.-meyince F.88 118[b]/3
b.-meyince bal yenmez F.88 118[b]/3

belā gel-: *(Ar.+T.)* bela ile karşılaş- krş. *belā çek-*
b.-meyince P.345 14[a]/7
b.-meyince bal yenmez P.345 14[a]/7

belāya uġra-: başına bela gel- krş. *belā bul-*
b.-dum P.579 21^{b}/8
bal isterken b.-dum P.579 21^{b}/8

belik: ok ve yay çantası, sadak krş. *bėlük*
b.+üm (beligüm) P.28 3^{b}/4
biregüyi kūya ḳoymazlarmış b.+üm ket-ḫuḍā evine aṣuñ dėrimiş P.28 3^{b}/4

beliñlet-: ürküt-, korkut- krş. *böglet-*
b.Ø F.191 121^{a}/14
ayuyı b. temāşāya baḳ ḳurdı b. kefen yaraḳla F.191 121^{a}/14

bellü: belli
b.+dür F.110 119^{a}/7, F.347 126^{a}/1, F.361 126^{a}/12, F.602 133^{a}/15, F.638 134^{b}/2, F.666 135^{a}/12, P.64 4^{b}/9, P.146 7^{b}/4, P.184 9^{a}/1, P.213 10^{a}/4, P.369 15^{a}/2, P.466 18^{a}/2, P.638 23^{b}/9
aġzı egri eñsesinden b.+dür F.638 134^{b}/2
aġzı egri eñsesinden b.+dür P.184 9^{a}/1
bir yigitlikde bir ḳocalıḳda b.+dür P.369 15^{a}/2
bir yigitlikde bir ḳocalikde b.+dür F.110 119^{a}/7
erkek eşek ṭ.şaġından b.+dür F.666 135^{a}/12
erkek eşek ṭ.şaġından b.+dür P.213 10^{a}/4
her kişinüñ aġacı ṭaġda b.+dür F.602 133^{a}/15
her kişinüñ aġacı ṭaġda b.+dür P.146 7^{b}/4
ḳaşaġı al āḫūra gir yaġır at b.+dür P.466 18^{a}/2
ḳaşaġuyı al āḫūra gir yaġır at b.+dür F.361 126^{a}/12
ḳutlu gün doġuşından b.+dür P.638 23^{b}/9
ḳuṭlu gün ṭoġuşından b.+dür F.347 126^{a}/1
olacaḳ oġlan boḳından b.+dür P.64 4^{b}/9

bellü ol-: belli ol-, belir-, anlaşıl-
b.-ur F.14 116^{b}/3
ḳol ṣalsa yön b.-ur F.14 116^{b}/3

bėlük: ok ve yay çantası, sadak krş. *belik*
b.+üm (bėlügüm) F.263 123^{b}/2
biregüyi kūya ḳoymazlarımış b.+üm ket-ḫuḍā evine aṣuñ dėrimiş F.263 123^{b}/2

belür-: belir-, belli ol-, ortaya çık-
b.-mez F.298 124^{b}/1, P.246 11^{a}/7
aruġuñ aṣlı b.-mez F.298 124^{b}/1
aruġuñ aṣlı b.-mez P.246 11^{a}/7

ben: ben (kişi zamiri)

b. F.302 124^b/5, F.496 130^a/12, F.569 132^b/4, F.659 135^a/5, F.661 135^a/7, P.208 9^b/10, P.250 11^a/10, P.648 24^a/8

b. de ḥālümce Bedre'd-dīn'em F.302 124^b/5

b. de ḥālümce Bedre'd-dīn'em P.250 11^a/10

b. geñümle mi büklütdüm beni erenler büklüdür P.208 9^b/10

b. geñümüle mi büklürem beni erenler büklüdür F.661 135^a/7

b. istemez miyem ḳayınatam ḳaṣṣāb ola ve ḳayınanam ḥammāmcı ola F.496 130^a/12

deve ḳuşına yük getür dėmişler b. ḳuşam dėmiş uç dėmişler deve uçar mı dėmiş F.659 135^a/5

eşek ata eytmiş yoḳuşda sen baña küy inişde b. saña küyeyin dėmiş P.648 24^a/8

ėşek ata eytmiş yoḳuşda sen baña küy inişde b. saña küyem F.569 132^b/4

b.+i F.661 135^a/8, P.208 9^b/10

ben geñümle mi büklütdüm b.+i erenler büklüdür P.208 9^b/10

ben geñümüle mi büklürem b.+i erenler büklüdür F.661 135^a/8

b.+üm F.195 121^b/3, F.653 134^b/14, P.198 9^a/11, P.456 17^b/7

b.+üm ol ṭālıġım yoḳdur ki gökden palān yaġarsa ḳusḳunı boġazıma geçe F.653 134^b/14

b.+üm ol ṭāliʿüm mi var ki gökden pālān yaġarsa ḳusġunı boġazuma geçe P.198 9^a/11

cān alıcı oġlancuḳlar üleşdürmiş anuñ aña b.+üm bañadur P.456 17^b/7

cān alıcı oġlançuḳlar üleşdürmiş anuñ aña b.+üm baña tek ḳosun F.195 121^b/3

b.+ümile F.471 129^b/4

bī-devlete ögüt vėresin tekin erişmedi b.+ümile dėr F.471 129^b/4

b.+ümle P.87 5^b/6, P.215 10^a/5

ay b.+ümle olsun ılduz g.tine ayaġum P.215 10^a/5

bī-devlete ögüt vėresin tekin ėrişmedüñ b.+ümle der P.87 5^b/6

beñze-: benze-

b.-meyen F.637 134^b/1, P.183 8^b/11

issine b.-meyen oġurluḳ F.637 134^b/1

issine b.-meyen oġurluḳ P.183 8^b/11

b.-r P.243 11^a/5

er ṭayıya it ataya b.-r P.243 11^a/5

bere: bir yere çarpma, incitme veya vurma sonucu oluşan çürük

b.+dür F.342 125^b/12, P.633 23^b/6

serçeye çıbıḳ b.+dür F.342 125^b/12

serçeye çıbuḳ b.+dür P.633 23^{b}/6

bereket: *(Ar.)* bereket, bolluk

b.+den F.363 126^{a}/14, P.468 18^{a}/3

evvelki b.+den ay aydıñı ḳalıpdur F.363 126^{a}/14

evvelki b.+den ay ayduñı ḳalıpdur P.468 18^{a}/3

berk: sağlam

b. F.393 127^{a}/6

ėşegün b. baġla andan Tañrı'ya ıṣmarla F.393 127^{a}/6

bes: *(Far.)* yeter, kâfi

b.+dür P.523 19^{b}/9

anbārdan bir çāşnī b.+dür P.523 19^{b}/9

besle-: besle- krş.*bėsle-*

b.-mek F.177 121^{a}/1, P.437 17^{a}/4

kişi ʿayālin almaḳ çetin b.-mek ḳolay P.437 17^{a}/4

kişi ʿayālin almaḳ çetin b.-mek ḳolay olur F.177 121^{a}/1

bėsle-: besle- krş. *besle-*

b.Ø F.479 129^{b}/11

torlaḳı b. gözüñ oysun F.479 129^{b}/11

beş: beş krş. *bėş*

b. F.156 120^{a}/13

b. barmaḳ düz olmaz F.156 120^{a}/13

bėş: beş krş. *beş*

b. P.201 9^{b}/3, P.414 16^{a}/10

b. barmaḳ düz olmaz P.414 16^{a}/10

b. de b. bėş buçuḳ da b. P.201 9^{b}/3

bėş buçuḳ: beş buçuk

b. P.201 9^{b}/3

bėş de bėş b. da bėş P.201 9^{b}/3

beşīmānlıḳ: pişmanlık krş. *peşīmānlıḳ*

b. F.36 117^{a}/5

ṣoñ b. aṣṣı ėtmez F.36 117^{a}/5

beter: *(< Far. bed-ter)* beter, daha kötü, çok kötü krş. *bėter*

b.+dür P.497 19^{a}/2

doġrı gelen ḳonuḳ Tañrı ḳażāsından b.+dür P.497 19^{a}/2

bėter: *(< Far. bed-ter)* beter, daha kötü, çok kötü krş. *beter*

b.+dür F.388 127^{a}/3

ṭoġru gelen ḳonuḳ Tañrı ḳażāsından b.+dür F.388 127^{a}/3

bez: *(< Ar. bezz)* bez krş. *beẕ*

b.+in P.264 11^{b}/9

anasın gör ḳızın al ḳıyısın gör b.+in P.264 11^{b}/9

bez̲: *(< Ar. bezz)* bez krş. *bez*
b.+in F.7 116^{a}/13
anasın gör ḳızın al ḳıyısın gör b.+in al F.7 116^{a}/13
bıçaḳ: bıçak
b. F.119 119^{a}/13, F.199 121^{b}/6, P.378 15^{a}/7
b. kendü ṣapın kesmez F.119 119^{a}/13
b. kendü ṣapın yonmaz P.378 15^{a}/7
eylüge eylük olsa öküze b. olmazdı F.199 121^{b}/6
b.+ı F.518 131^{a}/2
b.+ı ortaya ḳo Saʿd-ı Vaḳḳāṣ'ıla oḳ at F.518 131^{a}/2
bıçaḳ çal-: bıçakla kes-, kesmek üzere bıçağı sür- krş. *buçaḳ çal-*
ç.-icek F.613 133^{b}/10
keçiye bıçaḳ ç.-icek oğlaḳ buçaḳda oṣurur F.613 133^{b}/10
bıldırcın: bıldırcın
b. F.82 118^{a}/13, P.96 6^{a}/2, P.339 14^{a}/4
ḳamu ḳuşlar uçar nesne yoḳ b. uçar elverdi P.339 14^{a}/4
ḳamu ḳuşlar uçar nesne yoḳ b. uçdı elverdi dur F.82 118^{a}/13
yüz dutulmaduḳ b. bir aḳçaya P.96 6^{a}/2
bıñar: pınar
b. P.105 6^{a}/9
b. başından ḳoḳar P.105 6^{a}/9
b.+ı F.430 128^{a}/10, P.510 19^{a}/10
b.+ı başından avla F.430 128^{a}/10
b.+ı başından avla P.510 19^{a}/10
bıyıḳ: bıyık
b.+ına (bıyığına) F.692 136^{a}/4, P.52 4^{a}/10
b.+ına baḳma muẖannetdür F.692 136^{a}/4
b.+ına baḳma muẖannetdür P.52 4^{a}/10
biç-: kesip biç-
b.-me F.206 121^{b}/12
ṭoğmaduḳ ḳoduğa tura b.-me F.206 121^{b}/12
bī-devlet: *(Far.+Ar.)* talihsiz, mutsuz, zavallı, bedbaht
b.+e F.471 129^{b}/3-4, P.87 5^{b}/5, P.554 20^{b}/10
b.+e ögüt vėresin tekin erişmedi benümile dėr F.471 129^{b}/3-4
b.+e ögüt vėresin tekin ėrişmedüñ benümle der P.87 5^{b}/5
b.+e ölüm ve ögüt ḥaḳdur evvel kev kişilere P.554 20^{b}/10
b.+le F.68 117^{b}/15, P.325 13^{b}/4
b.+le ḳardaş oḳuşma F.68 117^{b}/15
b.+le ḳardaş oḳuşma P.325 13^{b}/4
b.+üñ F.451 128^{b}/15, P.86 5^{b}/4, P.532 20^{a}/6

devletlünüñ ʿavreti ölür b.+üñ eşegi P.865^{b}/4

devletlünüñ ayaġı ḳatında yatmaḳ yegdür b.+üñ başı ḳatında yatmadan P.532 20^{a}/6

devletlünüñ ayaġı ḳatında yatmaḳ yėgdür b.+üñ başı ḳatında yatmaḳdan F.451 128^{b}/15

bigi: gibi

b. F.59 117^{b}/9, F.175 120^{b}/14, F.260 123^{a}/13, F.376 126^{b}/8, F.534 131^{a}/15, F.683 135^{b}/12, P.24 3^{a}/11, P.433 17^{a}/1

atuñı dōst b. ṣaḳla düşmān b. bin F.175 120^{b}/14

atuñı dōst b. ṣaḳla düşmān b. bin P.433 17^{a}/1

begler deve b. olur ḳancaru dilerise yedilür P.24 3^{a}/11

begler deve b. olur ḳancaruya olursa yėdilür F.260 123^{a}/13-14

beg ṭanası b. yatup gevşer F.683 135^{b}/12

ḳaplan b. buludla ṭalaşma F.534 131^{a}/15

ḳurdı başmaġa ḳurd b. köpek gerek F.59 117^{b}/9

ulularuñ göñlü mūm b. gerek F.376 126^{b}/8

bil-: bil-; malumatı ol-; anla-; tanı-; saygı göster-

b.Ø F.201 121^{b}/8

ʿilleti ʿillet b. urġana un ḳoymışlar F.201 121^{b}/8

b.-dügi F.629 134^{a}/9

kişi b.-dügi otı yėyicek ḳarnı aġrımaz F.629 134^{a}/9

b.-dügüñ F.291 124^{a}/10, P.239 11^{a}/2

bilüre dan b.-dügüñ işle F.291 124^{a}/10

bilüre dan b.-dügüñ işle P.239 11^{a}/2

b.-düm F.170 120^{b}/10, F.508 130^{b}/9, P.428 16^{b}/8

buldum bilemedüm b.-düm bulamadum F.170 120^{b}/10

buldum bilemedüm b.-düm bulamadum P.428 16^{b}/8

toṣun yük getürmedügin andan b.-düm aluḳlamadın tersledi F.508 130^{b}/9

b.-düñ F.447 128^{b}/11, P.528 20^{a}/2

sen de mi b.-düñ yüküm ḳozduġın P.528 20^{a}/2

sen de mi b.-düñ yüküm ḳozuduġun F.447 128^{b}/11

b.-e F.515 130^{b}/15, P.1^{b}/1

devletlü ol kişidür kim düşmānın b.-e F.515 130^{b}/15

her sözi ḳancaru varur b.-e P.1^{b}/1

b.-emedüm F.170 120^{b}/10, P.428 16^{b}/8

buldum b.-emedüm bildüm bulamadum F.170 120^{b}/10

buldum b.-emedüm bildüm bulamadum P.428 16^{b}/8

b.-enile F.236 122^{b}/9

b.-enile bilmeyen bir olmaz F.236 122^{b}/9

b.-enle P.233 10^b/8
  b.-enle bilmeyen bir olmaz P.233 10^b/8
b.-medügüñ F.631 134^a/11, P.177 8^b/6
  ḥūyın b.-medügüñ ṭavaruñ ardına dolanma P.177 8^b/6
  ẖūyın b.-medügüñ ṭavaruñ ardına ṭolanma F.631 134^a/11
b.-mek F.567 132^b/1
  ziyān olmadan ṣaḳın olduḳdan ṣoñra b.-mek fāyide eylemez F.567 132^b/1
b.-meyen F.2 116^a/8, F.153 120^a/10, F.157 120^a/14, F.236 122^b/9, F.504 130^b/5, P.2^a/6, P.2 2^b/6, P.46 4^a/6, P.233 10^b/8, P.411 16^a/8, P.415 16^a/11, P.509 19^a/9
  azı b.-meyen çoġı hīc bilmez F.153 120^a/10
  azı b.-meyen hīç çoġ bilmez P.411 16^a/8
  bazlamaç b.-meyen deve ṭabanın bazlamaç ṣanur P.509 19^a/9
  bilenile b.-meyen bir olmaz F.236 122^b/9
  bilenle b.-meyen bir olmaz P.233 10^b/8
  b.-meyen ḳatında ṭapu ḳılmaġıla bükülmek birdür P.46 4^a/6
  dalabın b.-meyen devlüngeç atar F.504 130^b/5
  ḥammāmda bir ṭās ṣu b.-meyen ḥammām başına yıḳarsañ bilmez P.415 16^a/11
  ḥammāmda bir ṭās ṣuyı b.-meyen ḥammāmı başına yıḳarsañ bilmez F.157 120^a/14
  ẖāṣ <u> ʿām arasında söylenen söz budur kim işinüñ öñin b.-meyen ṣoñın ṭañlar P.2^a/6
  ulusın b.-meyen Tañrı'sın bilmez F.2 116^a/8
  ulusın b.-meyen Tañrı'sın bilmez P.2 2^b/6
b.-meyene F.583 133^a/1, P.9 2^b/11
  b.-meyene bulut yük P.9 2^b/11
  b.-meyene bulut yükdür F.583 133^a/1
  b.-meyenler P.2^a/4
  b.-meyenler ögrene hem ögrede oġlın ḳızın P.2^a/4
b.-mez F.2 116^a/8, F.153 120^a/11, F.157 120^a/14, F.189 121^a/12, F.328 125^a/13, F.480 129^b/12, P.2 2^b/6, P.411 16^a/8, P.415 16^a/11, P.449 17^b/2, P.619 23^a/6
  azı bilmeyen çoġı hīc b.-mez F.153 120^a/11
  azı bilmeyen hīç çoġ b.-mez P.411 16^a/8
  ḥammāmda bir ṭās ṣu bilmeyen ḥammām başına yıḳarsañ b.-mez P.415 16^a/11
  ḥammāmda bir ṭās ṣuyı bilmeyen ḥammāmı başına yıḳarsañ b.-mez F.157 120^a/14

kişi acıḳmayınca aç ḥālin b.-mez P.449 17^{b}/2
kişi açıḳmayınca aç ḥālin b.-mez F.189 121^{a}/12
köse eveden yaşamayınca yaşın Allāh'dan ġayrı kimse b.-mez F.480 129^{b}/12
ulusın bilmeyen Tañrı'sın b.-mez F.2 116^{a}/8
ulusın bilmeyen Tañrı'sın b.-mez P.2 2^{b}/6
yeyen b.-mez ṭoġrayan bilür P.619 23^{a}/6
yėyen b.-mez ṭoġrayan bilür F.328 125^{a}/13

b.-mezem F.74 118^{a}/6
b.-mezem dėmek çoḳ dürlü ḳażā ṣavar F.74 118^{a}/6

b.-mezin P.331 13^{b}/9
b.-mezin dėmek çoḳ dürlü ḳażā ṣavar P.331 13^{b}/9

b.-meziseñ P.390 15^{b}/4
geçid b.-meziseñ köpriye dolan P.390 15^{b}/4

b.-mezseñ F.8 116^{a}/13, F.131 119^{b}/8
geçid b.-mezseñ köpriye ṭolan F.131 119^{b}/8
yol b.-mezseñ yola git F.8 116^{a}/13

b.-ür F.24 116^{b}/11, F.328 125^{a}/14, F.419 128^{a}/2, F.424 128^{a}/6, F.566 132^{a}/14, P.280 12^{a}/9, P.503 19^{a}/5, P.619 23^{a}/6, P.645 24^{a}/4
ėl gezen ėlce b.-ür F.419 128^{a}/2
eşege ṣormışlar bugün ḳanda gidersin anı bizlengiç b.-ür demişler P.645 24^{a}/4
ėşege ṣormışlar bugün ḳanda gidersin anı bizlengiç b.-ür dėmiş F.566 132^{a}/14
ṭavşanuñ erkegin sözi geçen b.-ür P.280 12^{a}/9
ṭavşanuñ ėrkegin sözi geçen b.-ür F.24 116^{b}/11
yeyen bilmez ṭoġrayan b.-ür P.619 23^{a}/6
yėyen bilmez ṭoġrayan b.-ür F.328 125^{a}/14
yola gidenüñ işini Allāh b.-ür F.424 128^{a}/6
yola gidenüñ işini Allāh b.-ür P.503 19^{a}/5

b.-ürem F.497 130^{a}/14
borcuñ emin b.-ürem vėrüp ḳurtulmaḳdur F.497 130^{a}/14

b.-ürseñ P.265 11^{b}/9
yol b.-ürseñ yola git P.265 11^{b}/9

bile: birlikte, beraber
b. F.316 125^{a}/3, F.476 129^{b}/8, P.607 22^{b}/7
b. ṭoġmaḳ n'eylesün b. böyümeyince F.476 129^{b}/8
ulularuñ devlet gidicek ʿaḳlı b. gider P.607 22^{b}/7
ulularuñ devleti gidicek devlet b. gider F.316 125^{a}/3

bilin-: bilin-, anlaşıl-, fark edil-

b.-ür F.55 117^{b}/6, P.312 13^{a}/8

göçdügüñ yėrüñ ḳadri ḳonduḳ yėrde b.-ür P.312 13^{a}/8

göçdük yurduñ ḳadri ḳonduḳ yurtda b.-ür F.55 117^{b}/6

biliş: bilme, anlama, kavrama; beceriklilik

b.+le P.66 4^{b}/10

bu b.+le ṣaġlıḳ yerine s.küm alasın P.66 4^{b}/10

biliş-: biliş-, birbirini tanı-

b.Ø F.69 118^{a}/1, P.326 13^{b}/5

bir gör gör iş bir gör b. P.326 13^{b}/5

bir gör görüş bir gör b. F.69 118^{a}/1

bilü: fikir, düşünce

b.+si P.226 10^{b}/4

Türk'üñ ṣoñ b.+si bükādur P.226 10^{b}/4

bilür: bilen, âlim

b.+e F.291 124^{a}/10, P.239 11^{a}/1

b.+e dan bildügüñ işle F.291 124^{a}/10

b.+e dan bildügüñ işle P.239 11^{a}/1

bin-: bin-

b.Ø F.175 120^{b}/14, F.329 125^{a}/15, F.330 125^{a}/15, F.498 130^{a}/15, P.433 17^{a}/1, P.620 23^{a}/7, P.621 23^{a}/8

atuñı dōst bigi ṣaḳla düşmān bigi b. F.175 120^{b}/14

atuñı dōst bigi ṣaḳla düşmān bigi b. P.433 17^{a}/1

biñ atuñ varısa inişde in bir atuñ varısa yoḳuşda b. F.329 125^{a}/15

biñ atuñ varısa inişde in bir atuñ varısa yoḳuşda b. P.620 23^{a}/7

in diñlen b. diñlen F.330 125^{a}/15

in diñlen b. diñlen P.621 23^{a}/8

yügrüge b. sözsüzden ḳaç F.498 130^{a}/15

b.-em P.109 6^{b}/1

eşek s.kine b.-em yayaḳ olınca P.109 6^{b}/1

b.-en F.60 117^{b}/10, P.317 13^{a}/11

biregi atına b.-en tīz iner P.317 13^{a}/11

biregü atına b.-en tīz iner F.60 117^{b}/10

b.-se F.505 130^{b}/6

yoġsul aʿlā ata b.-se selām almaz F.505 130^{b}/6

b.-üp F.420 128^{a}/3

deveye b.-üp yara puṣma F.420 128^{a}/3

biñ: bin; aşırılık ve çokluk ifadesi olarak kullanılır

b. F.103 119^{a}/1, F.168 120^{b}/9, F.320 125^{a}/6, F.327 125^{a}/13, F.329 125^{a}/14, F.336 125^{b}/5, F.367 126^{b}/1, F.485 130^{a}/1, F.512 130^{b}/11, F.517 131^{a}/2, F.523 131^{a}/6, P.361 14^{b}/7, P.426 16^{b}/7, P.472 18^{a}/6, P.538 20^{a}/10,

P.556 21a/1, P.561 21a/5, P.611 22b/11, P.618 23a/5, P.620 23a/6, P.627 23b/1

atalaruñ bir sözi b. ögüde geçer P.538 20a/10
bir acı b. cebeli ṣoymaz P.472 18a/6
bir acı b. cebelü ṣoymaz F.367 126b/1
b. aḳcalıḳ ḳılıcı çek bir aḳcalıḳ yayı çekme F.485 130a/1
bir almayı bir aḳcaya ṣoy b. armıdı bir aḳçaya ṣoyma F.327 125a/13
bir almayı bir aḳçaya ṣoy b. armudı bir aḳçaya ṣoyma P.618 23a/5
b. atmaḳ bir urmaġa muḥtācdur P.556 21a/1
b. atmaḳ bir vurmaġa muḥtācdur F.517 131a/2
b. atuñ varısa inişde in bir atuñ varısa yoḳuşda bin F.329 125a/14
b. atuñ varısa inişde in bir atuñ varısa yoḳuşda bin P.620 23a/6
b. işci bir başcı F.320 125a/6
b. işçi bir başçı P.611 22b/11
b. ḳarġaya bir ṣapan daşı yeter P.627 23b/1
b. ḳarġaya bir ṣapan ṭaşı yėter F.336 125b/5
b. kerre Allāh dėmekden bir kerre eyva'llāh dėmek yeg-dür F.512 130b/11
bir ḳoyuna b. ḳoyuna çōbān gerek P.561 21a/5
bir ḳoyuna ve b. ḳoyuna daḫı bir çōbān gerek F.523 131a/6
evde bir kez ölince yabanda b. kez öl F.168 120b/9
evde bir kez ölince yabanda b. ölür P.426 16b/7
kişiye b. dōstdan bir düşmān çoḳdur F.103 119a/1
kişiye b. dōstdan bir düşmān çoḳdur P.361 14b/7

b.+e F.409 127b/6, F.606 133b/5

bir b.+e küsemez F.606 133b/5
ḳoyunı yüze yėtür ėl anı b.+e yėtürür F.409 127b/6

bindür-: bindir-

b.Ø F.469 129b/2, P.552 20b/9

gelini ata b. güyegi yolı ḳancarı dėr F.469 129b/2
gelini ata b. güyegi yolı ḳancaru dėr P.552 20b/9

biñ iki yüz: bin iki yüz, derlemedeki atasözü sayısı

b. P.2a/3

üç yılda cemc eyledüm b. atalar sözin P.2a/3

biñlü: çok, fazla; bin tanesi bir arada, bin kişi

b.+ye P.150 7b/7

birlü b.+ye küsmez P.150 7b/7

bir: bir; herhangi bir; eşit, denk, aynı; bir defa; tekrar

F.115^{b}/11, F.69 118^{a}/1, F.81 118^{a}/12, F.103 119^{a}/1, F.147 120^{a}/4, F.157 120^{a}/14, F.168 120^{b}/8, F.198 121^{b}/5, F.205 121^{b}/11-12, F.217 122^{a}/6, F.226 122^{a}/14-15, F.243 122^{b}/14, F.246 123^{a}/3, F.253 123^{a}/8, F.301 124^{b}/4, F.320 125^{a}/7, F.327 125^{a}/12-13, F.329 125^{a}/14, F.336 125^{b}/5, F.343 125^{b}/12, F.345 125^{b}/14, F.353 126^{a}/5, F.367 126^{b}/1, F.378 126^{b}/9, F.380 126^{b}/11, F.381 126^{b}/12, F.404 127^{b}/1-2, F.428 128^{a}/9, F.431 128^{a}/11, F.468 129^{b}/1, F.485 130^{a}/2, F.494 130^{a}/10, F.512 130^{b}/12, F.517 131^{a}/2, F.523 131^{a}/6-7, F.542 131^{b}/7, F.558 132^{a}/6, F.561 132^{a}/8, F.568 132^{b}/1-3, F.576 132^{b}/10, F.592 133^{a}/8, F.606 133^{b}/5, F.608 133^{b}/6, F.618 133^{b}/15, F.626 134^{a}/6, F.642 134^{b}/5, F.660 135^{a}/6, F.677 135^{b}/7, F.679 135^{b}/9, F.686 135^{b}/14, F.689 136^{a}/2, P.1^{b}/2, P.1^{b}/9, P.11 3^{a}/1, P.19 3^{a}/8, P.38 3^{b}/10, P.44 4^{a}/4, P.49 4^{a}/8, P.96 6^{a}/2, P.136 7^{a}/8, P.152 7^{b}/8, P.163 8^{a}/6, P.172 8^{b}/2, P.188 9^{a}/4, P.207 9^{b}/7, P.225 10^{b}/2, P.228 10^{b}/5, P.249 11^{a}/9, P.326 13^{b}/5, P.338 14^{a}/3, P.353 14^{b}/2, P.361 14^{b}/7, P.406 16^{a}/3, P.415 16^{a}/10, P.426 16^{b}/7, P.458 17^{b}/8, P.472 18^{a}/6, P.484 18^{b}/3, P.486 18^{b}/4, P.487 18^{b}/5, P.507 19^{a}/8, P.511 19^{a}/11, P.523 19^{b}/9, P.538 20^{a}/10, P.551 20^{b}/8, P.556 21^{a}/1, P.561 21^{a}/5, P.581 21^{b}/9, P.599 22^{b}/1, P.602 22^{b}/3, P.611 22^{b}/11, P.618 23^{a}/5, P.620 23^{a}/7, P.627 23^{b}/1, P.634 23^{b}/7, P.636 23^{b}/8, P.647 24^{a}/6-7, P.655 24^{b}/3

aduñ nedür Reşīd b. söyle b. ėşid F.404 127^{b}/1-2
anbārdan b. çāşnī besdür P.523 19^{b}/9
atalaruñ b. sözi biñ ögüde geçer P.538 20^{a}/10
baña yaramayanı b. pūla almazam F.378 126^{b}/9
baña yaramayanı b. pūla almazam P.484 18^{b}/3
biñ aḳcalıḳ ḳılıcı çek b. aḳcalıḳ yayı çekme F.485 130^{a}/2
biñ atmaḳ b. urmaġa muḥtācdur P.556 21^{a}/1
biñ atmaḳ b. vurmaġa muḥtācdur F.517 131^{a}/2
biñ atuñ varısa inişde in b. atuñ varısa yoḳuşda bin F.329 125^{a}/14
biñ atuñ varısa inişde in b. atuñ varısa yoḳuşda bin P.620 23^{a}/7
biñ işci b. başcı F.320 125^{a}/7
biñ işçi b. başçı P.611 22^{b}/11
biñ ḳarġaya b. ṣapan daşı yeter P.627 23^{b}/1
biñ ḳarġaya b. ṣapan ṭaşı yėter F.336 125^{b}/5
biñ kerre Allāh dėmekden b. kerre eyva'llāh dėmek yegdür F.512 130^{b}/12
b. acı biñ cebeli ṣoymaz P.472 18^{a}/6
b. acı biñ cebelü ṣoymaz F.367 126^{b}/1
b. aġaçdan oḳluḳ da çıḳar boḳluḳ da P.44 4^{a}/4
b. aġaçdan oḳluḳ da çıḳar boḳluḳ da çıḳar F.686 135^{b}/14
b. aḳca bitürdügin ėller bitürmez F.380 126b/11

b. aḳça bitürdügin eller bitürmez P.486 18[b]/4
b. almayı b. aḳcaya ṣoy biñ armıdı b. aḳcaya ṣoyma F.327 125[a]/12-13
b. almayı b. aḳçaya ṣoy biñ armudı b. aḳçaya ṣoyma P.618 23[a]/5
b. biñe küsemez F.606 133[b]/5
b. çiçegile yaz yarımaz F.345 125[b]/14
b. çiçekle yaz yarımaz P.636 23[b]/8
b. daẖı gelin olsam yatış durış ögrenürdüm P.406 16[a]/3
b. daẖı gelin olsam yatış ṭurış ögrenürdüm F.147 120[a]/4
b. deve b. aḳçaya P.634 23[b]/7
b. gör gör iş b. gör biliş P.326 13[b]/5
b. gör görüş b. gör biliş F.69 118[a]/1
b. ẖādimüñ gözin çıḳarmışlar ol daẖı ṭ.şaġum yolına dėmiş F.677 135[b]/7
b. ẖādimüñ gözin çıḳarmışlar ol daẖı ṭ.şaġum yolına dėmiş P.225 10[b]/2
b. ḳalendere īmān getür demişler andan daẖı vāzgeldüm dėmiş P.207 9[b]/7
b. ḳalendere īmān getür dėmişler andan daẖı vāzgėçdüm dėmiş F.660 135[a]/6
b. ḳalendere ḳış geldi dėmişler ditremege durmışuz demiş P.38 3[b]/10
b. ḳara ḳuzġun aġar< ur> mı dėr F.246 123[a]/3
b. kişide iki hüner az olur P.599 22[b]/1
b. kişide iki hüner çoḳ mıdur F.558 132[a]/6
b. kişi ḳarnına dögerler imiş vay arḳam dėrmiş P.11 3[a]/1
b. kişi kir pas gördüñse dene buzaġu ṣanma F.301 124[b]/4
b. kişi kir pas gördüñse dene buzaġu ṣanma P.249 11[a]/9
b. kişinüñ ḳarnın dögerlermiş vay arḳam dėrmiş F.243 122[b]/14
b. ḳoyuna biñ ḳoyuna çōbān gerek P.561 21[a]/5
b. ḳoyuna ve biñ ḳoyuna daẖı b. çōbān gerek F.523 131[a]/6-7
b. ḳuş b. çalıya ṣıġınır sen b. çaluca olmaduñ mı F.542 131[b]/7
b. ḳuş b. çalıya ṣıġınur b. çalıca sen olmaduñ mı P.581 21[b]/9
b. mīẖ b. naʿl ḳurtarur b. naʿl b. at ḳurtarur b. at b. er ḳurtarur b. er b. memleket ḳurtarur F.568 132[b]/1-3
b. mīẖ b. naʿl ḳurtarur b. naʿl b. at ḳurtarur b. at b. er ḳurtarur b. er b. memleket ḳurtarur P.647 24[a]/6-7
b. müd darı b. aḳçaya b. ḳaz aç ölmiş P.458 17[b]/8
b. müd ṭarı b. aḳcaya b. ḳarı aç ölmiş F.353 126[a]/5

b. ṣınaduġuñ b. daḫı ṣınamaḳ şūmdur F.226 122a/14-15
b. söyle b. ėşit F.205 121b/11-12
b. söz söyledüñ kim it ṣayaġıla yėmez F.561 132a/8
b. söz söyledüñüz ki ṣaġyaġıla it yėmez P.602 22b/3
b. sürçen atuñ ayaġın kesmezler F.428 128a/9
b. sürçen atuñ başın kesmezler P.507 19a/8
çoḳ aġız bir olıcaḳ b. aġız hīc olur F.592 133a/8
çoḳ aġız bir olıcaḳ b. aġız hīc olur P.136 7a/8
dilkü ne ḳadar çāpük ise b. gün boġazı ele vėrür P.163 8a/6
dilkü ne ḳadar çevük ise b. gün boġazı ele vėrür F.618 133b/15
dutalum b. deve b. aḳcaya ne vėreyin F.343 125b/12
evde b. kez ölince yābanda biñ kez öl F.168 120b/8
evde b. kez ölince yabānda biñ ölür P.426 16b/7
ḥammāmda b. ṭās ṣu bilmeyen ḥammām başına yıḳarsañ bilmez P.415 16a/10
ḥammāmda b. ṭās ṣuyı bilmeyen ḥammāmı başına yıḳarsañ bilmez F.157 120a/14
ḫaṭībe ḳılıcı gibi heftede b. kez gerek olur P.551 20b/8
ḫaṭīb ḳılıcı gibi b. kez gerek olur F.468 129b/1
her biri b. ṣūretden gelür F.115b/11, P.1b/2
her ziyān b. ögüt olur F.198 121b/5
iki çetük b. arṣlana ṭapdur F.431 128a/11
iki ḳarpuz b. ḳoltuġa ṣıġmaz F.576 132b/10
iki ḳarpuz b. ḳoltuġa ṣıġmaz P.655 24b/3
iki kedi b. arṣlana ṭapdur P.511 19a/11
iki vėrüp b. alma yigit dėyüp ḳarı alma F.253 123a/8
iki vėrüp b. alma yigit vėrüp ḳarı alma P.19 3a/8
iti b. kez ur ölsün b. daḫı vur dirülsün F.217 122a/6
kişiye biñ dōstdan b. düşmān çoḳdur F.103 119a/1
kişiye biñ dōstdan b. düşmān çoḳdur P.361 14b/7
ḳuş iki ḳanad b. ḳuyruḳ aña daḫı yėl buyruḳ F.381 126b/12
ḳuş iki ḳanad b. ḳuyruḳ aña daḫı yėl buyruḳ P.487 18b/5
on türk b. turp ḥayf ol turba F.608 133b/6
on türk b. turp ḥayf ol turpa P.152 7b/8
ser-māyeñ b. yumurda ise ṭaşa çal P.338 14a/3
ser-māyeñ b. yumurdayısa ṭaşa çek F.81 118a/12
ṣıçaram dėyen g.t b. gün ṣıçar F.642 134b/5
ṣıçaram dėyen g.t b. gün ṣıçar P.188 9a/4
ṭoñuza b. oḳ esirgeme P.49 4a/8
ṭoñuzdan b. ḳıl çekmek aṣṣıdur F.679 135b/9

ṭoñuzdan b. ḳıl çekmek aṣṣıdur P.228 10^{b}/5
ṭoñuzdan b. oḳı esirgeme F.689 136^{a}/2
varduġuñ yėr körse sen de b. gözüñ ḳıp P.353 14^{b}/2
yerine düşicek her biri b. sihr ü efsūndur P.1^{b}/9
yigitlik b. oddur ṣaḳın seni yaḳmasun F.626 134^{a}/6
yigitlik b. oddur ṣaḳın seni yaḳmasun P.172 8^{b}/2
yüz dutulmaduḳ bıldırcın b. aḳçaya P.96 6^{a}/2
yüz ḳoyunlu atam ḳalmaḳdan b. yüksüklü anam ḳalmaḳ yėgdür F.494 130^{a}/10

b.+dür F.126 119^{b}/4, F.318 125^{a}/5, F.584 133^{a}/2, P.46 4^{a}/6, P.126 7^{a}/1, P.385 15^{b}/1, P.609 22^{b}/10

bilmeyen ḳatında ṭapu ḳılmaġıla bükülmek b.+dür P.46 4^{a}/6
erenlerüñ ardı öñi b.+dür F.584 133^{a}/2
erenlerüñ ardı öñi b.+dür P.126 7^{a}/1
eylik bilmeyen ḳatında ṣu getürenile señek ṣıyan b.+dür F.318 125^{a}/5
eylük bilmeyen ḳatında ṣu getürenle señek ṣıyan b.+dür P.609 22^{b}/10
nā-kesile cevmerdüñ ḫarcı b.+dür F.126 119^{b}/4
nā-kesle cevmerdüñ ḫarcı b.+dür P.385 15^{b}/1

bir... bir...: bir... bir de..., cümlede eş görevli ögeleri birbirine bağlar

b. F.110 119^{a}/6, P.369 15^{a}/1

b. yigitlikde b. ḳocalıḳda bellüdür P.369 15^{a}/1
b. yigitlikde b. ḳocalikde bellüdür F.110 119^{a}/6

birbiri: birbiri

b.+nden F.416 127^{b}/14

şeyṭān oġlancuḳların oḫşamış b.+nden ḳutsuzcalarum dėmiş F.416 127^{b}/14

biregi: başkası, bir kimse, herhangi bir kimse krş. *biregü*

b. P.92 5^{b}/10, P.317 13^{a}/11, P.496 18^{b}/11

b. atına binen tīz iner P.317 13^{a}/11
b. s.kile gerdege girme P.92 5^{b}/10
b. yumruġın yemeyen kendü yumruġın demür ṣanur P.496 18^{b}/11

biregü: başkası, bir kimse, herhangi bir kimse krş. *biregi*

b. F.60 117^{b}/10, F.117 119^{a}/12, F.387 127^{a}/1, F.423 128^{a}/5, F.619 133^{b}/15, F.650 134^{b}/12, P.164 8^{a}/7, P.376 15^{a}/6, P.502 19^{a}/4

b. atına binen tīz iner F.60 117^{b}/10
b. sözi biregüye ḳolay gelür P.502 19^{a}/4
b. sözin biregüye dėmek ḳolay olur F.423 128^{a}/5

b. ṭ.şağıla ayġırlanma F.619 133^{b}/15
b. ṭ.şağıla ayġırlanma P.164 8^{a}/7
b. yumruġın yemeyen kendü yumruġın demür ṣanur F.387 127^{a}/1
kendü gözindeki hezeni görmez b. gözündeki çöbi görür F.117 119^{a}/12
kendü gözindeki sereni görmez b. gözindeki çöpi görür P.376 15^{a}/6
yavuz it ne kendü yėr ne b. köpege yėdürür F.650 134^{b}/12

b.+ye F.423 128^{a}/5, P.196 9^{a}/10, P.502 19^{a}/5
biregü sözi b.+ye ḳolay gelür P.502 19^{a}/5
biregü sözin b.+ye dėmek ḳolay olur F.423 128^{a}/5
yavuz it ne kendü yėr ve ne b.+ye yedürür P.196 9^{a}/10

b.+yedür F.520 131^{a}/5
ḳoyuna ḳurt gelse vay b.+yedür F.520 131^{a}/5

b.+yi F.263 123^{b}/2, P.28 3^{b}/3
b.+yi kūya ḳoymazlarımış bėlügüm ket-ḫuḍā evine aṣuñ dėrimiş F.263 123^{b}/2
b.+yi kūya ḳoymazlarmış beligüm ket-ḫuḍā evine aṣuñ dėrimiş P.28 3^{b}/3

birinc: *(Far.)* pirinç
b.+den F.39 117^{a}/7, P.295 12^{b}/8
ėrteki dāne b.+den bugünki bulamaç yegdür P.295 12^{b}/8
ėrteki dāne b.+den bugünki bulamaç yėgdür F.39 117^{a}/7

birle: ile
b. F.78 118^{a}/9, P.335 14^{a}/1
alım b. borç ödenmez F.78 118^{a}/9
alım b. borç ödenmez P.335 14^{a}/1

birlü: bir tekli, birli; bir kişi; az
b. P.150 7^{b}/7
b. biñlüye küsmez P.150 7^{b}/7

bir ol-: birleş-, bir araya gel-, iş birliği yap-; eş, denk ol-, aynı ol-
b.-ıcaḳ F.592 133^{a}/8, P.136 7^{a}/8
çoḳ ağız b.-ıcaḳ bir ağız hīc olur F.592 133^{a}/8
çoḳ ağız b.-ıcaḳ bir ağız hīc olur P.136 7^{a}/8

b.-maz F.236 122^{b}/9, P.233 10^{b}/9
bilenile bilmeyen b.-maz F.236 122^{b}/9
bilenle bilmeyen b.-maz P.233 10^{b}/9

bismillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm: *(Ar.)* besmele
b. F.115^{b}/1, F.115^{b}/2

her işüñ evveli b. ola F.115[b]/2

bit: bit

b. F.64 117[b]/13, F.405 127[b]/2, P.321 13[b]/2

bāzirgānı b. yėr ḳazanduġın at yėr F.405 127[b]/2

vay ol kürke ki b. üşe F.64 117[b]/13

vay ol kürke ki b. üşe P.321 13[b]/2

bit-: büyü-, geliş-; bit-, ortaya çık-, meydana gel-; mahvol-, tüken- bk. *baya-*

b.-er F.543 131[b]/8

ekinci ḳırḳ yılda b.-er bāzirgān ḳırḳ günde F.543 131[b]/8

b.-mez F.364 126[a]/15, P.469 18[a]/4

kesilen baş gėrü b.-mez F.364 126[a]/15

kesilen baş gėrü b.-mez P.469 18[a]/4

bitle-: bitini temizle-

b.-r F.478 129[b]/10

ṣaḳsıġan ṭanayı atası cānı-çun mı b.-r F.478 129[b]/10

bitli: bitli; acınacak durumda, miskin

b. F.391 127[a]/5, P.500 19[a]/3-4

ḳurı ġayret ādemi b. eyler F.391 127[a]/5

ḳuru ġayret ademi b. eyler P.500 19[a]/3-4

bitü-: kısmet ol- bk. *yetür-*

b.-dügin F.93 118[b]/7

ḳonuḳ umduġın yėmez b.-dügin yėr F.93 118[b]/7

bitür-: bitir-, tamamla-, sona erdir-

b.-dügin F.380 126[b]/11, P.486 18[b]/4

bir aḳca b.-dügin ėller bitürmez F.380 126[b]/11

bir aḳça b.-dügin eller bitürmez P.486 18[b]/4

b.-mez F.380 126[b]/11, P.486 18[b]/4

bir aḳca bitürdügin ėller b.-mez F.380 126[b]/11

bir aḳça bitürdügin eller b.-mez P.486 18[b]/4

biz: biz

b. F.652 134[b]/14, P.98 6[a]/4

kim ėşek olursa b. kürtüni F.652 134[b]/14

siñek kösüreye ḳonmış kösüre eyitmiş b. daḫı demürden ḳoparuz P.98 6[a]/4

b.+den P.47 4[a]/7

yad ölüsin s.ksün b.+den ıraġ olsun P.47 4[a]/7

b.+üm F.150 120[a]/7, P.408 16[a]/5

bugünki hergele b.+üm degüldür ṭavaruñ kişi ayruḳ yerde yoḳla P.408 16[a]/5

bugünki hergele nevbeti b.+üm degüldür ṭavaruñ ayruḳ yėrde iste F.150 120ᵃ/7

bizlengiç: bizlengiç, ucu çivili değnek

b. F.566 132ᵃ/14, P.645 24ᵃ/4

eşege ṣormışlar bugün ḳanda gidersin anı b. bilür demişler P.645 24ᵃ/4

ėşege ṣormışlar bugün ḳanda gidersin anı b. bilür dėmiş F.566 132ᵃ/14

boçuḳ (?)**:** tazı (?)

b. P.557 21ᵃ/2

b. ortaya ḳo Saʿd-ı Vaḳḳāṣ'ıla oḳ at P.557 21ᵃ/2

boġa boġa: boğa boğa, boğum boğum; düşüne düşüne

b. F.294 124ᵃ/13, P.242 11ᵃ/4

söz ṭoḳuz boġundur b.-a söyle F.294 124ᵃ/13

söz ṭoḳuz boġundur b.-a söyle P.242 11ᵃ/4

boġaz: boğaz

b. F.135 119ᵇ/11, P.394 15ᵇ/7

açuḳ b. aç ḳalmaz F.135 119ᵇ/11

açuḳ b. aç ḳalmaz P.394 15ᵇ/7

b.+a F.435 128ᵃ/15, P.515 19ᵇ/3

b.+a yumruḳ yaramaz F.435 128ᵃ/15

b.+a yumruḳ yaramaz P.515 19ᵇ/3

b.+ı F.337 125ᵇ/7, F.618 133ᵇ/15, P.163 8ᵃ/6, P.628 23ᵇ/2

dilkü ne ḳadar çāpük ise birgün b.+ı ele vėrür P.163 8ᵃ/6

dilkü ne ḳadar çevük ise birgün b.+ı ele vėrür F.618 133ᵇ/15

kişinüñ b.+ı kendüden aşaġa gerek F.337 125ᵇ/7

kişinüñ b.+ı kendüden aşaġa gerek P.628 23ᵇ/2

b.+ıma F.653 135ᵃ/1

benüm ol ṭālıġım yoḳdur ki gökden palān yaġarsa ḳusḳunı b.+ıma geçe F.653 135ᵃ/1

b.+ına P.70 5ᵃ/3

ėl gezen yā budına bulur ya b.+ına P.70 5ᵃ/3

b.+uma P.198 9ᵇ/1

benüm ol ṭāliʿüm mi var ki gökden pālān yaġarsa ḳusġunı b.+uma geçe P.198 9ᵇ/1

boġul-: boğul-

b.-maḳ F.80 118ᵃ/11, P.337 14ᵃ/2

muḥannet köprüsinden geçmekden düşüp b.-maḳ yegdür P.337 14ᵃ/2

muḥannet köprüsinden geçmekden düşüp ṣuya b.-maḳ yegdür F.80 118a/11

boġun: boğum

b.+dur F.294 124a/13, P.242 11a/4

söz ṭoḳuz b.+dur boġa boġa söyle F.294 124a/13

söz ṭoḳuz b.+dur boġa boġa söyle P.242 11a/4

boḳ: bok, dışkı

b.+ı F.670 135a/15, P.81 5a/10, P.218 10a/7

b.+ı çöp ucıla yėr olduñ P.81 5a/10

it b.+ı kefārete yaradı ol daḫı bulunmadı P.218 10a/7

it b.+ı keferede yaradı ol daḫı bulunmadı F.670 135a/15

b.+ından P.64 4b/9

olacaḳ oġlan b.+ından bellüdür P.64 4b/9

b.+uñ P.99 6a/5

nā-kesden ṭamızlıḳ isteyince buña b.+uñ ḳat P.99 6a/5

boḳcı: bokçu; değersiz, iş bilmez kimse krş. *boḳçı*

b. P.54 4b/1

ilk uran oḳçı ṣoñra uran b. P.54 4b/1

boḳçı: bokçu; değersiz, iş bilmez kimse krş. *boḳcı*

b. F.694 136a/6

ilki uran oḳçı ṣoñ vuran b. F.694 136a/6

boḳluḳ: bokluk; kötü, işe yaramaz kimse

b. F.686 135b/15, P.44 4a/5

bir aġaçdan oḳluḳ da çıḳar b. da P.44 4a/5

bir aġaçdan oḳluḳ da çıḳar b. da çıḳar F.686 135b/15

boḳ yė-: bok ye-, yakışıksız, yanlış iş yap-

b. F.634 134a/13-14

ḳızlıḳda b.-yen ucuzluḳda utanmış F.634 134a/13-14

borç: borç

b. F.29 116b/14, F.67 117b/15, F.78 118a/9, P.285 12b/1, P.323 13b/4, P.335 14a/1

alım birle b. ödenmez F.78 118a/9

alım birle b. ödenmez P.335 14a/1

b. eyü güne ḳalmaz F.29 116b/14

b. eyü güne ḳalmaz P.285 12b/1

türk aşı ödünç dügün aşı b. F.67 117b/15

türk aşı ödünç dügün aşı b. P.323 13b/4

b.+a (borca) F.50 117b/1, P.307 13a/4

b.+a içen iki kerre esirür P.307 13a/4

b.+a içen iki kez esirir F.50 117b/1

b.+ı (borcı) F.321 125^{a}/7, F.440 128^{b}/4, P.519 19^{b}/6, P.612 22^{b}/11
oğrıya beglerüñ b.+ı var P.519 19^{b}/6
oğrıya beglerüñ b.+ı vardur F.440 128^{b}/4
yatanuñ oturana b.+ı var P.612 22^{b}/11
yatanuñ yörüyene b.+ı var F.321 125^{a}/7
b.+uñ (borcuñ) F.497 130^{a}/13
b.+uñ emin bilürem vėrüp ḳurtulmaḳdur F.497 130^{a}/13

borçlu: borçlu
b.+nuñ F.390 127^{a}/4, P.499 19^{a}/3
b.+nuñ yalımı alçaḳ olur F.390 127^{a}/4
b.+nuñ yalımı alçaḳ olur P.499 19^{a}/3

boş: boş
b. F.250 123^{a}/6, F.571 132^{b}/6, P.17 3^{a}/7, P.373 15^{a}/4, P.650 24^{a}/10
b. torbayıla at dutulmaz P.373 15^{a}/4
gölge ḫ̮ōş çuvāl b. P.650 24^{a}/10
yazın gölge ḫ̮ōş ḳışın cuvāl b. F.571 132^{b}/6
yigit ḫ̮ōş yancuḳ b. F.250 123^{a}/6
yigit ḫ̮ōş yancuḳ b. P.17 3^{a}/7

boşa-: boşa-
b.-r F.208 121^{b}/14
ėle uyan eşlerin b.-r F.208121^{b}/14

boya: boya
b. F.691 136^{a}/3, P.51 4^{a}/9
oṣuruġıla b. boyanmaz F.691 136^{a}/3, P.51 4^{a}/9

boyan-: boyan-
b.-maz F.691 136^{a}/3, P.51 4^{a}/9
oṣuruġıla boya b.-maz F.691136^{a}/3, P.51 4^{a}/9

boynuz: boynuz
b. F.140 119^{b}/15, P.84 5^{b}/2, P.399 15^{b}/10
b. isterken ḳulaḳdan çıḳdum F.140 119^{b}/15
b. isterken ḳulaḳdan çıḳdum P.399 15^{b}/10
öküzile oynayan danaya b. yeter P.84 5^{b}/2

boy(u)n: boyun
b. P.355 14^{b}/3
deveye burç gerek ise b. uzada P.355 14^{b}/3
b.+ı (boynı) P.270 12^{a}/1
ḳurduñ b.+ı yoġun olduġı işini kimseye inanmaz P.270 12^{a}/1
b.+ın (boynın) F.98 118^{b}/12
deveye burç geregise b.+ın uzada F.98 118^{b}/12
b.+u (boynu) F.13 116^{b}/2

ḳurduñ b.+u yoġun olduġı işin kimseye inanmaz F.13 116b/2
boz: boz, açık toprak rengi; kül rengi, gri
b. F.338 125b/8, F.339-125b/9, P.629 23b/3, P.630 23b/4
atuñ b. at yanına baġlama yā ẖūyın ẖūlanur yā tüyin P.629 23b/3
atuñı b. at yanına baġlama yā ẖūyın ẖūlanur yā tüyin F.338 125b/8
b. ata ʿavrete oġlana ḳulluḳ ėdenüñ yüzi aġarmaz F.339-125b/9
b. ata ʿavrete oġlana ḳulluḳ ėdenüñ yüzi aġarmaz P.630 23b/4
boz-: boz-
b.-amaz F.461 129a/10, P.658 24b/5
ip ḳuşaḳlunuñ ṣulḥın ḳur ḳuşaḳlu b.-amaz F.461 129a/10
ip ḳuşaḳlunuñ ṣulḥın ḳur ḳuşaḳlu b.-amaz P.658 24b/5
b.-duġı F.223 122a/12
ʿavret düzdügi evi Tañrı yıḳmaz ʿavret b.-duġı evi Tañrı yap-maz F.223 122a/12
böglet-: baġırt-, acı acı ses çıkart-, böğürt- krş. *beliñlet-*
b.Ø P.451 17b/2
ayuyı b. temāşāya baḳ ḳurd b. kefen yaraḳla P.451 17b/2
bögürtlen: böğürtlen
b. F.495 130a/11
ötlügen begligi b. savlınca F.495 130a/11
börk: börk, başlık
b. F.15 116b/4, F.163 120b/4, P.271 12a/3, P.421 16b/4
baş ṣaġ olıcaḳ b. eksük olmaz F.163 120b/4
baş ṣaġ olıcaḳ b. eksük olmaz P.421 16b/4
ḳol ṣınsa yeñ içinde baş yarılsa b. içinde P.271 12a/3
ḳol ṣınsa yėñ içinde baş yarılsa b. içinde F.15 116b/4
b.+i F.287 124a/7, P.123 6b/10
bayaġı Mehemmed bayaġı b.+i F.287 124a/7
bayaġı Meḥemmed bayaġı b.+i P.123 6b/10
b.+üm F.371 126b/4, P.476 18a/8
b.+üm eski sözüm geçmez F.371 126b/4
b.+üm eski sözüm geçmez P.476 18a/8
b.+üñ F.105 119a/2, P.363 14b/8
danışacaġuñ yoġısa b.+üñ yanuña ḳo P.363 14b/8
ṭanışıḳcuñ yoġusa b.+üñ yanuña ḳo F.105 119a/2
böyü-: büyü-
b.-meyince F.476 129b/9
bile ṭoġmaḳ n'eylesün bile b.-meyince F.476 129b/9
b.-yenüñ F.406 127b/3

eksükligile b.-yenüñ yalımı alçaḳ olur F.406 127ᵇ/3

böyük: büyük; yetişkin; yaşı daha fazla olan

b. F.614 133ᵇ/11, F.627 134ᵃ/7, P.159 8ᵃ/3, P.173 8ᵇ/3

küçük işer b. ṭayınur P.159 8ᵃ/3

küçük işer b. ṭayınur düşer F.614 133ᵇ/11

rūsbīyi b. s.kile ḳorḳutma F.627 134ᵃ/7

rūspīyi b. s.kle ḳorḳutma P.173 8ᵇ/3

b.+i (böyügi) F.256 123ᵃ/11, F.525 131ᵃ/8

çöregüñ b.+i un çoḳluġundan olur F.525 131ᵃ/8

ög küçücügi al b.+i F.256 123ᵃ/11

böyükce: büyükçe

b. F.42 117ᵃ/10, P.298 12ᵇ/10

ḳuyuyı b. ḳaz nā-geh sen düşesin F.42 117ᵃ/10

ḳuyuyı b. ḳaz şāyed sen düşesin P.298 12ᵇ/10

böyüklük: büyüklük

b.+i (böyüklügi) P.563 21ᵃ/7

çöregüñ b.+i un çoḳluġından olur P.563 21ᵃ/7

böyüt-: büyüt-

b.Ø P.132 7ᵃ/5

ėl oġlından oġluñ b. P.132 7ᵃ/5

bu: bu

b. F.115ᵇ/13, F.116ᵃ/3, P.1ᵇ/5, P.2ᵃ/4, P.2ᵃ/8, P.2ᵇ/1, P.2ᵇ/2, P.25 3ᵇ/1, P.66 4ᵇ/10

Adem Ata'dan b. deme gelince söz aṣl budur P.2ᵃ/4

b. bilişle ṣaġlıḳ yerine s.küm alasın P.66 4ᵇ/10

b. ḳara ḳuzġunı aġardur P.25 3ᵇ/1

b. kitāb pür-pendile ḫatm olduḳda temām hicretüñ sekiz yüz seksen beşi olmışdı ve's-selām F.116ᵃ/4

b. sözleri cemʿ ėdene tevfīḳ-i īmān vėrsün Celīl F.116ᵃ/3

b. sözleri cemʿ eyleyene tevfīḳ-i īmān vėrsün Ḫalīl P.2ᵇ/1

kendülerden ṣoñra b. sözi tā dutalar ḫāṣ u ʿām P.1ᵇ/5

pes b. söz ol söze ḥaḳīḳatde bulışur P.2ᵃ/8, F.115ᵇ/13

b.+dur P.2ᵃ/5

Adem Ata'dan bu deme gelince söz aṣıl b.+dur P.2ᵃ/5

bucaḳ: bucak, gizli veya uzak bir köşe, kuytu yer krş. *buçaḳ*

b.+da P.158 8ᵃ/2

keçiye buçaḳ çalıcaḳ oġlaḳ b.+da oṣurur P.158 8ᵃ/2

buçaḳ: bucak, gizli veya uzak bir köşe, kuytu yer krş. *bucaḳ*

b.+da F.613 133ᵇ/10

keçiye bıçaḳ çalicek oġlaḳ b.+da oṣurur F.613 133ᵇ/10

buçaḳ çal-: bıçakla kes-, kesmek üzere bıçağı sür- krş. *bıçaḳ çal-*
ç.-ıcaḳ P.158 8^a/2
keçiye buçaḳ ç.-ıcaḳ oğlaḳ bucaḳda oṣurur P.158 8^a/2
bud: but, vücudun kalça ile diz arasındaki bölümü
b. P.80 5^a/9
b. ḳısmağıla .m dar olmaz P.80 5^a/9
b.+ına P.70 5^a/3
ėl gezen yā b.+ına bulur ya boğazına P.70 5^a/3
budaḳ: budak
b.+ından (budağından) F.101 118^b/14, P.359 14^b/5
çam b.+ından gözel dudağından P.359 14^b/5
çamı b.+ından gözeli ṭudağından F.101 118^b/14
buġday: buğday; tatlı (dil)
b. F.196 121^b/4, F.555 132^a/3, P.594 22^a/8
buġday etmegüñ yoġısa b. dilüñ yoḳ mı F.196 121^b/4
ḳızlıḳ olsa b. al ʿavret ölse ḳız al F.555 132^a/3
ḳızlıḳ olsa b. al ʿavret ölse ḳız al P.594 22^a/8
buġday etmeg(i): buğday ekmeği
b.+üñ F.196 121^b/4
b.+üñ yoġısa buġday dilüñ yoḳ mı F.196 121^b/4
bugün: bugün, içinde bulunduğumuz gün
b. F.566 132^a/14, P.645 24^a/4
eşege ṣormışlar b. ḳanda gidersin anı bizlengiç bilür demişler P.645 24^a/4
ėşege ṣormışlar b. ḳanda gidersin anı bizlengiç bilür dėmiş F.566 132^a/14
b.+ki F.39 117^a/8, F.150 120^a/7, P.295 12^b/8, P.408 16^a/5
b.+ki hergele bizüm degüldür ṭavaruñ kişi ayruḳ yerde yoḳla P.408 16^a/5
b.+ki hergele nevbeti bizüm degüldür ṭavaruñ ayruḳ yėrde iste F.150 120^a/7
ėrteki dāne birincden b.+ki bulamaç yegdür P.295 12^b/8
ėrteki dāne birincden b.+ki bulamaç yėgdür F.39 117^a/8
bul-: bul-
b.-amadum F.170 120^b/10, P.428 16^b/9
buldum bilemedüm bildüm b.-amadum F.170 120^b/10
buldum bilemedüm bildüm b.-amadum P.428 16^b/9
b.-duġı F.115^b/12, F.658 135^a/4, P.1^b/3, P.205 9^b/6
ʿaḳlı olan ḥaḳ sözi b.-duġı yerde alur P.1^b/3
ʿaḳlı olan ḥaḳ sözi b.-duġı yėrde alur F.115^b/11

ḳurt b.-duġı ḳuşıla ḳuş b.-duġı aġaç başında F.658 135[a]/4
ḳurt b.-duġı ḳuşla ḳuş b.-duġı aġaç başında P.205 9[b]/6
b.-duġını P.175 8[b]/5
kişi b.-duġını yeyicek ḳarnı aġrımaz P.175 8[b]/5
b.-dum F.170 120[b]/10, F.276 123[b]/13, P.112 6[b]/2, P.428 16[b]/8
b.-dum bilemedüm bildüm bulamadum F.170 120[b]/10
b.-dum bilemedüm bildüm bulamadum P.428 16[b]/8
ne b.-dum ve ne yava ḳıldum F.276 123[b]/13
ne b.-dum ve ne yavı ḳıldum P.112 6[b]/2
b.-ıcaḳ F.311 124[b]/13, F.370 126[b]/3, P.259 11[b]/5, P.475 18[a]/8
aylaḳ ḳan alıcı b.-ıcaḳ ṭamarlaruñ ṭoġrat F.370 126[b]/3
rāy-gān ḳan alıcı b.-ıcaḳ ṭamarlaruñ doġrat P.475 18[a]/8
ṣūfī ṣoġan yemez b.-ıcaḳ ḳabın ḳomaz P.259 11[b]/5
ṣūfī ṣoġan yėmez b.-ıcaḳ ṣabın ḳomaz F.311 124[b]/13
b.-madı F.115[b]/4
ʿaḳlıla ėrdi dū cihānı, Ḥaḳ'dan ġayrı b.-madı F.115[b]/4
b.-ur F.16 116[b]/5, F.33 117[a]/2, F.183 121[a]/7, P.70 5[a]/3, P.272 12[a]/3, P.289 12[b]/4, P.443 17[a]/8
arḳın meleyen de b.-ur ḳatı meleyen de ḳuzusın F.183 121[a]/7
arḳun meleyen daẖı b.-ur ḳatı meleyen daẖı b.-ur ḳuzusın P.443 17[a]/8
eylük eyle ṣuya ṣal eger eylük eylügise ol seni b.-ur F.16 116[b]/5
eylük eyle ṣuya ṣal ol seni b.-ur P.272 12[a]/3
ėden b.-ur iñleyen ölür F.33 117[a]/2
ėden b.-ur iñleyen ölür P.289 12[b]/4
ėl gezen yā budına b.-ur ya boġazına P.70 5[a]/3

bulamaç: bulamaç, sulu ve cıvık hamur ve bu kıvamdaki karışım
b. F.39 117[a]/8, P.295 12[b]/8
ėrteki dāne birincden bugünki b. yegdür P.295 12[b]/8
ėrteki dāne birincden bugünki b. yėgdür F.39 117[a]/8

bulan-: bulan-
b.-mayınca F.355 126[a]/7, P.459 17[b]/9
ṣu b.-mayınca durulmaz P.459 17[b]/9
ṣu b.-mayınca ṭurulmaz F.355 126[a]/7

bulın-: bulun- krş. *bulun-*
b.-anda F.456 129[a]/5, P.539 20[a]/11
b.-anda ḳız yoḳ F.456 129[a]/5
b.-anda ḳız yoḳ P.539 20[a]/11
b.-maz F.535 131[b]/1, F.552 132[a]/1, P.573 21[b]/3, P.591 22[a]/6
dükkan darçuḳ olıcaḳ oturacaḳ yėr b.-maz F.552 132[a]/1

dükkān darçuḳ olıcaḳ oturacaḳ yėr b.-maz P.591 22^{a}/6

ḫurūs çoḳ olıcaḳ ṣabāḥ b.-maz F.535 131^{b}/1

ḫurūs çoḳ olınca ṣabāḥ b.-maz P.573 21^{b}/3

bulış-: aynı doğrultuda ol-

b.-ur F.115^{b}/13, P.2^{a}/8

pes bu söz ol söze ḥaḳīḳatde b.-ur F.115^{b}/13, P.2^{a}/8

bulud: bulut krş. *bulut*

b.+la F.534 131^{a}/15

ḳaplan bigi b.+la ṭalaşma F.534 131^{a}/15

bulun-: bulun- krş. *bulın-*

b.-madı F.670 135^{b}/1, P.218 10^{a}/8

it boḳı kefārete yaradı ol daḫı b.-madı P.218 10^{a}/8

it boḳı keferede yaradı ol daḫı b.-madı F.670 135^{b}/1

bulut: bulut krş. *bulud*

b. F.583 133^{a}/1, P.9 2^{b}/11

bilmeyene b. yük P.9 2^{b}/11

bilmeyene b. yükdür F.583 133^{a}/1

b.+ıla (buludıla) P.572 21^{b}/3

ḳaplan gibi b.+ıla ṭalaşma P.572 21^{b}/3

buña: buna

b. F.116^{a}/2, P.2^{a}/11, P.99 6^{a}/5

cihānda gizlü sözler olmaġıçun āşikār ol sebebden ad vėrildi b. Kitāb-ı Atalar P.2^{a}/11

cihānda gizlü söz olmaġıçun āşikār ol sebebden ad vėrildi b. Kitāb-ı Atalar F.116^{a}/2

nā-kesden ṭamızlıḳ isteyince b. boḳuñ ḳat P.99 6^{a}/5

bunlar: bunlar

b. F.115^{b}/6

Ebū Bekir ʿÖmer ʿOs̠mān ʿAlī b. İslām<ı> eyledi ʿayān F.115^{b}/6

burç: dallardaki taze yaprak ve filiz

b. F.98 118^{b}/12, P.355 14^{b}/3

deveye b. geregise boynın uzada F.98 118^{b}/12

deveye b. gerek ise boyun uzada P.355 14^{b}/3

burun: burun

b. F.452 129^{a}/1, P.534 20^{a}/7

b. yüzden götürülmez F.452 129^{a}/1

b. yüzden götürülmez P.534 20^{a}/7

buyruḳ: buyruk, emir; önder, amir

b. F.381 126^{b}/12, F.522 131^{a}/6, P.487 18^{b}/5, P.560 21^{a}/5

isüz eve it b. F.522 131^{a}/6

issüz eve it b. P.560 21ª/5
ḳuş iki ḳanad bir ḳuyruḳ aña daḫı yėl b. F.381 126ᵇ/12
ḳuş iki ḳanad bir ḳuyruḳ aña daḫı yėl b. P.487 18ᵇ/5
b.+ı (buyruġı) F.538 131ᵇ/3, P.577 21ᵇ/6
begler b.+ı yoḫsula ḳan aġladur F.538 131ᵇ/3
begler b.+ı yoḫsula ḳan aġladur P.577 21ᵇ/6

buyur-: buyur-, emret-
b.-ur F.115ᵇ/9
Ḥak Taʿālā b.-ur F.115ᵇ/9

buzaġı: buzağı krş. *buzaġu*
b. P.294 12ᵇ/7
ortaḳlıḳ öküzden başḳa b. yegdür P.294 12ᵇ/7

buzaġu: buzağı krş. *buzaġı*
b. F.38 117ª/7, F.301 124ᵇ/5, P.97 6ª/3, P.202 9ᵇ/4, P.249 11ª/9
bir kişi kir pas gördüñse dene b. ṣanma F.301 124ᵇ/5
bir kişi kir pas gördüñse dene b. ṣanma P.249 11ª/9
ḳanda olursa olsun b. ḳazuḳda olsun P.202 9ᵇ/4
ortaḳlıḳ öküzden başḳa b. yėgdür F.38 117ª/7
şimdiki zamānda öküzi ḳaldururlar altında b. isterler P.97 6ª/3

buzala-: buzağıla-, doğur-
b.-r F.262 123ᵇ/1, P.27 3ᵇ/3
oġurlayın yüküren āşikāre b.-r F.262 123ᵇ/1
oġurlayın yüküren āşkāre b.-r P.27 3ᵇ/3

bühtān: *(< Ar. buhtān)* bühtan, kara çalma, iftira
b.+dan F.210 122ª/1
yanḳudan ḳaya yıḳılur b.+dan ölür er F.210 122ª/1

bükā: *(< Ar. bükāʾ)* ağlama
b.+dur P.226 10ᵇ/4
Türk'üñ ṣoñ bilüsi b.+dur P.226 10ᵇ/4

büklü-: bükül-, kıvrıl-; sema et- krş.*büklüt-*
b.-rem F.661 135ª/8
ben geñümüle mi b.-ürem beni erenler büklüdür F.661 135ª/8

büklüt-: bük(ül)-, kıvır(ıl)-; sema et(tiril)- krş. *büklü-*
b.-düm P.208 9ᵇ/10
ben geñümle mi b.-düm beni erenler büklüdür P.208 9ᵇ/10
b.-ür (büklüdür) F.661 135ª/8, P.208 9ᵇ/10
ben geñümle mi büklütdüm beni erenler b.-ür P.208 9ᵇ/10
ben geñümüle mi büklürem beni erenler b.-ür F.661 135ª/8

bükül-: bükül-; boyun eğ-
b.-mek P.46 4ª/6

bilmeyen ḳatında ṭapu ḳılmaġıla b.-mek birdür P.46 4^{a}/6
b.-üp F.524 131^{a}/8, P.562 21^{a}/6
ḳażā görüni gelmez ḳarı b.-üp ölmez F.524 131^{a}/8
ḳażā görüni gelmez ḳarrı b.-üp ölmez P.562 21^{a}/6

büzük: makat, anüs
b.+ine (büzügine) P.199 9^{b}/2
ölen s.ki aġlayan b.+ine P.199 9^{b}/2

C

cāhil: *(Ar.)* cahil
c.+i F.611 133^{b}/8, P.156 7^{b}/11
ʿilm ehli c.+i yola getürür F.611 133^{b}/8
ʿilm ehli c.+i yola getürür P.156 7^{b}/11
c.+üñ F.58 117^{b}/8, P.315 13^{a}/9
c.+üñ dōstluġından ʿālimüñ düşmānlıġı yegdür P.315 13^{a}/9
c.+üñ dōstluġından ʿālimüñ düşmānlıġı yėgdür F.58 117^{b}/8

cān: *(Far.)* can
c.+ı P.14 3^{a}/4, P.78 5^{a}/8
kāhil öküzüñ c.+ı ḥo P.78 5^{a}/8
keçiye c.+ı ḳayusı ḳaṣaba yaġı ḳayusı P.14 3^{a}/4
c.+ı-çun F.478 129^{b}/10
ṣaḳsıġan ṭanayı atası c.+ı-çun mı bitler F.478 129^{b}/10
c.+u F.247 123^{a}/3
keçiye c.+u ḳayusı ḳaṣāba yaġ ḳayusı F.247 123^{a}/3

cān alıcı: *(Far.+T.)* Azrail
c. F.195 121^{b}/3, P.456 17^{b}/6
c. oġlancuḳlar üleşdürmiş anuñ aña benüm bañadur P.456 17^{b}/6
c. oġlançuḳlar üleşdürmiş anuñ aña benüm baña tek ḳosun F.195 121^{b}/3
c.+dan F.225 122^{a}/13
c.+dan ḳorḳup oġlancuḳlaruñ yavuz ögretme F.225 122^{a}/13

cān vėr-: *(Far.+T.)* can ver-, öl-
c.-ür F.125 119^{b}/3, P.384 15^{a}/11
ʿilletile dirilen miḥnetile c.-ür F.125 119^{b}/3
ʿilletle dirilen miḥnetle c.-ür P.384 15^{a}/11

cebe: *(Moġ.)* zırh, zırhlı elbise
c. F.362 126^{a}/13, P.467 18^{a}/3
ecel yėri açuḳdur c. daḫı fāyide ėtmez F.362 126^{a}/13

ecel yėri açuḳdur c. fāyide etmez P.467 18a/3
cebeli: zırhlı ve silahlı muhafız krş. *cebelü*
c. P.472 18a/6
bir acı biñ c. ṣoymaz P.472 18a/6
cebelü: zırhlı ve silahlı muhafız krş. *cebeli*
c. F.367 126b/1
bir acı biñ c. ṣoymaz F.367 126b/1
Celīl: *(Ar.)* "Ululuk ve celal sahibi" anlamında Allah'ın adlarındandır.
C. F.116a/4
bu sözleri cemʿ ėdene tevfīḳ-i īmān vėrsün C. F.116a/4
cemʿ: *(Ar.)* toplum, cemiyet
c. P.2a/2
c. içinde ḫalḳ arasında semʿ eyleyem P.2a/2
cemāʿat: *(Ar.)* cemaat
c.+e F.693 136a/5, P.53 4a/11
imām oṣurıcaḳ c.+e ṣıçmaḳ gerek P.53 4a/11
īmām oṣurıcaḳ c.+e ṣıçmaḳ görinür F.693 136a/5
cemʿ ėt-: *(Ar.+T.)* bir araya getir-, topla- krş. *cemʿ eyle-*
c.-ene (cemʿ ėdene) F.116a/3
bu sözleri c.-ene tevfīḳ-i īmān vėrsün Celīl F.116a/3
cemʿ eyle-: *(Ar.+T.)* bir araya getir-, topla- krş. *cemʿ ėt-*
c.-düm P.2a/3
üç yılda c.-düm biñ iki yüz atalar sözin P.2a/3
c.-yem P.2a/2
diledüm atalar sözini devşürem c.-yem P.2a/2
c.-yene P.2b/1
bu sözleri c.-yene tevfīḳ-i īmān vėrsün Ḫalīl P.2b/1
cennet: *(Ar.)* cennet
c.+e F.636 134a/15, P.182 8b/10
baḫīl c.+e girmez girirse de raḥmet bulmaz F.636 134a/15
baḫīl c.+e girmez girürse raḥmet bulmaz P.182 8b/10
cevmerd: *(< Far. cuvān-merd)* cömert krş. *cömerd*
c. F.152 120a/10, P.410 16a/7, P.412 16a/8
c. elin kimse kesmez P.412 16a/8
ḳalem c. olur ne dilerse yazar F.152 120a/10
ḳalem c. olur ne olursa yazar P.410 16a/7
c.+üñ F.126 119b/4, P.385 15b/1
nā-kesile c.+üñ ḫarcı birdür F.126 119b/4
nā-kesle c.+üñ ḫarcı birdür P.385 15b/1
cihān: *(Far.)* cihan, evren

c.+da F.115^{b}/14, F.116^{a}/1, P.2^{a}/9, P.2^{a}/10

c.+da gizlü sözler olmağıçun āşikār ol sebebden ad vėrildi buña Kitāb-ı Atalar P.2^{a}/10

c.+da gizlü söz olmağıçun āşikār ol sebebden ad vėrildi buña Kitāb-ı Atalar F.116^{a}/1

söylenmemiş söz c.+da hergiz olmaya F.115^{b}/14, P.2^{a}/9

cihān-gīr: *(Far.)* dünyaya egemen olan (kimse)

c. F.562 132^{a}/9-10, P.603 22^{b}/4

c. olmışlar dehān-gīr olmamışlar F.562 132^{a}/9-10

c. olmışlar dehān-gīr olmamışlar P.603 22^{b}/4

cimrī: *(Far.)* cimri

c. F.553 132^{a}/2, P.592 22^{a}/6

sipāhiyi ṣūf türki pāpūç c. eyler P.592 22^{a}/6

sipāhīyi ṣūf türki bābic c. eyler F.553 132^{a}/2

cömerd: *(< Far. cuvān-merd)* cömert krş. *cevmerd*

c. F.154 120^{a}/11

c. elin kimse kesmez F.154 120^{a}/11

cuhūd: *(Far. < Ar. yehūd)* Yahudi, çıfıt

c. F.308 124^{b}/10, P.256 11^{b}/3

c. etmegin yeyen c. yardımın ḳovar P.256 11^{b}/3

c. etmegin yėyen yine c. yardımın ḳovar F.308 124^{b}/10

cuvāl: *(Far.)* çuval krş. *çuvāl*

c. F.571 132^{b}/6

yazın gölge ḫōş ḳışın c. boş F.571 132^{b}/6

cümle: *(Ar.)* bütün, tamamen

c. F.257 123^{a}/11

sünnet var c. kesmek yoḳ F.257 123^{a}/11

Ç

çabala-: çabala-; gayret et-; armağan olarak ver- (?)

ç.-ma F.657 135^{a}/3, P.204 9^{b}/4

ç.-ma ögrenürsin yancuğum F.657 135^{a}/3

ç.-ma ögrenürsin yancuğum P.204 9^{b}/4

çalı: çalı

ç.+ya F.542 131^{b}/7, P.581 21^{b}/9

bir ḳuş bir ç.+ya ṣığınır sen bir çaluca olmaduñ mı F.542 131^{b}/7

bir ḳuş bir ç.+ya ṣığınur bir çalıca sen olmaduñ mı P.581 21^{b}/9

çalıca: çalı gibi, çalı kadar krş. *çaluca*

ç. P.581 21^{b}/9

bir ḳuş bir çalıya ṣığınur bir ç. sen olmaduñ mı P.581 21^{b}/9

çaluca: çalı gibi, çalı kadar krş. *çalıca*

ç. F.542 131^{b}/7

bir ḳuş bir çalıya ṣığınır sen bir ç. olmaduñ mı F.542 131^{b}/7

çalun-: sokul-, istekle bak-

ç.-ayum P.527 20^{a}/2

eger artuḳ yėrüñ varısa ç.-ayum P.527 20^{a}/2

çam: çam

ç. P.359 14^{b}/5

ç. budağından gözel dudağından P.359 14^{b}/5

ç.+ı F.101 118^{b}/14

ç.+ı budağından gözeli ṭudağından F.101 118^{b}/14

çanaḳ: çanak

ç.+a (çanaġa) F.445 128^{b}/9, P.525 19^{b}/10

ç.+a ne doġrarsañ ḳaşuġuña ol çıḳar P.525 19^{b}/10

ç.+a ne ṭoġrarsañ ḳaşuġuñda ol çıḳar F.445 128^{b}/9

çapın-: atıl-, saldır-; süratle koş-, telaş et-

ç.-ma F.309 124^{b}/12

geçmiş yaġmura kepenek alup ç.-ma F.309 124^{b}/12

çāpük: *(< Far. çābük)* çabuk, hızlı

ç. P.163 8^{a}/6

dilkü ne ḳadar ç. ise birgün boġazı ele vėrür P.163 8^{a}/6

çāşnī: *(Far.)* çeşni, lezzet, tat; tadımlık

ç. P.523 19^{b}/9

anbārdan bir ç. besdür P.523 19^{b}/9

çaylaḳ: çaylak, yırtıcı kuş

ç.+a (çaylaġa) F.415 127^{b}/11

ç.+a ṣormışlar anasın ḳoyup yavrısın neye ḳaparsın āvāzı ḳulaġu-ma ẖoş gelür dėmiş F.415 127^{b}/11

çek-: çek-, kınından, kılıfından çıkar-

ç.Ø F.485 130^{a}/1

biñ aḳcalıḳ ḳılıcı ç. bir aḳcalıḳ yayı çekme F.485 130^{a}/1

ç.-me F.485 130^{a}/2

biñ aḳcalıḳ ḳılıcı çek bir aḳcalıḳ yayı ç.-me F.485 130^{a}/2

çetin: çetin, zor, güç

ç. F.177 121^{a}/1, P.437 17^{a}/4

kişi ʿayālin almaḳ ç. beslemek ḳolay P.437 17^{a}/4

kişi ʿayālin almaḳ ç. beslemek ḳolay olur F.177 121^{a}/1

çetük: kedi

ç. F.431 128[a]/11

iki ç. bir arṣlana ṭapdur F.431 128[a]/11

çevik: *(< Far. çābük)* çevik krş. *çevük*

ç. F.53 117[b]/3, P.310 13[a]/6

ç. ḳuş iki ayaġından dutulur P.310 13[a]/6

ç. ḳuş iki ayaġından ṭutulur F.53 117[b]/3

çevük: *(< Far. çābük)* çevik krş. *çevik*

ç. F.618 133[b]/14

dilkü ne ḳadar ç. ise birgün boġazı ele vėrür F.618 133[b]/14

çıbıḳ: çubuk krş. *çıbuḳ*

ç. F.342 125[b]/12

serçeye ç. beredür F.342 125[b]/12

çıbuḳ: çubuk krş. *çıbıḳ*

ç. P.545 20[b]/3, P.633 23[b]/6

ç. yaşken egmek gerek ṣoñra egin vėrmez P.545 20[b]/3

serçeye ç. beredür P.633 23[b]/6

ç.+ı (çıbuġı) F.462 129[a]/10

ç.+ı yaşıken egmek gerek ṣoñra egin vėrmez F.462 129[a]/10

çıḳ-: çık-; ayrıl-; elde edil-; ortaya çık-; ... olduğu anlaşıl-, ... olduğu ortaya çık-; yitir-, kaybet-; duyulur hâle gel-; kör ol-; görün-; bir şeyin yukarısına doğru yürü-

ç.Ø F.624 134[a]/5, P.169 8[a]/11

ḥammām senden almadan sen ḥammāmdan al ç. F.624 134[a]/5

ḥammām senden almadın sen ḥammāmdan al ç. P.169 8[a]/11

ç.-ar F.242 122[b]/14, F.341 125[b]/11, F.350 126[a]/3, F.445 128[b]/9, F.514 130[b]/14, F.585 133[a]/3, F.686 135[b]/15, P.10 3[a]/10, P.44 4[a]/4, P.127 7[a]/2, P.525 19[b]/11, P.632 23[b]/6, P.641 24[a]/1

bir aġaçdan oḳluḳ da ç.-ar boḳluḳ da P.44 4[a]/4

bir aġaçdan oḳluḳ da ç.-ar boḳluḳ da ç.-ar F.686 135[b]/15

çanaġa ne doġrarsañ ḳaşuġuña ol ç.-ar P.525 19[b]/11

çanaġa ne ṭoġrarsañ ḳaşuġuñda ol ç.-ar F.445 128[b]/9

etile ṭırnaḳ arasına giren yiyüp ç.-ar F.242 122[b]/14

etle ṭırnaḳ arasına giren yiyür ç.-ar P.10 3[a]/10

ḳāżıya yaluñuz giren saḳalın sıġayıp ç.-ar F.350 126[a]/3

ḳāżıya yaluñuz giren ṣaḳalın sıġayup ç.-ar P.641 24[a]/1

kime Müslimān dėseñ ḫācı ḳoltuġında ç.-ar F.341 125[b]/11

kime Müslimān dėseñ ḥāc ḳoltuġında ç.-ar P.632 23[b]/6

sen dōst ḳazan düşmān ocaġuñ başından ç.-ar F.514 130[b]/14

ṭaġıla erişen ṭavarından ç.-ar F.585 133[a]/3

ṭaġla erişen ṭavarından ç.-ar P.127 7[a]/2

ç.-arsa F.151 120^{a}/9, F.178 121^{a}/2, F.179 121^{a}/3, P.438 17^{a}/4, P.440 17^{a}/6

atuñ yörügenin al yügrük ç.-arsa ṭāliʿüñ F.178 121^{a}/2

atuñ yügrügin al yügrük ç.-arsa ṭāliʿüñ P.438 17^{a}/4

ʿavretüñ mestūresin al gözel ç.-arsa ṭāliʿün P.440 17^{a}/6

ʿavretüñ mestūresin al gözen ç.-arsa ṭāliʿün F.179 121^{a}/3

düşmeni sen kendüñden yėgin gör alu ç.-arsa ṭāliʿüñ F.151 120^{a}/9

ç.-dum F.140 119^{b}/15, F.436 128^{b}/1, P.399 15^{b}/10, P.516 19^{b}/4

boynuz isterken ḳulaḳdan ç.-dum F.140 119^{b}/15

boynuz isterken ḳulaḳdan ç.-dum P.399 15^{b}/10

çömlek dėmiş dibüm altun ḳaşıḳ dėmiş girdüm ç.-dum F.436 128^{b}/1

çömlek dėmiş dibüm altun ḳaşıḳ dėmiş girdüm ç.-dum P.516 19^{b}/4

ç.-maḳ gerek F.375 126^{b}/7

nerdibān ayaḳ ayaḳ ç.-maḳ gerek F.375 126^{b}/7

ç.-maz F.222 122^{a}/10

yaluñuz elüñ āvāzı ç.-maz F.222 122^{a}/10

ç.-mış F.646 134^{b}/9, F.664 135^{a}/10, P.192 9^{a}/7, P.211 10^{a}/2

acemiden .m ḳorḳmış aġaca ç.-mış F.646 134^{b}/9

aç mayadan .m ḳorḳmış aġaca ç.-mış P.192 9^{a}/7

Ḳayṣeri'de eşek nerdübāna ç.-mış uşda eşek uşda nerdübān P.211 10^{a}/2

Ḳayṣerī'de eşek nerdübāna ç.-mış uş eşek uş nerdübān F.664 135^{a}/10

ç.-sun F.166 120^{b}/7, F.209 121^{b}/15, P.424 16^{b}/6

baña şuʿle vėrmeyen göz ç.-sun F.166 120^{b}/7

baña şuʿle vėrmeyen göz ç.-sun P.424 16^{b}/6

ėl içün aġlayan göz ç.-sun F.209 121^{b}/15

çıḳıl-: çıkıl-

ç.-ur P.480 18^{a}/11

nerdübān ayaḳ ayaḳ ç.-ur P.480 18^{a}/11

çırāġ: *(< Far. çerāġ)* çıra, meşale, kandil krş. *çırāḳ*

ç. F.63 117^{b}/12

sebebsüz söz söylenmez delīlsüz ç. yanmaz F.63 117^{b}/12

çırāḳ: *(< Far. çerāġ)* çıra, meşale, kandil krş. *çırāġ*

ç. F.303 124^{b}/6, P.251 11^{a}/10, P.320 13^{b}/2

ç. dibi ḳarañu olur F.303 124^{b}/6

ç. dibi ḳarañu olur P.251 11^{a}/10

delīlsüz ç. yanmaz P.320 13^{b}/2

çiçek: çiçek
ç.+le P.636 23b/8
bir ç.+le yaz yarımaz P.636 23b/8
ç.+ile (çiçegile) F.345 125b/14
bir ç.+ile yaz yarımaz F.345 125b/14
çig: çiğ, çiğ süt, ekşi süt
ç.+üñ F.401 127a/14
çöregüñde ç.+üñ yoġısa ġam yėme F.401 127a/14
çobān: *(< Far. çōbān)* çoban krş. *çōbān*
ç.+uñ F.229 122b/2
köpeksüz ç.+uñ ḳoyunın ḳurd yėr F.229 122b/2
çōbān: *(Far.)* çoban krş. *çobān*
ç. F.523 131a/7, P.61 4b/6, P.561 21a/5
bir ḳoyuna biñ ḳoyuna ç. gerek P.561 21a/5
bir ḳoyuna ve biñ ḳoyuna daḫı bir ç. gerek F.523 131a/7
keçinüñ g.ti giciyicek ç. etmegin yėr P.61 4b/6
ç.+dan F.570 132b/4, P.649 24a/9
ṣaḳ ç.+dan ṣaġır it yegdür P.649 24a/9
ṣaḳ ç.+dan ṣaġır it yėgdür F.570 132b/4
çōban çoluḳ: *(< Far. çōbān +T.)* çoban ve çoban yamağı; çoluk çocuk (?); köy çocukları krş. *çōbān çoluḳ*
ç. F.609 133b/7
ç. F.609 133b/7
çōbān çoluḳ: *(Far.+T.)* çoban ve çoban yamağı; çoluk çocuk (?) krş. *çōban çoluḳ*
ç. P.154 7b/10
ç. P.154 7b/10
çōbānsuz: çobansız
ç. F.143 120a/2, P.402 16a/1
ḳoyun ç. olmaz F.143 120a/2
ḳoyun ç. olmaz P.402 16a/1
çoġ: çok krş. *çoḫ, çoḳ*
ç. P.230 10b/6, P.411 16a/8
azı bilmeyen hīç ç. bilmez P.411 16a/8
yaġı ç. olan ḳoca ṭ.ṣaġına dürter P.230 10b/6
çoḫ: çok krş. *çoġ, çoḳ*
ç. P.180 8b/8
ḳızlıḳda ç. yeyen ucuzluḳda utanur P.180 8b/8
çoḳ: çok krş. *çoġ, çoḫ*
ç. F.115b/11, F.47 117a/14, F.74 118a/6, F.155 120a/12, F.197 121b/5, F.392 127a/6, F.481 129b/13, F.488 130a/5, F.535 131b/1, F.548 131b/12,

F.558 132^a/6, F.592 133^a/8, F.681 135^b/10, P.1^b/2, P.1^b/8, P.102 6^a/7, P.136 7^a/8, P.303 13^a/2, P.331 13^b/9, P.573 21^b/3, P.587 22^a/3

azacuḳ nereye gidersin ç. getürmege F.155 120^a/12
bilmezem dėmek ç. dürlü ḳażā ṣavar F.74 118^a/6
bilmezin dėmek ç. dürlü ḳażā ṣavar P.331 13^b/9
bir kişide iki hüner ç. mıdur F.558 132^a/6
ç. aġız bir olıcaḳ bir aġız hīc olur F.592 133^a/8
ç. aġız bir olıcaḳ bir aġız hīc olur P.136 7^a/8
ç. it av eylemez P.102 6^a/7
ç. leṭāyifler vardur içinde merġūb u mevzūn P.1^b/8
eyü dirlige ç. ḫarc gerek F.548 131^b/12
eyü dirlige ç. ḫarc gerek P.587 22^a/3
görinenden görinmez ç. F.392 127^a/6
ḫurūs ç. olıcaḳ ṣabāḥ bulınmaz F.535 131^b/1
ḫurūs ç. olınca ṣabāḥ bulınmaz P.573 21^b/3
ḳañlı çökiçek yol gösterici ç. olur F.47 117^a/14
ḳañlı çökiçek yol gösterici ç. olur P.303 13^a/2
ṭamaʿ ç. ziyān ėder F.197 121^b/5
ṭanayı ç. alan öküzi daḫı oġurlar F.481 129^b/13
söylenmedük söz yoḳ eşidilmedük söz ç. F.488 130^a/5
söz ç. dürlüdür P.1^b/2
sözüm ç. dürlü dürlü, her biri bir ṣūretden gelür F.115^b/11
yaġı ç. ḳoça ṭ.ṣaġına dürter F.681 135^b/10

ç.+dur F.103 119^a/1, P.361 14^b/7, P.501 19^a/4

görinürden görinmez ç.+dur P.501 19^a/4
kişiye biñ dōstdan bir düşmān ç.+dur F.103 119^a/1
kişiye biñ dōstdan bir düşmān ç.+dur P.361 14^b/7

ç.+ı (çoġı) F.153 120^a/11

azı bilmeyen ç.+ı hīc bilmez F.153 120^a/11

ç.+ıla (çoġıla) F.607 133^b/5, P.151 7^b/7

ç.+ıla azuñ oyunı olmaz F.607 133^b/5
ç.+ıla azuñ oyunı olmaz P.151 7^b/7

çoḳça: çokça, oldukça fazla

ç. P.413 16^a/9

azacuḳ nėreye gidersin ç. getürmege P.413 16^a/9

çoḳluḳ: çokluk, fazlalık

ç.+ından (çoḳluġından) P.563 21^a/7

çöregüñ böyüklügi un ç.+ından olur P.563 21^a/7

ç.+undan (çoḳluġundan) F.525 131^a/8

çöregüñ böyügi un ç.+undan olur F.525 131^a/8

çorba: *(< Far. şūrbā)* çorba krş. *şūrvā*
ç.+sın P.537 20[a]/9
ucuz etüñ ç.+sın it içer P.537 20[a]/9
çök-: çök-, bat-; ayakları üstüne otur-
ç.-er F.623 134[a]/4, P.168 8[a]/10
deve yerine deve ç.-er P.168 8[a]/10
deve yėrine deve ç.-er F.623 134[a]/4
ç.-içek F.47 117[a]/14, P.303 13[a]/2
ḳañlı ç.-içek yol gösterici çoḳ olur F.47 117[a]/14
ḳañlı ç.-içek yol gösterici çoḳ olur P.303 13[a]/2
çömlek: çömlek
ç. F.436 128[b]/1, P.516 19[b]/3
ç. dėmiş dibüm altun ḳaşıḳ dėmiş girdüm çıḳdum F.436 128[b]/1
ç. dėmiş dibüm altun ḳaşıḳ dėmiş girdüm çıḳdum P.516 19[b]/3
çön-: döndür-, çevir-
ç.Ø F.464 129[a]/13
gün ḳandan ṭoġarsa elüñ o yaña ç. F.464 129[a]/13
çöp: *(< Far. çūb)* çöp
ç. F.84 118[a]/15, F.230 122[b]/3, P.81 5[a]/10, P.341 14[a]/5
boḳı ç. ucıla yėr olduñ P.81 5[a]/10
ṣaḳınan göze ç. düşegen olur F.230 122[b]/3
yėl esmeyince ç. deprenmez F.84 118[a]/15
yėl esmeyince ç. deprenmez P.341 14[a]/5
ç.+i (çöbi) F.117 119[a]/12
kendü gözindeki hezeni görmez biregü gözündeki ç.+i görür F.117 119[a]/12
ç.+i (çöpi) F.531 131[a]/13, P.376 15[a]/6, P.569 21[b]/1
hīc üzüm yoḳdur ki götünde ç.+i olmaya F.531 131[a]/13
hīç üzüm olmaz ki götinde ç.+i olmaya P.569 21[b]/1
kendü gözindeki sereni görmez biregü gözindeki ç.+i görür P.376 15[a]/6
ç.+ile (çöpile) F.648 134[b]/10
ṭoñuzı s.ken ḳuyruġın ç.+ile ḳaldurur F.648 134[b]/10
ç.+le (çöple) P.194 9[a]/9
ṭoñuzı s.ken ḳuyruġın ç.+le ḳaldurur P.194 9[a]/9
çörek: çörek
ç.+in (çöregin) F.532 131[a]/14, P.570 21[b]/1
yaġına ḳıymayan ç.+in yavan yėr P.570 21[b]/1
yaġına ḳıymayan ç.+in yoz yėr F.532 131[a]/14
ç.+ine (çöregine) F.268 123[b]/6

her kişi kendü ç.+ine köz eşer F.268 123[b]/6
ç.+üñ (çöregüñ) F.525 131[a]/8, P.563 21[a]/7
ç.+üñ böyügi un çoḳluġundan olur F.525 131[a]/8
ç.+üñ böyüklügi un çoḳluġından olur P.563 21[a]/7
ç.+üñde (çöregüñde) F.401 127[a]/14
ç.+üñde çigüñ yoġısa ġam yėme F.401 127[a]/14

çul: *(< Ar. cull)* çul
ç.+ı F.665 135[a]/11, F.673 135[b]/3, P.212 10[a]/3, P.221 10[a]/11
eşeginden ç.+ı yeg P.212 10[a]/3
ėşeginden ç.+ı yėg F.665 135[a]/11
kişidür yoġısa pūlı ėşekdür ėşek aṭlāsısa ç.+ı F.673 135[b]/3
kişi kişidür yoġısa pūlı eşek eşekdür aṭlās ise ç.+ı P.221 10[a]/11

çuvāl: *(<* Far. cuvāl) çuval krş. cuvāl
ç. P.650 24[a]/10
gölge ḫōş ç. boş P.650 24[a]/10

çuvāl-dūz: *(< Far.* cuvāl-dūz*)* çuvaldız
ç. F.493 130[a]/9
ç. yurdusı deñlü delikden deve deñlü sovuḳ girür F.493 130[a]/9

ç.k: erkeklik organı
ç.+üm P.104 6[a]/9
ṣarmaḳ ele girsün s.küm ç.+üm yėter P.104 6[a]/9

çünki: *(< Far. çūn ki)* çünkü, madem
ç. P.62 4[b]/7
ç. ṭamaġuñ yoḳ ėlüñ göbekde n'eyler P.62 4[b]/7

çürük (1): çürük
ç. F.138 119[b]/13, P.397 15[b]/8
ç. baḳlanuñ kör alıcısı olur F.138 119[b]/13
ç. baḳlānuñ kör alıcısı olur P.397 15[b]/8

çürük (2): küçük testi (?)
ç.+ine (çürügine) P.34 3[b]/8
her kişi kendü ç.+ine köz eşer P.34 3[b]/8

D

da: dahi, da/de krş. *de*
d. F.331 125[b]/1, P.274 12[a]/5
even ḳız ere varmaz varursa d. baḫt bulmaz P.274 12[a]/5
ḳurı yanında yaş d. yanar F.331 125[b]/1

...da...da: hem... hem..., cümlede eş görevli ögeleri birbirine bağlar krş. *...de...da, ...de...de*

d. F.598 133^{a}/12, F.686 135^{b}/14-15, P.44 4^{a}/4-5, P.142 7^{b}/1

bal d. bal behāsı d. bal F.598 133^{a}/12

bal d. bal behāsı d. bal P.142 7^{b}/1

bir aġaçdan oḳluḳ d. çıḳar boḳluḳ d. P.44 4^{a}/4-5

bir aġaçdan oḳluḳ d. çıḳar boḳluḳ d. çıḳar F.686 135^{b}/14-15

dadan-: dadan-, musallat ol- krş. *ṭadan-*

d.-an F.620 134^{a}/1, P.165 8^{a}/7

degirmene d.-an köpek dere sıyırdır F.620 134^{a}/1

degirmene d.-an köpek dere ṣıyırdur P.165 8^{a}/7

daġıt-: dağıt- krş. *ṭaġıt-*

d.-ma P.269 12^{a}/1

göçerem deyü esbābuñı d.-ma P.269 12^{a}/1

daḥı: dahi, da/de krş. *daḫı*

d. P.267 11^{b}/10

ḳarıncaya d. merd-āne baḳ P.267 11^{b}/10

daḫı: dahi, da/de krş. *daḥı*

d. F.10 116^{a}/15, F.18 116^{b}/7, F.25 116^{b}/11, F.96 118^{b}/10, F.121 119^{a}/15, F.147 120^{a}/4, F.217 122^{a}/6, F.226 122^{a}/15, F.304 124^{b}/7, F.362 126^{a}/13, F.381 126^{b}/12, F.434 128^{a}/14, F.481 129^{b}/13, F.506 130^{b}/7, F.513 130^{b}/13, F.523 131^{a}/7, F.644 134^{b}/7, F.660 135^{a}/7, F.670 135^{b}/1, F.677 135^{b}/7, P.89 5^{b}/7, P.98 6^{a}/4, P.190 9^{a}/5, P.207 9^{b}/7, P.218 10^{a}/8, P.225 10^{b}/3, P.252 11^{a}/11, P.380 15^{a}/9, P.406 16^{a}/3, P.443 17^{a}/8, P.487 18^{b}/5

almaġuñ ṣatması d. vardur F.506 130^{b}/7

arḳun meleyen d. bulur ḳatı meleyen d. bulur ḳuzusın P.443 17^{a}/8

bir ḳalendere īmān getür demişler andan d. vāzgeldüm dėmiş P.207 9^{b}/7

bir ḳalendere īmān getür dėmişler andan d. vāzgėçdüm dėmiş F.660 135^{a}/7

bir d. gelin olsam yatış durış ögrenürdüm P.406 16^{a}/3

bir d. gelin olsam yatış ṭurış ögrenürdüm F.147 120^{a}/4

bir ḫādimüñ gözin çıḳarmışlar ol d. ṭ.şaġum yolına dėmiş F.677 135^{b}/7

bir ḫādimüñ gözin çıḳarmışlar ol d. ṭ.şaġum yolına dėmiş P.225 10^{b}/3

bir ḳoyuna ve biñ ḳoyuna d. bir çōbān gerek F.523 131^{a}/7

bir ṣınaduġuñ bir d. ṣınamaḳ şūmdur F.226 122^{a}/15

deminde ḳaçmaḳ d. erlikdendür F.513 130^{b}/13

ecel yėri açuḳdur cebe d. fāyide ėtmez F.362 126^{a}/13

ėven ḳız ere varmaz varsa d. baẖt bulmaz F.18 116^{b}/7
ha ördek ha degirmen ikisi d. ṣuda yörür F.434 128^{a}/14
it boḳı kefārete yaradı ol d. bulunmadı P.218 10^{a}/8
it boḳı keferede yaradı ol d. bulunmadı F.670 135^{b}/1
iti bir kez ur ölsün bir d. vur dirülsün F.217 122^{a}/6
itüñ issi varısa ṭavşanuñ d. Tañrı'sı vardur F.25 116^{b}/11
ḳarıncaya d. merd-āne baḳ F.10 116^{a}/15
ḳoñşınuñ ṣaḳalın yolarlar sen d. saḳaluñ ülüt P.190 9^{a}/5
ḳonşuñuñ ṣaḳalın yoldılarsa sen d. ṣaḳaluñ ülüt F.644 134^{b}/7
ḳuş iki ḳanad bir ḳuyruḳ aña d. yėl buyruḳ F.381 126^{b}/12
ḳuş iki ḳanad bir ḳuyruḳ aña d. yėl buyruḳ P.487 18^{b}/5
küpe küp deyicek küp d. dip dėr P.380 15^{a}/9
küpe küp deyicek küp d. düp dėr F.121 119^{a}/15
ögendireyi s.kem gölgesin d. P.89 5^{b}/7
siñek kösüreye ḳonmış kösüre eyitmiş biz d. demürden ḳoparuz P.98 6^{a}/4
ṭanayı çoḳ alan öküzi d. oġurlar F.481 129^{b}/13
Tañrı vėrmelü olıcaḳ leglek yuvasında d. vėrür F.304 124^{b}/7
Tañrı vėrmelü olıcaḳ leglek yuvasında d. yavur P.252 11^{a}/11
varduġuñ yėr körise sen d. gözüñ ḳıp F.96 118^{b}/10

dalap (?): talep, isteme (?); at isteyen kısrak, erkek isteyen dişi eşek ya da hayvan; cinsî münasebete çok düşkün kadın (?)
d.+ın (dalabın) F.504 130^{b}/5
d.+ın bilmeyen devlüngeç atar F.504 130^{b}/5

damuzlıḳsuz: damızlık olmadan, mayasız
d. P.340 14^{a}/4
d. yoġurt uyunmaz P.340 14^{a}/4

dan-: danış-, sor-, fikir al-
d.Ø F.291 124^{a}/10, P.239 11^{a}/1
bilüre d. bildügüñ işle F.291 124^{a}/10
bilüre d. bildügüñ işle P.239 11^{a}/1

dana: dana
d.+sı P.40 4^{a}/1
beg d.+sı gibi yatup gevşeme görsetme P.40 4^{a}/1
d.+ya P.84 5^{b}/2
öküzile oynayan d.+ya boynuz yeter P.84 5^{b}/2

dāne: *(Far.)* hububat tanesi, tohum
d. F.39 117^{a}/7, P.295 12^{b}/8
ėrteki d. birincden bugünki bulamaç yegdür P.295 12^{b}/8
ėrteki d. birincden bugünki bulamaç yėgdür F.39 117^{a}/7

danış-: danış-, fikir alışverişinde bulun-
d.-acaġuñ P.363 14b/8
d.-acaġuñ yoġısa börküñ yanuña ḳo P.363 14b/8
dāniş-mend: *(Far.)* kadı yardımcısı; âlim, bilgin krş. *ṭāniş-mend*
d. F.203 121b/10
daʿvicüñ d. oldı yarıcuñ Allāh olsun F.203 121b/10
d.+üñ P.248 11a/8
yoḫsul d.+üñ sözi geçmez geçmezse de yerde ḳalmaz P.248 11a/8
dar: dar
d. P.80 5a/10
bud ḳısmaġıla .m d. olmaz P.80 5a/10
darçuḳ: daracık, çok dar
d. F.552 131b/15, P.591 22a/5
dükkan d. olıcaḳ oturacaḳ yėr bulınmaz F.552 131b/15
dükkān d. olıcaḳ oturacaḳ yėr bulınmaz P.591 22a/5
darı: darı, mısır krş.*daru, ṭarı, ṭaru*
d. P.458 17b/8
bir müd d. bir aḳçaya bir ḳaz aç ölmiş P.458 17b/8
daru: darı, mısır krş. *darı, ṭarı, ṭaru*
d.+m P.606 22b/6
ne d.+m var ve ne serçeyile daʿvīm var P.606 22b/6
daş: dış krş. *ṭaş (2)*
d.+ında P.296 12b/8
ādem alası içinde ṭavar alası d.+ında P.296 12b/8
daʿvi: *(< Ar. daʿvī)* dava krş. *daʿvī, daʿvü*
d.+ye F.310 124b/13, P.258 11b/4
laʿnet yeñdügüñ d.+ye P.258 11b/4
laʿnet yėñdügüñ d.+ye F.310 124b/13
daʿvī: *(Ar.)* dava, mesele, anlaşmazlık krş.*daʿvi, daʿvü*
d.+m P.606 22b/6
ne darum var ve ne serçeyile d.+m var P.606 22b/6
daʿvicü: davacı
d.+ñ F.203 121b/9
d.+ñ dāniş-mend oldı yarıcuñ Allāh olsun F.203 121b/9
davul: *(< Ar.* ṭabl*)* davul krş. ṭavul
d. P.432 16b/11
d. üni ıraḳdan ḳoyun gelür P.432 16b/11
daʿvü: *(< Ar. daʿvī)* dava, mesele, anlaşmazlık krş. *daʿvi, daʿvī*
d.+m F.315 125a/2
ne ṭarum var ve ne sėrçeyile d.+m var F.315 125a/2

de: dahi, da/de krş. *da*

d. F.302 124^{b}/5, F.489 130^{a}/6, F.636 134^{a}/15, P.248 11^{a}/8, P.250 11^{a}/10, P.353 14^{b}/2, P.514 19^{b}/2, P.528 20^{a}/2

baḫīl cennete girmez girirse d. raḥmet bulmaz F.636 134^{a}/15
ben d. ḥālümce Bedre'd-dīn'em F.302 124^{b}/5
ben d. ḥālümce Bedre'd-dīn'em P.250 11^{a}/10
ha ördek ha degirmen ikisi d. ṣuda yörür P.514 19^{b}/2
ḳuluñ yoġısa güyegüñ d. mi yoḳdur F.489 130^{a}/6
sen d. mi bildüñ yüküm ḳozduġın P.528 20^{a}/2
varduġuñ yėr körse sen d. bir gözüñ ḳıp P.353 14^{b}/2
yoḫsul dāniş-mendüñ sözi geçmez geçmezse d. yerde ḳalmaz P.248 11^{a}/8

de-: de- krş. *dė-*

d.-di P.223 10^{b}/1

Ḥācī Bektaş oñma d.-di P.223 10^{b}/1

d.-miş P.38 3^{b}/11

bir ḳalendere ḳış geldi dėmişler ditremege durmışuz d.-miş P.38 3^{b}/11

d.-mişdür P.2^{b}/4

her biri ne d.-mişdür ögüdini şerḥ eyleyelüm P.2^{b}/4

d.-mişler P.111 6^{b}/2, P.207 9^{b}/7, P.645 24^{a}/4

bir ḳalendere īmān getür d.-mişler andan daḫı vāzgeldüm dėmiş P.207 9^{b}/7
eşege ṣormışlar bugün ḳanda gidersin anı bizlengiç bilür d.-mişler P.645 24^{a}/4
külḫāncınuñ begligi ḥammāmcılıḳ d.-mişler P.111 6^{b}/2

d.-r P.87 5^{b}/6

bī-devlete ögüt vėresin tekin ėrişmedüñ benümle d.-r P.87 5^{b}/6

d.-seler P.23 3^{a}/11

ėlüñ aġzı fāldur ne d.-seler olur P.23 3^{a}/11

d.-yicek F.121 119^{a}/15, P.380 15^{a}/8

küpe küp d.-yicek küp daḫı dip dėr P.380 15^{a}/8
küpe küp d.-yicek küp daḫı düp dėr F.121 119^{a}/15

dė-: de- krş. *de-*

d.-di F.675 135^{b}/5

Ḥācī Bektaş oñma d.-di F.675 135^{b}/5

d.-diler F.280 124^{a}/2

gözüñ üstine ḳaşuñ mı var d.-diler melūl olursın F.280 124^{a}/2

d.-dügi F.235 122^{b}/8, P.232 10^{b}/8

eşegi issi d.-dügi yėre baġla F.235 122^{b}/8

eşegi issi d.-dügi yėre baġla dur P.232 10ᵇ/8

d.-dügüm P.93 5ᵇ/10

saña başa d.-dügüm hegbecügüm ṣudan geçüresin dėrin P.93 5ᵇ/10

d.-dügümüz P.1ᵇ/5

atalar d.-dügümüz Türk Türkmen ḳocası degül P.1ᵇ/5

d.-düklerile P.1ᵇ/7

kim dutmazsa dünyā ve āḫireti yıḳıla d.-düklerile ʿamel etmezse P.1ᵇ/7

d.-düklerince F.173 120ᵇ/12, P.431 16ᵇ/10

ḫaber d.-düklerince olmaz F.173 120ᵇ/12

ḫaber d.-düklerince olmaz P.431 16ᵇ/10

d.-me F.527 131ᵃ/10

ʿavrete oġlana mey-ḫōra rāz d.-me F.527 131ᵃ/10

d.-megile F.356 126ᵃ/8, F.509 130ᵇ/9

bal d.-megile aġız ṭatlu olmaz F.509 130ᵇ/9

ḳuluñam d.-megile ḳul olmaz kişi F.356 126ᵃ/8

d.-mek F.74 118ᵃ/6, F.423 128ᵃ/5, F.512 130ᵇ/12, P.331 13ᵇ/9

bilmezem d.-mek çoḳ dürlü ḳażā ṣavar F.74 118ᵃ/6

bilmezin d.-mek çoḳ dürlü ḳażā ṣavar P.331 13ᵇ/9

biñ kerre Allāh dėmekden bir kerre eyva'llāh d.-mek yegdür F.512 130ᵇ/12

biregü sözin biregüye d.-mek ḳolay olur F.423 128ᵃ/5

d.-mekden F.512 130ᵇ/12

biñ kerre Allāh d.-mekden bir kerre eyva'llāh dėmek yegdür F.512 130ᵇ/12

d.-mek gerek F.551 131ᵇ/15, P.590 22ᵃ/5

kişinüñ ʿaybını yüzine d.-mek gerek F.551 131ᵇ/15

kişinüñ ʿaybını yüzine d.-mek gerek P.590 22ᵃ/5

d.-mekle P.460 17ᵇ/9

ḳuluñam d.-mekle ḳul olmaz kimesne P.460 17ᵇ/9

d.-miş F.116ᵃ/6, F.272 123ᵇ/10, F.333 125ᵇ/4, F.415 127ᵇ/13, F.416 127ᵇ/15, F.436 128ᵇ/1, F.453 129ᵃ/2, F.566 132ᵃ/14, F.659 135ᵃ/6, F.660 135ᵃ/7, F.677 135ᵇ/8, P.12 3ᵃ/4, P.206 9ᵇ/8, P.207 9ᵇ/7, P.225 10ᵇ/3, P.516 19ᵇ/4, P.624 23ᵃ/10, P.648 24ᵃ/9

bir ḫādimüñ gözin çıḳarmışlar ol daḫı ṭ.şaġum yolına d.-miş F.677 135ᵇ/8

bir ḫādimüñ gözin çıḳarmışlar ol daḫı ṭ.şaġum yolına d.-miş P.225 10ᵇ/3

bir ḳalendere īmān getür demişler andan daḫı vāzgeldüm d.-miş P.207 9b/7

bir ḳalendere īmān getür dėmişler andan daḫı vāzgėçdüm d.-miş F.660 135a/7

çaylaġa ṣormışlar anasın ḳoyup yavrısın neye ḳaparsın āvāzı ḳulaġuma ḫoş gelür d.-miş F.415 127b/13

çömlek d.-miş dibüm altun ḳaşıḳ d.-miş girdüm çıḳdum F.436 128b/1

çömlek d.-miş dibüm altun ḳaşıḳ d.-miş girdüm çıḳdum P.516 19b/4

deve ḳuşına yük getür dėmişler ben ḳuşam d.-miş uç dėmişler deve uçar mı d.-miş F.659 135a/6

deve ḳuşına yük götür dėmişler ḳuşam d.-miş uç dėmişler deve uçar mı d.-miş P.206 9b/8

engece niçün yanın yörürsin dėmişler yigide niçe yörürse yaraşur d.-miş F.333 125b/4

ėşege ṣormışlar bugün ḳanda gidersin anı bizlengiç bilür d.-miş F.566 132a/14

eşegi dügüne oḳumışlar yā ṣu eksükdür yā odun d.-miş P.12 3a/4

eşek ata eytmiş yoḳuşda sen baña küy inişde ben saña küyeyin d.-miş P.648 24a/9

giçiler ṣu döker ulular ṭayınur d.-miş F.453 129a/2

her biri ne d.-miş ögüdini şerḥ eyleyelüm F.116a/6

ḳalendüre ḳış olur dėmişler ditremege ṭurmışuz d.-miş F.272 123b/10

şeyṭān oġlancuḳların oḫşamış birbirinden ḳutsuzcalarum d.-miş F.416 127b/15

yengece niçün yanın yörürsin dėmişler yigide niçe yörürse yaraşur d.-miş P.624 23a/10

d.-mişler F.79 118a/10, F.272 123b/9, F.275 123b/13, F.333 125b/4, F.394 127a/8, F.659 135a/5, F.660 135a/6, P.38 3b/11, P.116 6b/5, P.206 9b/7-8, P.336 14a/1, P.535 20a/8, P.624 23a/10

bir ḳalendere īmān getür d.-mişler andan daḫı vāzgėçdüm dėmiş F.660 135a/6

bir ḳalendere ḳış geldi d.-mişler ditremege durmışuz demiş P.38 3b/11

derziye göç d.-mişler ignesin başına ṣoḳmış F.79 118a/10

derziye göç d.-mişler ignesin başına ṣoḳmış P.336 14a/1

deve ḳuşına yük getür d.-mişler ben ḳuşam dėmiş uç d.-mişler deve uçar mı dėmiş F.659 135a/5

deve ḳuşına yük götür d.-mişler ḳuşam dėmiş uç d.-mişler deve uçar mı dėmiş P.206 9^{b}/7-8
engece niçün yanın yörürsin d.-mişler yigide niçe yörürse yaraşur dėmiş F.333 125^{b}/4
giçiler ṣu döker ulular ṭayınur d.-mişler P.535 20^{a}/8
gözüñ üstinde ḳaşuñ mı var d.-mişler melūl olma P.116 6^{b}/5
ḳalendüre ḳış olur d.-mişler ditremege ṭurmışuz dėmiş F.272 123^{b}/9
köseye ṣaḳal muştılamışlar ḫaberüñ olacağın söyleñ d.-mişler F.394 127^{a}/8
külḫāncınuñ begligi ḥammāmcılıḳ d.-mişler F.275 123^{b}/13
yengece niçün yanın yörürsin d.-mişler yigide niçe yörürse yaraşur dėmiş P.624 23^{a}/10

d.-r F.121 119^{a}/15, F.227 122^{b}/1, F.245 123^{a}/2, F.246 123^{a}/3, F.469 129^{b}/2, F.471 129^{b}/4, P.13 3^{a}/4, P.56 4^{b}/2, P.380 15^{a}/9, P.552 20^{b}/9
bī-devlete ögüt vėresin tekin erişmedi benümile d.-r F.471 129^{b}/4
bir ḳara ḳuzġun aġar< ur> mı d.-r F.246 123^{a}/3
gelini ata bindür güyegi yolı ḳancarı d.-r F.469 129^{b}/2
gelini ata bindür güyegi yolı ḳancaru d.-r P.552 20^{b}/9
kelüñ başı açıldı d.-r P.56 4^{b}/2
küpe küp deyicek küp daḫı dip d.-r P.380 15^{a}/9
küpe küp deyicek küp daḫı düp d.-r F.121 119^{a}/15
oġuruñ gözle oḳı at d.-r F.245 123^{a}/2
oġuruñ gözle oḳı at d.-r P.13 3^{a}/4
oynayamıyan ḳız yėrüm ṭardur d.-r F.227 122^{b}/1

d.-rimiş F.263 123^{b}/2, P.28 3^{b}/4
biregüyi kūya ḳoymazlarımış bėlügüm ket-ḫuḍā evine aṣuñ d.-rimiş F.263 123^{b}/2
biregüyi kūya ḳoymazlarmış beligüm ket-ḫuḍā evine aṣuñ d.-rimiş P.28 3^{b}/4

d.-rin P.93 5^{b}/11
saña başa dėdügüm hegbecügüm ṣudan geçüresin d.-rin P.93 5^{b}/11

d.-rler P.85 5^{b}/3
deveyi yėl aldı d.-rler tozunı gökde iste P.85 5^{b}/3

d.-rlerse P.69 5^{a}/2
ėlüñ aġzı fāldur ne d.-rlerse olur P.69 5^{a}/2

d.-rmiş F.243 122^{b}/15, P.11 3^{a}/2
bir kişi ḳarnına dögerler imiş vay arḳam d.-rmiş P.11 3^{a}/2

bir kişinüñ ḳarnın dögerlermiş vay arḳam d.-rmiş F.243 122^{b}/15

d.-rse F.259 123^{a}/13, F.516 131^{a}/1, P.555 20^{b}/11

ėlüñ aġzı fāldur ne d.-rse olur F.259 123^{a}/13

kim ne d.-rse dėsün Şāh Melik ḳaymaḳ yesün P.555 20^{b}/11

kim ne d.-rse dėsün Şāh Melik ḳaymaḳ yėsün F.516 131^{a}/1

d.-señ F.341 125^{b}/11, P.632 23^{b}/6

kime Müslimān d.-señ ḫācı ḳoltuġında çıḳar F.341 125^{b}/11

kime Müslimān d.-señ ḥāc ḳoltuġında çıḳar P.632 23^{b}/6

d.-sün F.516 131^{a}/1, P.555 20^{b}/11

kim ne dėrse d.-sün Şāh Melik ḳaymaḳ yesün P.555 20^{b}/11

kim ne dėrse d.-sün Şāh Melik ḳaymaḳ yėsün F.516 131^{a}/1

d.-yen F.642 134^{b}/5, P.188 9^{a}/4

ṣıçaram d.-yen g.t bir gün ṣıçar F.642 134^{b}/5

ṣıçaram d.-yen g.t bir gün ṣıçar P.188 9^{a}/4

d.-yüp F.253 123^{a}/8

iki vėrüp bir alma yigit d. ḳarı alma F.253 123^{a}/8

...de...da: hem... hem..., cümlede eş görevli ögeleri birbirine bağlar, krş. *...da ...da, ...de ...de*

bėş d. bėş bėş buçuḳ d. bėş P.201 9^{b}/3

...de...de: hem... hem..., cümlede eş görevli ögeleri birbirine bağlar krş. *...da...da, ...de...da*

d. F.183 121^{a}/7, P.82 5^{a}/11

arḳın meleyen d. bulur ḳatı meleyen d. ḳuzusın F.183 121^{a}/7

yeñgeñden iste vėrürse d. yeñgeñ vėrmezse d. yeñgeñ P.82 5^{a}/11

deg- (1): değ-, dokun-, temas et-

d.-digile F.656 135^{a}/2

it d.-digile deñiz murdār olmaz F.656 135^{a}/2

deg- (2): değ-, karşılığında yapılan, katlanılan veya göze alınan şeye layık ol-

d.-mez P.596 22^{a}/10

ölü var şivanına d.-mez P.596 22^{a}/10

degerirek: daha değerli, çok değerli

d. F.696 136^{a}/7, P.57 4^{b}/3

ṣoḥbete ṣoñra varan d. olur F.696 136^{a}/7

ṣoḥbete ṣoñra varan d. olur P.57 4^{b}/3

degil: değil krş. *degül*

d. F.413 127^{b}/10

sen saña yār olugör saña yār eksük d. F.413 127^{b}/10

degirmen: değirmen

d. F.434 128^{a}/14, F.591 133^{a}/8, P.135 7^{a}/7, P.514 19^{b}/2

devlet oġul māl taḫıl milk d. F.591 133^{a}/8

devlet oğul māl u taḫıl milk ü d. P.135 7ª/7
ha ördek ha d. ikisi daḫı ṣuda yörür F.434 128ª/14
ha ördek ha d. ikisi de ṣuda yörür P.514 19ᵇ/2
d.+de F.565 132ª/13, P.644 24ª/3
sözüñ oñat söyle ṣaḳaluñ d.+de mi aġartduñ F.565 132ª/13
sözüñ oñat söyle ṣaḳaluñ d.+de mi aġartduñ P.644 24ª/3
d.+e F.71 118ª/3, F.620 134ª/1, P.165 8ª/7, P.328 13ᵇ/7
d.+e dadanan köpek dere sıyırdır F.620 134ª/1
d.+e dadanan köpek dere ṣıyırdur P.165 8ª/7
d.+e varan un ügidür evdeki nevbet ṣorar P.328 13ᵇ/7
d.+e varan un ügüdür evdeki nevbet ṣorar F.71 118ª/3

degirmi: değirmi, yuvarlak
d. F.641 134ᵇ/4, P.187 9ª/3
d. yurt dutmaġa d. g.t gerek P.187 9ª/3
d. yurt ṭutmaġa d. g.t gerek F.641 134ᵇ/4

degiş-: değiş-
d.-icek F.695 136ª/6, P.55 4ᵇ/1
g.tüm g.te d.-icek g.tümden ne kelām var F.695 136ª/6
g.tüm g.tüñe d.-icek g.tüme ne kelām var P.55 4ᵇ/1

degü diñle-: bir kişinin konuşmasına kulak ver-, gizlice dinle- krş. *dėgü diñle-*
d. P.291 12ᵇ/5
d. diñleyen kendü ʿaybın ėşidür P.291 12ᵇ/5

dėgü diñle-: bir kişinin konuşmasına kulak ver-, gizlice dinle- krş. *degü diñle-*
d. F.35 117ª/4
d. diñleyen kendü ʿaybın ėşidür F.35 117ª/4

degül: değil krş. *degil*
d. F.432 128ª/13, P.1ᵇ/6, P.512 19ᵇ/1
atalar dėdügümüz Türk Türkmen ḳocası d. P.1ᵇ/6
erkek arṣlan arṣlan dişi arṣlan arṣlan d. mi P.512 19ᵇ/1
ėrkek arslan arṣlan dişi arslan arslan d. mi F.432 128ª/13
d.+dür F.150 120ª/7, P.408 16ª/5
bugünki hergele bizüm d.+dür ṭavaruñ kişi ayruḳ yerde yoḳla P.408 16ª/5
bugünki hergele nevbeti bizüm d.+dür ṭavaruñ ayruḳ yėrde iste F.150 120ª/7
d.+ise F.306 124ᵇ/9
yüküñ ḳaba eger ṣaman d.+ise F.306 124ᵇ/9
d.+se P.254 11ᵇ/2
yüküñ ḳaba eger ṣaman d.+se P.254 11ᵇ/2

dehān-gīr: *(Far.)* ağzını tutan, çenesine sahip olan (kimse)

d. F.562 132a/10, P.603 22b/4
cihān-gīr olmışlar d. olmamışlar F.562 132a/10
cihān-gīr olmışlar d. olmamışlar P.603 22b/4

dek: dek, değin, kadar
d. F.77 118a/8, F.400 127a/13, F.429 128a/10, F.687 135b/15, P.45 4a/5, P.334 13b/11, P.405 16a/3, P.508 19a/9
er oyunı üçe d. P.405 16a/3
kedinüñ yügrügi ṣamanlıġa d. F.400 127a/13
ḳutsuzuñ yedi eve d. ziyānı doḳunur P.45 4a/5
ḳutsuzuñ yedi eve d. ziyānı ṭoḳunur F.687 135b/15
ṣabāḥ sürçen gėceye d. sürçer F.429 128a/10
ṣabāḥ sürçen gėceye d. sürçer P.508 19a/9
öylelik yoldaşa ḳuşluġa d. küy F.77 118a/8
öylelik yoldaşa ḳuşluġa d. küy P.334 13b/11

dek dur-: uslu ol-, sessiz sakin dur-, sus-
d.-anuñ F.97 118b/11, P.354 14b/2
d.-anuñ devece aṣṣısı var P.354 14b/2
d.-anuñ devece aṣṣısı vardur F.97 118b/11

delik: delik
d.+den F.493 130a/9
çuvāl-dūz yurdusı deñlü d.+den deve deñlü sovuḳ girür F.493 130a/9

delīlsüz: iz olmadan, emare olmadan
d. F.63 117b/12, P.320 13b/2
d. çırāḳ yanmaz P.320 13b/2
sebebsüz söz söylenmez d. çırāġ yanmaz F.63 117b/12

delü: deli; azgın
d. F.266 123b/4, F.346 125b/15, P.32 3b/7, P.637 23b/9
delüye depret d. saña ṣapradur F.266 123b/4
delüye depret d. saña ṣapradur P.32 3b/7
uṣlu ṣanınç ṣanınca d. evlenmişdür P.637 23b/9
uṣlu ṣanu ṣanınca d. evlenmiş F.346 125b/15
d.+den P.305 13a/3
d.+den uṣlu ḫaber P.305 13a/3
d.+ye F.130 119b/7, F.266 123b/4, P.32 3b/7, P.72 5a/4, P.389 15b/3
d.+ye depret delü saña ṣapradur F.266 123b/4
d.+ye depret delü saña ṣapradur P.32 3b/7
d.+ye ne ḳalem P.72 5a/4
uṣlu d.+ye uymaz F.130 119b/7
uṣlu d.+ye uymaz P.389 15b/3

d.+yile F.296 124ª/14, P.244 11ª/5

d.+yile ḥelvā yemekden uṣluyıla ṣavaş yegdür P.244 11ª/5

d.+yile ḥelvā yėmekden uṣluyıla ṣavaş yėgdür F.296 124ª/14

delüklü: delikli

d. F.113 119ª/8, P.372 15ª/3

d. ṭaş yerde ḳalmaz P.372 15ª/3

d. ṭaş yėrde ḳalmaz F.113 119ª/8

dem: *(Far.)* zaman, vakit

d.+e P.2ª/4

Adem Ata'dan bu d.+e gelince söz aṣl budur P.2ª/4

deminde: zamanında, tam vaktinde

d. F.251 123ª/7, F.513 130ᵇ/13

d. ḳaçmaḳ daḫı erlikdendür F.513 130ᵇ/13

ṭay atdan ṭayaḳ yėgdür d. F.251 123ª/7

demür: demir

d. F.387 127ª/2, P.496 19ª/1

biregi yumruġın yemeyen kendü yumruġın d. ṣanur P.496 19ª/1

biregü yumruġın yemeyen kendü yumruġın d. ṣanur F.387 127ª/2

d.+den P.98 6ª/5

siñek kösüreye ḳonmış kösüre eyitmiş biz daḫı d.+den ḳoparuz P.98 6ª/5

dene-: dene-, dikkatle bak-, gözle-

d.Ø F.301 124ᵇ/5, P.249 11ª/9

bir kişi kir pas gördüñse d. buzaġu ṣanma F.301 124ᵇ/5

bir kişi kir pas gördüñse d. buzaġu ṣanma P.249 11ª/9

deñiz: deniz

d. F.656 135ª/2, P.203 9ᵇ/5

it degdigile d. murdār olmaz F.656 135ª/2

it dilile d. murdār olmaz P.203 9ᵇ/5

d.+de P.95 6ª/1

d.+de balıḳ mı ṣatarsın P.95 6ª/1

d.+e F.530 131ª/12, P.568 21ª/11

sıçan sidügi d.+e fāyidedür F.530 131ª/12

ṣıçan sidügi d.+e fāyide ėder P.568 21ª/11

deñlü: denli, kadar

d. F.493 130ª/9

çuvāl-dūz yurdusı d. delikden deve d. sovuḳ girür F.493 130ª/9

depecük: tepecik, küçük tepe

d. F.612 133ᵇ/9, P.157 8ª/1

kül d. olmaz güyegü oġul olmaz F.612 133^{b}/9
kül d. olmaz güyegü oġul olmaz P.157 8^{a}/1

depren-: depren-, kımılda-, hareket et-
d.-mez F.84 118^{a}/15, P.341 14^{a}/5
yėl esmeyince çöp d.-mez F.84 118^{a}/15
yėl esmeyince çöp d.-mez P.341 14^{a}/5

depret-: kımıldat-, harekete geçir-, sars-; tahrik et-, kızdır-
d.Ø F.266 123^{b}/4, P.32 3^{b}/7
delüye d. delü saña ṣapradur F.266 123^{b}/4
delüye d. delü saña ṣapradur P.32 3^{b}/7
d.-me F.533 131^{a}/15, P.571 21^{b}/2
ṭoḳı d.-me acı işletme F.533 131^{a}/15
ṭoḳı d.-me acı işletme P.571 21^{b}/2

dere: dere
d. F.620 134^{a}/1, P.165 8^{a}/8
degirmene dadanan köpek d. sıyırdır F.620 134^{a}/1
degirmene dadanan köpek d. ṣıyırdur P.165 8^{a}/8
d.+yi P.170 8^{b}/1
ḥaḳ bāṭıldan aġlamadı aḳan d.+yi kimse baġlamadı P.170 8^{b}/1

deri: deri
d.+si F.575 132^{b}/9, P.654 24^{b}/2
deve ölürse d.+si eşege yük olur F.575 132^{b}/9
deve ölürse d.+si eşege yük olur P.654 24^{b}/2
d.+sine F.669 135^{a}/15, P.217 10^{a}/7
it dişi ṭoñuz d.+sine F.669 135^{a}/15
it dişi ṭoñuz d.+sine P.217 10^{a}/7

dėril-: deril-, toplan-, biraraya gel-
d.-üp P.492 18^{b}/8
kişi kendüye etdügin ėl d.-üp ėtmez P.492 18^{b}/8

derzi: *(< Far. derzī)* terzi
d.+ye F.79 118^{a}/10, P.336 14^{a}/1
d.+ye göç dėmişler ignesin başına ṣoḳmış F.79 118^{a}/10
d.+ye göç dėmişler ignesin başına ṣoḳmış P.336 14^{a}/1

destemāl: *(< Far.* dest-māl) mendil
d.+dür F.417 127^{b}/15
tīmār d.+dür kime varursa silinür F.417 127^{b}/15

deve: deve
d. F.260 123^{a}/13, F.343 125^{b}/12, F.490 130^{a}/6, F.493 130^{a}/9, F.537 131^{b}/3, F.575 132^{b}/9, F.623 134^{a}/3-4, F.659 135^{a}/5, P.24 3^{a}/11, P.168 8^{a}/10, P.206 9^{b}/8, P.509 19^{a}/9, P.576 21^{b}/5, P.634 23^{b}/7, P.654 24^{b}/1

bazlamaç bilmeyen d. ṭabanın bazlamaç ṣanur P.509 19^{a}/9
begler d. bigi olur ḳancaru dilerise yedilür P.24 3^{a}/11
begler d. bigi olur ḳancaruya olursa yėdilür F.260 123^{a}/13-14
bir d. bir aḳçaya P.634 23^{b}/7
çuvāl-dūz yurdusı deñlü delikden d. deñlü sovuḳ girür F.493 130^{a}/9
deve ḳuşına yük getür dėmişler ben ḳuşam dėmiş uç dėmişler d. uçar mı dėmiş F.659 135^{a}/5
deve ḳuşına yük götür dėmişler ḳuşam dėmiş uç dėmişler d. uçar mı dėmiş P.206 9^{b}/8
d. ölürse derisi eşege yük olur F.575 132^{b}/9
d. ölürse derisi eşege yük olur P.654 24^{b}/1
d. yerine d. çöker P.168 8^{a}/10
d. yėrine d. çöker F.623 134^{a}/3-4
dutalum bir d. bir aḳcaya ne vėreyin F.343 125^{b}/12
ilerü zamānda d. ḫurmā ḳığlardı şimdi kestane ḳığlamaz F.490 130^{a}/6
yemezseñ d. gemide yedügin yė P.576 21^{b}/5
yėmezseñ d. gemide yėdügün yė F.537 131^{b}/3

d.+ye F.98 118^{b}/12, F.420 128^{a}/3, P.355 14^{b}/3
d.+ye binüp yara puṣma F.420 128^{a}/3
d.+ye burç geregise boynın uzada F.98 118^{b}/12
d.+ye burç gerek ise boyun uzada P.355 14^{b}/3

d.+yi P.85 5^{b}/3
d.+yi yėl aldı dėrler tozunı gökde iste P.85 5^{b}/3

devece: çok, fazla
d. F.97 118^{b}/11, P.354 14^{b}/2
dek duranuñ d. aṣṣısı var P.354 14^{b}/2
dek duranuñ d. aṣṣısı vardur F.97 118^{b}/11

deve ḳuşı: deve kuşu
d.+na F.659 135^{a}/5, P.206 9^{b}/7
d.+na yük getür dėmişler ben ḳuşam dėmiş uç dėmişler deve uçar mı dėmiş F.659 135^{a}/5
d.+na yük götür dėmişler ḳuşam dėmiş uç dėmişler deve uçar mı dėmiş P.206 9^{b}/7

devlet: *(Ar.)* talih, mutluluk, baht; büyük mutluluk; yönetme erki
d. F.233 122^{b}/6, F.261 123^{a}/15, F.316 125^{a}/3, F.407 127^{b}/4, F.591 133^{a}/7, F.625 134^{a}/5, P.26 3^{b}/2, P.135 7^{a}/7, P.171 8^{b}/1, P.607 22^{b}/7
beglerüñ ʿaḳlı olmaz ʿaḳıl işin d. işler F.261 123^{a}/15
beglerüñ ʿaḳlı olmaz ʿaḳl işin d. işler P.26 3^{b}/2

d. oġul māl taḫıl milk degirmen F.591 133a/7
d. oġul māl u taḫıl milk ü degirmen P.135 7a/7
devletsüze d. olumadum devletsüzden ḳaçup ḳurtulumadum F.407 127b/4
oġula d. geregise ataya anaya ḥürmet eyleye F.625 134a/5
oġula d. geregise ataya anaya ḥürmet eyleye P.171 8b/1
ulularuñ d. gidicek ʿaḳlı bile gider P.607 22b/7
ulularuñ devleti gidicek d. bile gider F.316 125a/3
yigit başından d. ıraḳ olmaz F.233 122b/6
d.+i F.316 125a/2
ulularuñ d.+i gidicek devlet bile gider F.316 125a/2

devletlü: talihli, bahtı açık, şanslı
d. F.515 130b/15
d. ol kişidür kim düşmānın bile F.515 130b/15
d.+nüñ F.451 129a/1, P.86 5b/4, P.532 20a/5
d.+nüñ ʿavreti ölür bī-devletüñ eşegi P.86 5b/4
d.+nüñ ayaġı ḳatında yatmaḳ yegdür bī-devletüñ başı ḳatında yatmadan P.532 20a/5
d.+nüñ ayaġı ḳatında yatmaḳ yėgdür bī-devletüñ başı ḳatında yatmaḳdan F.451 129a/1
d.+ye F.395 127a/9
devletsüz oġluñ olmaḳdan d.+ye ḳul olmaḳ yėgdür F.395 127a/9

devletsüz: talihsiz, bahtsız, şanssız, zavallı
d. F.395 127a/9
d. oġluñ olmaḳdan devletlüye ḳul olmaḳ yėgdür F.395 127a/9
d.+den F.407 127b/4
devletsüze devlet olumadum d.+den ḳaçup ḳurtulumadum F.407 127b/4
d.+e F.407 127b/4
d.+e devlet olumadum devletsüzden ḳaçup ḳurtulumadum F.407 127b/4

devlüngeç: çaylak cinsinden bir alıcı kuş
d. F.504 130b/5
dalabın bilmeyen d. atar F.504 130b/5

devşür-: bir araya getir-, derle-, topla-
d.-em P.2a/2
diledüm atalar sözini d.-em cemʿ eyleyem P.2a/2

deyü: diye krş. *dėyü*
d. P.268 11b/11, P.269 11b/11
göçerem d. esbābuñı daġıtma P.269 11b/11

yılan yumşaḳ d. el ṣunma P.268 11^{b}/11

dėyü: diye krş. *deyü*

d. F.11 116^{a}/15, F.12 116^{b}/1

göçerem d. eksügüñ ṭaġıtma F.12 116^{b}/1

yılanı yumşaḳ d. el ṣunma F.11 116^{a}/15

digren: dirgen

d.+den F.463 129^{a}/11

d.+den ḳorḳan porsuḳ ḥirmān yanında n'eyler F.463 129^{a}/11

diken: diken

d.+inden P.546 20^{b}/4

d.+inden ḳorḳan porsuḳ ẖirmen kenārında n'eylersin P.546 20^{b}/4

dikensüz: dikensiz

d. F.91 118^{b}/5, P.348 14^{a}/9

gül d. olmaz F.91 118^{b}/5

gül d. olmaz P.348 14^{a}/9

dikil-: dikil-

d.-miş F.180 121^{a}/4, P.439 17^{a}/5

evüñ yapılmış ʿavretüñ ṭutulmış ṭonuñ d.-miş F.180 121^{a}/4

evüñ yapılmış donuñ d.-miş P.439 17^{a}/5

dil: dil

d. F.107 119^{a}/4, P.365 14^{b}/9

d. ebsem olsa baş esendür F.107 119^{a}/4

d. epsem olsa baş esen olur P.365 14^{b}/9

d.+ile P.203 9^{b}/5

it d.+ile deñiz murdār olmaz P.203 9^{b}/5

d.+lerüñe F.684 135^{b}/13, P.41 4^{a}/2

oḳuduġuñ Ḳurʾān'ısa göneneyin d.+lerüñe F.684 135^{b}/13

oḳuduġuñ Ḳurʾān'sa göneneyin d.+lerüñe P.41 4^{a}/2

d.+üñ F.196 121^{b}/4

buġday etmegüñ yoġısa buġday d.+üñ yoḳ mı F.196 121^{b}/4

dile-: dile-, iste-

d.-düm P.2^{a}/1

d.-düm atalar sözini devşürem P.2^{a}/1

d.-me F.556 132^{a}/4, P.595 22^{a}/9

gördügüñ d.-me gözden düşersin F.556 132^{a}/4

gördügüñ d.-me gözden düşersin P.595 22^{a}/9

d.-mez F.460 129^{a}/9, P.544 20^{b}/3

giyegilik kim etmez ḳızı kim d.-mez F.460 129^{a}/9

güyegilik kim etmez ḳızı kim d.-mez P.544 20^{b}/3

d.-rise P.24 3^{a}/11

begler deve bigi olur ḳancaru d.-rise yedilür P.24 3ª/11
d.-rse F.152 120ª/10
ḳalem cevmerd olur ne d.-rse yazar F.152 120ª/10
dilkü: tilki krş. *tilki, tilkü*
d. F.617 133ᵇ/13, F.618 133ᵇ/14, P.163 8ª/6
d. ne ḳadar çāpük ise birgün boġazı ele vėrür P.163 8ª/6
d. ne ḳadar çevük ise birgün boġazı ele vėrür F.618 133ᵇ/14
d. ne ḳadar yatursa ėñi ol ḳadar yėler F.617 133ᵇ/13
dilsüz: dilsiz, sessiz
d. F.211 122ª/1
odıla ṣu d. yaġıdur F.211 122ª/1
diñle-: dinle-
d.-yenden F.192 121ª/15, P.452 17ᵇ/4
söyleyenden olma d.-yenden ol F.192 121ª/15
söyleyenden olma d.-yenden ol P.452 17ᵇ/4
d.-yenler F.116ª/2, P.2ª/11
oḳuyanlar d.-yenler olmasun ḫōr u ẕelīl F.116ª/2, P.2ª/11
diñlen-: dinlen-, soluklan-
d.Ø F.330 125ª/15, P.621 23ª/8
in d. bin d. F.330 125ª/15
in d. bin d. P.621 23ª/8
dip (1)**:** dip
d.+i (dibi) F.303 124ᵇ/6, P.251 11ª/10
çırāḳ d.+i ḳarañu olur F.303 124ᵇ/6
çırāḳ d.+i ḳarañu olur P.251 11ª/10
d.+üm (dibüm) F.436 128ᵇ/1, P.516 19ᵇ/4
çömlek dėmiş d.+üm altun ḳaşıḳ dėmiş girdüm çıḳdum F.436 128ᵇ/1
çömlek dėmiş d.+üm altun ḳaşıḳ dėmiş girdüm çıḳdum P.516 19ᵇ/4
dip (2)**:** bk. ve krş. *düp*
d. P.380 15ª/9
küpe küp deyicek küp daḫı d. dėr P.380 15ª/9
direk ur-: direk daya-, direkle sağlamlaştır-
d.Ø F.574 132ᵇ/8, P.653 24ᵇ/1
işiñ yoġısa evüñe d. F.574 132ᵇ/8
işüñ yoġısa evüñe d. P.653 24ᵇ/1
diril-: diril-, yaşa-, hayat sür- krş. *dirül-*
d.-en F.125 119ᵇ/3, P.384 15ª/11
ʿilletile d.-en miḥnetile cān vėrür F.125 119ᵇ/3

ʿilletle d.-en miḥnetle cān vėrür P.384 15^{a}/11

dirile: diriyken

d. F.473 129^{b}/6

eşek eti d. ṭatludur F.473 129^{b}/6

dirlik: dirlik, yaşam, geçim

d.+e (dirlige) F.548 131^{b}/12, P.587 22^{a}/3

eyü d.+e çoḳ ḫarc gerek F.548 131^{b}/12

eyü d.+e çoḳ ḫarc gerek P.587 22^{a}/3

dirül-: diril-, yaşa-, hayat sür- krş. *diril-*

d.-sün F.217 122^{a}/6

iti bir kez ur ölsün bir daḫı vur d.-sün F.217 122^{a}/6

diş: diş

d.+i F.669 135^{a}/15, P.217 10^{a}/7

it d.+i ṭoñuz derisine F.669 135^{a}/15

it d.+i ṭoñuz derisine P.217 10^{a}/7

d.+in F.621 134^{a}/2, P.166 8^{a}/8

ayunuñ d.+in görmeyen başını ḳabaḳ ṣanur P.166 8^{a}/8

ayunuñ d.+in görmeyen başın ḳabaḳ ṣanur F.621 134^{a}/2

diş eti: dişler arasında kalan et

d. F.340 125^{b}/10, P.631 23^{b}/5

d. ḳarın doyurmaz P.631 23^{b}/5

d. ḳarın ṭoyurmaz F.340 125^{b}/10

diş göster-: saldırıya geçebileceğini belli et-

d.-mez F.589 133^{a}/6

ıṣıran it d.-mez F.589 133^{a}/6

d.+in g.-mez P.133 7^{a}/6

ıṣıran it d.+in g.-mez P.133 7^{a}/6

dişi: dişi

d. F.432 128^{a}/12, F.596 133^{a}/11, P.140 7^{a}/9, P.512 19^{b}/1

d. sevilmeyince ėrkek ḳovulmaz F.596 133^{a}/11

d. sevilmeyince ėrkek ḳovulmaz P.140 7^{a}/9

erkek arṣlan arṣlan d. arṣlan arṣlan degül mi P.512 19^{b}/1

ėrkek arslan arṣlan d. arslan arslan degül mi F.432 128^{a}/12

ditremege dur-: titremeye başla-, devamlı titre- krş. *ditremege ṭur-*

d.-mışuz P.38 3^{b}/11

bir ḳalendere ḳış geldi dėmişler d.-mege d.-mışuz demiş P.38 3^{b}/11

ditremege ṭur-: titremeye başla-, devamlı titre- krş. *ditremege dur-*

d.-mışuz F.272 123^{b}/10

ḳalendüre ḳış olur dėmişler d.-mege ṭ.-mışuz dėmiş F.272 123^{b}/10

dīvār: *(Far.)* duvar

d. F.112 119^{a}/8, F.267 123^{b}/5, P.33 3^{b}/7, P.371 15^{a}/3

heliksüz d. yapılmaz P.33 3^{b}/7

helüksüz d. olmaz F.267 123^{b}/5

yaluñuz ṭaş d. olmaz F.112 119^{a}/8

yaluñuz ṭaş d. olmaz P.371 15^{a}/3

dīvāra ur-: duvara vur-, tutup at-, fırlat- krş. *dīvāra vur-*

d.Ø P.614 23^{a}/1

balçıḳı d. dutarsa ḫōş dutmazsa lekesi ḫōş P.614 23^{a}/1

dīvāra vur-: duvara vur-, tutup at-, fırlat- krş. *dīvāra ur-*

d.Ø F.323 125^{a}/9

balçıġı d. ṭutarsa ḫōş dutmazsa gine ḫōş F.323 125^{a}/9

doġ-: doğ- krş. *ṭoġ-*

d.-madın P.643 24^{a}/2

d.-madın oġlana ad vėrmek olmaz P.643$24^{a}$/2

doġra-: doğra- krş. *ṭoġra-*

d.-rsañ P.525 19^{b}/10

çanaġa ne d.-rsañ ḳaşuġuña ol çıḳar P.525 19^{b}/10

doġrat-: doğrat- krş. *ṭoġrat-*

d.Ø P.475 18^{a}/8

rāy-gān ḳan alıcı bulıcaḳ ṭamarlaruñ d. P.475 18^{a}/8

doġrı: doğru, gerçek; habersiz, haber vermeden krş.*ṭoġrı, ṭoġru*

d.+sın P.304 13^{a}/3, P.497 19^{a}/1

d. gelen ḳonuḳ Tañrı ḳażāsından beterdür P.497 19^{a}/1

ḫaberüñ d.+sın oġlandan al P.304 13^{a}/3

doġuş: doğuş, doğma

d.+ından P.638 23^{b}/9

ḳutlu gün d.+ından bellüdür P.638 23^{b}/9

dolan-: dolan-, dolaş- krş. *ṭolan-*

d.Ø P.390 15^{b}/4

geçid bilmeziseñ köpriye d. P.390 15^{b}/4

d.-ımaz P.260 11^{b}/6

ėl öñine kimse d.-ımaz P.260 11^{b}/6

d.-ma P.177 8^{b}/7

ḥūyın bilmedügüñ ṭavaruñ ardına d.-ma P.177 8^{b}/7

domalıgel-: iki kat ol-, kalınlaş- krş. *ṭomalugel-*

d.-sün P.115 6^{b}/4-5

yut yumruġı eñseñ d.-sün P.115 6^{b}/4-5

don: don, giysi krş. *ṭon*
d.+dur P.517 19^{b}/5
aḫşam bāzārı ṣabāḥa yomdur ḳarıyı yigit eden d.+dur P.517 19^{b}/5
d.+uñ P.439 17^{a}/5
evüñ yapılmış d.+uñ dikilmiş P.439 17^{a}/5
donan-: donan-, giyinip kuşan-, süslen-; çeyiz hazırla- krş. *ṭonan-*
d.-ınca P.37 3^{b}/10
ince ḳız d.-ınca yoġın ḳız ere varur P.37 3^{b}/10
dōst: *(< Far. dūst)* dost
d. F.175 120^{b}/14, P.433 17^{a}/1
atuñı d. bigi ṣaḳla düşmān bigi bin F.175 120^{b}/14
atuñı d. bigi ṣaḳla düşmān bigi bin P.433 17^{a}/1
d.+dan F.103 119^{a}/1, P.361 14^{b}/7
kişiye biñ d.+dan bir düşmān çoḳdur F.103 119^{a}/1
kişiye biñ d.+dan bir düşmān çoḳdur P.361 14^{b}/7
d.+ı F.398 127^{a}/11, F.594 133^{a}/10, P.138 7^{a}/9
mālı olmayanuñ d.+ı olmaz F.594 133^{a}/10
mālı olmayanuñ d.+ı olmaz P.138 7^{a}/9
ölenile gidenüñ d.+ı olmaz F.398 127^{a}/11
d.+ıla F.57 117^{b}/7, F. 184 121^{a}/8
d.+ıla etmegi incecük uzunca yėmek gerek F.184 121^{a}/8
d.+ıla yė iç ṣatu bāzār eyleme F.57 117^{b}/7
d.+la P.314 13^{a}/9. P.444 17^{a}/9
d.+la etmegi incecük uzunca yemek gerek P.444 17^{a}/9
d.+la yė iç ṣatı bāzār eyleme P.314 13^{a}/9
d.+uñ F.487 130^{a}/4
yaġmurda düşmān<uñ> ḳoyunı ṣatulsun d.+uñ atı F.487 130^{a}/4
dōst ḳazan-: *(< Far. dūst+T. ḳazan-)* dost edin-
d.Ø F.514 130^{b}/14
sen dōst d. düşmān ocaġuñ başından çıḳar F.514 130^{b}/14
dōstluḳ: dostluk
d.+ından (dōstluġından) F.58 117^{b}/8, P.315 13^{a}/9
cāhilüñ d.+ından ʿālimüñ düşmānlıġı yegdür P.315 13^{a}/9
cāhilüñ d.+ından ʿālimüñ düşmānlıġı yėgdür F.58 117^{b}/8
dōst ol-: *(< Far. dūst+T. ol-)* dost ol-, aralarında sevgi ve yakınlık ol-
d.-maz F.99 118^{b}/13, P.357 14^{b}/4
ḳurdıla ḳoyun d.-maz F.99 118^{b}/13
ḳurt ḳoyuna d.-maz P.357 14^{b}/4
doy-: doy-
d.-dı P.580 21^{b}/8

evüñ yatdı sen ṭur ṭavaruñ d.-dı sen yat P.580 21b/8

doyur-: doyur- krş. *ṭoyur-*

d.-maz P.474 18a/7, P.631 23b/5

diş eti ḳarın d.-maz P.631 23b/5

ḳavurḳaḳ ḳarın d.-maz P.474 18a/7

dög-: döv-, vur-

d.-erler imiş P.11 3a/2

bir kişi ḳarnına d.-erler imiş vay arḳam dėrmiş P.11 3a/2

d.-erlermiş F.243 122b/15

bir kişinüñ ḳarnın d.-erlermiş vay arḳam dėrmiş F.243 122b/15

dögül-: dövül-

d.-mek F.282 124a/3, P.118 6b/6

d.-mek eşege yaraşur edebsüzlıḳ eyleme P.118 6b/6

d.-mek eşege yarşur edebsüzlik ėtme F.282 124a/3

dökül-: dökül-

d.-se P.597 22a/10

yoġurt d.-se yoḳı ḳalur P.597 22a/10

dön-: benzer hâl al-, ...gibi ol-

d.-sün F.134 119b/11, P.393 15b/6

emegüñ saġdıç emegine d.-sün F.134 119b/11

emegüñ saġdıç emegine d.-sün P.393 15b/6

döşek: döşek, yatak

d. F.270 123b/7, P.36 3b/9

ḫasteye d. mi ṣorursın P.36 3b/9

ṣayruya d. mi ṣorursın F.270 123b/7

d.+inde (döşeginde) F.188 121a/11, P.448 17b/1

ölüyi d.+inde aġlamaḳ gerek P.448 17b/1

ölüyi d.+inde avlamaḳ gerek F.188 121a/11

döşeksüz: döşeksiz, yataksız

d. P.548 20b/6

oḳunmadın varan d. oturur P.548 20b/6

dū cihān: iki cihan, bu dünya ve öteki dünya

d.+ı F.115b/3

ʿaḳlıla ėrdi d.+ı Ḥaḳ'dan ġayrı bulmadı F.115b/3

dudaḳ: dudak krş. *ṭudaḳ*

d.+ından (dudaġından) P.359 14b/6

çam budaġından gözel d.+ından P.359 14b/6

dur-: dur-; şu veya bu durumda bulun-; varlığını sürdür-

d.Ø F.82 118a/14, P.232 10b/8

eşegi issi dėdügi yėre baġla d. P.232 10b/8

ḳamu ḳuşlar uçar nesne yoḳ bıldırcın uçdı elverdi d. F.82 118^{a}/14
d.-maḳdan P.273 12^{a}/4
aylaḳ d.-maḳdan aylaḳ işlemek yegdür P.273 12^{a}/4
d.-ur P.417 16^{b}/1
mescid yıḳıldısa miḥrāb d.-ur P.417 16^{b}/1

durul-: durul-
d.-maz P.459 17^{b}/9
ṣu bulanmayınca d.-maz P.459 17^{b}/9

dut-: tut-; yapış- krş. *ṭut-*
d.-an P.344 14^{a}/7
bal d.-an barmaġın yalar P.344 14^{a}/7
d.-arsa P.614 23^{a}/2
balçıḳı dīvāra ur d.-arsa ḫ̮ōş dutmazsa lekesi ḫ̮ōş P.614 23^{a}/2
d.-mazsa F.323 125^{a}/9, P.614 23^{a}/2
balçıġı dīvāra vur ṭutarsa ḫ̮ōş d.-mazsa gine ḫ̮ōş F.323 125^{a}/9
balçıḳı dīvāra ur dutarsa ḫ̮ōş d.-mazsa lekesi ḫ̮ōş P.614 23^{a}/2

dutalum: varsayalım, farz edelim
d. F.343 125^{b}/12
d. bir deve bir aḳcaya ne vėreyin F.343 125^{b}/12

dutul-: tutul-, yakalan- krş. *ṭutul-*
d.-maz F.114 119^{a}/9, P.373 15^{a}/4, P.623 23^{a}/9
alıla arṣlan dutulur gücile göcen d.-maz P.623 23^{a}/9
boş torbayıla at d.-maz P.373 15^{a}/4
ḳurı torvayıla at d.-maz F.114 119^{a}/9
d.-ur F.332 125^{b}/2, P.310 13^{a}/6, P.623 23^{a}/9
alıla arṣlan d.-ur gücile göcen dutulmaz P.623 23^{a}/9
alıla arṣlan d.-ur gücile gücigen ṭutulmaz F.332 125^{b}/2
çevik ḳuş iki ayaġından d.-ur P.310 13^{a}/6

dügün: düğün
d. F.383 126^{b}/14
ėlile gelen vurġun d. bayramdur F.383 126^{b}/14
d.+dür P.489 18^{b}/7
ėlle gelen vurġun d.+dür P.489 18^{b}/7
d.+e F.244 123^{a}/1, P.12 3^{a}/3
eşegi d.+e oḳumışlar yā ṣu eksükdür yā odun dėmiş P.12 3^{a}/3
ėşegi d.+e oḳumışlar yā ṣu eksükdür yā odun eksükdür F.244 123^{a}/1

dügün aşı: düğün yemeği
d. F.67 117^{b}/15, P.323 13^{b}/3-4
türk aşı ödünç d. borç F.67 117^{b}/15

türk aşı ödünç d. borç P.323 13[b]/3-4

dükeli: hepsi

d.+ne F.115[b]/7

Ḥasan Ḥüseyn Ḥamza d.+ne fikriñ olsun F.115[b]/7

dükkan : *(< Ar. dukkān)* dükkân krş. *dükkān*

d. F.552 131[b]/15

d. darçuḳ olıcaḳ oturacaḳ yėr bulınmaz F.552 131[b]/15

dükkān: (< Ar. dukkān) dükkân krş. *dükkan*

d. P.591 22[a]/5

d. darçuḳ olıcaḳ oturacaḳ yėr bulınmaz P.591 22[a]/5

dünyā: *(Ar.)* dünya

d. P.1[b]/7

kim dutmazsa d. ve āḫireti yıḳıla dėdüklerile ʿamel etmezse P.1[b]/7

d.+yı F.284 124[a]/5, P.120 6[b]/8

d.+yı ümīḍile yemişlerdür F.284 124[a]/5

d.+yı ümīḍle yemişlerdür P.120 6[b]/8

düp: yansıma sözcük[2008] (?); ayı[2009] (?); iriyarı başıboş kimse (?) krş. *dip (2)*

d. F.121 119[a]/15

küpe küp deyicek küp daḫı d. dėr F.121 119[a]/15

dürlü: türlü, çeşit çeşit

d. F.74 118[a]/6, P.331 13[b]/9

bilmezem dėmek çoḳ d. ḳażā ṣavar F.74 118[a]/6

bilmezin dėmek çoḳ d. ḳażā ṣavar P.331 13[b]/9

d.+dür P.1[b]/2

söz çoḳ d.+dür P.1[b]/2

dürlü dürlü: türlü türlü

d. F.115[b]/11

sözüm çoḳ d. her biri bir ṣūretden gelür F.115[b]/11

dürt-: dürt-, sür-, çal-

d.-er F.681 135[b]/11, P.230 10[b]/7

yağı çoġ olan ḳoca ṭ.şağına d.-er P.230 10[b]/7

yağı çoḳ ḳoça ṭ.şağına d.-er F.681 135[b]/11

düş-: düş-; gir-; üşüş-

d.Ø F.581 132[b]/15, P.7 2[b]/10

it gibi ḳapudan ḳovarlarsa sen bacadan d. P.7 2[b]/10

itüñi ḳapudan ḳovarlarsa sen bacadan d. F.581 132[b]/15

[2008] İzbudak 1936: 70.

[2009] Aksoy 1988: 382.

d.-di F.448 128^{b}/13, P.83 5^{b}/2, P.529 20^{a}/3
ne ėversin şeker ṣuya mı d.-di F.448 128^{b}/13
ne ėversin şeker ṣuya mı d.-di P.529 20^{a}/3
ṭ.şaġuñ gördümse turp öñüme d.-di P.83 5^{b}/2
d.-e F.65 117^{b}/14, P.322 13^{b}/3
vay ol eve ki türk d.-e F.65 117^{b}/14
vay ol eve ki türk d.-e P.322 13^{b}/3
d.-en F.37 117^{a}/6, P.293 12^{b}/6
kendü d.-en aġlamaz F.37 117^{a}/6
kendü d.-en aġlamaz P.293 12^{b}/6
d.-er F.614 133^{b}/11
küçük işer böyük ṭayınur d.-er F.614 133^{b}/11
d.-esin F.42 117^{a}/10, P.298 12^{b}/10
ḳuyuyı böyükce ḳaz nā-geh sen d.-esin F.42 117^{a}/10
ḳuyuyı böyükce ḳaz şāyed sen d.-esin P.298 12^{b}/10
d.-üp F.80 118^{a}/11, P.337 14^{a}/2
muḥannet köprüsinden geçmekden d.-üp boġulmaḳ yeg-dür P.337 14^{a}/2
muḥannet köprüsinden geçmekden d.-üp ṣuya boġulmaḳ yegdür F.80 118^{a}/11

düşegen: düşegen, çok düşen
d. F.230 122^{b}/3
ṣaḳınan göze çöp d. olur F.230 122^{b}/3

düşmān: *(< Far. duşmān)* düşman krş. *düşmen*
d. F.95 118^{b}/9, F.103 119^{a}/1, F.175 120^{b}/14, F.514 130^{b}/14, P.352 14^{b}/1, P.361 14^{b}/7, P.433 17^{a}/1
atuñı dōst bigi ṣaḳla d. bigi bin F.175 120^{b}/14
atuñı dōst bigi ṣaḳla d. bigi bin P.433 17^{a}/1
kişiye biñ dōstdan bir d. çoḳdur F.103 119^{a}/1
kişiye biñ dōstdan bir d. çoḳdur P.361 14^{b}/7
sen dōst ḳazan d. ocaġuñ başından çıḳar F.514 130^{b}/14
ṭama ṭama göl olur d. gözi kör olur F.95 118^{b}/9
ṭama ṭama göl olur d. gözi kör olur P.352 14^{b}/1
d.+a F.482 129^{b}/14
d.+a yaraḳ gerek yā düşmāndan ıraḳ gerek F.482 129^{b}/14
d.+dan F.482 129^{b}/14
düşmāna yaraḳ gerek yā d.+dan ıraḳ gerek F.482 129^{b}/14
d.+ın F.515 130^{b}/15
devletlü ol kişidür kim d.+ın bile F.515 130^{b}/15
d.+uñ F.127 119^{b}/5, F.487 130^{a}/3

d.+uñ ʿömri aḳça gibi olsun F.127 119^{b}/5
yaġmurda d.+uñ ḳoyunı ṣatulsun dōstuñ atı F.487 130^{a}/3

düşmānlıḳ: düşmanlık
d.+ı (düşmānlıġı) F.56 117^{b}/6, F.58 117^{b}/8, P.313 13^{a}/8, P.315 13^{a}/10
cāhilüñ dōstluġından ʿālimüñ d.+ı yegdür P.315 13^{a}/10
cāhilüñ dōstluġından ʿālimüñ d.+ı yėgdür F.58 117^{b}/8
ḳavm d.+ı düşvār olur F.56 117^{b}/6
ḳavm d.+ı düşvār olur P.313 13^{a}/8

düşmen: *(< Far. duşmen)* düşman krş. *düşmān*
d.+i F.151 120^{a}/8, P.409 16^{a}/6
d.+i sen kendüñden yėg gör alu olursañ ṭāliʿüñ P.409 16^{a}/6
d.+i sen kendüñden yėgin gör alu çıḳarsa ṭāliʿüñ F.151 120^{a}/8
d.+üñ P.386 15^{b}/1
d.+üñ ʿömri aḳça gibi olsun P.386 15^{b}/1

düşür-: düşür-, getir-, uğrat-
d.-ür F.454 129^{a}/3, P.536 20^{a}/9
yavuz it üre üre aġıla ḳurt d.-ür F.454 129^{a}/3
yavuz it üre üre aġılı ḳurt d.-ür P.536 20^{a}/9

düşvār: *(Far. düşvār)* güç, zor
d. F.56 117^{b}/7, P.313 13^{a}/8
ḳavm düşmānlıġı d. olur F.56 117^{b}/7
ḳavm düşmānlıġı d. olur P.313 13^{a}/8

düz-: düz-, düzene koy-, tanzim et-
d.-dügi F.223 122^{a}/11
ʿavret d.-dügi evi Tañrı yıḳmaz ʿavret bozduġı evi Tañrı yapmaz F.223 122^{a}/11

düz ol-: düz ol-; aynı ol-, birbirine benze-
d.-maz F.156 120^{a}/13, P.414 16^{a}/10
beş barmaḳ d.-maz F.156 120^{a}/13
bėş barmaḳ d.-maz P.414 16^{a}/10

E

ebleh: *(Ar.)* aklı kıt, akılsız, ahmak
e. F.27 116^{b}/13, F.133 119^{b}/10, F.249 123^{a}/5, P.16 3^{a}/6, P.283 12^{a}/11, P.392 15^{b}/5
e. kāhil olmaz P.283 12^{a}/11
e. kehel olmaz F.27 116^{b}/13
iki ḳardaş ṣavaşmış e. aña inanmış F.249 123^{a}/5

iki ḳardaş ṣavaşmış e. aña inanmış P.16 3^{a}/6
ṣaḳalı ḳaba kişi e. olur P.392 15^{b}/5
ṣaḳalı ḳara kişi e. olur F.133 119^{b}/10

ebsem ol-: ses çıkarma-, sus- krş. *epsem ol-*
e.-sa F.107 119^{a}/4
dil e.-sa baş esendür F.107 119^{a}/4

ecel: *(Ar.)* ecel
e. F.362 126^{a}/12, P.467 18^{a}/2
e. yėri açuḳdur cebe daḫı fāyide ėtmez F.362 126^{a}/12
e. yėri açuḳdur cebe fāyide etmez P.467 18^{a}/2
e.+e F.386 127^{a}/1, P.493 18^{b}/9
ḳorḳunuñ e.+e fāyidesi yoḳ P.493 18^{b}/9
ḳorḳunuñ e.+e fāyidesi yoḳdur F.386 127^{a}/1
e.+üñ P.65 4^{b}/9
e.+üñ yoğısa s.kümden ölmeyesin P.65 4^{b}/9

ecelli: eceli gelen
e. F.190 121^{a}/13, P.450 17^{b}/2
acıla e. söyleşür F.190 121^{a}/13
aç ile e. söyleşür P.450 17^{b}/2

ecelsüz: eceli gelmeyen
e.+e F.385 126^{b}/15, P.491 18^{b}/7
e.+e ölüm yoḳ F.385 126^{b}/15
e.+e ölüm yoḳ P.491 18^{b}/7

ėd-: et-, yap- krş. *et-, ėt-*
ė.Ø F.31 117^{a}/1
ne ėderseñ ė. inṣāfı elden ḳoma F.31 117^{a}/1

edebsüzlıḳ: edepsizlik krş. *edebsüzlik*
e. P.118 6^{b}/7
dögülmek eşege yaraşur e. eyleme P.118 6^{b}/7

edebsüzlik: edepsizlik krş. *edebsüzlıḳ*
e. F.282 124^{a}/4
dögülmek eşege yarşur edebsüzlik e. ėtme F.282 124^{a}/4

eg-: eğ-, bük-
e.-mek gerek F.462 129^{a}/10, P.545 20^{b}/4
çıbuğı yaşıken e.-mek gerek ṣoñra egin vėrmez F.462 129^{a}/10
çıbuḳ yaşken e.-mek gerek ṣoñra egin vėrmez P.545 20^{b}/4

eger: *(Far.)* eğer, şayet
e. F.16 116^{b}/5, F.306 124^{b}/9, F.377 126^{b}/9, P.254 11^{b}/2, P.483 18^{b}/2, P.527 20^{a}/1
e. artuḳ yėrüñ varısa çalunayum P.527 20^{a}/1

eylük eyle ṣuya ṣal e. eylük eylügise ol seni bulur F.16 116^{b}/5

oğlan oġlandur e. peyġāmberise F.377 126^{b}/9

oğlan oġlandur e. peyġāmberise P.483 18^{b}/2

yüküñ ḳaba e. ṣaman degülise F.306 124^{b}/9

yüküñ ḳaba e. ṣaman degülse P.254 11^{b}/2

egil-: eğil-

e.-ür F.603 133^{b}/1, P.147 7^{b}/4

yılan ḳanda egilürse e.-ür ini ḳapusında ṭoġrulur F.603 133^{b}/1

yılan ḳanda egilürse e.-ür ini ḳapusında ṭoġrulur P.147 7^{b}/4

e.-ürse F.603 133^{b}/1, P.147 7^{b}/4

yılan ḳanda e.-ürse egilür ini ḳapusında ṭoġrulur F.603 133^{b}/1

yılan ḳanda e.-ürse egilür ini ḳapusında ṭoġrulur P.147 7^{b}/4

egin vėr-: bükül-, eğil-

e.-mez F.462 129^{a}/11, P.545 20^{b}/4

çıbuġı yaşıken egmek gerek ṣoñra e.-mez F.462 129^{a}/11

çıbuḳ yaşken egmek gerek ṣoñra e.-mez P.545 20^{b}/4

egri: eğri

e.+lerde F.477 129^{b}/9

e.+lerde yol ṭoġrı F.477 129^{b}/9

egri otur-: terbiyesizce, külfetsizce hareket et-

e.Ø F.21 116^{b}/8, P.277 12^{a}/7

e. ṭoġrı söyle F.21 116^{b}/8

e. ṭoġrı söyle P.277 12^{a}/7

ehl: *(Ar.)* sahip, erbap

e.+i F.611 133^{b}/8, P.156 7^{b}/11

ʿilm e.+i cāhili yola getürür F.611 133^{b}/8

ʿilm e.+i cāhili yola getürür P.156 7^{b}/11

ek-: ek-; yap-, et-

e.-enüñ F.630 134^{a}/10, P.176 8^{b}/5

ulularla keşir e.-enüñ yoġunı g.tine gider F.630 134^{a}/10

ulularla keşir e.-enüñ yoġunı g.tine gider P.176 8^{b}/5

e.-se F.41 117^{a}/9, P.297 12^{b}/9

kişi ne e.-se anı götürür F.41 117^{a}/9

kişi ne e.-se anı götürür P.297 12^{b}/9

ekinci: ekinci, çiftçi

e. F.543 131^{b}/8, P.582 21^{b}/10

e. ḳırḳ günde bayar bāzirgān ḳırḳ günde P.582 21^{b}/10

e. ḳırḳ yılda biter bāzirgān ḳırḳ günde F.543 131^{b}/8

ekmek: ekmek krş. *etmek*

e.+ümüz (ekmegümüz) F.685 135^{b}/14

adumuz rūsbī e.+ümüz ḳuru yėrüz F.685 135^{b}/14

eksik olma-: eksik olma-, her vakit ve fırsatta bulun- krş. *eksük olma-*

e.-maz F.232 122^{b}/5-6

beg olugör saña ḳul e.-maz F.232 122^{b}/5-6

eksük: eksik

e. F.413 127^{b}/10

sen saña yār olugör saña yār e. degil F.413 127^{b}/10

e.+dür F.244 123^{a}/1, P.12 3^{a}/3

eşegi dügüne oḳumışlar yā ṣu e.+dür yā odun dėmiş P.12 3^{a}/3

ėşegi dügüne oḳumışlar yā ṣu e.+dür yā odun e.+dür F.244 123^{a}/1

e.+üñ (eksügüñ) F.12 116^{b}/1

göçerem dėyü e.+üñ ṭaġıtma F.12 116^{b}/1

eksüklik: eksiklik, zaruret

e.+ile (eksükligile) F.406 127^{b}/3

e.+ile böyüyenüñ yalımı alçaḳ olur F.406 127^{b}/3

eksük olma-: eksik olma-, her vakit ve fırsatta bulun- krş. *eksik olma-*

e.-maz F.163 120^{b}/4, P.421 16^{b}/4

baş ṣaġ olıcaḳ börk e.-maz F.163 120^{b}/4

baş ṣaġ olıcaḳ börk e.-maz P.421 16^{b}/4

el (1)**:** el

e. F.281 124^{a}/2, F.582 132^{b}/15, P.8 2^{b}/11, P.117 6^{b}/6, P.613 23^{a}/1

ālet işler e. ögünür P.613 23^{a}/1

e. elden üstündür F.281 124^{a}/2

e. elden üstündür P.117 6^{b}/6

e. eli yur iki e. yüzi yur F.582 132^{b}/15

e. eli yur iki e. yüzi yur P.8 2^{b}/11

e.+den F.281 124^{a}/3, P.117 6^{b}/6

el e.+den üstündür F.281 124^{a}/3

el e.+den üstündür P.117 6^{b}/6

e.+i F.62 117^{b}/11, F.582 132^{b}/15, P.8 2^{b}/11, P.319 13^{b}/1

el e.+i yur iki el yüzi yur F.582 132^{b}/15

el e.+i yur iki el yüzi yur P.8 2^{b}/11

kesemedügüñ e.+i öp başuña ḳo F.62 117^{b}/11

kesemedügüñ e.+i öp başuña ḳo P.319 13^{b}/1

e.+in F.154 120^{a}/11, P.412 16^{a}/8

cevmerd e.+in kimse kesmez P.412 16^{a}/8

cömerd e.+in kimse kesmez F.154 120^{a}/11

e.+üñ F.171 120^{b}/10, F.222 122^{a}/10, F.464 129^{a}/13, P.108 6^{a}/11, P.429 16^{b}/9

e.+üñ işdeyiken gözüñ eşde olsun P.429 16b/9
e.+üñ işdeyiken gözüñ ėşde olsun F.171 120b/10
g.tüñ kiriye vėrdüñ e.+üñ ḳarşu dutma P.108 6a/11
gün ḳandan ṭoġarsa e.+üñ o yaña çön F.464 129a/13
yaluñuz e.+üñ āvāzı çıḳmaz F.222 122a/10
e.+üñile F.557 132a/5
e.+üñile vėrürseñ aş olur ṣoñra ḳalan ṣavaş olur F.557 132a/5
e.+üñle P.598 22a/11
e.+üñle vėrürseñ aş olur ṣoñra ḳalan ṣavaş olur P.598 22a/11

el (2): el, (birçok) kimse krş. *ėl*
e.+ler P.486 18b/4
bir aḳça bitürdügin e.+ler bitürmez P.486 18b/4

ėl: el, başkası, yabancı; (birçok) kimse, halk, ahali; il, memleket krş. *el (2)*
ė. F.158 120a/15, F.209 121b/14, F.237 122b/10, F.293 124a/12, F.312 124b/14, F.365 126a/15, F.382 126b/13, F.409 127b/6, F.419 128a/2, F.474 129b/6, P.70 5a/3, P.132 7a/5, P.234 10b/9, P.241 11a/3, P.260 11b/6, P.416 17b/1, P.470 18a/4, P.488 18b/5, P.492 18b/8, P.533 20a/6
ė. atduġı ṭaş ıraḳ gider F.382 126b/13
ė. atduġı ṭaş ıraḳ gider P.488 18b/5
ė. ėlden ayruḳsı olmaz töresi ayruḳ olur F.293 124a/12
ė. ėlden ayruḳsı olmaz töresi ayruḳsı olur P.241 11a/3
ėle sen ṣorınca ė. saña ṣorsun F.237 122b/10
ėle sen ṣorınca ė. saña ṣorsun P.234 10b/9
ė. gezen ėlce bilür F.419 128a/2
ė. gezen yā budına bulur ya boġazına P.70 5a/3
ė. gözi meḥekdür F.474 129b/6
ė. içün aġlayan göz çıḳsun F.209 121b/14
ė. ile ṭavşan avlayalar P.533 20a/6
ė. ḳuyruḳ yaġıdur yeyigör F.365 126a/15
ė. ḳuyruḳ yaġıdur yeyigör P.470 18a/4
ė. oġlından oġluñ böyüt P.132 7a/5
ė. öñine kimse dolanımaz P.260 11b/6
ė. öñüne kimse ṭurmaz F.312 124b/14
kārbān-serāyıla ḥammām ė. evidür P.416 17b/1
kārvān-serāyıla ḥammām ė. evidür F.158 120a/15
kişi kendüye etdügin ė. dėrilüp ėtmez P.492 18b/8
ḳoyunı yüze yėtür ė. anı biñe yėtürür F.409 127b/6
ė.+den F.293 124a/12, P.241 11a/3
ėl ė.+den ayruḳsı olmaz töresi ayruḳ olur F.293 124a/12
ėl ė.+den ayruḳsı olmaz töresi ayruḳsı olur P.241 11a/3

ė.+e F.208 121^{b}/14, F.237 122^{b}/9, P.234 10^{b}/9

ė.+e sen ṣorınca ėl saña ṣorsun F.237 122^{b}/9

ė.+e sen ṣorınca ėl saña ṣorsun P.234 10^{b}/9

ė.+e uyan eşlerin boşar F.208 121^{b}/14

ė.+ile F.383 126^{b}/14

ė.+ile gelen vurġun dügün bayramdur F.383 126^{b}/14

ė.+le P.489 18^{b}/6

ė.+le gelen vurġun dügündür P.489 18^{b}/6

ė.+ler F.380 126^{b}/11

bir aḳca bitürdügin ė.+ler bitürmez F.380 126^{b}/11

ė.+üñ F.259 123^{a}/12, P.23 3^{a}/10, P.62 4^{b}/7, P.69 5^{a}/2

çünki ṭamaġuñ yoḳ ė.+üñ göbekde n'eyler P.62 4^{b}/7

ė.+üñ aġzı fāldur ne deseler olur P.23 3^{a}/10

ė.+üñ aġzı fāldur ne dėrlerse olur P.69 5^{a}/2

ė.+üñ aġzı fāldur ne dėrse olur F.259 123^{a}/12

ėlce: el (yabancı) kadar; el dili (?)

ė. F.419 128^{a}/2

ėl gezen ė. bilür F.419 128^{a}/2

elden ḳo-: elden bırak-, terk et-

e.-ma F.31 117^{a}/1, F.124 119^{b}/3, P.287 12^{b}/3, P.383 15^{a}/11

ne ėderseñ ėd inṣāfı e.-ma F.31 117^{a}/1

ne ėderseñ ėt inṣāfı e.-ma P.287 12^{b}/3

oġurlıḳ ėt rūspilıḳ ėt inṣāfı e.-ma F.124 119^{b}/3

oġurluḳ ėt rūspilıḳ ėt inṣāfı e.-ma P.383 15^{a}/11

ele gir-: ele geç-, elde edil-

e.-ince F.187 121^{a}/10, P.447 17^{a}/11

ḫatun e.-ince ḫalāyıḳı ḫōş görmek gerek P.447 17^{a}/11

ḫatun e.-ince ḳalāyıġı ḫōş görmek gerek F.187 121^{a}/10

e.-sün P.104 6^{a}/8

ṣarmaḳ e.-sün s.küm ç.küm yėter P.104 6^{a}/8

ele vėr-: ele ver-, yakalat-

e.-ür F.618 133^{b}/15, P.163 8^{a}/6

dilkü ne ḳadar çāpük ise birgün boġazı e.-ür P.163 8^{a}/6

dilkü ne ḳadar çevük ise birgün boġazı e.-ür F.618 133^{b}/15

el-iḳrārü mine'l-īmān: *(Ar.)* "ikrar imandandır" anlamında Arapça ifade

e. F.360 126^{a}/11

el ṣun-: el uzat-

e.-ma F.11 116^{a}/15, P.268 11^{b}/11

yılanı yumşaḳ dėyü e.-ma F.11 116^{a}/15

yılan yumşaḳ deyü e.-ma P.268 11^{b}/11

elver-: yet-, yeterli ol-, kifayet et-
e.-di F.82 118a/14, P.339 14a/4
ḳamu ḳuşlar uçar nesne yoḳ bıldırcın uçar e.-di P.339 14a/4
ḳamu ḳuşlar uçar nesne yoḳ bıldırcın uçdı e.-di dur F.82 118a/14
em: ilaç, çare
e.+in F.497 130a/14
borcuñ e.+in bilürem vėrüp ḳurtulmaḳdur F.497 130a/14
emān bilme-: *(Ar.+T.)* sabretme-, tahammül etme-; bağışlama-, affetme-
e.-mez F.297 124a/15, P.245 11a/6
aç e.-mez erken ḳarnuñ ṭoyur F.297 124a/15
aç e.-mez erken ḳarnuñ ṭoyur P.245 11a/6
emānet: *(Ar.)* emanet
e.+e F.75 118a/7, P.332 13b/10
e.+e ẖiyānet olmaz F.75 118a/7
e.+e ẖiyānet olmaz P.332 13b/10
emek: emek, çaba, zahmet
e.+ine (emegine) F.134 119b/11, P.393 15b/6
emegüñ saġdıç e.+ine dönsün F.134 119b/11
emegüñ saġdıç e.+ine dönsün P.393 15b/
e.+üñ (emegüñ) F.134 119b/10, P.393 15b/6
e.+üñ saġdıç emegine dönsün F.134 119b/10
e.+üñ saġdıç emegine dönsün P.393 15b/6
ėñ: (hayvanlar için) ayak
ė.+i F.617 133b/14, P.162 8a/5
dilkü ne ḳadar yatursa ė.+i ol ḳadar yėler F.617 133b/14
tilkü ne ḳadar yatursa ė.+i ol ḳadar yėler P.162 8a/5
enbiyā: *(Ar.)* peygamberler
e. P.1b/6
atalar dėdügümüz Türk Türkmen ḳocası degül e. ve evliyādur P.1b/6
engeç: yengeç krş. *yengeç*
e.+e (engece) F.333 125b/3
e.+e niçün yanın yörürsin dėmişler yigide niçe yörürse yaraşur dėmiş F.333 125b/3
eñse: ense
e.+ñ F.279 124a/1, P.115 6b/4
yut yumruġı e.+ñ domalıgelsün P.115 6b/4
yut yumruġı e.+ñ ṭomalugelsün F.279 124a/1
e.+sinden F.638 134b/2, P.184 9a/1
aġzı egri e.+sinden bellüdür F.638 134b/2

aġzı egri e.+sinden bellüdür P.184 9^a/1

enücük: enik, yavru, yavrucuk

e. P.71 5^a/4

evecek ḳancuḳ gözsüz e. ṭoġurur P.71 5^a/4

enük: enik, yavru

e.+i (enügi) F.358 126^a/9, P.462 17^b/10

ḳurd e.+i yine kurd olur F.358 126^a/9

ḳurd e.+i yine kurd olur P.462 17^b/10

epsem ol-: ses çıkarma-, sus- krş. *ebsem ol-*

e.-sa P.365 14^b/9

dil e.-sa baş esen olur P.365 14^b/9

er: er, erkek; yiğit; koca

e. F.146 120^a/4, F.169 120^b/9, F.210 122^a/1, F.295 124^a/14, F.322 125^a/8, F.403 127^a/15-127^b/1, F.564 132^a/11, F.568 132^b/2, F.590 133^a/6, P.134 7^a/6, P.243 11^a/5, P.247 11^a/7, P.405 16^a/2, P.427 16^b/8, P.647 24^a/7, P.659 24^b/6

ālet işler e. ögünür F.322 125^a/8

bir mīḫ bir naʿl ḳurtarur bir naʿl bir at ḳurtarur bir at bir e. ḳurtarur bir e. bir memleket ḳurtarur F.568 132^b/2

bir mīḫ bir naʿl ḳurtarur bir naʿl bir at ḳurtarur bir at bir e. ḳurtarur bir e. bir memleket ḳurtarur P.647 24^a/7

e. etmegi e. ḳurṣaġında ḳalmaz F.403 127^a/15-127^b/1

e. gördüñ ḳuşan ev gördüñ ḳaşan F.590 133^a/6

e. gördüñ ḳuşan ev gördüñ ḳaşan P.134 7^a/6

e. ṭayıya it ataya F.295 124^a/14

e. ṭayıya it ataya beñzer P.243 11^a/5

e. oyunı üçe dek P.405 16^a/2

e. oyunı üç kez F.146 120^a/4

e. yılan olmaya yaraġı yılan ola F.564 132^a/11

e. yılan olmaya yaraġı yılan ola P.659 24^b/6

ġayret altında e. kişi P.427 16^b/8

ġayret altında e. ölmiş F.169 120^b/9

ṭon görkdür e. Türk'dür P.247 11^a/7

yanḳudan ḳaya yıḳılur bühtāndan ölür e. F.210 122^a/1

e.+e F.18 116^b/7, F.271 123^b/9, P.37 3^b/10, P.137 7^a/9, P.274 12^a/5, P.356 14^b/4

e.+e ata ite sinci yoḳ P.356 14^b/4

even ḳız e.+e varmaz varursa da baḫt bulmaz P.274 12^a/5

ėven ḳız e.+e varmaz varsa daḫı baḫt bulmaz F.18 116^b/7

ince ḳız donanınca yoġın ḳız e.+e varur P.37 3^b/10

ince ḳız ṭonanınca yoġın ḳız e.+e varmış F.271 123b/9
ḳızı e.+e vėr köpri kes P.137 7a/9
e.+i F.597 133a/12, P.141 7a/11
e.+i söylet oḳı fırlat F.597 133a/12
e.+i söylet oḳı fırlat P.141 7a/11
ėr-: er-, var-, ulaş-, kavuş-; anla-, idrak et-
ė.-di F.115b/3
ʿaḳlıla ė.-di dū cihānı F.115b/3
ė.-ecegi F.100 118b/14
aġaç ne ḳadar uzunısa göge ė.-ecegi yoḳ F.100 118b/14
ė.-mesün F.335 125b/5, P.626 23b/1
bayram istemeyen bayrama ė.-mesün F.335 125b/5
bayram istemeyen bayrama ė.-mesün P.626 23b/1
ė.-mez F.186 121a/10, P.358 14b/5, P.446 17a/11
aġaç ne ḳadar uzunsa göge ė.-mez P.358 14b/5
göñül yėñen Tañrı'ya ė.-mez F.186 121a/10
göñül yıḳan Tañrı'ya ė.-mez P.446 17a/11
eren: eren
e.+ler F.661 135a/8, P.208 9b/10
ben geñümle mi büklütdüm beni e.+ler büklüdür P.208 9b/10
ben geñümüle mi büklürem beni e.+ler büklüdür F.661 135a/8
e.+lerüñ F.584 133a/2, P.126 7a/1
e.+lerüñ ardı öñi birdür F.584 133a/2
e.+lerüñ ardı öñi birdür P.126 7a/1
eriş-: uğraş-, mücadele et-; alaya al-, şakalaş- krş. *ėriş-*
e.-en F.585 133a/2, P.127 7a/1, P.128 7a/2
beglerle e.-en başdan çıḳar P.128 7a/2
ṭaġıla e.-en ṭavarından çıḳar F.585 133a/2
ṭaġla e.-en ṭavarından çıḳar P.127 7a/1
e.-medi F.471 129b/4
bī-devlete ögüt vėresin tekin e.-medi benümile dėr F.471 129b/4
ėriş-: uğraş-, mücadele et-; alaya al-, şakalaş- krş. *eriş-*
ė.-medüñ P.87 5b/5
bī-devlete ögüt vėresin tekin ė.-medüñ benümle der P.87 5b/5
erkān: *(Ar.)* erkân, esaslar, yol, yöntem, usul
e.+ı F.446 128b/10, P.526 19b/11
her nesnenüñ e.+ı vardur oduna gidenüñ urġanı vardur F.446 128b/10
her nesnenüñ e.+ı var oduna gidenüñ e.+ı var P.526 19b/11
erkek: erkek krş. *ėrkek*

e. F.666 135^{a}/12, P.213 10^{a}/3, P.512 19^{a}/11
e. arṣlan arṣlan dişi arṣlan arṣlan degül mi P.512 19^{a}/11
e. eşek ṭ.şağından bellüdür F.666 135^{a}/12
e. eşek ṭ.şağından bellüdür P.213 10^{a}/3
e.+in (erkegin) P.280 12^{a}/8
ṭavşanuñ e.+in sözi geçen bilür P.280 12^{a}/8
ėrkek: erkek krş. *erkek*
ė. F.432 128^{a}/12, F.596 133^{a}/11, P.140 7^{a}/10
dişi sevilmeyince ė. ḳovulmaz F.596 133^{a}/11
dişi sevilmeyince ė. ḳovulmaz P.140 7^{a}/10
ė. arslan arṣlan dişi arslan arslan degül mi F.432 128^{a}/12
ė.+in (ėrkegin) F.24 116^{b}/10
ṭavşanuñ ė.+in sözi geçen bilür F.24 116^{b}/10
erken: erken, erkenden
e. F.297 124^{b}/1, P.245 11^{a}/6
aç emān bilmez e. ḳarnuñ ṭoyur F.297 124^{b}/1
aç emān bilmez e. ḳarnuñ ṭoyur P.245 11^{a}/6
erlik: erlik, erkeklik; yiğitlik, cesurluk
e. F.349 126^{a}/2, P.640 23^{b}/10
e. on ṭoḳuzı ḥīle F.349 126^{a}/2
e. on ṭoḳuzı ḥīledür P.640 23^{b}/10
e.+dendür F.513 130^{b}/13
deminde ḳaçmaḳ daḫı e.+dendür F.513 130^{b}/13
ersüz ḳal-: kocasız, eşsiz kal-
e.-ur F.647 134^{b}/9, P.193 9^{a}/8
oynaşına inanan ʿavret e.-ur F.647 134^{b}/9
oynaşına inanan ʿavret e.-ur P.193 9^{a}/8
ėrte: yarın, ertesi gün
ė.+ye P.495 18^{b}/10
ė.+ye ḳalan belādan ḳorḳma P.495 18^{b}/10
ėrteki: yarınki, ertesi sabahki
ė. F.39 117^{a}/7, P.295 12^{b}/7
ė. dāne birincden bugünki bulamaç yegdür P.295 12^{b}/7
ė. dāne birincden bugünki bulamaç yėgdür F.39 117^{a}/7
es-: es-
e.-meyince F.84 118^{a}/15, P.341 14^{a}/5
yėl e.-meyince çöp deprenmez F.84 118^{a}/15
yėl e.-meyince çöp deprenmez P.341 14^{a}/5
esbāb: *(< Ar. es̱vāb)* giyecek, elbise
e.+uñı P.269 12^{a}/1

göçerem deyü e.+uñı dağıtma P.269 12^{a}/1

esen: esen, sağ salim, rahat

e.+dür F.107 119^{a}/4, P.365 14^{b}/10

dil ebsem olsa baş e.+dür F.107 119^{a}/4

dil epsem olsa baş e. olur P.365 14^{b}/10

esir-: sarhoş ol-, kendinden geç-

e.-ir F.50 117^{b}/2

borca içen iki kez e.-ir F.50 117^{b}/2

e.-ür P.307 13^{a}/4

borca içen iki kerre e.-ür P.307 13^{a}/4

esirge-: esirge-

e.-me F.689 136^{a}/2, P.49 4^{a}/8

ṭoñuza bir oḳ e.-me P.49 4^{a}/8

ṭoñuzdan bir oḳı e.-me F.689 136^{a}/2

eski: eski

e. F.371 126^{b}/4, F.450 128^{b}/14, P.74 5^{a}/5, P.368 15^{a}/1, P.476 18^{a}/8, P.531 20^{a}/4

börküm e. sözüm geçmez F.371 126^{b}/4

börküm e. sözüm geçmez P.476 18^{a}/8

e. ırmaġa ṣu yörür P.368 15^{a}/1

e. varlıḳ varlıḳdur yeñi varlıḳ körlükdür P.531 20^{a}/4

e. varlu varludur F.450 128^{b}/14

kişinüñ e. oynaşı eyerlenmiş atı gibi olur P.74 5^{a}/5

eş: eş, arkadaş, dost krş. *ėş*

e.+de P.429 16^{b}/9

elüñ işdeyiken gözüñ e.+de olsun P.429 16^{b}/9

e.+lerin F.208 121^{b}/14

ėle uyan e.+lerin boşar F.208 121^{b}/14

e.+üñ F.501 130^{b}/2

e.+üñ altın yanında işüñ üstün yanında F.501 130^{b}/2

ėş: eş, arkadaş, dost krş. *eş*

ė.+de F.171 120^{b}/11

elüñ işdeyiken gözüñ ė.+de olsun F.171 120^{b}/11

ė.+üñe F.43 117^{a}/11, P.299 12^{b}/10

ḫayır ṣan ė.+üñe ḫayr gele başuña F.43 117^{a}/11

ḫayr san ė.+üñe ḫayr gelsün başuña P.299 12^{b}/10

eş-: eş-

e.-er F.268 123^{b}/6, P.34 3^{b}/8, P.404 16^{a}/2

her kişi kendü çöregine köz e.-er F.268 123^{b}/6

her kişi kendü çürügine köz e.-er P.34 3^{b}/8

keçi yatduğı yėri e.-er yatur P.404 16^{a}/2

e.-ür F.145 120^{a}/3

kėçi yatduğı yėri e.-ür yatur F.145 120^{a}/3

eşek: eşek krş. *ėşek*

e. F.427 128^{a}/8, F.473 129^{b}/6, F.640 134^{b}/3, F.664 135^{a}/10-11, F.666 135^{a}/12, P.67 4^{b}/11, P.109 6^{a}/11, P.148 7^{b}/5, P.185 9^{a}/1, P.186 9^{a}/2, P.211 10^{a}/1-2, P.213 10^{a}/3, P.219 10^{a}/8, P.221 10^{a}/10, P.478 18^{a}/10, P.615 23^{a}/3, P.648 24^{a}/8

acıyan e. atdan geçer P.478 18^{a}/10

alçaḳ e. tīmārlamaġa geñez olur P.185 9^{a}/1

erkek e. ṭ.şağından bellüdür F.666 135^{a}/12

erkek e. ṭ.şaġından bellüdür P.213 10^{a}/3

e. ata eytmiş yoḳuşda sen baña küy inişde ben saña küyeyin dėmiş P.648 24^{a}/8

e. atuñ ne yoldaşı yoḫsul bayuñ ne ḳardaşı P.148 7^{b}/5

e. eti dirile ṭatludur F.473 129^{b}/6

e. eve gelmiş yorġa yolda ḳalmış F.427 128^{a}/8

e. s.ken oṣuruġına ḳatlanur P.219 10^{a}/8

e. s.ki ḳoduḳ g.tine olmaz F.640 134^{b}/3

e. s.ki ḳoduḳ g.tine olmaz P.186 9^{a}/2

e. s.kine binem yayaḳ olınca P.109 6^{a}/11

Ḳayṣeri'de e. nerdübāna çıḳmış uşda e. uşda nerdübān P.211 10^{a}/1-2

Ḳayṣerī'de e. nerdübāna çıḳmış uş e. uş nerdübān F.664 135^{a}/10-11

kişi kişidür yoġısa pūlı e. eşekdür aṭlās ise çulı P.221 10^{a}/10

oldı oldı olmadı ḳara e. ḳapuda bağludur P.615 23^{a}/3

otuz gün oruç dut e. s.kile bayram eyle P.67 4^{b}/11

e.+dür P.221 10^{a}/10

kişi kişidür yoġısa pūlı eşek e.+dür aṭlās ise çulı P.221 10^{a}/10

e.+e (eşege) F.282 124^{a}/3, F.575 132^{b}/9, P.118 6^{b}/6, P.645 24^{a}/4, P.654 24^{b}/2

deve ölürse derisi e.+e yük olur F.575 132^{b}/9

deve ölürse derisi e.+e yük olur P.654 24^{b}/2

dögülmek e.+e yaraşur edebsüzlıḳ eyleme P.118 6^{b}/6

dögülmek e.+e yarşur edebsüzlik ėtme F.282 124^{a}/3

e.+e ṣormışlar bugün ḳanda gidersin anı bizlengiç bilür demiş-ler P.645 24^{a}/4

e.+i (eşegi) F.235 122^{b}/8, P.12 3^{a}/3, P.86 5^{b}/4, P.232 10^{b}/8

devletlünüñ ʿavreti ölür bī-devletüñ e.+i P.86 5^{b}/4

e.+i dügüne oḳumışlar yā ṣu eksükdür yā odun dėmiş P.12 3ª/3
e.+i issi dėdügi yėre baġla F.235 122ᵇ/8
e.+i issi dėdügi yėre baġla dur P.232 10ᵇ/8
e.+inden (eşeginden) P.212 10ª/3
e.+inden çulı yeg P.212 10ª/3
e.+üñ (eşegüñ) P.506 19ª/7
e.+üñ eve gelmiş yorġa yoluñda ḳalmış P.506 19ª/7

ėşek: eşek krş. *eşek*
ė. F.324 125ª/10, F.373 126ᵇ/5, F.569 132ᵇ/3, F.604 133ᵇ/2, F.639 134ᵇ/2, F.652 134ᵇ/14, F.673 135ᵇ/3
acıyan ė. atdan geçer F.373 126ᵇ/5
alçaḳ ė. timārlamaġa geñez olur F.639 134ᵇ/2
ė. ata eytmiş yoḳuşda sen baña küy inişde ben saña küyem F.569 132ᵇ/3
ė. atıñ ne yoldaşı yoḫsul bayıñ ne ḳardaşı F.604 133ᵇ/2
kişidür yoġısa pūlı ėşekdür ė. aṭlāsısa çulı F.673 135ᵇ/3
kim ė. olursa biz kürtüni F.652 134ᵇ/14
oldı oldı olmadı ḳara ė. ḳapuda baġlı F.324 125ª/10
ė.+dür F.673 135ᵇ/3
kişidür yoġısa pūlı ė.+dür ėşek aṭlāsısa çulı F.673 135ᵇ/3
ė.+e (ėşege) F.566 132ª/13
ė.+e ṣormışlar bugün ḳanda gidersin anı bizlengiç bilür dėmiş F.566 132ª/13
ė.+i (ėşegi) F.244 122ᵇ/15, F.671 135ᵇ/1
ė.+i dügüne oḳumışlar yā ṣu eksükdür yā odun eksükdür F.244 122ᵇ/15
ė.+i tīmārlayan oṣuruġına ḳatlanur F.671 135ᵇ/1
ė.+inden (ėşeginden) F.665 135ª/11
ė.+inden çulı yėg F.665 135ª/11
ė.+ün (ėşegün) F.393 127ª/6
ė.+ün berk baġla andan Tañrı'ya ıṣmarla F.393 127ª/6

ėşid-: işit- krş. *ėşit-*
ė.Ø F.404 127ᵇ/2
aduñ nedür Reşīd bir söyle bir ė. F.404 127ᵇ/2

eşidil-: işitil-
e.-medük F.488 130ª/5
söylenmedük söz yoḳ e.-medük söz çoḳ F.488 130ª/5

ėşit-: işit- krş. *ėşid-*
ė.Ø F.205 121ᵇ/12
bir söyle bir ė. F.205 121ᵇ/12

ė.-ür (ėşidür) F.35 117^{a}/4, P.291 12^{b}/5

degü diñleyen kendü ʿaybın ė.-ür P.291 12^{b}/5

dėgü diñleyen kendü ʿaybın ė.-ür F.35 117^{a}/4

et: et

e. F.45 117^{a}/13, F.132 119^{b}/8, P.301 13^{a}/1, P.391 15^{b}/4

e. ne deñlü arıḳ olsa etmek üstinde yaraşur F.132 119^{b}/8

e. ne ḳadar arıḳ olsa etmek üstinde yaraşur P.391 15^{b}/4

ḳuşlar var etin yeyeler ḳuş olur e. yedüreler P.301 13^{a}/1

ḳuş ola etin yėyeler ḳuş ola e. yėdüreler F.45 117^{a}/13

e.+den P.68 5^{a}/1

ulu bayramda aşdan ṣaḳın giçi bayramda e.+den ṣaḳın P.68 5^{a}/1

e.+i F.473 129^{b}/6

eşek e.+i dirile ṭatludur F.473 129^{b}/6

e.+ile F.242 122^{b}/13

e.+ile ṭırnaḳ arasına giren yiyüp çıḳar F.242 122^{b}/13

e.+in F.45 117^{a}/12, P.301 13^{a}/1

ḳuşlar var e.+in yeyeler ḳuş olur et yedüreler P.301 13^{a}/1

ḳuş ola e.+in yėyeler ḳuş ola et yėdüreler F.45 117^{a}/12

e.+inden F.475 129^{b}/8

ṭavşanuñ ḳaçışın gördüm e.+inden yigrendüm F.475 129^{b}/8

e.+le P.10 3^{a}/10

e.+le ṭırnaḳ arasına giren yiyür çıḳar P.10 3^{a}/10

e.+üñ F.455 129^{a}/4, P.537 20^{a}/9

ucuz e.+üñ çorbasın it içer P.537 20^{a}/9

ucuz e.+üñ şūrvāsın it içer F.455 129^{a}/4

et-: et-, yap- krş. *ed-, ėt-*

e.-dügin P.492 18^{b}/8

kişi kendüye e.-dügin ėl dėrilüp ėtmez P.492 18^{b}/8

e.-en (eden) P.517 19^{b}/5

aḫşam bāzārı ṣabāḥa yomdur ḳarıyı yigit e.-en dondur P.517 19^{b}/5

e.-mez F.460 129^{a}/8, P.544 20^{b}/3

giyegilik kim e.-mez ḳızı kim dilemez F.460 129^{a}/8

güyegilik kim e.-mez ḳızı kim dilemez P.544 20^{b}/3

ėt-: et-, yap- krş. *ed-, et-*

ė.Ø F.124 119^{b}/2 [2], P.287 12^{b}/2, P.383 15^{a}/10 [2]

ne ėderseñ ė. inṣāfı elden ḳoma P.287 12^{b}/2

oġurlıḳ ė. rūspilıḳ ė. inṣāfı elden ḳoma F.124 119^{b}/2

oġurluḳ ė. rūspilıḳ ė. inṣāfı elden ḳoma P.383 15^{a}/10

ė.-dügüñ F.421 128^{a}/3

ė.-dügüñ ḥamīr ẖayālīdür F.421 128^a/3
ė.-en (ėden) F.33 117^a/2, F.438 128^b/3, P.289 12^b/4
ė.-en bulur iñleyen ölür F.33 117^a/2
ė.-en bulur iñleyen ölür P.289 12^b/4
ḳarıyı yigit ė.-en ṭondur F.438 128^b/3
ė.-erseñ (ėderseñ) F.31 116^b/15, P.287 12^b/2
ne ė.-erseñ ėd inṣāfı elden ḳoma F.31 116^b/15
ne ė.-erseñ ėt inṣāfı elden ḳoma P.287 12^b/2
ė.-me F.282 124^a/4
dögülmek eşege yarşur edebsüzlik ė.-me F.282 124^a/4
ė.-mez P.492 18^b/9
kişi kendüye etdügin ėl dėrilüp ė.-mez P.492 18^b/9

etek: etek
e.+üñle (etegüñle) P.30 3^b/5
gözüñle gördügüñ e.+üñle örtgil P.30 3^b/5

etmek: ekmek krş. *ekmek*
e. F.132 119^b/9, P.391 15^b/5
et ne deñlü arıḳ olsa e. üstinde yaraşur F.132 119^b/9
et ne ḳadar arıḳ olsa e. üstinde yaraşur P.391 15^b/5
e.+den F.402 127^a/15
it e.+den ḳaçmaz F.402 127^a/15
e.+i (etmegi) F.184 121^a/8, F.403 127^a/15, P.444 17^a/9
dōstıla e.+i incecük uzunca yėmek gerek F.184 121^a/8
dōstla e.+i incecük uzunca yemek gerek P.444 17^a/9
er e.+i er ḳurṣaġında ḳalmaz F.403 127^a/15
e.+in (etmegin) F.219 122^a/7, F.308 124^b/11, P.61 4^b/6, P.256 11^b/3
cühūd e.+in yeyen cühūd yardımın ḳovar P.256 11^b/3
cühūd e.+in yėyen yine cühūd yardımın ḳovar F.308 124^b/11
ḳāżī e.+in ḳarınca yėmez F.219 122^a/7
keçinüñ g.ti giciyicek çōbān e.+in yėr P.61 4^b/6
e.+ümüz (etmegümüz) P.43 4^a/4
adumuz rūspī e.+ümüz ḳurı yerüz P.43 4^a/4
e.+üñ (etmegüñ) F.273 123^b/10, P.39 3^b/11
e.+üñ ḥaḳḳı varısa ṭuz anı ḳomaya F.273 123^b/10
e.+üñ ḥaḳḳı varısa ṭuz anı ḳomaya P.39 3^b/11

ev: ev
e. F.590 133^a/6, P.134 7^a/6
er gördüñ ḳuşan e. gördüñ ḳaşan F.590 133^a/6
er gördüñ ḳuşan e. gördüñ ḳaşan P.134 7^a/6
e.+de F.168 120^b/8, F.580 132^b/13, P.426 16^b/7

e.+de bir kez ölince yābanda biñ kez öl F.168 120^{b}/8
e.+de bir kez ölince yabānda biñ ölür P.426 16^{b}/7
e.+de her odun yanar eyle ṭaġda yanar F.580 132^{b}/13
e.+deki F.71 118^{a}/3, F.72 118^{a}/4, P.328 13^{b}/7, P.329 13^{b}/8
degirmene varan un ügidür e.+deki nevbet ṣorar P.328 13^{b}/7
degirmene varan un ügüdür e.+deki nevbet ṣorar F.71 118^{a}/3
e.+deki ḥisāb bāzārda rāst gelmez F.72 118^{a}/4
e.+deki ḥisāb bāzārda rāst gelmez P.329 13^{b}/8
e.+den P.100 6^{a}/6
sögüş e.+den ṣu ḳuyudan P.100 6^{a}/6
e.+e F.65 117^{b}/13, F.73 118^{a}/5, F.136 119^{b}/12, F.427 128^{a}/8, F.522 131^{a}/6, F.687 135^{b}/15, P.45 4^{a}/5, P.322 13^{b}/3, P.330 13^{b}/9, P.395 15^{b}/7, P.506 19^{a}/7, P.560 21^{a}/5
eşegüñ e.+e gelmiş yorġa yoluñda ḳalmış P.506 19^{a}/7
eşek e.+e gelmiş yorġa yolda ḳalmış F.427 128^{a}/8
e.+e geregiken mescide ḥarām F.136 119^{b}/12
e.+e geregiken mescide ḥarām P.395 15^{b}/7
gün varıken ṭavaruñ e.+e getür F.73 118^{a}/5
gün varıken ṭavaruñ e.+e getür P.330 13^{b}/9
isüz e.+e it buyruḳ F.522 131^{a}/6
issüz e.+e it buyruḳ P.560 21^{a}/5
ḳutsuzuñ yedi e.+e dek ziyānı doḳunur P.45 4^{a}/5
ḳutsuzuñ yedi e.+e dek ziyānı ṭoḳunur F.687 135^{b}/15
vay ol e.+e ki türk düşe F.65 117^{b}/13
vay ol e.+e ki türk düşe P.322 13^{b}/3
e.+i F.223 122^{a}/11-12, F.643 134^{b}/6, P.189 9^{a}/4
ʿavret düzdügi e.+i Tañrı yıḳmaz ʿavret bozduġı e.+i Tañrı yapmaz F.223 122^{a}/11-12
ḳorḳusuz yoḫsuluñ e.+i beglere ḳoñşı ola P.189 9^{a}/4
ḳutsuz yoġsuluñ e.+i beglere ḳonşı ola F.643 134^{b}/6
e.+idür F.158 120^{a}/15, P.416 17^{b}/1
kārbān-serāyıla ḥammām ėl e.+idür P.416 17^{b}/1
kārvān-serāyıla ḥammām ėl e.+idür F.158 120^{a}/15
e.+ine F.263 123^{b}/2, P.28 3^{b}/4
biregüyi kūya ḳoymazlarımış bėlügüm ket-ḫuḍā e.+ine aṣuñ dėrimiş F.263 123^{b}/2
biregüyi kūya ḳoymazlarmış beligüm ket-ḫuḍā e.+ine aṣuñ dėrimiş P.28 3^{b}/4
e.+üñ F.180 121^{a}/4, F.541 131^{b}/6, P.439 17^{a}/5, P.580 21^{b}/8
e.+üñ yapılmış ʿavretüñ ṭutulmış ṭonuñ dikilmiş F.180 121^{a}/4

e.+üñ yapılmış donuñ dikilmiş P.439 17^{a}/5
e.+üñ yatdı sen ṭur e.+üñ ṭurdı sen yat F.541 131^{b}/6
e.+üñ yatdı sen ṭur ṭavaruñ doydı sen yat P.580 21^{b}/8
e.+üñe F.574 132^{b}/8, P.653 24^{b}/1
işiñ yoġısa e.+üñe direk ur F.574 132^{b}/8
işüñ yoġısa e.+üñe direk ur P.653 24^{b}/1

ev-: iv-, acele davran-, acele et- krş. *ėv-*
e.-en P.274 12^{a}/5
e.-en ḳız ere varmaz varursa da baẖt bulmaz P.274 12^{a}/5
e.-megile F.290 124^{a}/9
e.-megile ḳalḳan peşīmānlıġıla oturur F.290 124^{a}/9

ėv-: iv-, acele davran-, acele et- krş. *ev-*
ė.-en F.18 116^{b}/6
ė.-en ḳız ere varmaz varsa daẖı baẖt bulmaz F.18 116^{b}/6
ė.-ersin F.448 128^{b}/12, P.529 20^{a}/3
ne ė.-ersin şeker ṣuya mı düşdi F.448 128^{b}/12
ne ė.-ersin şeker ṣuya mı düşdi P.529 20^{a}/3
ė.-mekle P.238 11^{a}/1
ė.-mekle ḳalḳan peşīmānlıġıla oturur P.238 11^{a}/1

evecek: aceleci
e. P.71 5^{a}/4
e. ḳancuḳ gözsüz enücük ṭoġurur P.71 5^{a}/4

eveden: tamamıyla, iyice, büsbütün
e. F.480 129^{b}/12
köse e. yaşamayınca yaşın Allāh'dan ġayrı kimse bilmez F.480 129^{b}/12

ev isi: ev sahibi krş. *ev issi*
e.+n F.389 127^{a}/4
ḳonuġuñ ḳutsuzı e.+n aġırlar F.389 127^{a}/4

ev issi: ev sahibi krş. *ev isi*
e.+n P.498 19^{a}/2
ḳonuġuñ ḳutsuzı ev issin aġırlar P.498 19^{a}/2

evlen-: evlen-
e.-en F.221 122^{a}/9
ṣabāḥdan ḳarnın ṭoyuran küçükden e.-en aldanmamış F.221 122^{a}/9
e.-miş F.346 125^{b}/15
uṣlu ṣanu ṣanınca delü e.-miş F.346 125^{b}/15
e.-mişdür P.637 23^{b}/9
uṣlu ṣanınç ṣanınca delü e.-mişdür P.637 23^{b}/9

evliyā: *(Ar.)* evliya, ermiş

e.+dur P.1^b/6

atalar dėdügümüz Türk Türkmen ḳocası degül enbiyā ve e.+dur P.1^b/6

evren: yılan, ejderha

e. F.610 133^b/7 [2], P.155 7^b/10 [2]

e. evreni yudmayınca e. olmaz F.610 133^b/7

e. evreni yutmayınca e. olmaz P.155 7^b/10

e.+i F.610 133^b/7, P.155 7^b/10

evren e.+i yudmayınca evren olmaz F.610 133^b/7

evren e.+i yutmayınca evren olmaz P.155 7^b/10

evvel: *(Ar.)* evvel, önce; ilk, önceki, geçmiş

e. F.248 123^a/4, F.439 128^b/3, P.15 3^a/5, P.518 19^b/5, P.554 20^b/11

bī-devlete ölüm ve ögüt ḥaḳdur e. kev kişilere P.554 20^b/11

e. bāzāra bāzār yėtmez F.439 128^b/3

e. bāzārda bāzār yetmez P.518 19^b/5

e. ṭaʿām andan kelām F.248 123^a/4

e. ṭaʿām andan kelām P.15 3^a/5

e.+i F.115^b/2

her işüñ e.+i bismillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm ola F.115^b/2

e.+ki F.363 126^a/13, P.468 18^a/3

e.+ki bereketden ay aydıñı ḳalıpdur F.363 126^a/13

e.+ki bereketden ay ayduñı ḳalıpdur P.468 18^a/3

evvelā: *(Ar.)* evvela, ilk önce

e. F.149 120^a/6

Cuḥa'ya muḥtesiblıḳ vėrmişler e. atasın ḥaḳlamış F.149 120^a/6

eyerlen-: eyerlen-, eyer vurul-

e.-miş P.74 5^a/6

kişinüñ eski oynaşı e.-miş atı gibi olur P.74 5^a/6

eyit-: söyle-, de- krş. *eyt-*

e.-miş P.98 6^a/4

siñek kösüreye ḳonmış kösüre e.-miş biz daḫı demürden ḳoparuz P.98 6^a/4

eyle: öyle, o şekilde

e. F.580 132^b/14, P.6 2^b/9

evde her odun yanar e. ṭağda yanar F.580 132^b/14

odda her odun yanar e. ṭağda yanar P.6 2^b/9

eyle-: eyle-, yap-, et-

e.-me P.118 6^b/7

dögülmek eşege yaraşur edebsüzlıḳ e.-me P.118 6^b/7

e.-r F.391 127ᵃ/5, F.553 132ᵃ/2, P.91 5ᵇ/9, P.500 19ᵃ/4, P.592 22ᵃ/6
ʿavret var kim arpaunın aş e.-r ʿavret var kim kertik başın yaş eyler P.91 5ᵇ/9
ḳurı ġayret ādemi bitli e.-r F.391 127ᵃ/5
ḳuru ġayret ademi bitli e.-r P.500 19ᵃ/4
sipāhiyi ṣūf türki pāpūç cimrī e.-r P.592 22ᵃ/6
sipāhīyi ṣūf türki bābic cimrī e.-r F.553 132ᵃ/2

eylik bilme-: kendisine yapılan iyiliği unut- krş. *eylük bilme-*
e.-yen F.318 125ᵃ/4
e.-yen ḳatında ṣu getürenile señek ṣıyan birdür F.318 125ᵃ/4

eylik bul-: iyilik bul-
e.-ur F.213 122ᵃ/3
eylik ėden e.-ur F.213 122ᵃ/3

eylik ėt-: iyilik et-, başkalarına yararlı ol-
e.-en (eylik ėden) F.213 122ᵃ/2-3
e.-en eylik bulur F.213 122ᵃ/2-3

eylük: iyilik
e. F.16 116ᵇ/5, F.199 121ᵇ/6
eylüge e. olsa öküze bıçaḳ olmazdı F.199 121ᵇ/6
eylük eyle ṣuya ṣal eger e. eylügise ol seni bulur F.16 116ᵇ/5
e.+e (eylüge) F.199 121ᵇ/6
e.+e eylük olsa öküze bıçaḳ olmazdı F.199 121ᵇ/6
e.+ise (eylügise) F.16 116ᵇ/5
eylük eyle ṣuya ṣal eger eylük e.+ise ol seni bulur F.16 116ᵇ/5

eylük bilme-: kendisine yapılan iyiliği unut- krş. *eylik bilme-*
e.-yen P.609 22ᵇ/9
e.-yen ḳatında ṣu getürenle señek ṣıyan birdür P.609 22ᵇ/9

eylük eyle-: iyilik yap-
e.Ø F.16 116ᵇ/4, P.272 12ᵃ/3
e. ṣuya ṣal eger eylük eylügise ol seni bulur F.16 116ᵇ/4
e. ṣuya ṣal ol seni bulur P.272 12ᵃ/3

eyt-: söyle-, de- krş. *eyit-*
e.-miş F.569 132ᵇ/3, P.648 24ᵃ/8
eşek ata e.-miş yoḳuşda sen baña küy inişde ben saña küyeyin dėmiş P.648 24ᵃ/8
ėşek ata e.-miş yoḳuşda sen baña küy inişde ben saña küyem F.569 132ᵇ/3

eyü: iyi
e. F.141 120ᵃ/1, F.511 130ᵇ/11, F.548 131ᵇ/12, P.400 15ᵇ/11, P.587 22ᵃ/3
e. dirlige çoḳ ḫarc gerek F.548 131ᵇ/12
e. dirlige çoḳ ḫarc gerek P.587 22ᵃ/3
e. söze ne ṭanışıḳ gerek F.511 130ᵇ/11

oḳunan yėr e. olur F.141 120^{a}/1
oḳunan yėr e. olur P.400 15^{b}/11
e.+sin F.645 134^{b}/8, P.191 9^{a}/6
yemişüñ e.+sin ṭoñuz yėr F.645 134^{b}/8
yemişüñ e.+sin ṭoñuz yėr P.191 9^{a}/6

eyü gün: refah ve huzur içinde geçen zaman
e. F.29 116^{b}/14, P.285 12^{b}/1
borç e.+e ḳalmaz F.29 116^{b}/14
borç e.+e ḳalmaz P.285 12^{b}/1

eyva'llāh: *(< Ar. iyva'llāhi)* eyvallah, öyle olsun, peki
e. F.512 130^{b}/12
biñ kerre Allāh dėmekden bir kerre e. dėmek yegdür F.512 130^{b}/12

F

fāl: *(Ar.)* fal, uğur, talih denemesi
f.+dur F.259 123^{a}/12, P.23 3^{a}/10, P.69 5^{a}/2
ėlüñ aġzı f.+dur ne deseler olur P.23 3^{a}/10
ėlüñ aġzı f.+dur ne dėrlerse olur P.69 5^{a}/2
ėlüñ aġzı f.+dur ne dėrse olur F.259 123^{a}/12

Fārsice: Farsça krş. *Fārsīce*
F. F.547 131^{b}/12
türk iti şehre gelicek F. ürer F.547 131^{b}/12

Fārsīce: Farsça krş. *Fārsice*
F. P.586 22^{a}/2
türk iti şehre gelicek F. ürer P.586 22^{a}/2

fāyide: *(< Ar. fā'ide)* fayda
f.+dür F.530 131^{a}/12
sıçan sidügi deñize f.+dür F.530 131^{a}/12
f.+si F.386 127^{a}/1, P.493 18^{b}/9
ḳorḳunuñ ecele f.+si yoḳ P.493 18^{b}/9
ḳorḳunuñ ecele f.+si yoḳdur F.386 127^{a}/1

fāyide ėt-: *(< Ar. fā'ide+T. ėt-)* fayda et-, yararlı ol-
f.-er (fāyide ėder) P.568 21^{a}/11
ṣıçan sidügi deñize f.-er P.568 21^{a}/11

fāyide etme-: *(< Ar. fā'ide+T. etme-)* fayda etme-, işe yarama- krş. *fāyide ėtme-*
f.-mez P.467 18^{a}/3, P.646 24^{a}/5
ecel yėri açuḳdur cebe f.-mez P.467 18^{a}/3
ziyān olmadın ṣaḳın olduḳdan ṣoñra f.-mez P.646 24^{a}/5

fāyide ėtme-: *(< Ar. fāʾide+T. ėtme-)* fayda et-, işe yarama- krş. *fāyide etme-*
f.-mez F.362 126[a]/13, F.442 128[b]/6
ecel yėri açuḳdur cebe daḫı f.-mez F.362 126[a]/13
kişiye ṭaleb f.-mez naṣīb olmayınca F.442 128[b]/6
fāyide eyleme-: *(< Ar. fāʾide+T. eyleme-)* fayda etme-, yararlı olma-
f.-mez F.567 132[b]/1
ziyān olmadan ṣaḳın olduḳdan ṣoñra bilmek f.-mez F.567 132[b]/1
fırlat-: fırlat-
f.Ø F.597 133[a]/12, P.141 7[a]/11
eri söylet oḳı f. F.597 133[a]/12
eri söylet oḳı f. P.141 7[a]/11
fikr: *(Ar.)* fikir
f.+iñ F.115[b]/7
Ḥasan Ḥüseyn Ḥamza dükeline f.+iñ olsun F.115[b]/7
firāḳ u ḥasret: *(Far.)* ayrılık
f. P.2[a]/6
f. odına bağrını ṭağlar P.2[a]/6
fitne ḳopar-: *(Ar.+T.)* fitne kopar-, karışıklık çıkar-
f.-ur F.334 125[b]/4-5, P.625 23[a]/11
māl fitnedür ḳandayısa f.-ur F.334 125[b]/4-5
māl fitnedür ḳandayısa f.-ur P.625 23[a]/11

G

ġammāz: *(Ar.)* gammaz, ispiyoncu
ġ.+uñ F.433 128[a]/13, P.513 19[b]/1
ġ.+uñ ḳandayısa yüzi ḳaradur F.433 128[a]/13
ġ.+uñ ḳandayısa yüzi ḳaradur P.513 19[b]/1
ġam yė-: *(< Ar. ġamm+T. yė-)* dertlen-, kederlen-
ġ.-me F.401 127[a]/14
çöregüñde çigüñ yoġısa ġ.-me F.401 127[a]/14
ġarīb: *(Ar.)* garip, yabancı, düşkün, yoksul
ġ. F.286 124[a]/6, F.595 133[a]/10, F.680 135[b]/10, P.122 6[b]/9, P.139 7[a]/10, P.229 10[b]/6
ġ. gözi kör olur F.286 124[a]/6
ġ. gözi kör olur P.122 6[b]/9
karındaşı olmayan ġ. olur F.595 133[a]/10
karındaşı olmayan ġ. olur P.139 7[a]/10
kim oṣurdı ġ. oṣurdı F.680 135[b]/10

kim oṣurdı ġ. oṣurdı P.229 10^{b}/6
ġ.+i F.663 135^{a}/9, P.210 9^{b}/11
ġ.+i s.kem yerlünüñ atası seni P.210 9^{b}/11
ġ.+i s.kem yėrlünüñ atası sėni F.663 135^{a}/9

ġavġāsuz: kavgasız
ġ. F.90 118^{b}/5, F.172 120^{b}/11-12, P.347 14^{a}/8, P.430 16^{b}/10
azacuḳ işüm ġ. başum P.430 16^{b}/10
azaçuḳ işüm ġ. başum F.172 120^{b}/11-12
gözel ḳandayısa ġ. olmaz F.90 118^{b}/5
gözel ḳandayısa ġ. olmaz P.347 14^{a}/8

ġayret: *(Ar.)* gayret, çaba, uğraş
ġ. F.169 120^{b}/9, F.391 127^{a}/5, P.427 16^{b}/8, P.500 19^{a}/3
ġ. altında er kişi P.427 16^{b}/8
ġ. altında er ölmiş F.169 120^{b}/9
ḳurı ġ. ādemi bitli eyler F.391 127^{a}/5
ḳuru ġ. ademi bitli eyler P.500 19^{a}/3

ġayrı: gayrı, başka, diğer
ġ. F.115^{b}/3, F.372 126^{b}/5, F.480 129^{b}/12, P.1^{b}/6, P.477 18^{a}/9
andan ġ. degül P.1^{b}/6
Ḥaḳ'dan ġ. bulmadı F.115^{b}/3
ḳınadan ġ. nesne yaġ götürmez F.372 126^{b}/5
ḳoyundan ġ. nesne yaġ götürmez P.477 18^{a}/9
köse eveden yaşamayınca yaşın Allāh'dan ġ. kimse bilmez F.480 129^{b}/12

gėce: gece
g.+ye F.429 128^{a}/10, P.508 19^{a}/9
ṣabāḥ sürçen g.+ye dek sürçer F.429 128^{a}/10
ṣabāḥ sürçen g.+ye dek sürçer P.508 19^{a}/9

geç-: geç-; karşıya git-, öbür yana ulaş-; vazgeç-; geride kal-; git-; yerini tut-; etki et-, işle-
g.-e F.653 135^{a}/1, P.198 9^{b}/1
benüm ol ṭālıġım yoḳdur ki gökden palān yaġarsa ḳusḳunı boġazıma g.-e F.653 135^{a}/1
benüm ol ṭāliʿüm mi var ki gökden pālān yaġarsa ḳusġunı boġazuma g.-e P.198 9^{b}/1
g.-er F.288 124^{a}/8, F.373 126^{b}/6, F.472 129^{b}/5, P.478 18^{a}/10, P.538 20^{a}/10
acıyan eşek atdan g.-er P.478 18^{a}/10
acıyan ėşek atdan g.-er F.373 126^{b}/6
atalaruñ bir sözi biñ ögüde g.-er P.538 20^{a}/10

iñen açılma ṣovuḳ g.-er F.472 129[b]/5
ḳonan göçer gelen g.-er F.288 124[a]/8
g.-me F.108 119[a]/5, P.366 14[b]/10
ulular köpri olsa baṣup g.-me F.108 119[a]/5
ulular köpri olsa baṣup g.-me P.366 14[b]/10
g.-mekden F.80 118[a]/11, P.337 14[a]/2
muḫannet köprüsinden g.-mekden düşüp boġulmaḳ yegdür P.337 14[a]/2
muḫannet köprüsinden g.-mekden düşüp ṣuya boġulmaḳ yegdür F.80 118[a]/11
g.-miş F.309 124[b]/11, P.257 11[b]/4
g.-miş yaġmura kepenek alup çapınma F.309 124[b]/11
g.-miş yaġmura kepenek dutmaḳ olmaz P.257 11[b]/4
geçid: geçit, geçecek yer
g. F.131 119[b]/8, P.390 15[b]/4
g. bilmeziseñ köpriye dolan P.390 15[b]/4
g. bilmezseñ köpriye ṭolan F.131 119[b]/8
geçür-: geçir-
g.-esin P.93 5[b]/11
saña başa dėdügüm hegbecügüm ṣudan g.-esin dėrin P.93 5[b]/11
gel-: gel-
g.-di P.38 3[b]/11
bir ḳalendere ḳış g.-di dėmişler ditremege durmışuz demiş P.38 3[b]/11
g.-en F.288 124[a]/7, F.383 126[b]/14, F.388 127[a]/2, P.489 18[b]/6, P.497 19[a]/1
doğrı g.-en ḳonuḳ Tañrı ḳażāsından beterdür P.497 19[a]/1
ėlile g.-en vurġun dügün bayramdur F.383 126[b]/14
ėlle g.-en vurġun dügündür P.489 18[b]/6
ḳonan göçer g.-en geçer F.288 124[a]/7
ṭoġru g.-en ḳonuḳ Tañrı ḳażāsından bėterdür F.388 127[a]/2
g.-icek F.547 131[b]/12, P.586 22[a]/2
türk iti şehre g.-icek Fārsice ürer F.547 131[b]/12
türk iti şehre g.-icek Fārsīce ürer P.586 22[a]/2
g.-ince P.2[a]/4
Adem Ata'dan bu deme g.-ince söz aṣl budur P.2[a]/4
g.-mek F.142 120[a]/1, P.401 15[b]/11
g.-mek irādet gitmek icāzet F.142 120[a]/1
g.-mek irādet gitmek icāzet P.401 15[b]/11
g.-meye F.116[a]/1, P.2[a]/10
söylenen gėrü g.-meye F.116[a]/1, P.2[a]/10

g.-mez F.524 131^{a}/7, P.562 21^{a}/6
ḳażā görüni g.-mez ḳarı bükülüp ölmez F.524 131^{a}/7
ḳażā görüni g.-mez ḳarrı bükülüp ölmez P.562 21^{a}/6
g.-miş F.427 128^{a}/8, P.506 19^{a}/7
eşegüñ eve g.-miş yorġa yoluñda ḳalmış P.506 19^{a}/7
eşek eve g.-miş yorġa yolda ḳalmış F.427 128^{a}/8
g.-se F.520 131^{a}/4
ḳoyuna ḳurt g.-se vay biregüyedür F.520 131^{a}/4
g.-ür F.115^{b}/11, F.214 122^{a}/4, F.676 135^{b}/6, P.1^{b}/2, P.224 10^{b}/2
ḫaste ṣaġalınca ḥekīm ḳapuya g.-ür F.214 122^{a}/4
her biri bir ṣūretden g.-ür F.115^{b}/11, P.1^{b}/2
ḫırlı s.kdügüm Ḳaraca Aḥmed Tekyesine mi g.-ür P.224 10^{b}/2
ḫırlu s.kdügüm Ḳaraca Aḥmed Türbesine mi g.-ür F.676 135^{b}/6
söz çoḳ dürlüdür her biri bir ṣūretden g.-ür P.1^{b}/2

geldük: İstek bildiren cümlenin başında "artık, şimdi" anlamında kullanılır.
g. F.116^{a}/5, P.2^{b}/3
g. imdi atalar sözin söyleyelüm F.116^{a}/5, P.2^{b}/3

gelin: gelin
g.+i F.469 129^{b}/1, P.552 20^{b}/9
g.+i ata bindür güyegi yolı ḳancarı dėr F.469 129^{b}/1
g.+i ata bindür güyegi yolı ḳancaru dėr P.552 20^{b}/9

gelin ol-: gelin ol-, (genç kız) evlen-
g.-sam F.147 120^{a}/4, P.406 16^{a}/3
bir daḫı g.-sam yatış durış ögrenürdüm P.406 16^{a}/3
bir daḫı g.-sam yatış ṭurış ögrenürdüm F.147 120^{a}/4

gemi: sal, kayık
g.+de F.537 131^{b}/3, P.576 21^{b}/5
yemezseñ deve g.+de yedügin yė P.576 21^{b}/5
yėmezseñ deve g.+de yėdügün yė F.537 131^{b}/3

geñ: istek, arzu
g.+ümle P.208 9^{b}/10
ben g.+ümle mi büklütdüm beni erenler büklüdür P.208 9^{b}/10
g.+ümüle F.661 135^{a}/7
ben g.+ümüle mi büklürem beni erenler büklüdür F.661 135^{a}/7

geñez: kolay
g. F.639 134^{b}/3, P.185 9^{a}/1
alçaḳ eşek tīmārlamaġa g. olur P.185 9^{a}/1
alçaḳ ėşek timārlamaġa g. olur F.639 134^{b}/3

geñinle: (kendi) isteğiyle
g. F.690 136^{a}/3, P.50 4^{a}/9

kişi g. mi ḳażāya uġrar F.690 136[a]/3
kişi g. mi ḳażāya uġrar P.50 4[a]/9

gerçek: gerçek
g. F.160 120[b]/2, P.418 16[b]/2
yaġı yalan ḳış g. F.160 120[b]/2
yaġı yalan ḳış g. P.418 16[b]/2
g.+den P.103 6[a]/8
yalan vardur kim g.+den yegdür P.103 6[a]/8

gerdege gir-: gerdeğe gir-
g.-me P.92 5[b]/10
biregi s.kile g.-me P.92 5[b]/10

gerek: gerek
g. F.59 117[b]/9, F.161 120[b]/2, F.167 120[b]/8, F.231 122[b]/5, F.337 125[b]/7, F.375 126[b]/7, F.376 126[b]/8, F.411 127[b]/8, F.482 129[b]/14, F.511 130[b]/11, F.523 131[a]/7, F.548 131[b]/13, F.632 134[a]/12, F.641 134[b]/4, P.21 3[a]/9, P.178 8[b]/7, P.187 9[a]/3, P.316 13[a]/10, P.355 14[b]/3, P.419 16[b]/2, P.425 16[b]/7, P.481 18[b]/1, P.561 21[a]/6, P.587 22[a]/3, P.628 23[b]/2
ʿāşıḳa yā ṣabr yā sefer g. P.21 3[a]/9
bir ḳoyuna biñ ḳoyuna çōbān g. P.561 21[a]/6
bir ḳoyuna ve biñ ḳoyuna daḫı bir çōbān g. F.523 131[a]/7
degirmi yurt dutmaġa degirmi g.t g. P.187 9[a]/3
degirmi yurt ṭutmaġa degirmi g.t g. F.641 134[b]/4
deveye burç g. ise boyun uzada P.355 14[b]/3
düşmāna yaraḳ g. yā düşmāndan ıraḳ g. F.482 129[b]/14
eyü dirlige çoḳ ḫarc g. F.548 131[b]/13
eyü dirlige çoḳ ḫarc g. P.587 22[a]/3
eyü söze ne ṭanışıḳ g. F.511 130[b]/11
görünen kūya ne ḳulaġuz g. F.632 134[a]/12
görünür kūya ne ḳulaġuz g. P.178 8[b]/7
ḫaberi vėrenden alan uṣlu g. F.167 120[b]/8
ḫaberi vėrenden alan uṣlu g. P.425 16[b]/7
ḳış ḳış g. yaz yaz F.161 120[b]/2
ḳış ḳış g. yaz yaz P.419 16[b]/2
kişinüñ boġazı kendüden aşaġa g. F.337 125[b]/7
kişinüñ boġazı kendüden aşaġa g. P.628 23[b]/2
kişinüñ muṣāḥibi kendüden yėg g. F.231 122[b]/5
ḳurd baṣmaġa ḳurd gibi köpek g. P.316 13[a]/10
ḳurdı baṣmaġa ḳurd bigi köpek g. F.59 117[b]/9
nerdibān ayaḳ ayaḳ çıḳmaḳ g. F.375 126[b]/7
ulularuñ göñli mūm gibi g. P.481 18[b]/1

ulularuñ göñlü mūm bigi g. F.376 126b/8
yol eri yolda g. F.411 127b/8
g.+dür F.255 123a/10
ʿāşıḳa yā ṣabr yā sefer g.+dür F.255 123a/10
g.+iken (geregiken) F.136 119b/12, P.395 15b/7
eve g.+iken mescide ḥarām F.136 119b/12
eve g.+iken mescide ḥarām P.395 15b/7
g.+ise (geregise) F.98 118b/12, F.625 134a/5, P.171 8b/2
deveye burç g.+ise boynın uzada F.98 118b/12
oġula devlet g.-ise ataya anaya ḥürmet eyleye F.625 134a/5
oġula devlet g.-ise ataya anaya ḥürmet eyleye P.171 8b/2
g.+se F.115b/4
her kime Ḥaḳ g.+se niʿmetine şükr eylesün F.115b/4
gerek ol-: gerekli ol-, gerek-
g.-ur F.468 129b/1, P.551 20b/8
ḫaṭībe ḳılıcı gibi heftede bir kez g.-ur P.551 20b/8
ḫaṭīb ḳılıcı gibi bir kez g.-ur F.468 129b/1
gėrü: geri, tekrar
g. F.116a/1, F.364 126a/15, P.2a/9, P.469 18a/4
söylenen g. gelmeye F.116a/1
söylenen g. gelmeye P.2a/9
kesilen baş g. bitmez F.364 126a/15
kesilen baş g. bitmez P.469 18a/4
getür-: getir-
g.Ø F.73 118a/5, F.458 129a/6, F.659 135a/5, P.330 13b/9, P.541 20b/1
baña iki ṭaş arasından un g. F.458 129a/6
baña iki ṭaş arasından un g. P.541 20b/1
deve ḳuşına yük g. dėmişler ben ḳuşam dėmiş uç dėmiş-ler deve uçar mı dėmiş F.659 135a/5
gün varıken ṭavaruñ eve g. F.73 118a/5
gün varıken ṭavaruñ eve g. P.330 13b/9
g.-enile F.318 125a/5
eylik bilmeyen ḳatında ṣu g.-enile señek ṣıyan birdür F.318 125a/5
g.-enle P.609 22b/9
eylük bilmeyen ḳatında ṣu g.-enle señek ṣıyan birdür P.609 22b/9
g.-medügin F.508 130b/8
toṣun yük g.-medügin andan bildüm aluḳlamadın tersledi F.508 130b/8
g.-mege F.155 120a/12, P.413 16a/9

azacuḳ nereye gidersin çoḳ g.-mege F.155 120ª/12
azacuḳ nėreye gidersin çoḳça g.-mege P.413 16ª/9

gevher: *(Far.)* cevher, değerli taş
g.+dür F.539 131ᵇ/4, P.578 21ᵇ/7
begler sözi g.+dür ṣımaḳ olmaz F.539 131ᵇ/4
begler sözi g.+dür ṣımaḳ olmaz P.578 21ᵇ/7

gevşe-: geviş getir-
g.-r F.683 135ᵇ/12
beg ṭanası bigi yatup g.-r F.683 135ᵇ/12

gevşeme: geviş getirme
g. P.40 4ª/1
beg danası gibi yatup g. görsetme P.40 4ª/1

gey-: giy-
g.Ø F.104 119ª/2, P.362 14ᵇ/8
günine göre kürkin g. F.104 119ª/2
günine göre kürkin g. P.362 14ᵇ/8

gez-: gez-
g.-en F.419 128ª/2, P.70 5ª/3
ėl g.-en ėlce bilür F.419 128ª/2
ėl g.-en yā budına bulur ya boġazına P.70 5ª/3

gibi: gibi
g. F.127 119ᵇ/5, F.468 129ᵇ/1, P.40 4ª/1, P.74 5ª/6, P.77 5ª/8, P.316 13ª/10, P.386 15ᵇ/2, P.481 18ᵇ/1, P.551 20ᵇ/8, P.572 21ᵇ/3
beg danası g. yatup gevşeme görsetme P.40 4ª/1
düşmānuñ ʿömri aḳça g. olsun F.127 119ᵇ/5
düşmenüñ ʿömri aḳça g. olsun P.386 15ᵇ/2
ḫaṭībe ḳılıcı g. heftede bir kez gerek olur P.551 20ᵇ/8
ḫaṭīb ḳılıcı g. bir kez gerek olur F.468 129ᵇ/1
ḳaplan g. buludıla ṭalaşma P.572 21ᵇ/3
kişinüñ eski oynaşı eyerlenmiş atı g. olur P.74 5ª/6
ḳurd başmaġa ḳurd g. köpek gerek P.316 13ª/10
s.kine uyan s.ki g. başı aşaġa olur P.77 5ª/8
ulularuñ göñli mūm g. gerek P.481 18ᵇ/1

gici-: kaşın-
g.-yicek P.61 4ᵇ/6
keçinüñ g.ti g.-yicek çōbān etmegin yėr P.61 4ᵇ/6

giçi: küçük
g.+ler F.453 129ª/2, P.535 20ª/7
g.+ler ṣu döker ulular ṭayınur dėmiş F.453 129ª/2
g.+ler ṣu döker ulular ṭayınur dėmişler P.535 20ª/7

giçi bayram: Kurban Bayramı
g.+da P.68 5^a/1
ulu bayramda aşdan ṣaḳın g.+da etden ṣaḳın P.68 5^a/1
gine: gine, yine
g. F.323 125^a/9
balçıġı dīvāra vur ṭutarsa ḫ̮ōş dutmazsa g. ḫ̮ōş F.323 125^a/9
gir-: gir-
g.Ø F.361 126^a/12, P.466 18^a/2
ḳaşaġı al āḫ̮ūra g. yaġır at bellüdür P.466 18^a/2
ḳaşaġuyı al āḫ̮ūra g. yaġır at bellüdür F.361 126^a/12
g.-düm F.436 128^b/1, P.516 19^b/4
çömlek dėmiş dibüm altun ḳaşıḳ dėmiş g.-düm çıḳdum F.436 128^b/1
çömlek dėmiş dibüm altun ḳaşıḳ dėmiş g.-düm çıḳdum P.516 19^b/4
g.-en F.242 122^b/14, F.350 126^a/3, P.10 3^a/10, P.641 23^b/11
etile ṭırnaḳ arasına g.-en yiyüp çıḳar F.242 122^b/14
etle ṭırnaḳ arasına g.-en yiyür çıḳar P.10 3^a/10
ḳāżıya yaluñuz g.-en saḳalın sıġayıp çıḳar F.350 126^a/3
ḳāżıya yaluñuz g.-en ṣaḳalın sıġayup çıḳar P.641 23^b/11
g.-irse F.636 134^a/15
baḫ̮īl cennete girmez g.-irse de raḥmet bulmaz F.636 134^a/15
g.-mez F.115^b/12, F.3 116^a/9, F.636 134^a/15, P.2^a/7, P.3 2^b/6, P.182 8^b/10
atalar sözi Ḳurʾān'a g.-mez F.115^b/12
atalar sözi Ḳurʾān'a g.-mez P.2^a/7
baḫ̮īl cennete g.-mez girirse de raḥmet bulmaz F.636 134^a/15
baḫ̮īl cennete g.-mez girürse raḥmet bulmaz P.182 8^b/10
ulularuñ sözi Ḳurʾān'a g.-mez illā yanınca yeler P.3 2^b/6
ulularuñ sözi Ḳurʾān'a g.-mez illā yanınca yėler F.3 116^a/9
g.-ür F.493 130^a/10
çuvāl-dūz yurdusı deñlü delikden deve deñlü sovuḳ g.-ür F.493 130^a/10
g.-ürse P.182 8^b/10
baḫ̮īl cennete girmez g.-ürse raḥmet bulmaz P.182 8^b/10
git-: git-; yit-, yok ol-
g.-eni (gideni) P.494 18^b/10
g.-eni ḳo ṭuranı ḫ̮ōş gör P.494 18^b/10
g.-enüñ (gidenüñ) F.398 127^a/11, F.446 128^b/10, P.526 20^a/1
her nesnenüñ erkānı vardur oduna g.-enüñ urġanı vardur F.446 128^b/10

her nesnenüñ erkānı var oduna g.-enüñ erkānı var P.526 20[a]/1
ölenile g.-enüñ dōstı olmaz F.398 127[a]/11
g.-er (gider) F.316 125[a]/3, F.630 134[a]/10, P.176 8[b]/6, P.607 22[b]/7
ulularla keşir ekenüñ yoġunı g.tine g.-er F.630 134[a]/10
ulularla keşir ekenüñ yoġunı g.tine g.-er P.176 8[b]/6
ulularuñ devlet gidicek ʿaḳlı bile g.-er P.607 22[b]/7
ulularuñ devleti gidicek devlet bile g.-er F.316 125[a]/3
g.-ersin (gidersin) F.155 120[a]/12, F.566 132[a]/14, F.651 134[b]/12, P.413 16[a]/9, P.645 24[a]/4
azacuḳ nereye g.-ersin çoḳ getürmege F.155 120[a]/12
azacuḳ nėreye g.-ersin çoḳça getürmege P.413 16[a]/9
eşege ṣormışlar bugün ḳanda g.-ersin anı bizlengiç bilür demişler P.645 24[a]/4
ėşege ṣormışlar bugün ḳanda g.-ersin anı bizlengiç bilür dėmiş F.566 132[a]/14
yėdük içdük yatacaḳ vaḳt ḳanda g.-ersin F.651 134[b]/12
g.-ersiñ (gidersiñ) P.197 9[a]/11
yedük içdük yatacaḳ vaḳıt ḳanda g.-ersiñ P.197 9[a]/11
g.-icek (gidicek) F.316 125[a]/2, P.607 22[b]/7
ulularuñ devlet g.-icek ʿaḳlı bile gider P.607 22[b]/7
ulularuñ devleti g.-icek devlet bile gider F.316 125[a]/2
g.-mek F.142 120[a]/1, P.401 15[b]/11
gelmek irādet g.-mek icāzet F.142 120[a]/1
gelmek irādet g.-mek icāzet P.401 15[b]/11

giyegilik: güveyilik, damatlık krş. *güyegilik*
g. F.460 129[a]/8
g. kim etmez ḳızı kim dilemez F.460 129[a]/8

gizlü: gizli
g. F.116[a]/1, P.2[a]/10
cihānda g. sözler olmaġıçun āşikār, ol sebebden ad vėrildi buña Kitāb-ı Atalar P.2[a]/10
cihānda g. söz olmaġıçun āşikār ol sebebden ad vėrildi buña Kitāb-ı Atalar F.116[a]/1

göbek (?)**:** göbek
g.+de P.62 4[b]/7
çünki ṭamaġuñ yoḳ ėlüñ g.+de n'eyler P.62 4[b]/7

göcen: hayvan yavrusu; kokarca, sansar cinsinden kediye benzer bir hayvan krş. *gücigen*
g. P.623 23[a]/9
alıla arṣlan dutulur gücile g. dutulmaz P.623 23[a]/9

göç-: göç-

g.Ø F.30 116^b/15, F.79 118^a/10, P.286 12^b/2, P.336 14^a/1

aẖşam oldı ḳon ṣabāḥ oldı g. F.30 116^b/15

aẖşam oldı ḳon ṣabāḥ oldı g. P.286 12^b/2

derziye g. dėmişler ignesin başına ṣoḳmış F.79 118^a/10

derziye g. dėmişler ignesin başına ṣoḳmış P.336 14^a/1

g.-dügüñ P.312 13^a/7

g.-dügüñ yėrüñ ḳadri ḳonduḳ yėrde bilinür P.312 13^a/7

g.-dük F.55 117^b/5

g.-dük yurduñ ḳadri ḳonduḳ yurtda bilinür F.55 117^b/5

g.-er F.288 124^a/7, P.124 6^b/10

ḳonan g.-er gelen geçer F.288 124^a/7

ḳonan g.-er yeyen içer ḳonan g.-er P.124 6^b/10

g.-erem F.12 116^b/1, P.269 11^b/11

g.-erem deyü esbābuñı dağıtma P.269 11^b/11

g.-erem dėyü eksügüñ ṭağıtma F.12 116^b/1

gök: gök, gökyüzü

g.+de P.85 5^b/3

deveyi yėl aldı dėrler tozunı g.+de iste P.85 5^b/3

g.+den F.653 134^b/15, P.198 9^b/1

benüm ol ṭālıġım yoḳdur ki g.+den palān yaġarsa ḳusḳunı boġazıma geçe F.653 134^b/15

benüm ol ṭāliʿüm mi var ki g.+den pālān yaġarsa ḳusġunı boġazuma geçe P.198 9^b/1

g.+e (göge) F.100 118^b/14, F.667 135^a/13, P.214 10^a/4, P.358 14^b/5

aġaç ne ḳadar uzunısa g.+e ėrecegi yoḳ F.100 118^b/14

aġaç ne ḳadar uzunsa g.+e ėrmez P.358 14^b/5

it üni g.+e aġmaz F.667 135^a/13

it üni g.+e aġmaz P.214 10^a/4

g.+i (gögi) F.587 133^a/4, P.130 7^a/3

ṭoñuzı basmayınca g.+i görmez F.587 133^a/4

ṭoñuzı baṣmayınca g.+i görmez P.130 7^a/3

gölge: gölge

g. F.571 132^b/5, P.650 24^a/10

g. ẖōş çuvāl boş P.650 24^a/10

yazın g. ẖōş ḳışın cuvāl boş F.571 132^b/5

g.+sin P.89 5^b/7

ögendireyi s.kem g.+sin daẖı P.89 5^b/7

gölge ḳov-: gölgeden gölgeye koş-; sıkıntıya geleme-

g.-an F.572 132^b/6, P.651 24^a/10

aġustosda g.-an zemherīde ḳarnın ovar F.572 132b/6
aġustosda g.-an zemherīde ḳarnın ovar P.651 24a/10

göl ol-: göl ol-; birik-, art-, çoğal-
g.-ur F.95 118b/9, P.352 14b/1
ṭama ṭama g.-ur düşmān gözi kör olur F.95 118b/9
ṭama ṭama g.-ur düşmān gözi kör olur P.352 14b/1

gönder-: gönder-
g.Ø P.306 13a/4
oğlanı yumuşa g. ardınca var P.306 13a/4

gönen-: sev-, sevgi duy-; sevin-, mutlu ol-; faydalan-
g.-eyin F.684 135b/13, P.41 4a/2
oḳuduġuñ Ḳurʾān'ısa g.-eyin dillerüñe F.684 135b/13
oḳuduġuñ Ḳurʾān'sa g.-eyin dillerüñe P.41 4a/2
g.-ür F.277 123b/14, P.113 6b/3
ḳalb ḳazanur ḳaltebān g.-ür F.277 123b/14
ḳalb ḳazanur ḳaltebān g.-ür P.113 6b/3

göñlinden gider-: gönlünden/kalbinden çıkar-
g.-mesün F.115b/4-5
her kime Ḥaḳ gerekse niʿmetine şükr eylesün g.-mesün F.115b/4-5

göñlüñe yaz-: öğrenip gönlünde sakla-
g. F.115b/14, P.2a/9
söylenmişi g. F.115b/14, P.2a/9

göñ(ü)l: gönül; arzu, istek
g.+i (göñli) P.481 18b/1
ulularuñ g.+i mūm gibi gerek P.481 18b/1
g.+ü (göñlü) F.376 126b/8
ulularuñ g.+ü mūm bigi gerek F.376 126b/8
g.+üñ (göñlüñ) P.101 6a/7
s.kilmege g.+üñ yoḳ anda n'eylersin P.101 6a/7

göñül yap-: gönül yap-, gönül al-
g.-maḳ F.599 133a/13, P.143 7b/1
g.-maḳ ʿarş yapmaḳdur F.599 133a/13
g.-maḳ ʿarş yapmaḳdur P.143 7b/1

göñül yėñ-: birini çok üzecek bir davranışta bulun-, gücendir-, gönül kır- krş. *göñül yıḳ-*
g.-en F.186 121a/9
g.-en Tañrı'ya ėrmez F.186 121a/9

göñül yıḳ-: birini çok üzecek bir davranışta bulun-, gücendir-, gönül kır- krş. *göñül yėñ-*

g.-an P.446 17^{a}/10

g.-an Tañrı'ya ėrmez P.446 17^{a}/10

gör-: gör-, bak-; karşılaş-; tecrübe et-; yaşa-, başına gel-

g.Ø F.7 116^{a}/12, F.69 118^{a}/1, F.165 120^{b}/5, P.264 11^{b}/8-9, P.326 13^{b}/5, P.423 16^{b}/5

anasın g. ḳızın al ḳıyısın g. bezin P.264 11^{b}/8-9

anasın g. ḳızın al ḳıyısın g. bez̠in al F.7 116^{a}/12

ay g. oruç ṭut ay g. bayram eyle F.165 120^{b}/5

bir g. g. iş bir g. biliş P.326 13^{b}/5

bir g. görüş bir g. biliş F.69 118^{a}/1

oruç dut ay g. ay g. bayram eyle P.423 16^{b}/5

g.-dügüñ F.556 132^{a}/4, P.30 3^{b}/5, P.595 22^{a}/9

g.-dügüñ dileme gözden düşersin F.556 132^{a}/4

g.-dügüñ dileme gözden düşersin P.595 22^{a}/9

gözüñle g.-dügüñ etegüñle örtgil P.30 3^{b}/5

g.-düm F.475 129^{b}/7

ṭavşanuñ ḳaçışın g.-düm etinden yigrendüm F.475 129^{b}/7

g.-dümse P.83 5^{b}/1

ṭ.şaġuñ g.-dümse turp öñüme düşdi P.83 5^{b}/1

g.-düñ F.590 133^{a}/6, P.134 7^{a}/6

er g.-düñ ḳuşan ev g.-düñ ḳaşan F.590 133^{a}/6

er g.-düñ ḳuşan ev g.-düñ ḳaşan P.134 7^{a}/6

g.-düñse F.301 124^{b}/4, P.249 11^{a}/9

bir kişi kir pas g.-düñse dene buzaġu ṣanma F.301 124^{b}/4

bir kişi kir pas g.-düñse dene buzaġu ṣanma P.249 11^{a}/9

g.-incedür F.218 122^{a}/7

kedinüñ uṣluluġı ṣıçan g.-incedür F.218 122^{a}/7

g.-meyen F.621 134^{a}/2, P.166 8^{a}/8

ayunuñ dişin g.-meyen başını ḳabaḳ ṣanur P.166 8^{a}/8

ayunuñ dişin g.-meyen başın ḳabaḳ ṣanur F.621 134^{a}/2

g.-meyince F.115 119^{a}/10, F.326 125^{a}/12, F.492 130^{a}/8, P.374 15^{a}/4, P.617 23^{a}/4

oġul atadan g.-meyince ṣofra çekmez P.374 15^{a}/4

oġul atadan g.-meyince ṣofra ṣalmaz F.115 119^{a}/10

yazılu yazısuz görse gerek g.-meyince gūra girmez P.617 23^{a}/4

yazulu yazusın görse gerek g.-meyince gūra girmez F.326 125^{a}/12

yılan yılduz g.-meyince ölmez F.492 130^{a}/8

g.-mez F.117 119^{a}/12, F.587 133^{a}/4, P.130 7^{a}/4, P.376 15^{a}/6

kendü gözindeki hezeni g.-mez biregü gözündeki çöbi görür F.117 119^{a}/12
kendü gözindeki sereni g.-mez biregü gözindeki çöpi görür P.376 15^{a}/6
ṭoñuzı basmayınca gögi g.-mez F.587 133^{a}/4
ṭoñuzı baṣmayınca gögi g.-mez P.130 7^{a}/4
g.-se gerek F.326 125^{a}/11-12, P.617 23^{a}/4
yazılu yazısuz g.-se gerek görmeyince gūra girmez P.617 23^{a}/4
yazulu yazusın g.-se gerek görmeyince gūra girmez F.326 125^{a}/11-12
g.-ür F.117 119^{a}/12, P.376 15^{a}/6
kendü gözindeki hezeni görmez biregü gözündeki çöbi g.-ür F.117 119^{a}/12
kendü gözindeki sereni görmez biregü gözindeki çöpi g.-ür P.376 15^{a}/6

göre: göre, bir şeye uygun olarak, bir şey uyarınca
g. F.104 119^{a}/1, F.144 120^{a}/3, P.362 14^{b}/7, P.403 16^{a}/1
günine g. kürkin gey F.104 119^{a}/1
günine g. kürkin gey P.362 14^{b}/7
yorġanıña g. kösül P.403 16^{a}/1
yorġanuña g. kösil F.144 120^{a}/3
g.+dür P.377 15^{a}/7
her kişi kendü ʿaybına g.+dür P.377 15^{a}/7

göre göre: göre göre, tecrübe ederek, düşe kalka
g.-e F.348 126^{a}/1, P.639 23^{b}/10
g.-e bahādurdur P.639 23^{b}/10
g.-e bahādur olur F.348 126^{a}/1

görin-: görün-; uygun düş- krş. *görün-*
g.-enden F.392 127^{a}/6
g.-enden görinmez çoḳ F.392 127^{a}/6
g.-mez F.392 127^{a}/6, P.501 19^{a}/4
görinenden g.-mez çoḳ F.392 127^{a}/6
görinürden g.-mez çoḳdur P.501 19^{a}/4
g.-ür F.635 134^{a}/15, F.693 136^{a}/5, P.178 8^{b}/7, P.181 8^{b}/10
g.-ür kūya ne ḳulaġuz gerek P.178 8^{b}/7
īmām oṣurıcaḳ cemāʿate ṣıçmaḳ g.-ür F.693 136^{a}/5
ḳonşı tavıġı ḳonşıya ḳaz g.-ür F.635 134^{a}/15
ḳoñşı tavuġı ḳoñşıya ḳaz g.-ür P.181 8^{b}/10
g.-ürden P.501 19^{a}/4
g.-ürden görinmez çoḳdur P.501 19^{a}/4

görk: güzellik, gösteriş

g.+dür F.299 124b/2, P.247 11a/7

ṭon g.+dür er Türk'dür P.247 11a/7

ṭon g.+dür hem üstüñe örtüdür F.299 124b/2

görset-: göster-

g.-me P.40 4a/1

beg danası gibi yatup gevşeme g.-me P.40 4a/1

g.-ürden P.63 4b/7

g.-ürden oturur ōrūspī yegdür P.63 4b/7

görün-: görün- krş. *görin-*

g.-en F.632 134a/12

g.-en kūya ne ḳulaġuz gerek F.632 134a/12

g.-i F.524 131a/7, P.562 21a/6

ḳażā g.-i gelmez ḳarı bükülüp ölmez F.524 131a/7

ḳażā g.-i gelmez ḳarrı bükülüp ölmez P.562 21a/6

görüş-: görüş-, buluşup konuş-, sohbet et-

g.Ø F.69 118a/1

bir gör g. bir gör biliş F.69 118a/1

g.t: kaba et; alt taraf, dip

g. F.641 134b/4, F.642 134b/5, P.187 9a/3, P.188 9a/4

degirmi yurt dutmaġa degirmi g. gerek P.187 9a/3

degirmi yurt ṭutmaġa degirmi g. gerek F.641 134b/4

ṣıçaram dėyen g. bir gün ṣıçar F.642 134b/5

ṣıçaram dėyen g. bir gün ṣıçar P.188 9a/4

g.+den P.90 5b/7

g.+den başa ṭoġrı ḫaber yoḳ P.90 5b/7

g.+e F.662 135a/8, F.695 136a/6, P.209 9b/11

g.tüm g.+e degişicek g.tümden ne kelām var F.695 136a/6

oṣurġan g.+e arpa etmegi behāne F.662 135a/8

oṣurġan g.+e arpa etmegi behānedür P.209 9b/11

g.+i P.61 4b/6

keçinüñ g.+i giciyicek çōbān etmegin yėr P.61 4b/6

g.+in P.575 21b/5

ne ḳadar ḳoyun yüñlü ise ancaḳ g.+in örter P.575 21b/5

g.+inde P.569 21b/1

hīç üzüm olmaz ki g.+inde çöpi olmaya P.569 21b/1

g.+ine F.630 134a/10, F.640 134b/3, F.654 135a/1, P.75 119a/6, P.176 8b/6, P.186 9a/2, P.215 10a/5

ay benümle olsun ılduz g.+ine ayaġum P.215 10a/5

eşek s.ki ḳoduḳ g.+ine olmaz F.640 134b/3

eşek s.ki ḳoduḳ g.+ine olmaz P.186 9^{a}/2
ölen s.ki ağlayan g.+ine F.654 135^{a}/1
ṣıçan inine ṣığmaz g.+ine ḳabaḳ aṣar P.75 119^{a}/6
ulularla keşir ekenüñ yoġunı g.+ine gider F.630 134^{a}/10
ulularla keşir ekenüñ yoġunı g.+ine gider P.176 8^{b}/6

g.+üm F.695 136^{a}/6, P.42 4^{a}/3, P.55 4^{b}/1
g.+üm g.te degişicek g.tümden ne kelām var F.695 136^{a}/6
g.+üm g.tüñe degişicek g.tüme ne kelām var P.55 4^{b}/1
s.kem ol kengeli kim g.+üm acıda P.42 4^{a}/3

g.+ümden F.695 136^{a}/6
g.tüm g.te degişicek g.+ümden ne kelām var F.695 136^{a}/6

g.+üme P.55 4^{b}/1
g.tüm g.tüñe degişicek g.+üme ne kelām var P.55 4^{b}/1

g.+ün F.536 131^{b}/2
ne ḳadar ḳoyun yüñlüyise ancaḳ g.+ün örter F.536 131^{b}/2

g.+üñ P.108 6^{a}/11
g.+üñ kiriye vėrdüñ elüñ ḳarşu dutma P.108 6^{a}/11

g.+ünde F.531 131^{a}/13
hīc üzüm yoḳdur ki g.+ünde çöpi olmaya F.531 131^{a}/13

g.+üñe P.55 4^{b}/1
g.tüm g.+üñe degişicek g.tüme ne kelām var P.55 4^{b}/1

götür-: götür-, taşı-

g.Ø P.206 9^{b}/7
deve ḳuşına yük g. dėmişler ḳuşam dėmiş uç dėmişler deve uçar mı dėmiş P.206 9^{b}/7

g.-mek gerek F.278 123^{b}/15, P.114 6^{b}/4
ḳalḳan ḳażā ṣavar g.-mek gerek F.278 123^{b}/15
ḳalḳan ḳażā ṣavar g.-mek gerek P.114 6^{b}/4

g.-mez F.372 126^{b}/5, P.477 18^{a}/9
ḳınadan ġayrı nesne yaġ g.-mez F.372 126^{b}/5
ḳoyundan ġayrı nesne yaġ g.-mez P.477 18^{a}/9

g.-ür F.41 117^{a}/9, P.297 12^{b}/9
kişi ne ekse anı g.-ür F.41 117^{a}/9
kişi ne ekse anı g.-ür P.297 12^{b}/9

götürül-: kaldırıl-, kaybedil-, yok edil-

g.-mez F.452 129^{a}/1, P.534 20^{a}/7
burun yüzden g.-mez F.452 129^{a}/1
burun yüzden g.-mez P.534 20^{a}/7

göz: göz

g. F.166 120^{b}/7, F.209 121^{b}/15, P.424 16^{b}/6

baña şuʿle vėrmeyen g. çıḳsun F.166 120^{b}/7
baña şuʿle vėrmeyen g. çıḳsun P.424 16^{b}/6
ėl içün aġlayan g. çıḳsun F.209 121^{b}/15
g.+e F.230 122^{b}/3
ṣaḳınan g.+e çöp düşegen olur F.230 122^{b}/3
g.+i F.95 118^{b}/9, F.185 121^{a}/9, F.286 124^{a}/6, F.474 129^{b}/6, P.122 6^{b}/9, P.352 14^{b}/1, P.445 17^{a}/10
ėl g.+i meḥekdür F.474 129^{b}/6
ġarīb g.+i kör olur F.286 124^{a}/6
ġarīb g.+i kör olur P.122 6^{b}/9
oduncı g.+i omcada F.185 121^{a}/9
oduncı g.+i omcada P.445 17^{a}/10
ṭama ṭama göl olur düşmān g.+i kör olur F.95 118^{b}/9
ṭama ṭama göl olur düşmān g.+i kör olur P.352 14^{b}/1
g.+indeki P.376 15^{a}/5
kendü g.+indeki sereni görmez biregü g.+indeki çöpi görür P.376 15^{a}/5
g.+üñ F.96 118^{b}/10, F.171 120^{b}/11, F.280 124^{a}/1, P.116 6^{b}/5, P.353 14^{b}/2, P.429 16^{b}/9
elüñ işdeyiken g.+üñ eşde olsun P.429 16^{b}/9
elüñ işdeyiken g.+üñ ėşde olsun F.171 120^{b}/11
g.+üñ üstinde ḳaşuñ mı var dėmişler melūl olma P.116 6^{b}/5
g.+üñ üstine ḳaşuñ mı var dėdiler melūl olursın F.280 124^{a}/1
varduġuñ yėr körise sen daḫı g.+üñ ḳıp F.96 118^{b}/10
varduġuñ yėr körse sen de bir g.+üñ ḳıp P.353 14^{b}/2
g.+ündeki F.117 119^{a}/12
kendü gözindeki hezeni görmez biregü g.+ündeki çöbi görür F.117 119^{a}/12
g.+üñle P.30 3^{b}/5
g.+üñle gördügüñ etegüñle örtgil P.30 3^{b}/5

gözden düş-: kendisine duyulan sevgi ve ilgiyi kaybet-, itibarı, değeri kalma-
g.-ersin F.556 132^{a}/4, P.595 22^{a}/9
gördügüñ dileme g.-ersin F.556 132^{a}/4
gördügüñ dileme g.-ersin P.595 22^{a}/9

gözel: güzel; güzel kadın veya kız
g. F.90 118^{b}/4, F.300 124^{b}/4, P.347 14^{a}/8, P.359 14^{b}/6, P.440 17^{a}/6
ʿavretüñ mestūresin al g. çıḳarsa ṭāliʿün P.440 17^{a}/6
çam budaġından g. dudaġından P.359 14^{b}/6
g. ḳandayısa ġavġāsuz olmaz F.90 118^{b}/4
g. ḳandayısa ġavġāsuz olmaz P.347 14^{a}/8

yoḳsul ṭāniş-mendüñ sözi geçmez meger ʿavreti g. ola F.300 124b/4

g.+i F.101 118b/14

çamı budaġından g.+i ṭudaġından F.101 118b/14

gözen: güzel, cazibedar

g. F.179 121a/3

ʿavretüñ mestūresin al g. çıḳarsa ṭāliʿün F.179 121a/3

göẕet-: gözet-

g.-ür (göẕedür) F.118 119a/13

her kişi kendü ʿaybını g.-ür F.118 119a/13

gözin çıḳar-: gözünü çıkar-, kör et-; yapılan iyiliği yüzüne vurarak birini incit-

g.-ma F.470 129b/3, P.553 20b/10

ḳaşuġıla aş vėr ṣapıla g.-ma P.553 20b/10

ḳaşuġıla aş vėrüp ṣapuyıla g.-ma F.470 129b/3

g.-mışlar F.677 135b/7, P.225 10b/3

bir ẖādimüñ g.-mışlar ol daẖı ṭ.şaġum yolına dėmiş F.677 135b/7

bir ẖādimüñ g.-mışlar ol daẖı ṭ.şaġum yolına dėmiş P.225 10b/3

gözle-: gözle-, dikkatle bak-

g.Ø F.245 123a/2, P.13 3a/3

oġuruñ g. oḳı at dėr F.245 123a/2

oġuruñ g. oḳı at dėr P.13 3a/3

gözsüz: gözsüz; güçsüz, kimsesiz

g. P.71 5a/4, F.200 121b/7

evecek ḳancuḳ g. enücük ṭoġurur P.71 5a/4

g. ḳuşuñ yuvasın Tañrı Taʿālā yapar F.200 121b/7

gözüñ oy-: gözünü oy-; kötülük yap-

g.-sun F.479 129b/11

torlaḳı bėsle g.-sun F.479 129b/11

gūra gir-: mezara gir-, öl-

g.-mez F.326 125a/12, P.617 23a/4

yazılu yazısuz görse gerek görmeyince g.-mez P.617 23a/4

yazulu yazusın görse gerek görmeyince g.-mez F.326 125a/12

gücigen: hayvan yavrusu; kokarca, sansar cinsinden kediye benzer bir hayvan krş. *göcen*

g. F.332 125b/2

alıla arṣlan dutulur gücile g. ṭutulmaz F.332 125b/2

gücile: zorla

g. F.228 122b/1, F.332 125b/2, P.623 23a/9

alıla arṣlan dutulur g. göcen dutulmaz P.623 23a/9

alıla arṣlan dutulur g. gücigen ṭutulmaz F.332 125b/2

ḳoyuna g. varan köpek aṣṣı eylemez F.228 122b/1

güçlü: güçlü

g. F.560 132a/8, P.601 22b/2

oğrı g. olıcaḳ rızḳ issi ṣuçlu olur F.560 132a/8

oğrı g. olıcaḳ rızḳ issi ṣuçlu olur P.601 22b/2

gül: *(< Far. gul)* gül

g. F.91 118b/5, P.348 14a/9

g. dikensüz olmaz F.91 118b/5

g. dikensüz olmaz P.348 14a/9

gül-: gül-

g.-meyesin F.239 122b/11, P.236 10b/11

ḥaḳḳuñ degdi nice g.-meyesin F.239 122b/11

ḥaḳḳuñ degdi nice g.-meyesin P.236 10b/11

gülistān: *(< Far. gulistān)* gül bahçesi

g.+ıdur F.162 120b/3, P.420 16b/3

od ḳış güninüñ g.+ıdur F.162 120b/3

od ḳışuñ g.+ıdur P.420 16b/3

gümişli: gümüşlü, gümüşle süslenmiş krş. *gümişlü*

g. P.530 20a/3

atumı ṣatduñ g. yancuġumısañ kesil P.530 20a/3

gümişlü: gümüşlü, gümüşle süslenmiş krş. *gümişli*

g. F.449 128b/13

at mı ṣatduñ g. yancuġum iseñ kesil F.449 128b/13

gün: gün; güneş; zaman, vakit, mevsim

g. F.73 118a/5, F.347 125b/15, F.464 129a/12, F.491 130a/7, F.618 133b/15, F.642 134b/5, P.67 4b/11, P.163 8a/6, P.188 9a/4, P.330 13b/8, P.638 23b/9

baḫīl g. olsa kimse üstine ṭoġmazdı F.491 130a/7

dilkü ne ḳadar çāpük ise bir g. boġazı ele vėrür P.163 8a/6

dilkü ne ḳadar çevük ise bir g. boġazı ele vėrür F.618 133b/15

g. ḳandan ṭoġarsa elüñ o yaña çön F.464 129a/12

g. varıken ṭavaruñ eve getür F.73 118a/5

g. varıken ṭavaruñ eve getür P.330 13b/8

ḳutlu g. doġuşından bellüdür P.638 23b/9

ḳuṭlu g. ṭoġuşından bellüdür F.347 125b/15

otuz g. oruç dut eşek s.kile bayram eyle P.67 4b/11

ṣıçaram dėyen g.t bir g. ṣıçar F.642 134b/5

ṣıçaram dėyen g.t bir g. ṣıçar P.188 9a/4

g.+de F.543 131b/8, P.582 21b/10

ekinci ḳırḳ g.+de bayar bāzirgān ḳırḳ g.+de P.582 21b/10

ekinci ḳırḳ yılda biter bāzirgān ḳırḳ g.+de F.543 131^b/8
g.+e F.76 118^a/7, P.333 13^b/10
yarım g.+e yarış yoḳdur F.76 118^a/7
yarım g.+e yarış yoḳdur P.333 13^b/10
g.+ine F.104 119^a/1, P.362 14^b/7
g.+ine göre kürkin gey F.104 119^a/1
g.+ine göre kürkin gey P.362 14^b/7

güt-: takip et-, riayet et-
g.-di P.1^b/4
her bir sözi atalar ḳırḳ yıl g.-di P.1^b/4

gütdür-: güttür-
g.-ür F.106 119^a/3, P.364 14^b/9
yavuz baş issine ṭoñuz g.-ür F.106 119^a/3
yavuz baş issine ṭoñuz g.-ür P.364 14^b/9

güyegi: güveyi, damat krş. *güyegü*
g. F.469 129^b/2, P.552 20^b/9
gelini ata bindür g. yolı ḳancarı dėr F.469 129^b/2
gelini ata bindür g. yolı ḳancaru dėr P.552 20^b/9

güyegilik: güveyilik, damatlık krş. *giyegilik*
g. P.544 20^b/3
g. kim etmez ḳızı kim dilemez P.544 20^b/3

güyegü: güveyi, damat krş. *güyegi*
g. F.612 133^b/9, P.157 8^a/1
kül depecük olmaz g. oġul olmaz F.612 133^b/9
kül depecük olmaz g. oġul olmaz P.157 8^a/1
g.+ñ F.489 130^a/5
ḳuluñ yoġısa g.+ñ de mi yoḳdur F.489 130^a/5

H

ḫaber: *(Ar.)* haber; bilgi
ḫ. F.173 120^b/12, P.90 5^b/8, P.305 13^a/3, P.431 16^b/10
delüden uṣlu ḫ. P.305 13^a/3
g.tden başa ṭoġrı ḫ. yoḳ P.90 5^b/8
ḫ. dėdüklerince olmaz F.173 120^b/12
ḫ. dėdüklerince olmaz P.431 16^b/10
ḫ.+üñ F.48 117^a/15, F.394 127^a/8, F.668 135^a/14, P.216 10^a/6, P.304 13^a/3

ḫ.+üñ doġrısın oġlandan al P.304 13^{a}/3

ḫ.+üñ ṭoġrusın oġlandan al F.48 117^{a}/15

ḳavī ḳavī kerkersin ḳoduḳ öldüginden ḫ.+üñ yoḳ F.668 135^{a}/14

köseye ṣaḳal muştılamışlar ḫ.+üñ olacaġın söyleñ dėmişler F.394 127^{a}/8

ḳurı ḳurı kerkersin ḳoduḳ öldüginden ḫ.+üñ yoḳ P.216 10^{a}/6

<**ḫaber**> **al-**: *(Ar.+T.)* haber al-

(ḫ.+i) a.-an F.167 120^{b}/8

ḫaberi vėrenden a.-an uṣlu gerek F.167 120^{b}/8

ḫaber vėr-: *(Ar.+T.)* haber ver-

ḫ.+i v.-enden P.425 16^{b}/6

ḫ.+i v.-enden alan uṣlu gerek P.425 16^{b}/6

ḥāc: *(< Far. ḫāc < Erm. ḫaç)* hac krş. *ḫāc*

ḥ. P.632 23^{b}/6

kime Müslimān dėseñ ḥ. ḳoltuġında çıḳar P.632 23^{b}/6

ḫāc: *(Far. < Erm. ḫaç)* hac krş. *ḥāc*

ḫ.+ı F.341 125^{b}/11

kime Müslimān dėseñ ḫ.+ı ḳoltuġında çıḳar F.341 125^{b}/11

ḫādim: *(Ar.)* hizmet eden köle; kısırlaştırılmış erkek

ḫ.+üñ F.677 135^{b}/7, P.225 10^{b}/2

bir ḫ.+üñ gözin çıḳarmışlar ol daḫı ṭ.şaġum yolına dėmiş F.677 135^{b}/7

bir ḫ.+üñ gözin çıḳarmışlar ol daḫı ṭ.şaġum yolına dėmiş P.225 10^{b}/2

ḥadīs̱: *(Ar.)* hadis

ḥ.+den P.1^{b}/7

sözlerini āyāt ve ḥ.+den aldılar P.1^{b}/7

ha... ha...: ha... ha..., eşitlik ifade eder

h. F.434 128^{a}/14, P.514 19^{b}/2

h. ördek h. degirmen ikisi daḫı ṣuda yörür F.434 128^{a}/14

h. ördek h. degirmen ikisi de ṣuda yörür P.514 19^{b}/2

ḥaḳ (1): *(< Ar. ḥaḳḳ)* hak, doğru, gerçek; hukukun veya geleneğin bir kimseye tanıdığı şey krş. *ḥaḳḳ*

ḥ. F.115^{b}/11, F.422 128^{a}/5, P.1^{b}/3, P.170 8^{a}/11

ʿaḳlı olan ḥ. sözi bulduġı yerde alur P.1^{b}/3

ʿaḳlı olan ḥ. sözi bulduġı yėrde alur F.115^{b}/11

ḥ. bāṭıldan aġlamadı aḳan dereyi kimse baġlamadı P.170 8^{a}/11

ḥ. söz aġudan acıdur F.422 128^{a}/5

ḥ.+dur P.554 20^{b}/11

bī-devlete ölüm ve ögüt ḥ.+dur evvel kev kişilere P.554 20^{b}/11

Ḥaḳ (2): *(< Ar. ḥaḳḳ)* Allah
Ḥ. F.115b/4, F.115b/9
Ādemī oldur ki Ḥ. sözile ʿamel eyleye F.115b/9
her kime Ḥ. gerekse niʿmetine şükr eylesün F.115b/4
Ḥ.+dan F.115b/3
ʿaḳlıla ėrdi dū cihānı Ḥ.+dan ġayrı bulmadı F.115b/3
ḥaḳīḳatde: gerçekte, aslına bakılırsa
ḥ. F.115b/13, P.2a/8
pes bu söz ol söze ḥ. bulışur F.115b/13, P.2a/8
ḥaḳīḳī: *(Ar.)* hakiki, gerçek
ḥ. P.2a/1
ḥ. ḥayvāndur ol kimesne insān olmaya P.2a/1
ḥaḳḳ: *(Ar.)* hak, hukukun veya geleneğin bir kimseye tanıdığı şey; hisse, pay krş. *ḥaḳ (1)*
ḥ.+ı F.22 116b/9, F.273 123b/10, P.39 3b/11, P.278 12a/7
etmegüñ ḥ.+ı varısa ṭuz anı ḳomaya P.39 3b/11
etmegüñ ḥ.+ı varısa ṭuz anı ḳomaya F.273 123b/10
ḳoñşı ḥ.+ı Tañrı ḥ.+ı F.22 116b/9
ḳoñşı ḥ.+ı Tañrı ḥ.+ı P.278 12a/7
ḥaḳḳ deg-: *(Ar.+T.)* hakkı geç-
ḥ.+uñ d.-di F.239 122b/11, P.236 10b/10
ḥ.+uñ d.-di nice gülmeyesin F.239 122b/11
ḥ.+uñ d.-di nice gülmeyesin P.236 10b/10
ḥaḳla-: hakkını ver-; hakkından gel-
ḥ.-mış F.149 120a/7
Cuḥa'ya muḥtesiblıḳ vėrmişler evvelā atasın ḥ.-mış F.149 120a/7
Ḥak Taʿālā: *(Ar.)* Yüce olan Allah
Ḥ. F.115b/8
Ḥ. buyurur F.115b/8
ḥāl: *(Ar.)* hâl, durum
ḥ.+in F.189 121a/12, P.449 17b/2
kişi acıḳmayınca aç ḥ.+in bilmez P.449 17b/2
kişi açıḳmayınca aç ḥ.+in bilmez F.189 121a/12
ḫalāyıḳ: *(< Ar. ḫalāʾiḳ)* kadın köle, cariye krş. *ḳalāyıḳ*
ḫ.+ı P.447 17a/11
ḫatun ele girince ḫ.+ı ḫōş görmek gerek P.447 17a/11
Ḫalīl: *(Ar.)* samimi dost olan Allah
Ḫ. P.2b/1
bu sözleri cemʿ eyleyene tevfīḳ-i īmān vėrsün Ḫ. P.2b/1
ḫalḳ: *(Ar.)* halk

ḫ. P.2a/2
ḫ. arasında semʿ eyleyem P.2a/2
ḥālümce: kendimce, kendime göre
ḥ. F.302 124b/5, P.250 11a/10
ben de ḥ. Bedre'd-dīn'em F.302 124b/5
ben de ḥ. Bedre'd-dīn'em P.250 11a/10
ḥamīr: *(< Ar. ḫamīr)* hamur; tasavvur edilen şey
ḫ. F.421 128a/4
ėtdügüñ ḥ. ḫayālīdür F.421 128a/4
ḥammām: *(Ar.)* hamam
ḥ. F.158 120a/15, F.624 134a/4, P.169 8a/10, P.415 16a/11, P.416 17b/1
ḥammāmda bir ṭās ṣu bilmeyen ḥ. başına yıḳarsañ bilmez P.415 16a/11
ḥ. senden almadan sen ḥammāmdan al çıḳ F.624 134a/4
ḥ. senden almadın sen ḥammāmdan al çıḳ P.169 8a/10
kārbān-serāyıla ḥ. ėl evidür P.416 17b/1
kārvān-serāyıla ḥ. ėl evidür F.158 120a/15
ḥ.+da F.157 120a/14, P.415 16a/10
ḥ.+da bir ṭās ṣu bilmeyen ḥammām başına yıḳarsañ bil-mez P.415 16a/10
ḥ.+da bir ṭās ṣuyı bilmeyen ḥammāmı başına yıḳarsañ bilmez F.157 120a/14
ḥ.+dan F.624 134a/5, P.169 8a/11
ḥammām senden almadan sen ḥ.+dan al çıḳ F.624 134a/5
ḥammām senden almadın sen ḥ.+dan al çıḳ P.169 8a/11
ḥ.+ı F.157 120a/14
ḥammāmda bir ṭās ṣuyı bilmeyen ḥ.+ı başına yıḳarsañ bilmez F.157 120a/14
ḥammāmcı: hamamcı, hamam işleten kimse
ḥ. F.496 130a/13
ben istemez miyem ḳayınatam ḳaṣṣāb ola ve ḳayınanam ḥ. ola F.496 130a/13
ḥammāmcılıḳ: hamamcılık
ḥ. F.275 123b/13, P.111 6b/2
külḫāncınuñ begligi ḥ. demişler P.111 6b/2
külḫāncınuñ begligi ḥ. dėmişler F.275 123b/13
ḥarām: *(Ar.)* haram, yasak, doğru olmayan
ḥ. F.136 119b/12, P.395 15b/7
eve geregiken mescide ḥ. F.136 119b/12
eve geregiken mescide ḥ. P.395 15b/7

ḥaram-zāde: *(< Ar. ḥarām+Far. -zāde)* p.ç; soysuz, ahlaksız kimse; haram yiyici krş. *ḥarām-zāde*
ḥ. P.235 10b/10
ṭavarın oñmayan ḥ. P.235 10b/10
ḥarām-zāde: *(Ar.+Far)* p.ç; soysuz, ahlaksız kimse; haram yiyici krş. *ḥaram-zāde*
ḥ. F.238 122b/11
ṭavarın oñmayan ḥ. F.238 122b/11
ḫarc: *(Ar.)* harç, masraf; emek
ḫ. F.548 131b/12, P.587 22a/3
eyü dirlige çoḳ ḫ. gerek F.548 131b/12
eyü dirlige çoḳ ḫ. gerek P.587 22a/3
ḫ.+ı F.126 119b/4, P.385 15b/1
nā-kesile cevmerdüñ ḫ.+ı birdür F.126 119b/4
nā-kesle cevmerdüñ ḫ.+ı birdür P.385 15b/1
ḫaste: *(Far.)* hasta krş. *ṣayru*
ḫ. F.214 122a/3
ḫ. ṣaġalınca ḥekīm ḳapuya gelür F.214 122a/3
ḫ.+ye P.36 3b/9
ḫ.+ye döşek mi ṣorursın P.36 3b/9
ḫāṣ u ʿām: *(Far.)* seçkinler ve halk, herkes
ḫ. P.1b/5, P.2a/5
ḫ. arasında söylenen söz budur kim işinüñ öñin bilmeyen ṣoñın ṭañlar P.2a/5
kendülerden ṣoñra bu sözi tā dutalar ḫ. P.1b/5
ḫaṭīb: *(Ar.)* hatip
ḫ.+e P.551 20b/8
ḫ.+e ḳılıcı gibi heftede bir kez gerek olur P.551 20b/8
ḫaṭīb ḳılıcı: *(Ar.+T.)* eskiden halife namına hutbe okuyan hatiplerin mimbere çıkarken yanlarına aldıkları temsilî kılıç; sadece temsilî değeri olan göstermelik şey
ḫ. F.468 129b/1
ḫ. gibi bir kez gerek olur F.468 129b/1
ḫatm ol-: *(Ar.+T.)* bit-, sona er-
ḫ.-duḳda F.116a/4, P.2b/2
bu kitāb pür-pendle ḫ.-duḳda temām hicretüñ sekiz yüz seksen beşi olmışdı ve's-selām F.116a/4, P.2b/2
ḫatun: hatun, eş, zevce
ḫ. F.187 121a/10, P.447 17a/11
ḫ. ele girince ḫalāyıḳı ḫōş görmek gerek P.447 17a/11
ḫ. ele girince ḳalāyıġı ḫōş görmek gerek F.187 121a/10

ḫayālī: *(Ar.)* hayalî, hayal niteliğinde, hayal ürünü
ḫ.+dür F.421 128a/4
ėtdügüñ ḥamīr ḫ.+dür F.421 128a/4
ḥayf: *(Ar.)* eyvah, yazık
ḥ. F.608 133b/6, P.152 7b/8
on türk bir turp ḥ. ol turba F.608 133b/6
on türk bir turp ḥ. ol turpa P.152 7b/8
ḫayır ṣan-: *(< Ar. ḫayr+T. ṣan-)* hayır düşün-, iyilik iste- krş. *ḫayr ṣan-*
ḫ.Ø F.43 117a/11
ḫ. ėşüñe ḫayr gele başuña F.43 117a/11
ḫayra dön-: iyi ol-, düzel-, güzel bir durum ortaya çık-
ḫ.-sün F.412 127b/8
şer işi uẕad ḫ.-sün ḫayr işi uzadma şerre dönmesün F.412 127b/8
ḫayr gel-: *(Ar.+T.)* iyilik bul-, güzelliklerle karşılaş-
ḫ.-e F.43 117a/11
ḫayır ṣan ėşüñe ḫ.-e başuña F.43 117a/11
ḫ.-sün P.299 12b/11
ḫayr san ėşüñe ḫ.-sün başuña P.299 12b/11
ḫayr gelme-: *(Ar.+T.)* yararlı olma-, fayda umulma-
ḫ.-mez F.241 122b/13, P.237 10b/11
yārdan ḫ.-mez F.241 122b/13
yārdan ḫ.-mez P.237 10b/11
ḫayr san-: *(Ar.+T.)* hayır düşün-, iyilik iste- krş. *ḫayır ṣan-*
ḫ.Ø P.299 12b/10
ḫ. ėşüñe ḫayr gelsün başuña P.299 12b/10
ḥayvān: *(Ar.)* hayvan
ḥ. F.94 118b/8, P.351 14a/11
adem nefsinden ḥ. yularından yėdilür P.351 14a/11
ādem nefsinden ḥ. yularından yėdilür F.94 118b/8
ḥ.+dur P.2a/1
ḥaḳīḳī ḥ.+dur ol kimesne insān olmaya P.2a/1
hefte: *(Far.)* hafta
h.+de P.551 20b/8
ḫaṭīb ḳılıcı gibi h.+de bir kez gerek olur P.551 20b/8
hegbecük: heybecik
h.+üm (hegbecügüm) P.93 5b/11
saña başa dėdügüm h.+üm ṣudan geçüresin dėrin P.93 5b/11
ḥekīm: *(< Ar. ḥakīm)* hekim, doktor
ḥ. F.51 117b/2, F.214 122a/3, P.308 13a/5
başına gelen ḥ. F.51 117b/2

başına gelen ḥ. P.308 13a/5
ḫaste ṣaġalınca ḥ. ḳapuya gelür F.214 122a/3

heliksüz: duvar örme işinde büyük taşların arasını doldurmakta kullanılan küçük yassı taşlar olmadan krş. *helüksüz*
h. P.33 3b/7
h. dīvār yapılmaz P.33 3b/7

helüksüz: duvar örme işinde büyük taşların arasını doldurmakta kullanılan küçük yassı taşlar olmadan krş. *heliksüz*
h. F.267 123b/5
h. dīvār olmaz F.267 123b/5

ḥelvā: *(< Ar. ḥalvā)* helva
ḥ. F.296 124a/14, P.244 11a/5
delüyile ḥ. yemekden uṣluyıla ṣavaş yegdür P.244 11a/5
delüyile ḥ. yėmekden uṣluyıla ṣavaş yėgdür F.296 124a/14

hem: *(Far.)* hem
h. F.115b/5, F.299 124b/2, P.2a/4
bilmeyenler ögrene h. ögrede oġlın ḳızın P.2a/4
müdām anı ẕikr eylesün h. resūline ṣalavāt ve selām-ı bī-ḥadd-i bī-pāyān F.115b/5
ṭon görkdür h. üstüñe örtüdür F.299 124b/2

hemān: *(Far.)* derhâl, çabucak; ancak, yalnız, sadece
h. F.577 132b/11, P.656 24b/3
oransuz oġrı h. yund ürkidür P.656 24b/3
oransuz oġrı h. yunṭ ürkidür F.577 132b/11

hemīşe: *(Far.)* devamlı, sürekli, her zaman
h. P.453 17b/4
h. keşīş kete yemez P.453 17b/4

hem-nişīn: *(Far.)* arkadaş
h.+i P.463 17b/11
kişi azıtmaz illā h.+i P.463 17b/11

her: *(Far.)* her
h. F.115b/2, F.115b/4, F.115b/10, F.46 117a/13, F.118 119a/13, F.122 119b/1, F.182 121a/6, F.198 121b/5, F.268 123b/6, F.446 128b/10, F.580 132b/13, F.602 133a/15, P.1b/1, P.6 2b/9, P.34 3b/8, P.146 7b/3, P.302 13a/1, P.377 15a/7, P.381 15a/9, P.442 17a/7, P.526 19b/11, P.559 21a/4
beglerüñ sözi h. sözüñ begidür P.559 21a/4
evde h. odun yanar eyle ṭaġda yanar F.580 132b/13
h. inişüñ yoḳuşı olur P.381 15a/9
h. inişüñ yoḳuşı vardur F.122 119b/1
h. işüñ evveli bismillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm ola F.115b/2

h. kime Ḥaḳ gerekse niʿmetine şükr eylesün F.115[b]/4
h. kimüñ bāġı var yüreginde ṭāġı var F.182 121[a]/6
h. kimüñ bāġı var yüreginde ṭāġ var P.442 17[a]/7
h. kişi kendü ʿaybına göredür P.377 15[a]/7
h. kişi kendü ʿaybını göẕedür F.118 119[a]/13
h. kişi kendü çöregine köz eşer F.268 123[b]/6
h. kişi kendü çürügine köz eşer P.34 3[b]/8
h. kişinüñ aġacı ṭaġda bellüdür F.602 133[a]/15
h. kişinüñ aġacı ṭaġda bellüdür P.146 7[b]/3
h. nesnenüñ erkānı vardur oduna gidenüñ urġanı vardur F.446 128[b]/10
h. nesnenüñ erkānı var oduna gidenüñ erkānı var P.526 19[b]/11
h. sözi ḳancaru varur ʿaḳlıla ol söyleye F.115[b]/10
h. sözi ḳancaru varur bile P.1[b]/1
h. yumrı ḳoz olmaz F.46 117[a]/13
h. yumrı ḳoz olmaz P.302 13[a]/1
h. ziyān bir ögüt olur F.198 121[b]/5
odda h. odun yanar eyle ṭaġda yanar P.6 2[b]/9

her bir: *(Far.+T.)* her bir
h. P.1[b]/3
h. sözi atalar ḳırḳ yıl gütdi P.1[b]/3

her biri : *(Far.+T.)* her biri
h. F.115[b]/11, F.116[a]/6, P.1[b]/2, P.1[b]/9, P.2[b]/4
h. bir ṣūretden gelür F.115[b]/11 P.1[b]/2
h. ne demişdür ögüdini şerḥ eyleyelüm P.2[b]/4
h. ne dėmiş ögüdini şerḥ eyleyelüm F.116[a]/6
yerine düşicek h. bir sihr ü efsūndur P.1[b]/9

hergele: *(< Far. ḫar-gele)* eşek sürüsü; yük taşımaya veya bineğe alıştırılmamış at veya eşek
h. F.150 120[a]/7, P.408 16[a]/5
bugünki h. bizüm degüldür ṭavaruñ kişi ayruḳ yerde yoḳla P.408 16[a]/5
bugünki h. nevbeti bizüm degüldür ṭavaruñ ayruḳ yėrde iste F.150 120[a]/7

hergiz: *(Far.)* asla
h. F.115[b]/14, P.2[a]/9
söylenmemiş söz cihānda h. olmaya F.115[b]/14, P.2[a]/9

hezār: *(Far.)* bin; çok, pek çok
h. F.418 128[a]/1
almayı yoḳaru at inince h. var iş F.418 128[a]/1

hezen: *(< Erm. hecan)* ağaç, dal, odun parçası krş. *seren*

h.+i F.117 119[a]/12

kendü gözindeki h.+i görmez biregü gözündeki çöbi görür F.117 119[a]/12

ḫırlı: hırlı krş. *ḫırlu*

ḫ. F.674 135[b]/4, P.222 10[a]/11, P.224 10[b]/1

ḫ. s.kdügümüñ adı ḳumarı mı olur F.674 135[b]/4

ḫ. s.kdügümüñ adı ḳumarı mı olur P.222 10[a]/11

ḫ. s.kdügüm Ḳaraca Aḥmed Tekyesine mi gelür P.224 10[b]/1

ḫırlu: hırlı krş. *ḫırlı*

ḫ. F.676 135[b]/5

ḫ. s.kdügüm Ḳaraca Aḥmed Türbesine mi gelür F.676 135[b]/5

hic: *(< Far. hīç)* hiç krş. *hīc, hiç, hīç*

h.+iz F.457 129[a]/5

üçüz h.+iz F.457 129[a]/5

hīc: *(< Far. hīç)* hiç krş. *hic, hiç, hīç*

h. F.153 120[a]/11, F.484 130[a]/1, F.531 131[a]/13

azı bilmeyen çoğı h. bilmez F.153 120[a]/11

h. üzüm yoḳdur ki götünde çöpi olmaya F.531 131[a]/13

olsayı bulsaya vermişler h. ṭoġmış F.484 130[a]/1

h.+den F.483 129[b]/15

h.+den yoḳ yėgdür F.483 129[b]/15

hīc ol-: *(< Far. hīç+T. ol-)* hiç ol-, yok ol-; etkisiz duruma gel-

h.-ur F.592 133[a]/8, P.136 7[a]/8

çoḳ ağız bir olıcaḳ bir ağız h.-ur F.592 133[a]/8

çoḳ ağız bir olıcaḳ bir ağız h.-ur P.136 7[a]/8

hicret: *(Ar.)* hicret

h.+üñ F.116[a]/4, P.2[b]/2

h.+üñ sekiz yüz seksen beşi olmışdı ve's-selām F.116[a]/4

h.+üñ sekiz yüz seksen beşi olmışdı ve's-selām P.2[b]/2

hiç: *(< Far. hīç)* hiç krş. *hic, hīc, hīç*

h.+üz (hicüz) P.540 20[a]/11

ücüz h.+üz P.540 20[a]/11

hīç: *(Far.)* hiç krş. *hic, hīc, hiç*

h. P.411 16[a]/8, P.569 21[a]/11

azı bilmeyen h. çoġ bilmez P.411 16[a]/8

h. üzüm olmaz ki götinde çöpi olmaya P.569 21[a]/11

ḥīle: *(Ar.)* hile, oyun

ḥ. F.349 126[a]/2

erlik on ṭoḳuzı ḥ. F.349 126[a]/2

ḥ.+dür P.640 23^{b}/11
erlik on ṭoḳuzı ḥ.+dür P.640 23^{b}/11
hirk eyle-: *(< Erm. herk+T. eyle-)* tarlayı sürdükten sonra ekmeden dinlenmeye bırak-, nadas et-
h. F.510 130^{b}/10
yā h. terk F.510 130^{b}/10
ḥirmān: *(< Far. ḫirmen)* harman krş. *ḫirmen*
ḥ. F.463 129^{a}/12
digrenden ḳorḳan porsuḳ ḥ. yanında n'eyler F.463 129^{a}/12
ḫirmen: *(Far.)* harman krş. *ḥirmān*
ḫ. P.546 20^{b}/5
dikeninden ḳorḳan porsuḳ ḫ. kenārında n'eylersin P.546 20^{b}/5
ḥisāb: *(Ar.)* hesap
ḥ. F.72 118^{a}/4, P.329 13^{b}/8
evdeki ḥ. bāzārda rāst gelmez F.72 118^{a}/4
evdeki ḥ. bāzārda rāst gelmez P.329 13^{b}/8
ḥiṣār: *(Ar.)* hisar, kale
ḥ.+ı P.343 14^{a}/6
basḳusuz ḥ.+ı yėl alur P.343 14^{a}/6
ḫiyānet: *(Ar.)* hıyanet
ḫ. F.75 118^{a}/7, P.332 13^{b}/10
emānete ḫ. olmaz F.75 118^{a}/7
emānete ḫ. olmaz P.332 13^{b}/10
ḥo: öküzlere yürümeleri için emir niteliğinde seslenme sözü
ḥ. P.78 5^{a}/8
kāhil öküzüñ cānı ḥ. P.78 5^{a}/8
ḥōr gör-: *(< Far. ḫōr+T. gör-)* hor gör- krş. *ḫōr gör-*
ḥ.-en P.422 16^{b}/4
şerīʿatı ḥ.-en ḥōr olur P.422 16^{b}/4
ḫōr gör-: *(Far.+T.)* hor gör- krş. *ḥōr gör-*
ḫ.-en F.164 120^{b}/5
şerīʿatı ḫ.-en ḫōr olur F.164 120^{b}/5
ḥōr ol-: *(< Far. ḫōr+T. ol-)* bayağı duruma düş-, hor görül- krş. *ḫōr ol-*
ḥ.-ur P.422 16^{b}/4
şerīʿatı ḥōr gören ḥ.-ur P.422 16^{b}/4
ḫōr ol-: *(Far.+T.)* bayağı duruma düş-, hor görül- krş. *ḥōr ol-*
ḫ.-ur F.164 120^{b}/5
şerīʿatı ḫōr gören ḫ.-ur F.164 120^{b}/5
ḫōr u ẕelīl ol-: *(Far.+Ar.+T.)* hakir görül-, değersiz ol-, aşağılan-
ḫ.-masun F.116^{a}/3, P.2^{a}/11-2^{b}/1

oḳuyanlar diñleyenler ol.-masun ḫ. F.116[a]/3, P.2[a]/11-2[b]/1

ḥōryat: *(< Yun. khoriates)* hoyrat, huysuz, kaba krş. *ḫōryat*

ḥ.+dan P.220 10[a]/9

ḥ.+dan ṣavaş ḳopar P.220 10[a]/9

ḫōryat: *(< Yun. khoriates)* hoyrat, huysuz, kaba krş. *ḥōryat*

ḫ.+dan F.672 135[b]/2

ḫ.+dan ṣavaş ḳopar F.672 135[b]/2

ḫōş: *(Far.)* hoş

ḫ. F.250 123[a]/6, F.323 125[a]/9, F.571 132[b]/5, P.17 3[a]/6, P.614 23[a]/2, P.650 24[a]/10

balçıġı dīvāra vur ṭutarsa ḫ. dutmazsa gine ḫ. F.323 125[a]/9

balçıḳı dīvāra ur dutarsa ḫ. dutmazsa lekesi ḫ. P.614 23[a]/2

gölge ḫ. çuvāl boş P.650 24[a]/10

yazın gölge ḫ. ḳışın cuvāl boş F.571 132[b]/5

yigit ḫ. yancuḳ boş F.250 123[a]/6

yigit ḫ. yancuḳ boş P.17 3[a]/6

ḫōş gel-: *(Far.+T.)* hoş gel-, beğen-

ḫ.-ür F.415 127[b]/13

çaylaġa ṣormışlar anasın ḳoyup yavrısın neye ḳaparsın āvāzı ḳulaġuma ḫ.-ür dėmiş F.415 127[b]/13

ḫōş gör-: *(Far.+T.)* hoş gör-

ḫ.Ø P.494 18[b]/10

gideni ḳo ṭuranı ḫ. P.494 18[b]/10

ḫ.-mek gerek F.187 121[a]/11, P.447 17[a]/11

ḫatun ele girince ḫalāyıḳı ḫ.-mek gerek P.447 17[a]/11

ḫatun ele girince ḳalāyıġı ḫ.-mek gerek F.187 121[a]/11

ḫūlan-: huylan-, huy edin-, huy kap-

ḫ.-ur F.338 125[b]/8, P.629 23[b]/3

atuñ boz at yanına baġlama yā ḫūyın ḫ.-ur yā tüyin P.629 23[b]/3

atuñı boz at yanına baġlama yā ḫūyın ḫ.-ur yā tüyin F.338 125[b]/8

ḫurmā: *(Far.)* hurma

ḫ. F.490 130[a]/6

ilerü zamānda deve ḫ. ḳıġlardı şimdi kestane ḳıġlamaz F.490 130[a]/6

ḫurūs: *(Far.)* horoz

ḫ. F.535 131[b]/1, P.573 21[b]/3

ḫ. çoḳ olıcaḳ ṣabāḥ bulınmaz F.535 131[b]/1

ḫ. çoḳ olınca ṣabāḥ bulınmaz P.573 21[b]/3

ḫurūsca: horoz kadar

ḫ. F.519 131[a]/3, P.558 21[a]/3

ḫ. ʿaḳluñ yoḳ mıdur vaḳtında ötesin P.558 21^a/3
ḫ.ʿaḳluñ yoḳ mı vaḳtında ötesin F.519 131^a/3

ḥūy: *(< Far. ḫūy)* huy krş. *ḫūy*
ḥ.+ın P.177 8^b/6
ḥ.+ın bilmedügüñ ṭavaruñ ardına dolanma P.177 8^b/6

ḫūy: *(Far.)* huy krş. *ḥūy*
ḫ.+ın F.338 125^b/8, F.631 134^a/11, P.629 23^b/3
atuñ boz at yanına baġlama yā ḫ.+ın ḫūlanur yā tüyin P.629 23^b/3
atuñı boz at yanına baġlama yā ḫ.+ın ḫūlanur yā tüyin F.338 125^b/8
ḫ.+ın bilmedügüñ ṭavaruñ ardına ṭolanma F.631 134^a/11

ḥükmi geç-: hükmü geç-, gücü yet-, sözü geç-
ḥ.-mez P.106 6^a/10
ḳatmış s.ke kimsenüñ ḥ.-mez P.106 6^a/10

hüner: *(< Far. huner)* hüner
h. F.558 132^a/6, P.599 22^b/1
bir kişide iki h. az olur P.599 22^b/1
bir kişide iki h. çoḳ mıdur F.558 132^a/6

ḥürmet eyle-: *(< Ar. ḥurmet+T. eyle-)* saygı duy-
ḥ.-ye F.625 134^a/6, P.171 8^b/2
oġula devlet geregise ataya anaya ḥ.-ye F.625 134^a/6
oġula devlet geregise ataya anaya ḥ.-ye P.171 8^b/2

I

ılduz: yıldız krş. *yılduz*
ı. P.215 10^a/5
ay benümle olsun ı. g.tine ayaġum P.215 10^a/5

ıraġ ol-: uzak ol-, uzaklaş- krş. *ıraḳ ol-*
ı.-sun P.47 4^a/7
yad ölüsin s.ksün bizden ı.-sun P.47 4^a/7

ıraḳ: uzak
ı. F.482 129^b/14
düşmāna yaraḳ gerek yā düşmāndan ı. gerek F.482 129^b/14
ı.+dan F.174 120^b/13, P.432 16^b/11
davul üni ı.+dan ḳoyun gelür P.432 16^b/11
ṭavul öti ı.+dan ḳoyun gelür F.174 120^b/13

ıraḳ git-: uzağa git-, değme-, dokunma-
ı.-er (ıraḳ gider) F.382 126^b/13, P.488 18^b/6

ėl atduġı ṭaş ı.-er F.382 126b/13
ėl atduġı ṭaş ı.-er P.488 18b/6

ıraḳ ol-: uzak ol-, uzaklaş- krş. *ıraġ ol-*
ı.-maz F.233 122b/6
yigit başından devlet ı.-maz F.233 122b/6

ırmaḳ: ırmak, akarsu
ı.+a (ırmaġa) P.368 15a/1
eski ı.+a ṣu yörür P.368 15a/1

ıṣır-: ısır-
ı.-an F.589 133a/6, P.133 7a/6
ı.-an it diş göstermez F.589 133a/6
ı.-an it dişin göstermez P.133 7a/6

ıṣlan-: ıslan-
ı.-maz F.579 132b/13, P.5 2b/8
altun yerde paslanmaz ṭaş yaġmurda ı.-maz P.5 2b/8
altun yėrde paslanmaz ṭaş yaġmurdan ı.-maz F.579 132b/13

ʿışḳ: *(< Ar. ʿişḳ)* aşk
ʿı.+ı F.550 131b/14, P.589 22a/4
iki ṣanan iletmez ʿı.+ı başa F.550 131b/14
iki ṣanan iletmez ʿı.+ı başa P.589 22a/4

ıvaḳ: ufak, küçük, kırıntı krş. *uvaḳ*
ı. P.145 7b/3
ṭoḳ aca ı. ṭoġrar P.145 7b/3

İ

iblīs: *(Ar. < İbr.)* şeytan
İ. F.503 130b/4
Tañrı ḳaraduġına i. ʿaleyhi'l-laʿne balta alur segirdür F.503 130b/4

icāzet: *(Ar.)* izin, onay
i. F.142 120a/1, P.401 15b/11
gelmek irādet gitmek i. F.142 120a/1
gelmek irādet gitmek i. P.401 15b/11

iç: iç
i.+inde F.15 116b/4, F.40 117a/8, P.1b/8, P.2a/2, P.271 12a/2, P.296 12b/7
ādem alası i.+inde ṭavar alası daşında P.296 12b/7
ādem alası i.+inde ṭavar alası ṭaşında F.40 117a/8
cemʿ i.+inde ḫalḳ arasında semʿ eyleyem P.2a/2

çoḳ leṭāyifler vardur i.+inde merġūb u mevzūn P.1[b]/8
ḳol ṣınsa yeñ i.+inde baş yarılsa börk i.+inde P.271 12[a]/2
ḳol ṣınsa yėñ i.+inde baş yarılsa börk i.+inde F.15 116[b]/4

iç-: iç-

i.Ø F.57 117[b]/7, P.314 13[a]/9
dōstıla yė i. ṣatu bāzār eyleme F.57 117[b]/7
dōstla yė i. ṣatı bāzār eyleme P.314 13[a]/9

i.-dük F.651 134[b]/12, P.197 9[a]/11
yedük i.-dük yatacaḳ vaḳıt ḳanda gidersiñ P.197 9[a]/11
yėdük i.-dük yatacaḳ vaḳt ḳanda gidersin F.651 134[b]/12

i.-en F.50 117[b]/1, P.307 13[a]/4
borca i.-en iki kerre esirür P.307 13[a]/4
borca i.-en iki kez esirir F.50 117[b]/1

i.-er F.359 126[a]/10, F.455 129[a]/4, P.124 6[b]/10, P.464 18[a]/1, P.537 20[a]/10
issiden ḳorḳan ṣovuḳ ṣuyı üfürüp i.-er P.464 18[a]/1
issiden ḳorḳan ṣovuḳ ṣuyı üfürür i.-er F.359 126[a]/10
ḳonan göçer yeyen i.-er ḳonan göçer P.124 6[b]/10
ucuz etüñ çorbasın it i.-er P.537 20[a]/10
ucuz etüñ şūrvāsın it i.-er F.455 129[a]/4

içün: için

i. F.209 121[b]/14, F.220 122[a]/8
ėl i. aġlayan göz çıḳsun F.209 121[b]/14
ʿĪsā i. Mūsā’yı ḳınamazlar F.220 122[a]/8

igne: iğne

i.+sin F.79 118[a]/10, P.336 14[a]/1
derziye göç dėmişler i.+sin başına ṣoḳmış F.79 118[a]/10
derziye göç dėmişler i.+sin başına ṣoḳmış P.336 14[a]/1

iki: iki

i. F.50 117[b]/2, F.53 117[b]/4, F.249 123[a]/5, F.253 123[a]/8, F.381 126[b]/12, F.399 127[a]/12, F.431 128[a]/11, F.458 129[a]/6, F.558 132[a]/6, F.576 132[b]/10, F.582 132[b]/15, P.8 2[b]/11, P.16 3[a]/5, P.19 3[a]/7, P.307 13[a]/4, P.310 13[a]/6, P.487 18[b]/5, P.511 19[a]/11, P.541 20[b]/1, P.599 22[b]/1, P.655 24[b]/2
baña i. ṭaş arasından un getür F.458 129[a]/6
baña i. ṭaş arasından un getür P.541 20[b]/1
bir kişide i. hüner az olur P.599 22[b]/1
bir kişide i. hüner çoḳ mıdur F.558 132[a]/6
borca içen i. kerre esirür P.307 13[a]/4
borca içen i. kez esirir F.50 117[b]/2
çevik ḳuş i. ayaġından dutulur P.310 13[a]/6
çevik ḳuş i. ayaġından ṭutulur F.53 117[b]/4

el eli yur i. el yüzi yur F.582 132^b/15
el eli yur i. el yüzi yur P.8 2^b/11
i. çetük bir arṣlana ṭapdur F.431 128^a/11
i. ḳardaş ṣavaşmış ebleh aña inanmış F.249 123^a/5
i. ḳardaş ṣavaşmış ebleh aña inanmış P.16 3^a/5
i. ḳarpuz bir ḳoltuġa ṣıġmaz F.576 132^b/10
i. ḳarpuz bir ḳoltuġa ṣıġmaz P.655 24^b/2
i. kedi bir arṣlana ṭapdur P.511 19^a/11
i. vėrüp bir alma yigit dėyüp ḳarı alma F.253 123^a/8
i. vėrüp bir alma yigit vėrüp ḳarı alma P.19 3^a/7
ḳuş i. ḳanad bir ḳuyruḳ aña daḫı yėl buyruḳ F.381 126^b/12
ḳuş i. ḳanad bir ḳuyruḳ aña daḫı yėl buyruḳ P.487 18^b/5
ṭavşan ne ḳadar yügrügise behāsı i. aḳcadur F.399 127^a/12
i.+si F.434 128^a/14, P.514 19^b/2
ha ördek ha degirmen i.+si daḫı ṣuda yörür F.434 128^a/14
ha ördek ha degirmen i.+si de ṣuda yörür P.514 19^b/2

iki ṣan-: iki farz et-, vahdette tereddüt et-
i.-an F.550 131^b/14, P.589 22^a/4
i.-an iletmez ʿışḳı başa F.550 131^b/14
i.-an iletmez ʿışḳı başa P.589 22^a/4

iḳrār: *(Ar.)* ikrar, tasdik, kabul, dil ile söyleme
i. P.465 18^a/1
i. īmāndur P.465 18^a/1

ile: ile
i. P.450 17^b/2, P.533 20^a/6
aç i. ecelli söyleşür P.450 17^b/2
ėl i. ṭavşan avlayalar P.533 20^a/6

ilerü zamān: *(T.+Ar.)* geçmiş zaman, eski zaman
i.+da F.490 130^a/6
i.+da deve ḫurmā ḳıġlardı şimdi kestane ḳıġlamaz F.490 130^a/6

ilet-: ilet-, ileri götür-, ikmal et-
i.-mez F.550 131^b/14, P.589 22^a/4
iki ṣanan i.-mez ʿışḳı başa F.550 131^b/14
iki ṣanan i.-mez ʿışḳı başa P.589 22^a/4

ilk: birinci, ilk önce krş. *ilki*
i. P.54 4^a/11
i. uran oḳçı ṣoñra uran boḳcı P.54 4^a/11

ilki: birinci, ilk önce krş. *ilk*
i. F.694 136^a/5
i. uran oḳçı ṣoñ vuran boḳçı F.694 136^a/5

illā: *(Ar.)* illa, mutlaka; ancak
i. F.3 116a/9, P.2a/7, P.3 2b/7, P.463 17b/11
atalar sözi Ḳurʾān'a girmez i. yanınca yėlişür P.2a/7
kişi azıtmaz i. hem-nişīni P.463 17b/11
ulularuñ sözi Ḳurʾān'a girmez i. yanınca yeler P.32b/7
ulularuñ sözi Ḳurʾān'a girmez i. yanınca yėler F.3 116a/9
ʿillet: *(Ar.)* illet, hastalık; sebep
ʿi. F.201 121b/8
ʿilleti ʿi. bil urġana un ḳoymışlar F.201 121b/8
ʿi.+i F.201 121b/8
ʿi.+i ʿillet bil urġana un ḳoymışlar F.201 121b/8
ʿi.+ile F.125 119b/3
ʿi.+ile dirilen miḥnetile cān vėrür F.125 119b/3
ʿi.+le P.384 15a/11
ʿi.+le dirilen miḥnetle cān vėrür P.384 15a/11
ʿilm: *(Ar.)* ilim
ʿi. F.611 133b/8, P.156 7b/11
ʿi. ehli cāhili yola getürür F.611 133b/8
ʿi. ehli cāhili yola getürür P.156 7b/11
imām: *(Ar.)* imam krş. *īmām*
i. P.53 4a/10
i. oṣurıcaḳ cemāʿate ṣıçmaḳ gerek P.53 4a/10
īmām: *(< Ar. imām)* imam krş. *imām*
ī. F.693 136a/4
ī. oṣurıcaḳ cemāʿate ṣıçmaḳ görinür F.693 136a/4
īmān: *(Ar.)* iman
ī.+dur P.465 18a/1
iḳrār ī.+dur P.465 18a/1
ī.+ıdur F.414 127b/11
kişinüñ vaṭanı ī.+ıdur F.414 127b/11
īmān getür-: *(Ar.+T.)* iman getir-, inan-
ī.Ø F.660 135a/6, P.207 9b/7
bir ḳalendere ī. demişler andan daḫı vāzgeldüm dėmiş P.207 9b/7
bir ḳalendere ī. dėmişler andan daḫı vāzgėçdüm dėmiş F.660 135a/6
imdi: şimdi, artık
i. F.116a/6, P.2b/3
geldük i. atalar sözin söyleyelüm F.116a/6, P.2b/3
in: in, kovuk
i.+i F.603 133b/1, P.147 7b/4

yılan ḳanda egilürse egilür i.+i ḳapusında ṭoġrulur F.603 133^{b}/1
yılan ḳanda egilürse egilür i.+i ḳapusında ṭoġrulur P.147 7^{b}/4
i.+ine P.75 119^{a}/6
ṣıçan i.+ine ṣıġmaz g.tine ḳabaḳ aṣar P.75 119^{a}/6

in-: in-
i.Ø F.329 125^{a}/14, F.330 125^{a}/15, P.620 23^{a}/7, P.621 23^{a}/7
biñ atuñ varısa inişde i. bir atuñ varısa yoḳuşda bin F.329 125^{a}/14
biñ atuñ varısa inişde i. bir atuñ varısa yoḳuşda bin P.620 23^{a}/7
i. diñlen bin diñlen F.330 125^{a}/15
i. diñlen bin diñlen P.621 23^{a}/7
i.-er F.60 117^{b}/10, P.317 13^{a}/11
biregi atına binen tīz i.-er P.317 13^{a}/11
biregü atına binen tīz i.-er F.60 117^{b}/10
i.-ince F.418 128^{a}/1
almayı yoḳaru at i.-ince hezār var iş F.418 128^{a}/1

inan-: inan-; güven-
i.-an F.647 134^{b}/9, P.193 9^{a}/8
oynaşına i.-an ʿavret ersüz ḳalur F.647 134^{b}/9
oynaşına i.-an ʿavret ersüz ḳalur P.193 9^{a}/8
i.-ma F.26 116^{b}/12, F.109 119^{a}/6, P.282 12^{a}/10, P.367 14^{b}/11
ʿavretüñile bāzāruñ kimseye i.-ma F.109 119^{a}/6
ʿavretüñle bāzāruñı kimseye i.-ma P.367 14^{b}/11
beglere i.-ma aḳar ṣuya ṭayanma P.282 12^{a}/10
beglere ve ʿavrete i.-ma aḳar ṣuya ṭayanma F.26 116^{b}/12
i.-maz F.13 116^{b}/2, P.270 12^{a}/2
ḳurduñ boynı yoġun olduġı işini kimseye i.-maz P.270 12^{a}/2
ḳurduñ boynu yoġun olduġı işin kimseye i.-maz F.13 116^{b}/2
i.-mış F.249 123^{a}/5, P.16 3^{a}/6
iki ḳardaş ṣavaşmış ebleh aña i.-mış F.249 123^{a}/5
iki ḳardaş ṣavaşmış ebleh aña i.-mış P.16 3^{a}/6

ince: ince, zayıf, narin
i. F.194 121^{b}/2, F.271 123^{b}/8, P.37 3^{b}/9, P.455 17^{b}/5
i. ḳız donanınca yoġın ḳız ere varur P.37 3^{b}/9
i. ḳız ṭonanınca yoġın ḳız ere varmış F.271 123^{b}/8
yoġın incelince i. üzülür F.194 121^{b}/2
yoġun incelince i. uzalur P.455 17^{b}/5

incecük: incecik
i. F.184 121^{a}/8, P.444 17^{a}/9
dōstıla etmegi i. uzunca yėmek gerek F.184 121^{a}/8
dōstla etmegi i. uzunca yemek gerek P.444 17^{a}/9

incel-: incel-, zayıfla-
i.-ince F.194 121b/2, P.455 17b/5
yoġın i.-ince ince üzülür F.194 121b/2
yoġun i.-ince ince uzalur P.455 17b/5
incit-: incit-
i.-mez F.23 116b/10, P.279 12a/8
ḳurd ḳoñşısın i.-mez P.279 12a/8
ḳurt ḳonşısın i.-mez F.23 116b/10
inek: inek
i. F.441 128b/5, P.153 7b/9, P.520 19b/7
öküzsüz ölmiş i. kişi yüklememiş P.153 7b/9
südsüz i. meleyen olur P.520 19b/7
südsüz i. mėlegen olur F.441 128b/5
iñen: çok
i. F.472 129b/5
i. açılma ṣovuḳ geçer F.472 129b/5
iniş: iniş
i. F.529 131a/12, P.567 21a/10
yoḳuşdan i. ḳocaya yėgdür F.529 131a/12
yoḳuşdan i. yegdür ḳocaya P.567 21a/10
i.+de F.329 125a/14, F.569 132b/3, P.620 23a/7, P.648 24a/8
biñ atuñ varısa i.+de in bir atuñ varısa yoḳuşda bin F.329 125a/14
biñ atuñ varısa i.+de in bir atuñ varısa yoḳuşda bin P.620 23a/7
eşek ata eytmiş yoḳuşda sen baña küy i.+de ben saña küyeyin dėmiş P.648 24a/8
ėşek ata eytmiş yoḳuşda sen baña küy i.+de ben saña küyem F.569 132b/3
i.+üñ F.122 119b/1, P.381 15a/9
her i.+üñ yoḳuşı olur P.381 15a/9
her i.+üñ yoḳuşı vardur F.122 119b/1
iñle-: inle-
i.-yen F.33 117a/2, P.289 12b/4
ėden bulur i.-yen ölür F.33 117a/2
ėden bulur i.-yen ölür P.289 12b/4
inṣāf: *(Ar.)* insaf
i.+ı F.31 117a/1, F.124 119b/2, P.287 12b/2, P.383 15a/11
ne ėderseñ ėd i.+ı elden ḳoma F.31 117a/1
ne ėderseñ ėt i.+ı elden ḳoma P.287 12b/2
oġurlıḳ ėt rūspilıḳ ėt i.+ı elden ḳoma F.124 119b/2
oġurluḳ ėt rūspilıḳ ėt i.+ı elden ḳoma P.383 15a/11

insān: *(Ar.)* insan
i. P.2a/1
ḥaḳīḳī ḥayvāndur ol kimesne i. olmaya P.2a/1
ip ḳuşaḳlu: halk, ahali, avam
i.+nuñ F.461 129a/9, P.658 24b/5
i.+nuñ ṣulḥın ḳur ḳuşaḳlu bozamaz F.461 129a/9
i.+nuñ ṣulḥın ḳur ḳuşaḳlu bozamaz P.658 24b/5
irādet: *(Ar.)* irade, arzu, istek
i. F.142 120a/1, P.401 15b/11
gelmek i. gitmek icāzet F.142 120a/1
gelmek i. gitmek icāzet P.401 15b/11
is (1): sahip krş. *issi (1)*
i.+in F.389 127a/4
ḳonuġuñ ḳutsuzı ev i.+in aġırlar F.389 127a/4
is (2): is
i. F.317 125a/4, P.608 22b/8
aşaġa ḳorsam pas olur yoḳarı ḳorsam i. olur P.608 22b/8
aşaġa ḳorsam pas olur yoḳaru ḳorsam i. olur F.317 125a/4
ise: ise
i. F.618 133b/15, P.163 8a/6, P.221 10a/10, P.263 11b/8, P.338 14a/3, P.355 14b/3, P.575 21b/5
deveye burç gerek i. boyun uzada P.355 14b/3
dilkü ne ḳadar çāpük i. birgün boġazı ele vėrür P.163 8a/6
dilkü ne ḳadar çevük i. birgün boġazı ele vėrür F.618 133b/15
kişi kişidür yoġısa pūlı eşek eşekdür aṭlās i. çulı P.221 10a/10
ne ḳadar ḳoyun yüñlü i. ancaḳ g.tin örter P.575 21b/5
ser-māyeñ bir yumurda i. ṭaşa çal P.338 14a/3
ṭaġ ne ḳadar yüce i. yol üstinden aşar P.263 11b/8
İslām: *(Ar.)* İslam dini
İ.+ı F.115b/6
Ebū Bekir ʿÖmer ʿOs̱mān ʿAlī bunlar İ.+ı eyledi ʿayān F.115b/6
issi (1): sahip, sahibi krş. *is (1)*
i. F.25 116b/11, F.235 122b/8, P.232 10b/8, P.281 12a/9
eşegi i. dėdügi yėre baġla F.235 122b/8
eşegi i. dėdügi yėre baġla dur P.232 10b/8
itüñ i. varısa ṭavşanuñ daḫı Tañrı'sı vardur F.25 116b/11
itüñ i. varısa ṭavşanuñ Tañrı'sı var P.281 12a/9
i.+n P.498 19a/2
ḳonuġuñ ḳutsuzı ev i.+n aġırlar P.498 19a/2
i.+ne F.106 119a/3, F.637 134b/1, P.183 8b/11, P.364 14b/9

i.+ne beñzemeyen oġurluḳ F.637 134^{b}/1
i.+ne beñzemeyen oġurluḳ P.183 8^{b}/11
yavuz baş i.+ne ṭoñuz gütdürür F.106 119^{a}/3
yavuz baş i.+ne ṭoñuz gütdürür P.364 14^{b}/9

issi (2): sıcak
i.+den F.359 126^{a}/10, P.464 17^{b}/11
i.+den ḳorḳan ṣovuḳ ṣuyı üfürür içer F.359 126^{a}/10
i.+den ḳorḳan ṣovuḳ ṣuyı üfürüp içer P.464 17^{b}/11

issüz: ıssız; sahipsiz krş. *isüz*
ı. P.560 21^{a}/5
i. eve it buyruḳ P.560 21^{a}/5

iste-: iste-; ara-
i.-Ø F.150 120^{a}/8, P.82 5^{a}/11, P.85 5^{b}/4
bugünki hergele nevbeti bizüm degüldür ṭavaruñ ayruḳ yėrde i. F.150 120^{a}/8
deveyi yėl aldı dėrler tozunı gökde i. P.85 5^{b}/4
yeñgeñden i. vėrürse de yeñgeñ vėrmezse de yeñgeñ P.82 5^{a}/11
i.-meyen F.335 125^{b}/5, P.626 23^{a}/11
bayram i.-meyen bayrama ėrmesün F.335 125^{b}/5
bayram i.-meyen bayrama ėrmesün P.626 23^{a}/11
i.-mez F.425 128^{a}/7, F.426 128^{a}/7, F.466 129^{a}/14, P.504 19^{a}/6, P.505 19^{a}/7, P.549 20^{b}/7
aç ḳarın ḳatıḳ i.-mez F.425 128^{a}/7
aç ḳarın ḳatıḳ i.-mez P.504 19^{a}/6
ḳuş ḳanadına kirī i.-mez F.466 129^{a}/14
ḳuş ḳanadına kirī i.-mez P.549 20^{b}/7
uyḳusı gelen yaṣtuḳ i.-mez P.505 19^{a}/7
uyḳu yaṣduḳ i.-mez F.426 128^{a}/7
i.-mez miyem F.496 130^{a}/12
ben i.-mez miyem ḳayınatam ḳaṣṣāb ola ve ḳayınanam ḥammāmcı ola F.496 130^{a}/12
i.-r F.193 121^{b}/1, P.454 17^{b}/5
öldügi yetmez ḳoz aġacından tābūt i.-r P.454 17^{b}/5
öldügi yėtmez ḳoz aġacından tābūt i.-r F.193 121^{b}/1
i.-rken F.140 119^{b}/15, F.540 131^{b}/5, P.399 15^{b}/10, P.579 21^{b}/7
bal i.-rken belā buldum F.540 131^{b}/5
bal i.-rken belāya uġradum P.579 21^{b}/7
boynuz i.-rken ḳulaḳdan çıḳdum F.140 119^{b}/15
boynuz i.-rken ḳulaḳdan çıḳdum P.399 15^{b}/10
i.-rler P.97 6^{a}/3

şimdiki zamānda öküzi ḳaldururlar altında buzaġu i.-rler P.97 6^{a}/3

i.-yen F.92 118^{b}/6, F.374 126^{b}/6, P.349 14^{a}/9, P.479 18^{a}/10

ʿaybsuz yār i.-yen yārsuz ḳalur F.92 118^{b}/6

ʿaybsuz yār i.-yen yārsuz ḳalur P.349 14^{a}/9

balıla ḳaymaḳ i.-yen aḳçasına ḳıymak gerek F.374 126^{b}/6

balıla ḳaymaḳ i.-yen aḳçasına ḳıymak gerek P.479 18^{a}/10

i.-yince P.99 6^{a}/5

nā-kesden ṭamızlıḳ i.-yince buña boḳuñ ḳat P.99 6^{a}/5

isüz: ıssız; sahipsiz krş. *issüz*

i. F.522 131^{a}/6

i. eve it buyruḳ F.522 131^{a}/6

iş: iş

i. F.115^{b}/2, F.418 128^{a}/2, F.499 130^{a}/15, P.326 13^{b}/5

almayı yoḳaru at inince hezār var i. F.418 128^{a}/2

bir gör gör i. bir gör biliş P.326 13^{b}/5

i. başarana baş ururlar F.499 130^{a}/15

ne ḳadar müşkil i. varısa yardımcısı ola F.115^{b}/2

i.+deyiken F.171 120^{b}/10-11, P.429 16^{b}/9

elüñ i.+deyiken gözüñ eşde olsun P.429 16^{b}/9

elüñ i.+deyiken gözüñ ėşde olsun F.171 120^{b}/10-11

i.+i F.412 127^{b}/8-9

şer i.+i uẕad ḫayra dönsün ḫayr i.+i uzadma şerre dönmesün F.412 127^{b}/8-9

i.+in F.13 116^{b}/2, F.261 123^{a}/15, P.26 3^{b}/2

beglerüñ ʿaḳlı olmaz ʿaḳıl i.+in devlet işler F.261 123^{a}/15

beglerüñ ʿaḳlı olmaz ʿaḳl i.+in devlet işler P.26 3^{b}/2

ḳurduñ boynu yoġun olduġı i.+in kimseye inanmaz F.13 116^{b}/2

i.+iñ F.574 132^{b}/8

i.+iñ yoġısa evüñe direk ur F.574 132^{b}/8

i.+ini F.424 128^{a}/6, P.270 12^{a}/2, P.503 19^{a}/5

ḳurduñ boynı yoġun olduġı i.+ini kimseye inanmaz P.270 12^{a}/2

yola gidenüñ i.+ini Allāh bilür F.424 128^{a}/6

yola gidenüñ i.+ini Allāh bilür P.503 19^{a}/5

i.+inüñ P.2^{a}/6

ḫāṣ <u> ʿām arasında söylenen söz budur kim i.+inüñ öñin bilmeyen ṣoñın ṭañlar P.2^{a}/6

i.+üm F.172 120^{b}/11, P.430 16^{b}/10

azacuḳ i.+üm ġavġāsuz başum P.430 16^{b}/10

azaçuḳ i.+üm ġavġāsuz başum F.172 120^{b}/11

i.+üñ F.115^{b}/2, F.501 130^{b}/2, P.653 24^{b}/1
eşüñ altın yanında i.+üñ üstün yanında F.501 130^{b}/2
her i.+üñ evveli bismillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm ola F.115^{b}/2
i.+üñ yoġısa evüñe direk ur P.653 24^{b}/1

iş bitür-: iş bitir-, bir işi iyi bir sonuca ulaştır-
i.-ür F.459 129^{a}/7, P.542 20^{b}/2
ṣana ṣana söyleyen i.-ür P.542 20^{b}/2
ṣana ṣana söyleyen i.-ür ṣanusuz söz söyleyen baş yitürür F.459 129^{a}/7

işci: işçi krş. *işçi*
i. F.320 125^{a}/7
biñ i. bir başcı F.320 125^{a}/7

işçi: işçi krş. *işci*
i. P.611 22^{b}/11
biñ i. bir başçı P.611 22^{b}/11

işe-: işe-
i.-r F.614 133^{b}/11, P.159 8^{a}/3
küçük i.-r böyük ṭayınur P.159 8^{a}/3
küçük i.-r böyük ṭayınur düşer F.614 133^{b}/11

işle-: yap-, et-, çalış-, yerine getir-
i.Ø F.291 124^{a}/10, P.239 11^{a}/2
bilüre dan bildügüñ i. F.291 124^{a}/10
bilüre dan bildügüñ i. P.239 11^{a}/2
i.-mek F.17 116^{b}/6, P.273 12^{a}/4
aylaḳ durmaḳdan aylaḳ i.-mek yegdür P.273 12^{a}/4
aylaḳ ṭurmaḳdan aylaḳ i.-mek yėgdür F.17 116^{b}/6
i.-r F.261 123^{a}/15, F.322 125^{a}/8, P.26 3^{b}/2, P.613 23^{a}/1
ālet i.-r el ögünür P.613 23^{a}/1
ālet i.-r er ögünür F.322 125^{a}/8
beglerüñ ʿaḳlı olmaz ʿaḳıl işin devlet i.-r F.261 123^{a}/15
beglerüñ ʿaḳlı olmaz ʿaḳl işin devlet i.-r P.26 3^{b}/2

işlet-: çalıştır-
i.-me F.533 131^{a}/15, P.571 21^{b}/2
ṭoḳı depretme acı i.-me F.533 131^{a}/15
ṭoḳı depretme acı i.-me P.571 21^{b}/2

it: it, köpek
i. F.216 122^{a}/5, F.224 122^{a}/13, F.295 124^{a}/14, F.402 127^{a}/15, F.454 129^{a}/3, F.455 129^{a}/4, F.507 130^{b}/7, F.522 131^{a}/6, F.561 132^{a}/9, F.570 132^{b}/5, F.589 133^{a}/6, F.650 134^{b}/12, F.656 135^{a}/2, F.667 135^{a}/13, F.669 135^{a}/14, F.670 135^{a}/15, P.7 2b/10, P.102 6^{a}/7, P.133 7^{a}/6, P.196 9^{a}/10,

P.203 9^{b}/5, P.214 10^{a}/4, P.217 10^{a}/6, P.218 10^{a}/7, P.243 11^{a}/5, P.536 20^{a}/8, P.537 20^{a}/10, P.560 21^{a}/5, P.602 22^{b}/4, P.649 24^{a}/9

avcı atın i. yėmez F.507 130^{b}/7
bir söz söyledüñ kim i. ṣayaġıla yėmez F.561 132^{a}/9
bir söz söyledüñüz ki ṣaġyaġıla i. yėmez P.602 22^{b}/4
çoḳ i. av eylemez P.102 6^{a}/7
er ṭayıya i. ataya F.295 124^{a}/14
er ṭayıya i. ataya beñzer P.243 11^{a}/5
ıṣıran i. diş göstermez F.589 133^{a}/6
ıṣıran i. dişin göstermez P.133 7^{a}/6
isüz eve i. buyruḳ F.522 131^{a}/6
issüz eve i. buyruḳ P.560 21^{a}/5
i. aġzın kemik ṭutar F.216 122^{a}/5
i. boḳı kefārete yaradı ol daḫı bulunmadı P.218 10^{a}/7
i. boḳı keferede yaradı ol daḫı bulunmadı F.670 135^{a}/15
i. degdigile deñiz murdār olmaz F.656 135^{a}/2
i. dilile deñiz murdār olmaz P.203 9^{b}/5
i. dişi ṭoñuz derisine F.669 135^{a}/14
i. dişi ṭoñuz derisine P.217 10^{a}/6
i. etmekden ḳaçmaz F.402 127^{a}/15
i. gibi ḳapudan ḳovarlarsa sen bacadan düş P.7 2b/10
i. üni göge aġmaz F.667 135^{a}/13
i. üni göge aġmaz P.214 10^{a}/4
ṣaḳ çōbāndan ṣaġır i. yegdür P.649 24^{a}/9
ṣaḳ çōbāndan ṣaġır i. yėgdür F.570 132^{b}/5
ṭuz etmek bilmezden i. yėgdür F.224 122^{a}/13
ucuz etüñ çorbasın i. içer P.537 20^{a}/10
ucuz etüñ şūrvāsın i. içer F.455 129^{a}/4
yavuz i. ne kendü yėr ne biregü köpege yėdürür F.650 134^{b}/12
yavuz i. ne kendü yėr ve ne biregüye yedürür P.196 9^{a}/10
yavuz i. üre üre aġıla ḳurt düşürür F.454 129^{a}/3
yavuz i. üre üre aġılı ḳurt düşürür P.536 20^{a}/8

i.+dür P.149 7^{b}/6

itüñ ḳulaġın kes i.+dür ṭoñuzuñ ḳulaġın kes ṭoñuzdur P.149 7^{b}/6

i.+e P.356 14^{b}/4

ere ata i.+e sinci yoḳ P.356 14^{b}/4

i.+i F.215 122^{a}/4, F.217 122^{a}/5, F.547 131^{b}/11, P.586 22^{a}/2

i.+i añ aġacı yanuña ḳo F.215 122^{a}/4
i.+i bir kez ur ölsün bir daḫı vur dirülsün F.217 122^{a}/5
türk i.+i şehre gelicek Fārsice ürer F.547 131^{b}/11

türk i.+i şehre gelicek Fārsīce ürer P.586 22ª/2
i.+iñ F.622 134ª/3
i.+iñ aẖṣayaşı gelicek kārivāna uyar F.622 134ª/3
i.+üñ F.25 116ᵇ/11, P.149 7ᵇ/6, P.167 8ª/9, P.281 12ª/9
i.+üñ aẖṣayası gelicek kārbāna uyar P.167 8ª/9
i.+üñ issi varısa ṭavşanuñ daẖı Tañrı'sı vardur F.25 116ᵇ/11
i.+üñ issi varısa ṭavşanuñ Tañrı'sı var P.281 12ª/9
i.+üñ ḳulağın kes itdür ṭoñuzuñ ḳulağın kes ṭoñuzdur P.149 7ᵇ/6
i.+üñi F.581 132ᵇ/14
i.+üñi ḳapudan ḳovarlarsa sen bacadan düş F.581 132b/14

K

ḳaba: kaba, kabarık; kalın ve iri biçimde, ağır
ḳ. F.306 124ᵇ/9, P.254 11ᵇ/1, P.392 15ᵇ/5
ṣaḳalı ḳ. kişi ebleh olur P.392 15ᵇ/5
yüküñ ḳ. eger ṣaman degülise F.306 124ᵇ/9
yüküñ ḳ. eger ṣaman degülse P.254 11ᵇ/1
ḳabaḳ: kabak; saçsız, dazlak
ḳ. F.621 134ª/2, P.75 119ª/6, P.166 8ª/9
ayunuñ dişin görmeyen başını ḳ. ṣanur P.166 8ª/9
ayunuñ dişin görmeyen başın ḳ. ṣanur F.621 134ª/2
ṣıçan inine ṣığmaz g.tine ḳ. aṣar P.75 119ª/6
kābin: *(Far.)* nikâhta güvey tarafından geline verilmesi taahhüt edilen para, ağırlık, mihr-i muaccel
k.+in F.285 124ª/5, P.121 6ᵇ/8
anañ k.+in ḳo öcüñ ḳoma F.285 124ª/5
anañ k.+in ḳo öcüñ ḳoma P.121 6ᵇ/8
ḳaç-: kaç-
ḳ.Ø F.498 130ª/15
yügrüge bin sözsüzden ḳ. F.498 130ª/15
ḳ.-maḳ F.513 130ᵇ/13
deminde ḳ.-maḳ daẖı erlikdendür F.513 130ᵇ/13
ḳ.-maz F.402 127ª/15
it etmekden ḳ.-maz F.402 127ª/15
ḳ.-up F.407 127ᵇ/5
devletsüze devlet olumadum devletsüzden ḳ.-up ḳurtulumadum F.407 127ᵇ/5

ḳaçış: kaçış
ḳ.+ın F.475 129b/7
ṭavşanuñ ḳ.+ın gördüm etinden yigrendüm F.475 129b/7
ḳadr: *(Ar.)* kadir, değer, kıymet
ḳ.+i F.55 117b/6, P.312 13a/7
göçdügüñ yėrüñ ḳ.+i ḳonduḳ yėrde bilinür P.312 13a/7
göçdük yurduñ ḳ.+i ḳonduḳ yurtda bilinür F.55 117b/6
kāhil: *(Ar.)* tembel krş. *kehel*
k. P.78 5a/8, P.283 12a/11
ebleh k. olmaz P.283 12a/11
k. öküzüñ cānı ḥo P.78 5a/8
ḳaḳ-: kak-, it-, vur-, tıklat-
ḳ.-ma F.28 116b/13, P.284 12a/11
kimesnenüñ ḳapusın ḳ.-ma ki ḳapuñ ḳaḳmayalar P.284 12a/11
kimsenüñ ḳapusın ḳ.-ma ki ḳapuñ ḳaḳmayalar F.28 116b/13
ḳ.-mayalar F.28 116b/14, P.284 12b/1
kimesnenüñ ḳapusın ḳaḳma ki ḳapuñ ḳ.-mayalar P.284 12b/1
kimsenüñ ḳapusın ḳaḳma ki ḳapuñ ḳ.-mayalar F.28 116b/14
ḳal-: kal-; geriye kal-
ḳ.-an F.557 132a/5, P.495 18b/10, P.598 22a/11
elüñile vėrürseñ aş olur ṣoñra ḳ.-an ṣavaş olur F.557 132a/5
elüñle vėrürseñ aş olur ṣoñra ḳ.-an ṣavaş olur P.598 22a/11
ėrteye ḳ.-an belādan ḳorḳma P.495 18b/10
ḳ.-ıpdur F.363 126a/14, P.468 18a/4
evvelki bereketden ay aydıñı ḳ.-ıpdur F.363 126a/14
evvelki bereketden ay ayduñı ḳ.-ıpdur P.468 18a/4
ḳ.-maḳ F.494 130a/11
yüz ḳoyunlu atam ḳalmaḳdan bir yüksüklü anam ḳ.-maḳ yėgdür F.494 130a/11
ḳ.-maḳdan F.494 130a/10
yüz ḳoyunlu atam ḳ.-maḳdan bir yüksüklü anam ḳalmaḳ yėgdür F.494 130a/10
ḳ.-maz F.29 116b/14, F.111 119a/7, F.113 119a/9, F.403 127b/1, P.285 12b/1, P.370 15a/2, P.372 15a/3
borç eyü güne ḳ.-maz F.29 116b/14
borç eyü güne ḳ.-maz P.285 12b/1
delüklü ṭaş yerde ḳ.-maz P.372 15a/3
delüklü ṭaş yėrde ḳ.-maz F.113 119a/9
er etmegi er ḳurşağında ḳ.-maz F.403 127b/1
yapu ṭaşı yapudan ḳ.-maz F.111 119a/7

yapu ṭaşı yapudan ḳ.-maz P.370 15a/2
ḳ.-ur P.597 22a/10
yoġurt dökülse yoḳı ḳ.-ur P.597 22a/10
ḳalāyıḳ: *(< Ar. ḫalāʾiḳ)* kadın köle, cariye krş.*ḫalāyıḳ*
ḳ.+ı (ḳalāyıġı) F.187 121a/10
ḫatun ele girince ḳ.+ı ḫōş görmek gerek F.187 121a/10
ḳalb: *(Ar.)* tembel, işe yaramaz; yalancı, kendisine güvenilmeyen
ḳ. F.277 123b/14, F.678 135b/8, P.113 6b/3, P.227 10b/4
ḳ. ḳazanur ḳaltebān gönenür F.277 123b/14
ḳ. ḳazanur ḳaltebān gönenür P.113 6b/3
ṭamaʿ-dārı ḳ. s.ker F.678 135b/8
ṭamaʿ-dārı ḳ. s.ker P.227 10b/4
ḳaldur-: kaldır-
ḳ.-ur F.648 134b/10, P.194 9a/9
ṭoñuzı s.ken ḳuyruġın çöpile ḳ.-ur F.648 134b/10
ṭoñuzı s.ken ḳuyruġın çöple ḳ.-ur P.194 9a/9
ḳ.-urlar P.97 6a/3
şimdiki zamānda öküzi ḳ.-urlar altında buzaġu isterler P.97 6a/3
ḳalem: *(Ar.)* kalem; günah
ḳ. F.152 120a/10, P.72 5a/4, P.410 16a/7
delüye ne ḳ. P.72 5a/4
ḳ. cevmerd olur ne dilerse yazar F.152 120a/10
ḳ. cevmerd olur ne olursa yazar P.410 16a/7
ḳalender: *(Far.)* kalender krş. *ḳalendür*
ḳ.+e F.660 135a/6, P.38 3b/10, P.207 9b/7
bir ḳ.+e īmān getür demişler andan daḫı vāzgeldüm dėmiş P.207 9b/7
bir ḳ.+e īmān getür dėmişler andan daḫı vāzgėçdüm dėmiş F.660 135a/6
bir ḳ.+e ḳış geldi dėmişler ditremege durmışuz demiş P.38 3b/10
ḳalendür: *(< Far. ḳalender)* kalender krş. *ḳalender*
ḳ.+e F.272 123b/9
ḳ.+e ḳış olur dėmişler ditremege ṭurmışuz dėmiş F.272 123b/9
ḳalḳ-: kalk-, yapmaya giriş-, teşebbüs et-
ḳ.-an F.290 124a/9, P.238 11a/1
evmegile ḳ.-an peşīmānlıġıla oturur F.290 124a/9
ėvmekle ḳ.-an peşīmānlıġıla oturur P.238 11a/1
ḳalḳan: *(< Moğ. kalka)* kalkan, korunmalık
ḳ. F.278 123b/15, P.114 6b/3
ḳ. ḳażā ṣavar götürmek gerek F.278 123b/15

ḳ. ḳażā ṣavar götürmek gerek P.114 6^{b}/3

ḳaltebān: *(Far.)* kaltaban, namussuz, şarlatan, yalancı, hileci

ḳ. F.277 123^{b}/14, P.113 6^{b}/3

ḳalb ḳazanur ḳ. gönenür F.277 123^{b}/14

ḳalb ḳazanur ḳ. gönenür P.113 6^{b}/3

ḳamu: bütün

ḳ. F.82 118^{a}/13, P.339 14^{a}/3

ḳ. ḳuşlar uçar nesne yoḳ bıldırcın uçar elverdi P.339 14^{a}/3

ḳ. ḳuşlar uçar nesne yoḳ bıldırcın uçdı elverdi dur F.82 118^{a}/13

ḳan: kan

ḳ.+ı F.264 123^{b}/3, P.29 3^{b}/4, P.29 3^{b}/5

ḳ.+ı ḳanıla yumazlar ḳ.+ı ṣuyıla yurlar F.264 123^{b}/3

ḳ.+ı ḳanıla yumazlar ḳ.+ı ṣuyıla yurlar P.29 3^{b}/4-/5

ḳ.+ıla F.264 123^{b}/3, P.29 3^{b}/4

ḳanı ḳ.+ıla yumazlar ḳanı ṣuyıla yurlar F.264 123^{b}/3

ḳanı ḳ.+ıla yumazlar ḳanı ṣuyıla yurlar P.29 3^{b}/4

ḳanad: kanat

ḳ. F.381 126^{b}/12, P.487 18^{b}/5

ḳuş iki ḳ. bir ḳuyruḳ aña daḫı yėl buyruḳ F.381 126^{b}/12

ḳuş iki ḳ. bir ḳuyruḳ aña daḫı yėl buyruḳ P.487 18^{b}/5

ḳ.+ına F.466 129^{a}/14, P.549 20^{b}/7

ḳuş ḳ.+ına kirī istemez F.466 129^{a}/14

ḳuş ḳ.+ına kirī istemez P.549 20^{b}/7

ḳan aġlat-: kan ağlat-, büyük bir üzüntüye maruz bırak-

ḳ.-ur (ḳan aġladur) F.538 131^{b}/4, P.577 21^{b}/6

begler buyruġı yoḫsula ḳ.-ur F.538 131^{b}/4

begler buyruġı yoḫsula ḳ.-ur P.577 21^{b}/6

ḳan alıcı: kan alan

ḳ. F.370 126^{b}/3, P.475 18^{a}/7-8

aylaḳ ḳ. bulıcaḳ ṭamarlaruñ ṭoġrat F.370 126^{b}/3

rāy-gān ḳ. bulıcaḳ ṭamarlaruñ doġrat P.475 18^{a}/7-8

ḳancarı: ne tarafta, neresi krş. *ḳancaru*

ḳ. F.469 129^{b}/2

gelini ata bindür güyegi yolı ḳ. dėr F.469 129^{b}/2

ḳancaru: nereye, ne tarafa, nerede, ne tarafta, neresi krş. *ḳancarı*

ḳ. F.115^{b}/10, P.1^{b}/1, P.24 3^{a}/11-3^{b}/1, P.552 20^{b}/9

begler deve bigi olur ḳ. dilerise yedilür P.24 3^{a}/11-3^{b}/1

gelini ata bindür güyegi yolı ḳ. dėr P.552 20^{b}/9

her sözi ḳ. varur F.115^{b}/10

her sözi ḳ. varur bile P.1^{b}/1

ḳ.+ya F.260 123^{a}/14

begler deve bigi olur ḳ.+ya olursa yėdilür F.260 123^{a}/14

ḳancuḳ: kancık, dişi hayvan

ḳ. P.71 5^{a}/4

evecek ḳ. gözsüz enücük ṭoġurur P.71 5^{a}/4

ḳanda: nereye, nerede

ḳ. F.566 132^{a}/14, F.603 133^{b}/1, F.651 134^{b}/12, P.147 7^{b}/4, P.197 9^{a}/11, P.202 9^{b}/4, P.645 24^{a}/4

eşege ṣormışlar bugün ḳ. gidersin anı bizlengiç bilür demişler P.645 24^{a}/4

ėşege ṣormışlar bugün ḳ. gidersin anı bizlengiç bilür dėmiş F.566 132^{a}/14

ḳ. olursa olsun buzaġu ḳazuḳda olsun P.202 9^{b}/4

yedük içdük yatacaḳ vaḳıt ḳ. gidersiñ P.197 9^{a}/11

yėdük içdük yatacaḳ vaḳt ḳ. gidersin F.651 134^{b}/12

yılan ḳ. egilürse egilür ini ḳapusında ṭoġrulur F.603 133^{b}/1

yılan ḳ. egilürse egilür ini ḳapusında ṭoġrulur P.147 7^{b}/4

ḳ.+yısa F.90 118^{b}/4, F.234 122^{b}/7, F.334 125^{b}/4, F.433 128^{a}/13, P.347 14^{a}/8, P.513 19^{b}/2, P.625 23^{a}/11

ġammāzuñ ḳ.+yısa yüzi ḳaradur F.433 128^{a}/13

ġammāzuñ ḳ.+yısa yüzi ḳaradur P.513 19^{b}/2

gözel ḳ.+yısa ġavġāsuz olmaz F.90 118^{b}/4

gözel ḳ.+yısa ġavġāsuz olmaz P.347 14^{a}/8

māl fitnedür ḳ.+yısa fitne ḳoparur F.334 125^{b}/4

māl fitnedür ḳ.+yısa fitne ḳoparur P.625 23^{a}/11

māl ḳ.+yısa kendüyi söyletdürür F.234 122^{b}/7

ḳandan: nereden

ḳ. F.464 129^{a}/12

gün ḳ. ṭoġarsa elüñ o yaña çön F.464 129^{a}/12

ḳandur-: kandır-, içme isteğini karşıla-

ḳ.-maz F.368 126^{b}/2, P.473 18^{a}/6

ḳar ṣuṣalıḳ ḳ.-maz F.368 126^{b}/2

ḳar ṣuṣalıḳ ḳ.-maz P.473 18^{a}/6

ḳañlı: kağnı

ḳ. F.47 117^{a}/14, P.303 13^{a}/2

ḳ. çökiçek yol gösterici çoḳ olur F.47 117^{a}/14

ḳ. çökiçek yol gösterici çoḳ olur P.303 13^{a}/2

ḳ.+sı F.502 130^{b}/3

ulu beglerüñ ḳ.+sı ṭavşan alur F.502 130^{b}/3

ḳap: kabuk

ḳ.+ın (ḳabın) P.259 11b/5

şūfī ṣoġan yemez bulıcaḳ ḳ.+ın ḳomaz P.259 11b/5

ḳap-: kap-, yakala-

ḳ.-arsın F.415 127b/12

çaylaġa ṣormışlar anasın ḳoyup yavrısın neye ḳ.-arsın āvāzı ḳulaġuma ḫoş gelür dėmiş F.415 127b/12

ḳaplan: kaplan

ḳ. F.534 131a/15, P.572 21b/2

ḳ. bigi buludla ṭalaşma F.534 131a/15

ḳ. gibi buludıla ṭalaşma P.572 21b/2

ḳapu: kapı

ḳ. F.379 126b/10, P.485 18b/3-4

aġaç ḳ. yapıldısa altun ḳ. açıldı F.379 126b/10

aġaç ḳ. yapıldısa altun ḳ. açıldı P.485 18b/3-4

ḳ.+da F.324 125a/10, P.615 23a/3

oldı oldı olmadı ḳara eşek ḳ.+da baġludur P.615 23a/3

oldı oldı olmadı ḳara ėşek ḳ.+da baġlı F.324 125a/10

ḳ.+dan F.581 132b/14, P.7 2b/10

it gibi ḳ.+dan ḳovarlarsa sen bacadan düş P.7 2b/10

itüñi ḳ.+dan ḳovarlarsa sen bacadan düş F.581 132b/14

k.+ñ F.28 116b/14, P.284 12a/11, P.342 14a/6

aḫşamdan ṣoñra ḳ.+ñ yap P.342 14a/6

kimesnenüñ ḳapusın ḳaḳma ki ḳ.+ñ ḳaḳmayalar P.284 12a/11

kimsenüñ ḳapusın ḳaḳma ki ḳ.+ñ ḳaḳmayalar F.28 116b/14

ḳ.+ñı F.85 118b/1, P.342 14a/6

aḫşamdan ṣoñra ḳ.+ñı yap F.85 118b/1

aḫşamdan ṣoñra ḳ+ñ yap P.342 14a/6

ḳ.+sın F.28 116b/13, P.284 12a/11

kimesnenüñ ḳ.+sın ḳaḳma ki ḳapuñ ḳaḳmayalar P.284 12a/11

kimsenüñ ḳ.+sın ḳaḳma ki ḳapuñ ḳaḳmayalar F.28 116b/13

ḳ.+sında F.603 133b/1, P.147 7b/4

yılan ḳanda egilürse egilür ini ḳ.+sında ṭoġrulur F.603 133b/1

yılan ḳanda egilürse egilür ini ḳ.+sında ṭoġrulur P.147 7b/4

ḳ.+ya F.214 122a/3

ḫaste ṣaġalınca ḥekīm ḳ.+ya gelür F.214 122a/3

ḳar: kar

ḳ. F.61 117b/10, F.368 126b/2, P.318 13a/11, P.473 18a/6

ḳ. anuñ-çun yaġa kim ayaḳ üşide P.318 13a/11

ḳ. anuñ-çun yaġar ki ayaḳ üşide F.61 117b/10

ḳ. ṣuṣalıḳ ḳandurmaz F.368 126b/2

ḳ. ṣuṣalıḳ ḳandurmaz P.473 18^a/6

ḳara: kara

ḳ. F.133 119^b/10, F.246 123^a/3, F.324 125^a/10, P.25 3^b/1, P.615 23^a/3

bir ḳ. ḳuzġun aġar< ur> mı dėr F.246 123^a/3

bu ḳ. ḳuzġunı aġardur P.25 3^b/1

oldı oldı olmadı ḳ. eşek ḳapuda bağludur P.615 23^a/3

oldı oldı olmadı ḳ. ėşek ḳapuda bağlı F.324 125^a/10

ṣaḳalı ḳ. kişi ebleh olur F.133 119^b/10

ḳara-: lanet et-

ḳ.-duġına F.503 130^b/4

Tañrı ḳ.-duġına iblīs ʿaleyhi'l-laʿne balta alur segirdür F.503 130^b/4

ḳara ḫaber: *(T.+Ar.)* kötü haber

ḳ. P.76 5^a/7

ḳ. yerde ḳalmaz P.76 5^a/7

ḳarañu: karanlık

ḳ. F.303 124^b/6, P.251 11^a/10

çırāḳ dibi ḳ. olur F.303 124^b/6

çırāḳ dibi ḳ. olur P.251 11^a/10

kārbān: *(Far.)* kervan krş. *kārivān*

k.+a P.167 8^a/9

itüñ aḫṣayası gelicek k.+a uyar P.167 8^a/9

kārbān-serāy: *(Far.)* kervansaray krş. *kārvān-serāy*

k.+ıla P.416 16^a/11

k.+ıla ḥammām ėl evidür P.416 16^a/11

ḳardaş: kardeş krş. *ḳarındaş, ḳarṭaş*

ḳ. F.249 123^a/5, P.16 3^a/5

iki ḳ. ṣavaşmış ebleh aña inanmış F.249 123^a/5

iki ḳ. ṣavaşmış ebleh aña inanmış P.16 3^a/5

ḳ.+dan P.129 7^a/3

ḳ.+dan ḳarın yaḳın P.129 7^a/3

ḳ.+ı F.604 133^b/3, P.148 7^b/5

eşek atuñ ne yoldaşı yoḫsul bayuñ ne ḳ.+ı P.148 7^b/5

ėşek atıñ ne yoldaşı yoḫsul bayıñ ne ḳ.+ı F.604 133^b/3

ḳ.+ıdur P.604 22^b/6

uyḳu ölümüñ ḳ.+ıdur P.604 22^b/6

ḳardaş oḳuş-: birbirini kardeş say-, yakınlık kur-

ḳ.-ma F.68 118^a/1, P.325 13^b/5

bī-devletle ḳ.-ma F.68 118^a/1

bī-devletle ḳ.-ma P.325 13^b/5

ḳarġa: karga

ḳ.+ya F.336 125^b/5, P.627 23^b/1

biñ ḳ.+ya bir ṣapan daşı yeter P.627 23^b/1

biñ ḳ.+ya bir ṣapan ṭaşı yėter F.336 125^b/5

ḳarı: kadın; ihtiyar, yaşlı krş. *ḳarrı*

ḳ. F.253 123^a/8, F.353 126^a/5, F.524 131^a/8, P.19 3^a/8, P.388 15^b/3

bir müd ṭarı bir aḳcaya bir ḳ. aç ölmiş F.353 126^a/5

iki vėrüp bir alma yigit dėyüp ḳ. alma F.253 123^a/8

iki vėrüp bir alma yigit vėrüp ḳ. alma P.19 3^a/8

ḳażā görüni gelmez ḳ. bükülüp ölmez F.524 131^a/8

ḳ. ḳurt avın ḳomaz P.388 15^b/3

ḳ.+nuñ P.59 4^b/4

Ḳayṣeri'de yazılmış ḳ.+nuñ başı anası .mına P.59 4^b/4

ḳ.+yı F.438 128^b/3, P.517 19^b/5

aḫşam bāzārı ṣabāḥa yomdur ḳ.+yı yigit eden dondur P.517 19^b/5

ḳ.+yı yigit ėden ṭondur F.438 128^b/3

ḳar(ı)n: karın; mide; çıkar, menfaat

ḳ. F.340 125^b/10, F.369 126^b/3, F.425 128^a/7, F.586 133^a/3, P.129 7^a/3, P.474 18^a/7, P.504 19^a/6, P.631 23^b/5

aç ḳ. ḳatıḳ istemez F.425 128^a/7

aç ḳ. ḳatıḳ istemez P.504 19^a/6

diş eti ḳ. doyurmaz P.631 23^b/5

diş eti ḳ. ṭoyurmaz F.340 125^b/10

ḳardaşdan ḳ. yaḳın P.129 7^a/3

ḳarṭaşdan ḳ. yaḳın F.586 133^a/3

ḳavırġa ḳ. ṭoyurmaz F.369 126^b/3

ḳavurḳaḳ ḳ. doyurmaz P.474 18^a/7

ḳ.+ı (ḳarnı) F.629 134^a/9, P.175 8^b/5

kişi bildügi otı yėyicek ḳ.+ı ağrımaz F.629 134^a/9

kişi bulduğını yeyicek ḳ.+ı ağrımaz P.175 8^b/5

ḳ.+ın (ḳarnın) F.221 122^a/9, F.243 122^b/14

bir kişinüñ ḳ.+ın dögerlermiş vay arḳam dėrmiş F.243 122^b/14

ṣabāḥdan ḳ.+ın ṭoyuran küçükden evlenen aldanmamış F.221 122^a/9

ḳ.+ına (ḳarnına) P.11 3^a/1

bir kişi ḳ.+ına dögerler imiş vay arḳam dėrmiş P.11 3^a/1

ḳ.+uñ (ḳarnuñ) F.297 124^b/1, P.245 11^a/6

aç emān bilmez erken ḳ.+uñ ṭoyur F.297 124^b/1

aç emān bilmez erken ḳ.+uñ ṭoyur P.245 11^a/6

ḳarınca: karınca

ḳ. F.219 122[a]/8

ḳāżī etmegin ḳ. yėmez F.219 122[a]/8

ḳ.+ya F.10 116[a]/15, P.267 11[b]/10

ḳ.+ya daḫı merd-āne baḳ P.267 11[b]/10

ḳ.+ya daḫı merd-āne baḳ F.10 116[a]/15

ḳarındaş: kardeş krş. *ḳardaş, ḳarṭaş*

ḳ.+ı F.595 133[a]/10, P.139 7[a]/10

ḳ.+ı olmayan ġarīb olur F.595 133[a]/10

ḳ.+ı olmayan ġarīb olur P.139 7[a]/10

ḳarışıḳ: mahlut, birbirine karıştırılmış hububat krş. *ḳarışuḳ*

ḳ. F.116 119[a]/11

ḳ. ḳażā ṣavar F.116 119[a]/11

ḳarışuḳ: mahlut, birbirine karıştırılmış hububat krş. *ḳarışıḳ*

ḳ. P.375 15[a]/5

ḳ. ḳażā ṣavar P.375 15[a]/5

kārivān: *(< Far. kārbān)* kervan krş. *kārbān*

k.+a F.622 134[a]/3

itiñ aḫṣayaṣı gelicek k.+a uyar F.622 134[a]/3

ḳarnın ov-: karnını ov-, aç ve perişan ol-

ḳ.-ar F.572 132[b]/7, P.651 24[a]/11

aġustosda gölge ḳovan zemherīde ḳ.-ar F.572 132[b]/7

aġustosda gölge ḳovan zemherīde ḳ.-ar P.651 24[a]/11

ḳarpuz: *(< Far. ḫarbūz)* karpuz

ḳ. F.576 132[b]/10, P.655 24[b]/2

iki ḳ. bir ḳoltuġa ṣıġmaz F.576 132[b]/10

iki ḳ. bir ḳoltuġa ṣıġmaz P.655 24[b]/2

ḳarrı: ihtiyar, yaşlı krş. *ḳarı*

ḳ. P.562 21[a]/6

ḳażā görüni gelmez ḳ. bükülüp ölmez P.562 21[a]/6

ḳarşu dut-: karşı tut-

ḳ.-ma P.108 6[a]/11

g.tüñ kiriye vėrdüñ elüñ ḳ.-ma P.108 6[a]/11

ḳarṭaş: kardeş krş. *ḳardaş, ḳarındaş*

ḳ.+dan F.586 133[a]/3

ḳ.+dan ḳarın yaḳın F.586 133[a]/3

kārvān-serāy: *(< Far. kārbān-serāy)* kervansaray krş. *kārbān-serāy*

k.+ıla F.158 120[a]/15

k.+ıla ḥammām ėl evidür F.158 120[a]/15

ḳaṣab: *(< Ar. ḳaṣṣāb)* kasap krş. *ḳaṣāb, ḳaṣṣāb*

ḳ.+a P.14 3[a]/4

keçiye cānı ḳayusı ḳ.+a yağı ḳayusı P.14 3ª/4

ḳaṣāb: *(< Ar. ḳaṣṣāb)* kasap krş. *ḳaṣab, ḳaṣṣāb*

ḳ.+a F.247 123ª/4

keçiye cānu ḳayusı ḳ.+a yaġ ḳayusı F.247 123ª/4

ḳaṣṣāb: *(Ar.)* kasap krş. *ḳaṣab, ḳaṣāb*

ḳ. F.496 130ª/12

ben istemez miyem ḳayınatam ḳ. ola ve ḳayınanam ḥammāmcı ola F.496 130ª/12

ḳaş: kaş

ḳ.+uñ F.280 124ª/2, P.116 6ᵇ/5

gözüñ üstinde ḳ.+uñ mı var dėmişler melūl olma P.116 6ᵇ/5

gözüñ üstine ḳ.+uñ mı var dėdiler melūl olursın F.280 124ª/2

ḳaşağı: kaşağı krş. *ḳaşaġu*

ḳ. P.466 18ª/2

ḳ. al āḫūra gir yaġır at bellüdür P.466 18ª/2

ḳaşaġu: kaşağı krş. *ḳaşaġı*

ḳ.+yı F.361 126ª/11

ḳ.+yı al āḫūra gir yaġır at bellüdür F.361 126ª/11

ḳaşan-: sırtını kaşı-; istirahat et-, dinlen-

ḳ.Ø F.590 133ª/7, P.134 7ª/7

er gördüñ ḳuşan ev gördüñ ḳ. F.590 133ª/7

er gördüñ ḳuşan ev gördüñ ḳ. P.134 7ª/7

ḳaşıḳ: kaşık krş. *ḳaşuḳ*

ḳ. F.436 128ᵇ/1, P.516 19ᵇ/4

çömlek dėmiş dibüm altun ḳ. dėmiş girdüm çıḳdum F.436 128ᵇ/1

çömlek dėmiş dibüm altun ḳ. dėmiş girdüm çıḳdum P.516 19ᵇ/4

ḳaşuḳ: kaşık krş. *ḳaşıḳ*

ḳ.+ıla (ḳaşuġıla) F.470 129ᵇ/2, P.553 20ᵇ/9

ḳ.+ıla aş vėr ṣapıla gözin çıḳarma P.553 20ᵇ/9

ḳ.+ıla aş vėrüp ṣapuyıla gözin çıḳarma F.470 129ᵇ/2, P.553 20ᵇ/9

ḳ.+uña (ḳaşuġuña) P.525 19ᵇ/11

çanaġa ne doġrarsañ ḳ.+uña ol çıḳar P.525 19ᵇ/11

ḳ.+uñda (ḳaşuġuñda) F.445 128ᵇ/9

çanaġa ne ṭoġrarsañ ḳ.+uñda ol çıḳar F.445 128ᵇ/9

ḳat: kat, nezd, huzur

ḳ.+ında F.318 125ª/4, F.451 129ª/1, P.46 4ª/6, P.532 20ª/5-6, P.609 22ᵇ/9

bilmeyen ḳ.+ında ṭapu ḳılmaġıla bükülmek birdür P.46 4ª/6

devletlünüñ ayaġı ḳ.+ında yatmaḳ yegdür bī-devletüñ başı ḳ.+ında yatmadan P.532 20ª/5-6

devletlünüñ ayaġı ḳ.+ında yatmaḳ yėgdür bī-devletüñ başı ḳ.+ında yatmaḳdan F.451 129^{a}/1
eylik bilmeyen ḳ.+ında ṣu getürenile señek ṣıyan birdür F.318 125^{a}/4
eylük bilmeyen ḳ.+ında ṣu getürenle señek ṣıyan birdür P.609 22^{b}/9

ḳat- (1): kat-, ekle-, karıştır-
ḳ.Ø P.99 6^{a}/6
nā-kesden ṭamızlıḳ isteyince buña boḳuñ ḳ. P.99 6^{a}/6

ḳat- (2): sert ol-, sertleş-
ḳ.-mış P.106 6^{a}/9
ḳ.-mış s.ke kimsenüñ ḥükmi geçmez P.106 6^{a}/9

ḳatı: çok, aşırı derecede; hızlı, süratli; ağır, dokunaklı
ḳ. F.183 121^{a}/7, F.396 127^{a}/10, F.408 127^{b}/5, P.443 17^{a}/8
arḳın meleyen de bulur ḳ. meleyen de ḳuzusın F.183 121^{a}/7
arḳun meleyen daḫı bulur ḳ. meleyen daḫı bulur ḳuzusın P.443 17^{a}/8
ḳ. yörürsem ḳażā baña yėter F.408 127^{b}/5
ulu yañılmaz yañılicek ḳ. yañılur F.396 127^{a}/10
ḳ.+dur F.366 126^{b}/1, P.471 18^{a}/5
yoḳluḳ ṭaşdan ḳ.+dur F.366 126^{b}/1
yoḳluḳ ṭaşdan ḳ.+dur P.471 18^{a}/5

ḳatıḳ: katık, ekmeğe katılan peynir, zeytin, helva vb. yiyecek
ḳ. F.425 128^{a}/7, P.504 19^{a}/6
aç ḳarın ḳ. istemez F.425 128^{a}/7
aç ḳarın ḳ. istemez P.504 19^{a}/6

ḳatlan-: katlan-, dayan-, tahammül et-
ḳ.-ur F.671 135^{b}/2, P.219 10^{a}/9
eşek s.ken oṣuruġına ḳ.-ur P.219 10^{a}/9
ėşegi tīmārlayan oṣuruġına ḳ.-ur F.671 135^{b}/2

ḳavırġa: buğday, mısır vb. tahılların kuru yemiş gibi yenilmek için ateşte kavrulmuşu krş. *ḳavurḳaḳ*
ḳ. F.369 126^{b}/3
ḳ. ḳarın ṭoyurmaz F.369 126^{b}/3

ḳavī ḳavī: *(Ar.)* kuvvetli kuvvetli, güçlü güçlü, sıkıca
ḳ. F.668 135^{a}/13
ḳ. kerkersin ḳoduḳ öldüginden ḫaberüñ yoḳ F.668 135^{a}/13

ḳavm: *(Ar.)* kavim, halk, ulus, insan
ḳ. F.56 117^{b}/6, P.88 5^{b}/6, P.313 13^{a}/8
ḳ. düşmānlıġı düşvār olur F.56 117^{b}/6

ḳ. düşmānlıġı düşvār olur P.313 13ª/8
ḳ. yoḳluġından leglege ṣalā verevüz P.88 5ᵇ/6

ḳavurḳaḳ: buğday, mısır vb. tahılların kuru yemiş gibi yenilmek için ateşte kavrulmuşu krş. *ḳavırġa*
ḳ. P.474 18ª/7
ḳ. ḳarın doyurmaz P.474 18ª/7

ḳaya: kaya
ḳ. F.210 121ᵇ/15
yanḳudan ḳ. yıḳılur bühtāndan ölür er F.210 121ᵇ/15

ḳayınana: kaynana
ḳ.+m F.496 130ª/13
ben istemez miyem ḳayınatam ḳaṣṣāb ola ve ḳ.+m ḥammāmcı ola F.496 130ª/13

ḳayınata: kaynata
ḳ.+m F.496 130ª/12
ben istemez miyem ḳ.+m ḳaṣṣāb ola ve ḳayınanam ḥammāmcı ola F.496 130ª/12

ḳaymaḳ: kaymak
ḳ. F.374 126ᵇ/6, F.516 131ª/1, P.479 18ª/10, P.555 21ª/1
balıla ḳ. isteyen aḳçasına ḳıymak gerek F.374 126ᵇ/6
balıla ḳ. isteyen aḳçasına ḳıymak gerek P.479 18ª/10
kim ne dėrse dėsün Şāh Melik ḳ. yesün P.555 21ª/1
kim ne dėrse dėsün Şāh Melik ḳ. yėsün F.516 131ª/1

ḳayu: kaygı
ḳ.+sı F.247 123ª/3-4, P.14 3ª/4
keçiye cānı ḳ.+sı ḳaṣaba yaġı ḳ.+sı P.14 3ª/4
keçiye cānu ḳ.+sı ḳaṣāba yaġ ḳ.+sı F.247 123ª/3-4

ḳaz: kaz
ḳ. F.635 134ª/15, P.181 8ᵇ/9, P.458 17ᵇ/8
bir müd darı bir aḳçaya bir ḳ. aç ölmiş P.458 17ᵇ/8
ḳonşı tavıġı ḳonşıya ḳ. görinür F.635 134ª/15
ḳoñşı tavuġı ḳoñşıya ḳ. görinür P.181 8ᵇ/9

ḳaz-: kaz-
ḳ.Ø F.42 117ª/10, P.298 12ᵇ/10
ḳuyuyı böyükce ḳ. nā-geh sen düşesin F.42 117ª/10
ḳuyuyı böyükce ḳ. şāyed sen düşesin P.298 12ᵇ/10

ḳażā: *(< Ar. ḳażāʾ)* kaza
ḳ. F.408 127ᵇ/5, F.524 131ª/7, P.562 21ª/6
ḳatı yörürsem ḳ. baña yėter F.408 127ᵇ/5
ḳ. görüni gelmez ḳarı bükülüp ölmez F.524 131ª/7

ḳ. görüni gelmez ḳarrı bükülüp ölmez P.562 21[a]/6
ḳ.+sından F.388 127[a]/3, P.497 19[a]/1
doğrı gelen ḳonuḳ Tañrı ḳ.+sından beterdür P.497 19[a]/1
ṭoğru gelen ḳonuḳ Tañrı ḳ.+sından bėterdür F.388 127[a]/3

ḳazan: kazan
ḳ. F.554 132[a]/2, P.593 22[a]/7
ḳ. ḳazan ḳazana vėr artuğın ḳazmaya F.554 132[a]/2
ḳ. ḳazan ḳazana vėr artuğın ḳazmaya vėr P.593 22[a]/7
ḳ.+a F.554 132[a]/2, P.593 22[a]/7
ḳazan ḳazan ḳ.+a vėr artuğın ḳazmaya F.554 132[a]/2
ḳazan ḳazan ḳ.+a vėr artuğın ḳazmaya vėr P.593 22[a]/7

ḳazan-: kazan-
ḳ.Ø F.554 132[a]/2, P.593 22[a]/7
ḳazan ḳ. ḳazana vėr artuğın ḳazmaya F.554 132[a]/2
ḳazan ḳ. ḳazana vėr artuğın ḳazmaya vėr P.593 22[a]/7
ḳ.-duğın F.405 127[b]/2
bāzirgānı bit yėr ḳ.-duğın at yėr F.405 127[b]/2
ḳ.-ur F.277 123[b]/14, P.113 6[b]/3
ḳalb ḳ.-ur ḳaltebān gönenür F.277 123[b]/14
ḳalb ḳ.-ur ḳaltebān gönenür P.113 6[b]/3

ḳażā ṣav-: *(< Ar. ḳażāʾ+T. ṣav-)* büyük zarar ve sıkıntılara yol açacak bir olayı savuştur-
ḳ.-ar F.74 118[a]/6, F.116 119[a]/11, F.278 123[b]/15, P.114 6[b]/3-4, P.331 13[b]/9, P.375 15[a]/5
bilmezem dėmek çoḳ dürlü ḳ.-ar F.74 118[a]/6
bilmezin dėmek çoḳ dürlü ḳ.-ar P.331 13[b]/9
ḳalḳan ḳ.-ar götürmek gerek F.278 123[b]/15
ḳalḳan ḳ.-ar götürmek gerek P.114 6[b]/3-4
ḳarışıḳ ḳ.-ar F.116 119[a]/11
ḳarışuḳ ḳ.-ar P.375 15[a]/5

ḳażāya uğra-: kader, Allah tarafından ezelde tayin ve tespit edilen biçimde ve zamanda gerçekleş-
ḳ.-r F.690 136[a]/3, P.50 4[a]/9
kişi geñinle mi ḳ.-r F.690 136[a]/3
kişi geñinle mi ḳ.-r P.50 4[a]/9

ḳāżı: *(< Ar. ḳāżī)* kadı krş. *ḳāżī*
ḳ.+ya F.350 126[a]/2, P.641 23[b]/11
ḳ.+ya yaluñuz giren saḳalın sıġayıp çıḳar F.350 126[a]/2
ḳ.+ya yaluñuz giren ṣaḳalın sıġayup çıḳar P.641 23[b]/11

ḳāżī: *(Ar.)* kadı krş. *ḳāżı*

ḳ. F.219 122^{a}/7

ḳ. etmegin ḳarınca yėmez F.219 122^{a}/7

ḳazma: kazma; mezar kazıcısı

ḳ.+ya F.554 132^{a}/3, P.593 22^{a}/7

ḳazan ḳazan ḳazana vėr artuğın ḳ.+ya F.554 132^{a}/3

ḳazan ḳazan ḳazana vėr artuğın ḳ.+ya vėr P.593 22^{a}/7

ḳazuḳ: kazık

ḳ.+da P.202 9^{b}/4

ḳanda olursa olsun buzağu ḳ.+da olsun P.202 9^{b}/4

keçi: keçi krş. *kėçi*

k. P.404 16^{a}/2

k. yatduğı yėri eşer yatur P.404 16^{a}/2

k.+nüñ P.61 4^{b}/6

k.+nüñ g.ti giciyicek çōbān etmegin yėr P.61 4^{b}/6

k.+ye F.247 123^{a}/3, F.613 133^{b}/10, P.14 3^{a}/4, P.158 8^{a}/2

k.+ye bıçaḳ çalicek oğlaḳ buçaḳda oṣurur F.613 133^{b}/10

k.+ye buçaḳ çalıcaḳ oğlaḳ bucaḳda oṣurur P.158 8^{a}/2

k.+ye cānı ḳayusı ḳaṣaba yağı ḳayusı P.14 3^{a}/4

k.+ye cānu ḳayusı ḳaṣāba yaġ ḳayusı F.247 123^{a}/3

kėçi: keçi krş. *kėçi*

k. F.145 120^{a}/3

k. yatduğı yėri eşür yatur F.145 120^{a}/3

kedi: kedi

k. P.511 19^{a}/11

iki k. bir arṣlana ṭapdur P.511 19^{a}/11

k.+nüñ F.218 122^{a}/6, F.400 127^{a}/13

k.+nüñ uṣluluğı ṣıçan görincedür F.218 122^{a}/6

k.+nüñ yügrügi ṣamanlıġa dek F.400 127^{a}/13

kefāret: *(< Ar. keffāret)* kefaret, karşılık, bedel krş. *keferet*

k.+e P.218 10^{a}/7

it boḳı k.+e yaradı ol daḫı bulunmadı P.218 10^{a}/7

kefen: *(Ar.)* kefen

k. F.191 121^{a}/14, P.451 17^{b}/3

ayuyı beliñlet temāşāya baḳ ḳurdı beliñlet k. yaraḳla F.191 121^{a}/14

ayuyı böglet temāşāya baḳ ḳurd böglet k. yaraḳla P.451 17^{b}/3

keferet: *(< Ar. keffāret)* kefaret, karşılık, bedel krş. *kefāret*

k.+e (keferede) F.670 135^{a}/15

it boḳı k.+e yaradı ol daḫı bulunmadı F.670 135^{a}/15

kehel: *(< Ar. kāhil)* tembel krş. *kāhil*

k. F.27 116[b]/13
ebleh k. olmaz F.27 116[b]/13
kel: *(Far.)* kel
k.+üñ P.56 4[b]/2
k.+üñ başı açıldı dėr P.56 4[b]/2
kelām: *(Ar.)* kelam, söz
k. F.248 123[a]/4, F.695 136[a]/7, P.15 3[a]/5, P.55 4[b]/1
evvel ṭaʿām andan k. F.248 123[a]/4
evvel ṭaʿām andan k. P.15 3[a]/5
g.tüm g.te degişicek g.tümden ne k. var F.695 136[a]/7
g.tüm g.tüñe degişicek g.tüme ne k. var P.55 4[b]/1
kemik: kemik
k. F.216 122[a]/5
it aġzın k. ṭutar F.216 122[a]/5
kenār: *(Far.)* kenar
k.+ında P.546 20[b]/5
dikeninden ḳorḳan porsuḳ ḫirmen k.+ında n'eylersin P.546 20[b]/5
kendü: kendi
k. F.35 117[a]/4, F.37 117[a]/5, F.117 119[a]/11, F.118 119[a]/13, F.119 119[a]/13, F.268 123[b]/6, F.387 127[a]/2, F.650 134[b]/12, P.34 3[b]/8, P.196 9[a]/10, P.291 12[b]/5, P.293 12[b]/6, P.376 15[a]/5, P.377 15[a]/7, P.378 15[a]/7, P.434 17[a]/2, P.496 18[b]/11
bıçaḳ k. ṣapın kesmez F.119 119[a]/13
bıçaḳ k. ṣapın yonmaz P.378 15[a]/7
biregi yumruġın yemeyen k. yumruġın demür ṣanur P.496 18[b]/11
biregü yumruġın yemeyen k. yumruġın demür ṣanur F.387 127[a]/2
degü diñleyen k. ʿaybın ėşidür P.291 12[b]/5
dėgü diñleyen k. ʿaybın ėşidür F.35 117[a]/4
her kişi k. ʿaybına göredür P.377 15[a]/7
her kişi k. ʿaybını gözedür F.118 119[a]/13
her kişi k. çöregine köz eşer F.268 123[b]/6
her kişi k. çürügine köz eşer P.34 3[b]/8
k. düşen aġlamaz F.37 117[a]/5
k. düşen aġlamaz P.293 12[b]/6
k. gözindeki hezeni görmez biregü gözündeki çöbi görür F.117 119[a]/11
k. gözindeki sereni görmez biregü gözindeki çöpi görür P.376 15[a]/5
yavuz it ne k. yėr ne biregü köpege yėdürür F.650 134[b]/12

yavuz it ne k. yėr ve ne biregüye yedürür P.196 9a/10
yügrük at yemin k. arturur P.434 17a/2
k.+den F.231 122b/4, F.337 125b/7, P.628 23b/2
kişinüñ boġazı k.+den aşaġa gerek F.337 125b/7
kişinüñ boġazı k.+den aşaġa gerek P.628 23b/2
kişinüñ muṣāḥibi k.+den yėg gerek F.231 122b/4
k.+lerden P.1b/4
k.+lerden ṣoñra bu sözi tā dutalar ḫāṣ u ʿām P.1b/4
k.+ñden F.151 120a/9, P.409 16a/6
düşmeni sen k.+ñden yėg gör alu olursañ ṭāliʿüñ P.409 16a/6
düşmeni sen k.+ñden yėgin gör alu çıḳarsa ṭāliʿüñ F.151 120a/9
k.+ye P.492 18b/8
kişi k.+ye etdügin ėl dėrilüp ėtmez P.492 18b/8
k.+yi F.234 122b/7
māl ḳandayısa k.+yi söyletdürür F.234 122b/7

kengel: *(< Far. kenger)* yaprakları dikenli yabani bir bitki, eşek dikeni
k.+i P.42 4a/3
s.kem ol k.+i kim g.tüm acıda P.42 4a/3

kepenek: çobanların omuzlarına aldıkları dikişsiz, kolsuz, keçeden üstlük, aba
k. F.309 124b/12
geçmiş yaġmura k. alup çapınma F.309 124b/12

kepenek dut-: kepenek tut-, kepenek ser-
k.-maḳ P.257 11b/4
geçmiş yaġmura k.-maḳ olmaz P.257 11b/4

kerk-: birisinin arkasına değ-, sürtün-
k.-ersin F.668 135a/14, P.216 10a/6
ḳavī ḳavī k.-ersin ḳoduḳ öldüginden ḫaberüñ yoḳ F.668 135a/14
ḳurı ḳurı k.-ersin ḳoduḳ öldüginden ḫaberüñ yoḳ P.216 10a/6

kerre: *(Ar.)* kere, kez, defa
k. F.512 130b/12, P.307 13a/4
biñ k. Allāh dėmekden bir k. eyva'llāh dėmek yegdür F.512 130b/12
borca içen iki k. esirür P.307 13a/4

kertik: kertik, çentik, gedik
k. P.91 5b/9
ʿavret var kim arpa unın aş eyler ʿavret var kim k. başın yaş eyler P.91 5b/9

kes-: kes-
k.Ø F.593 133a/9, P.137 7a/9, P.149 7b/6
itüñ ḳulaġın k. itdür ṭoñuzuñ ḳulaġın k. ṭoñuzdur P.149 7b/6

ḳızı ere vėr köpri k. P.137 7a/9
ḳızı vėr köpri k. F.593 133a/9
k.-emedügüñ F.62 117b/11, P.319 13b/1
k.-emedügüñ eli öp başuña ḳo F.62 117b/11
k.-emedügüñ eli öp başuña ḳo P.319 13b/1
k.-mek F.257 123a/11
sünnet var cümle k.-mek yoḳ F.257 123a/11
k.-mez F.119 119a/14, F.154 120a/11, P.412 16a/9
bıçaḳ kendü ṣapın k.-mez F.119 119a/14
cömerd elin kimse k.-mez F.154 120a/11
cömerd elin kimse k.-mez P.412 16a/9
k.-mezler F.428 128a/9, P.507 19a/8
bir sürçen atuñ ayaġın k.-mezler F.428 128a/9
bir sürçen atuñ başın k.-mezler P.507 19a/8
k.-üñ F.605 133b/3
atuñ ḳulaġın k.-üñ yine atdur ṭoñuzuñ ḳuyruġın k.-üñ yine ṭoñuzdur F.605 133b/3

kesil-: kesil-, kop-; ayrıl-, uzaklaş-, ilgiyi kes-
k.Ø F.449 128b/14, P.530 20a/4
at mı ṣatduñ gümişlü yancuġum iseñ k. F.449 128b/14
atumı ṣatduñ gümişli yancuġumısañ k. P.530 20a/4
k.-en F.364 126a/14, P.469 18a/4
k.-en baş gėrü bitmez F.364 126a/14
k.-en baş gėrü bitmez P.469 18a/4

kestane: *(< Yun. kastanoia)* kestane
k. F.490 130a/7
ilerü zamānda deve ḫurmā ḳıġlardı şimdi k. ḳıġlamaz F.490 130a/7

keşir: havuç
k. F.630 134a/10, P.176 8b/5
ulularla k. ekenüñ yoġunı g.tine gider F.630 134a/10
ulularla k. ekenüñ yoġunı g.tine gider P.176 8b/5

keşīş: *(Far.)* keşiş, rahip
k. P.453 17b/4
hemīşe k. kete yemez P.453 17b/4

kete: *(< Erm. get'ey)* kete
k. P.453 17b/4
hemīşe keşīş k. yemez P.453 17b/4

ket-ḫuḍā: *(< Far. ked-ḫuḍā)* köy kâhyası, köyün işlerine bakan mutemet adam, köyün ileri geleni

k. F.263 123b/2, P.28 3b/4

biregüyi kūya ḳoymazlarımış bėlügüm k. evine aṣuñ dėrimiş F.263 123b/2

biregüyi kūya ḳoymazlarmış beligüm k. evine aṣuñ dėrimiş P.28 3b/4

kev (?): *(Far.)* bilge, hikmet sahibi

k. P.554 20b/11

bī-devlete ölüm ve ögüt ḥaḳdur evvel k. kişilere P.554 20b/11

kez: kez, defa, kere

k. F.50 117b/2, F.146 120a/4, F.168 120b/8, F.217 122a/5, F.468 129b/1, P.426 16b/7, P.551 20b/8

borca içen iki k. esirir F.50 117b/2

er oyunı üç k. F.146 120a/4

evde bir k. ölince yabanda biñ k. öl F.168 120b/8

evde bir k. ölince yabānda biñ ölür P.426 16b/7

ḫaṭībe ḳılıcı gibi heftede bir k. gerek olur P.551 20b/8

ḫaṭīb ḳılıcı gibi bir k. gerek olur F.468 129b/1

iti bir k. ur ölsün bir daḫı vur dirülsün F.217 122a/5

ḳıġla-: (koyun, keçi ve deve gibi hayvanlar) pisle-

ḳ.-maz F.490 130a/7

ilerü zamānda deve ḫurmā ḳıġlardı şimdi kestane ḳ.-maz F.490 130a/7

ḳ.-rdı F.490 130a/6

ilerü zamānda deve ḫurmā ḳ.-rdı şimdi kestane ḳıġlamaz F.490 130a/6

ḳıl: kıl

ḳ.+ıla F.500 130b/1

ḳurlu ḳurıyıla ḳopuz ḳ.+ıla F.500 130b/1

ḳıl çek-: kıl çek-, kıl kopar-; zarara uğrat-

ḳ.-mek F.679 135b/9, P.228 10b/5

ṭoñuzdan bir ḳ.-mek aṣṣıdur F.679 135b/9

ṭoñuzdan bir ḳ.-mek aṣṣıdur P.228 10b/5

ḳılıç: kılıç

ḳ.+ı (ḳılıcı) F.485 130a/1, P.551 20b/8

biñ aḳcalıḳ ḳ.+ı çek bir aḳcalıḳ yayı çekme F.485 130a/1

ḫaṭībe ḳ.+ı gibi heftede bir kez gerek olur P.551 20b/8

ḳına: *(< Ar. ḥinnā)* kına

ḳ.+dan F.372 126b/5

ḳ.+dan ġayrı nesne yaġ götürmez F.372 126b/5

ḳına-: kına-, ayıpla-

ḳ.-mazlar F.220 122ª/8

ʿĪsā içün Mūsā'yı ḳ.-mazlar F.220 122ª/8

ḳıp-: kırp-, göz kapaklarını açıp kapa-

ḳ.Ø F.96 118ᵇ/10, P.353 14ᵇ/2

varduġuñ yėr körise sen daḫı gözüñ ḳ. F.96 118ᵇ/10

varduġuñ yėr körse sen de bir gözüñ ḳ. P.353 14ᵇ/2

ḳırḳ: kırk

ḳ. P.582 21ᵇ/10

ekinci ḳ. günde bayar bāzirgān ḳ. günde P.582 21ᵇ/10

ḳırḳ yıl: kırk yıl, çok uzun süre

ḳ. P.1ᵇ/4

her bir sözi atalar ḳ. yıl gütdi P.1ᵇ/4

ḳ.+da F.543 131ᵇ/8

ekinci ḳ.+da biter bāzirgān ḳ. günde F.543 131ᵇ/8

ḳıs-: kıs-, sık-, sıkıştır-

ḳ.-maġıla P.80 5ª/9

bud ḳ.-maġıla .m dar olmaz P.80 5ª/9

ḳış: kış

ḳ. F.160 120ᵇ/2, F.161 120ᵇ/2, F.272 123ᵇ/9, P.38 3ᵇ/10, P.418 16ᵇ/2, P.419 16ᵇ/2

bir ḳalendere ḳ. geldi dėmişler ditremege durmışuz demiş P.38 3ᵇ/10

ḳalendüre ḳ. olur dėmişler ditremege ṭurmışuz dėmiş F.272 123ᵇ/9

ḳ. ḳ. gerek yaz yaz F.161 120ᵇ/2

ḳ. ḳ. gerek yaz yaz P.419 16ᵇ/2

yaġı yalan ḳ. gerçek F.160 120ᵇ/2

yaġı yalan ḳ. gerçek P.418 16ᵇ/2

ḳ.+uñ F.486 130ª/2, P.420 16ᵇ/3

ḳ.+uñ ṭumanlu yazuñ yaġmurlu olsun F.486 130ª/2

od ḳ.+uñ gülistānıdur P.420 16ᵇ/3

ḳış güni: kış mevsimi

ḳ.+inüñ F.162 120ᵇ/3

od ḳ.+inüñ gülistānıdur F.162 120ᵇ/3

ḳışın: kışın, kış zamanı

ḳ. F.571 132ᵇ/5

yazın gölge ḫōş ḳ. cuvāl boş F.571 132ᵇ/5

ḳıy-: kıy-, esirgeme-, feda et-

ḳ.-mak gerek F.374 126ᵇ/6-7, P.479 18ª/10-11

balıla ḳaymaḳ isteyen aḳçasına ḳ.-mak gerek F.374 126ᵇ/6-7

balıla ḳaymaḳ isteyen aḳçasına ḳ.-mak gerek P.479 18ª/10-11
ḳ.-mayan F.532 131ª/14, P.570 21ᵇ/1
yaġına ḳ.-mayan çöregin yavan yėr P.570 21ᵇ/1
yaġına ḳ.-mayan çöregin yoz yėr F.532 131ª/14

ḳıyı: kıyı, kenar
ḳ.+sın F.7 116ª/13, P.264 11ᵇ/9
anasın gör ḳızın al ḳ.+sın gör bezin P.264 11ᵇ/9
anasın gör ḳızın al ḳ.+sın gör beẕin al F.7 116ª/13

ḳız (1): kız
ḳ. F.18 116ᵇ/6, F.227 122ᵇ/1, F.271 123ᵇ/8-9, F.555 132ª/4, P.37 3ᵇ/10, P.274 12ª/5, P.594 22ª/8
even ḳ. ere varmaz varursa da baẖt bulmaz P.274 12ª/5
ėven ḳ. ere varmaz varsa daẖı baẖt bulmaz F.18 116ᵇ/6
ince ḳ. donanınca yoġın ḳ. ere varur P.37 3ᵇ/10
ince ḳ. ṭonanınca yoġın ḳ. ere varmış F.271 123ᵇ/8-9
ḳızlıḳ olsa buġday al ʿavret ölse ḳ. al F.555 132ª/4
ḳızlıḳ olsa buġday al ʿavret ölse ḳ. al P.594 22ª/8
oynayamıyan ḳ. yėrüm ṭardur dėr F.227 122ᵇ/1
ḳ.+ı F.460 129ª/8, F.593 133ª/9, P.137 7ª/9, P.544 20ᵇ/3
giyegilik kim etmez ḳ.+ı kim dilemez F.460 129ª/8
güyegilik kim etmez ḳ.+ı kim dilemez P.544 20ᵇ/3
ḳ.+ı ere vėr köpri kes P.137 7ª/9
ḳ.+ı vėr köpri kes F.593 133ª/9
ḳ.+ın F.7 116ª/13, P.2ª/4, P.264 11ᵇ/8
anasın gör ḳ.+ın al ḳıyısın gör bezin P.264 11ᵇ/8
anasın gör ḳ.+ın al ḳıyısın gör beẕin al F.7 116ª/13
bilmeyenler ögrene hem ögrede oġlın ḳ.+ın P.2ª/4

ḳız (2): kıtlık, pahalılık
ḳ. F.456 129ª/5, P.539 20ª/11
bulınanda ḳ. yoḳ F.456 129ª/5
bulınanda ḳ. yoḳ P.539 20ª/11

ḳızıl: kızıl, bakır; altın para; şatafatlı, gösterişli (şey)
ḳ. F.202 121ᵇ/9
ḳ. tīz ṣolar F.202 121ᵇ/9

ḳızlıḳ: kıtlık, pahalılık
ḳ.+da F.555 132ª/3, F.634 134ª/13, P.180 8ᵇ/8, P.594 22ª/8
ḳ.+da boḳ yėyen ucuzluḳda utanmış F.634 134ª/13
ḳ.+da çoẖ yeyen ucuzluḳda utanur P.180 8ᵇ/8
ḳ. olsa buġday al ʿavret ölse ḳız al F.555 132ª/3
ḳ. olsa buġday al ʿavret ölse ḳız al P.594 22ª/8

ki: *(Far.)* ki krş. *kim (1)*

k. F.115^{b}/9, F.28 116^{b}/13, F.61 117^{b}/10, F.64 117^{b}/13, F.65 117^{b}/13, F.526 131^{a}/9, F.531 131^{a}/13, F.653 134^{b}/15, P.198 9^{b}/1, P.284 12^{a}/11, P.321 13^{b}/2, P.322 13^{b}/3, P.569 21^{b}/1, P.602 22^{b}/3

Ādemī oldur k. Ḥaḳ sözile ʿamel eyleye F.115^{b}/9
benüm ol ṭālıġım yoḳdur k. gökden palān yaġarsa ḳusḳunı boġazıma geçe F.653 134^{b}/15
benüm ol ṭāliʿüm mi var k. gökden pālān yaġarsa ḳusġunı boġazuma geçe P.198 9^{b}/1
bir söz söyledüñüz k. ṣaġyaġıla it yėmez P.602 22^{b}/3
hīc üzüm yoḳdur k. götünde çöpi olmaya F.531 131^{a}/13
hīç üzüm olmaz k. götinde çöpi olmaya P.569 21^{b}/1
ḳar anuñ-çun yaġar k. ayaḳ üşide F.61 117^{b}/10
kimesnenüñ ḳapusın ḳaḳma k. ḳapuñ ḳaḳmayalar P.284 12^{a}/11
kimsenüñ ḳapusın ḳaḳma k. ḳapuñ ḳaḳmayalar F.28 116^{b}/13
şol sözi söyle k. sözüñde baṣılmayasın F.526 131^{a}/9
vay ol eve k. türk düşe F.65 117^{b}/13
vay ol eve k. türk düşe P.322 13^{b}/3
vay ol kürke k. bit üşe F.64 117^{b}/13
vay ol kürke k. bit üşe P.321 13^{b}/2

kim (1): ki krş. *ki*

k. F.314 125^{a}/1, F.515 130^{b}/15, F.561 132^{a}/9, P.1^{b}/9, P.2^{a}/5, P.42 4^{a}/3, P.91 5^{b}/9, P.103 6^{a}/8, P.318 13^{a}/11, P.564 21^{a}/8, P.605 22^{b}/5

ʿavret var k. arpa unın aş eyler ʿavret var k. kertik başın yaş eyler P.91 5^{b}/9
bir söz söyledüñ k. it ṣayaġıla yėmez F.561 132^{a}/9
devletlü ol kişidür k. düşmānın bile F.515 130^{b}/15
ḫāṣ <u> ʿām arasında söylenen söz budur k. işinüñ öñin bilme-yen ṣoñın ṭañlar P.2^{a}/5
ḳar anuñ-çun yaġa k. ayaḳ üşide P.318 13^{a}/11
s.kem ol kengeli k. g.tüm acıda P.42 4^{a}/3
şol sözi söyle k. baṣılmayasın P.564 21^{a}/8
vay aña k. Allāh Taʿālā vėrmeye F.314 125^{a}/1
vay aña k. Allāhu Taʿālā vėrmeye P.605 22^{b}/5
vay aña k. atalar sözi ḳulaġına girmeye P.1^{b}/9
yalan vardur k. gerçekden yegdür P.103 6^{a}/8

kim (2): kim, hangi kişi

k. F.148 120^{a}/5, F.460 129^{a}/8, F.516 131^{a}/1, F.652 134^{b}/14, F.680 135^{b}/9, P.1^{b}/7, P.229 10^{b}/5, P.407 16^{a}/4, P.544 20^{b}/3, P.555 20^{b}/11

giyegilik k. etmez ḳızı k. dilemez F.460 129^{a}/8

güyegilik k. etmez ḳızı k. dilemez P.544 20^{b}/3
k. dutmazsa dünyā ve āḫireti yıḳıla dėdüklerile ʿamel etmezse P.1^{b}/7
k. ėşek olursa biz kürtüni F.652 134^{b}/14
k. ne dėrse dėsün Şāh Melik ḳaymaḳ yesün P.555 20^{b}/11
k. ne dėrse dėsün Şāh Melik ḳaymaḳ yėsün F.516 131^{a}/1
k. oṣurdı ġarīb oṣurdı F.680 135^{b}/9
k. oṣurdı ġarīb oṣurdı P.229 10^{b}/5
ṣavaşda yumruġı k. añar F.148 120^{a}/5
ṣavaş yerinde yumruġı k. añar P.407 16^{a}/4
k.+e F.115^{b}/4, F.305 124^{b}/8, F.341 125^{b}/11, F.417 127^{b}/15, P.253 11^{b}/1, P.632 23^{b}/5
her k.+e Ḥaḳ gerekse niʿmetine şükr eylesün F.115^{b}/4
k.+e ḳuş yarar k.+e ḳurt P.253 11^{b}/1
k.+e Müslimān dėseñ ḫācı ḳoltuġında çıḳar F.341 125^{b}/11
k.+e Müslimān dėseñ ḥāc ḳoltuġında çıḳar P.632 23^{b}/5
k.+e ṭavşan yarar k.+e ḳurt F.305 124^{b}/8
tīmār destemāldür k.+e varursa silinür F.417 127^{b}/15
k.+üñ F.182 121^{a}/6, P.442 17^{a}/7
her k.+üñ bāġı var yüreginde ṭāġı var F.182 121^{a}/6
her k.+üñ bāġı var yüreginde ṭāġ var P.442 17^{a}/7

kimesne: kimse
k. P.2^{a}/1, P.460 17^{b}/9
ḥaḳīḳī ḥayvāndur ol k. insān olmaya P.2^{a}/1
ḳuluñam dėmekle ḳul olmaz k. P.460 17^{b}/9
k.+nüñ P.284 12^{a}/11, P.290 12^{b}/4
k.+nüñ ʿaybını söyleme yėrüñ ḳulaġı var P.290 12^{b}/4
k.+nüñ ḳapusın ḳaḳma ki ḳapuñ ḳaḳmayalar P.284 12^{a}/11

kimse: kimse
k. F.154 120^{a}/11, F.265 123^{b}/4, F.312 124^{b}/14, F.397 127^{a}/11, F.480 129^{b}/12, F.491 130^{a}/7, P.31 3^{b}/6, P.170 8^{b}/1, P.260 11^{b}/6, P.412 16^{a}/8
baḫīl gün olsa k. üstine ṭoġmazdı F.491 130^{a}/7
cömerd elin k. kesmez F.154 120^{a}/11
cömerd elin k. kesmez P.412 16^{a}/8
ėl öñine k. dolanımaz P.260 11^{b}/6
ėl öñüne k. ṭurmaz F.312 124^{b}/14
ḥaḳ bāṭıldan aġlamadı aḳan dereyi k. baġlamadı P.170 8^{b}/1
köse eveden yaşamayınca yaşın Allāh'dan ġayrı k. bilmez F.480 129^{b}/12
ölen ardınca k. ölmedi F.397 127^{a}/11

yerdeki yüzi k. baṣmaz P.31 3[b]/6
yėrdeki yüzi k. baṣmaz F.265 123[b]/4
k.+nüñ F.28 116[b]/13, F.34 117[a]/3, P.106 6[a]/10
ḳatmış s.ke k.+nüñ ḥükmi geçmez P.106 6[a]/10
k.+nüñ ʿaybını söyleme yėrüñ ḳulaġı vardur F.34 117[a]/3
k.+nüñ ḳapusın ḳaḳma ki ḳapuñ ḳaḳmayalar F.28 116[b]/13
k.+ye F.13 116[b]/2, F.109 119[a]/6, P.270 12[a]/2, P.367 14[b]/11
ʿavretüñile bāzāruñ k.+ye inanma F.109 119[a]/6
ʿavretüñle bāzāruñı k.+ye inanma P.367 14[b]/11
ḳurduñ boynı yoġun olduġı işini k.+ye inanmaz P.270 12[a]/2
ḳurduñ boynu yoġun olduġı işin k.+ye inanmaz F.13 116[b]/2

kirī: *(< Ar. kirāʾ)* kira, ücret
k. F.466 129[a]/14, P.549 20[b]/7
ḳuş ḳanadına k. istemez F.466 129[a]/14
ḳuş ḳanadına k. istemez P.549 20[b]/7

kiriye vėr-: kiraya ver-
k.-düñ P.108 6[a]/11
g.tüñ k.-düñ elüñ ḳarşu dutma P.108 6[a]/11

kir pas: kir pas
k. F.301 124[b]/4, P.249 11[a]/9
bir kişi k. gördüñse dene buzaġu ṣanma F.301 124[b]/4
bir kişi k. gördüñse dene buzaġu ṣanma P.249 11[a]/9

kişi: kişi
k. F.41 117[a]/9, F.118 119[a]/13, F.133 119[b]/10, F.177 121[a]/1, F.189 121[a]/12, F.268 123[b]/6, F.301 124[b]/4, F.319 125[a]/5, F.356 126[a]/8, F.629 134[a]/9, F.690 136[a]/2, P.11 3[a]/1, P.34 3[b]/8, P.50 4[a]/9, P.153 7[b]/9, P.175 8[b]/5, P.221 10[a]/10, P.249 11[a]/9, P.297 12[b]/9, P.377 15[a]/7, P.392 15[b]/5, P.408 16[a]/5, P.427 16[b]/8, P.437 17[a]/3, P.449 17[b]/1, P.463 17[b]/11, P.492 18[b]/8, P.610 22[b]/10
adlu k. adından ḳorḳduḳça adsuz Tañrı'dan ḳorḳmaz F.319 125[a]/5
adlu k. adından ḳorḳınca adsuz Tañrı'dan ḳorḳmaz P.610 22[b]/10
bir k. ḳarnına dögerler imiş vay arḳam dėrmiş P.11 3[a]/1
bir k. kir pas gördüñse dene buzaġu ṣanma F.301 124[b]/4
bir k. kir pas gördüñse dene buzaġu ṣanma P.249 11[a]/9
bugünki hergele bizüm degüldür ṭavaruñ k. ayruḳ yerde yoḳla P.408 16[a]/5
ġayret altında er k. P.427 16[b]/8
her k. kendü ʿaybına göredür P.377 15[a]/7
her k. kendü ʿaybını göẕedür F.118 119[a]/13

her k. kendü çöregine köz eşer F.268 123^{b}/6

her k. kendü çürügine köz eşer P.34 3^{b}/8

k. acıḳmayınca aç ḥālin bilmez P.449 17^{b}/1

k. açıḳmayınca aç ḥālin bilmez F.189 121^{a}/12

k. ʿayālin almaḳ çetin beslemek ḳolay P.437 17^{a}/3

k. ʿayālin almaḳ çetin beslemek ḳolay olur F.177 121^{a}/1

k. azıtmaz illā hem-nişīni P.463 17^{b}/11

k. bildügi otı yėyicek ḳarnı ağrımaz F.629 134^{a}/9

k. bulduğını yeyicek ḳarnı ağrımaz P.175 8^{b}/5

k. geñinle mi ḳażāya uğrar F.690 136^{a}/2

k. geñinle mi ḳażāya uğrar P.50 4^{a}/9

k. kendüye etdügin ėl dėrilüp ėtmez P.492 18^{b}/8

k. kişidür yoġısa pūlı eşek eşekdür aṭlās ise çulı P.221 10^{a}/10

k. ne ekse anı götürür F.41 117^{a}/9

k. ne ekse anı götürür P.297 12^{b}/9

ḳuluñam dėmegile ḳul olmaz k. F.356 126^{a}/8

öküzsüz ölmiş inek k. yüklememiş P.153 7^{b}/9

ṣaḳalı ḳaba k. ebleh olur P.392 15^{b}/5

ṣaḳalı ḳara k. ebleh olur F.133 119^{b}/10

k.+de F.558 132^{a}/6, P.599 22^{b}/1

bir k.+de iki hüner az olur P.599 22^{b}/1

bir k.+de iki hüner çoḳ mıdur F.558 132^{a}/6

k.+dür F.515 130^{b}/15, F.673 135^{b}/3, P.221 10^{a}/10

devletlü ol k.+dür kim düşmānın bile F.515 130^{b}/15

k.+dür yoġısa pūlı ėşekdür ėşek aṭlāsısa çulı F.673 135^{b}/3

kişi k.+dür yoġısa pūlı eşek eşekdür aṭlās ise çulı P.221 10^{a}/10

k.+lere P.554 20^{b}/11

bī-devlete ölüm ve ögüt ḥaḳdur evvel kev k.+lere P.554 20^{b}/11

k.+nüñ F.102 118^{b}/15, F.231 122^{b}/4, F.243 122^{b}/14, F.337 125^{b}/6, F.414 127^{b}/11, F.551 131^{b}/14, F.602 133^{a}/15, P.74 5^{a}/5, P.146 7^{b}/3, P.360 14^{b}/6, P.590 22^{a}/5, P.628 23^{b}/2

bir k.+nüñ ḳarnın dögerlermiş vay arḳam dėrmiş F.243 122^{b}/14

her k.+nüñ ağacı ṭağda bellüdür F.602 133^{a}/15

her k.+nüñ ağacı ṭağda bellüdür P.146 7^{b}/3

k.+nüñ ʿaybını yüzine dėmek gerek F.551 131^{b}/14

k.+nüñ ʿaybını yüzine dėmek gerek P.590 22^{a}/5

k.+nüñ boġazı kendüden aşaġa gerek F.337 125^{b}/6

k.+nüñ boġazı kendüden aşaġa gerek P.628 23^{b}/2

k.+nüñ eski oynaşı eyerlenmiş atı gibi olur P.74 5^{a}/5

k.+nüñ muṣāḥibi kendüden yėg gerek F.231 122^{b}/4

k.+nüñ vaṭanı īmānıdur F.414 127^b/11
k.+nüñ yoldaşı yancuġıdur F.102 118^b/15
k.+nüñ yoldaşı yancuġıdur P.360 14^b/6
k.+ye F.103 118^b/15, F.442 128^b/6, P.361 14^b/7, P.521 19^b/7
k.+ye biñ dōstdan bir düşmān çoḳdur F.103 118^b/15
k.+ye biñ dōstdan bir düşmān çoḳdur P.361 14^b/7
k.+ye ṭaleb fāyide ėtmez naṣīb olmayınca F.442 128^b/6
k.+ye ṭaleb olmaz naṣīb olmayınca P.521 19^b/7

kitāb: *(Ar.)* Kitab-ı Atalar (Sözi)
k. F.116^a/4, P.2^b/2
bu kitāb pür-pendile ḫatm olduḳda temām hicretüñ sekiz yüz seksen beşi olmışdı ve's-selām F.116^a/4
bu kitāb pür-pendle ḫatm olduḳda temām hicretüñ sekiz yüz seksen beşi olmışdı ve's-selām P.2^b/2

Kitāb-ı Atalar: *(Far.)* eserin adı
K. F.116^a/2, P.2^a/11
ol sebebden ad vėrildi buña K. F.116^a/2, P.2^a/11

ḳo-: ko-, bırak-; vazgeç-; canını bağışla- krş. *ḳoy-*
ḳ.Ø F.62 117^b/11, F.105 119^a/3, F.215 122^a/4, F.285 124^a/5, F.518 131^a/3, P.121 6^b/8, P.319 13^b/1, P.363 14^b/8, P.494 18^b/10, P.557 21^a/2
anañ kābinin ḳ. öcüñ ḳoma F.285 124^a/5
anañ kābinin ḳ. öcüñ ḳoma P.121 6^b/8
bıçaḳı ortaya ḳ. Saʿd-ı Vaḳḳāṣ'ıla oḳ at F.518 131^a/3
boçuḳ ortaya ḳ. Saʿd-ı Vaḳḳāṣ'ıla oḳ at P.557 21^a/2
danışacaġuñ yoġısa börküñ yanuña ḳ. P.363 14^b/8
gideni ḳ. ṭuranı ḫōşgör P.494 18^b/10
iti añ aġacı yanuña ḳ. F.215 122^a/4
kesemedügüñ eli öp başuña ḳ. F.62 117^b/11
kesemedügüñ eli öp başuña ḳ. P.319 13^b/1
ṭanışıḳcuñ yoġusa börküñ yanuña ḳ. F.105 119^a/3
ḳ.-ma F.285 124^a/6, P.121 6^b/9
anañ kābinin ḳo öcüñ ḳ.-ma F.285 124^a/6
anañ kābinin ḳo öcüñ ḳ.-ma P.121 6^b/9
ḳ.-maya F.273 123^b/11, P.39 4^a/1
etmegüñ ḥaḳḳı varısa ṭuz anı ḳ.-maya F.273 123^b/11
etmegüñ ḥaḳḳı varısa ṭuz anı ḳ.-maya P.39 4^a/1
ḳ.-maz F.129 119^b/7, F.311 124^b/14, P.259 11^b/5, P.388 15^b/3
ḳarı ḳurt avın ḳ.-maz P.388 15^b/3
ḳurt avın ḳ.-maz F.129 119^b/7
ṣūfī ṣoġan yemez bulıcaḳ ḳabın ḳ.-maz P.259 11^b/5

ṣūfī ṣoġan yėmez bulıcaḳ ṣabın ḳ.-maz F.311 124^{b}/14

ḳ.-rsam F.317 125^{a}/3-4, P.608 22^{b}/8

aşaġa ḳ.-rsam pas olur yoḳarı ḳ.-rsam is olur P.608 22^{b}/8

aşaġa ḳ.-rsam pas olur yoḳaru ḳ.-rsam is olur F.317 125^{a}/3-4

ḳ.-sun F.195 121^{b}/3

cān alıcı oġlançuḳlar üleşdürmiş anuñ aña benüm baña tek ḳ.-sun F.195 121^{b}/3

ḳoca: koca, yaşlı; ulu; büyük krş. *ḳoça*

ḳ. P.230 10^{b}/6

yaġı çoġ olan ḳ. ṭ.şaġına dürter P.230 10^{b}/6

ḳ.+sı P.1^{b}/6

Atalar dėdügümüz Türk Türkmen ḳ.+sı degül enbiyā ve evliyā-dur P.1^{b}/6

ḳ.+ya F.529 131^{a}/12, P.567 21^{a}/10

yoḳuşdan iniş ḳ.+ya yėgdür F.529 131^{a}/12

yoḳuşdan iniş yegdür ḳ.+ya P.567 21^{a}/10

ḳ.+yıla P.79 5^{a}/9

ḳ.+yıla yigidüñ ne oyunı ola P.79 5^{a}/9

ḳocalıḳ: yaşlılık krş. *ḳocalik*

ḳ.+da P.369 15^{a}/1

bir yigitlikde bir ḳ.+da bellüdür P.369 15^{a}/1

ḳocalik: yaşlılık krş. *ḳocalıḳ*

ḳ.+de F.110 119^{a}/6

bir yigitlikde bir ḳ.+de bellüdür F.110 119^{a}/6

ḳoça: koca, büyük krş. *ḳoca*

ḳ. F.681 135^{b}/10

yaġı çoḳ ḳ. ṭ.şaġına dürter F.681 135^{b}/10

ḳoduḳ: eşek yavrusu, sıpa

ḳ. F.640 134^{b}/3, F.668 135^{a}/14, P.186 9^{a}/2, P.216 10^{a}/6

eşek s.ki ḳ. g.tine olmaz F.640 134^{b}/3

eşek s.ki ḳ. g.tine olmaz P.186 9^{a}/2

ḳavī ḳavī kerkersin ḳ. öldüginden ḫaberüñ yoḳ F.668 135^{a}/14

ḳurı ḳurı kerkersin ḳ. öldüginden ḫaberüñ yoḳ P.216 10^{a}/6

ḳ.+a (ḳoduġa) F.206 121^{b}/12

ṭoġmaduḳ ḳ.+a tura biçme F.206 121^{b}/12

ḳoḳ-: kok-

ḳ.-ar P.105 6^{a}/9

bıñar başından ḳ.-ar P.105 6^{a}/9

ḳol: kol

ḳ. F.15 116^{b}/3, F.588 133^{a}/5, P.131 7^{a}/4, P.271 12^{a}/2

ḳ. ṣınsa yeñ içinde baş yarılsa börk içinde P.271 12^{a}/2
ḳ. ṣınsa yėñ içinde baş yarılsa börk içinde F.15 116^{b}/3
ṣaban vaḳtında ṣaġ ḳ. oraḳ vaḳtında uz gelür F.588 133^{a}/5
ṣapan vaḳtında ṣaġ ḳ. oraḳ vaḳtında uz gelür P.131 7^{a}/4

ḳolay: kolay
ḳ. P.437 17^{a}/4
kişi ʿayālin almaḳ çetin beslemek ḳ. P.437 17^{a}/4
ḳ.+a P.73 5^{a}/5
ṣalavāt ḳ.+a taʿalluḳdur P.73 5^{a}/5

ḳolay gel-: kolay gel-, kolay ol-, güç olma- krş. *ḳolay ol-*
ḳ.-ür P.502 19^{a}/5
biregü sözi biregüye ḳ.-ür P.502 19^{a}/5

ḳolay ol-: kolay ol-, kolay gel-, güç olma- krş. *ḳolay gel-*
ḳ.-ur F.177 121^{a}/1, F.423 128^{a}/5
biregü sözin biregüye dėmek ḳ.-ur F.423 128^{a}/5
kişi ʿayālin almaḳ çetin beslemek ḳ.-ur F.177 121^{a}/1

ḳol ṣal-: el ile işaret et-
ḳ.-sa F.14 116^{b}/3
ḳ.-sa yön bellü olur F.14 116^{b}/3

ḳoltuḳ: koltuk, koltuk altı
ḳ.+a (ḳoltuġa) F.576 132^{b}/10, P.655 24^{b}/3
iki ḳarpuz bir ḳ.+a ṣıġmaz F.576 132^{b}/10
iki ḳarpuz bir ḳ.+a ṣıġmaz P.655 24^{b}/3
ḳ.+ında (ḳoltuġında) F.341 125^{b}/11, P.632 23^{b}/6
kime Müslimān dėseñ ḫācı ḳ.+ında çıḳar F.341 125^{b}/11
kime Müslimān dėseñ ḥāc ḳ.+ında çıḳar P.632 23^{b}/6

ḳon-: kon-, konakla-, yerleş-
ḳ.Ø F.30 116^{b}/15, P.286 12^{b}/2
aḫşam oldı ḳ. ṣabāḥ oldı göç F.30 116^{b}/15
aḫşam oldı ḳ. ṣabāḥ oldı göç P.286 12^{b}/2
ḳ.-an F.288 124^{a}/7, P.124 6^{b}/10
ḳ.-an göçer gelen geçer F.288 124^{a}/7
ḳ.-an göçer yeyen içer ḳ.-an göçer P.124 6^{b}/10
ḳ.-ar F.352 126^{a}/4-5, P.457 17^{b}/7
alçaḳ uçan yüce ḳ.-ar yüce uçan alçaḳ ḳ.-ar F.352 126^{a}/4-5
alçaḳ uçan yüce ḳ.-ar yüce uçan alçaḳ ḳ.-ar P.457 17^{b}/7
ḳ.-duḳ F.55 117^{b}/6, P.312 13^{a}/8
göçdügüñ yėrüñ ḳadri ḳ.-duḳ yėrde bilinür P.312 13^{a}/8
göçdük yurduñ ḳadri ḳ.-duḳ yurtda bilinür F.55 117^{b}/6
ḳ.-mış P.98 6^{a}/4

siñek kösüreye ḳ.-mış kösüre eyitmiş biz daẖı demürden ḳopa-ruz P.98 6a/4

ḳonşı: komşu krş. *ḳoñşı, ḳonşu*

ḳ. F.635 134a/14, F.643 134b/6

ḳ. tavıġı ḳonşıya ḳaz görinür F.635 134a/14

ḳutsuz yoġsuluñ evi beglere ḳ. ola F.643 134b/6

ḳ.+sın F.23 116b/10

ḳurt ḳ.+sın incitmez F.23 116b/10

ḳ.+ya F.635 134a/14

ḳonşı tavıġı ḳ.+ya ḳaz görinür F.635 134a/14

ḳoñşı: komşu krş. *ḳonşı, ḳonşu*

ḳ. F.22 116b/9, P.181 8b/9, P.189 9a/5, P.278 12a/7

ḳ. ḥaḳḳı Tañrı ḥaḳḳı F.22 116b/9

ḳ. ḥaḳḳı Tañrı ḥaḳḳı P.278 12a/7

ḳ. tavuġı ḳoñşıya ḳaz görinür P.181 8b/9

ḳorḳusuz yoẖsuluñ evi beglere ḳ. ola P.189 9a/5

ḳ.+nuñ P.190 9a/5

ḳ.+nuñ ṣaḳalın yolarlar sen daẖı saḳaluñ ülüt P.190 9a/5

ḳ.+sın P.279 12a/8

ḳurd ḳ.+sın incitmez P.279 12a/8

ḳ.+ya P.181 8b/9

ḳoñşı tavuġı ḳ.+ya ḳaz görinür P.181 8b/9

ḳonşu: komşu krş. *ḳonşı, ḳoñşı*

ḳ.+ñuñ F.644 134b/6

ḳ.+ñuñ ṣaḳalın yoldılarsa sen daẖı ṣaḳaluñ ülüt F.644 134b/6

ḳonuḳ: konuk

ḳ. F.93 118b/7, F.388 127a/3, P.350 14a/10, P.497 19a/1

doġrı gelen ḳ. Tañrı ḳażāsından beterdür P.497 19a/1

ḳ. umduġın yemez yetürdügin yėr P.350 14a/10

ḳ. umduġın yėmez bitüdügin yėr F.93 118b/7

ṭoġru gelen ḳ. Tañrı ḳażāsından bėterdür F.388 127a/3

ḳ.+uñ (ḳonuġuñ) F.389 127a/3, P.498 19a/2

ḳ.+uñ ḳutsuzı ev isin aġırlar F.389 127a/3

ḳ.+uñ ḳutsuzı ev issin aġırlar P.498 19a/2

ḳop-: kop-, gövdeden ayrıl-

ḳ.-aruz P.98 6a/5

siñek kösüreye ḳonmış kösüre eyitmiş biz daẖı demürden ḳ.-aruz P.98 6a/5

ḳopuz: kopuz

ḳ. F.500 130b/2

ḳurlu ḳurıyıla ḳ. ḳılıla F.500 130b/2

ḳorḳ-: kork-

ḳ.Ø F.633 134a/13

Tañrı nişānladuġından ḳ. F.633 134a/13

ḳ.-an F.359 126a/10, F.463 129a/11, P.464 17b/11, P.546 20b/4

digrenden ḳ.-an porsuḳ ḥirmān yanında n'eyler F.463 129a/11

dikeninden ḳ.-an porsuḳ ḫirmen kenārında n'eylersin P.546 20b/4

issiden ḳ.-an ṣovuḳ ṣuyı üfürüp içer P.464 17b/11

issiden ḳ.-an ṣovuḳ ṣuyı üfürür içer F.359 126a/10

ḳ.-duḳça F.319 125a/6

adlu kişi adından ḳ.-duḳça adsuz Tañrı'dan ḳorḳmaz F.319 125a/6

ḳ.-ınca P.610 22b/10

adlu kişi adından ḳ.-ınca adsuz Tañrı'dan ḳorḳmaz P.610 22b/10

ḳ.-ma P.495 18b/11

ėrteye ḳalan belādan ḳ.-ma P.495 18b/11

ḳ.-maz F.319 125a/6, P.610 22b/10

adlu kişi adından ḳorḳduḳça adsuz Tañrı'dan ḳ.-maz F.319 125a/6

adlu kişi adından ḳorḳınca adsuz Tañrı'dan ḳ.-maz P.610 22b/10

ḳ.-mış F.646 134b/8, P.192 9a/7

acemiden .m ḳ.-mış aġaca çıḳmış F.646 134b/8

aç mayadan .m ḳ.-mış aġaca çıḳmış P.192 9a/7

ḳ.-up F.225 122a/13

cān alıcıdan ḳ.-up oġlancuḳlaruñ yavuz ögretme F.225 122a/13

ḳorḳaḳ: korkak

ḳ. F.313 124b/15, P.261 11b/6

ḳ. bāzirgān ne aṣṣı ėder P.261 11b/6

ḳ. bāzirgān ne aṣṣı ėder ve ne ziyān F.313 124b/15

ḳorḳu: korku

ḳ.+nuñ F.386 127a/1, P.493 18b/9

ḳ.+nuñ ecele fāyidesi yoḳ P.493 18b/9

ḳ.+nuñ ecele fāyidesi yoḳdur F.386 127a/1

ḳorḳusuz: korkusuz

ḳ. P.189 9a/4

ḳ. yoḫsuluñ evi beglere ḳoñşı ola P.189 9a/4

ḳorḳut-: korkut-

ḳ.-ma F.627 134a/8, P.173 8b/3

rūsbīyi böyük s.kile ḳ.-ma F.627 134a/8

rūspīyi böyük s.kle ḳ.-ma P.173 8b/3

ḳov-: kov-, kovala-; peşinden git-, izle-, takip et-

ḳ.-ar F.308 124b/11, P.256 11b/3

cühūd etmegin yeyen cühūd yardımın ḳ.-ar P.256 11b/3

cühūd etmegin yėyen yine cühūd yardımın ḳ.-ar F.308 124b/11

ḳ.-arlarsa F.581 132b/14, P.7 2b/10

it gibi ḳapudan ḳ.-arlarsa sen bacadan düş P.7 2b/10

itüñi ḳapudan ḳ.-arlarsa sen bacadan düş F.581 132b/14

ḳovul-: peşinden git-, arkasına düş-

ḳ.-maz F.596 133a/11, P.140 7a/10

dişi sevilmeyince ėrkek ḳ.-maz F.596 133a/11

dişi sevilmeyince ėrkek ḳ.-maz P.140 7a/10

ḳoy-: koy-, bırak-; bir kimsenin bir yere girmesine izin ver-; canını bağışla- krş. *ḳo-*

ḳ.Ø F.176 120b/15, P.436 17a/3

başuña ṭopraḳ ḳoyma ḳoyarsañ ulu yerden ḳ. P.436 17a/3

başuña ṭopraḳ ḳoyma ḳoyarsañ ulu yėrden ḳ. F.176 120b/15

ḳ.-arsañ F.176 120b/15, P.436 17a/3

başuña ṭopraḳ ḳoyma ḳ.-arsañ ulu yerden ḳoy P.436 17a/3

başuña ṭopraḳ ḳoyma ḳ.-arsañ ulu yėrden ḳoy F.176 120b/15

ḳ.-ma F.176 120b/15, P.436 17a/3

başuña ṭopraḳ ḳ.-ma ḳoyarsañ ulu yerden ḳoy P.436 17a/3

başuña ṭopraḳ ḳ.-ma ḳoyarsañ ulu yėrden ḳoy F.176 120b/15

ḳ.-mazlarımış F.263 123b/2

biregüyi kūya ḳ.-mazlarımış bėlügüm ket-ḫuḍā evine aṣuñ dėrimiş F.263 123b/2

ḳ.-mazlarmış P.28 3b/3

biregüyi kūya ḳ.-mazlarmış beligüm ket-ḫuḍā evine aṣuñ dėrimiş P.28 3b/3

ḳ.-mışlar F.201 121b/8

ʿilleti ʿillet bil urġana un ḳ.-mışlar F.201 121b/8

ḳ.-up F.415 127b/12

çaylaġa ṣormışlar anasın ḳ.-up yavrısın neye ḳaparsın āvāzı ḳulaġuma ḫoş gelür dėmiş F.415 127b/12

ḳoyun: koyun (hayvan adı)

ḳ. F.99 118b/13, F.143 120a/2, F.536 131b/2, P.402 16a/1, P.575 21b/4

ḳ. çōbānsuz olmaz F.143 120a/2

ḳ. çōbānsuz olmaz P.402 16a/1

ḳurdıla ḳ. dōst olmaz F.99 118b/13

ne ḳadar ḳ. yüñlü ise ancaḳ g.tin örter P.575 21b/4

ne ḳadar ḳ. yüñlüyise ancaḳ g.tün örter F.536 131b/2

ḳ.+a F.228 122^{b}/1, F.520 131^{a}/4, F.523 131^{a}/6-7, P.357 14^{b}/4, P.561 21^{a}/5

bir ḳ.+a biñ ḳ.+a çōbān gerek P.561 21^{a}/5

bir ḳ.+a ve biñ ḳ.+a daḫı bir çōbān gerek F.523 131^{a}/6-7

ḳ.+a gücile varan köpek aṣṣı eylemez F.228 122^{b}/1

ḳ.+a ḳurt gelse vay biregüyedür F.520 131^{a}/4

ḳurt ḳ.+a dōst olmaz P.357 14^{b}/4

ḳ.+dan P.477 18^{a}/9

ḳ.+dan ġayrı nesne yaġ götürmez P.477 18^{a}/9

ḳ.+ı F.409 127^{b}/6, F.444 128^{b}/8, F.487 130^{a}/3, P.524 19^{b}/10

ḳ.+ı yüze yėtür ėl anı biñe yėtürür F.409 127^{b}/6

ṣayulı ḳ.+ı ḳurt yėmez F.444 128^{b}/8

ṣayulı ḳ.+ı ḳurt yėmez P.524 19^{b}/10

yaġmurda düşmān<uñ> ḳ.+ı ṣatulsun dōstuñ atı F.487 130^{a}/3

ḳ.+ın F.229 122^{b}/3

köpeksüz çobānuñ ḳ.+ın ḳurd yėr F.229 122^{b}/3

ḳoyun gel- (?): dokunaklı ol-, etkili ol-, etkile-, tesir et- (?)

ḳ.-ür F.174 120^{b}/13, P.432 16^{b}/11

davul üni ıraḳdan ḳ.-ür P.432 16^{b}/11

ṭavul öti ıraḳdan ḳ.-ür F.174 120^{b}/13

ḳoyunlu: koyunu olan, koyun sahibi

ḳ. F.494 130^{a}/10

yüz ḳ. atam ḳalmaḳdan bir yüksüklü anam ḳalmaḳ yėgdür F.494 130^{a}/10

ḳ.+dan F.578 132^{b}/11, P.657 24^{b}/4

yüz ḳ.+dan yüzi berk yegdür P.657 24^{b}/4

yüz ḳ.+dan yüzi berk yėgdür F.578 132^{b}/11

ḳoz: *(< Far. gavz, goz)* koz, ceviz

ḳ. F.46 117^{a}/13, P.302 13^{a}/1

her yumrı ḳ. olmaz F.46 117^{a}/13

her yumrı ḳ. olmaz P.302 13^{a}/1

ḳ.+duġın P.528 20^{a}/2

sen de mi bildüñ yüküm ḳ.+duġın P.528 20^{a}/2

ḳ.+uduġun F.447 128^{b}/12

sen de mi bildüñ yüküm ḳ.+uduġun F.447 128^{b}/12

ḳoz aġacı: *(< Far. gavz, goz + T. aġacı)* ceviz ağacı

ḳ.+ndan F.193 121^{b}/1, P.454 17^{b}/5

öldügi yetmez ḳ.+ndan tābūt ister P.454 17^{b}/5

öldügi yėtmez ḳ.+ndan tābūt ister F.193 121^{b}/1

köpek: köpek

k. F.59 117[b]/9, F.228 122[b]/2, F.274 123[b]/12, F.307 124[b]/10, F.620 134[a]/1, P.165 8[a]/8, P.255 11[b]/2, P.316 13[a]/10

degirmene dadanan k. dere sıyırdır F.620 134[a]/1

degirmene dadanan k. dere ṣıyırdur P.165 8[a]/8

ḳoyuna gücile varan k. aṣṣı eylemez F.228 122[b]/2

ḳurd baṣmaġa ḳurd gibi k. gerek P.316 13[a]/10

ḳurdı baṣmaġa ḳurd bigi k. gerek F.59 117[b]/9

yatur ḳurtdan yėler k. yėgdür F.274 123[b]/12

yatur sipāhīden yeler k. yegdür P.255 11[b]/2

yatur sipāhīden yėler k. yėgdür F.307 124[b]/10

k.+e (köpege) F.650 134[b]/12

yavuz it ne kendü yėr ne biregü k.+e yėdürür F.650 134[b]/12

köpeksüz: köpeksiz

k. F.229 122[b]/2

k. çobānuñ ḳoyunın ḳurd yėr F.229 122[b]/2

köpri: köprü krş. *köprü*

k. F.108 119[a]/5, F.593 133[a]/9, P.137 7[a]/9, P.366 14[b]/10

ḳızı ere vėr k. kes P.137 7[a]/9

ḳızı vėr k. kes F.593 133[a]/9

ulular k. olsa baṣup geçme F.108 119[a]/5

ulular k. olsa baṣup geçme P.366 14[b]/10

k.+ye F.131 119[b]/8, P.390 15[b]/4

geçid bilmeziseñ k.+ye dolan P.390 15[b]/4

geçid bilmezseñ k.+ye ṭolan F.131 119[b]/8

köprü: köprü krş. *köpri*

k.+sinden F.80 118[a]/11, P.337 14[a]/2

muḥannet k.+sinden geçmekden düşüp boġulmaḳ yegdür P.337 14[a]/2

muḥannet k.+sinden geçmekden düşüp ṣuya boġulmaḳ yegdür F.80 118[a]/11

kör: kör, görme engelli

k. F.138 119[b]/13, P.397 15[b]/9

çürük baḳlanuñ k. alıcısı olur F.138 119[b]/13

çürük baḳlānuñ k. alıcısı olur P.397 15[b]/9

k.+ise F.96 118[b]/10

varduġuñ yėr k.+ise sen daḫı gözüñ ḳıp F.96 118[b]/10

k.+se P.353 14[b]/2

varduġuñ yėr k.+se sen de bir gözüñ ḳıp P.353 14[b]/2

körlük: körlük

k.+dür P.531 20[a]/5

eski varlıḳ varlıḳdur yeñi varlıḳ k.+dür P.531 20a/5

kör ol-: kör ol-, görme-

k.-ur F.95 118b/9, F.286 124a/6, P.122 6b/9, P.352 14b/1

ġarīb gözi k.-ur F.286 124a/6

ġarīb gözi k.-ur P.122 6b/9

ṭama ṭama göl olur düşmān gözi k.-ur F.95 118b/9

ṭama ṭama göl olur düşmān gözi k.-ur P.352 14b/1

köse: *(< Far. kūse)* köse

k. F.480 129b/11

k. eveden yaşamayınca yaşın Allāh'dan ġayrı kimse bilmez F.480 129b/11

k.+ye F.394 127a/7

k.+ye ṣaḳal muştılamışlar ḫaberüñ olacaġın söyleñ dėmişler F.394 127a/7

kösil-: uzanıp yat- krş. *kösül-*

k.Ø F.144 120a/3

yorġanuña göre k. F.144 120a/3

kösül-: uzanıp yat- krş. *kösil-*

k.Ø P.403 16a/1

yorġanıña göre k. P.403 16a/1

kösüre: bileği taşı

k. P.98 6a/4

siñek kösüreye ḳonmış k. eyitmiş biz daḫı demürden ḳoparuz P.98 6a/4

k.+ye P.98 6a/4

siñek k.+ye ḳonmış kösüre eyitmiş biz daḫı demürden ḳoparuz P.98 6a/4

köz: köz

k. F.268 123b/6, P.34 3b/8

her kişi kendü çöregine k. eşer F.268 123b/6

her kişi kendü çürügine k. eşer P.34 3b/8

ḳudur-: kudur-

ḳ.-mışdan P.482 18b/1

ṭadanmış ḳ.-mışdan artuḳdur P.482 18b/1

ḳul: kul, köle

ḳ. F.232 122b/5

beg olugör saña ḳ. eksik olmaz F.232 122b/5

ḳ.+uñ F.489 130a/5

ḳ.+uñ yoġısa güyegüñ de mi yoḳdur F.489 130a/5

ḳ.+uñam F.356 126a/7, P.460 17b/9

ḳ.+uñam dėmegile ḳul olmaz kişi F.356 126ª/7
ḳ.+uñam dėmekle ḳul olmaz kimesne P.460 17ᵇ/9

ḳulağına girme-: söylenilen sözlere önem verme-, söylenenleri anlama-, benimseme-
ḳ.-ye P.2ª/1
vay aña kim atalar sözi ḳ.-ye P.2ª/1

ḳulaġuz: kılavuz, rehber
ḳ. F.632 134ª/12, P.178 8ᵇ/7
görünen kūya ne ḳ. gerek F.632 134ª/12
görünür kūya ne ḳ. gerek P.178 8ᵇ/7

ḳulaġuzsuz: kılavuzsuz, rehbersiz
ḳ. F.44 117ª/12, P.300 12ᵇ/11
ḳ. ḳuş uçmaz F.44 117ª/12
ḳ. ḳuş uçmaz P.300 12ᵇ/11

ḳulaḳ: kulak
ḳ.+dan F.140 119ᵇ/15, P.399 15ᵇ/10
boynuz isterken ḳ.+dan çıḳdum F.140 119ᵇ/15
boynuz isterken ḳ.+dan çıḳdum P.399 15ᵇ/10
ḳ.+ın (ḳulaġın) F.605 133ᵇ/3, P.149 7ᵇ/6
atuñ ḳ.+ın kesüñ yine atdur ṭoñuzuñ ḳuyruġın kesüñ yine ṭoñuzdur F.605 133ᵇ/3
itüñ ḳ.+ın kes itdür ṭoñuzuñ ḳ.+ın kes ṭoñuzdur P.149 7ᵇ/6
ḳ.+uma (ḳulaġuma) F.415 127ᵇ/13
çaylaġa ṣormışlar anasın ḳoyup yavrısın neye ḳaparsın āvāzı ḳ.+uma ḫoş gelür dėmiş F.415 127ᵇ/13

ḳulluḳ ėt-: kulluk et-, kul ol-
ḳ.-enüñ (ḳulluḳ ėdenüñ) F.339-125ᵇ/9, P.630 23ᵇ/4
boz ata ʿavrete oġlana ḳ.-enüñ yüzi aġarmaz F.339 125ᵇ/9
boz ata ʿavrete oġlana ḳ.-enüñ yüzi aġarmaz P.630 23ᵇ/4

ḳul ol-: kul ol-, kulluk et-; boyun eğ-
ḳ.-maḳ F.395 127ª/9
devletsüz oġluñ olmaḳdan devletlüye ḳ.-maḳ yėgdür F.395 127ª/9
ḳ.-maz F.356 126ª/8, P.460 17ᵇ/9
ḳuluñam dėmegile ḳ.-maz kişi F.356 126ª/8
ḳuluñam dėmekle ḳ.-maz kimesne P.460 17ᵇ/9

ḳumarı: *(< Far. ḫumārū)* yadigâr, miras
ḳ. F.674 135ᵇ/4, P.222 10ª/11
ḫırlı s.kdügümüñ adı ḳ. mı olur F.674 135ᵇ/4
ḫırlı s.kdügümüñ adı ḳ. mı olur P.222 10ª/11

ḳur: kuşak; silah; mertebe, mevki
ḳ.+ıyıla F.500 130b/1
ḳurlu ḳ.+ıyıla ḳopuz ḳılıla F.500 130b/1
Ḳurʾān: *(Ar.)* Kur'an-ı Kerim
Ḳ.+a F.115b/12, F.3 116a/9, P.2a/7, P.3 2b/6
Atalar sözi Ḳ.+a girmez F.115b/12, P.2a/7
ulularuñ sözi Ḳ.+a girmez illā yanınca yeler P.3 2b/6
ulularuñ sözi Ḳ.+a girmez illā yanınca yėler F.3 116a/9
Ḳ.+ısa F.684 135b/13
oḳuduġuñ Ḳ.+ısa göneneyin dillerüñe F.684 135b/13
Ḳ.+sa P.41 4a/2
oḳuduġuñ Ḳ.+sa göneneyin dillerüñe P.41 4a/2
ḳurbaġa: kurbağa
ḳ.+ya F.545 131b/10, P.584 21b/11
ṣuda ḳuvvet olsa ḳ.+ya zencīr urardı F.545 131b/10
ṣuda ḳuvvet olsa ḳ.+ya zencīr urardı P.584 21b/11
ḳurd: kurt (yırtıcı hayvan) krş. *ḳurt (1)*
ḳ. F.59 117b/9, F.229 122b/3, F.358 126a/9 [2], P.279 12a/8, P.316 13a/10, P.451 17b/3, P.462 17b/10 [2]
ayuyı böglet temāşāya baḳ ḳ. böglet kefen yaraḳla P.451 17b/3
ḳ. baṣmaġa ḳ. gibi köpek gerek P.316 13a/10
ḳ. enügi yine k. olur F.358 126a/9
ḳ. enügi yine k. olur P.462 17b/10
ḳurdı baṣmaġa ḳ. bigi köpek gerek F.59 117b/9
ḳ. ḳoñşısın incitmez P.279 12a/8
köpeksüz çobānuñ ḳoyunın ḳ. yėr F.229 122b/3
ḳurı: kuru, kurumuş; boş; sade, yavan; etkisi ve sonucu olmayan krş. *ḳuru*
ḳ. F.114 119a/9, F.331 125b/1, F.391 127a/5, P.43 4a/4, P.622 23a/8
adumuz rūspī etmegümüz ḳ. yerüz P.43 4a/4
ḳ. ġayret ādemi bitli eyler F.391 127a/5
ḳ. torvayıla at dutulmaz F.114 119a/9
ḳ. yanınca yaş yanar P.622 23a/8
ḳ. yanında yaş da yanar F.331 125b/1
ḳurı ḳurı: kuru kuru, boş boş
ḳ. P.216 10a/5
ḳ. kerkersin ḳoduḳ öldüginden ẖaberüñ yoḳ P.216 10a/5
ḳur ḳuşaḳlu: emir, bey
ḳ. F.461 129a/9, P.658 24b/5
ip ḳuşaḳlunuñ ṣulḥın ḳ. bozamaz F.461 129a/9
ip ḳuşaḳlunuñ ṣulḥın ḳ. bozamaz P.658 24b/5

ḳurlu: kuşaklı, süslü, işlemeli; silahlı; mertebe sahibi
ḳ. F.500 130^{b}/1
ḳ. ḳurıyıla ḳopuz ḳılıla F.500 130^{b}/1

ḳurṣaḳ: kursak, mide
ḳ.+ında (ḳurṣağında) F.403 127^{b}/1
er etmegi er ḳ.+ında ḳalmaz F.403 127^{b}/1

ḳurt (1)**:** kurt (yırtıcı hayvan) krş. *ḳurd*
ḳ. F.23 116^{b}/9, F.129 119^{b}/6, F.305 124^{b}/8, F.444 128^{b}/8, F.454 129^{a}/3, F.520 131^{a}/4, F.616 133^{b}/13, F.658 135^{a}/4, P.161 8^{a}/5, P.205 9^{b}/6, P.253 11^{b}/1, P.357 14^{b}/4, P.388 15^{b}/3, P.524 19^{b}/10, P.536 20^{a}/9, P.574 21^{b}/4
ʿāṣī ḳuzıya ḳ. yetmez P.161 8^{a}/5
ʿāṣī ḳuzıya ḳ. yėtmez F.616 133^{b}/13
ḳarı ḳ. avın ḳomaz P.388 15^{b}/3
kime ḳuş yarar kime ḳ. P.253 11^{b}/1
kime ṭavşan yarar kime ḳ. F.305 124^{b}/8
ḳoyuna ḳ. gelse vay biregüyedür F.520 131^{a}/4
ḳ. avın ḳomaz F.129 119^{b}/6
ḳ. bulduğı ḳuşıla ḳuş bulduğı aġaç başında F.658 135^{a}/4
ḳ. bulduğı ḳuşla ḳuş bulduğı aġaç başında P.205 9^{b}/6
ḳ. ḳonşısın incitmez F.23 116^{b}/9
ḳ. ḳoyuna dōst olmaz P.357 14^{b}/4
ṣayulı ḳoyunı ḳ. yėmez F.444 128^{b}/8
ṣayulı ḳoyunı ḳ. yėmez P.524 19^{b}/10
uṣūlī ṣaḳla ṣıpayı ḳ. yemeye P.574 21^{b}/4
yavuz it üre üre aġıla ḳ. düşürür F.454 129^{a}/3
yavuz it üre üre aġılı ḳ. düşürür P.536 20^{a}/9
ḳ.+a (ḳurda) F.615 133^{b}/12, P.160 8^{a}/3
ḳ.+a ayaḳ aṣṣı ėtmez ōr.sbiye ögüt aṣṣı ėtmez F.615 133^{b}/12
oġrı ḳ.+a uyuḳ aṣṣı etmez ōr.spiye ögüt aṣṣı etmez P.160 8^{a}/3
ḳ.+dan F.274 123^{b}/11, P.110 6^{b}/1
yatur ḳ.+dan yeler tilki yegdür P.110 6^{b}/1
yatur ḳ.+dan yėler köpek yėgdür F.274 123^{b}/11
ḳ.+ı (ḳurdı) F.59 117^{b}/9, F.191 121^{a}/14
ayuyı beliñlet temāşāya baḳ ḳ.+ı beliñlet kefen yaraḳla F.191 121^{a}/14
ḳ.+ı başmaġa ḳurd bigi köpek gerek F.59 117^{b}/9
ḳ.+ıla (ḳurdıla) F.99 118^{b}/12
ḳ.+ıla ḳoyun dōst olmaz F.99 118^{b}/12
ḳ.+uñ (ḳurduñ) F.13 116^{b}/2, P.270 12^{a}/1
ḳ.+uñ boynı yoġun olduğı işini kimseye inanmaz P.270 12^{a}/1

ḳ.+uñ boynu yoġun olduġı işin kimseye inanmaz F.13 116b/2

ḳurt (2): kurt (solucan cinsinden hayvan)

ḳ. F.682 135b/11, P.231 10b/7

aġaç yumşaġın ḳ. yėr P.231 10b/7

aġaç yumuşaḳın ḳ. yėr F.682 135b/11

ḳurtar-: kurtar-

ḳ.Ø F.252 123a/7, P.18 3a/7

ṭoḳuzı vėr onı ḳ. F.252 123a/7

vėr ödegi ḳ. P.18 3a/7

ḳ.-ur F.568 132b/1-3, P.647 24a/6-7

bir mīḫ bir naʿl ḳ.-ur bir naʿl bir at ḳ.-ur bir at bir er ḳ.-ur bir er bir memleket ḳ.-ur F.568 132b/1-3

bir mīḫ bir naʿl ḳ.-ur bir naʿl bir at ḳ.-ur bir at bir er ḳ.-ur bir er bir memleket ḳ.-ur P.647 24a/6-7

ḳurtul-: kurtul-

ḳ.-maḳdur F.497 130a/14

borcuñ emin bilürem vėrüp ḳ.-maḳdur F.497 130a/14

ḳ.-umadum F.407 127b/5

devletsüze devlet olumadum devletsüzden ḳaçup ḳ.-umadum F.407 127b/5

ḳuru: kuru, kurumuş; etkisi ve sonucu olmayan krş. *ḳurı*

ḳ. F.685 135b/14, P.500 19a/3

adumuz rūsbī ekmegümüz ḳ. yėrüz F.685 135b/14

ḳ. ġayret ademi bitli eyler P.500 19a/3

ḳusġun: hayvanın kuyruğu altından geçirilerek eyere bağlanan kayış krş. *ḳusḳun*

ḳ.+ı P.198 9b/1

benüm ol ṭāliʿüm mi var ki gökden pālān yaġarsa ḳ.+ı boġazuma geçe P.198 9b/1

ḳusḳun: hayvanın kuyruğu altından geçirilerek eyere bağlanan kayış krş. *ḳusġun*

ḳ.+ı F.653 134b/15

benüm ol ṭālıġım yoḳdur ki gökden palān yaġarsa ḳ.+ı boġazıma geçe F.653 134b/15

ḳuş: kuş

ḳ. F.44 117a/12, F.45 117a/12-13, F.53 117b/3, F.381 126b/12, F.466 129a/14, F.542 131b/7, F.658 135a/4, P.205 9b/6, P.253 11b/1, P.300 12b/11, P.301 13a/1, P.310 13a/6, P.487 18b/4, P.549 20b/6, P.581 21b/9

bir ḳ. bir çalıya ṣıġınır sen bir çaluca olmaduñ mı F.542 131b/7

bir ḳ. bir çalıya ṣıġınur bir çalıca sen olmaduñ mı P.581 21b/9

çevik ḳ. iki ayaġından dutulur P.310 13a/6

çevik ḳ. iki ayaġından ṭutulur F.53 117b/3

kime ḳ. yarar kime ḳurt P.253 11b/1
ḳulaġuzsuz ḳ. uçmaz F.44 117a/12
ḳulaġuzsuz ḳ. uçmaz P.300 12b/11
ḳurt bulduġı ḳuşıla ḳ. bulduġı aġaç başında F.658 135a/4
ḳurt bulduġı ḳuşla ḳ. bulduġı aġaç başında P.205 9b/6
ḳ. iki ḳanad bir ḳuyruḳ aña daḫı yėl buyruḳ F.381 126b/12
ḳ. iki ḳanad bir ḳuyruḳ aña daḫı yėl buyruḳ P.487 18b/4
ḳ. ḳanadına kirī istemez F.466 129a/14
ḳ. ḳanadına kirī istemez P.549 20b/6
ḳuşlar var etin yeyeler ḳ. olur et yedüreler P.301 13a/1
ḳ. ola etin yėyeler ḳ. ola et yėdüreler F.45 117a/12-13
ḳ.+a F.467 129a/15, P.550 20b/7
ḳ.+a süd olsa anasından olurdı F.467 129a/15
ḳ.+a süd olsa anasından olurdı P.550 20b/7
ḳ.+am F.659 135a/5, P.206 9b/7
deve ḳuşına yük getür dėmişler ben ḳ.+am dėmiş uç dėmişler deve uçar mı dėmiş F.659 135a/5
deve ḳuşına yük götür dėmişler ḳ.+am dėmiş uç dėmişler deve uçar mı dėmiş P.206 9b/7
ḳ.+ıla F.658 135a/4
ḳurt bulduġı ḳ.+ıla ḳuş bulduġı aġaç başında F.658 135a/4
ḳ.+la P.205 9b/6
ḳurt bulduġı ḳ.+la ḳuş bulduġı aġaç başında P.205 9b/6
ḳ.+lar F.82 118a/13, P.301 13a/1, P.339 14a/3
ḳamu ḳ.+lar uçar nesne yoḳ bıldırcın uçar elverdi P.339 14a/3
ḳamu ḳ.+lar uçar nesne yoḳ bıldırcın uçdı elverdi dur F.82 118a/13
ḳ.+lar var etin yeyeler ḳuş olur et yedüreler P.301 13a/1
ḳ.+uñ F.54 117b/4, F.200 121b/7, P.311 13a/6
gözsüz ḳ.+uñ yuvasın Tañrı Taʿālā yapar F.200 121b/7
ḳutsuz ḳ.+uñ yuvası ṭoġan yanında olur F.54 117b/4
ḳutsuz ḳ.+uñ yuvası ṭoġan yanında olur P.311 13a/6

ḳuşan-: kuşan-, silahlan-
ḳ.Ø F.590 133a/6, P.134 7a/6
er gördüñ ḳ. ev gördüñ ḳaşan F.590 133a/6
er gördüñ ḳ. ev gördüñ ḳaşan P.134 7a/6

ḳuşcı: kuşçu krş. *ḳuşçı*
ḳ.+ya F.688 136a/1
oduncıya ḳ.+ya raḥmet yoḳdur F.688 136a/1

ḳuşçı: kuşçu krş. *ḳuşcı*

ḳ.+ya P.48 4^a/8

oduncıya ḳ.+ya raḥmet yoḳdur P.48 4^a/8

ḳuşluḳ: kuşluk vakti

ḳ.+a (ḳuşluġa) F.77 118^a/8, P.334 13^b/11

öylelik yoldaşa ḳ.+a dek küy F.77 118^a/8

öylelik yoldaşa ḳ.+a dek küy P.334 13^b/11

ḳutlu: kutlu, uğurlu, hayırlı krş. *ḳuṭlu*

ḳ. P.638 23^b/9

ḳ. gün doġuşından bellüdür P.638 23^b/9

ḳ.+dur F.240 122^b/12

yurt yurtdan ḳ.+dur F.240 122^b/12

ḳ.+sı F.292 124^a/11, P.240 11^a/2

yurduñ otlusından ḳ.+sı yegdür P.240 11^a/2

yurduñ otlusından ḳ.+sı yėgdür F.292 124^a/11

ḳuṭlu: kutlu, uğurlu, hayırlı krş. *ḳutlu*

ḳ. F.347 125^b/15

ḳ. gün ṭoġuşından bellüdür F.347 125^b/15

ḳutsuz: kutsuz, şanssız; uğursuz

ḳ. F.54 117^b/4, F.643 134^b/5, P.311 13^a/6

ḳ. ḳuşuñ yuvası ṭoġan yanında olur F.54 117^b/4

ḳ. ḳuşuñ yuvası ṭoġan yanında olur P.311 13^a/6

ḳ. yoġsuluñ evi beglere ḳonşı ola F.643 134^b/5

ḳ.+ı F.389 127^a/3, P.498 19^a/2

ḳonuġuñ ḳ.+ı ev isin aġırlar F.389 127^a/3

ḳonuġuñ ḳ.+ı ev issin aġırlar P.498 19^a/2

ḳ.+uñ F.687 135^b/15, P.45 4^a/5

ḳ.+uñ yedi eve dek ziyānı doḳunur P.45 4^a/5

ḳ.+uñ yedi eve dek ziyānı ṭoḳunur F.687 135^b/15

ḳutsuzca: kutsuz, şanssız, uğursuz

ḳ.+larum F.416 127^b/14

şeyṭān oġlancuḳların oẖşamış birbirinden ḳ.+larum dėmiş F.416 127^b/14

ḳuvvet: *(Ar.)* kuvvet

ḳ. F.545 131^b/10, P.584 21^b/11

ṣuda ḳ. olsa ḳurbaġaya zencīr urardı F.545 131^b/10

ṣuda ḳ. olsa ḳurbaġaya zencīr urardı P.584 21^b/11

kūy: *(Far.)* köy

k.+a F.263 123^b/2, F.632 134^a/12, P.28 3^b/3, P.178 8^b/7

biregüyi k.+a ḳoymazlarımış bėlügüm ket-ẖuḍā evine aṣuñ dėrimiş F.263 123^b/2

biregüyi k.+a ḳoymazlarmış beligüm ket-ḫuḍā evine aṣuñ dė-rimiş P.28 3b/3
görünen k.+a ne ḳulaġuz gerek F.632 134a/12
görünür k.+a ne ḳulaġuz gerek P.178 8b/7

ḳuyruḳ: kuyruk
ḳ. F.381 126b/12, P.487 18b/5
ḳuş iki ḳanad bir ḳ. aña daḫı yėl buyruḳ F.381 126b/12
ḳuş iki ḳanad bir ḳ. aña daḫı yėl buyruḳ P.487 18b/5
ḳ.+ın (ḳuyruġın) F.605 133b/4, F.648 134b/10, P.60 4b/5, P.194 9a/8
atuñ ḳulaġın kesüñ yine atdur ṭoñuzuñ ḳ.+ın kesüñ yine ṭoñuz-dur F.605 133b/4
ṣaḳṣaġan uşacuḳ ḳ.+ın yolar P.60 4b/5
ṭoñuzı s.ken ḳ.+ın çöpile ḳaldurur F.648 134b/10
ṭoñuzı s.ken ḳ.+ın çöple ḳaldurur P.194 9a/8

ḳuyruḳ yaġı: kuyruk yağı
ḳ.+dur F.365 126a/15, P.470 18a/4-5
ėl ḳ.+dur yeyigör F.365 126a/15
ėl ḳ.+dur yeyigör P.470 18a/4-5

ḳuyu: kuyu, çukur
ḳ.+dan P.100 6a/6
sögüş evden ṣu ḳ.+dan P.100 6a/6
ḳ.+yı F.42 117a/10, P.298 12b/10
ḳ.+yı böyükce ḳaz nā-geh sen düşesin F.42 117a/10
ḳ.+yı böyükce ḳaz şāyed sen düşesin P.298 12b/10

ḳuzġun: (kara) karga
ḳ. F.246 123a/3
bir ḳara ḳ. aġar mı dėr F.246 123a/3
ḳ.+ı P.25 3b/1
bu ḳara ḳ.+ı aġardur P.25 3b/1

ḳuzı: kuzu krş. *ḳuzu*
ḳ.+ya F.616 133b/13, P.161 8a/4
ʿāṣī ḳ.+ya ḳurt yetmez P.161 8a/4
ʿāṣī ḳ.+ya ḳurt yėtmez F.616 133b/13

ḳuzu: kuzu krş. *ḳuzı*
ḳ.+sın F.183 121a/7, P.443 17a/9
arḳın meleyen de bulur ḳatı meleyen de ḳ.+sın F.183 121a/7
arḳun meleyen daḫı bulur ḳatı meleyen daḫı bulur ḳ.+sın P.443 17a/9

küçücük: küçücük, küçük, yaşı daha az olan
k.+i (küçücügi) F.256 123a/10

ög k.+i al böyügi F.256 123a/10

küçük: küçük, yaşı daha az olan

k. F.614 133b/11, P.159 8a/2

k. işer böyük ṭayınur P.159 8a/2

k. işer böyük ṭayınur düşer F.614 133b/11

küçük barmaḳ: küçük parmak, serçe parmak

k.+a (küçük barmaġa) F.628 134a/8, P.174 8b/4

k.+a yüzük ṭaġ olmaz F.628 134a/8

k.+a yüzük ṭaġ olmaz P.174 8b/4

küçükden: küçük yaşta, küçükken

k. F.221 122a/9

ṣabāḥdan ḳarnın ṭoyuran k. evlenen aldanmamış F.221 122a/9

kül: kül

k. F.612 133b/9, P.157 8a/1

k. depecük olmaz güyegü oġul olmaz F.612 133b/9

k. depecük olmaz güyegü oġul olmaz P.157 8a/1

külḫāncı: hamam ocağını yakan kimse

k.+nuñ F.275 123b/12, P.111 6b/2

k.+nuñ begligi ḥammāmcılıḳ demişler P.111 6b/2

k.+nuñ begligi ḥammāmcılıḳ dėmişler F.275 123b/12

küp: küp, toprak kap

k. F.121 119a/15, P.380 15a/8-9

küpe k. deyicek k. daḫı dip dėr P.380 15a/8-9

küpe k. deyicek k. daḫı düp dėr F.121 119a/15

k.+e F.121 119a/15, P.380 15a/8

k.+e küp deyicek küp daḫı dip dėr P.380 15a/8

k.+e küp deyicek küp daḫı düp dėr F.121 119a/15

k.+ine F.354 126a/6

yavuz sirke k.+ine ziyān eyler F.354 126a/6

kürk: kürk

k. P.327 13b/6

k. oraḳ vaḳtında oraḳ kürük vaḳtında P.327 13b/6

k.+e F.64 117b/13, P.321 13b/2

vay ol k.+e ki bit üşe F.64 117b/13

vay ol k.+e ki bit üşe P.321 13b/2

k.+i F.70 118a/2

k.+i oraḳ vaḳtında oraġı kürk vaḳtında al F.70 118a/2

k.+in F.104 119a/2, P.362 14b/8

günine göre k.+in gey F.104 119a/2

günine göre k.+in gey P.362 14b/8

kürk vaḳtı: kış zamanı, kışın krş. *kürük vaḳtı*

k.+nda F.70 118ª/2

kürki oraḳ vaḳtında orağı k.+nda al F.70 118ª/2

kürtün: semer

k.+i F.652 134ᵇ/14

kim ėşek olursa biz k.+i F.652 134ᵇ/14

kürük vaḳtı: kış zamanı, kışın krş. *kürk vaḳtı*

k. P.327 13ᵇ/6

kürk oraḳ vaḳtında oraḳ k. vaḳtında P.327 13ᵇ/6

küs-: küs-

k.-emez F.606 133ᵇ/5

bir biñe k.-emez F.606 133ᵇ/5

k.-mez P.150 7ᵇ/7

birlü biñlüye k.-mez P.150 7ᵇ/7

küy-: bekle-, gözle-

k.Ø F.77 118ª/9, F.569 132ᵇ/3, P.334 13ᵇ/11, P.648 24ª/8

eşek ata eytmiş yoḳuşda sen baña k. inişde ben saña küyeyin dėmiş P.648 24ª/8

ėşek ata eytmiş yoḳuşda sen baña k. inişde ben saña küyem F.569 132ᵇ/3

öylelik yoldaşa ḳuşluġa dek k. F.77 118ª/9

öylelik yoldaşa ḳuşluġa dek k. P.334 13ᵇ/11

k.-em F.569 132ᵇ/4

ėşek ata eytmiş yoḳuşda sen baña küy inişde ben saña k.-em F.569 132ᵇ/4

k.-eyin P.648 24ª/8

eşek ata eytmiş yoḳuşda sen baña küy inişde ben saña k.-eyin dėmiş P.648 24ª/8

L

laʿnet: *(Ar.)* lanet

l. F.310 124ᵇ/12, P.258 11ᵇ/4

l. yeñdügüñ daʿviye P.258 11ᵇ/4

l. yėñdügüñ daʿviye F.310 124ᵇ/12

leglek: *(< Far. legleg)* leylek

l. F.304 124ᵇ/7, P.252 11ª/11

Tañrı vėrmelü olıcaḳ l. yuvasında daḫı vėrür F.304 124ᵇ/7

Tañrı vėrmelü olıcaḳ l. yuvasında daḫı yavur P.252 11ª/11

l.+e (leglege) P.88 5b/6

ḳavm yoḳluġından l.+e ṣalā verevüz P.88 5b/6

leke: *(Far.)* leke

l.+si P.614 23a/2

balçıḳı dīvāra ur dutarsa ḫōş dutmazsa l.+si ḫōş P.614 23a/2

leṭāyif: *(< Ar. leṭāʾif)* latife(ler), güzel söz(ler)

l.+ler P.1b/8

çoḳ l.+ler vardur içinde merġūb u mevzūn P.1b/8

loḳma: *(< Ar. luḳme)* lokma

l. F.123 119b/1, F.212 122a/2, P.382 15a/10

l. şefḳat arturar F.212 122a/2

zaḥmetsüz l. yenmez P.382 15a/10

zaḥmetsüz l. yėnmez F.123 119b/1

M

māl: *(Ar.)* mal; değerli eşya

m. F.234 122b/7, F.334 125b/4, F.591 133a/7, P.135 7a/7, P.625 23a/11

devlet oġul m. taḫıl milk degirmen F.591 133a/7

devlet oġul m. u taḫıl milk ü degirmen P.135 7a/7

m. fitnedür ḳandayısa fitne ḳoparur F.334 125b/4

m. fitnedür ḳandayısa fitne ḳoparur P.625 23a/11

m. ḳandayısa kendüyi söyletdürür F.234 122b/7

m.+ı F.594 133a/9, P.138 7a/9

m.+ı olmayanuñ dōstı olmaz F.594 133a/9

m.+ı olmayanuñ dōstı olmaz P.138 7a/9

maya (?): *(< Far. māye)* damızlık dişi hayvan; dişi deve

m.+dan P.192 9a/7

aç m.+dan .m ḳorḳmış aġaca çıḳmış P.192 9a/7

meger: *(Far.)* meğer, meğerki

m. F.300 124b/3

yoḳsul ṭāniş-mendüñ sözi geçmez m. ʿavreti gözel ola F.300 124b/3

meḥek: *(< Ar. miḥekk)* mihenk; ölçüt

m.+dür F.474 129b/7

ėl gözi m.+dür F.474 129b/7

mele-: mele-

m.-yen F.183 121a/7, P.443 17a/8, P.520 19b/7

arḳın m.-yen de bulur ḳatı m.-yen de ḳuzusın F.183 121a/7

arḳun m.-yen daḫı bulur ḳatı m.-yen daḫı bulur ḳuzusın P.443 17ª/8
südsüz inek m. olur P.520 19ᵇ/7

mėlegen: çok meleyen
m. F.441 128ᵇ/5
südsüz inek m. olur F.441 128ᵇ/5

melūl ol-: *(Ar.+T.)* üzül-, hüzünlen-
m.-ma P.116 6ᵇ/5-6
gözüñ üstinde ḳaşuñ mı var dėmişler m.-ma P.116 6ᵇ/5-6
m.-ursın F.280 124ª/2
gözüñ üstine ḳaşuñ mı var dėdiler m.-ursın F.280 124ª/2

memleket: *(Ar.)* memleket
m. F.568 132ᵇ/2, P.647 24ª/7
bir mīḫ bir naʿl ḳurtarur bir naʿl bir at ḳurtarur bir at bir er ḳurtarur bir er bir m. ḳurtarur F.568 132ᵇ/2
bir mīḫ bir naʿl ḳurtarur bir naʿl bir at ḳurtarur bir at bir er ḳurtarur bir er bir m. ḳurtarur P.647 24ª/7

merd-āne: *(Far.)* merdane, mertçe
m. F.10 116ª/15, P.267 11ᵇ/10
ḳarıncaya daḫı m. baḳ P.267 11ᵇ/10
ḳarıncaya daḫı m. baḳ F.10 116ª/15

merġūb u mevzūn: *(Far.)* sevilip aranan/rağbet gören ve ahenkli, güzel
m. P.1ᵇ/8
çoḳ leṭāyifler vardur içinde m. P.1ᵇ/8

mescid: *(Ar.)* mescit
m. F.159 120ᵇ/1, P.417 16ᵇ/1
m. yıḳıldısa miḥrāb durur P.417 16ᵇ/1
m. yıḳıldısa miḥrāb yėrindedür F.159 120ᵇ/1
m.+e F.136 119ᵇ/12, P.395 15ᵇ/7
eve geregiken m.+e ḥarām F.136 119ᵇ/12
eve geregiken m.+e ḥarām P.395 15ᵇ/7

mestūre: *(Ar.)* iffetli
m.+sin F.179 121ª/3, P.440 17ª/6
ʿavretüñ m.+sin al gözel çıḳarsa ṭāliʿün P.440 17ª/6
ʿavretüñ m.+sin al gözen çıḳarsa ṭāliʿün F.179 121ª/3

mey-ḫōr: *(Far.)* içki içen, ayyaş
m.+a F.527 131ª/10, P.565 21ª/9
ʿavrete oġlana m.+a rāz dėme F.527 131ª/10
ʿavrete oġlana m.+a rāz vėrme P.565 21ª/9

mı: mı soru edatı krş. *mi*

m. F.196 121^{b}/4, F.246 123^{a}/3, F.280 124^{a}/2, F.448 128^{b}/12, F.449 128^{b}/13, F.478 129^{b}/10, F.519 131^{a}/4, F.542 131^{b}/7, F.659 135^{a}/6, F.674 135^{b}/4, P.95 6^{a}/1, P.116 6^{b}/5, P.206 9^{b}/8, P.222 10^{a}/11, P.529 20^{a}/3, P.581 21^{b}/10

at m. ṣatduñ gümişlü yancuġum iseñ kesil F.449 128^{b}/13
bir ḳara ḳuzġun aġar< ur> m. dėr F.246 123^{a}/3
bir ḳuş bir çalıya ṣıġınır sen bir çaluca olmaduñ m. F.542 131^{b}/7
bir ḳuş bir çalıya ṣıġınur bir çalıca sen olmaduñ m. P.581 21^{b}/10
buġday etmegüñ yoġısa buġday dilüñ yoḳ m. F.196 121^{b}/4
deñizde balıḳ m. ṣatarsın P.95 6^{a}/1
deve ḳuşına yük getür dėmişler ben ḳuşam dėmiş uç dėmişler deve uçar m. dėmiş F.659 135^{a}/6
deve ḳuşına yük götür dėmişler ḳuşam dėmiş uç dėmişler deve uçar m. dėmiş P.206 9^{b}/8
gözüñ üstinde ḳaşuñ m. var dėmişler melūl olma P.116 6^{b}/5
gözüñ üstine ḳaşuñ m. var dėdiler melūl olursın F.280 124^{a}/2
ẖırlı s.kdügümüñ adı ḳumarı m. olur F.674 135^{b}/4
ẖırlı s.kdügümüñ adı ḳumarı m. olur P.222 10^{a}/11
ẖurūsca ʿaḳluñ yoḳ m. vaḳtında ötesin F.519 131^{a}/4
ne ėversin şeker ṣuya m. düşdi F.448 128^{b}/12
ne ėversin şeker ṣuya m. düşdi P.529 20^{a}/3
ṣaḳsıġan ṭanayı atası cānı-çun m. bitler F.478 129^{b}/10

m.+dur F.558 132^{a}/6, P.558 21^{a}/3

bir kişide iki hüner çoḳ m.+dur F.558 132^{a}/6
ẖurūsca ʿaḳluñ yoḳ m.+dur vaḳtında ötesin P.558 21^{a}/3

mi: mi soru edatı krş. *mı*

m. F.270 123^{b}/7, F.283 124^{a}/4, F.432 128^{a}/13, F.447 128^{b}/11, F.489 130^{a}/6, F.565 132^{a}/13, F.661 135^{a}/7, F.676 135^{b}/6, F.690 136^{a}/3, P.36 3^{b}/9, P.50 4^{a}/9, P.119 6^{b}/7, P.198 9^{b}/1, P.208 9^{b}/10, P.224 10^{b}/2, P.512 19^{b}/1, P.528 20^{a}/2, P.644 24^{a}/3

balı olan bal yemez m. P.119 6^{b}/7
balı olan bal yėmez m. F.283 124^{a}/4
ben geñümle m. büklütdüm beni erenler büklüdür P.208 9^{b}/10
ben geñümüle m. büklürem beni erenler büklüdür F.661 135^{a}/7
benüm ol ṭāliʿüm m. var ki gökden pālān yaġarsa ḳusġunı boġazuma geçe P.198 9^{b}/1
erkek arṣlan arṣlan dişi arṣlan arṣlan degül m. P.512 19^{b}/1
ėrkek arslan arṣlan dişi arslan arslan degül m. F.432 128^{a}/13
ẖasteye döşek m. ṣorursın P.36 3^{b}/9
ẖırlı s.kdügüm Ḳaraca Aḥmed Tekyesine m. gelür P.224 10^{b}/2

ḫırlu s.kdügüm Ḳaraca Aḥmed Türbesine m. gelür F.676 135[b]/6
kişi geñinle m. ḳażāya uğrar F.690 136[a]/3
kişi geñinle m. ḳażāya uğrar P.50 4[a]/9
ḳuluñ yoğısa güyegüñ de m. yoḳdur F.489 130[a]/6
ṣayruya döşek m. ṣorursın F.270 123[b]/7
sen de m. bildüñ yüküm ḳozduğın P.528 20[a]/2
sen de m. bildüñ yüküm ḳozuduğun F.447 128[b]/11
sözüñ oñat söyle ṣaḳaluñ degirmende m. ağartduñ F.565 132[a]/13
sözüñ oñat söyle ṣaḳaluñ degirmende m. ağartduñ P.644 24[a]/3

mīḫ: *(Far.)* mıh, çivi
m. F.568 132[b]/1, P.647 24[a]/6
bir m. bir naʿl ḳurtarur bir naʿl bir at ḳurtarur bir at bir er ḳurtarur bir er bir memleket ḳurtarur F.568 132[b]/1
bir m. bir naʿl ḳurtarur bir naʿl bir at ḳurtarur bir at bir er ḳurtarur bir er bir memleket ḳurtarur P.647 24[a]/6

miḥnet: *(Ar.)* mihnet
m.+ile F.125 119[b]/3
ʿilletile dirilen m.+ile cān vėrür F.125 119[b]/3
m.+le P.384 15[a]/11
ʿilletle dirilen m.+le cān vėrür P.384 15[a]/11

miḥrāb: *(Ar.)* mihrap
m. F.159 120[b]/1, P.417 16[b]/1
mescid yıḳıldısa m. durur P.417 16[b]/1
mescid yıḳıldısa m. yėrindedür F.159 120[b]/1

milk: *(Ar.)* mülk
m. F.591 133[a]/7, P.135 7[a]/7
devlet oğul māl taḫıl m. degirmen F.591 133[a]/7
devlet oğul māl u taḫıl m. ü degirmen P.135 7[a]/7

mīrāṡ: *(Ar.)* miras
m.+dur F.254 123[a]/9, P.20 3[a]/9
ata dōstı oğula m.+dur F.254 123[a]/9
ata dōstı oğula m.+dur P.20 3[a]/9

muḥannet: *(< Ar. muḫanneṡ)* kadın tabiatlı, alçak, namert krş. *muḫannet*
m. F.80 118[a]/11, P.337 14[a]/2
m. köprüsinden geçmekden düşüp boğulmaḳ yegdür P.337 14[a]/2
m. köprüsinden geçmekden düşüp ṣuya boğulmaḳ yegdür F.80 118[a]/11

muḫannet: *(< Ar. muḫanneṡ)* kadın tabiatlı, alçak, namert krş. *muḥannet*
m.+dür F.692 136[a]/4, P.52 4[a]/10
bıyığına baḳma m.+dür F.692 136[a]/4

bıyıġına baḳma m.+dür P.52 4ª/10

muḥtāc: *(Ar.)* muhtaç

m.+dur F.517 131ª/2, P.556 21ª/1

biñ atmaḳ bir urmaġa m.+dur P.556 21ª/1

biñ atmaḳ bir vurmaġa m.+dur F.517 131ª/2

muḥtesiblıḳ: muhtesiplik, belediye memurluğu, zabıtalık

m. F.149 120ª/6

Cuḥa'ya m. vėrmişler evvelā atasın ḥaḳlamış F.149 120ª/6

mūm: *(Far.)* mum

m. F.376 126ᵇ/8, P.481 18ᵇ/1

ulularuñ göñli m. gibi gerek P.481 18ᵇ/1

ulularuñ göñlü m. bigi gerek F.376 126ᵇ/8

murdār ol-: *(Far.+T.)* murdar ol-, pislen-, kirlen-

m.-maz F.656 135ª/2-3, P.203 9ᵇ/5

it degdigile deñiz m.-maz F.656 135ª/2-3

it dilile deñiz m.-maz P.203 9ᵇ/5

muṣāḥib: *(Ar.)* sohbet, arkadaşlık eden kimse

m.+i F.231 122ᵇ/4

kişinüñ m.+i kendüden yėg gerek F.231 122ᵇ/4

muştıla-: müjdele-

m.-mışlar F.394 127ª/8

köseye ṣaḳal m.-mışlar ḫaberüñ olacaġın söyleñ dėmişler F.394 127ª/8

müd: *(< Ar. müdd)* eski zaman ölçeklerinden biri, batman, mut

m. F.353 126ª/5, P.458 17ᵇ/8

bir m. darı bir aḳçaya bir ḳaz aç ölmiş P.458 17ᵇ/8

bir m. ṭarı bir aḳcaya bir ḳarı aç ölmiş F.353 126ª/5

müdām: *(Ar.)* devamlı, sürekli

m. F.115ᵇ/5

m. anı ẕikr eylesün F.115ᵇ/5

Müslimān: *(Ar. muslim+Far. -ān)* Müslüman

M. F.341 125ᵇ/11, P.632 23ᵇ/6

kime M. dėseñ ḫācı ḳoltuġında çıḳar F.341 125ᵇ/11

kime M. dėseñ ḥāc ḳoltuġında çıḳar P.632 23ᵇ/6

müşkil: *(Ar.)* zor, güç

m. F.115ᵇ/2

ne ḳadar m. iş varısa yardımcısı ola F.115ᵇ/2

N

nā-geh: *(Far.)* ansızın, birdenbire

n. F.42 117^{a}/10

ḳuyuyı böyükce ḳaz n. sen düşesin F.42 117^{a}/10

nā-kes: *(Far.)* cimri

n.+den P.99 6^{a}/5

n.+den ṭamızlıḳ isteyince buña boḳuñ ḳat P.99 6^{a}/5

n.+ile F.126 119^{b}/4

n.+ile cevmerdüñ ḫarcı birdür F.126 119^{b}/4

n.+le P.385 15^{b}/1

n.+le cevmerdüñ ḫarcı birdür P.385 15^{b}/1

naʿl: *(Ar.)* nal

n. F.568 132^{b}/2, P.647 24^{a}/6

bir mīḫ bir n. ḳurtarur bir n. bir at ḳurtarur bir at bir er ḳurtarur bir er bir memleket ḳurtarur F.568 132^{b}/2

bir mīḫ bir n. ḳurtarur bir n. bir at ḳurtarur bir at bir er ḳurtarur bir er bir memleket ḳurtarur P.647 24^{a}/6

naṣīb ol-: *(Ar.+T.)* nasip ol-, fırsat düş-, elver-

n.-mayınca F.442 128^{b}/6, P.521 19^{b}/8

kişiye ṭaleb fāyide ėtmez n.-mayınca F.442 128^{b}/6

kişiye ṭaleb olmaz n.-mayınca P.521 19^{b}/8

ne: ne; niçin; önüne geldiği sözcüğün belirttiği kavramın yokluğunu belirtir

n. F.116^{a}/6, F.31 116^{b}/15, F.41 117^{a}/9, F.152 120^{a}/10, F.259 123^{a}/13, F.343 125^{b}/13, F.445 128^{b}/9, F.448 128^{b}/12, F.511 130^{b}/11, F.516 131^{a}/1, F.632 134^{a}/12, F.695 136^{a}/7, P.2^{b}/4, P.23 3^{a}/10, P.55 4^{b}/1, P.69 5^{a}/2, P.72 5^{a}/4, P.79 5^{a}/9, P.178 8^{b}/7, P.261 11^{b}/6, P.287 12^{b}/2, P.297 12^{b}/9, P.410 16^{a}/7, P.525 19^{b}/10, P.529 20^{a}/3, P.555 20^{b}/11

çanaġa n. doġrarsañ ḳaşuġuña ol çıḳar P.525 19^{b}/10

çanaġa n. ṭoġrarsañ ḳaşuġuñda ol çıḳar F.445 128^{b}/9

delüye n. ḳalem P.72 5^{a}/4

dutalum bir deve bir aḳcaya n. vėreyin F.343 125^{b}/13

ėlüñ aġzı fāldur n. deseler olur P.23 3^{a}/10

ėlüñ aġzı fāldur n. dėrlerse olur P.69 5^{a}/2

ėlüñ aġzı fāldur n. dėrse olur F.259 123^{a}/13

eyü söze n. ṭanışıḳ gerek F.511 130^{b}/11

görünen kūya n. ḳulaġuz gerek F.632 134^{a}/12

görünür kūya n. ḳulaġuz gerek P.178 8^{b}/7

g.tüm g.te degişicek g.tümden n. kelām var F.695 136^{a}/7

g.tüm g.tüñe degişicek g.tüme n. kelām var P.55 4^{b}/1

her biri n. demişdür ögüdini şerḥ eyleyelüm P.2^b/4
her biri n. dėmiş ögüdini şerḥ eyleyelüm F.116^a/6
ḳalem cevmerd olur n. dilerse yazar F.152 120^a/10
ḳalem cevmerd olur n. olursa yazar P.410 16^a/7
kim n. dėrse dėsün Şāh Melik ḳaymaḳ yesün P.555 20^b/11
kim n. dėrse dėsün Şāh Melik ḳaymaḳ yėsün F.516 131^a/1
kişi n. ekse anı götürür F.41 117^a/9
kişi n. ekse anı götürür P.297 12^b/9
ḳocayıla yigidüñ n. oyunı ola P.79 5^a/9
ḳorḳaḳ bāzirgān n. aṣṣı ėder P.261 11^b/6
n. ėderseñ ėd inṣāfı elden ḳoma F.31 116^b/15
n. ėderseñ ėt inṣāfı elden ḳoma P.287 12^b/2
n. ėversin şeker ṣuya mı düşdi F.448 128^b/12
n. ėversin şeker ṣuya mı düşdi P.529 20^a/3
n.+dür F.404 127^b/1
aduñ n.+dür Reşīd bir söyle bir ėşid F.404 127^b/1

ne deñlü: ne denli, ne kadar
n. F.132 119^b/8
et n. deñlü arıḳ olsa etmek üstinde yaraşur F.132 119^b/8

nefs: *(Ar.)* nefis
n.+inden F.94 118^b/8, P.351 14^a/11
adem n.+inden ḥayvān yularından yėdilür P.351 14^a/11
ādem n.+inden ḥayvān yularından yėdilür F.94 118^b/8

ne ḳadar: *(T.+Ar.)* ne kadar, ne denli; çok, aşırı derecede; ne ölçüde
n. F.115^b/2, F.6 116^a/11, F.100 118^b/13, F.399 127^a/12, F.536 131^b/2, F.617 133^b/13, F.618 133^b/14, P.162 8^a/5, P.163 8^a/6, P.263 11^b/7, P.358 14^b/5, P.391 15^b/4, P.575 21^b/4
aġaç n. uzunısa göge ėrecegi yoḳ F.100 118^b/13
aġaç n. uzunsa göge ėrmez P.358 14^b/5
dilkü n. çāpük ise birgün boġazı ele vėrür P.163 8^a/6
dilkü n. çevük ise birgün boġazı ele vėrür F.618 133^b/14
dilkü n. yatursa ėñi ol ḳadar yėler F.617 133^b/13
et n. arıḳ olsa etmek üstinde yaraşur P.391 15^b/4
n. ḳoyun yüñlü ise ancaḳ g.tin örter P.575 21^b/4
n. ḳoyun yüñlüyise ancaḳ g.tün örter F.536 131^b/2
n. müşkil iş varısa yardımcısı ola F.115^b/2
ṭaġ n. yüce ise yol üstinden aşar P.263 11^b/7
ṭaġ n. yüceyise yol üstünden aşar F.6 116^a/11
ṭavşan n. yügrügise behāsı iki aḳcadur F.399 127^a/12
tilkü n. yatursa ėñi ol ḳadar yėler P.162 8^a/5

ne...ne...: ne...ne... bağlacı

n. F.128 119^b/5-6, F.276 123^b/13, F.313 124^b/15, F.315 125^a/1, F.604 133^b/2-3, F.650 134^b/12, P.112 6^b/2, P.148 7^b/5, P.196 9^a/10, P.387 15^b/2, P.606 22^b/6

eşek atuñ n. yoldaşı yoḫsul bayuñ n. ḳardaşı P.148 7^b/5
ėşek atıñ n. yoldaşı yoḫsul bayıñ n. ḳardaşı F.604 133^b/2-3
ḳorḳaḳ bāzirgān n. aṣṣı ėder ve n. ziyān F.313 124^b/15
n. buldum ve n. yava ḳıldum F.276 123^b/13
n. buldum ve n. yavı ḳıldum P.112 6^b/2
n. darum var ve n. serçeyile daʿvīm var P.606 22^b/6
n. ṭarum var ve n. sėrçeyile daʿvüm var F.315 125^a/1
n. yavuz ol aṣıl n. yavaş ol baṣıl P.387 15^b/2
n. yavuz ol aṣıl ve n. yavaş ol baṣıl F.128 119^b/5-6
yavuz it n. kendü yėr n. biregü köpege yėdürür F.650 134^b/12
yavuz it n. kendü yėr ve n. biregüye yedürür P.196 9^a/10

nerdibān: *(< Far. nerdübān)* merdiven krş. *nerdübān*

n. F.375 126^b/7

n. ayaḳ ayaḳ çıḳmaḳ gerek F.375 126^b/7

nerdübān: *(Far.)* merdiven krş. *nerdibān*

n. F.664 135^a/11, P.211 10^a/2, P.480 18^a/11

Ḳayṣeri'de eşek nerdübāna çıḳmış uşda eşek uşda n. P.211 10^a/2
Ḳayṣerī'de eşek nerdübāna çıḳmış uş eşek uş n. F.664 135^a/11
n. ayaḳ ayaḳ çıḳılur P.480 18^a/11

n.+a F.664 135^a/10, P.211 10^a/1

Ḳayṣeri'de eşek n.+a çıḳmış uşda eşek uşda nerdübān P.211 10^a/1
Ḳayṣerī'de eşek n.+a çıḳmış uş eşek uş nerdübān F.664 135^a/10

nereye: nereye krş. *nėreye*

n. F.155 120^a/12

azacuḳ n. gidersin çoḳ getürmege F.155 120^a/12

nėreye: nereye krş. *nereye*

n. P.413 16^a/9

azacuḳ n. gidersin çoḳça getürmege P.413 16^a/9

nesne: nesne, bir şey, şey

n. F.82 118^a/13, F.372 126^b/5, P.339 14^a/4, P.477 18^a/9

ḳamu ḳuşlar uçar n. yoḳ bıldırcın uçar elverdi P.339 14^a/4
ḳamu ḳuşlar uçar n. yoḳ bıldırcın uçdı elverdi dur F.82 118^a/13
ḳınadan ġayrı n. yaġ götürmez F.372 126^b/5
ḳoyundan ġayrı n. yaġ götürmez P.477 18^a/9

n.+nüñ F.446 128^b/10, P.526 19^b/11

her n.+nüñ erkānı vardur oduna gidenüñ urġanı vardur F.446 $128^b/10$
her n.+nüñ erkānı var oduna gidenüñ erkānı var P.526 $19^b/11$

nevbet: *(Ar.)* nöbet, sıra
n. F.71 $118^a/4$, P.328 $13^b/7$
degirmene varan un ügidür evdeki n. ṣorar P.328 $13^b/7$
degirmene varan un ügüdür evdeki n. ṣorar F.71 $118^a/4$
n.+i F.150 $120^a/7$
bugünki hergele n.+i bizüm degüldür ṭavaruñ ayruḳ yėrde iste F.150 $120^a/7$

neye: niçin
n. F.415 $127^b/12$
çaylaġa ṣormışlar anasın ḳoyup yavrısın n. ḳaparsın āvāzı ḳulaġuma ḫoşgelür dėmiş F.415 $127^b/12$

n'eyle-: ne eyle-, ne et-
n.-r F.463 $129^a/12$, P.62 $4^b/7$
çünki ṭamaġuñ yoḳ ėlüñ göbekde n.-r P.62 $4^b/7$
digrenden ḳorḳan porsuḳ ḥirmān yanında n.-r F.463 $129^a/12$
n.-rsin P.101 $6^a/7$, P.546 $20^b/5$
dikeninden ḳorḳan porsuḳ ḫirmen kenārında n.-rsin P.546 $20^b/5$
s.kilmege göñlüñ yoḳ anda n.-rsin P.101 $6^a/7$
n.-sün F.476 $129^b/8$
bile ṭoġmaḳ n.-sün bile böyümeyince F.476 $129^b/8$

nice: nasıl krş. *niçe*
n. F.239 $122^b/11$, P.236 $10^b/11$
ḥaḳḳuñ degdi n. gülmeyesin F.239 $122^b/11$
ḥaḳḳuñ degdi n. gülmeyesin P.236 $10^b/11$

niçe: nasıl krş. *nice*
n. F.333 $125^b/3$, P.624 $23^a/10$
engece niçün yanın yörürsin dėmişler yigide n. yörürse yaraşur dėmiş F.333 $125^b/3$
yengece niçün yanın yörürsin dėmişler yigide n. yörürse yara-şur dėmiş P.624 $23^a/10$

niçün: niçin
n. F.333 $125^b/3$, P.624 $23^a/9$
engece n. yanın yörürsin dėmişler yigide niçe yörürse yaraşur dėmiş F.333 $125^b/3$
yengece n. yanın yörürsin dėmişler yigide niçe yörürse yaraşur dėmiş P.624 $23^a/9$

niʿmet: *(Ar.)* nimet, lütuf, ihsan

n.+ine F.115^b/4

her kime Ḥaḳ gerekse n.+ine şükr eylesün F.115^b/4

nişānla-: iz bırak-, işaret koy-

n.-duġından F.633 134^a/13, P.179 8^b/8

Tañrı n.-duġından ḳorḳ F.633 134^a/13

Tañrı n.-duġından ṣaḳın P.179 8^b/8

O

o: o

o. F.464 129^a/13

gün ḳandan ṭoġarsa elüñ o. yaña çön F.464 129^a/13

ocaḳ: ocak; aile

o.+uñ (ocaġuñ) F.514 130^b/14

sen dōst ḳazan düşmān o.+uñ başından çıḳar F.514 130^b/14

od: ateş

o. F.162 120^b/3, P.420 16^b/3

o. ḳış güninüñ gülistānıdur F.162 120^b/3

o. ḳışuñ gülistānıdur P.420 16^b/3

o.+da P.6 2^b/9

o.+da her odun yanar eyle ṭaġda yanar P.6 2^b/9

o.+dur F.626 134^a/6, P.172 8^b/2

yigitlik bir o.+dur ṣaḳın seni yaḳmasun F.626 134^a/6

yigitlik bir o.+dur ṣaḳın seni yaḳmasun P.172 8^b/2

o.+ıla F.211 122^a/1

o.+ıla ṣu dilsüz yaġıdur F.211 122^a/1

o.+ına P.2^a/6

firāḳ u ḥasret o.+ına baġrını ṭaġlar P.2^a/6

odun: odun

o. F.244 123^a/1, F.580 132^b/13, P.6 2^b/9, P.12 3^a/4

eşegi dügüne oḳumışlar yā ṣu eksükdür yā o. dėmiş P.12 3^a/4

ėşegi dügüne oḳumışlar yā ṣu eksükdür yā o. eksükdür F.244 123^a/1

evde her o. yanar eyle ṭaġda yanar F.580 132^b/13

odda her o. yanar eyle ṭaġda yanar P.6 2^b/9

o.+a F.446 128^b/10, P.526 20^a/1

her nesnenüñ erkānı vardur o.+a gidenüñ urġanı vardur F.446 128^b/10

her nesnenüñ erkānı var o.+a gidenüñ erkānı var P.526 20^a/1

oduncı: oduncu
- o. F.185 121^{a}/9, P.445 17^{a}/10
  - o. gözi omcada F.185 121^{a}/9
  - o. gözi omcada P.445 17^{a}/10
  - o.+ya F.688 136^{a}/1, P.48 4^{a}/7
  - o.+ya ḳuşcıya raḥmet yoḳdur F.688 136^{a}/1
  - o.+ya ḳuşçıya raḥmet yoḳdur P.48 4^{a}/7

oġlaḳ: oğlak
- o. F.613 133^{b}/10, P.158 8^{a}/2
  - keçiye bıçaḳ çalicek o. buçaḳda oṣurur F.613 133^{b}/10
  - keçiye buçaḳ çalıcaḳ o. bucaḳda oṣurur P.158 8^{a}/2

oġlan: oğlan, çocuk
- o. F.207 121^{b}/13, F.377 126^{b}/8, P.64 4^{b}/8, P.483 18^{b}/2
  - o. oġlandur eger peyġāmberise F.377 126^{b}/8
  - o. oġlandur eger peyġāmberise P.483 18^{b}/2
  - olacaḳ o. boḳından bellüdür P.64 4^{b}/8
  - yėrdük o. yėr ṭutar F.207 121^{b}/13
- o.+a F.339 125^{b}/9, F.527 131^{a}/10, F.563 132^{a}/11, P.565 21^{a}/8, P.630 23^{b}/4, P.643 24^{a}/2
  - ʿavrete o.+a mey-ḫōra rāz dėme F.527 131^{a}/10
  - ʿavrete o.+a mey-ḫōra rāz vėrme P.565 21^{a}/8
  - boz ata ʿavrete o.+a ḳulluḳ ėdenüñ yüzi aġarmaz F.339-125^{b}/9
  - boz ata ʿavrete o.+a ḳulluḳ ėdenüñ yüzi aġarmaz P.630 23^{b}/4
  - doġmadın o.+a ad vėrmek olmaz P.643 24^{a}/2
  - ṭoġmaduḳ o.+a ad ḳomaḳ olmaz F.563 132^{a}/11
- o.+dan F.48 117^{a}/15, P.304 13^{a}/3
  - ḫaberüñ doġrısın o.+dan al P.304 13^{a}/3
  - ḫaberüñ ṭoġrusın o.+dan al F.48 117^{a}/15
- o.+dur F.377 126^{b}/9, P.483 18^{b}/2
  - oġlan o.+dur eger peyġāmberise F.377 126^{b}/9
  - oġlan o.+dur eger peyġāmberise P.483 18^{b}/2
- o.+ı F.49 117^{b}/1, P.306 13^{a}/4
  - o.+ı yumuşa gönder ardınca var P.306 13^{a}/4
  - o.+ı yumuşa ṣal ardınca sen var F.49 117^{b}/1

oġlancuḳ: oğlancık, küçük çocuk krş. *oġlançuḳ*
- o.+lar P.456 17^{b}/6
  - cān alıcı o.+lar üleşdürmiş anuñ aña benüm bañadur P.456 17^{b}/6
- o.+ların F.416 127^{b}/14
  - şeyṭān o.+ların oḫşamış birbirinden ḳutsuzcalarum dėmiş F.416 127^{b}/14

o.+laruñ F.225 122[a]/14

cān alıcıdan ḳorḳup o.+laruñ yavuz ögretme F.225 122[a]/14

oġlançuḳ: oğlancık, küçük çocuk krş. *oġlancuḳ*

o.+lar F.195 121[b]/3

cān alıcı o.+lar üleşdürmiş anuñ aña benüm baña tek ḳosun F.195 121[b]/3

oġrı: hırsız

o. F.560 132[a]/7, F.577 132[b]/10, P.160 8[a]/3, P.601 22[b]/2, P.656 24[b]/3

oransuz o. hemān yund ürkidür P.656 24[b]/3

oransuz o. hemān yunṭ ürkidür F.577 132[b]/10

o. güçlü olıcaḳ rızḳ issi ṣuçlu olur F.560 132[a]/7

o. güçlü olıcaḳ rızḳ issi ṣuçlu olur P.601 22[b]/2

o. ḳurda uyuḳ aṣṣı etmez ōr.spiye ögüt aṣṣı etmez P.160 8[a]/3

o.+ya F.440 128[b]/4, P.519 19[b]/6

o.+ya beglerüñ borcı var P.519 19[b]/6

o.+ya beglerüñ borcı vardur F.440 128[b]/4

oġ(u)l: oğul, erkek çocuk; evlat, çocuk

o. F.115 119[a]/10, F.591 133[a]/7, F.612 133[b]/10, P.135 7[a]/7, P.157 8[a]/1, P.374 15[a]/4

devlet o. māl taḫıl milk degirmen F.591 133[a]/7

devlet o. māl u taḫıl milk ü degirmen P.135 7[a]/7

kül depecük olmaz güyegü o. olmaz F.612 133[b]/10

kül depecük olmaz güyegü o. olmaz P.157 8[a]/1

o. atadan görmeyince ṣofra çekmez P.374 15[a]/4

o. atadan görmeyince ṣofra ṣalmaz F.115 119[a]/10

o.+a (oğula) F.254 123[a]/9, F.625 134[a]/5, P.20 3[a]/8, P.171 8[b]/1

ata dōstı o.+a mīrāṡdur F.254 123[a]/9

ata dōstı o.+a mīrāṡdur P.20 3[a]/8

o.+a devlet geregise ataya anaya ḥürmet eyleye F.625 134[a]/5

o.+a devlet geregise ataya anaya ḥürmet eyleye P.171 8[b]/1

o.+ın P.2[a]/4

bilmeyenler ögrene hem ögrede o.+ın ḳızın P.2[a]/4

o.+ından (oğlından) P.132 7[a]/5

ėl o.+ından oğluñ böyüt P.132 7[a]/5

o.+uñ (oğluñ) F.395 127[a]/9, P.132 7[a]/5

devletsüz o.+uñ olmaḳdan devletlüye ḳul olmaḳ yėgdür F.395 127[a]/9

ėl oğlından o.+uñ böyüt P.132 7[a]/5

oġur: hedef; kısmet

o.+uñ F.245 123[a]/2, P.13 3[a]/3

o.+uñ gözle oḳı at dėr F.245 123a/2
o.+uñ gözle oḳı at dėr P.13 3a/3

oġurla-: çal-
o.-r F.481 129b/13
ṭanayı çoḳ alan öküzi daḫı o.-r F.481 129b/13

oġurlayın: gizlice
o. F.262 123b/1, P.27 3b/2
o. yüküren āşikāre buzalar F.262 123b/1
o. yüküren āşkāre buzalar P.27 3b/2

oġurlıḳ: hırsızlık krş. *oġurluḳ*
o. F.124 119b/2
o. ėt rūspilıḳ ėt inṣāfı elden ḳoma F.124 119b/2

oġurluḳ: haramzade, p.ç, soysuz; hırsızlık krş. *oġurlıḳ*
o. F.637 134b/1, P.183 8b/11, P.383 15a/10
issine beñzemeyen o. F.637 134b/1
issine beñzemeyen o. P.183 8b/11
o. ėt rūspilıḳ ėt inṣāfı elden ḳoma P.383 15a/10

oḫşa-: okşa-
o.-mış F.416 127b/14
şeyṭān oġlancuḳların o.-mış birbirinden ḳutsuzcalarum dėmiş F.416 127b/14

oḳ: ok
o. F.518 131a/3, P.49 4a/8, P.557 21a/2
bıçaḳı ortaya ḳo Saʿd-ı Vaḳḳāṣ'ıla o. at F.518 131a/3
boçuḳ ortaya ḳo Saʿd-ı Vaḳḳāṣ'ıla o. at P.557 21a/2
ṭoñuza bir o. esirgeme P.49 4a/8
o.+ı F.245 123a/2, F.597 133a/12, F.689 136a/2, P.13 3a/4, P.141 7a/11
eri söylet o.+ı fırlat F.597 133a/12
eri söylet o.+ı fırlat P.141 7a/11
oġuruñ gözle o.+ı at dėr F.245 123a/2
oġuruñ gözle o.+ı at dėr P.13 3a/4
ṭoñuzdan bir o.+ı esirgeme F.689 136a/2

oḳçı: okçu; işinin ehli
o. F.694 136a/5, P.54 4a/11
ilki uran o. ṣoñ vuran boḳçı F.694 136a/5
ilk uran o. ṣoñra uran boḳcı P.54 4a/11

oḳluḳ: okluk; iyi kimse
o. F.686 135b/14, P.44 4a/4
bir aġaçdan o. da çıḳar boḳluḳ da P.44 4a/4
bir aġaçdan o. da çıḳar boḳluḳ da çıḳar F.686 135b/14

oḳu-: oku-; çağır-, davet et-

o.-duġuñ F.684 135^{b}/12, P.41 4^{a}/2

o.-duġuñ Ḳurʾān'ısa göneneyin dillerüñe F.684 135^{b}/12

o.-duġuñ Ḳurʾān'sa göneneyin dillerüñe P.41 4^{a}/2

o.-mışlar F.244 123^{a}/1, P.12 3^{a}/3

eşegi dügüne o.-mışlar yā ṣu eksükdür yā odun dėmiş P.12 3^{a}/3

ėşegi dügüne o.-mışlar yā ṣu eksükdür yā odun eksükdür F.244 123^{a}/1

o.-yanlar F.116^{a}/2, P.2^{a}/11

o.-yanlar diñleyenler olmasun ḫōr u ẕelīl bu sözleri cemʿ eyleyene tevfīḳ-i īmān vėrsün Ḫalīl P.2^{a}/11

o.-yanlar diñleyenler olmasun ḫōr u ẕelīl bu sözleri cemʿ ėdene tevfīḳ-i īmān vėrsün Celīl F.116^{a}/2

oḳun-: çağrıl-, davet edil-

o.-an F.141 119^{b}/15, P.400 15^{b}/10

o.-an yėr eyü olur F.141 119^{b}/15

o.-an yėr eyü olur P.400 15^{b}/10

o.-madın P.548 20^{b}/6

o.-madın varan döşeksüz oturur P.548 20^{b}/6

ol: o

o. F.115^{b}/10, F.115^{b}/13, F.116^{a}/1, F.16 116^{b}/5, F.64 117^{b}/13, F.65 117^{b}/13, F.445 128^{b}/9, F.515 130^{b}/15, F.608 133^{b}/6, F.617 133^{b}/14, F.653 134^{b}/15, F.670 135^{a}/15, F.677 135^{b}/7, P.1^{b}/1, P.2^{a}/1, P.2^{a}/8, P.2^{a}/10, P.42 4^{a}/3, P.152 7^{b}/8, P.162 8^{a}/5, P.198 9^{a}/11, P.218 10^{a}/8, P.225 10^{b}/3, P.272 12^{a}/3, P.321 13^{b}/2, P.322 13^{b}/3, P.525 19^{b}/11

ʿaḳlıla o. söyleye P.1^{b}/1

benüm o. ṭālıġım yoḳdur ki gökden palān yaġarsa ḳusḳunı boġazıma geçe F.653 134^{b}/15

benüm o. ṭāliʿüm mi var ki gökden pālān yaġarsa ḳusġunı boġazuma geçe P.198 9^{a}/11

bir ḫādimüñ gözin çıḳarmışlar o. daḫı ṭ.şaġum yolına dėmiş F.677 135^{b}/7

bir ḫādimüñ gözin çıḳarmışlar o. daḫı ṭ.şaġum yolına dėmiş P.225 10^{b}/3

cihānda gizlü sözler olmaġıçun āşikār o. sebebden ad vėrildi buña Kitāb-ı Atalar P.2^{a}/10

cihānda gizlü söz olmaġıçun āşikār o. sebebden ad vėrildi buña Kitāb-ı Atalar F.116^{a}/1

çanaġa ne doġrarsañ ḳaşuġuña o. çıḳar P.525 19^{b}/11

çanaġa ne ṭoġrarsañ ḳaşuġuñda o. çıḳar F.445 128^{b}/9

devletlü o. kişidür kim düşmānın bile F.515 130[b]/15
dilkü ne ḳadar yatursa ėñi o. ḳadar yėler F.617 133[b]/14
eylük eyle ṣuya ṣal eger eylük eylügise o. seni bulur F.16 116[b]/5
eylük eyle ṣuya ṣal o. seni bulur P.272 12[a]/3
ḥaḳīḳī ḥayvāndur o. kimesne insān olmaya P.2[a]/1
her sözi ḳancaru varur ʿaḳlıla o. söyleye F.115[b]/10
it boḳı kefārete yaradı o. daẖı bulunmadı P.218 10[a]/8
it boḳı keferede yaradı o. daẖı bulunmadı F.670 135[a]/15
on türk bir turp ḥayf o. turba F.608 133[b]/6
on türk bir turp ḥayf o. turpa P.152 7[b]/8
pes bu söz o. söze ḥaḳīḳatde bulışur F.115[b]/13
pes bu söz o. söze ḥaḳīḳatde bulışur P.2[a]/8
s.kem o. kengeli kim g.tüm acıda P.42 4[a]/3
tilkü ne ḳadar yatursa ėñi o. ḳadar yėler P.162 8[a]/5
vay o. eve ki türk düşe F.65 117[b]/13
vay o. eve ki türk düşe P.322 13[b]/3
vay o. kürke ki bit üşe F.64 117[b]/13
vay o. kürke ki bit üşe P.321 13[b]/2

o.+dur F.115[b]/9
Ādemī o.+dur ki Ḥaḳ sözile ʿamel eyleye F.115[b]/9

ol-: ol-

o.Ø F.192 121[a]/15, P.452 17[b]/4
söyleyenden olma diñleyenden o. F.192 121[a]/15
söyleyenden olma diñleyenden o. P.452 17[b]/4

o.-a F.115b/2, F.115[b]/3, F.45 117[a]/12-13, F.300 124[b]/4, F.496 130[a]/13, F.564 132[a]/12, F.643 134[b]/6, P.79 5[a]/9, P.189 9[a]/5, P.659 24[b]/6
ben istemez miyem ḳayınatam ḳaṣṣāb o.-a ve ḳayınanam ḥammāmcı o.-a F.496 130[a]/13
er yılan olmaya yaraġı yılan o.-a F.564 132[a]/12
er yılan olmaya yaraġı yılan o.-a P.659 24[b]/6
her işüñ evveli bismillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm o.-a F.115b/2
ḳocayıla yigidüñ ne oyunı o.-a P.79 5[a]/9
ḳorḳusuz yoẖsuluñ evi beglere ḳoñşı o.-a P.189 9[a]/5
ḳuş o.-a etin yėyeler ḳuş o.-a et yėdüreler F.45 117[a]/12-13
ḳutsuz yoġsuluñ evi beglere ḳonşı o.-a F.643 134[b]/6
ne ḳadar müşkil iş varısa yardımcısı o.-a F.115[b]/3
yoḳsul ṭāniş-mendüñ sözi geçmez meger ʿavreti gözel o.-a F.300 124[b]/4

o.-acaġın F.394 127[a]/8

köseye ṣaḳal muştılamışlar ḫaberüñ o.-acağın söyleñ dėmişler F.394 127a/8
o.-acaḳ P.64 4b/8
o.-acaḳ oğlan boḳından bellüdür P.64 4b/8
o.-an F.115b/11, F.283 124a/4, P.1b/3, P.119 6b/7, P.230 10b/6
ʿaḳlı o.-an ḥaḳ sözi bulduğı yerde alur P.1b/3
ʿaḳlı o.-an ḥaḳ sözi bulduğı yėrde alur F.115b/11
balı o.-an bal yemez mi P.119 6b/7
balı o.-an bal yėmez mi F.283 124a/4
yağı çoġ o.-an ḳoca ṭ.şağına dürter P.230 10b/6
o.-dı F.30 116b/15 [2], F.203 121b/10, F.324 125a/10, P.286 12b/1, P.615 23a/2
aḫşam o.-dı ḳon ṣabāḥ o.-dı göç F.30 116b/15
aḫşam o.-dı ḳon ṣabāḥ o.-dı göç P.286 12b/1
daʿvicüñ dāniş-mend o.-dı yarıcuñ Allāh olsun F.203 121b/10
o.-dı o.-dı olmadı ḳara eşek ḳapuda bağludur P.615 23a/2
o.-dı o.-dı olmadı ḳara ėşek ḳapuda bağlı F.324 125a/10
o.-ıcaḳ F.535 131b/1, F.552 131b/15, F.560 132a/8, P.591 22a/5, P.601 22b/2
dükkan darçuḳ o.-ıcaḳ oturacaḳ yėr bulınmaz F.552 131b/15
dükkān darçuḳ o.-ıcaḳ oturacaḳ yėr bulınmaz P.591 22a/5
ḫurūs çoḳ o.-ıcaḳ ṣabāḥ bulınmaz F.535 131b/1
oğrı güçlü o.-ıcaḳ rızḳ issi ṣuçlu olur F.560 132a/8
oğrı güçlü o.-ıcaḳ rızḳ issi ṣuçlu olur P.601 22b/2
o.-ınca P.573 21b/3
ḫurūs çoḳ o.-ınca ṣabāḥ bulınmaz P.573 21b/3
o.-ma F.192 121a/15, P.452 17b/3
söyleyenden o.-ma diñleyenden ol F.192 121a/15
söyleyenden o.-ma diñleyenden ol P.452 17b/3
o.-madı F.324 125a/10, P.615 23a/2
oldı oldı o.-madı ḳara eşek ḳapuda bağludur P.615 23a/2
oldı oldı o.-madı ḳara ėşek ḳapuda bağlı F.324 125a/10
o.-maduñ mı F.542 131b/7, P.581 21b/9
bir ḳuş bir çalıya ṣığınır sen bir çaluca o.-maduñ mı F.542 131b/7
bir ḳuş bir çalıya ṣığınur bir çalıca sen o.-maduñ mı P.581 21b/9
o.-maḳdan F.395 127a/9
devletsüz oğluñ o.-maḳdan devletlüye ḳul olmaḳ yėgdür F.395 127a/9
o.-mamışlar F.562 132a/10, P.603 22b/4
cihān-gīr olmışlar dehan-gīr o.-mamışlar F.562 132a/10

emānete ẖiyānet o.-maz F.75 118[a]/7
emānete ẖiyānet o.-maz P.332 13[b]/10
eşek s.ki ḳoduḳ g.tine o. F.640 134[b]/4
eşek s.ki ḳoduḳ g.tine o. P.186 9[a]/2
evren evreni yudmayınca evren o.-maz F.610 133[b]/7
evren evreni yutmayınca evren o.-maz P.155 7[b]/10
geçmiş yaġmura kepenek dutmaḳ o. P.257 11[b]/4
gözel ḳandayısa ġavġāsuz o.-maz F.90 118[b]/5
gözel ḳandayısa ġavġāsuz o.-maz P.347 14[a]/9
gül dikensüz o.-maz F.91 118[b]/5
gül dikensüz o.-maz P.348 14[a]/9
ẖaber dėdüklerince o.-maz F.173 120[b]/12
ẖaber dėdüklerince o.-maz P.431 16[b]/11
helüksüz dīvār o.-maz F.267 123[b]/5
her yumrı ḳoz o.-maz F.46 117[a]/13
her yumrı ḳoz o.-maz P.302 13[a]/2
hīç üzüm o.-maz ki götinde çöpi olmaya P.569 21[a]/11
kişiye ṭaleb o.-maz naṣīb olmayınca P.521 19[b]/7
ḳoyun çōbānsuz o.-maz F.143 120[a]/2
ḳoyun çōbānsuz o.-maz P.402 16[a]/1
küçük barmaġa yüzük ṭaġ o.-maz F.628 134[a]/8
küçük barmaġa yüzük ṭaġ o.-maz P.174 8[b]/4
kül depecük o.-maz güyegü oġul o.-maz F.612 133[b]/9
kül depecük o.-maz güyegü oġul o.-maz P.157 8[a]/1
mālı olmayanuñ dōstı o.-maz F.594 133[a]/10
mālı olmayanuñ dōstı o.-maz P.138 7[a]/9
ölenile gidenüñ dōstı o.-maz F.398 127[a]/11
südsüz inek meleyen o.-ur P.520 19[b]/7
südsüz inek mėlegen o.-ur F.441 128[b]/5
ṭoġmaduḳ oġlana ad ḳomaḳ o. F.563 132[a]/11
varın veren utanmaz balduzın alan yad o.-maz P.522 19[b]/9
varın vėren utanmaz baldızın alan yad o.-maz F.443 128[b]/8
yaluñuz ṭaş dīvār o.-maz F.112 119[a]/8
yaluñuz ṭaş dīvār o.-maz P.371 15[a]/3

o.-mazdı F.199 121[b]/6

eylüge eylük olsa öküze bıçaḳ o.-mazdı F.199 121[b]/6

o.-mışdı F.116[a]/5, P.2[b]/3

bu kitāb pür-pendile ẖatm olduḳda temām hicretüñ sekiz yüz seksen beşi o.-mışdı ve's-selām F.116[a]/5

bu kitāb pür-pendle ḫatm olduḳda temām hicretüñ sekiz yüz seksen beşi o.-mışdı ve's-selām P.2[b]/3

o.-mışlar F.562 132[a]/9-10, P.603 22[b]/4

cihān-gīr o.-mışlar dehān-gīr olmamışlar F.562 132[a]/9-10

cihān-gīr o.-mışlar dehān-gīr olmamışlar P.603 22[b]/4

o.-sa F.108 119[a]/5, F.132 119[b]/9, F.199 121[b]/6, F.467 129[a]/15, F.491 130[a]/7, F.545 131[b]/10, F.555 132[a]/3, P.366 14[b]/10,P.391 15[b]/4, P.550 20[b]/7, P.584 22[a]/1, P.594 22[a]/8

baḫīl gün o.-sa kimse üstine ṭoġmazdı F.491 130[a]/7

et ne deñlü arıḳ o.-sa etmek üstinde yaraşur F.132 119[b]/9

et ne ḳadar arıḳ o.-sa etmek üstinde yaraşur P.391 15[b]/4

eylüge eylük o.-sa öküze bıçaḳ olmazdı F.199 121[b]/6

ḳızlıḳ o.-sa buġday al ʿavret ölse ḳız al F.555 132[a]/3

ḳızlıḳ o.-sa buġday al ʿavret ölse ḳız al P.594 22[a]/8

ḳuşa süd o.-sa anasından olurdı F.467 129[a]/15

ḳuşa süd o.-sa anasından olurdı P.550 20[b]/7

ṣuda ḳuvvet o.-sa ḳurbaġaya zencīr urardı F.545 131[b]/10

ṣuda ḳuvvet o.-sa ḳurbaġaya zencīr urardı P.584 22[a]/1

ulular köpri o.-sa baṣup geçme F.108 119[a]/5

ulular köpri o.-sa baṣup geçme P.366 14[b]/10

o.-sun F.115[b]/7, F.115[b]/8, F.127 119[b]/5, F.171 120[b]/11, F.203 121[b]/10, F.486 130[a]/3, P.202 9[b]/4, P.215 10[a]/5, P.386 15[b]/2, P.429 16[b]/9

aṣḥāb-ı etbāʿ-ı Resūl üzerine ẕikriñ o.-sun F.115[b]/8

ay benümle o.-sun ılduz g.tine ayaġum P.215 10[a]/5

daʿvicüñ dāniş-mend oldı yarıcuñ Allāh o.-sun F.203 121[b]/10

düşmānuñ ʿömri aḳça gibi o.-sun F.127 119[b]/5

düşmenüñ ʿömri aḳça gibi o.-sun P.386 15[b]/2

elüñ işdeyiken gözüñ eşde o.-sun P.429 16[b]/9

elüñ işdeyiken gözüñ ėşde o.-sun F.171 120[b]/11

Ḥasan Ḥüseyn Ḥamza dükeline fikriñ o.-sun F.115[b]/7

ḳanda olursa o.-sun buzaġu ḳazuḳda o.-sun P.202 9[b]/4

ḳışuñ ṭumanlu yazuñ yaġmurlu o.-sun F.486 130[a]/3

o.-umadum F.407 127[b]/4

devletsüze devlet o.-umadum devletsüzden ḳaçup ḳurtulumadum F.407 127[b]/4

o.-ur F.47 117[a]/14, F.52 117[b]/3, F.54 117[b]/5, F.56 117[b]/7, F.133 119[b]/10, F.138 119[b]/14, F.141 120[a]/1, F.152 120[a]/10, F.198 121[b]/5, F.230 122[b]/4, F.259 123[a]/13, F.260 123[a]/14, F.272 123[b]/9, F.293 124[a]/12, F.303 124[b]/6, F.317 125[a]/4, F.348 126[a]/1, F.358 126[a]/9, F.390 127[a]/4, F.406 127[b]/3, F.525 131[a]/9, F.557 132[a]/5 [2], F.595 133[a]/10, F.639 134[b]/3, F.674

135^b/4, F.696 136^a/7-8, P.23 3^a/11, P.24 3^a/11, P.57 4^b/3, P.69 5^a/2, P.74 5^a/6, P.139 7^a/10, P.185 9^a/2, P.222 10^a/11, P.241 11^a/3, P.251 11^a/11, P.301 13^a/1, P.303 13^a/2, P.311 13^a/7, P.313 13^a/8, P.365 14^b/10, P.381 15^a/9, P.392 15^b/6, P.397 15^b/9, P.400 15^b/11, P.410 16^a/7, P.499 19^a/3, P.462 17^b/10, P.563 21^a/7, P.598 22^a/11, P.599 22^b/1, P.608 22^b/8 [2]

alçaḳ eşek tīmārlamaġa geñez o.-ur P.185 9^a/2

alçaḳ ėşek timārlamaġa geñez o.-ur F.639 134^b/3

aşaġa ḳorsam pas o.-ur yoḳarı ḳorsam is o.-ur P.608 22^b/8

aşaġa ḳorsam pas o.-ur yoḳaru ḳorsam is o.-ur F.317 125^a/4

begler deve bigi o.-ur ḳancaru dilerise yedilür P.24 3^a/11

begler deve bigi o.-ur ḳancaruya olursa yėdilür F.260 123^a/14

bir kişide iki hüner az o.-ur P.599 22^b/1

borçlunuñ yalımı alçaḳ.o.-ur F.390 127^a/4

borçlunuñ yalımı alçaḳ o.-ur P.499 19^a/3

çırāḳ dibi ḳarañu o.-ur F.303 124^b/6

çırāḳ dibi ḳarañu o.-ur P.251 11^a/11

çöregüñ böyügi un çoḳluġundan o.-ur F.525 131^a/9

çöregüñ böyüklügi un çoḳluġından o.-ur P.563 21^a/7

çürük baḳlanuñ kör alıcısı o.-ur F.138 119^b/14

çürük baḳlānuñ kör alıcısı o.-ur P.397 15^b/9

dil epsem olsa baş esen o.-ur P.365 14^b/10

eksükligile böyüyenüñ yalımı alçaḳ o.-ur F.406 127^b/3

ėl ėlden ayruḳsı olmaz töresi ayruḳ o.-ur F.293 124^a/12

ėl ėlden ayruḳsı olmaz töresi ayruḳsı o.-ur P.241 11^a/3

ėlüñ aġzı fāldur ne deseler o.-ur P.23 3^a/11

ėlüñ aġzı fāldur ne dėrlerse o.-ur P.69 5^a/2

ėlüñ aġzı fāldur ne dėrse o.-ur F.259 123^a/13

elüñile vėrürseñ aş o.-ur ṣoñra ḳalan ṣavaş o.-ur F.557 132^a/5

elüñle vėrürseñ aş o.-ur ṣoñra ḳalan ṣavaş o.-ur P.598 22^a/11

göre göre bahādur o.-ur F.348 126^a/1

her inişüñ yoḳuşı o.-ur P.381 15^a/9

her ziyān bir ögüt o.-ur F.198 121^b/5

ḫırlı s.kdügümüñ adı ḳumarı mı o.-ur F.674 135^b/4

ḫırlı s.kdügümüñ adı ḳumarı mı o.-ur P.222 10^a/11

ḳalem cevmerd o.-ur ne dilerse yazar F.152 120^a/10

ḳalem cevmerd o.-ur ne olursa yazar P.410 16^a/7

ḳalendüre ḳış o.-ur dėmişler ditremege ṭurmışuz dėmiş F.272 123^b/9

ḳañlı çökiçek yol gösterici çoḳ o.-ur F.47 117^a/14

ḳañlı çökiçek yol gösterici çoḳ o.-ur P.303 13^a/2

karındaşı olmayan ġarīb o.-ur F.595 133[a]/10
karındaşı olmayan ġarīb o.-ur P.139 7[a]/10
ḳavm düşmānlıġı düşvār o.-ur F.56 117[b]/7
ḳavm düşmānlıġı düşvār o.-ur P.313 13[a]/8
kişinüñ eski oynaşı eyerlenmiş atı gibi o.-ur P.74 5[a]/6
ḳurd enügi yine ḳurd o.-ur F.358 126[a]/9
ḳurd enügi yine ḳurd o.-ur P.462 17[b]/10
ḳuşlar var etin yeyeler ḳuş o.-ur et yedüreler P.301 13[a]/1
ḳutsuz ḳuşuñ yuvası ṭoġan yanında o.-ur F.54 117[b]/5
ḳutsuz ḳuşuñ yuvası ṭoġan yanında o.-ur P.311 13[a]/7
oḳunan yėr eyü o.-ur F.141 120[a]/1
oḳunan yėr eyü o.-ur P.400 15[b]/11
ṣaḳalı ḳaba kişi ebleh o.-ur P.392 15[b]/6
ṣaḳalı ḳara kişi ebleh o.-ur F.133 119[b]/10
ṣaḳınan göze çöp düşegen o.-ur F.230 122[b]/4
ṣaru ṣaman vaḳtında ṣaru altun o.-ur F.52 117[b]/3
ṣoḥbete ṣoñra varan degerirek o.-ur F.696 136[a]/7-8
ṣoḥbete ṣoñra varan degerirek o.-ur P.57 4[b]/3
o.-urdı F.467 129[a]/15, P.550 20[b]/8
ḳuşa süd olsa anasından o.-urdı F.467 129[a]/15
ḳuşa süd olsa anasından o.-urdı P.550 20[b]/8
o.-ursa F.260 123[a]/14, F.652 134[b]/14, P.202 9[b]/4
begler deve bigi olur ḳancaruya o.-ursa yėdilür F.260 123[a]/14
ḳanda o.-ursa olsun buzaġu ḳazuḳda olsun P.202 9[b]/4
kim ėşek o.-ursa biz kürtüni F.652 134[b]/14

olsayı bulsaya ver-: bu iş şöyle olsa, bu iş böyle olsa diye temennide bulun-
o.-mişler F.484 129[b]/15-130[a]/1
o.-mişler hīc ṭoġmış F.484 129[b]/15-130[a]/1

omca: kesilmiş ağaç kökü, bağ kütüğü, tomruk
o.+da F.185 121[a]/9, P.445 17[a]/10
oduncı gözi o.+da F.185 121[a]/9
oduncı gözi o.+da P.445 17[a]/10

on: on
o. F.349 126[a]/2, F.608 133[b]/6, P.152 7[b]/8, P.640 23[b]/11
erlik o. ṭoḳuzı ḥīle F.349 126[a]/2
erlik o. ṭoḳuzı ḥīledür P.640 23[b]/11
o. türk bir turp ḥayf ol turba F.608 133[b]/6
o. türk bir turp ḥayf ol turpa P.152 7[b]/8
o.+ı F.252 123[a]/7
ṭoḳuzı vėr o.+ı ḳurtar F.252 123[a]/7

oñ-: on-, iyi ol-, düzel-, daha iyi duruma gel-
o.-ma F.675 135^b/5, P.223 10^b/1
Ḥācī Bektaş o.-ma dedi P.223 10^b/1
Ḥācī Bektaş o.-ma dėdi F.675 135^b/5
o.-mayan F.238 122^b/10, P.235 10^b/10
ṭavarın o.-mayan ḥaram-zāde P.235 10^b/10
ṭavarın o.-mayan ḥarām-zāde F.238 122^b/10
oñat: güzel, düzgün, doğru, uygun
o. F.565 132^a/12, P.644 24^a/3
sözüñ o. söyle ṣaḳaluñ degirmende mi aġartduñ F.565 132^a/12
sözüñ o. söyle ṣaḳaluñ degirmende mi aġartduñ P.644 24^a/3
oraḳ: orak
o.+ı (orağı) F.70 118^a/2
kürki oraḳ vaḳtında o.+ı kürk vaḳtında al F.70 118^a/2
oraḳ vaḳtı: orak vakti, hasat zamanı; yazın
o.+nda F.70 118^a/2, F.588 133^a/5, P.131 7^a/4, P.327 13^b/6
kürki o.+nda orağı kürk vaḳtında al F.70 118^a/2
kürk o.+nda oraḳ kürük vaḳtında P.327 13^b/6
ṣaban vaḳtında ṣaġ ḳol o.+nda uz gelür F.588 133^a/5
ṣapan vaḳtında ṣaġ ḳol o.+nda uz gelür P.131 7^a/4
oran: oran, ölçü
o.+ıla F.410 127^b/7
aş ṭuzıla ṭuz o.+ıla F.410 127^b/7
oransuz: önünü ardını hesap etmeyen; beceriksiz, acemi
o. F.577 132^b/10, P.656 24^b/3
o. oğrı hemān yund ürkidür P.656 24^b/3
o. oğrı hemān yunṭ ürkidür F.577 132^b/10
orta: orta
o.+ya F.518 131^a/2, P.557 21^a/2
bıçaḳı o.+ya ḳo Saʿd-i Vaḳḳā'ṣıla oḳ at F.518 131^a/2
boçuḳ o.+ya ḳo Saʿd-ı Vaḳḳāṣ'ıla oḳ at P.557 21^a/2
ortaḳlıḳ: ortak, müşterek
o. F.38 117^a/6, P.294 12^b/7
o. öküzden başḳa buzağı yegdür P.294 12^b/7
o. öküzden başḳa buzağu yėgdür F.38 117^a/6
oruç dut-: *(< Far. rūze+T. dut-)* oruç tut- krş. *oruç ṭut-*
o.Ø P.423 16^b/5, P.67 4^b/11
o. ay gör ay gör bayram eyle P.423 16^b/5
otuz gün o. eşek s.kile bayram eyle P.67 4^b/11
oruç ṭut-: *(< Far. rūze+T. ṭut-)* oruç tut- krş. *oruç dut-*

o.Ø F.165 120b/6

ay gör o. ay gör bayram eyle F.165 120b/6

ōrusbi: *(< Far. rūspī)* hayat kadını krş. *ōrūspi, ōrūspī, rūsbī*

ō.+ye F.615 133b/12

ḳurda ayaḳ aṣṣı ėtmez ō.+ye ögüt aṣṣı ėtmez F.615 133b/12

ōrūspi: *(< Far. rūspī)* hayat kadını krş. *ōrusbi, ōrūspī, rūsbī*

ō.+ye P.160 8a/4

oġrı ḳurda uyuḳ aṣṣı etmez ō.+ye ögüt aṣṣı etmez P.160 8a/4

ōrūspī: *(< Far. rūspī)* hayat kadını krş. *ōrusbi, ōrūspi, rūsbī*

ō. P.63 4b/8

görsetürden oturur ō. yegdür P.63 4b/8

oṣur-: yellen-

o.-dı F.680 135b/9-10, P.229 10b/6

kim o.-dı ġarīb o.-dı F.680 135b/9-10

kim o.-dı ġarīb o.-dı P.229 10b/6

o.-ıcaḳ F.693 136a/4, P.53 4a/10

imām o.-ıcaḳ cemāʿate ṣıçmaḳ gerek P.53 4a/10

īmām o.-ıcaḳ cemāʿate ṣıçmaḳ görinür F.693 136a/4

o.-ur F.613 133b/11, P.158 8a/2

keçiye bıçaḳ çalicek oġlaḳ buçaḳda o.-ur F.613 133b/11

keçiye buçaḳ çalıcaḳ oġlaḳ bucaḳda o.-ur P.158 8a/2

oṣurġan: çok yellenen

o. F.662 135a/8, P.209 9b/11

o. g.te arpa etmegi behāne F.662 135a/8

o. g.te arpa etmegi behānedür P.209 9b/11

oṣuruḳ: yellenme

o. P.94 6a/1

ṣıçmaġuñ peşrevi o. P.94 6a/1

o.+ıla (oṣuruġıla) F.691 136a/3, P.51 4a/9

o.+ıla boya boyanmaz F.691 136a/3, P.51 4a/9

o.+ına (oṣuruġına) F.671 135b/1, P.219 10a/8

eşek s.ken o.+ına ḳatlanur P.219 10a/8

ėşegi tīmārlayan o.+ına ḳatlanur F.671 135b/1

ot: ot

o.+ı F.629 134a/9

kişi bildügi o.+ı yėyicek ḳarnı aġrımaz F.629 134a/9

otlu: otlu, verimli, mümbit

o.+sından F.292 124a/11, P.240 11a/2

yurduñ o.+sından ḳutlusı yegdür P.240 11a/2

yurduñ o.+sından ḳutlusı yėgdür F.292 124a/11

otur-: otur-; sükûnet bul-, sakinleş-
- o.-acaḳ F.552 132^{a}/1, P.591 22^{a}/6
  - dükkan darçuḳ olıcaḳ o.-acaḳ yėr bulınmaz F.552 132^{a}/1
  - dükkān darçuḳ olıcaḳ o.-acaḳ yėr bulınmaz P.591 22^{a}/6
- o.-ana P.612 22^{b}/11
  - yatanuñ o.-ana borcı var P.612 22^{b}/11
- o.-ur F.290 124^{a}/9, P.63 4^{b}/8, P.238 11^{a}/1, P.548 20^{b}/6
  - evmegile ḳalḳan peşīmānlıġıla o.-ur F.290 124^{a}/9
  - ėvmekle ḳalḳan peşīmānlıġıla o.-ur P.238 11^{a}/1
  - görsetürden o.-ur ōrūspī yegdür P.63 4^{b}/8
  - oḳunmadın varan döşeksüz o.-ur P.548 20^{b}/6

otuz: otuz
- o. P.67 4^{b}/11
  - o. gün oruç dut eşek s.kile bayram eyle P.67 4^{b}/11

oyanuḳ: uyanık; agâh, haberdar
- o. F.573 132^{b}/7, P.652 24^{a}/11
  - uyur ardınca o. var F.573 132^{b}/7
  - uyur ardınca o. var P.652 24^{a}/11

oyna-: oyna-
- o.-r F.697 136^{a}/9, P.58 4^{b}/4
  - usta ʿāşıḳ şāgird ʿāşıḳ ṭaraba taḫtası ṣamāʿ o.-r F.697 136^{a}/9
  - usta ʿāşıḳ şāgird ʿāşıḳ türbe taḫtası semāʿ o.-r P.58 4^{b}/4
- o.-yamıyan F.227 122^{b}/1
  - o.-yamıyan ḳız yėrüm ṭardur dėr F.227 122^{b}/1
- o.-yan P.84 5^{b}/2
  - öküzile o.-yan danaya boynuz yeter P.84 5^{b}/2

oynaş: oynaş
- o.+ı P.74 5^{a}/5
  - kişinüñ eski o.+ı eyerlenmiş atı gibi olur P.74 5^{a}/5
- o.+ına F.647 134^{b}/9, P.193 9^{a}/7
  - o.+ına inanan ʿavret ersüz ḳalur F.647 134^{b}/9
  - o.+ına inanan ʿavret ersüz ḳalur P.193 9^{a}/7

oyun: oyun; mücadele
- o.+ı F.146 120^{a}/4, F.607 133^{b}/5, P.79 5^{a}/9, P.151 7^{b}/8, P.405 16^{a}/2
  - çoġıla azuñ o.+ı olmaz F.607 133^{b}/5
  - çoġla azuñ o.+ı olmaz P.151 7^{b}/8
  - er o.+ı üçe dek P.405 16^{a}/2
  - er o.+ı üç kez F.146 120^{a}/4
  - ḳocayıla yigidüñ ne o.+ı ola P.79 5^{a}/9

Ö

öç: öç
ö.+üñ (öcüñ) F.285 124a/5, P.121 6b/8
anañ kābinin ḳo ö.+üñ ḳoma F.285 124a/5
anañ kābinin ḳo ö.+üñ ḳoma P.121 6b/8
ödek: ödenilmesi gereken şey, borç; bedel, karşılık
ö.+i (ödegi) P.18 3a/7
vėr ö.+i ḳurtar P.18 3a/7
öden-: öden-
ö.-mez F.78 118a/9, P.335 14a/1
alım birle borç ö.-mez F.78 118a/9
alım birle borç ö.-mez P.335 14a/1
ödünç: ödünç
ö. F.67 117b/15, P.323 13b/3
türk aşı ö. dügün aşı borç F.67 117b/15
türk aşı ö. dügün aşı borç P.323 13b/3
ög-: öv-
ö.Ø F.256 123a/10
ö. küçücügi al böyügi F.256 123a/10
ögendire: *(Yun.)* üvendire, çifte koşulan öküzleri yürütmek için kullanılan, ucuna nodul çakılmış uzun değnek
ö.+yi P.89 5b/7
ö.+yi s.kem gölgesin dah̯ı P.89 5b/7
ögren-: ögren-; alış-
ö.-e P.2a/4
bilmeyenler ö.-e hem ögrede oğlın ḳızın P.2a/4
ö.-ürdüm F.147 120a/5, P.406 16a/4
bir dah̯ı gelin olsam yatış durış ö.-ürdüm P.406 16a/4
bir dah̯ı gelin olsam yatış ṭurış ö.-ürdüm F.147 120a/5
ö.-ürsin F.657 135a/3, P.204 9b/4
çabalama ö.-ürsin yancuġum F.657 135a/3
çabalama ö.-ürsin yancuġum P.204 9b/4
ögret-: öğret-; alıştır-
ö.-e (ögrede) P.2a/4
bilmeyenler ögrene hem ö.-e oğlın ḳızın P.2a/4
ö.-me F.225 122a/14
cān alıcıdan ḳorḳup oğlancuḳlaruñ yavuz ö.-me F.225 122a/14
ögün-: övün-
ö.-ür F.322 125a/8, P.613 23a/1

ālet işler el ö.-ür P.613 23^a/1
ālet işler er ö.-ür F.322 125^a/8

ögüt: öğüt
ö. F.198 121^b/5, F.615 133^b/12, P.160 8^a/4, P.554 20^b/10
bī-devlete ölüm ve ö. ḥaḳdur evvel kev kişilere P.554 20^b/10
her ziyān bir ö. olur F.198 121^b/5
ḳurda ayaḳ aṣṣı ėtmez ōr.sbiye ö. aṣṣı ėtmez F.615 133^b/12
oğrı ḳurda uyuḳ aṣṣı etmez ōr.spiye ö. aṣṣı etmez P.160 8^a/4
ö.+e (ögüde) P.538 20^a/10
atalaruñ bir sözi biñ ö.+e geçer P.538 20^a/10
ö.+ini (ögüdini) F.116^a/6, P.2^b/4
her biri ne demişdür ö.+ini şerḥ eyleyelüm P.2^b/4
her biri ne dėmiş ö.+ini şerḥ eyleyelüm F.116^a/6

ögüt ṭut-: öğüt tut-, verilen öğütlere uy-
ö.+in (ögüdin) ṭ.-mayan F.4 116^a/10
ulular ö.+in ṭ.-mayan uluyuḳalur F.4 116^a/10

ögüt vėr-: öğüt ver-, nasihat et-
ö.-esin F.471 129^b/4, P.87 5^b/5
bī-devlete ö.-esin tekin erişmedi benümile dėr F.471 129^b/4
bī-devlete ö.-esin tekin ėrişmedüñ benümle der P.87 5^b/5

öküz: öküz
ö.+den F.38 117^a/6, P.294 12^b/7
ortaḳlıḳ ö.+den başḳa buzağı yegdür P.294 12^b/7
ortaḳlıḳ ö.+den başḳa buzağu yėgdür F.38 117^a/6
ö.+e F.199 121^b/6, F.544 131^b/9, P.583 21^b/11
eylüge eylük olsa ö.+e bıçaḳ olmazdı F.199 121^b/6
yatur ö.+e yėm yoḳdur F.544 131^b/9
yatur ö.+e yėm yoḳdur P.583 21^b/11
ö.+i F.481 129^b/13, P.97 6^a/3
şimdiki zamānda ö.+i ḳaldururlar altında buzağu isterler P.97 6^a/3
ṭanayı çoḳ alan ö.+i daḫı oğurlar F.481 129^b/13
ö.+ile P.84 5^b/2
ö.+ile oynayan danaya boynuz yeter P.84 5^b/2
ö.+üñ P.78 5^a/8
kāhil ö.+üñ cānı ḥo P.78 5^a/8

öküzsüz: öküzsüz
ö. P.153 7^b/9
ö. ölmiş inek kişi yüklememiş P.153 7^b/9

öl-: öl-

ö.Ø F.168 120^{b}/9

evde bir kez ölince yabanda biñ kez ö. F.168 120^{b}/9

ö.-dügi F.193 121^{b}/1, P.454 17^{b}/4

ö.-dügi yetmez ḳoz aġacından tābūt ister P.454 17^{b}/4

ö.-dügi yėtmez ḳoz aġacından tābūt ister F.193 121^{b}/1

ö.-düginden F.668 135^{a}/14, P.216 10^{a}/6

ḳavī ḳavī kerkersin ḳoduḳ ö.-düginden ḫaberüñ yoḳ F.668 135^{a}/14

ḳurı ḳurı kerkersin ḳoduḳ ö.-düginden ḫaberüñ yoḳ P.216 10^{a}/6

ö.-en F.397 127^{a}/10, F.654 135^{a}/1, P.199 9^{b}/2

ö.-en ardınca kimse ölmedi F.397 127^{a}/10

ö.-en s.ki aġlayan büzügine P.199 9^{b}/2

ö.-en s.ki aġlayan g.tine F.654 135^{a}/1

ö.-enile F.398 127^{a}/11

ö.-enile gidenüñ dōstı olmaz F.398 127^{a}/11

ö.-ince F.168 120^{b}/8, P.426 16^{b}/7

evde bir kez ö.-ince yabānda biñ ölür P.426 16^{b}/7

evde bir kez ö.-ince yābanda biñ kez öl F.168 120^{b}/8

ö.-medi F.397 127^{a}/11

ölen ardınca kimse ö.-medi F.397 127^{a}/11

ö.-meyesin P.65 4^{b}/9

ecelüñ yoġısa s.kümden ö.-meyesin P.65 4^{b}/9

ö.-mez F.492 130^{a}/8, F.524 131^{a}/8, P.562 21^{a}/6

ḳażā görüni gelmez ḳarı bükülüp ö.-mez F.524 131^{a}/8

ḳażā görüni gelmez ḳarrı bükülüp ö.-mez P.562 21^{a}/6

yılan yılduz görmeyince ö.-mez F.492 130^{a}/8

ö.-miş F.169 120^{b}/9, F.353 126^{a}/6, P.153 7^{b}/9, P.458 17^{b}/8

bir müd darı bir aḳçaya bir ḳaz aç ö.-miş P.458 17^{b}/8

bir müd ṭarı bir aḳcaya bir ḳarı aç ö.-miş F.353 126^{a}/6

ġayret altında er ö.-miş F.169 120^{b}/9

öküzsüz ö.-miş inek kişi yüklememiş P.153 7^{b}/9

ö.-se F.555 132^{a}/3, P.594 22^{a}/8

ḳızlıḳ olsa buġday al ʿavret ö.-se ḳız al F.555 132^{a}/3

ḳızlıḳ olsa buġday al ʿavret ö.-se ḳız al P.594 22^{a}/8

ö.-sün F.217 122^{a}/6

iti bir kez ur ö.-sün bir daḫı vur dirülsün F.217 122^{a}/6

ö.-ür F.33 117^{a}/2, F.210 122^{a}/1, P.86 5^{b}/4, P.289 12^{b}/4, P.426 16^{b}/7

devletlünüñ ʿavreti ö.-ür bī-devletüñ eşegi P.86 5^{b}/4

ėden bulur iñleyen ö.-ür F.33 117^{a}/2

ėden bulur iñleyen ö.-ür P.289 12^{b}/4

evde bir kez ölince yabanda biñ ö.-ür P.426 16^{b}/7
yanḳudan ḳaya yıḳılur bühtāndan ö.-ür er F.210 122^{a}/1
ö.-ürse F.575 132^{b}/9, P.654 24^{b}/2
deve ö.-ürse derisi eşege yük olur F.575 132^{b}/9
deve ö.-ürse derisi eşege yük olur P.654 24^{b}/2

ölü: ölü
ö. P.596 22^{a}/10
ö. var şivanına degmez P.596 22^{a}/10
ö.+sin P.47 4^{a}/7
yad ö.+sin s.ksün bizden ıraġ olsun P.47 4^{a}/7
ö.+yi F.188 121^{a}/11, P.448 17^{b}/1
ö.+yi döşeginde aġlamaḳ gerek P.448 17^{b}/1
ö.+yi döşeginde avlamaḳ gerek F.188 121^{a}/11

ölüm: ölüm
ö. F.32 117^{a}/2, F.385 126^{b}/15, P.288 12^{b}/3, P.491 18^{b}/8, P.554 20^{b}/10
bī-devlete ö. ve ögüt ḥaḳdur evvel kev kişilere P.554 20^{b}/10
ecelsüze ö. yoḳ F.385 126^{b}/15
ecelsüze ö. yoḳ P.491 18^{b}/8
ṭoġrı söyleyene ö. yoḳdur F.32 117^{a}/2
ṭoġrı söyleyene ö. yoḳdur P.288 12^{b}/3
ö.+üñ P.604 22^{b}/6
uyḳu ö.+üñ ḳardaşıdur P.604 22^{b}/6

ʿömr: *(< Ar. ʿumr)* ömür
ʿö.+i F.127 119^{b}/5, P.386 15^{b}/1
düşmānuñ ʿö.+i aḳça gibi olsun F.127 119^{b}/5
düşmenüñ ʿö.+i aḳça gibi olsun P.386 15^{b}/1

öñ: ön; karşı; başlangıç
ö.+i F.584 133^{a}/2, P.126 7^{a}/1
erenlerüñ ardı ö.+i birdür F.584 133^{a}/2
erenlerüñ ardı ö.+i birdür P.126 7^{a}/1
ö.+in P.2^{a}/6
ḫāṣ <u> ʿām arasında söylenen söz budur kim işinüñ ö.+in bil-meyen ṣoñın ṭañlar P.2^{a}/6
ö.+ine P.260 11^{b}/6
ėl ö.+ine kimse dolanımaz P.260 11^{b}/6
ö.+üme P.83 5^{b}/1
ṭ.şaġuñ gördümse turp ö.+üme düşdi P.83 5^{b}/1
ö.+üne F.312 124^{b}/14
ėl ö.+üne kimse ṭurmaz F.312 124^{b}/14

öñin: öncesinde, ilkin, başlangıçta

ö. F.5 116^{a}/10, P.262 11^{b}/7

ö. añlamayan ṣoñın ṭañlar F.5 116^{a}/10

ö. añlamayan ṣoñın ṭañlar P.262 11^{b}/7

öp-: öp-

ö.Ø F.62 117^{b}/11, P.319 13^{b}/1

kesemedügüñ eli ö. başuña ḳo F.62 117^{b}/11

kesemedügüñ eli ö. başuña ḳo P.319 13^{b}/1

ördek: ördek

ö. F.434 128^{a}/14, P.514 19^{b}/2

ha ö. ha degirmen ikisi daḫı ṣuda yörür F.434 128^{a}/14

ha ö. ha degirmen ikisi de ṣuda yörür P.514 19^{b}/2

ört-: ört-, gizle-, sakla-

ö.-er F.536 131^{b}/2, P.575 21^{b}/5

ne ḳadar ḳoyun yüñlü ise ancaḳ g.tin ö.-er P.575 21^{b}/5

ne ḳadar ḳoyun yüñlüyise ancaḳ g.tün ö.-er F.536 131^{b}/2

ö.-gil P.30 3^{b}/6

gözüñle gördügüñ etegüñle ö.-gil P.30 3^{b}/6

örtü: örtü

ö.+dür F.299 124^{b}/2

ṭon görkdür hem üstüñe ö.+dür F.299 124^{b}/2

öt: ses krş. *ün*

ö.+i F.174 120^{b}/13

ṭavul ö.+i ıraḳdan ḳoyun gelür F.174 120^{b}/13

öt-: öt-

ö.-esin F.519 131^{a}/4, P.558 21^{a}/3

ḫurūsca ʿaḳluñ yoḳ mıdur vaḳtında ö.-esin P.558 21^{a}/3

ḫurūsca ʿaḳluñ yoḳ mı vaḳtında ö.-esin F.519 131^{a}/4

ötlügen: çok öten ve sığırcığa benzeyen bir kuş, çalı bülbülü

ö. F.495 130^{a}/11

ö. begligi bögürtlen savlınca F.495 130^{a}/11

öylelik: yarım günlük

ö. F.77 118^{a}/8, P.334 13^{b}/11

ö. yoldaşa ḳuşluġa dek küy F.77 118^{a}/8

ö. yoldaşa ḳuşluġa dek küy P.334 13^{b}/11

P

palān: *(< Far. pālān)* semer krş. *pālān*

p. F.653 134^{b}/15

benüm ol ṭālıġım yoḳdur ki gökden p. yaġarsa ḳusḳunı boġazıma geçe F.653 134^b/15

pālān: *(Far.)* semer krş. *palān*

p. P.198 9^b/1

benüm ol ṭāliʿüm mi var ki gökden p. yaġarsa ḳusġunı boġazuma geçe P.198 9^b/1

pāpūç: *(< Far. pā-pūş)* pabuç, ayakkabı krş. *bābic*

p. P.592 22^a/6

sipāhiyi ṣūf türki p. cimrī eyler P.592 22^a/6

pas: pas

p. F.317 125^a/3, P.608 22^b/8

aşaġa ḳorsam p. olur yoḳarı ḳorsam is olur P.608 22^b/8

aşaġa ḳorsam p. olur yoḳaru ḳorsam is olur F.317 125^a/3

paslan-: paslan-

p.-maz F.579 132^b/12, P.5 2^b/8

altun yerde p.-maz ṭaş yaġmurda ıṣlanmaz P.5 2^b/8

altun yėrde p.-maz ṭaş yaġmurdan ıṣlanmaz F.579 132^b/12

pāyidār ol-: *(< Far. pāydār +T. ol-)* kalıcı ol-, yok olma-

p.-maz F.289 124^a/8, P.125 6^b/11

baş gidicek p.-maz ayaḳ F.289 124^a/8

baş gidicek p.-maz ayaḳ P.125 6^b/11

pes: *(Far.)* şu hâlde, öyleyse, şimdi

p. F.115^b/13, P.2^a/8

p. bu söz ol söze ḥaḳīḳatde buluşur F.115^b/13, P.2^a/8

peşīmānlıḳ: pişmanlık krş. *beşīmānlıḳ*

p. P.292 12^b/6

ṣoñ p. aṣṣı eylemez P.292 12^b/6

p.+ıla (peşīmānlıġıla) F.290 124^a/9, P.238 11^a/1

evmegile ḳalḳan p.+ıla oturur F.290 124^a/9

ėvmekle ḳalḳan p.+ıla oturur P.238 11^a/1

peşrev: *(< Far. pīş-rev)* öncü

p.+i P.94 6^a/1

ṣıçmaġuñ p.+i oṣuruḳ P.94 6^a/1

peyġāmber: *(Far.)* peygamber

p.+ise F.377 126^b/9, P.483 18^b/2

oġlan oġlandur eger p.+ise F.377 126^b/9

oġlan oġlandur eger p.+ise P.483 18^b/2

porsuḳ: porsuk (hayvan)

p. F.463 129^a/12, P.546 20^b/5

digrenden ḳorḳan p. ḥirmān yanında n'eyler F.463 129^a/12

dikeninden ḳorḳan p. ḫirmen kenārında n'eylersin P.546 20[b]/5

pūl: *(Far.)* pul, para

p.+a F.378 126[b]/9, P.484 18[b]/3

baña yaramayanı bir p.+a almazam F.378 126[b]/9

baña yaramayanı bir p.+a almazam P.484 18[b]/3

p.+ı F.673 135[b]/3, P.221 10[a]/10

kişidür yoġısa p.+ı ėşekdür ėşek aṭlāsısa çulı F.673 135[b]/3

kişi kişidür yoġısa p.+ı eşek eşekdür aṭlās ise çulı P.221 10[a]/10

puṣ-: saklan-, gizlen-

p.-ma F.420 128[a]/3

deveye binüp yara p.-ma F.420 128[a]/3

pür-pend: *(Far.)* öğüt dolu, içerisinde çok öğüt olan

p.+ile F.116[a]/4

bu kitāb p.+ile ḫatm olduḳda temām hicretüñ sekiz yüz seksen beşi olmışdı ve's-selām F.116[a]/4

p.+le P.2[b]/2

bu kitāb p.+le ḫatm olduḳda temām hicretüñ sekiz yüz seksen beşi olmışdı ve's-selām P.2[b]/2

R

raḥmet: *(Ar.)* rahmet, acıma, esirgeme

r. F.688 136[a]/1, P.48 4[a]/8

oduncıya ḳuşcıya r. yoḳdur F.688 136[a]/1

oduncıya ḳuşçıya r. yoḳdur P.48 4[a]/8

raḥmet bul-: *(Ar.+T.)* rahmet bul-, merhamet edil-

r.-maz F.636 134[a]/15-134[b]/1, P.182 8[b]/10

baḫīl cennete girmez girirse de r.-maz F.636 134[a]/15-134[b]/1

baḫīl cennete girmez girürse r.-maz P.182 8[b]/10

rāst gel-: *(Far.+T.)* rastgel-, denk gel-

r.-mez F.72 118[a]/5, P.329 13[b]/8

evdeki ḥisāb bāzārda r.-mez F.72 118[a]/5

evdeki ḥisāb bāzārda r.-mez P.329 13[b]/8

rāy-gān: *(Far.)* bedava

r. P.475 18[a]/7

r. ḳan alıcı bulıcaḳ ṭamarlaruñ doġrat P.475 18[a]/7

rāz: *(Far.)* sır

r. F.527 131[a]/10

ʿavrete oġlana mey-ḫōra r. dėme F.527 131[a]/10

rāz vėr-: *(Far.+T.)* sır ver-, bir sırrı açığa vur-, başkasına söyle-
r.-me P.565 21ª/9
ʿavrete oğlana mey-ḫōra r.-me P.565 21ª/9
resūl: *(Ar.)* peygamber, Hz. Muhammet
r.+ine F.115ᵇ/5
müdām anı ẕikr eylesün hem r.+ine ṣalavāt ve selām-ı bī-ḥadd-i bī-pāyān F.115ᵇ/5
rızḳ issi: *(< Ar. rizḳ+T. issi)* mal sahibi
r. F.560 132ª/8, P.601 22ᵇ/2
oğrı güçlü olıcaḳ r. ṣuçlu olur F.560 132ª/8
oğrı güçlü olıcaḳ r. ṣuçlu olur P.601 22ᵇ/2
rūsbī: *(< Far. rūspī)* hayat kadını krş. *ōrusbi, ōruspi, ōrūspī*
r. F.685 135ᵇ/13, P.43 4ª/3
adumuz r. ekmegümüz ḳuru yėrüz F.685 135ᵇ/13
adumuz r. etmegümüz ḳurı yerüz P.43 4ª/3
r.+yi F.627 134ª/7, P.173 8ᵇ/3
r.+yi böyük s.kile ḳorḳutma F.627 134ª/7
r.+yi böyük s.kle ḳorḳutma P.173 8ᵇ/3
rūspilıḳ: hayat kadınlığı
r. F.124 119ᵇ/2, P.383 15ª/10
oġurlıḳ ėt r. ėt inṣāfı elden ḳoma F.124 119ᵇ/2
oġurluḳ ėt r. ėt inṣāfı elden ḳoma P.383 15ª/10

S

ṣabāḥ: *(Ar.)* sabah
ṣ. F.30 116ᵇ/15, F.429 128ª/9, F.535 131ᵇ/1, P.286 12ᵇ/2, P.508 19ª/8, P.573 21ᵇ/3
aḫşam oldı ḳon ṣ. oldı göç F.30 116ᵇ/15
aḫşam oldı ḳon ṣ. oldı göç P.286 12ᵇ/2
ḫurūs çoḳ olıcaḳ ṣ. bulınmaz F.535 131ᵇ/1
ḫurūs çoḳ olınca ṣ. bulınmaz P.573 21ᵇ/3
ṣ. sürçen gėceye dek sürçer F.429 128ª/9
ṣ. sürçen gėceye dek sürçer P.508 19ª/8
ṣ.+a F.437 128ᵇ/2, P.517 19ᵇ/5
aḫşam bāzārı ṣ.+a yomdur F.437 128ᵇ/2
aḫşam bāzārı ṣ.+a yomdur ḳarıyı yigit eden dondur P.517 19ᵇ/5
ṣ.+dan F.221 122ª/9

ṣ.+dan ḳarnın ṭoyuran küçükden evlenen aldanmamış F.221 122^{a}/9

ṣaban vaḳtı: saban vakti; iş zamanı krş. *ṣapan vaḳtı*

ṣ.+ında F.588 133^{a}/5

ṣ.+nda ṣaġ ḳol oraḳ vaḳtında uz gelür F.588 133^{a}/5

ṣabr: *(Ar.)* sabır

ṣ. F.255 123^{a}/9, P.21 3^{a}/9

ʿāşıḳa yā ṣ. yā sefer gerek P.21 3^{a}/9

ʿāşıḳa yā ṣ. yā sefer gerekdür F.255 123^{a}/9

ṣaġ (1): sağ taraf

ṣ. F.588 133^{a}/5, P.131 7^{a}/4

ṣaban vaḳtında ṣ. ḳol oraḳ vaḳtında uz gelür F.588 133^{a}/5

ṣapan vaḳtında ṣ. ḳol oraḳ vaḳtında uz gelür P.131 7^{a}/4

ṣaġ (2): karışık olmayan, katkısız, halis

ṣ. F.19 116^{b}/8, P.275 12^{a}/6

aṣıl azmaz ṣ. yiymez F.19 116^{b}/8

aṣl azmaz ṣ. yiymez P.275 12^{a}/6

ṣaġal-: iyileş-, sağlığına kavuş-

ṣ.-ınca F.214 122^{a}/3

ḫaste ṣ.-ınca ḥekīm ḳapuya gelür F.214 122^{a}/3

saġdıç: sağdıç

s. F.134 119^{b}/10, P.393 15^{b}/6

emegüñ s. emegine dönsün F.134 119^{b}/10

emegüñ s. emegine dönsün P.393 15^{b}/6

ṣaġır: sağır

ṣ. F.570 132^{b}/4, F.649 134^{b}/11, P.195 9^{a}/9, P.649 24^{a}/9

ṣaḳ çōbāndan ṣ. it yegdür P.649 24^{a}/9

ṣaḳ çōbāndan ṣ. it yėgdür F.570 132^{b}/4

yañşaġı ṣ. s.ker F.649 134^{b}/11

yañşaġı ṣ. s.ker P.195 9^{a}/9

ṣaġlıḳ: sağlık

ṣ. P.66 4^{b}/10

bu bilişle ṣ. yerine s.küm alasın P.66 4^{b}/10

ṣaġ ol-: sağ ol-, sağal-, sağlıklı ol-

ṣ.-ıcaḳ F.163 120^{b}/4, P.421 16^{b}/3

baş ṣ.-ıcaḳ börk eksük olmaz F.163 120^{b}/4

baş ṣ.-ıcaḳ börk eksük olmaz P.421 16^{b}/3

ṣaġyaġı: tereyağı krş. *ṣayaġı*

ṣ.+la P.602 22^{b}/3-4

bir söz söyledüñüz ki ṣ.+la it yėmez P.602 22^{b}/3-4

ṣaḳ: uyanık, gözü açık
ṣ. F.570 132b/4, P.649 24a/9
ṣ. çōbāndan ṣaġır it yegdür P.649 24a/9
ṣ. çōbāndan ṣaġır it yėgdür F.570 132b/4
saḳal: sakal krş. *ṣaḳal*
s.+ın F.350 126a/3
ḳāżıya yaluñuz giren s.+ın sıġayıp çıḳar F.350 126a/3
s.+uñ P.190 9a/6
ḳoñşınuñ ṣaḳalın yolarlar sen daḫı s.+uñ ülüt P.190 9a/6
ṣaḳal: sakal krş. *saḳal*
ṣ. F.394 127a/7
köseye ṣ. muştılamışlar ḫaberüñ olacaġın söyleñ dėmişler F.394 127a/7
ṣ.+ı F.133 119b/9, P.392 15b/5
ṣ.+ı ḳara kişi ebleh olur F.133 119b/9
ṣ.+ı ḳaba kişi ebleh olur P.392 15b/5
ṣ.+ın F.644 134b/7, P.190 9a/5, P.641 23b/11
ḳāżıya yaluñuz giren ṣ.+ın sıġayup çıḳar P.641 23b/11
ḳoñşınuñ ṣ.+ın yolarlar sen daḫı saḳaluñ ülüt P.190 9a/5
ḳonşuñuñ ṣ.+ın yoldılarsa sen daḫı ṣaḳaluñ ülüt F.644 134b/7
ṣ.+uñ F.565 132a/13, F.644 134b/7, P.644 24a/3
ḳonşuñuñ ṣaḳalın yoldılarsa sen daḫı ṣ.+uñ ülüt F.644 134b/7
sözüñ oñat söyle ṣ.+uñ degirmende mi aġartduñ F.565 132a/13
sözüñ oñat söyle ṣ.+uñ degirmende mi aġartduñ P.644 24a/3
ṣaḳın: sakın, aman
ṣ. F.626 134a/7, P.172 8b/2
yigitlik bir oddur ṣ. seni yaḳmasun F.626 134a/7
yigitlik bir oddur ṣ. seni yaḳmasun P.172 8b/2
ṣaḳın-: sakın-, çekin-, kaçın-, uzak dur-; koru-, gözet-, esirge-
ṣ.Ø F.567 132a/15, P.68 5a/2, P.179 8b/8, P.646 24a/5
Tañrı nişānladuġından ṣ. P.179 8b/8
ulu bayramda aşdan ṣ. giçi bayramda etden ṣ. P.68 5a/2
ziyān olmadan ṣ. olduḳdan ṣoñra bilmek fāyide eylemez F.567 132a/15
ziyān olmadın ṣ. olduḳdan ṣoñra fāyide etmez P.646 24a/5
ṣ.-an F.230 122b/3
ṣ.-an göze çöp düşegen olur F.230 122b/3
ṣaḳla-: sakla-, koru-, himaye et-, esirge-, gizle-
ṣ.Ø F.175 120b/14, P.433 17a/1, P.574 21b/4
atuñı dōst bigi ṣ. düşmān bigi bin F.175 120b/14

atuñı dōst bigi ṣ. düşmān bigi bin P.433 17[a]/1
uṣūlī ṣ. ṣıpayı ḳurt yemeye P.574 21[b]/4

ṣaḳṣaġan: saksağan krş. *ṣaḳsıġan*
ṣ. P.60 4[b]/5
ṣ. uşacuḳ ḳuyruġın yolar P.60 4[b]/5

ṣaḳsıġan: saksağan krş. *ṣaḳṣaġan*
ṣ. F.478 129[b]/10
ṣ. ṭanayı atası cānı-çun mı bitler F.478 129[b]/10

ṣal-: gönder-, yolla-
ṣ.Ø F.49 117[b]/1
oġlanı yumuşa ṣ. ardınca sen var F.49 117[b]/1

ṣalavāt: *(Ar.)* salavat
ṣ. F.115[b]/5, P.73 5[a]/5
müdām anı ẕikr eylesün hem resūline ṣ. ve selām-ı bī-ḥadd-i bī-pāyān F.115[b]/5
ṣ. ḳolaya taʿalluḳdur P.73 5[a]/5

ṣalā ver-: *(< Ar. ṣalāʾ+T. ver-)* sela ver-
ṣ.-evüz P.88 5[b]/6
ḳavm yoḳluġından leglege ṣ.-evüz P.88 5[b]/6

ṣamāʿ: *(< Ar. semāʿ)* semah krş. *semāʿ*
ṣ. F.697 136[a]/9
usta ʿāşıḳ şāgird ʿāşıḳ ṭaraba taḫtası ṣ. oynar F.697 136[a]/9

ṣaman: saman
ṣ. F.52 117[b]/3, F.306 124[b]/9, P.254 11[b]/2, P.309 13[a]/5
ṣaru ṣ. vaḳtında ṣaru altun olur F.52 117[b]/3
vaḳtında ṣaru ṣ. ṣaru altundur P.309 13[a]/5
yüküñ ḳaba eger ṣ. degülise F.306 124[b]/9
yüküñ ḳaba eger ṣ. degülse P.254 11[b]/2

ṣamanlıḳ: samanlık
ṣ.+a (ṣamanlıġa) F.400 127[a]/13
kedinüñ yügrügi ṣ.+a dek F.400 127[a]/13

ṣan-: san-; düşün-
ṣ.-ma F.301 124[b]/5, P.249 11[a]/9
bir kişi kir pas gördüñse dene buzaġu ṣ.-ma F.301 124[b]/5
bir kişi kir pas gördüñse dene buzaġu ṣ.-ma P.249 11[a]/9
ṣ.-ur F.387 127[a]/2, F.621 134[a]/2, P.166 8[a]/9, P.496 19[a]/1, P.509 19[a]/10
ayunuñ dişin görmeyen başını ḳabaḳ ṣ.-ur P.166 8[a]/9
ayunuñ dişin görmeyen başın ḳabaḳ ṣ.-ur F.621 134[a]/2
bazlamaç bilmeyen deve ṭabanın bazlamaç ṣ.-ur P.509 19[a]/10

biregi yumruġın yemeyen kendü yumruġın demür ṣ.-ur P.496 19^{a}/1

biregü yumruġın yemeyen kendü yumruġın demür ṣ.-ur F.387 127^{a}/2

saña: sana krş. *sen*

s. F.232 122^{b}/5, F.237 122^{b}/10, F.266 123^{b}/5, F.413 127^{b}/10, F.569 132^{b}/4, P.32 3^{b}/7, P.93 5^{b}/10, P.234 10^{b}/9, P.648 24^{a}/8

beg olugör s. ḳul eksik olmaz F.232 122^{b}/5

delüye depret delü s. ṣapradur F.266 123^{b}/5

delüye depret delü s. ṣapradur P.32 3^{b}/7

eşek ata eytmiş yoḳuşda sen baña küy inişde ben s. küyeyin dėmiş P.648 24^{a}/8

ėle sen ṣorınca ėl s. ṣorsun F.237 122^{b}/10

ėle sen ṣorınca ėl s. ṣorsun P.234 10^{b}/9

ėşek ata eytmiş yoḳuşda sen baña küy inişde ben s. küyem F.569 132^{b}/4

s. başa dėdügüm hegbecügüm ṣudan geçüresin dėrin P.93 5^{b}/10

sen s. yār olugör s. yār eksük degil F.413 127^{b}/10

ṣana ṣana: düşüne düşüne, düşünüp taşınıp

ṣ. F.459 129^{a}/7, P.542 20^{b}/1

ṣ. söyleyen iş bitürür P.542 20^{b}/1

ṣ. söyleyen iş bitürür ṣanusuz söz söyleyen baş yitürür F.459 129^{a}/7

ṣanınç ṣan-: düşünüp taşın-, tasavvurda bulun-, hayal kur- krş. *ṣanu ṣan-*

ṣ.-ınca P.637 23^{b}/8

uṣlu ṣ.-ınca delü evlenmişdür P.637 23^{b}/8

ṣanu ṣan-: düşünüp taşın-, tasavvurda bulun-, hayal kur- krş. *ṣanınç ṣan-*

ṣ.-ınca F.346 125^{b}/14

uṣlu ṣ.-ınca delü evlenmiş F.346 125^{b}/14

ṣanusuz: düşünmeden

ṣ. F.459 129^{a}/7, P.543 20^{b}/2

ṣana ṣana söyleyen iş bitürür ṣ. söz söyleyen baş yitürür F.459 129^{a}/7

ṣ. söz söyleyen ṣoñra başın yitürür P.543 20^{b}/2

ṣap: sap

ṣ.+ıla (ṣapıla) P.553 20^{b}/10

ḳaşuġıla aş vėr ṣ.+ıla gözin çıḳarma P.553 20^{b}/10

ṣ.+ın (ṣabın) F.311 124^{b}/13

ṣūfī ṣoġan yėmez bulıcaḳ ṣ.+ın ḳomaz F.311 124^{b}/13

ṣ.+ın (ṣapın) F.119 119^{a}/13, P.378 15^{a}/7

bıçaḳ kendü ṣ.+ın kesmez F.119 119a/13
bıçaḳ kendü ṣ.+ın yonmaz P.378 15a/7
ṣ.+uyıla (ṣapuyıla) F.470 129b/3
ḳaşuġıla aş vėrüp ṣ.+uyıla gözin çıḳarma F.470 129b/3

ṣapan daşı: sapan taşı krş. *ṣapan ṭaşı*
ṣ. P.627 23b/1
biñ ḳarġaya bir ṣ. yeter P.627 23b/1

ṣapan ṭaşı: sapan taşı krş. *ṣapan daşı*
ṣ. F.336 125b/5
biñ ḳarġaya bir ṣ. yėter F.336 125b/5

ṣapan vaḳtı: saban vakti; iş zamanı krş. *ṣaban vaḳtı*
ṣ.+nda P.131 7a/4
ṣ.+nda ṣaġ ḳol oraḳ vaḳtında uz gelür P.131 7a/4

ṣaprat-: akla mantığa ters veya ağza alınmayacak türden sözler söyle-, hezeyanda bulun-
ṣ.-ur (ṣapradur) F.266 123b/5, P.32 3b/7
delüye depret delü saña ṣ.-ur F.266 123b/5
delüye depret delü saña ṣ.-ur P.32 3b/7

ṣar-: sarıl-, kucakla-
ṣ.-maḳ P.104 6a/8
ṣ.-maḳ ele girsün s.küm ç.küm yėter P.104 6a/8

ṣaru: sarı
ṣ. F.52 117b/2-3 [2], P.309 13a/5
ṣ. ṣaman vaḳtında ṣ. altun olur F.52 117b/2-3
vaḳtında ṣ. ṣaman ṣ. altundur P.309 13a/5

ṣat-: sat-
ṣ.-arsın P.95 6a/1
deñizde balıḳ mı ṣ.-arsın P.95 6a/1
ṣ.-duñ F.449 128b/13, P.530 20a/3
at mı ṣ.-duñ gümişlü yancuġum iseñ kesil F.449 128b/13
atumı ṣ.-duñ gümişli yancuġumısañ kesil P.530 20a/3
ṣ.-ması F.506 130b/7
almaġuñ ṣ.-ması daḫı vardur F.506 130b/7

ṣatı bāzār eyle-: *(T.+Far.+T.)* alışveriş yap- krş. *ṣatu bāzār eyle-*
ṣ.-me P.314 13a/9
dōstla yė iç ṣ.-me P.314 13a/9

ṣatu bāzār eyle-: *(T.+Far.+T.)* alışveriş yap- krş. *ṣatı bāzār eyle-*
ṣ.-me F.57 117b/7
dōstıla yė iç ṣ.-me F.57 117b/7

ṣatul-: satıl-

ṣ.-sun F.487 130^{a}/3
yaġmurda düşmān<uñ> ḳoyunı ṣ.-sun dōstuñ atı F.487 130^{a}/3

ṣavaş: savaş; uğraşma, mücadele, kavga
ṣ. F.296 124^{a}/15, F.557 132^{a}/6, P.244 11^{a}/6, P.407 16^{a}/4, P.598 22^{a}/11
delüyile ḥelvā yemekden uṣluyıla ṣ. yegdür P.244 11^{a}/6
delüyile ḥelvā yėmekden uṣluyıla ṣ. yėgdür F.296 124^{a}/15
elüñile vėrürseñ aş olur ṣoñra ḳalan ṣ. olur F.557 132^{a}/6
elüñle vėrürseñ aş olur ṣoñra ḳalan ṣ. olur P.598 22^{a}/11
ṣ. yerinde yumruġı kim añar P.407 16^{a}/4
ṣ.+da F.148 120^{a}/5
ṣ.+da yumruġı kim añar F.148 120^{a}/5

ṣavaş-: savaş-; mücadele et-, anlaşmazlık içinde ol-
ṣ.-mış F.249 123^{a}/5, P.16 3^{a}/6
iki ḳardaş ṣ.-mış ebleh aña inanmış F.249 123^{a}/5
iki ḳardaş ṣ.-mış ebleh aña inanmış P.16 3^{a}/6

ṣavaşa gir-: savaşa gir-, savaş-; mücadele et-, tartış-, zıtlaş-
ṣ.-mez F.549 131^{b}/13, P.588 22^{a}/4
selāmet gözleyen g.-mez ṣ.+a F.549 131^{b}/13
selāmet gözleyen ṣ.-mez P.588 22^{a}/4

ṣavaş ḳop-: kavga çık-
ṣ.-ar F.672 135^{b}/2, P.220 10^{a}/9
ḥōryatdan ṣ.-ar P.220 10^{a}/9
ḫōryatdan ṣ.-ar F.672 135^{b}/2

sav(u)l-: vakti geç-
s.-ınca F.495 130^{a}/12
ötlügen begligi bögürtlen s.-ınca F.495 130^{a}/12

ṣayaġı: tereyağı krş. *ṣaġyaġı*
ṣ.+la F.561 132^{a}/9
bir söz söyledüñ kim it ṣ.+la yėmez F.561 132^{a}/9

ṣayru: hasta krş. *ḫaste*
ṣ.+ya F.270 123^{b}/7
ṣ.+ya döşek mi ṣorursın F.270 123^{b}/7

ṣayulı: sayılı, sayısı çok olmayan, mahdut
ṣ. F.444 128^{b}/8, P.524 19^{b}/10
ṣ. ḳoyunı ḳurt yėmez F.444 128^{b}/8
ṣ. ḳoyunı ḳurt yėmez P.524 19^{b}/10

saz: ince kamış, hasır otu
s.+ı F.86 118^{b}/2
baṣḳusuz s.+ı yėl alur F.86 118^{b}/2

sebeb: *(Ar.)* sebep

s.+den F.116[a]/1, P.2[a]/10

cihānda gizlü sözler olmaġıçun āşikār ol s.+den ad vėrildi buña Kitāb-ı Atalar P.2[a]/10

cihānda gizlü söz olmaġıçun āşikār ol s.+den ad vėrildi buña Kitāb-ı Atalar F.116[a]/1

sebebsüz: sebepsiz

s. F.63 117[b]/12

s. söz söylenmez delīlsüz çırāġ yanmaz F.63 117[b]/12

sefer: *(Ar.)* sefer, yolculuk, seyahat

s. F.255 123[a]/10, P.21 3[a]/9

ʿāşıḳa yā ṣabr yā s. gerek P.21 3[a]/9

ʿāşıḳa yā ṣabr yā s. gerekdür F.255 123[a]/10

segirt-: seğirt-, koş-, hücum et-, saldır-

s.-ür (segirdür) F.503 130[b]/5

Tañrı ḳaraduġına iblīs ʿaleyhi'l-laʿne balta alur s.-ür F.503 130[b]/5

sekiz yüz seksen beş: H. 885 (M. 1480-1481), eserdeki atasözlerinin toplanma tarihi

s.+i F.116[a]/5, P.2[b]/2-3

bu kitāb pür-pendile ḫatm olduḳda temām hicretüñ sekiz yüz seksen beşi olmışdı ve's-selām F.116[a]/5

bu kitāb pür-pendle ḫatm olduḳda temām hicretüñ sekiz yüz seksen beşi olmışdı ve's-selām P.2[b]/2-3

selām al-: *(Ar.+T.)* selam al-, birisinin selamlamasına karşılık ver-

s.-maz F.505 130[b]/6

yoġsul aʿlā ata binse s.-maz F.505 130[b]/6

selāmet gözle-: *(Ar.+T.)* esenlik iste-, güvende olmayı iste-

s.-yen F.549 131[b]/13, P.588 22[a]/3

s.-yen girmez ṣavaşa F.549 131[b]/13

s.-yen ṣavaşa girmez P.588 22[a]/3

selām-ı bī-ḥadd-i bī-pāyān: *(Far.)* sınırsız ve sonsuz selam

s. F.115[b]/6

müdām anı ẕikr eylesün hem resūline ṣalavāt ve s. F.115[b]/6

semāʿ: *(Ar.)* semah krş. *ṣamāʿ*

s. P.58 4[b]/4

usta ʿāşıḳ şāgird ʿāşıḳ türbe taḫtası s. oynar P.58 4[b]/4

semʿ eyle-: *(Ar.+T.)* duy-, işit-

s.-yem P.2[a]/3

ḫalḳ arasında s.-yem P.2[a]/3

sen: sen

s. F.42 117^{a}/10, F.49 117^{b}/1, F.96 118^{b}/10, F.151 120^{a}/8, F.237 122^{b}/9, F.413 127^{b}/9, F.447 128^{b}/11, F.514 130^{b}/13, F.541 131^{b}/6, F.542 131^{b}/7, F.569 132^{b}/3, F.581 132^{b}/15, F.624 134^{a}/4, F.644 134^{b}/7, P.7 2^{b}/10, P.169 8^{a}/11, P.190 9^{a}/5, P.210 10^{a}/1, P.234 10^{b}/9, P.298 12^{b}/10, P.353 14^{b}/2, P.409 16^{a}/6, P.528 20^{a}/2, P.580 21^{b}/8-9, P.581 21^{b}/9, P.648 24^{a}/8

bir ḳuş bir çalıya ṣıġınır s. bir çaluca olmaduñ mı F.542 131^{b}/7
bir ḳuş bir çalıya ṣıġınur bir çalıca s. olmaduñ mı P.581 21^{b}/9
düşmeni s. kendüñden yėg gör alu olursañ ṭāliʿüñ P.409 16^{a}/6
düşmeni s. kendüñden yėgin gör alu çıḳarsa ṭāliʿüñ F.151 120^{a}/8
ėle s. ṣorınca ėl saña ṣorsun F.237 122^{b}/9
ėle s. ṣorınca ėl saña ṣorsun P.234 10^{b}/9
eşek ata eytmiş yoḳuşda s. baña küy inişde ben saña küyeyin dėmiş P.648 24^{a}/8
ėşek ata eytmiş yoḳuşda s. baña küy inişde ben saña küyem F.569 132^{b}/3
evüñ yatdı s. ṭur evüñ ṭurdı s. yat F.541 131^{b}/6
evüñ yatdı s. ṭur ṭavaruñ doydı s. yat P.580 21^{b}/8-9
ḥammām senden almadan s. ḥammāmdan al çıḳ F.624 134^{a}/4
ḥammām senden almadın s. ḥammāmdan al çıḳ P.169 8^{a}/10
it gibi ḳapudan ḳovarlarsa s. bacadan düş P.7 2^{b}/10
itüñi ḳapudan ḳovarlarsa s. bacadan düş F.581 132^{b}/15
ḳoñşınuñ ṣaḳalın yolarlar s. daḫı saḳaluñ ülüt P.190 9^{a}/5
ḳonşuñuñ ṣaḳalın yoldılarsa s. daḫı ṣaḳaluñ ülüt F.644 134^{b}/7
ḳuyuyı böyükce ḳaz nā-geh s. düşesin F.42 117^{a}/10
ḳuyuyı böyükce ḳaz şāyed s. düşesin P.298 12^{b}/10
oġlanı yumuşa ṣal ardınca s. var F.49 117^{b}/1
s. de mi bildüñ yüküm ḳozduġın P.528 20^{a}/2
s. de mi bildüñ yüküm ḳozuduġun F.447 128^{b}/11
s. dōst ḳazan düşmān ocaġuñ başından çıḳar F.514 130^{b}/13
s. saña yār olugör saña yār eksük degil F.413 127^{b}/9
varduġuñ yėr körise s. daḫı gözüñ ḳıp F.96 118^{b}/10
varduġuñ yėr körse s. de bir gözüñ ḳıp P.353 14^{b}/2

s.+den F.624 134^{a}/4, P.169 8^{a}/11

ḥammām s.+den almadan sen ḥammāmdan al çıḳ F.624 134^{a}/4
ḥammām s.+den almadın sen ḥammāmdan al çıḳ P.169 8^{a}/11

s.+i F.16 116^{b}/5, F.626 134^{a}/7, P.172 8^{b}/3, P.272 12^{a}/3

eylük eyle ṣuya ṣal eger eylük eylügise ol s.+i bulur F.16 116^{b}/5
eylük eyle ṣuya ṣal ol s.+i bulur P.272 12^{a}/3
yigitlik bir oddur ṣaḳın s.+i yaḳmasun F.626 134^{a}/7
yigitlik bir oddur ṣaḳın s.+i yaḳmasun P.172 8^{b}/3

sėn (?): sen
s.+i F.663 135a/10
ġarībi s.kem yėrlünüñ atası s.+i F.663 135a/10
señek: testi, su kabı
s. F.318 125a/5, P.435 17a/2, P.609 22b/9
eylik bilmeyen ḳatında ṣu getürenile s. ṣıyan birdür F.318 125a/5
eylük bilmeyen ḳatında ṣu getürenle s. ṣıyan birdür P.609 22b/9
ṣulu s. ṣuda yiter P.435 17a/2
serçe: serçe krş. *sėrçe*
s.+ye F.342 125b/12, P.633 23b/6
s.+ye çıbıḳ beredür F.342 125b/12
s.+ye çıbuḳ beredür P.633 23b/6
s.+yile P.606 22b/6
ne darum var ve ne s.+yile daʿvīm var P.606 22b/6
sėrçe: serçe krş. *serçe*
s.+yile F.315 125a/2
ne ṭarum var ve ne s.+yile daʿvüm var F.315 125a/2
seren: uzun ağaç, sırık krş. *hezen*
s.+i P.376 15a/6
kendü gözindeki s.+i görmez biregü gözindeki çöpi görür P.376 15a/6
ser-māye: *(Far.)* sermaye, servet, varlık; güvenilen şey
s.+ñ F.81 118a/12, P.338 14a/3
s.+ñ bir yumurda ise ṭaşa çal P.338 14a/3
s.+ñ bir yumurdayısa ṭaşa çek F.81 118a/12
sev-: sev-; iste-, dile-
s.-er F.384 126b/15, P.490 18b/7
yıḳılmış yıḳılmışı s.-er F.384 126b/15
yıḳılmış yıḳılmışı s.-er P.490 18b/7
sevil-: sevil-; ilgi göster-
s.-meyince F.596 133a/11, P.140 7a/10
dişi s.-meyince ėrkek ḳovulmaz F.596 133a/11
dişi s.-meyince ėrkek ḳovulmaz P.140 7a/10
ṣı-: kır-, gereğini yapma-
ṣ.-maḳ F.539 131b/5, P.578 21b/7
begler sözi gevherdür ṣ.-maḳ olmaz F.539 131b/5
begler sözi gevherdür ṣ.-maḳ olmaz P.578 21b/7
ṣ.-yan F.318 125a/5, P.609 22b/9
eylik bilmeyen ḳatında ṣu getürenile señek ṣ.-yan birdür F.318 125a/5

eylük bilmeyen ḳatında ṣu getürenle señek ṣ.-yan birdür P.609 22[b]/9

ṣıç-: sıç-

ṣ.-ar F.642 134[b]/5, P.188 9[a]/4

şıçaram dėyen g.t bir gün ṣ.-ar F.642 134[b]/5

şıçaram dėyen g.t bir gün ṣ.-ar P.188 9[a]/4

ṣ.-aram F.642 134[b]/5, P.188 9[a]/3

ṣ.-aram dėyen g.t bir gün ṣıçar F.642 134[b]/5

ṣ.-aram dėyen g.t bir gün ṣıçar P.188 9[a]/3

ṣ.-maġuñ P.94 6[a]/1

ṣ.-maġuñ peşrevi oṣuruḳ P.94 6[a]/1

ṣ.-maḳ F.693 136[a]/5

īmām oṣurıcaḳ cemāʿate ṣ.-maḳ görinür F.693 136[a]/5

ṣ.-maḳ gerek P.53 4[a]/11

imām oṣurıcaḳ cemāʿate ṣ.-maḳ gerek P.53 4[a]/11

sıçan: sıçan krş. *ṣıçan*

s. F.530 131[a]/12

s. sidügi deñize fāyidedür F.530 131[a]/12

ṣıçan: sıçan krş. *sıçan*

ṣ. F.218 122[a]/7, P.75 119[a]/6, P.568 21[a]/11

kedinüñ uṣluluġı ṣ. görincedür F.218 122[a]/7

ṣ. inine ṣıġmaz g.tine ḳabaḳ aṣar P.75 119[a]/6

ṣ. sidügi deñize fāyide ėder P.568 21[a]/11

ṣıġ-: sığ-

ṣ.-maz F.576 132[b]/10, P.75 119[a]/6, P.655 24[b]/3

iki ḳarpuz bir ḳoltuġa ṣ.-maz F.576 132[b]/10

iki ḳarpuz bir ḳoltuġa ṣ.-maz P.655 24[b]/3

ṣıçan inine ṣ.-maz g.tine ḳabaḳ aṣar P.75 119[a]/6

sıġa-: sıva-, sıvazla-, okşa-

s.-yıp F.350 126[a]/3

ḳāżıya yaluñuz giren saḳalın s.-yıp çıḳar F.350 126[a]/3

s.-yup P.641 24[a]/1

ḳāżıya yaluñuz giren ṣaḳalın s.-yup çıḳar P.641 24[a]/1

ṣıġın-: sığın-

ṣ.-ır F.542 131[b]/7

bir ḳuş bir çalıya ṣ.-ır sen bir çaluca olmaduñ mı F.542 131[b]/7

ṣ.-ur P.581 21[b]/9

bir ḳuş bir çalıya ṣ.-ur bir çalıca sen olmaduñ mı P.581 21[b]/9

ṣın-: kırıl-

ṣ.-sa F.15 116[b]/3, P.271 12[a]/2

ḳol ṣ.-sa yeñ içinde baş yarılsa börk içinde P.271 12a/2
ḳol ṣ.-sa yėñ içinde baş yarılsa börk içinde F.15 116b/3

ṣına-: sına-, dene-, yokla-
ṣ.-duġuñ F.226 122a/15
bir ṣ.-duġuñ bir daẖı ṣınamaḳ şūmdur F.226 122a/15
ṣ.-maḳ F.226 122a/15
bir ṣınaduġuñ bir daẖı ṣ.-maḳ şūmdur F.226 122a/15

ṣıpa: sıpa
ṣ.+yı P.574 21b/4
uṣūlī ṣaḳla ṣ.+yı ḳurt yemeye P.574 21b/4

sıyırt-: su yolunun bozulan, yıkılan yerlerini onara onara suyun başına kadar git-, suya yol aç- krş. *ṣıyırt-*
s.-ır (sıyırdır) F.620 134a/1
degirmene dadanan köpek dere s.-ır F.620 134a/1

ṣıyırt-: su yolunun bozulan, yıkılan yerlerini onara onara suyun başına kadar git-, suya yol aç- krş. *sıyırt-*
ṣ.-ur (ṣıyırdur) P.165 8a/8
degirmene dadanan köpek dere ṣ.-ur P.165 8a/8

sidük: sidik
s.+i (sidügi) F.530 131a/12, P.568 21a/11
sıçan s.+i deñize fāyidedür F.530 131a/12
ṣıçan s.+i deñize fāyide ėder P.568 21a/11

sihr ü efsūn: *(Far.)* sihir ve efsun
s.+dur P.1b/9
çoḳ leṭāyifler vardur içinde merġūb u mevzūn yerine düşicek her biri bir s.+dur P.1b/9

s.k: erkeklik organı
s.+e P.106 6a/10
ḳatmış s.+e kimsenüñ ḥükmi geçmez P.106 6a/10
s.+i F.640 134b/3, F.654 135a/1, P.77 5a/7, P.186 9a/2, P.199 9b/2
eşek s.+i ḳoduḳ g.tine olmaz F.640 134b/3
eşek s.+i ḳoduḳ g.tine olmaz P.186 9a/2
ölen s.+i aġlayan büzügine P.199 9b/2
ölen s.+i aġlayan g.tine F.654 135a/1
s.kine uyan s.+i gibi başı aşaġa olur P.77 5a/7
s.+ile F.627 134a/7, P.67 4b/11, P.92 5b/10
biregi s.+ile gerdege girme P.92 5b/10
otuz gün oruç dut eşek s.+ile bayram eyle P.67 4b/11
rūsbīyi böyük s.+ile ḳorḳutma F.627 134a/7
s.+ine P.77 5a/7, P.109 6a/11,

eşek s.+ine binem yayaḳ olınca P.109 6^a/11
s.+ine uyan s.ki gibi başı aşaġa olur P.77 5^a/7
s.+le P.173 8^b/3
rūspīyi böyük s.+le ḳorḳutma P.173 8^b/3
s.+üm P.104 6^a/9, P.66 4^b/10
bu bilişle ṣaġlıḳ yerine s.+üm alasın P.66 4^b/10
ṣarmaḳ ele girsün s.+üm ç.küm yėter P.104 6^a/9
s.+ümden P.65 4^b/9
ecelüñ yoġısa s.+ümden ölmeyesin P.65 4^b/9

s.k-: cinsel ilişkide bulun-
s.-dügüm F.676 135^b/6, P.224 10^b/2
ḫırlı s.-dügüm Ḳaraca Aḥmed Tekyesine mi gelür P.224 10^b/2
ḫırlu s.-dügüm Ḳaraca Aḥmed Türbesine mi gelür F.676 135^b/6
s.-dügümüñ F.674 135^b/4, P.222 10^a/11
ḫırlı s.-dügümüñ adı ḳumarı mı olur F.674 135^b/4
ḫırlı s.-dügümüñ adı ḳumarı mı olur P.222 10^a/11
s.-em F.663 135^a/9, P.42 4^a/3, P.89 5^b/7, P.210 9^b/11
ġarībi s.-em yerlünüñ atası seni P.210 9^b/11
ġarībi s.-em yėrlünüñ atası sėni F.663 135^a/9
ögendireyi s.-em gölgesin daḫı P.89 5^b/7
s.-em ol kengeli kim g.tüm acıda P.42 4^a/3
s.-en F.648 134^b/10, P.194 9^a/8, P.219 10^a/8
eşek s.-en oṣuruġına ḳatlanur P.219 10^a/8
ṭoñuzı s.-en ḳuyruġın çöpile ḳaldurur F.648 134^b/10
ṭoñuzı s.-en ḳuyruġın çöple ḳaldurur P.194 9^a/8
s.-er F.649 134^b/11, F.678 135^b/8, P.195 9^a/9, P.227 10^b/4
ṭamaʿ-dārı ḳalb s.-er F.678 135^b/8
ṭamaʿ-dārı ḳalb s.-er P.227 10^b/4
yañşaġı ṣaġır s.-er F.649 134^b/11
yañşaġı ṣaġır s.-er P.195 9^a/9
s.-sün P.47 4^a/7
yad ölüsin s.-sün bizden ıraġ olsun P.47 4^a/7

s.kil-: cinsel ilişkide bulunul-
s.-mege P.101 6^a/6
s.-mege göñlüñ yoḳ anda n'eylersin P.101 6^a/6

silin-: silin-, temizlen-; sıkıntıdan kurtul-
s.-ür F.417 128^a/1
tīmār destemāldür kime varursa s.-ür F.417 128^a/1

sinci: hassas tartı aleti, terazi; şekil, biçim, kıyafet
s. P.356 14^b/4

ere ata ite s. yoḳ P.356 14b/4
siñek: sinek
s. P.98 6a/4
s. kösüreye ḳonmış kösüre eyitmiş biz daḫı demürden ḳoparuz P.98 6a/4
sipāhi: *(< Far. sipāhī)* sipahi, atlı asker krş. *sipāhī*
s.+yi P.592 22a/6
s.+yi ṣūf türki pāpūç cimrī eyler P.592 22a/6
sipāhī: *(Far.)* sipahi, atlı asker krş. *sipāhi*
s.+den F.307 124b/10, P.255 11b/2
yatur s.+den yeler köpek yegdür P.255 11b/2
yatur s.+den yėler köpek yėgdür F.307 124b/10
s.+yi F.553 132a/1
s.+yi ṣūf türki bābic cimrī eyler F.553 132a/1
sirke: *(Far.)* sirke
s. F.354 126a/6
yavuz s. küpine ziyān eyler F.354 126a/6
ṣofra çek-: *(< Ar. sufre + T. çek-)* ziyafet çek-, ziyafet ver- krş. *ṣofra ṣal-*
ṣ.-mez P.374 15a/5
oġul atadan görmeyince ṣ.-mez P.374 15a/5
ṣofra ṣal-: *(< Ar. sufre + T. ṣal-)* ziyafet ver- krş. *ṣofra çek-*
ṣ.-maz F.115 119a/10
oġul atadan görmeyince ṣ.-maz F.115 119a/10
ṣoġan: soğan
ṣ. F.311 124b/13, P.259 11b/5
ṣūfī ṣ. yemez bulıcaḳ ḳabın ḳomaz P.259 11b/5
ṣūfī ṣ. yėmez bulıcaḳ ṣabın ḳomaz F.311 124b/13
ṣoḥbet: *(< Ar. ṣuḥbet)* sohbet
ṣ.+e F.696 136a/7, P.57 4b/2
ṣ.+e ṣoñra varan degerirek olur F.696 136a/7
ṣ.+e ṣoñra varan degerirek olur P.57 4b/2
ṣoḳ-: sok-
ṣ.-mış F.79 118a/10, P.336 14a/2
derziye göç dėmişler ignesin başına ṣ.-mış F.79 118a/10
derziye göç dėmişler ignesin başına ṣ.-mış P.336 14a/2
ṣol-: sol-, rengini, parlaklığını yitir-
ṣ.-ar F.202 121b/9
ḳızıl tīz ṣ.-ar F.202 121b/9
ṣoñ: son
ṣ. F.36 117a/5, F.694 136a/6, P.226 10b/4, P.292 12b/6

ilki uran oḳçı ṣ. vuran boḳçı F.694 136^{a}/6
ṣ. beşīmānlıḳ aṣṣı ėtmez F.36 117^{a}/5
ṣ. peşīmānlıḳ aṣṣı eylemez P.292 12^{b}/6
Türk'üñ ṣ. bilüsi bükādur P.226 10^{b}/4

ṣoñın: sonrasında, sonunda, nihayetinde

ṣ. F.5 116^{a}/11, P.2^{a}/6, P.262 11^{b}/7

ḫāṣ <u> ʿām arasında söylenen söz budur kim işinüñ öñin bil-meyen ṣ. ṭañlar P.2^{a}/6
öñin añlamayan ṣ. ṭañlar F.5 116^{a}/11
öñin añlamayan ṣ. ṭañlar P.262 11^{b}/7

ṣoñra: sonra; aksi hâlde

ṣ. F.85 118^{b}/1, F.462 129^{a}/11, F.557 132^{a}/5, F.567 132^{a}/15, F.696 136^{a}/7, P.1^{b}/4, P.54 4^{a}/11, P.57 4^{b}/2, P.342 14^{a}/6, P.543 20^{b}/2, P.545 20^{b}/4, P.598 22^{a}/11, P.646 24^{a}/5

aḫşamdan ṣ. ḳapuñı yap F.85 118^{b}/1
aḫşamdan ṣ. ḳapuñ yap P.342 14^{a}/6
çıbuġı yaşıken egmek gerek ṣ. egin vėrmez F.462 129^{a}/11
çıbuḳ yaşken egmek gerek ṣ. egin vėrmez P.545 20^{b}/4
elüñile vėrürseñ aş olur ṣ. ḳalan ṣavaş olur F.557 132^{a}/5
elüñle vėrürseñ aş olur ṣ. ḳalan ṣavaş olur P.598 22^{a}/11
ilk uran oḳçı ṣ. uran boḳcı P.54 4^{a}/11
kendülerden ṣ. bu sözi tā dutalar ḫāṣ u ʿām P.1^{b}/4
ṣanusuz söz söyleyen ṣ. başın yitürür P.543 20^{b}/2
ṣoḥbete ṣ. varan degerirek olur F.696 136^{a}/7
ṣoḥbete ṣ. varan degerirek olur P.57 4^{b}/2
ziyān olmadan ṣaḳın olduḳdan ṣ. bilmek fāyide eylemez F.567 132^{a}/15
ziyān olmadın ṣaḳın olduḳdan ṣ. fāyide etmez P.646 24^{a}/5

ṣor-: sor-

ṣ.-ar F.71 118^{a}/4, P.328 13^{b}/7

degirmene varan un ügidür evdeki nevbet ṣ.-ar P.328 13^{b}/7
degirmene varan un ügüdür evdeki nevbet ṣ.-ar F.71 118^{a}/4

ṣ.-ınca F.237 122^{b}/9, P.234 10^{b}/9

ėle sen ṣ.-ınca ėl saña ṣorsun F.237 122^{b}/9
ėle sen ṣ.-ınca ėl saña ṣorsun P.234 10^{b}/9

ṣ.-ma F.258 123^{a}/12, P.22 3^{a}/10

yemişin yė aġacın ṣ.-ma P.22 3^{a}/10
yėmiş yė aġacın ṣ.-ma F.258 123^{a}/12

ṣ.-mışlar F.415 127^{b}/12, F.566 132^{a}/14, P.645 24^{a}/4

çaylaġa ṣ.-mışlar anasın ḳoyup yavrısın neye ḳaparsın āvāzı ḳulaġuma ḫoş gelür dėmiş F.415 127^{b}/12

eşege ṣ.-mışlar bugün ḳanda gidersin anı bizlengiç bilür demişler P.645 24^{a}/4

ėşege ṣ.-mışlar bugün ḳanda gidersin anı bizlengiç bilür dėmiş F.566 132^{a}/14

ṣ.-sun F.237 122^{b}/10, P.234 10^{b}/9

ėle sen ṣorınca ėl saña ṣ.-sun F.237 122^{b}/10

ėle sen ṣorınca ėl saña ṣ.-sun P.234 10^{b}/9

ṣ.-up F.269 123^{b}/7, P.35 3^{b}/8

ṣ.-up verince vurup vėr F.269 123^{b}/7

ṣ.-up vėrince vurup vėr P.35 3^{b}/8

ṣ.-ursın F.270 123^{b}/8, P.36 3^{b}/9

ḫasteye döşek mi ṣ.-ursın P.36 3^{b}/9

ṣayruya döşek mi ṣ.-ursın F.270 123^{b}/8

sovuḳ: soğuk krş. *ṣovuḳ*

s. F.493 130^{a}/9

çuvāl-dūz yurdusı deñlü delikden deve deñlü s. girür F.493 130^{a}/9

ṣovuḳ: soğuk krş. *ṣovuḳ*

ṣ. F.359 126^{a}/10, F.472 129^{b}/5, P.464 18^{a}/1

iñen açılma ṣ. geçer F.472 129^{b}/5

issiden ḳorḳan ṣ. ṣuyı üfürüp içer P.464 18^{a}/1

issiden ḳorḳan ṣ. ṣuyı üfürür içer F.359 126^{a}/10

ṣoy-: soy-

ṣ.Ø F.327 125^{a}/12, P.618 23^{a}/5

bir almayı bir aḳcaya ṣ. biñ armıdı bir aḳçaya ṣoyma F.327 125^{a}/12

bir almayı bir aḳçaya ṣ. biñ armudı bir aḳçaya ṣoyma P.618 23^{a}/5

ṣ.-ma F.327 125^{a}/13, P.618 23^{a}/5

bir almayı bir aḳcaya ṣoy biñ armıdı bir aḳcaya ṣ.-ma F.327 125^{a}/13

bir almayı bir aḳçaya ṣoy biñ armudı bir aḳçaya ṣ.-ma P.618 23^{a}/5

ṣ.-maz F.367 126^{b}/2, P.472 18^{a}/6

bir acı biñ cebeli ṣ.-maz P.472 18^{a}/6

bir acı biñ cebelü ṣ.-maz F.367 126^{b}/2

sögüş: suda haşlandıktan sonra soğuk olarak yenen et

s. P.100 6^{a}/6

s. evden ṣu ḳuyudan P.100 6^{a}/6

söyle-: söyle-, konuş-, de-

s.Ø F.21 116b/9, F.205 121b/11, F.294 124a/13, F.404 127b/1, F.526 131a/9, F.565 132a/12, P.242 11a/4, P.277 12a/7, P.564 21a/8, P.644 24a/3

aduñ nedür Reşīd bir s. bir ėşid F.404 127b/1

bir s. bir ėşit F.205 121b/11

egri otur ṭoġrı s. F.21 116b/9

egri otur ṭoġrı s. P.277 12a/7

söz ṭoḳuz boġundur boġa boġa s. F.294 124a/13

söz ṭoḳuz boġundur boġa boġa s. P.242 11a/4

sözüñ oñat s. ṣaḳaluñ degirmende mi aġartduñ F.565 132a/12

sözüñ oñat s. ṣaḳaluñ degirmende mi aġartduñ P.644 24a/3

şol sözi s. kim baṣılmayasın P.564 21a/8

şol sözi s. ki sözüñde baṣılmayasın F.526 131a/9

s.-düñ F.561 132a/9

bir söz s.-düñ kim it ṣayaġıla yėmez F.561 132a/9

s.-düñüz P.602 22b/3

bir söz s.-düñüz ki ṣaġyaġıla it yėmez P.602 22b/3

s.-me F.34 117a/3, P.290 12b/4

kimesnenüñ ʿaybını s.-me yėrüñ ḳulaġı var P.290 12b/4

kimsenüñ ʿaybını s.-me yėrüñ ḳulaġı vardur F.34 117a/3

s.-ñ F.394 127a/8

köseye ṣaḳal muştılamışlar ḫaberüñ olacaġın s.-ñ dėmişler F.394 127a/8

s.-ye F.115b/10, P.1b/2

her sözi ḳancaru varur ʿaḳlıla ol s.-ye F.115b/10

her sözi ḳancaru varur bile ʿaḳlıla ol s.-ye P.1b/2

s.-yelüm F.116a/6, P.2b/4

geldük imdi atalar sözin s.-yelüm F.116a/6, P.2b/4

s.-yen F.459 129a/7, P.542 20b/1, P.543 20b/2

ṣana ṣana s.-yen iş bitürür P.542 20b/1

ṣana ṣana s.-yen iş bitürür ṣanusuz söz s.-yen baş yėtürür F.459 129a/7

ṣanusuz söz s.-yen ṣoñra başın yetürür P.543 20b/2

s.-yenden F.192 121a/15, P.452 17b/3

s.-yenden olma diñleyenden ol F.192 121a/15

s.-yenden olma diñleyenden ol P.452 17b/3

s.-yene F.32 117a/1, P.288 12b/3

ṭoġrı s.-yene ölüm yoḳdur F.32 117a/1

ṭoġrı s.-yene ölüm yoḳdur P.288 12b/3

söylen-: söylen-

s.-en F.115^{b}/14, P.2^{a}/5, P.2^{a}/9

ḫāṣ <u> ʿām arasında s.-en söz budur kim işinüñ öñin bilmeyen ṣoñın ṭañlar P.2^{a}/5

söylenmişi göñlüñe yaz s.-en gėrü gelmeye F.115^{b}/14, P.2^{a}/9

s.-medük F.488 130^{a}/4

s.-medük söz yoḳ eşidilmedük söz çoḳ F.488 130^{a}/4

s.-memiş F.115^{b}/13, P.2^{a}/8

s.-memiş söz cihānda hergiz olmaya F.115^{b}/13, P.2^{a}/8

s.-mez F.63 117^{b}/12

sebebsüz söz s.-mez delīlsüz çırāġ yanmaz F.63 117^{b}/12

s.-mişi F.115^{b}/14, P.2^{a}/9

s.-mişi göñlüñe yaz söylenen gėrü gelmeye F.115^{b}/14, P.2^{a}/9

söyleş-: söyleş-

s.-ür F.190 121^{a}/13, P.450 17^{b}/2

acıla ecelli s.-ür F.190 121^{a}/13

aç ile ecelli s.-ür P.450 17^{b}/2

söylet-: söylet-

s.Ø F.597 133^{a}/12, P.141 7^{a}/11

eri s. oḳı fırlat F.597 133^{a}/12

eri s. oḳı fırlat P.141 7^{a}/11

söyletdür-: söylettir-, konuştur-

s.-ür F.234 122^{b}/7

māl ḳandayısa kendüyi s.-ür F.234 122^{b}/7

söyündür-: söndür-; ortadan kaldır-

s.Ø F.89 118^{b}/4, P.346 14^{a}/8

arusın s. andan balın al yė P.346 14^{a}/8

arusın s. balın andan yė F.89 118^{b}/4

söz: söz

s. F.115^{b}/13, F.115^{b}/14, F.116^{a}/1, F.63 117^{b}/12, F.294 124^{a}/13, F.422 128^{a}/5, F.459 129^{a}/7, F.488 130^{a}/4-5, F.561 132^{a}/8, P.1^{b}/2, P.2^{a}/5, P.2^{a}/8, P.2^{a}/9, P.242 11^{a}/4, P.543 20^{b}/2, P.602 22^{b}/3

Adem Ata'dan bu deme gelince s. aṣl budur P.2^{a}/5

bir s. söyledüñ kim it ṣayaġıla yėmez F.561 132^{a}/8

bir s. söyledüñüz ki ṣaġyaġıla it yėmez P.602 22^{b}/3

cihānda gizlü s. olmaġıçun āşikār ol sebebden ad vėrildi buña Kitāb-ı Atalar F.116^{a}/1

ḥaḳ s. aġudan acıdur F.422 128^{a}/5

pes bu s. ol söze ḥaḳīḳatde bulışur F.115^{b}/13

pes bu s. ol söze ḥaḳīḳatde bulışur P.2^{a}/8

ṣana ṣana söyleyen iş bitürür ṣanusuz s. söyleyen baş yitürür F.459 129[a]/7
ṣanusuz s. söyleyen ṣoñra başın yitürür P.543 20[b]/2
sebebsüz s. söylenmez delīlsüz çırāġ yanmaz F.63 117[b]/12
söylenmedük s. yoḳ eşidilmedük s. çoḳ F.488 130[a]/4-5
söylenmemiş s. cihānda hergiz olmaya F.115[b]/14
söylenmemiş s. cihānda hergiz olmaya P.2[a]/9
s. çoḳ dürlüdür P.1[b]/2
s. ṭoḳuz boġundur boġa boġa söyle F.294 124[a]/13
s. ṭoḳuz boġundur boġa boġa söyle P.242 11[a]/4

s.+e F.115[b]/13, F.511 130[b]/11, P.2[a]/8
eyü s.+e ne ṭanışıḳ gerek F.511 130[b]/11
pes bu söz ol s.+e ḥaḳīḳatde bulışur F.115[b]/13
pes bu söz ol s.+e ḥaḳīḳatde bulışur P.2[a]/8

s.+i F.115[b]/10, F.115[b]/12, F.3 116[a]/9, F.521 131[a]/5, F.526 131[a]/9, F.539 131[b]/4, P.1[b]/1, P.1[b]/3, P.3 2[b]/6, P.502 19[a]/4, P.538 20[a]/10, P.559 21[a]/4, P.564 21[a]/8, P.578 21[b]/7
ʿaḳlı olan ḥaḳ s.+i bulduġı yerde alur P.1[b]/3
ʿaḳlı olan, ḥaḳ s.+i bulduġı yėrde alur F.115[b]/12
atalaruñ bir s.+i biñ ögüde geçer P.538 20[a]/10
begler s.+i gevherdür ṣımaḳ olmaz F.539 131[b]/4
begler s.+i gevherdür ṣımaḳ olmaz P.578 21[b]/7
beglerüñ s.+i her sözüñ begidür P.559 21[a]/4
beglerüñ s.+i sözüñ begidür F.521 131[a]/5
biregü s.+i biregüye ḳolay gelür P.502 19[a]/4
her s.+i ḳancaru varur ʿaḳlıla ol söyleye F.115[b]/10
her s.+i ḳancaru varur bile P.1[b]/1
şol s.+i söyle kim baṣılmayasın P.564 21[a]/8
şol s.+i söyle ki sözüñde baṣılmayasın F.526 131[a]/9
ulularuñ s.+i Ḳurʾān'a girmez illā yanınca yeler P.3 2[b]/6
ulularuñ s.+i Ḳurʾān'a girmez illā yanınca yėler F.3 116[a]/9

s.+ile F.115[b]/9, P.1[b]/1
Ādemī oldur ki Ḥaḳ s.+ile ʿamel eyleye F.115[b]/9
s.+ile ʿamel eyleye P.1[b]/1

s.+in F.423 128[a]/5
biregü s.+in biregüye dėmek ḳolay olur F.423 128[a]/5

s.+ler P.2[a]/10
cihānda gizlü s.+ler olmaġıçun āşikār ol sebebden ad vėrildi buña Kitāb-ı Atalar P.2[a]/10

s.+leri F.116[a]/3, P.2[b]/1

bu s.+leri cemʿ eyleyene tevfīḳ-i īmān vėrsün Ḫalīl P.2[b]/1
bu s.+leri cemʿ ėdene tevfīḳ-i īmān vėrsün Celīl F.116[a]/3
s.+lerini P.1[b]/6
s.+lerini āyāt ve ḥadīs̱den aldılar P.1[b]/6
s.+üm F.115[b]/10
s.+üm çoḳ dürlü dürlü her biri bir ṣūretden gelür F.115[b]/10
s.+üñ F.521 131[a]/5, F.565 132[a]/12, P.559 21[a]/4, P.644 24[a]/3
beglerüñ sözi her s.+üñ begidür P.559 21[a]/4
beglerüñ sözi s.+üñ begidür F.521 131[a]/5
s.+üñ oñat söyle ṣaḳaluñ degirmende mi aġartduñ F.565 132[a]/12
s.+üñ oñat söyle ṣaḳaluñ degirmende mi aġartduñ P.644 24[a]/3
s.+üñde F.526 131[a]/9
şol sözi söyle ki s.+üñde baṣılmayasın F.526 131[a]/9

söz dut-: söz dinle-, söylenen söze uygun davran-
(söz) d.-mazsa P.1[b]/7
sözlerini āyāt ve ḥadīs̱den aldılar kim d.-mazsa dünyā ve āḫireti yıḳıla dėdüklerile ʿamel etmezse P.1[b]/7
s.+i d.-alar P.1[b]/5
kendülerden ṣoñra bu s.+i tā d.-alar ḫāṣ u ʿām P.1[b]/5
s.+in d.-mayan P.4 2[b]/7
ulular s.+in d.-mayan uluyıḳalur P.4 2[b]/7

sözi geç-: sözü geç-, kendini kabul ettir-, hatırı sayıl-
s.-en F.24 116[b]/10, P.280 12[a]/9
ṭavşanuñ erkegin s.-en bilür P.280 12[a]/9
ṭavşanuñ ėrkegin s.-en bilür F.24 116[b]/10
s.-mez F.300 124[b]/3, P.248 11[a]/8
yoḫsul dāniş-mendüñ s.-mez geçmezse de yerde ḳalmaz P.248 11[a]/8
yoḳsul ṭāniş-mendüñ s.-mez meger ʿavreti gözel ola F.300 124[b]/3
s.+üm g.-mez F.371 126[b]/4, P.476 18[a]/8-9
börküm eski s.+üm g.-mez F.371 126[b]/4
börküm eski s.+üm g.-mez P.476 18[a]/8-9
(sözi) g.-mezse P.248 11[a]/8
yoḫsul dāniş-mendüñ sözi geçmez g.-mezse de yerde ḳalmaz P.248 11[a]/8

sözi yerde ḳalma-: sözüne uyul- krş. *sözi yėrde ḳalma-*
s.-maz P.1 2[b]/5
ulular s.-maz P.1 2[b]/5
(sözi) y.+de ḳ.-maz P.248 11[a]/8-9

yoḫsul dāniş-mendüñ sözi geçmez geçmezse de y.+de ḳ.-maz P.248 11a/8-9

sözi yėrde ḳalma-: sözüne uyul- krş. *sözi yerde ḳalma-*

s.-maz F.1 116a/7

ulu s.-maz F.1 116a/7

söz sözi aç-: söz sözü aç-, bir konudan konuşurken hemen arkasından türlü konulara geç-

s.-ar F.465 129a/13-14, P.547 20b/5

s.-ar F.465 129a/13-14

s.-ar P.547 20b/5

sözsüz: söyleyecek sözü olmayan; söz söylemeden, sessizce (?)

s.+den F.498 130a/15

yügrüge bin s.+den ḳaç F.498 130a/15

ṣu: su

ṣ. F.211 122a/1, F.244 123a/1, F.318 125a/4, F.355 126a/7, P.12 3a/3, P.100 6a/6, P.368 15a/1, P.415 16a/11, P.459 17b/9, P.609 22b/9

eski ırmaġa ṣ. yörür P.368 15a/1

eşegi dügüne oḳumışlar yā ṣ. eksükdür yā odun dėmiş P.12 3a/3

eylik bilmeyen ḳatında ṣ. getürenile señek ṣıyan birdür F.318 125a/4

eylük bilmeyen ḳatında ṣ. getürenle señek ṣıyan birdür P.609 22b/9

ėşegi dügüne oḳumışlar yā ṣ. eksükdür yā odun eksükdür F.244 123a/1

ḥammāmda bir ṭās ṣ. bilmeyen ḥammām başına yıḳarsañ bilmez P.415 16a/11

odıla ṣ. dilsüz yaġıdur F.211 122a/1

sögüş evden ṣ. ḳuyudan P.100 6a/6

ṣ. bulanmayınca durulmaz P.459 17b/9

ṣ. bulanmayınca ṭurulmaz F.355 126a/7

ṣ.+da F.434 128a/14, F.545 131b/9, P.435 17a/2, P.514 19b/3, P.584 21b/11

ha ördek ha degirmen ikisi daḫı ṣ.+da yörür F.434 128a/14

ha ördek ha degirmen ikisi de ṣ.+da yörür P.514 19b/3

ṣ.+da ḳuvvet olsa ḳurbaġaya zencīr urardı F.545 131b/9

ṣ.+da ḳuvvet olsa ḳurbaġaya zencīr urardı P.584 21b/11

ṣulu señek ṣ.+da yiter P.435 17a/2

ṣ.+dan P.93 5b/11

saña başa dėdügüm hegbecügüm ṣ.+dan geçüresin dėrin P.93 5b/11

ṣ.+ya F.26 116b/12, F.80 118a/11, F.448 128b/12, P.282 12a/10, P.529 20a/3

beglere inanma aḳar ṣ.+ya ṭayanma P.282 12a/10

beglere ve ʿavrete inanma aḳar ṣ.+ya ṭayanma F.26 116b/12

muḥannet köprüsinden geçmekden düşüp ṣ.+ya boġulmaḳ yeg-dür F.80 118a/11

ne ėversin şeker ṣ.+ya mı düşdi F.448 128b/12

ne ėversin şeker ṣ.+ya mı düşdi P.529 20a/3

ṣ.+yı F.157 120a/14, F.359 126a/10, P.464 18a/1

ḥammāmda bir ṭās ṣ.+yı bilmeyen ḥammāmı başına yıḳarsañ bilmez F.157 120a/14

issiden ḳorḳan ṣovuḳ ṣ.+yı üfürüp içer P.464 18a/1

issiden ḳorḳan ṣovuḳ ṣ.+yı üfürür içer F.359 126a/10

ṣ.+yıla F.264 123b/3, P.29 3b/5

ḳanı ḳanıla yumazlar ḳanı ṣ.+yıla yurlar F.264 123b/3

ḳanı ḳanıla yumazlar ḳanı ṣ.+yıla yurlar P.29 3b/5

ṣuçlu ol-: suçlu ol-, suçlu duruma düş-

ṣ.-ur F.560 132a/8, P.601 22b/3

oġrı güçlü olıcaḳ rızḳ issi ṣ.-ur F.560 132a/8

oġrı güçlü olıcaḳ rızḳ issi ṣ.-ur P.601 22b/3

ṣu dök-: işe-; kabahat işle-

ṣ.-er F.453 129a/2, P.535 20a/7

giçiler ṣ.-er ulular ṭayınur dėmiş F.453 129a/2

giçiler ṣ.-er ulular ṭayınur dėmişler P.535 20a/7

ṣūf: *(Ar.)* sof, yün, yünlü kumaş

ṣ. F.553 132a/1, P.592 22a/6

sipāhiyi ṣ. türki pāpūç cimrī eyler P.592 22a/6

sipāhīyi ṣ. türki bābic cimrī eyler F.553 132a/1

ṣūfī: *(Ar.)* sufi, mutasavvıf

ṣ. F.311 124b/13, P.259 11b/5

ṣ. ṣoġan yemez bulıcaḳ ḳabın ḳomaz P.259 11b/5

ṣ. ṣoġan yėmez bulıcaḳ ṣabın ḳomaz F.311 124b/13

ṣulḥ: *(Ar.)* barış, huzur

ṣ.+ın F.461 129a/9, P.658 24b/5

ip ḳuşaḳlunuñ ṣ.+ın ḳur ḳuşaḳlu bozamaz F.461 129a/9

ip ḳuşaḳlunuñ ṣ.+ın ḳur ḳuşaḳlu bozamaz P.658 24b/5

ṣulu: sulu

ṣ. P.435 17a/2

ṣ. señek ṣuda yiter P.435 17a/2

ṣūret: *(Ar.)* biçim, şekil

ṣ.+den F.115^{b}/11, P.1^{b}/2
her biri bir ṣ.+den gelür F.115^{b}/11, P.1^{b}/2

ṣuṣalıḳ: susama, susuzluk
ṣ. F.368 126^{b}/2, P.473 18^{a}/6
ḳar ṣ. ḳandurmaz F.368 126^{b}/2
ḳar ṣ. ḳandurmaz P.473 18^{a}/6

ṣuya ṣal-: suya at-
ṣ.Ø F.16 116^{b}/5, P.272 12^{a}/3
eylük eyle ṣ. eger eylük eylügise ol seni bulur F.16 116^{b}/5
eylük eyle ṣ. ol seni bulur P.272 12^{a}/3

süd: süt; fayda, yarar
s. F.467 129^{a}/15, P.550 20^{b}/7
ḳuşa s. olsa anasından olurdı F.467 129^{a}/15
ḳuşa s. olsa anasından olurdı P.550 20^{b}/7

südsüz: sütsüz; verimsiz
s. F.441 128^{b}/5, P.520 19^{b}/7
s. inek meleyen olur P.520 19^{b}/7
s. inek mėlegen olur F.441 128^{b}/5

sünnet: *(< Ar. sunnet)* sünnet, hitan
s. F.257 123^{a}/11
s. var cümle kesmek yoḳ F.257 123^{a}/11

sürç-: sürç-, tökezle-; yanıl-, hata et-
s.-en F.428 128^{a}/9, F.429 128^{a}/10, P.507 19^{a}/8, P.508 19^{a}/8
bir s.-en atuñ ayaġın kesmezler F.428 128^{a}/9
bir s.-en atuñ başın kesmezler P.507 19^{a}/8
ṣabāḥ s.-en gėceye dek sürçer P.508 19^{a}/8
ṣabāḥ s.-en gėceye dek sürçer F.429 128^{a}/10
s.-er F.429 128^{a}/10, P.508 19^{a}/9
ṣabāḥ sürçen gėceye dek s.-er F.429 128^{a}/10
ṣabāḥ sürçen gėceye dek s.-er P.508 19^{a}/9

Ş

şāgird: *(Far.)* çırak
ş. F.697 136^{a}/8, P.58 4^{b}/3
usta ʿāşıḳ ş. ʿāşıḳ ṭaraba taḫtası ṣamāʿ oynar F.697 136^{a}/8
usta ʿāşıḳ ş. ʿāşıḳ türbe taḥtası semāʿ oynar P.58 4^{b}/3

şāyed: *(Far.)* belki, ola ki
ş. P.298 12^{b}/10

ḳuyuyı böyükce ḳaz ş. sen düşesin P.298 12b/10
şefḳat: *(Ar.)* şefkat, acıma, merhamet
ş. F.212 122a/2
lokma ş. arturar F.212 122a/2
ş.+i F.351 126a/3, P.642 24a/1
ş.+i olmayan şefḳat bulmaya P.642 24a/1
ş.+i olmayan şefḳat bulmaz F.351 126a/3
şefḳat bul-: *(Ar.+T.)* şefkat bul-, merhamet edil-
ş.-maya P.642 24a/1
şefḳati olmayan ş.-maya P.642 24a/1
ş.-maz F.351 126a/4
şefḳati olmayan ş.-maz F.351 126a/4
şehr: *(Far.)* şehir, kent
ş.+e F.547 131b/11, P.586 22a/2
türk iti ş.+e gelicek Fārsice ürer F.547 131b/11
türk iti ş.+e gelicek Fārsīce ürer P.586 22a/2
şeker: *(Far.)* şeker
ş. F.448 128b/12, P.529 20a/3
ne ėversin ş. ṣuya mı düşdi F.448 128b/12
ne ėversin ş. ṣuya mı düşdi P.529 20a/3
şer: *(< Ar. şerr)* şer, kötü, fena
ş. F.412 127b/8
ş. işi uẕad ḫayra dönsün ḫayr işi uzadma şerre dönmesün F.412 127b/8
şerḥ eyle-: *(Ar.+T.)* açımla-
ş.-yelüm F.116a/7, P.2b/4
her biri ne demişdür ögüdini ş.-yelüm P.2b/4
her biri ne dėmiş ögüdini ş.-yelüm F.116a/7
şerīʿat: *(Ar.)* herkesin uyması için konan her çeşit kural, kanun, yasa, düzen ve nizam
ş.+ı F.164 120b/5, P.422 16b/4
ş.+ı ḥōr gören ḥōr olur P.422 16b/4
ş.+ı ḫōr gören ḫōr olur F.164 120b/5
şerre dön-: kötü ol-, kötü bir biçim al-, istenmeyen bir durum ortaya çık-
ş.-mesün F.412 127b/9
şer işi uẕad ḫayra dönsün ḫayr işi uzadma ş.-mesün F.412 127b/9
şeyṭān: *(Ar.)* şeytan
ş. F.416 127b/13
ş. oğlancuḳların oḫşamış birbirinden ḳutsuzcalarum dėmiş F.416 127b/13

şimdi: şimdi
ş. F.490 130^{a}/7
ilerü zamānda deve ḫurmā ḳıġlardı ş. kestane ḳıġlamaz F.490 130^{a}/7
şimdiki zamān: *(T.+Ar.)* içinde bulunduğumuz zaman, çağ, bugün
ş.+da P.97 6^{a}/3
ş.+da öküzi ḳaldururlar altında buzaġu isterler P.97 6^{a}/3
şivan: *(< Far. şīven)* matem, yas
ş.+ına P.596 22^{a}/10
ölü var ş.+ına degmez P.596 22^{a}/10
şol: şu, o
ş. F.526 131^{a}/9, P.564 21^{a}/8
ş. sözi söyle kim baṣılmayasın P.564 21^{a}/8
ş. sözi söyle ki sözüñde baṣılmayasın F.526 131^{a}/9
şuʿle vėr-: *(Ar.+T.)* ışık ver-, görmeyi sağla-; fayda sağla-
ş.-meyen F.166 120^{b}/7, P.424 16^{b}/6
baña ş.-meyen göz çıḳsun F.166 120^{b}/7
baña ş.-meyen göz çıḳsun P.424 16^{b}/6
şūm: *(Ar.)* şom, uğursuz
ş. F.204 121^{b}/11
ş. olandan yine ş. ṭoġar F.204 121^{b}/11
ş.+dur F.226 122^{a}/15
bir ṣınaduġuñ bir daḫı ṣınamaḳ ş.+dur F.226 122^{a}/15
şūrvā: *(< Far. şūrbā)* çorba krş. *çorba*
ş.+sın F.455 129^{a}/4
ucuz etüñ ş.+sın it içer F.455 129^{a}/4
şükr eyle-: *(Ar.+T.)* şükret-
ş.-sün F.115^{b}/4
her kime Ḥaḳ gerekse niʿmetine ş.-sün F.115^{b}/4

T

tā: *(Far.)* bir şeyin başladığı veya sona erdiği zamanı anlatırken söze mübalağa anlamı katar
t. P.1^{b}/5
kendülerden ṣoñra bu sözi t. dutalar ḫāṣ u ʿām P.1^{b}/5
taʿalluḳ: *(Ar.)* ilgili olma, ilgisi bulunma
t.+dur P.73 5^{a}/5
ṣalavāt ḳolaya t.+dur P.73 5^{a}/5

ṭaʿām: *(Ar.)* yemek, yiyecek
ṭ. F.248 123^a/4, P.15 3^a/5
evvel ṭ. andan kelām F.248 123^a/4
evvel ṭ. andan kelām P.15 3^a/5
ṭaban: taban, ayağın alt yüzü
ṭ.+ın P.509 19^a/9
bazlamaç bilmeyen deve ṭ+ın bazlamaç ṣanur P.509 19^a/9
tābūt: *(Ar.)* tabut
t. F.193 121^b/1, P.454 17^b/5
öldügi yetmez ḳoz aġacından t. ister P.454 17^b/5
öldügi yėtmez ḳoz aġacından t. ister F.193 121^b/1
ṭadan-: dadan- krş. *dadan-*
ṭ.-mış P.482 18^b/1
ṭ.-mış ḳudurmışdan artuḳdur P.482 18^b/1
ṭaġ (1): dağ
ṭ. F.6 116^a/11, F.628 134^a/8, P.174 8^b/4, P.263 11^b/7
küçük barmaġa yüzük ṭ. olmaz F.628 134^a/8
küçük barmaġa yüzük ṭ. olmaz P.174 8^b/4
ṭ. ne ḳadar yüce ise yol üstinden aşar P.263 11^b/7
ṭ. ne ḳadar yüceyise yol üstünden aşar F.6 116^a/11
ṭ.+da F.580 132^b/14, F.602 133^a/15, P.6 2^b/9, P.146 7^b/4
evde her odun yanar eyle ṭ.+da yanar F.580 132^b/14
her kişinüñ aġacı ṭ.+da bellüdür F.602 133^a/15
her kişinüñ aġacı ṭ.+da bellüdür P.146 7^b/4
odda her odun yanar eyle ṭ.+da yanar P.6 2^b/9
ṭ.+ıla F.585 133^a/2
ṭ.+ıla erişen ṭavarından çıḳar F.585 133^a/2
ṭ.+la P.127 7^a/1
ṭ.+la erişen ṭavarından çıḳar P.127 7^a/1
ṭāġ (2): *(< Far. dāġ)* yanık, yara; büyük üzüntü, acı
ṭ. P.442 17^a/7
her kimüñ bāġı var yüreginde ṭ. var P.442 17^a/7
ṭ.+ı F.182 121^a/6
her kimüñ bāġı var yüreginde ṭ.+ı var F.182 121^a/6
ṭaġ aş-: dağ aş-; zor işleri başar-
ṭ. F.357 126^a/8-9, P.461 17^b/10
ṭanışıḳlu ṭ.-ar F.357 126^a/8-9
ṭanışuḳlu ṭ.-ar P.461 17^b/10
ṭaġıt-: dağıt- krş. *daġıt-*
ṭ.-ma F.12 116^b/1

göçerem dėyü eksügüñ ṭ.-ma F.12 116b/1

taḫıl: *(< Ar. daḫl)* tahıl, zahire, hububat

t. F.591 133a/7, P.135 7a/7

devlet oġul māl t. milk degirmen F.591 133a/7

devlet oġul māl u t. milk ü degirmen P.135 7a/7

taḫta: *(< Far. taḫte)* tahta krş. *taḫta*

t.+sı P.58 4b/4

usta ʿāşıḳ şāgird ʿāşıḳ türbe t.+sı semāʿ oynar P.58 4b/4

taḫta: *(< Far. taḫte)* tahta krş. *taḫta*

t.+sı F.697 136a/9

usta ʿāşıḳ şāgird ʿāşıḳ ṭaraba t.+sı ṣamāʿ oynar F.697 136a/9

ṭalaş-: dalaş-, boğuş-, kavga et-

ṭ.-ma F.534 131a/15, P.572 21b/3

ḳaplan bigi buludla ṭ.-ma F.534 131a/15

ḳaplan gibi buludıla ṭ.-ma P.572 21b/3

ṭaleb: *(Ar.)* talep, isteme

ṭ. F.442 128b/6, P.521 19b/7

kişiye ṭ. fāyide ėtmez naṣīb olmayınca F.442 128b/6

kişiye ṭ. olmaz naṣīb olmayınca P.521 19b/7

ṭālıġ: *(< Ar. ṭāliʿ)* talih, şans, baht krş. *ṭāliʿ*

ṭ.+ım F.653 134b/15

benüm ol ṭ.+ım yoḳdur ki gökden palān yaġarsa ḳusḳunı boġazıma geçe F.653 134b/15

ṭāliʿ: *(Ar.)* talih krş. *ṭālıġ*

ṭ.+üm P.198 9b/1

benüm ol ṭ.+üm mi var ki gökden pālān yaġarsa ḳusġunı boġazuma geçe P.198 9b/1

ṭ.+üñ F.151 120a/9, F.178 121a/2, F.179 121a/3, P.409 16a/7, P.438 17a/5, P.440 17a/6

atuñ yörügenin al yügrük çıḳarsa ṭ.+üñ F.178 121a/2

atuñ yügrügin al yügrük çıḳarsa ṭ.+üñ P.438 17a/5

ʿavretüñ mestūresin al gözel çıḳarsa ṭ.+üñ P.440 17a/6

ʿavretüñ mestūresin al gözen çıḳarsa ṭ.+üñ F.179 121a/3

düşmeni sen kendüñden yėg gör alu olursañ ṭ.+üñ P.409 16a/7

düşmeni sen kendüñden yėgin gör alu çıḳarsa ṭ.+üñ F.151 120a/9

ṭamaʿ: *(Ar.)* tamah, aç gözlülük

ṭ. F.181 121a/5, F.197 121b/5, P.441 17a/6

ṭ. çoḳ ziyān ėder F.197 121b/5

ṭ. ṭaş yarar ṭaş baş P.441 17a/6

ṭ. ṭaş yarar ṭaş baş yarar F.181 121ª/5

ṭamaʿ-dār: *(Ar.+Far.)* tamahkâr, aç gözlü

t.+ı F.678 135ᵇ/8, P.227 10ᵇ/4

t.+ı ḳalb s.ker F.678 135ᵇ/8

t.+ı ḳalb s.ker P.227 10ᵇ/4

ṭamaḳ: damak

ṭ.+uñ (ṭamaġuñ) P.62 4ᵇ/7

çünki ṭ.+uñ yoḳ ėlüñ göbekde n'eyler P.62 4ᵇ/7

ṭamar: damar

ṭ.+laruñ F.370 126ᵇ/4, P.475 18ª/8

aylaḳ ḳan alıcı bulıcaḳ ṭ.+laruñ ṭoġrat F.370 126ᵇ/4

rāy-gān ḳan alıcı bulıcaḳ ṭ.+laruñ doġrat P.475 18ª/8

ṭama ṭama: damlaya damlaya

ṭ.-a F.95 118ᵇ/9, P.352 14ᵇ/1

ṭ. göl olur düşmān gözi kör olur F.95 118ᵇ/9

ṭ. göl olur düşmān gözi kör olur P.352 14ᵇ/1

ṭamızlıḳ: damızlık, maya

ṭ. P.99 6ª/5

nā-kesden ṭ. isteyince buña boḳuñ ḳat P.99 6ª/5

ṭamuzlıḳsuz: damızlık olmadan, mayasız; sermayesiz

ṭ. F.83 118ª/14

ṭ. yoġurt uyımaz F.83 118ª/14

ṭana: dana

ṭ.+sı F.683 135ᵇ/12

beg ṭ.+sı bigi yatup gevşer F.683 135ᵇ/12

ṭ.+yı F.478 129ᵇ/10, F.481 129ᵇ/13

ṣaḳsıġan ṭ.+yı atası cānı-çun mı bitler F.478 129ᵇ/10

ṭ.+yı çoḳ alan öküzi daẖı oġurlar F.481 129ᵇ/13

ṭanışıḳ: danışma, istişare

ṭ. F.511 130ᵇ/11

eyü söze ne ṭ. gerek F.511 130ᵇ/11

ṭanışıḳcu: danışman, müşavir

ṭ.+ñ F.105 119ª/2

ṭ.+ñ yoġusa börküñ yanuña ḳo F.105 119ª/2

ṭanışıḳlu: danışan, istişare eden krş. *ṭanışuḳlu*

ṭ. F.357 126ª/8

ṭ. ṭaġ aşar F.357 126ª/8

ṭanışuḳlu: danışan, istişare eden krş. *ṭanışıḳlu*

ṭ. P.461 17ᵇ/10

ṭ. ṭaġ aşar P.461 17ᵇ/10

ṭāniş-mend: *(< Far. dāniş-mend)* âlim, bilgin krş. *dāniş-mend*

ṭ.+üñ F.300 124^b/3

yoḳsul ṭ.+üñ sözi geçmez meger ʿavreti gözel ola F.300 124^b/3

ṭañla-: şaş-, şaşır-; güç durumda olduğunu anla-, aklı başına gel-

ṭ.-r F.5 116^a/11, P.2^a/6, P.262 11^b/7

ḫāṣ <u> ʿām arasında söylenen söz budur kim işinüñ öñin bilmeyen ṣoñın ṭ.-r P.2^a/6

öñin añlamayan ṣoñın ṭ.-r F.5 116^a/11

öñin añlamayan ṣoñın ṭ.-r P.262 11^b/7

Tañrı: Tanrı

T. F.22 116^b/9, F.223 122^a/11-12, F.304 124^b/7, F.388 127^a/3, F.503 130^b/4, F.633 134^a/13, P.179 8^b/8, P.252 11^a/11, P.278 12^a/7, P.497 19^a/1

ʿavret düzdügi evi T. yıḳmaz ʿavret bozduġı evi T. yapmaz F.223 122^a/11-12

doġrı gelen ḳonuḳ T. ḳażāsından beterdür P.497 19^a/1

ḳoñşı ḥaḳḳı T. ḥaḳḳı F.22 116^b/9

ḳoñşı ḥaḳḳı T. ḥaḳḳı P.278 12^a/7

T. ḳaraduġına iblīs ʿaleyhi'l-laʿne balta alur segirdür F.503 130^b/4

T. nişānladuġından ḳorḳ F.633 134^a/13

T. nişānladuġından ṣaḳın P.179 8^b/8

T. vėrmelü olıcaḳ leglek yuvasında daḫı vėrür F.304 124^b/7

T. vėrmelü olıcaḳ leglek yuvasında daḫı yavur P.252 11^a/11

ṭoġru gelen ḳonuḳ T. ḳażāsından bėterdür F.388 127^a/3

T.+dan F.319 125^a/6, P.610 22^b/10

adlu kişi adından ḳorḳduḳça adsuz T.+dan ḳorḳmaz F.319 125^a/6

adlu kişi adından ḳorḳınca adsuz T.+dan ḳorḳmaz P.610 22^b/10

T.+sı F.25 116^b/11, P.281 12^a/10

itüñ issi varısa ṭavşanuñ daḫı T.+sı vardur F.25 116^b/11

itüñ issi varısa ṭavşanuñ T.+sı var P.281 12^a/10

T.+sın F.2 116^a/8, P.2 2^b/6

ulusın bilmeyen T.+sın bilmez F.2 116^a/8

ulusın bilmeyen T.+sın bilmez P.2 2^b/6

T.+ya F.186 121^a/10, P.446 17^a/10

göñül yėñen T.+ya ėrmez F.186 121^a/10

göñül yıḳan T.+ya ėrmez P.446 17^a/10

Tañrı Taʿālā: *(T.+Ar.)* yüce Tanrı

T. F.200 121^b/7

gözsüz ḳuşuñ yuvasın T. yapar F.200 121^b/7

Tañrı'ya ıṣmarla-: Allah'a emanet et-

T.Ø F.393 127ª/7

ėşegün berk baġla andan T. F.393 127ª/7

ṭap: kâfi, yeter

ṭ.+dur F.431 128ª/11, P.511 19ª/11

iki çetük bir arṣlana ṭ.+dur F.431 128ª/11

iki kedi bir arṣlana ṭ.+dur P.511 19ª/11

ṭapu ḳıl-: hizmet et-, hürmet et-

ṭ.-maġıla P.46 4ª/6

bilmeyen ḳatında ṭ.-maġıla bükülmek birdür P.46 4ª/6

ṭar: dar

ṭ.+dur F.227 122ᵇ/1

oynayamıyan ḳız yėrüm ṭ.+dur dėr F.227 122ᵇ/1

ṭaraba: *(< Ar. derrābe)* tahta perde, tahta parmaklık

ṭ. F.697 136ª/8

usta ʿāşıḳ şāgird ʿāşıḳ ṭ. taḫtası ṣamāʿ oynar F.697 136ª/8

ṭarı: darı, mısır krş. *darı, daru, ṭaru*

ṭ. F.353 126ª/5

bir müd ṭ. bir aḳcaya bir ḳarı aç ölmiş F.353 126ª/5

ṭaru: darı, mısır krş. *darı, daru, ṭarı*

ṭ.+m F.315 125ª/1

ne ṭ.+m var ve ne sėrçeyile daʿvüm var F.315 125ª/1

ṭās: *(Ar.)* tas

ṭ. F.157 120ª/14, P.415 16ª/10

ḥammāmda bir ṭ. ṣu bilmeyen ḥammām başına yıḳarsañ bilmez P.415 16ª/10

ḥammāmda bir ṭ. ṣuyı bilmeyen ḥammāmı başına yıḳar-sañ bilmez F.157 120ª/14

ṭaş (1): taş

ṭ. F.112 119ª/8, F.113 119ª/8, F.181 121ª/5, F.382 126ᵇ/13, F.458 129ª/6, F.579 132ᵇ/13, P.5 2ᵇ/8, P.371 15ª/2, P.372 15ª/3, P.441 17ª/6-7, P.488 18ᵇ/6, P.541 20ᵇ/1

altun yerde paslanmaz ṭ. yaġmurda ıṣlanmaz P.5 2ᵇ/8

altun yėrde paslanmaz ṭ. yaġmurdan ıṣlanmaz F.579 132ᵇ/13

baña iki ṭ. arasından un getür F.458 129ª/6

baña iki ṭ. arasında un getür P.541 20ᵇ/1

delüklü ṭ. yerde ḳalmaz P.372 15ª/3

delüklü ṭ. yėrde ḳalmaz F.113 119ª/8

ėl atduġı ṭ. ıraḳ gider F.382 126ᵇ/13

ėl atduġı ṭ. ıraḳ gider P.488 18ᵇ/6

ṭamaʿ ṭ. yarar ṭ. baş P.441 17ª/6-7

ṭamaʿ ṭ. yarar ṭ. baş yarar F.181 121ᵃ/5
yaluñuz ṭ. dīvār olmaz F.112 119ᵃ/8
yaluñuz ṭ. dīvār olmaz P.371 15ᵃ/2
ṭ.+dan F.366 126ᵇ/1, P.471 18ᵃ/5
yoḳluḳ ṭ.+dan ḳatıdur F.366 126ᵇ/1
yoḳluḳ ṭ.+dan ḳatıdur P.471 18ᵃ/5

ṭaş (2): dış krş. *daş*
ṭ.+ında F.40 117ᵃ/9
ādem alası içinde ṭavar alası ṭ.+ında F.40 117ᵃ/9

ṭaşa çal-: taşa çal-, taşa vurup kır- krş. *ṭaşa çek-*
ṭ.Ø P.338 14ᵃ/3
ser-māyeñ bir yumurda ise ṭ. P.338 14ᵃ/3

ṭaşa çek-: taşa vurup kır- krş. *ṭaşa çal-*
ṭ.Ø F.81 118ᵃ/12
ser-māyeñ bir yumurdayısa ṭ. F.81 118ᵃ/12

ṭ.şaḳ: erkeklik bezi, haya
ṭ.+ıla (ṭ.şaġıla) F.619 133ᵇ/15, P.164 8ᵃ/7
biregü ṭ.+ıla ayġırlanma F.619 133ᵇ/15
biregü ṭ.+ıla ayġırlanma P.164 8ᵃ/7
ṭ.+ına (ṭ.şaġına) F.681 135ᵇ/10, P.230 10ᵇ/7
yaġı çoġ olan ḳoca ṭ.+ına dürter P.230 10ᵇ/7
yaġı çoḳ ḳoça ṭ.+ına dürter F.681 135ᵇ/10
ṭ.+ından (ṭ.şaġından) F.666 135ᵃ/12, P.213 10ᵃ/3
erkek eşek ṭ.+ından bellüdür F.666 135ᵃ/12
erkek eşek ṭ.+ından bellüdür P.213 10ᵃ/3
ṭ.+um (ṭ.şaġum) F.677 135ᵇ/7, P.225 10ᵇ/3
bir ḫādimüñ gözin çıḳarmışlar ol daḫı ṭ.+um yolına dėmiş F.677 135ᵇ/7
bir ḫādimüñ gözin çıḳarmışlar ol daḫı ṭ.+um yolına dėmiş P.225 10ᵇ/3
ṭ.+uñ (ṭ.şaġuñ) P.83 5ᵇ/1
ṭ.+uñ gördümse turp öñüme düşdi P.83 5ᵇ/1

ṭatlu: tatlı
ṭ. F.509 130ᵇ/10
bal dėmegile aġız ṭ. olmaz F.509 130ᵇ/10
ṭ.+dur F.473 129ᵇ/6
eşek eti dirile ṭ.+dur F.473 129ᵇ/6

ṭavar: davar, at dışındaki dört ayaklı çiftlik hayvanı; mal mülk
ṭ. F.40 117ᵃ/9, P.296 12ᵇ/8
ādem alası içinde ṭ. alası daşında P.296 12ᵇ/8

ādem alası içinde ṭ. alası ṭaşında F.40 117ª/9
ṭ.+ın F.238 122ᵇ/10, P.235 10ᵇ/10
ṭ.+ın oñmayan ḥaram-zāde P.235 10ᵇ/10
ṭ.+ın oñmayan ḥarām-zāde F.238 122ᵇ/10
ṭ.+ından F.585 133ª/3, P.127 7ª/2
ṭağıla erişen ṭ.+ından çıḳar F.585 133ª/3
ṭağla erişen ṭ.+ından çıḳar P.127 7ª/2
ṭ.+uñ F.73 118ª/5, F.150 120ª/8, F.631 134ª/11, P.177 8ᵇ/6, P.330 13ᵇ/9, P.408 16ª/5, P.580 21ᵇ/8
bugünki hergele bizüm degüldür ṭ.+uñ kişi ayruḳ yerde yoḳla P.408 16ª/5
bugünki hergele nevbeti bizüm degüldür ṭ.+uñ ayruḳ yėrde iste F.150 120ª/8
evüñ yatdı sen ṭur ṭ.+uñ doydı sen yat P.580 21ᵇ/8
gün varıken ṭ.+uñ eve getür F.73 118ª/5
gün varıken ṭ.+uñ eve getür P.330 13ᵇ/9
ḫūyın bilmedügüñ ṭ.+uñ ardına dolanma P.177 8ᵇ/6
ḫūyın bilmedügüñ ṭ.+uñ ardına ṭolanma F.631 134ª/11
tavıḳ: tavuk krş. *tavuḳ*
t.+ı (tavıġı) F.635 134ª/14
ḳonşı t.+ı ḳonşıya ḳaz görinür F.635 134ª/14
ṭavşan: tavşan
ṭ. F.305 124ᵇ/8, F.399 127ª/12, F.502 130ᵇ/3, P.533 20ª/6
ėl ile ṭ. avlayalar P.533 20ª/6
kime ṭ. yarar kime ḳurt F.305 124ᵇ/8
ṭ. ne ḳadar yügrügise behāsı iki aḳcadur F.399 127ª/12
ulu beglerüñ ḳañlısı ṭ. alur F.502 130ᵇ/3
ṭ.+uñ F.24 116ᵇ/10, F.25 116ᵇ/11, F.475 129ᵇ/7, P.280 12ª/8, P.281 12ª/9
itüñ issi varısa ṭ.+uñ daḫı Tañrı'sı vardur F.25 116ᵇ/11
itüñ issi varısa ṭ.+uñ Tañrı'sı var P.281 12ª/9
ṭ.+uñ erkegin sözi geçen bilür P.280 12ª/8
ṭ.+uñ ėrkegin sözi geçen bilür F.24 116ᵇ/10
ṭ.+uñ ḳaçışın gördüm etinden yigrendüm F.475 129ᵇ/7
tavuḳ: tavuk krş. *tavıḳ*
t.+ı (tavuġı) P.181 8ᵇ/9
ḳoñşı t.+ı ḳoñşıya ḳaz görinür P.181 8ᵇ/9
ṭavul: *(< Ar. ṭabl)* davul krş. *davul*
ṭ. F.174 120ᵇ/13
ṭ. öti ıraḳdan ḳoyun gelür F.174 120ᵇ/13
ṭayaḳ: dayak, dayanacak değnek, payanda

ṭ. F.251 123^{a}/7

ṭay atdan ṭ. yėgdür deminde F.251 123^{a}/7

ṭayan-: dayan-, yaslan-; güven-

ṭ.-ma F.26 116^{b}/12, P.282 12^{a}/10

beglere inanma aḳar ṣuya ṭ.-ma P.282 12^{a}/10

beglere ve ʿavrete inanma aḳar ṣuya ṭ.-ma F.26 116^{b}/12

ṭay at: tay

ṭ.+dan F.251 123^{a}/6

ṭ.+dan ṭayaḳ yėgdür deminde F.251 123^{a}/6

ṭayı: dayı

ṭ.+ya F.295 124^{a}/14, P.243 11^{a}/5

er ṭ.+ya it ataya F.295 124^{a}/14

er ṭ.+ya it ataya beñzer P.243 11^{a}/5

ṭayın-: kay-, sürç-; kötü bir durumla karşılaş-

ṭ.-ur F.453 129^{a}/2, F.614 133^{b}/11, P.159 8^{a}/3, P.535 20^{a}/8

giçiler ṣu döker ulular ṭ.-ur dėmiş F.453 129^{a}/2

giçiler ṣu döker ulular ṭ.-ur dėmişler P.535 20^{a}/8

küçük işer böyük ṭ.-ur P.159 8^{a}/3

küçük işer böyük ṭ.-ur düşer F.614 133^{b}/11

tek: istek ve özlem anlamı katar; yeter ki

t. F.195 121^{b}/3

cān alıcı oġlançuḳlar üleşdürmiş anuñ aña benüm baña t. ḳosun F.195 121^{b}/3

tekin: boşuna, beyhude

t. F.471 129^{b}/4, P.87 5^{b}/5

bī-devlete ögüt vėresin t. erişmedi benümile dėr F.471 129^{b}/4

bī-devlete ögüt vėresin t. ėrişmedüñ benümle der P.87 5^{b}/5

temām: *(Ar.)* tamamen

t. F.116^{a}/4, P.2^{b}/2

bu kitāb pür-pendile ḫatm olduḳda t. hicretüñ sekiz yüz seksen beşi olmışdı ve's-selām F.116^{a}/4

bu kitāb pür-pendle ḫatm olduḳda t. hicretüñ sekiz yüz seksen beşi olmışdı ve's-selām P.2^{b}/2

temām ol-: *(Ar.+T.)* tamamlan-

t.-dı P.1^{b}/4

andan o.-dı t. P.1^{b}/4

temāşā: *(Far.)* temaşa, bakıp seyretme

t.+ya F.191 121^{a}/14, P.451 17^{b}/3

ayuyı beliñlet t.+ya baḳ ḳurdı beliñlet kefen yaraḳla F.191 121^{a}/14

ayuyı böglet t.+ya baḳ ḳurd böglet kefen yaraḳla P.451 17^{b}/3

terk: *(Ar.)* terk, vazgeçme

t. F.510 130^{b}/10

yā hirk eyle yā t. F.510 130^{b}/10

tersle-: dışkıla- (hayvan)

t.-di F.508 130^{b}/9

toṣun yük getürmedügin andan bildüm aluḳlamadın t.-di F.508 130^{b}/9

tevfīḳ-i īmān: *(Far.)* Allah'ın, kulunun imanını rızasına ve muhabbetine uygun kılması

t. F.116^{a}/3, P.2^{b}/1

bu sözleri cemʿ eyleyene t. vėrsün Ḫalīl P.2^{b}/1

bu sözleri cemʿ ėdene t. vėrsün Celīl F.116^{a}/3

ṭırnaḳ: tırnak

ṭ. F.242 122^{b}/13, P.10 3^{a}/10

etile ṭ. arasına giren yiyüp çıḳar F.242 122^{b}/13

etle ṭ. arasına giren yiyür çıḳar P.10 3^{a}/10

tilki: tilki krş. *dilkü, tilkü*

t. P.110 6^{b}/1

yatur ḳurtdan yeler t. yegdür P.110 6^{b}/1

tilkü: tilki krş. *dilkü, tilki*

t. P.162 8^{a}/5

t. ne ḳadar yatursa ėñi ol ḳadar yėler P.162 8^{a}/5

tīmār: *(Far.)* tımar, eskiden belirli bir hizmet karşılığında şahıslara tahsis edilen toprak parçası

t. F.417 127^{b}/15

t. destemāldür kime varursa silinür F.417 127^{b}/15

timārla-: tımarla-, tımar et- krş. *tīmārla-*

t.-maġa F.639 134^{b}/3

alçaḳ ėşek t.-maġa geñez olur F.639 134^{b}/3

tīmārla-: tımarla-, tımar et- krş. *timārla-*

t.-maġa P.185 9^{a}/1

alçaḳ eşek t.-maġa geñez olur P.185 9^{a}/1

t.-yan F.671 135^{b}/1

ėşegi t.-yan oṣuruġına ḳatlanur F.671 135^{b}/1

tīz: *(Far.)* tez, çabuk

t. F.60 117^{b}/10, F.202 121^{b}/9, P.317 13^{a}/11

biregi atına binen t. iner P.317 13^{a}/11

biregü atına binen t. iner F.60 117^{b}/10

ḳızıl t. ṣolar F.202 121^{b}/9

ṭoġ-: doğ-; ortaya çık-; ufuktan yükselerek görün- krş. *doġ-*
ṭ.-ar F.204 121b/11
şūm olandan yine şūm ṭ.-ar F.204 121b/11
ṭ.-arsa F.464 129a/13
gün ḳandan ṭ.-arsa elüñ o yaña çön F.464 129a/13
ṭ.-maduḳ F.206 121b/12, F.563 132a/10
ṭ.-maduḳ ḳoduġa tura biçme F.206 121b/12
ṭ.-maduḳ oġlana ad ḳomaḳ olmaz F.563 132a/10
ṭ.-maḳ F.476 129b/8
bile ṭ.-maḳ n'eylesün bile böyümeyince F.476 129b/8
ṭ.-mazdı F.491 130a/7
baḫīl gün olsa kimse üstine ṭ.-mazdı F.491 130a/7
ṭ.-mış F.484 130a/1
olsayı bulsaya vermişler hīc ṭ.-mış F.484 130a/1
ṭoġan: doğan
ṭ. F.54 117b/5, P.311 13a/7
ḳutsuz ḳuşuñ yuvası ṭ. yanında olur F.54 117b/5
ḳutsuz ḳuşuñ yuvası ṭ. yanında olur P.311 13a/7
ṭoġra-: doğra- krş. *doġra-*
ṭ.-r F.601 133a/15, P.145 7b/3
ṭoḳ aca ıvaḳ ṭ.-r P.145 7b/3
ṭoḳ aca uvaḳ ṭ.-r F.601 133a/15
ṭ.-rsañ F.445 128b/9
çanaġa ne ṭ.-rsañ ḳaşuġuñda ol çıḳar F.445 128b/9
ṭ.-yan F.328 125a/13, P.619 23a/6
yeyen bilmez ṭ.-yan bilür P.619 23a/6
yėyen bilmez ṭ.-yan bilür F.328 125a/13
ṭoġrat-: doğrat- krş. *doġrat-*
ṭ.Ø F.370 126b/4
aylaḳ ḳan alıcı bulıcaḳ ṭamarlaruñ ṭ. F.370 126b/4
ṭoġrı: doğru, düz; gerçek, yalan olmayan krş.*doġrı, ṭoġru*
ṭ. F.32 117a/1, F.477 129b/9, P.90 5b/8, P.288 12b/3
egrilerde yol ṭ. F.477 129b/9
g.tden başa ṭ. ḫaber yoḳ P.90 5b/8
ṭ. söyleyene ölüm yoḳdur F.32 117a/1
ṭ. söyleyene ölüm yoḳdur P.288 12b/3
ṭoġru: doğru, gerçek; habersiz, haber vermeden krş. *doġrı, ṭoġrı*
ṭ. F.388 127a/2
ṭ. gelen ḳonuḳ Tañrı ḳażāsından bėterdür F.388 127a/2
ṭ.+sın F.48 117a/15

ḫaberüñ ṭ.+sın oġlandan al F.48 117a/15

ṭoġrul-: doğrul-

ṭ.-ur F.603 133b/2, P.147 7b/5

yılan ḳanda egilürse egilür ini ḳapusında ṭ.-ur F.603 133b/2

yılan ḳanda egilürse egilür ini ḳapusında ṭ.-ur P.147 7b/5

ṭoġur-: doğur-

ṭ.-ur P.71 5a/4

evecek ḳancuḳ gözsüz enücük ṭ.-ur P.71 5a/4

ṭoġuş: doğuş, doğma

ṭ.+ından F.347 125b/15

ḳuṭlu gün ṭ.+ından bellüdür F.347 125b/15

ṭoḳ: tok, aç olmayan

ṭ. F.600 133a/14, F.601 133a/14, P.144 7b/2, P.145 7b/3

aç arslandan ṭ. ṭoñuz yėgdür F.600 133a/14

aç arṣlandan ṭ. ṭoñuz yegdür P.144 7b/2

ṭ. aca ıvaḳ ṭoġrar P.145 7b/3

ṭ. aca uvaḳ ṭoġrar F.601 133a/14

ṭ.+ı F.533 131a/15, P.571 21b/2

ṭ.+ı depretme acı işletme F.533 131a/15

ṭ.+ı depretme acı işletme P.571 21b/2

ṭoḳuz: dokuz

ṭ. F.294 124a/13, P.242 11a/4

söz ṭ. boġundur boġa boġa söyle F.294 124a/13

söz ṭ. boġundur boġa boġa söyle P.242 11a/4

ṭ.+ı F.252 123a/7, F.349 126a/2, P.640 23b/11

erlik on ṭ.+ı ḥīle F.349 126a/2

erlik on ṭ.+ı ḥīledür P.640 23b/11

ṭ.+ı vėr onı ḳurtar F.252 123a/7

ṭol-: dol-

ṭ.-ar P.107 6a/10

yaġmur yaġıcaḳ yaruḳ ṭ.-ar P.107 6a/10

ṭolan-: dolan-, dolaş- krş. *dolan-*

ṭ.Ø F.131 119b/8

geçid bilmezseñ köpriye ṭ. F.131 119b/8

ṭ.-ma F.631 134a/11

ḫūyın bilmedügüñ ṭavaruñ ardına ṭ.-ma F.631 134a/11

ṭomalugel-: iki kat ol-, kalınlaş- krş. *domalıgel-*

ṭ.-sün F.279 124a/1

yut yumruġı eñseñ ṭ.-sün F.279 124a/1

ṭon: don, giysi krş. *don*

ṭ. F.299 124b/2, P.247 11a/7

ṭ. görkdür er Türk'dür P.247 11a/7

ṭ. görkdür hem üstüñe örtüdür F.299 124b/2

ṭ.+dur F.438 128b/3

ḳarıyı yigit ėden ṭ.+dur F.438 128b/3

ṭ.+uñ F.180 121a/4

evüñ yapılmış ʿavretüñ ṭutulmış ṭ.+uñ dikilmiş F.180 121a/4

ṭonan-: donan-, giyinip kuşan-, süslen-; çeyiz hazırla- krş. *donan-*

ṭ.-ınca F.271 123b/8

ince ḳız ṭ.-ınca yoġın ḳız ere varmış F.271 123b/8

ṭoñuz: domuz

ṭ. F.106 119a/3, F.600 133a/14, F.645 134b/8, F.669 135a/15, P.144 7b/2, P.191 9a/6, P.217 10a/7, P.364 14b/9

aç arslandan ṭoḳ ṭ. yėgdür F.600 133a/14

aç arṣlandan ṭoḳ ṭ. yegdür P.144 7b/2

it dişi ṭ. derisine F.669 135a/15

it dişi ṭ. derisine P.217 10a/7

yavuz baş issine ṭ. gütdürür F.106 119a/3

yavuz baş issine ṭ. gütdürür P.364 14b/9

yemişüñ eyüsin ṭ. yėr F.645 134b/8

yemişüñ eyüsin ṭ. yėr P.191 9a/6

ṭ.+a P.49 4a/8

ṭ.+a bir oḳ esirgeme P.49 4a/8

ṭ.+dan F.679 135b/9, F.689 136a/2, P.228 10b/5

ṭ.+dan bir ḳıl çekmek aṣṣıdur F.679 135b/9

ṭ.+dan bir ḳıl çekmek aṣṣıdur P.228 10b/5

ṭ.+dan bir oḳı esirgeme F.689 136a/2

ṭ.+dur F.605 133b/4, P.149 7b/7

atuñ ḳulaġın kesüñ yine atdur ṭoñuzuñ ḳuyruġın kesüñ yine ṭ.+dur F.605 133b/4

itüñ ḳulaġın kes itdür ṭoñuzuñ ḳulaġın kes ṭ.+dur P.149 7b/7

ṭ.+ı F.587 133a/4, F.648 134b/10, P.130 7a/3, P.194 9a/8

ṭ.+ı basmayınca gögi görmez F.587 133a/4

ṭ.+ı baṣmayınca gögi görmez P.130 7a/3

ṭ.+ı s.ken ḳuyruġın çöpile ḳaldurur F.648 134b/10

ṭ.+ı s.ken ḳuyruġın çöple ḳaldurur P.194 9a/8

ṭ.+uñ F.605 133b/4, P.149 7b/6

atuñ ḳulaġın kesüñ yine atdur ṭ.+uñ ḳuyruġın kesüñ yine ṭoñuzdur F.605 133b/4

itüñ ḳulaġın kes itdür ṭ.+uñ ḳulaġın kes ṭoñuzdur P.149 7b/6

ṭopraḳ: toprak
ṭ. F.176 120^{b}/15, P.436 17^{a}/3
başuña ṭ. ḳoyma ḳoyarsañ ulu yerden ḳoy P.436 17^{a}/3
başuña ṭ. ḳoyma ḳoyarsañ ulu yėrden ḳoy F.176 120^{b}/15
torba: *(< Far. tōbre)* torba krş. *torva*
t.+yıla P.373 15^{a}/4, P.373 15^{a}/4
boş t.+yıla at dutulmaz P.373 15^{a}/4
boş t.+yıla at dutulmaz P.373 15^{a}/4
torlaḳ: bir tür küçük kuş; henüz evcilleşmemiş, alışmamış (hergele); işe alışmamış hayvan; genç, toy, acemi, serseri
t.+ı F.479 129^{b}/11
t.+ı bėsle gözüñ oysun F.479 129^{b}/11
torva: *(< Far. tōbre)* torba krş. *torba*
t.+yıla F.114 119^{a}/9
ḳurı t.+yıla at dutulmaz F.114 119^{a}/9
toṣun: tosun
t. F.508 130^{b}/8
t. yük getürmedügin andan bildüm aluḳlamadın tersledi F.508 130^{b}/8
ṭoyur-: doyur- krş. *doyur-*
ṭ.Ø F.297 124^{b}/1, P.245 11^{a}/6
aç emān bilmez erken ḳarnuñ ṭ. F.297 124^{b}/1
aç emān bilmez erken ḳarnuñ ṭ. P.245 11^{a}/6
ṭ.-an F.221 122^{a}/9
ṣabāḥdan ḳarnın ṭ.-an küçükden evlenen aldanmamış F.221 122^{a}/9
ṭ.-maz F.340 125^{b}/10, F.369 126^{b}/3
diş eti ḳarın ṭ.-maz F.340 125^{b}/10
ḳavırġa ḳarın ṭ.-maz F.369 126^{b}/3
toz: toz
t.+unı P.85 5^{b}/3
deveyi yėl aldı dėrler t.+unı gökde iste P.85 5^{b}/3
töre: töre, görgü, gelenek, örf
t.+si F.293 124^{a}/12, P.241 11^{a}/3
ėl ėlden ayruḳsı olmaz t.+si ayruḳ olur F.293 124^{a}/12
ėl ėlden ayruḳsı olmaz t.+si ayruḳsı olur P.241 11^{a}/3
ṭudaḳ: dudak krş. *dudaḳ*
ṭ.+ından (ṭudağından) F.101 118^{b}/14
çamı budağından gözeli ṭ.+ından F.101 118^{b}/14
ṭumanlu: dumanlı

ṭ. F.486 130[a]/2

kışuñ ṭ. yazuñ yaġmurlu olsun F.486 130[a]/2

ṭur-: dur-; kal-; kalk-; bir yerde ol-, bir yerde bulun-; şu veya bu durumda bulun- krş. *dur-*

ṭ.Ø F.541 131[b]/6, P.580 21[b]/8

evüñ yatdı sen ṭ. evüñ ṭurdı sen yat F.541 131[b]/6

evüñ yatdı sen ṭ. ṭavaruñ doydı sen yat P.580 21[b]/8

ṭ.-anı P.494 18[b]/10

gideni ḳo ṭ.-anı ḫōş gör P.494 18[b]/10

ṭ.-dı F.541 131[b]/6

evüñ yatdı sen ṭur evüñ ṭ.-dı sen yat F.541 131[b]/6

ṭ.-maḳdan F.17 116[b]/6

aylaḳ ṭ.-maḳdan aylaḳ işlemek yėgdür F.17 116[b]/6

ṭ.-maz F.312 124[b]/14

ėl öñüne kimse ṭ.-maz F.312 124[b]/14

tura: torba, giysi

t. F.206 121[b]/12

ṭoġmaduḳ ḳoduġa t. biçme F.206 121[b]/12

turp: *(< Far. turb)* turp

t. F.608 133[b]/6, P.83 5[b]/1, P.152 7[b]/8

on türk bir t. ḥayf ol turba F.608 133[b]/6

on türk bir t. ḥayf ol turpa P.152 7[b]/8

ṭ.şaġuñ gördümse t. öñüme düşdi P.83 5[b]/1

t.+a (turba) F.608 133[b]/6, (turpa) P.152 7[b]/8

on türk bir turp ḥayf ol t.+a F.608 133[b]/6

on türk bir turp ḥayf ol t.+a P.152 7[b]/8

ṭurul-: durul-

ṭ.-maz F.355 126[a]/7

ṣu bulanmayınca ṭ.-maz F.355 126[a]/7

ṭut-: tut-; yakala-; yapış- krş. *dut-*

ṭ.-an F.87 118[b]/2

bal ṭ.-an barmaġın yalar F.87 118[b]/2

ṭ.-ar F.216 122[a]/5

it aġzın kemik ṭ.-ar F.216 122[a]/5

ṭ.-arsa F.323 125[a]/9

balçıġı dīvāra vur ṭ.-arsa ḫōş dutmazsa gine ḫōş F.323 125[a]/9

ṭutul-: tutul-, yakalan-; evlen(diril)- krş. *dutul-*

ṭ.-maz F.332 125[b]/2

alıla arṣlan dutulur gücile gücigen ṭ.-maz F.332 125[b]/2

ṭ.-mış F.180 121[a]/4

evüñ yapılmış ʿavretüñ ṭ.-mış ṭonuñ dikilmiş F.180 121^a/4

ṭ.-ur F.53 117^b/4

çevik ḳuş iki ayaġından ṭ.-ur F.53 117^b/4

ṭuz: tuz

ṭ. F.273 123^b/11, F.410 127^b/7, P.39 4^a/1

aş ṭuzıla ṭ. oranıla F.410 127^b/7

etmegüñ ḥaḳḳı varısa ṭ. anı ḳomaya F.273 123^b/11

etmegüñ ḥaḳḳı varısa ṭ. anı ḳomaya P.39 4^a/1

ṭ.+ıla F.410 127^b/7

aş ṭ.+ıla ṭuz oranıla F.410 127^b/7

ṭuz etmek bilme-: kendisine yapılan iyiliğin kıymetini bilme-

ṭ.-mezden F.224 122^a/12

ṭ.-mezden it yėgdür F.224 122^a/12

türbe: *(< Ar. turbe)* türbe

t. P.58 4^b/4

usta ʿāşıḳ şāgird ʿāşıḳ t. taḫtası semāʿ oynar P.58 4^b/4

türk (1): köylü; kır insanı, göçebe; kaba ve eğitimsiz

t. F.65 117^b/14, F.67 117^b/15, F.547 131^b/11, F.608 133^b/6, P.152 7^b/8, P.322 13^b/3, P.323 13^b/3, P.586 22^a/2

on t. bir turp ḥayf ol turba F.608 133^b/6

on t. bir turp ḥayf ol turpa P.152 7^b/8

t. aşı ödünç dügün aşı borç F.67 117^b/15

t. aşı ödünç dügün aşı borç P.323 13^b/3

t. iti şehre gelicek Fārsice ürer F.547 131^b/11

t. iti şehre gelicek Fārsīce ürer P.586 22^a/2

vay ol eve ki t. düşe F.65 117^b/14

vay ol eve ki t. düşe P.322 13^b/3

t.+i F.553 132^a/1, P.592 22^a/6

sipāhiyi ṣūf t.+i pāpūç cimrī eyler P.592 22^a/6

sipāhīyi ṣūf t.+i bābic cimrī eyler F.553 132^a/1

Türk (2): Türk

T. P.1^b/5

atalar dėdügümüz T. Türkmen ḳocası degül enbiyā ve evliyādur P.1^b/5

T.+dür P.247 11^a/8

ṭon görkdür er T.+dür P.247 11^a/8

T.+üñ P.226 10^b/4

T.+üñ ṣoñ bilüsi bükādur P.226 10^b/4

Türkmen: Türkmen

T. P.1^b/5

atalar dėdügümüz Türk T. ḳocası degül enbiyā ve evliyādur P.1ᵇ/5

tüy: tüy

t.+in F.338 125ᵇ/8, P.629 23ᵇ/3

atuñ boz at yanına baġlama yā ḫūyın ḫūlanur yā t.+in P.629 23ᵇ/3

atuñı boz at yanına baġlama yā ḫūyın ḫūlanur yā t.+in F.338 125ᵇ/8

U

u: *(Far.)* ve

u. P.135 7ᵃ/7

devlet oġul māl u. taḫıl milk ü degirmen P.135 7ᵃ/7

ucuz: ucuz

u. F.455 129ᵃ/4, P.537 20ᵃ/9

u. etüñ çorbasın it içer P.537 20ᵃ/9

u. etüñ şūrvāsın it içer F.455 129ᵃ/4

ucuzluḳ: ucuzluk, bolluk

u.+da F.634 134ᵃ/14, P.180 8ᵇ/9

ḳızlıḳda boḳ yėyen u.+da utanmış F.634 134ᵃ/14

ḳızlıḳda çoḫ yeyen u.+da utanur P.180 8ᵇ/9

uç: uç

u.+ıla (ucıla) P.81 5ᵃ/10

boḳı çöp u.+ıla yėr olduñ P.81 5ᵃ/10

uç-: uç-

u.Ø F.659 135ᵃ/5, P.206 9ᵇ/8

deve ḳuşına yük getür dėmişler ben ḳuşam dėmiş u. dėmişler deve uçar mı dėmiş F.659 135ᵃ/5

deve ḳuşına yük götür dėmişler ḳuşam dėmiş u. dėmişler deve uçar mı dėmiş P.206 9ᵇ/8

u.-an F.352 126ᵃ/4-5, P.457 17ᵇ/7

alçaḳ u.-an yüce ḳonar yüce u.-an alçaḳ ḳonar F.352 126ᵃ/4-5

alçaḳ u.-an yüce ḳonar yüce u.-an alçaḳ ḳonar P.457 17ᵇ/7

u.-ar F.82 118ᵃ/13, F.659 135ᵃ/6, P.206 9ᵇ/8, P.339 14ᵃ/3

deve ḳuşına yük getür dėmişler ben ḳuşam dėmiş uç dėmişler deve u.-ar mı dėmiş F.659 135ᵃ/6

deve ḳuşına yük götür dėmişler ḳuşam dėmiş uç dėmişler deve u.-ar mı dėmiş P.206 9ᵇ/8

ḳamu ḳuşlar u.-ar nesne yoḳ bıldırcın u.-ar elverdi P.339 14ᵃ/3

ḳamu ḳuşlar u.-ar nesne yoḳ bıldırcın uçdı elverdi dur F.82 118a/13
u.-dı F.82 118a/13
ḳamu ḳuşlar uçar nesne yoḳ bıldırcın u.-dı elverdi dur F.82 118a/13
u.-maz F.44 117a/12, P.300 12b/11
ḳulaġuzsuz ḳuş u.-maz F.44 117a/12
ḳulaġuzsuz ḳuş u.-maz P.300 12b/11

ulu: ulu, yüce; büyük, yetişkin
u. F.1 116a/7, F.176 120b/15, F.396 127a/10, F.502 130b/3, P.436 17a/3
başuña ṭopraḳ ḳoyma ḳoyarsañ u. yerden ḳoy P.436 17a/3
başuña ṭopraḳ ḳoyma ḳoyarsañ u. yėrden ḳoy F.176 120b/15
u. beglerüñ ḳañlısı ṭavşan alur F.502 130b/3
u. sözi yėrde ḳalmaz F.1 116a/7
u. yañılmaz yañılicek ḳatı yañılur F.396 127a/10
u.+lar F.4 116a/10, F.108 119a/5, F.453 129a/2, P.1 2b/5, P.4 2b/7, P.366 14b/10, P.535 20a/8
giçiler ṣu döker u.+lar ṭayınur dėmiş F.453 129a/2
giçiler ṣu döker u.+lar ṭayınur dėmişler P.535 20a/8
u.+lar köpri olsa baṣup geçme F.108 119a/5
u.+lar köpri olsa baṣup geçme P.366 14b/10
u.+lar ögüdin ṭutmayan uluyuḳalur F.4 116a/10
u.+lar sözin dutmayan uluyıḳalur P.4 2b/7
u.+lar sözi yerde ḳalmaz P.1 2b/5
u.+larıla F.66 117b/14
u.+larıla urġan çekişme F.66 117b/14
u.+larla F.630 134a/10, P.176 8b/5, P.324 13b/4
u.+larla keşir ekenüñ yoġunı g.tine gider F.630 134a/10
u.+larla keşir ekenüñ yoġunı g.tine gider P.176 8b/5
u.+larla urġan çekişme P.324 13b/4
u.+laruñ F.3 116a/9, F.316 125a/2, F.376 126b/8, P.3 2b/6, P.481 18a/11, P.607 22b/7
u.+laruñ devlet gidicek ʿaḳlı bile gider P.607 22b/7
u.+laruñ devleti gidicek devlet bile gider F.316 125a/2
u.+laruñ göñli mūm gibi gerek P.481 18a/11
u.+laruñ göñlü mūm bigi gerek F.376 126b/8
u.+laruñ sözi Ḳurʾān'a girmez illā yanınca yeler P.3 2b/6
u.+laruñ sözi Ḳurʾān'a girmez illā yanınca yėler F.3 116a/9
u.+sın F.2 116a/8, P.2 2b/5
u.+sın bilmeyen Tañrı'sın bilmez F.2 116a/8

u.+sın bilmeyen Tañrı'sın bilmez P.2 2b/5
ulu bayram: Ramazan Bayramı
u.+da P.68 5a/1
u.+da aşdan ṣaḳın giçi bayramda etden ṣaḳın P.68 5a/1
uluyıḳal-: feryat edip dur-, ağlayıp dur-, sızlan- krş. *uluyuḳal-*
u.-ur P.4 2b/7
ulular sözin dutmayan u.-ur P.4 2b/7
uluyuḳal-: feryat edip dur-, ağlayıp dur-, sızlan- krş. *uluyıḳal-*
u.-ur F.4 116a/10
ulular ögüdin ṭutmayan u.-ur F.4 116a/10
um-: um-
u.-duġın F.93 118b/7, P.350 14a/10
ḳonuḳ u.-duġın yemez yetürdügin yėr P.350 14a/10
ḳonuḳ u.-duġın yėmez bitüdügin yėr F.93 118b/7
un: un
u. F.71 118a/3, F.201 121b/8, F.458 129a/6, F.525 131a/8, P.328 13b/7, P.541 20b/1, P.563 21a/7
baña iki ṭaş arasından u. getür F.458 129a/6
baña iki ṭaş arasından u. getür P.541 20b/1
çöregüñ böyügi u. çoḳluġundan olur F.525 131a/8
çöregüñ böyüklügi u. çoḳluġından olur P.563 21a/7
degirmene varan u. ügidür evdeki nevbet ṣorar P.328 13b/7
degirmene varan u. ügüdür evdeki nevbet ṣorar F.71 118a/3
ʿilleti ʿillet bil urġana u. ḳoymışlar F.201 121b/8
ur-: vur-; silahla yarala-, öldür-; isabet ettir-; sok- krş. *vur-*
u.Ø F.217 122a/5
iti bir kez u. ölsün bir daḫı vur dirülsün F.217 122a/5
u.-an F.694 136a/5, P.54 4a/11
ilki u.-an oḳçı ṣoñ vuran boḳçı F.694 136a/5
ilk u.-an oḳçı ṣoñra u.-an boḳcı P.54 4a/11
u.-duġı F.528 131a/11, P.566 21a/9
yılan u.-duġı uyumış aç uyumamış F.528 131a/11
yılan u.-duġı uyumış aç uyumamış P.566 21a/9
u.-maġa P.556 21a/1
biñ atmaḳ bir u.-maġa muḥtācdur P.556 21a/1
urġan: urgan
u.+a F.201 121b/8
ʿilleti ʿillet bil u.+a un ḳoymışlar F.201 121b/8
u.+ı F.446 128b/11

her nesnenüñ erkānı vardur oduna gidenüñ u.+ı vardur F.446 128^{b}/11

urġan çekiş-: münakaşa et-, mücadele et-, zıtlaş-

u.-me F.66 117^{b}/14, P.324 13^{b}/4

ulularıla u.-me F.66 117^{b}/14

ulularla u.-me P.324 13^{b}/4

uṣlu: uslu, akıllı (kimse); akıllıca

u. F.130 119^{b}/7, F.167 120^{b}/8, F.346 125^{b}/14, P.305 13^{a}/3, P.389 15^{b}/3, P.425 16^{b}/7, P.637 23^{b}/8

delüden u. ḫaber P.305 13^{a}/3

ḫaberi vėrenden alan u. gerek F.167 120^{b}/8

ḫaberi vėrenden alan u. gerek P.425 16^{b}/7

u. delüye uymaz F.130 119^{b}/7

u. delüye uymaz P.389 15^{b}/3

u. ṣanınç ṣanınca delü evlenmişdür P.637 23^{b}/8

u. ṣanu ṣanınca delü evlenmiş F.346 125^{b}/14

u.+yıla F.296 124^{a}/15, P.244 11^{a}/5

delüyile ḥelvā yemekden u.+yıla ṣavaş yegdür P.244 11^{a}/5

delüyile ḥelvā yėmekden u.+yıla ṣavaş yėgdür F.296 124^{a}/15

uṣluluḳ: usluluk

u.+ı (uṣluluġı) F.218 122^{a}/7

kedinüñ u.+ı ṣıçan görincedür F.218 122^{a}/7

usta: *(< Far. ustād)* usta

u. F.697 136^{a}/8, P.58 4^{b}/3

u. ʿāşıḳ şāgird ʿāşıḳ ṭaraba taḫtası şamāʿ oynar F.697 136^{a}/8

u. ʿāşıḳ şāgird ʿāşıḳ türbe taḫtası semāʿ oynar P.58 4^{b}/3

uṣūlī: *(Ar.)* usulünce

u. P.574 21^{b}/4

u. ṣaḳla ṣıpayı ḳurt yemeye P.574 21^{b}/4

uş: işte krş. *uşda*

u. F.664 135^{a}/11

Ḳayṣerī'de eşek nerdübāna çıḳmış u. eşek u. nerdübān F.664 135^{a}/11

uşacuḳ: ufacık, küçücük

u. P.60 4^{b}/5

ṣaḳṣaġan u. ḳuyruġın yolar P.60 4^{b}/5

uşda: işte krş. *uş*

u. P.211 10^{a}/2

Ḳayṣeri'de eşek nerdübāna çıḳmış u. eşek u. nerdübān P.211 10^{a}/2

utan-: utan-

u.-maz F.443 128[b]/7, P.522 19[b]/8

varın veren u.-maz balduzın alan yad olmaz P.522 19[b]/8

varın vėren u.-maz baldızın alan yad olmaz F.443 128[b]/7

u.-mış F.634 134[a]/14

ḳızlıḳda boḳ yėyen ucuzluḳda u.-mış F.634 134[a]/14

u.-ur P.180 8[b]/9

ḳızlıḳda çoẖ yeyen ucuzluḳda u.-ur P.180 8[b]/9

uvaḳ: ufak, küçük, kırıntı krş. *ıvaḳ*

u. F.601 133[a]/15

ṭoḳ aca u. ṭoġrar F.601 133[a]/15

uy-: uy-, izle-, bağlı kal-, tabi ol-

u.-an F.208 121[b]/14, P.77 5[a]/7

ėle u.-an eşlerin boşar F.208 121[b]/14

s.kine u.-an s.ki gibi başı aşaġa olur P.77 5[a]/7

u.-ar F.622 134[a]/3, P.167 8[a]/10

itiñ aẖṣayaşı gelicek kārivāna u.-ar F.622 134[a]/3

itüñ aẖṣayası gelicek kārbāna u.-ar P.167 8[a]/10

u.-maz F.130 119[b]/7, P.389 15[b]/4

uṣlu delüye u.-maz F.130 119[b]/7

uṣlu delüye u.-maz P.389 15[b]/4

uyı-: koyulaş-, mayalanıp yoğurt ol-. fermantasyon krş. *uyun-*

u.-maz F.83 118[a]/14

ṭamuzlıḳsuz yoġurt u.-maz F.83 118[a]/14

uyḳu: uyku

u. F.426 128[a]/7, P.604 22[b]/6

u. ölümüñ ḳardaşıdur P.604 22[b]/6

u. yaṣduḳ istemez F.426 128[a]/7

uyḳusı gel-: uyuma isteği duy-

u.-en P.505 19[a]/6

u.-en yaṣtuḳ istemez P.505 19[a]/6

uyu-: uyu-

u.-mamış F.528 131[a]/11, P.566 21[a]/10

yılan urduġı uyumış aç u.-mamış F.528 131[a]/11

yılan urduġı uyumış aç u.-mamış P.566 21[a]/10

u.-mış F.528 131[a]/11, P.566 21[a]/9

yılan urduġı u.-mış aç uyumamış F.528 131[a]/11

yılan urduġı u.-mış aç uyumamış P.566 21[a]/9

uyuḳ: bostan korkuluğu krş. *ayaḳ (2)*

u. P.160 8[a]/3

oġrı ḳurda u. aṣṣı etmez ōr.spiye ögüt aṣṣı etmez P.160 8a/3

uyun-: koyulaş-, mayalanıp yoğurt ol-, fermantasyon krş. *uyı-*

u.-maz P.340 14a/5

damuzlıḳsuz yoġurt u.-maz P.340 14a/5

uyur: uyuyan; çevresinden habersiz, bilinçsiz

u. F.573 132b/7, P.652 24a/11

u. ardınca oyanuḳ var F.573 132b/7

u. ardınca oyanuḳ var P.652 24a/11

uzad-: uzat- krş. *uẕad-*

u.-a F.98 118b/12, P.355 14b/3

deveye burç geregise boynın u.-a F.98 118b/12

deveye burç gerek ise boyun u.-a P.355 14b/3

u.-ma F.412 127b/9

şer işi uẕad ḫayra dönsün ḫayr işi u.-ma şerre dönmesün F.412 127b/9

uẕad-: uzat- krş. *uzad-*

u.Ø F.412 127b/8

şer işi u. ḫayra dönsün ḫayr işi uzadma şerre dönmesün F.412 127b/8

uzal-: kop-, parçalan-; yorul-, sıkıl-, güç duruma düş- (?) krş. *üzül-*

u.-ur P.455 17b/6

yoġun incelince ince u.-ur P.455 17b/6

uz gel-: uygun gel-, muvafık ol-, yaraş-

u.-ür F.588 133a/5, P.131 7a/5

ṣaban vaḳtında ṣaġ ḳol oraḳ vaḳtında u.-ür F.588 133a/5

ṣapan vaḳtında ṣaġ ḳol oraḳ vaḳtında u.-ür P.131 7a/5

uzun: uzun

u.+ısa F.100 118b/13

aġaç ne ḳadar u.+ısa göge ėrecegi yoḳ F.100 118b/13

u.+sa P.358 14b/5

aġaç ne ḳadar u.+sa göge ėrmez P.358 14b/5

uzunca: uzunca, devamlı, sürekli

u. F.184 121a/8, P.444 17a/9

dōstıla etmegi incecük u. yėmek gerek F.184 121a/8

dōstla etmegi incecük u. yemek gerek P.444 17a/9

Ü

ü: *(Far.)* ve

ü. P.135 7a/7

devlet oġul māl u taḫıl milk ü. degirmen P.135 7a/7

üç: üç

ü. F.146 120a/4, P.2a/3

er oyunı ü. kez F.146 120a/4

ü. yılda cemʿ eyledüm biñ iki yüz atalar sözin P.2a/3

ü.+e P.405 16a/3

er oyunı ü.+e dek P.405 16a/3

ü.+üz (üçüz) F.457 129a/5, (ücüz) P.540 20a/11

ü.+üz hiciz F.457 129a/5

ü.+üz hicüz P.540 20a/11

üfür-: üfle-

ü.-üp P.464 18a/1

issiden ḳorḳan ṣovuḳ ṣuyı ü.-üp içer P.464 18a/1

ü.-ür F.359 126a/10

issiden ḳorḳan ṣovuḳ ṣuyı ü.-ür içer F.359 126a/10

ügit-: öğüt- krş. *ügüt-*

ü.-ür (ügidür) P.328 13b/7

degirmene varan un ü.-ür evdeki nevbet ṣorar P.328 13b/7

ügüt-: öğüt- krş. *ügit-*

ü.-ür (ügüdür) F.71 118a/3

degirmene varan un ü.-ür evdeki nevbet ṣorar F.71 118a/3

üleşdür-: paylaştır-, taksim et-

ü.-miş F.195 121b/3, P.456 17b/6

cān alıcı oġlancuḳlar ü.-miş anuñ aña benüm bañadur P.456 17b/6

cān alıcı oġlançuḳlar ü.-miş anuñ aña benüm baña tek ḳosun F.195 121b/3

ülüt-: yoldur-, tıraş ettir-

ü.Ø F.644 134b/7, P.190 9a/6

ḳonşuñuñ ṣaḳalın yoldılarsa sen daḫı ṣaḳaluñ ü. F.644 134b/7

ḳoñşınuñ ṣaḳalın yolarlar sen daḫı saḳaluñ ü. P.190 9a/6

ümīḍ: *(< Far. umīḍ)* ümit

ü.+ile F.284 124a/5

dünyāyı ü.+ile yemişlerdür F.284 124a/5

ü.+le P.120 6b/8

dünyāyı ü.+le yemişlerdür P.120 6b/8

ün: ses krş. *öt*

ü.+i F.667 135[a]/13, P.214 10[a]/4, P.432 16[b]/11

davul ü.+i ıraḳdan ḳoyun gelür P.432 16[b]/11

it ü.+i göge aġmaz F.667 135[a]/13

it ü.+i göge aġmaz P.214 10[a]/4

ür-: ür-, havla-

ü.-er F.547 131[b]/12, P.586 22[a]/2

türk iti şehre gelicek Fārsice ü.-er F.547 131[b]/12

türk iti şehre gelicek Fārsīce ü.-er P.586 22[a]/2

üre üre: üre üre, havlaya havlaya

ü. F.454 129[a]/3, P.536 20[a]/8

yavuz it ü. aġıla ḳurt düşürür F.454 129[a]/3

yavuz it ü. aġılı ḳurt düşürür P.536 20[a]/8

ürkit-: ürküt-

ü.-ür (ürkidür) F.577 132[b]/11, P.656 24[b]/4

oransuz oġrı hemān yund ü.-ür P.656 24[b]/4

oransuz oġrı hemān yunṭ ü.-ür F.577 132[b]/11

üst: üst; vücut, beden

ü.+inde F.132 119[b]/9, P.116 6[b]/5, P.391 15[b]/5

et ne deñlü arıḳ olsa etmek ü.+inde yaraşur F.132 119[b]/9

et ne ḳadar arıḳ olsa etmek ü.+inde yaraşur P.391 15[b]/5

gözüñ ü.+inde ḳaşuñ mı var dėmişler melūl olma P.116 6[b]/5

ü.+inden P.263 11[b]/8

ṭaġ ne ḳadar yüce ise yol ü.+inden aşar P.263 11[b]/8

ü.+ine F.280 124[a]/1, F.491 130[a]/7

baḫīl gün olsa kimse ü.+ine ṭoġmazdı F.491 130[a]/7

gözüñ ü.+ine ḳaşuñ mı var dėdiler melūl olursın F.280 124[a]/1

ü.+ünden F.6 116[a]/12

ṭaġ ne ḳadar yüceyise yol ü.+ünden aşar F.6 116[a]/12

ü.+üñe F.299 124[b]/2

ṭon görkdür hem ü.+üñe örtüdür F.299 124[b]/2

üstün: üstün; üst tarafta bulunan, üstteki

ü. F.501 130[b]/2

eşüñ altın yanında işüñ ü. yanında F.501 130[b]/2

ü.+dür F.281 124[a]/3, P.117 6[b]/6

el elden ü.+dür F.281 124[a]/3

el elden ü.+dür P.117 6[b]/6

üş-: üşüş-, birik-, toplan-

ü.-e F.64 117[b]/13, P.321 13[b]/2

vay ol kürke ki bit ü.-e F.64 117[b]/13

vay ol kürke ki bit ü.-e P.321 13b/2

üşit-: üşüt-

ü.-e (üşide) F.61 117b/11, P.318 13b/1

ḳar anuñ-çun yaġa kim ayaḳ ü.-e P.318 13b/1

ḳar anuñ-çun yaġar ki ayaḳ ü.-e F.61 117b/11

üzerine: hakkında

ü. F.115b/8

aṣḥāb-ı etbāʿ-ı Resūl ü. ẕikriñ olsun F.115b/8

üzül-: kop-, parçalan- krş. *uzal-*

ü.-ür F.194 121b/2

yoġın incelince ince ü.-ür F.194 121b/2

üzüm: üzüm

ü. F.531 131a/13, P.569 21a/11

hīc ü. yoḳdur ki götünde çöpi olmaya F.531 131a/13

hīç ü. olmaz ki götinde çöpi olmaya P.569 21a/11

V

vaḳıt: *(< Ar. vaḳt)* vakit krş. *vaḳt*

v. P.197 9a/11

yedük içdük yatacaḳ v. ḳanda gidersiñ P.197 9a/11

vaḳt: *(Ar.)* vakit krş. *vaḳıt*

v. F.651 134b/12

yėdük içdük yatacaḳ v. ḳanda gidersin F.651 134b/12

vaḳtında: vaktinde, zamanında, düşünülen vakitte

v. F.52 117b/3, F.519 131a/4, P.309 13a/5, P.558 21a/3

ẖurūsca ʿaḳluñ yoḳ mıdur v. ötesin P.558 21a/3

ẖurūsca ʿaḳluñ yoḳ mı v. ötesin F.519 131a/4

ṣaru ṣaman v. ṣaru altun olur F.52 117b/3

v. ṣaru ṣaman ṣaru altundur P.309 13a/5

var: var; elde bulunan her şey

v. F.182 121a/6, F.257 123a/11, F.280 124a/2, F.315 125a/1, F.321 125a/7, F.418 128a/2, F.573 132b/7, F.695 136a/7, P.55 4b/1, P.91 5b/9, P.116 6b/5, P.198 9b/1, P.281 12a/10, P.301 13a/1, P.354 14b/3, P.442 17a/7, P.519 19b/6, P.526 19b/11-20a/1, P.596 22a/10, P.606 22b/7, P.612 23a/1, P.652 24a/11

almayı yoḳaru at inince hezār v. iş F.418 128a/2

ʿavret v. kim arpa unın aş eyler ʿavret v. kim kertik başın yaş eyler P.91 5b/9

benüm ol ṭāliʿüm mi v. ki gökden pālān yaġarsa ḳusġunı boġazuma geçe P.198 9^{b}/1
dek duranuñ devece aṣṣısı v. P.354 14^{b}/3
g.tüm g.te degişicek g.tümden ne kelām v. F.695 136^{a}/7
g.tüm g.tüñe degişicek g.tüme ne kelām v. P.55 4^{b}/1
gözüñ üstinde ḳaşuñ mı v. dėmişler melūl olma P.116 6^{b}/5
gözüñ üstine ḳaşuñ mı v. dėdiler melūl olursın F.280 124^{a}/2
her kimüñ bāġı v. yüreginde ṭāġı v. F.182 121^{a}/6
her kimüñ bāġı v. yüreginde ṭāġ v. P.442 17^{a}/7
her nesnenüñ erkānı v. oduna gidenüñ erkānı v. P.526 19^{b}/11-20^{a}/1
itüñ issi varısa ṭavşanuñ Tañrı'sı v. P.281 12^{a}/10
ḳuşlar v. etin yeyeler ḳuş olur et yedüreler P.301 13^{a}/1
ne darum v. ve ne serçeyile daʿvīm v. P.606 22^{b}/7
ne ṭarum v. ve ne sėrçeyile daʿvüm v. F.315 125^{a}/1
oġrıya beglerüñ borcı v. P.519 19^{b}/6
ölü v. şivanına degmez P.596 22^{a}/10
sünnet v. cümle kesmek yoḳ F.257 123^{a}/11
uyur ardınca oyanuḳ v. F.573 132^{b}/7
uyur ardınca oyanuḳ v. P.652 24^{a}/11
yatanuñ oturana borcı v. P.612 23^{a}/1
yatanuñ yörüyene borcı v. F.321 125^{a}/7

v.+dur F.25 116^{b}/12, F.97 118^{b}/11, F.122 119^{b}/1, F.440 128^{b}/5, F.446 128^{b}/11, F.506 130^{b}/7, P.1^{b}/8, P.103 6^{a}/8

almaġuñ ṣatması daḫı v.+dur F.506 130^{b}/7
çoḳ leṭāyifler v.+dur içinde merġūb u mevzūn P.1^{b}/8
dek duranuñ devece aṣṣısı v.+dur F.97 118^{b}/11
her inişüñ yoḳuşı v.+dur F.122 119^{b}/1
her nesnenüñ erkānı v.+dur oduna gidenüñ urġanı v.+dur F.446 128^{b}/11
itüñ issi varısa ṭavşanuñ daḫı Tañrı'sı v.+dur F.25 116^{b}/12
oġrıya beglerüñ borcı v.+dur F.440 128^{b}/5
yalan v.+dur kim gerçekden yegdür P.103 6^{a}/8

v.+ıken F.73 118^{a}/5, P.330 13^{b}/8

gün v.+ıken ṭavaruñ eve getür F.73 118^{a}/5
gün v.+ıken ṭavaruñ eve getür P.330 13^{b}/8

v.+ın F.443 128^{b}/7, P.522 19^{b}/8

v.+ın veren utanmaz balduzın alan yad olmaz P.522 19^{b}/8
v.+ın vėren utanmaz baldızın alan yad olmaz F.443 128^{b}/7

v.+ısa F.115^{b}/3, F.25 116^{b}/11, F.273 123^{b}/11, F.329 125^{a}/14-15, P.39 4^{a}/1, P.281 12^{a}/9, P.527 20^{a}/1, P.620 23^{a}/6

biñ atuñ v.+ısa inişde in bir atuñ v.+ısa yoḳuşda bin F.329 125^{a}/14-15

biñ atuñ v.+ısa inişde in bir atuñ v.+ısa yoḳuşda bin P.620 23^{a}/6

eger artuḳ yėrüñ v.+ısa çalunayum P.527 20^{a}/1

etmegüñ ḥaḳḳı v.+ısa ṭuz anı ḳomaya P.39 4^{a}/1

etmegüñ ḥaḳḳı v.+ısa ṭuz anı ḳomaya F.273 123^{b}/11

itüñ issi v.+ısa ṭavşanuñ daḫı Tañrı'sı vardur F.25 116^{b}/11

itüñ issi v.+ısa ṭavşanuñ Tañrı'sı var P.281 12^{a}/9

ne ḳadar müşkil iş v.+ısa yardımcısı ola F.115^{b}/3

var-: var-, git-; bir durum ya da noktaya gel-; (kadın) evlen-

v.Ø F.49 117^{b}/1, P.306 13^{a}/4

oġlanı yumuşa gönder ardınca v. P.306 13^{a}/4

oġlanı yumuşa ṣal ardınca sen v. F.49 117^{b}/1

v.-an F.71 118^{a}/3, F.228 122^{b}/2, F.696 136^{a}/7, P.57 4^{b}/2, P.328 13^{b}/7, P.548 20^{b}/6

degirmene v.-an un ügidür evdeki nevbet ṣorar P.328 13^{b}/7

degirmene v.-an un ügüdür evdeki nevbet ṣorar F.71 118^{a}/3

ḳoyuna gücile v.-an köpek aṣṣı eylemez F.228 122^{b}/2

oḳunmadın v.-an döşeksüz oturur P.548 20^{b}/6

ṣoḥbete ṣoñra v.-an degerirek olur F.696 136^{a}/7

ṣoḥbete ṣoñra v.-an degerirek olur P.57 4^{b}/2

v.-duġuñ F.96 118^{b}/10, P.353 14^{b}/1

v.-duġuñ yėr körise sen daḫı gözüñ ḳıp F.96 118^{b}/10

v.-duġuñ yėr körse sen de bir gözüñ ḳıp P.353 14^{b}/1

v.-maz F.18 116^{b}/7, P.274 12^{a}/5

even ḳız ere v.-maz varursa da baḫt bulmaz P.274 12^{a}/5

ėven ḳız ere v.-maz varsa daḫı baḫt bulmaz F.18 116^{b}/7

v.-mış F.271 123^{b}/9

ince ḳız ṭonanınca yoġın ḳız ere v.-mış F.271 123^{b}/9

v.-sa F.18 116^{b}/7

ėven ḳız ere varmaz v.-sa daḫı baḫt bulmaz F.18 116^{b}/7

v.-ur F.115^{b}/10, P.1^{b}/1, P.37 3^{b}/10

her sözi ḳancaru v.-ur ʿaḳlıla ol söyleye F.115^{b}/10

her sözi ḳancaru v.-ur bile P.1^{b}/1

ince ḳız donanınca yoġın ḳız ere v.-ur P.37 3^{b}/10

v.-ursa F.417 127^{b}/15, P.274 12^{a}/5

even ḳız ere varmaz v.-ursa da baḫt bulmaz P.274 12^{a}/5

tīmār destemāldür kime v.-ursa silinür F.417 127^{b}/15

varlıḳ: varlık, zenginlik, mal mülk krş. *varlu*
v. P.531 20^{a}/4
eski v. varlıḳdur yeñi v. körlükdür P.531 20^{a}/4
v.+dur P.531 20^{a}/4
eski varlıḳ v.+dur yeñi varlıḳ körlükdür P.531 20^{a}/4

varlu: varlıklı, zengin krş. *varlıḳ*
v. F.450 128^{b}/14
eski v. varludur F.450 128^{b}/14
v.+dur F.450 128^{b}/14
eski varlu v.+dur F.450 128^{b}/14

vaṭan: *(Ar.)* vatan
v.+ı F.414 127^{b}/11
kişinüñ v.+ı īmānıdur F.414 127^{b}/11

vay: vay, eyvah
v. F.64 117^{b}/13, F.65 117^{b}/13, F.243 122^{b}/15, F.314 125^{a}/1, F.520 131^{a}/5, P.1^{b}/9, P.11 3^{a}/2, P.321 13^{b}/2, P.322 13^{b}/3, P.605 22^{b}/5
bir kişi ḳarnına dögerler imiş v. arḳam dėrmiş P.11 3^{a}/2
bir kişinüñ ḳarnın dögerlermiş v. arḳam dėrmiş F.243 122^{b}/15
ḳoyuna ḳurt gelse v. biregüyedür F.520 131^{a}/5
v. aña kim Allāh Taʿālā vėrmeye F.314 125^{a}/1
v. aña kim Allāhu Taʿālā vėrmeye P.605 22^{b}/5
v. aña kim atalar sözi ḳulaġına girmeye P.1^{b}/9
v. ol eve ki türk düşe F.65 117^{b}/13
v. ol eve ki türk düşe P.322 13^{b}/3
v. ol kürke ki bit üşe F.64 117^{b}/13
v. ol kürke ki bit üşe P.321 13^{b}/2

vāzgėç-: *(< Far. vāz < bāz + T. gėç-)* vazgeç- krş. *vāzgel-*
v.-düm F.660 135^{a}/7
bir ḳalendere īmān getür dėmişler andan daḫı v.-düm dėmiş F.660 135^{a}/7

vāzgel-: *(< Far. vāz < bāz + T. gel-)* vazgeç- krş. *vāzgėç-*
v.-düm P.207 9^{b}/7
bir ḳalendere īmān getür demişler andan daḫı v.-düm dėmiş P.207 9^{b}/7

ve: *(Ar.)* ve
v. F.115^{b}/6, F.26 116^{b}/12, F.128 119^{b}/6, F.276 123^{b}/13, F.313 124^{b}/15, F.315 125^{a}/1, F.496 130^{a}/13, F.523 131^{a}/6, P.1^{b}/6, P.1^{b}/7, P.112 6^{b}/2, P.196 9^{a}/10, P.554 20^{b}/10, P.606 22^{b}/6
atalar dėdügümüz Türk Türkmen ḳocası degül enbiyā v. evliyā-dur P.1^{b}/6

beglere v. ʿavrete inanma aḳar ṣuya ṭayanma F.26 116[b]/12
ben istemez miyem ḳayınatam ḳaṣṣāb ola v. ḳayınanam ḥammāmcı ola F.496 130[a]/13
bī-devlete ölüm v. ögüt ḥaḳdur evvel kev kişilere P.554 20[b]/10
bir ḳoyuna v. biñ ḳoyuna daḫı bir çōbān gerek F.523 131[a]/6
ḳorḳaḳ bāzirgān ne aṣṣı ėder v. ne ziyān F.313 124[b]/15
müdām anı ẕikr eylesün hem resūline ṣalavāt v. selām-ı bī-ḥadd-i bī-pāyān F.115[b]/6
ne buldum v. ne yava ḳıldum F.276 123[b]/13
ne buldum v. ne yavı ḳıldum P.112 6[b]/2
ne darum var v. ne serçeyile daʿvīm var P.606 22[b]/6
ne ṭarum var v. ne sėrçeyile daʿvüm var F.315 125[a]/1
ne yavuz ol aṣıl v. ne yavaş ol baṣıl F.128 119[b]/6
sözlerini āyāt v. ḥadīs̱den aldılar P.1[b]/7
yavuz it ne kendü yėr v. ne biregüye yedürür P.196 9[a]/10

ve le-ḳad kerremnā benī ādeme: *(Ar.)* "Biz, hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık." Kur'ân: 17 İsrâ 70
v. F.115[b]/9
Ḥak Taʿālā buyurur: v. F.115[b]/9

ver-: ver- krş. *vėr-*
v.-en P.522 19[b]/8
varın v.-en utanmaz balduzın alan yad olmaz P.522 19[b]/8
v.-ince F.269 123[b]/7
ṣorup v.-ince vurup vėr F.269 123[b]/7

vėr-: ver-; evlendir-; bildir-, ulaştır-; sahip olmasını sağla-; öde-; bırak-, bağışla-; harca-, sarf et- krş. *ver-*
v.Ø F.252 123[a]/7, F.269 123[b]/7, F.554 132[a]/2, F.593 133[a]/9, P.18 3[a]/7, P.35 3[b]/9, P.137 7[a]/9, P.553 20[b]/10, P.593 22[a]/7
ḳaşuġıla aş v. ṣapıla gözin çıḳarma P.553 20[b]/10
ḳazan ḳazan ḳazana v. artuġın ḳazmaya F.554 132[a]/2
ḳazan ḳazan ḳazana v. artuġın ḳazmaya vėr P.593 22[a]/7
ḳızı ere v. köpri kes P.137 7[a]/9
ḳızı v. köpri kes F.593 133[a]/9
ṣorup verince vurup v. F.269 123[b]/7
ṣorup vėrince vurup v. P.35 3[b]/9
ṭoḳuzı v. onı ḳurtar F.252 123[a]/7
v. ödegi ḳurtar P.18 3[a]/7
v.-en F.120 119[a]/14, F.443 128[b]/7, P.379 15[a]/8
varın v.-en utanmaz baldızın alan yad olmaz F.443 128[b]/7
v.-en alur alan vėrür F.120 119[a]/14
v.-en alur alan vėrür P.379 15[a]/8

v.-eyin F.343 125b/13
dutalum bir deve bir aḳcaya ne v.-eyin F.343 125b/13
v.-ince P.35 3b/8
ṣorup v.-ince vurup vėr P.35 3b/8
v.-meye F.314 125a/1, P.605 22b/6
vay aña kim Allāh Taʿālā v.-meye F.314 125a/1
vay aña kim Allāhu Taʿālā v.-meye P.605 22b/6
v.-mezse P.82 5a/11
yeñgeñden iste vėrürse de yeñgeñ v.-mezse de yeñgeñ P.82 5a/11
v.-mişler F.149 120a/6
Cuḥa'ya muḥtesiblıḳ v.-mişler evvelā atasın ḥaḳlamış F.149 120a/6
v.-sün F.116a/3, P.2b/1
bu sözleri cemʿ eyleyene tevfīḳ-i īmān v.-sün Ḫalīl P.2b/1
bu sözleri cemʿ ėdene tevfīḳ-i īmān v.-sün Celīl F.116a/3
v.-üp F.253 123a/8, F.470 129b/3, F.497 130a/14, P.19 3a/7
borcuñ emin bilürem v.-üp ḳurtulmaḳdur F.497 130a/14
iki v.-üp bir alma yigit dėyüp ḳarı alma F.253 123a/8
iki v.-üp bir alma yigit v.-üp ḳarı alma P.19 3a/7
ḳaşuġıla aş v.-üp ṣapuyıla gözin çıḳarma F.470 129b/3
v.-ür F.120 119a/14, F.304 124b/7, P.379 15a/8
Tañrı vėrmelü olıcaḳ leglek yuvasında daḫı v.-ür F.304 124b/7
vėren alur alan v.-ür F.120 119a/14
vėren alur alan v.-ür P.379 15a/8
v.-ürse P.82 5a/11
yeñgeñden iste v.-ürse de yeñgeñ vėrmezse de yeñgeñ P.82 5a/11
v.-ürseñ F.557 132a/5, P.598 22a/11
elüñile v.-ürseñ aş olur ṣoñra ḳalan ṣavaş olur F.557 132a/5
elüñle v.-ürseñ aş olur ṣoñra ḳalan ṣavaş olur P.598 22a/11

vėrmelü ol-: vermek iste-
v.-ıcaḳ F.304 124b/7, P.252 11a/11
Tañrı v.-ıcaḳ leglek yuvasında daḫı vėrür F.304 124b/7
Tañrı v.-ıcaḳ leglek yuvasında daḫı yavur P.252 11a/11

ve's- selām: *(Ar.)* "işte o kadar, son söz şudur" anlamlarında kullanılan bir söz
v. F.116a/5, P.2b/3
bu kitāb pür-pendile ḫatm olduḳda temām hicretüñ sekiz yüz seksen beşi olmışdı v. F.116a/5
bu kitāb pür-pendle ḫatm olduḳda temām hicretüñ sekiz yüz seksen beşi olmışdı v. P.2b/3

vur-: vur-; silahla yarala-, öldür-; isabet ettir- krş. *ur-*

v.Ø F.217 122[a]/6
iti bir kez ur ölsün bir daḫı v. dirülsün F.217 122[a]/6
v.-an F.694 136[a]/6
ilki uran oḳçı ṣoñ v.-an boḳçı F.694 136[a]/6
v.-maġa F.517 131[a]/2
biñ atmaḳ bir v.-maġa muḥtācdur F.517 131[a]/2
v.-up F.269 123[b]/7, P.35 3[b]/9
ṣorup verince v.-up vėr F.269 123[b]/7
ṣorup vėrince v.-up vėr P.35 3[b]/9
vurġun: vurgun, sıkıntı, keder
v. F.383 126[b]/14, P.489 18[b]/6
ėlile gelen v. dügün bayramdur F.383 126[b]/14
ėlle gelen v. dügündür P.489 18[b]/6

Y

yā: *(Far.)* ya, ya da, veya
y. F.482 129[b]/14
düşmāna yaraḳ gerek y. düşmāndan ıraḳ gerek F.482 129[b]/14
yabān: *(< Far. yābān)* yaban, ıssız kır, ova krş. *yāban*
y.+da P.426 16[b]/7
evde bir kez ölince y.+da biñ ölür P.426 16[b]/7
yāban: *(< Far. yābān)* yaban, ıssız kır, ova krş. *yabān*
y.+da F.168 120[b]/8
evde bir kez ölince y.+da biñ kez öl F.168 120[b]/8
yad: yad, yabancı
y. F.443 128[b]/7, P.522 19[b]/9, P.47 4[a]/7
varın veren utanmaz balduzın alan y. olmaz P.522 19[b]/9
varın vėren utanmaz baldızın alan y. olmaz F.443 128[b]/7
y. ölüsin s.ksün bizden ıraġ olsun P.47 4[a]/7
yaġ: yağ
y. F.247 123[a]/4, F.372 126[b]/5, P.477 18[a]/9
keçiye cānu ḳayusı ḳaṣāba y. ḳayusı F.247 123[a]/4
ḳınadan ġayrı nesne y. götürmez F.372 126[b]/5
ḳoyundan ġayrı nesne y. götürmez P.477 18[a]/9
y.+ı F.681 135[b]/10, P.14 3[a]/4, P.230 10[b]/6
keçiye cānı ḳayusı ḳaṣaba y.+ı ḳayusı P.14 3[a]/4
y.+ı çoġ olan ḳoca ṭ.şağına dürter P.230 10[b]/6
y.+ı çoḳ ḳoça ṭ.şağına dürter F.681 135[b]/10

y.+ına F.532 131^a/14, P.570 21^b/1
y.+ına ḳıymayan çöregin yavan yėr P.570 21^b/1
y.+ına ḳıymayan çöregin yoz yėr F.532 131^a/14

yaġ-: yağ-
y.-a P.318 13^a/11
ḳar anuñ-çun y.-a kim ayaḳ üşide P.318 13^a/11
y.-ar F.61 117^b/10
ḳar anuñ-çun y.-ar ki ayaḳ üşide F.61 117^b/10
y.-arsa F.653 134^b/15, P.198 9^b/1
benüm ol ṭālıġım yoḳdur ki gökden palān y.-arsa ḳusḳunı boġazıma geçe F.653 134^b/15
benüm ol ṭāliʿüm mi var ki gökden pālān y.-arsa ḳusġunı boġazuma geçe P.198 9^b/1
y.-ıcaḳ P.107 6^a/10
yaġmur y.-ıcaḳ yaruḳ ṭolar P.107 6^a/10

yaġı: düşman, hasım
y. F.160 120^b/2, P.418 16^b/2
y. yalan ḳış gerçek F.160 120^b/2
y. yalan ḳış gerçek P.418 16^b/2
y.+dur F.211 122^a/1
odıla ṣu dilsüz y.+dur F.211 122^a/1

yaġır: yağır, sırtı yaralı
y. F.361 126^a/12, P.466 18^a/2
ḳaşaġı al āẖūra gir y. at bellüdür P.466 18^a/2
ḳaşaġuyı al āẖūra gir y. at bellüdür F.361 126^a/12

yaġmur: yağmur
y. P.107 6^a/10
y. yaġıcaḳ yaruḳ ṭolar P.107 6^a/10
y.+a F.309 124^b/12, P.257 11^b/4
geçmiş y.+a kepenek alup çapınma F.309 124^b/12
geçmiş y.+a kepenek dutmaḳ olmaz P.257 11^b/4
y.+da F.487 130^a/3, P.5 2^b/8
altun yerde paslanmaz ṭaş y.+da ıṣlanmaz P.5 2^b/8
y.+da düşmān<uñ> ḳoyunı ṣatulsun dōstuñ atı F.487 130^a/3
y.+dan F.579 132^b/13
altun yėrde paslanmaz ṭaş y.+dan ıṣlanmaz F.579 132^b/13

yaġmurlu: yağmurlu; bereketli
y. F.486 130^a/3
ḳışuñ ṭumanlu yazuñ y. olsun F.486 130^a/3

yaḳ-: yak-

y.-masun F.626 134[a]/7, P.172 8[b]/3
yigitlik bir oddur ṣaḳın seni y.-masun F.626 134[a]/7
yigitlik bir oddur ṣaḳın seni y.-masun P.172 8[b]/3

yaḳın: yakın
y. F.586 133[a]/3, P.129 7[a]/3
ḳardaşdan ḳarın y. P.129 7[a]/3
ḳarṭaşdan ḳarın y. F.586 133[a]/3

yala-: yala-
y.-r F.87 118[b]/2, P.344 14[a]/7
bal dutan barmaġın y.-r P.344 14[a]/7
bal ṭutan barmaġın y.-r F.87 118[b]/2

yalan: yalan
y. F.160 120[b]/2, P.103 6[a]/8, P.418 16[b]/2
yaġı y. ḳış gerçek F.160 120[b]/2
yaġı y. ḳış gerçek P.418 16[b]/2
y. vardur kim gerçekden yegdür P.103 6[a]/8

yalım: mertebe, derece
y.+ı F.390 127[a]/4, F.406 127[b]/3, P.499 19[a]/3
borçlunuñ y.+ı alçaḳ olur F.390 127[a]/4
borçlunuñ y.+ı alçaḳ olur P.499 19[a]/3
eksükligile böyüyenüñ y.+ı alçaḳ olur F.406 127[b]/3

yaluñuz: yalnız
y. F.112 119[a]/8, F.222 122[a]/10, F.350 126[a]/2, P.371 15[a]/2, P.641 23[b]/11
ḳāżıya y. giren saḳalın sıġayıp çıḳar F.350 126[a]/2
ḳāżıya y. giren ṣaḳalın sıġayup çıḳar P.641 23[b]/11
y. elüñ āvāzı çıḳmaz F.222 122[a]/10
y. ṭaş dīvār olmaz F.112 119[a]/8
y. ṭaş dīvār olmaz P.371 15[a]/2

yan: yan; etraf, civar; birlikte, beraber
y.+ına F.338 125[b]/8, P.629 23[b]/3
atuñ boz at y.+ına baġlama yā ḫūyın ḫūlanur yā tüyin P.629 23[b]/3
atuñı boz at y.+ına baġlama yā ḫūyın ḫūlanur yā tüyin F.338 125[b]/8
y.+ında F.54 117[b]/5, F.463 129[a]/12, F.501 130[b]/2-3, P.311 13[a]/7
digrenden ḳorḳan porsuḳ ḥirmān y.+ında n'eyler F.463 129[a]/12
eşüñ altın y.+ında işüñ üstün y.+ında F.501 130[b]/2-3
ḳutsuz ḳuşuñ yuvası ṭoġan y.+ında olur F.54 117[b]/5
ḳutsuz ḳuşuñ yuvası ṭoġan y.+ında olur P.311 13[a]/7
y.+uña F.105 119[a]/2, F.215 122[a]/4, P.363 14[b]/8
danışacaġuñ yoġısa börküñ y.+uña ḳo P.363 14[b]/8

iti añ aġacı y.+uña ḳo F.215 122ª/4
ṭanışıḳcuñ yoġusa börküñ y.+uña ḳo F.105 119ª/2

yan-: yan-
y.-ar F.331 125ᵇ/1, F.580 132ᵇ/14, P.6 2ᵇ/9, P.622 23ª/8
evde her odun y.-ar eyle ṭaġda y.-ar F.580 132ᵇ/14
ḳurı yanınca yaş y.-ar P.622 23ª/8
ḳurı yanında yaş da y.-ar F.331 125ᵇ/1
odda her odun y.-ar eyle ṭaġda y.-ar P.6 2ᵇ/9
y.-maz F.63 117ᵇ/12, P.320 13ᵇ/2
delīlsüz çırāḳ y.-maz P.320 13ᵇ/2
sebebsüz söz söylenmez delīlsüz çırāġ y.-maz F.63 117ᵇ/12

yaña: yana, tarafa
y. F.464 129ª/13
gün ḳandan ṭoġarsa elüñ o y. çön F.464 129ª/13

yancuḳ: para kesesi, koyun cebi; at zırhı, eyer takımı
y. F.250 123ª/6, P.17 3ª/6
yigit ḫōş y. boş F.250 123ª/6
yigit ḫōş y. boş P.17 3ª/6
y.+ıdur (yancuġıdur) F.102 118ᵇ/15, P.360 14ᵇ/6
kişinüñ yoldaşı y.+ıdur F.102 118ᵇ/15
kişinüñ yoldaşı y.+ıdur P.360 14ᵇ/6
y.+um (yancuġum) F.657 135ª/3, P.204 9ᵇ/5
çabalama ögrenürsin y.+um F.657 135ª/3
çabalama ögrenürsin y.+um P.204 9ᵇ/5
y.+um iseñ (yancuġum iseñ) F.449 128ᵇ/13
at mı ṣatduñ gümişlü y.+um iseñ kesil F.449 128ᵇ/13
y.+umısañ (yancuġumısañ) P.530 20ª/4
atumı ṣatduñ gümişli y.+umısañ kesil P.530 20ª/4

yañıl-: yanıl-
y.-icek F.396 127ª/10
ulu yañılmaz y.-icek ḳatı yañılur F.396 127ª/10
y.-maz F.396 127ª/10
ulu y.-maz yañılicek ḳatı yañılur F.396 127ª/10
y.-ur F.396 127ª/10
ulu yañılmaz yañılicek ḳatı y.-ur F.396 127ª/10

yanın: yan yan, yampiri yampiri, bir yana eğilerek
y. F.333 125ᵇ/3, P.624 23ª/10
engece niçün y. yörürsin dėmişler yigide niçe yörürse yaraşur dėmiş F.333 125ᵇ/3

yengece niçün y. yörürsin dėmişler yigide niçe yörürse yaraşur dėmiş P.624 23^{a}/10

yanın al-: yanına yaklaş-, yanında bulun-, etrafına toplan-

y.Ø F.559 132^{a}/7, P.600 22^{b}/2

ḳarı bağla y. ağla F.559 132^{a}/7

ḳarı bağla y. ağla P.600 22^{b}/2

yanınca: yanında, beraberinde, birlikte krş. *yanında*

y. F.115^{b}/12, F.3 116^{a}/9, P.2^{a}/7, P.3 2^{b}/7, P.622 23^{a}/8

atalar sözi Ḳurʾān'a girmez illā y. yėlişür P.2^{a}/7

atalar sözi Ḳurʾān'a girmez y. yėlişür F.115^{b}/12

ḳurı y. yaş yanar P.622 23^{a}/8

ulularuñ sözi Ḳurʾān'a girmez illā y. yeler P.3 2^{b}/7

ulularuñ sözi Ḳurʾān'a girmez illā y. yėler F.3 116^{a}/9

yanında: yanında, beraberinde, birlikte krş. *yanınca*

y. F.331 125^{b}/1

ḳurı y. yaş da yanar F.331 125^{b}/1

yanḳu: yankı

y.+dan F.210 121^{b}/15

y.+dan ḳaya yıḳılur bühtāndan ölür er F.210 121^{b}/15

yañşaḳ: yersiz ve çok konuşan, geveze

y.+ı (yañşağı) F.649 134^{b}/11, P.195 9^{a}/9

y.+ı ṣağır s.ker F.649 134^{b}/11

y.+ı ṣağır s.ker P.195 9^{a}/9

yap-: yap-, inşa et-; kapa-

y.Ø F.85 118^{b}/1, P.342 14^{a}/6

aḫşamdan ṣoñra ḳapuñı y. F.85 118^{b}/1

aḫşamdan ṣoñra ḳapuñ y. P.342 14^{a}/6

y.-ar F.200 121^{b}/8

gözsüz ḳuşuñ yuvasın Tañrı Taʿālā y.-ar F.200 121^{b}/8

y.-maz F.223 122^{a}/12

ʿavret düzdügi evi Tañrı yıḳmaz ʿavret bozduğı evi Tañrı y.-maz F.223 122^{a}/12

yapıl-: yapıl-, inşa edil-; kapan-

y.-dısa F.379 126^{b}/10, P.485 18^{b}/3

ağaç ḳapu y.-dısa altun ḳapu açıldı F.379 126^{b}/10

ağaç ḳapu y.-dısa altun ḳapu açıldı P.485 18^{b}/3

y.-maz P.33 3^{b}/7

heliksüz dīvār y.-maz P.33 3^{b}/7

y.-mış F.180 121^{a}/4, P.439 17^{a}/5

evüñ y.-mış ʿavretüñ ṭutulmış ṭonuñ dikilmiş F.180 121^{a}/4

evüñ y.-mış donuñ dikilmiş P.439 17[a]/5

yapu: yapı, bina

y.+dan F.111 119[a]/7, P.370 15[a]/2

yapu ṭaşı y.+dan ḳalmaz F.111 119[a]/7

yapu ṭaşı y.+dan ḳalmaz P.370 15[a]/2

yapu ṭaşı: bina taşı, binanın ağırlığını çeken esas taş

y. F.111 119[a]/7, P.370 15[a]/2

y. yapudan ḳalmaz F.111 119[a]/7

y. yapudan ḳalmaz P.370 15[a]/2

yar: uçurum

y.+a F.420 128[a]/3

deveye binüp y.+a puṣma F.420 128[a]/3

yār: *(Far.)* yâr, sevgili, dost, arkadaş

y. F.92 118[b]/6, P.349 14[a]/9

ʿaybsuz y. isteyen yārsuz ḳalur F.92 118[b]/6

ʿaybsuz y. isteyen yārsuz ḳalur P.349 14[a]/9

y.+dan F.241 122[b]/13, P.237 10[b]/11

y.+dan ḫayr gelmez F.241 122[b]/13

y.+dan ḫayr gelmez P.237 10[b]/11

yar-: yar-

y.-ar F.181 121[a]/5, P.441 17[a]/6

ṭamaʿ ṭaş y.-ar ṭaş baş P.441 17[a]/6

ṭamaʿ ṭaş y.-ar ṭaş baş y.-ar F.181 121[a]/5

yara-: yara-, yarar sağla-; uygun ol-, elverişli ol-

y.-dı F.670 135[a]/15, P.218 10[a]/7

it boḳı kefārete y.-dı ol daḫı bulunmadı P.218 10[a]/7

it boḳı keferede y.-dı ol daḫı bulunmadı F.670 135[a]/15

y.-mayanı F.378 126[b]/9, P.484 18[b]/3

baña y.-mayanı bir pūla almazam F.378 126[b]/9

baña y.-mayanı bir pūla almazam P.484 18[b]/3

y.-maz F.435 128[a]/15, P.515 19[b]/3

boġaza yumruḳ y.-maz F.435 128[a]/15

boġaza yumruḳ y.-maz P.515 19[b]/3

y.-r F.305 124[b]/8, P.253 11[b]/1

kime ḳuş y.-r kime ḳurt P.253 11[b]/1

kime ṭavşan y.-r kime ḳurt F.305 124[b]/8

yaraḳ: silah

y. F.482 129[b]/14

düşmāna y. gerek yā düşmāndan ıraḳ gerek F.482 129[b]/14

y.+ı (yaraġı) F.564 132[a]/12, P.659 24[b]/6

er yılan olmaya y.+ı yılan ola F.564 132[a]/12
er yılan olmaya y.+ı yılan ola P.659 24[b]/6

yaraḳla-: hazırla-
y.Ø F.191 121[a]/14, P.451 17[b]/3
ayuyı beliñlet temāşāya baḳ ḳurdı beliñlet kefen y. F.191 121[a]/14
ayuyı böglet temāşāya baḳ ḳurd böglet kefen y. P.451 17[b]/3

yar(a)ş-: yaraş-, yakış-, uygun ol-, layık ol-
y.-ur (yaraşur) F.132 119[b]/9, F.333 125[b]/4, P.118 6[b]/7, P.391 15[b]/5, P.624 23[a]/9
dögülmek eşege y.-ur edebsüzlıḳ eyleme P.118 6[b]/7
engece niçün yanın yörürsin dėmişler yigide niçe yörürse y.-ur dėmiş F.333 125[b]/4
et ne deñlü arıḳ olsa etmek üstinde y.-ur F.132 119[b]/9
et ne ḳadar arıḳ olsa etmek üstinde y.-ur P.391 15[b]/5
yengece niçün yanın yörürsin dėmişler yigide niçe yörürse y.-ur dėmiş P.624 23[a]/9
y.-ur (yarşur) F.282 124[a]/3
dögülmek eşege y.-ur edebsüzlik ėtme F.282 124[a]/3

yardım: yardım
y.+ın F.308 124[b]/11, P.256 11[b]/3
cühūd etmegin yeyen cühūd y.+ın ḳovar P.256 11[b]/3
cühūd etmegin yėyen yine cühūd y.+ın ḳovar F.308 124[b]/11

yardımcı: yardımcı
y.+sı F.115[b]/3
ne ḳadar müşkil iş varısa y.+sı ola F.115[b]/3

yarı-: aydınlan-, parla-; tam ol-, kemale gel-
y.-maz F.345 125[b]/14, P.636 23[b]/8
bir çiçegile yaz y.-maz F.345 125[b]/14
bir çiçekle yaz y.-maz P.636 23[b]/8

yarıcu: yardımcı
y.+ñ F.203 121[b]/9-10
daʿvicüñ dāniş-mend oldı y.+ñ Allāh olsun F.203 121[b]/10

yarıl-: yarıl-
y.-sa F.15 116[b]/4, P.271 12[a]/2
ḳol ṣınsa yeñ içinde baş y.-sa börk içinde P.271 12[a]/2
ḳol ṣınsa yėñ içinde baş y.-sa börk içinde F.15 116[b]/4

yarım: yarım
y. F.76 118[a]/7, P.333 13[b]/10
y. güne yarış yoḳdur F.76 118[a]/7
y. güne yarış yoḳdur P.333 13[b]/10

yarış: ikiye bölme, taksim
y. F.76 118a/8, P.333 13b/10
yarım güne y. yoḳdur F.76 118a/8
yarım güne y. yoḳdur P.333 13b/10
yār olugör-: *(Far.+T.)* dost ol-
y.-Ø F.413 127b/10
sen saña y. saña yār eksük degil F.413 127b/10
yārsuz ḳal-: sevecek ya da evlenecek kimseyi bulama-
y. F.92 118b/6, P.349 14a/10
ʿaybsuz yār isteyen y.-ur F.92 118b/6
ʿaybsuz yār isteyen y.-ur P.349 14a/10
yaruḳ: yarık
y. P.107 6a/10
yaġmur yaġıcaḳ y. ṭolar P.107 6a/10
yaṣduḳ: yastık krş. *yaṣtuḳ*
y. F.426 128a/7
uyḳu y. istemez F.426 128a/7
yaṣtuḳ: yastık krş. *yaṣduḳ*
y. P.505 19a/6
uyḳusı gelen y. istemez P.505 19a/6
yaş (1): yaş, ıslak, nemli; kurumamış, taze
y. F.331 125b/1, P.622 23a/8
ḳurı yanınca y. yanar P.622 23a/8
ḳurı yanında y. da yanar F.331 125b/1
y.+ıken F.462 129a/10
çıbuġı y.+ıken egmek gerek ṣoñra egin vėrmez F.462 129a/10
y.+ken P.545 20b/4
çıbuḳ y.+ken egmek gerek ṣoñra egin vėrmez P.545 20b/4
yaş (2): yaş, ömür
y.+ın F.480 129b/12
köse eveden yaşamayınca y.+ın Allāh'dan ġayrı kimse bilmez F.480 129b/12
yaşa-: yaşa-
y.-mayınca F.480 129b/12
köse evden y.-mayınca yaşın Allāh'dan ġayrı kimse bilmez F.480 129b/12
yaş eyle-: yaş et-, ıslat-
y.-r P.91 5b/9
ʿavret var kim arpa unın aş eyler ʿavret var kim kertik başın y.-r P.91 5b/9

yat-: yat-; uzan-; yatıp uyu-

y.Ø F.541 131^b/6, P.580 21^b/9

evüñ yatdı sen ṭur evüñ ṭurdı sen y. F.541 131^b/6

evüñ yatdı sen ṭur ṭavaruñ doydı sen y. P.580 21^b/9

y.-acaḳ F.651 134^b/12, P.197 9^a/11

yedük içdük y.-acaḳ vaḳıt ḳanda gidersiñ P.197 9^a/11

yėdük içdük y.-acaḳ vaḳt ḳanda gidersin F.651 134^b/12

y.-anuñ F.321 125^a/7, P.612 22^b/11

y.-anuñ oturana borcı var P.612 22^b/11

y.-anuñ yörüyene borcı var F.321 125^a/7

y.-dı F.541 131^b/6, P.580 21^b/8

evüñ y.-dı sen ṭur evüñ ṭurdı sen yat F.541 131^b/6

evüñ y.-dı sen ṭur ṭavaruñ doydı sen yat P.580 21^b/8

y.-duġı F.145 120^a/3, P.404 16^a/2

keçi y.-duġı yėri eşer yatur P.404 16^a/2

kėçi y.-duġı yėri eşür yatur F.145 120^a/3

y.-madan P.532 20^a/6

devletlünüñ ayaġı ḳatında yatmaḳ yegdür bī-devletüñ başı ḳatında y.-madan P.532 20^a/6

y.-maḳ F.451 128^b/15, P.532 20^a/5

devletlünüñ ayaġı ḳatında y.-maḳ yegdür bī-devletüñ başı ḳatında yatmadan P.532 20^a/5

devletlünüñ ayaġı ḳatında y.-maḳ yėgdür bī-devletüñ başı ḳatında yatmaḳdan F.451 128^b/15

y.-maḳdan F.451 129^a/1

devletlünüñ ayaġı ḳatında yatmaḳ yėgdür bī-devletüñ başı ḳatında y.-maḳdan F.451 129^a/1

y.-up F.683 135^b/12, P.40 4^a/1

beg danası gibi y.-up gevşeme görsetme P.40 4^a/1

beg ṭanası bigi y. gevşer F.683 135^b/12

y.-ur F.145 120^a/3, F.274 123^b/11, F.307 124^b/10, F.544 131^b/9, P.110 6^b/1, P.255 11^b/2, P.404 16^a/2, P.583 21^b/11

keçi yatduġı yėri eşer y.-ur P.404 16^a/2

kėçi yatduġı yėri eşür y.-ur F.145 120^a/3

y.-ur ḳurtdan yeler tilki yegdür P.110 6^b/1

y.-ur ḳurtdan yėler köpek yėgdür F.274 123^b/11

y.-ur öküze yėm yoḳdur F.544 131^b/9

y.-ur öküze yėm yoḳdur P.583 21^b/11

y.-ur sipāhīden yeler köpek yegdür P.255 11^b/2

y.-ur sipāhīden yėler köpek yėgdür F.307 124^b/10

y.-ursa F.617 133b/13, P.162 8a/5
dilkü ne ḳadar y.-ursa ėñi ol ḳadar yėler F.617 133b/13
tilkü ne ḳadar y.-ursa ėñi ol ḳadar yėler P.162 8a/5
yatış durış: yatıp kalkma; yol yöntem krş. *yatış ṭurış*
y. P.406 16a/3
bir daḫı gelin olsam y. ögrenürdüm P.406 16a/3
yatış ṭurış: yatıp kalkma; yol yöntem krş. *yatış durış*
y. F.147 120a/5
bir daḫı gelin olsam y. ögrenürdüm F.147 120a/5
yav- (?): yaklaştır-, yakına getir-
y.-ur
Tañrı vėrmelü olıcaḳ leglek yuvasında daḫı y.-ur P.252 11a/11
yava ḳıl-: *(< Far. yāve+T. ḳıl-)* yitir-, kaybet- krş. *yavı ḳıl-*
y.-dum F.276 123b/13
ne buldum ve ne y.-dum F.276 123b/13
yavan: yavan, tatsız tuzsuz
y. P.570 21b/2
yağına ḳıymayan çöregin y. yėr P.570 21b/2
yavaş ol-: yumuşak huylu ol-, mülayim ol-
y.Ø F.128 119b/6, P.387 15b/2
ne yavuz ol aṣıl ne y. baṣıl P.387 15b/2
ne yavuz ol aṣıl ve ne y. baṣıl F.128 119b/6
yavı ḳıl-: *(< Far. yāve+T. ḳıl-)* yitir-, kaybet- krş. *yava ḳıl-*
y.-dum P.112 6b/2
ne buldum ve ne y.-dum P.112 6b/2
yavrı: yavru
y.+sın F.415 127b/12
çaylağa ṣormışlar anasın ḳoyup y.+sın neye ḳaparsın āvāzı ḳulağuma ḫoş gelür dėmiş F.415 127b/12
yavuz: sert, haşin; saldırgan; etkisi çok güçlü, keskin
y. F.106 119a/3, F.225 122a/14, F.354 126a/6, F.454 129a/3, F.650 134b/11, P.196 9a/10, P.364 14b/9, P.536 20a/8
cān alıcıdan ḳorḳup oğlancuḳlaruñ y. ögretme F.225 122a/14
y. baş issine ṭoñuz gütdürür F.106 119a/3
y. baş issine ṭoñuz gütdürür P.364 14b/9
y. it ne kendü yėr ne biregü köpege yėdürür F.650 134b/11
y. it ne kendü yėr ve ne biregüye yedürür P.196 9a/10
y. it üre üre ağıla ḳurt düşürür F.454 129a/3
y. it üre üre ağılı ḳurt düşürür P.536 20a/8
y. sirke küpine ziyān eyler F.354 126a/6

yavuz ol-: saldırganlaş-

y.Ø F.128 119^b/5, P.387 15^b/2

ne y. aṣıl ne yavaş ol baṣıl P.387 15^b/2

ne y. aṣıl ve ne yavaş ol baṣıl F.128 119^b/5

yay: yay

y.+ı F.485 130^a/2

biñ aḳcalıḳ ḳılıcı çek bir aḳcalıḳ y.+ı çekme F.485 130^a/2

yā... ya...: *(< Far. yā)* ya... ya..., iki sözcüğü, iki sözcük grubunu veya iki cümleyi birbirine bağlar krş. *yā... yā...*

y. P.70 5^a/3

ėl gezen y. budına bulur y. boġazına P.70 5^a/3

yā... yā...: *(Far.)* ya... ya..., iki sözcüğü, iki sözcük grubunu veya iki cümleyi birbirine bağlar krş. *yā... ya...*

y. F.244 123^a/1, F.255 123^a/9-10, F.338 125^b/8, F.510 130^b/10, P.12 3^a/3, P.21 3^a/9, P.70 5^a/3, P.629 23^b/3

ʿāşıḳa y. ṣabr y. sefer gerek P.21 3^a/9

ʿāşıḳa y. ṣabr y. sefer gerekdür F.255 123^a/9-10

atuñ boz at yanına baġlama y. ḫūyın ḫūlanur y. tüyin P.629 23^b/3

atuñı boz at yanına baġlama y. ḫūyın ḫūlanur y. tüyin F.338 125^b/8

ėl gezen y. budına bulur ya boġazına P.70 5^a/3

eşegi dügüne oḳumışlar y. ṣu eksükdür y. odun dėmiş P.12 3^a/3

ėşegi dügüne oḳumışlar y. ṣu eksükdür y. odun eksükdür F.244 123^a/1

y. hirk eyle y. terk F.510 130^b/10

yayaḳ ol-: yaya yürü-

y.-ınca P.109 6^b/1

eşek s.kine binem y.-ınca P.109 6^b/1

yaz: ilkbahar

y. F.161 120^b/3, F.345 125^b/14, P.419 16^b/2, P.636 23^b/8

bir çiçegile y. yarımaz F.345 125^b/14

bir çiçekle y. yarımaz P.636 23^b/8

ḳış ḳış gerek y. y. F.161 120^b/3

ḳış ḳış gerek y. y. P.419 16^b/2

y.+uñ F.486 130^a/2

ḳışuñ ṭumanlu y.+uñ yaġmurlu olsun F.486 130^a/2

yaz-: yaz-

y.-ar F.152 120^a/10, P.410 16^a/8

ḳalem cevmerd olur ne dilerse y.-ar F.152 120^a/10

ḳalem cevmerd olur ne olursa y.-ar P.410 16^a/8

yazıl-: yazıl-; alnına yazıl-
y.-mış P.59 4b/4
Ḳayṣeri'de y.-mış ḳarınuñ başı anası .mına P.59 4b/4
y.-mışda F.325 125a/11, P.616 23a/3
y.-mışda yoyılmış yoḳ F.325 125a/11
y.-mışda yoyılmış yoḳdur P.616 23a/3
yazılu: yazgılı, alın yazısı yazılmış olan krş. *yazulu*
y. P.617 23a/4
y. yazısuz görse gerek görmeyince gūra girmez P.617 23a/4
yazın: yazın, yaz mevsiminde
y. F.571 132b/5
y. gölge ẖōş ḳışın cuvāl boş F.571 132b/5
yazısuz: yazgısız
y. P.617 23a/4
yazılu y. görse gerek görmeyince gūra girmez P.617 23a/4
yazu: yazgı, kader
y.+sın F.326 125a/11
yazulu y.+sın görse gerek görmeyince gūra girmez F.326 125a/11
yazulu: yazgılı, alın yazısı yazılmış olan krş. *yazılu*
y. F.326 125a/11
y. yazusın görse gerek görmeyince gūra girmez F.326 125a/11
ye-: ye-; yiyip bitir- krş. *yė-*
y.-dügin P.576 21b/5
yemezseñ deve gemide y.-dügin yė P.576 21b/5
y.-dük P.197 9a/11
y.-dük içdük yatacaḳ vaḳıt ḳanda gidersiñ P.197 9a/11
y.-mekden P.244 11a/5
delüyile ḥelvā y.-mekden uṣluyıla ṣavaş yegdür P.244 11a/5
y.-mek gerek P.444 17a/9
dōstla etmegi incecük uzunca y.-mek gerek P.444 17a/9
y.-meye P.574 21b/4
uṣūlī ṣaḳla ṣıpayı ḳurt y.-meye P.574 21b/4
y.-mez P.259 11b/5, P.350 14a/10, P.453 17b/4
hemīşe keşīş kete y.-mez P.453 17b/4
ḳonuḳ umduġın y.-mez yetürdügin yėr P.350 14a/10
ṣūfī ṣoġan y.-mez bulıcaḳ ḳabın ḳomaz P.259 11b/5
y.-mez mi P.119 6b/7
balı olan bal y.-mez mi P.119 6b/7
y.-mezseñ P.576 21b/5

y.-mezseñ deve gemide yedügin yė P.576 21^{b}/5

y.-mişlerdür F.284 124^{a}/5, P.120 6^{b}/8

dünyāyı ümīḍile y.-mişlerdür F.284 124^{a}/5

dünyāyı ümīḍle y.-mişlerdür P.120 6^{b}/8

y.-rüz P.43 4^{a}/4

adumuz rūspī etmegümüz ḳurı y.-rüz P.43 4^{a}/4

y.-sün P.555 21^{a}/1

kim ne dėrse dėsün Şāh Melik ḳaymaḳ y.-sün P.555 21^{a}/1

y.-yeler P.301 13^{a}/1

ḳuşlar var etin y.-yeler ḳuş olur et yedüreler P.301 13^{a}/1

y.-yen P.124 6^{b}/10, P.180 8^{b}/9, P.256 11^{b}/3, P.585 22^{a}/1, P.619 23^{a}/6

bal y.-yen belāsın çekmek gerek P.585 22^{a}/1

cühūd etmegin y.-yen cühūd yardımın ḳovar P.256 11^{b}/3

ḳızlıḳda çoḫ y.-yen ucuzluḳda utanur P.180 8^{b}/9

ḳonan göçer y.-yen içer ḳonan göçer P.124 6^{b}/10

y.-yen bilmez ṭoġrayan bilür P.619 23^{a}/6

y.-yicek P.175 8^{b}/5

kişi bulduġını y.-yicek ḳarnı aġrımaz P.175 8^{b}/5

yė-: ye- krş. *ye-*

y.Ø F.57 117^{b}/7, F.89 118^{b}/4, F.258 123^{a}/12, F.537 131^{b}/3, P.22 3^{a}/10, P.314 13^{a}/9, P.346 14^{a}/8, P.576 21^{b}/6

arusın söyündür andan balın al y. P.346 14^{a}/8

arusın söyündür balın andan y. F.89 118^{b}/4

dōstıla y. iç ṣatu bāzār eyleme F.57 117^{b}/7

dōstla y. iç ṣatı bāzār eyleme P.314 13^{a}/9

yemezseñ deve gemide yedügin y. P.576 21^{b}/6

yėmezseñ deve gemide yėdügün y. F.537 131^{b}/3

yemişin y. aġacın ṣorma P.22 3^{a}/10

yėmiş y. aġacın ṣorma F.258 123^{a}/12

y.-dügün F.537 131^{b}/3

yėmezseñ deve gemide y.-dügün yė F.537 131^{b}/3

y.-dük F.651 134^{b}/12

y.-dük içdük yatacaḳ vaḳt ḳanda gidersin F.651 134^{b}/12

y.-mekden F.296 124^{a}/14

delüyile ḥelvā y.-mekden uṣluyıla ṣavaş yėgdür F.296 124^{a}/14

y.-mek gerek F.184 121^{a}/8

dōstıla etmegi incecük uzunca y.-mek gerek F.184 121^{a}/8

y.-mez F.93 118^{b}/7, F.219 122^{a}/8, F.283 124^{a}/4, F.311 124^{b}/13, F.444 128^{b}/8, F.507 130^{b}/7, F.561 132^{a}/9, P.524 19^{b}/10, P.602 22^{b}/4

avcı atın it y.-mez F.507 130^{b}/7

balı olan bal y.-mez mi F.283 124^{a}/4
bir söz söyledüñ kim it ṣayaġıla y.-mez F.561 132^{a}/9
bir söz söyledüñüz ki ṣaġyaġıla it y.-mez P.602 22^{b}/4
ḳāżī etmegin ḳarınca y.-mez F.219 122^{a}/8
ḳonuḳ umduġın y.-mez bitüdügin yėr F.93 118^{b}/7
ṣayulı ḳoyunı ḳurt y.-mez F.444 128^{b}/8
ṣayulı ḳoyunı ḳurt y.-mez P.524 19^{b}/10
ṣūfī ṣoġan y.-mez bulıcaḳ ṣabın ḳomaz F.311 124^{b}/13

y.-mezseñ F.537 131^{b}/3
y.-mezseñ deve gemide yėdügün yė F.537 131^{b}/3

y.-r F.93 118^{b}/7, F.229 122^{b}/3, F.405 127^{b}/2, F.532 131^{a}/14, F.645 134^{b}/8, F.650 134^{b}/12, F.682 135^{b}/11, P.61 4^{b}/6, P.191 9^{a}/6, P.196 9^{a}/10, P.231 10^{b}/7, P.350 14^{a}/11, P.570 21^{b}/2
aġaç yumşaġın ḳurt y.-r P.231 10^{b}/7
aġaç yumuşaḳın ḳurt y.-r F.682 135^{b}/11
bāzirgānı bit y.-r ḳazanduġın at y.-r F.405 127^{b}/2
keçinüñ g.ti giciyicek çōbān etmegin y.-r P.61 4^{b}/6
ḳonuḳ umduġın yemez yetürdügin y.-r P.350 14^{a}/11
ḳonuḳ umduġın yėmez bitüdügin y.-r F.93 118^{b}/7
köpeksüz çobānuñ ḳoyunın ḳurd y.-r F.229 122^{b}/3
yaġına ḳıymayan çöregin yavan y.-r P.570 21^{b}/2
yaġına ḳıymayan çöregin yoz y.-r F.532 131^{a}/14
yavuz it ne kendü y.-r ne biregü köpege yėdürür F.650 134^{b}/12
yavuz it ne kendü y.-r ve ne biregüye yedürür P.196 9^{a}/10
yemişüñ eyüsin ṭoñuz y.-r F.645 134^{b}/8
yemişüñ eyüsin ṭoñuz y.-r P.191 9^{a}/6

y.-r ol-duñ P.81 5^{a}/10
boḳı çöp ucıla y.-r olduñ P.81 5^{a}/10

y.-rüz F.685 135^{b}/14
adumuz rūsbī ekmegümüz ḳuru y.-rüz F.685 135^{b}/14

y.-sün F.516 131^{a}/1
kim ne dėrse dėsün Şāh Melik ḳaymaḳ y.-sün F.516 131^{a}/1

y.-yeler F.45 117^{a}/12
ḳuş ola etin y.-yeler ḳuş ola et yėdüreler F.45 117^{a}/12

y.-yen F.308 124^{b}/11, F.328 125^{a}/13, F.546 131^{b}/11
bal y.-yen belāsın çekmek gerek F.546 131^{b}/11
cühūd etmegin y.-yen yine cühūd yardımın ḳovar F.308 124^{b}/11
y.-yen bilmez ṭoġrayan bilür F.328 125^{a}/13

y.-yicek F.629 134^{a}/9
kişi bildügi otı y.-yicek ḳarnı aġrımaz F.629 134^{a}/9

yedi: yedi

y. F.687 135^{b}/15, P.45 4^{a}/5

ḳutsuzuñ y. eve dek ziyānı doḳunur P.45 4^{a}/5

ḳutsuzuñ y. eve dek ziyānı ṭoḳunur F.687 135^{b}/15

yedil-: birinin kılavuzluğunda git-; yönlendiril- krş. *yėdil-*

y.-ür P.24 3^{a}/11-3^{b}/1

begler deve bigi olur ḳancaru dilerise y.-ür P.24 3^{a}/11-3^{b}/1

yėdil-: birinin kılavuzluğunda git-; yönlendiril- krş. *yedil-*

y.-ür F.260 123^{a}/14, F.94 118^{b}/8, P.351 14^{a}/11

adem nefsinden ḥayvān yularından y.-ür P.351 14^{a}/11

ādem nefsinden ḥayvān yularından y.-ür F.94 118^{b}/8

begler deve bigi olur ḳancaruya olursa y.-ür F.260 123^{a}/14

yedür-: yedir- krş. *yėdür-*

y.-eler P.301 13^{a}/1

ḳuşlar var etin yeyeler ḳuş olur et y.-eler P.301 13^{a}/1

y.-ür P.196 9^{a}/10

yavuz it ne kendü yėr ve ne biregüye y.-ür P.196 9^{a}/10

yėdür-: yedir- krş. *yedür-*

y.-eler F.45 117^{a}/13

ḳuş ola etin yėyeler ḳuş ola et y.-eler F.45 117^{a}/13

y.-ür F.650 134^{b}/12

yavuz it ne kendü yėr ne biregü köpege y.-ür F.650 134^{b}/12

yeg: yeğ, üstün krş. *yėg*

y. P.212 10^{a}/3

eşeginden çulı y. P.212 10^{a}/3

y.+dür F.80 118^{a}/11, F.512 130^{b}/12, P.63 4^{b}/8, P.103 6^{a}/8, P.110 6^{b}/1, P.144 7^{b}/2, P.240 11^{a}/2, P.244 11^{a}/6, P.255 11^{b}/2, P.273 12^{a}/4, P.294 12^{b}/7, P.295 12^{b}/8, P.315 13^{a}/10, P.337 14^{a}/2, P.532 20^{a}/5, P.567 21^{a}/10, P.649 24^{a}/9, P.657 24^{b}/4

aç arṣlandan ṭoḳ ṭoñuz y.+dür P.144 7^{b}/2

aylaḳ durmaḳdan aylaḳ işlemek y.+dür P.273 12^{a}/4

biñ kerre Allāh dėmekden bir kerre eyva'llāh dėmek y.+dür F.512 130^{b}/12

cāhilüñ dōstluġından ʿālimüñ düşmānlıġı y.+dür P.315 13^{a}/10

delüyile ḥelvā yemekden uṣluyıla ṣavaş y.+dür P.244 11^{a}/6

devletlünüñ ayaġı ḳatında yatmaḳ y.+dür bī-devletüñ başı ḳatında yatmadan P.532 20^{a}/5

ėrteki dāne birincden bugünki bulamaç y.+dür P.295 12^{b}/8

görsetürden oturur ōrūspī y.+dür P.63 4^{b}/8

muḥannet köprüsinden geçmekden düşüp boġulmaḳ y.+dür P.337 14^{a}/2
muḥannet köprüsinden geçmekden düşüp ṣuya boġulmaḳ y.+dür F.80 118^{a}/11
ortaḳlıḳ öküzden başḳa buzaġı y.+dür P.294 12^{b}/7
ṣaḳ çōbāndan ṣaġır it y.+dür P.649 24^{a}/9
yalan vardur kim gerçekden y.+dür P.103 6^{a}/8
yatur ḳurtdan yeler tilki y.+dür P.110 6^{b}/1
yatur sipāhīden yeler köpek y.+dür P.255 11^{b}/2
yoḳuşdan iniş y.+dür ḳocaya P.567 21^{a}/10
yurduñ otlusından ḳutlusı y.+dür P.240 11^{a}/2
yüz ḳoyunludan yüzi berk y.+dür P.657 24^{b}/4

yėg: yeğ, üstün krş. *yeg*

y. F.231 122^{b}/5, F.665 135^{a}/12
ėşeginden çulı y. F.665 135^{a}/12
kişinüñ muṣāḥibi kendüden y. gerek F.231 122^{b}/5

y.+dür F.17 116^{b}/6, F.38 117^{a}/7, F.39 117^{a}/8, F.58 117^{b}/8, F.224 122^{a}/13, F.251 123^{a}/7, F.274 123^{b}/12, F.292 124^{a}/11, F.296 124^{a}/15, F.307 124^{b}/10, F.395 127^{a}/9, F.451 128^{b}/15, F.483 129^{b}/15, F.494 130^{a}/11, F.529 131^{a}/12, F.570 132^{b}/5, F.578 132^{b}/12, F.600 133^{a}/14
aç arslandan ṭoḳ ṭoñuz y.+dür F.600 133^{a}/14
aylaḳ ṭurmaḳdan aylaḳ işlemek y.+dür F.17 116^{b}/6
cāhilüñ dōstluġından ʿālimüñ düşmānlıġı y.+dür F.58 117^{b}/8
delüyile ḥelvā yėmekden uṣluyıla ṣavaş y.+dür F.296 124^{a}/15
devletlünüñ ayaġı ḳatında yatmaḳ y.+dür bī-devletüñ başı ḳatında yatmaḳdan F.451 128^{b}/15
devletsüz oġluñ olmaḳdan devletlüye ḳul olmaḳ y.+dür F.395 127^{a}/9
ėrteki dāne birincden bugünki bulamaç y.+dür F.39 117^{a}/8
hīcden yoḳ y.+dür F.483 129^{b}/15
ortaḳlıḳ öküzden başḳa buzaġu y.+dür F.38 117^{a}/7
ṣaḳ çōbāndan ṣaġır it y.+dür F.570 132^{b}/5
ṭay atdan ṭayaḳ y.+dür deminde F.251 123^{a}/7
ṭuz etmek bilmezden it y.+dür F.224 122^{a}/13
yatur ḳurtdan yėler köpek y.+dür F.274 123^{b}/12
yatur sipāhīden yėler köpek y.+dür F.307 124^{b}/10
yoḳuşdan iniş ḳocaya y.+dür F.529 131^{a}/12
yurduñ otlusından ḳutlusı y.+dür F.292 124^{a}/11
yüz ḳoyunlu atam ḳalmaḳdan bir yüksüklü anam ḳalmaḳ y.+dür F.494 130^{a}/11

yüz ḳoyunludan yüzi berk y.+dür F.578 132ᵇ/12

yėg gör-: şiddetli, katı, üstün gör- krş. *yėgin gör-*

y.Ø P.409 16ᵃ/6

düşmeni sen kendüñden y. alu olursañ ṭāliʿüñ P.409 16ᵃ/6

yėgin gör-: şiddetli, katı, üstün gör- krş. *yėg gör-*

y.Ø F.151 120ᵃ/9

düşmeni sen kendüñden y. alu çıḳarsa ṭāliʿüñ F.151 120ᵃ/9

yėl: yel, rüzgâr

y. F.84 118ᵃ/15, F.381 126ᵇ/12, P.341 14ᵃ/5, P.487 18ᵇ/5

ḳuş iki ḳanad bir ḳuyruḳ aña daḫı y. buyruḳ F.381 126ᵇ/12

ḳuş iki ḳanad bir ḳuyruḳ aña daḫı y. buyruḳ P.487 18ᵇ/5

y. esmeyince çöp deprenmez F.84 118ᵃ/15

y. esmeyince çöp deprenmez P.341 14ᵃ/5

yel-: beraber git-; hızlıca yürü-, koş-, koştur- krş. *yėl-*

y.-er P.3 2ᵇ/6-7, P.110 6ᵇ/1, P.255 11ᵇ/2

ulularuñ sözi Ḳurʾān'a girmez illā yanınca y.-er P.3 2ᵇ/7

yatur ḳurtdan y.-er tilki yegdür P.110 6ᵇ/1

yatur sipāhīden y.-er köpek yegdür P.255 11ᵇ/2

yėl-: beraber git-; hızlıca yürü-, koş-, koştur- krş. *yel-*

y.-er F.3 116ᵃ/9, F.274 123ᵇ/12, F.307 124ᵇ/10, F.617 133ᵇ/14, P.162 8ᵃ/5

dilkü ne ḳadar yatursa ėñi ol ḳadar y.-er F.617 133ᵇ/14

tilkü ne ḳadar yatursa ėñi ol ḳadar y.-er P.162 8ᵃ/5

ulularuñ sözi Ḳurʾān'a girmez illā yanınca y.-er F.3 116ᵃ/9

yatur ḳurtdan y.-er köpek yėgdür F.274 123ᵇ/12

yatur sipāhīden y.-er köpek yėgdür F.307 124ᵇ/10

yėl al-: yel al-, yel alıp götür-

y.-dı P.85 5ᵇ/3

deveyi y.-dı dėrler tozunı gökde iste P.85 5ᵇ/3

y.-ur F.86 118ᵇ/2, P.343 14ᵃ/6

basḳusuz ḥiṣārı y.-ur P.343 14ᵃ/6

başḳusuz sazı y.-ur F.86 118ᵇ/2

yėliş-: beraber git-; koş-, koşuş-; yarış-

y.-ür F.115ᵇ/13, P.2ᵃ/7

atalar sözi Ḳurʾān'a girmez illā yanınca y.-ür P.2ᵃ/7

atalar sözi Ḳurʾān'a girmez yanınca y.-ür F.115ᵇ/13

yem: yem, hayvan yiyeceği krş. *yėm*

y.+in P.434 17ᵃ/2

yügrük at y.+in kendü arturur P.434 17ᵃ/2

yėm: yem, hayvan yiyeceği krş. *yem*

y. F.544 131ᵇ/9, P.583 21ᵇ/11

yatur öküze y. yoḳdur F.544 131[b]/9

yatur öküze y. yoḳdur P.583 21[b]/11

yemiş: yemiş, meyve krş. *yėmiş*

y.+in P.22 3[a]/10

y.+in yė aġacın ṣorma P.22 3[a]/10

y.+üñ F.645 134[b]/7, P.191 9[a]/6

y.+üñ eyüsin ṭoñuz yėr F.645 134[b]/7

y.+üñ eyüsin ṭoñuz yėr P.191 9[a]/6

yėmiş: yemiş, meyve krş. *yemiş*

y. F.258 123[a]/12

y. yė aġacın ṣorma F.258 123[a]/12

yen-: yen- (yiyecek için) krş. *yėn-*

y.-mez F.88 118[b]/3, P.345 14[a]/7, P.382 15[a]/10

belā çekmeyince bal y.-mez F.88 118[b]/3

belā gelmeyince bal y.-mez P.345 14[a]/7

zaḥmetsüz loḳma y.-mez P.382 15[a]/10

y.-ür P.276 12[a]/6

balıḳ başından y.-ür P.27612[a]/6

yėn-: yen- (yiyecek için) krş. *yen-*

y.-mez F.123 119[b]/2

zaḥmetsüz loḳma y.-mez F.123 119[b]/2

yeñ: yen, giyeceklerin kol kısmı krş. *yėñ*

y. P.271 12[a]/2

ḳol ṣınsa y. içinde baş yarılsa börk içinde P.271 12[a]/2

yėñ: yen, giyeceklerin kol kısmı krş. *yeñ*

y. F.15 116[b]/3

ḳol ṣınsa y. içinde baş yarılsa börk içinde F.15 116[b]/3

yeñ-: yen-, kazan-, üstünlük sağla-, galip gel- krş. *yėñ-*

y.-dügüñ P.258 11[b]/4

laʿnet y.-dügüñ daʿviye P.258 11[b]/4

yėñ-: yen-, kazan-, üstünlük sağla-, galip gel- krş. *yeñ-*

y.-dügüñ F.310 124[b]/12

laʿnet y.-dügüñ daʿviye F.310 124[b]/12

yeñge: yenge

y.+ñ P.82 5[a]/11-5[b]/1

yeñgeñden iste vėrürse de y.+ñ vėrmezse de y.+ñ P.82 5[b]/1

y.+ñden P.82 5[a]/11

y.+ñden iste vėrürse de yeñgeñ vėrmezse de yeñgeñ P.825[a]/11

yengeç: yengeç krş. *engeç*

y.+e (yengece) P.624 23[a]/9

y.+e niçün yanın yörürsin dėmişler yigide niçe yörürse yaraşur dėmiş P.624 23ª/9

yeñi: yeni

y. P.531 20ª/4

eski varlıḳ varlıḳdur y. varlıḳ körlükdür P.531 20ª/4

yer: yer krş. *yėr*

y.+de P.1ᵇ/3, P.5 2ᵇ/8, P.372 15ª/3, P.408 16ª/6

ʿaḳlı olan, ḥaḳ sözi bulduġı y.+de alur P.1ᵇ/3

altun y.+de paslanmaz ṭaş yaġmurda ıṣlanmaz P.5 2ᵇ/8

bugünki hergele bizüm degüldür ṭavaruñ kişi ayruḳ y.+de yoḳla P.408 16ª/6

delüklü ṭaş y.+de ḳalmaz P.372 15ª/3

y.+deki P.31 3ᵇ/6

y.+deki yüzi kimse baṣmaz P.31 3ᵇ/6

y.+den P.436 17ª/3

başuña ṭopraḳ ḳoyma ḳoyarsañ ulu y.+den ḳoy P.436 17ª/3

y.+inde P.407 16ª/4

ṣavaş y.+inde yumruġı kim añar P.407 16ª/4

y.+ine P.168 8ª/10

deve y.+ine deve çöker P.168 8ª/10

yėr: yer krş. *yer*

y. F.96 118ᵇ/10, F.141 120ª/1, F.552 132ª/1, P.353 14ᵇ/2, P.400 15ᵇ/11, P.591 22ª/6

dükkan darçuḳ olıcaḳ oturacaḳ y. bulınmaz F.552 132ª/1

dükkān darçuḳ olıcaḳ oturacaḳ y. bulınmaz P.591 22ª/6

oḳunan y. eyü olur F.141 120ª/1

oḳunan y. eyü olur P.400 15ᵇ/11

varduġuñ y. körise sen daḫı gözüñ ḳıp F.96 118ᵇ/10

varduġuñ y. körse sen de bir gözüñ ḳıp P.353 14ᵇ/2

y.+de F.115ᵇ/12, F.113 119ª/9, F.150 120ª/8, F.579 132ᵇ/12, P.312 13ª/8

ʿaḳlı olan, ḥaḳ sözi bulduġı y.+de alur F.115ᵇ/12

altun y.+de paslanmaz ṭaş yaġmurdan ıṣlanmaz F.579 132ᵇ/12

bugünki hergele nevbeti bizüm degüldür ṭavaruñ ayruḳ y.+de iste F.150 120ª/8

delüklü ṭaş y.+de ḳalmaz F.113 119ª/9

göçdügüñ yėrüñ ḳadri ḳonduḳ y.+de bilinür P.312 13ª/8

y.+deki F.265 123ᵇ/4

y.+deki yüzi kimse baṣmaz F.265 123ᵇ/4

y.+den F.176 120ᵇ/15

başuña ṭopraḳ ḳoyma ḳoyarsañ ulu y.+den ḳoy F.176 120ᵇ/15

y.+e F.235 122b/8, P.232 10b/8
eşegi issi dėdügi y.+e baġla F.235 122b/8
eşegi issi dėdügi y.+e baġla dur P.232 10b/8
y.+i F.145 120a/3, F.362 126a/12, P.404 16a/2, P.467 18a/2
ecel y.+i açuḳdur cebe daḫı fāyide ėtmez F.362 126a/12
ecel y.+i açuḳdur cebe fāyide etmez P.467 18a/2
keçi yatduġı y.+i eşer yatur P.404 16a/2
kėçi yatduġı y.+i eşür yatur F.145 120a/3
y.+indedür F.159 120b/1
mescid yıḳıldısa miḥrāb y.+indedür F.159 120b/1
y.+ine F.623 134a/3, P.168 8a/10
deve y.+ine deve çöker F.623 134a/3
deve y.+ine deve çöker P.168 8a/10
y.+üm F.227 122b/1
oynayamıyan ḳız y.+üm ṭardur dėr F.227 122b/1
y.+üñ P.312 13a/7, P.527 20a/1
eger artuḳ y.+üñ varısa çalunayum P.527 20a/1
göçdügüñ y.+üñ ḳadri ḳonduḳ yėrde bilinür P.312 13a/7

yėr-: yer-, beğenme-, hakir gör-
y.-dük F.207 121b/13
y.-dük oġlan yėr ṭutar F.207 121b/13

yerde ḳalma-: yayılıp duyul-, işitil-
y.-maz P.76 5a/7
ḳara ḫaber y.-maz P.76 5a/7

yerine: yerine, karşılığında
y. P.66 4b/10
bu bilişle ṣaġlıḳ y. s.küm alasın P.66 4b/10

yerine düş-: uygun zaman ve mekânda söylen-
y.-icek P.1b/9
y.-icek her biri bir sihr ü efsūndur P.1b/9

yerlü: yerli, otokton krş. *yėrlü*
y.+nüñ P.210 10a/1
ġarībi s.kem y.+nüñ atası seni P.210 10a/1

yėrlü: yerli, otokton krş. *yerlü*
y.+nüñ F.663 135a/9
ġarībi s.kem y.+nüñ atası sėni F.663 135a/9

yėr ṭut-: önemli bir konuma gel-
y.-ar F.207 121b/13
yėrdük oġlan y.-ar F.207 121b/13

yėrüñ ḳulaġı var: gizli konuşulan bir şeyin umulmadık bir yoldan başkalarınca duyulabileceğini anlatan söz
y. P.290 12^b/4-5
kimesnenüñ ʿaybını söyleme y. P.290 12^b/4-5
y.+dur F.34 117^a/3
kimsenüñ ʿaybını söyleme y.+dur F.34 117^a/3
yet-: yet-, yeterli ol-; yetiş-, eriş- krş. *yėt-*
y.-er P.84 5^b/3, P.627 23^b/1
biñ ḳarġaya bir ṣapan daşı y.-er P.627 23^b/1
öküzile oynayan danaya boynuz y.-er P.84 5^b/3
y.-mez P.161 8^a/5, P.454 17^b/5, P.518 19^b/6
ʿāṣī ḳuzıya ḳurt y.-mez P.161 8^a/5
evvel bāzārda bāzār y.-mez P.518 19^b/6
öldügi y.-mez ḳoz aġacından tābūt ister P.454 17^b/5
yėt-: yet-, yeterli ol-; yetiş-, eriş-, ulaş- krş. *yet-*
y.-er F.336 125^b/5, F.408 127^b/6, P.104 6^a/9
biñ ḳarġaya bir ṣapan ṭaşı y.-er F.336 125^b/5
ḳatı yörürsem ḳażā baña y.-er F.408 127^b/6
ṣarmaḳ ele girsün s.küm ç.küm y.-er P.104 6^a/9
y.-mez F.193 121^b/1, F.439 128^b/4, F.616 133^b/13
ʿāṣī ḳuzıya ḳurt y.-mez F.616 133^b/13
evvel bāzāra bāzār y.-mez F.439 128^b/4
öldügi y.-mez ḳoz aġacından tābūt ister F.193 121^b/1
yetür- (?): beraberinde getir-, götür- bk. *bitü-*
y.-dügin P.350 14^a/10
ḳonuḳ umduġın yemez y.-dügin yėr P.350 14^a/10
yėtür-: ulaştır-, eriştir-
y.Ø F.409 127^b/6
ḳoyunı yüze y. ėl anı biñe yėtürür F.409 127^b/6
y.-ür F.409 127^b/6
ḳoyunı yüze yėtür ėl anı biñe y.-ür F.409 127^b/6
yeyigör-: (sürekli) ye-
y.Ø F.365 126^a/15, P.470 18^a/5
ėl ḳuyruḳ yaġıdur y. F.365 126^a/15
ėl ḳuyruḳ yaġıdur y. P.470 18^a/5
yıḳ-: yık-
y.-arsañ F.157 120^a/14, P.415 16^a/11
y.-maz F.223 122^a/11
ʿavret düzdügi evi Tañrı y.-maz ʿavret bozduġı evi Tañrı yapmaz F.223 122^a/11

yıḳıl-: yıkıl-

y.-a P.1^{b}/7

kim dutmazsa dünyā ve āḫireti y.-a dėdüklerile ʿamel etmezse P.1b/7

y.-dısa F.159 120^{b}/1, P.417 16^{b}/1

mescid y.-dısa miḥrāb durur P.417 16^{b}/1

mescid y.-dısa miḥrāb yėrindedür F.159 120^{b}/1

y.-ur F.210 121^{b}/15

yanḳudan ḳaya y.-ur bühtāndan ölür er F.210 121^{b}/15

yıḳılmış: kötü duruma düşmüş, mahvolmuş (kişi)

y. F.384 126^{b}/14, P.490 18^{b}/7

y. yıḳılmışı sever F.384 126^{b}/14

y. yıḳılmışı sever P.490 18^{b}/7

y.+mışı F.384 126^{b}/15, P.490 18^{b}/7

yıḳılmış y.+ı sever F.384 126^{b}/15

yıḳılmış y.+ı sever P.490 18^{b}/7

yıl: yıl

y.+da P.2^{a}/3

üç y.+da cemʿ eyledüm biñ iki yüz atalar sözin P.2^{a}/3

yılan: yılan

y. F.492 130^{a}/8, F.528 131^{a}/11, F.564 132^{a}/12, F.603 133^{b}/1, P.147 7^{b}/4, P.268 11^{b}/11, P.566 21^{a}/9, P.659 24^{b}/6

er y. olmaya yarağı y. ola F.564 132^{a}/12

er y. olmaya yarağı y. ola P.659 24^{b}/6

y. ḳanda egilürse egilür ini ḳapusında ṭoġrulur F.603 133^{b}/1

y. ḳanda egilürse egilür ini ḳapusında ṭoġrulur P.147 7^{b}/4

y. urduġı uyumış aç uyumamış F.528 131^{a}/11

y. urduġı uyumış aç uyumamış P.566 21^{a}/9

y. yılduz görmeyince ölmez F.492 130^{a}/8

y. yumşaḳ deyü el ṣunma P.268 11^{b}/11

y.+ı F.11 116^{a}/15

y.+ı yumşaḳ dėyü el ṣunma F.11 116^{a}/15

yılduz: yıldız krş. *ılduz*

y. F.492 130^{a}/8

yılan y. görmeyince ölmez F.492 130^{a}/8

yigit: yiğit, güçlü, kuvvetli; genç, delikanlı

y. F.233 122^{b}/6, F.250 123^{a}/6, F.253 123^{a}/8, F.438 128^{b}/3, P.17 3^{a}/6, P.19 3^{a}/8, P.517 19^{b}/5

aḫşam bāzārı ṣabāḥa yomdur ḳarıyı y. eden dondur P.517 19^{b}/5

iki vėrüp bir alma y. dėyüp ḳarı alma F.253 123^{a}/8

iki vėrüp bir alma y. vėrüp ḳarı alma P.19 3ª/8
ḳarıyı y. ėden ṭondur F.438 128ᵇ/3
y. başından devlet ıraḳ olmaz F.233 122ᵇ/6
y. ḫōş yancuḳ boş F.250 123ª/6
y. ḫōş yancuḳ boş P.17 3ª/6
y.+e (yigide) F.333 125ᵇ/3, P.624 23ª/10
engece niçün yanın yörürsin dėmişler y.+e niçe yörürse yaraşur dėmiş F.333 125ᵇ/3
yengece niçün yanın yörürsin dėmişler y.+e niçe yörürse yaraşur dėmiş P.624 23ª/10
y.+üñ (yigidüñ) P.79 5ª/9
ḳocayıla y.+üñ ne oyunı ola P.79 5ª/9

yigitlik: gençlik
y. F.626 134ª/6, P.172 8ᵇ/2
y. bir oddur ṣaḳın seni yaḳmasun F.626 134ª/6
y. bir oddur ṣaḳın seni yaḳmasun P.172 8ᵇ/2
y.+de F.110 119ª/6, P.369 15ª/1
bir y.+de bir ḳocalıḳda bellüdür P.369 15ª/1
bir y.+de bir ḳocalikde bellüdür F.110 119ª/6

yigren-: iğren-
y.-düm F.475 129ᵇ/8
ṭavşanuñ ḳaçışın gördüm etinden y.-düm F.475 129ᵇ/8

yine: yine
y. F.204 121ᵇ/11, F.308 124ᵇ/11, F.358 126ª/9, F.605 133ᵇ/3, P.462 17ᵇ/10
atuñ ḳulağın kesüñ y. atdur ṭoñuzuñ ḳuyruġın kesüñ y. ṭoñuzdur F.605 133ᵇ/3
cühūd etmegin yėyen y. cühūd yardımın ḳovar F.308 124ᵇ/11
ḳurd enügi y. kurd olur F.358 126ª/9
ḳurd enügi y. kurd olur P.462 17ᵇ/10
şūm olandan y. şūm ṭoġar F.204 121ᵇ/11

yit-: yit-, yok ol-, kırıl-
y.-er P.435 17ª/2
ṣulu señek ṣuda y.-er P.435 17ª/2

yiy-: kok-
y.-mez F.19 116ᵇ/8, P.275 12ª/6
aṣıl azmaz ṣaġ y.-mez F.19 116ᵇ/8
aṣl azmaz ṣaġ y.-mez P.275 12ª/6
y.-üp F.242 122ᵇ/14
etile ṭırnaḳ arasına giren y.-üp çıḳar F.242 122ᵇ/14

y.-ür F.20 116b/8, P.10 3a/10
balıḳ başından y.-ür F.20 116b/8
etle ṭırnaḳ arasına giren y.-ür çıḳar P.10 3a/10

yoġın: kalın, iri
y. F.194 121b/2, F.271 123b/8, P.37 3b/10
ince ḳız donanınca y. ḳız ere varur P.37 3b/10
ince ḳız ṭonanınca y. ḳız ere varmış F.271 123b/8
y. incelince ince üzülür F.194 121b/2

yoġsul: yoksul krş. *yoḫsul, yoḳsul*
y. F.505 130b/6
y. aʿlā ata binse selām almaz F.505 130b/6
y.+uñ F.643 134b/6
ḳutsuz y.+uñ evi beglere ḳonşı ola F.643 134b/6

yoġun: kalın
y. P.455 17b/5
y. incelince ince uzalur P.455 17b/5
y.+ı F.630 134a/10, P.176 8b/6
ulularla keşir ekenüñ y.+ı g.tine gider F.630 134a/10
ulularla keşir ekenüñ y.+ı g.tine gider P.176 8b/6

yoġun ol-: kalınlaş-
y.-duġı F.13 116b/2, P.270 12a/1
ḳurduñ boynı y.-duġı işini kimseye inanmaz P.270 12a/1
ḳurduñ boynu y.-duġı işin kimseye inanmaz F.13 116b/2

yoġurt: yoğurt
y. F.83 118a/14, P.340 14a/5, P.597 22a/10
damuzlıḳsuz y. uyunmaz P.340 14a/5
ṭamuzlıḳsuz y. uyımaz F.83 118a/14
y. dökülse yoḳı ḳalur P.597 22a/10

yoḫsul: yoksul krş. *yoġsul, yoḳsul*
y. F.604 133b/2, P.148 7b/5, P.248 11a/8
eşek atuñ ne yoldaşı y. bayuñ ne ḳardaşı P.148 7b/5
ėşek atıñ ne yoldaşı y. bayıñ ne ḳardaşı F.604 133b/2
y. dāniş-mendüñ sözi geçmez geçmezse de yerde ḳalmaz P.248 11a/8
y.+a F.538 131b/4, P.577 21b/6
begler buyruġı y.+a ḳan aġladur F.538 131b/4
begler buyruġı y.+a ḳan aġladur P.577 21b/6
y.+uñ P.189 9a/4
ḳorḳusuz y.+uñ evi beglere ḳoñşı ola P.189 9a/4

yoḳ (1): yok

y. F.82 118^{a}/13, F.100 118^{b}/14, F.196 121^{b}/4, F.257 123^{a}/11, F.325 125^{a}/11, F.385 126^{b}/15, F.456 129^{a}/5, F.483 129^{b}/15, F.488 130^{a}/4, F.519 131^{a}/4, F.668 135^{a}/14, P.62 4^{b}/7, P.90 5^{b}/8, P.101 6^{a}/7, P.216 10^{a}/6, P.339 14^{a}/4, P.356 14^{b}/4, P.491 18^{b}/8, P.493 18^{b}/9, P.539 20^{a}/11

ağaç ne ḳadar uzunısa göge ėrecegi y. F.100 118^{b}/14
buġday etmegüñ yoġısa buġday dilüñ y. mı F.196 121^{b}/4
bulınanda ḳız y. F.456 129^{a}/5
bulınanda ḳız y. P.539 20^{a}/11
çünki ṭamaġuñ y. ėlüñ göbekde n'eyler P.62 4^{b}/7
ecelsüze ölüm y. F.385 126^{b}/15
ecelsüze ölüm y. P.491 18^{b}/8
ere ata ite sinci y. P.356 14^{b}/4
g.tden başa ṭoġrı ḫaber y. P.90 5^{b}/8
hīcden y. yėgdür F.483 129^{b}/15
ḫurūsca ʿaḳluñ y. mı vaḳtında ötesin F.519 131^{a}/4
ḳamu ḳuşlar uçar nesne y. bıldırcın uçar elverdi P.339 14^{a}/4
ḳamu ḳuşlar uçar nesne y. bıldırcın uçdı elverdi dur F.82 118^{a}/13
ḳavī ḳavī kerkersin ḳoduḳ öldüginden ḫaberüñ y. F.668 135^{a}/14
ḳorḳunuñ ecele fāyidesi y. P.493 18^{b}/9
ḳurı ḳurı kerkersin ḳoduḳ öldüginden ḫaberüñ y. P.216 10^{a}/6
s.kilmege göñlüñ y. anda n'eylersin P.101 6^{a}/7
söylenmedük söz y. eşidilmedük söz çoḳ F.488 130^{a}/4
sünnet var cümle kesmek y. F.257 123^{a}/11
yazılmışda yoyılmış y. F.325 125^{a}/11

y.+dur F.32 117^{a}/2, F.76 118^{a}/8, F.386 127^{a}/1, F.489 130^{a}/6, F.531 131^{a}/13, F.544 131^{b}/9, F.653 134^{b}/15, F.688 136^{a}/1, P.48 4^{a}/8, P.288 12^{b}/3, P.333 13^{b}/11, P.583 21^{b}/11, P.616 23^{a}/3

benüm ol ṭālıġım y.+dur ki gökden palān yaġarsa ḳusḳu-nı boġazıma geçe F.653 134^{b}/15
hīc üzüm y.+dur ki götünde çöpi olmaya F.531 131^{a}/13
ḳorḳunuñ ecele fāyidesi y.+dur F.386 127^{a}/1
ḳuluñ yoġısa güyegüñ de mi y.+dur F.489 130^{a}/6
oduncıya ḳuşcıya raḥmet y.+dur F.688 136^{a}/1
oduncıya ḳuşçıya raḥmet y.+dur P.48 4^{a}/8
ṭoġrı söyleyene ölüm y.+dur F.32 117^{a}/2
ṭoġrı söyleyene ölüm y.+dur P.288 12^{b}/3
yarım güne yarış y.+dur F.76 118^{a}/8
yarım güne yarış y.+dur P.333 13^{b}/11
yatur öküze yėm y.+dur F.544 131^{b}/9
yatur öküze yėm y.+dur P.583 21^{b}/11

yazılmışda yoyılmış y.+dur P.616 23^{a}/3
y.+ısa (yoġısa) F.196 121^{b}/4, F.401 127^{a}/14, F.489 130^{a}/5, F.574 132^{b}/8, F.673 135^{b}/3, P.65 4^{b}/9, P.221 10^{a}/10, P.363 14^{b}/8, P.653 24^{b}/1
buġday etmegüñ y.+ısa buġday dilüñ yoḳ mı F.196 121^{b}/4
çöregüñde çigüñ y.+ısa ġam yėme F.401 127^{a}/14
danışacaġuñ y.+ısa börküñ yanuña ḳo P.363 14^{b}/8
ecelüñ y.+ısa s.kümden ölmeyesin P.65 4^{b}/9
işiñ y.+ısa evüñe direk ur F.574 132^{b}/8
işüñ y.+ısa evüñe direk ur P.653 24^{b}/1
kişidür y.+ısa pūlı ėşekdür ėşek aṭlāsısa çulı F.673 135^{b}/3
kişi kişidür y.+ısa pūlı eşek eşekdür aṭlās ise çulı P.221 10^{a}/10
ḳuluñ y.+ısa güyegüñ de mi yoḳdur F.489 130^{a}/5
y. mıdur P.558 21^{a}/3
ḫurūsca ʿaḳluñ y. mıdur vaḳtında ötesin P.558 21^{a}/3
y.+usa (yoġusa) F.105 119^{a}/2
ṭanışıḳcuñ y.+usa börküñ yanuña ḳo F.105 119^{a}/2

yoḳ (2): leke, iz, kalıntı, bulaşık
y.+ı P.597 22^{a}/10
yoġurt dökülse y.+ı ḳalur P.597 22^{a}/10

yoḳarı: yukarı krş. *yoḳaru*
y. P.608 22^{b}/8
aşaġa ḳorsam pas olur y. ḳorsam is olur P.608 22^{b}/8

yoḳaru: yukarı krş. *yoḳarı*
y. F.317 125^{a}/4, F.418 128^{a}/1
almayı y. at inince hezār var iş F.418 128^{a}/1
aşaġa ḳorsam pas olur y. ḳorsam is olur F.317 125^{a}/4

yoḳla-: yokla-, kontrol et-, ara-, araştır-
y.Ø P.408 16^{a}/6
bugünki hergele bizüm degüldür ṭavaruñ kişi ayruḳ yer-de y. P.408 16^{a}/6

yoḳluḳ: yokluk, bulunmama; yoksulluk, fakirlik
y. F.366 126^{b}/1, P.471 18^{a}/5
y. ṭaşdan ḳatıdur F.366 126^{b}/1
y. ṭaşdan ḳatıdur P.471 18^{a}/5
y.+ından (yoḳluġından) P.88 5^{b}/6
ḳavm y.+ından leglege ṣalā verevüz P.88 5^{b}/6

yoḳsul: yoksul krş. *yoġsul, yoḫsul*
y. F.300 124^{b}/3
y. ṭāniş-mendüñ sözi geçmez meger ʿavreti gözel ola F.300 124^{b}/3

yoḳuş: yokuş
y.+da F.329 125ᵃ/15, F.569 132ᵇ/3, P.620 23ᵃ/7, P.648 24ᵃ/8
biñ atuñ varısa inişde in bir atuñ varısa y.+da bin F.329 125ᵃ/15
biñ atuñ varısa inişde in bir atuñ varısa y.+da bin P.620 23ᵃ/7
eşek ata eytmiş y.+da sen baña küy inişde ben saña küyeyin dėmiş P.648 24ᵃ/8
ėşek ata eytmiş y.+da sen baña küy inişde ben saña küyem F.569 132ᵇ/3
y.+dan F.529 131ᵃ/11, P.567 21ᵃ/10
y.+dan iniş ḳocaya yėgdür F.529 131ᵃ/11
y.+dan iniş yegdür ḳocaya P.567 21ᵃ/10
y.+ı F.122 119ᵇ/1, P.381 15ᵃ/9
her inişüñ y.+ı olur P.381 15ᵃ/9
her inişüñ y.+ı vardur F.122 119ᵇ/1
yol: yol; yöntem, usul
y. F.6 116ᵃ/12, F.8 116ᵃ/13, F.477 129ᵇ/9, P.263 11ᵇ/8, P.265 11ᵇ/9
egrilerde y. ṭoġrı F.477 129ᵇ/9
ṭaġ ne ḳadar yüce ise y. üstinden aşar P.263 11ᵇ/8
ṭaġ ne ḳadar yüceyise y. üstünden aşar F.6 116ᵃ/12
y. bilmezseñ yola git F.8 116ᵃ/13
y. bilürseñ yola git P.265 11ᵇ/9
y.+da F.411 127ᵇ/8
yol eri y.+da gerek F.411 127ᵇ/8
y.+ı F.469 129ᵇ/2, P.552 20ᵇ/9
gelini ata bindür güyegi y.+ı ḳancarı dėr F.469 129ᵇ/2
gelini ata bindür güyegi y.+ı ḳancaru dėr P.552 20ᵇ/9
yol-: yol-, çekip kopar-
y.-ar P.60 4ᵇ/5
ṣaḳṣaġan uşacuḳ ḳuyruġın y.-ar P.60 4ᵇ/5
y.-arlar P.190 9ᵃ/5
ḳoñşınuñ ṣaḳalın y.-arlar sen daḫı saḳaluñ ülüt P.190 9ᵃ/5
y.-dılarsa F.644 134ᵇ/7
ḳonşuñuñ ṣaḳalın y.-dılarsa sen daḫı ṣaḳaluñ ülüt F.644 134ᵇ/7
yola getür-: yola getir-, birinin bir konudaki ters tutumunu bıraktırarak uyumlu davranmasını sağla- krş. *yöne getür-*
y.-ür F.611 133ᵇ/9, P.156 7ᵇ/11
ʿilm ehli cāhili y.-ür F.611 133ᵇ/9
ʿilm ehli cāhili y.-ür P.156 7ᵇ/11
y.+ına g.-ürler P.266 11ᵇ/10
yola gitmeyeni y.+ına g.-ürler P.266 11ᵇ/10

yola git-: yolculuk et-; teamüllere riayet et-, geleneklere uy-, töreye riayet et-
y.Ø F.8 116^{a}/14, P.265 11^{b}/9
yol bilmezseñ y. F.8 116^{a}/14
yol bilürseñ y. P.265 11^{b}/9
y.-enüñ (yola gidenüñ) F.424 128^{a}/6, P.503 19^{a}/5
y.-enüñ işini Allāh bilür F.424 128^{a}/6
y.-enüñ işini Allāh bilür P.503 19^{a}/5
y.-meyeni F.9 116^{a}/14, P.266 11^{b}/10
y.-meyeni yolına getürürler P.266 11^{b}/10
y.-meyeni yöne getürürler F.9 116^{a}/14
yolda ḳal-: gideceği yere varama-
y.-mış F.427 128^{a}/8
eşek eve gelmiş yorġa y.-mış F.427 128^{a}/8
y.+uñda ḳ.-mış P.506 19^{a}/7
eşegüñ eve gelmiş yorġa y.+uñda ḳ.-mış P.506 19^{a}/7
yoldaş: yoldaş, yol arkadaşı; dost, arkadaş
y.+a F.77 118^{a}/8, P.334 13^{b}/11
öylelik y.+a ḳuşluġa dek küy F.77 118^{a}/8
öylelik y.+a ḳuşluġa dek küy P.334 13^{b}/11
y.+ı F.102 118^{b}/15, F.604 133^{b}/2, P.148 7^{b}/5, P.360 14^{b}/6
eşek atuñ ne y.+daş.ı yoḫsul bayuñ ne ḳardaşı P.148 7^{b}/5
ėşek atıñ ne y.+daş.ı yoḫsul bayıñ ne ḳardaşı F.604 133^{b}/2
kişinüñ y.+ı yancuġıdur F.102 118^{b}/15
kişinüñ y.+ı yancuġıdur P.360 14^{b}/6
yol eri: yolcu
y. F.411 127^{b}/7
y. yolda gerek F.411 127^{b}/7
yol gösterici: yol gösteren, rehber
y. F.47 117^{a}/14, P.303 13^{a}/2
ḳañlı çökiçek y. çoḳ olur F.47 117^{a}/14
ḳañlı çökiçek y. çoḳ olur P.303 13^{a}/2
yolına: uğruna
y. F.677 135^{b}/7, P.225 10^{b}/3
bir ḫādimüñ gözin çıḳarmışlar ol daḫı ṭ.şaġum y. dėmiş F.677 135^{b}/7
bir ḫādimüñ gözin çıḳarmışlar ol daḫı ṭ.şaġum y. dėmiş P.225 10^{b}/3
yom: uğur, şans, iyi talih
y.+dur F.437 128^{b}/2, P.517 19^{b}/5
aḫşam bāzārı ṣabāḥa y.+dur F.437 128^{b}/2

ah̬şam bāzārı ṣabāḥa y.+dur ḳarıyı yigit eden dondur P.517 19[b]/5
yon-: yont-, kes-
y.-maz P.378 15[a]/7
bıçaḳ kendü ṣapın y.-maz P.378 15[a]/7
yorġa: rahvan yürüyen at
y. F.427 128[a]/8, P.506 19[a]/7
eşegüñ eve gelmiş y. yoluñda ḳalmış P.506 19[a]/7
eşek eve gelmiş y. yolda ḳalmış F.427 128[a]/8
yorġan: yorgan
y.+ıña P.403 16[a]/1
y.+ıña göre kösül P.403 16[a]/1
y.+uña F.144 120[a]/2
y.+uña göre kösil F.144 120[a]/2
yoyıl-: silin-, bozul-, imha edil-
y.-mış F.325 125[a]/11, P.616 23[a]/3
yazılmışda y.-mış yoḳ F.325 125[a]/11
yazılmışda y.-mış yoḳdur P.616 23[a]/3
yoz: yavan, tatsız tuzsuz
y. F.532 131[a]/14
yaġına ḳıymayan çöregin y. yėr F.532 131[a]/14
yön: yön, izlenen yol, istikamet
y. F.14 116[b]/3
ḳol ṣalsa y. bellü olur F.14 116[b]/3
yöne getür-: yola getir-, birinin bir konudaki ters tutumunu bıraktırarak uyumlu davranmasını sağla- krş. *yola getür-*
y.-ürler F.9 116[a]/14
yola gitmeyeni y.-ürler F.9 116[a]/14
yörü-: yürü-; ak-; git-, hareket et-
y.-r F.434 128[a]/15, P.368 15[a]/1, P.514 19[b]/3
eski ırmaġa ṣu y.-r P.368 15[a]/1
ha ördek ha degirmen ikisi dah̬ı ṣuda y.-r F.434 128[a]/15
ha ördek ha degirmen ikisi de ṣuda y.-r P.514 19[b]/3
y.-rse F.333 125[b]/3, P.624 23[a]/10
engece niçün yanın yörürsin dėmişler yigide niçe y.-rse yaraşur dėmiş F.333 125[b]/3
yengece niçün yanın yörürsin dėmişler yigide niçe y.-rse yaraşur dėmiş P.624 23[a]/10
y.-rsem F.408 127[b]/5
ḳatı y.-rsem ḳażā baña yėter F.408 127[b]/5
y.-rsin F.333 125[b]/3, P.624 23[a]/10

engece niçün yanın y.-rsin dėmişler yigide niçe yörürse yaraşur dėmiş F.333 125b/3
yengece niçün yanın y.-rsin dėmişler yigide niçe yörürse yaraşur dėmiş P.624 23a/10
y.-yene F.321 125a/7
yatanuñ y.-yene borcı var F.321 125a/7

yörügen: ayağına çabuk, çevik
y.+in F.178 121a/2
atuñ y.+in al yügrük çıḳarsa ṭāliʿüñ F.178 121a/2

yu-: yıka-, temizle-
y.-mazlar F.264 123b/3, P.29 3b/4
ḳanı ḳanıla y.-mazlar ḳanı ṣuyıla yurlar F.264 123b/3
ḳanı ḳanıla y.-mazlar ḳanı ṣuyıla yurlar P.29 3b/4
y.-r F.582 132b/15-133a/1, P.8 2b/11
el eli y.-r iki el yüzi y.-r F.582 132b/15-133a/1
el eli y.-r iki el yüzi y.-r P.8 2b/11
y.-rlar F.264 123b/3, P.29 3b/5
ḳanı ḳanıla yumazlar ḳanı ṣuyıla y.-rlar F.264 123b/3
ḳanı ḳanıla yumazlar ḳanı ṣuyıla y.-rlar P.29 3b/5

yud-: yut- krş. *yut-*
y.-mayınca F.610 133b/8
evren evreni y.-mayınca evren olmaz F.610 133b/8

yular: yular
y.+ından F.94 118b/8, P.351 14a/11
adem nefsinden ḥayvān y.+ından yėdilür P.351 14a/11
ādem nefsinden ḥayvān y.+ından yėdilür F.94 118b/8

yumrı: yumru, yuvarlak şey
y. F.46 117a/13, P.302 13a/1
her y. ḳoz olmaz F.46 117a/13
her y. ḳoz olmaz P.302 13a/1

yumruḳ: yumruk
y. F.435 128a/15, P.515 19b/3
boġaza y. yaramaz F.435 128a/15
boġaza y. yaramaz P.515 19b/3
y.+ı (yumruġı) F.148 120a/5, F.279 124a/1, P.115 6b/4, P.407 16a/4
ṣavaşda y.+ı kim añar F.148 120a/5
ṣavaş yerinde y.+ı kim añar P.407 16a/4
yut y.+ı eñseñ domalıgelsün P.115 6b/4
yut y.+ı eñseñ ṭomalugelsün F.279 124a/1
y.+ın (yumruġın) F.387 127a/2, P.496 18b/11

biregi yumruġın yemeyen kendü y.+ın demür ṣanur P.496 18b/11
biregü yumruġın yemeyen kendü y.+ın demür ṣanur F.387 127a/2
yumruḳ ye-: yumruk vurul-
y.+ın (yumruġın) y.-meyen F.387 127a/1, P.496 18b/11
biregi y.+ın y.-meyen kendü yumruġın demür ṣanur P.496 18b/11
biregü y.+ın y.-meyen kendü yumruġın demür ṣanur F.387 127a/1
yumşaḳ: yumuşak; yumuşak huylu krş. *yumuşaḳ*
y. F.11 116a/15, P.268 11b/11
yılanı y. dėyü el ṣunma F.11 116a/15
yılan y. deyü el ṣunma P.268 11b/11
y.+ın (yumşaġın) P.231 10b/7
aġaç y.+ın ḳurt yėr P.231 10b/7
yumurda: yumurta
y. P.338 14a/3
ser-māyeñ bir y. ise ṭaşa çal P.338 14a/3
y.+yısa F.81 118a/12
ser-māyeñ bir y.+yısa ṭaşa çek F.81 118a/12
yumuş: iş, görev, vazife
y.+a F.49 117b/1, P.306 13a/4
oġlanı y.+a gönder ardınca var P.306 13a/4
oġlanı y.+a ṣal ardınca sen var F.49 117b/1
yumuşaḳ: yumuşak krş. *yumşaḳ*
y.+ın (yumuşaḳın) F.682 135b/11
aġaç y.+ın ḳurt yėr F.682 135b/11
yund: kısrak krş. *yunṭ*
y. P.656 24b/3
oransuz oġrı hemān y. ürkidür P.656 24b/3
yunṭ: kısrak krş. *yund*
y. F.577 132b/11
oransuz oġrı hemān y. ürkidür F.577 132b/11
yurdu: delik
y.+sı F.493 130a/9
çuvāl-dūz y.+sı deñlü delikden deve deñlü sovuḳ girür F.493 130a/9
yurt: yurt
y. F.240 122b/12
y. yurtdan ḳutludur F.240 122b/12
y.+da F.55 117b/6

göçdük yurduñ ḳadri ḳonduḳ y.+da bilinür F.55 117^{b}/6
y.+dan F.240 122^{b}/12
yurt y.+dan ḳutludur F.240 122^{b}/12
y.+uñ (yurduñ) F.55 117^{b}/5, F.292 124^{a}/11, P.240 11^{a}/2
göçdük y.+uñ ḳadri ḳonduḳ yurtda bilinür F.55 117^{b}/5
y.+uñ otlusından ḳutlusı yegdür P.240 11^{a}/2
y.+uñ otlusından ḳutlusı yėgdür F.292 124^{a}/11
yurt dut-: yurt edin-, yerleş- krş. *yurt ṭut-*
y.-maġa P.187 9^{a}/3
degirmi y.-maġa degirmi g.t gerek P.187 9^{a}/3
yurt ṭut-: yurt edin-, yerleş- krş. *yurt dut-*
y.-maġa F.641 134^{b}/4
degirmi y.-maġa degirmi g.t gerek F.641 134^{b}/4
yut-: yut- krş. *yud-*
y.Ø F.279 123^{b}/15, P.115 6^{b}/4
y. yumruġı eñseñ domalıgelsün P.115 6^{b}/4
y. yumruġı eñseñ ṭomalugelsün F.279 123^{b}/15
y.-mayınca P.155 7^{b}/10
evren evreni y.-mayınca evren olmaz P.155 7^{b}/10
yuva: yuva
y.+sı F.54 117^{b}/4, P.311 13^{a}/7
ḳutsuz ḳuşuñ y.+sı ṭoġan yanında olur F.54 117^{b}/4
ḳutsuz ḳuşuñ y.+sı ṭoġan yanında olur P.311 13^{a}/7
y.+sın F.200 121^{b}/7
gözsüz ḳuşuñ y.+sın Tañrı Taʿālā yapar F.200 121^{b}/7
y.+sında F.304 124^{b}/7, P.252 11^{a}/11
Tañrı vėrmelü olıcaḳ leglek y.+sında daẖı vėrür F.304 124^{b}/7
Tañrı vėrmelü olıcaḳ leglek y.+sında daẖı yavur P.252 11^{a}/11
yüce: yüce, yüksek
y. F.352 126^{a}/4, P.263 11^{b}/7, P.457 17^{b}/7
alçaḳ uçan y. ḳonar y. uçan alçaḳ ḳonar P.457 17^{b}/7
alçaḳ uçan y. ḳonar y. uçan alçaḳ ḳonar F.352 126^{a}/4
ṭaġ ne ḳadar y. ise yol üstinden aşar P.263 11^{b}/7
y.+yise F.6 116^{a}/12
ṭaġ ne ḳadar y.+yise yol üstünden aşar F.6 116^{a}/12
yügrük: koşucu, hızlı giden, çabuk
y. F.178 121^{a}/2, P.434 17^{a}/1, P.438 17^{a}/4
atuñ yörügenin al y. çıḳarsa ṭāliʿüñ F.178 121^{a}/2
atuñ yügrügin al y. çıḳarsa ṭāliʿüñ P.438 17^{a}/4
y. at yemin kendü arturur P.434 17^{a}/1

y.+e (yügrüge) F.498 130a/15
y.+e bin sözsüzden ḳaç F.498 130a/15
y.+i (yügrügi) F.400 127a/13
kedinüñ y.+i ṣamanlıġa dek F.400 127a/13
y.+in (yügrügin) P.438 17a/4
atuñ y.+in al yügrük çıḳarsa ṭāliʿüñ P.438 17a/4
y.+ise (yügrügise) F.399 127a/12
ṭavşan ne ḳadar y.+ise behāsı iki aḳcadur F.399 127a/12

yük: yük
y. F.344 125b/13, F.508 130b/8, F.659 135a/5, P.9 2b/11, P.206 9b/7, P.635 23b/7
bilmeyene bulut y. P.9 2b/11
deve ḳuşına y. getür dėmişler ben ḳuşam dėmiş uç dėmişler deve uçar mı dėmiş F.659 135a/5
deve ḳuşına y. götür dėmişler ḳuşam dėmiş uç dėmişler deve uçar mı dėmiş P.206 9b/7
toṣun y. getürmedügin andan bildüm aluḳlamadın tersledi F.508 130b/8
y. bācından aġlamaz F.344 125b/13
y. bācından aġlamaz P.635 23b/7
y.+dür F.583 133a/1
bilmeyene bulut y.+dür F.583 133a/1
y.+üm F.447 128b/11, P.528 20a/2
sen de mi bildüñ y.+üm ḳozduġın P.528 20a/2
sen de mi bildüñ y.+üm ḳozuduġun F.447 128b/11
y.+üñ F.306 124b/9, P.254 11b/1
y.+üñ ḳaba eger ṣaman degülise F.306 124b/9
y.+üñ ḳaba eger ṣaman degülse P.254 11b/1

yükle- (?): yükle-
y.-memiş P.153 7b/9
öküzsüz ölmiş inek kişi y.-memiş P.153 7b/9

yük ol-: aġırlık ver-
y.-ur F.575 132b/9, P.654 24b/2
deve ölürse derisi eşege y.-ur F.575 132b/9
deve ölürse derisi eşege y.-ur P.654 24b/2

yüksüklü: yüksüklü, yüksüğü olan
y. F.494 130a/10
yüz ḳoyunlu atam ḳalmaḳdan bir y. anam ḳalmaḳ yėgdür F.494 130a/10

yükür-: yüklü hâle gel-, gebe kal-

y.-en F.262 123^{b}/1, P.27 3^{b}/2
oġurlayın y.-en āşikāre buzalar F.262 123^{b}/1
oġurlayın y.-en āşkāre buzalar P.27 3^{b}/2

yüñlü: yünlü
y. P.575 21^{b}/5
ne ḳadar ḳoyun y. ise ancaḳ g.tin örter P.575 21^{b}/5
y.+yise F.536 131^{b}/2
ne ḳadar ḳoyun y.+yise ancaḳ g.tün örter F.536 131^{b}/2

yürek: yürek, kalp
y.+inde (yüreginde) F.182 121^{a}/6, P.442 17^{a}/7
her kimüñ bāġı var y.+inde ṭāġı var F.182 121^{a}/6
her kimüñ bāġı var y.+inde ṭāġ var P.442 17^{a}/7

yüz (1): yüz, çehre
y.+den F.452 129^{a}/1, P.534 20^{a}/7
burun y.+den götürülmez F.452 129^{a}/1
burun y.+den götürülmez P.534 20^{a}/7
y.+i F.265 123^{b}/4, F.582 133^{a}/1, P.8 2^{b}/11, P.31 3^{b}/6
el eli yur iki el y.+i yur F.582 133^{a}/1
el eli yur iki el y.+i yur P.8 2^{b}/11
yerdeki y.+i kimse baṣmaz P.31 3^{b}/6
yėrdeki y.+i kimse baṣmaz F.265 123^{b}/4
y.+ine F.551 131^{b}/15, P.590 22^{a}/5
kişinüñ ʿaybını y.+ine dėmek gerek F.551 131^{b}/15
kişinüñ ʿaybını y.+ine dėmek gerek P.590 22^{a}/5

yüz (2): yüz (sayı)
y. F.494 130^{a}/10, F.578 132^{b}/11, P.657 24^{b}/4
y. ḳoyunlu atam ḳalmaḳdan bir yüksüklü anam ḳalmaḳ yėgdür F.494 130^{a}/10
y. ḳoyunludan yüzi berk yegdür P.657 24^{b}/4
y. ḳoyunludan yüzi berk yėgdür F.578 132^{b}/11
y.+e F.409 127^{b}/6
ḳoyunı y.+e yėtür ėl anı biñe yėtürür F.409 127^{b}/6

yüz dutul-: rağbet edil-
y.-maduḳ P.96 6^{a}/2
y.-maduḳ bıldırcın bir aḳçaya P.96 6^{a}/2

yüzi aġar-: mutlu bir yaşam sür-
y.-maz F.339 125^{b}/9, P.630 23^{b}/5
boz ata ʿavrete oġlana ḳulluḳ ėdenüñ y.-maz F.339 125^{b}/9
boz ata ʿavrete oġlana ḳulluḳ ėdenüñ y.-maz P.630 23^{b}/5

yüzi berk: sıkılması, utanması olmayan; katı yüzlü; sağlam karakterli

y. F.578 132b/12, P.657 24b/4
yüz ḳoyunludan y. yegdür P.657 24b/4
yüz ḳoyunludan y. yėgdür F.578 132b/12

yüzi ḳara: yüzü kara, utanacak bir durumu olan
y.+dur F.433 128a/13, P.513 19b/2
ġammāzuñ ḳandayısa y.+dur F.433 128a/13
ġammāzuñ ḳandayısa y.+dur P.513 19b/2

yüzük: yüzük
y. F.628 134a/8, P.174 8b/4
küçük barmaġa y. ṭaġ olmaz F.628 134a/8
küçük barmaġa y. ṭaġ olmaz P.174 8b/4

Z

zaḥmetsüz: zahmetsiz, kolay, emeksiz
z. F.123 119b/1, P.382 15a/10
z. loḳma yenmez P.382 15a/10
z. loḳma yėnmez F.123 119b/1

zemherī: *(< Ar. zemherīr)* kara kış
z.+de F.572 132b/7, P.651 24a/11
aġustosda gölge ḳovan z.+de ḳarnın ovar F.572 132b/7
aġustosda gölge ḳovan z.+de ḳarnın ovar P.651 24a/11

zencīr ur-: *(Far.+T.)* zincir vur-
z.-ardı F.545 131b/10, P.584 22a/1
ṣuda ḳuvvet olsa ḳurbaġaya z.-ardı F.545 131b/10
ṣuda ḳuvvet olsa ḳurbaġaya z.-ardı P.584 22a/1

ẕikr: *(Ar.)* anma, sözünü etme
ẕ.+iñ F.115b/8
aṣḥāb-ı etbāʿ-ı Resūl üzerine ẕ.+iñ olsun F.115b/8

ẕikr eyle-: *(Ar.+T.)* zikret-, an-
ẕ.-sün F.115b/5
müdām anı ẕ.-sün F.115b/5

ziyān: *(Far.)* ziyan, zarar
z. F.198 121b/5, F.313 124b/15
her z. bir ögüt olur F.198 121b/5
ḳorḳaḳ bāzirgān ne aṣṣı ėder ve ne z. F.313 124b/15

ziyān ėt-: *(Far.+T.)* zarar ver-
z.-er (ziyān ėder) F.197 121b/5
ṭamaʿ çoḳ z.-er F.197 121b/5

ziyān eyle-: *(Far.+T.)* zarar ver-
z.-r F.354 126[a]/6
yavuz sirke küpine z.-r F.354 126[a]/6
ziyānı doḳun-: zararı dokun- krş. *ziyānı ṭoḳun-*
z.-ur P.45 4[a]/5
ḳutsuzuñ yedi eve dek z.-ur P.45 4[a]/5
ziyānı ṭoḳun-: zararı dokun- krş. *ziyānı doḳun-*
z.-ur F.687 136[a]/1
ḳutsuzuñ yedi eve dek z.-ur F.687 136[a]/1
ziyān ol-: *(Far.+T.)* zarar gör-, kötü bir duruma düş-
(ziyān) o.-duḳdan F.567 132[a]/15, P.646 24[a]/5
ziyān olmadan ṣaḳın o.-duḳdan ṣoñra bilmek fāyide eylemez F.567 132[a]/15
ziyān olmadın ṣaḳın o.-duḳdan ṣoñra fāyide etmez P.646 24[a]/5
z.-madan F.567 132[a]/15
z.-madan ṣaḳın olduḳdan ṣoñra bilmek fāyide eylemez F.567 132[a]/15
z.-madın P.646 24[a]/5
z.-madın ṣaḳın olduḳdan ṣoñra fāyide etmez P.646 24[a]/5

ÖZEL ADLAR DİZİNİ

Ḳ.+ne P.224 10ᵇ/2
ḫırlı s.kdügüm Ḳ.+ne mi gelür P.224 10ᵇ/2

Ḳaraca Aḥmed Türbesi: bk. ve krş. *Ḳaraca Aḥmed Tekyesi*
Ḳ.+ne F.676 135ᵇ/6
ḫırlu s.kdügüm Ḳ.+ne mi gelür F.676 135ᵇ/6

Ḳayṣeri: bk. ve krş. *Ḳayṣerī*
Ḳ.+de P.59 4ᵇ/4, P.211 10ᵃ/1
Ḳ.+de eşek nerdübāna çıḳmış uşda eşek uşda nerdübān P.211 10ᵃ/1
Ḳ.+de yazılmış ḳarınuñ başı anası .mına P.59 4ᵇ/4

Ḳayṣerī: Kayseri krş. *Ḳayṣeri*
Ḳ.+de F.664 135ᵃ/10
Ḳ.+de eşek nerdübāna çıḳmış uş eşek uş nerdübān F.664 135ᵃ/10

Mehemmed: Kişi ismi. krş. *Meḥemmed*
M. F.287 124ᵃ/7
bayaġı M. bayaġı börki F.287 124ᵃ/7

Meḥemmed: bk. ve krş. *Mehemmed*
M. P.123 6ᵇ/9
bayaġı M. bayaġı börki P.123 6ᵇ/9

Mūsā: Hz. Musa
M.+yı F.220 122ᵃ/8
ʿĪsā içün M.+yı ḳınamazlar F.220 122ᵃ/8

ʿOs̱mān: Hz. Osman
ʿO. F.115ᵇ/6
Ebū Bekir ʿÖmer ʿO. ʿAlī bunlar İslām<ı> eyledi ʿayān F.115ᵇ/6

ʿÖmer: Hz. Ömer
ʿÖ. F.115ᵇ/6
Ebū Bekir ʿÖ. ʿOs̱mān ʿAlī bunlar İslām<ı> eyledi ʿayān F.115ᵇ/6

Reşīd: Kişi ismi
R. F.404 127ᵇ/1
aduñ nedür R. bir söyle bir ėşid F.404 127ᵇ/1

Saʿd-ı Vaḳḳāṣ: Sa'd Bin Ebi Vakkas. Ok atmaktaki maharetiyle tanınır. Aşere-i mübeşşeredendir.
S.+ıla F.518 131ᵃ/3, P.557 21ᵃ/2
bıçaḳı ortaya ḳo S.+ıla oḳ at F.518 131ᵃ/3
boçuḳ ortaya ḳo S.-ıla oḳ at P.557 21ᵃ/2

Şāh Melik: Kör Şah Melik ya da Şadibeyoğlu Şah Melik (?)
Ş. F.516 131ᵃ/1, P.555 20ᵇ/11-21ᵃ/1
kim ne dėrse dėsün Ş. ḳaymaḳ yesün P.555 20ᵇ/11-21ᵃ/1
kim ne dėrse dėsün Ş. ḳaymaḳ yėsün F.516 131ᵃ/1

KAYNAKLAR

- Akar, Ali (2018), *Oğuzların Dili, Eski Anadolu Türkçesine Giriş,* İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Akkuş, Muzaffer (1995), *Kitab-ı Gunya,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksoy, Ömer Asım (1988), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, I-Atasözleri Sözlüğü,* İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Akyalçın, Necmi (2012), *Türkçemizin İncileri Atasözlerimiz Tanıklı Sözlük,* Ankara: Eğiten Kitap.
- Albayrak, Nurettin (2009), *Türkiye Türkçesinde Atasözleri,* İstanbul: Kapı Yayınları.
- Arat, Reşit Rahmeti (1951), *Atebetü'l-Hakayık,* İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aslan, Mustafa (2002), "Nazîm Divanı'nda Atasözleri ve Deyimler", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi,* 139: 53-66.
- Aslanoğlu, İbrahim (1992), *Şah İsmail Hatayî (Divan, Dehnâme, Nasihatnâme ve Anadolu Hatayîleri),* İstanbul: Der Yayınları.
- Atalay, Besim (1985), *Kâşgarlı Mahmut Divanu Lugâti't-Türk Tercümesi I-IV,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ayan, Gönül (1998), *Lâmi'î Vâmık u Azrâ,* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Babür, Yusuf (2016), *Nihâlî, Fethiyye-i Yemen Mesnevîsi (Giriş, İnceleme, Transkripsiyonlu Metin, Dil İçi Çeviri ve Tıpkıbasım),* Erzincan: Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Doktora Tezi.
- Baralı Çiçekler, Esma (2019), *Oryantalist Koleksiyoner Levinus Warner (1619-1665) Derlemesi Türkçe Atasözleri ve Deyimler,* İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Bayat, Ali Haydar (2003), "İlk Atasözü Kitaplarımızdan Oğuz-nâme'nin Berlin Nüshası ve Feridun Nâfiz Uzluk'un Bir Derlemesi", *X. Millî Mevlana Kongresi, Tebliğler,* C. II, Selçuk Üniversitesi Yayınları, 25-39.
- Bayat, Ali Haydar (1992), *Oğuzname (Emsal-i Mehmedali),* haz. Samed Alizade, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Bayraktar, Nesrin (2009), "*Boz* ve *Kır* Renk Adlarının Kavram, Anlam ve Biçim Boyutu Üzerine", *International Journal of Central Asian Studies,* 13: 101-121.

- Birtek, Ferit (1944), *En Eski Türk Savları,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Boratav, Pertev Naili (2006), *Nasreddin Hoca,* İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Boratav, Pertev Naili (1954), "Quatre-Vingt Quatorze Proverbes Turcs du XVe Siècle, Restés Inédits (15. Yüzyıla Ait Yayımlanmamış Doksan Dört Türk Atasözü)", *Oriens, Milletlerarası Şark Tetkikleri Cemiyeti Mecmuası,* 7/2: 223-249.
- Bozkaplan, Şerif Ali (2011), "Necatî Bey'in Türkçesi", *Turkish Studies,* 6/1: 169-184.
- Böler, Tuncay (2018), "Kitâb-ı Atalar (Sözi) 15. Yüzyıla Ait Bir Atasözü Derlemesi", *Ayıp Kitabı* (Ed. Emine Gürsoy Naskali), İstanbul: Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, 83-150.
- Böler, Tuncay (2021), *Türkiye Türkçesi Biçim Bilgisi-I,* İstanbul, Kesit Yayınları.
- Böler, Tuncay (2020), *Türkiye Türkçesi Ses Bilgisi,* İstanbul: Kesit Yayınları.
- Böler, Tuncay (2019), *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi,* İstanbul: Kesit Yayınları.
- Börekçi, Muhsine (2003), *Risâle-i Tevhid (İnceleme-Metin-Dizin),* Ankara: Akçağ Yayınları.
- Buluç, Sadettin (1978), "Eski Bir Elyazmasında Bulunan Türk Atasözleri", *Ömer Asım Aksoy Armağanı,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 11-26.
- Caferoğlu, Ahmet (1930), "Orhun Abidelerinde Atasözleri", *Halk Bilgisi Haberleri,* 1/3: 43-46.
- Cebecioğlu, Ethem (2020), *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü,* Ankara: Otto Yayınları.
- Ceyhan, Âdem (2011a), "17. Asra Ait İki Kitapçık: Nasreddin Hoca Hikâyeleri ve Türk Atasözleri", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 9/2: 121-160.
- Ceyhan, Âdem (2011b), "Bazı Yazma ve Basma Türkçe Atasözleri Derlemeleri", *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi,* 4: 175-225.
- Ceyhan, Âdem (1998), "Eski Bir Atasözleri Kitabı", *Bir-Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi,* 9/10: 109-132.
- Ceyhan, Âdem ve Koşik, Sercan (2016), "Cemâlî'nin *Risâle-i Durûb-ı Emsâl'i", Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi,* 16: 33-76.
- Çınar, Yıldız (1996), *Hazihü'l Risalet-i min Kelimât-ı Oğuznâ-me el-Meşhûr bi-Atalar Sözü,* Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Çiçekler, Ahmet Naim ve Baralı Çiçekler, Esma (2018), "Berlin Devlet Kütüphanesinde Bulunan XVII. Yüzyıla Ait Bir Mecmuadaki Türk Atasözleri Derlemesi", *Dil ve Edebiyat Araştırmaları,* 18: 341-356.

- Çobanoğlu, Özkul (2004), *Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü,* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Delice, H. İbrahim (2003), *Türkçe Sözdizimi,* İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Demir, Necati (2018), *Türklüğün Binlerce Yıllık Anayasası: Oğuz Kağan Töresi (Vasiyetleri ve Öğütleri),* İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Develi, Hayati (1995), *Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyıl Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmeleri ve Uyumlar,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Duman, Musa (1995), *Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyılda Ses Değişmeleri,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Duman, Musa (2000), *Vasiyyetname,* İstanbul: R Yayınları.
- Eğri, Aysel (2006), *17. Yüzyıl Şairlerinden Hikmetî ve Divanı,* Ankara: Gazi Üniversitesi Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ekinci, Ramazan (2015), "Fehîm-i Kadîm'e Mâl Edilen Bir Atasözleri Kitapçığı: Durûb-ı Emsâl-i Türkî", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi/Journal of Turkish World Studies,* 15/1: 163-185.
- Elçin, Şükrü (1977), "Oxford'da Bir Mecmua (Atalar Sözü)", *Halk Edebiyatı Araştırmaları,* Ankara: Kültür Bakanlığı Millî Folklor Dairesi Yayınları, 216-228.
- Ercilasun, Ahmet B. (2004), *Başlangıcından Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi,* Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ercilasun, Ahmet B. (2020), *Dîvânu Lugâti't-Türk'teki Şiirler ve Atasözleri,* İstanbul: Bilge Kültür-Sanat.
- Erdal, Marcel (1991), *Old Turkic Word Formation: A Functional Approach to the Lexicon, C. 1,* Wiesbaden: Harrassowitz.
- Ergin, Muharrem (1963), *Dede Korkut Kitabı II, İndeks, Gramer,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eyüboğlu, E. Kemal (1973), *On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler I,* İstanbul: Yayınevi yok.
- Eyüboğlu, E. Kemal (1975), *On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler II,* İstanbul: Yayınevi yok.
- Gabain, A. Von (1988), *Eski Türkçenin Grameri,* çev. Mehmet Akalın, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gönen, Sinan (2006), *Batı Türklerinin Manzum Atasözleri Üzerine Bir Araştırma,* Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- Gülensoy, Tuncer (1970), "Kutadgu Bilig'den Hikmetler", *Türk Kültürü,* IX/98: 89-105.
- Gülsevin, Gürer (1990), "Eski Anadolu (Türkiye) Türkçesinde 3. Kişi İyelik Ekinin Özel Kullanılışı", *Türk Dili,* 1990/II, 466: 187-190
- Gülsevin, Gürer ve Boz, Erdoğan (2004), *Eski Anadolu Türkçesi,* Ankara: Gazi Kitabevi.

- Gündüz, Mehmet (2010), *Kaşkay Atasözlerinde Ad Aktarmaları,* Malatya: İnönü Üniversitesi Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Hengirmen, Mehmet (1983), *Pend-nâme (Güvâhî),* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Hey'et, Cevat (1988), "Oğuzname veya Mecmau'l-Emsâl-i Mehmed Ali", *Türk Kültürü,* XXVI/307: 38-43.
- İzbudak, Velet (1936), *Atalar Sözü,* İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kaçalin, Mustafa ve Ömer Zülfe (2011), "Muhammed bin Ahmed'in Ebû'n-Nasâyih'i", *Osmanlı Araştırmaları,* 38: 193-212.
- Kaçalin, Mustafa (2016), *Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kaçalin, Mustafa (2006), *Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuz-nâmesi,* İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Karahan, Leylâ (2010), *Türkçede Söz Dizimi,* Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kaymaz, Zeki (2013), "Ermeni Harfli Bir Türkçe Atasözleri Kitabı", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi,* XIII/1: 173-212.
- Kayra, O Kemâl (1992), "Hüsam-ı Sahrâvi'nin Tuhfeten Li-Hazret'il-Aliyye Adlı Eserinde Atasözleri ve Deyimler", *Millî Folklor,* 2/14: 34-36.
- Koç, Nurettin (2002), *İslamlıktan Önce Türk Dili ve Edebiyatı,* İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Kut, Günay (1986), "Atasözleri ve Deyimlere Ait Manzum ve Minyatürlü Yazma Bir Eser", *Topkapı Sarayı Müzesi Yıllık-I,* 73-110.
- Küçük, Murat (2010), "Türk Dünyasından Derlenmiş Bir 'Atalar Sözü' Kitabı", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi,* 7/1: 141-176.
- Necib Âsım (2019), *Eski Savlar Dîvânu Lugâti't-Türk'teki Atasözleri,* haz. Irmak Kaçar, İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları.
- Olcay, Selahattin (1965), *Tezkiretü'l-Evliyâ (Tercümesi) İnceleme-Metin-İndeks,* Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Oy, Aydın (1991), "Atasözü", *Türkiye Diyanet Vakfi İslam Ansiklope-disi,* IV: 44-46.
- Oy, Aydın (1956), "Dede Korkut'ta Atasözleri I", *Türk Dili,* 61: 39-41.
- Oy, Aydın (1957), "Dede Korkut'ta Atasözleri II", *Türk Dili,* 65: 268-272.
- Oy, Aydın (1958), "Eski Eserlerden Taramalar: Kabusname'de Atasözleri", *Türk Dili,* 79: 347-351.
- Oy, Aydın (1958), "Kabusname'de Atasözleri", *Türk Dili,* 79: 347-351.
- Oy, Aydın (1972), *Tarih Boyunca Türk Atasözleri,* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ölmez, Mehmet (2008), "Divanü Lugati't-Türk'teki Atasözleri", *Türk Dili,* 683: 525-528.

- Özçelik, Sadettin (2016), *Dede Korkut -Dresden Nüshası- Metin, Dizin,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özer, Şerife (2021), *15.-16. Yüzyıla Ait Anonim Bir Atalar Sözü Kitabı (Berlin Nüshası) (Dil Özellikleri-Metin-Sözlük-Açıklamalı Alfabetik Dizin-Tıpkıbasım),* Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları.
- Özkan, İsa (2018), "Hazihi'r-Risâlet-i Min Kelimât-ı Oğuznâme El-Meşhûr Bi-Atalar Sözü", *5. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu, Oğuzlar: Dilleri, Tarihleri ve Kültürleri,* Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 437-446.
- Özkan, Mustafa (1992), *Gülistan Tercümesi Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özkan, Mustafa (2013), *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi,* İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Sertkaya, Osman F. (1968), "Çukurova'da Derlenmiş Mahalli Atasözleri ve Deyimler", *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XVI: 101-131.
- Sertkaya, Osman F. (1983), "Eski Atasözleri Üzerine", *Şükrü Elçin Armağanı,* Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 275-291.
- Sis, Nesrin (2005), "Türkmen Atasözleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi,* V/2: 257-266.
- Soysal, Ragıp (1971), *Türk Atasözleri,* Ankara: Aynur Matbaası.
- Stein, Heidi (2000), "17. Yüzyıla Ait Bir Türk Atasözü Koleksiyonu", çev. Volkan Coşkun, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 1/2: 263-291.
- Tan, Nail (2020), "Türkiye'de Genel Atasözü ve Deyim Sözlüklerinde Anlam Verme Çalışmalarına Toplu Bir Bakış", *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi,* 50: 257-295.
- Tatçı, Mustafa (1997), *Yûnus Emre Dîvânı,* İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- TDK (1999), *Tarama Sözlüğü I,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tezcan, Semih ve Boeschoten, Hendrik (2001), *Dede Korkut Oğuznameleri,* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Timurtaş, Faruk K. (1981), *Eski Türkiye Türkçesi,* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Tulum, Mertol (1968), *Sinan Paşa, Tazarruname,* İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Tülbentçi, Feridun Fazıl (1977), *Ata Sözleri,* Ankara: İnkılap ve Aka Kitabevleri.
- Türkmen, Fikret ve Geldiyev, Gurbandurdu (1997), *Türkmen Şiir Antolojisi,* Ankara: Türksoy Yayınları.
- Üstüner, Ahat (1989), *Karahanlıca ve Eski Anadolu Türkçesi Metinlerinde Deyimler, Atasözleri ve Kısa Hikâyeler,* Elazığ: Fırat

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Yelten, Muhammet (2009), *Eski Anadolu Türkçesi ve Örnek Metinler,* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Yılmaz, Emine ve Demir, Nurettin (2013), "Kısas-ı Enbiya'dan Hareketle Arap Harfli Metin Yayınlarında Sözlük-Dizinle İlgili İlkeler", *Bengü Bitig, Dursun Yıldırım Armağanı,* Ankara: Öncü Kitap, 617-632.
- Yılmaz, Ozan (2013), "Gelenekten Deyişe Klasik Türk ve Fars Edebiyatlarının Ortak İfade Biçimlerinden Başa Toprak Saçmak", *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi,* 1/2: 336-350.
- Yücel, Bilâl (2002), *Mahmud Paşa, Adnî Divanı,* Ankara: Akçağ Yayınları.
- Zülfikar, Hamza (1988), "Ata Sözü Terimi, Kaynağı ve İmlâsı", *Türk Dili,* LV/438: 321-328.
- Zülfikar, Hamza (1968), "Bitlis'te Derlenmiş Atasözleri, Deyimler, Alkış, Kargış ve Bilmeceler", *Türkoloji Dergisi,* 3/1: 65-105.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TIPKIBASIM

Süleymaniye [Fatih] Nüshası [=F][2010]

[2010] Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Koleksiyonu 3543 numarada (115b-136a) numarada kayıtlı nüshanın görüntüleridir.

115b

هذا كتاب اتالر بغرمايدا اوغوللره

بسم الله الرحمن الرحيم

هر ایشك اولی بسم الله الرحمن الرحیم اولا نقدر مشكل ایش
وارسه یردیم جنبی اولا عقل الله اردی دوجهانی حقدن غیری
بولدی هركه حق كركسه نعمتنه شكر ایلسون كوكلندن
كدرمسون • مدام آنی ذكر ایلسون هم رسولنه صلوات •
وسلام بی حد بی پایان • ابو بكر عمر عثمان علی بنلر اسلام
ایلدی عیان حسن حسین حمزه دو كلنه فكرلك اولسون
اصحاب اتباع رسول اورزنه ذكرلك اولسون حق تعالی
بیورر • ولقد كرمنا بنی آدم • آدمی اولدر كه حق سوزله
عمل ایلیه هر سوزی فتجرو وار عقل الله اول • سویلیه سوزم
جوق دولودر لو هر بری بر صورتدن كلور عقلی اولان حق
سوزی بولدوغی یرده • الورا تالر سوزی قرآنه كرمز یا نیجه
بلشورسن بو سوزا اول • سوزه حقیقتدن بولیشر سویلمامش
سوز جهانده • هركز اولمیا سویلمش • كوكلكا یا رسویلنان

116a

کوکلیا جهانده کوکلو سوزا ولما عجوز آشکارا اول سببدن
آد ویرلدی بو کتابه کتاب آتالر اوقیانلر دکلیانلر
اونلسون حور رذیل بو سوزلری جمع ایدنه توفیق ایمان ویرسون
جلیل بو کتاب بر بندله ختم اولدقده تمام هجرتک
تکوز یوز سکسان بشی اولمشدی والسلام کلدلت
ایدی آتالر سوزین سویلدی بیلوم هر بری نه دوشر کوردنی
شرح ایلدی بیلم آتالر ایدر[1] الو سوزی یوده قلماز
آتالر ایدر[2] الوسین بلمانی تکرسی بلمز آتالر ایدر
[3] اولولارک سوزی قرآن کبیرمز الایا نچه بلور آتالر ایدر
[4] اولر اکودین طتمیان الو یوقلوه[5] آتالر ایدر اوکیت
اکلیان صوکین طکلارزه[6] آتالر ایدر طاغ نقدر
یوجه یسه یول اوستندن آشار[7] آتالر ایدر آتسین کورد
قوین آلسه فیسین کورمدین آل[8] آتالر ایدر یول بلمزسک
یوله گیت[9] آتالر ایدر یوله کتمیانی یونه کتورردلر آتالر ایدر
[10] قرغیه دیمه مرد انه یوق[11] آتالر ایدر بلانی یمشق دیوال صوغنه

116b

آتالوا ایده کوچم دیو اکسوکوک طاغتمه [12] آتالر ایدر

[13] قوردلت بیلنمیوز اولدوغی اشین کمسنه یه ایتمز آتالر ایدر

[14] قوتل صلسه یودن بلوا اولوا آتالر ایدر [15] قوت صنسه یلت

اچنده باش یارلنسه بورك اچنده [16] آتالر ایدر ایلولك

ایله صوویه صال اگر ایلك الموکسه اولی سنی بولور آتالر ایدر

[17] ایلو طورمقدن ایلق اشلك یکدر آتالر ایدر [18] اون قیز

اردورمز وردسه دخی بخت بولمز آتالر ایدر [19] اصل آزمان

صاغ یمان آتالر ایدر [20] بلق باشندن ییر آتالر ایدر [21] اگری اوق

طوغری سیله آتالر ایدر [22] قوکشی حقی تکری حقی آتالر ایدر [23] قورت

قوشنی سین اجتمز آتالر ایدر [24] طوشنك ازگلین سنری کبی

بلور آتالر ایدر [25] ایتك اسی وارسه طوشنك دخی تکرسی

واردر آتالر ایدر [26] بکلره وعورته اینمه اقر صوویه طینمه

آتالر ایدر [27] ایله کهل اولمز آتالر ایدر [28] کسنولت قیوسین قمکه

قابولت قمیلر آتالر ایدر [29] بورج اوکونه قلمز آتالر ایدر

[30] اخشم اولدی قون صباح اولدی کوچ آتالر ایدر [31] نه ایدرسك

117a

[32] ایدا انصافِ الدن قومه اتالر ایدر طوغری سویلینه

[33] الوم یقدر اتالر ایدر ایدن بولور اکلیان الور

[34] اتالر ایدر کسنوک عیبنی سویلیه یوک قلاقی وار دور

[35] اتالر ایدر دکود کلیان کندو عیبنی ایشدر اتالر

[36] [37] ایدر صوک بشیمانلق اصی اتمز اتالر ایدر کندو

[38] دوشن اغلمز اتالر ایدر اورتاقلق اوکوزدن باشقه

[39] بوزغونی کیدر اتالر ایدر ارتکی دانه بخندن

[40] بوکونکی بولماج یکدر اتالر ایدر آدم الاسی ایچنده

[41] طوار الاسی طشنده اتالر ایدر کشی نه اکسه انی کتورر

[42] اتالر ایدر قویونی بویکجه قادنی اناسنی دوشه سین

[43] اتالر ایدر خیرصز اشوکه خیرکله باستوکا اتالر ایدر

[44] [45] قولاغوز سوز قوش اوجمز اتالر ایدر قوش اولاتن یالکز

[46] قوش اولات یدورر لر اتالر ایدر هر یوموری قوز اولمز

[47] اتالر ایدر تکلی چوجکت یولی کسترجی چتی اولور

[48] اتالر ایدر خبرک طوغرسی اوغلاندن آل اتالر ایدر

117b

49 اغلانی یومشه صل ار دنجه سنی و ار اتالر ایدر بو رحبه اچی 50

اکی کواسیر ز اتالر ایدر باشنه کلنی حکیم اتالر ایدر صارو 51 52

صمان وقتنده صارو التون الور اتالر ایدر چوق قوش 53

الی ایا غنده طوتکور اتالر ایدر قوقسنو قوشک یواسی 54

طغان یانینده اولور اتالر ایدر کوجدوک یوردک 55

قدری قندق یرتده بلنور اتالر ایدر قوم دشمانلغی 56

دشوارا ولور اتالر ایدر دوستله ایچ صاتق یا نار ایله 57

اتالر ایدر جاهلک دوستلغندن عاقلک دشمانلغی یکدر 58

اتالر ایدر قوردی بچمغه قوردیکی کوبک کرک اتالر ایدر 59

60 برکوا تنه بنی بیزار اتالر ایدر قار انولچون یغوکه آیق 61

اوشنده اتالر ایدر کسماد وکولک الی اوب باشکه قو اتالر ایدر 62

63 سب سوزسوزسویلمز دلیل سوز چراغ یمز اتالر ایدر

64 وای اول کوکه کم بت اوشه اتالر ایدر وای اول اوده کم 65

ترلک دوشه اتالر ایدر اولالرله اوزغی چکشمه اتالر 66 تنقیص

ایدر ترلک آسنی اودیخ دکل آلشی بورج اتالر ایدر زنی دوتله 67 68

118a

قودشی اوقشمه 69 آتالر ایدر بر کوردش بر کور بلیش آتالر
ایدر کونکی اوراق وقتنده واوزغی کوزلت وقتنده 70
آل 71 آتالر ایدر دکرمنه ورن اون اوکدر اودکی
نوبت صورر 72 آتالر ایدر اودکی حساب بازارده..
راست کلمز 73 آتالر ایدر کونی وارکن طوارک اوکور
74 آتالر ایدر بلمزم دمک چوق درلو قضا صورر آتالر
ایدر امانته خیانت اولمز 75 آتالر ایدر یارم کونه 76
یارشی یقدر 77 آتالر ایدر اویللک یولداشه قوشلوغدک
کوی 78 آتالر ایدر المیوله بوزجه اودمز آتالر ایدر
79 دیزه کوچ دیشلو اکنه سینی باشنه صومقش آتالر ایدر
80 محنت کبرو سندن جمکدن دوشوب صوییه بغلق یکدر
81 آتالر ایدر سرمایک بر بومرده بیسه طاشه چالک
82 آتالر ایدر تمو قوشلو اوجی نسنه یق بلدرجین اجدی
الوردی دور 83 آتالر ایدر طمز لقسون یغرت اویمز
84 آتالر ایدر سیل اسمنجه چوب دبرنمز آتالر ایدر

118b

85 اخشامدان صکره قاپو بکی یاپ ایدر آتالر 86 باصقوموز

سازی بیل الور آتالر ایدر 87 مالک طوتی و ماغی یکلر

آتالر ایدر بلاجکینجه بال یمز 88 آتالر ایدر آزوقی 89

سو ییدر بالغی اندنی 90 آتالر ایدر کوزک قتد ایسه

غوغاسوز اولمز 91 آتالر ایدر کل دکنسز اولمز

آتالر ایدر عیبسوز 92 یار استین یارسوز قلور

آتالر ایدر قوتی 93 اندوغی یمز بتوکوکین آتالر

ایدر آدم نسندن حیوان یولاریندن 94 بدلور آتالر

95 طمه طمه کوز اولور دشمان کوزی کور اولور آتالر ایدر

96 ورد غلت بر کورسه سندنی کوزک قیب آتالر ایدر

97 دلک دور نک دوجه اصقی سی واندر آتالر ایدر

98 دونیه برج کرکسه بوینی اوزده آتالر ایدر 99 قوردله

قیون دوست اولمز 100 آتالر ایدر آغاج نعدر اونه

کوکار رنجی یوق 101 آتالر ایدر جامی بدخیدن کوزنی

آتالر ایدر کشنوک یلداشی یجو عیدر آتالر ایدر 103 کشیه 102

119a

بیلك دوستدن بردو تمانن (104) چقدو اتالر ایدر کونه کونه

کورکی کی (105) اتالر ایدر طاشق جك یوغسه بر کولك یانوکا

قوی • (106) اتالر ایدر یوز باشی ایشنه طوکوز کوتدورر •

(107) اتالر ایدر دل ایسیم اولسه یاتی اسندر • اتالر ایدر

(108) الوکوکبوی اولسه بصوب کجه • (109) اتالر ایدر عود توکله

بازارلك کیسه انا عنه • (110) اتالر ایدر بو بکت ایکن بو قوجلکن

بللودر اتالر ایدر (111) یا بوکاسی یا بوردن قلمز اتالر ایدر

(112) بلوکوزن طاش دیوارا ولمز (113) اتالر ایدر دکلو طاشی

یوده قلمز (114) اتالر ایدر قوری تورو ایله اتدو تلمز

(115) اتالر ایدر باعوکسـا اتادن کورمیجه صفره صالمز

(116) اتالر ایدر قوش قضا سوز (117) اتالر ایدر کندو کزنده

هنری کورمز برکو کوزندکی چوبی کورر اتالر ایدر

(118) هرکسی کندو عیبنی کورمز • در (119) اتالر ایدر بو کندو صایی

کسمز اتالر ایدر (120) اورنی الوز الترو ورر اتالر ایدر

(121) کوبه کوب دیمک کوب داکی دوب دیر اتالر ایدر

119b

122 هر ايشك وقتى واردر آتالر ايدر 123 رحمت سوز لقمه

يمنز آتالر ايدر 124 ناعورلق ايت يوسيلق ايتى انصاف

الدن قومه آتالر ايدر 125 علتله ديرلك محنتله جان ورور

126 آتالر ايدر ناكسله جومه دلك خرج بردر آتالر ايدر

127 دشمانوك عمرى ايچه كيكى اولسون آتالر ايدر 128 ته يونر

اول اصل ونه يوش اهل نصل آتالر ايدر 129 قوت

اوين قسز آتالر ايدر 130 اصلو دولو بيه اويمز آتالر ايدر

131 كچد بلمزسك كيريه طولان آتالر ايدر 132 آت ندكلو

ارق اولسه اتلك اوستنده يادسوز آتالر ايدر 133 صپالى

هر كشى باله آباله اولور آتالر ايدر 134 امه كوك ساغدج

امكنه دوقنسون آتالر ايدر 135 آجو بغاز اج قلمز

آتالر ايدر 136 باق اوكوز كيكن سجده حرام آتالر ايدر 137

باتيمك آل اليشك آتالر ايدر 138 جرك بقله نوك كور

الجيسى الور آتالر ايدر باشنه كلن 139 شمعى آتالر ايدر

140 بيمز ايستركن قولقدن چقدم آتالر ايدر 141 اوقنات

120a

[142] لیاقت کیمك ارادت کوکلك اتالر ایدر نولورا ولور

اتالر ایدر [144] قیون چوبان سلونرا ولمز اتالر ایدر [143] یوزغا اولکه

کوزه کسل اتالر ایدر [145] یکی یتدعی بری اشی یانوزر اتالر ایدر

[146] اتا اتوکی اوج کز [147] اتالر ایدر بودخی کلن اولسه

یا اتشی طورش اوکرنده [148] اتالر ایدر صواشدیم عنی که

اکار اتالر ایدر [149] جومیه محتسلق ودیشلر اولا تا

حقلیش اتالر ایدر [150] نیکونکی یمز کله نونیتی بزوم دکلدر

طورك ایروق بندن اینله اتالر ایدر [151] دوشمنی سن

کنندکدن بیگی کورا لوچقرسه طالعك اتالر ایدر

[152] قلم جومردا لوزنه دلیسه یوز اتالر ایدر [153] ازی بلمین

جوغ هیچ بلمز اتالر ایدر [154] جومه دالینی کسه کسمز اتالر

ایدر [155] ازجق زنیه کیدرسین جوق کتورمکه

اتالر ایدر [156] یشی یهق دوزنا ولمز اتالر ایدر

[157] حمامده برطاس صوبی بلیان حمامی باشنه یقرسد بلمز

اتالر ایدر [158] کازر وان سرایله حمام ایل اویدر

120b

[159] اتالر ایدر مسجد یقلدیسه محراب یرنده در اتالر ایدر

[160] یاغ یلان قیش [161] کرمك اتالر ایدر قیش قیش کرك

یاز یلدا اتالر ایدر [162] اوقیش کو نیولك کلستان ایدر اتالر

ایدر [163] یاش صاغ اولجق براك اکسك اولمز اتالر ایدر

[164] شریعتی حوز کورن حوز اولور [165] اتالر ایدر ای کور

اوز یوج طوت آی کور بیرام ایله [166] اتالر ایدر بکا

شعده وریمن کوز جقسون [167] اتالر ایدر خیری ویندن

آلن اصلو کرك [168] اتالر ایدر اوده بزکو اولیجه یابنده

بیك کز اول [169] اتالر ایدر غیرت التنده ار المز اتالر ایدر

[170] بولدم بیلکه مدم بلدم بوله مدم اتالر ایدر [171] الك اتنه

یکی کوزك اتنده اولسون [172] اتالر ایدر انجو اشتم عوغا

سون باشم اتالر ایدر [173] خبر در دکلو بجه اولمز اتالر

ایدر [174] طول اوی ارقدن قیون کلور ایدر [175] اتالر اتوکی

دوست یکی صقله دوشمان یکی ین اتالر ایدر

[176] باشکا طبراق قیمه قیرسك الوردن قوی اتالر ایدر

121a

[177] کشی قیانن آلمق چتین بسلك قولای اولور آتالر ایدر

[178] اتك یورو کین اکسیکلك چقرسه طالعك آتالر ایدر

[179] عورتك مستوره سین ال کوزن چقرسه طالعك آتالر ایدر

[180] اوك یاپلمش عورتك طوتلمش طونك دکلمش آتالر ایدر

[181] طمع طاش یره طاش باشی یارر آتالر ایدر

[182] هرکمك باغ وار یورکنده طاغ وار آتالر ایدر

[183] اوقینی ملینده بولور قاتی ملینده قوزسین آتالر ایدر

[184] دوستلیه اکمکی اچمه جك اوروغنه عملك کرك آتالر ایدر

[185] اودیجی کوزی ایچسن آتالر ایدر [186] کوکل یکن
تکرینه ارمن آتالر ایدر [187] خاتونی اله کیرنجه قدیغی
خوش کورمك کرك آتالر ایدر [188] اولوبی دوستکنده اولق
کرك آتالر ایدر [189] کشی آچقمینجه آچ حالین بلمز
آتالر ایدر [190] آجیده آجلی سویلسون آتالر ایدر

[191] ایونی بلکلت تماشایه باق قورد بلکلت کفنی برقله
آتالر ایدر [192] سویلین دن اولسه دکلیاندن اولك

121b

[193] آتالر ایدر اولدوکی بیچمز قوز اغاجندن تابوت ایستن

[194] آتالر ایدر یوغن انجه لنجه اینجه اوزلور آتالر ایدر

[195] جان اکجی اغلی چقلر اولسند رمشر انک اکه بتم بیکانک قوسن آتالر ایدر

[196] بغدای اتمککت یوغنسه بغدای دلک یوقی آتالر ایدر

[197] [198] طمعجی زیان ایدر آتالر ایدر مهربان بر افکت اولور

[199] آتالر ایدر ایلوکه ایلک اولسه اوکوزه بچاق اولور

[200] آتالر ایدر کوز سوز قوشنک یواسنی تکری تمالیلر

[201] یپر آتالر ایدر علت علت بل او رغنه اون قیشلر

[202] [203] آتالر ایدر قرل تیز صولر آتالر ایدر دعوجیلک

دانشمند اولدی یا رجلک الله اولسون آتالر ایدر

[204] [205] شوم اولندن بیته شوم طوغر آتالر ایدر بر سویله

[206] بر ایشیت آتالر ایدر طوغمدق قدوغه لور بچمه

[207] آتالر ایدر یوردک اوغلان یوطوتار آتالر ایدر

[208] [209] ایل ایچون ایله اویان اشلرین بوشان آتالر ایدر

[210] اغلین کوز چقسون آتالر ایدر یقودن قیاپیلور

122a

بهتاندن اولور ار اتالر ایدر [211] اوده صو دلسوز یاغدر
اتالر ایدر [212] لقمه شفقت ارتورر اتالر ایدر [213] ایلك
ادن ایلك بولور اتالر ایدر [214] خسته صاغلغنه حکیم قاپویه
کلور اتالر ایدر [215] انی ات اغاج یانوکا قو اتالر ایدر
[216] ایت اغزندن کمك طوتمز اتالر ایدر [217] ایتی ترکوا ور
اولسون بر داخی ور دیرلسون اتالر ایدر [218] کدنك
اوصلولغی صیچن کورنجه دور اتالر ایدر [219] قاضی اتکن
قرنجه یمز اتالر ایدر [220] عیسی ایچون موسانی قینمزلر اتالر
ایدر [221] صباحدن قرین طویورن کوجکدن اولین
الدمش اتالر ایدر [222] یالکوز الك اوازی چیقمز
اتالر ایدر [223] عورت دوندوکی اوی تنکری یقمز عورت
بوزدوغی اوی تنکری یمز اتالر ایدر [224] طوز اتمك
بلمزدن ایت یکدر اتالر ایدر [225] جان الجیدن قورقر
اوغلاغی قلرك یوزی اوکرتمه اتالر ایدر [226] بن
صندوغك بر داخی صنمق سنمدر اتالر ایدر

122b

[227] اوینایمین قزین یرم طاردردر [228] اتالر ایدر قیونه کجله
وردن کیک اصی ایلمز [229] اتالر ایدر کوبکسوز جانک
قیونن قوتن دیر [230] اتالر ایدر صاقین کوزه جنب دونکن
اولور [231] اتالر ایدر کشینک مصاحبی کندودن
یک گرک [232] اتالر ایدر بک الوکورسکا قول اکسک
اولمز [233] اتالر ایدر یکت بشندن دولت ایراق اولمز
[234] اتالر ایدر مال قندیسه کندویی سویلتدور
[235] اتالر ایدر اشکی استی دیدوکی یره بغله اتالر ایدر
[236] بلسله بلین بر اولمز [237] اتالر ایدر ایله سن صو رنجه
ایل سکا صورسون [238] اتالر ایدر طوردن اکمین
حرامزاده [239] اتالر ایدر حقک دکدیکجه کلیاسین
[240] اتالر ایدر یورت یورتدن قتلودر اتالر ایدر
[241] یاردن خبر گلمز [242] اتالر ایدر اتله طرنق اراسنه
کرن بیوب چقر [243] اتالر ایدر برکیشی نوله قرینن
دوکولمش وای ادم درمش [244] اتالر ایدر اشکی

123a

دكونه اوتشلو ياصو اكسكدر يا اودون اكسلدر

[245] اتالر ايدر اغورلك كوزله اوقى ات دينيا اتالر ايدر

[246] بر قوزقوزغون اغرمى دير [247] اتالر ايدر دكجيه جانو قيوسى

قصابه ياغ قيوسى [248] اتالر ايدر اولك طعام اندن كلام

[249] اتالر ايدر ايكى قودش صوصش ايله اككا اينمش

اتالر ايدر بكيت خوش يخجق توتش [251] اتالر ايدر [250] طاى اندن

طيق بكدر دمنيدن [252] اتالر ايدر طقوزى وير اونى قرتر

اتالر ايدر ايكى بر المه بكت ديب قرى المه [253] اتالر ايدر

[254] اتا دوستى اوغوله ميراثدر [255] اتالر ايدر عاشقه ياصبر

يا سفر كركدر [256] اتالر ايدر اولك كوجوجوكى الـ

بيوكى اتالر ايدر سنت وار جمله كسمك يوق [257] اتالر ايدر

[258] يمش بى اغاجن صوزمه [259] اتالر ايدر ايلك اغرى فالدر

تندرسه اولور [260] اتالر ايدر تكلو دوه بكى

اولور قنجو ويه اولورسه يدلو [261] اتالر ايدر بكلرك

عقلى اولمز عقل ايشن دولت ايشلر اتالر ايدر

123b

[262] اوغوزلين يوكوردن آتشكاده يوزلر آتالر ايدر

[263] بوكوكى كويه قيمزلوميش بيلكم كتخدا اونه امك ديمش

آتالر ايدر [264] قتى قيله يوزدلر قانى صو پيله يوزلر آتالر

[265] يوده كى يوزى كسه بصمز [266] آتالر ايدر دلويه دير بت دلو

سكا صپر در [267] آتالر ايدر هلكسنز ديوار اولمز

[268] آتالر ايدر هركشى كندو جوركنه كوز اشتر آتالر

ايدر صورت وربجه ورب وير [269] آتالر ايدر صير ويمي [270]

صو ررسين [271] آتالر ايدر انجه قيوز طويا بنجه يوغن

قيزاره ورمتي [272] آتالر ايدر قلندره قيش اولوز دشلك

ديترمكه طورمشوز ديمش [273] آتالر ايدر امككك حقى

وارسه طوزاتى قوميه [274] آتالر ايدر يوردقوردندن

يلر كوپك يكدر [275] آتالر ايدر كلحانجينك بكلكى

حمام جلق ديشلر [276] آتالر ايدر نه بولدم ونه يوقلدم

[277] آتالر ايدر قلب قرانور قلتبان كوننز آتالر ايدر

[278] قلقان قضا صو قدكتوردمك كرك [279] آتالر ايدر يوت

124a

[280] يوغدغى كسلك طوملو كلسون آتالر ايدر كوكلك اوستنه
[281] قشلكى وار ديدلو ملولك اولودسن آتالر ايدر الك
[282] الدننا وسوتندر آتالر ايدر دوقكلك اشكايانشوق
[283] اوبسنولك اتمه آتالر ايدر بال اولن بال يمزنى آتالر ايدر
[284] [285] دنياى اميذلكه يشلودر آتالر ايدر آتك كابنى قواوجك
[286] قومه آتالر ايدر غريب كوكنى كوندا ولور آتالر ايدر
[287] [288] باغى يمه ذباغى بركت آتالر ايدر قوزن كوجر كلن
[289] كچر آتالر ايدر باش كيجك بايدار اولمز ايت
[290] آتالر ايدر اومكله قلقان پشيمانلغله اوتور
[291] آتالر ايدر بلورداى بلدوكوك اشله آتالر ايدر
[292] يون دلك آتلو سندن قتلوسى يكدر آتالر ايدر
[293] ايل ايلدن اير قيسى اولمز توره سى ايرق اولور آتالر ايدر
[294] سونز طقوز يعوندر بوغنه بوغنه سوزيله آتالر ايدر
[295] [296] ازطابنيه ايت آتا يه آتالر ايدر دلويكه حلوا يمكدن
[297] اصلويله صواشمكدر آتالر ايدر اج آمان بلمز

124b

آرکن قوینک طیور آتالر ایدر [298] آروغلک اصلی بلورمن

آتالر ایدر [299] طوڭن کونکدر همه اوستوکه اورتودر

آتالر ایدر [300] یتسول طانشمندک سوزی بجمز مکر عورتی

کوزل اولا آتالر ایدر [301] بر کشی کیر یاش کوردکسه

دنه بوزغو صنمه آتالر ایدر [302] ربنه حاجه بدر الدینه

آتالر ایدر [303] بجراق دیبی قراکو اولور آتالر ایدر

[304] تکری ویرملو اولجق لک لک یوآسنده د آنجی ویروند

آتالر ایدر [305] کیه طوشن بردکمه قورتت آتالر

ایدر [306] یوککلک قبا اکر صمان دکولسه آتالر ایدر

[307] یتقور سپاهیدن بکر کوپک بکدر آتالر ایدر [308] جهود

آتمکن یرسه جهود یزدمن قوور آتالر ایدر [309] کمش

یقمور کیبنک الب جانیمه آتالر ایدر [310] لعنت یکدوکولک

دعویه آتالر ایدر [311] صوقی صوغاندن یمن بوجلق صابن

لتر آتالر ایدر [312] ایل اوکونه کیسه طورمن آتالر ایدر

[313] قوقق بازرکاندن نه اصی ایدر و نه زیان آتالر ایدر

125a

[314] وای آکا کم الله تعالی ورمیه [315] آتالر ایدر نه طارم وارونه
سرچیله دعوم وار [316] آتالر ایدر الولك دولت کرجك
دولت بله [317] آتالر ایدر آشغه قورسم یاس اولور یوقاری قو
قورسم ایسی اولور [318] آتالر ایدر ایلك بلین قاتنده صو
کتور نیله سکك صینی بردر [319] آتالر ایدر آدکشی آدیندن
قورقمه آدسز تکردن قورق [320] آتالر ایدر بیلك
اشجی بر بشجی یا [321] آتالر ایدر یاتولك یوروینه برجی وار
[322] آتالر ایدر آلت اشلنار اوکورن [323] آتالر ایدر بلججی
دیوارده وزطوترسه خوش دیمزسه کنه خوش آتالر ایدر
[324] اولدی اولدی اولمدی قی اشك قیوده بغلی آتالر ایدر
[325] یانلشدن یولمش یوق [326] آتالر ایدر یاز ولو یاز وسن کوده
کرك کوز منجه کورر کرمز [327] آتالر ایدر بر آلمه بر آججیه صوی
ملك اریمدی بر آججیه صوغمه [328] آتالر ایدر یی بلن طعزین
بلور [329] آتالر ایدر بیلك اتولك و آرسه انشدن ابن بر اتولك
و آرسه یوقشدن بیش [330] آتالر ایدر ابن دکلن بن دکلن

125b

331 اتالر ایدر فوری یاننده • یاشنده ینانا 332 اتالر ایدر الله
ادرسلدن دوتلودکو بجله کچکن طوتلمز اتالر ایدر
333 انکلبه عجوندن یابن یوردسنی دیشلر یکلم بجه یوردوده سه
یاره شر دیشی 334 اتالر ایدر مال فتنه در قندسیه فتنه
قبوردر 335 اتالر ایدر بیرام اسمتین بیرامه ان مسوندن اتالر
ایدر 336 بیك ترغیه برصبین طاشی یتن 337 اتالر ایدر کشنوك
بغازی کندودن اشغه کرك 338 اتالر ایدر اتوکی
بوندن ات یاننه بغلیه یا حویندن حولتنه یا توبن اتالر ایدر
339 بوناته عورته اوغلنه قوللق ادنك یوزی اغرمز
340 اتالر ایدر دیش ات قوین طیرمز اتالر ایدر
341 کیسه سلماندن دسك خاجی قلتوغنده جقر اتالر ایدر
342 سرجیه جبق بردر 343 اتالر ایدر دوتلم بردو برانجیه
نه ویرین 344 اتالر ایدر یوك باجندن اغلمز اتالر
345 ایدر برجیجکله یاز یا دمز 346 اتالر ایدر اصلو صانی
صانجه دلو اولنمز 347 اتالر ایدر قطلوکون طغسندن

126a

بللودر. [348] آتالر ايدر كوره كوره بهادر اولور. آتالر ايدر
[349] آز ايلت اون طقوزي صيله. [350] آتالر ايدر قاضيه يالكز
كيدن سقالين صغايب چقر. [351] آتالر ايدر شفقت بلمن
شفقت بولمز. [352] آتالر ايدر الحق ويچن يوجه قونر يوجه
اوچان الحق قنر. [353] آتالر ايدر بر مد طاري بر اقچيه بر قاتن
اج اولمش. [354] آتالر ايدر يوز سوكه كوينه زيان ايلر.
[355] آتالر ايدر صو بولنميجه طورلمز. [356] آتالر ايدر قولوكم
ديكله قولنا ولمز كشي. [357] آتالر ايدر طاشنقلو طاغ
آشر. [358] آتالر ايدر قوردا انوكي بنه قوردا اولور. آتالر
[359] ايدر اسيدن قوقن صوق صوتي اوفورر ايچر. آتالر
[360] ايدر الاقرار من الايمان. [361] آتالر ايدر قشغوني
آل آخور كيز يغنوات بلودر. [362] آتالر ايدر اجل يري
اجقدر رجبه داخي فايك ايمن. [363] آتالر ايدر اقلكي
بركتدن اي ايدكي قلنيدر. [364] آتالر ايدر كسيلن باش
كرو بتمز. [365] آتالر ايدر ايل ثيرق يا غدر يكو. آتالر

126b

[366] ایدر بو قلق طشدن قندرا [367] اتالر ایدر بر اجی بیك جبلو
صویمز [368] اتالر ایدر قار صو صالیق قندرمز اتالر ایدر
[369] قورغه قورن طویرمز [370] اتالر ایدر بالیق قان الجی بولجق
طمرلرك طوغرت [371] اتالر ایدر بونکم اسکی سروم کجمز
[372] اتالر ایدر قیندن غیر نسنه یاغ کتورمز [373] لچین اتمك
اتدن کچر [374] اتالر ایدر بالیله قیمق اسیتمز الجسنه تیمق
کرك [375] اتالر ایدر نردبانه ایق ایق چقمق کرکت اتالر
[376] ایدر الولوك کوکلو موم بکی کرك [377] اتالر ایدر اوغلان
اوغلاندر اکر سمیرسه [378] اتالر ایدر بکا یرمیی بن بوله
المزم [379] اتالر ایدر اغاج قابو یایلدیسه التون قپوا طلیر
اتالر ایدر بر لقمه بر دکن اللی بیق یمن [380] اتالر ایدر
[381] قوشلکی قناد برقیرق اکا دخی یل بو یرق اتالر
[382] ایدر ایل اتدوغی طاش ایراق کیدر اتالر ایدر
[383] اللهه کلن ورعن دوکن بیرام دور [384] اتالر ایدر بقلمش
بقلمشی سورر [385] اتالر ایدر اجل سورن اولمز یوق اتالر ایدر

127a

[386] قورقونك اجله فايده‌سى يقدر [387] اتالر ايدر بر كويمز ويغن
عيبنى كندو يمز ويغن دمور صنور [388] اتالر ايدر طوغر وكلن
قتوشكرى قضاسندن بتى دودر [389] اتالر ايدر قوغلق وترزى
اواسين اغرلر [390] اتالر ايدر بو رجلو بولت يالمى الجق اولور
اتالر ايدر هورى غيرت آدمى بتلى ايكن [391] اتالر ايدر
[392] كورندن كوريمز چوق [393] اتالر ايدر اشكولك برات
بغله اندن تكريه اصمرله [394] اتالر ايدر كوسيه صقالك
مشتلد شلر جنبرك اوله جعن سيلك دعشلر اتالر ايدر
[395] دولتسوز اوغلان اولمقدن دولتلوبيه قول اولمق يكدر
[396] اولو بكلر بكلمك فتى بكلور [397] اتالر ايدر اولن اردبجه
كتسه اولدى [398] اتالر ايدر اوله‌تله كيدنك دوشى اولن
[399] اتالر ايدر طوشن نقدر يوكوكسه بهاسى ايكى اقچه‌در
[400] اتالر ايدر كدسولك بكركى صمانلقه دلك
[401] اتالر ايدر نجى وكوكن جلوك يوغيسه غم يمه [402] اتالر
ايدر واردت ايكدن چمن [403] اتالر ايدر ار اتمكى

127b

404 ادقور صاغنده قلن آتالر ایدر آدلك بندن رشید بر سو ایله
بر رشید 405 آتالر ایدر بازرکانی بیت یری قوندوغی آت یری
406 آتالر ایدر کسکللکله بوینك بالی اکجی اولور
407 آتالر ایدر دولت سونه دولت اولومدم دولت سزدنی
تجب قورتولومدم 408 آتالر ایدر قتی یورورسم قضا بکا
یتر 409 آتالر ایدر قیونی یونه یتور بایل آینه بیکه یتور
410 آتالر ایدر آشی طونیله طونی اوراینله 411 آتالر ایدر یولك
ایکی یولده کرك 412 آتالر ایدر شر ایشی اوزده خیری دنشی
خیر ایشی اوزده شره دنمسون 413 آتالر ایدر سن
سکا یاراوله کوسکا یار اکسولك دکل 414 آتالر
ایدر کشینك وطنی ایماندر 415 آتالر ایدر چالغنه
موسیقی انا سین قوب یورسین نیا قتارسین
آوازی قولاغنه خوش کلور دیمش 416 آتالر ایدر
اوغلانجق لرین او خشنه مش بر بدن قوشن جالرم
دیمش 417 آتالر ایدر بتما بدستا لدر کیمه وردرسا

128a

سیلنور [418] آتالر ایدر آلمانی یوقرو آت اینجه هزار

وارش [419] آتالر ایدر ایل کرن ایلجه بلور آتالر ایدر

[420] دوایه بنوب یاره یومه آتالر ایدر [421] ایدو کولک

حمیرخیالیدر [422] آتالر ایدر حق سوزی اغودن اجیدر

[423] آتالر ایدر برکوسزین برکویه دیمک قولای اولور

[424] آتالر ایدر یولده کیدن تولک اشنی الله بلور [425] آتالر ایدر آج

قرن قیق اسیمز [426] آتالر ایدر اویقو یصدق اسیمز آتالر

[427] ایدر آشلق او کلیش یوغه یولدن قالمش آتالر ایدر

[428] بو سرجن آتولک [429] آتا اغن کسمنلر آتالر ایدر صباح

سرجن گجیه دک سرجن [430] آتالر ایدر بیکاری بستندن

اوله [431] آتالر ایدر ایکی جتوک بر ارصلانه طبدر آتالر

[432] ایدر ازکلک ارسلان ارصلان دیشی ارسلان ارسلان

دکلی [433] آتالر ایدر غمازک قندیسه یوزی قاره دور

[434] آتالر ایدر هاوردک هادکرمن اکسی داجی صوده

یودور [435] آتالر ایدر بوغزه یومرق یرمز آتالر ایدر

128b

436 چلمك دیمش دیبم التون قاتش دیمش کردم جقدوقمه

437 اتالر ایدر اختشم بازارى صباح یومدر اتالر ایدر

438 قارى یکت ادن طوندر 439 اتالر ایدر اولسه بازارن

بازارى یتمز 440 اتالر ایدر اغریه بکلرك بورجى

واردر 441 اتالر ایدر سودسوز ایلك بیله کونى اولور

442 اتالر ایدر کشیه طلب قاپده اتمك نصیب اولسه

443 اتالر ایدر وارن ودن اوتمز بلدزن آلن یاد

اولمز 444 اتالر ایدر صیولی قیونی ویرنت یمز اتالر ایدر

445 جغه نه طوغردسك قاشوغنکدن اولسه خنجر اتالر

ایدر 446 هرنسنه نوك ارکان واردر اودونه کیدنك

اورغان واردر 447 اتالر ایدر سنده بی بلدك یوکمه

توزدوغن 448 اتالر ایدر نه او دیشن شکر صویى

دوشدی 449 اتالر ایدر اتی صاتدولك کیشلو یتجوغمه

ایلك کسل 450 اتالر ایدر اسکی ویرلو ودلو در اتالر ایدر

451 جوقلو نوك ایاغ قیتذ یماق بکدر بی دولتك

129a

باشى قتنده يانمقدن [452] آتالر ايدر بريون بوندن كوكلنمز

[453] آتالر ايدر بچلر صو دكرا اولولر طايسون ميش

[454] آتالر ايدر يا اوزات اودماور آغله قورت دوشورر

[455] آتالر ايدر اوجون آتك سوزو واسين ايت اچر آتالر ايدر

[456] بولنانك بيز يوق [457] آتالر ايدر اويجوز بچن آتالر ايدر

[458] بكارى طاش آراسندن اوون كتور آتالر ايدر

[459] صنا صناسو يلين اش بتورور صاناسز سوز سويلين

باش بتورور [460] آتالر ايدر كيكى كيما تمز قرى كم

دلمن [461] آتالر ايدر ايب قشقلو بولك صلحى قوروقشقلو

بولمز [462] آتالر ايدر چبوغى ياشكن اكمك كولك

صكر اكن ويرمز [463] آتالر ايدر كرندن قورقن

يورسو حرمان يانندن نيكر [464] آتالر ايدر كون قدن

طغرسه الولسا [465] ويكا چون آتالر ايدر سوزسنى

اچمس [466] آتالر ايدر دوش قنادنه كرى استمز آتالر ايدر

[467] قوشنه سوجا اولسه آنا سندن اولوردى آتالر ايدر

129b

468 خطیب قلیچ کبی بر کوز کرک اولور آتالر ایدر کلنی 469

اته سیدر کوبکی یولی قنجری دین آتالر ایدر تشوغله 470

اش ووب صابو بله کوزن چقرنه آتالر ایدر سنیی 471

دولته اوکت ویوسین تاکون ارشمدی یمله دیسو

آتالر ایدر اکن اچیلمه صووق کچر آتالر ایدر 472

473 آتنك اتی دیرله طتلو دور آتالر ایدر ایل کوزی 474

محکدر آتالر ایدر طوشنك قاچسن کوردوك 475

آتیدن یکر تدر آتالر ایدر بله طمغو بیلسون بیله 476

بیومینجه آتالر ایدر اکر لوده یول طوغری آتالر ایدر 477

478 صغیغان طنه آتاسی جابجوز سیه بیلکو آتالر ایدر

479 طورلق بسله کوزلک اویسون آتالر ایدر کوسنه 480

اودن یشمینجه باش الله دن غیری کیسه بلمز آتالر ایدر

481 کلنه جوق الان اکوزی داجی اوغلو آتالر ایدر

482 دشمانه یراق کرك یا دشماندن ایراق کرك

آتالر ایدر هیچ دن یوق یکدر آتالر ایدر اوسنه 483 484

130a

بولسایه ورشلر هیچ طنمش [485] آتالر ایدر بیك آقجلق قلجلك
بر آقجلق یایی چکمه [486] آتالر ایدر قیشك طومانلو یازك
یغمورلو اولسون [487] آتالر ایدر یغمورده دشمان قیوسنی
ماتلسون دوستك آتی [488] آتالر ایدر سیلمدك سوزیق
اشدلمدك سوز جوق [489] آتالر ایدر قولك بوعنسه كوكلی
دمی یقدر [490] آتالر ایدر الرو زماننده دوه حرما قیغلردی
شمدی كستنه تیغلمز [491] بجنل كوز اولسه كسنما اوستنه طغمزدی
آتالر ایدر یلاندن یلذز كوزنجه اولمز [492] آتالر ایدر
[493] جوالدوز نیوردسی دكلود لكدن دوه دكلو سوق
كوز آتالر ایدر [494] یوز تیونلو آت قلقدن بوكسكلو
آت قلق بكدر [495] آتالر ایدر اوتلكن بكلكی بوكرتلدن
سولنجه [496] آتالر ایدر بن استمزیم قیز آت قصاب
اولمه و قیز آت جماعی اولا [497] آتالر ایدر بورجك
اینن بلودم ورب قورتلق دور آتالر ایدر
[498] یكرو كه بن سوز سوزدن قاج [499] آتالر ایدر ایشیق

130b

بشلدنه باشن اوردلر [500] آتالر ایدر قوردلو قوریله قین

قلیله [501] آتالر ایدر اشتك آلتن یاتندن اشوك اوستن

یاتندن [502] آتالر ایدر الوبکلرك قکلسی طوشن الور

[503] آتالر ایدر تنکری قرادوغنه ابلیس علیه اللعنه بلنه

الورسکردر [504] آتالر ایدر دلبن بلین دولونکج آتار

[505] آتالر ایدر یغسول اعلی اته بنسه سلام المز آتالر

ایدر الماغك صتماسی داخی وار دور [506] آتالر ایدر

[507] اوجی آتی اتی یمز [508] آتالر ایدر توصن تولك کتوردکن

اندن بلدم الوقده مدن ترسلدی [509] آتالر ایدر بالدیکله

اکر طتلو اولمز [510] آتالر ایدر یاهرك ایله یاترك آتالر

[511] ایدر [512] ایوسوزن نه طنیشق کرك آتالر ایدر بیك

کره الله دیمکدن بوکره ابو الله دیمك یکدر آتالر ایدر

[513] دمنده قیموق داخی آرلکدن دردر [514] آتالر ایدر سن

دوست قیرن دشمان اوجاغوك باشنده بجر آتالر ایدر

[515] دونلکو اولکسیدرکم دشمانن بیله آتالر ایدر

131a

[516] نه دیرسه دیسون شا مملك تیمور بسون اتالر ایدر

بیك احمق بیرورنغه محتاج در [517] اتالر ایدر [518] بیجی اوزتیه

قوسعدی قاصله اورات [519] اتالر ایدر تخرو سجه عقلولك

یوقی وقتندا اوتەسیف [520] اتالر ایدر قیونه قوذت كلمسه

وای برکوییه در [521] اتالر ایدر بکلرك سوزی بیرلك بکیدر

اتالر ایدر [522] اسوزنا اووایت بیورق [523] اتالر ایدر بوقیو نوبیك

قیونه دخی برجوبان كرك [524] اتالر ایدر قضا كوزن كلنز

قری بوکلب اولمز [525] اتالر ایدر جودکولك بیوکی اوتنجو تلقندن

الوزن [526] اتالر ایدر شولك سوزی سویله که سنك بصلیان

[527] اتالر ایدر عورته اوغلانه بیغوره زار دیعه اتالر ایدر

[528] یلانن اوزدغی اویومش [529] اجی یومش اتالر ایدر بوقشدن

اِنش قوجیه بکذر [530] اتالر ایدر بیجی سدی وکی دکیز وایی

[531] اتالر ایدر هیچ اوزوم یوقدر که کوتندن جوپی اولمیه

[532] اتالر ایدر یاغنه قیمین جودکی یوزیر اتالر ایدر

[533] طوقی دیرغنه اجی اشلتمه [534] اتالر ایدر قیلانن بکی بولوذله   طلشتم

131b

[535] اتالر ايدر خروس چوق اولجق صباح بولنمز اتالر ايدر
[536] نقدر قيون بوكلوبسه اغجوق كوتن اورتر اتالر ايدر
[537] يمزسك دوكيده يدوكن يه [538] اتالر ايدر بكلر بيرغي
يخشولق قان اغلدر [539] اتالر ايدر بكلر سزي كوهر دوكر
صمق اولمز [540] اتالر ايدر بال استركن بلا بولدم اتالر
[541] ايدر اوك يتدي سن طور اوك طوردي سن يات
[542] اتالر ايدر بر قوش بر جاليه صغمز سن بر جالوجه اولدكي
[543] اتالر ايدر اكنجي وقت بيلمه بزبازركان وقت كتع
[544] اتالر ايدر يرتا وكوزنه يم يقدر [545] اتالر ايدر صوده
قوتت اولسه قربغه زنجبار ذردي [546] اتالر ايدر بال
يين بلاسين چكلك كورك [547] اتالر ايدر تولك ايني شهر
كلمك فاز بچه اودر [548] اتالر ايدر ايو دزلكه چوق خرج
كرك [549] اتالر ايدر سلامت كوزلين كرمز صواشه اتالر
[550] ايدر اكي صانق التمز عشقي باشنه [551] اتالر ايدر كشينوك
عيبني يوزنه كرك [552] اتالر ايدر دوكمدكچه اولمق

132a

اوتوز جتور بولنمز [553] اتالر ایدر سپاهی صوغوق ترك بایغ

جموی ایلر [554] اتالر ایدر قوان قوان قوانه وبن ازتوغین

قونمیه [555] اتالر ایدر قولق اولسه بغدای آل عورت اولسه

سنن

قز آل [556] اتالر ایدر کورر جوق کولن دلمه کوزدن دوشر

[557] اتالر ایدر الو کلیه ویرسك ات اولور صکره قالن

صواش اولور [558] اتالر ایدر بر کشینك ایکی هنر جقمدور

[559] اتالر ایدر قوی بغله بان الك اغله [560] اتالر ایدر باوغی

کجلو اولجق دزق اسی مجلو اولور [561] اتالر ایدر برسوز

سیلدك کمایت صابینلمز [562] اتالر ایدر جهار کیرو

اوللمیلر دماکیرا اولماسیلر [563] اتالر ایدر طغمادق

اوغلانه اد قومق اولمز [564] اتالر ایدر ازیلدن اولمیان

یغی یلان اولا [565] اتالر ایدر سوزك اوکات سویله

صقالك دکرمندی اغرتدك [566] اتالر ایدر باشکه

صومشلر یکی قنده کیدرسن ابنی بزلکج یلور دیمش

[567] اتالر ایدر دنیادن اولمدن صیقن اولدقدن صکره

132b

بلك فايده ايتلمز اتالر ايدر بر مينغ بر نغل قوز تروز
بر نغل بر آت قوز تورر و بر آت برار قوز تورر بر ار بر مملكت
قوز تورر اتالر ايدر اينك آتم ايتمش يوقشدن سن بنكا كوي
اينشدن بن سنكا كويمه اتالر ايدر صاقچو بالندن صغن
ات بكدر اتالر ايدر يازين كوكلكه خوش قشين
جوالك بوش اتالر ايدر اغوسسن كوكلكه قوت
نه هر يك قرين او دو اتالر ايدر او يوزار خرمه اوانق
اتالر ايدر اسك يوغنه اوكه درك اوز اتالر ايدر
دوه الو نسه دريسي اشكه يولك اولود اتالر ايدر
اكي قربوز قولتوغه صغمز اتالر ايدر اونشز اوغري
همان يو نطاو نكدر اتالر ايدر يوز قيو نلودن
يو برك يكدر اتالر ايدر التون يرده باس لنمز
طاش يغوردن اصلنمز اتالر ايدر او ده هن اودن
يناز ايله طغن ينان اتالر ايدر اتكي قيودن قورلسه
سن باجدن دوتن اتالر ايدر ال الي يوز اكي الـ

133a

یوزی یوز آتالر ایدر 583 بلمیه بولت یگدر آتالر ایدر

584 آرنلرک اردی اوکی بردور 585 آتالر ایدر طفیله ارشن

طوارندن چقر 586 آتالر ایدر قرطاشدن قرن یقن

587 آتالر ایدر طکوزی بسمینجه کوکی کورمز آتالر ایدر

588 صبان وقتن صاغ قولک اورق وقتن اوزکلور آتالر ایدر

589 اصیرن ایت دیش کوسترمز 590 آرکور دلک قتان اوکوردلک

قتان 591 آتالر ایدر دولت اوغول مال تمل ملک

دکومن 592 آتالر ایدر چوق آغز بیر اولجق بیر آغز هیچ اولور

593 آتالر ایدر قوزی ویر کیوی کس 594 آتالر ایدر مالی اولمینک

دوستی اولمز 595 آتالر ایدر قرنداشی اولمینن غریب اولور

596 آتالر ایدر دیش سولینجه ارکک قولمز آتالر ایدر

597 اری سویلت اوقی قولت 598 آتالر ایدر بالک بال بهاسین

بال 599 آتالر ایدر کوکل بیمق عرش بیمقدر آتالر ایدر

600 آج ارسلاندن طوق طوکوز یکدر 601 آتالر ایدر طوق

آجه اوق طوغرر 602 آتالر ایدر هر کیشینک اغاجی طاغدن بلوردر

133b

[603] اتالر ايدر يلانى منذ اكلودنسه اكلودر آنى قيوسنه
طوغرلر [604] اتالر ايدر اشتك اتك نه بولداشى عثنوك
بابك نه بردايشى [605] اتالر ايدر اتك قلاغى كسدنيه
اندر طكوزلك تيرغنى كسك بنه طكوزدر [606] اتالر
ايدر بيربيكه كسمز [607] اتالر ايدر چوغله انلتا وبونى
اولمز [608] اتالر ايدر اون ترلك بر ترب حيف اولك توبه
[609] اتالر ايدر جوبن جولوق [610] اتالر ايدر اورن اورب
يود منبجه اورن اولمز [611] اتالر ايدر علم اهل جاهلى
يولده كتوردر [612] اتالر ايدر كل ديه جك اولمز كوپه كو
اوغل اولمز [613] اتالر ايدر كپيه بجى جلجك اوغلى بوجتن
اوصورور [614] اتالر ايدر كوجك اشتر بوك طاسور دوشر
[615] اتالر ايدر قوده ايكى اصتى اتمز اوريسه اتالر ايدر
عاصى قوزنيه قودت يتمز [616] [617] اتالر ايدر دلكو نقدر يارتسه
اكى اولك قدر يلى [618] اتالر ايدر دلكو نقدر جوك
اسه بركوك بغريكله ور در [619] اتالر ايدر بر كوطشغله ايكى

134a

[620] اتالر ایدر دکرمنه دده‌نڭ کوپکی در سیزدر اتالر
[621] ایدر ایونڭ دیشین کورمش بشین بوق صنز اتالر ایدر
[622] اتیڭ اخضا ایمی کلیجك کادر وانه اویر [623] اتالر ایدر دوه برینه
[624] دوه چوکر اتالر ایدر حمام سنڭ نالمدن سن
[625] حمامدن ال جق اتالر ایدر اوغوله دولت کرکسه
[626] اتایه انایه حرمت ایلیه اتالر ایدر بیکتلك بز اوددر
[627] صفیڭ سیفی یقمسون اتالر ایدر دوشبی یپوك سکله
[628] تورقتمه اتالر ایدر کوچجك برمغه یونلك طاغ اولمز
[629] اتالر ایدر کیشی بلدوکی اوتی یجك قادرن آغرز اتالر
[630] ایدر اولولره کنتر اکنك یغونز کوتنه کیدر
[631] اتالر ایدر خوین بلدوکوا طورلت از دینه طوقنمه
[632] اتالر ایدر کوزین کویه نه قولاغوز کرك اتالر ایدر
[633] تکری نشانلدوغندن تورق [634] اتالر ایدر قزلقدم بوق
[635] بین اوجز لقدم اویتمش اتالر ایدر قونشی توغی قونشی
[636] قازکورین اتالر ایدر بخیل جنة کرمز کرسه رحمت

134b

بولمن اتما لوا یدر [637] استه یکرمینی اوغورلق اتا لوا یدر

[638] اغزی اکرا کسه سندن بللودر [639] اتا لوا یدر لجق اشک

تمان لمغه کلکز اولودر [640] اتا لوا یدر اشک سکی قودق کوته

اولمن اتا لوا یدر [641] دکزمی یورت طتمغه دکزمی کوت کرله

[643] اتا لوا یدر صحرم دین کوت بر کون صچر [642] اتا لوا یدر قوشنر

یغسولك اوی بکلره قونشی اولا [644] اتا لوا یدر قونشو کوك

صقلین بولدی لو سندا کجی صقالك اولت [645] اتا لوا یدر یمشك

ایوسین طوکوزیر [646] اتا لوا یدر اجمدن ام قورتین اغاجه

چقیش [647] اتا لوا یدر اونیه شنه انه تن عورت ارسوز قلور

[648] اتا لوا یدر طوکوزی سکن قویروغنی چوپکه قلدور دور

[649] اتا لوا یدر یکیشا کی صعز سکر [650] اتا لوا یدر باور

ایت نه کندو بیر نه بر کویکه یدرور اتا لوا یدر

[651] یدولك اجدولك یتاجق وقت تنذکیدر دیشین اتا لو

ایدر [653] کم اشك اولور سه برکورنی [652] اتا لوا یدر بنم

اولسه ظالمم یقدرکه کوکدن یلان یغرسه قوشقی

135a

تنغارمه گجه [654] آتالر ایدر اوکن بکی اغلین کونیته آتالر ایدر

[655] اوکون بکی اودن قلمز [656] آتالر ایدر ات دکدکیله دکز مردار

اولمز [657] آتالر ایدر جبالمه اوکز یوزدسین باغنم آتالر ایدر

[658] قورت بولدوغی قوشله قوش بولدوغی آغاج باشندن آتالر ایدر

[659] دوه قوشنه بولت کتور دیشلر بن قوشم دیشی اوچ دیشلر دوه

اوچمی دیشی [660] آتالر ایدر بو قلندره ایمان کتوردیشلر

اندن داخی وارنجیدنمز دیمیش [661] آتالر ایدر بن کالومولی

بکلودم بی آرنلر بکلدر [662] آتالر ایدر اوصونغان کوتیه

اربیه ایتکی بهانه [663] آتالر ایدر غریبی سکم برلو بولنمنه

آناسی سینی [664] آتالر ایدر قیصرینک اشک بزد بانه چیقیش

اوش اشک اوش بزد بان [665] آتالر ایدر اشکندن چولی

بلک [666] آتالر ایدر ارکلنانک طشغندن بلود ور

[667] آتالر ایدر ایت اوین کوکا آغمز [668] آتالر ایدر قوی قوی

کوکرسن قودوق اولدوکندن حمرلک یوق [669] آتالر ایدر ایت

دیشی طوکوز درسته [670] آتالر ایدر ایت بوقی کعنر دیاردی

135b

اولدآخی بولنمدی [671] آتالر ایدر ایشکی تیمارلین اصورغنه

قتلنور لتالکر ایدر [672] خوریتدن صواش قپر آتالر ایدر

[673] کیشی در یوغنه یولی ایشکدر ایشک اطلاسی سه جولی

[674] آتالر ایدر جرلی سکدو کومولک آدی قاریی اولور

[675] آتالر ایدر حاجی بکتاشی وکادردی [676] آتالر ایدر حزلو

سکدوکوم توجنه احمد تربسنه می کلور آتالر ایدر

[677] برنخادمولک کونین چقر مثلی اولدآخی طشغم بولنه

دیمش [678] آتالر ایدر طمعکاری قلب سکر آتالر ایدر

[679] طوکوزدن برقیل جکلک اسی در [680] آتالر ایدر کم اوصوردی

عرببا وصوردی [681] آتالر ایدر یغیجق توجه طشغنه

دوزتر [682] آتالر ایدر آغاج یومشقین قوردیر آتالر

[683] ایدر بلک طناسی ایکی یتوب کوشن [684] آتالر ایدر اقدغک

قوانسه کونه تین علروکه [685] آتالر ایدر آدم دوستی

اکمه کومن قوبروز [686] آتالر ایدر بر اغاجدن اقدقدم

چقر بتلقد چقر [687] آتالر ایدر قسوزک بدی اوه دلک

136a

زیانی طوقنر [688] آتالر آیدر اودونجیه قوشمیه رحمت یقدر

[689] آتالر آیدر طوکوزدن بر اوقی آسیرکه [690] آتالر آیدر کشی

کاکنلی قضایه اوغرر [691] آتالر آیدر صو اوروغله بویه بویتمز

[692] آتالر آیدر بیغنه بقمه محنتدن [693] آتالر آیدر ایما م اوصوزجق

جماعتن صیچمق کورن بونر [694] آتالر آیدر ایلك اوردن اوبجی

صوك وردن بیجی [695] آتالر آیدر کوتم کونه دکشمك کوتمدنه

نه کلام وار [696] آتالر آیدر صحبته مکن وردن دکرلك

اولور [697] آتالر آیدر اوسته عاشق شاکردی عاشق طربه

قتنشی صماع اوینر تمام اولدی کتاب

Paris Nüshası [=P][2011]

[2011] BNF (Bibliothèque Nationale de France)'de Turc237 numarada kayıtlı nüshanın görüntüleridir.

1b

سوزیله عمل ایلیانلر سوزینی ٭ فهم و ادراک ایدوب عقلیله اول
سویلیا ٭ سوز چون دیرلر ٭ هر برینی بر صورتدن کلور ٭
عقلی ادلاه حق سوزنی بولدوغی یره آلور ٭ هر بر سوزی
انلر ذوق ایله کوتدی ایدنن اولدی تمام ٭ کندولکدن صکره
بو سوزنی تا قیامت خاص و عام ٭ انلر دیدوکمز نورک نور کمال
فوجسی دکلک انبیا و اولیادر انلردن غیری دکلک ٭ سوزلرینی
آیات و حدیثدن الدلر کم هر تمارینه دنیا و لقتنه بیعلیه دیدیکلر
عمل تمرینه ٭ چوق لطائفلر و آثار ایچنده مرغوب اوزره ٭
دینده هر تیجک هر بری بر سحرا فوندر ٭ ولی اکا کیم انلر سوزینی

قولاغنه

2a

قولاغنه کیرمیه ۰ صیقیق حسو آنلری اول کمسنه آتانه اولمیه ۰ وایام

اتالر سوزینی دوشوزم جمع ایلیام ۰ جمعن ایچنده خلوق ار آسنده

تمیع ایلیام ۰ اوچم بلیده ۰ جمعن ایلدم جکب ایاکی یوتدا اتالر سوزینی

بلمیانی اوکرنه میم اوکعه اوغلی قزی ۰ العم اتادن بوده مه کلنه

سوز اصل بوده وحاضر عام ار آسنده سویلنن سوز بو حکم

اشنوک اوکین بلمیان صوکره طفللار ۰ قالی وحدت اودینه

بونینی طفلار ۰ اتالر سوزینی قرانه کرع الله یانجه بلیشقور ۰

لیس بو سوز اول سوزه حقیقتده ۰ بو لتور ۰ سویلنمشدر

سوز جهانده ماکرز اولیا ۰ سویلمشی کوکلکا یاز سویلیان کیروا

کلیا ۰ جهانده کزلو سوزلر اولمیچون اشکار ۰ اول سببدن

اده ویرلدی بو که کتاب اتالر ۰ اوقیانلره کلنلر اولماسون خوررو

2b

خلیث ❊ بو سوزلری جمع ایلیانه توفیق ایمانه ویسون خطب

بو کتاب بوریده ختم اولدو قنع تمام ❊ بجوتو که یاکزیو تکیانه

بشتی اولمنذی والیققیم ❊ کلدو که لمدی اتالر سوزین ❊

سویلیالوم ❊ پدربرنده مقدرادکودنی شرح ایلیالوم ❊

اتالر ایدر[1] اولولار سوزی یعه قالمانز اتالر ایدر[2] اولوسن

بلمیانه تالکسن بلجاز اتالر ایدر[3] اولولر وکی سوزیه قولاغنه کرمز

اللا یانجیلر اتالر ایدر[4] اولولر سوزینی هر کتبانه اولوی قالور

اتالر ایدر[5] التونه یعه بکلماز طاشی یغوریعه اصلنماز اتالر

ایدر[6] اوقدی پدرادوه نیار لکلک طاغنح نیار اتالر ایدر

[7] اتکی قیو واتنه قوارلارسن باباجاونه وشن اتالر ایدر

[8] الالی بوراباکی ال یوزی یور اتالر ایدر[9] بلمیانه دولت یوک

3a

[10] تیله طوناق ارکسنه کیدن یبر جقار آتالر ایدر [11] بر کشی قازنیه

دوکرلمش وآنی ارقم دیرمش آتالر ایدر [12] ارسلانی دوکونه اوقوز

باصوالکدر یا اودونه دیمش آتالر ایدر [13] اوغوروکی کوزله

اوقی آتن دیر آتالر ایدر [14] یکیده جانی قبوسی قصبه باغی قبوک

آتالر ایدر [15] اوّل طعام اندن کلام آتالر ایدر [16] ایاکی قودارش

صواشمش ابله لکا اینانمش آتالر ایدر [17] یکیت جوشی بنجق

بوشن آتالر ایدر [18] ویرا اودکی قورتار آتالر ایدر [19] ایاکی ویریب

برالمایکت ویرویب قاری المه آتالر ایدر [20] آنا دوستی اوغله

میدا آندر آتالر ایدر [21] عاشقه باجدو یاسنوکرکی آتالر ایدر

[22] یمشنی بی اغاجی صورمه آتالر ایدر [23] ایلک اغزنی قاآلدرنده

دستارلولور آتالر ایدر [24] یکاردو بایکی اولور قنجوو دیاریه

3b

یدلور آنالر آیدر [25] بوقتم قوزغونده اغمدر آنالر آیدر [26] بکاوک

غعان اوده تاز عقت اثبن حالت آثار آنالر آیدر [27] لروعولین یکورت

اسکادن بوزلاده آنالر آیدر [28] بره کویده کوبه قوجاز لاریش

بیلکم کتمزالدن اوده اصلک دیمش آنالر آیدر [29] فانی قاتیلدیبورلر

فانی صوبیلدیورلر آنالر آیدر [30] کوزه کلدکوره وکلک رنککلده

اورنکک آنالر آیدر [31] یدی کی یوزبی کمه باجمانا آنالر آیدر

ولویه دیرت دله سکاصبر ده آنالر آیدر [32] [33] بکلکنز دیوار تابلما آنا

آیدر [34] مارکسنی کلدنوجوده وکه کوزاشر آنالر آیدر [35] صوروب یرکید

ورروب دیر فتنه [36]* دوشک می صوررسن آنالر آیدر [37] لنجه

قیزده وتابجه یوغمن قیق اره وآر دوره آنالر آیدر [38] بقلیدز قبیل

کلدی دیمارده نه مکد حوروستو زدمش آنالر آیدر [39] آتطکک خق

وادیلم

4a

[40]

وادیه طوزانی قومیا آتالر ایدر بکرچ اندیشین بکی بات کوتمه کرتمه

[41]

آتالر ایدر اوقوه وعکز قوه آنه کونه نیت قیلمادوکر آتالر

[42] [43]

ایدر سکم اول کنکایا کیم کوتم اجعچ آتالر ایدر لهو وزروسبی

[44]

اتمکمز قوری یروق آتالر ایدر بر اغاجده او قلمدی چوق

[45]

بو قلدفح آتالر ایدر قوتسوزدک بیدی اده دکی زبانه حوقنز

[46]

آتالر ایدر بلماین قاتشز طابو قلمانغله بوکلمک ایدر آتالر ایدر

[47] [48]

یاراولوستی سکوه بیغده ار آخر اولسونه آتالر ایدر اوجبه

[49]

قوشجه رحمت یوقدر آتالر ایدر طکونه بر اوق اسرکمه آتالر ایدر

[50] [51]

کستی کاکنلمی قضایه اوغرار آتالر ایدر اوسورغله بویا بوتیماز

[52] [53]

آتالر ایدر سفینه باقا طننزر آتالر ایدر اماتم او صورجق

[54]

جماعته جمجق کرک آتالر ایدر ایلک اورن اوجی صاکه اورن

4b

55
بونجی آتا الرایدر کوتمم کوتوکد دکشجک کوتهدنده کلام وار

56 57
آتا الرایدر کلمك باشن اهلیدی دیرا آتا الرایدر صحبته هنکه ورلبت

58
وکزکه اولور آتا الرایدر دوستده عاشق ... که عاشق

59
ادبه کلدسی سماکن اونیار آتا الرایدر قیصه بازلمش قرقیتک

60
باشن اندسن ازمنه آتا الرایدر صقسنعاته اونجه قاپرونب بوللار

61
آتا الرایدر کچنلکو تیمکچك چوبانه اتمکه یی آتا الرایدر

62 63
چونکه طماعن یوق ایلك کوبکتمه نیالك آتا الرایدر کدمستورن

64
اوتورر اوروبی یکیدر آتا الرایدر اولدلغی اونملک

65
بوقتدن بللوچور آتا الرایدر اجلك یوغیده سکمدن اولمیاسن

66
آتا الرایدر بوبیلشاده صاغلون یرینه سکم الالسن آتا الراید

67
اوتوز کون اور وجن جوت اسك سکیله بایرام ایلیه

آتا الرایدر

5a

68

آتالر ایدر دولو بیر آمه اندن صقین بکی بای احمد اندن

69

صقین آتالر ایدر ایلک اغزی قاکدرندر دیدرسه اولوز

70

آتالر ایدر دیو کزن یابو دینه بولو دیو بوغازینه آتالر ایدر

71 72

اوجاک تقنجی کوزسز انجک طوغور آتالر ایدر دولو بدندیلم

73 74

آتالر ایدر صلوات قولایه تعلقدر آتالر ایدر کنوکی آساکی اوینتی

75

ایلمش آت کیبی اولور آتالر ایدر صجان اینه صغماز کویننه قبقاهه

76 77

آتالر ایدر کمنه اوپاه سکی قاملاز آتالر ایدر ذم خبر ییده

78

کبی باشی اشقه اولور آتالر ایدر کاهی اوکوز وکاهی صوا

79 80

آتالر ایدر بوقسم اعلا آتالر ایدر بی اوزنه وکه یکد جیلق

81

آتم ور اولماز آتالر ایدر بوقی جوب اوجیله بیر اولدوق

82

آتالر ایدر یکی کلکده اشده دیده دسده یکی کلکن دیزو کنده

5b

یکت گرکن آتالر ایدر [83] طاغنوکی کورده تورب اوکودر

ده وشدی آتالر ایدر [84] اوکوز بابه اونیبان ده آنایه بوناز

یتر آتالر ایدر [85] ده وه تیلی بیب الدی ده وه لی توتر وی کوکتر

استر آتالر ایدر [86] ده لیلوکن عوریتی اولدی دولتک اشکی

آتالر ایدر. [87] بی دولتی اوکوت ویرسن تاکین ایشتمدک

نیمه دور آتالر ایدر [88] قوم بوقلغنده لک لکه صلا دردز آتا

ایدر [89] اوکنده ح ی سکم کولکان دلاچی [90] آتالر ایدر کوتدن بت

طوبی خبر یوق آتالر ایدر [91] عورت وارکم اریه اوین

اش ایار عورت وارکم کرمک تابشن تابشن ایار آتالر اید

[92] ره کی سکیله کعه که کعه آتالر ایدر [93] ساکه بابت دیدوکوم

هکبه جوکوم صود نه کوره سن دیرین آتالر ایدر .

مجاهل :

6a

[94] مجاغنك بتر درى اوجاق [95] آتالر ايدر دكفه بالغي صاترسن

[96] آتالر ايدر يوز قولماق بلدر جيب داخجه آتالر ايدر

[97] شمديكه زمانه اوكوزي قالدررلر التنه بوزاغي استرلر

[98] آتالر ايدر سكك كورسه ده يه قونمش كورسه انمش مغارجه

دمور دن قپارز [99] آتالر ايدر ناكسدن طولوعه اسنه بنجه بوكا بوقوك

فات [101] آتالر ايدر سكش اوه ده صوقيوه دن [100] آتالر ايدر سكلكه

كوكلك يوق انزع نيلرسن [102] آتالر ايدر چوق ايت آوو ايلمز

[103] آتالر ايدر بلانه وار نه ركم كطبدن بكدر [104] صرف في الله كتبي

[105] سيكم چوكه ييك [106] آتالر ايدر بيكار باشنده قوق آتالر ايدر قالمش

سكه كمنوك حكيمي كچر [107] آتالر ايدر يغور يغجوح يارق طولر آتالر ايدر

[108] كوتوك كريه وثيقه ك الوك قرشوسنه [109] آتالر ايدر ايتك سكنه

6b

110

111

112

114

113

115

116

118

117

119

121

120

123

122

124

125

7a

بلا ایدر 126 ارناوکه ایدی اوکی بوسا آتالر ایدر 127 طاغله ارتن

طوارندن چقار آتالر ایدر 128 بکاله ارتن باشدن چقار آتالر

ایدر 129 دوه امدن قون یاقین آتالر ایدر 130 طلکوزی باصمانجه کوکی

کورماز آتالر ایدر 131 صباح و فتنه صاغم قول اوداق و فتنه

اوزکلور آتالر ایدر 132 ای اغلندن اغلک یوبوت آتالر ایدر

133 اصرن ایت دشن کوسترمز آتالر ایدر 134 ار کورکوکی قوشن اوکورکر

قاه آتالر ایدر 135 دولت اوغول مال وتخت ملک ودکرن

آتالر ایدر 136 چوق اغز بیر اولیچ براغز بیچه اولور آتالر ایدر

137 ذنی اره ویی کوبیری کس آتالر ایدر 138 مالی اولیانوک دوستی اولماز

آتالر ایدر 139 قوندلشی اولمیان غریب اولور آتالر ایدر 140 دیشی

سوبلمانچه ارکک قولماز آتالر ایدر 141 اری سویلیت اوقی ذلت

7b

142 آتا الرايدر بالد ، بال بهاسبهدر . بال 143 آتا الرايدر كوكيك يابوق

سوشن يابقدر 144 آتا الرايدر اجر ار صلاندن طوق طلكوز يكيدب

145 آتا الرايدر طوق آجر اوق طغز 146 آتا الرايدر دمر كسنوك اغاجم

طاغنك بلتوجر 147 آتا الرايدر بلانه قنع اكلورسه اكلور ايني قيودن

طوغرلور آتا الرايدر 148 ايكى اتوكنه بولدايش چكنولى يابوكندن قواشي

149 آتا الرايدر ايتوكى قولاغن كس ايتدر طلكوزوك قولاغن كس

طلكوزجر آتا الرايدر 150 دلو بيكلوبه كوسمان 151 آتا الرايدر جوغله ازوك

اوتنى اوتماز آتا الرايدر 152 اودن نزك بر توبر خنيف اول توربه

153 آتا الرايدر اوكوز اولمش ايكت كيشي بوكلماش

154 آتا الرايدر چوبانه چولوح 155 آتا الرايدر اورنه اورنه يوتمايجه

اورنه اولمازن 156 آتا الرايدر ملم لهيالى جاچيالى يوله كتورر آتا الـ

ايدر

8a

157 کول دیجک اولماز کوکل اوغل اولماز آتالر ایدر

158 بکه بوجاق جالجی اوغلق بوجاقم اومرر آتالر ایدر 159 کوجک

اشک بوبوک طاپنز 160 آتالر ایدر اوغری توسه اوبوق اصتی

اتماز اوروسپیه اوکوش اصتی اتماز 161 آتالر ایدر عاصی قوزیه

ورث بتماز 162 آتالر ایدر نکو نعدر یاتسه ایاکی اولعدر بیاک

163 آتالر ایدر لکو نعدر چاپوکی ایپ برکون بوغازی اله ویور

164 آتالر ایدر برکوطا شقیله ایغولنمز 165 آتالر ایدر هرصنه واداننی

کوبک وره حیرور 166 آتالر ایدر ایپوکی ولتن کودسیامه باشنی

قبق صابون 167 آتالر ایدر ایوکی امضایاسی قلجلی کاربانه

اویار 168 آتالر ایدر دنه بینه دوجوکر 169 آتالر ایدر حاتم

سندنه الماوین سن صاقدنه الجوح 170 آتالر ایدر حق

8b

آطلنده اغلدی اتن دره ده کمه بغلمدی 171 آنالرایدر اوغوله ولیت

کوکیه انابه انابه حرمت ایلیا 172 آنالرایدر یکیتلک ایدر اوده جنین

سنی یاتقا آسونه 173 آنالرایدر روسپی بو یوک سکله قورقمد

آنالرایدر کوجک بار مغدیو زوک طانغ ایلی ز 174 آنالرایدر

175 کتی بولد وغنی بیجک قونه اغزمز 176 آنالرایدر اولولره کستر اکت

یوغنی کتونه کیدر 177 آنالرایدر حوین یلد وکک طواردوکی اردنه

حولنه آنالرایدر 178 کورز کویه نه قولاغوز کرک آنالرایدر

179 تاکی نخ نلد وغنده صقبن آنالرایدر 180 قولغده جوحم

بین اوج لغده اوتانوزر 181 آنالرایدر قوکستی ناوغی قوکشه قاز

کورز آنالرایدر 182 بخیب جنته کروز کورسه رحت بولماز

آنالرایدر 183 رشنه باکه ماین اوغلوم آنالرایدر 184 اغزیکی ی

آکسوسدنه

9a

185 اکر سنده ن بیلتوه ر اتالر ایدر الچق ارکك تماد طعنه کمکن

186 ا ولور اتالر ایدر ارکك سایه قوه وتی کوننه اولماز اتالر ایدر

187 ده. 188 کری بورت ده تماغنه ده. کری کوش کرکی اتالر ایدر صچارم

دین کوش برکونه صچار اتالر ایدر 189 قورقسوز کچسولک اوی بکار.

فوکستی اوله اتالر ایدر 190 فوکستنک صتا آلین یولرلی سنداجی

سنالك اولوت اتالر ایدر 191 بیشوکه ابوسین طلکونیه اتالر ایدر

192 اجی 193 صباده. اتم ورمش اغاجه چقمش اتالر ایدر دونباشینه

انیانن عورت ارسوز قالور اتالر ایدر 194 طلکوزین سکن فیرونیس

چوبله قالدور اتالر ایدر 195 یاکی عی صاغ سکر اتالر ایدر

196 یاوز ایت نه کدنو یابه ونه بیره کوبه یدوره اتالر ایدر

197 یدو کی اجد و که یتاجق وقین قند. کیدرک اتالر ایدر 198 نیم اول

9b

طائعم بی وار کنه کوکدە بلان یغوسه قوسغونه بعغضه کچه

199 200

اولن یکی اغلین بوزوکینه اوکدیکی اودن قالمار

201

بیتده بیش بیش بوچوقده بیش

202

قده اولدرسه اولسون بوزغوقازقه اولسون

203 204

ایت دلیله دکز مدار اولمازن چبلام اوکه کورشن

205

یا بخنم قورت بولدوغی قوشلده قوش بولدوغی اغاچم

206

باشمز دده قوشلنه یوک کوتور دیشای قوشم

دیمش اوچم دیمش ادو اوچم دیمش

207

برقلندم ایمانه کتورده قرارنده دانی وازکلدم دیمش

208

بن کاکلی یوکلندم بنی ازنارکلدر ملار

210 209

اوصورنمانه کوتدار به اتمکی بهانه دور عربی سکم

دلوکی

10a

[211] بولونك اناسى سننى آتالر ايدر قسيصم ايتك نه بانك

چيقمش اوشد، ايتك اوشد، نه باك آتالر ايدر

[212] اشكنده چوبى يك آتالر ايدر [213] ارگك ايتك طاغنك

بللودر آتالر ايدر [214] ايت اونى كوكه اغماز آتالر ايدر

[215] اى بنما اولسون ايلدوز كوننه ايانم آتالر ايدر [216] قدى تورك

گكرسن قوه وق الدوكندن خارك يوق آتالر ايدر [217] ايت

دشى ملكوز درسينه آتالر ايدر [218] ايت بوقى كفارته يارلوى

اولدارنى بولنماوك آتالر ايدر [219] اياق سكره اوصوروغنه

قتلانور آتالر ايدر [220] حورتم صواش قوپار آتالر ايدر

[221] كيشى كشدر بوغنه بولى ايتك اشكدر اطلاكس ايسه

چولى آتالر ايدر [222] خوبسكدوكمك لاى قومارين اولور

10b

خوی اناالرایدر [223] دودی اوکمه بکتاشی حاجی اناالرایدر [224]

برخادمک اناالرایدر [225] کلوری سندی نکبه احمد خواجه کوم وکد سکد

اناالرایدر ویلمش بولنه طغم آخی اولدا سامد جوز کوزین اناالرایدر

[226] اناالرایدر سکرک قلب داری طعم اناالرایدر [227] یکادر بلوسی صوک ترکک

کیم اناالرایدر [228] اصتیدر چلک برقیاب طلکوبغون [229] ایدر

قوجه اولن جوغم بانی اناالرایدر [230] اوصدی غریب اوصدی اوصدی

اناالراید یی قورت سیاغین مسباغین انماج اناالرایدر [231] حورتر طاغنه

بلمار بلا زنله اناالرایدر [232] دور نعلد یاره وکی حدیده اشی اشکی [233]

سوکر سوسکا صور ایلک زنکه صور ایلسن [234] اناالرایدر لاماز هر اولماز

کدی حقک حد اناالرایدر [235] کلمه حوضن ایکی وکی ازین طوارین [236] اناالرایدر

اناالرایدر کلماز خیلک یالقذه اناالرایدر [237] بنی کلمیاسن

انله طرز

11a

ایدر ابو سکا قلقانه بیکانلغله اوترا آتالر ایدر بلوره و آه

بلد وکک اشتله آتالر ایدر یوره دوک اوتلوسندن قتلوسین کیدر

آتالر ایدر ایک ایلدنه ایر وقسین اوطاز توره سین ایر وقسین اولور

آتالر ایدر سوز طقوز بوغوزدر بوغز بوغز سویله آتالر ایدر

ارطاییدن اتایه باکز آتالر ایدر دولو یا حلوا ایمکدنه او صلو بیلی

صواتی یکدر آتالر ایدر اجر آماته بلمازار کتن قادنوک طویی

آتالر ایدر ارونک اصیاق بلورمز آتالر ایدر طونه کگدرلر

ترکور آتالر ایدر بخسولده انشمندوک سوزی بچرنجرسنح بیعه

قلماز آتالر ایدر بیه کسنی کیه سن کوره که دانه بوز اعوضانما

آتالر ایدر سنح حالجه بدر التدیتیم آتالر ایدر بواق ولی قواکو

اولور آتالر ایدر نکریدیر بلور اویبحوح لک لک بوآرشتح ناور

11b

[253] اتالر ایدر قودت آرکیه یه قوشی کمه اتالر ایدر [254] بوکمک فیلی

اکر صمان دکلسه اتالر ایدر بایدر [255] سپاه هیدن بار کدیکی بکیدر اتا

ایدر جهود انکین بیان جهود آبو هبت [256] قوآر اتالر اید

[257] لعنت تکه کو ده یه اتالر ایدر [258] اولمان وتماق کبیک نمور بجن

اتالر ایدر [259] صوغ صوغان یمز بولیجاق آنی تومان اتالر ا

[260] ایی اوکه کمه و نیمن اتالر ایدر [261] فاقر رکان نه اجی ایدر

[262] اوکین الکلمان صوکین طلطلا اتالر ایدر [263] طاغ نقدر بوجه

ایله بولدوستنده اشار اتالر ایدر [264] اناس کوزونی المك

قبین کورنزین اتالر ایدر [265] بول بارینك بوله کین اتالر

[266] بوله کتمبانی بولیدکندرلر اتالر ایدر [267] دکیه داهی وده انین اتا

ایدر [268] بلان نمتوق ویو ال صوتمه اتالر ایدر [269] کوچم دیو

ابابکه داعمه

12a

[270] اسبابکی و العمه آتالر ایدر دوتره وکی بدبنی بیغونه اولدیغی

[271] استیبنی کمیه اتامز آتالر ایدر قول صنسه بک اجبده باش یارله

[272] بورک اجبده آتالر ایدر ایلوک ایله صویه صالا اولیبنی بلور

[273] آتالر ایدر ایلوح هر معدن ایلوح اشتمالک بکیدر آتالر ایدر

[274] اوه ق اره و اردماز و آرد و دسده بجتی بولماز آتالر

ایدر [275] اصل ازما زمانه بیماز [276] آتالر ایدر بالوح باشنده بیز

[277] اکدی او نوت طوغزی سویلا [278] آتالر ایدر قوکیشتی صقی ناکری صق آتالر

ایدر [279] تو نه قوکشیس انجمز [280] آتالر ایدر طاوت نك اركلكين

سوزی کجن بلور [281] آتالر ایدر استوکی اشتی و اردیم طاوت نك

نکرسی وار [282] آتالر ایدر بکاره اشایمز اوق صویه طانیما آتالر ایدر

[283] ایلده کاهیک اولماز [284] آتالر ایدر یکمنه نوکی قاتوسین قالمزکه قاپوکی

12b

قانجیلی آنالر آیدر بر چاویوکنده قالماز آنالر آیدر اقشام اولدی

تونه صباح اولدی کوچ آنالر آیدر نه ایدرسک اییت انصاف

الده قومه آنالر آیدر طوغری سویلیه آنه اولوم یوقدر آنالر آیدر

ایده بولور الکلیانه اولور آنالر آیدر کمسنوکه عیبنی سویلیه یاروک

قولاغی وار دوکده کلیانه کنده عیبنی ایشیدر آنالر آیدر

صوکی پشیمانلق اصی ایلمز آنالر آیدر کنده دوشنی اغلمز آنالر آیدر

اورتا قلوم اوکوزده نه باشقه بوزآپی یکدر آنالر آیدر ایری ایکی

دانه بر کیده نه بوکونکی بوطاپچ یکدر آنالر آیدر تقدم للاپی اچنده

طوآد للاپی دوآتسنده آنالر آیدر کتمی نه اکه اینا کوتردر آنالر آیدر

تو بوتبی بو یکی قاز شاپدستی دشاتی آنالر آیدر خیرساه اییشوکد

خیلی کلونه آپشوکد آنالر آیدر قوللانوز سز قوش اوجماز آنالر آیدر

دونتر دوارتی

13a

301 قوناق واران یبارلر قوشی اولر ات یدررلر آتالر ایدر 302 قریوری قوز

اولماز آتالر ایدر 303 قالمابی چوکلیک بدکه کوسترجی جوق اولور آتالر ایدر

304 قیروکه دیرسنی اوغلاننده ال 305 آتالر ایدر دلوده اوصلوجف آتالر ایدر

306 اوغلنی یوقته کوندرانیجه و آرا آتالر ایدر 307 یوزنجه ایچن اکی کز اسیر آتالر

ایدر 308 باشنه کلوح حکیم آتالر ایدر 309 وقتنه صاتار و صاتان صاتار و النور در

آتالر ایدر 310 یوک قوشی ایکی اباغنده دنلور آتالر ایدر 311 قوتسوز قوشوکه

بواسی طفاقه بتنده اولور آتالر ایدر 312 کوچدوکک بیروکه قذریب

قوندوق بیجه بیلیوز آتالر ایدر 313 قومم دشمانلغی دشوار آتالر

ایدر 314 دوستلیه بیر ایچ صایقه بان آرالیه آتالر ایدر 315 جاهلك دوستلغندن

عالمك دشمانلغی یکدر آتالر ایدر 316 قورد یاجماعه قوشی کبی کوبك کرك آتالر

ایدر 317 بیجه کی الله بیلینی بندر آیتز آتالر ایدر 318 قاتر انوکچه بانجه کیم ایج

13b

اوچنده انا الرايد[319] کسماده وکل ايلاوب باشوکده فو انا الرايد

[320] دليك سوزچواق بامماز انا الرايد[321] وآي اولکو دکه که بيت اوشه

انا الرايد [322] وآي اولا اوه که نزک دوشه انا الرايد[323] ترکي اتچ امعنجه دکون

اتي برج انا الرايد[325] اولولا دلد اور نمان چکسنه[324] انا الرايد يه دولله

تو اش اوقمه انا الرايد[326] بر کور کوزلاش بر کوربيلش انا الرايد

[327] کودک اوراق وقتنده اودلاق کوردوک وقتنده انا الرايد

[328] دکرمنه وارآن اون اوکيدر اودوکه نوبت صودر انا الرايد

[329] اوقه يکي حاب بازآده دراست کلماز انا الرايد[330] کوده دآریکن

طواردوک اوه کتور انا الرايد[331] بلازين دميك چوق ددلو قضا صودر

انا الرايد [332] امانته ضيانت اولماز انا الرايد[333] بايرم کونز يارشي

يو قدر انا الرايد[334] اوپله لک بو لدآشه تو تلنا حك کدي انا الرايد

[illegible]

14a

[335] الم یله بویجه اوده یمان [336] اتالر ایدر دوزنه کوچ دیقار اکسیک بیننه

صوقمش اتالر ایدر [337] محنت کوی سینده چکلدن دوستوب بوغلمان یکدر

[338] ایدر سه مایک بر بیمصر ایسه طاتده جاکی اتالر ایدر [339] قوقوشار اوچ

نسنه یوق بلدرجین اوجر آلی و آنده کی اتالر ایدر [340] داموزلقوز

[341] بوغوت اونیمان اتالر ایدر بیپ اسمنجه جوب دیمز اتالر ایدر [342] یمین

صاکه قبوکی یاپ اتالر ایدر [343] یاغوز قصاده بیپ الور اتالر ایدر

[344] یالی دوتنی ریا غیب بار اتالر ایدر [345] بلا کلمسنه یاکی بیمز اتالر ایدر [346] ادوبش

سونبدر انده یاکین الی اتالر ایدر [347] کوزلی قندلیسه بوغماسنز

[348] اولمان اتالر ایدر کول وکنزی اولماز اتالر ایدر [349] عیبسز یار استیق

یارتسز قالور اتالر ایدر [350] قوتوق اوندوغین بیمز نیذه دوکین

[351] بیدی اتالر ایدر لعم نعشنده حیوان بو لآزندن سیلور اتالر ایدر

14b

352 طمله طمله گول اولور دشمانه گوزیکی گور اولور آتالر ایدر 353 وار عمر

یبر گورسه سنه بر گوز ویکه قیب آتالر ایدر 354 دگل دوه ده دگل دوجه

اصیتی وار آتالر ایدر 355 دوه بر پچه کرکه بوینی اوزن اوله آتالر ایدر

356 ارماتله آته سنی یوق آتالر ایدر 357 قورت قیوسنه دوشن اولماز

358 اغاچ نه ندر اوز ونه کو که ایرمز آتالر ایدر 359 جام یبه اغندن

گوزل دوه اغنده آتالر ایدر 360 گننده بولداشی بنجو غیدر آتالر ایدر

361 گیته بیک دوسنده بر دشمانه چوقدر آتالر ایدر 362 گوننده گورج

گورکیت گیجی آتالر ایدر 363 دانته جانغوک یوغیسه بورلک یانوکه قوا

364 یاوز باشی استینه طلکوز کوتدر آتالر ایدر 365 بوداب بیم اوله

باشی اسن الور آتالر ایدر 366 الوک کیهی اوله باصوب گچمه

آتالر ایدر 367 عمور تکالی بازار دکی کمیه ابنیا تمه آتالر ایدر

اکارایغام ضرر

15a

369 368

ايلك ارماغى صو بوردور آتالر ايدر بر يكيتكنج بر قوجلنه۔

371 370

بللو در آتالر ايدر بابو طاشى باتوده نه قالماز آتالر ايدر ياكلو طارش

372

دبو آدر او قالماز آتالر ايدر دلكلو طاشى ميچه قالماز آتالر ايدر

373 374

بوشى بوز بايلا ات دونلماز آتالر ايدر اوغى اناوه كورمينج

376 375

صوفى چكماز آتالر ايدر قارشو قضا قودر آتالر ايدر كندو كوزنجكى

377

سوزنى كورن بنه كوركوزنجكى چونى كورودر آتالر ايدر

378

هركشى كندو عيبنه كورودر آتالر ايدر ايچاق كندو صاحبني بوغماز

380 379

آتالر ايدر ويره الدر النى ويره دور آتالر ايدر كويه كوب ديجك

381

كوب دآخى ديب ديه آتالر ايدر هر انوك بر قوتيتى اولور

383 382

آتالر ايدر رحمسوز لغا ينماز آتالر ايدر اوغلو ابن دوسيلو ايت

384

اضاف الده قصه آتالر ايدر علتده ديلن لحتياجاكى ويرور

15b

[385] اناالرايد ناك چوره وك ذوقى بدر اناالرايد وشمنوك عمره [386]

بيغى كبى اولسون اناالرايدينه [387] تاپوز اول امدسز ياواشى اول

باآجلس اناالرايد [388] ذى قورت اوس قومار اناالرايدا [389] وصلوحلو

اوتماز اناالرايد [390] بچيد بلماز يك كيديه ه لآنه اناالرايد [391] ات نغدراق

اوله املك اوستدى ي آخر اناالرايد [392] ستغالى قباكشى ابله

اولور اناالرايد [393] امكك ساغدجم اماكنه دوسون اناالرايد

[394] اجوق بوغاز آچ قالماز اناالرايد [395] اوه كى كلكى سجده حرام

اناالرايد [396] باق باقوتك ال الوتك اناالرايد [397] چوره وك بتلادوك

كور الجيسى اولور اناالرايد [398] يا شند كلوح باشماقچى اناالرايد

[399] بويغز استكن قولاقدن چقدوم اناالرايد [400] لدوفناك

ايه ايد الور اناالرايد [401] كلمك اراده ت كتمك اجازت

انار

16a

[402] الرايدر قيون جوبا نوز اولماز [403] اتا الرايدر يورغانكه كوره

[404] الرايدر بكي بايد وغي باري اشتوبا يوز [405] اتا الرايدر ارا او بونه

او جوك [406] اتا الرايدر برداخي كلك اولسم بانتش ورشن

اوكه نوره م [407] اتا الرايدر صو آشتي برنده بوروغي كيم اكا آر

[408] اتا الرايدر بو كوناكي مار كيا بزوم وكلدر طوار وكي كيشي ادوف

يكديو قلا [409] اتا الرايدر هشيمني سن كنده وكدنه بيك كورالو

اولورسك طالعك [410] اتا الرايدر قلم جو محو اولور نه اولور

يازر [411] اتا الرايدر ازبليمين ماهيچ جوغم يلماز [412] اتا الرايدر جومقلين

كلمه كسماز [413] اتا الرايدر ازه جوق نيديه سكيدرسن جوقي كتورسكا

[414] اتا الرايدر بيشه يجاق ووز اولماز [415] اتا الرايدر جاقدنه برطاش

صو بلميانه قام باشنه تعارسك يلماز [416] اتا الرايدر كاربان سراييلي

كاريان سراييلي

16b

417
حمام ایت اودیر آنا الرایدر مسجد تیلدیله محراب دوروار آنا

418 419
ایدر باغ ملاقه قیشن کچک آنا الرایدر قیشن قیشن کرکه تایماز

420 421
آنا الرایدر اوه قیشوکه کلستا بیندر آنا الرایدر باشن صاغ اوجاق

422
بورکه اکسوکه اولماز آنا الرایدر شربتی حور کوردانه حور اولور

423
آنا الرایدر ادر وجهوت ای کور ای کور بیرآم ایله آنا الرایدر

424 425
باکه شعله ویرمین کوز چقوه آنا الرایدر خابری ویرندن الن

426
اوصلو کرکه آنا الرایدر اوه برکز اولی بیابانچ بیلک اولور

427 428
آنا الرایدر عبرت الننده ارکشی آنا الرایدر بیلدم بلا آمدم بلدم

429
بولا قدم آنا الرایدر الک ایتده بکین کوزوکه ایتده اولون

430 431
آنا الرایدر ازجوج اشم غونماسز باشم آنا الرایدر خبر دیدوکلکنجه

432
اوماز آنا الرایدر اول اونی ایراقده قنوج کلدر آنا الرایدر

اولادورع

17a

433 انو یا دوست بیله صنغله دشمانه بیله بیب 434 اتالر ایدر یاکو دوکه لاث

بلبین کندو ارتر اتالر ایدر 435 صولوبلک صوده . یتی اتالر ایدر

436 باسو کد طپراق قولیه قوبرلک 437 اولوبدن قویه اتالر ایدر کیشی عبا اکیت

المق جینن بیلک قولای اتالر ایدر 438 اتدکه یاکر دکینه اله یاکر دکر جوینه

طالعک اتالر ایدر 439 اوکه بایلمش دونک دوکلمش اتالر ایدر 440 عورته تک

صتو دمسن اک کوزلی چوتسه طالعک 441 اتالر ایدر طمع طاش یرآر

طاش باش اتالر ایدر 442 یدرملک باغ دآریدرده کیدن . طاغم دآر

اتالر ایدر 443 ارقوده ملقاینده وآخی بولور قاتی ملقاینده وآخی بولور

قودسن اتالر ایدر 444 دوستله ایمکن ایجه جوک اوزو بجه ایمک کرک

اتالر ایدر 445 اودونی کوزنه اوجحه 446 اتالر ایدر کوکلک یقیانه تاکیده

ایمن اتالر ایدر 447 فعا توده الدکیده بجه ملایق قوتسین کوردمک کرک

17b

449 448 451 450 452 454 453 455 456 457 458 460 459 462 461 463 464

18a

صوق صوزی اوقورویب ایچ آتالر ایدر 465 اوزلر آرا ایمایندر آتالر ایدر

466 قاشقی ال آغزه قور. کیه بازغان بلکودر آتالر ایدر 467 اجب بیربر

اجو قدر جبه قاپوچ اتماز آتالر ایدر 468 اولکی یی گیدت آپه ایدو بکه

قالکیدر آتالر ایدر 469 کسیلیح باشی کیرو بتماز آتالر ایدر 470 ایپ قیروق

باغیدر بیی کودر آتالر ایدر 471 بو قلیج ماتدنه قاپیدر آتالر ایدر

472 دلیجی بیک جیباک صو یماز آتالر ایدر 473 توار صوصالوچ قاپندرماز

آتالر ایدر 474 رایکانه قاپز دوزماز قاریز 475 قورتقان آتالر ایدر

الچی بولجوچ طرلوکه دوغرت آتالر ایدر 476 بورکم اسایکی سوز دوم

یکمز آتالر ایدر 477 قتیوندنه عذرپ لسنه باغی کیتورمز آتالر ایدر 478 اجباز

اتک اتدنه یکز آتالر ایدر 479 باکیله قاپوچ استینه اقچی سکبنه قیماق

ککل آتالر ایدر 480 اولولارکه آتالر ایدر 481 چقلور اتاق اتابانه دمز

18b

كوكلى موم كبى كه [482] طادنمش قوه دشنده ارتوقدر

[483] اوعقوده اوعنقودر اكر بنغاميديسه [484] بكا

برامينى بربوله الماآزم [485] ارغاجم قنويا بليديسه التون

قنو اجلدى [487] بر اجى [486] بتروكبى آلتى بتورم قوش

[488] ايكى قناده برقيروق اكا دافى سيب بودوق ايب

اندوغى طاش ارآق كيدر [489] ايلله كلنت ودقوت

دوكونذر [491] تقلمش [490] بقلمش سور ارجلونه

اولوم يوق [492] كشى كندوسه انذوكى ايى دبرلوب

اتيمارا [493] قورقوتك اجله قآبحسى يوق

[494] كدنبا قوطورنه خوشن كور [495] ابرتبا ققده بقدن

قورقمد [496] ديكا بدمرونى بميان كندو بمرونبت

دا

19a

دو صنور آتالر ایدر 497 دوغری کلن قونوغ تاکریه قضا سندن

بتورر آتالر ایدر 498 قونغنک قونتوزی اوداشین اغرلر آتالر ایدر

499 بر چلوبک یاتیمی 500 الجع اولور آتالر ایدر قور ونغیرت لقی تبالی

ایاک آتالر ایدر 501 بچه کوسوزی 502 کلور رتمزه کور رتمز جو قدر آتالر ایدر

بچه کوبه قوللای کلور آتالر ایدر 503 بوله کیع تاکن اشتی الله بلور

504 ایدر اجر قارن فاتن استمار آتالر ایدر 505 ووبعیوسی کلنب باشع

استمار آتالر ایدر 506 اتسکوکه اوه بور رتمه بولک قالمش آتالر ایدر

507 بسور چن اتوک باشن کسمزلر آتالر ایدر 508 صباح سورچن

کبجه که سورچ آتالر ایدر 509 بازلماجر بلمابنره وه طبانیت

بازلماجر صاتور آتالر ایدر 510 بکاری باشنده اولا آتالر

511 ایاکی کدیه بر ار صلانه هاتیدر آتالر ایدر 512 ارکک ارصلانک

19b

513
ارصلان دیشی ارصلان ارصلان دکلی اتالرایدر غازدک

514
قدملو یوزی قاره ور اتالرایدر مالدوروک مادکرمز ایکیده

516 515
صوده یورور اتالرایدر غزنه بیروق برآغزنا اتالرایدر چلک

517
دمیش جبیم التونه قاشق دمیش کدم چقدم اتالرایدر اقشام

518
بازاری صباحه یومدر قوندیکت اونه وینده اتالرایدر اقل

519
بازلرده بازار بیتمز اتالرایدر ادمیه بکاردوک بیچی ورار

521 520
اتالرایدر سوده سز ایبک ملاینی اولور اتالرایدر کتبه طلب

522
اولماز نصیب اولماینجه اتالرایدر ورانه ورنه اونماده مالدوک

523
ولکن باد اولمز اتالرایدر لابناروده برجاشنی بدر اتالرا

525 524
ساتوبا قیونی قورت بیماز اتالرایدر چناغنه دوغرسک

526
قاشقکه اول چیتاما اتالرایدر سمرنسننک ارکاه وآر

ادوم

20a

527

اوزن کبد بك اركانی وار آتالر ایدر اکرا توق بربوك وار بر

528

چلوینم آتالر ایدر سندنی بلد وکی بوکوم قونو وغین آتالر ایدر

529 530

نه ایدرسن شاك صویه ی وشدیه آتالر ایدر اتوبی صاندك كوقشالی

531

باجوغیمك كس آتالر ایدر اسیكه وارلق وارلعذر بایی وارلق

532

كوركلدر آتالر ایدر حلتلدونك ایایی قاتسح یایموح یكیدر

533

نه حولنوك باشی قاتسح یاغدنه آتالر ایدر ایت ایله طوشاه اولیلر

535 534

آتالر ایدر بر رونه یوزده كوترلماز آتالر ایدر كچل صوده كه بلز

536

اولورلر طاین دیمشلر آتالر ایدر یاوزایت اوره اوره

537

اغلی قورت وشرر آتالر ایدر اوجوز ایك جوربا سیج

538

ات اجار آتالر ایدر ایاروكه بر سوزی بیك ادكعه بكچ

540 539

آتالر ایدر بو لعانج قزیوق آتالر ایدر اوجوز بكچ آتالر ایدر

20b

541 542

باكر ايكي طاتي ادراسنح يودنه كتورا ضيا صنبا بسويلين

543

ايش بتورا ضيا نوز سوز سويلين صوكره آتشن

544 545

بتورا كبكي كم اتماز وزه كيم ديلمايز چبق

546

باشكن الملك كركي صاكره اكن ويرمز كننده قورقن

547

يورسن خرمن كنار نح نيارسن سوز سوزي اچار

548 549

اوفيمدين وزرانه هركسنه اونورر موشن

550

قنا دنه كره استمز نوشته سعد اولسه اناسندن

551

دولتوي خطيبه قلبچ كبي تعغنده بركز كركي اولور

552 553

كلون انا بندر كوبكي بويلي فنجو دير فاشلي

554

اتش ويرصا بسيلا كوزنه چوزمه نه دولتده اولوم اوكوت

555

حقدر ادل كوكشايه كيم نه ديرسه ديوه شاه

ملك

21a

556 ملك قيماق لسونه اتالر ايدر بيك اتماق بر اورمغه محتاجدر

557 اتالر ايدر بوچوق اورتبه قوسعدو قاصبلح اون آت

558 اتالر ايدر قودسيجه عقلك يوقميدر وقتنده اونه سني

559 اتالر ايدر بكا دوكل سوزي يار سوزوكه بكيدر اتالر ايدر

560 استوز اوه ابن بويوق 561 اتالر ايدر قيونه بيك قيونه چوبان

كركلد اتالر ايدر 562 قضا كوردني كلماز قديه بوكلوب اولماز اتالر

563 ايدر چورح كلك بويكلكي اوه چوقلغنده اولور اتالر ايدر

564 سوال سوزي سوبلكيم بجلميا كسن اتالر ايدر 565 عورته ادغقه

مي خوره رأز ويرمه اتالر ايدر 566 بلاده اور دوغي اوليش

اجر اوميامش اتالر ايدر 567 بو قتده انش بكدر توجيه اتالر ايدر

568 صجانه سدوكبا دوكن قايرح ايدر اتالر ايدر 569 بيج اوذوم اولماز

21b

570
کد کوننده چوغیدلر ولمیا آتالر ایدر باغنه نیمیاده چوغه کیبی

571 572
بو آنی بیر آتالر ایدر طوقی دیرمه آکی اتلمه آتالر ایدر فیققی

573
کبی بولدیلا طلسمی آتالر ایدر خروس چوق اولنه صباح بولنماز

574 575
آتالر ایدر اصولی صقلا صیابی قورت یمیه آتالر ایدر نفنذ قیمین

576
بوکلوا بر اکوج کوتنین اورتر آتالر ایدر یمزنک هر کمیده بیدوکین

577 578
نیچه آتالر ایدر بکار بوبر وبی یخشوله قان اعلدر آتالر ایدر بکار

579
سوزی کومر در صماق اولماز آتالر ایدر ازیاتر لیدر بال اتکز

580
بلایه اوغرم آتالر ایدر اوکه باندی سن طوار دکه وسوسه

581
سنی یات آتالر ایدر قوشی برجالیه صقنور بر جالیه سن

582
اولمادیکی آتالر ایدر اکینجی قوق کونج بیایر بازرکانه قوق کونج

583 584
آتالر ایدر آیتر اوکوزه بیم یوقدر آتالر ایدر صدوه قدت

اولسه

22a

اولسه قدر بغادنجه لوردهی (585) آتالر ایدر بال بیننسلا آسن

چلمك كرك آتالر ایدر (586) بوزكه ابتی شتهر كلملك فارسیجه اورر

(587) ایدر ابوده لكه چوق وجه كرك آتالر ایدر (588) سلامت كوزلیاه

صو اشته كرمز آتالر ایدر (589) ایلكه صانن ایلتماز غشنی باث آتالر ایدر

(590) كثوك عیبنی یوزینه دیمك كرك آتالر ایدر (591) دكانده آرچوق ایولیجی

اوزه چوق یری بولنماز آتالر ایدر (592) سپاهی صوف تركه یا یوجم جمریلمز

آتالر ایدر (593) قاذن قازن قازنه ویر ادتوغین قونیه ویر

آتالر ایدر (594) قلوق اول بندای ال عورت اول قوناك

آتالر ایدر (595) كوزدمكده یله كونفه وشترسن آتالر ایدر

(596) الوال رشول ننده كما ز آتالر ایدر (597) یوغوث دكل بوق قالور

آتالر ایدر (598) الدكا ویردك آتش اولدرصاكی فا آن صواتی اولیر

22b

599 600

قادر آنالرایدر اولدر اولدر لرانی ایکی بر کتیده آنالرایدر

601

رزق وبیجوع کوجلو اوغره آنالرایدر آنالرایدر آغلی الهی تابنت نعلده

602

جبابخ کر کاگ و بلید سوسوز بر آنالرایدر اولور اولو سوجلو اسنی

603

اولمالك اولدیکاملر اولملر اولدیکانجهان آنالرایدر آنالرایدر یمایاز ایشیت یاغیلی

604 605

وای اکالیم آنالرایدر آکتیدر و ذ ولومک اولیقو ا ایدر

606

دعوبم جیلا نه سر وار آدم ونه آنالرایدر آنالرایدر ویرمیه ونعالیا الله

607

کیدر بلبه عقلی کیدجك دولت کیه اولولار آنالرایدر ورا

608

اولدر قورسم لرلبس بوقوی اولدر اولور یابس قورسم استغد ایدر

609

صیان سلك زیانکیوزه صو یشنده فا بنلیابن بیلك ایلك آنالرایدر

610

قورقاز بیری تاکی لاسز یقی قو لدنده کیشی اولو آنالرایدر ابهر

611 612

بوربی نه اوتورنه اوکی یتالو آنالرایدر بربابنی اینجی بیك آنالرایدر

دار

23a

ولار [613] آتالر ایدر الت اتلر ال اوکونور [614] آتالر ایدر بالچی دوآنه

اوز دوزسه دوتمزسه لکسی خوشتی [615] آتالر ایدر اولدی اولدی اولاده

دن ایلک قپودر. نعلودر [616] آتالر ایدر یازلمشدر بوبلمش یوقدر

[617] آتالر ایدر یازیلو یازیلوز کورسه گرک کور مینی کوره کرز

[618] آتالر ایدر برالمای برآقچه صوی بیک ادمدی برآقچه صوبا

[619] آتالر ایدر بیانه بلماز طوغویآنه بلور [620] آتالر ایدر بیک اتدکی واریه

ایندی. ایسه برابوکی واریه بوقدر. بیسن [621] آتالر ایدر این

دکلن بیسن دکلن [622] آتالر ایدر قوزی یاننچ. یاشتی نیاز آتالر ایدر

ایلی ارصلان قپلو رکو جیلا کوچن قپلماز [623] آتالر ایدر بنکه نیجولن

یانلیز یوریزسن دنماک یکیسچ بنچ یوررسه برآکتر دلمش [624] آتالر

ایدر مال فتنه ورفند. به فتنه قوبآرر [625] آتالر ایدر بدام اسمایز [626]

23b

627 بزا ما ارمسونه بيك قوغايه برصباه داش يتر

628 كشتوكه بونمازه كندودن اشغه كك

629 اتوك بوزات يا آنينه نعليه يا حوبنس خدالانوز بآنوتيس

630 بوز انا عوزتذل ونعلانه قوللق ايم مكت

631 632 يوزره اغوز وحش ات قاره هوغوز كيه

633 مماه ديك هاج قلنوغنده چق سرچيه چبوق بهر

634 635 بر ده بر لجيه بوك باجنده انلما ز

636 637 بزجليلا تازيار يمز ل وصلو سابقي صابنج

638 دلوا ولتمتدر قولوكده وغشنده بلتودر

639 640 كوره كوده بهآوردر اركك

641 اوه طعقزي حيلدر قاصيه بالكوزكده صقا آليس

صنابه

24a

642 سنا آیوب جنبار آتالر آیدر شفقت اولمیانه شفقت بولمیه

643 آیدر جمدین اوغلانه لاه ویرمك اولماز آتالر آیدر

644 یوزوکه اوکان سوپا صغالوك دکرمندی اغزندکی آتالر آیدر

645 اتکه صو رشا بوکوه قدنه کیدرسن اذی بزلنکه بلوره کلور آتالر

646 زیاده اولمایین صاقن اولدوقدن صکره فایده اتماز

647 آیدر برجیه بر نعمت قورنارر بر نعمت برات قورنارر

برات بر ار قورتارر بر ار بر مملکت قورتارر آتالر آیدر

648 آنک آتا اتمش بوقدره سن باکه کوپ انده بن سکا کوپک

649 دیمش آتالر آیدر صاق چوبانده صاغرات یکدر آتالر آیدر

650 کوکده خوش چوالی بوش 651 آتالر آیدر اغوسونده کولکه

652 قولن زحمتیرج فارنی اوار آتالر آیدر وبور انسوبجه اوبانی وارز

24b

653 654

آتالر ایدر رنگ بوغیه اوکه دک اور آتالر ایدر دور

655

اولورسه دوستی اشکه بوک اولور آتالر ایدر ابکه قوبونی

656

بر قولتوغا صغماز آتالر ایدر اوارسوز اوغری تماه بوینی

657

اوزکدر آتالر ایدر بوز تیبونلده بوزی یرگه بکیدر آتالر

658

ایت قوتشغلو نوک صلّجین قور قوتشغلو بوته ماز آتالر ایدر

659

ارسلان اولمیا برمی بلالا اتفقه

تمت بعون الملک الوهاب

وحسن التوفیق علی ید آخر

شهر اول الجمادین سنه

اثنی وثلثین وتسعمائه

تمت م

تمام

[illegible]

ایتسالادر

بر ادی کو کلمک ستنه وفادر ما که اول جور یله چوقدن

کمک کیم بو بیت سیمت شی یوق ما اکر شاه جهان بس کیر ادر

بنم بو حالم ذلف سیاهک مایلور بامزلنور یوزی قرار در

کمی الاجوبه زار بلنغ ایلور ما هر ادی ما اکر دلیم دعا در

= که کو کلمک عدم خیال یاد دورا کلنجه

قنده لیه احال عشقک وار دور اکلنجه

اکلین کو کلم خیال کوی دلبر دور بنم

بلبل شوری ده نالک زار دور اکلنجه

زار هر کز مجد بو مای عاشقلک لیج یارا

اندرل ولانک جان جما دور اکلنجه